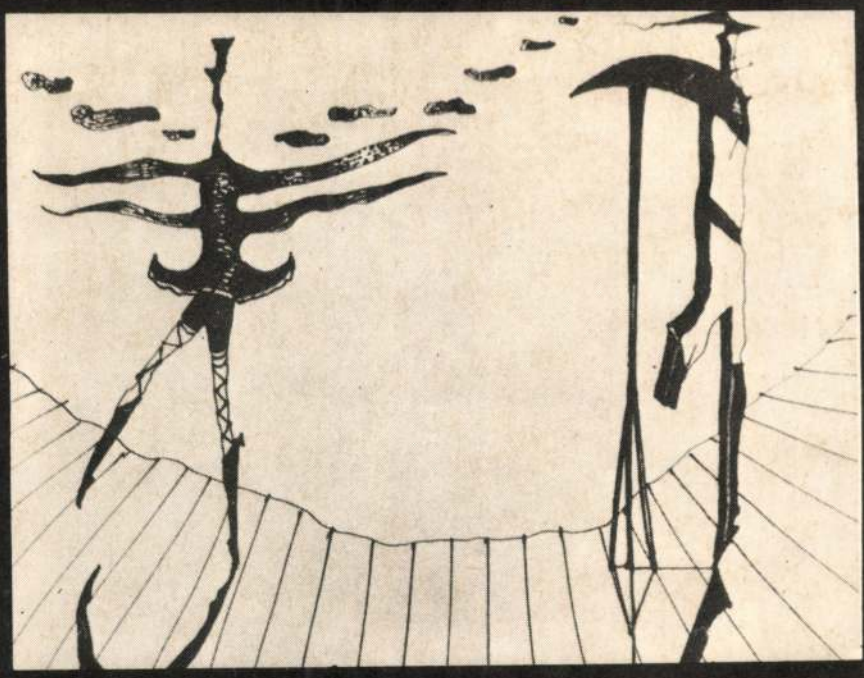

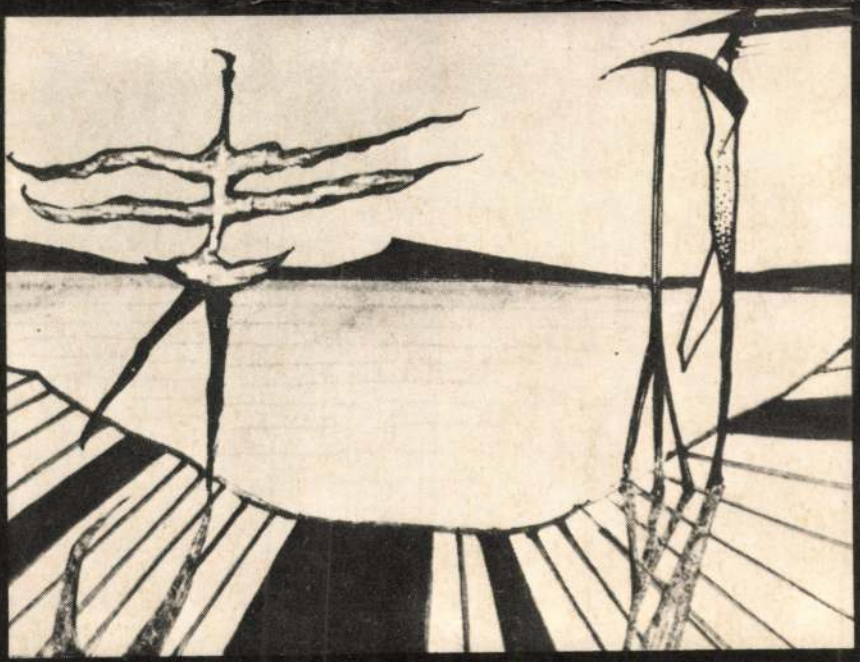

KORTÁRS

IRODALMI
ÉS KRITIKAI
FOLYÓIRAT
XXIX. ÉVFOLYAM

ZER-
ILENCSZÁZ-
YOLCVANÖT
ZEPTEMBER

9

Illyés Gyula: A Szentlélek karaván ja
Orbán Ottó: Újra Indiában
Ács Margit: A gyanútlan utazó
Hajnal Gábor, Keresztury Dezső, Pardi Anna,
Simai Mihály, Somlyó György,
Szécsi Margit és Tóth László versei
Bibó István: A XV. század magyar történetéhez
Fügedi Erik: Bibó István tanulmányáról
Pach Zsigmond Pál: Mohácstól Buda visszavívásáig
Kunszabó Ferenc szociográfiája Nyírbátorról
Rába György: Sorsfordító pillanatok
Páskándi Géza: Napló, dátum nélkül
Domokos Mátyás: Műbírálat – kiszabott parcellán
Földes Anna: Egy színházi évad tanulságai
Benedek András: A százéves Benedek Marcell
Vas István köszöntése
El Kazovszkij grafikái

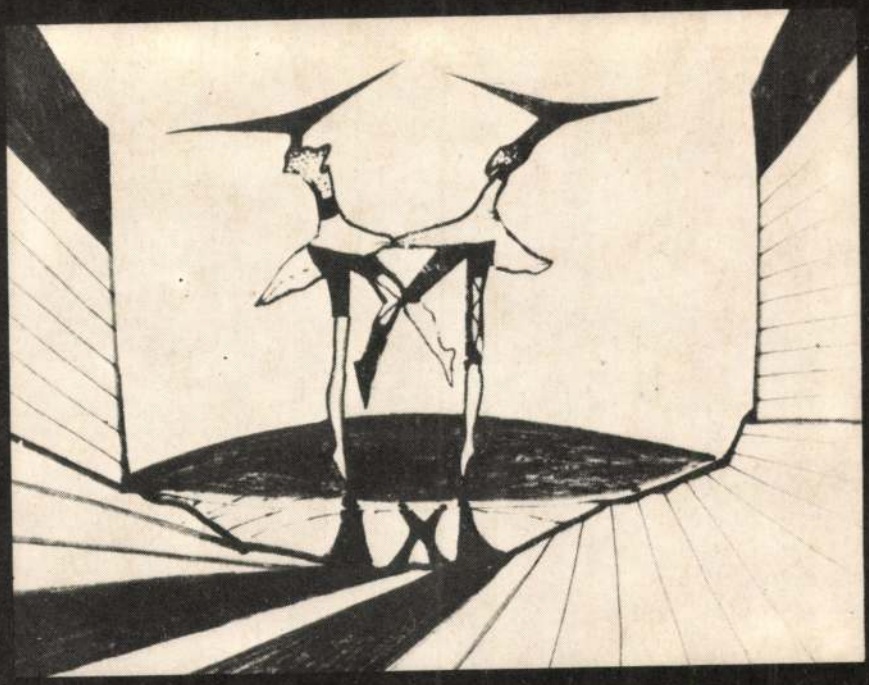

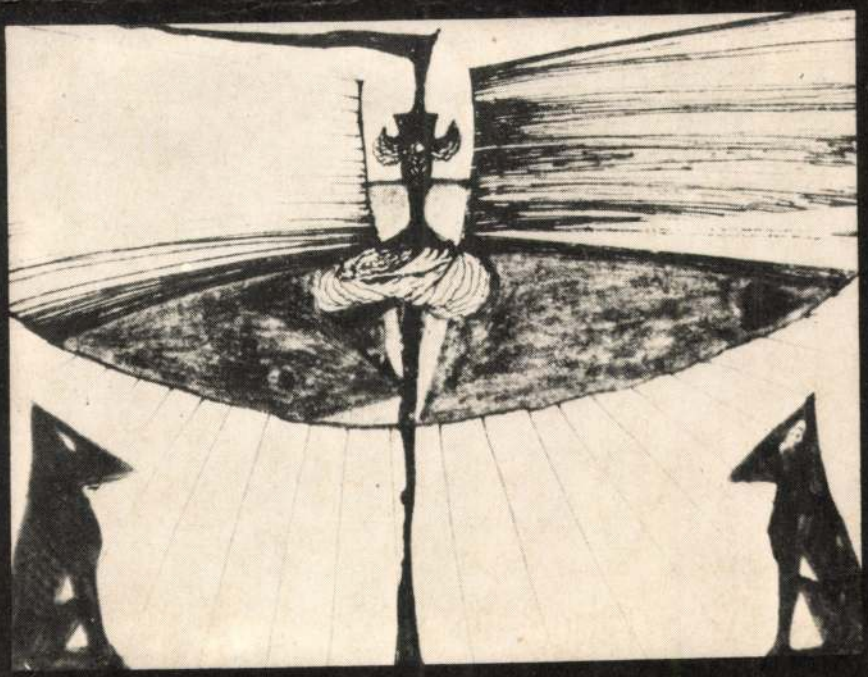

Ára: 20,– Ft

Korunk 1985. nepl.

A hetvenes években a hazai modern művészetben a tiszta stílusképletek, a szigorúan meghatározott zárt formák, az elvonatkoztató szemlélet és a homogén műtípusok uralkodtak. Az évtized harmadik harmadában azonban egy új nemzedék lépett színre, melynek művészetében más értékek váltak meghatározóvá. A nyolcvanas évek elejére részint ez a generáció, részint pedig néhány idősebb művész alapvetően új művészeti helyzetet teremtett. El Kazovszkij ennek az új helyzetnek jellegzetes kifejezője.

Hegyi Lóránd

Átrendezés, átöltöztetés, áthelyezés

El Kazovszkij grafikáiról

Tevékenysége nem csupán a szűkebb képzőművészeti területekre terjed ki, hanem a színházra, a kosztümtervezésre, az installációs művészetre és az ún. „performance"-ra is. A hetvenes évek végén kidolgozott, a kísérleti színház, a pantomim és a „performance" határvidékén kialakított ún. „Dzsan-panoptikum" olyan játékká vált számára, melyben az emberek mozgatása, felöltöztetése, beállításuk megkomponálása a hagyományos festői és szobrászati szemléletet a mozgásművészet új formáival kapcsolta össze. A „Dzsan-panoptikum" élő figurái egy szobrászi kompozíció hol aktív, mozgásra képes, önálló alakjaiként, hol pedig mozdulatlan, tömbszerű és önállótlan tárgyaiként jelennek meg. El Kazovszkij körülveszi őket kvázi-építészeti és kvázi-szobrászi elemekkel, illetve textíliákkal kialakított puha, áttetsző falakkal, színes szalagokból felhúzott térválasztó elemekkel; s jelképi attribútumokkal ruházza fel őket.

Következetességéből adódóan szinte valamennyi műfajban ugyanazokkal az alapkérdésekkel foglalkozik. Művészetében visszatérő motívum a kultúrák szerveződésének és leépülésének, illetve a mítoszok születésének és elhalásának, átváltozásának materforikus kifejezése. Azzal, hogy egyes alakjait „díszekkel", „jelvényekkel", kitüntető-kiemelő jegyekkel látja el, a többieket pedig ezek köré szervezi, érzékelteti a mindenkori kultúrákban lezajló folyamatokat, az értékek mitizálásának pályáit. Az átrendezés, átöltöztetés, áthelyezés gesztusaival pedig a mítoszok metamorfózisát, az újabb mitikus képzeteknek az előzőeket átformáló és integráló hatását fogalmazza meg.

El Kazovszkij művészetében kezdettől fogva jelen van a kultúrtörténeti motívumok bensővé tételének, szubjektív és poétikus átértelmezésének igénye. Bensőséges „szubjektív historizmus" jellemzi művészetét, melyben a korábbi korszakok kulturális és mitikus képzetei, stílusai és egyes konkrét alkotásai, műalkotásai és köznapi tárgyai új értelmezést nyernek. Művészetfelfogása jellegzetesen a nyolcvanas évek szubjektív, antireduktív, teljességre törekvő szemléletének jegyében alakult. Kedveli a művészettörténetre való utalásokat, idézeteket, művészetében a korábbi művek közötti „kalandozás" sajátosan érzékeny, eklektikus, asszociációgazdag „stílus-metaforákat" teremt.

Ebből a szemléletből építkeznek kollázsai is; az egyik sorozaton Vajda Lajos 1935–36-os szentendrei motívumrajzait interpretálja – a maga szubjektív, poétikus és „kisajátító" módján. Mert El Kazovszkij képzeletét nem a puszta „hommage á Vajda"-gondolat foglalkoztatta; s nem is úgy tekint e rajzokra, mint érinthetetlen „múzeumi" műalkotásokra. Belelép a rajzok terébe, kiemel belőlük motívumokat, s a maga jellegzetes stílusával átfogalmazza őket: azaz esztétikailag bensővé teszi, a maga képzeleti valóságának szerves részévé avatja az egykori Vajda-motívumot.

Egyfajta képzeleti színpadként tekint a Vajda-rajzokra, mint művészettörténeti előképekre, s benépesíti ezeket a tereket a saját szürreális, groteszk mozgású, légies és talányos alakjaival. Számára a vajdai „szellemi architektúra", a szentendrei és szigetmonostori házak, kapuk, ablakok, szekerek vékony vonalrajzzal rögzített, elanyagtalanított képi emblémái ismét valósággá, a maga képzeleti valóságának részévé válnak,

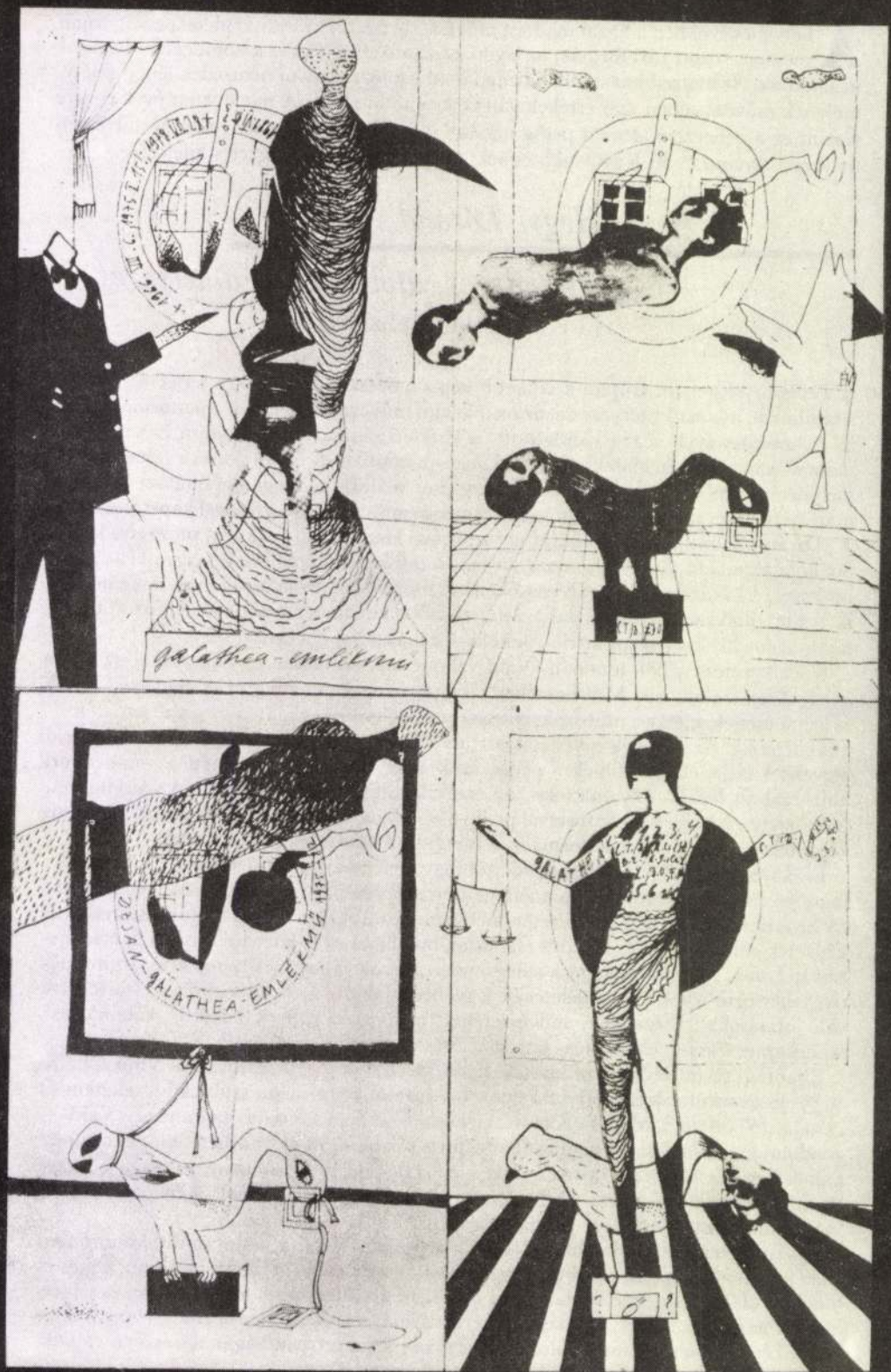
galathea-emlékmű
GALATHEA-EMLÉKMŰ

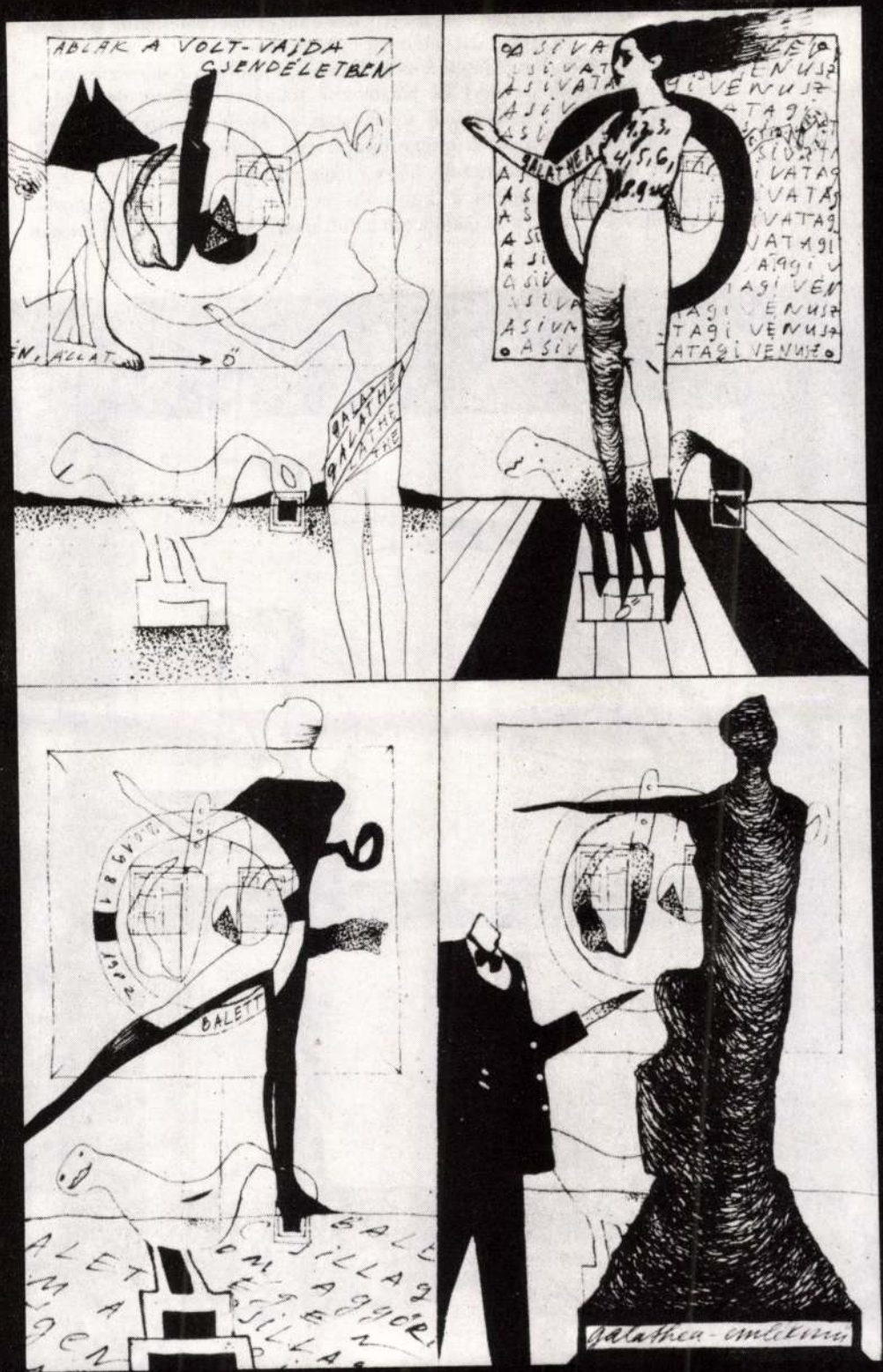
ABLAK A VOLT-VAJDA
CSENDÉLETBEN
GALATHEA
BALETT
Galathea-emlékmű

melyek – csupán – egy több értelmű, összetett jelentésű, kiismerhetetlenül komplex utalásokkal behálózott kvázi-színház díszleteiként értelmezhetők.

Csakhogy itt, ezen a színpadon a játék éppoly komoly, éppolyan halálosan fontos, mint az eredeti vajdai terekben: mert El Kazovszkij magával a történelemmel, a kultúrtörténeti idővel díszíti a maga mai, nyolcvanas évekbeli színjátékát. S ez a színjáték éppen arról szól, hogy miképpen ragadhatjuk meg a múlt, számunkra jelentőségteljes, üzeneteket hordozó mozzanatait, hogy miképpen építhetjük fel a magunk esztétikai valóságát éppen a történelem, a „kulturális metafora" személyre vonatkoztatásával, bensővé tételével. El Kazovszkij kollázsai a kultúrtörténettel folytatott dialógus jegyzetei.

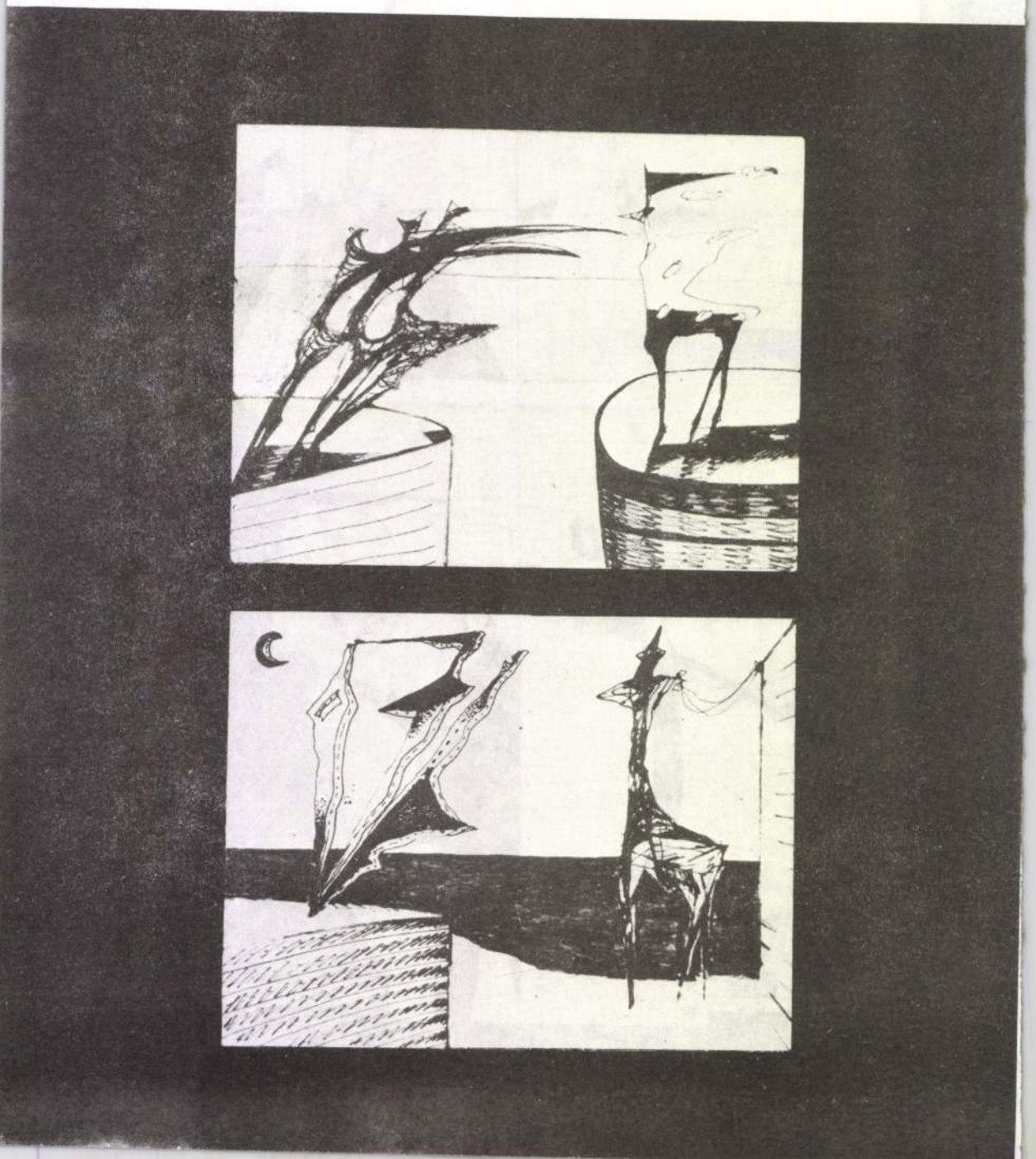

Gimnazista korom előtt került a kezembe Arany *Toldi*ja, s Apám komoly képpel kijelentette, hogy ő a falon át is el tudja olvasni. Úgy próbáltuk ki, hogy hangosan felolvastam egy fél sort, s ő folytatta. Nem akart sokáig bolondítani: egy-két napi játék után bevallotta, hogy nemcsak szereti a *Toldi*t, hanem tanári működése alatt elejétől a végéig megragadt az agyában. Jóval később vettem észre, hogy bámulatos memóriája mily töméntelen anyagot halmozott föl az egész világirodalomból. Családban, társaság-

Benedek András

Szépen élni

Száz éve született Benedek Marcell

ban szívesen szőtt szavaiba egy-egy sornyi idézetet valamilyen irodalmi műből, s ha könnyűnek vélte a megfejtést, rákérdezett: honnét való. *Az ember tragédiájá*ból, vágtuk rá vaktában, s ha elvétettük, került sorra a *Hamlet*, vagy a másik kedvenc, a *Cyrano*, amelyet kamaszkora óta betéve tudott.

Ifjonti rajongása tárgyáról érett ésszel ugyan megállapította, hogy ragyogó giccs, mégsem akart soha véglegesen elbúcsúzni tőle. Cyrano eltúlzott hősiessége megfakult, ám egész életre szóló eszménykép maradt szabad, független egyénisége, bátor szembeszegülése a fölötte álló hatalmasságokkal. Ennek az eszménynek a jegyében mondott le Apám tanári állásáról, a biztos kenyérkeresetről egy önérzetes nyilatkozattal. Előbb, mintsem a fegyelmi tárgyalás számon kérte volna a Tanácsköztársaság alatti tevékenységét. „Cyranói gesztus" volt, írta erről negyven év múltán, higgadtan, tárgyilagosan. Az ilyen alkalmakkor szokásos meghunyászkodás helyett a létbizonytalanság sötétjébe ugrott, három gyerekkel a nyakán. „Idézet" volt ez is, az erszény odadobása („de mily kézmozdulat!") vagy a második felvonás nagymonológjában ismétlődő két szóé: „Nem, köszönöm!" Utólagos elégtétel csupán, hogy a miniszteri ítélet azokat a kollégákat is elcsapatással sújtotta, akik a fegyelmi tárgyaláson meghunyászkodva próbáltak védekezni. Fájdalmas viszont az öregkori beismerés, hogy olyan ember mondott le a tanári pályáról, aki mindig is tanítani akart. Aztán ezt tette mégis haláláig könyveiben, előadásokon, s csak nagy későre, a második világháború után egyetemi katedrán.

Kevésbé látványos, de jóval mélyebb az a lelki rokonság, amely Hamlethez fűzte. Mindenekelőtt a dán királyfi magányossága, amelynek páncélját a Horatio iránt érzett barátság sem törheti át: a lélek mélyét az ember csak önmaga előtt tárhatja fel. (A drámai hős monológokban, az író írásaiban.) Fájdalmas érzés, mégis magunk építjük föl elzárkózásunk kőfalait. Gőgből, környezetünk lenézéséből. Ezzel azonban összefér nemcsak a fölöttünk állók bámulata, mint az apa alakjáé, hanem villanásnyira Horatióé, a színészé s Fortinbrasé. Keserű kiábrándulás a környezetből, úgyszólván az egész világ kétszínűségéből. Talán mindennél lényegesebb a gondolat és a tett viszonya („az öntudat belőlünk mind gyávát csinál"), vagyis annak a fölismerése, hogy „kizökkent az idő", helyre kellene tolni, s az ember mégis folyvást kibúvókat keres, hogy ne kelljen cselekednie. A humanista ugyanis irtózik mindenfajta erőszaktól, s ezért tévedés Fortinbras kurta gyászbeszéde („belőle, ha megéri, nagy király vált volna még"). Tetterejét megölte volna a gondolkozás. Apám egyéniségére lefordítva: alkatilag nem érezte magát alkalmasnak vezető szerepre a közéletben.

Apja „szellemének" szinte bálványozó tisztelete végigkíséri Benedek Marcell egész életútját. Látszólag ellentmond ennek, valójában csak színezi apa és fiú szembenállása számos írásában. Az első regény, a *Vulkán* fontos motívuma a konzervatív apa és a főhős, a radikális fiú világnézeti ellentéte, amely azonban nem csorbítja a kölcsönös szeretetet és nagyrabecsülést. Történeti köntösben ugyanez konfliktussá éleződik *Az erősebb* című drámában: vasból öntött apa, hamleti fiú. Az apák és fiúk nemzedékének ellentéte

tárgyilagos megvilágításba kerül *A modern magyar irodalom* című kis könyvben. Mindez csak árnyalhatta, s nem árnyékolhatta be Apám rajongását Benedek Elek iránt. Példaadó erkölcsi nagyságát, küzdelmét az elnyomottakért az első világháború előtti időkben, utána pedig a kisebbségi sors vállalását. Apám sok írásában foglalkozott vele. Legszemélyesebb és -szenvedélyesebb az, amelyik a friss gyász évében fogant: *Magyar író tragédiája 1929-ben.*

Egyetemista korában találkozott azzal, akit második mesterének vallott, példaképével, Riedl Frigyessel. Az útkeresés, a pályaválasztás időszaka ez, amikor már két irodalmi siker áll mögötte: egy verses vígjáték, amely dicséretet és majdnem díjat nyert az akadémiai drámapályázaton, és egy verses műfordítás, amely színre került a Nemzeti Színházban. Röviddel utóbb egyik alapító tagja a színháztörténetben oly jelentőssé vált Thália-társaságnak. Számos apróbb-nagyobb írással tarsolyában joggal készült szabad pályára, írónak, s csak ímmel-ámmal, családi unszolásra végzi a bölcsészetet, hogy bizosítékul megszerezze a tanári diplomát, majd a fix fizetéses állást. Riedl példája azonban megmutatja ennek a másik hivatásnak a szépségét.

Végigkíséri egész életén a tőle hallott mondás: „az irodalomtanárnak az a hivatása, hogy megtanítsa növendékeit – olvasni". Ezen a gondolaton alapul Benedek Marcell egyik főműve, *Az olvasás művészete,* amely kiadásonként mind újabb elemekkel gazdagodva végül az irodalom átfogó rendszerévé kerekedett. Nem „belső használatra", a szakmának íródott, hanem az olvasók széles rétegének, amelyet az „értő" olvasásra igyekszik ránevelni, különbségtételre az értékes és értéktelen irodalom között. Népnevelés ez, amely a művészi alkotó munka és a szaktudomány között helyezkedik el, semmiképp sem alsóbbrendű amazoknál. Ugyanez a cél szövi át irodalomtörténeti könyveit és tanulmányait. Ebből kristályosodik ki az a szemlélet, hogy az irodalomtörténet nem tudomány, hanem művészet. A gondolattal egyenrangú az illusztráció, a *Délsziget,* a regény keretébe ágyazott magyar irodalomtörténet, amely saját beleérző fantáziája, elhitető készsége és emberábrázoló képessége segítségével elevenít meg korokat, írókat és műveket olvasója fantáziája előtt. Platóni módszerrel, dialógusokban, mintegy kalapács és üllő között szikráztatja ki saját mondanivalóját. A könyv főszereplője, Érdy professzor – aki már korábban hőse volt a *Hamlet tanár úr* című regénynek – eszményi mása Apám és Riedl összeötvözött alakjának: szerelmese a magyar irodalomnak és valóban művésze a tanításnak. A kései olvasó előtt pedig fölidézheti Apám előadásainak légkörét, hangvételét.

Benedek Elek és Riedl Frigyes után Romain Rolland volt a harmadik „mester". Az ő hatása érett férfi korában termékenyítette meg Apám gondolatvilágát. Számos művét fordította magyarra, és mint írót is nagyra becsülte, de élete alkonyán úgy látta, hogy „a halhatatlanságot jelentő ércszobrot talán inkább erkölcsi, mint művészi szempontból érdemli meg... mert az emberi magatartás lángelméje volt". Személyesen mindössze egyetlen órára kerültek kapcsolatba egymással egy bécsi Beethoven-ünnepség idején, amit azonban megelőzött és követett irodalmi levelezésük és Rolland működésének sűrűn ismétlődő népszerűsítése szóban és írásban.

A bámulatra méltó magatartás, amelyben Apám önmagára ismert, a meg nem alkuvó harcos humanizmus volt, különösen az első világháború alatt. Rolland „a dulakodás fölé" emelkedve egyforma mértékben ítélte el a francia és a német nacionalizmust, vállalva, hogy az egyik fél hazaárulónak, a másik felforgatónak bélyegezze. Józan olvasóinak ezreit sikerült meggyőznie a háború értelmetlenségéről és a méltányos béke szükségéről. Sajnos, a politika irányítói sem a háború alatt, sem a béketárgyalások idején nem tartoztak hívei közé. Apám éppoly jól tudta, mint bárki más, hogy a humanizmusért vívott harc nem járhat gyors eredménnyel. És mégis folytatni kell, mert ez az egyetlen emberhez méltó magatartás.

Nem akarnám se tagadni, sem eltúlozni az irodalmi alakok és az élő példaképek egyéniségformáló hatását. Lényegesebb azonban a szellemi érlelődés folyamata, amelyben Apám saját alkatához illő szellemi rokonokat választott, akikben önmaga eszményi mását csodálhatta.

MAGYAR HÍRLAP 2002 márc. 26

El Kazovszkij tárlata az XO Galériában

A hattyú mint boszorkányos lény

Az XO Galériában El Kazovszkij festményeiből nyílt kiállítás. A nemrégiben Kossuth-díjjal kitüntetett művésznő tárlata április 20-áig várja a látogatókat. A művésznő azt mondja, minél tovább nézi az ókori görögök remekeit, annál kevésbé unja.

Az egykori Szovjetunióban született, de hazánkban nevelkedett El Kazovszkij művészetét nem könnyű néhány szóban jellemezni. Az „örök vándor" – ahogy Sárosdy Judit művészettörténész nevezte – folyamatosan úton van térben és időben, különböző kultúrák és művészeti stílusok, és műfajok között. Művészetének domináns területét a festészet alkotja, központi témája a halál, a lét és a nem lét közötti transzcendentális kapcsolat, és életének meghatározó részét képezi a görög mitológia.

El Kazovszkijt háromévesen érintette meg az antik világ szelleme, az ókori szobrok elindították képzeletét, melyek ugyan „színtelenül" maradtak fenn az utókor számára, Kazovszkij mégis hihetetlenül színesnek látta őket. A mesék világában élő kislány korán elindult a művészetek útján: a szobrok után következtek a görög vázák, melyek mintázatai mind egy-egy történetet meséltek el neki. A művésznő – ahogy önmagáról vallotta – ma is órákig tudja szemlélni az antik világ művészetét, és minél többet időzik az ókori görögöknél, annál kevésbé érzi unalmasnak. Kazovszkij 14 évesen került Magyarországra, ahol abban az időben nemigen volt lehetősége az ókori művészet tanulmányozására. Érdeklődése új utakra lelt, melyek ugyan kapcsolódnak az ősi világhoz, mégis összetettebb kérdéseket próbált körbejárni. Egy számára addig ismeretlen kultúra megismerése elindította az emberi kapcsolatok tanulmányozása felé: érdeklődni kezdett a pszichológia iránt.

El Kazovszkij számára a hattyú Andersen meséit és a Hattyúk tavát idézi

Fotó: Czagány Balázs

A művésznő legújabb képei is a lét nem lét misztériumát érzékeltetik, ám már egy kiegyensúlyozottabb alkotót sejtetnek, mint korábbi alkotásai. Ezt ő azzal magyarázza, hogy a művész mint szubjektív észlelő egy „nyomottabb" korban – hiába van meg önmaga boldogsága –, azt a közeget ábrázolja, ami körülveszi. Számára annyira fontos a pillanatnyi észlelés, hogy képes egy már évekkel korábban készített képet később teljesen átfesteni, még akkor is, ha az már egy magángyűjtő tulajdonát képezi és ikonként őrzi szobája falán.

Az Én és a hattyúm című kiállítás képei a sors és az elmúlás központi témájába olvadva – mint ahogy a cím is utal – a hattyút mint a megfoghatatlant, a különös szépséget, az emberi vágyakat, a nőiességet szimbolizálja. Szinte az összes festményen megjelenik a különös madár – Kazovszkij szavaival élve boszorkányos lény –, mely kultúránként más jelentésű. Számára azonban egy különös teremtmény, melyhez gyermekkori emlékei kötik: az Andersen-mesék és a Hattyúk tava.

El Kazovszkij habzsolja az életet, és mindig kicsit felülről szemléli a világot. A létet meghatározó, transzcendentális kérdésekre keresi a választ, miközben ha tehetné, csak a mesékben élne, ahol még a csodák is megtörténnek.

Dudás Éva

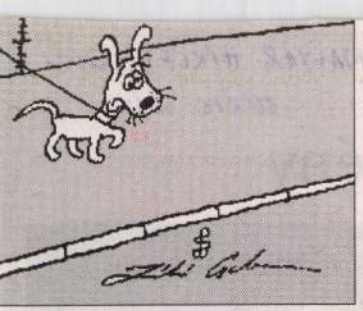

alkalmatlan ember került hatalomba. Olyan is volt, hogy a sportközeg ki nem állhatta a főhatóságát. De hogy a két baj együtt járjon, az egyedülálló. Így sok milliárd forintnyi állami pénz sem teremtett legitimációt, fair sportkormányzatot. Kiesett négy év. Sportfogadás 2002 lehetne: Hold utcai (öreg)fiúk–Magyarország 0:1. Itt és ma ez a tét!

mistás

pen sem lesz jobb, hanem éppenséggel rosszabb lesz, és ettől a véleményüktől oktalan módon azután sem tágítottak, hogy figyelmeztettük őket.

További eredményeink. Csupán a megkérdezettek kilenc százaléka mondta, hogy inkább kanalazna be egy pohár felmelegített pudingot, mintsem belássa: autópályát csak úgy lehet építeni eredményesen, hogy a pénzt szétszórjuk a nyomvonal mentén, majd várunk, hogy fialjon, gyökeret eresszen, végül szárba szökkenjen. A megkérdezetteknek a következő válaszokat kínáltuk fel: igen, direkt csak így épülhet (2 százalék); ahogy a kormány mondja, úgy jó, hogy épüljön, elvégre ő tudja (1 százalék); nem tudom, hogy épül (2 százalék); inkább eszek még egy pohár felmelegített pudingot… (9 százalék); nem így épül szerintem (86 százalék). Utóbbiak mentségére az szolgál, hogy oda volt írva: szerintük nem így épül. Attól még épülhet így, beláthatják majd ők is.

CSKAI
IZSA

AI JÓZSEF

A magyarok 94 százaléka szeretne valahol lakni, tehát a lakásépítési programot támogatják ők mind.

A megkérdezettek túlnyomó többsége két lábon jár, és hét százalékuk szerint kifejezetten a kormány intézkedéseinek köszönhető ez is, akárcsak az emelt fővel való közlekedés. Ez az arány jóval magasabb, mint a térség többi országában; ott néhol nemcsak nagyobb ünnepekkor mászkálnak négykézláb, de nem akarunk ujjal mutogatni.

A megkérdezett magyarok 67 százaléka megdöbbent az állításon, hogy akarattal a gravitáció is leküzdhető, és megvalósítható a nemzeti lebegés – külön kiemelendő közérdekű közleményünkben, hogy a megdöbbenés pozitívnak tűnt kifejezetten.

Bizsergést érez a válaszadók négy százaléka akkor, ha azt hallja, polgár.

Fontos adat még, hogy a felmérés szerint a magyarok 93 százaléka rendszeresen álmodik, egy részük kifejezetten rémeket. Bezzeg a többség inkább föl sem ébredne, ha lehet, amit mi is támogatnánk. Azonban rettentő mérgesek lennénk, ha mégis felriadnának, és utána a másik oldalukra fordulva álmodnának tovább.

Maradjanak, ahogy vannak. Azt se bánjuk, ha hangosan horkolnak közben.

velek kiosztattak már.

De hát a tízszázalékos fölény akkor sem jelentéktelen, elég okot adhat a nyugodtságra. Persze csak akkor, ha a kedvezményezett biztosan tudhatja, a számok a tévedési határon belül híven tükrözik a közhangulatot.

A jó humoráról közismert Kuncze Gábor, az SZDSZ elnöke mondta el a HVG legutóbbi számában, hogy az előzetes nyilatkozatok alapján április végére csodaparlamentet várhatunk: ha minden induló párt reményei teljesülnének, 150 százalékos Országgyűlésünk lenne, mindenki másfélszer annyi mandátumhoz jutna, mint amennyi hely egyáltalán van a patkóban.

A valóság azonban ettől kissé messze esik, így egyelőre nyoma sincs sem a derűnek, sem a magabiztosságnak. Ha a Fidesz–MDF biztos lenne a győzelemben, akkor a képernyőkön nem ráncolt homlokokat látnánk. Akkor a Millenáris Parkban nem csak türelmesen várnának, mikor jönnek el végre mégis a szocialista miniszterjelöltek, s nem kéne naponta sajtótájékoztatón bejelenteni, már megint nincs ott az ellenfél, mert az nem is akar vitatkozni. Lehet hivatkozni persze a plazmatévére, de minek? Ha netán azt írnák a szocialisták a kormánypárti szónok érvelései nyomán, hogy „hazudik", harsány kacagás lehet a válasz, ugyan bizonyítanák már be a szocialisták igazságaikat! Ha meghamisított grafikonok kúsznának föl a magasba, vagy éppen rogynának össze a mélyben, csepülni a ténylegesen elért eredményeket, akkor minden további nélkül előhúzhatók a cáfolatok, vagyis semmi ok a nyugtalanságra. Tízszázalékos biztos előny még némi nagyvonalúságot is lehetővé tesz.

Ehelyett nem ezt tapasztaljuk. Ott terem a Fidesz elnöke, a korábban higgadtnak és visszafogottnak ismert Pokorni Zoltán, és meglepően izgatottan vádolja ellenfeleit. Mielőtt egyetlen szó is elhangzott volna, egyetlen villanás is megjelent volna a plazmatévé képernyőjén, szerződésszegéssel, gonosz szándékkal gyanúsítja az ellenfelet. És ezt ismétli napok óta, bármelyik csatorna képernyőjén bukkan is föl.

Lehet, hogy nem hisznek igazán az annyit reklámozott győzelmi jelentésekben? Feszültté teszi őket a bizonytalanság, mert vannak olyan előrejelzések is, amelyek szoros eredményt jósolnak? Nem tudni még, melyik közvélemény-kutató mér pontosabban, de az azért már kiderült: a társadalom nagyjából egyenlő arányban oszlik kétfelé, ezért nem lehet kizárni az ellenoldal győzelmét sem.

S bármilyen kedvezők is a Fidesznek az előrejelzések, az utolsó pillanatig minden csakugyan bizonytalan. Emlékezzünk csak a négy évvel ezelőtti választásokra. Nagy előnnyel vezetett az MSZP is 1998-ban, azt hangoztatta, hogy nincs alternatívája, végül mégis veszített. Ezt sulykolja a mai koalíció is, de úgy látszik, okult az MSZP hibájából. Tudja, kampányolni kell a végsőkig a minél nagyobb támogatás elérése érdekében.

Egy ilyen kiélezett helyzetben persze idegesítő lehet, ha a jól kitervelt kampányt az ellenfél holmi plazmatévékkel megzavarja. A Fideszemberek leginkább magabiztosak szeretnek lenni, az egyértelmű helyzetben érzik jól magukat. Ez a mostani nem az. A választásokig még majdnem két hét van hátra. Megjósolható, hogy a mostani idegesség még nagyobb is lesz.

A szerző lapunk publicistája. E-mail cím: vartib@mhirlap.hu

CSAKIS ÉS KVINTESSZENCIÁLISAN HELYEK

bevezetô szavak El Kazovszkij kiállításához

Dovin Galéria, Budapest, 1996 szeptember 6.

Elmondta: Nádasdy Ádám

Hölgyeim és uraim,

tudják milyen az, amikor az ember álmában fut? Én, ha álmomban futok, nem jutok sehová. Emelem a térdem, igyekszem és zihálok, de inkább hátrafelé nézek, mint elôre, azt nézem, honnan jöttem, nem azt, hová megyek, talán nem is haladok semerre, játékos kis út kígyózik elôttem, mint az "Óz a csodák csodájá"-ban, de nem gondolom komolyan, hogy vezet is valahova, az a fontos ami mögöttem van: ahonnan, amitôl el, ami elôl futok. Nehezen megy a futás, mert zsúfolt térben kell haladnom, mindenütt kiszögellések és bemélyedések vannak, mint a zsúfolt szobában, kígyózni kell a csipônek is, mert beverem magam egy bútordarab szögletébe.

Ilyen helyeken szoktam én futni, míg zihálva fel nem ébredek, ilyen helyeken, melyek csakis és kvintesszenciálisan helyek. És El Kazovszkij ilyen helyeket fest, nem tájakat, nem szobákat, nem völgyeket és nem épületeket, hanem helyeket, valami meghatározhatatlan és csodálatosan lényegítô sûrítésben. Ahogy Turner annak idején levegôt tudott festeni, úgy tud El Kazovszkij "helyet" festeni, pedig az még anyagtalanabb, mint a levegô.

Emeletes csendélet -- így nevezi a képei egy részét. Én kifordítanám a szavakat az ellenkezôjükre: nem "emeletes csend-élet", hanem "veremmélységû robajló ûr". Mint amikor ledôl egy hatalmas faldarab, utána süket csönd van percekig és csak a porfelhô száll fölfelé, és az ember megmerevedve nézi, és a kutya szûkölve leül. Itt nem fölfelé építkezünk, hiába rakunk egymásra idomokat, és a libikóka is a zuhanást tartogatja, nem az emelkedést. Mindennek fedele van. Minden fedett. Nem az ég van fölötte. Doboz. Pince. Mintha hallanám, hogy dörömbölnek a szuterénbôl. Minden össze van kötözve, minden oda van ragasztva. Nagyon szorosan. A futó lába sárba ragad, a horizont egyre távolodik.

Nincs senki, csak bábu, fekete madár, és kutya, magányos kutya, aki az ürességet, a titkot valóban ürességgé és titokká teszi, mint az elhagyott vadnyugati városok utcáin kóborló kutyák. Hátramaradt kutyák, nem elôôrs-kutyák. E tájakról már

elmentek az emberek, ezek visszatekintô tájak, mindnek múltja van, és nincs, nincs jövôje.

Purgatórium? De hiszen az ilyen helyet nem purgatóriumnak hívják, hiába címkézi annak a finomlelkû festô. Az ilyen helyet, ahol senki sem él, ahol csak visszafelé tekintünk, ahol nem értelmezhetô a jövô – nos, azt gondolnánk, hogy ezt pokolnak hívják.

Pedig nem: gyerekszobának hívják. És nem azért, mintha a gyerekszoba a gyötrelem helye volna. Hanem mert a kellékek stimmelnek: a gyerekszobában semmi sem él önálló életet, a babák és játékok, a bútorok és a szônyegek hegy-völgyei nem élnek, mindent csakis mi éltetünk, csak a mi örömünket és fájdalmunkat tükrözik. Attól élnek, hogy rájuk nézünk; ha kimegyünk, csendesek és elhagyottak. A gyerekszoba nem helyszín, csakis és kvintesszenciálisan: hely. A gyerekszobában csak visszatekintés van, a gyereknek csak emlékei vannak, nem érti, nem ismeri a "jövô" fogalmát, vele csak történnek szépen sorban a dolgok – a jövôt majd a kamaszkor hozza be az életünkbe, az lök ki a gyerekszobából a jövô küszöbére. Igen, a gyerekszobában észrevétlenül ketyeg egy óra, amely egyszer majd beindítja a jövôt.

Ezek a képek is észrevétlenül ketyegnek: ezért nem egyszerûen pokol El Kazovszkij "helye", ezért gyerekszoba, ezért lehet purgatóriumnak nevezni, mert innen egyszer ki fogunk lökôdni, sôt ez talán már meg is kezdôdött, ez már küszöbön is áll, már el kell kezdeni szaladni; még nem valami felé, mert nem vonz még semmi, vagy legalábbis nem tudom, nem merem tudni, hogy mi vonz és merre, inkább elfelé futok, el a szobából, ki a függöny mögül, el a babáktól, melyek hirtelen megnyúlnak és mindjárt hónaljszaguk lesz és mindjárt mutálni fognak, csak meg ne szólaljon valamelyik, mielôtt ki tudok futni a képbôl, mert itt menni kell, futni kell, ezek a képek húznak, kényszerítenek, talán a képen át ki lehet lépni a megkötözöttségbôl, a gyerekszobából, a ketyegô jövô-óra elôl, egyszóval a titokból.

EL KAZOUSZKIJ

Banga Ferencrajza

talán szándékos félreértés jellemez-

■ *Richard Wagner: Egy német muzsikus Párizsban. Charles Baudelaire: Richard Wagner és a Tannhäuser Párizsban. Fordította Cserna Andor és Lenkei Júlia. Az utószót írta Zoltai Dénes. Kávé Kiadó, 2001. 135 oldal, 1380 Ft*

PINTÉR TIBOR:

Wagner Párizsban

Hogy milyen szerepet nyert el Wagner életpályájának csúcsán, arról bőséggel olvashatunk Nietzsche *Korszerűtlen elmélkedés*ében, a *Richard Wagner Bayreuthban* címűben. Arról, hogy Wagner mit is keresett Párizsban, mely város hatását és szerepét tekintve összehasonlíthatatlan a bajor porfészekkel, kevéssé közismert. Noha Wagner álmai netovábbjaként kezelte a vágyott párizsi sikert, s a háromszor megismétlődő kudarc vezeti oda, hogy teljes mértékben Bayreuthra bízza akaratának végső megvalósulását. Első párizsi időszakának (1839–40) fiatalkori szépírói terméke az *Egy német muzsikus Párizsban*, melyet franciául írt novelláiból kompilált jóval később. Berlioz *Emlékirata*iban jegyzi meg Wagnerről, hogy „hosszú időt töltött Párizsban anélkül, hogy sikert kovácsolt volna nevének, kivéve néhány cikk szerzőjeként a *Gazette musicale*-ben". Wagner itt megjelent novellisztikus történetei E. T. A. Hoffmann hatását viselik magukon. A *Zarándoklás Beethovenhez* szatirikus históriája, a zenerajongásba tönkremenő fiatal, éhenkórász német komponista és a passzióból utazgató gazdag angol műkedvelő humoros botrányokba fulladó kalandja egyértelműen a feloldhatatlan hoffmanni ellentét, a nyárspolgár és a művész karikatúrája, mely korántsem mentes az önirónától. R... (föltehetően Richard), e novellák hőse, itt maga is komikus figura művészetájulatával, azzal a rajongástól megszédülő érzésével, mely hatalmába keríti, mikor meglátja Beethovent – a sörházban. R... halálának története keserű wagneri jövőkép, melyben a zeneszerző a leghajmeresztőbb kompromisszumokat is elfogadja, csak hogy jusson neki némi konc a művészeti világ roskadozó asztaláról. A fájdalmas humor, a már-már groteszk világlátás lengi be e szöveget, és nem nehéz felfedezni benne a 48-as Wagner forradalmi radikalizálódásának csíráját, mely elsőként fogja programjának tekinteni a művészet forradalmi küldetését. A szépíró Wagner leginkább a harmadik novellában, az *Egy boldog est* címűben közelíti meg a későbbi elméletírókritikust. A két vitázó figurája Hoffmannt, távolabbról Diderot-t idézi fel a zenei befogadás problémáit feszegetve. Voltaképpeni kérdése Wagnernek már itt az, hogy szó és zene, kép és hang milyen koordinátákban találkozhat össze egymással, van-e létjogosultsága a képi-leíró jellegnek a zenében, avagy a programzene valójában felszámolja a zenei autonómiát. A kérdés az *Eroica* szimfónia kapcsán merül fel, arra a korban széles körben elterjedt hiedelemre vonatkozólag, miszerint az eredetileg „Bonaparte-szimfónia" megfestené Napóleon életének különböző epizódjait. Ez ellen érvel a novella mindkét szereplője, ám abban megoszlik véleményük, hogy jogosan társíthatók-e különböző asszociációk a goethei értelemben vett abszolút zenéhez. Ez a probléma rávilágít arra a romantikus műnem-keveredési kérdésre, melyben az irodalom vagy a festészet adja meg a zene kiindulási pontját, valóságos „apropóját". A szimfonikus költemény kérdésében csúcsosodik ki majd e probléma, de alapvetően érinti a későbbi Wagner zenedramaturgiai alapgondolatait is.

A harmadik novella a kötet elrendezésében remekül vezet át Baudelaire utolsó nagy művészetelméleti esszéjéhez, és választ ad arra, hogy miért is érdemes közölni Baudelaire szövegével *együtt* az *Egy német muzsikus*... novelláit. Ugyanis jelen kötetben az utóbbi szöveg újraközlés: Cserna Andor fordítása 1920-ban jelent meg. (Ezt, becsületére legyen mondva, nem hallgatja el a kiadó.) A hátteret Baudelaire írásához Wagner harmadik, 1859-es párizsi tartózkodása adja meg, melynek során a legelszántabban küzd a *Tannhäuser* előadatásáért a Nagyoperában. Noha a terv már 1857-ben megfogan, azzal a céllal, hogy végső csapást mérjen a párizsiakra, kamatostul követelve vissza korábbi kudarcainak árát. Bár Liszt egy levelében ezt írja: „nem hiszek a *Tannhäuser* »kielégítő« francia fordításának és előadásának lehetőségében (...) Wagner érdekében kívánatos, hogy a *Tannhäuser* nyitányára és indulójára szorítkozzanak, amelyeket már minden katonazenekar játszott (...) okos dolog nem gondolni Wagner műveinek előadására más nyelven, mint németül." Majd pár hónappal később magához Wagnerhez intézi e sorokat: „amíg Meyerbeer és Verdi korlátlanul uralkodnak, amíg a színházigazgatók, énekesek, karmesterek, újságok és a közönség az ő közvetlen befolyásuk alatt állnak, semmiképpen sem kell ebbe a kacatba [sic!] keveredned". Ennek ellenére Wagner nem engedi terveit elaltatni, 1860-ban nagy sikerrel zenekari koncertet rendez operáinak részleteiből, mellyel elnyeri sokak tetszését, és rajongótáborának legelszántabb francia képviselője Baudelaire lesz. 1861-ben, III. Napóleon közvetlen parancsára műsorra tűzi a Nagyopera a *Tannhäuser*t, ám (függetlenül a 164 próba iszonyatos munkájától) az ismert botrányba fullad a bemutató. A zenekari bemutatkozás egy Wagnerhez intézett hosszú, lelkes levélre inspirálja Baudelaire-t, a *Tannhäuser* bukása pedig közvetlenül utolsó nagyesszéje megírására. Baudelaire-t alapvetően *sokként* érte a wagneri hatás. Mikor esszéje kezdetén összeveti a *Lohengrin* előjátékának Wagner által írt programatikus leírását és Liszt hasonló impresszióit a magáéval, óhatatlanul felmerül az a kérdés, mely az *Egy német muzsikus*... utolsó novellájában megjelent: megjeleníthet-e az abszolút zene olyan programelemeket, mint „átadja magát a mindent elöntő boldogságnak" és hasonlók. Berlioz nem véletlenül kísérletezett a *Fantasztikus szimfónia*ban azzal, hogy saját életének eseményeit zeneileg láttassa. Baudelaire szövegének mélyén, odaadó lelkesedése ellenére is, a sokkal együtt járó félelem is ott lappang: ez a zene bekebelezi a költészetet, önmagába zárja azt, és hatványozottan felerősíti, melynek során a költészet elveszti autonómiáját. A wagneri reform – miként egy évszázaddal korábban Glucké – azt a horizontot nyitja meg, melyet a költészet már nem tud elérni, de amerre törekszik: a végtelent. A végtelen tökéletes művészi megragadása a zenében lehetséges – s ez velejéig schopenhaueri művészetbölcseleti hagyaték –, de ezzel a költészet legmagasztosabb célja elérésének befellegzett. „Egymásba csendül a szín és a hang s az illat" – e híres sor Baudelaire költészetfelfogásának is pillére, ám ami Wagnernél a *Tannhäuser*ben jelenik meg, az az antik muziké újraegyesítésének gondolata: „Felismertem ugyanis, hogy éppen ott, ahol a szóban forgó két művészet egyike vagy másika áthághatatlan határhoz érkezik, óhatatlanul azonnal tér nyílik a másik előtt." Ez egyúttal azt is jelenti, hogy ahol a költészet ereje véget ér, ott kezdődik a zene birodalma, ám e birodalom éppen az, amelyre a költészet mindig is sóvárgott. Philippe Lacoue Labarthe Wagner-könyvének *(Musica ficta)* diagnózisa alighanem teljes mértékben igaz: „Baudelaire követőire, mindenekelőtt Mallarméra, azt a kétségbeejtő gondolatot hagyományozta, miszerint a költészet ezentúl nem tudja elérni azt, amire a zene képes; vagy ami ugyanaz, hogy a zene ettől kezdve végérvényesen felváltotta a költészetet." Talán a legmélyebb oka ez annak, hogy miért válhatott oly nagy tétté a francia *wagnerisme* a XIX. század utolsó harmadában.

MESTYÁN ÁDÁM: **Megnyitó**

A jelenlét helye

Nem vagyok művészettörténész, nem értek a képekhez. Így csak arról tudok beszélni, amit mindenki ismer. Azaz arról, hogy mit jelent megnézni egy Kazovszkij-kiállítást, mit jelent Kazovszkij-képeket nézni. Nem a nézés értelméről beszélek. Amiről én beszélek, az az értelem nézése. Azaz a lélek nyitottságáról, egyfajta döbbenetről van szó. Találkozásról, pontosabban arról, hogy nem lehet találkozni. Három dologról szeretnék beszélni: az őrületről, az útról és a játékról.

A játék bevonódást követel. A játékban levés (elnézést a Gadamer-rajongóktól) azt jelenti, hogy valamiben teljesen, végletesen benne vagyunk. Mint a gyerekek. Benne a képben, benne a játékban. Mindez azért is fontos, mert a jó képek szemléletéhez idő kell. Idő a belevonódáshoz, idő arra, hogy átlépjük e világ falait. A játék ezt az időt adja meg. A művészeti játékidőt ne keverjük össze a játékshow szabott idejével, és a tétet se bankókban várjuk. Egész másfajta nyeremény viszont létezik. De ezt már ki-ki maga találja meg egy képben. S így a kép játékideje nem a képben rejtőzik, hanem bennünk, a nézőkben. Ezért a kép végessége nem jelent mást, mint az emberi halált.

De ne feledjük, hogy egy kép s voltaképpen a művészet nem más, mint beszéd. Ebből a szempontból minden jó alkotás beszéd vagy a beszéd lehetősége. Nem lehet mindent mindenhogyan elmondani. Nincsen művészeti eszperantó. Bizonyos formák csak egy beszédmódban szólalhatnak meg, csak egy nyelven. A képzőművész nyelvet alkot. Ő az az ember, aki közlő vágyához szót illeszt a képpel. Ő nulla nyelvvel indul, és gazdagsága semmi más, mint új jelek alkotása. Önmaga írása. A képírás régi fogalma ezt takarja. Vagy lehet, hogy egyszerűen csak játszani akar? El Kazovszkij a beszéd és a játék különös formáit képbe helyezi. Így képzőművész, így képíró, így gyerek és így nagy játékos. Persze, ami az egyik oldalon beszél, a másik oldalon néma marad. Csűrhetjük-csavarhatjuk, de a képnek nincsen hangja. Illetve egyetlen aspektusban szólal meg a kép és ez az ikonszerűségében rejlő hangkészlet. A hívő az, aki hallja a képet. (Látó pedig az, aki látja – „van szeme a látásra".)

El Kazovszkij képeiben benne ül egy barbár isten. Nem a bálvány az isten, hanem a viszony, ami egy bálványhoz, a bálványhoz fűz minket. A viszony mindig vágy, vágy egy istenre, vágy az Istenre, vágy egy szerelemre, vágy a szerelemre. Kazovszkij ösztönös játékos, képeiben valami barbárság van, barbár vágy van, és ez az út. Mert az út mindig valahonnan valahova vezet. Persze léteznek végtelen utak. Így a játék halálos játszma lesz. Ami látható, végső soron láthatatlan marad.

A fali fríz – amennyiben dombormű – kiáll a falból. A körülöttünk lévő alkotás nemcsak kiáll a falból, hanem eltünteti a falat. Ennyiben ornamentális: betakarja, mássá változtatja a betont. Ezért kérem, óvatosan mozogjanak. Ez a kiállítás közvetlen lehetőséget ad a belehelyezkedésre. A kép teret enged. Hiszen El Kazovszkij fríze nem díszítmény, legalábbis a díszítmény szó köznapi jelentése szerint. Nyilvánvalóan munkál benne a horror vacui, de éppen ezáltal válik nyilvánvalóvá az a rejtett táj, melyben a hattyú lakozik. A hattyú, amely finoman félrehajtja a fejét, a hattyú, mely ígéret, átváltozás és halál egyszerre. A táj, melyben jelen van, rituális táj. Bizonyos értelemben helye az őrület helye, a végzetes áldozaté. Kazovszkij díszítménye a legmélyebb emberi őrület jele. Az átléphetetlen távolság őrülete. Hely, ahol nem lehet találkozni. Mégis, amennyiben jelen van, és mi is jelen vagyunk, az egyetlen hely a világon, ahol valóban találkozni lehet. Hely, ahol jelenlét honol. Festmény, de plasztikai súlya van.

A fríz így körbeöleli a teret, miközben maga is tér. A régi görög frízek általában templomokban voltak, a kultikus alkalomhoz kapcsolódtak. El Kazovszkij alkotása, mely maga is rítus, a kiállítóteret is rituálissá változtatja. Azaz voltaképpen játszótérré. Igaz, mi már nem mutatunk be áldozatot Apollónnak, s nincsenek libikókáink sem. De a művész által élővé tett tér kultikusabb, mint gondolnánk. Üdvözlöm hát önöket itt, El Kazovszkij játszóterén!

(El Kazovszkij Papírfríz *című kiállítása a Karinthy Szalonban. Megtekinthető április 21-ig.)*

HALÁSZ PÉTER: **Zene**

Perényi

2002. április 5-én, pénteken, este 8 óra 14 perc és 8 óra 37 perc között, a magyar Országgyűlés egykori üléstermében Perényi Miklós eljátszotta Haydn *C-dúr gordonkaversenyét*. A hely és az időpont konnotációi oly jó ziccert kínálnak, hogy több szót nem is ejtek róluk.

Perényi csellózása számomra évtizedek óta az előadóművészet legnagyobb rejtélye. Minden találkozáskor újra és újra nekigyürkőznék, hogy elemezzem a hang szívszorító szépségét, a stílusismeret bölcsességét, a háttérbe húzódó és mégis eltéveszthetetlenül jelen levő személyiség titkát. Aztán frusztráltan bámulom a képernyőn, hogy ezek a suta közhelyek mint vétik el az élmény valóságát. Lehet más irányból is próbálkozni, és a művel szembeni alázatot vagy a zenélés természetességét dicsérni. Az eredmény újabb csalódás: ebből se lesz épkézláb gondolat. Akkor jöhet a végső tromf (Vidovszky szerint a kritikusi munkakerülés jele): belemenekülni a „nem találok szavakat" kibúvójába. A beismert impotencia legalább arra rávilágít, hogy a zenei jelenség és az általa közvetített gondolatok, amelyek máskor is csak makrancoskodva viselik el a verbalizálás zabláját, néha annyira megbokrosodhatnak, hogy végképp lerázzák magukról az elnyűtt szavakat. Ezzel a körülményeskedéssel jutok csak igazán zsákutcába, hiszen éppen azt az egyértelműséget sikerül általa összemaszatolni, ami Perényi játékának egyik legerősebben ható vonása.

Ezen az estén Perényi tanította nekünk Haydnt, és tanított Haydn által. Nem mintha szenvedélye lenne a didaxis, csak épp úgy találhatta, hogy a *C-dúr koncert*nek, ennek az extravaganciáját rokokó csipkékkel elleplező darabnak az tesz jót, ha szövetét szétszálazva, explikáló modorban tárják a közönség elé. Nem szolgaian vett stílushűség, hanem a versenymű alkatának felismerése diktálta, hogy az igénytelen zenekari basszust is végigjátszva, abból kibukkanva, majd vele is-

Banga Ferenc rajza

mét egyesülve hangozzék fel a szólószólam. A melodikus és a kísérőornamentáló szakaszok nem kontrasztáltak egymással, hiszen minden egyes hang azonos jelentőséggel szólalt meg, mintha lelassított, szigorúan elemző kameramozgással követtük volna a zenei színterek változásait. A szenvtelennek ható megközelítést – főként a lassú tételben – csupán egy-egy hangköz erejéig oldotta némi ellágyulás.

Ez a professzoros hanghordozás akár egy reménytelenül unalmas előa… Mégis, mindvégig … fojtva kellett követnünk, hiszen pillanatról pillanatra úgy érezhettük: Perényi az orrunk előtt találja ki a darabot. Látszólagos közömbössége a magasfeszültségű összpontosítás megtévesztő külső jegye. Minden fordulatra itt és most kell rájönnie, nincs előre bebiflázott lecke, a produkció és a reprodukció szétválaszthatatlanul eggyé olvad. Ennek a gigászi munkának az a célja, hogy a semmiből hozzon létre valamit. A tétje pedig – és ez Perényi mindig zavarba ejtő etikai tette –, hogy bizonyítsa: ilyen teremtésre egyedül az érinthetetlenül intakt, a függetlenségét és magányát vállaló szellem lehet képes.

A Fesztiválzenekarnál debütáló John Nelson mindebben aligha lehetett partner. A jelenleg Párizsban dolgozó, szolid képességű dirigensnek nagyon is megvannak a maga formásra csiszolt kliséi. A műsort keretező Mozart-kompozíciókat (*Idomeneo*-balettzene és *Párizsi szimfónia)* könnyed kézzel, szórakoztatóan, de harsányan és kissé militánsan vezényelte. Inkább elemében érezte magát a *Metamorfózisok*ban, a nyolcvanéves Richard Strauss 23 vonós hangszerre írt monumentális siratójában. Ha nem is kényszerített a hagyomány és a megalkuvás kínosan összeszövődő kérdéseivel szembesülni, de legalább tetszetősen elrendezte e Wagner-utánérzés fő díszletelemeit, az egymásra tornyosuló nosztalgiahullámok végtelen sorát. A pódiumon szétszórtan felállított hangszeresek mindegyike vállalta a szólista felelősségét, és igazolta: a Fesztiválzenekar tagjai egyéniségként ma is őrzik technikai tudásukat és egykori vállalkozókedvüket.

(Mozart, Haydn, R. Strauss – Budapesti Fesztiválzenekar, vezényelt: John Nelson, Olasz Intézet, április 5.)

A budapesti Lengyel Intézet igazgatója szeretettel meghívja Önt

EL KAZOVSZKIJ

A paradicsom kapui

című kiállításának megnyitójára
2000. február 11-én (pénteken) 18,30 órára a

Platán Galériába

A kiállítást megnyitja:

LÁNYI ANDRÁS ÍRÓ

A kiállítás 2000. március 20-ig látogatható,
hétfőtől péntekig 11 – 19 óráig.
Platán Galéria,
Budapest, VI. Andrássy út 33., tel.: 331 3911

HOMMAGE À JERZY ANDRZEJEWSKI: A PARADICSOM KAPUI CÍMŰ ELBESZÉLÉSE

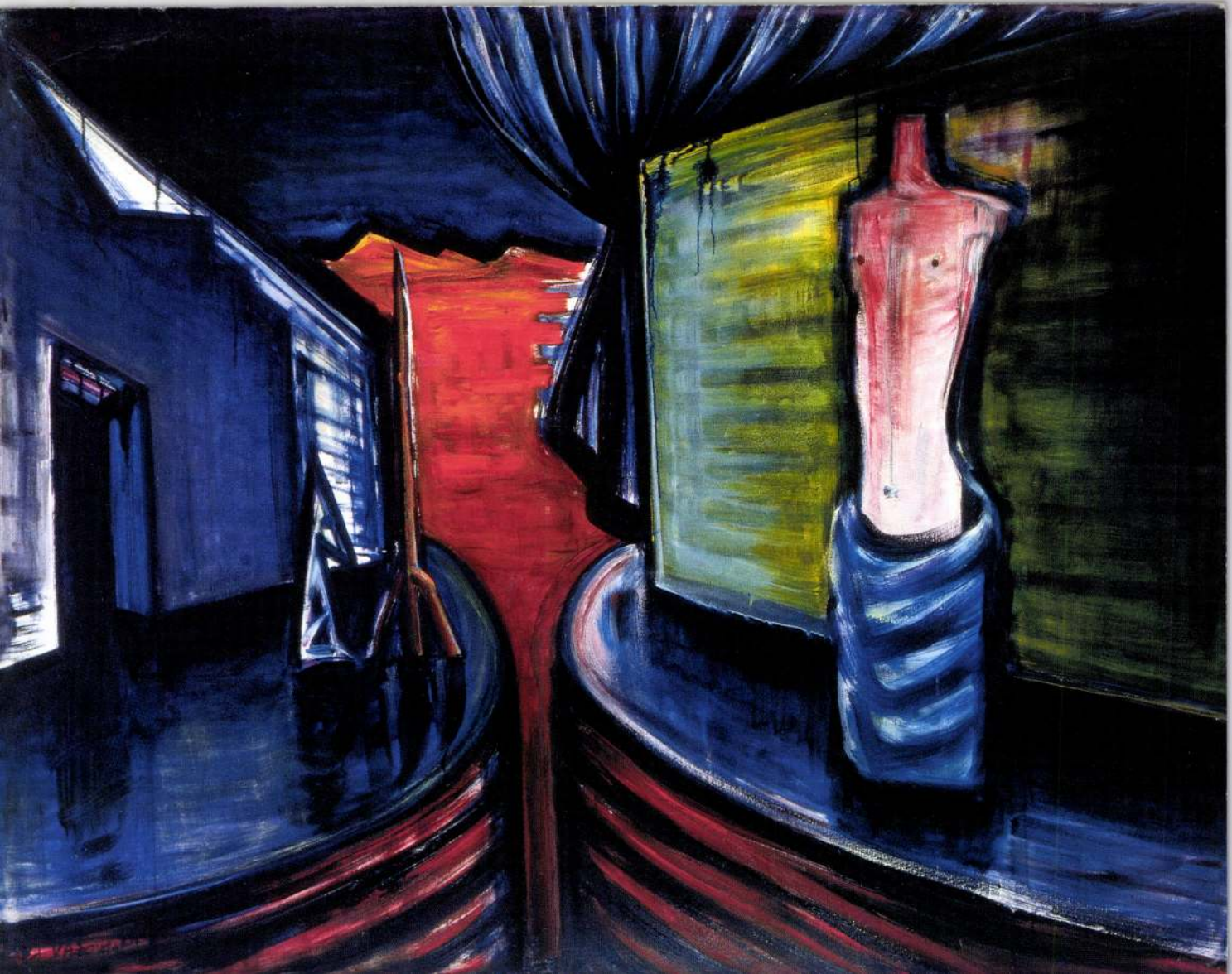

Metro

Boney M a Puskás Ferenc Stadionb
Puskás Ferenc Stadion Szoborparkjába láto
Mitchell, a Stadion Nyár rendezvénysoroza

Egy szabad szellem távozása

ÉLETÚT A kortárs magyar művészet egyik legjelentősebb alakját hosszú szenvedés után hétfőn érte a halál.

Az Oktatási és Kulturális Minisztérium El Kazovszkijt saját halottjának tekinti. A tárca sajtóirodájának tájékoztatása szerint temetéséről később intézkednek.

El Kazovszkij Leningrádban (Szentpétervár) született. Bár a lexikonok 1950. július 13-át adják meg születési dátumként, egy közeli barátja arra hívta fel a távirati iroda figyelmét, hogy valójában 1948-ban született, bő egy hete ünnepelték 60. születésnapját. 1965 óta élt Budapesten;

Művészetét mitologikus gondolkodásmód jellemzi; képei, installációi, performanszai mítoszok születésének, elhalásának a metaforái.

1977-ben elvégezte a budapesti Képzőművészeti Főiskola festő szakát, mesterei Kádár György és Kokas Ignác voltak.

1980 ÉS 1983 KÖZÖTT Derkovits-ösztöndíjas, 1982-ben a Smohay Alapítvány ösztöndíjasa volt. Munkásságát 1989-ben Munkácsy Mihály-díjjal ismerték el. 2002-ben Kossuth-díjat kapott nemzetközileg is elismert, sokoldalú képzőművészeti munkásságáért, a modern kor életérzését kifejező, sajátosan egyéni világú képeiért, úttörő jelentőségű díszlet- és jelmezterveiért.

EL KAZOVSZKIJ a festészet, a díszlet- és jelmeztervezés mellett installációkat is készített, és performansszal is foglalkozott. Alkotói pályafutása a 70-es évek végén kezdődött. Ekkor indította el performanszsorozatát, a Dzsan-panoptikumot is, amelyben a színpadi teret, a mozgást, a szöveget és a zenét kapcsolta össze a hagyományos festői és szobrászi szemlélettel.

ÉLETMŰVÉBEN NINCSENEK elkülönülő korszakok, a téma, a motívumkészlet alig változott. Számos egyéni és csoportos kiállításon szerepeltek művei, alkotásai számos közgyűjteményben megtalálhatók egyebek mellett a budapesti Kiscelli Múzeumban, a Magyar Nemzeti Galériában, a szombathelyi, a kecskeméti és a paksi képtárban, a szolnoki Damjanich János Múzeumban, a Hatvani Galériában, a székesfehérvári Szent István Király Múzeumban, a győri Xantus János Múzeumban, az ausztriai Galerie Gaudens Depedit-ben és a lengyel Muzeum Sztukiban. **MTI**

MTI

A kutyaszerű vándorállat: a lélek szimbóluma

Motívumok

Állandó motívumokból építkező jellegzetes világát görög és archaikus toposzok köré szervezte.

Szimbólumai

Alkotásaiban oázisok, sivatagi állomások, lakatlan szigetek elevenednek meg képzelete nyomán; színházi díszletekre emlékeztető, kulisszaszerű helyszíneket mutató festményein álomszerű környezetbe helyezi állandó szereplőit, angyalokat, múmiákat, hattyúkat, Vénuszokat, párkákat, balerinákat vagy éppen a lélekszimbólumát, a kutyaszerű vándorállatot.

ÉPÍTŐIPAR

Szerelvénybolt Kft.
Épületgépészeti kis és nagykereskedelem
H-1103 Budapest, Gyömrői út 76 (Vasgyár u. sarka)
Tel.: 1 433-1450 Fax: 1 433-1459
E-mail: budapest@szerelvenybolt.hu
Fagyálló, olasz mázas 7,2 mm-es gres lapok , széles választékban!

EnergieKer Bellavista Forest
30x30 cm-es gres lapok
Br. 2.560,- Ft/m²
Br. 2.304,- Ft/m²
-10%

EnergieKer Maghi Merlino
30x30 cm-es gres lapok
Br. 2.560,- Ft/m²
Br. 2.304,- Ft/m²
-10%

EnergieKer Como Noce
30x30 cm-es gres lapok
Br. 2.560,- Ft/m²
Br. 2.304,- Ft/m²
-10%

Víz Gáz Fűtés Szaniter
www.szerelvenybolt.hu

rságot az öngyilkosságok terén: 100 ezer lakosára 25 jut, míg Magyarországon 22,6. 36 ember vetet végett életének – összesen 13 ezer 407. Ezzel az OECD listáján Dél-, harmadik Japán 20,3-as, a negyedik Belgium 18,4-es mutatóval. METRO

Restaurálás **Helyreállítják a régészeti leleteket**

MTI

Befejeződött Pécsett a Kossuth téren az ásatás, ahol az őskortól a középkorig terjedő időszakból több ezer régészeti leletet találtak, amelyeket a Janus Pannonius Múzeum restaurátorai állítanak helyre. A legértékesebb leleteket az év végén kiállításokon mutatják be. MTI

Könyvajánló

Jane Juska: Szex és nyugdíj

A könyv egy hatvanas amerikai tanárnő igaz története: Jane Juska úgy döntött, hogy harminc éve elrontott házassága és egyedülálló évei után újság útján keres magának szexpartnert. A kötet azonban nem szaftos ágykalandok listája: inkább kései lázadás és ábrándok kergetése, vágyainak keresése. És miért ne keríthetnénk erre sort a nyugdíjkorhatáron túl?

(Ulpius-ház Kiadó)

falakon vidám minták, a kölni lakosok a festmény csodájára járnak. A cég át is keresztelte a gyárat: Fiesta Love Factory-nak. METRO

Rejtett szervi elváltozásokat is kimutathatnak az olimpián

EGÉSZSÉG 10 000 olimpikon rejtett szervi elváltozásait mutathatják ki a GE egészségügyi berendezései a pekingi olimpián.

A korai diagnosztizálásra alkalmas orvosi képalkotó berendezések segítségével az olimpikonokat felügyelő orvosok könnyebben felismerhetik a sportolók esetleges egészségügyi rendellenességeit.

Folytatva a 2006-os torinói téli olimpia előtt megkezdett munkát, a cég az USA Olimpiai Bizottságával közösen két klinikai kutatást is végez korszerű ultrahangos berendezések alkalmazásával. Készül egy kardiológiai kutatási tanulmány, melynek keretében a kutatók egy kardiológiai alkalmassági indexet dolgoznak ki. Az index eredményeiből az edzők és a trénerek megtudhatják, hogyan hatnak a kardiológiai elváltozások a nagy teherbírású atléták teljesítményére.

A másik kutatási programban azt tanulmányozzák, hogyan lehet a váz- és izomrendszer ultrahangos vizsgálatával felfedezni a sportolók váz- és izomszerkezetének gyenge pontjait, jóval egy esetleges sérülés bekövetkezte előtt. METRO

Nyisd fel a széfet és NYERJ 10 000 000 Ft-ot! arena plaza a Te utad
HIRDETÉS

ÁS

. kerületi élelmiszer kereskedelmi árubáz felvételt hirdet

NZTÁROS-ELADÓ pozícióba.

a vevők gyors és kényelmes áthaladását a pénztársoron,
a pénztár működését,
ul a vevők megelégedettségéhez,
a vásárlófogadást, és a vevők várakozásmentes áthaladását.

szakirányú tapasztalattal rendelkezik,
ú precizitás, pontosság,
unkabírású, dinamikus, a kereskedelem iránt elhivatott szak-

nas a munkaidő-beosztás tekintetében a hétvégi nyitvatartás

ÁRUÁTVEVŐ pozícióba.

átvétele, tételes megszámlálása, rendszerbe történő rögzítése,
ező termékek minőségének, mennyiségének, sértetlenségének
ése,
és a visszáru kezelése.
k:
teherbíró képesség,
is, pontosság,
ág.
avezetői illetve magasemelői jogosítvány.

entkezni lehet e-mailen info@retro-24.hu,
elefonon a 06-30-219-24-40 a telefonszámon.

Dinamikus fejlődésünk segítéséhez keressük azt a kollégát, aki munkájával biztos hátteret teremt üzletkötőink számára.

Keressük új kollégánkat

Asszisztens munkakörbe

sales tevékenységünk támogatására.

Elvárások:
- minimum középfokú iskolai végzettség,
- angol nyelvtudás,
- szervezőkészség,
- precizitás,
- terhelhetőség,
- jó kommunikációs képesség

Amit kínálunk:
- sikeres, dinamikus csapat,
- kihívásokkal teli munka,
- versenyképes fizetés,
- karrierlehetőség,
- reklám-piaci tapasztalat megszerzése

Feladat:
- kimutatások készítése,
- adminisztráció,
- szervezések,
- foglalások intézése,
- hirdetési csapat munkájának segítése

Amennyiben felkeltettük érdeklődését, és megfelel a fent említett kritériumoknak, kísérőlevéllel ellátott fényképes önéletrajzát a következő e-mail címre várjuk:

p.poos@metro.hu

metro

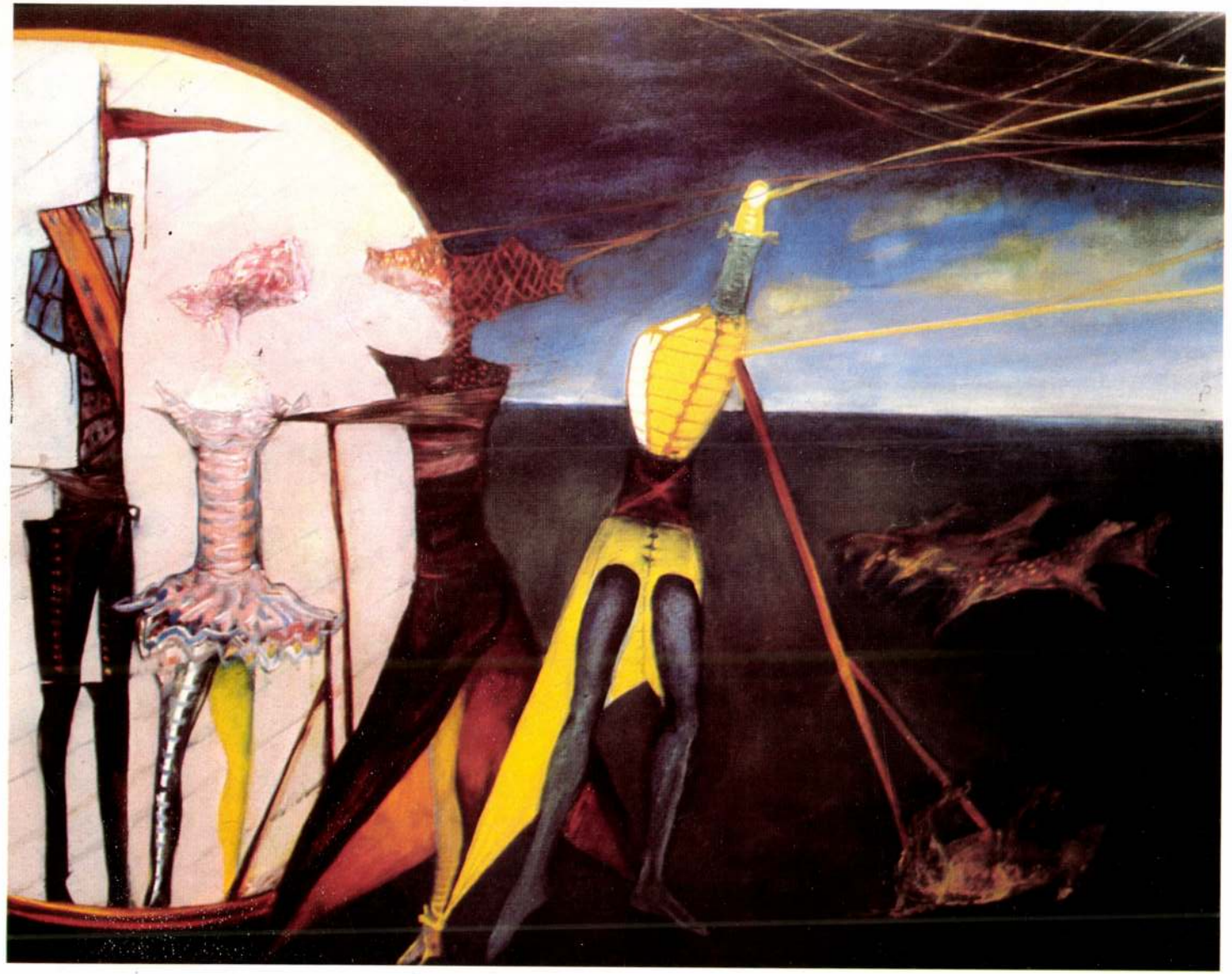

SZENT GYÖRGY-CSALÁD

Fiatal Képzőművészek Stúdiója — 830066—KKSÜ

STÚDIÓ GALÉRIA

EL KAZOVSZKIJ

A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG MŰVÉSZETI ALAPJA
ÉS A FIATAL KÉPZŐMŰVÉSZEK STÚDIÓJA
MEGHÍVJA ÖNT 1983 FEBRUÁR 9-ÉN DÉLUTÁN 17.30 ÓRÁRA
A STÚDIÓ GALÉRIÁBA EL KAZOVSZKIJ KIÁLLÍTÁSÁNAK
MEGNYITÁSÁRA.
MEGNYITJA: FÖLDÉNYI F. LÁSZLÓ IRODALOMTÖRTÉNÉSZ
A KIÁLLÍTÁS MEGTEKINTHETŐ: 1983 FEBRUÁR 9-TŐL MÁRCIUS 6-IG
HÉTFŐ KIVÉTELÉVEL NAPONTA 10-TŐL 18 ÓRÁIG
BUDAPEST V. BAJCSY ZSILINSZKY ÚT 52.

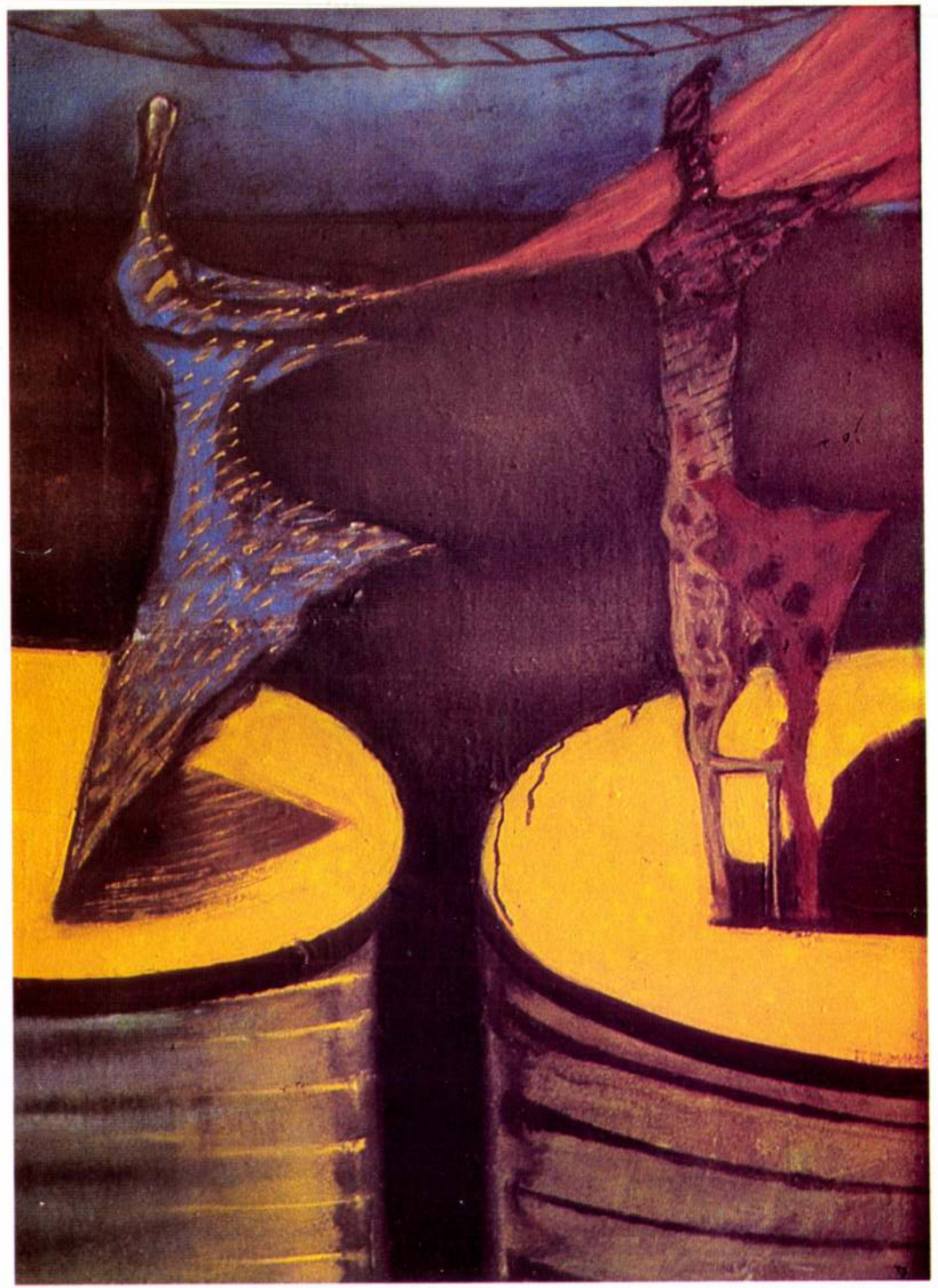

BALETT IV.

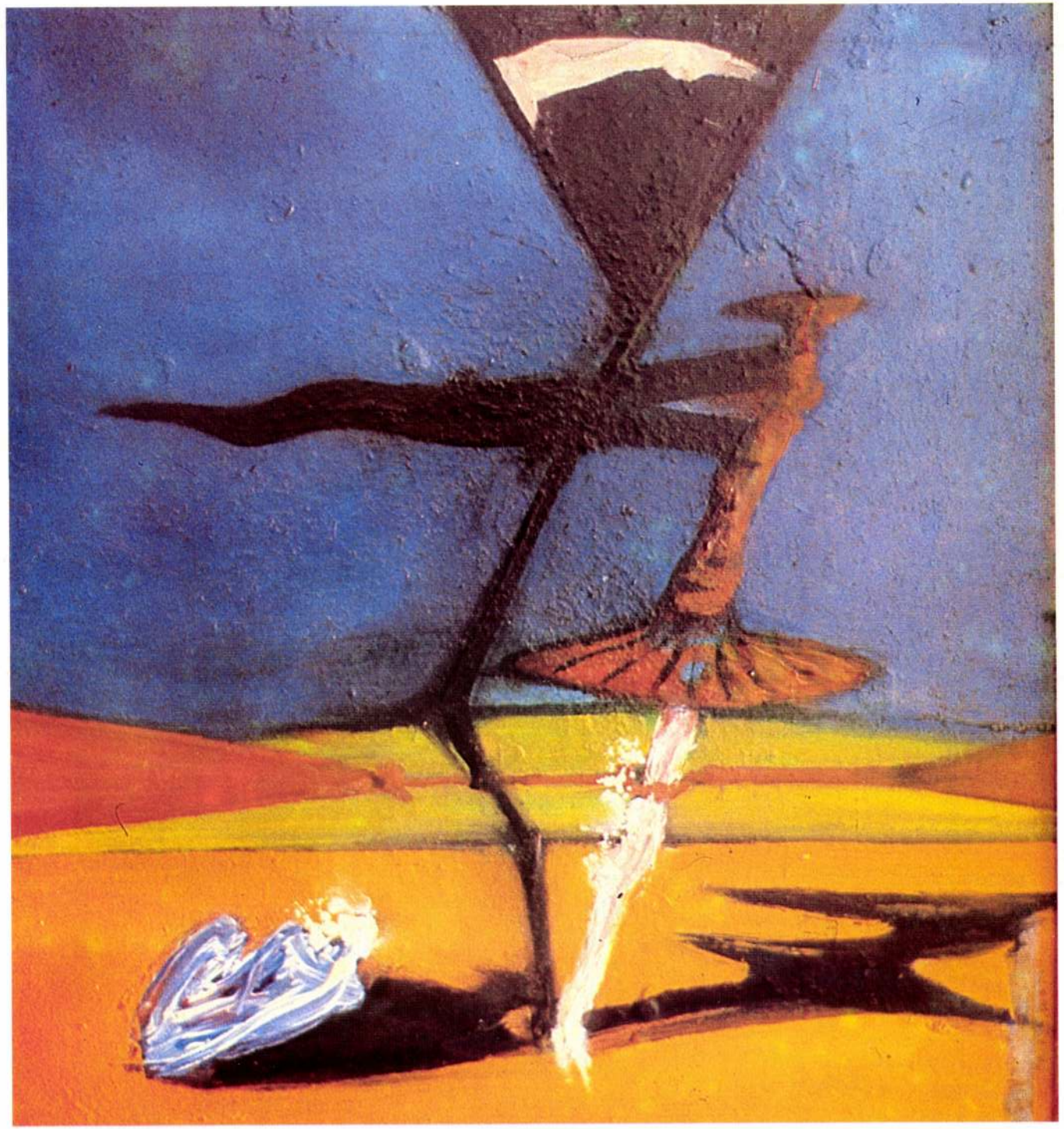

BALETT V.

EL Kazovszkij

Sakál-kutya és a punk meg a hattyúk

A hónap végéig El Kazovszkij önálló kiállítása látható a Godot Galériában, a Madách utca 8-ban. A festő, akiről mind a kritika, mind saját maga elkönyvelte, hogy tizenöt éve ugyanazt festi, új képeket is állított ki. Lehet, hogy váltás történt az életműben? Erről is beszélgettünk.

– Vállalta, hogy ugyanazokból a motívumokból, színekből festi, a saját görög mitológiáját teremti meg minden képén. Ez a kiállítás mintha mégis tágítaná a kört. Egyre dominánsabb a hattyú az új képeken.

– Két éve történt a személyes életemben valami, ami miatt ennyire feltűnően van jelen a képeken. Hat vagy hét évvel ezelőtt jött létre egy londoni kísérleti együttes új Hattyúk tava koreográfiája. Ezt az előadást én körülbelül két évvel ezelőtt láttam a televízióban. Teljesen fejbe vágott. Nagyon sok érzékeny pontomon érintett. Csináltam egy videomásolatot, azt naponta megnéztem, s sikerült kimennem Londonba az utolsó hónapra, amikor még játszották. Tizennyolcszor láttam az előadást. Életbevágóan fontos volt számomra. *Csajkovszkij* képi ideái, ha voltak, erre a változatra kellett, hogy hasonlítsanak, ahol a fehér és a fekete hattyúk is fiúk. A hattyú már az eredeti darabban is igazi nagy mesebálvány. Az én képeimen csak egy szirén, bálvány, ami elmadarasodott. Itt mellettünk a teljesen friss Három szirénen a hattyú az egyik szirén.

– Soha nincs mozgás, dinamizmus a képein. Ezek álló, rögzített képek. Miért?

– A festmény eleve mindig időkristály. Mozdulatlan, sűrített. Nincs benne folyamat, időtlenség annál inkább. Én valóban ennek a sűrítésnek még további sűrítését szeretem, de a kedvenc festőim is mind olyanok. *Antonello de Messina, Georges de Lattour*. A képeik márványoszlopok. Egy nagy álló polírozott szoborra hasonlítanak, nem dinamikus jelenetek.

– Ami az ön esetében a szépség igézetében születik.

– Nálam a bálvány nagyon sok esetben a szépség bálványa.

– Miért csak ilyen eltávolítottan, bálványként jelenik meg?

– Minden isteni erő csak bálványként jelenik meg az ember számára. A hatalomé, a pénzé is például. Arra egyre kevésbé emlékeznek az emberek, hogy a szépség mekkora nagy bálvány, miközben állandóan a hatása alatt állnak, engedelmeskednek az istenének.

– Mióta él a görög mitológia hatása alatt?

– Hároméves koromtól, gyerekkoromban teljesen abban éltem.

– Amikor az édesanyja az első meséket mesélte...

– Nem, tudatos választás volt. Az édesanyám egyetemistaként, mert nem tudott hova tenni, állandóan vitt magával az Ermitázsba. Imádtam ott lenni, de csak a görög vázák és a szobrok római másolatai érdekeltek. Ötéves koromtól már magam olvastam a görög mítoszokat, mesegyűjteményeket. Nagyon megfelelt a világlátásomnak.

– Vagyis tragikus, de mégis életelvező...

– Egyértelműen. A fenségest érzékelő, látó, nem megoldó, nem feltétlenül harmóniára törekvő, a tragikummal szemben teljesen nyitott látásmód.

– Ilyenek a színei is. Nagyon narancssárga, mély kék, méregzöld, égő piros... Mediterránok.

– Nem tudatosan, de mindig nagyon intenzívek a színeim. Addig festek valamit, amíg nem tetszik. Addig mélyítem a felületet, amíg olyan izzó és erős szín nem lesz, ami nekem megfelel. Nem véletlen, hogy fél évig festek egy-egy képet.

– A mélyen mindig ott van az intenzív szenvedély, a hihetetlen érzéki vágy, a forma pedig a torzó és különösen a korábbi képek szadisztikusak. De ezek a torzók finoman, hosszan ívelnek. Gótikusak? Egyiptomiak? Archaikus görögök?

– Mindegyik. Azok a formák, amik mint formák művészetileg vonzanak, egyrészt egy kicsit kezdetlegesek, másrészt nagyon lekerekítettek. Azoknak a lecsiszolt oszlopoknak az élménye, ami nagyon erősen hat rám, valószínűleg minden műben benne van.

– Meg is teremti magának ezeket a korokat, azokban él?

– Nagyon erős a viszonyom a műalkotásokhoz, nagyon beléjük tudok menni és nagyon élvezem őket. A görög mitológia számomra látásmód. Miközben én egyáltalán nem vagyok egy görög alkat, leginkább úgy látom a világot, ahogy ők láttatják. Ez a legkíméletlenebb és a legkevésbé homályos, egyben a kozmosz őrületeivel szemben a leginkább nyitott látásmód. A fenségesben, az isteni erőkben benne van az, hogy az ember számára halálosak, de csodálatosak, nélkülük nem is élnénk.

– Ezért van annyi torzó a képeken?

– Vagy egyszerűen az én tetszésemnek ez felel meg. Ez ugyanolyan, mint a festék színe, hogy megpróbálom világoskékre, de addig-addig mélyítem, amíg egészen izzó sötétkék nem lesz belőle.

– És miért a nyújtott, hosszan ívelt formák?

– Emberben nekem ez tetszik, ezért ezt festem meg.

– Megdöbbentett, hogy több eddigi interjúvolójában félelmet keltett szignója, a sakál-kutya figura a képein. Kicsit kívül ül, de hozzátartozik ehhez a mitologikus világhoz. Miért ennyire fontos önnek ez a kézjegy?

– Ez is úgy lett. A főiskolás kori képeimen én egyáltalán nem voltam rajta. Csendélet című sorozatot csináltam, amin a szubjektum nem volt jelen. S nagyon zavart, hogy mindenki, a legjobb barátaim is a csendélettel azonosultak, nem a csendéletre néztek. Aztán egyrészt elkezdtem a Dzsan-panoktikum előadásokat, performanszokat.

– Itt is a szerelem érdekelte, pontosabban az, hogy beteljesedhet-e.

– A szerelem az egyik legfontosabb démoni és isteni erő, ami öntudatlanul is legtöbbször kormányoz a világban. Kevéssé szokott megjelenni, mint tudatos cél. Nekem ez furcsa, számomra ezek tudatos célok is, de a legtöbb ember számára öntudatlan mozgatórugók. Tehát a Dzsan-panoktikum témája minden esetben a *Pygmalion-Galathea* történet volt.

– Ahol a mítosz szerint Pygmalion megteremti magának az imádott nő, Galathea szobrát, az életre kel, s szerelmük a valóságban beteljesül.

– Ez egyfajta ilyen Kékszakállú herceg vára történet, így a performanszokban én mindig ott voltam szubjektumként a sok Galathea mellett. De mind a mai napig *Földényi F. László* barátom hangja szólal meg helyettem.

– Mennyire játszik ebbe bele a játék a nemmel, hogy nem vállalja fel a saját hangját, férfi hangján szólal meg?

– Én férfi vagyok, magam számára ez nem kérdés és nem probléma. De hogy ebben a szakrális játékban részt vegyek, nagyon fontos volt nekem. Minden szakrális játék világteremtés. Soha nem tudom a következő pillanatot. Itt már megjelentem mint szereplő a színen. Erős változást másrészt az hozott, hogy találkoztam *Francis Bacon* angol festő nagy albumával, összkatalógusával. Amikor ezt végignéztem, úgy éreztem, hogy az a világ, az az út, amit én megcéloztam a magam számára, már megvalósult. Az emberi viszonyok ugyanolyanok a képein, amilyennek azt én látom. Mivel az ember nem egyoldalú, megkerestem azt az oldalt, ami Baconben nem volt ennyire erősen kifejezve. Egy stilizáltabb rendszert kerestem a magam számára, s ez még közelebb vitt a görög mitológiához. Ehhez a máshoz kellettem én, mint szubjektum a képre. Viszonygrafikont akartam létrehozni. Úgy is épülnek fel a képeim. Először szóösszetételből épülnek, ebből jön létre egy erő-objektum-szubjektum viszonygrafikon, majd ebből a kép. Nálam minden képegyüttes tartalmaz egy viszonyrendszert.

– Ebben a viszonyrendszerben van szerepe a nemiségnek?

– Hogy ne lenne! Az egyik fő bálványom a szerelem vagy a szépség. *Aphrodité, Szent Sebestyén*, a szirének, a Párkák és a három Grácia nálam egy és ugyanaz. Ezek kristályok, soha nincsenek történetek. Az én történetem mindig a kép mögött marad. A néző a sajátját látja bele.

– Mindig hangsúlyozzák képei homoerotikus vonásait. Én például ezt soha nem láttam.

– Ez van, de szerintem csak az látja, akinek vagy köze van hozzá, vagy van ismerete a dologról. Ez egy plusz dimenzió, feszültség, árnyalat, ami nekem süt filmekről vagy mások képeiről is, legyen akár az egészen más tematikájú. Csak azok számára érdekes ez, akik ehhez külön szemmel, külön érzékszervvel rendelkeznek. Engem általában a kedvenc művészeim élete sem szokott érdekelni, de amikor valamelyikük alkotása olyan közeli, mint Francis Bacon vagy *Jarmus* esetében, az ember iránt is elkezdek érdeklődni. Ez nagyon nagy közelség.

– A ketrec és a lekötözöttség is?

– Ez sokrétű. A leglényegesebb az, hogy minden emberi, kulturális, civilizációs viszonyszálak rendszere. Persze ez nem jelenti azt, hogy mindent le kellene kötözni és mindent fel kellene rúgni, mert emberek se maradnánk e nélkül. Egyébként elsősorban úgy jöttek létre ezek a rendszerek, hogy a kis szoborrendszerekben, amik asztalszerű szoborcsoportok voltak, eleve az anyag is megkövetelte, hogy alkalmazzak ilyen kötés- és tartórendszereket, amik látszottak is. Ezek nálam elsősorban vonalak, fonalak és az összkapcsolatot jelentik. Az összidegpálya ez, ami nemcsak az emberen belül, hanem kifelé is működik. Benne vagyunk a korunkban, a társadalmunkban, a kultúránkban, minden szálunkkal kötődünk hozzájuk. Természetesen minden új kulturális pillanat elkezdi a szálak szétvágását, a ketrecek szétrúgását, s az újak építését, de teljesen lebontani nem lehet. Folyamatosan teremtünk magunkból ilyen szellemi kötőszálakat, nélkülük nem vagyunk képesek élni. De valószínűleg én öntudatlanul is szeretem a kötözött rendszereket, a kötözött sonkát...

– Ezek azért kívül tüskés képek, amikből sistereg a vágyódás, a sakál-farkas-kutya vágyódása. Biztosan nem véletlenül vonzódik a kezdetek kultúrái mellett a punkhoz, ami Forgács Éva szavaival „a sötét, kivert ruhába öltöztetett gyengédség, a környezet durvaságához mimikrivel alkalmazkodó érzékenység". Mintha El Kazovszkijról írta volna.

– Az valóban egy olyan divat és irányzat volt egyszerre, ami mindig is közel fog állni hozzám. Miután az első természetesen elmaraszta ló cikk megjelent róluk egy icike-picike fotóval, évekig a zsebemben hordtam a fekete-fehér képet. Rengeteg külső és belső formában, indíttatásban megfelelt nekem a punk. Ez az a tükörélmény, amikor minden stimmel, minden megérintődik és minden fontos. Olyan, mint a görög mitológia, csak a görög mitológiára az egész kozmosz látása jellemző, a punk látásmód viszont a mai emberi világ látásmódja. Az én látásmódom egyezik ezzel.

Pál Melinda

Pinocchio legendájának nyomában

A jövő tele van árnyakkal, fenyegetésekkel, kataklizmákkal. Embernek lenni nehéz mesterség. De a remény mindig ugyanaz: a világot a gyerekek válthatják meg. Eredendően szeretetre vagyunk programozva, mint az a kisfiú robot, akit tervezője tesztelés céljából örökbe ad egy családnak. David, *Spielberg* Mesterséges értelem című filmjének gyerekrobot hőse Pinocchio vagy Peter Pan testvére. Valójában mindegy, hogy valódi teremtmény-e vagy gép, értelme természeti vagy mesterséges, a saját bőrén tapasztalja: nem a felnőtté válás a nehéz kihívás, hanem annak akarása. Spielberg egyszerre kivételes érzelmi, pszichológiai lenyomatú, nyugtalanító, nyers, lenyűgöző mesét, tökéletes allegóriát „tálal" nekünk. A történet kis apokalipszissel indul. A fantázia azóta a valóság mementójává változott. A kubricki képzelet vízi katasztrófát rajzolt New York városára, a mindent elárasztó óceánból Manhattan legmagasabb tornyai még állnak. *Kubrick* sokat olvashatott *Vernét, Ballardot,* az ő vészjelzéseiket az emberek által megerőszakolt természetről, amely fellázad birtokba vevői ellen. A Mesterséges értelem kulcsa, Spielberg szavaival élve szíve, mégsem itt keresendő. Sokkal inkább a fénysebesen haladó technika csodáiba bebörtönzött civilizáció öngóljában, amelyik mindent betervez, megszervez, tökéletesít.

Egy világban, amelyet a gépek uralnak. Egy világban, ahol a robotok is már olyannyira fejlett lények, hogy a lélek súlya alatt szorongások gyötrik őket. Többé már nem gépeknek érzik magukat: emberi megértésre, szeretetre vágynak. Minden idők legmerészebb képi mesélője, vizionáriusa, Steven Spielberg nyugtalanító, kellemetlen kérdésekkel szembesít minket saját jövőnket illetően. Önpusztításra vagyunk ítélve? Csupán egy köztes állomás volnánk mi, emberek az evolúció folyamatában? Az ember helyettesítheti-e Istent a teremtés aktusában?

„A lehetetlennel egyenértékű kihívás volt számomra Kubrick álmát tovább szőni – meséli Spielberg. *– Azét a filmes alkotóét, akit a legjobban szerettem és becsültem. Ha pusztán a kasszasiker szándéka vezérelt volna, akkor a Harry Pottert filmesítettem volna meg, amelynek már megvettem a jogait."*

Kubrick álma a szeretetre beprogramozott robot odisszeájáról *Brian Aldiss* elbeszélésére tekint vissza. A brit rendezőben azonban sok kétség vetődött fel a film technikai kivitelezését illetően. Spielberg és Kubrick távoli barátsága Az elveszett frigyláda fosztogatói idején kezdődött. Azontúl sűrű levélváltások és ritka találkozások követték egymást. Kubrick a Mesterséges értelmet az Űrodüsszeia folytatásának szánta. Majd megnézte a Jurrasic Parkot, és Spielberg dinoszauruszai láttán gondolt először arra, hogy hollywoodi barátját kellene megbíznia a rendezéssel, míg ő a producer szerepét vállalná magára. Kubrick halála után Spielberg örökölt néhány skiccet, rajzot, amelyeket fel is használt a figurák kivitelezésekor. De akkoriban őt egy másik nagyszabású terv foglalkoztatta: Pinocchióról álmodott.

Véletlenszerű egybeesésnek tűnhet, hogy Az élet szép című film friss Oscar-díjasa, *Roberto Benigni* hollywoodi találkozásuk alkalmával részletesen ecsetelte neki készülő Pinocchio-filmje tervét. Spielberg ekkor lemondott *Collodi* örökzöld fabábujának megelevenítéséről. Mindamellett Pinocchio árnyéka ott kísért a Mesterséges értelem Davidjának odisszeájában, aki emberré szeretne válni, hogy elnyerje a családi szeretetet. Legyen szó emberekről vagy robotokról, a fájdalom megtapasztalása és az evilági lét végességének tudata ad értelmet a földi kalandnak. Ezen a ponton összeér Pinocchio és David története.

„A határoktól és előítéletektől megosztott társadalomban csak azok között jöhet létre szolidaritás, akik egyformának tartják magukat." – Ekként talál David hűséges társra Gigolóban, egy másik mesterséges lényben. A történet fonalát Spielberg már egyedül szőtte tovább, elsőként folyamodott forgatókönyvíráshoz a Harmadik típusú találkozások óta. Spielberg cyber-Pinocchiója éppúgy a Türkiz Tündér nyomába ered, mint Collodié.

A Pinocchio-legenda megkísértette a 90-es évek elején *Francis Ford Coppolát* is. Mielőtt belevágott volna a Keresztapa-saga második epizódjába, hosszú, reménytelen tárgyalásokat folytatott a Warner Brosszal. Az övé klasszikus Pinocchio lett volna, azon könyvillusztrációk nyomán, amelyek Collodi meséjéből készültek. *Federico*

Fellinit szintén régóta foglalkoztatta minden idők legnépszerűbb fabábujának története. Bármily hihetetlenül hangzik is, a Biblia után a Pinocchio a világon a legnagyobb példányszámban elkelt könyv. Roberto Benigni bizonyos értelemben Fellini végakaratát teljesítette a maga Pinocchio-verziójával. A film 2002-re készül el, és várhatóan a cannes-i filmfesztiválon mutatják be. Benigni számára a Pinocchio mementóértékű, hiszen Fellini nem sokkal a halála előtt egy rajzot ajándékozott neki, amely Pinocchio képében örökíti meg a komikust. Közös filmjük, A Hold hangja forgatásán Fellini körvonalazta saját elképzeléseit tervezett Pinocchiójáról Benignivel. A színész akkor a következőket felelte a rendezőnek: *„Amióta megszülettem, egyfolytában nő az orrom. Úgyhogy eredendően Pinocchio vagyok."*

Benigni mesehőse a lényeget illetően nem esik messze Spielberg emberlelkű robotjától. *„Az én Pinocchióm egyszerre nagyon olasz és nagyon univerzális. Mindenki magára ismerhet majd benne. Hiszen egyikünk sem mentes attól az elementáris vágytól, hogy szeressék, hogy elfogadják őt."*

„A világ nem létezhet nélküle" – állapította meg Collodi klasszikus figurájáról *Italo Calvino* író. Collodi teremtménye először 1880-ban látott napvilágot, folytatásban, az Il Giornale dei Giovani című lapban. Azóta több tucat feldolgozást ért meg filmen, színpadon, a zene, a tánc, a pantomim műfajában. A legnagyobb népszerűség minden bizonnyal *Walt Disney* 1939-es animációs filmjét övezte. A mozi elsőként 1911-ben jegyezte el magát Pinocchio figurájával, a kor nagy olasz clownja, *Polidor* tette híressé. A kínai árnyjátéktól a hagyományos televíziós feldolgozásig megannyi alakban tűnt fel. Ezek közül említést érdemel *Luigi Comencini* ötrészes televíziós sorozata 1972-ből, amelyben Geppettót, Pinocchio megalkotóját *Nino Manfredi* alakította, míg a Türkiz Tündér képében *Gina Lollobrigidát* láthattuk.

A filmtörténet első robot Pinocchiója *Steve Saron* képzeletéből lépett elő *Martin Landau* és *Genevieve Bujold* főszereplésével. Pinocchiót nem kerülte el a manipuláció veszélye: *Jerom Charyn* 1981-ben egy hard változatot készített Collogi figurájából, aki szexuális perverzióit hosszú orra megnyújtásával és behúzásával éli ki. Benigninek feltehetően igaza van, amikor azt állítja, hogy *„Pinocchio eléggé ember ahhoz, hogy tanítsa az embereket, és eléggé kötődik a commedia dell'arte hagyományaihoz, hogy szórakoztassa a gyerekeket".*

Szentgyörgyi Rita

Hurka

Magyarok New Yorkban (2.)

New Yorkban, a 5th Avenue-n, az Empire State Building melletti sarkon van a Starbuck kávéházlánc kávézója. Eltekintve attól, hogy a város tele van hasonló műintézetekkel, szóval még ez is „el van McDonald's-osodva", egészen európai hangulat van odabent. Kényelmes fotelok, halk zene… igaz, önkiszolgáló üzemegységről van szó, pincérek nuku, a kávéról, a kakaóról pedig ne is essék szó, rettenetes…

A magyarok az egész napos csoszogástól kimerülten rogytak le az egyik asztalhoz. Jó bevásárlóturistához méltón tele voltak mindenféle vásárfiával, nejlonzacskók tucatját pakolták le, ingek, gatyák, ernyők, dzsekik árcédulái kandikáltak ki belőlük. A férfiak hosszan és hangosan tanakodtak a fogyasztást illetően: az egyik Margarita koktélt ivott volna, a másik flekkent enne (kávézóban!), a harmadik kakaóra vágyik, de tudja, hogy meleg vizes löttyöt kapna csak. Nagy nehezen megegyeznek: három tejeskávét hoznak.

Kétségtelen, hogy közép-európai mentalitásuk némi színt, életet vitt a Starbuck kávézó szürke mindennapjaiba, például a szemközti fotelban mezítláb kuporgó nyanya az ölébe ejtett New York Times fölül fülel, tátott szájjal bámulja őket; egy Bibliát nagy alapossággal és elmélyültséggel olvasó csajszi egyvégtében vigyorog rájuk; egy kopaszodó 50-es üzletember leplezetlen érdeklődéssel figyel, fészkelődik, mint egy tojógalamb, aztán nem bírva magával megkérdezi:

– Bocsássanak meg az urak, ha nem veszik rossz néven, megkérdezném, milyen nyelven beszélnek? Talán portugálul… esetleg dánul…

– Nem, nem – ingatja fejét a nyanya –, izlandiak…

– Sajnálom – mondja a magas magyar –, magyarul.

– Aha – mondja az üzletember, s nem lehet tudni, hogy ebben az ahaban benne van-e, hogy tudja is, merre van Magyarország. – Érdekes nyelv mindenesetre – folytatja. – Ahogy a hopi indiánoké is.

A kávézó élete ettől a „hungarizástól" kissé felbolydul, a népség-katonaság némileg csodálkozva, egyben gyanakodva nézi-figyeli hőseinket, ne feledjük: szeptember 11-e után vagyunk…

Ekkor a Bibliát olvasó lány lazán megfordul, és csak ennyit kérdez magyarul:

– Skacok, mennyi az idő?

Tökéletes, akcentus nélküli, pesti kérdés.

– Hat óra – mondja az alacsonyabb magyar, szemével int a többieknek, hogy úristen, lebuktunk, mondtunk valami cikit.

Azt mondja a közepes magyar:

– Ne izgulj, csak a tripperedről beszéltünk, meg hogy nem kellett volna házat venni a hamis pénzből…

Ezen a Biblia-olvasó is jót somolyog. A magas magyar igyekszik közvetlen lenni, át is szól a csajszinak:

– Hogy vagy mindig? – hiába, amcsiban ez már csak így van, ilyen közvetlenül, de amaz nem szól egy szót sem, újfent elmerül a Biblia tanulmányozásában, a magyarok meg kiisszák a papírpohárból a rettenetes kávét, aztán elhalkulnak, a magas magyar például már cuncikál is, csak éppen nem horkol.

Fél óra múlva a lány összekészülődik, elpakolja a Bibliát, fölhúzza a cipzárt a szoknyáján, szemet-szájat rajzol magának a szükséges szépítészeti kellékekkel, aztán odaáll a férfiak elé.

– Honnan vagytok? – kérdezi terpeszállásban.

– Pestről?

– Ja – mondja a közepes magyar.

– Mit csináltok itt? – s a kérdés úgy hangzik, mintha a Bevándorlási Hivatal munkatársa tenné fel.

– Csak úgy vagyunk. Jövünk-megyünk. Turis-

Szabad lexikon

dik. (Három héttel vagyunk szeptember 11-e után.)

Később kiderül, ez volt

STÚDIÓ GALÉRIA

EL KAZOVSZKIJ

A STÚDIÓ GALÉRIA MEGHÍVJA ÖNT EL KAZOVSZKIJ KIÁLLÍTÁSÁNAK MEGNYITÁSÁRA 1979. ÁPRILIS 18-ÁN SZERDÁN DÉLUTÁN FÉL 6 ÓRÁRA. MEGNYITJA HEGYI LÓRÁND MŰVÉSZETTÖRTÉNÉSZ.

A KIÁLLÍTÁS MEGTEKINTHETŐ: 1979. IV. 18–V. 5.

HÉTKÖZNAP 9,30–18, SZOMBATON 9–14 ÓRÁIG.

BUDAPEST V., BAJCSY-ZSILINSZKY ÚT 52.

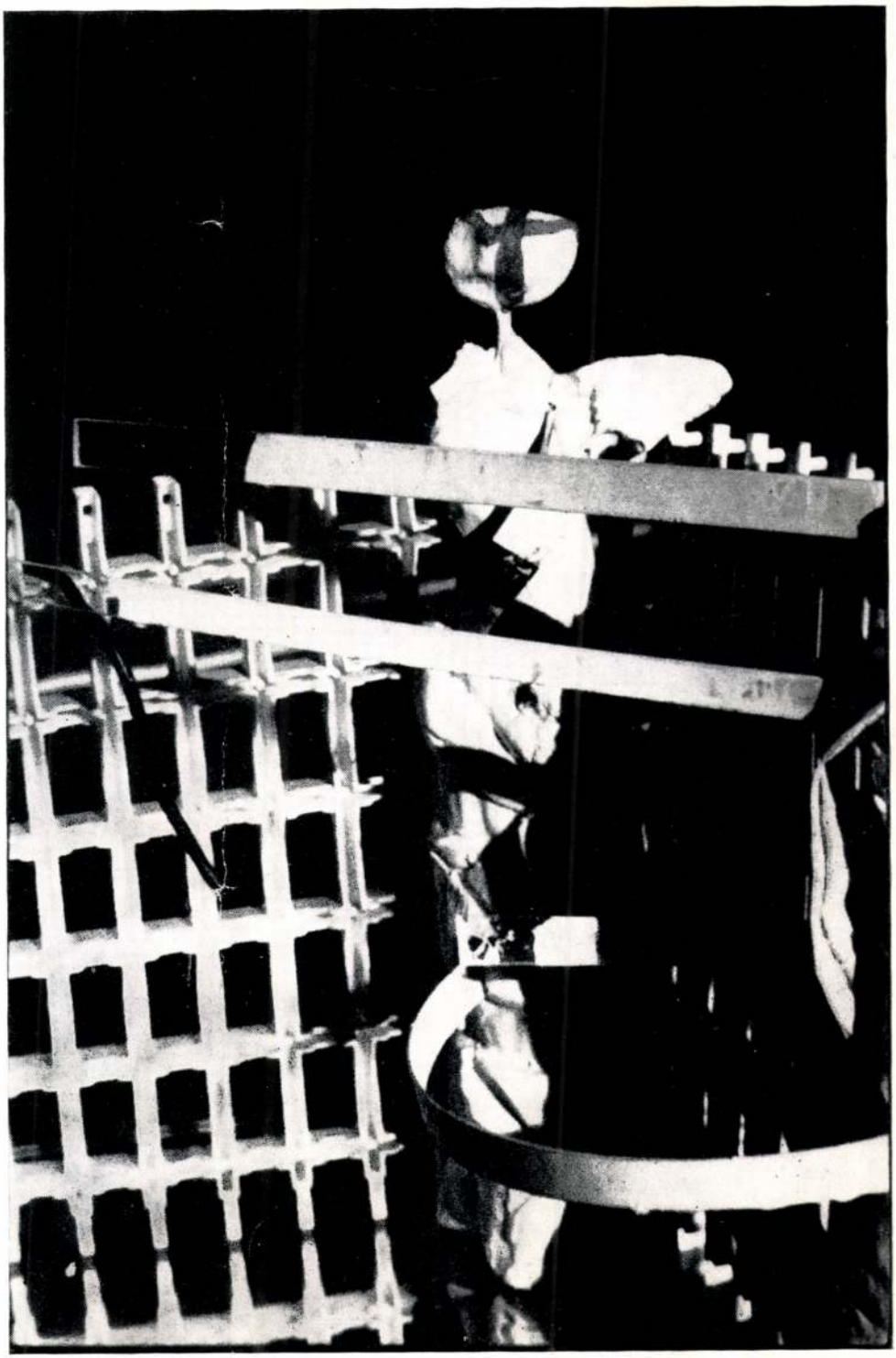

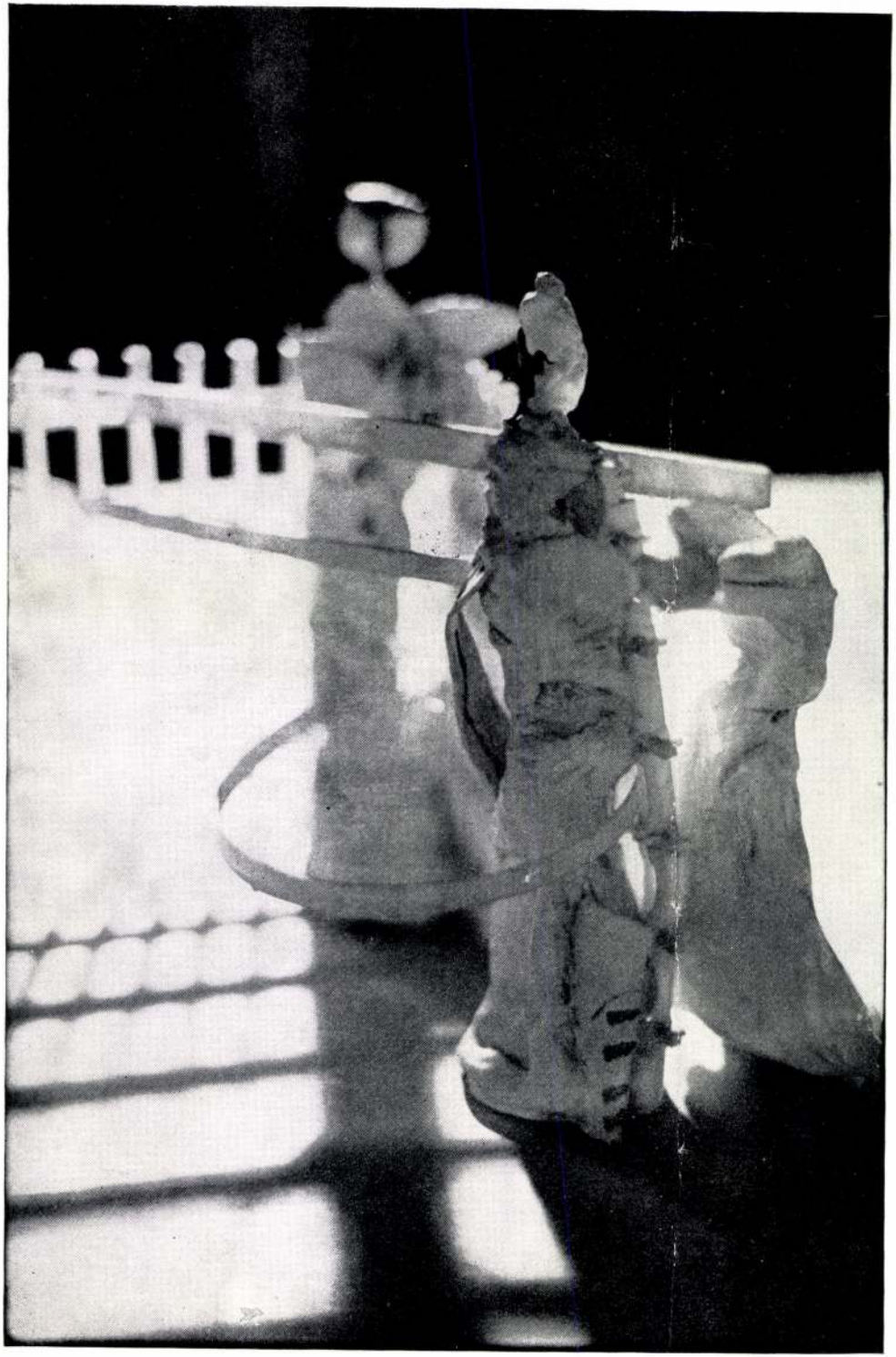

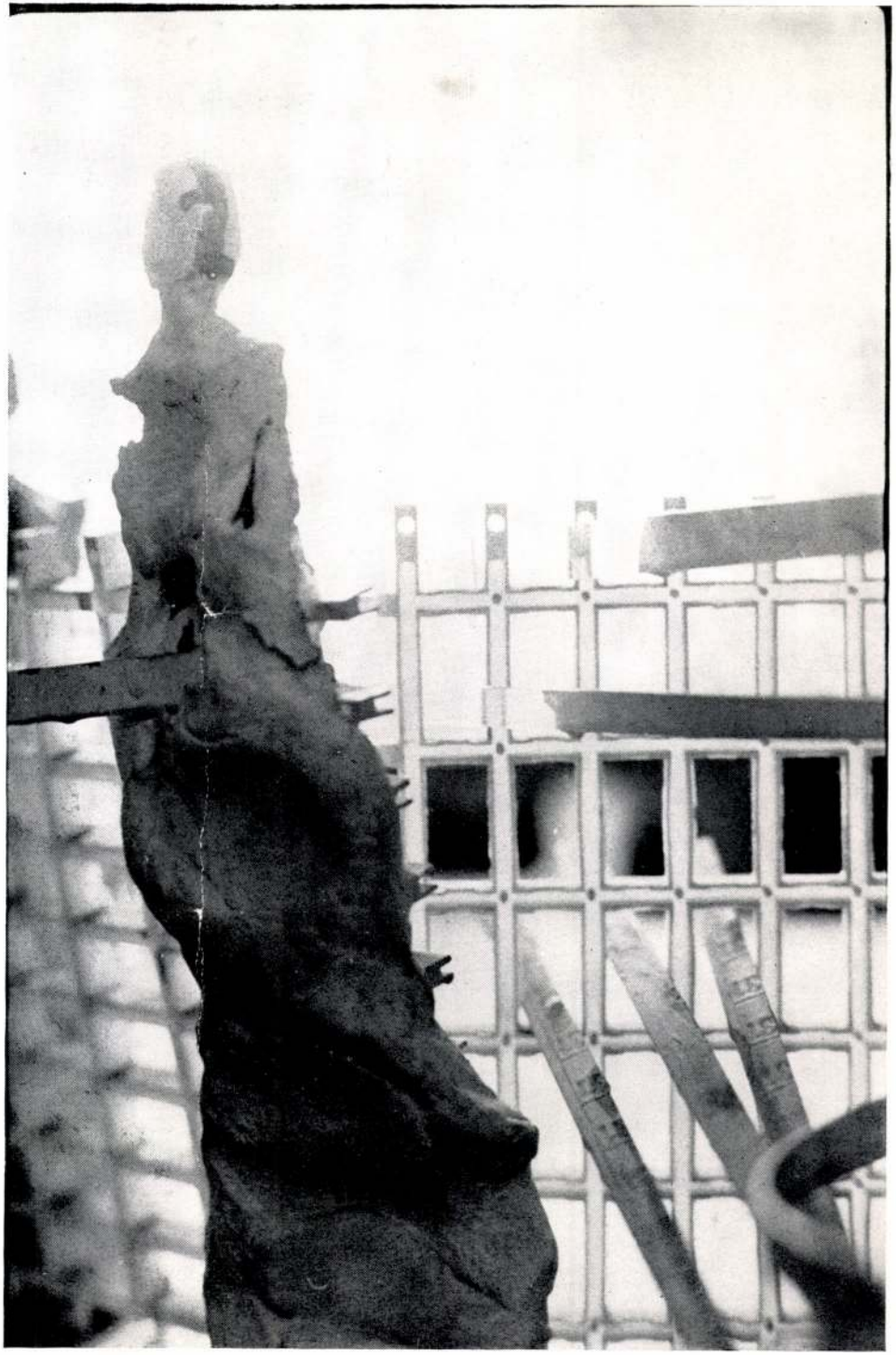

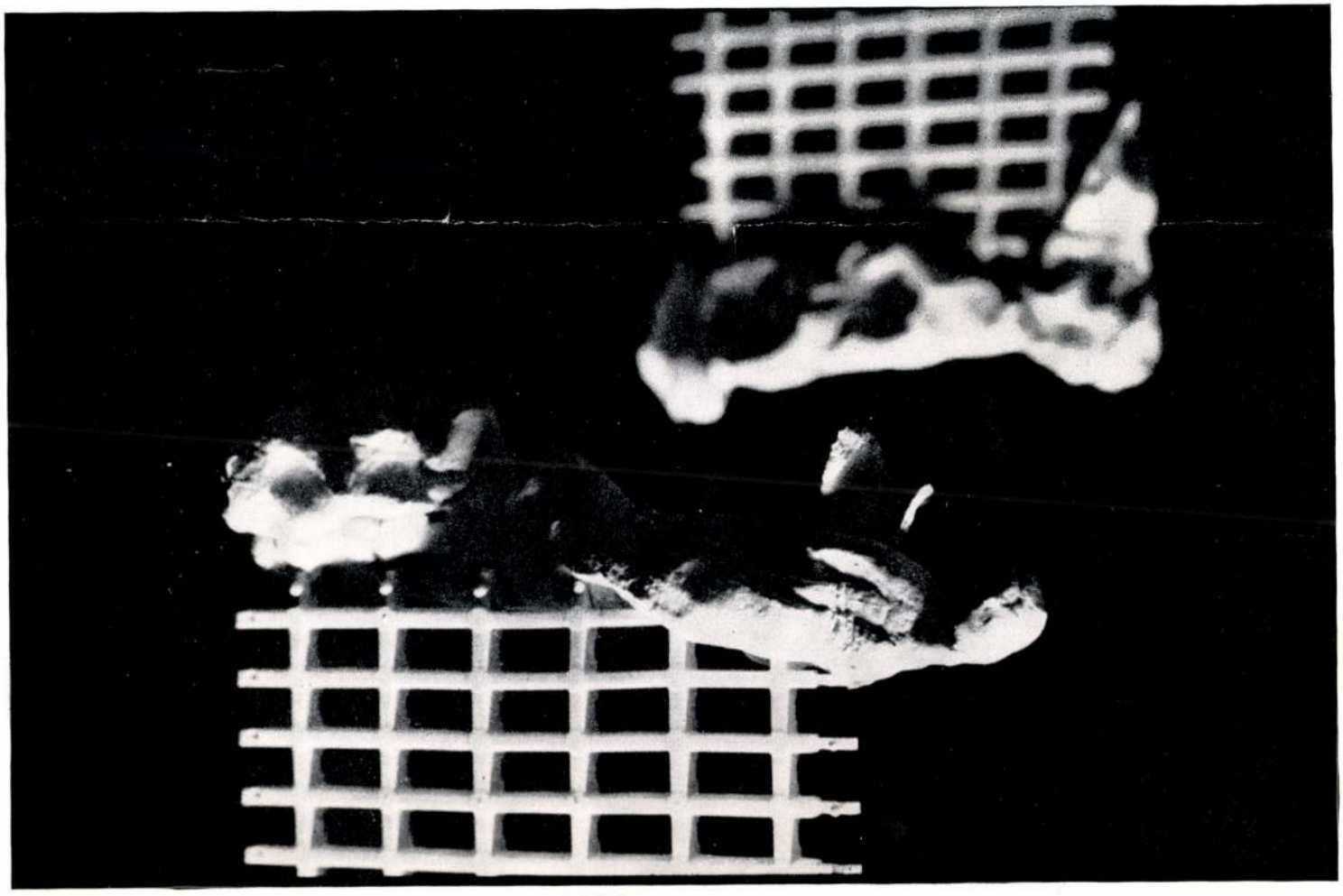

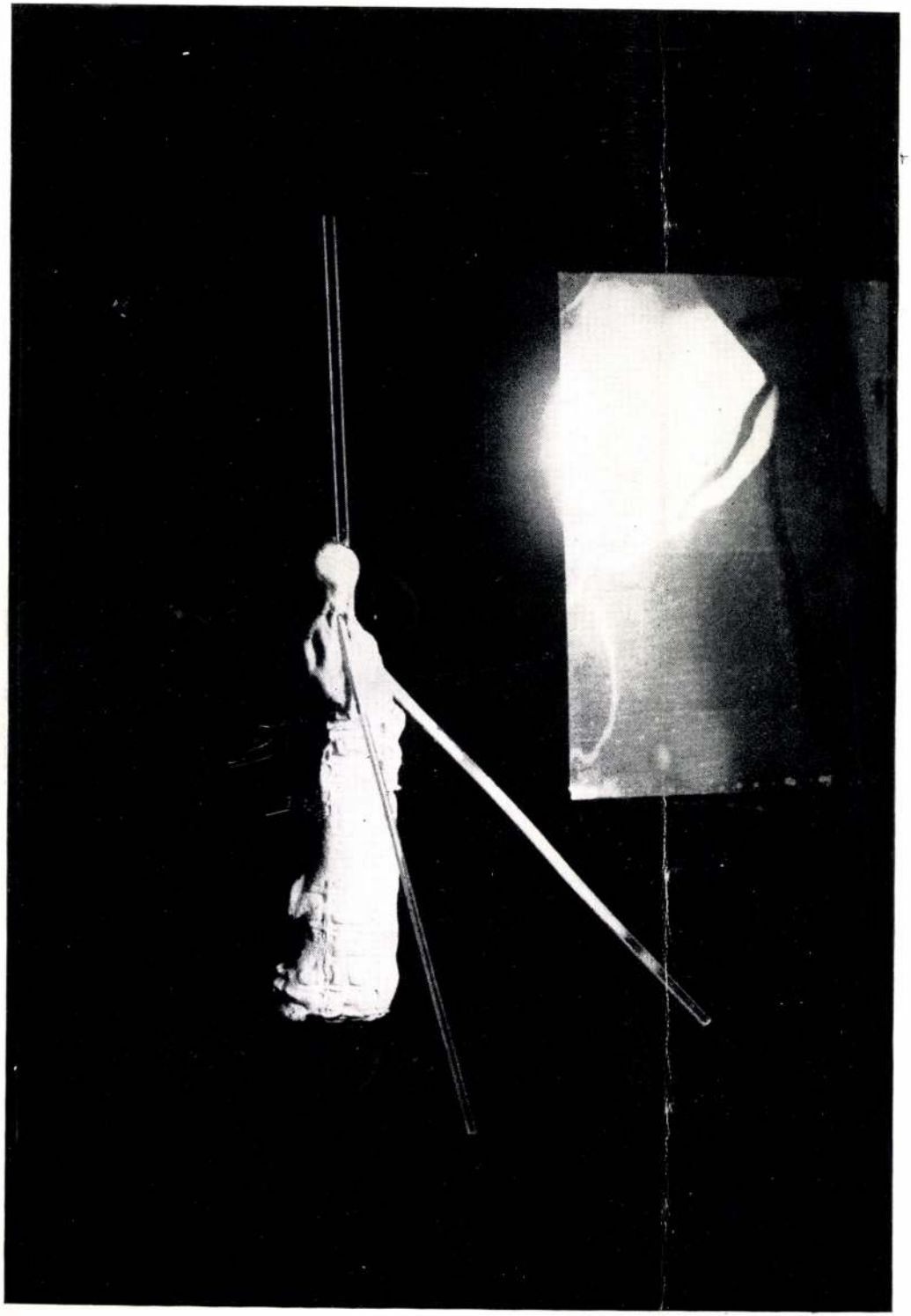

OLAJFESTMÉNYEK:

1. DZSAN-HÁROMSZÖG I.
2. DZSAN-HÁROMSZÖG II.
3. EMLÉKMŰ
4. TÜKÖRSEB
5. VÉNUSZ SZÜLETÉSE
6. HASZNÁLT BÁLVÁNY
7. GYŐZTES CHIMAERA
8. TÁNCMESTER COPPÉLIÁVAL
9. HÁLÓBA ZUHANÓ TÁRGY
10. TÁJKÉP KÉT SZEREPLŐRE
11. SZT. GYÖRGY ÉS A SZEGÉNY ÁLLAT

MAKETTEK (MŰANYAG):

1. CSENDÉLET
2. PÁRVIADAL
3. SAKKTÁBLA – MARADVÁNY
4. A FEJETLEN NIKÉ KAPUJA

FOTÓ: HALÁSZ ISTVÁN

Fk.: Pogány Gábor – 79-0342 Képcsarnok V. Ny. Dorog
Fv.: Gyöngyösi Pál

MAGYAROK
A 12. PÁRIZSI BIENNÁLÉN

BANGA FERENC
EL KAZOVSZKIJ
ZÁBORSZKY GÁBOR

1983

MŰCSARNOK, BUDAPEST

1982. október 1. – november 17. között került megrendezésre a 12e Biennale de Paris, amely – noha az elnevezés nem jelzi –, a fiatal képzőművészek bemutatkozása. Illetve jóideje már nem csupán képzőművészekről van szó, hiszen a festők és szobrászok mellett bemutatkoznak a video, a performance, az akcióművészet képviselői is, sőt újabban a Biennálé építészeti szekcióval is bővült, külön szekcióként szerepelt a „Hang és hangzás" és a művészek által készített és kiadott könyvek kiállítása.
A Biennálé célja képet adni a világ fiatal képzőművészeinek problémáiról, helyzetéről. Néhány szekcióban – mint például az építészet – nemzetközi zsüri dönt a jelentkezők között, a képzőművészeti szekcióban pedig a Biennálé „főbiztosa" – jelen-

leg a kiváló francia művészeti író, Georges Boudaille – a „nemzeti biztosokkal" – magyar részről e sorok írójával – való konzultáció alapján fogadja el a jelentkezőket.
Minden alkalommal a legnagyobb probléma a helyhiány, ugyanis jelenleg a Biennálé a Musée de la Ville de Paris néhány emeletén kerül megrendezésre, márpedig e hely ugyancsak szűkös a nemzetközi panoráma bemutatására. Ezért a résztvevők számát limitálták, általában egy országból két-három művész állíthat ki, a kiállított művek száma is korlátozott. Hogy a helyhiányon valamit enyhítsenek, a volt Musée d'Art Moderne és a Városi Múzeum közötti eszplanád szerű térre sátrakat emeltek, ideiglenes kiállítási helyiség jelleggel.
A Biennálé célja tehát a fiatal képzőművészek problémáinak, helyzetének a bemutatása. Ezért a katalógusban minden „nemzeti biztos" röviden jellemzi országa fiatal képzőművészetének helyzetét, a főbb tendenciákat, két-három művész alkotásaival reprezentálja saját munkásságát és némiképp utal a főbb irányokra, végül pedig audiovizuális eszközökkel bemutatásra kerül minden országból még további négy-öt alkotó tevékenysége – négy-öt diapozitív vetítése segítségével.
A XII. Biennale de Paris képzőművészeti szekciójában három magyar kiállító szerepelt: Banga Ferenc, El Kazovszkij és Záborszky Gábor; az audiovizuális bemutatón vetítették Kelecsényi Csilla, Lugossy Mária, Mészáros Mária, Nagy Judit és Wahorn András műveiről készült diapozitíveket. Az építészeti szekció zsürije pedig Makovecz Imrét kérte fel, hogy számot adjon tevékenységéről, és a katalógusban szerepelt az ő iskolájához tartozó Kovács Attila és Dévényi István egy-egy terve is.

●

Du 1er octobre au 17 novembre 1982 s'est tenue la 12e Biennale de Paris, qui est – le titre ne l'indique pas – une manifestation internationale des jeunes artistes. Elle ne se limite plus, depuis longtemps, aux beaux-arts: en dehors des peintres et des sculpteurs, y participent aussi les représentants de la video, de la performance et de l'art d'action, tout récemment la Biennale a inauguré une section d'architecture, une section de „Son et sonorité" et une exposition de livres faits et édités par les artistes.
L'objectif de la Biennale est de présenter les problèmes et la situation des jeunes artistes du monde. Dans quelques sections – celle de l'architecture par exemple – c'est un jury international qui sélectionne les candidats, et dans la section des beaux-arts, c'est le commissaire principal de la Biennale – actuellement Georges Boudaille, l'excellent critique français – qui juge des candidatures, secondé des commissaires nationaux; tel fut, pour les Hongrois, l'auteur de ces lignes.
Le problème principal auquel on se heurte à chaque fois est le manque de place, la Biennale ne disposant actuellement que des quelques étages du Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris, espace trop exigu pour la présentation d'un panorama international. C'est pour cette raison que le nombre des participants a été limité à deux ou trois artistes par pays, en même temps qu'on a limité aussi le nombre des oeuvres exposées. Pour agrandir l'espace disponible, on a dressé provisoirement des tentes sur l'esplanade qui se situe entre l'ancien Musée National d'Art Moderne et le Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris.
La Biennale cherchait donc, comme nous l'avons dit, à donner une image des problèmes et de la situation des jeunes artistes. C'est pourquoi, dans le catalogue, chaque commissaire national a dû caractériser brièvement la situation des beaux-arts dans son pays, les principales tendances et l'activité de quelques artistes à travers leurs oeuvres; on a présenté, en outre, par des moyens audio-visuels, l'art de quelques quatre ou cinq artistes supplémentaires sur diapositives.
Trois Hongrois ont exposé dans la section des beaux-arts de la 12e Biennale de Paris: Ferenc Banga, El Kazovszkij et Gábor Záborszky; la salle audio-visuelle a présenté les oeuvres de Csilla Kelecsényi, de Mária Lugossy, de Mária Mészáros, De Judit Nagy et d'András Wahorn. Le jury de la section d'architecture a retenu la candidature d'Imre Makovecz, et le catalogue a publié un plan d'Attila Kovács et d'István Dévényi appartenant à son école.

●

L'analyse de la situation des jeunes artistes hongrois contemporains partait du fait que la situation des jeunes n'est pas facile en Hongrie non plus, pour des raisons qui ne sont pas principalement matérielles. Les beaux-arts subissent une crise partout au monde, ceux qui cherchent de nouveaux média ne savent pas très bien encore qu'en faire. Cela est valable pour des jeunes artistes hongrois aussi. Ils succèdent, dans des circonstances plus complexes, à une génération très douée qui avait inauguré une nouvelle vague aux années soixante-dix dans la culture hongroise, – ce qui ne facilite pas leur situation. Peut-être même ne sont-ils pas aussi doués que leurs prédécesseurs.
La nouvelle génération paraît quelque peu incertaine. Ils se cherchent au milieu de l'énorme affluence des informations, tout en se demandant si cela en vaut la peine. Tantôt ils choisissent le narcissisme, et tantôt se trahissent pour assumer avec éclat quelque tendance à la mode.
Ils partent du fait qu'il n'y a plus, à notre époque, d'écoles compétentes et de tendances dominantes. La possibilité de la liberté absolue ne leur pèse pas, ne les angoisse pas, mais elle ne les enthousiasme pas non plus.
Que l'hiérarchie des genres et la séparation rigide des branches de l'art soient disparues, est un fait donné pour eux. Ils s'essayent de plus en plus dans les nouveaux média, mais c'est plutôt une sorte de dégoustation des nouvelles possibilités.
Dans les branches qui excellent traditionnellement dans les beaux-arts hongrois – comme l'art graphique ou du textile – il y a toujours de nouveaux talents; mais un phénomène vraiment récent est la propagation d'une sorte de l'art de l'installation, qui réunit les possibilités de l'art scénique, de l'environnement et de la plasticité traditionnelle. Dans ces tentatives, on décèle la nostalgie de créer une mythologie personnelle.
Il y a enfin, ce qu'on a pu observer aussi chez la génération précédente – le désir d'interroger la réalité hongroise et de chercher les differentes voies du réalisme, d'une facon tantôt ironique et tantôt nostalgique.
Cette rehcerche multiple a pu être représentée à la Biennale par trois jeunes artistes. L'exposition présente reconstruit celle qu'ils ont apportée à la Biennale, avec des modifications, naturellement, les conditions n'étant pas les mêmes; dans le cas d'El Kazovszkij, par exemple, une reproduction intégrale aurait été impossible.
FERENC BANGA est un artiste épique. Sur ses dessins, il „se passe" toujours quelque chose, ceux-ci, figuratifs, représentent, racontent. Ce ne sont pas des symboles, des rébus ou des emblèmes, – nous aurions tort de ne voir dans ses oeuvres qu'une illustration.
Le style de Banga peut paraître indécis, à la recherche de lui-même, – pourtant, il est le résultat d'un programme conscient. La quasi-réalité de ses figures, leur signification absurde et surréaliste, ambivalente dans les contaminations, a trouvé son moyen d'expression dans un système de signes toujours changeant, se méfiant du définitif: dans l'expressivité directe. L'interprétation du monde qui est celle de Banga ne peut se manifester que dans cet état qui précède la mise en forme ou qui la suit plutôt, organisé de formes disloquées.
L'univers artistique de Banga est un mini-réalisme à expression individuelle, une représentation du monde des banalités, une sorte de sociologie grotesque. „J'ai souvent rencontré la bête qui se cache dans l'homme, et cette sensation m'a conduit à la création d'un univers de figures grotesques" – dit Banga, et son aveu laisse entendre que des idées et des passions plus profondes se trouvent à l'arrière-plan des figures et des scènes qu'on prendrait pour une caricature ou un jeu surréaliste.

A kortárs magyar fiatal képzőművészek helyzetét elemző rész abból indult ki, hogy a fiatalok helyzete Magyarországon sem könnyű és nem elsősorban anyagi okok miatt. A képzőművészet az egész világon krízisben van, az új médiumot keresők még nem tudnak mit kezdeni az új médiumokkal. Ez jellemzi a fiatal magyar képzőművészeket is. Helyzetüket nehezíti, hogy egy nagyon tehetséges, a magyar kultúrában a hetvenes évek elején új hangot megütő, avantgarde hullámot indító nemzedékek nyomába lépnek – bonyolultabb körülmények között. Talán nem is olyan tehetségesek, mint elődeik.
Az új generációra jellemző némi bizonytalanság. A rettentő információáradatban keresik önmagukat, ám ugyanakkor azt is megkérdőjelezik, hogy ez fontos-e igazában. Néha narcisztikusak, máskor beletörődnek önmaguk feladásába egy-egy divatos irány proklematív vállalása érdekében.
Abból indulnak ki, hogy korunkban nincsenek kompetens iskolák, uralkodó tendenciák. A mindent-szabad lehetősége még nem nyomasztja őket, nem szoronganak miatta, de nem is lelkesíti őket különösképp.
Adottnak veszik, hogy megszűnt a műfajok hierarchiája és a művészeti ágak közötti merev elkülönülés. Egyre többen próbálkoznak az új médiumokkal, de inkább csak ízlelik a lehetőségeket.
A magyar képzőművészetben hagyományosan rangos művészeti ágakban – mint például a grafika vagy textilművészet – mindig bukkannak fel új tehetségek, új jelenségként azonban mind többen foglalkoznak egyfajta installációs művészettel, amely valamiként összefoglalja a szcenikát, az environment és a hagyományos plasztikai lehetőségeket. E próbálkozásokban félreérthetetlen az egyéni mitológia megteremtése utáni nosztalgia.
Végül pedig – nem újkeletű jelenség, a megelőző generációnál is megfigyelhető volt –, él a magyar valóságra való „rákérdezés" vágya, a realizmus több útjának keresése – néha ironikus, néha nosztalgikus felhanggal.
E sokrétű útkeresésből a Biennálén három fiatal képzőművész kerülhetett bemutatásra. E jelenlegi kiállítás lényegében az ő anyagukat rekonstruálja, bár az eltérő lehetőségek miatt nem teljesen a Párizsban szerepelt anyaggal, hiszen például El Kazovszkij esetében eleve lehetetlen lett volna az azonosság.
BANGA FERENC epikus művész. Grafikai lapjain mindig „történik" valami, rajzai „ábrázolnak", figuratívek, sztorit mesélnek. Rajzai nem szimbólumok, grafikai rébuszok, emblémák – mégis tévednénk, ha műveiben csupán illusztrációt látnánk.
Banga tétovának, keresőnek ható stílusa tudatos program eredménye. Figuráinak kvázi-realitása, szürrealisztikus-abszurd, ambivalens jelentése, kontaminációs karaktere a szüntelen változásra kész, a végérvényestől óvakodó grafikai jelrendszerben megtalálta adekvált kifejezési módját: az egyértelmű, direkt expresszivitást. Csak ebben a megformálás előtti vagy inkább már szétfoszló, széttöredező formákból szerveződő, tehát forma utáni állapotban tárulkozhatik fel az a valóságértelmezés, amely Banga művészetét élteti.
Banga művészi világa egyéni hangú kisrealizmus, a banalitásvilág feltérképezése, afféle groteszk szociológia. „Számtalanszor találkoztam az emberben rejlő állattal és ez az élmény vezetett a groteszk torzalakok világának megalkotásához" – vallja Banga és e megjegyzés arra is utal, hogy mélyebb tartalmak és indulatok rejtőznek a gyakran karikírozónak, játékosan szürreálisnak ható kvázi-figurák, köznapi jelenetek mélyén. Terrakottái édestestvérei grafikai lapjainak.
EL KAZOVSZKIJ az elmúlt évek nagy felfedezettje, elragadóan egyéni hangú alkotó. A művészi szubjektum önobjektivációjának vágya elementáris, és minden műfajban megtalálja kifejezési módját. Jellegzetes „köztes" műfaj az installáció, egy művileg elhatárolt tér művészi birtokbavétele, nem valamiféle praktikus cél szándéka szerint, hanem a személyes tér, a szubjektíve motivált, az egyéni mitológia által jelentéssel felruházott tárgy-együttesek aszszociatív-plasztikai rendbe szervezése logikáját követve.
El Kazovszkij „Nagy csendéletei" ilyen tárgykontaminációk, egy fiktív szobasarok, a végtelen térből önkényesen kiragadott és a szubjektív fluidumával átitatott „helynek" egyszerre képzeleti és materiális „berendezése", mikor is a többé-kevésbé zárt terület totalitássá válik, amelyben a makettek, a tárgyi elemek, a bútortöredékek egy kvázi-otthon intimitását sugározzák és a tér-idő dimenziókat szubjektív élményvilághoz kapcsolják. Csak olyan művész vállalkozhatik ilyen installációk készítésére, akinek szubjektív mitológiája szuverén jellegű, nem csupán a banalitásvilág felcicomázása, egyénisége enigmatikus, az őt körülvevő világot jelentéssugallóvá tudja varázsolni. El Kazovszkij ilyen egyéniség.
ZÁBORSZKY GÁBOR ahhoz a nemzedékhez tartozik, amelynek választania kellett: vagy az „antiművészet" romantikus útját választja, vagy pedig megpróbálkozik a korszakunkban lehetetlennek látszó feladattal, a tradíció vállalásával és azt továbbfejleszteni akarással, nem mondva le az értékteremtésről. Záborszky ez utóbbi, nehezebb utat választja.
Induláskor a neokonstruktivizmus tiszta formarendjét próbálta szubjektív poézissel humanizálni. Annak a kortárs magyar művészetben kibontakozó áramlatnak, amelyet az „új szenzibilitás" névvel illetnek, Záborszky az egyik legtehetségesebb képviselője. Számára a művészet ma is artisztikus, azaz esztétikai érték létrehozója. Konzervatívnek, túlhaladottnak hathat e vállalkozás, ám létjogosult, hiszen a szubjektum önvédelmi harca is ez, a technokrata és diktatórikus világ absztrakciójával szemben a szubjektív rezdülések, megfigyelések, a valóságra való rácsodálkozás jogának védelme.
Záborszky meditatív alkat, művei – a fehérben felsejlő önvallomások és a természet valóságos elemeinek konfrontálása – meditációs objektumok, az új szenzibilitás kegyképei – nem véletlenül vonzódik gyakran a triptichon formához.

NÉMETH LAJOS

Ses terres cuites sont en parenté étroite avec ses dessins.
EL KAZOVSZKIJ est la grande découverte des dernières années, un artiste dont la voie individuelle est saisissante. Il éprouve le désir élémentaire d'objectiver son moi artistique, et en trouve le moyen d'expression dans tous les genres. L'installation est un genre typiquement intermédiaire, la prise en possession artistique d'un espace artificiellement clos, non pour quelque raison pratique, mais selon la logique d'une organisation plastique associative des ensembles d'objets dotés de signification par la mythologie personnelle.
Les „Grandes natures mortes" d'El Kazovszkij relèvent de ces contaminations d'objets, un coin de chambre fictif, installation à la fois imaginaire et matérielle d'un endroit arraché arbitrairement à l'espace infini et pénétré de l'émanation du moi, où l'endroit plus ou moins clos obtient une totalité et les maquettes, les éléments d'objet et les fragments de meubles reflètent l'intimité d'un quasi-chez-soi et organisent les dimensions de l'espace et du temps selon le vécu subjectif. Une telle installation exige de l'artiste une mythologie individuelle autonome qui ne se contente pas de décorer la banalité, un moi énigmatique capable d'insuffler un message à l'univers qui l'environne. El Kazovszkij possède ces qualités.
GÁBOR ZÁBORSZKY appartient à la génération qui devait choisir entre la voie romantique de la négation de l'art, et la tâche qui semble impossible à notre âge, d'assumer la tradition et la renouveler, en créant des valeurs nouvelles. Záborszky a choisi cette dernière voie qui est la plus difficile. A ses débuts, il avait essayé d'humaniser par une poésie subjective l'ordre pur des formes du néoconstructivisme. Il est un des représentants les plus doués de cette tendance hongroise contemporaine qu'on apelle „nouvelle sensibilité". Pour lui, l'art reste toujours artistique, c'est-à-dire porteur de valeurs esthétiques. Cette entreprise peut paraître conservatrice et dépassée, elle a pourtant sa raison d'être, étant un combat défensif de la subjectivité contre l'abstraction d'un monde technocratique et dictatorique, défense du droit des réponses subjectives, des observations et de l'étonnement devant la réalité.
Záborszky est un caractère méditatif, ses oeuvres – confessions suggérées par les blancs et confrontations des éléments réels de la nature – sont des objets de méditation, images sacrales d'une nouvelle sensibilité; ce n'est pas par hasard qu'il est si souvent attiré par la forme triptyque.

LAJOS NÉMETH

BANGA FERENC

1947 július 20-án született Budapesten
1967–72 a Néprajzi Múzeum restaurátora
1972–77 Esti rajziskolát vezet Újpesten

Önálló kiállításai:

1970 Építők Műszaki Klubja, Budapest
1971 Derkovits Művelődési Ház, Budapest
1972 Stúdió Galéria, Budapest
Kulich Gyula Ifjúsági és Úttörőház, Békéscsaba
1977 Magyar Kulturális Központ, Berlin (NDK)
Juho Rissas Nemzetközi Művésztelep, Kupio
Városi Könyvtár, Makó
József Attila Könyvtár, Miskolc
1978 Tornyai János Múzeum, Hódmezővásárhely
New 57 Gallery, Edinbourgh
Ifjúsági Ház, Karcag
Erkel Ferenc Múzeum, Gyula
1980 „Atelier Mensch", Hamburg
Magyar Kultúra Háza, Helsinki
Magyar Nemzeti Galéria, Budapest
1981 Borsod-Miskolci Képtár, Miskolc
1982 Pécsi Galéria, Pécs
Megyei Könyvtár, Eger
Nádasdy-vár, Sylvester Könyvtár, Sárvár
Móricz Zsigmond Járási Művelődési Központ, Fehérgyarmat
Párizsi Biennálé, Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris
(El Kazovszkijjal és Záborszky Gáborral együtt.)

Don Quiote unokái III (Az értekezlet), 1982

FERENC BANGA

Né le 20 juillet 1947 à Budapest
1967–72 restaurateur au Musée Folklorique
1972–77 dirige un cours de soir de dessin à Újpest

Expositions individuelles:
1970 Club technique des Constructeurs, Budapest
1971 Maison de la culture Derkovits, Budapest

Petits fils de Don Quichotte III
(La réunion), 1982

1972 Galerie Studio, Budapest
Maison des Jeunesses et des pionniers Gyula Kulich, Békéscsaba
1977 Centre Culturel Hongrois, Berlin (RDA)
Atelier International Juho Rissas, Kupio
Bibliothèque Municipale, Makó
Bibliothèque Attila József, Miskolc
1978 Musée János Tornyai, Hódmezővásárhely
1979 New 57 Gallery, Edinbourgh
Maison des Jeunes, Karcag
Musée Ferenc Erkel, Gyula
1980 „Atelier Mensch", Hambourg
Maison de la Culture Hongroise, Helsinki
Galerie Nationale Hongroise, Budapest
1981 Pinacothèque de Borsod-Miskolc, Miskolc
1982 Galerie de Pécs, Pécs
Bibliothèque Départementale, Eger
Château Nádasdy, Bibliothèque Sylvester, Sárvár
Centre Culturel Régional Zsigmond Móricz, Fehérgyarmat
Biennale de Paris, Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris (avec El Kazovszkij et Gábor Záborszky).

Expositions collectives à l'étranger:

1967 Biennale Internetionale de l'Art, Menton
1975 Paix – 30 années de l'ONU, Slovenj Gradec

Külföldi csoportos kiállításokon részt vett:

1967 Nemzetközi Művészeti Biennálé, Menton
1975 Béke – ENSZ 30 éve, Slovenj Gradec
1978 VI. Nemzetközi Grafikai Biennálé, Firenze
I. Nemzetközi Grafikai Triennálé, Wroclaw
Grafikai Biennálé, Sao Paolo
Grafikai Biennálé, Heidelberg
1980 6 Nemzetközi Grafikai Biennálé, Frechen (NSZK)
V. Norvég Nemzetközi Grafikai Biennálé, Fredrikstad

Díjak

1969 a Miskolci Grafikai Biennálé Nagydíja
1974–77 Derkovits ösztöndíjas
1982 Munkácsy-díj

Irodalom

Rózsa Gyula: Banga Ferenc a Stúdió Galériában, Népszabadság, 1972 november 15
Vadas József: Banga Ferenc, Élet és Irodalom, 1972 November 18
Szabados Árpád: Bemutatjuk Banga Ferencet, Élet és Irodalom, 1973 szeptember 15
Frank János: Banga Ferencnél, Élet és Irodalom, 1974 október 26
Molnár Zsolt: Egy Életrajz Megidézése. Magyar Ifjúság, 1977 december 30
Gellér Katalin: Groteszk „firkák", Művészet, 1978/8
Kovács Júlia: Korunk embere Banga Ferenc grafikus, Népszava, 1981 szeptember 10

Jávor Ottó: Egy grafikus portréjához, Köznevelés, 1982 március 5
Harangozó Márta: Banga Ferenc, Különös emberkék, Esti Hírlap, 1982 március 31.
Könyv: Németh Lajos: Banga, Képzőművészeti Alap Kiadó, 1981.

Katalógus:
DON QUIJOTE UNOKÁI I (Ki a nagyobb vitéz), 1982 tustoll, lavírozott tus, színes ceruza, 66x51 cm
DON QUIJOTE UNOKÁI II (Körbe-körbe), 1982 tustoll, lavírozott tus, színes ceruza, 66x51 cm
DON QUIJOTE UNOKÁI III (Az értekezlet), 1982 tustoll, lavírozott tus, színes ceruza 66x51 cm

Don Quijote unokái II. (Körbe-körbe), 1982

DON QUIJOTE UNOKÁI IV (A nagy vállalat), 1982 tustoll, lavírozott ceruza 66x51 cm
A NAGY UTAZÁS I, 1983
toll, színes ceruza, 65x50 cm
A NAGY UTAZÁS II, 1983
toll, színes ceruza, 65x50 cm
A NAGY UTAZÁS III, 1983
toll, színes ceruza, 65x50 cm
ÖSSZERAKHATÓ TÉRJÁTÉK I, 1972
terrakotta, 29x26x12 cm
ÖSSZERAKHATÓ TÉRJÁTÉK II, 1972
terrakotta, 12x25,5x6,5 cm
ÖSSZERAKHATÓ TÉRJÁTÉK III, 1972
terrakotta, 20 cm
ÖSSZERAKHATÓ TÉRJÁTÉK IV, 1972
terrakotta, 30x40x60 cm

Petits fils de Don Quichotte II (En rond), 1982

1978 VIe Biennale Internationale d'Art Graphique, Florence
Ière Triennale Internationale d'Art Graphique, Wroclaw
Biennale de Sao Paulo
Biennale d'Art Graphique, Heidelberg
1980 VIe Biennale Internationale d'Art Graphique, Erechen (RFA)
Ve Biennale Internationale d'Art Graphique en Norvège, Fredrikstad

Prix:

1969 Premier Prix de la Biennale d'Art Graphique de Miskolc
1974–77 Lauréat de la bourse Derkovits
1982 Prix Munkácsy

Bibliographie:

Gyula Rózsa: Ferenc Banga à la Studio Galeria, Népszabadság, le 15 novembre 1972;
József Vadas: Ferenc Banga, Élet és Irodalom, le 18 novembre 1972;
Árpád Szabados: Nous présentons Ferenc Banga, Élet és Irodalom, le 15 septembre 1973;
János Frank: Chez Ferenc Banga, Élet és Irodalom, le 26 octobre 1974
Zsolt Molnár: Évocation d'une biographie, Magyar Ifjúság, le 30 décembre 1977;
Katalin Gellér: Dessins grotesques, Művészet, 1978/8;
Júlia Kovács: L'homme de notre époque, Ferenc Banga, artiste graphique, Népszava, le 10 septembre 1981;
Ottó Jávor: Contribution au portrait d'un artiste graphique, Köznevelés, le 5 mars 1982;
Márta Harangozó: Ferenc Banga, les bons-hommes bizarres, Esti Hírlap, le 31 mars 1982.
Monographie: Lajos Németh: Banga, Éditions Képzőművészeti Alap, 1981.

Catalogue:
PETITS FILS DE DON QUICHOTTE I (Qui emportera), 1982 encre de Chine, Lavis, crayon de couleur 66x51 cm
PETITS FILS DE DON QUICHOTTE II (En rond), 1982 encre de Chine, lavis, crayon de couleur 66x51 cm
PETITS FILS DE DON QUICHOTTE III (La réunion), 1982 encre de Chine, lavis, crayon de couleur 66x51 cm

PETITS FILS DE DON QUICHOTTE IV (La grande entreprise), 1982 Encre de Chine, lavis, crayon de couleur 66x51 cm
LE GRAND VOYAGE I, 1983 dessin à la plume et au crayon de couleur, 65x50 cm
LE GRAND VOYAGE II, 1983 dessin à la plume et au crayon de couleur, 65x50 cm
LE GRAND VOYAGE III, 1983 dessin à la plume et au crayon de couleur, 65x50 cm
PUZZLE SPATIAL I, 1972 terre cuite, 29x26x12 cm
PUZZLE SPATIAL II, 1972 terre cuite, 12x25, 5x6,5 cm
PUZZLE SPATIAL III, 1972 terre cuite, 20 cm
PUZZLE SPATIAL IV, 1972 terre cuite, 30x40x60 cm

EL KAZ

Grande nature mort III (fragment), 1982

OVSZKIJ

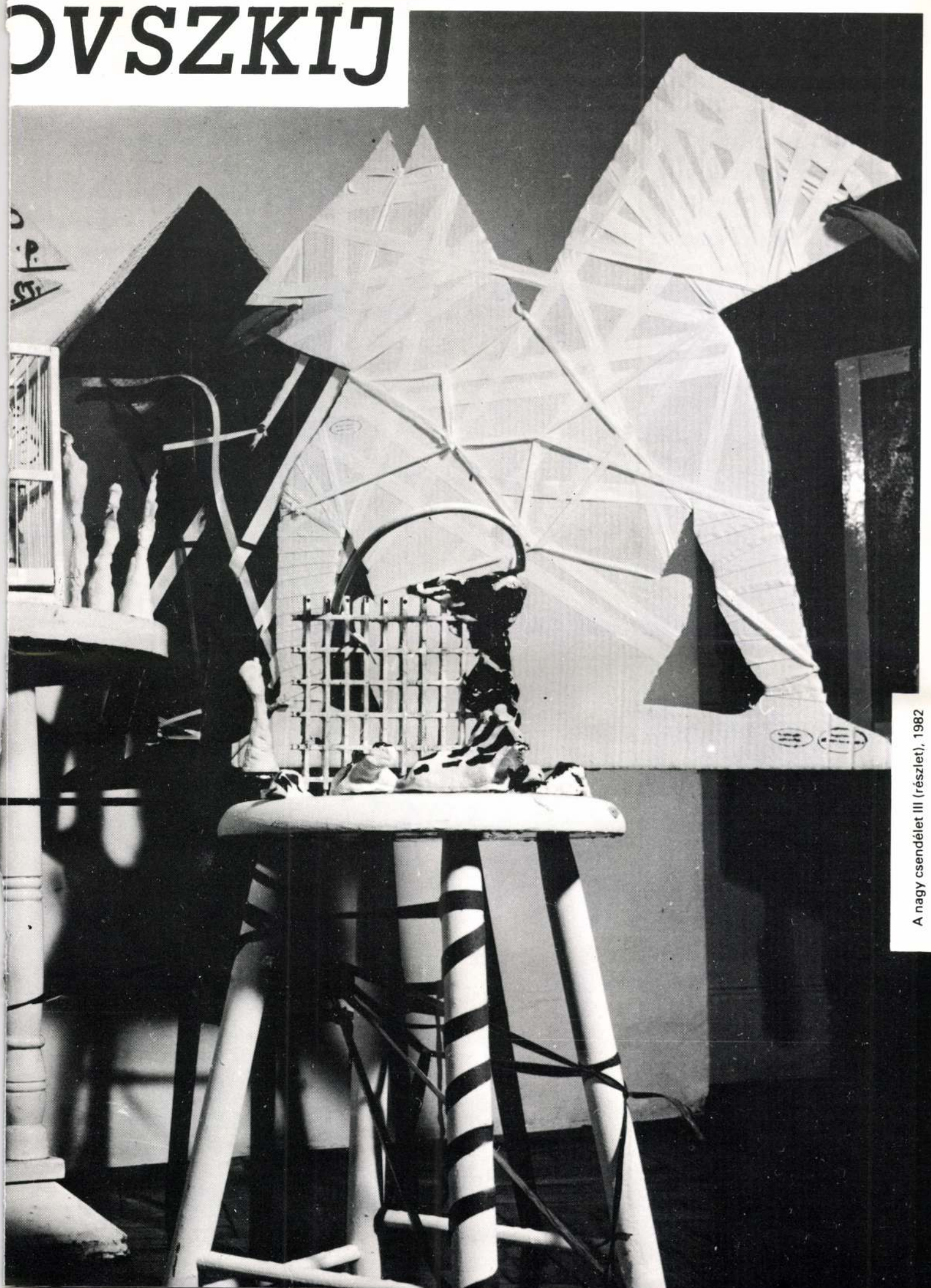

A nagy csendélet III (részlet), 1982

1948 július 13-án született Leningrádban (1964 óta Magyarországon él)

Tanulmányai:
1970–77 Képzőművészeti Főiskola, Budapest

Önálló kiállításai:

1976 Budapest Műszaki Egyetem
1977 Fiatal Művészek Klubja, Budapest
1978 MOM Művelődési Központ, Budapest
Budapesti Műszaki Egyetem
Fészek Művészklub, Budapest
1979 Stúdió Galéria, Budapest
Pest megyei Művelődési Központ, Szentendre
Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest
Fiatal Művészek Klubja, Budapest
Művelődési Központ, Karcag
József Attila Tudományegyetem, Szeged
1980 József Attila Tudományegyetem, Szeged
1981 Ferencvárosi Pincetárlat, Budapest
Pécsi Galéria
Nádasdy-vár, Sárvár
1982 Horváth Endre Művelődési Központ, Balassagyarmat
Győri Műcsarnok
Párizsi Biennálé, Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris
(Banga Ferenccel és Záborszky Gáborral együtt)

Csoportos kiállításokon részt vett Magyarországon kívül:

1976 Fiatal Művészek Stúdiójának Kiállítása, Duisburg
1979 Magyar Képzőművészeti Kiállítás, Bécs
Festészeti Triennálé, Sipka u. 6., Szófia
1979 Grafikai Triennálé, Nürnberg

Díj:

1982 „Képzőművészet és animáció" – a Pannónia Filmstúdió kecskeméti pályázati Kiállítása – első díj
székesfehérvári Smohay-díj

Irodalom:

János Frank: Naïve – avantgarde – Pop (El Kazovszkij), The New Hungarian Quarterly, 1975 (No. 76) Winter, 201–202. lap

Frank János: Bemutatjuk El Kazovszkij grafikáit, Élet és Irodalom, 1977 május 7, 12. l.

El Kazovszkij: Néhány motívum a játékhoz – Hegyi Lóránd: El Kazovszkij Művészetéről, Mozgó Világ, 1978 október 34, illetve 42. l.

Földényi F. László: Kétely és bizonyosság – Gondolatok El Kazovszkij Művészetéről – Művészet, 1978 február 34. l.

Zoltán Nagy: El Kazovszkij, The New Hungarian Quarterly, 1982 (No. 85) Spring, 178–179. l.

Katalógus:

NAGY CSENDÉLET III,
avagy további jelenetek az utolsó állat és a ruméliai csillag történetéből (Torzított önéletrajz XV – a, b, c), 1982 festett műanyag, fa, üveg, textil, farostlemez, papír, egyéb 300x500x500 cm

A rész-csendéletek címei:
Szakrális szekrény I–II
Szakrális kredenc I–III
Díszcsendélet
Csendélet Pandora ládájában
Párviadal
Fekete csendéletek
Kórus a csendéletben
Niké kapuja
Galathea ültetvény I–II
Kétemeletes csendélet I–II
Bacon ketrec I–II
Kis csendélet Coppéliákkal
Csendélet magánketrecben
Csendélet három állatból
Hármas szereposztás
Négyes szereposztás
Balett
Csendélet hat állatból
Két Galathea posztamens, avagy „Emlékmű No. 1–2"

A nagy csendélet III (részlet), 1982

Grande nature morte III (fragment), 1982

Né le 13 juillet 1948 à Leningrad
(depuis 1964 vit en Hongrie)

Études:

1970–77 École Nationale Supérieure des Beaux-Arts, Budapest

Expositions individuelles:

1976 Université des Sciences Techniques, Budapest
1977 Club des Jeunes Artistes, Budapest
1978 Centre Culturel MOM, Budapest
Université Technique de Budapest
Club Fészek, Budapest
1979 Galerie Studio, Budapest
Centre Culturel de la Région de Pest, Szentendre
Université Loránd Eötvös, Budapest
Club des Jeunes Artistes, Budapest
Centre Culturel, Karcag
Université Attila József, Szeged
1980 Université Attila József, Szeged
1981 Exposition de la Cave de Ferencváros, Budapest
Galerie de Pécs
Château Nádasdy, Sárvár
1982 Centre Culturel Endre Horváth, Balassagyarmat
Palais des Expositions, Győr
Biennale de Paris, Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris
(Avec Ferenc Banga et Gábor Záborszky)

Expositions collectives à l'étranger:

1976 Exposition du Studio des Jeunes Artistes, Duisbourg
1979 Exposition des Beaux-Arts Hongrois, Vienne
Triennale de la Peinture, Galerie de la rue Sipka, Sofia
1979 Triennale de l'Art Graphique, Nürnberg

Prix:

1982 Premier prix de l'exposition du Studio Cinématographique
Pannonia à Kecskemét – „Beaux-Arts et Animation"
Prix Smohay de Székesfehérvár

Bibliographie:

János Frank: Naive – avantgarde – Pop, The New Hungarian Quarterly, 1975 (N° 76) Winter, (El Kazovszkij), pp. 201–202.

János Frank: Nous présentons les dessins d'El Kazovszkij, Élet és Irodalom, le 7 mai 1977, p. 12.

El Kazovszkij: Quelques motifs pour le jeu – Lorand Hegyi: L'Art d'El Kazovszkij, Mozgó Világ, 1978/X p. 34, et 42.
László Földényi F.: Doute et certitude – Réflexions sur l'art d'El Kazovszkij, Művészet, 1980/2 p. 34.

Zoltán Nagy: El Kazovszkij, The New Hungarian Quarterly, 1982, (N° 85), Spring, pp. 178–179.

Catalogue:

GRANDE NATURE MORTE III,
ou scènes complémentaires de l'histoire de la dernière bête et de l'étoile de Rumélie (Autobiographie défigurée XV – a, b, c), 1982 matière plastique peinte, bois, verre, textile, plaque en bois, papier, autres 300x500x500 cm

Titres des fragments de nature morte:

Armoire sacrale I–II
Buffet sacral I–III
Nature morte décorative
Nature morte dans la boîte de Pandore
Duel
Natures mortes noires
Choeur dans la nature morte
Portique de Niké
Plantation de Galathée I–II
Nature morte à deux étages I–II
Cage de Bacon I–II
Petite nature morte avec Coppélias
Nature morte dans une cage privée
Nature morte de trois animaux
Distribution de rôles pour trois
Distribution de rôles pour quatre
Ballet
Nature morte de six animaux
Deux socles de Galathée,
ou „Monuments" N°s 1–2.

EL KAZOVSZKIJ

ZÁBORSZKY GÁBOR

1950 április 17-én született Budapesten.

Tanulmányai:
1970–74 Képzőművészeti Főiskola, Budapest
1974–77 Továbbképző a grafikai és murális technikákban
1977–79 Derkovits ösztöndíjas
1980 óta a budapesti Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola tanára

Önálló kiállításai:

1976 Színház- és Filmművészeti Főiskola Klubja, Budapest
Kandó Kálmán Főiskola Kollégiuma, Budapest
1977 Stúdió Galéria, Budapest
Wola Galeri, Varsó
Klub M. P. K., Grudziadz
Sztuki Galeri, Torun
1978 Fészek Művészklub, Budapest
Uitz Terem, Dunaújváros
1979 Kertészeti Egyetem Klubja, Budapest
1980 Stúdió Galéria, Budapest
Magyar Kulturális Intézet, Varsó
1981 Nemzetközi Sajtóklub, Cestohova
Actual Art Gallery, Stockholm
Színház téri Galéria, Pécs
Galerie Slavia, Bréma
Fiatal Művészek Klubja, Budapest
1982 Bástya Galéria, Budapest
Párizsi Biennálé
Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris
(Banga Ferenccel és El Kazovszkijjal együtt)

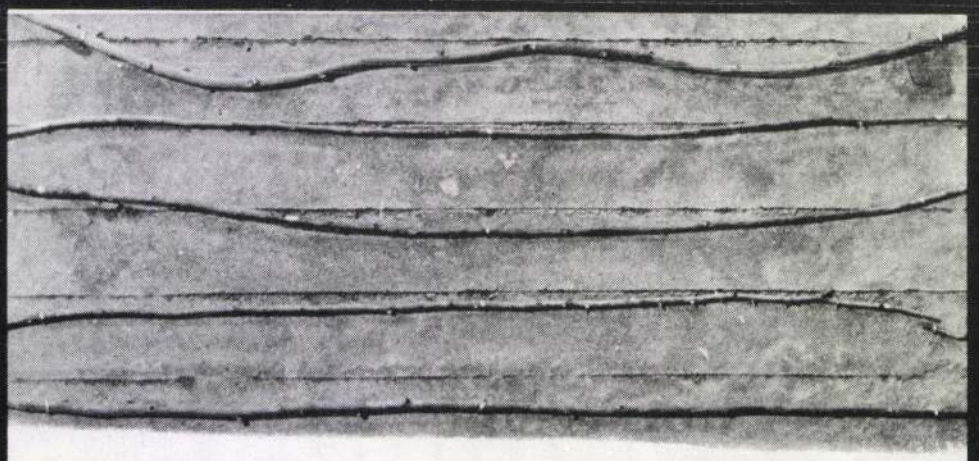

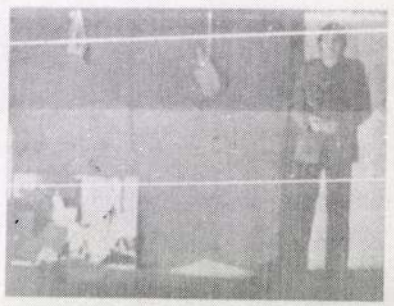

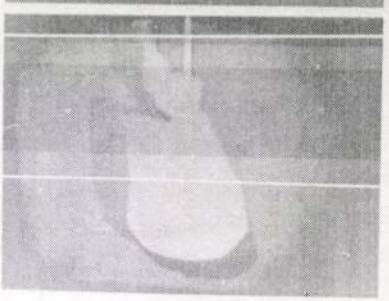

Dokumentáció, Szemléltetés, 1980

Documentation, Démonstration, 1980

GÁBOR ZÁBORSZKY

Né le 17 avril 1950 à Budapest

Études:

1970–74 École Nationale Supérieure des Beaux-Arts, Budapest
1974–77 Formation permanente pour les techniques d'art graphique et murales
1977–79 Bourse Derkovits
Depuis 1980 professeur au lycée technique des Beaux Arts et des Arts Décoratifs

Expositions individuelles:

1976 Club de l'École Supérieure d'Arts Dramatique et Cinématographique, Budapest
Foyer des étudiants de l'École Supérieure Kálmán Kandó
1977 Galérie Studio, Budapest
Wola Galeri, Varsovie
Club M. P. K., Grudziadz
Sztuki Galeri, Torun
1978 Club Fészek, Budapest
Salle Uitz, Dunaújváros
1979 Club de l'Université d'Horticulture, Budapest

Külföldi csoportos kiállításokon részt vett:

1977 Magyar Fiatalok Stúdiója Kiállítása, Stadtspaarkasse, Duisburg
1978 Studio de Budapest, Függetlenek Szalonja, Párizs, Arras
1979 Fiatalok Stúdió Kiállítása, Atatürk Kultúr Központ, Isztambul
13. Nemzetközi Grafikai Biennálé, Modern Galéria, Ljubjana
1980 XXXIX. Vizuális Művészeti Biennálé, Giardini Pubblici, Venezia (Sezione Ungherese)
8. Nyomat Biennálé, Kiállítási Pavilon, Krakkó
Intergrafik' 80, Modern Művészeti Galéria, Katowice
I. International Impact Art Festival '80, Municipal Museum, Kyoto
Fiatalok Stúdiója Kiállítás, Barcham Green Kiadó, Kent
1981 2. Európai Grafikai Biennálé, Baden-Baden, Nyugat-Berlin
14. Nemzetközi Grafikai Biennálé, Modern Galéria, Ljubjana
Nemzetközi Rajz Triennálé, Wroclaw
Új szerzemények, Kortárs Múzeum, Skopje
1981 Nemzetközi Grafikai Kiállítás, Galerie K., Nagoya
Magyar Grafikai Kiállítás, Prága
1982 6. Norvég Nemzetközi Nyomat Biennálé Bibliotek, Fredrikstad
III. International Impact Art Festival '82, Kyoto
Hungart Expo, BNV 6-os pavilon, Budapest

Díj:

A 6. Norvég Nemzetközi Nyomat biennálé: Nemzetközi Zsüri Díja

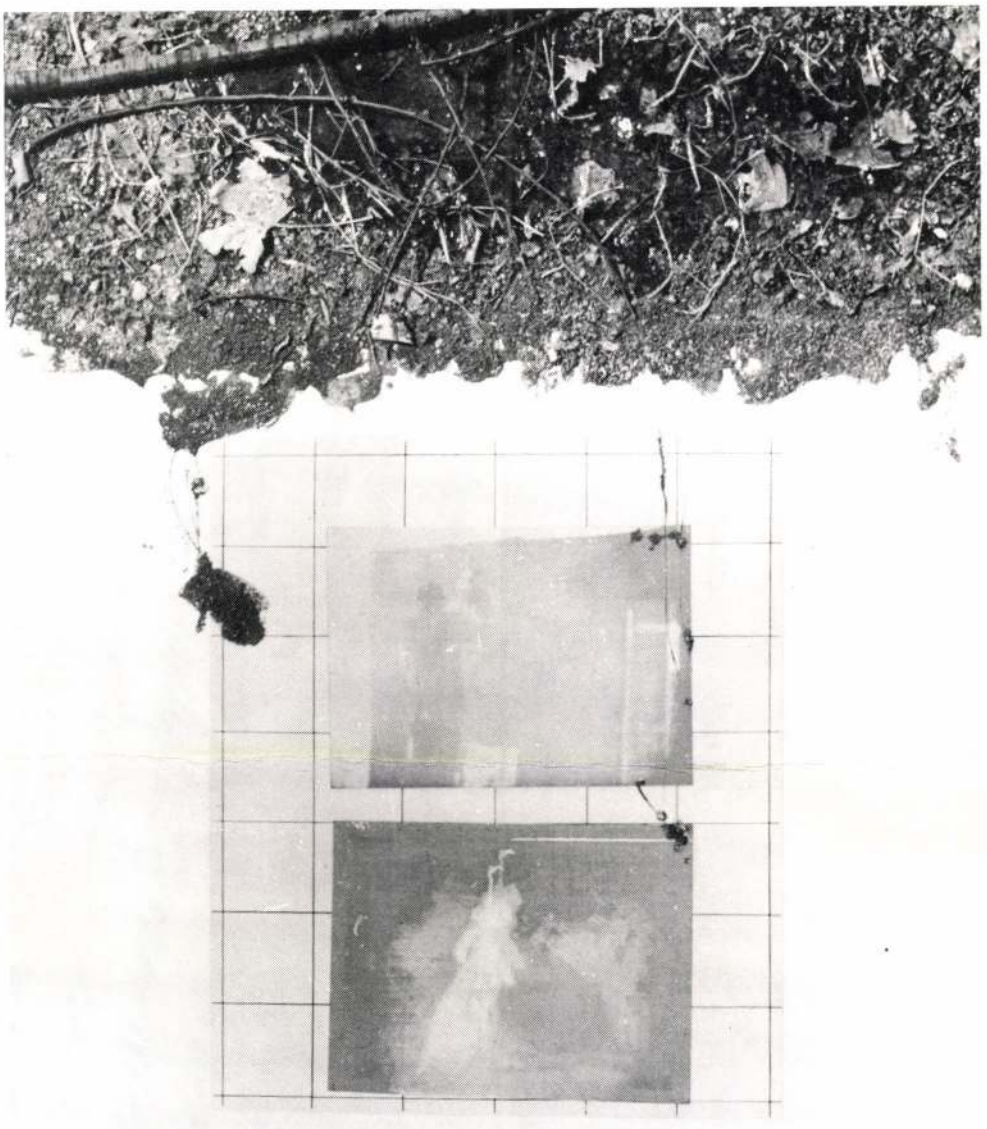

Dokumentáció, Ősz, 1981

Documentation, Célébration 1981

1980 Galerie Studio, Budapest
Institut Culturel Hongrois, Varsovie
1981 Club International de la Presse, Cestohova
Actual Art Gallery, Stockholm
Galerie de la Place du Théâtre, Pécs
Galerie Slavia, Brême
Club des Jeunes Artistes, Budapest
1982 Galerie Bástya, Budapest
Biennale de Paris, Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris (Avec Ferenc Banga et El Kazovszkij)

Expositions collectives à l'étranger:

1977 Exposition du Studio Hongrois des Jeunes, Stadtspaarkasse, Duisburg
1978 Studio de Budapest, Salon des Indépendants, Paris, Arras
1979 Exposition du Studio Hongrois des Jeunes, Centre Culturel Atatürk, Istanbul
13e Biennale Internationale d'Art Graphique, Galerie Moderne, Ljubljana
1980 39e Biennale des Arts Visuels, Giardini Pubblici, Vénétie (Sezione Ungherese)
8e Biennale des Estampes, Pavillon des Expositions, Cracovie
Intergrafik '80, Galerie d'Art Moderne, Katowice
I International Impact Art Festival '80, Municipal Museum, Kyoto
1980 Exposition du Studio Hongrois des Jeunes, Éditions Barcham Green, Kent
1981 2e Biennale Européenne d'Art Graphique, Baden-Baden, Berlin-Ouest
14e Biennale Internationale d'Art Graphique, Galerie Moderne, Ljubljana
Triennale Internationale du Dessin, Wroclaw
Nouvelles acquisitions, Musée Contemporain, Skoplje
Exposition Internationale d'Art Graphique, Galerie K., Nagoya
Exposition d'Art Graphique Hongrois, Prague
1982 6e Biennale Internationale d'Estampes en Norvège, Bibliotek, Fredrikstad

III International Impact Art Festival '82, Kyoto
Hungart Expo, Foire Internationale de Budapest, 6e pavillon

Prix:
Prix du jury International de la 6e Biennale Internationale d'Estampes en Norvège

Irodalom:

Tadeusz Marcinak: Gábor Záborszky kiállítási katalógus előszó (Torun, Lengyelország), 1977, 3–4. lap.
Horváth György: Záborszky Gábor új művei a Stúdió Galériában, Magyar Nemzet, 1977 szeptember 24, 4. l.
Hegyi Lóránd: Záborszky Gábor (Pályaképek), Mozgó Világ, 1978/4, 102–108. l.
György Horváth: Four Painters, The New Hungarien Quarterly, 1978/69, 183–184. l.
Horváth György: Záborszky Gábor művei a Stúdió Galériában, Magyar Nemzet, 1980 január 24, 4. l.
P. Szűcs Júlia: A fordítás fordításának fordítása, Népszabadság, január 25, 7. l.
Molnár Zsolt: Régi dolgok nyomai, Magyar Ifjúság, 1980, XXIV. évf. 6. sz. 3. l.
Lóska Lajos: Záborszky Gábor kiállítása, Művészet, 1980/5, 46. l.
Lóska Lajos: Három magyar képzőművész Stockholmban, Művészet, 1981/6, 50–51. l.
Földényi F. László: Barabás Márton és Záborszky Gábor kiállítása, Művészet, 1981/7, 52–53. l.
d. w.: Situationen und Landschaft, Weser-Kurier, 1981 szeptember 1.
Otto Hahn: Biennale de Paris: Où sont les surprises?, L'Express, 1982 október 15, (Z. G.-ról) 28. l.

Katalógus:

DOKUMENTÁCIÓ, ŐSZ, 1980
vászon, poliészterrel átitatott föld, gallyak, szitanyomat
140x110 cm,
magántulajdon

DOKUMENTÁCIÓ, SZEMLÉLTETÉS, 1980
vászon, poliészterrel átitatott föld, gallyak, szitanyomat
140x110 cm

DOKUMENTÁCIÓ,
AZ ÁLDOZAT FELMUTATÁSA, 1981
vászon, poliészterrel átitatott föld, gallyak, szitanyomat
140x110 cm

A NAGY VARÁZSLAT, 1982
fotó fényérzékeny vásznon, poliészterrel átitatott föld, gallyak
130x140 cm

KÖZBEN SZÉP DOLGOKRÓL ÁLMODOM,
fotó fényérzékeny vásznon, poliészterrel átitatott föld, gallyak, kecskeszőr
150x170 cm

Bibliographie:

Tadeusz Marcinak: Préface au Catalogue de l'Exposition de Gábor Záborszky (Torun, Pologne), 1977, pp. 3–4.
György Horváth: Oeuvres récentes de Gábor Záborszky à la Studio Galéria, Magyar Nemzet, le 24 septembre 1977, p. 4.
Loránd Hegyi: Gábor Záborszky (Carrières), Mozgó Világ, 1978/4, pp. 102–108.
György Horváth: Four Painters, The New Hungarian Quarterly, 1978/69, pp. 183–184.
György Horváth: Oeuvres de Gábor Záborszky à la Studio Galeria, Magyar Nemzet, le 24 janvier 1980, p. 4.
Júlia P. Szűcs: Traduction de la traduction de la traduction, Népszabadság, le 25 janvier 1980, p. 7.
Lajos Lóska: Exposition de Gábor Záborszky, Művészet, 1980/5, p. 46.
Lajos Lóska: Trois artistes hongrois à Stockholm, Művészet, 1981/6, pp. 50–51.
Zsolt Molnár: Traces des choses anciennes, Magyar Ifjúság, XXIV, 6, p. 3.
László Földényi F.: Exposition de Márton Barabás et de Gábor Záborszky, Művészet, 1981/7, pp. 52–53.
d. w.: Situationen und Landschaft, Weser-Kurier, 1er septembre 1981.
Otto Hahn: Biennale de Paris: Où sont les surprises? L'Express, le 15 octobre 1982 (sur G. Z.), p. 28.

Magyarok a 12. Párizsi Biennálén
Banga Ferenc
El Kazovszkij
Záborszky Gábor
Műcsarnok
1983 február 11 – március 20
A Műcsarnok kiadványa
Felelős kiadó: Hídvégi István
A kiállítást rendezte és a katalógust szerkesztette: Frank János
A Nagy csendélet részlegét rendezte: El Kazovszkij
Francia fordítás: Csűrös Klára
A katalógust tervezte: Felvidéki András
Fotó: Makky György
83.2., 5363 Szolnoki Nyomda

Artistes Hongrois à la 12e Biennale de Paris
Ferenc Banga
El Kazovszkij
Gábor Záborszky
Palais des Expositions
11 février – 20 mars 1983
Édition du Palais des Expositions
Responsable de l'édition: István Hídvégi
Organisation de l'exposition et catalogue par les soins de János Frank
Installation de la section de la Grande Nature morte: El Kazovszkij
Traduction française: Klára Csűrös
Conception graphique par András Felvidéki
Photo: György Makky

Ára: 6,– Ft

Catalogue:

DOCUMENTATION, AUTOMNE, 1980
toile, terre imprégnée de polyester, branches, estampe
140x110 cm
propriété privée

DOCUMENTATION, ILLUSTRATION, 1980
toile, terre imprégnée de polyester, branches, estampe
140x110 cm

DOCUMENTATION, CÉLÉBRATION, 1981
toile, terre imprégnée de polyester, branches, estampe
140x110 cm

LE GRAND SORTILÈGE, 1982
photo sur toile sensible, terre imprégnée de polyester, branches
130x140 cm

ENTRE TEMPS JE RÊVE DE BELLES CHOSES, 1982
photo sur toile sensible, terre imprégnée de polyester, branches, poil de chèvre
150x170 cm

Kiállító művészek

Almásy Aladár
Bak Imre
Baksai József
Banga Ferenc
Barcsay Jenő
Csernus Tibor
drMáriás Béla
efZámbó István
Fehér László
feLugossy László
Gaál József
Gyulai Líviusz
Haász István
Karátson Gábor
El Kazovszkij
Keserü Ilona
Klimó Károly
Kondor Béla
Kovács Péter
Lakner László
Molnár Péter
Nádler István
Nagy László
Püspöky István
Arnulf Rainer
Rékassy Csaba
Roskó Gábor
Schéner Mihály
Stefanovits Péter
Szabados Árpád
Szabó Tamás
Szemethy Imre
Szenes Zsuzsa
Szikszai Károly
Szotyory László
Szurcsik József
Szüts Miklós
Tandori Dezső
Vásárhelyi Antal
Vojnich Erzsébet
Wahorn András

Kurátor: Szeifert Judit művészettörténész

pannon

Megtekinthető 2007. szeptember 9-ig, hétfő kivételével naponta 10–18 óráig, a Magyar Nemzeti Galéria, A épület, I. emeleti kamaratermében.

OKM

Az Élet és Irodalom

50

és a Magyar Nemzeti Galéria

tisztelettel meghívja Önt a két intézmény ötvenéves fennállásának alkalmából rendezett
közös képzőművészeti kamarakiállítására.

A tárlat történeti válogatást mutat be az Élet és Irodalomban 1957-től napjainkig megjelent művekből,
illetve olyan alkotásokból, amelyek szerzői az ÉS-ben rendszeresen publikáltak,
munkáik hosszabb-rövidebb ideig mintegy hozzátartoztak a lap vizuális arculatához.
A kiállítás szűk, de átfogó keresztmetszetét adja az elmúlt ötven év ÉS-ben megjelent
képi közléseinek, s egyúttal a magyar grafika elmúlt fél évszázados történetét is reprezentálja.

Megnyitó július 12-én, csütörtökön 16 órakor,
Budavári Palota – A épület

ÉLET ÉS IRODALOM

Megnyitja: Váncsa István főszerkesztő-helyettes
Köszöntőt mond: Bereczky Lóránd főigazgató

MAGYAR NEMZETI GALÉRIA
50 ÉVES
1957-2007

Végső búcsú El Kazovszkijtól augusztus 6-án

GYÁSZ

El Kazovszkij Kossuth-díjas festőművésztől augusztus 6-án, szerdán délután negyed háromkor vesznek végső búcsút a budapesti Farkasréti temetőben – közölte az Oktatási és Kulturális Minisztérium sajtóirodája. A kortárs magyar művészet kiemelkedő alakja hosszú szenvedés után július 21-én hunyt el.

El Kazovszkij 1948. július 13-án született Leningrádban, de 1965 óta Budapesten élt és alkotott. Munkásságát 1989-ben Munkácsy Mihály-díjjal ismerték el, 2002-ben pedig megkapta a Kossuth-díjat. Alkotásai számos hazai és külföldi közgyűjteményben megtalálhatók. *(mti)*

El Kazovszkij FOTÓ: MTI – FÉNER TAMÁS

Magyar Hírlap
2008. július 31.
15. oldal

minimálbér és a segély között, hogy legyen érdemes dolgozni. Szolnok város önkormányzata évekkel ezelőtt kidolgozott egy sajátos, jól működő rendszert a segélyezés és a foglalkoztatás összehangolására. Éves szinten csak 950 fő kap 300-350 millió forintnyi segélyt, a lakosság számán belül alacsony az arányuk. Működtetünk egy „Munkalehetőségek a jövőért" Szolnok Kht. nevű közhasznú társaságot. Ez biztosít közmunkát azoknak, akik erre önként jelentkeznek. A cégnek jó a megítélése az érintettek körében. A segélyből élők és a máshol munkát nem találók köréből nagyon sokan szeretnének itt dolgozni, többen, mint ahány fő foglalkoztatására van keret. Mi azt tapasztaljuk, hogy az emberek inkább munkából szeretnének megélni, mert az jelent valódi biztonságot számukra. Az 1999 óta sikeresen működő társaság éves szinten átlagosan 150-250 embert alkalmaz. Az itt foglalkoztatottak takarítják a város kerületeit, a hétvégi szórakozóhelyek környékét, karbantartják az iskolákat, tisztítják a vízelvezető árkokat. A társaság tíz év alatt több mint háromezer embert foglalkoztatott, és közülük csaknem ezer ember visszakerült a munka világába. Az önkormányzat ebben az évben ötvenmillió forinttal támogatja a társaságot, további 100-120 millió forintot pedig pályázati úton nyernek el. Meggyőződésem, hogy a munkahelyteremtésen túl egy város számára az is nagyon fontos, tud-e biztonságos megélhetést nyújtani azok számára, akik képzettségük vagy koruk miatt már nem bírnak megfelelni a munkahelyek követelményeinek. ■

PÁLYAKÉP

Szalay Ferenc 1955-ben született Esztergomban. Egerben szerzi első diplomáját, testnevelés–földrajz szakos tanárként, majd a Testnevelési Egyetemen a kosárlabdaedzői diplomát. Több szolnoki szakközépiskolában tanít, később a Szolnoki Főiskola tanára lesz. 1994 óta képviselő Szolnok Város Közgyűlésében. A Fidesz tagja 1997-től, parlamenti képviselő 2002 óta. Szolnok város polgármestere 1998 és 2002 között s 2006 óta.

Magyar Hírlap 2008. aug. 15. 10. old

Hommage á El Kazovszkij

El. Elena. Kazo. Jelena. Kazovszkaja. Sokféleképpen szólították a páratlan festőművészt. A nevek, amelyek valaha egyet jelentettek az emberrel, lassan emlékké válnak. Mégsem hunynak ki. Épp a jelen sodrása és saját emlékező távlatunk tartja mozgásban azt az alakot, akit valaha El Kazovszkij névvel ismertünk. Az ő személye és életműve előtt tiszteleg a Galéria IX-ben megrendezett kiállítás, ahol olyan kortárs művészek és pályatársak képeit láthatjuk, mint Csurka Eszter, dr Máriás, feLugossy László, Gaál József, Gábor Áron, Haász István, Kopasz Tamás, Kovács Péter, Nádler István, Rácmolnár Sándor, Roskó Gábor, Szabó Tamás, Szikszai Károly, Szirtes János, Szotyory László és Vásárhelyi Antal. Hogy valójában milyen volt El Kazovszkij, már csak művésztársai, barátai tolmácsolhatják. Felidézik őt képeikkel, történeteikkel, csöndjükkel.

A tárlat különlegessége, hogy az elrendezés is az elhunytra való megemlékezést szolgálja. Míg az első teremben a művésztársak képei láthatóak, addig a belső teremben El Kazovszkij egyetlen képe uralkodik. Olyan ez, mint egy út a végső búcsú felé. A kiállító művészek külön érdeme, hogy mindegyik kép teljesen új, erre a megemlékezésre komponált alkotás, és mint ilyen, teljesen egyedi, az alkalomhoz illő munka.

El Kazovszkij művészeti jelentősége szavakkal nehezen megragadható. Művészete karizmatikus. Sugárzása egyből áttűnik, ha képeit, installációit vagy színházi díszleteit szemléljük. Olyan szférájáról, úgy beszélt a világnak, ahogy addig előtte senki. Hitvallása a mitikus festészet volt: fellelt és talált mítoszait jelenítette meg újra és újra. Kazovszkij ránk hagyta világát, bár ő maga örökre kilépett abból.

VALKÓ ZSUZSANNA

noveltek. Ezt szeretnék „pótolni” az októberi, kilónkénti harmincforintos drágítással.

Nem egyedülálló a kiemelkedő mennyiségű magyar termés Európában. Gőgös Zoltán elmondta, hogy máshol is sok, de részben rossz minőségű a búza. Magyarország másfél millió tonnát exportálhat, de a termelők kivárnak, mert várhatóan emelkedik a jó minőségű termény ára. Az aratás még tart ugyan, de előrejelzések szerint az unióban a tavalyinál mintegy 16-17 százalékkal több gabonát takarítanak be, ami részben a nagyobb vetésterületnek köszönhető. ■

Fizessen el

NE H

2008.

Előfizetési n

a Magyar

Kereskedelmi Kft.

rmelőkért

Magyar
r Hírlap, 2005. január 26., szerda . 24.o

El Kazovszkij és Csehov

TEÁTRUMTIPP A LA SCHELL

Elöljáróban annyit, hogy elfogult vagyok a színházzal, a társulattal és a rendezővel is, hiszen nyolc évet töltöttem a Radnótiban, és Valló Péter két Csehov-rendezésében voltam benne. Péter a korábbiakhoz hasonló koncepcióval csinálta meg a vasárnap bemutatott Cseresznyéskertet, nagyon átgondolt a rendezés, jók a színészek – különösen Schneider Zoltánt emelném ki. Egyébként is nehéz nagyobb élményt elképzelnie egy színésznek, mint Csehovot játszani.

Tetszik az előadás különleges díszlete is, El Kazovszkij stilizált bútorait harmonikusan használja ki a rendezés. Szóval aki jó Csehov-előadást akar látni, annak ma este hétkor a Radnótiban a helye.

Schell Judit

19^{00} Csehov: Cseresznyéskert

R.: Valló Péter. Sz.: Kováts Adél, Kovalik Ágnes, Wéber Kata, Bálint András, Schneider Zoltán, Mészáros Tamás, Szombathy Gyula, Martin Márta, Lengyel Tamás, Marjai Virág, Miklósy György, Csányi Sándor, Kátai István

Budapest, Radnóti Színház (VI., Nagymező u. 11.)

MEGHALT EL KAZOVSZKIJ

1950–2008

„A kritikusoknak nem kell a művek eredetéről mindent tudniuk. Akkor kell a művek eredetével foglalkozniuk, amikor arról beszélnek, hogy a művész mit akar. Akkor feltétlenül tudniuk kell, sőt meg is kellene kérdezniük tőlem" – mondta el egy interjúban El Kazovszkij orosz származású Kossuth-díjas magyar festőművész, grafikus, díszlet- és jelmeztervező. Tegnap azonban a kritikusok magukra maradtak, nincs kitől megkérdezni többé, hogy mit akart El Kazovszkij. A hír a végletekig tömör: a művész tegnap elhunyt.

A kritikusoknak mostantól csak az a második lehetőség adatik meg, amelyről az interjú folytatásában beszélt El Kazovszkij: „Ha a kritikus arról ír, hogy számára mit jelent a kép, ő mit lát a képben, akkor szabad a gazda, nem kell, hogy sok köze legyen a személyemhez. A mai magyar kritikusok általában arról írnak, hogy a művész mire gondol, mit érez, és közben mégsem kerülnek kapcsolatba a művészekkel. [...] Ha kihagyjuk a pszichológiai értelmezést – amit a mai magyar kritika soha nem hagy ki –, akkor nem kellene tudni semmiről a festő személyével kapcsolatban. Csak a képet nézni."

Polgári nevén Elena Kazovszkaja 1950. július 13-án született Leningrádban. Tizenöt évesen került Magyarországra, s itt végezte el 1970 és 1977 között a Képzőművészeti Főiskola festő szakát, ahol Kádár György és Kokas Ignác volt a mestere. 1976-ban lett a Fiatal Képzőművészek Stúdiójának és a Művészeti Alapnak a tagja, 1978-ban pedig felvették a Képző- és Iparművészek Szövetségébe.

Képei művésznemzedékeknek adtak meghatározó élményt, a legjelentősebb kortárs magyar festőművészek közé sorolták. Emlékszem a Két Párka a háromból című festménye sárga hátterének formáira, amelyek talán hegyek, de akár kifeszített vásznak is lehetnének a kék ég alatt. De ma már nincs kitől megkérdezni. A sárga háttér előtt pedig lehullik egy vércsepp. Amikor évekkel ezelőtt először láttam ezt a képet, már akkor megragadott a sajátságos mitológiája, de tegnapig nem gondoltam volna, hogy lehetséges egy ennyire tragikus értelmezése is.

A kortárs magyar művészet egyik legjelentősebb alakjának temetéséről később intézkednek. **SZPA**

magyar hírlap 2008. július 22. 13. oldal

A „tündérek éjszakám" az érdeklődők nemcsak a tündérrózsában, hanem az üvegház más ritkaságaiban is este tíz óráig gyönyörködhetnek. *(mti)*

napját a fővárosi állatkertben töltötte, hogy örökbe fogadja a vele egy napon, csak éppen húsz évvel később született óriásteknőcöt, Platónt. Sebeőknek egyébként kedvenc helye az állatkert. Húsz évvel ezelőtt azzal hökkentette meg az embereket, hogy egy párduc ketrecébe záratta magát, tiltakozásul a trópusi őserdők pusztításáért. *(mh)* FOTÓ: CSUDAI SÁNDOR

2008. július 23-án, szerda reggel is Nap-kelte a Magyar Televízió egyes és kettes csatornáján 5.50 és 9.00 óra között stúdióbeszélgetésekkel, szolgáltatásokkal, hazai és külföldi jelentésekkel.

A NAP-KELTE tervezett témái:

- Kereszttűzben Lendvai Ildikó, az MSZP frakcióvezetője
- Vendégünk lesz Szikora János, az APEH elnöke
- István, a király Fehérváron... Warvasovszky Tihamér polgármester és Feke Pál
- Egyetért a cigány vajdával... Szűcs Erika szociális és munkaügyi miniszter

Producer: Gyárfás Tamás
Főszerkesztő: Lakat T. Károly
Műsorvezető: Apáti-Tóth Kata
Telefonszámuk az adás idején: 251-0519

MEGRENDELŐ

telefon: +36-1-260-8404 | fax: +36-1-260-8404 | e-mail: hirdetes@magyarhirlap.hu

Az alábbi elérhetőségeken rendelhető meg az 50 sikeres kis- és középvállalkozás című kiadvány.

e-mail: hirdetes@magyarhirlap.hu
telefon/fax: 06-1-260-8404

kastélya titkos helyen volt. Az angol filmekből ismerős, hatalmas régimódi kastély könyvtárszobájába vezettek, amiből főleg arra emlékszem, hogy amikor Korda bejött, és leültetett, olyan mélyre süppedtem egy fotelban, hogy alig tudtam felállni belőle. Nagy figyelemmel ő is részletesen kifaggatott az otthoni helyzetről, főleg a színi világról, olyan színészek sorsáról, akik nagy részét ismertem a szüleimtől. Keveset beszélt, én nem is nagyon mertem kérdezni, olyan kimérten és méltóságteljesen viselkedett, neofita módra játszotta az angol lordot. Búcsúzáskor mondta, hogy Vince öccse is meg fog keresni és majd gondoskodik rólam.

Valóban Vince is meghívott egyszer ebédre, micsoda különbség! London környékén kertes házban lakott és bolondos bohém volt, teljesen más, mint befutott bátyja. Imádott főzni és maga készítette az ebédet egy nagy konyhában, közben beszélgettünk, vicceket meséltetett, és nagyokat nevettünk. Vele lakott, és szemlátomást imádta egy mintegy harminc évvel fiatalabb szőke bombázó, gondoltam, valami filmsztár-jelölt. Én meg csodálkoztam, hogy „adhatta el magát" egy ilyen vénembernek, aki már lehetett vagy 55 éves is. Korda Vincével még egyszer találkoztam az elutazásunk előtt, amikor egy hatalmas bőrszatyrot bízott rám, ami tele volt használt ruhákkal. Ez nagy kincs volt akkoriban, mert csupa príma angol szövetből készült öltöny rejtőzött benne, amiből nem csak Apámnak, de számos színész barátjának is jutott.

A hazautazásunk: hát az se volt egyszerű dolog! A kongresszus után nem siettünk rögtön vissza, bejártuk a várost, megcsodáltuk a múzeumokat és katedrálisokat, a Towert és a Parlament épületét, élveztük a pubok hangulatát. Mikor azután elkezdtük intézni a visszautat, kiderült, hogy a hivatalos szervek hallani se akartak rólunk, illetve arról, hogy a hazautazásunkhoz nekik valami közük volna. A Royal Air Force, amely kihozott bennünket a külügyminisztériumhoz utasított, oda viszont be se engedtek, mivel el nem ismert, *alien* ország állampolgárai voltunk, akikkel a brit diplomaták nem állhattak szóba.

Már-már úgy látszott, hogy reménytelen a helyzetünk, és erről az ottani magyaroknak panaszkodtunk, megemlítettük, hogy a küldöttségünk egyik tagja előrehaladott állapotban van és már csak ezért is sietne haza. Erre az angol viszonyokat jól ismerő emigránsok egyike felkiáltott: ez a megoldás! Összeköttetései révén egy társaságban összehozott néhányunkat a külügyminisztérium egy magas beosztású tisztviselőjével, és a teázás közbeni csevegés során szóba hozta nehézségeinket. Mintegy mellékesen említve meg, hogy az ügy annál is kellemetlenebb, mert a közöttünk lévő egyik ifiasszony hamarosan szülni fog, és nincs szándékában angol állampolgárt a világra hozni. Egyszerre nagyon érdeklődni kezdett a vendég diplomata, és részletesen kifaggatott bennünket, hogy kerültünk Angliába és miként tudnánk visszautazni. Kiderült, hogy a konzervatívok nagyon féltek attól, hogy külföldiek angol állampolgárokat szülni jöjjenek Angliába, és mindent megtettek, hogy ezt elkerüljék. Így egy leendő csecsemőnek köszönhettük, hogy rendkívül gyorsan elintéződött a hazatérésünk ugyanazon az úton, ahogy jöttünk. Ez a baba nemsokára hatvanéves lesz.

Földényi F. László

Az ünnep esztétikuma

El Kazovszkij művei eleve úgy hatnak, mint megannyi önállósult felkiáltójel. Vagy mintha magukra hagyott nyomatékosító szavak lennének. *Nagyon*. Legszívesebben ezt a címet adnám valamennyi képének, szobrának, installációjának. Így, leválasztva minden egyéb állításról. El Kazovszkij festészete a nyomatékosítás művészete. Valamint a nyomhagyásé. Művei olyan benyomást keltenek, mintha alkotójuk a mű elkészítése során egy alapvető élményt szeretne tolmácsolni: a VAGYOK élményét. El Kazovszkij művészete hangsúlyos híradás erről az élményről. Ugyanaz az ő célja is, mint mindenki másé: hogy valamilyen módon hírt adjon arról, hogy létezik. Sok módja van ennek; a művészet is közéjük tartozik. Pontosabban a művészetnek az a válfaja, amely igyekszik önnön határait aláaknázni – az egzisztenciális hatás érdekében. El Kazovszkij művei túlmutatnak önmagukon: állandóan olyan kérdésekre irányítják a néző figyelmét, amelyek nemcsak a művészet kérdései.

Vagyok, létezem, noha éppilyen magától értetődő lenne az is, hogy ne legyek. El Kazovszkij művei számomra ezt a felismerést sugallják. Amitől azonban a „vagyok" is elveszíti magától értetődőségét. Hiszen egyáltalán nem természetes dolog létezni. És El Kazovszkij művei ezt a kettősséget hordozzák magukon: egyrészt megmásíthatatlan, hogy létezem, másrészt viszont ez nevetségesen véletlenszerű is. A képei emiatt hatnak úgy, mintha alkotójuk szabályosan beledőfte volna őket a világba. Vagy a világot próbálta volna felszúrni rájuk. Egyfelől bosszú, amiért létezni kell; másfelől elégtétel, hogy mégiscsak létezem. Nehéz nem felismerni műveiben az őket működtető „gyönyörelvet"; de a halál hajtóereje sem idegen tőlük.

Bárhogyan legyen is, alkotási szembeszegülnek a környezetükkel, a világgal, s önállósult nyomatékosító szóként tételezik önmagukat. Absztraktak – abban az értelemben, ahogyan közel száz évvel ezelőtt Wilhelm Worringer *Beleérzés és absztrakció* című könyvében e fogalmat meghatározta. Worringer szerint azok a művek, amelyeket alkotójuk „beleérzéssel" készített („realisztikusan"), a világ iránti bizalmat árasztják magukból. Ha viszont elvész a bizalom, a művek „absztrakttá" válnak – elvonatkoztatnak attól, ami van, s mintegy szembeszegezik magukat a környezetükkel. A létezéssel szembeni bizalmatlanságnak, vagy akár a rettegésnek a jele ez. Worringer elmélete éppúgy vonatkoztatható a legősibb, elvontan stilizált jelekre, mint a német expresszionizmus alkotásaira. És El Kazovszkij műveire is. A néző, még mielőtt elkezdené fölfejteni az egyes művek jelentéseit, vagy kibontaná a mitológiai vonatkozásait, rekonstruálná a művek közötti belső párbeszédet, eleve egy olyan hangsúlyozott nyomatékosítással szembesül, amely mindenfajta „tartalomtól" függetlenül önmagában is fölér egy állítással. Ennek elemei: a létezés „természetességére" irányuló mély bizalmatlanság, valamint az „én vagyok" korántsem természetes élménye, amely éppúgy okozhat örömteli pillanatokat, mint félelmet vagy rettenetet.

Nézzük meg egy tetszőlegesen kiválasztott művét közelebbről is. 1999-ben készítette *A jó pásztor-óra* című alkotását, amely valódi sű

Az írás a Műcsarnok-beli Kazovszkij-kiállítás decemberi megnyitóján elhangzott beszéd szövege.

rítményként több olyan elemet egyesít, amely külön-külön is meghatározó szerepet játszik eddigi életművében. Hangsúlyozottan az „alkotás" szót használom, mivel nem festményről van szó, hanem a szó szoros értelmében vett mű-tárgyról. És a „készítés" szó is szándékos: Kazovszkij nem csupán festőként alkotta meg a művet, hanem tárgy-készítőként is. Műfaji megjelölésként a „kollázs" kínálkozna, amiből ráadásul többet készített is. Ennek ellenére e művet nem nevezném kollázsnak. Inkább többdimenziós tárgy- együttesnek, rétegzett, vagy akár emeletes látványnak.

A mű alapja (és háttere) egy sötétkékre festett vászon, amelyen a kék számos árnyalata jelenik meg. A sötétkék színek mélységet adnak ennek az alapnak, a festékrétegek egyenetlensége a tér illúzióját ébreszti. Mivel azonban ennek a térnek egyedül a kép kerete szab határt, ezért elvont értelemben lehet csak térről beszélni – olyan térhatásról van itt szó, ahol nincsenek viszonyítási pontok, és ezért a tér végtelennek tetszik. Vagy mindent elnyelőnek. Ragadozó végtelenség. Önkéntelenül is kínálkoznak a párhuzamok: Jacopo Bellini Veronában látható Krisztus-ábrázolása jut eszembe, ahol a feszületet veszi körül hasonlóképpen baljós sötét űr. Vagy Caspar David Friedrich *Szerzetes a tengerparton* című festményének az égboltja, amely a kép négyötödét kitölti, s szinte agyonnyomja az előtérben álló apró szerzetesfigurát. De – ismerve El Kazovszkijnak a kutya (és a sivatag) iránti megkülönböztetett figyelmét – megemlíthető Goya *Kutya* című képe is, ahol ugyancsak a végtelen űr benyomását keltő – ez esetben homoksárga – égbolt borul egy apró kutya fölé. Ami másutt viharos, fenyegető űr, az itt véget nem érő sivatag.Ami feltűnő: a párhuzamként említett művek esetében a háttér mindenekelőtt a határtalansága miatt nyomasztó. A tér, azáltal, hogy végtelenné tágul, elveszti térbeliségét, s inkább egy örvény benyomását ébreszti. Egy olyan örvényét, amely – mivel nem térbeli – a lélek örvényének nevezhető. A lélek viszont akkor érzi örvényszerűnek önmagát, amikor az egész létezés homogénné válik, amikor egyetlen állapot fokozódik egyetemessé, s az ember kizárólag ennek az állapotnak a szűrőjén képes bármit is érzékelni, tudomásul venni. Ilyen például a szerelem állapota. Vagy a fájdalomé. De a túláradó örömé vagy a lelkesültségé is. El Kazovszkij a hetvenes évek közepén több olyan képet festett, amelyen a mögöttes örvény előtt egyetlen mezítelen figurát látni – térdepelve, összegörnyedve, guggolva. Valamennyi alak a határán van annak, hogy beszippantsa őket az örvénylő háttér – amely saját belsőjük kivetüléseként is nézhető.

Hogy *A jó pásztor-óra* esetében miféle belső állapotra utal ez a fortyogó sötétkék örvény, arra a mű „előtere" alapján lehet következtetni. Előtér ez, a szó szigorú értelmében, hiszen elválik a háttértől, arra rá van ragasztva (szögezve), s eleve más anyagból készült (fa, karton). Lent egy nagyméretű stilizált kutya látható, amely úgy ül az égbolt előtt/alatt, mint Goya kutyája. A lábához hét apró fehér hajó van odaillesztve, amitől a látvány kicsit egy zongorabillentyűre is emlékeztet: a kutya, miközben „hajózik", egy hangszer benyomását is kelti – mintha arra szolgálna a lénye, hogy valaki játsszon rajta, megszólaltassa. A kutya mellett egy feketére festett, fából készült oszlop látható, egy pózna, amelyre, mint egy iránymutatóra, mozgatható, hegyes irányjelzők vannak felszögezve. Ezekre véres felhők vannak tűzve, továbbá egy véres Nap, amelyre egy szó van írva: Ég – ami egyértelművé teszi, hogy a kék háttér nem égbolt. A mű két oldalán egy-egy mezítelen, stilizáltan megkötözött embercsonk látható, szimmetrikus pózban: a bal szélső a bal kezét teszi csípőre, és a jobbot magasba tartja, a jobb szélső pedig fordítva. Egyiküknek sincsen feje; fej helyett a vállukon ül egy-egy apró méretű, véres testű kutya. A csonkok vérét mintha e kutyák vennék át. E csonkok nyilvánvalóan áldozatok; az irányjelző pózna egyik rúdja ugyanis üres, a hegyes vége viszont véres, amiből arra lehet következtetni, hogy már leszedték róla azt, ami rá volt tűzve. S ez csakis a két embercsonk lehet.

A *jó pásztor-óra* a mű címe. A lélekre felügyelő, azt terelő pásztor a keresztény mitológiát idézi meg; a pásztoróra viszont az antik mitológiát. Az egyik a cél képzetét ébreszti fel a nézőben: a lelket innen oda kell terelni, egyik állapotból a másikba átvezetni, hogy átalakuljon, megváltozzon, beteljesüljön. A másik a beteljesülésre utal: a célját elért együttlétre, arra az állapotra, amely a „nincs tovább" hitét (illúzióját) ébreszti fel az emberben, a „minden most érjen véget" vágyát. Az előbbi a kínkeserves „soha semmi nem ér véget" élmény terhét rója az emberre; az utóbbi a „minden megoldódott" ekstatikus örömével ajándékozza meg.

El Kazovszkij műve egyszerre villantja fel mindkét lehetőséget – miként egész életművére is jellemző ez a kettősség, anélkül, hogy a kettő valaha is föloldódna egymásban, és valamiféle megoldást sugallna. Ellenkezőleg: élesen szembeszegülnek. Ez az élesség, a „kompromisszumnak" ez az elutasítása teszi olyan karcossá Kazovszkijnak nemcsak ezt az alkotását, hanem életműve legtöbb darabját. Ahogyan ez a műve is rendkívül éles helyzetet teremt. Első nézésre az előtérben ülő nagy kutya tűnik „pásztornak", méghozzá tragikusan kettős értelemben. Egyfelől ő „tereli" az embercsonkokat, ő felel azért, hogy az „egészből" csonk lett, amivel nyilvánvalóan valamilyen célja van – talán csonkká kell válni előbb ahhoz, hogy egy újfajta „egész-ség" állapotába lehessen kerülni. Másfelől azonban – egy pásztoróra részeseként – a csonkokkal közösen ünnepi órában van része: a csonkok, amelyeket bizonyára ő tett ilyenné, szép testű lények, s a kutya a szépséget a szó szoros értelmében bekebelezve (felfalva, megcsonkítva) a szépség ünnepét és örömét élvezi. („Man ist, was man isst", írta Paracelsus: az ember abból áll, amit elfogyaszt.)

Különös pásztoróra ez: ragadozók és áldozatok találkája. De a szerepek elosztása azért nem ilyen egyszerű. A kutya ragadozó ugyan, és fenyegető; az embercsonkok azonban a szépségnek egy olyan távoli tökélyére figyelmeztetnek, amelyhez képest a kutya lesz kiszolgáltatott: ő tűnik sajnálatra méltónak. A ragadozó kiszolgáltatott is (a szépség kiszolgáltatottja), az áldozat pedig uralkodik is (a szépségben mindig van valami a ragadozóból). Az áldozat győztes is, a győztes viszont áldozat is. Mindegyik részesedik a másikból, miközben nagyon is megőrzik különbözőségüket. Irodalmi párhuzamként a *Halál Velencében* kínálkozik Thomas Manntól: a szép testű fiú, Tadzio és az őt engedelmes, mégis fenyegető kutyaként követő Aschenbach viszonyára emlékeztet a Kazovszkij művén látható kutya és embercsonk „viszonya". És ennek a viszonynak az egyetemes jellegét a háttér, a léleknek ez az örvénye teszi nyilvánvalóvá. Láthatóan szerepekről van szó, amelyeket mindenki megtanul, gyakorol és elsajátít – ugyanakkor nincsen más, csak szerep: ennek „rugója" működtet mindenkit. Ha feltűnik a szépség, ott óhatatlanul megjelenik a ragadozás vágya, és ahol ragadozásra kerül sor, ott a kiszolgáltatottság is fölsejlik. Dinamikus szerepjáték ez, amelybe mindkét fél belebonyolódik. S bár a szerepek jó előre ki vannak osztva, elkerülhetetlen, hogy egy ponton ne kuszálódjanak össze.

Egyfelől minden csak szerep és játék. Másfelől viszont ebből áll az egész élet. El Kazovszkij művészetének ez a paradoxon az egyik meghatározó sajátossága. Minden azt sugallja, hogy a szerepek ideiglenesek, átmenetiek, a szocializációval járó kényszerűségek. De valami más viszont azt súgja, hogy a létezés ennél mégis sokkal több, gazdagabb, teljesebb. Nem lehet, hogy a teljesség csak szerepekből álljon. Ám ezt a teljességet mégis csak a szűkre mért szerepek révén tudjuk megtapasztalni. Talán ezért olyan korlátozott a legfölemelőbb teljességélmény időtartama; ettől mulandó az, amit egy-egy pillanatban végérvényesnek tapasztalunk. Ez Kazovszkij művészetének a tragikusan nyomasztó aspektusa. De ez fordítva is elmondható: a szerepekbe belefeledkezve, azokat egyre jobban átélve váratlanul a teljesség is föl tud sejleni, valami olyasmi, ami már túl van szerepeken. Ezzel tudom magyarázni azt, hogy Kazovszkij művészetétől az öröm, az élvezet, a gyönyör sem idegen. Sőt: éppoly szerves része, mint a másik aspektus. Egyoldalúság és elfogultság lenne bármelyik oldalt kiemelni és a másik rovására hangsúlyozni. De legalább ilyen hiba lenne nem észrevenni azt, hogy Kazovszkij soha nem igyekszik „összemosni" a kettőt, nem óhajtja „kibékíteni" az ellentétes oldalakat. Az ő művészetében a „megoldás" éppen az, hogy nem oldja meg azt, amit megoldhatatlanként jelenít meg.

Mintha El Kazovszkij műveit nézve a néző egy felrobbant és darabjaira esett örömteli világ maradványai és törmelékei közé kerülne. Műveit akár egyetlen nagy történet epizódjaiként is lehet szemlélni. Egyetlen hatalmas mozaik az életmű, amelynek darabjai a legszívesebben különböző irányokba tartanának, de amelyeket egy nem változó akarat mégis egyben tartja és ugyanabba az irányba tereli. Kényszerű bilincseknek tűnnek fel a képkeretek, miként a tárgyakat gúzsba kötő hálók és zsinórok, vagy a performance-ekben, a *Dzsan-panoptikum*okban mindenütt előtűnő és mindent behálózó vörös, fehér és fekete szalagok. Szerepük nemcsak az, hogy esztétikailag beteljesítsék a látványt, hanem hogy fékezzék és megkössék a látvány mögött érezhető anarchiát. Ami éppen e megfékezés révén válik érezhetővé.

Egy soha nem létezett világ tűnik fel a festményeken: egy olyan élet, amely nem a próza, hanem a mitológia törvényeinek engedelmeskedik. Ettől hat első pillantásra minden olyan csillogónak, látványosnak, mesésnek. De közben fenyegetőnek, időnként még halottinak is. A mitológia El Kazovszkij művészetében a *remény* tárgya: olybá tűnik, mintha a darabjaira esett világ, amely a képein fölsejlik, nem a múlt itt maradt maradványa lenne, hanem fordítva: mintha egy soha be nem teljesülő, *utópikus* világ esett volna szét, s amit most, a jelenben érzékelünk, a jövő maradványa lenne. Megannyi archeológiai lelet, amely azonban nem a múltra, hanem a jövőre tereli a figyelmet. El Kazovszkij művei egy elképzelt jövő archeológiai leleteiként is nézhetőek. A jövő ez esetben: a beteljesülés, amikor is a törmelékek, a részletek ismét beépülnek egy nagy ismeretlen egészbe, a csonkok ismét teljes emberré vedlenek vissza, s a kutyákkal együtt egy nagy közös táncot fognak eljárni. A „valóságban" rendszerint előbb tapasztaljuk meg a teljességet, s azután ez törik szét és esik szét („a szerelem mindig véget ér"). El Kazovszkij művészete viszont számomra azt sugallja, hogy talán mégsem így van. Lehet, hogy előbb van a töredék, a csonkaság, s az ember ez elől menekül a teljességbe. (A „szerelem": nem a „semmiből" jön, hanem akkor jelentkezik, ha az ember – a csonkaságot átélve – mintegy fölkészül rá.) El Kazovszkij művészete a fölkészülésnek, a várakozásnak a művészete. Képein az előrefelé tartó menekülést figyelhetjük. Ezzel magyarázható, hogy minden művében fölfedezhető valamiféle egy pontra törő akarat, s ez az akarat immár három évtizede változatlannak látszik.

Közben természetesen nagyon sok minden átalakult, módosult. Megváltozott például az emberi alakhoz való viszonyulása – legalábbis annak festői megjelenítését illetően. Sok eredetileg viszonylag egyszerű motívum egyre bonyolultabb lett, miközben az időnként barokkos szín- és látványpompa új, másfajta letisztultsághoz vezetett. A mindig is meglévő motívumok és mitológiai utalások mellett (kutya, kasza, piramis, felhő, Párka, csonka fiútest, libikóka, színpadi függöny, emelvény, lépcső, stb.) új látványok tűntek fel (az emberi fejtől kezdve a hattyútestig bezáróan). Mindeközben azonban nem változott a festői alapállás, változatlanok maradtak a stilizált alaphelyzetek, s a motívumokat egybekapcsoló és fenntartó energiamezők sem módosultak sokat. Az életmű mintha folyamatosan, 1975 óta előre mutatna, egy végső pont felé. S ez olyan benyomást kínál, mintha lenne valahol, a távolban valamiféle megváltás, még akkor is, ha minden egyes kép nyilvánvalóvá teszi e megváltás képtelenségét. Mégis, a mitologikus jelenetek, azáltal, hogy az utópia reményét is megidézik, kimondatlanul is egy olyan kérdést fogalmaznak meg, amely Csehov *Három nővérének* a végén hangzik el: talán egyszer mégis eljön majd az idő, amikor az ember jóvátételben részesül mindazért, amit most kénytelen elszenvedni. Ez az ismeretlen jövő lesz az a nagy ünnep, amelynek El Kazovszkij művei is az előképei. A látvány, a szín, a pompa gazdagsága ezért hat nála mindenek előtt ünnepinek – s ettől dekoratívnak is.

Mindegyik kép egy pillanatnyi helyzetet ábrázol – ugyanakkor a pillanat mégis végérvényesnek, változtathatatlannak tűnik fel. A látvány egyszerre múlékony, miközben időtlen is. Ettől alapvetően *rituális* ez a művészet. Nemcsak annyiban, hogy egy körülírható rítus kibomlását (történetét) lehet a műveiben nyomon követni, hanem hogy művészete maga is a rítus törvényeinek engedelmeskedik. A rítus az ismétlődés monotóniáját kényszeríti rá a létezésre. De nem lehetne rítusról beszélni, ha ez nem ígérné a beavatottak számára a végérvényességnek, a soha meg nem ismétlődő most-nak az élményét.

El Kazovszkijnál a szépség felmutatásának és a szerelemnek a rítusa követhető nyomon. Ez egyfelől végtelenül érzéki, testhez kötött rítus – a „most és soha többé" bizonyossága élteti. Másfelől mégis van benne valami nyomasztóan ismétlődő, ami e rítus kiszámíthatóságából, szerepekhez kötöttségéből, időbeli behatároltságából fakad. El Kazovszkij művészetében a szépség és szerelem rítusa egyidejűleg mutatja fel mindkét arcát. Az áldozati szertartást egy kutya celebrálja – úgy, hogy közben ő maga áldozati állat is. A szépségnek áldoz, miközben ő van a leginkább kiszolgáltatva a szépségnek, amely számára elérhetetlen. Engedelmesen ül, s jól beidomított állatként éppen attól szenved, aminek pedig örömöt kellene neki szereznie. A kutyában nyilvánul meg az a kettősség, amely El Kazovszkij művészetének egész világát is meghatározza. A kutya hol egyedül jelenik meg, hol másodmagával; néha gúzsba

van kötve, máskor védőháló borul a fejére, és az is előfordul, hogy, mint egy húsboltban, egy rúdra van felszúrva. A kutya – vagy kutyák – sűrítménye az úgynevezett vándorállat, a kétfejű kutya. Mindegyik fej más irányba tekint, de mindkettő foglya az egyetlen testnek, amelyet mindegyikőjük a sajátjáénak mondhat, de amely, mert a másiké is, idegen is tőlük. Ketten vannak, és mégis egyek: mint El Kazovszkij másik rendszeresen visszatérő motívuma, az embercsonk, a vándorállat is egyidejűleg bálvány és áldozat.

A bálványok és a kutyák mély egymásrautaltságban léteznek El Kazovszkij műveiben. A bálványok rendszerint elérhetetlenek a kutyák számára, amelyek sóváran figyelik őket. A bálványok az elérhetetlenséget jelenítik meg számukra. És mégis, ez az elérhetetlenség nem akadályozza meg, hogy ne legyenek tömény érzékiek is: ahelyett, hogy absztrakcióvá stilizálódnának (miközben persze rendkívül stilizáltan vannak megjelenítve!), El Kazovszkij képein majdhogynem véresen jelenvalóak. Ilyen a bálványok természete: élesen belehasítanak abba, aki bálványozza őket, fölszabdalják az őket imádónak a testét, lelkét. Olyanok, mint az éles kések, pengék – vagy mint a kaszák, El Kazovszkij műveinek e kitüntetett motívuma. A bálványok érzékiek, mégis egysíkúak – hiszen mindenek előtt létezésük élességével hatnak. A bálványok El Kazovszkijnál rendszerint éles kontúrokkal rendelkeznek, testük nem plasztikus, hanem egydimenziós. Fölsebzik azt, aki imádja őket, miközben a másikat megsebezve óhatatlanul önmagukat is megcsonkítják. És ugyanez vonatkozik a kutyákra is. Éppoly stilizáltak ők is, mint a bálványok: a szó szoros értelmében késsel (pengével, kaszával) vannak körbevágva. A bálványokéval ellentétes előjelű irányultság jellemzi őket: a bálványok aktivitása a kutyáknál passzivitásként jelentkezik (elszenvedik azok öntudatlan szépségét), azok passzivitása viszont a kutyáknál aktivitásba fordul át (az öntudatlanul viselt szépség a bálványimádóban fölébreszti az erőszakos ragadozót). Mindeközben pedig egy és ugyanazon sorsban részesednek mind a ketten: a bálvány és az őt figyelő kutya egyaránt a végtelen űr előtt foglalja el az őt megillető helyet. A semmi kulisszái között játsszák el a rájuk kiosztott szerepeket. Ismétlik egymást, fordított előjellel.

Az ismétlődés (kölcsönhatás, részesedés) El Kazovszkij művészetének egyik legmeghatározóbb vonása. De nem árt hangsúlyozni, hogy a hasonló sorsban való részesedés nem jelenti azt, hogy ugyanazt élik meg. Az ismétlődés hangsúlyváltás is: a szerepek hasonlóak, de cserélődnek. Önmagát pillantja meg mindegyik szereplő a másikban, de közben egy végtelenül távoli, soha meg nem közelíthető idegent is fölfedez benne. *Kettős szereposztás* El Kazovszkij egyik korai képének a címe: egy kentaurra emlékeztető lény nézi két balett-táncos mozgását. Valamennyien gúzsba vannak kötve; az állatot mély szakadék választja el a táncosoktól. De a szereposztás kettős: mindenki hasonló helyzetben van, csupán azt másként éli meg. Ettől taszítja mindegyik a másikat; de mint a fordítva összeillesztett mágnesek, egymás nélkül az erejük is odavész. Szükségük van egymásra, feltételezik egymást.

Mindebben természetesen jó adag stilizáltság lappang, sőt, mint a számos kép szélére odafestett függönyrészlet sejteti, teatralitás. A szó eredeti értelmében vett teatralitásról van szó; olyasmiről, aminek során a felvett (pontosabban a sors által kiosztott) szerep nem pusztán maszkot jelent, amely bármikor levehető. Ez a teatralitás nem idegen attól, amit Antonin Artaud a színház lényegének nevezett. Artaud szerint a színház célja alapvetően nem egy művészeti élmény fölkeltése, hanem a néző beavatása. Artaud számára a színház a legalkalmasabb eszköz arra, hogy az embert az érzékelés legszélső határaiig el lehessen vezetni. Az általa elgondolt színház rendeltetése az, hogy lerombolja az embert körülbástyázó korlátokat – hogy azután magával a mezítelen létezéssel szembesítse. Pontosabban – mivel a létezés soha nem „mezítelen", hanem eleve „jelmezekbe" burkoltan tud csak megnyilvánulni – azzal szembesítse, hogy az élet nem azonos a körülményekkel, a dolgok világával, hanem mindenekelőtt állandóan fortyogó tűzfészek. Ezt az örökösen sugárzó tüzet a keletkezés és elmúlás drámájának a kifogyhatatlan energiája táplálja.

Mostantól kezdve – írta Artaud élete egyik utolsó írásában, a rá váró halállal szembesülve – kizárólag annak szentelem minden figyelmemet, amit színháznak tartok; ez a színház vérből van, s minden előadás során testileg eredményez valamit, annak számára is, aki játszik, és annak is, aki eljön, hogy megnézze. Az ember egyébként nem is játszik, hanem cselekszik. A színház valójában a teremtés genezise.

Miként Artaud-nál, úgy El Kazovszkijnál is a színház, helyesebben a teatralitás arra szolgál, hogy valamifajta mélységes, csillapíthatatlan vágyat ébresszen a nézőben. Ez a vágy magának a létezésnek a gyökerére irányítja a figyelmet – vágyakozás arra, hogy az ember bepillanthasson a keletkezés és az elmúlás titkába, hogy megfejthesse a halál titkát. Kazovszkij művészetében a motívumok, jelenetek, mitológiai utalások, fölfejthető történetek megannyi álarcai ennek a titoknak; képei, installációi pedig nekirugaszkodások, hogy megfejtse a megfejthetetlent. Állandóan a halált geometrizálja. Egy folyamatos ostrom a művészete.

A hadviselés mindig teátrális. És mitologikus. El Kazovszkij műveiből egy mitológia bontható ki, amelynek megvannak az állandó elemei. Van benne egy folytonos oda-vissza játék. Ilyen például a bálványépítés, ami ugyanakkor elválaszthatatlan a bálványrombolástól. Képeiben, installációiban, a Dzsan-panoptikum című performanceokban folyamatosan bálványok épülnek – a remény nagy jelképei ezek -,hogy azután szétessenek és agyonnyomják azt, aki fölépítette őket. Hasonlóképpen teátrális – mitologikus – ostromállapotként jelenik meg a szerelem, ami művészetében egyszerre jelenik meg úgy, mint vágyakozás a szerelemre, egyszersmind pedig menekülés is előle – pontosabban menekülés annak veszélyétől, hogy a szerelem bármikor „széteshet". A vágyakozás elidegeníti azt, aki felé a vágy irányul. Minden gesztus alá van aknázva, s átfordul önnön ellentétébe. El Kazovszkijt idézve: „Nem szándékos gesztusokról van szó, hanem a gesztusoknak ez a sorsa. Hiszen nincsen olyan lény, aki ne valamilyen ambivalens szerepkörben létezne sokszorosan. A halandósága miatt az ember elpusztítható, de ugyanakkor minden élőlény pusztít is, hiszen abból élünk, hogy el kell fogyasztanunk valamit. Valakire nézve mindig veszélyesek vagyunk."

Művészetének színpadán a folytonos ismétlődés (szerepjátszás) folyamatos párviadallal társul. El Kazovszkij művei attól teátrálisak, hogy azt a küzdelmet jelenítik meg, amelynek kimenetele mindkét fél számára végzetes. Szent Sebestyének, Szent Györgyök, Khimairák, jó pásztorok, Galatheák, Vénuszok népesítik be a színpadot. A megkínzott Szent Sebestyének maguk is elrettentővé válnak megkínzóik számára; a Szent Györgyök nemcsak megváltást nyújtanak, de halált is; a győzedelmes Khimaira ellenállhatatlanul vonzza a közelébe kerülőket, de közben önkéntelenül is halált osztogat; a szirén szerelmet ígér, de közben elpusztítja azokat, akik a közelébe merészkednek. Galathea pedig attól válik szerencsétlenné, hogy beleszerettek, de közben ő maga is tönkreteszi az alkotóját, aki imádja őt. Valamennyien megváltást nyújtanak, győzedelmeskednek, szépséget osztogatnak, de közben a „jótettekbe" bele is rokkannak. Adakoznak, miközben ki is fosztják a többieket; építenek, miközben mindent lerombolnak maguk körül.

(Számomra a legújabb, 2003-ban festett képeken fedezhető fel némi módosulás, a hattyú motívum megjelenésével. A hattyúk kifejezetten szeretettel vannak megfestve; a *Hattyúk hava* című képen látható hattyúfej Kazovszkij egész életművének egyik legmegindítóbb látványa. Ezek a hattyúk éppúgy bálványok, mint a korábbi képek mitológiai figurái, s ugyanúgy egy kutya nézi őket is. De a kutya ezeken a képeken mintha hazatalált volna, s elege lenne az örökös küzdelemből. *Az Őrhattyú* vagy *Az én hattyúm – Az én váram* című képeken úgy bízza rá magát a hattyúkra, ahogyan korábban senkire sem.)

El Kazovszkij műveiben nehéz olyan mozzanatra vagy gesztusra bukkanni, amelyben ne sejlene föl annak ellentéte is. A szépség rettenettel terhes, a gyöngédség agresszivitással, a „festői" gesztusokat metszően éles kontúrok szakítják meg, a lazúros távlatokból dárdaszerűen merednek ki a szirtek, a függönyök és zsinórok olyan látványokat vesznek körül, amelyek inkább tűnnek „reálisnak", mint „teátrálisnak". Műveire gazdag aszszociációs háló borítható, s gazdag látványvilágot is kínálnak. És mégis, az említett egy pontra törő éles akarat, amely a művészetét jellemzi, rendkívül redukálttá is teszi ezt a világot. Egy gazdag világ, amelybe mégis szűk résen át lehet csak belépni. Odabent barokkos látványok fogadják a nézőt, amelyek mégis rendkívül szikár; minden konkrét, miközben elvont; örömteli, látványos, de éles és metsző is; meseszerű, de kijózanító. Vagyis összességében vidám, örömteli, ugyanakkor szorongató is. Fontos kiemelni ezt a kettősséget. Az El Kazovszkijról szóló kritikákban, könyvekben ugyanis állandóan visszatérő fogalom a szorongás, a félelem, a képekből áradó tragikum. De nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy

bár műveinek valóban van egy erőteljesen tragikus felhangja és a szorongás is fölfedezhető bennük, ugyanakkor nem korlátozhatóak erre. Kétféle szorongás létezik: van egy egzisztenciális szorongás, másfelől pedig létezik egy konkrét, aktuális szorongás. És a kettő nem azonos. El Kazovszkij műveiben egyfelől nyilvánvaló az egzisztenciális szorongás. A köznapi szorongásnak azonban alig- alig van nyoma a képein; helyette vakmerőség van, folyamatos kihívás, megmérettetés. És mindez nem zárja ki azt sem, hogy az egyes képek ne legyenek önfeledten vidámak, szórakoztatóak, időnként akár humorosak is. Mindenképpen van bennük valami fölemelő, üdítő mozzanat.

Szilánkokra hasadt minden ebben a festői világban. A szilánkok sebeket ejtenek. A géz, melylyel bekötözik a sebeket, gúzsba is köti a sebesülteket. A vágyakozás El Kazovszkij műveiben elidegeníti azt, aki felé a vágy irányul; aki pedig menekül, az egyre több szállal kötődik ahhoz, akitől retteg. Minden látványosan önnön ellentétébe fordul. El Kazovszkij művészete a mai, labirintusszerűvé változott világról úgy tud hiteles kijelentéseket tenni, hogy közben egzisztenciálisan is érintetté teszi azokat, akik művészetét befogadják. Fájó tapasztalatokról ad hírt a műveivel. De egyoldalú lennék, ha nem vallanám be, hogy kerültem már olyan helyzetbe, amikor fájdalomcsillapítóként tudtam használni a műveit.

2000 leütés

A minap, de már ebben az esztendőben, téblábolással töltöttem a délelőtt nagy részét. Szerettem volna zuhanyozni, de egyetlen csapból sem folyt víz, és szerettem volna e csapást családilag elpanaszolni, de a telefon nem adott vonalat.

Erről jutott eszembe, hogy a hatvanas években, buksi kisfiúk, a boltosokat irigyeltük nagyon. Boltoson a bolti eladó értendő, akinél gazdagabb embert elképzelni sem tudtunk, hiszen minden az övé a boltban. Legjobban a játékboltost irigyeltük, de az optikai üzlet eladójától is nagyon elfogadtunk volna egy fényképezőgépet vagy mikroszkópot.

Nem voltunk mi teljesen naivak, egy visszatérő motívum ugyanis időről időre azt igazolta, hogy az erő a boltossal van. Egy gyerek is észrevette a rövid, sotto voce előadott jeleneteket a hentesnél, a cipőboltban, a tejcsarnokban, melyek célja lehetett bélszín vagy libamáj; kék színű csehszlovák import gyerekcipő feles méretben; büfékenyér vagy pacsni késő délután. Nagyobb tétre ment a játék a Magyar Posta Távbeszélő Igazgatóságának kirendeltségein, az SZTK-rendelésen vagy a Merkur Vállalatnál – itt már nem lehettünk szemtanúk, csak a felnőttek elbeszéléséből értesülhettünk az akció kimeneteléről. Akik rákényszerültek az ott folyó játszmákra – mindközönségesen a szüleink –, elmagyarázták nekünk, hogy egy telefon életet menthet, és az is hasznos, ha egy sürgős műtétre akár fél éven belül sor kerülhet.

Azt kevésbé értettük (pontosabban: erről csak a magam nevében illő beszélnem), tehát kevésbé értettem, hogy anyám sikeres ügylet esetén sem mindig örült. Néha olyasmit morgott, hogy „jaj, miért kell nekem ilyesmit csinálnom", meg hogy „hányinger!". Ennek megfelelően a hentest, a telefon-ügyintézőt, az orvost is hol rendes és megértő emberként említette, hol nyerészkedő, korrupt alaknak titulálta. Itt ismerje ki magát a kiskorú kibic!

Az erkölcsök azóta nagyot változtak, sokan hatalmas jellemfejlődésen mentek át. Az üresen kongó jelszó mára valósággá vált, a „cipőt a cipőboltból" nem utópia többé. Vevő vesz, eladó elad. Gépsonkáért markát tartó hentesről sem ír az újság. Leglátványosabban a telefon-ügyintézők javultak meg, ez igazán bámulatos. Az sem bizonytalanította el őket, hogy megbomlott a telefonszolgáltatás korábbi jól szervezett, biztonságos egysége. Amikor az egyik mobilszolgáltatónál megemlítettem, hogy a szakszervezet is támogatja, hogy telefonhoz jussak, és hozzátettem: nem leszek hálátlan, ha kérelmemet viszonylag hamar és kedvezően bírálják el, a kisasszony udvariasan nézett rám, de láttam, nem fogja fel, mit is szeretnék.

Vajon az egészségügy dolgozói mitől nőhetnének föl a telefon-ügyintézőkhöz?

Barabás András

0007

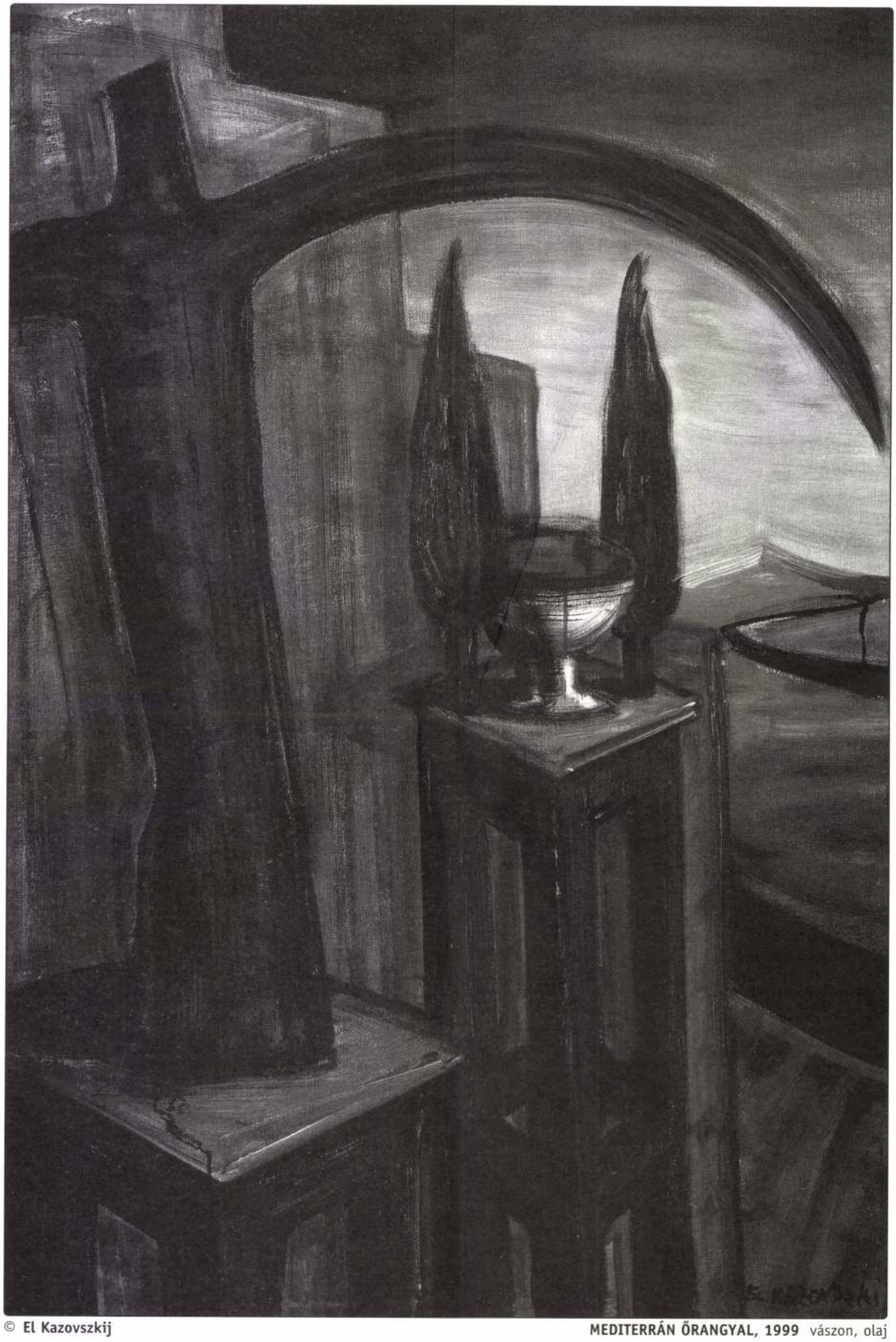

© El Kazovszkij

MEDITERRÁN ŐRANGYAL, 1999 vászon, olaj

2000

IRODALMI ÉS TÁRSADALMI HAVI LAP

16. ÉVFOLYAM 3. SZÁM

El Kazovszkij – Szüts Miklós	5	„...Isten testéből vágjuk ki azt, ami létrejön"
Szilágyi Ákos	13	A háború privatizálása
	14	A puskád
DOKU-MENTÉS		
	34	Látleletek az új normáról
Kovács András Ferenc	45	Versek
Schein Gábor	46	Versek
Kőrösi Zoltán	48	Novellák
Sajó László	54	Versek
Király Levente	56	Versek
Jaroslaw Marek Rymkiewicz	60	Versek
Nagy András	63	Utazás Európába
Földényi F. László	70	Az ünnep esztétikuma
Képek		El Kazovszkij

FELELŐS SZERKESZTŐ: BOJTÁR ENDRE
ALAPÍTÓ SZERKESZTŐK: HERNER JÁNOS, HORVÁTH IVÁN, TÖRÖK ANDRÁS, LENGYEL LÁSZLÓ
SZERKESZTŐTÁRSUNK: KÁLMÁN C. GYÖRGY (1995-TŐL 1996-IG) **ALAPÍTÓ JOGI TANÁCSADÓ:** RUTTNER GYÖRGY
LAPTERV: SZÜTS MIKLÓS **GAZDASÁGI VEZETŐ:** KEMÉNY MÁRIA **SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR:** NAGY MARIANNA

LEVÉLCÍM: 1054 BUDAPEST, ALKOTMÁNY UTCA 2. **E-MAIL:** ketezer2@axelero.hu **INTERNET:** www.uhu.hu; www.ketezer.hu
TEL./FAX, ÜZENETRÖGZÍTŐ: 311-6283

KIADJA A MENTOR IRODALMI ALAPÍTVÁNY. FELELŐS KIADÓ: SZILÁGYI ÁKOS. TERJESZTI A MAGYAR POSTA. ELŐFIZETHETŐ A HÍRLAPELŐFIZETÉSI IRODÁBAN (BUDAPEST VIII., ORCZY TÉR 1. LEVÉLCÍM: HELIR, BUDAPEST 1900), EZENKÍVÜL BUDAPESTEN A MAGYAR POSTA RT. HÍRLAP-ELŐFIZETÉSI ÉS ELEKTRONIKUS POSTA IGAZGATÓSÁG KERÜLETI ÜGYFÉLSZOLGÁLATI IRODÁIBAN, MÁSUTT A HELYI POSTAHIVATALOKNÁL. ELŐFIZETÉSI DÍJ EGY ÉVRE 4200 FT, FÉL ÉVRE 2100 FT.
KÉSZÜLT GOUDY ÉS OFFICINA BETŰKKEL. TÖRDELÉS: SÖRFŐZŐ ZSUZSA. NYOMÁS: KÁNAI NYOMDA, BUDAPEST.

ISSN 0864-800X. RÉGEBBI SZÁMAINK KORLÁTOZOTT MENNYISÉGBEN KAPHATÓK A KIADÓBAN. KÉZIRATOT NEM KÜLDÜNK VISSZA.
TÁMOGATÓINK: A NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM, A NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG MINISZTÉRIUMA,
SZABAD SAJTÓ ALAPÍTVÁNY, BUDAPEST FŐVÁROS ÖNKORMÁNYZATA, SZERENCSEJÁTÉK RT.

© El Kazovszkij

DZSAN PANOPTIKUM 1983, Fiatal Művészek Klubbja, Budapest

„...Isten testéből vágjuk ki azt, ami létrejön"

BESZÉLGETÉS EL KAZOVSZKIJJAL

Szüts Miklós: Száz éve ismerjük egymást, ugyanakkor a magánéletedet alig ismerem. Ha rád és a képeidre gondolok: gyakran érzem úgy, hogy számodra minden mítosz, az életed egy mítosz és a mítosz az életed.

El Kazovszkij: A művészet az egész világot folyamatosan fölfedezi és értelmezi, ugyanúgy, mint filozófia, a vallás vagy a tudomány. Csak más a fókusztávolság. Ha mitikus a látásmód, akkor természetesen minden apró részlet része lesz ennek az össz-látásnak. Valóban, valahogy így is látom a világot. De a mindennapi életemben egyáltalán nem mitizálok semmit. Tényleg nagy életélvező vagyok. És nagy halálfélő.

Sz. M.: Ez a kettő egymásból következik, nem?

E. K.: Persze. Pont azért élvezem annyira az életet, mert minden pillanat utolsó pillanat. Ez egyértelmű: minden pillanat utolsó pillanat. Tényleg úgy fekszem le, hogy kész, vége, nem lehet tudni, másnap lesz-e másnap? És az ébredés mindig új élet, és nagyon rövid ez az élet. Már naponta is rövid, összességében meg még rövidebb. Ezért nagyon élvezem az életet, és nagyon nem bírom a vakfoltokat. Amikor úgy érzem, nem történik semmi, nem történik az élet: az a halál. Egyszerűen az életből kevesebb lesz, és akkor nyilván több lesz valami másból. Az a valami más, az csak a semmi lehet. Nagyon rosszul tűröm, sajnos, a gyakorlati nehézségeket, az üresjáratokat.

Sz. M.: Szeretni senki sem szereti.

E. K.: Jó, de nagyon türelmetlen vagyok. Láttam olyan embereket, akik bírják a türelempróbákat. Lehet, hogy olyat ők sem mondanak, hogy szeretik, de valami minimális élvezet vagy nagy türelem van az emberek többségében.

Sz. M.: A kívülálló számára úgy tűnik: az egész életed mítosz, aminek az elemeit vagy kívülről beemeled, vagy hozzáigazítod a külvilágot, amikor döntési helyzetbe kerülsz. Tehát az életed minden pillanata – amit én ismerek – szervesen illeszkedik az El Kazovszkij-mítoszhoz.

E. K.: Ez egy másik dolog. Lehet, hogy ez a néző szemében valami látványszerkesztés, de öntudatlan, természetesen, mert ilyen önmítosz végképp nem is érdekel. Kétségtelenül van egy mitologikus világlátásom, de azért a gondolkodásom elsősorban erősen reflektáló, kereső, meglehetősen racionális. Az átélés megint más dolog. De a gondolkodásomra nem nagyon lehet azt mondani, hogy mitikus lenne. Boldog lennék, ha így lenne. De nincs így. Ugyanakkor a látásmódomra lehet azt mondani, hogy mitikus, és ez a művészetemben megjelenik. A magánéletem biztos, hogy mitizálódik, de ez játék is. Biztosan nem véletlen, csak úgy élem meg. Hogy ez minek látszik, arról én tudok a legkevesebbet. Nekem egyébként is több életem van, mivel a saját, helyileg megkötött életem, az eléggé használhatatlan. Attól még nagyon élem, és még élvezem is. De sokkal intenzívebben szeretnék élni. Ehhez mindig rendelkezésre állt a fantázia. Párhuzamos életeim vannak. Bőven. Teljesen belül zajlanak, de nagyon intenzívek. Majdnem párhuzamosan, egy időben játszódnak. És ezeket az eseményeket nem is tudom befolyásolni. Nagyon sokáig azt gondoltam, minden ember valahogy így él. Főiskolás korom után

Az itt közölt szöveg El Kazovszkijjal 2004 februárjában készült beszélgetés szerkesztett változata.

a közeli barátaimmal való mély, éjszakákba nyúló beszélgetésekben egyre inkább kiderült, hogy más emberek egyetlen, tömény, folyamatos történetben élnek, párhuzamos életek nélkül. Tehát abban élnek, amiben éppen élnek, amit én nem nagyon tudtam elképzelni. Addig azt gondoltam: ki többet, ki kevesebbet, ki jobbat, ki erősebbet, de mindenki valami mozit működtet a fejében, és abban is él. És kiderült, hogy a legtöbb felnőtt ember nem így él, sőt a kamaszkori kompenzáló fantáziáit is elfelejti. Az én esetemben a fantázia forrása nem tudatos, de azért tudom, hogy mi történik. Ez nem jelenti azt, hogy az úgymond látható életem nem lenne nagyon tömény. Az is tömény, de nekem kevés. Nem férek bele. Én az időbe sem férek bele.

Sz. M.: És a nemi identitás...?

E. K.: Az más ügy, súlyos ügy, nagyon kemény dolog. De ezt is három éves korom óta cipelem magammal, edzett vagyok ilyen szempontból.

Sz. M.: És mégis hisztérikus vagy?

E. K.: Az más! Edzett vagyok abban, hogy a valódi identitásom szerint élem az életem, de ha ebben megzavarnak, azt nem lehet elviselni, az olyan mintha a nyílt sebre sót szórnának.

Sz. M.: Nem egészen más síkon érnek azok az apró és kívülről nézve nem igazán fontos sérülések?

E. K.: Kívülről nézve ezek teljesen viccesek. Én például minden levelet, amin a címzés nőnemű névvel szerepel, széttépem és kidobom. Bontatlanul. Csak a láthatóan nagyon hivatalos leveleket nem, de akkor gyorsan kidobom a borítékot. Nem tudok hozzányúlni, ránézni sem tudok.

Sz. M.: Ezért mondom azt, hogy hisztérikusan...

E. K.: Bocsánat, ez nem hisztéria, ez mánia.

Sz. M.: Szebben hangzik. Számomra, kívülálló számára azt sugallja, hogy te ebben a dologban bizonytalan vagy, és ezért neked folyamatosan bizonyítani kell.

E. K.: Fordítva, ebből nem lehet kilépni. Akár a térdreflex: működik. Magabiztos embereknél, bizonytalan embereknél, mindenfajta embernél. A térdreflex az térdreflex. Az mindenképpen működik. Ezek zsigeri reflexek. Itt nem lehet mit csinálni. Az ember ezerszer megmondja magának, hogy ne legyél ilyen hülye, mondjuk a telefon esetében is, hogy miért ne tudnál telefonálni? De nem tudom fölemelni a telefonkagylót. Annak sem tudom például a gyökereit: rengeteg embernek van valami belső sérülése, amivel nem tud megbirkózni... A nemi identitás kérdése súlyosan meghatározó csomópont. Sok minden más is ebből fakadhat, de nem lehet mindent erre visszavezetni. Az ember nem egységes, sok szálon fut, lehetséges, hogy ettől független kisebb mániák is vannak, amik más megoldhatatlan együttállásból erednek.

Sz. M.: Ugyanakkor a fantáziád könnyen irányítható?

E. K.: Egy ideig igen. És utána már nem! Például utazáskor nagyon könnyű beindítani. Van egy ritmusa az utazásnak. Ez eleve egy jó állapot, imádom. Beülni a vonatba, ablak, már jó. Beindítom a fantáziámat. És vannak olyan dolgok vagy olyan lények, akiktől sztori beindul. Ha a sztori beindul, olyan erővel rendelkezhet, hogy már szinte ki sem látok belőle. Teljesen megváltozik a külvilág. Szóval tényleg átszáll az ember. Semmilyen álmodozás nincs ebben. Nem álom. Teljes ébrenlét. Elkezdődik egy film, tudom, hogy egy belső filmet látok, de ez olyan erővel magához láncol, hogy már nem látok kifelé.

Sz. M.: De bármikor leállítható...

E. K.: Elég nagy erő kell hozzá. Ez egy küzdelem. A történetnek saját ritmusa van, és ha a ritmus felerősödik, akkor berezonál. Nagy küzdelmek árán megpróbálom leállítani, ha éppen Portugáliában vagy éppen Görögországban utazom, akkor azt szeretném látni. Olyan, mintha álomból ráznám ki magam. Pedig semmilyen álom nem volt. Ugyanez történik egyébként festés közben is. Beindul egy tőled független folyamat, olyan erőkkel, amelyek benned koncentrálódnak, de azért megszálló erők. Bár bizonyos erőket te magad gerjesztesz, mégis függetlenné válnak tőled.

Sz. M.: Itt szépen visszakanyarodtunk egy fontos területre, amiről az embereknek általában fogalmuk sincsen. Mindenféle mítoszok keringenek, persze, de erről nekünk sincsenek pontos tapasztalataink...

E. K.: Szóban átadható tapasztalat nagyon kevés. Nem verbalizálható. Ez ugyanis szinte misztikus tapasztalat. És a misztikus tapasztalatról tudjuk azt, hogy hiába van, megoszthatatlan. Pontosan azért az, mert valami olyat tapasztalunk, ami

emberi nyelven, verbálisan alig közölhető. Mikor az ember beindítja a festés rítusát, akkor a semmiből valamit ki akar halászni, ki akar vágni egy új világot, egy új szigetet a nem-létből. Mindenki tudja, hogy neki milyen rítus segít, amitől, úgymond, munkába lendíthető. Vagy a múzsát hívja elő: elkezdek szögelni vagy alapozni. Valaki így, valaki meg azzal, hogy szellemi mutatványokkal lendíti magát előre, előre a semmibe.

Először tehát csak valamit csinálok, akármit. Erősítem magam, hogy elkezdjem a munkát. De utána, ha nem kerülök egy transz-szerű állapotba, akkor nem történik semmi. Mert amíg nem kapcsolódik ki a reflexió, addig folyamatosan külső néző vagyok. Akkor nem nyílik meg az a még nem létező valóság, aminek valahogy ott meg kell születnie, láthatóvá kell válnia. Tehát az elején még a „semmiből építkezem, közben a vászon már elkezd válaszolni, aztán egyre inkább látok már valamit. Ez a nem-lét ugyanakkor a „minden lét" is természetesen. A dolgok összessége. De hát az összességet, mint a fehér fényt, az összfényt azt nem látjuk. Átlátszó számunkra. Mondjuk úgy, hogy az Isten testéből vágjuk ki azt, ami létrejön. Tehát a mindenségből. Csakhogy a mindenség egyszerre nem látható. Láthatóvá kell tenni, kimetszeni. Mint a szobor a márványtömbben: egy tömb, amiből kitisztítom a képet. Persze a másik út is működik ezzel egy időben: (ahogy a tudományos megismerés zajlik), hogy a teljes semmibe lépek. De ott is azt tapasztalom, hogy ez a semmi, ez már valami, csak nekünk ki kell metszeni egy konkrétumot belőle a látás fókuszával. És a vásznon már látni is lehet, hogy a mindenből éppen láthatóvá tettük azt a kiszemelt valamit.

Sz. M.: Azt hangsúlyoznám talán, hogy itt olyan dolog történik, ami tőlem, az akaratomtól lényegében független.

E. K.: Teljesen így van. Ha ez nem történik festés közben, akkor napló jön létre, esetleg kordokumentum. De kép nem születhet. És ez azért nagyon fontos, mert a mű soha nem az adott festőnek vagy szobrásznak a lenyomata, nem is magában az emberben jön létre, hanem az ember és az univerzum között, illetve az ember és a műve között. Mint egy prizma.

Sz. M.: A szerző segítségével!

E. K.: Azért nagyon veszélyes az az eljárás, amit a legtöbb hivatásos műértő követ: mindenáron a létrehozót szeretnék megtalálni a kép mögött. Tökéletesen megtalálhatatlan! Mert mi mindig mögötte maradunk, és mindig arról a történetről tudunk csak beszámolni, és csak azt látjuk ami a kép mögött zajlik. És a néző soha nem kerül a kép mögé. A kép nem függöny. Ha mögé kerül, akkor a kép gyenge. Akkor nincs saját erőtere.

Azt hangsúlyozom mindig, hogy a kép nem belőlem áll, hanem abból a párbeszédből, amit az univerzummal folytatok, meg az anyaggal, miközben létrehozom. Tehát ha elég jó az a parabola, az a vevőberendezés, akkor elég sok hullámot be tud gyűjteni a mindenségből. Ez egy prizma. Egyébként is a festészet sűríti az időt, tehát egy kép mindenképpen egy időkristály.

Sz. M.: És akkor hol tartunk? Akkor még csak ott tartunk, hogy én és a kép már ott vagyunk...

E. K.: Megjelent valami a világban, de úgy, mint egy fölfedezetlen csillag. Tehát még kívül van az időn! Létrejött egy eddig nem létező valami, hiszen az a leggyönyörűbb akármilyen művészetben, hogy a nem létezőből egy új létező születik... Ami még soha nem volt! Ez a legfontosabb.

Sz. M.: Ezért csináljuk az egészet.

E. K.: Így van, ezért csináljuk. Ezt nagyon sok ember nem tudja. Vagy nem gondolkodik el rajta. Nem gondolkodik el azon, hogy tulajdonképpen mi végre? Nem azért, hogy az ember „kifejezze magát". Ezek a rettenetesen lapos szövegek sok embert megtévesztenek.

Sz. M.: Egyetlen más szférája sincs az életemnek és a világnak, ahová eljuthatok, ahol ezt az élményt ilyen elemi erővel megkapnám..., hogy a semmiből, a teljes semmiből valami létrejön.

E. K.: Ami soha nem volt. Nem azért, mert elfelejtették, nem, mert valaha volt, és újra fölfedeztük, nem! Soha nem volt! Ez mindig egy rituális játék. Az isteni színjátékot újra és újra átéli az ember. Eljátssza. Ezzel áldoz is az isteneknek egyébként. És köszönetet mond! Mint minden rituális játék, ez mindenképpen áldozat az isteni erőknek. Újra játsszuk a genezist.

Tehát az esemény megtörtént. De még senki nem látta. Még nem jelent meg, mert befogadó nélkül, kíváncsi tudat nélkül, mint az univerzum, láthatatlan marad. (Vagyis az Isten számára látható... vagy sem.)

Sz. M.: Az Isten számára látható... de visszatérnék ide a földre: hamarosan megjelenik az első néző, a művön és az alkotón kívülálló. Az első néző, aki én vagyok.

E. K.: Egy valahányadik napon, nem tudom, a tizedik napon vagy a huszadik napon.

Vagy egy év múlva megjelenik, és az mindig én vagyok, persze! Eljön egy pillanat, amikor meglátom a képet, most már kívülről, és esetleg azt látom, hogy a kép erőtere nem eléggé telített. Nem jelent meg több, mint amit én akartam, és akkor az nem nagyon érdekes. És akkor kezded újra, és újra és újra. Elölről, a nulláról.

Végig kellett gondolnom, valamikor gimi végén és a főiskolás évek elején, (gondolom, ezen nagyon sokan átestünk), hogy miért lehet és kell még mindig táblaképeket festeni? Hogy van-e még festészet egyáltalán, és én akarom is, hogy legyen. Egyszerűen, teoretikusan is rá lehetett jönni, hogy hihetetlen, de létezik, mert semmi mással nem helyettesíthető. A festészetnél abszurdabb és voluntarisztikusabb műfaj nem létezik a művészetben, az idő ilyen döbbenetes kristályosítását sehol másutt nem tapasztaljuk. Mert az összes többi műfaj időbeli *(real time!)*: a valóban kinyílt időben léteznek. A festészet viszont a legmerevebb abszurditásba zárt időkonzerv.

Nekem, mint türelmetlen embernek a festészet ideális műfaj, mert minden pillanatban látom, hogy mi történik. Türelmetlen a természetem, egyszerre mindent el akarok foglalni. Türelmetlen vagyok, mert folyamatosan látom a határt és a véget, tán azért ez a türelmetlenség. Telhetetlenség érzete is fakad ebből, és tehetetlenség is utána, ezért szeretnék egyszerre minden irányba elindulni, mindent elfoglalni.

Sz. M.: Azt mondod, a festészet időkonzerv. Abszurd és metafizikus.

E. K.: Teljes abszurditás. De rájöttem arra is, hogy ezen belül kell nekem a téma, a raszter. Nyilván így működöm, minden mintát rettenetesen szeretek. Az ismétlődő mintát, a rasztert, az akármilyen dekoratív mintát is szeretem. Az ismétlődőben a változatosságot. Így látom a világot is. Minden elcsúszik, elmászik, de közben van egy szerkezet, ami folyamatos ismétlődés...

Sz. M.: Mivel találkozik elsőre a néző a képeid előtt állva: szimbolikus jelekkel és formákkal, sőt gyakran feliratokkal. Az a kép témája, ami alla prima leolvasható, ezek a szimbolikus, könnyen verbalizálható jelek. Ezeknek a jeleknek a primér olvasatát, magyarázatát tévesztik aztán össze a kép lényegével...

E. K.: Azt gondolom, hogy ezek a formák, ezek a jelek raszterek. Egy rasztert kell, hogy teremtsenek. Szükségem van erre a hálóra.

Sz. M.: Ez azért több mint egy raszter, vagyis egy rács.

E. K.: Több persze, de ezek a motívumok az én esetemben, ha nagyon leegyszerűsíteném, inkább rasztert jelentenek, mint bárminek az ábrázolását. Az egyik motívum inkább szubjektum jele, a másik motívum inkább objektumé, a lényeg az, hogy könnyen felismerhetők és ismételhetőek legyenek. Ha ezeket be tudnám háromszöggel meg körrel helyettesíteni, akkor úgy csinálnám. Ezt sok művészettörténésznek elmondtam már, de úgy tűnik nem értik. Valaki egyszer azt mondta, hogy az ő szemét – és azt gondolja, hogy a többi ember szemét is – olyannyira elviszi a képen látható dolgok verbális, kvázi, megértése, felismerése, hogy egyszerűen nem lát mögéjük. Tehát előbb lát jelet és jelentettet, mint a képet. De szerintem ez nem így van. Lehet, hogy ez csapda.

Sz. M.: Engem még ma is kamaszos nosztalgia fűz a nonfiguratív festészethez, mert ha az igazán összejön, mint például Rothkónál, akkor az egy lézersugár. Egyetlen pontra koncentráló lézersugár.

E. K.: Rothkó tökéletes, de az én szememben nem tökéletesebb, mint mondjuk Antonello da Messina. Ezek a párhuzamos tökéletességek. Mindegyik a végtelenbe fut. És mindegyik a maga nemében fókuszált lézer. Azért fantasztikus például egy Fra Angelico, egy primer hitben megfestett vallásos kép, egy ikon, mert benne szinte kézzel fogható a transzcendencia. Azt mondja: Istenhez a látható világ is hozzátartozik. Ez is Isten világa, ezt is lehet imádni.

Sz. M.: Ismered azt a történetet, hogy Fra Angelico megkérdezte rendtársait, akik csodálták képeit: „Szeretitek Istent? Ha szeretitek Istent akkor tudtok ugyanilyen képet festeni."

E. K.: Az is rácsodálkozás. Folyamatos csodálkozás. A vallás kérdése és a hit kérdése bennem mindig külön élt, mondhatom, hogy én vallásos, keresztény ember vagyok. Ehhez a kultúrához tartozom.

Sz. M.: Meg vagy keresztelve?

E. K.: Meg vagyok keresztelve és egyértelműen keresztény ember vagyok, sokat foglalkozom a kereszténység „hozamával", azzal, amit civilizációnk a kereszténységnek köszönhet. De sajnos nem vagyok hívő! Pedig engem csak a hit érdekel! Kisgyerek koromtól teljesen nyilvánvaló volt számomra, hogy a vallás nagyon szép dolog, de kultúrafüggő emberi létesítmény.

Sz. M.: Emberek számára, emberek csinálták...

E. K.: Emberekből. És az a lényeg. Még ha van is benne, mint minden emberiben valami isteni visszhang, azt másban is megtaláljuk: a filozófiában, művészetben, tudományban.

Sz. M.: A szellem végrehajtási utasítása.

E. K.: Igen, csak ember által, homályosan. És ez a homály nagyon látható.

Sz. M.: És ebbe úton-útfélen beleütközöl.

E. K.: Nyilvánvaló volt számomra, hogy a vallási dolgok emberi dolgok. Mert más a keresztény gondolat és más az emberi gyakorlat; ez számomra soha nem volt probléma. Tudtam, hogy az ember nem az istenit valósítja meg, hanem mindenképpen az emberit. Az istenit legfeljebb csak misztikus módon, egy pillanatra észleli.

Sz. M.: Illetve mozog felé, vagy el tőle.

E. K.: Mozogna felé. És aztán a saját tehetetlensége következtében meg lehet, hogy el tőle. A környező tömegvonzás következtében.

Sz. M.: Az első komoly sokk életedben az identitásod körüli zavar felismerése volt?

E. K.: Az első csapás volt a legerősebb. Rájöttem, hogy szinte rögtön meg fogok halni. Mindegy, élhetek akár kétezer évet is: meg fogok halni.

Sz. M.: Volt valami fizikai tapasztalatod a halállal? Valaki meghalt a közeledben?

E. K.: Szerencsére nem. Csak később. De lényegében a tudás megvolt, és az félelmetes. Állandóan a fekete lyuk szélén álltam, és rázott az elektromos áram, amikor ez a tudás felmerült. És ettől menekülni kellett. Úgy tudtam menekülni, hogy a fantáziámmal szórakoztattam magam. Olyan erős drogokkal is, mint a film, az irodalom, a kép és a szobor, valamivel, ami elvonta a figyelmemet. A semmitől. De volt egy konkrétum is: a nagyapám, akit a legjobban szerettem, szívbeteg volt, és folyamatosan féltem attól, hogy meghal. Felmerült a kérdés, hogy mi van, ha meghal, ilyet nem tudtam elképzelni. Lehetetlen. Csak én halhatok meg előbb. De ez mit jelent? Mi az, hogy én meghalok? És meddig? És aztán mi van? És azt a végtelen nemlétet, azt hogy lehet elképzelni?

Sz. M.: Nem gondolod egyébként, hogy a ebben az életkorban a gyerekek nagyon nagy hányada megküzd ezzel a kérdéssel és később elfelejti?

E. K.: Így van, és később törli. Vagy elnyomja.

Sz. M.: Mert én is inkább az álmaimra emlékszem. Illetve nem is az álmaimra, arra a játékra emlékszem, hogy folyamatosan azt játszottam, az a valóság, amikor álmodom, és a „való élet", ez az álom...

De térjünk vissza még egy kicsit a festőállványhoz! Azt szoktuk mondani: az ember helyzetbe hozza magát. Pilinszkynek van erre egy szép metaforája; az ember ül a magaslesen, telnek-múlnak az órák és a napok, és várja, hátha jön a vad. De ott kell lenni, a fegyvernek töltve kell lenni, ahhoz, hogy lőni lehessen.

E. K.: Tehát az induláskor a képnek van valami iránya. Ezt az irányt meg lehet változtatni, és állandóan változik is, mivel ahogy megjelenik, rögtön megjelenik az a lehetőség is amivel el lehet mozdulni jobbra vagy balra.

Sz. M.: Mit gondolsz, mennyire nehezíted meg a néző dolgát azzal, amivel magadnak könnyíted, hogy használod az általad raszternek hívott eszközt?

E. K.: Ez a raszter nem csak segédháló, (de az is!). Én mondjuk két háromszöget használok meg egy négyzetet meg egy ovális formát, ezeknek a viszonya érdekel, ezekből az alakzatokból indulok ki, ezeket ismétlem. Nekem nézőként is szükségem van az ismétlésre, ahhoz, hogy a dolgok összemérhetőek legyenek. Szeretem a kockás ablakokat, az ablaksorokat, akármiben a sorokat. Ez a ritmus. Az ember egy bizonyos ritmusra rezonál. Én a felfokozott, gyors ritmust szeretem. Egy bizonyos ritmus jellemzi mindenkinek a látásmódját, a kifejezésmódját.

Én meglehetősen verbális ember vagyok. Talán ezért képeimet mindig szövegekből, szavakból, szabályos mondatokból indítom el. Mindig címből indulok ki, mindig van egy mondat vagy egy szólás, sokszor szójáték, amiből egy grafikont szerkesztek és legtöbbször abból születik a kép. A

látványból soha. Mindig egy viszonyrendszerről van szó. Csakhogy ez mind a kép mögötti rész. Ha ez látszana, akkor csak verseket írnék, akkor nem születne egyetlen kép sem. Festés közben aztán már egészen más történik.

Sz. M.: Itt, ha jól értem, elváltak útjaink.

E. K.: Így van. A legtöbb képem „csontváza" egy grafikon. Egy szójátékból, vagy szóbeli összefüggésből rajzolódik ki. Az én esetemben például ez az a rituális felkészülés, amivel eljutok a festés kezdetéhez. Egy-egy ilyen szójáték, egy-egy ilyen szólás kitarthat akár két-három évig is. Lehet, hogy így él bennem a terv, a képek terve. Ebben soha nincs meghatározott színskála, mindig csak egy erőtér, egy erőviszony. Ez dolgozik bennem, aztán egyszer csak valamitől, nem tudom mitől, (találkozom egy mérettel, egy színnel, egy feladattal) felszínre tör.

Sz. M.: Próbáljuk meg egészen konkrétan leírni, kezdődik a munka: El Kazovszkij kirakja a szerszámait. A szerszámok állnak egyrészt egy verbalizált dologból, egy mondatból...

E. K.: Nem, a mondatból született grafikonból.

Sz. M.: Na de mit raksz ki? Ezt próbálom egészen lecsupaszítani. Mi van a szerszámkészletedben? Ott vannak az El Kazovszkij-mítosz elemei?

E. K.: Nem, azok ott nincsenek. A raszter van ott. Ott állnak a mozaikdarabok. Ott ülnek a tudatalattiban.

Sz. M.: Azt mondod, hogy nem látványból, akkor (bocsánat!) mi a faszomból indulsz ki, úgy szeretném megérteni?

E. K.: Hát például egy ilyen mondatból. Mi a faszomból indulsz ki? Ez elég pregnáns mondat, s ebből megszülethet egy irány, tényleg egy grafikon: tehát hogyan ábrázolnám azt, hogy „mi a faszomból indulok ki". Először is lerajzolnám ezt erőviszonyként. Az erőviszony meghatároz egy ritmust, és ez a ritmus a vázlat, egy arányrendszer.

Sz. M.: Melyik az a pillanat, amikor ez látványba fordul át?

E. K.: Erről beszéltem.

Sz. M.: Akkor megint próbálom egyszerűsíteni a dolgot. Ez azt jelenti, ahol most tartunk, hogy elkezdesz csinálni egy illusztrációt?

E. K.: Nem, a szavak létrehoznak egy erőteret. Ezt az erőteret nem fordítom le, hanem magát az erőteret próbálom megjeleníteni a nem-létezőben. A lényeg, amiről beszéltünk az, hogy ez az erőtér még nem jelent meg soha. Ez a kis tér nem jelent még meg a világban. Nem látható. Egy nem-létezőt létezővé teszek. Vagyis a világmindenségből, ami számunkra szintén nem látható láthatóvá teszünk valamit. Ez a szándék. Ehhez nekem a szövegek indító lökést adnak. Ez nem téma, nem a szöveget illusztrálom. Ez a lökés egy fölismerést jelenthet: keresem azt a teret a világban, amit még nem láttam.

Utána aztán nagyon érdekes dolgok történnek, amit valószínűleg a legtöbb festő ismer, legfeljebb nem reflektál rá. Azt hiszem, mindenkivel történik ilyesmi, mint velünk a képfestés során, legfeljebb nem tudatosul. Azt sokan tapasztalják, hogy kikapcsolódik a tudat és a reflexió. Különös, akaratlan párbeszédek kezdődnek a senki földjén, köztem és a vászon között. Ez egy alvajáró állapot. És így ez sem igaz, ennél sokkal homályosabb az egész, sokkal bizonytalanabb.

Nem lineáris párbeszédről van itt szó természetesen. Lehet hogy három különböző párbeszéd zajlik ugyanabban a pillanatban. Az álomban ez lehetséges, természetes, azért is nagyon nehéz szétteríteni egy álmot lineárisan.

Sz. M.: Nekem az a tapasztalatom, hogy a képfestés során a figyelmem és a koncentrációm (és dekoncentrációm) meglepően pulzál. Nagyon egyszerű, utólag rekonstruált tapasztalataim vannak. Munka közben mindig szól mellettem valami zene. Vagy a rádió. Apokalipszisokat festettem már úgy, hogy közben szólt a rádiókabaré és halálra röhögtem magam. Tökéletesen működött a kettő egymás mellett. Hibátlanul.

Emlékszem, egyszer egy vasárnap délben a rádióban szólt valami klasszikus zene, dolgoztam. A következő amire fölriadtam az volt, hogy lekonferálnak egy műsort: kedves hallgatóink, önök, a Jó ebédhez szól a nóta *című műsort hallották. Végighallgattam ától zéig, anélkül, hogy egyetlen hangot hallottam volna belőle, és még azt se merem mondani, hogy egyébként olyan nagyon koncentráltan ott voltam a képen: nem tudom, hol voltam.*

E. K.: Így van. Soha nem teljesen a képen van az ember figyelme. Akkor néző lenne.

SZ. M.: Miközben vannak verbalizálható, szakmailag is megfogalmazható döntések, arról még nem is beszéltünk.

E. K.: Ezek akkor fogalmazódnak meg, amikor kilépsz ebből az alvajáró állapotból. Ez az ébrenlét állapota. Van a képcsinálásnak egy egyszerű, szakmai része. Erre mondanám azt, hogy ilyenkor nincs ihlet, de a munka folyik. Most iparosként, tisztítgatom a szerszámaimat...

Menet közben is van ilyen állapot, persze. Bizonyos technikai feladatokat meg lehet oldani, például egy-két négyzetméteres felületet feketére festeni. Ehhez nem kell ihlet. De közben is bármikor történhet valami! És erről a „valami"-ről próbálunk most beszélgetni.

Nem vagyok hívő, bár nagyon szeretnék az lenni. Főleg a misztikus tapasztalatra vágynék, ami nekem még nem adatott meg. Amiért nagyon nehéz és főleg gyorsan és összeszedetten nem lehet az ihletett állapotot leírni, az az, hogy ami festés közben történik az misztikus tapasztalat, még számomra is az. Ezt be kell látnom. Ilyenkor talán mindnyájan hívők vagyunk. Csak annyira nem kapcsolódik ez az élmény semmi máshoz az életemben! Ez csak akkor van.

Egyáltalán nem tudod, hogy mit hozol létre, de a nem-létezőt kell létrehozni. És ez nem akármi. Ezért nem lehet ezt a transz-állapotot pontosan lefordítani normális emberi nyelvre. Nem artikulálható.

Sz. M.: Csak magyarázd el a kedves olvasónak úgy, hogy ne mondja azt, totál hülyék vagyunk, hogy a rádiókabaré hallgatása közben, miközben halálra röhögöd magad a baromságokon, ugyanebben a pillanatban, benne vagy egy másik kalandban, véresen, torkig, a leglényegében. Ezt nem tudom, hogy ez átmegy-e a zenekari árkon, hogy ez elmondható-e?

E. K.: Ez nem is tartozna a nézőre. Csak azért fontos, hogy a néző ne keressen magyarázatot, kimondottan külső okok között. Például a környezetben, a családi történetekben. Tehát ne úgy beszéljen egy képről: „megérkezett a művész mamája, ennek nagyon örült, azért festett ilyet" vagy „elhagyták gyerekkorában, hú, de szomorú volt, azért olyan sötétkékek a képei". Ezt a megközelítést ki kellene hagyni, mert lapos, ez az olvasat nem visz közelebb a képhez. Ezért kell nekünk most elmesélnünk, hogy szólhat a leggyönyörűbb zene, a legviccesebb, vagy leghülyébb kabaré, és közben a vásznon a lét egy új pillanata született meg.

Ne ott keressen a néző, ahol a művész van, ne azzal foglalkozzon, ami a művészt körülveszi éppen, nem ebből van a kép.

Ezt az alvajáró állapotot talán mindenki megéli, például a szerelemben.

A befogadási folyamat során egyébként valami hasonlónak kell lejátszódnia. Csak nem visszafelé, hanem akárhová máshová, tovább! Tehát nem kell, hangsúlyozom, semmit nem kell megkeresni, a vászon mögött. Nem önmagunkról beszélünk. Talán magunkból is, de nem magunkról, ez nagyon fontos. A mögöttes nem a kép mögött van. Nem is az alkotóban van, hanem a képben van, benne van.

Sz. M.: Meg a néző mögött van.

E. K.: Pontosan. A néző mögött van. Ez igaz. A néző mögött ott van, nem csak előtte a kép. A néző a teljes mögöttesével, útipoggyászával a hátán találkozik a képpel, és itt jön létre az a párbeszéd újra, ami eddig egészen máshol zajlott. A képnek az is a feladata, hogy elég intenzitás, elég erő legyen benne, elég izgalmas prizma legyen ahhoz, hogy „mindent" beszívjon magába, ereje legyen például ahhoz, hogy a nézőt megállítsa. Persze a nézőnek kötelező bizonyos receptorokkal rendelkeznie ahhoz, hogy éppen az adott kép hullámhosszait vegye, tehát ha a néző éppen nem olyan parabola-antenna, ami ezekre a hullámhosszokra reagál, akkor az előtt a kép előtt nem fog megállni, de másutt esetleg igen. A képnek elég intenzív erőkkel kell rendelkeznie, hogy megállítsa a nézőt, s elkezdődjön egy új folyamat: ilyenkor bomlik ki az az időkristály, mely bele van sűrítve a képbe, és ezt a néző csak a saját „mögöttesével" tudja kibontani. A néző csak önmagával találkozhat a képben. Meg a világgal. A szerzővel soha.

Sz. M.: Gyerekkoromban volt egy játék, zsákbamacskában lehetett kapni. Úgy hívták, vízi csoda. Kicsi zacskó volt, benne icipici, egy-két milliméteres kis izék, ezeket beöntötted egy pohár vízbe, megszívták magukat, és kis hajók, virágok, csónakok lettek belőlük, amik hipermangán füstöt eregettek... Őrület volt, igazi csoda. Valahogy a képek is így működnek, nem?

E. K.: Igen. Parabolaantennáink vannak, amikkel leföldeljük azokat a hullámokat, amiket veszünk. A kép a zacskó, a kis parafadarabkákkal. A kristályokkal, az időkristályokkal. A kép egy igazi valóság, csak sűrített, kristályosított valóság. És ebből a sűrítményből akár egy fekete lyukat is lehet sűríteni, és akkor soha többé nem lesz látható. Bármi belehullhat és eltűnik.

És az is valóság, csak másfajta valóság, de ez attól még nem illúzió. Időkapszula, időkristály. Tehát a legsűrítettebb időegység, ami akármilyen művészetben egyáltalán létre tud jönni.

Hát körülbelül ez a gondolatsor volt az, amivel elméletileg is vonzóvá, létezővé tudtam tenni a képzőművészetet a magam számára, szemben a filmmel, ami annak idején a legjobban vonzott.

Ugyanis a filmben nem jön létre az a különösen sűrített, kristályos idő, ami a kép sajátja.

A festészet időkristálya talán a legérdekesebb. És hiába mondja bárki azt, hogy előbb látja a kutyát, mint azt, hogy ez kék. Nem igaz. Csak előbb gondolja. Már az előtt hatott rá a kép, vagy nem hatott, hogy rájött, hogy van rajta háromszög, van rajta egy emberi alak, vagy van egy fa.

Az ember vizuálisan tájékozódik a világban. Nem tudatosan, de rögtön észreveszi, hogy egy vonzó, vagy taszító világ van előtte, és aszerint indul tovább. Az arányok, a színek, elemi erővel hatnak.

A kép szempontjából gyakorlatilag mindegy, hogy miből indul a festő. A festő szempontjából nem mindegy, mert neki az a motivációja, a múzsája. Mindegy, hogy miből indul ki, csak legyen elég összetett az a prizma, legyen elég hangsúlyos az az esemény, ami az erőket összerántja és kristályosítja, és akkor legyen jó az a „csodazacskó" és nagyon-nagyon sok hajó legyen benne sok hipermangánnal, mert ha nem jön össze, akkor csak por fog úszni a víz színén, nem vízi csoda.

És még mindig mögötte vagyunk a képnek, mert a néző újra kezdi a felfedezést, ha elég erős a kép ahhoz, hogy megállítsa. Először is meg kell állnia.

Sz. M.: És legyen jó néző a néző.

E. K.: És amikor a kép működni kezd a nézőben ugyanolyan folyamat kezdődik el, mint a festőben munka közben, ugyanolyan beláthatatlan, ugyanolyan irracionális. Csak erről – nem tudom miért – nagyon nem beszélnek, pedig a kép néző felőli oldalán pontosan ugyanolyan misztikus történet kezdődik.

A BESZÉLGETÉST SZÜTS MIKLÓS KÉSZÍTETTE

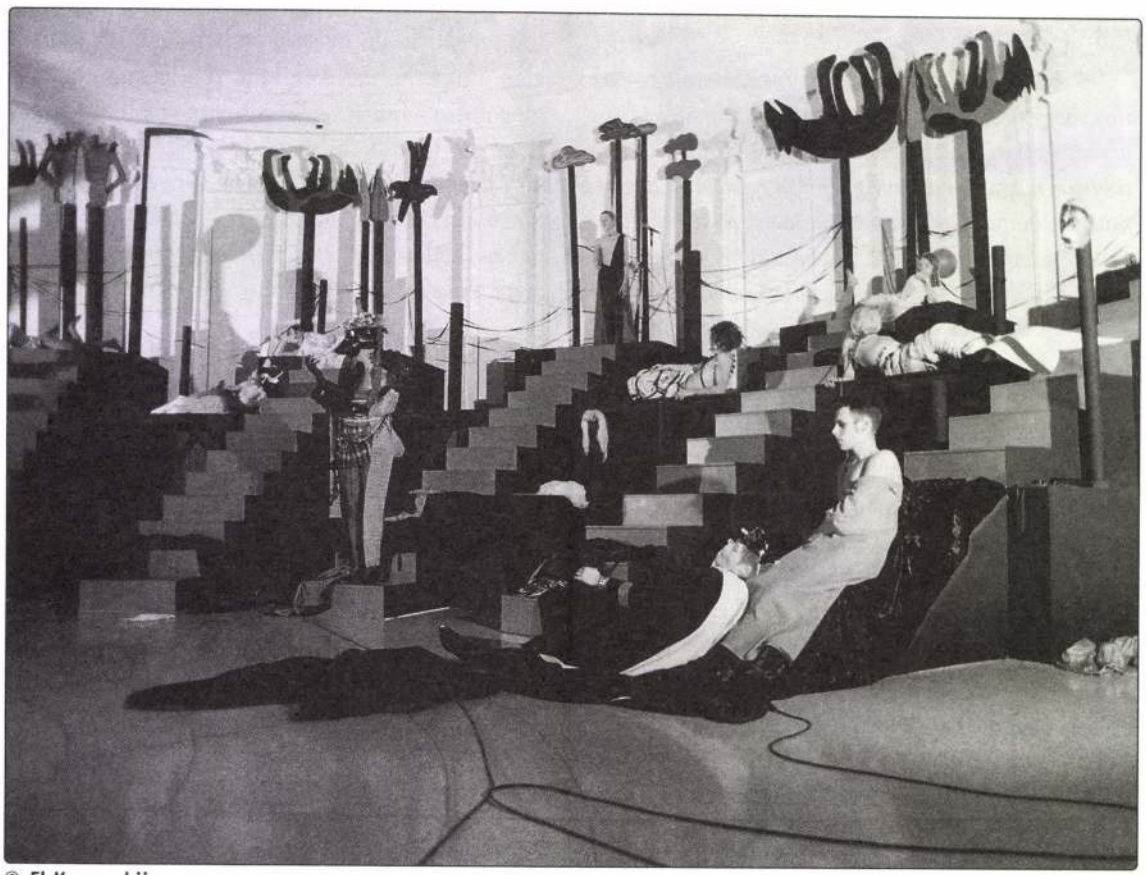

© El Kazovszkij

DZSAN-PANOPTIKUM, 1995 Műcsarnok, Budapest

2006. március 29. (szerda) 18 óra

Múzeumi beszélgetés

A műalkotás mai funkcióiról

Beszélgetés a Derkovits ösztöndíjasokkal egykori ösztöndíjasok

El Kazovszkij,

Kőnig Frigyes és

Rácmolnár Sándor

részvételével

Moderátor:

Paksi Endre Lehel

ERNST MÚZEUM BUDAPEST

VI. Nagymező u. 8.

www.ernstmuzeum.hu

Információ a 341- 4355-ös telefonszámon

A programok múzeumi belépővel látogathatók

EL Karovskij

Tisztelettel meghívjuk Önt és családját

EL KAZOVSZKIJ

FESTŐMŰVÉSZ

retrospektív kiállításának megnyitására

1998. szeptember 3-án 17 órára a Szinyei Szalonba

(Budapest, VI., Szinyei u. 2.)

A tárlatot megnyitja

Keserü Katalin

művészettörténész

A kiállítást rendezte Sinkovits Péter művészettörténész.

Megtekinthető: 1998. szeptember 23-ig.
A lakásgaléria délutánonként van nyitva, szombat—vasárnap zárva.
(Bejárat a belső udvarból jobbra.)

SZINYEI

SZALON

M E G H Í V Ó

El. Kazovszkij

Szeretettel meghívjuk Önt
a Várfok Galéria XO Termébe
2005. január 13-án, csütörtökön
18 és 20 óra között

El Kazovszkij, Kossuth-díjas művész
kiállításának megnyitójára.

Megnyitja: Farkas Zsolt
Verseit felolvassa Szilágyi Ákos költő.

A kiállítás megtekinthető
február 5-ig,
kedd-szombat:
11 és 18h között.

Kapcsolódó programok:
A Várfok Teremben
1012 Várfok u. 14.
Tel.: (36-1) 213 51 55
Szotyory László kiállítása

A Portál Galériában
1012 Várfok u. 8.
Nádler István munkája látható
február 5-ig.

XO Terem: 1012 Várfok u. 11.
Tel.: (36-1) 214 03 73

www.varfok-galeria.hu
galeria@varfok-galeria.hu

Együttműködő partnereink:
Állami Nyomda Rt.
Audi
Budapest Bortársaság
Café Alkoholos Filc
Rém Kreatív Csoport

VÁRFOK GALÉRIA

Tisztelettel meghívjuk Önt a **Raiffeisen Galériába**

2004. január 19-én, hétfőn 17 órára

El Kazovszkij kiállításának megnyitójára.

A kiállítást megnyitja: **Rényi András**

A kiállítás 2004. január 19. és 2004. március 14. között látogatható – hétvégén is.

Raiffeisen Bank Rt.
1054 Budapest, Akadémia u. 6.

VELÜNK KÖNNYEBB **Raiffeisen BANK**

Raiffeisen Galéria

El Kazovszkij

MEGHÍVÓ

Szeretettel meghívom Önt a **Várfok Galéria XO Termébe**
2008. február 14-én, **csütörtökön** 18 és 20 óra között

El Kazovszkij
A részrehajló ítélet
című kiállításának megnyitójára.

A kiállítás nyitva: márc. 14-ig,
keddtől szombatig 11 és 18h között.

Várfok Galéria - XO Terem
1012 Budapest, Várfok utca 11.
Tel.: (36 1) 214 03 73

www.varfok-galeria.hu
www.varfok-gallery.eu
galeria@varfok-galeria.hu

VÁRFOK GALÉRIA

Kapcsolódó programok:
Várfok Galéria - Várfok Termében
1012 Budapest, Várfok utca 14.
Tel.: (36 1) 213 51 55
Szotyory László kiállítása
látható március 14-ig.

Együttműködő partnereink:
Állami Nyomda Nyrt.
AUDI
Budapest Bortársaság
Café Alkoholos Filc
IKONEWMEDIA

Szalóky Károly
galériatulajdonos

El Kazovszkij

EL KAZOVSZKIJ
2002. aki

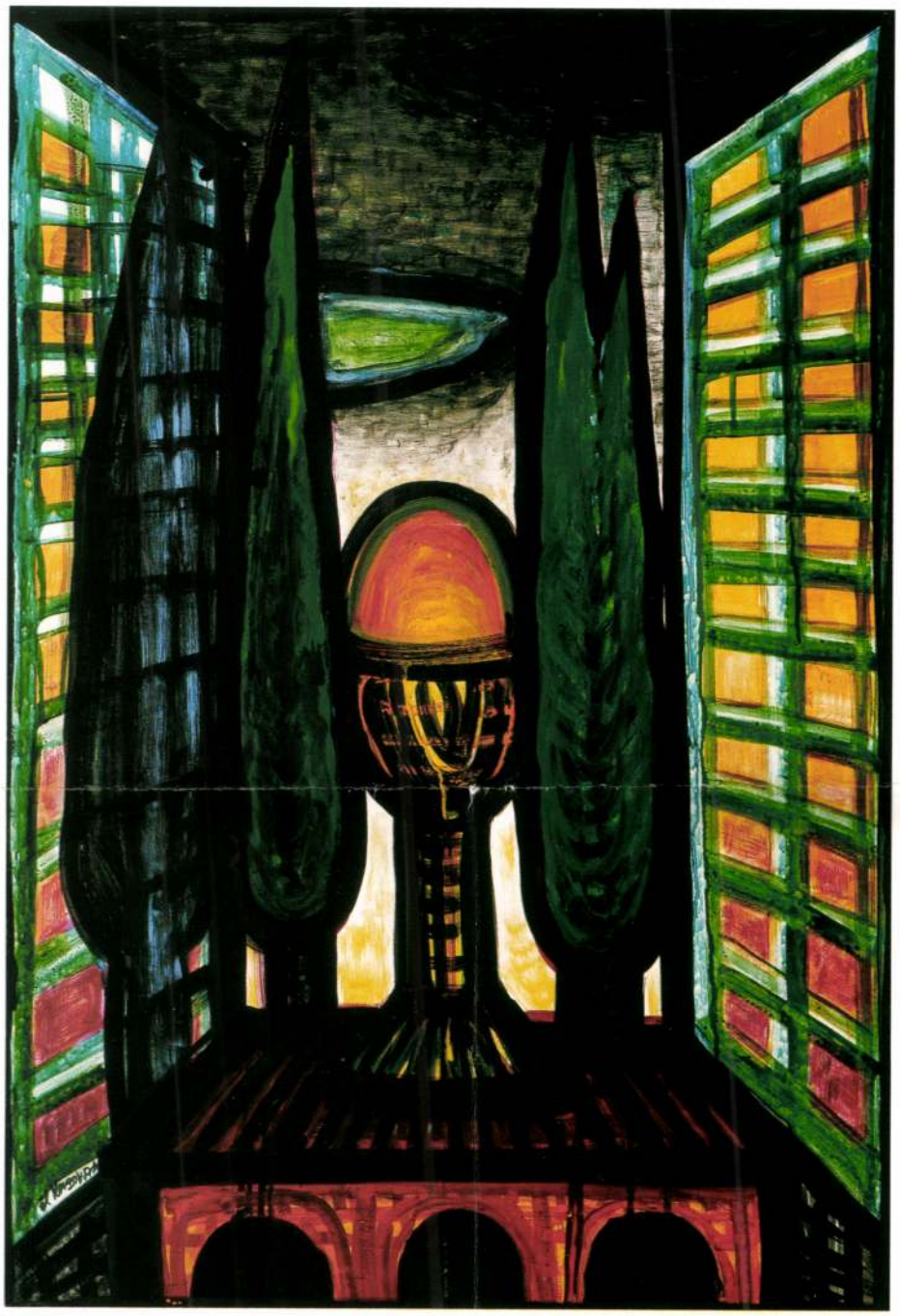

120

120 ▪ EL KAZOVSZKIJ (1950–)

Tojástartó Grál

100 × 70 cm
Olaj, papír
Jelezve balra lent: El Kazovszkij

Kikiáltási ár: 160 000 Ft

121 ▪ GYARMATHY TIHAMÉR (1915–)

Forró délután

91 × 81 cm
Olaj, vászon
Jelezve a hátoldalon: Gyarmathy Tihamér

Kikiáltási ár: 750 000 Ft

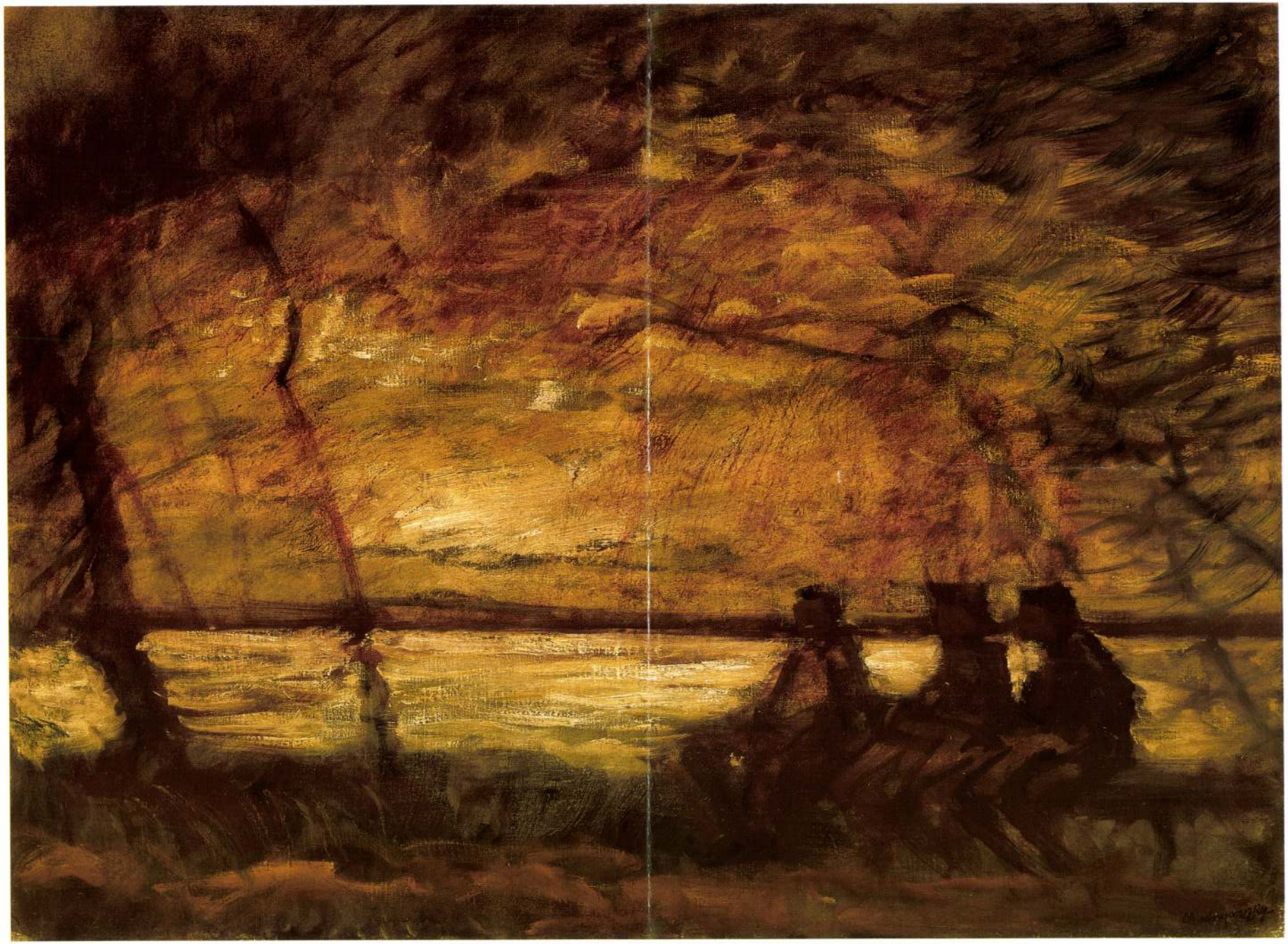

EL KAZOUSZKI
festőm.

Új művészet
2004. március
XV. évf. 3.

8 - 11. old.

HOMMAGE À GÉMES PÉTER I.

1997. SZEPTEMBER 12 - SZEPTEMBER 30.

KIÁLLÍTÁS

Barabás Márton
Baranyai András
Dezső Andrea
El Kazovszkij
Fábián Noémi
Frankl Aljona
Gellér B. István
Jouaville, Guy
Kamienski, Zbigniew
Károlyi Zsigmond
Kemény György
Kőnig Frigyes
Lengyel András
Lovas Ilona
Lugosi Lugo László
Nováky Ákos
Reich Gábor
Romváry János
Schmal Károly
Sinkó István
Somlósi Lajos
Svetnik, Bernd
Szabics Ágnes
Széchy Beáta
Szirtes János
Szőnyei György
Türk Péter

MŰVEIBŐL

HOMMAGE À GÉMES PÉTER II.

1997. OKTÓBER 1 - NOVEMBER 4.

VÁLOGATÁS A MŰVÉSZ MUNKÁIBÓL
1988 - 1994

DOVIN GALÉRIA
1052 BUDAPEST, GALAMB U. 6.
TEL.: 118-3673, 118-3659
FAX: 118-3659
NYITVATARTÁS:
KEDDTŐL PÉNTEKIG 12-18 ÓRÁIG
SZOMBATON 11-14 ÓRÁIG

E2 Kazovszkij

EL KAZOVSZKIJ

Új művészet

1996/OKT

44.o.

EL KAZOVSZKIJ

Új művészet

1996/ jún

60.0.

csehszlovákiai előadásaink és nyilatko-

be minket, mintha melldöngető naciona-

ségünkkel kérkedtünk volna a határon

t, jogok eladását ígérgettük volna,

reérthetetlenül a világpolgári irodalomért

rcolunk Budapesten, de magyar és idegen-

hangoztattuk magyarságunkat és sürget-

gyenjogúságának megvalósítását Pozsonytól

ha a lelki összhang, mely magyarok közt

emberek közt néprajzi és nemzeti ha-

gnézeti határokon át is érvényesül, fáj-

elynek éltető eleme a gyülölség és a gyanak-

ha kedvükért nem mondhatunk le arról az

etően szolgáljuk a magyar betűt és hir-

tapasztalatai megerősítettek minket a

t hitünkben. E feladat ránk tartozó részét,

EL KAZOVSZKIJ

ÚJ MŰVÉSZET

1998/nov.

P - 9396

22.0.

adás részletezésére, erre azonban

legutóbb sem került sor.

EL KAZOVSZKIJ

ÚJ MŰVÉSZET

2000/jan.

P - 9945

23.o.

OSZLOPOK

BIKÁCSI DANIELA · BUTAK ANDRÁS · EL KAZOVSZKIJ ·
ERDÉLYI ETA · GANCZAUGH MIKLÓS · KOVÁCS PÉTER
BALÁZS · KUCHTA KLÁRA · LÉGRÁDY VIKTOR · MAYER
BERTA · M.NOVÁK ANDRÁS · NAGY GÁBOR · OLÁH
TAMÁS · POKORNI PÉTER · POLGÁR CSABA ·
STEFANOVITS PÉTER · SZILY GÉZA · UJHÁZI PÉTER ·
VÉGH ANDRÁS · VÍZI TIHAMÉR

FORINT

Dr. Gál József
Szombathely
Sugár u. 2.
9700

EL KAZOVSZKIJ

OSZLOPOK

A Szombathelyi Képtár tisztelettel meghívja Önt

A Magyar Vízfestők Társasága

OSZLOPOK III.

című

kiállításának megnyitójára

2002. augusztus 23-án, pénteken 16 órára

A kiállítást megnyitja:

MEZEI OTTÓ

művészettörténész

A kiállítás megtekinthető 2002. augusztus 24. – szeptember 29. között

A kiállítás létrejöttét támogatták:

Nemzeti Kulturális Alapprogram

Szombathely Megyei Jogú Város

SZOMBATHELYI KÉPTÁR
KUNSTHALLE SZOMBATHELY

Szombathely, Rákóczi F. u. 12.
Tel.: 94/508 800, Fax: 94/314 096
E-mail: szkeptar@elender.hu
www.elender.hu/~szkeptar

MagyarRádió online

Állandóság és változás – El Kazovszkij

2004. március 3., szerda 9:28

Feszültség, színpadiasság, harc az idővel, a halállal – kiállítás előtt, kiállítás után egy lassan beérő életműről. El Kazovszkij kiállítását a Műcsarnokban láthatták az érdeklődők, de aki lemaradt, ne búsuljon, mert hamarosan nyílik a következő a Raiffeisen Bankban.

Kevés értelmetlenebb dolog van a világon, mint rádióban képekről beszélni. Hiszen világos, hogy semmilyen szó nem ér fel a látvánnyal, ráadásul minden leírás szubjektív; ha akarjuk, ha nem, előbb-utóbb értelmezéssé válik, amivel még be is csapjuk a hallgatót. Ezért sem lehet El Kazovszkij képeire jelzőket huzigálni, afféle szótokokat. Csak annyit: nehézkes, darabos világ ez, tele szenvedéssel és váratlanul feltűnő, kiabáló gyengédséggel.

El Kazovszkijnak most volt életmű-kiállítása a Műcsarnokban, ahol nemcsak képeit nézhették meg a látogatók, s az installációit, de vetítették a művésznő kedvenc filmjeit, játszották kedvenc dalait, szóval minden igen totális volt. A kiállítás azóta bezárt, viszont a Raiffeisen Bankban most nyílik a következő.

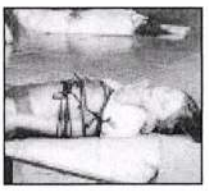

MagyarRádió online

Állandóság és változás – a beszélgetés teljes szövege

2004. március 2., kedd 15:03

– A nézőnek egyszerre ad biztonságérzetet, és egyszerre nyújt izgalmat egy olyan művész akiben az állandóság és a változás egyszerre van benne.

El Kazovszkij:– Valószínűleg meg van bennem a kettősség, és jellemző, olyan szempontból az állandóság ez mint az öntudat állandósága az meg van bennem is és magam ilyen szempontból nem változtam három éves korom óta. Nincsenek olyan korszakaim amikről azt mondom, hogy ez nem én vagyok, nem emlékszek rá, nagyon sokan nem emlékeznek kisgyerek korukra, vagy gyerek korukra, vagy akár az általános iskolára.

– Ennyire biztosan emlékszik a hároméves korára.

– Nem a történésre, hanem magamra. és a belső folyamatra, a belső történésre igen. Arra ami nekem fontos volt, a gondolkodásra.

– Megfogalmazná, hogy ez mi volt?

– A lényeg megfogalmazható: az ideiglenes lét tudata, először is hogy élek, hogy létezünk, hogy ez egy abszurd valami, a másik, hogy még abszurdabb annak a nemléte, annak a megszűnése. Hogy az élet véletlenszerű és nagyon rövid. De teljesen mindegy, hogy mennyire hosszú vagy rövid, mindenesetre véges. A halállal való küzdelem és főleg a hit megszerzéséért való egyfajta küzdelem A halállal szemben folyamatos segédanyagokra volt szükségem, ami másoknál akár narkotikumok lehetnek... én is narkotikumoknak neveztem őket.

– Mik voltak ezek konkrétan? A festés?

– A festés az nem, az életfunkció leginkább. A legeslegnagyobb a szerelem, az ideiglenes, amikor alszik az ember és éppen nem rémálmai vannak... akkor jobban elvan, mint az ébrenlétben, és ez az egyetlen erő volt, ami az én tudatomat képest volt kikapcsolni. Nálam állandóan égtek ezek a lámpák és ez borzasztó volt. A be nem teljesült vágy is nagyon jó működik, másra figyel az ember. De ilyen a politika is, egy csomó ilyen terület van.

– A művészet nem ide tartozik?

– Nem, a művészet nem tereli el a figyelmét az embernek. Elsősorban a megismerési folyamat, a művészet nagyon erős, külön megismerési út, és nekem mindig megvoltak a tudományos utak, amik elsősorban érdekeltek; gyerekkoromban teljesen tudományos pályára készültem.

– Mi szeretett volna lenni?

– Csillagász lettem volna, ha Oroszországban járok gimibe, akkor biztos, hogy elmentem volna; elméleti kutató fizikus szeretettem volna lenni.

– Azáltal, hogy Magyarországra jött, nem volt lehetőség?

– Nem. Édesanyám ide költözött, amikor elsős általános iskolás voltam, és aztán családegyesítés címén hozzá költöztem: első gimiben nyaranként is jártam itt.

– Szentpétervárról.

– Szentpéterváron születtem, de aztán Urálon jártam általános iskolában. Véletlenszerűen ott ragadtak a szüleim, akik nem voltak uraliak, de ott éltek és övelük maradtam egy időre. Amikor befejeztem a gimit, vagy negyedikes voltam, akkor körülnéztem, akkor kellett jelentkezni, és a fizika fel sem merülhetett, mert akkor az elméleti kutatás, az alapkutatás Magyarországon... most sem komoly, és akkor még fel sem merülhetett egyáltalán semmi, mert akkor még nem mozogtunk úgy a világban: az ösztöndíjszerzés az beláthatatlan, lehetetlen volt. Persze ma el lehetne menni fizika szakra mert az ember tudja, hogy Angliában, vagy az Egyesült Államokban végez öt-hat év alatt.

– Még mindig lenne kedve?

– Persze, kedvem lenne mindenhez, nagyon is, hogyne. De biztos, hogy én visszakanyarodtam volna az irodalomhoz és a festészethez, ha elvégeztem volna a fizikát, akkor is, és ha bele is mentem volna abba világba, mert alkatilag nem vagyok tudósnak való, csak az alapkutatás érdekel. Ugyanaz érdekel, az a peremkerület, az a semmi, amibe az ember belép, az ismeretlenbe. A megismerés, teremtés, ahogy a képzőművészetben, vagy akármilyen művészetben a totális nemlétből létezővé válik valami, ami egyáltalán nem létezett eddig; tehát mindig is rituálisan utánozzuk egyfajta isteni színjátékkal, egy fajta isteni szót akarva akaratlanul.

– A művészeti tárgyai, az alkotások, amiket létrehoz, mind valamilyen módon a szó tágabb értelmében a színházhoz kötődnek. Az installációk, díszletek, a képei, amit csinál, abban mindig valamiképpen ott van, hogy ez egy színpadon történő esemény. Itt valakik valakikkel kapcsolatban állnak, és egy dráma zajlik a képen, a szoborcsoportban, vagy az installációban.

– Az a színpadi benne, hogy dráma, mert viszonyrendszerről van szó a képekben, én úgy szerkesztem őket, úgy születnek, hogy viszonyrendszerről is szólnak. A színház olyan értelemben is, mint a kiemelt pozícióban levő, egy porondon játszódó valami, nem feltétlenül esemény, hanem az időkristály, ami egyébként minden kép – nincs olyan kép, ami nem az lenne, az absztrakt kép is az, mert abszolút megállított sűrített időről van szó, amiből kristályosított négyszög alakul ki, és ez a kép vagy ez a szobor. Nem játszódik le az esemény, az összes esemény lejátszódott és ilyen préselt állapotban kerül a vásznakra. A valódi színházban, amit ma színháznak nevezünk, ott csak a rendezés érdekelt.

– Sohasem lett rendező.

– Elkezdtem mondani, hogy hova jelentkeztem volna: egyrészt fizikára, másrészt filmrendezőire jelentkeztem volna, de oda nem lehetett, mert második diplomásként lehet menni; színházi rendezőnek is jelentkeztem volna, de arra meg rájöttem, hogy alkatilag... korábban rájöttem hogy alkatilag teljesen alkalmatlan vagyok rá. Pszichológiára is jelentkeztem volna, de akkor még a pszichológia szak Magyarországon a béka feneke alatt volt, egészen hihetetlenül régi. Azért kizárásos alapon maradt a Képzőművészeti Főiskola.

– Egyesíti magában kicsit mindet, amiről beszéltünk. Egyszer mondta, hogy ha lehetne, tíz életet élne.

– Az az abszolút minimum. Ezzel kezdeném, amire el tudnék indulni: ebben a kis beszorított életben csak az időhiánytól szenvedek. Egyszerre csúszik szét a lábam tízfelé és egyszerre indulnék tízfelé térben és időben is. Földrajzi térben is és dolgokban is. Érdeklődési területekben, gyakorlatban.

– Az állandóság és ez az egyszerre változás... Tényleg igaz, hogy egy személyiségben egymásnak ennyire ellentmondó dolgok működnek folyamatosan?

– A kettő a két véglet, viszont erősíti egymást. Nem biztos, hogy jó, mert végül is a telhetetlenség a tehetetlenség érzetébe is átcsap, mert belátom, hogy nem vagyok képes, az életem nem alkalmas arra, hogy mindent... de a nem mindent nagyon rossz tudomásul venni.

– Aki valaha látott El Kazovszkij-alkotást, az pontosan tudja, hogy ezek a tárgyak, installációk, térformaszerű alkotások vagy a szobrok mindegyike kifejez valami vad érzékenységet, olykor érzékiséget is, valami olyat, ami ugyancsak ellentmondásban van önmagával – mert a finomság és a vadság az erő és a gyengeség, sok-sok szélsőséges fogalom feszül...

– Mindenképpen végtelen sok ellentét között létezik; ellentétbe születünk bele, egy kezdődő élet is a halálra való készülődés. A feszültség valóban benne van.

– Forgács Évát idézem, aki úgy írta le az „El Kazovszkij-jelenséget", hogy a sötét, szöggel kivert ruhába öltöztetett gyengédség. A punkkal való kapcsolat honnan indult?

– Semmi más divatirányzathoz soha nem volt közöm, és nem is lehetett, és azóta sem volt, úgy is maradt... A lényeg a teljesen nyílt kétségbeesés, ennek nagyon harsány kifejezőformája. A fekete nagyon drámai, ünnepélyes szín, ennyiben a fekete dominál... de nem csak külső, a külső megjelenésben is minden szempontból tökéletesen megfelelt nekem, az ízlésemnek megfelel, látványként egészen döbbenetesen vonz és csodálatosnak találom.

– De ez mára túlhaladott, már úgy értem, nem divatos irányzat a punk.

– Azok a csoportok, amikben valamennyire benne voltam, egy kicsit benne voltam, az egyetlen számomra valamennyire is elviselhető csoportok voltak. Én nagyon kilógok mindenhonnan. Ezek a kivert kutyák. Északi országoknak az ipari, nemcsak ipari, hanem nyomorvárosainak a gyermekei... A személy, aki nem talál semmire, és a reménytelen jövő közepén, de mégis él és élni akar, mert fiatalok között... egyébként is az élőlények, mindenki élni akar, Mivelhogy valahogy lelkileg nagyon így vagyok meghatározva, ez volt az a hely, ahol valahol közösséget érezhettem.

váradi Júlia

El Kazovszkij

El Kasovskij

Uj Mir. 2003. 12. p. 38.

NP	142	bql	NP	172
NP	NP	153	NP	242
NP	NP	153	NP	179
NP	131	152	NP	153
NP	189	bql	NP	139
NP	180	100	NP	195
NP	177	bql	NP	bql
NP	129	187	NP	163
NP	109	127	NP	301
NP	211	101	NP	128

antification limit

EL KAZOVSZKIJ

részlet / detail: Purgatórium XXVII. (Sivatagi állomás kötéltáncossal) / Purgatory XXVII.

"EMELETES CSENDÉLETEK"

VERNISSAGE SZEPTEMBER 6-ÁN 18-21 ÓRÁIG
20 órakor bevezetőt mond Nádasdy Ádám nyelvész, költő
DOVIN GALÉRIA
1052 BUDAPEST, GALAMB U. 6.
TEL.: 118-3673, 118-3659
FAX: 118-3659
NYITVATARTÁS:
KEDDTŐL PÉNTEKIG 12-18 ÓRÁIG
SZOMBATON 11-14 ÓRÁIG

EL KAZOVSZKIJ KIÁLLÍTÁSA SZEPTEMBER 6 - OKTÓBER 30.

EL KAZOUSZKIT

" FÖL IS ÚT, LE IS ÚT " / " FIND A WAY " 0, olaj, vászon / oil on canvas, 111 cm x 86 cm

"CSENDÉLET A SZIGETEN"

VERNISSAGE MÁJUS 8-ÁN 18-21 ÓRÁIG
20 órakor bevezetőt mond Szilágyi Ákos költő
DOVIN GALÉRIA
1052 BUDAPEST, GALAMB U. 6.
TEL.: 118-3673, 118-3659
FAX: 118-3659
NYITVATARTÁS:
KEDDTŐL PÉNTEKIG 12-18 ÓRÁIG
SZOMBATON 11-14 ÓRÁIG

EL KAZOVSZKIJ KIÁLLÍTÁSA MÁJUS 8 - JÚLIUS 4.

dásukért küzdő helyi sportegyesületeket. És nem lehetett volna az eltelt négy év sportélete az állami bornírtság – túl drága – gyakorlóterepe. Még senki sem adott számot az elköltött pénzről, a kudarcokról és az eltékozolt időről.

A szerző alkotmányjogász

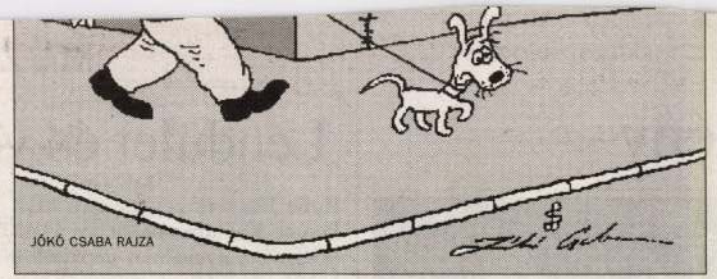

JÓKŐ CSABA RAJZA

lomba. Olyan is volt, hogy a sportközeg ki nem állhatta a főhatóságát. De hogy a két baj együtt járjon, az egyedülálló. Így sok milliárd forintnyi állami pénz sem teremtett legitimációt, fair sportkormányzatot. Kiesett négy év. Sportfogadás 2002 lehetne: Hold utcai (öreg)fiúk–Magyarország 0:1. Itt és ma ez a tét!

Optimistás

BÁCSKAI RIZSA

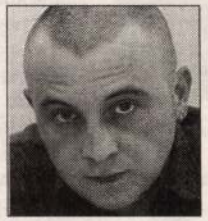

MAKAI JÓZSEF

Közérdekű hirdetést olvashatnak most, amennyiben imázsközpontunk kérdőívezés alapján összegezte a magyarság hangulati alapteljesítményét.

Ennek eredményét fenntartások nélkül osztjuk meg önökkel: dagassza büszkeség a honfi kebelt annyira, hogy ne tudjanak felszállni a tömegközlekedés eszközeire. A felmérés pénzért bárki rendelkezésére áll, aki viszont nem közölné, annak kötbérjelleggel, a kiesett kárunk miatt számlázunk majd.

Az alapkérdés egyszerű volt: Hogy vagyunk, hogy vagyunk?

A megkérdezettek erre adtak mindenféle válaszokat, amiket tudományossággal, alapossággal, valamint igényességgel feldolgoztunk, és elvégezve az alapvető műveleteket, közérthető szavakba öntöttünk. Tehát.

A megkérdezettek – hovatovább: a magyarok – 76,9 százaléka válaszolta, hogy köszönjük, jól vagyunk. Ide kell számolnunk azt a 8 százalékot is, aki azt mondta: hááááát, nem is tudom. A maradék százalékok némi győzködés után hajlandók voltak rádöbbenni, hogy tulajdonképpen jól vannak, tizenheten pedig pénzt fogadtak el azért, hogy beismerjék: nincsen bajuk semmi, úgy vannak jól, ahogy. Csupán a megkérdezett magyarok három százaléka ragaszkodott ahhoz, hogy nem, nincsen jól egyáltalán (ebbe az aktuálisan influenzások is beleértendők). Következésképpen leszögezhetjük, hogy a magyarok 97 százaléka feltétlenül örömködik, ami jóval több, mint bárhol máshol, és ami nagyon szépen mutat grafikonon is. A maradék három százalék pedig pukkadjon meg.

Aztán. A magyarok 49 százaléka bízik, hogy jobb lesz. A bizakodók számaránya még nagyobb (87 százalék), ha azokat is hozzájuk számoljuk, akik azt mondták, hogy talán. Rekorderedményt, 97 százalékos optimizmusindexet kapunk akkor, ha azt az elenyésző tíz százalékot is ideszámoljuk, akik szerint nem lesz jobb – ők olyan kevesen vannak, hogy ez nem oszt és nem szoroz. Tehát csakis hozzáad. Továbbra is három százalékra tehető azok száma, akik azt válaszolták, hogy nem, semmiképpen sem lesz jobb, hanem éppenséggel rosszabb lesz, és ettől a véleményüktől oktalan módon azután sem tágítottak, hogy figyelmeztettük őket.

További eredményeink. Csupán a megkérdezettek kilenc százaléka mondta, hogy inkább kanalazna be egy pohár felmelegített pudingot, mintsem belássa: autópályát csak úgy lehet építeni eredményesen, hogy a pénzt szétszórjuk a nyomvonal mentén, majd várunk, hogy fialjon, gyökeret eresszen, végül szárba szökkenjen. A megkérdezetteknek a következő válaszokat kínáltuk fel: igen, direkt csak így épülhet (2 százalék); ahogy a kormány mondja, úgy jó, hogy épüljön, elvégre ő tudja (1 százalék); nem tudom, hogy épül (2 százalék); inkább eszek még egy pohár felmelegített pudingot… (9 százalék); nem így épül szerintem (86 százalék). Utóbbiak mentségére az szolgál, hogy oda volt írva: szerintük nem így épül. Attól még épülhet így, beláthatják majd ők is.

A magyarok 94 százaléka szeretne valahol lakni, tehát a lakásépítési programot támogatják ők mind.

A megkérdezettek túlnyomó többsége két lábon jár, és hét százalékuk szerint kifejezetten a kormány intézkedéseinek köszönhető ez is, akárcsak az emelt fővel való közlekedés. Ez az arány jóval magasabb, mint a térség többi országában; ott néhol nemcsak nagyobb ünnepekkor mászkálnak négykézláb, de nem akarunk ujjal mutogatni.

A megkérdezett magyarok 67 százaléka megdöbbent az állításon, hogy akarattal a gravitáció is leküzdhető, és megvalósítható a nemzeti lebegés – külön kiemelendő közérdekű közleményünkben, hogy a megdöbbenés pozitívnak tűnt kifejezetten.

Bizsergést érez a válaszadók négy százaléka akkor, ha azt hallja, polgár.

Fontos adat még, hogy a felmérés szerint a magyarok 93 százaléka rendszeresen álmodik, egy részük kifejezetten rémeket. Bezzeg a többség inkább föl sem ébredne, ha lehet, amit mi is támogatnánk. Azonban rettentő mérgesek lennénk, ha mégis felriadnának, és utána a másik oldalukra fordulva álmodnának tovább.

Maradjanak, ahogy vannak. Azt se bánjuk, ha hangosan horkolnak közben.

De hát a tízszázalékos fölény akkor sem jelentéktelen, elég okot adhat a nyugodtságra. Persze csak akkor, ha a kedvezményezett biztosan tudhatja, a számok a tévedési határon belül híven tükrözik a közhangulatot.

A jó humoráról közismert Kuncze Gábor, az SZDSZ elnöke mondta el a HVG legutóbbi számában, hogy az előzetes nyilatkozatok alapján április végére csodaparlamentet várhatunk: ha minden induló párt reményei teljesülnének, 150 százalékos Országgyűlésünk lenne, mindenki másfélszer annyi mandátumhoz jutna, mint amennyi hely egyáltalán van a patkóban.

A valóság azonban ettől kissé messze esik, így egyelőre nyoma sincs sem a derűnek, sem a magabiztosságnak. Ha a Fidesz–MDF biztos lenne a győzelemben, akkor a képernyőkön nem ráncolt homlokokat látnánk. Akkor a Millenáris Parkban nem csak türelmesen várnának, mikor jönnek el végre mégis a szocialista miniszterjelöltek, s nem kéne naponta sajtótájékoztatón bejelenteni, már megint nincs ott az ellenfél, mert az nem is akar vitatkozni. Lehet hivatkozni persze a plazmatévére, de minek? Ha netán azt írnák a szocialisták a kormánypárti szónok érvelései nyomán, hogy „hazudik", harsány kacagás lehet a válasz, ugyan bizonyítanák már be a szocialisták igazságaikat! Ha meghamisított grafikonok kúsznának föl a magasba, vagy éppen rogynának össze a mélyben, csepülni a ténylegesen elért eredményeket, akkor minden további nélkül előhúzhatók a cáfolatok, vagyis semmi ok a nyugtalanságra. Tízszázalékos biztos előny még némi nagyvonalúságot is lehetővé tesz.

Ehelyett nem ezt tapasztaljuk. Ott terem a Fidesz elnöke, a korábban higgadtnak és visszafogottnak ismert Pokorni Zoltán, és meglepően izgatottan vádolja ellenfeleit. Mielőtt egyetlen szó is elhangzott volna, egyetlen villanás is megjelent volna a plazmatévé képernyőjén, szerződésszegéssel, gonosz szándékkal gyanúsítja az ellenfelet. És ezt ismétli napok óta, bármelyik csatorna képernyőjén bukkan is föl.

Lehet, hogy nem hisznek igazán az annyit reklámozott győzelmi jelentésekben? Feszültté teszi őket a bizonytalanság, mert vannak olyan előrejelzések is, amelyek szoros eredményt jósolnak? Nem tudni még, melyik közvélemény-kutató mér pontosabban, de az azért már kiderült: a társadalom nagyjából egyenlő arányban oszlik kétfelé, ezért nem lehet kizárni az ellenoldal győzelmét sem.

S bármilyen kedvezők is a Fidesznek az előrejelzések, az utolsó pillanatig minden csakugyan bizonytalan. Emlékezzünk csak a négy évvel ezelőtti választásokra. Nagy előnnyel vezetett az MSZP is 1998-ban, azt hangoztatta, hogy nincs alternatívája, végül mégis veszített. Ezt sulykolja a mai koalíció is, de úgy látszik, okult az MSZP hibájából. Tudja, kampányolni kell a végsőkig a minél nagyobb támogatás elérése érdekében.

Egy ilyen kiélezett helyzetben persze idegesítő lehet, ha a jól kitervelt kampányt az ellenfél holmi plazmatévékkel megzavarja. A Fideszemberek leginkább magabiztosak szeretnek lenni, az egyértelmű helyzetben érzik jól magukat. Ez a mostani nem az. A választásokig még majdnem két hét van hátra. Megjósolható, hogy a mostani idegesség még nagyobb is lesz.

A szerző publicista, rovata megjelenik minden kedden

A szerző lapunk publicistája. E-mail cím: vartib@mhirlap.hu

El Kazovszkij tárlata az XO Galériában

A hattyú mint boszorkányos lény

Az XO Galériában El Kazovszkij festményeiből nyílt kiállítás. A nemrégiben Kossuth-díjjal kitüntetett művésznő tárlata április 20-áig várja a látogatókat. A művésznő azt mondja, minél tovább nézi az ókori görögök remekeit, annál kevésbé unja.

El Kazovszkij számára a hattyú Andersen meséit és a Hattyúk tavát idézi

Fotó: Czagány Balázs

Az egykori Szovjetunióban született, de hazánkban nevelkedett El Kazovszkij művészetét nem könnyű néhány szóban jellemezni. Az „örök vándor" – ahogy Sárosdy Judit művészettörténész nevezte – folyamatosan úton van térben és időben, különböző kultúrák és művészeti stílusok, és műfajok között. Művészetének domináns területét a festészet alkotja, központi témája a halál, a lét és a nem lét közötti transzcendentális kapcsolat, és életének meghatározó részét képezi a görög mitológia.

El Kazovszkijt háromévesen érintette meg az antik világ szelleme, az ókori szobrok elindították képzeletét, melyek ugyan „színtelenül" maradtak fenn az utókor számára, Kazovszkij mégis hihetetlenül színesnek látta őket. A mesék világában élő kislány korán elindult a művészetek útján: a szobrok után következtek a görög vázák, melyek mintázatai mind egy-egy történetet meséltek el neki. A művésznő – ahogy önmagáról vallotta – ma is órákig tudja szemlélni az antik világ művészetét, és minél többet időzik az ókori görögöknél, annál kevésbé érzi unalmasnak. Kazovszkij 14 évesen került Magyarországra, ahol abban az időben nemigen volt lehetősége az ókori művészet tanulmányozására. Érdeklődése új utakra lelt, melyek ugyan kapcsolódnak az ősi világhoz, mégis összetettebb kérdéseket próbált körbejárni. Egy számára addig ismeretlen kultúra megismerése elindította az emberi kapcsolatok tanulmányozása felé: érdeklődni kezdett a pszichológia iránt.

A művésznő legújabb képei is a lét nem lét misztériumát érzékeltetik, ám már egy kiegyensúlyozottabb alkotót sejtetnek, mint korábbi alkotásai. Ezt ő azzal magyarázza, hogy a művész mint szubjektív észlelő egy „nyomottabb" korban – hiába van meg önmaga boldogsága –, azt a közeget ábrázolja, ami körülveszi. Számára annyira fontos a pillanatnyi észlelés, hogy képes egy már évekkel korábban készített képet később teljesen átfesteni, még akkor is, ha az már egy magángyűjtő tulajdonát képezi és ikonként őrzi szobája falán.

Az Én és a hattyúm című kiállítás képei a sors és az elmúlás központi témájába olvadva – mint ahogy a cím is utal – a hattyút mint a megfoghatatlant, a különös szépséget, az emberi vágyakat, a nőiességet szimbolizálja. Szinte az összes festményen megjelenik a különös madár – Kazovszkij szavaival élve boszorkányos lény –, mely kultúránként más jelentésű. Számára azonban egy különös teremtmény, melyhez gyermekkori emlékei kötik: az Andersen-mesék és a Hattyúk tava.

El Kazovszkij habzsolja az életet, és mindig kicsit felülről szemléli a világot. A létet meghatározó, transzcendentális kérdésekre keresi a választ, miközben ha tehetné, csak a mesékben élne, ahol még a csodák is megtörténnek.

Dudás Éva

MUZSIKA

Lendület és visszafogottság

BUDAPESTI TAVASZI FESZTIVÁL

Igor Ojsztrah (hegedű) és a Liszt Ferenc Kamarazenekar
Mozart, Vanhal és Beethoven művei
Budapest Kongresszusi Központ

Rolla János és együttese, a Liszt Ferenc Kamarazenekar az állandóságot, a nyugalmat képviseli a hektikusan változó magyar hangversenyéletben. Gyerekkoromban, a nyolcvanas években is biztonságot nyújtó, jó érzés volt beülni a koncertjeikre, főleg ha olyan világsztárokat hívtak, mint Isaac Stern, Jean-Pierre Rampal vagy Maurice André. A közönség számíthatott rá, hogy Rolláék még akkor is egy bizonyos szint fölött muzsikálnak, ha az adott napon kicsit indiszponáltak vagy a körülmények nem kedvezőek. Ez a szint nemcsak a hazai átlagból emelkedett ki, európai összehasonlításban is versenyképes volt.

A helyzet nem változott, az együttes olyan kifinomult hangzáskultúrával, „személyes" hanggal rendelkezik, ami bárhol a világon kivívhatja az elismerést. Tény, a törzsgárda a hatvanhoz közeledik és személycserékre is szükség volt, de a zene nem olyan, mint a síkfutás, ahol egy fiatalabb versenyző jobb adottságokkal rendelkezik, mint egy veterán, másrészt nem is olyan, mint a versenyszféra, ahol a csúcsvezetők szóba sem állnak az idősebb generációval. Érdemes nyitott füllel hallgatni a Liszt Ferenc Kamarazenekart, mert etalonnak számít műfajában.

Koncertjüket a bécsi klasszikus stílus határozta meg, de a repertoár nem volt túl konvencionális. A két Mozart-kompozíciót (D-dúr divertimento, A-dúr hegedűverseny) a második részben egy Haydn-kortárs cseh zeneszerző, Johann Baptist Vanhal g-moll szimfóniája, illetve Beethoven f-moll vonósnégyesének (op.95) Gustav Mahler által készített, ritkán hallható átirata követte. A Beethoven-kvartett elvezetett volna a romantika határmezsgyéjére, Mahler vonószenekari koncepciója azonban egyértelműen romantikus ruhába öltöztette a kompozíciót. Rolla lendületes vezetésével szép és érzelemgazdag interpretációnak lehettünk tanúi, töretlen dallamíveket formáló hegedűkkel és színárnyalatokban gazdag mélyvonósokkal. Meglepetést szerzett a Vanhal-szimfónia, amely Mozart 183-as Köchel-jegyzékszámú „kis" g-moll szimfóniájával rokonítható. Nyugtalanul lépkedő témák, rendhagyó ritmusképletek, fájdalmas sóhajmotívumok, hangközugrások jelzik, a kevéssé ismert Vanhal elsőrangú mesterségbeli tudással rendelkezett, s a hatásos effektusok iránt is volt érzéke. A Mozart-hegedűversenyt világhírű művész, Igor Ojsztrah játszotta – visszafogottan. Nem mintha technikailag vagy akár muzikalitásában probléma lett volna, csak a tűz hiányzott, ami Mozartnál ugyanolyan fontos, mint a romantikusoknál. Ojsztrah – úgy tűnt – feladatot teljesít, igaz, ezt magas színvonalon. A ráadásként adott Ysaye-darabban sem oldódott fel – lehet, hogy fél évszázados színpadi múlt után is létezik lámpaláz?

Retkes Attila

magyar Hírlap 2002. március 16

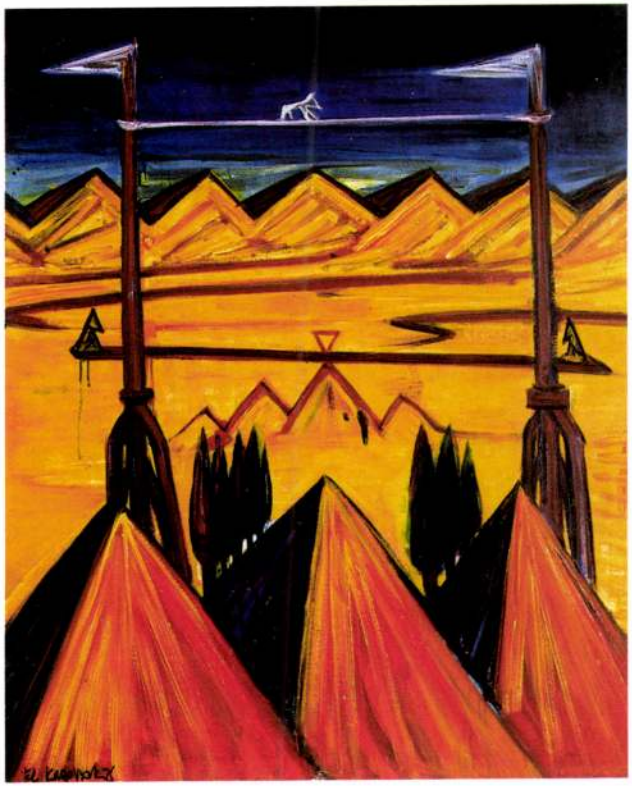

INSTITUT ▪ FRANÇAIS DE ▪ BUDAPEST

Károly Szalóky
Directeur de la Galerie Várfok
et
Robert Lacombe
Directeur adjoint de l'Institut Français

ont le plaisir de vous inviter

aux vernissages parallèles des expositions de

El Kazovszkij
Plantation de la nouvelle Galathée

le jeudi 2 décembre 1999
à 18 h et à 19 h
à la Galerie Várfok
et à l'Institut Français

L'exposition à la Galerie Várfok sera inaugurée par
Robert Lacombe, directeur adjoint de l'Institut Français

L'exposition à l'Institut Français sera inaugurée par
József Készman, historien de l'art

A l'occasion du vernissage à l'Institut Français, Béla Sztankovits et ses amies interpréteront les extraits des oeuvres de Johanne-Joseph Fux et Jean-Marie Leclaire.

Le samedi 18 décembre 1999, à 16 h à la Galerie Várfok
entretien avec l'artist
moderateur: István Sinkó, art critic

L'exposition à la Galerie Várfok est ouverte jusqu'au 31 décembre 1999,
du mardi au samedi de 11h à 18h

et celle de l'Institut Français jusqu'au 10 janvier 2000,
du lundi au vendredi de 9h à 21h, le samedi de 9h à 13h.

Galerie Várfok, 1012 Budapest, Várfok u. 14.
Institut Français, 1011 Budapest, Fő u. 17.

Szalóky Károly,
a Várfok Galéria igazgatója
és
Robert Lacombe,
a Francia Intézet igazgatóhelyettese

tisztelettel meghívják Önt

El Kazovszkij
Új Galetha ültetvény
című kiállításaira

amelyek 1999 december 2-án csütörtökön
18 és 19 órakor nyílnak párhuzamosan
a Várfok Galériában
és a Francia Intézetben

A kiállítást
a Várfok Galériában
Robert Lacombe,
a Francia Intézet igazgatóhelyettese,
a Francia Intézetben
Készman József,
művészettörténész nyitja meg.

A francia intézeti megnyitón Sztankovits Béla és barátai Johanne-Joseph Fux és Jean-Marie Leclaire műveit adják elő.

1999. december 18-án 16 órakor
a Várfok Galériában
beszélgetés a művésszel.
Moderátor: Sinkó István, művészeti író

A kiállítások megtekinthetőek:
a Várfok Galériában 1999 december 31-ig,
keddtől szombatig 11-18 óra között,
a Francia Intézetben 2000 január 10-ig,
hétfőtől péntekig 9-21,
valamint szombaton 9-13 óra között,

Várfok Galéria, 1012 Budapest, Várfok u. 14.
Francia Intézet, 1011 Budapest, Fő u. 17.

El Kazovszkij: Három szirén 2001, olaj, farost, 150x100 cm

Tisztelettel meghívom Önt az XO Galériába
2002. március 21-én, csütörtökön
19 és 20 óra között

EL KAZOVSZKIJ

Én és a hattyúm
c. kiállításának megnyitójára.

Megnyitó: SZEIFERT JUDIT művészettörténész

2002 február 23-án 15 órától
beszélgetés a művésszel az XO Galériában.
Moderátor: SÁROSDY JUDIT művészettörténész

A kiállítás 2002 április 20-ig tart nyitva,
keddtől szombatig 11 és 18 óra között.
Vasárnap és hétfőn zárva.

A Spiritusz Galériában válogatás látható
a galériához tartozó művészek munkáiból.
Előzetes bejelentkezés alapján látogatható!

VÁRFOK GALÉRIA

XO Galéria
1012 Budapest, Várfok u. 11.
Tel./fax: 213 51 55, 214 0373
489 3920, 489 3921
e-mail: galeria@varfok-galeria.hu
www.varfok-galeria.hu
Szalóky Károly

Együttműködő partnereink:
Állami Nyomda Rt.,
AUDI,
Budapest Bortársaság,
RÉM Kreatív Csoport

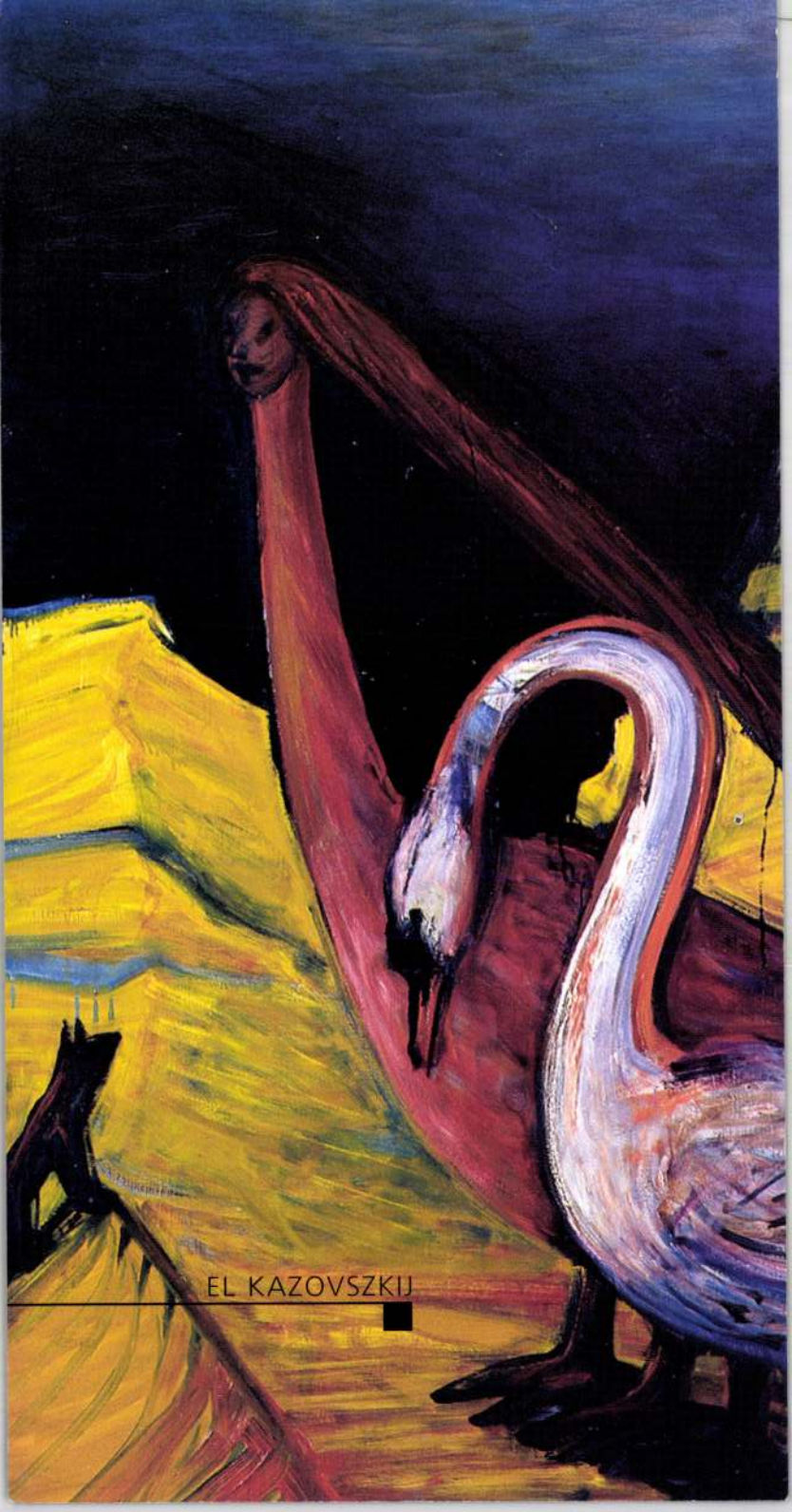
EL KAZOVSZKIJ

Az Ács Károly Művelődési Központ
szeretettel meghívja Önt,
hozzátartozóit és barátait

a
Keve Galériába

EL KAZOVSZKIJ

festőművész

kiállításának megnyitására
A kiállítást 2002. április 4-én csütörtökön 18 órakor

BAKONYVÁRI M. ÁGNES
művészettörténész
nyitja meg.

Megtekinthető: 2001 május 28-ig,
hétfő kivételével, naponta 10-től 16 óráig.
Keve Galéria Ráckeve, Kossuth Lajos u. 49.
24 424-150

A kiállítás létrejöttét támogatták:
Nemzeti Kulturális Alapprogram, Ráckeve Város

MT Reklámiroda:Telefon: 436-9119
mtreklam@matavnet.hu

KEVE GALÉRIA RÁCKEVE
2002. április 4-től április 28-ig.

ELKAZOVSZKIJ

El Kazovszkij

Lakcím: Budapest, Dorottya utca 11. 1051 Telefon: 186-706

1970–1977 -ig a Magyar Képzőművészeti Főiskola Festő Szakán folytatott tanulmányokat.
1977 -től a Dzsan-panoptikum című játéksorozat létrehozója és alkotója.
1976–1985 -ig a Fiatal Művészek Stúdiójának,
1976 -től a Művészeti Alapnak,
1978 -tól a Magyar Képzőművészek Szövetségének tagja.
1978–1982 -ig Derkovits-ösztöndíjas.
1982 -ben elnyerte a Smohay-díjat,
1984 -ben a Novi Sad-i Díszlet és Jelmez Triennálé díját.

Önálló kiállítások:

1977 Műszaki Egyetem „E" Galéria, Budapest
Dózsa György Művelődési Ház, Budapest
1978 MOM Művelődési Központ, Budapest
Fészek Művészklub, Budapest
1979 Stúdió Galéria, Budapest
Művelődési Központ, Szentendre
József Attila Tudományegyetem, JATE-Klub, Szeged
1981 Ferencvárosi Pincetárlat, Budapest
Pécsi Galéria, Pécs
1982 Műcsarnok, Győr
1983 Stúdió Galéria, Budapest
Fekete Holló patika, Székesfehérvár
1984 Savaria Múzeum, Szombathely
Fényes Adolf Terem, Budapest
1985 Szolnoki Galéria, Szolnok
1986 Művelődési Központ, Eger
Művelődési Központ, Nyíregyháza
Liget Galéria, Budapest

Csoportos kiállítások:

1976 Duisburg
1979 Bécsi Magyar Képzőművészeti Kiállítás, Bécs
1980 Wilhelmshaven
Sopot
1982 Fiatalok Rajzbiennáléja, Nürnberg
Beinnale de Paris, Párizs
1983 -tól Új szenzibilitás I–II–III–IV., Budapest
1983 Magyar Kisplasztikai Kiállítás,
Spanyolország, Portugália
1984 Kuba
Színházi Díszlet és Jelmez Triennálé, Novi Sad
Határkövek, Eisenstadt
Stúdió Kiállítás, Varsó
1985 Prága, Brno
Mai magyar képzőművészet, Glasgow
1986 Kisplasztikai Triennálé, Fellbach
Eklektika, Magyar Nemzeti Galéria, Budapest
Idézőjelben, Csók István Képtár, Székesfehérvár

Egy sivatagi homokozót látunk. Itt zajlik a sivatagi balett.
Ez ugyan egy néma műfaj, de most, a mi időnkben egy hosszú belső párbeszéd terévé merevedik. A párbeszéd Pygmalion Galatheájáról szól. Galathea emlékművéről. Az emlékmű emlékművéről. Vagy csak Coppélia volt? Akkor Coppélia emlékművéről. Vagy Eurüdiké? Eurüdiké emlékművéről? Legyen maga a Sivatagi Vénusz e belső párbeszéd tárgya. Köré gyűlik valamennyi sivatagi állat is. A sok vándorállat. Akkor ez a Vénusz talán maga a jó pásztor? A jó szirén. Egy sziréntest a sivatagban. Egyébként nagyon hideg van itt.
Szegény állatok hegyezik fülüket, orrukat, farkukat, fogukat, minden gondolatukat. Mozdulniuk nem szabad: mozgásuk veszélyeztetné építményüket, az emlékművet, a bálványt. Ez pedig tilos. A hegyes állat mozdulatlanná dermedt. És csak mozdulatra vágyik. A legkisebb elmozdulás is közelebb vinné őt vágyának tárgyához. De a mozdulat gondolata maga is vágyat fakaszt. Egy kihegyezett állatnak a bálványhoz való viszonya maga is bálvánnyá válik, amelyhez viszonyulni lehet. (A bálvány így szaporodik?)
Így zajlik a sivatagi balett. A homokbuckákon álló emlékművek azáltal léteznek, hogy az állat látja őket. Mást se lát. Az emlékművek, ezek a sivatagi csillagok ragyognak és terjeszkednek az időben, alattuk vonít az utolsó állat. A homokból lassan por lesz. Hideg porból épülnek a dombok, a bálványok talapzatai. A szegény állat bevégzi dolgát, – felépíti emlékművét és kihal. A bálvány további sorsa ismeretlen, nem tudni, hogyan dől el.

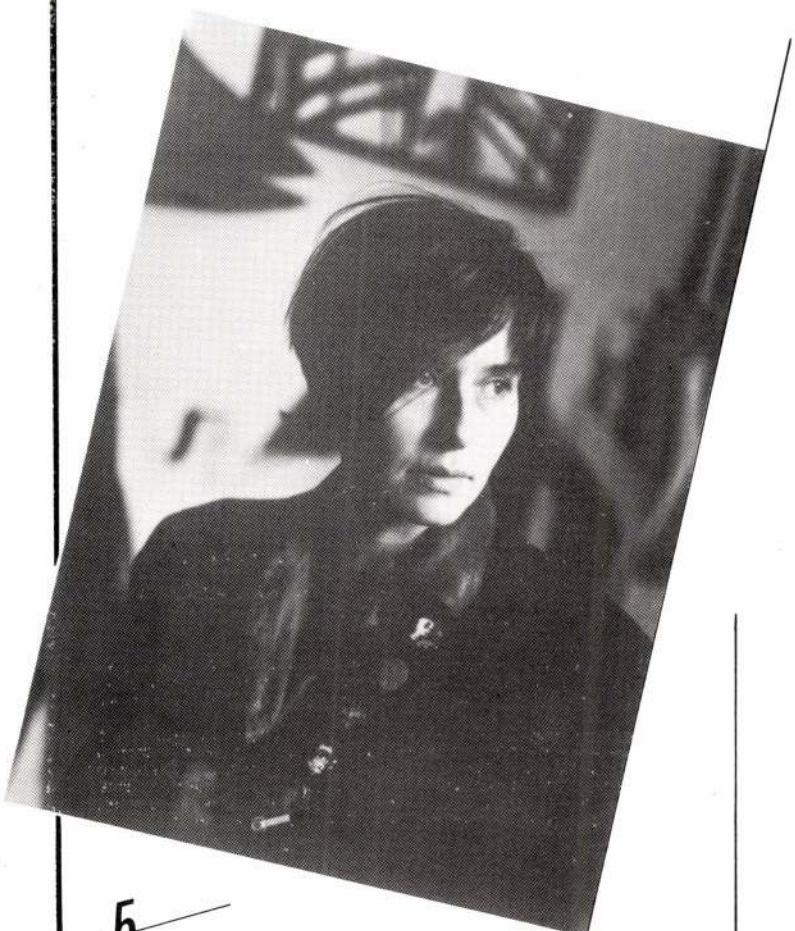

A kiállított művek jegyzéke:

1. **Vajda-lapok,** 1983–85
tájképek és csendéletek (15 db)
rajz, vegyes technika, 50 × 70 cm
2. **A jó pásztor és a hegyes állatok,** 1986
18 db, olaj, vegyes technika, 90 × 90 cm
3. **Pandora-doboz,** II., 1987
avagy belső párbeszéd a sivatagi balettben
installáció, fa, olaj, vegyes technika, 790 × 360 × 600 cm
4. **Emeletes sztoa,** 1987
installáció, fa, karton stb. vegyes technika, 400 × 300 cm

El Kazovszkij

Address: Budapest, Dorottya u. 11. 1051 Phone: 186-706

1970–1977 Studies at the Hungarian Academy of Fine Arts
Since **1977** has been the founder and creator of the toy-series "Dzsan wax-works show".
Since **1976** has been the member of the Young Artists' Studio as well as the Arts Fund.
Since **1978** has been the member of the Association of Hungarian Artists
1978–1982 Holder of the Derkovits scholarship
1982 Smohay Prize
1984 Prize of the Novi Sad Scenery and Costume Triennial

Individual exhibitions

1977 E Gallery of the Budapest Technical University, Budapest
Dózsa György House of Culture, Budapest
1978 MOM Cultural Centre, Budapest
Fészek Club, Budapest
1979 Studio Gallery, Budapest
Cultural Centre, Szentendre
Club of the József Attila University, Szeged
1981 Ferencváros Cellar Gallery, Budapest
Pécs Gallery, Pécs
1982 Palace of Exhibitions, Győr
1983 Studio Gallery, Budapest
Black Eagle Pharmacy, Székesfehérvár
1984 Savaria Museum, Szombathely
Fényes Adolf Gallery, Budapest
1985 Szolnok Gallery, Szolnok
1986 Cultural Centre, Eger
Cultural Centre, Nyíregyháza
Liget Gallery, Budapest

Group exhibitions

1976 Duisburg
1979 Exhibition of Hungarian Fine Arts, Vienna
1980 Wilhelmshaven
Sopot
1982 Drawing Biennial of Young Artists, Nürnberg
Biennale de Paris
1982 "New sensibility" I–II–III–IV, Budapest
1983 Exhibition of Hungarian Small Sculpture, Spain and Portugal
1984 Cuba
Theatre Scenery and Costume Triennial, Novi Sad
"Landmarks", Eisenstadt
Studio Exhibition, Warsaw
1985 Prague, Brno
Contemporary Hungarian Fine Arts, Glasgow
1986 Small Sculpture Triennial, Feilbach
"Eclecticism", Hungarian National Gallery, Budapest
"In quotation marks", Csók István Gallery, Székesfehérvár

El Kazovszkij:
Wandering animals in the great still-life, 1986

El Kazovszkij: Vándor állatok a nagy csendéletben, 1986

Catalogue

1. **Vajda-pages,** 1983–85
landscapes and still-lives (15 pieces)
drawing, mixed technique, 50 × 70 cm
2. **The good shepherd and the pointed animals,** 1986
18 pieces, oil, mixed technique, 90 × 90 cm
3. **Pandora-box** II, 1987
or an internal dialogue in the deseart ballet
installation, wood, oil, mixed technique, 790 × 360 × 360 cm
4. **Storeyed stoa,** 1987
installation, wood, cardboard, etc. mixed technique, 400 × 300 cm

We see a desert sandy play-ground. That's the place of the desert ballet.
Though it's a mute genre, now, in our times, it's being stiffened into the space for a long internal dialogue. This dialogue is about Pygmalion's Galatea. About Galatea's monument. About the monumentns monument. Or was it only Coppelia? Then about Coppelians monument. Or Eurydice? About Eurydicens monument? Let the subject of this internal dialogue be the Desert Venus herself. All the desert animals are gathering around her, too. The numerous wandering animals. Then is this Venus perhaps the good shepherd himself? The good siren. A siren-body in the desert. By the way, it's very cold here.
Poor animals are pinning back their ears, their noses, their tails, their teeth, all of their thoughts. They must not move: their moving should jeopardize their set-up, the monument, the idol. And this is forbidden. The pointed animal has stiffened still. And he is longing only for movement. The smallest movement would take him nearer to the subject of his desire. But even the thought of the movement itself is bringing forth desire. The relation of a pointed animal to its idol turns into an idol as well which one can be related to. (Is this how idols get multiplied?) This is the desert ballet. The monuments on the sand-hills exist because the animal sees them. He doesn't see anything else. The monuments, these desert stars are twinkling and growing in time, the last animal is howling under them. By and by the sand turns into dust. The hills, the pedestals of the idols are built of cold dust. The poor animal performs his part, he builds his monument, then dies off. The further fate of the idol is unknown, no one knows how it falls down.

El Kazovszkij

Lakcím: Budapest, Dorottya utca 11. 1051 Telefon: 186-706

1970–1977 -ig a Magyar Képzőművészeti Főiskola Festő Szakán folytatott tanulmányokat.
1977 -től a Dzsan-panoptikum című játéksorozat létrehozója és alkotója.
1976–1985 -ig a Fiatal Művészek Stúdiójának,
1976 -tól a Művészeti Alapnak,
1978 -tól a Magyar Képzőművészek Szövetségének tagja.
1978–1982 -ig Derkovits-ösztöndíjas.
1982 -ben elnyerte a Smohay-díjat,
1984 -ben a Novi Sad-i Díszlet és Jelmez Triennálé díját.

Önálló kiállítások:

1977 Műszaki Egyetem „E" Galéria, Budapest
Dózsa György Művelődési Ház, Budapest
1978 MOM Művelődési Központ, Budapest
Fészek Művészklub, Budapest
1979 Stúdió Galéria, Budapest
Művelődési Központ, Szentendre
József Attila Tudományegyetem, JATE-Klub, Szeged
1981 Ferencvárosi Pincetárlat, Budapest
Pécsi Galéria, Pécs
1982 Műcsarnok, Győr
1983 Stúdió Galéria, Budapest
Fekete Holló patika, Székesfehérvár
1984 Savaria Múzeum, Szombathely
Fényes Adolf Terem, Budapest
1985 Szolnoki Galéria, Szolnok
1986 Művelődési Központ, Eger
Művelődési Központ, Nyíregyháza
Liget Galéria, Budapest

Csoportos kiállítások:

1976 Duisburg
1979 Bécsi Magyar Képzőművészeti Kiállítás, Bécs
1980 Wilhelmshaven
Sopot
1982 Fiatalok Rajzbiennáléja, Nürnberg
Beinnale de Paris, Párizs
1983 -tól Új szenzibilitás I–II–III–IV., Budapest
1983 Magyar Kisplasztikai Kiállítás,
Spanyolország, Portugália
1984 Kuba
Színházi Díszlet és Jelmez Triennálé, Novi Sad
Határkövek, Eisenstadt
Stúdió Kiállítás, Varsó
1985 Prága, Brno
Mai magyar képzőművészet, Glasgow
1986 Kisplasztikai Triennálé, Fellbach
Eklektika, Magyar Nemzeti Galéria, Budapest
Idézőjelben, Csók István Képtár, Székesfehérvár

Egy sivatagi homokozót látunk. Itt zajlik a sivatagi balett.
Ez ugyan egy néma műfaj, de most, a mi időnkben egy hosszú belső párbeszéd terévé merevedik. A párbeszéd Pygmalion Galatheájáról szól. Galathea emlékművéről. Az emlékmű emlékművéről. Vagy csak Coppélia volt? Akkor Coppélia emlékművéről. Vagy Eurüdiké? Eurüdiké emlékművéről? Legyen maga a Sivatagi Vénusz e belső párbeszéd tárgya. Köré gyűlik valamennyi sivatagi állat is. A sok vándorállat. Akkor ez a Vénusz talán maga a jó pásztor? A jó szirén. Egy sziréntest a sivatagban. Egyébként nagyon hideg van itt.
Szegény állatok hegyezik fülüket, orrukat, farkukat, fogukat, minden gondolatukat. Mozdulniuk nem szabad: mozgásuk veszélyeztetné építményüket, az emlékművet, a bálványt. Ez pedig tilos. A hegyes állat mozdulatlanná dermedt. És csak mozdulatra vágyik. A legkisebb elmozdulás is közelebb vinné őt vágyának tárgyához. De a mozdulat gondolata maga is vágyat fakaszt. Egy kihegyezett állatnak a bálványhoz való viszonya maga is bálvánnyá válik, amelyhez viszonyulni lehet. (A bálvány így szaporodik?) Így zajlik a sivatagi balett. A homokbuckákon álló emlékművek azáltal léteznek, hogy az állat látja őket. Mást sa lát. Az emlékművek, ezek a sivatagi csillagok ragyognak és terjeszkednek az időben, alattuk vonít az utolsó állat. A homokból lassan por lesz. Hideg porból épülnek a dombok, a bálványok talapzatai. A szegény állat bevégzi dolgát, – fölépíti emlékművét és kihal. A bálvány további sorsa ismeretlen, nem tudni, hogyan dől el.

A kiállított művek jegyzéke:

1. **Vajda-lapok,** 1983–85
tájképek és csendéletek (15 db)
rajz, vegyes technika, 50 × 70 cn
2. **A jó pásztor és a hegyes állatok,** 1986
18 db, olaj, vegyes technika, 90 × 90 cm
3. **Pandora-doboz,** II., 1987
avagy belső párbeszéd a sivatagi balettben
installáció, fa, olaj, vegyes technika, 790 × 360 × 600 cm
4. **Emeletes sztoa,** 1987
installáció, fa, karton stb. vegyes technika, 400 × 300 cm

El Kazovszkij

Address: Budapest, Dorottya u. 1. 1051 Phone: 186-706

1970–1977 Studies at the Hungarian Academy of Fine Arts
Since **1977** has been the founder and creator of the toy-series "Dzsan wax-works show".
Since **1976** has been the member of the Young Artists' Studio as well as the Arts Fund.
Since **1978** has been the member of the Association of Hungarian Artists
1978–1982 Holder of the Derkovits scholarship
1982 Smohay Prize
1984 Prize of the Novi Sad Scenery and Costume Triennial

El Kazovszkij:
Wandering animals in the great still-life, 1986

El Kazovszkij: Vándor állatok a nagy csendéletben, 1986

Individual exhibitions

1977 E Gallery of the Budapest Technical University, Budapest
Dózsa György House of Culture, Budapest
1978 MOM Cultural Centre, Budapest
Fészek Club, Budapest
1979 Studio Gallery, Budapest
Cultural Centre, Szentendre
Club of the József Attila University, Szeged
1981 Ferencváros Cellar Gallery, Budapest
Pécs Gallery, Pécs
1982 Palace of Exhibitions, Győr
1983 Studio Gallery, Budapest
Black Eagle Pharmacy, Székesfehérvár
1984 Savaria Museum, Szombathely
Fényes Adolf Gallery, Budapest
1985 Szolnok Gallery, Szolnok
1986 Cultural Centre, Eger
Cultural Centre, Nyíregyháza
Liget Gallery, Budapest

Group exhibitions

1976 Duisburg
1979 Exhibition of Hungarian Fine Arts, Vienna
1980 Wilhelmshaven
Sopot
1982 Drawing Biennial of Young Artists, Nürnberg
Biennale de Paris
1982 "New sensibility" I–II–III–IV, Budapest
1983 Exhibition of Hungarian Small Sculpture, Spain and Portugal
1984 Cuba
Theatre Scenery and Costume Triennial, Novi Sad
"Landmarks", Eisenstadt
Studio Exhibition, Warsaw
1985 Prague, Brno
Contemporary Hungarian Fine Arts, Glasgow
1986 Small Sculpture Triennial, Feilbach
"Eclecticism", Hungarian National Gallery, Budapest
"In quotation marks", Csók István Gallery, Székesfehérvár

Catalogue

1. **Vajda-pages,** 1983–85
landscapes and still-lives (15 pieces)
drawing, mixed technique, 50 × 70 cm
2. **The good shepherd and the pointed animals,** 1986
18 pieces, oil, mixed technique, 90 × 90 cm
3. **Pandora-box** II, 1987
or an internal dialogue in the deseart ballet
installation, wood, oil, mixed technique, 790 × 360 × 360 cm
4. **Storeyed stoa,** 1987
instaliation, wood, cardboard, etc. mixed technique, 400 × 300 cm

We see a desert sandy play-ground. That's the place of the desert ballet.
Though it's a mute genre, now, in our times, it's being stiffened into the space for a long internal dialogue. This dialogue is about Pygmalion's Galatea. About Galatea's monument. About the monumentns monument. Or was it only Coppelia? Then about Coppelians monument. Or Eurydice? About Eurydicens monument? Let the subject of this internal dialogue be the Desert Venus herself. All the desert animals are gathering around her, too. The numerous wandering animals. Then is this Venus perhaps the good shepherd himself? The good siren. A siren-body in the desert. By the way, it's very cold here.
Poor animals are pinning back their ears, their noses, their tails, their teeth, all of their thoughts. They must not move: their moving should jeopardize their set-up, the monument, the idol. And this is forbidden. The pointed animal has stiffened still. And he is longing only for movement. The smallest movement would take him nearer to the subject of his desire. But even the thought of the movement itself is bringing forth desire. The relation of a pointed animal to its idol turns into an idol as well which one can be related to. (Is this how idols get multiplied?) This is the desert ballet. The monuments on the sand-hills exist because the animal sees them. He doesn't see anything else. The monuments, these desert stars are twinkling and growing in time, the last animal is howling under them. By and by the sand turns into dust. The hills, the pedestals of the idols are built of cold dust. The poor animal performs his part, he builds his monument, then dies off. The further fate of the idol is unknown, no one knows how it falls down.

7 művész kiállítása
Ernst Múzeum
Budapest, VI., Nagymező utca 8.
1987. április 29–május 24.
Felelős kiadó: Néray Katalin
A katalógust tervezte: Schmal Károly
Fotók: Juhász Imre. A fotók egy részét a művészek bocsátották rendelkezésünkre.
Angol fordítás: Szabó Márta, Szántó András
A katalógust szerkesztette és
a kiállítást rendezte: Gyetvai Ágnes
Ára: 50 Ft
Nyomda: Alfaprint

Seven Artists' Exhibition
Ernst Museum
Budapest, VI., Nagymező u. 8.
29 April–24 May 1987
Responsible editor: Katalin Néray
Catalogue design: Károly Schmal
Photos: Imre Juhász and those lent by the artists
English translation: Márta Szabó, András Szántó
Catalogue edition and exhibition mounting: Ágnes Gyetvai
ISBN: 963-7162-81-x
Printing house: Alfaprint

EL KAZOVSZKIJ

„DZSAN-PANOPTIKUM" XXXV. AVAGY ARKHESZILAOSZ ÁLMA" XV.

(Pygmalion a Galathea-ültetvényen)

1. Arkheszilaosz egy késő hellenisztikus athéni filozófus, a harmadik Platóni Akadémia alapítója, Platón ideatanát követte, de mint jellegzetesen hellenisztikus filozófus, szkeptikus gondolkodó volt, a nagy szkeptikus elől, Pyrron követője. „Elölről Platón, hátulról Pyrron" mondogatták róla kortársai (Diogenész, Laertiusz)

2. Arkheszilaosz egy eddig még fel nem fedezett mondása szerint: az ember élete során mások és önmaga emlékművévé válik. E folyamatos emlékművé-válásban és emlékművé-tételben minden mozdulatunk és mozdulatlanságunk karcol is a mellettünk álló emlékművekre. Elfojtott (levezetett) emlékműrongálás tudatos műemlékvédelem mellett: ha az emlékműre nem írhatsz, nem is karcolhatsz, és nincs a közeledben egy megfelelő pad vagy házfal, akkor írhatsz önmagadra az adott emlékmű alatt, ritkán – fölött. Ilyen módon szublimálódik a birtokbavétel és a nyomhagyás kényszerítő szükséglete.

Minden járókelő, míg él, saját életének kötelező műve és emléke egyszerre. Emlékműve önmagának, önmaga előtt. Mások emlékműve is. És mások előtt! Kire nem vonatkozna a műemlékvédelem?

3. A homokbuckákon álló emlékművek (sivatagi homokozó) azáltal léteznek, hogy látom őket. Mást se látok. Az emlékművek, ezek a sivatagi csillagok ragyognak és terjeszkednek az időben, alattuk vonít az utolsó állatka. A homokból idővel por lesz. Hideg porból épülnek a jövőbeli dombok, a látványok talapzatai. A szegény állat dolgozik, fölépíti emlékművét és kihal. A bálvány további sorsa ismeretlen, nem tudni, hogyan dől el.

4. Ludwig király halálosan szerelmes a fiatal Helmut Bergerbe, s hogy kínjait mérsékelje, eszeveszett építkezésbe kezd, közben fölfedezi a klasszikus balettet mint műfajt és mint morfiumszármazékot.

EL KAZOUSKIY

a KECSKEMÉTI GALÉRIA
H-6000 KECSKEMÉT, RÁKÓCZI U. 1.

és a PETŐFI NÉPE

GRAFIKAI „MŰHELY-SOROZAT" BEMUTATÓJA

EL KAZOVSZKIJ festőművész rajzainak kamarakiállítása

'84 XI.10-XII.7-IG

1970-tól a Magyar Képzőművészeti Főiskolán tanult festő szakon.1974-77-ig művészképző.1976 óta a Fiatal Képzőművészek Stúdiójának és a Magyar Képzőművészeti Alapnak 1979 óta a Képzőművészeti Szövetségnek tagja. 1980-83-ig Derkovits-ösztöndijas.1980-82-ig a győri Kisfaludy Szinház, 1983 óta a szolnoki Szigligeti Szinház számára diszlet- és jelmezterveket készit. 1977 óta rendszeresen szerepel az országos képzőművészeti tárlatokon és a Fiatal Művészek Stúdiójának kiállitásain. Több önálló kiállitása volt. Fontosabb külföldi csoportos kiállitások: 1976 Duisburg,1979 Szófia Festészeti Triennálé; Bécs, 1980 Wilhelmshaven;Sopot, Festészeti Triennálé, 1982 Nürnberg, Fiatalok II.Rajz Biennáléja; Párizs Fiatal Képzőművészek XII.Biennáléja 1983 Magyar szobrászati kiállitás Spanyolországban és Portugáliában 1984 Eisenstadt, Osztrák-Magyar Képzőműv.kiállitás; F.M.Stúdiójának kiállitása Kubában,majd Prágában és Varsóban, Novi-Sad, Diszlet és Jelmez Triennálé Dijak:1980 Tata Rajzbiennálé; F.M.Stúdió kiállitása, 1981 Szeged F.M.Stúdió kiállitás, 1982 Kecskemét "Rajzfilm és képzőművészet" c.kiállitás;Bp. F.M.Stúdió "Hagyomány"I-II.kiállitások; Smohai János alapitvány dija 1983 Salgótarján Tavaszi Tárlat; Szombathely város dija, F.M.Stúdió pályadija

"Jen Genet megfogalmazta az ars poeticát:"Célom a szentség,ám hogy az mi, nem tudnám megmondani."Erről a szinházról Önöknek tudniok kell, hogy nincs épülete, csak szinpada van, s ezen a szinpadon azóta is szünet nélkül folyik az előadás. Amikor David, Jean és a Kutya megszülettek,s elöször léptek föl a szinpadra, döbbenten látták, hogy azon minden műanyagból van: hol keményebb hol puhább: hol vastagabb,hol vékonyabb:hol tömörebb, hol lazább műanyagból de műanyagból. És hogy minden csupa takarás. Elhatározták, hogy életre keltik a szinpadot. Véres erőfeszitéssel téptek, szakitottak elő minden testet, minden gesztust, minden történést a takarásokból és magából a szinpadból, de semmit nem tudtak véglegesen szépre, magányosra és obszcénra formálni:minden eleve szép, magányos és obszcén volt. Minden szürt, minden fájt, minden elem reménytelenül szerelmes volt. David, Jean és a Kutya testét elboritották a nyilt és a rejtett sebek. És a vér.De hiába: minden" takarás mögül újabb takarás tünt elő, újabb és még eltéphetetlenebb szalagok béklyóztak mindent. A küzdelem kilátástalannak tünt. Kétségbeestek. Jean Genet igy szólt:"Büszkeségem belepirult szégyenem biborába." David Bowie egy dalt irt és azt énekelte: "Nincs semmim, csak az, hogy szerelmes vagyok a szerelembe, és a szerelem nem szerelmes." Ám rövid tétovázás és kételkedés után a Kutya szomorú arccal igy kiáltott föl boldogan: "De hiszen ez reménytelen!" S akkor eszükbe jutott a Rút Kiskacsa és a fiatal Kierkegaard tanitása. És választották hát a kétségbeesést." Részlet Morcsányi Géza 1983-ban elhangzott megnyitójából. -

KJM 84.

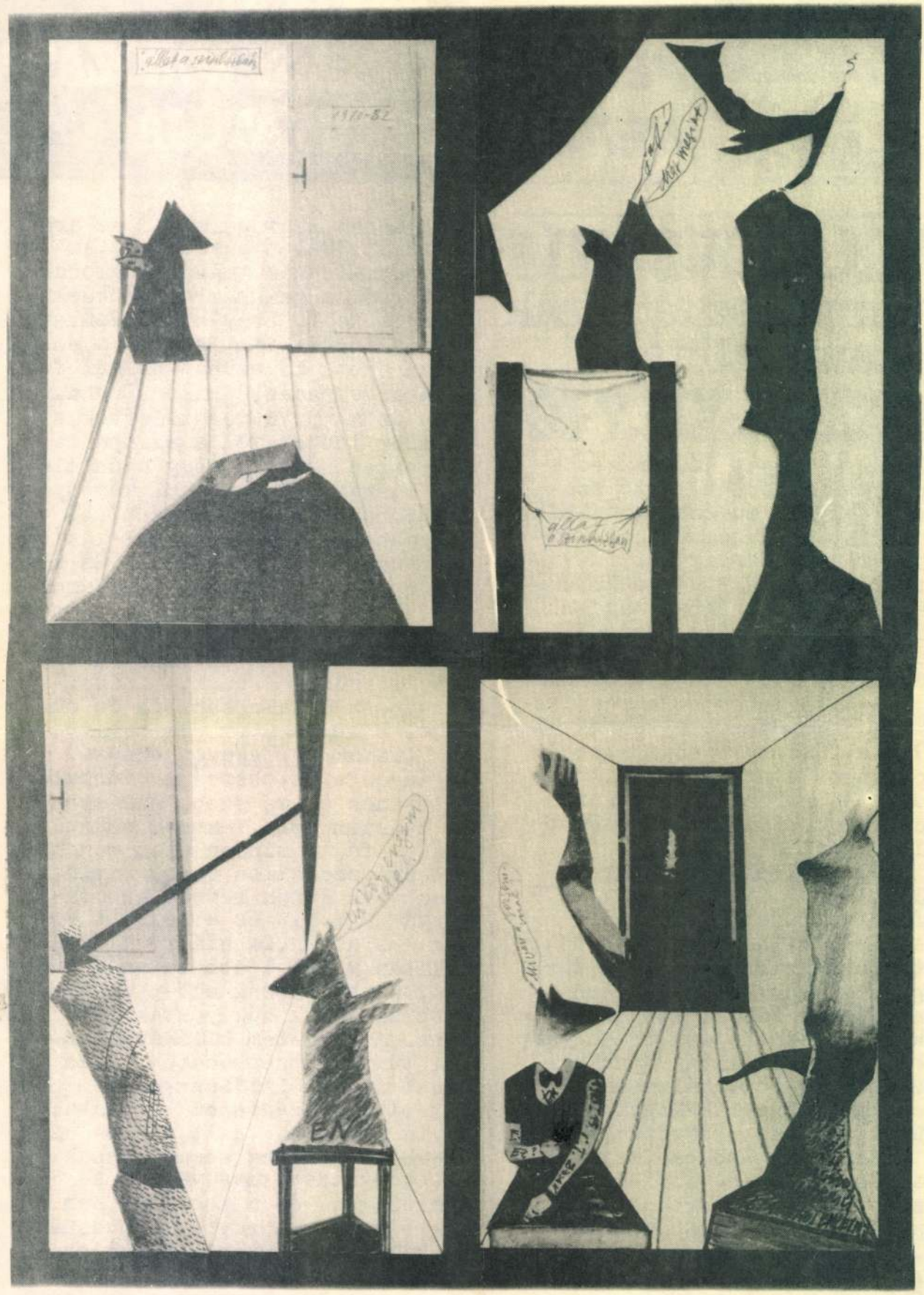

EL KAZOVSZKIJ

Tisztelettel meghívom Önt a VÁRFOK 14 MŰHELYGALÉRIÁBA
1995 október 26-án, csütörtökön 18 órától 20 óráig

EL KAZOVSZKIJ

kiállításának megnyitójára.

A kiállítás november 26-ig tart nyitva, szerdától vasárnapig
10 és 18 óra között. Szünnap: hétfő és kedd.

VÁRFOK 14 MŰHELYGALÉRIA
H - 1012 Budapest, Várfok u. 14.
Tel./Fax: 115 - 2165
Szalóky Károly

CIKKEK

(Időrendi sorrendben)

Kazovskij Lena

Említve

A N°1 tárlatáról

Orvosegyetem, Rp. 1970. nő 29.

Elena Kazovszky

A Kulturális eseményeket tudósitó rovat ismerteti a kiállitó müvészek nevét, a kiállitás helyét és idejét:
Elena Kazovszky
Záborszky Gábor és
Gothár Péter művészek mindhárman a Marczibányi téri Ifjusági Házban rendezett kiállitáson szerepelnek együtt. A tárlat március 16.-ig tekinthető meg.

Élet és Irodalom, Bp. 1975. márc. 15.
XIX. évf. 11. sz. 8. lap.

1976

El Kazovszkij

A "Studió 76" c.-Mücsarnokban rendezett kiállitást Vadas József ismerteti. Domanovszky Endre, Kokas Ignác, Sváby Lajos nevét emliti először, mint olyanokat, akik szemmel látható hatást gyakorolnak a fiatal müvésznemzedékre.
Véssey Gábor: "Mesterek és tanitványok" c. müvét ugyszólván a tárlat jelmondatává avatja.
A példaképeket követik többek között: Babos Éva, Gábor István, Hidvégi Valéria és Kollár György. A kritika szerint más utakat keres: Dienes Gábor, El Kazovszkij, Záborszky Gábor.

Élet és Irodalom, Bp. 1976. dec. 18.
XX. évf. 51. sz. 12. lap.

El Kazovszkij

Bohus Zoltán és Nádler Tibor szobrászokat ugyancsak az előző csoportba sorolja. A rendezés javára irja, hogy a legérdekesebbeket külön kis csoportba tömöriti: Kecskés H. Tibor, Ef Zámbó István. Szabó M. Ká László, Szkladányi József és Holdas György művészeket, de nem mulasztja el megjegyezni, hogy a mai fiatalok meg sem közelitik az előző nemzedéket, legfeljebb "csak közelednek" példaképeikhez: Kondor Bélához, Deim Pálhoz, Keserü Ilonához, Berki Violához és Melocco Miklóshoz.
Kecskés H. Péter két festményéről a montázs technikát meghonositó Lakner Lászlóra emlékezik a kritikus.

Élet és Irodalom, Bp. 1976. dec. 18. XX.évf.51. sz. 12. lap.

El Kazovszkij

Kondor Bélára emlékeztetnek Ef Zámbó István figurái és Vajda Lajosra, akit Kondor Béla választott mesteréül.
A fiatal müvészek között szerepelnek olyanok, akiket a kritika már nem számit tanitványnak. Kulturált müvészeknek tartja, mint a grafikusok közül Almásy Aladárt, Banga Ferencet, és Szemethy Imrét.
Nagy Gábor Kondor parafrázisai szépek, de a régi leckék ismétlésének tartja.
A részletes Vadas-kritikát lásd: Farkas Ádám nevénél, "Fonnyadt bimbó" cimmel.

Élet és Irodalom, Bp. 1976. dec. 18.
XX. évf. 51. sz. 12. lap.

1977

BEMUTATJUK

El Kazovszkij

GRAFIKÁIT

El Kazovszkij festőművész Leningrádban született, 1964 óta él Budapesten, művészeti tanulmányait a Magyar Képzőművészeti Főiskolán végezte; Kádár György és Kokas Ignác tanítványa volt. 1970-ben állított ki először az orvosegyetem Baross utcai helyiségében a No 1 művészcsoportban, egy évvel később — a csoport emlékezetes kiállításán, az állatkerti oroszlánbarlangban. Azóta csaknem minden évben szerepel tárlaton. 1976-ban a Műcsarnokban, a Fiatal Képzőművészek Stúdiójának gyűjteményes kiállításán, 1977-ben a Petőfi Múzeum Ady kiállításán vett részt. Két festményét a fiatalok stúdiójának Duisburgban (NSZK) rendezendő bemutatójára küldték.

El Kazovszkijnak öt önálló kiállítása is volt már, a legelső és a legutóbbi a műegyetem villamosmérnöki karának „E" galériájában. A művész a József Attila Művelődési Központ gyermekrajz szakkörének vezetője.

El Kazovszkij rendkívül termékeny művész, és rendkívüli módon sokoldalú Oeuvre-je akár egy idős mesternek is elegendő lenne; festményei, rajzai és sokszorosított grafikái mellett tekintélyes a tűzzománc-, meg a plasztikai anyaga is. Így aztán érthető, hogy a festészete hangsúlyozza szobrászi, a grafikája pedig — tovább hurcolva ezt a plasztikai magot — festői értékeit.

Sokan lesznek, akik számára bizonyára meglepő, hogy milyen erős ennek a fiatal lánynak a századelő világa iránti nosztalgiája. Még érdekesebb, hogy mennyire átélt ez a vonzalom. Tökéletesen belehelyezkedik a korba, hogy aztán váratlan szellemi hátraarccal, a gyökeresen más, mai mondanivalóját közölje: a fiatal nemzedék számonkérő magatartásával nézi a kilencszázas évek álomvilágát. Ha elődök keresésébe fognék, talán Matisse, vagy Munch neve jutna eszembe, még inkább a német expresszionistáké. Végül is azonban Kazovszkij munkáiban sehogysem találnám a régi modernek nyomát. Egy — voltaképpen — klasszikus-expresszív szürrealizmus az övé, egy jellegzetes El Kazovszkij-féle stílus. Ezzel azt is mondtam, hogy autochton stílus.

Figyeljék a képcímeket. A képzőművészeti címadás általában leíró, vagy irodalmi, vagy éppenséggel irodalmiaskodó. Itt nem. A Kazovszkij-cím a művel, a rajz vonalvezetésével összeillő. Nem akarom a szót szaporítani, példaként csak az egyik képaláírást idézem: „Ilyen nincs."

Frank János

Élet és Irodalom, Bp. 1977. május 7.

ÉLET ÉS IRODALOM 12 XXI. évf. 19. sz. 12. lap.

Meseország utáni

re: Gutai Magda éppen *ebből* csinál most *Részvétel* című új verseskönyvében költészetet. *„Meggyökeredzik a léggömb / zsinege a földben. Tű se kell; / magától pattan szét a buborék."* És magától omlik össze Meseország, legalábbis a költő számára. Mert arra alighanem *más* tart már igényt: kisfia, akiről a könyv címadó verse is szól. S az anyává lett költőnő tudja: földközelbe került gondjainak ára van. *„Visszfény. Elbűvölt gyermekarc. / Apró, repeső, izgatott kezek. / — Részvétel és jelenlét ; a látomás helyett. —"*

De vajon meglehet-e a látomás eddigi, magateremtette, színes birodalma nélkül? Az álom görögtüzes varázsa után mindenesetre dideregtető az ébredés. A költő oda menekül, ahol a látomás tőle függetlenül is adott. A festészethez. Egry József és Gulácsy Lajos képeiben fedezi fel azt a látomásos világot, amelyről ő a *részvétel* kedvéért lemondani igyekezett. S hogy festményversei talán a legsikerültebbek, ez azt jelzi, hogy Gutai Magdának — legalábbis egyelőre — nem a programszerű *részvétel*, hanem a látomások versbe rendezése a legfőbb dolga. Csak ezáltal lehet *részvéttel* a világ dolgai iránt.

Így van ez akkor is, ha a *részvétel* tartalmaz valamilyen „jóságideológiát". Az egyik ciklus címe: *Ábel és Ábel*. A Kainoknak nincs itt helyük. *Jóakarattal* kíván védekezni a ragadozók ellen. Ha pedig mindössze ennyi a költő védekezése a világ borzalmaival szemben, akkor — ez törvényszerű — költészete válik önnön azilumává.

Festmények színeiből, intim pillanatokból rajzolja ki a maga világát, s a *Déjà vu*-vel, az egykori élmények emlékké nemesítésével védekezik. Így tűnik föl egy szecessziós világ, sziluettek és színes képek formájában. Így ragyog újra Kosztolányi alt-Wien porcelánja, így párolog föl az asztalnál a teagőz, vagy inkább annak — s valami sejtelmes, régi boldogságnak — az emléke. A költőnő így élheti ki korábbi ciklusaiban el-elfojtott vágyát a *látomás* iránt. Átlelkesíthet mindent maga körül; s mindezt az olvasó nem csekély gyönyörére, akit körülleng Nakonxipán sejtelme, s egy kissé rokokós, kicsit biedermeieres világ, *„Egy apró furulya a bohóc fehér kezében, / vagy a gödölyék a rét füvén, / együtt hancurozva a kiskutyákkal. / — A bohóc könnyei. A gödölyék nevetése. —"*

Hogy mindez költői válság terméke, azt Gutai Magda árulja el, *Krizis* című versében, ahol összefoglalja az előző ciklusok kulcsmotívumait. De vajon *csak* a költőnő válsága volna ez? Nem vibrál ott benne valami — nem is kevés — a *mi* bevallottan, vagy bevallatlanul meglevő századvég-érzetünkből? Mert ha Gutai Magda elvitathatatlan tehetségről tanúskodó kötetének — mint hisszük — van valóságalapja, akkor az éppen itt keresendő.

Melczer Tibor

mányát, s ehhez társítja a „vidéki" — vásárhelyi — Pákozdy Ferenc költészetének mind máig legteljesebb kritikai-irodalomtörténeti áttekintését. Végül Simon Zoltán, a *Változó világ — változó irodalom* kötetének lapjain is érződik a *genius loci*, az az ihletés, amelyet a szerző Debrecentől kapott. S ha ezt az ihletést mint esztétikai irányt akarjuk meghatározni, akkor a leghelyesebb, ha egy névre hivatkozunk: Barta Jánosra. Az ő egyénisége, esztétikai nézeteinek árnyképe vezeti a tanulmányok gondolatmenetét, olykor — és ez természetes — az ő következtetéseivel ellentétes irányokba is.

Az alma mater a szerzőknél a magyar irodalom huszadik századi fejlődéséről is meglehetősen homogén képet alakított ki. Kovács Kálmánnál, aki mint tudós a tizenkilencedik század kutatója, és jelen kötetében sem feledkezik meg róla, hogy példákat adjon Jókai és Mikszáth ürügyén mikrostrukturális tartalomelemző módszeréről, a huszadik századból súllyal Móricz Zsigmondot, Kodolányi Jánost, Németh Lászlót és Darvas Józsefet választja „témaként". Juhász Béla kedvenc írója Szabó Pál. Még akkor is, ha Solohovról ír, egy párhuzam erejéig fölvillantja a bölcs biharugrai mester példáját. De legjobb elemzéseivel — Illyés Gyula, Sarkadi Imre, Veres Péter, Fekete Gyula és Galgóczi Erzsébet — voltaképpen szintén ebbe az irányba tájékozódik. A tartalomjegyzék szerint Simon Zoltán a legnyitottabb, akinek érdeklődési köre Déry Tibortól Örkény Istvánon át az „idegen pályákig", a képzőművészetig ná közös nevezőre Rossinit és Lehárt a lekezelő „szaporaság" fogalmával. Ugyanígy fölöttébb meggondolná azt, amit 1968-ban Örkény István egyperceseiről írt: „... az írónia és a groteszk arra nem nyújt lehetőséget, hogy az író megvallja: miben hisz, mit támogat". Ez nem más, mint *ötlet-esztétika*. Jól hangzik, de semmi konkrét tartalma nincs. Az ötlet sugallta esztétika zsákutcájából a szerző itt is újabb sajátos ötlettel tud csak kikászálódni. Elnevezi az egyperceseket negatív vallomásoknak, hogy kimondhassa, ami az olvasó számára evidencia: az *Egyperces novellák* „... pozitív — társadalmunk fejlődésével és emberi eszményeivel azonos — irányba mutatnak".

Nem szaporítva a példákat: ha egy évtized alatt nem változik az új művek fényében a kritikus ízlésformája, akkor valami baj van... Igaz, a dokumentum-köteteknek tartalmazniuk kell a kritikusi Strum und Drangokat is, de hát a kritikus ma már *más*, mint akkor volt. Az *Alföld* kritikusai is. Csak nagyon hellyel-közzel kísért a kötetekben a „vidéki" kritika rossz szelleme: „Kiáltsunk nagyot, hátha meghallják! (Persze, a mi embereinkről csak jót, másokról . . .)" Mert ha erről van szó, akkor baj van. Zavar támad abban az értékorientációban, amelyet mindhárom szerkesztő-kritikus öntudatosan magáénak vall.

Ismét az „üstökös". Elismerem, unalmas. Csak bátorításul önmagunknak. Tudniillik az üstökösnek *önálló* fénye van, ami nem mondható el az égbolt nagyon sok fényes csillagáról. De még az irodalmiakról sem.

1978

el Kazovszkij

A Kertészeti Egyetem K-épületében el Kazovszkij: "A tárgyról és a tárgyiasitásról" cimü kiállitása március 12.-ig,
a budaörsi Jókai Müvelődési Házban Berki Viola grafikai kiállitása március 14.-ig,
a Bercsényi Klubban Kondor Béla emlékkiállitása /hetente változó anyaggal/ március 27.-ig,
a székesfehérvári István Király Muzeumban Veszelszky Béla festőmüvész emlékkiállitása március 12.-től tekinthető meg.
Németh János keramikus a Szoboszlói Galériában március 28.-ig mutatja be müveit.

Élet és Irodalom, Bp. 1978. márc. 11.
XXII. évf. 10. sz. 8. lap.

el Kazovszkij

A szegedi Bartók Béla Müvelődési Házban Somogyi Győző március 12.-ig,
az Ujpesti Mini Galériában Dombay Győző festőművész március 12.-ig,
a Hatvani Galériában Stefanovits Péter grafikus március 12.-ig,
a Helikon Galériában Nagy Sándor Zoltán március 9.-ől,
a Magyar Nemzeti Galéria Mühely-sorozatában Papp Oszkár festőművész március 14.-től mutatja be müveit, mint a lap közli a kulturális eseményeket ismertető rovatában.

Élet és Irodalom, Bp. 1978. márc. 11.
XXII. évf. lo. sz. 8. lap.

El Kazovszkij

Balogh Gyula, Marosvári György, Szakáll Ágnes, Székelyhidi Attila a Csili Galériában május 28-ig,
Honty Márta Iparmüvész a Somogyi Képtárban junius 4.-ig,
Morvay László grafikus a Ferencvárosi Pincetárlaton május 24.-ig,
Baranyó Sándor szolnoki festőmüvész a Debreceni Orvostudományi Egyetemen május 20.-ig,
Szüts Miklós grafikus a váci Vak Bottyán Muzeum kiállitótermében május 19.-ig,
Hajas Tibor a Fiatal Müvészek Klubjában május 18-ig, mutatja be müveit.
Szilvásy Nándor "Plakátok" c. kiállitása a Mücsarnokban megtekinthető május 4.-ig,
El Kazovszkij kisplasztikái a Fészek Müvészklubban május 16.-tól láthatók. Élet és Irodalom, Bp. 1978. május 13. XXII. évf. 19. sz. 8. lap.

El Kazovszkij, [ ]

EL KAZOVSZKIJ 1948-ban született Leningrádban. 1964 óta Budapesten él. Művészeti tanulmányait a Képzőművészeti Főiskolán végezte. 1976 óta a Képzőművészeti Alap és a Fiatal Művészek Stúdiójának tagja. 1970-ben állított ki először. Festményei mellett rajzai, sokszorosított grafikái és tűzzománc-, valamint plasztikai anyaga is rendszeresen szerepelt kiállításokon, megjelent lapokban, folyóiratokban. Több egyéni kiállítása volt.

Boríló 2

Mozgó világ, Bp. 1978 okt

IV/5

El Kazovszkij, [ ]

L: Lóránt Zsuzsa

P-hűs J.: Játszani is engednek 11

Népszabadság Bp. 1978 dec. 10-

El Kazovszkij

A müvész kiállitásáról a lap bemutatja egyik rajzát.
Repr.

Fenti rajzot lásd: Csajka G. Cyprián: "Ablakok" c. rajzának hátlapján.

Élet és Irodalom, Bp. 1979. ápr. 28.
XXIII. évf. 17. sz. 4. lap.

El Kazovszkij

"Határkiállitás" cimmel Vadas József ir az Iparmüvészeti Muzeumban rendezett "Határesetek" c. kiállitásról.
Hat müvész nevét emeiti meg, mindannyiuk munkáját igen szigoruan birálva:
Ásztai Csaba:"virágszirmokat csillogtató zománcreliefjei", Tar Zsuzsa: "négyszögekkel tördelt finoman árnyalt rombusza", Bajkó Anikó: "négy vagy öt felismerhetetlenségig összekokoszolódott- szétfoszlott rongydarabja, mely akár rozsdás vas is lehetne", Gecser Lujza müanyagszálakból készült munkája, El Kazovszkij fényképsorozataés Galántai György átázott nemzeti szinü zászlója egyaránt nem vivta ki a kritika elismerését.

Élet és Irodalom, Bp.1979. ápr.28. XXIII.évf.17. sz. 13. lap.
A Vadas-cikket lásd: Ásztai Csaba nevénél.

El Kazovszkij, festőművész

Az idén huszadszor rendezték meg a Szegedi Nyári Tárlatot. El Kazovszkij műve, lecsontozott figuráit kulisszák közé helyezte. (emlétve).

Tandi Lajos: Jegyzetek két tárlatról.
Tiszatáj, Szeged, 1979. 10. 90. old.

El Kazovszkij

A kulturális eseményeket ismertető rovatban közli a lap:
Lóránt Zsuzsa: a Studió Galériában dec. 22.-ig,
El Kazovszkij: a Karcagi Galériában dec. 30.-ig,
Gecser Lujza: a budaörsi Jókai Művelődési Házban január 6.-ig,
Almásy Aladár: a Helikon Galériában január 6.-i
Szegedy Krisztina: a Pszichiátriai Klinika Nappali Szanatóriumában január 8.-ig,
Gácsi Mihály: a miskolci József Attila Könyvtárban január 12.-ig,
Bak Imre: a székesfehérvári Ifjuságí Házban január 27.-ig,
Németh József: a hódmezővásárhelyi Tornyai Muzeumban mutatja be alkotásait.

Élet és Irodalom, Bp. 1979. dec. 15.
XXIII. évf. 50. sz. 8. lap.

El Kazovszkij, festő
diníettenező

a Csongor és Tünde egri dőadásának

a jelmezeit tervezte

Stuber Andrea, Nem mese ez, gyermek 28-29.

Ü; Tükör, Bp. 1986. jan. 5 XXIII/1

El Kazovszkij, festő

L: Bak Imre

–: Hetj ajánlat 3

Uj Jükör, Br. 1986. jan. 5 XXIII/1

El Kazovszky

neve említve Horváth György:

A Művészeti Alap vásárlásai'79 ex

Kiállítás a Műcsarnokban c.cikkében

/A cikket lásd Deim Pál-nál!/

Magyar Nemzet 1980.jan.20.

EL KAZOVSZKIJ

repr. "Napló"

ld. Marton László

Sz.A.: József Attila és a képzőművészet. Kiállítás a Petőfi Irodalmi Muzeumban'
UJ TÜKÖR 1980./XVII/15.sz.24-25.o.

El Karovszkij

„Hanyatt, ovagy a dzsan
háromszög" (repro)

Lóska Lajos: Rajsok a Várban.
Művészet, 1980. május – 32. lap.

El Kazovszkij

Róla is szól Simon Zsuzsa „Kényszerteória"

c. írása

– a cikket lásd: Tolvaly Ernőnél –

Mozgó Világ 1980. junius

El Kazovszkij, képzőművész

A Göcseji Múzeum kis földszintes kiállítótermében jún. 24.-ig új szerzeményekkel is merkedhetünk: El Kazovszkij egy művével.

Magyar Hajnalka: Gyűlik-e a gyűjtemény?
Zalai Hírlap, 1984. jún. 9. 9.-old.

El Kazovszkij, grafikus

L: Gulyás Gyula

Vadas József: Móka az egész világ

13

Élet és Irodalom Bp. 1986. júl. 11. XXX/29

El Kazovszkij, festő

h: Vető János

Sinkovits Péter: „I dérőjelben" 24-25

Új Tübör, Bp. 1986 aug. 31 XXIII/35

El Kazovszkij, festő
grafikus

Li Csiky Tibor

Frank János: 3. Fellbachi kisplasztikai Triennálé 13.
Élet és Irodalom Bp. 1986. szept. 5 XXX/36

El Kazovszkij

A művész részt vett az 1976
februárban az „Öt művész"
kiállításon a Berzsenyi
Kollégiumban.

Bekő László: Dátumok a magyar avantgarde...
Művészet, 1980. október – 20 lap.

El Kazovszkij, drúlettervező
jelmeztervező

a Vesztelmes viszonyok Pesti Szinházban

előadásának a jelmezeit
és drúlekit } tervezte

Stuber Andrea: Prüdeknek nem ajánlott 28.

Új Tükör Bp. 1986 nov. 9. XXIII/45

El Kazovnikij

festőművész

„Meggyőződést kereső figurái" a Műcsarnok dec.-januári kiállításán.

Molnár Zsolt
cikke

Magyar Ifjúság
1981 jan. 23.

El Kazovszkij, festő- és grafikusművész

a Stúdió '80 kiállítást a Műcsarnokban rendezték meg. — El Kazovszkij „Csendélet öt állatból" c. szövetből készült, de festmény-mintára keretbe állított munkája lényegében az absztrakt kollázsok legjobb hagyományait követi. |repr.|

Fecske András: Józanabb célok felé..
Dolgozók Lapja, 1981. jan. 25.

El Kazovszkij

„Fehete csendéletek"

Hegyi Loránd: Megjegyzések a Stúdió 1980-as...
Művészet, 1981. február – 46. lap.

El Lissitzky

A művész kiskompozícióin műanyag szobrainak képlékeny, puha formái és szinpadias tere jelenik meg.

Lóska Lajos: Tervek és lehetőségek.
Művészet, 1981. február – 4. lap.

El Kharrovszkij

El Kharrovszkij festményei és rajzai a művészet mitológiai értelmezéséből illetve a személyiség és a személyen túli struktúrák viszonyából indulnak ki. 1980-as...

Hegyi Lóránd: Megjegyzések a Studio
Művészet, 1981. február - 46. lap.

El Kazovszkij, képzőművész

a XI. salgótarjáni tavaszi tárlaton szerepel, a művész képe, feszített színdinamikája révén emeli a tárlat művészi színtjét.

Krunák Emese: A XI. salgótarjáni tavaszi tárlatról.
Nápjaink, 1981. ápr. 36. old.

El Kazovszkij jelmeztervező
graphus

a győri Kisfaludy Színház előadásainak
a jelmezeit tervezte

Zappe László: Győri kalandozások 7.
Népszabadság Bp. 1981. máj. 6.

El. Kazovszkij, festő

L: Aknay János

-Szabadtéri tárlat a Bástya Galéria 9

Népszabadság Bp. 1981. jún. 18

EL KAZOVSZKIJ PLASZTIKÁI

Ferencvárosi Pincetárlat

Csorog a „vér". Nem az igazi, csak a piros festék. Az installációk piros-fehér-fekete színpadát gipsz nőidolok és kutyasziluettek népesítik be, zsinórok és rácsok, hálók és egyéb kötelékek szövik át, tárgyiasítva a brutális ösztönerőket, a „szereplők" és közegük egymáshoz való viszonyát. A művész nem takarékoskodik a nyers és obszcén hatásokkal, ám mindig megmarad az állapotszerűség keretei közt: műveiből — nem véletlenül nevezi őket „csendéletnek" — többnyire hiányzik a cselekvés, az akció.

A *Kétszintes csendélet* című plasztikus kompozíción a felső szint figuráinak csatornalakó hüllők véres társadalma felel. A festményeken

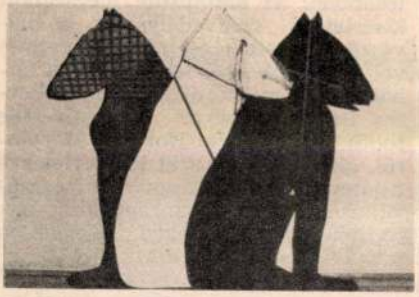

ábrázolt viszonylatok szelídebbek ennél: a felboncolt, ízekre szedett bábuk, a kosztümös hölgyek csupán önmagukat nézik a víztükörben. Beállítottak a pózok, díszletszerű a háttér; a képzeletbeli jelenetek „szövegét" diszharmonikus, csikorgó színvilág, darabos, tudatosan hányaveti festői forma helyettesíti. Nem a külső formák utánzása, hanem az életérzés, a világfelfogás rejtett belső szerkezete az oka, hogy úgy érzi a néző: a kiállítás a század eleji expresszionizmus tragédiáktól súlyos világát idézi. *(Képünkön kutyasziluettek a kiállítás anyagából)*

Nagy Zoltán

SZ. 3. o.

dijas tanulmányainak lehetősége

- A fennálló lehetőség ellené
nem került sor; ezen helyes tém
3./ "...különös figyelemmel kiv
tervszerü utazási és ösztöndijl

- E szempont az egyezményes é
megfelelően érvényesült; utóbbi
okoz egyes ösztöndijaknak nem f
hosszabb kutatói tapasztalatot,
pedig a lehetőségek csökkenése.
4./ "Fokozott figyelemmel kiván
munkatársak és adminisztrativ d
tanulmányait és nyelvtanulását.

- A valóságban a Kutatócsopo
ritkán szolgáltak valós munkahe
nésük nem egyértelmüen negativ.
szervezett nyelvtanulás szinte
5./ "A Szakszervezeti Bizottság
anyagi lehetőségeihez mérten fo
a fiataloknak kulturális célokr

- A SZB által kezdeményezet

...vészetet, persze korántsem csak technikai tudása révén. *(Képünkön a művész egyik vázája)* **Sík Csaba**

Folyóirat

MOZGÓ VILÁG

Váratott magára a hetedik évfolyamát taposó folyóirat 3—4., kettős száma, míg megérkezett, s üdvözölhetjük: új főszerkesztővel (Kulin Ferenc; helyettese: Reményi József Tamás), új kiadónál (Lapkiadó Vállalat), és olyan lett, mint egy rakott szekér, amelyre itt is, ott is ráfért még egy villával — szóval tartalomban a zsúfoltságig gazdag. Attól is van így, hogy művészet és kultúra ennyi égtájára-szeletére-műfajára

El Kazovszky, képzőművész

1981. VI. 10. 10.45 Petőfi
Láttuk, hallottuk...
- A soron következő ferencvárosi Pincetárlat egy különös v
épitő fiatal müvészt mutat be. El Kazovszkijt. A művész ál
figurákból és tárgyakból panoptikummá óhajtja varázsolni a
állitó termet.

Láttuk, hallottuk...
1981. VI. 10. Petőfi 10.45

lágo
at
ki-

1021

Studio '81 in Szeged

Die Leistungsschau des Studios Junger Künstler wurde am Wochenende im Haus der Jugend in Szeged (Südungarn) eröffnet. 115 junge Künstler unter 35 Jahren repräsentieren 250 Arbeiten. Dem Studio gehören mehr als 300 Mitglieder an, darunter Hochschulabsolventen und begabte Amateure aus allen Teilen Ungarns. Unter den Ausstellern in Szeged wurden 20 mit verschiedenen Preisen gewürdigt; das ZK des Ungarischen Kommunistischen Jugendverbands (KISZ), das Studio der Jungen Künstler sowie der Budapester Stadtrat stifteten Preise von je 15 000 Forint, die an Elena Kazowszkij, Péter Földi, István f. Zámbó, Zsuzsa Katona, Gábor Nagy, András Endre Tornay und Gábor Zrinyifalvi verliehen wurden. **(MTI)**

war einberufen word
die an den Weltmä
hende Ölschwemme
Die Ölschwemme
durch die Öleins
Verbraucherländer
ren aber auch du
tend hohe Rohölf
Arabiens — der
Barrel pro Tag
Saudi-Arabien
über 40 Proze
von den OPEC
ten Menge.

Yamani ver
fen die Ansicht, da
OPEC-Minister in Genf auf e
nen einheitlichen Ölpreis einigen

en
je
tzte
zin-
höht.
war
Aral
Esso,
ten im

1981 AUG 1 8

DAILY NEWS

1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

SAJTÓFIGYELŐ

SAJTÓFIGYELŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726
JELENKOR
1981 NOV

El Kazovszkij képzőművész

E számunk illusztrációit EL KAZOVSZKIJ készítette, aki Leningrádban született, általános iskolába egy középuráli kisvárosban járt, a gimnáziumot Budapesten végezte. A Magyar Képzőművészeti Főiskolán Kádár György és Kokas Ignác növendékeként 1976-ban kapott diplomát, azóta kiállító művész. 1979-ben tagja lett a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetségének. Festészettel, grafikával és kisplasztikával foglalkozik, 1977 óta előadásokat (performence-okat) rendez „Dzsan panoptikum avagy Játék az eltárgyiasításról" címmel, melynek motívumai szervesen kapcsolódnak képzőművészeti munkáinak motívumaihoz és szereplőihez. – 1980-ban Derkovits-ösztöndíjat kapott, tevékenységét a Fiatal Képzőművészek Stúdiójának rajzkiállításán Tatán 1980-ban, a Stúdió éves kiállításán, ugyanebben az évben Budapesten, 1981-ben Szegeden díjjal jutalmazták.

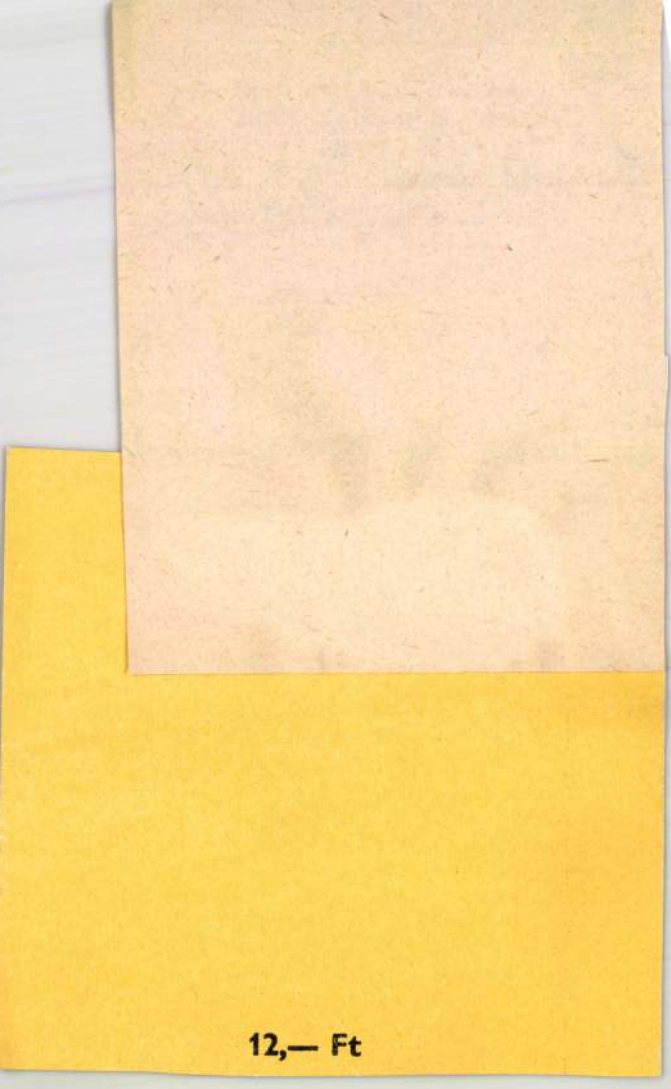
12,— Ft

El Kazovszkij, kés

E számunk illusztrációit EL KAZOVSZKIJ készítette, aki Leningrádban született, általános iskolába egy közép-urali kisvárosban járt, a gimnáziumot Budapesten végezte. A Magyar Képzőművészeti Főiskolán Kádár György és Kokas Ignác növendékeként 1976-ban kapott diplomát, azóta kiállító művész. 1979-ben tagja lett a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetségének. Festészettel, grafikával és kisplasztikával foglalkozik, 1977 óta előadásokat (performence-okat) rendez „Dzsan panoptikum avagy Játék az eltárgyiasításról" címmel, melynek motívumai szervesen kapcsolódnak képzőművészeti munkáinak motívumaihoz és szereplőihez. – 1980-ban Derkovits-ösztöndíjat kapott, tevékenységét a Fiatal Képzőművészek Stúdiójának rajzkiállításán Tatán 1980-ban, a Stúdió éves kiállításán, ugyanebben az évben Budapesten, 1981-ben Szegeden díjjal jutalmazták.

– : A Jelenkor krónik

Jelenkor, Pécs, 1981. nov.

XXIV/11

El Kazovszkij

Tijlaki Gabriella: Hol maradtak a meglepetések?
(XII. Párizsi Biennálé)

Kunószet, 1983. február

El Kazovszkij

P. Kabát Erzsi: Kapparok a XII. Párizsi Biennálén

Művésznő, 1983 február

- El Kazowszkij, grafikus

L: Gál Tamás

P. Kücs J. Hol a gazda? 7

Bp. 1981 aug. 28

Nincsabadság

El Kazovszky, képzőművész

A szegedi Ifjúsági Házban rendezték meg az évi nagy Stúdió '81 kiállítást.

El Kazovszky „Nagy csendélet"-nek nevezett, buján szaporodó és folytonosan meglepetéseket kínáló műve csak „kóborlás" közben születhetett, mert nyárspolgári szempontok szerint annúgy „haszontalan" tettek, mert így ahogy vannak, nem forgalmazhatók sem a műkereskedelemben, sem az állandó nyilvánosság számára készült köztereken, középületeken. (említve), egyelőre csak „hasznosságon" túli magatartást fejeznek ki.

P. Szücs Julianna: Beszámoló a szegedi Stúdió '81 kiállításról.

Népszabadság, 1981. aug. 28. 7. old.

El Kazovszkíj, képzőművész

A Fiatal Képzőművészek Stúdiójának kiállítását Szegeden, az új Ifjúsági Házban rendezték meg. — El. Kazovszkíj műve szerepelt a tárlaton. „A nagy csendélet" c. /repr./ — Elsősorban El Kazovszkíj installációja tartozik a második kategóriába. A festményeiről jól ismert lényeket térbe helyezve alakítja ki a maga időtől, valóságos helyszíntől függetlenül bármikor tovább építhető világát.

P. Szabó Ernő: Stúdiókiállítás Szegeden.
Magyar Ifjúság, 1981. szept. 22. 27. old. és 28 -"-

A műtárgy szellemet sugároz...

1021

A nemrégiben láthattuk a Műcsarnokban azt a kiállítást, amelyen három művész mutatta be alkotásait. *El Kazovszkij, Záborszky Gábor* és *Banga Ferenc* művészetét nehéz lenne bármilyen megközelítésben együtt tárgyalni. Egyetlen közös vonásuk: ők hárman képviselték hazánkat 1982-ben a párizsi Fiatalok Biennáléján.

Banga Ferencnek az elmúlt évben — amikor is elnyerte a Munkácsy-díjat — három egyéni kiállítása volt, több kollektív tárlaton szerepelt, köztük a salgótarjáni I. Rajzbiennálén, a Debreceni Nyári Tárlaton, mindkettőn díjat kapott. Voltak munkái Szegeden, a Nyári Tárlaton, továbbá két nyugatnémet és egy tokiói nemzetközi kiállításon. Díjat nyert a III. Nemzetközi Kisgrafikai Quadriennálén, Besztercebányán is.

Németh Lajos róla szóló könyve a Képzőművészeti Alap Kiadóvállalatának sorozatában 1981-ben, év végén jelent meg. Ebben olvasható, hogy „Banga művészetének formavilága egységes szellemű. Stílusának legfőbb jellemvonásai, jelés jelképrendszere gyorsan kialakultak. Ennek ellenére megfigyelhető művészetében valamiféle belső mozgás, alakulás. Korai grafikáin a jellegzetes, szálkásan rajzolt figurák nagyobb foltokba tömörültek, csaknem teljesen betöltötték a lap egész felületét. A későbbi rajzokon mind több az üresen hagyott rész, a figurái is kisebbek . . .”

— *Ön miben látja a változás okát?* — kérdezem Banga Ferenctől.

— A sok összetevő közül talán a legfontosabb az, hogy a japán és kínai művészetet tanulmányozva tudatosodott bennem a lapon belül be nem töltött részek fontossága. Majdnem olyan fontos az, amit nem rajzolok meg, mint az, amit megrajzolok. Hiszen ha a figurák körül üres tér van, úgy a formák élni tudnak benne, s a néző meg tudja ezt tölteni a saját fantáziája szerint. Szabadságot ad, lehetőséget biztosít.

— *Korai munkáit látva mindig volt olyan érzésem, hogy erős a vonzódása a faragott népművészeti tárgyak ábrázolásai iránt. Jól éreztem ezt? És ha igen, mi volt ennek a szellemi orientációnak az eredete?*

— Van, aki ma is nagyon határozottan érzi ezt. Talán némi magyarázatot az adhat, hogy 1967-től 1972-ig a Néprajzi Múzeumban dolgoztam tárgyrestaurátorként. Közvetlen kapcsolat-

sok és a szexuálterápiai szakemberek szerint ez a fő probléma! Ez pedig óhatatlanul maga után vonja a ritkább nemi kapcsolatot, csak a férfiak többségének — lehet, hogy a nő nem adja tudtára vagy hiába is adná — erről fogalma sincs!

— Az alkoholizmusról és a rákról: B. D. mindkettőt, orvosokra hivatkozva, pszichés betegségként említi. Lényeges különbség: az alkoholizmus kivédhető, az egyéntől függő betegség, az akaratgyenge emberek betegsége. B. D. talán felcserélhette az okot és az okozatot: nyilván azért pöröl, veszekszik az asszony, mert nincs kedve részeg hitvese után ágyneműt mosni, lakást takarítani. És a tizenévesek alkoholizálását és narkózisát mivel magyarázza? Ott még nincs asszony a háttérben! Annak bizonyára más oka van, mint az előzőeknek is!

A rák nem tipikus férfi betegség! S a nők vajon miért kapják meg?

— Második műszak... Nem hiszem, hogy a férfiak 100 százaléka vállalná. S akik igen, azok sem mindennap! Ezzel szemben a nők második műszakja, a háztartás és a gyerek — mindennapos gond. A férfiak második műszakjának jövedelme jórészt az ő extra igényeiket elégíti ki: kocsi (amit a nő nemigen vezethet), hifitorony (a nő néha felteheti kedvenc lemezét), s nem pedig a nő 200 forintot meg nem haladó fodrász- és kozmetikaköltségére kell.

végezhetnek (vagonrakás, bányászat). Ezekért nyilván több pénz jár, mint a gépírásért. De: nem egy családot ismerek, ahol például a szövőnő vagy orvos feleség többet keres, és mégsem kiáltja ki magát családfőnek — mivel ilyen nincs is!

Arról, hogy a nő életében a terhesség és a szülés az egyetlen komoly próbatétel, amit már rég a férfiak nyakába sóztak volna, ha lehetne, s amit bőven kiegyenlít a férfiak katonai szolgálata — nevetséges vitázni. Mindösszse a tények: míg a nők eme tehertétele biológiai adottság, addig a katonaság olyan — férfiak által kitalált! — intézmény, amit egyszer majd talán meg lehet szüntetni.

Másik olvasójuk szerint a férfiak egyedül „összeesnek, mint a Samu nadrágja". Ez azért túlzás, bár szemmel látható a változás (elhanyagolt külső, rendetlen lakás).

Egy harmadik hozzászólás a nők szülési kedvének csökkenését említi. Mellőfogás ezt a nők számlájára írni! Talán a HELYZET az oka, melyet nem lehet felelősségre vonni. Csak a férfi fizetéséből megélni nem lehet, még gyerek nélkül sem! Bár lehet, hogy egy család életébe eleve bele van kalkulálva, hogy a nők is keresnek, s így nincsenek gazdaságilag kiszolgáltatva a férfinak — de akkor hogy legyen több gyerek?

Az, hogy egy alkoholista felesége azért nem válik el, hogy uralkodni tudjon a férjén — gyermeteg ma-

másféle hátrányok ellen küzdő nőkre hárítják?

S vajon miért szeretett volna egy játékos felmérés szerint egy moszkvai főiskola lánydiákjainak túlnyomó többsége fiú lenni, és miért nem szeretne egy fiú sem lány lenni?

Egy szegedi olvasójuk

Ne váljunk jogfosztottakká!

1974-ben az akkori munkahelyemen megismerkedtem egy férjes asszonnyal, akinek volt egy akkor hároméves kislánya. Panaszkodott, hogy férjével rosszul élnek, a válás gondolatával foglalkozik, másfél hónapi ismeretség után megszöktettem. A családi zajtól távol, jó kétszáz kilométerre vittem, albérletbe, ahol ő munka helyett strandra járt, mert én igen jól kerestem. Annyira tetszett neki a gondtalan, léha életmód, hogy kislányát is csak az én kifejezett kívánságomra volt hajlandó az anyjától — nagymamától — utánunk hozni! A kislányt egyébként nagy szeretettel — édesapjának legnagyobb megelégedésére — neveltem. Ezt az apa a bíróságon is hangsúlyozta.

Pontosan egy évig laktunk itt élettársi kapcsolatban. Ezalatt egyszer fordult elő közöttünk komolyabb vita. Terhes lett, és mindenáron kapartatni akart, én elleneztem. (Csak évek múltán tudtam meg, ekkor egy másik férfitől is elkérte a 600 forintot kaparásra, mert annak is azt mondta, hogy tőle

Egyik napon, amikor viszem haza a télire való tüzelőt, meg az eltenni való gyümölcsöt, beállít hozzám egy férfi. Azt mondja, hogy takarodjak. Mint derült égből a villámcsapás!

Én mentem, a férfi maradt. Időm csak arra volt, hogy feleségemnek átadjak egy jelentősebb összeget gyermektartás céljából, hogy amíg a válóper be nem fejeződik, gyermekemnek azért legyen harapnivalója. A biztonság kedvéért aláírattam vele egy átvételi elismervényt is. A válóperes tárgyaláson azonban erre nem volt szükség, mert ennek tényét ő maga is elismerte. A bíró (férfi volt) azt kérdezte tőlem: — Mikor adta át ön ezt az összeget? Mondom: augusztus 23-án, amikor kiebrudaltak. Ja, úgy! Tudniillik, hogy a naptári hónap végéig (bürokrácia) jogilag közös háztartásnak számít, tehát ami összeget ön adott, az tulajdonképpen nem összeg, hanem az semmi; ennek folytán, kedves barátom, köteles elmaradt gyerektartást fizetni. Na, mondom, egye fene, ha már így vagyunk. Maga az összeg egyébként jóval több volt, mint ami járna. De ezt nem is említették, a tanácsvezető bíró egészen mást említett, szó szerint: „Az ön gyermeke még csak kettő éves, a felesége még gyesen van, hát őt is csak el kell ám azért tartani." Elmaradt asszonytartás címén további összeget (jelentőset) csíptek le a jövedelemből. Miközben...

Miközben a nejem a már említett férfitől további összegeket zsebelt be!

Időközben orvosszakértői vizsgálatot is elrendelt a gyámügy, mert ugye, aki ebben az országban ennyi disznóság után is ragaszkodik a gyermekéhez, az csak hülye lehet. A szakértő azonban nem volt hajlandó az anya és a gyámügy elvárását alátámasztani. Nem tesz semmit! Én csak apa vagyok! Fizetni persze kötelességem! Fizetek is rendszeresen, bár a volt anyuci keveselte a bíróságon megállapított összeget, ezért annak felemelése végett perelt.

Időközben keresetet nyújtottam be a bíróságnál a gyermekelhelyezés megváltoztatása tárgyában, mivel kislányomat ellenem nevelték, a láthatásokat sorozatosan meghiúsították (a gyámügy támogatásával, de teljesen indokolatlanul, csupán szimpátia alapon). Az első fokú tárgyaláson ugyanaz a bíró ordított rám, aki a válást kimondta. Érdemi tárgyalásról szó sem volt. Az elutasító ítéletet megfellebbeztem. Másodfokon már a nevemet sem kérdezték, egyetlen szót sem szóltak hozzám. Nem egészen öt perc után közölték velem, hogy a gyermekemhez semmi közöm. Ennek jó másfél éve. Azóta egyszer sem került sor láthatásra, annak ellenére sem, hogy én kivétel nélkül minden hónapban 140 kilométert utazom gyermekem láthatása céljából. Jelen pillanatban is itt tartunk.

Környezettanulmányt a gyámügytől szerzett be a bíróság, bár én azt nem olvastam, tudom, hogy abból a következőket kifeje-

ban voltam tehát az eredeti népművészeti tárgyakkal. Ezekből többek között az alkotó fantázia mozgását lehetett megérteni, megérezni. A rosszul értelmezett „népiesség"-ből épp a szellem hiányzik. Holott a népművészet lényege éppen szellemiségében van. Én nem a formát vettem át, hanem az arányrendszert csodáltam, s a világ elrendezésének és emberibbé tételének igényét. Ha valaki csak a külső motívumot veszi át, az kiüresedett formához jut el.

— Más tanulságokkal is járt az akkori munkája?

— A másik legfontosabb tapasztalatom az volt, hogy nincs a művészetben hierarchia, nincs kitüntetett művészeti irány. Ami művészet Ázsiában, az művészet Európában is, s egy szék lehet éppolyan művészi tárgy, mint egy pásztorbot vagy egy rajz. A múzeumban összefért az óceániai szobor a magyar

székkel — összetartotta őket az, hogy mindkettő az emberi szellem terméke, és az ember kezemunkája. Nincs külön magas-művészet és népművészet, vagy iparművészet. Művészet van, mely eredményeiben objektív, s amelynek eredményeihez mindenkinek joga van hozzájutni. Másrészt nyilvánvalóvá vált számomra, hogy teljesen helytelen a görög-római művészet tradícióját az egyedül üdvözítőnek, az ideálisnak feltüntetni. A görög-római hagyomány egy a sok közül, s még azt sem lehet rá mondani, hogy a legjobb vagy a leghosszabb érvényű. Pedig sokszor ezt próbálják elhitetni és mércéül használni. Ez a szemlélet nagy gátja a művek befogadásának.

— Hogyan érti azt, hogy a művészet eredményeiben objektív? Hiszen a hivatalos műbírálattal foglalkozók is hányszor emlegetik, hogy „én így érzem"; „én jónak érzem" vagy hasonlókat. Sőt a műtárgy, ahogyan az előbb megfogalmazta, szellemet sugároz...

— A faragott pásztorbottól a képig minden műtárgy az ember igazságait is kell hogy közölje. A művészet által kimondott igazságok érvénye pedig független annak publicitásától. Természetesen ahhoz, hogy egy műtárgy betölthesse feladatát, érvényesíteni is tudni kell. Ebből a szempontból nyilvánvalóan hátrányosabb helyzetben van egy kis ország művészete, mint egy nagy országé. De a tanzániai, néger művész igazságai éppúgy az ember igazságai, mint a miénk vagy a franciáké. Ezért gondolom, hogy a művészet igazságai függetlenül tértől és időtől — igazságosak.

— És mit kezdhetek én — az előző példánál maradva — a tanzániai alkotó igazságával?

— Az egyénnek kell kiválasztani, hogy ő személy szerint miből profitál a legtöbbet. A lehető legnagyobb felkészülést igényli, hogy saját életünket minél teljesebbé tegyük. Úgy gondolom, hogy minél inkább szélesedik látókörünk, bővül ismeretanyagunk, annál boldogabb lehet életünk. És csak komfortérzésünk féltéséből próbáljuk bebizonyítani önmagunknak és másoknak, hogy bizonyos kultúrák nagyon távol állnak tőlünk.

— Szó esett már róla, hogy megkülönböztetett figyelemmel a kínai és japán művészetet tanulmányozta, sőt a múlt évben járt is Japánban. Az üres tér értékének felfedezésén kívül volt-e más, hasonló felismerése?

— Igen, a másfajta problémák, gondolatok iránti érdeklődés, tolerancia. Érdeklődéssel kell tudnunk hallgatni embertársainkat, mert tanulhatunk tőlük, még ha nézeteink nem is egészen azonosak. Filozófiájuk lényegét is ebben látom: nem feltétlenül az igazság keresése, az igazság érvényre juttatása a fő céljuk, hanem a tolerancia, a megegyezés a teljesebb boldogság érdekében. Megmutatom a japán grafika októberi kiállításának katalógusát. Nézze! Itt minden van: a hipertől a szuperig, lírában és konstruktívban egyaránt. Együtt a divat és a tradíció.

Miközben Banga Ferenc az írás illusztrálásához rajzai közt válogat, kikeresem Németh Lajos könyvéből a következő mondatot: „Banga művészi világa... a köznapi valóság, a banalitásvilág feltérképezése, afféle groteszk szociológia." Hozzátehetjük: mélyen átérzett felelősségtudattal végzett tevékenység eredményeként alakult ki, s változik tovább művészete.

Chikán Bálint

1983 APR 15
MAGYAR IFJÚSÁG
SZÁTÓFIGYELŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 387-748, 340-726

KISZ-DÍJ '83

A politikát képpel felöltöztetni

Indokolás: „... A Hét munkatársaként végzett magas színvonalú tevékenységéért, a külpolitikai kérdések fiatalok számára is közérthető megjelenítéséért."

Felolvastam. Nézünk egymásra. *Sándor István* arcán némi bizonytalanság: ez kérdés? megállapítás? kötekedés? Udvariasan bólintson, profiként vegye tudomásul a szembedicsérő szavakat, vagy illik elfogódnia, s egy keveset gyűrni „szoknyája korcán"? Magam is tanácstalan vagyok. A beszélgetést kamerák össztűzre irányított csövei között, kábeleken botladozva, telefon-

mindaz a külpolitikai eseménysor, hír, összefüggés, amely hétfőtől vasárnapig történik, érkezik, létrejön és fontosnak ítélhető. Lehetőleg ugyanakkor nem nyakon öntve négy-ötmillió nézőnket információzuhataggal, bár nem is kímélve meg a lényegtől. Ez pokolian nehéz. A „vevőkör" igen változatos. Ítéletek és előítéletek, felkészültség, érdeklődés és nyitottság dolgában. Máig nincs kész elképzelésem, receptem a műsorvezetésre. Inkább azt tudom, mit nem akarok. Nem szeretnék megváltozni attól a pillanattól, hogy átlépem a 3-as stúdió küszöbét. Nem szeretnék a műsor-

mert azonnal
tem a tűzhöz,
pillanatok múl
síthettem álla
tókat Varsób
ben, Bonnban,
utóbbi fővárosl
öt éven keres
hattam. És
még nem tudt
gondoltam, ez
iskolám a tév
höz. Olyan
amely nem n
adatik meg. Sz
kozva ismertem
vézés technikáj
lógiáját, annyi
riportot ké
amennyihez ked
volt. Kevés kockázattal, hisz nem ez volt a főállásom. Amikor idehaza Hajdú János megtisztelt ajánlatával, tulajdonképpen olyan műsor nevében beszélt, amit én egyszer sem láttam.

— *Mégis könnyű volt a döntés?*

— Iszonyú nehéz volt a döntés. Azt a feladatot, az abból származó előnyöket, szakmai ismeretszerzési lehetőséget, amit a Magyar Távirati Iroda munkatársaként, külföldi tudósítóként megszerezhet az ember, a mi szakmánk csúcsának tartom. Ezzel szemben állt, hogy a fél országnak beszélhetek egy már nem ismeretlen, de számtalan veszélyt, kockázatot, ugyanakkor megszokhatatlan varázslatot jelentő eszköz, a televízió segítségével.

— *Mi billentette erre a mérleg nyelvét?*

És már Bonnban kezdődött. A kerek bőr segített egy sor olyan, a szakmához tartozó dologban is, amelyet anélkül, hogy prominens hírügynökségi kolléga lába között (vagy ő az enyém között) el ne gurítottam volna a labdát, „köténytt" ne adtam volna neki, nem sikerül megtudnom, elintéznem, felhasználnom. Értesülések, szigorúan őrzött bizalmas információk cseréltek így, fedezet és csatár között gazdát. Dehát ez régen volt...

— *De a foci megmaradt?*

— Persze. Mi több, utánpótlás is van. Négyéves fiam szenvedéllyel és hozzáértéssel kergeti a labdát.

— *Te viszont nem kergeted a népszerűséget. Legalábbis „nem folysz még a vízcsapból is".*

— Ez a tipikus tévés betegség elkerült. Eddig

El Kazovszkij, grafikus
szobrai

L. Farkas Ádám

Vadas J. Lapos plasztikák

13

Élet és Irodalom, Bp. 1983. aug. 12. XXVII/32

U Kazrovskij

Gyetvai Ágnes: Milyen az „uj szenzibilitás”? 2

Művészet, 1983. május

1021

Mai magyar grafika és rajzművészet

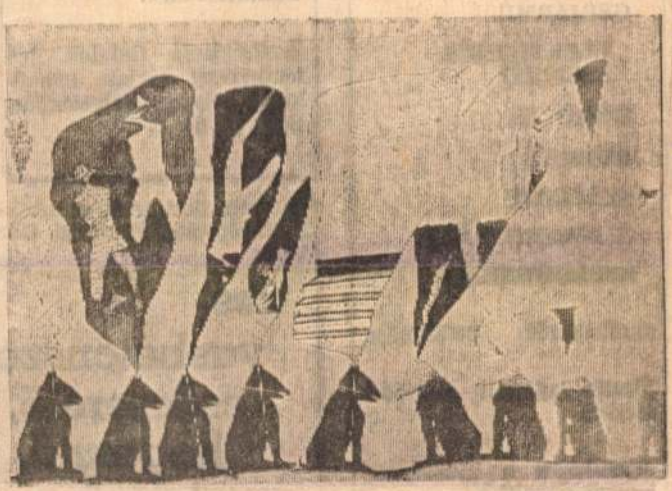

El Kazovszkij: Állatlélektan (Torzított önéletrajzok).

A napokban nyílt meg a Magyar Nemzeti Galériában a mai magyar grafika és rajzművészet minden eddiginél nagyobb szabású seregszemléje. Egész teremsort ölel fel a több mint 300 művet bemutató kiállítás, amely a művészeti ág teljes panorámáját nyújtja. Érdekes és tanulságos mód nyílik az összevetésre a Műcsarnokban levő kortárs külföldi képzőművészeti kiállítással. Alkotóink most nincsenek lépéshátrányban. Minden mai törekvés képviselőre, sőt iskolára talál nálunk is. Mennyiségileg legtöbb a pop art sokfelé ágazó törekvése, de igen nagy a geometrikus absztrakcióhoz tartozó lapok és a szürrealista művek aránya is. A régi értelemben vett realizmus már aligalig bukkan fel, a szenvtelen, a fényképezőgép lencséjével versenyre kelő fotórealizmus pedig főleg a különféle trükkös fotónegatív-átfordításokban és a felülethatások tanulmányozásában jelentkezik, gyakran szürrealista felhanggal. A kiállító művészek zöme a fiatal nemzedék tagja, 30—40 évesek, akik technikailag igen felkészültek, és minden újításra érzékenyen reagálnak.

Feltűnő, hogy a művészek általában rossz közérzettel figyelik a világ eseményeit, alapállásuk: aggódás a jövőért. Mintha egy nagy békedemonstráció tanúi lennénk, melynek képviselői a maguk sokszor igen áttételes módján az iróniától a brutális tagadásig húzódó magatartással tiltakoznak a bonyolult jelen ellentmondásai és a jövő fenyegetettsége ellen. Vidámságukat, játékosságukat szinte maguk előtt is rejtegetve, de titkon kifejezik, gyakran nehezen megközelíthető magánmitológiákkal. Iróniával fogadják és megkérdőjelezik a múlt értékeit is, lázasan új formák és új tartalmak után kutatnak. Jellemző hazai sajátosság, hogy az egyes törekvések nem tisztán jelennek meg, mint a nyugati nagymestereknél, hanem egymásba olvadnak, és egyéni karaktert nyernek, mint például a fiatal El Kazovszkij-nál, akinél az avantgarde vonások a pop arttal és a naiv művészet egyes vonásaival keverednek elgondolkoztató, szellemes, játékos műveket eredményezve.

Néhány kiemelkedő szép lappal jelentkezik az idősebb közül Deim Pál, Gacs János, Kaján Tibor, Kondor Lajos, Molnár Gabriella, a fiatalok közül Banga Ferenc, Balla Margit, Dienes Gábor, Lacza Márta, Kéri Imre, Helényi Tibor, Kemény György, Pincehelyi Sándor, Schmal Károly, Bálványos Huba, Szabó Tamás, Pócs Péter.

Orosz István: Egy jeles vadkert

A grafika évtizedek óta a magyar képzőművészet erőssége. Ezt a rangját ma is tartja.

Bresztyánszky Ilona

1983 JUL 23
NÓGRÁD
1091 BUDAPEST, IX., DÉLI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726
MAHIR
SAJTÓFIGYELŐ

GYÁSZJELENTÉS

Mély fájdalommal tudatjuk, hogy

TÓTH JENŐNÉ

életének 72. évében elhunyt. Temetése 1983. július 26-án, 15 órakor lesz a salgótarjáni központi temetőben.

A GYÁSZOLÓ CSALÁD

*

Fájó szívvel értesítjük a hozzátartozókat és ismerősöket, hogy a szeretett édesanya, nagymama és dédnagymama,

ÖZV. KAMASZ JÁNOSNÉ

életének 76. évében rövid ideig tartó betegség után hirtelen elhunyt. Hamvasztás utáni búcsúztatása július 25-én, 16 órakor lesz a kisterenyei régi temetőben.

A GYÁSZOLÓ CSALÁD

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ezúton mondunk köszönetet mindazoknak, akik felejthetetlen halottunk,

VARGA ELEMÉR

temetésén megjelentek, sírjára koszorút, virágot helyeztek, mély gyászunkat részvétükkel enyhíteni igyekeztek.

A GYÁSZOLÓ CSALÁD

A salgótarjá

férfidolgozók részére felvételt hirdet:

ASZTALOS

ÁCS

GÉPJÁRMŰ

ELEKTROMOS SZERELŐ

KŐMŰVES

KUBIKOS

SZÁLLÍTÓ

ANYAGMOZGATÓ

SEGÉDMUNKÁS

munkakörök betöltésére.

Fizetés kollektív szerződés szerint.

Jelentkezés a gyár munkaügyi osztályán.

SZÁMLÁZÓT,

ÁRUKIADÓT

ÉS

TÉRMESTERT.

Érettségizett fiatalok jelentkezését várjuk. Jelentkezés helye: Salgótarján, Baglyasi út 3.

Kiemelt budapesti munkákra a Közép-magyarországi Közm vesz:

ács,

vasbetonszer

csőszerelő,

hegesztő,

kőműves

munkáso

kubikos

segédm

Helyben biztosítunk szállást, ét Nógrád és Heves megyéből taink vannak.

Jelentkezés: felvételi irodáink metróállomások mellett:

- Arany János utcai me Budapest VI., Zichy rok)
- Kőbánya—Kispest vé sz. mh főépítésvezető Bottyán u. 43. sz. há Központban: Gödöllő,

A Nógrád megyei Sütőipari Vállalat felvesz:

- **kőműves,**
- **festő,**
- **lakatos**

szakmunkásokat.

Jelentkezés a vállalat munkaügyi osztályán, Salgótarján, Rákóczi út 146.

ÜM Salgótarjáni Öblösüveggyár felvételt hirdet:

- **ESZTERGÁLYOS**
- **MARÓS,**
- **HEGESZTŐ,**
- **SZIKRAFORGÁCSOLÓ,**
- **LAKATOS,**
- **SEGÉDMUNKÁS MUNKAKÖRBEN.**

Jelentkezni lehet gyárunk munkaügyi osztályán mindennap 6 órától 14 óráig.

A Nógrád megyei Iparcikk-k

szeptember 1. napjától 1986. d

szerződéses üz

átadja a következő üzleteket.

398. sz. iparcikküzlet (7/731 jel Mátranovák-bányatelep

EZERMESTER

Ezermester Úttörő és Ifjúsági

Il Karoszkij

Husz Mária: Derkovits ösztöndíjasok bemutatkozó kiállítása

Miskolc, 1983. július

EL KAZOVSZKIJ

1021

Mai magyar grafika és rajzművészet

A napokban nyílt meg a Magyar Nemzeti Galériában a mai magyar grafika és rajzművészet minden eddiginél nagyobb szabású seregszemléje. Egész teremsort ölel fel a több mint 300 művet bemutató kiállítás, amely a művészeti ág teljes panorámáját nyújtja. Érdekes és tanulságos mód nyílik az összevetésre a Műcsarnokban levő kortárs külföldi képzőművészeti kiállítással. Alkotóink most nincsenek lépéshátrányban. Minden mai törekvés képviselőre, sőt iskolára talál nálunk is. Mennyiségileg legtöbb a pop art sokfelé ágazó törekvése, de igen nagy a geometrikus absztrakcióhoz tartozó lapok és a szürrealista művek aránya is. A régi értelemben vett realizmus már alig-alig bukkan fel, a szenvtelen, a fényképezőgép lencséjével versenyre kelő fotórealizmus pedig főleg a különféle trükkös fotonegatív-átfordításokban és a felülethatások tanulmányozásában jelentkezik, gyakran szürrealista felhanggal. A kiállító művészek zöme a fiatal nemzedék tagja, 30—40 évesek, akik technikailag igen felkészültek, és minden újításra érzékenyen reagálnak.

Feltűnő, hogy a művészek általában rossz közérzettel figyelik a világ eseményeit, alapállásuk: aggódás a jövőért. Mintha egy nagy békedemonstráció tanúi lennénk, melynek képviselői a maguk sokszor igen áttételes módján az iróniától a brutális tagadásig húzódó magatartással tiltakoznak a bonyolult jelen ellentmondásai és a jövő fenyegetettsége ellen. Vidámságukat, játékosságukat szinte maguk előtt is rejtegetve, de titkon kifejezik, gyakran nehezen megközelíthető magánmitológiákkal. Iróniával fogadják és megkérdőjelezik a múlt értékeit is, lázasan új formák és új tartalmak után kutatnak. Jellemző hazai sajátosság, hogy az egyes törekvések nem tisztán jelennek meg, mint a nyugati nagymestereknél, hanem egymásba olvadnak, és egyéni karaktert nyernek, mint például a fiatal El Kazovszkijnál, akinél az avantgarde vonások a pop arttal és a naiv művészet egyes vonásaival keverednek el-

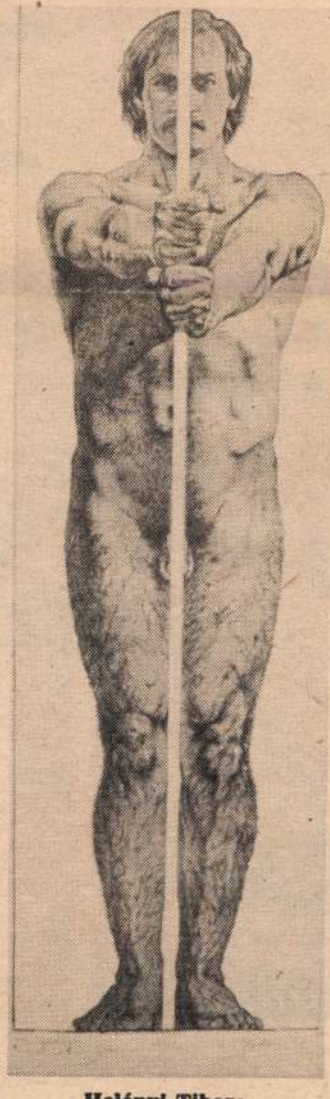

Helényi Tibor: Tengelyes szimmetria

gondolkoztató, szellemes, játékos műveket eredményezve.

Néhány kiemelkedő szép lappal jelentkezik az idősebbek közül Deim Pál, Gacs János, Káján Tibor, Kondor Lajos, Molnár Gabriella, a fiatalok közül Banga Ferenc, Balla Margit, Dienes Gábor, Lacza Márta, Kéri Imre, Helényi Tibor, Kemény György, Pinceheli Sándor, Schmal Károly, Bálványos Huba, Szabó Tamás, Pócs Péter.

A grafika évtizedek óta a magyar képzőművészet erőssége. Ezt a rangját ma is tartja.

Brestyánszky Ilona

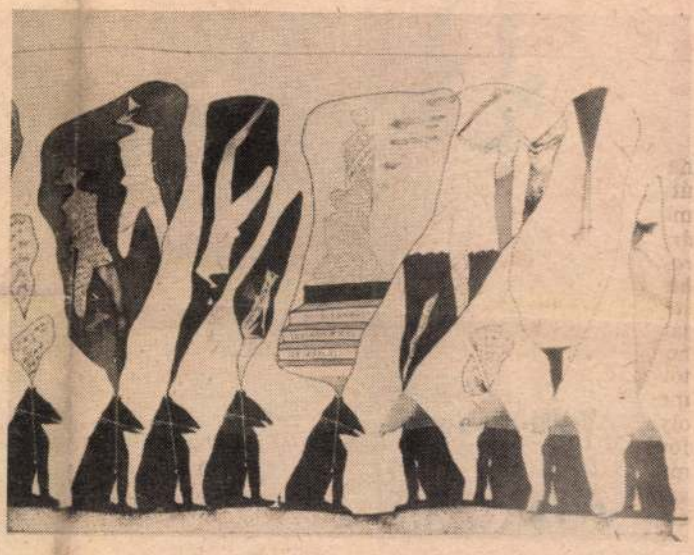

El Kazovszkij: Állatlélektan (Torzított önéletrajzok)
(Haner Lajos felvételei — KS)

Bognár Zoltán: Üregember kecskével

MHSZ AUTÓFIGYELŐ
1091 BUDAPEST IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-148, 340-726
1983 JUL 2 3
NÉPÚJSÁG (HEVES)

Vízisí a tározón

Kiskörei nyár...

(Szántó György képriportja)

nyugati
egy másik
nyegesen

SOMOGYI NÉPLAP
1983 JUL 23

EL Kazovszkij grafikus

1021

Mai magyar grafika és rajzművészet

A napokban nyílt meg a Magyar Nemzeti Galériában a mai magyar grafika és rajzművészet minden eddiginél nagyobbszabású seregszemléje. Egész teremsort ölel fel a több mint 300 művet bemutató kiállítás, amely a művészeti ág teljes panorámáját nyújtja. Érdekes és tanulságos mód nyílik az összevetésre a Műcsarnokban levő kortárs külföldi képzőművészeti kiállítással. Alkotóink most nincsenek lépéshátrányban. Minden mai törekvés képviselőre, sőt iskolára talál nálunk is. Mennyiségileg legtöbb a pop-art sokfelé ágazó törekvése, de

Koszta Rozália: Kucsmás férfi

igen nagy a geometrikus absztrakcióhoz tartozó lapok és a szürrealista művek aránya is. A régi értelemben vett realizmus már alig-alig bukkan fel, a szenvtelen, a fényképezőgép versenyre kelő fotórealizmus pedig főleg a különféle trükkös fotónegatív-átfordításokban és a felülethatások tanulmányozásában jelentkezik, gyakran szürrealista felhanggal. A kiállító művészek zöme a fiatal nemzedék tagja, 30—40 évesek, akik technikailag igen felkészültek, és minden újításra érzékenyen reagálnak.

Feltűnő, hogy a művészek általában rossz közérzettel figyelik a világ eseményeit, alapállásuk: aggódás a jövőért. Mintha egy nagy békedemonstráció tanúi lennénk, melynek képviselői a maguk sokszor igen áttételes módján az iróniától a brutális tagadásig húzódó magatartással tiltakoznak a botnyolult jelen ellentmondásai és a jövő fenyegetettsége ellen. Vidámságukat, játékosságukat szinte maguk előtt is rejtegetve, de titkon kifejezik, gyakran nehezen megközelíthető magánmitológiákkal. Iróniával fogadják és megkérdőjelezik a múlt értékeit is, lázasan új formák és új tartalmak után kutatnak. Jellemző hazai sajátosság, hogy az egyes törekvések nem tisztán jelennek meg, mint a nyugati nagy mestereknél, hanem egymásba olvadnak és egyéni karaktert nyernek, mint például a fiatal El Kazovszkijnál, akinél az avantgarde vonások a pop-arttal és a naiv művészet egyes vonásaival keverednek elgondolkoztató, szellemes, játékos műveket eredményezve.

A grafika évtizedek óta a magyar képzőművészet erőssége. Ezt a rangját ma is tartja.

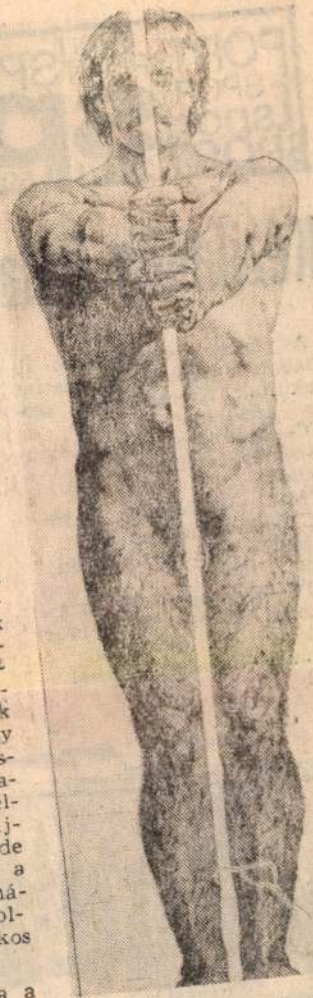

Helényi Tibor: Tengelyes szimmetria

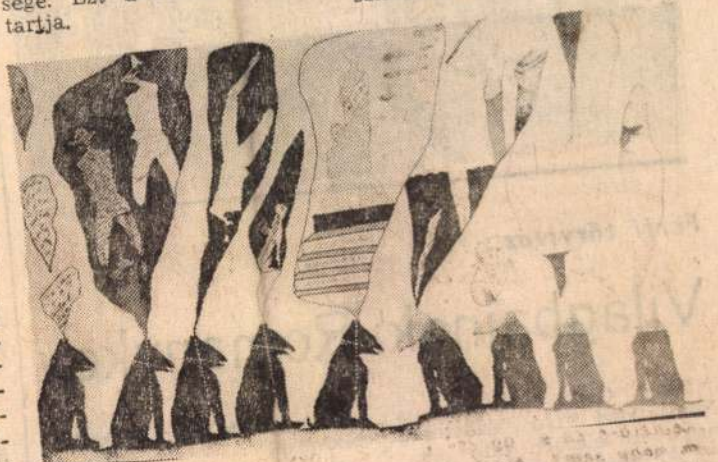

El Kazovszkij: Állatlélektan

MTI SAJTÓFIGYELŐ
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

sport

Kézilabda Balaton Kupa

A pénteki eredmények általában a papírforma szerint alakultak. Kiemelkedő, szoros küzdelmet hozott az FTC—Építők női és a Komló—Szentes férfimérkőzés.

Férfiak

PMSC—Budakalász 35:29
FTC—Mezőhegyen 36:22
PMSC—Borsodi Bányász 42:33
FTC—Kaposgép VL 42:8
Szondi SE (Székesfehérvár)—Szentesi Kinizsi 23:20
Komló—Szentesi Kinizsi 22:22
Hódiköt—Budakalász 38:24
Szondi SE—Dunakeszi 34:26
FTC—Bóly 26:21
Mezőhegyes— Nádudvar 31:30

Nők:

DMVSC—Kaposgép Vörös Lobogó 33:10
FTC—Építők 22:22
Bakony Vegyész—Szekszárd 27:11
DMVSC—Lőrinci Fonó 41:17
Szentesi Kontakta—Szekszárd 20:19
Építők—Szentesi Kinizsi 20:[illegible]

Férfi tőrvívás

Világbajnok: Romanykov

Gian Carlo Brusati, a Nemzetközi Vívó Szövetség nagy tiszteletben álló olasz elnöke nem sértődhetett meg, hogy a péntek délelőttre meghirdetett sajtótájékozta-

néhányuknak már el kellett búcsúzni.

Nem lehet panasz a magyarokra, Stefanek és az újonc Jánosi imponáló

mérkőzés Siófokon

Meglepően magabiztos, 8:0-ás győzelmet aratott szerdán Székesfehérváron, a MÁV Előre otthonában a Siófoki Bányász NB II-es labdarúgó-csapata. Az együttes ezúttal friss, könnyed játékkal rukkolt elő, és fektette két vállra ellenfelét. A mérkőzésen valamennyi játékos szóhoz jutott. Nem úgy, mint a mai, 17 órakor kezdődő összecsapáson. A csehszlovák NB II-es Slovan Sahy együttese ellen már nem szerepelhet a középcsatár Horváth I. és Karasz, akiket az MLSZ 1984. június 30-ig eltiltott.

Kispályás labdarúgás

A siófoki városi kispályás labdarúgó-bajnokság tavászi végeredménye:

I. csoport

1. DRVV I.	11	10	1	—	71-14	21
2. GOV I.	11	10	—	1	48-13	20
3. DRVV II.	11	5	3	3	36-26	13
4. KVV III.	11	6	—	5	38-50	12
5. KVV I.	11	5	1	5	51-34	11
6. Pedagógus	11	5	1	5	36-37	11
7. Tanács	11	5	1	5	37-47	11
8. Á. G. I.	11	4	2	5	31-36	10
9. SÁEV	11	3	1	7	33-44	7
10. Ép. Szöv.	11	3	1	7	23-46	7
11. KVV II.	11	1	3	7	18-43	5
12. SIOTOUR	11	1	2	8	31-65	4

II. csoport

1. DÉDÁSZ	9	7	1	1	35-18	15
2. GOV II.	9	4	2	3	28-19	10
3. Áll. G. II.	9	4	2	3	40-32	10
4. Költségv.	9	4	2	3	23-27	10
5. LATEK	9	4	1	4	35-33	9
6. Volán	9	3	2	4	28-27	8
7. AGT	9	2	2	5	21-44	6
8. Nov. 7.	9	2	—	7	32-42	4

— **Három MNK-mérkőzést** már most vasárnap lejátszanak a megyében a labdarúgó-csapatok. Közös megegyezéssel holnap 17 órakor kerül sorra a Darány—Nagyatád (dr. Csapó), a Somogyszob—VBKM Vasas (Szerecz) és a Kastélyosdombó—Barcs (Péczeli) mérkőzés.

— **Edzőmérkőzést** játszik ma délután a Nagyatádi VSE labdarúgó-csapata a

1021

Seregszemle a Nemzeti Galériában

Mai magyar grafika és rajzművészet

A napokban nyílt meg a Magyar Nemzeti Galériában a mai magyar grafika és rajzművészet minden eddiginél nagyobbszabású seregszemléje. Egész teremsort ölel fel a több mint 300 művet bemutató kiállítás, amely a művészeti ág teljes panorámáját nyújtja. Érdekes és tanulságos mód nyílik az összevetésre a Műcsarnokban lévő kortárs külföldi képzőművészeti kiállítással. Alkotóink most nincsenek lépéshátrányban. Minden mai törekvés képviselőre, sőt iskolára talál nálunk is. Mennyiségileg legtöbb a pop art sokfelé ágazó törekvése, de igen nagy a geometrikus absztrakcióhoz tartozó lapok és a szürrealista művek aránya is. A régi értelemben vett realizmus már alig-alig bukkan fel, a szenvtelen, a fényképezőgép lencséjével versenyre kelő fotórealizmus pedig főleg a különféle trükkös fotonegatív-átfordításokban és a felülethatások tanulmányozásában jelentkezik, gyakran szürrealista felhanggal. A kiállító művészek zöme a fiatal nemzedék tagja, 30—40 évesek, akik technikailag igen felkészültek, és minden újításra érzékenyen reagálnak.

Feltűnő, hogy a művészek általában rossz közérzettel figyelik a világ eseményeit, alapállásuk: aggódás a jövőért. Mintha egy nagy békedemonstráció tanúi lennénk, melynek képviselői a maguk sokszor igen áttételes módján az iróniától a brutális tagadásig húzódó magatartással tiltakoznak a bonyolult jelent ellentmondásai és a jövő fenyegetettsége ellen. Vidámságukat, játékosságukat szinte maguk előtt is rejtegetve, de titkon kifejezik, gyakran nehezen megközelítő magánmitológiákkal. Iróniával fogadják és megkérdőjelezik a múlt értékeit is, lázasan új formák és új tartalmak után kutatnak. Jellemző hazai sajátosság, hogy az egyes törekvések nem tisztán jelennek meg, mint a nyugati nagymestereknél, hanem egymásba olvadnak és egyéni karaktert nyernek, mint például a fiatal *El Kazovszkijnál*, akinél az avantgarde vonások a pop arttal és a naív művészet egyes vonásaival keverednek elgondolkoztató, szellemes, játékos műveket eredményezve.

Néhány kiemelkedő szép lappal jelentkezik az idősebbek közül *Deim Pál, Gacs János, Kaján Tibor, Kondor Lajos, Molnár Gabriella,* a fiatalok közül *Banga Ferenc, Balla Margit, Dienes Gábor, Lacza Márta, Kéri Imre, Helényi Tibor, Kemény György, Pincehelyi Sándor, Schmal Károly, Bálványos Huba, Szabó Tamás, Pócs Péter.*

A grafika évtizedek óta a magyar képzőművészet erőssége. Ezt a rangját ma is tartja.

B. I.

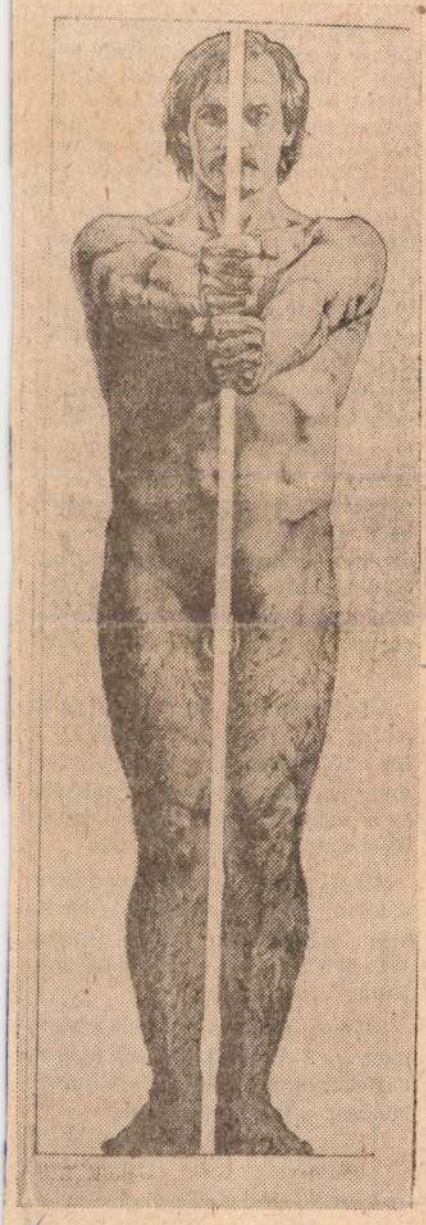

Helényi Tibor: Tengelyes szimmetria

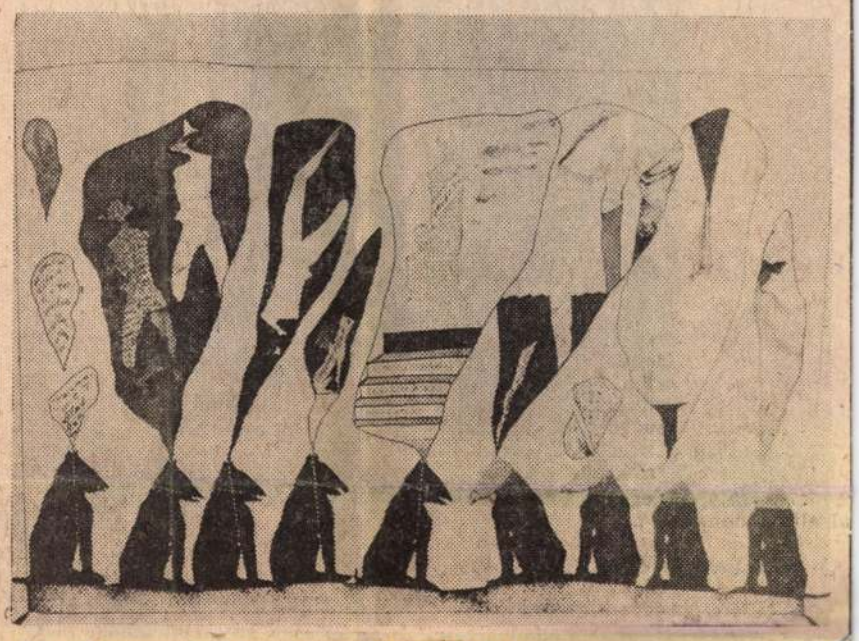

El Kazovszkij: Állatlélektan (Torzított önéletrajzok)

Bognár Zoltán: Öregember kecskével

Orosz István: Egy jeles vad-kert

Koszta Rozália: Kucsmás férfi

HIRSAJTÓFIGYELŐ
1091 BUDAPEST IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726
1983 JÚL 23
KISALFÖLD

Lírai finomság, tökéletes forma

Schaár Erzsébet művészete

Liszt portréja

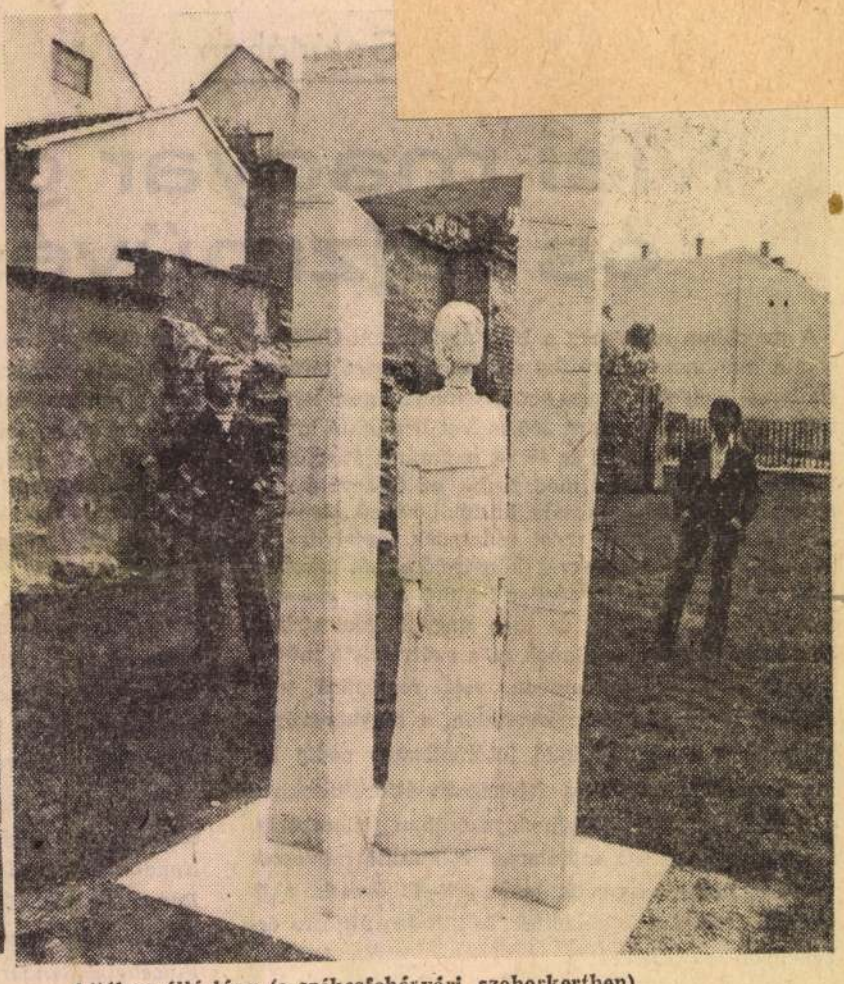

Ajtóban álló lány (a székesfehérvári szoborkertben)

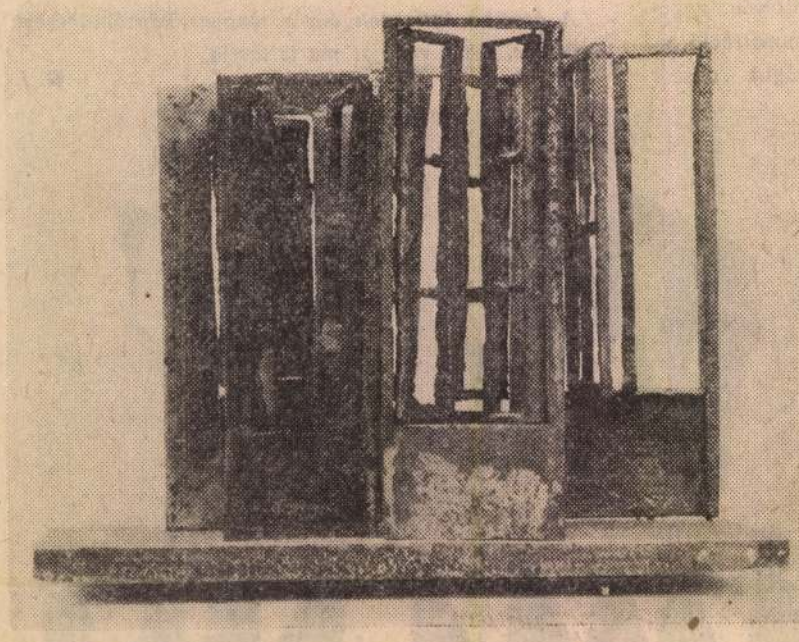

Ablakok és falak

A tehetségekben bővelkedő magyar szobrászat élvonalába tartozott *Schaár Erzsébet*, aki most lenne 75 éves, ha a kiteljesedés év-

ból készült kisméretű figurái, amelyek teljesen személytelenek, piszkafaszerűen vékonyak; lelkiállapotukat csupán mozdulataikkal jellemezte a művész. A hatvanas években a szürrealizmus és a pop-art művészeti áramlata termékenyítette meg művészetét. A hatvanas évek elején egy újonnan felfedezett „antiplasztikus világot" teremtett magának, apró természetrészletek, galvanoplasztikus levonataival. Virágok, levelek, csigák, szitakötők japános könnyedségű negatív vagy a felületbe alig bemélyülő vonalrajzai teszik sejtelmesen líraivá kisméretű műveit. 1964-ben kezdte meg késői, monumentális műveinek formábaöntését, melyek egyedülállók a kortárs magyar szobrászatban. Anyaguk a könnyen sérülő hungarocell, amelyet gipszöntvénynyel párosított, mint 1967-es Ablakban című szobrán.

A pop-artból kölcsönzött eszköztár — a kócból és csövekből képzett, színezett, parókaszerű hajfürtökkel, a gipszöntvény fejekkel, kezekkel, kifestett szemekkel, szájakkal — elriasztó pantomin jelenethez hasonló műveket eredményez, amelyekkel a művész a tér és az ember új kapcsolatát tárta fel. Az életnagyságú, vagy azon felüli méretű fal előtt álló, a fal mögül kitekintő, az ablakból kinéző, az ajtóból kilépő figurák teljesen elszemélytelenedettek, befelé fordultak. Kísérteties magányuk a modern nagyvárosi ember életidegenségének, kapcsolatteremtési hiányának, érzelemnélkülségének ad hangot. A szorongás döbbenete hatja át legnagyobb alkotását, a székesfehérvári 1974-es utca című művét, amely monumentális törekvéseinek összefoglalása. Néhány szobra, mint a tihanyi Tudósok, a szabad természetben is kifejti egyedülálló hatását.

Üvegplasztikáin is a terek és az ember új kapcsolatait kutatta. A lírai finomság és a tökéletes formai megoldás ezeket a kis műveket is a modern magyar szobrászat maradandó értékeivé avatja.

Alkotásainak időtálló anyagba való megformálását alig engedte meg számára a sors. Munkái 1975-ben bekövetkezett halála után váltak világhírűvé.

Számos hazai és külföldi gyűjtemény őrzi szobrait, Pécsett és Székesfehérváron állandó kiállítással adóznak a jeles művésznek.

B. I.

Mezei András

Körforgás

Ember a létből úgy megy el:
egyik szemében ül a hold,
másik szemében ül a nap,
hajában fák jajonganak.

Megőszülnek a tengerek,
mint hogy ha lenne emberi
az elmúlás havában is
a lét — az ember-nélküli.

Akkor két nap jön kétfelől.
Fejét az arany-satuba
önként illeszti be a föld —
Kemencébe a koponya,

De lőn az utolsó napon
ismét a világ kezdete.
A roppant héj a fény-magot
zúzza, de nem roppan bele.

Szokolay Zoltán

Képeslap

Nyár van,
két hatalmas világoskék
satupofa közt
csattog, vergődik a madár,
csőréből kínjában
lábad elé ejti
az ellopott söröskupakot.

Nyár van,
mert egyedül vagy,
távoli hangszórók zajára
billegnek a kerti bádogasztalok.

Nyár van:
lesz hova hazamenned,
fölfelé kapaszkodsz a füstcsíkon,
hajladozik.

L. Kanovszkij, Képzőművész

a Magyar Nemzeti Galériában a közelmúltban nyílt meg a mai magyar grafika és rajzművészet kiállítása. – A tárlat L. Kanovszkijnál az avantgarde vonások a pop-arttal és a naiv művészet egyes vonásaival keveredve elgondolkodtató, szellemes, játékos műveket eredményezve.

B.Y.: Mai magyar grafika és rajzművészet,
Dolgozók Lapja, 1983. aug. 13.

EL KAZOVSZKIJ

TÁRLAT SZENTMIHÁLYON

A zalaszentmihályi Községi Könyvtár Új Tükör klubjában El Kazovszkij alkotásait láthatják a klubtagok és az érdeklődők október 17-től november 6-ig. A tárlatot Földényi F. László irodalomtörténész nyitja meg.

39
1680

1021

PÉCS

VIII. Ungarische Kleinplastik-Biennale

In der modernen Galerie von Pcés auf dem Széchenyi tér in der Innenstadt war bis Mitte August die VIII. Ungarische Kleinplastik-Biennale zu sehen. Am zahlreichsten beteiligen sich an der seit 1967 veranstalteten Biennale stets die jungen Künstler, für die das Forum, die Öffentlichkeit wichtig ist. So fehlte es bei der Pécser Veranstaltung auch nie an gewagten Neuheiten und unkonventionellen Experimenten, und nie wurden schon bekannte Lösungen bis zum Überdruß wiederholt. Daran liegt es vielleicht auch, daß die großen alten Meister der ungarischen Bildhauerei der Biennale, wie schon öfter,

István Bencsik: Madonna, 1983

auch dieses Jahr fernblieben. Diese Tatsache ist wohl auch eine Antwort auf die Frage, was die Teilnahme an einer solchen Schau für den Künstler bedeutet, für den, der genügend Aufträge hat, und für den, dessen Schaffen die Öffentlichkeit noch wenig kennt.

Es lag nicht an den Vorstellungen der Veranstalter, daß die Kleinplastik-Biennale kein vollständiges Bild dieser ungarischen Kunstsparte vermitteln konnte. Jedes Jahr wird an 500 Bildhauer, praktisch an alle aktiv tätigen Künstler, eine Einladung geschickt. Dieser folgten diesmal 60 Bildhauer mit 100 Werken.

Wenn also die Teilnehmerzahl nicht zufriedenstellend war, konnten das Janus-Pannonius-Museum und die Jury, die bei der Auswahl der eingesandten Werke und ihrer Beurteilung tätig waren, doch ein Expositionsmaterial von großer Vielfalt zusammenstellen.

Diese Mannigfaltigkeit kommt auf jedem Gebiet zum Ausdruck, gilt für das Material, die künstlerische Auffassung, die Formgebung. Um auf das Material einzugehen: Neben klassischen Bronze- und Marmorplastiken gab es dieses Jahr überraschenderweise wenig Arbeiten aus Holz zu sehen, aber wie immer waren Kunststoff und Glas vertreten. Die Plastik *Miniatur* von Beáta Széchy ist eine Komposition aus Papier, Zwirn und Plexiglas, die der Kunstschmiedin Mária Lugossy aus Chromstahl, Glas, Kristall und Plexiglas. Beide haben sehr interessante Werke mitgebracht, ebenso wie El Kasowski, dessen Raumeinrichtung *Sakrale Kredenz* ausgestellt ist. Die Glasdesignerin Ágnes Kertészfi aus Pécs formt ihre Plastiken aus bearbeitetem Glas, während Béla Szatmári verblüffende Farb- und Raumwirkungen mit aufeinandergeglebten Glasplatten erreicht.

Mehrere junge Künstler griffen — neben anderen natürlichen Stoffen — zu klassischem weißem Marmor. Bei Sándor Kigyós hält ein Hanfseil die im Fallen begriffenen Steine der Plastik *Immer vereint*, bei Zoltán Pál sprießt aus „rollenden Steinen", aus meisterhaft bearbeitetem Marmor, ein Zweig. György Holdas vereinte in seiner Plastik Holz, Marmor und Bronze, und bei der sehr suggestiven, selbst in ihrer geringen Höhe monumental wirkenden Plastik *Gesetz* von Péter Csikváry (vielleicht der Entwurf für eine größere Statue) hält Bronze den Stein.

Sicherlich ist interessant zu wissen, daß alle genannten Künstler nach 1943 geboren wurden und die meisten von ihnen ihre Laufbahn vor 10 oder 15 Jahren eingeschlagen haben.

Es müssen auch zwei Torsos mit klassischem Ausgangspunkt erwähnt werden: die *Madonna* von István Bencsik, der Teil eines Frauenantlitzes aus weißem Marmor mit starker Ausdruckskraft, entstanden in der Bildhauerkolonie von Nagyharsány, und — ebenfalls aus weißem Marmor — der liegende Torso in griechischem Gewand von Márton Váró.

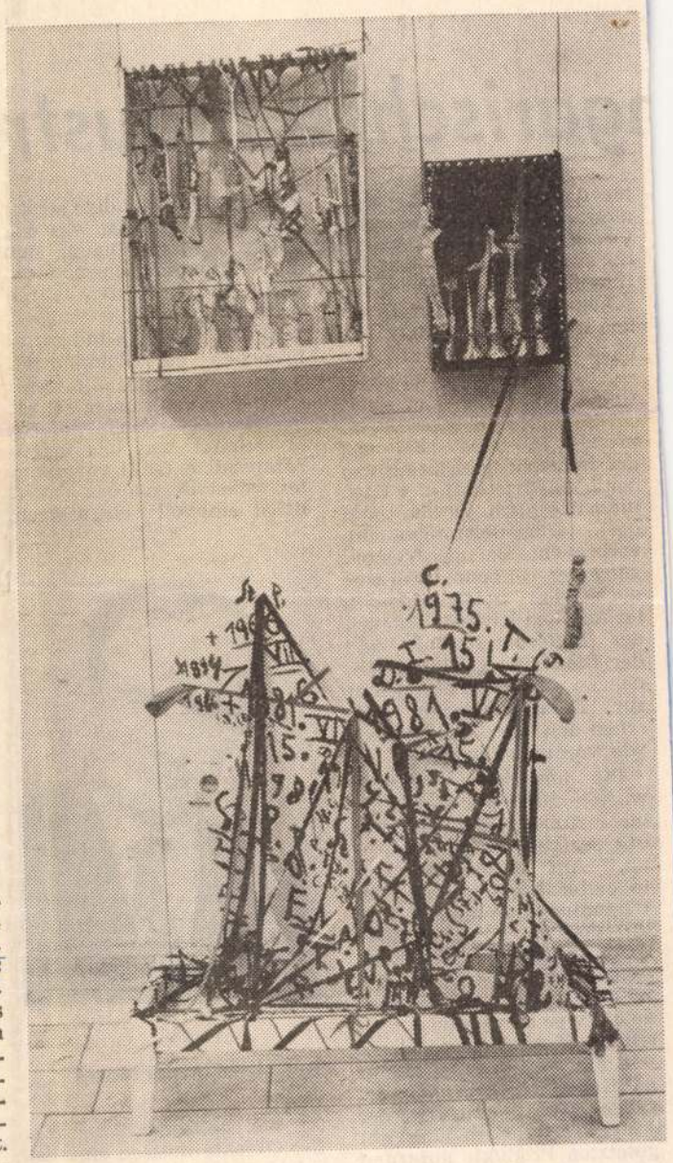

El-Kasowski: Sakrale Kredenz, 1982

Bei einem Blick auf das Alter der Künstler wird — beim Betrachten der Arbeiten der älteren Bildhauer — offenkundig, wie künstlerische Tendenzen, die im 20. Jahrhundert Geltung erlangten, in unseren Tagen weiterleben. Beispielsweise der Kubismus bei dem der älteren Generation angehörenden Frigyes Matzon und bei László Marosán sowie in der Arbeit des 30jährigen János Kalmár, der den zweiten Preis der Biennale gewann. Doch waren in Pécs auch eine kleine, Zeitlosigstiken (György Benedek) wie auch eine kleine Zeitlosigkeit ausstrahlende Bronzestatue von Ferenc Martyn vertreten.

Den ersten Preis der VIII. Ungarischen Kleinplastik-Biennale gewann Ádám Farkas mit der Statue *Erinnerungen der Zukunft*, den zweiten Preis erhielt János Kalmár, den dritten Endre András Tornay. Dem Zentaur aus Terrakotta von István Paulikovics wurde der Preis des ZK des Jugendverbandes KISZ zuerkannt, und die Plastik *Märchenerzähler* von István Bors trug den Preis der Stadt Pécs davon.

Auch viele andere der Kunstwerke sind dazu prädestiniert, die Umwelt, das Heim des Menschen zu verschönern, was ja Aufgabe und Bestimmung der Kleinplastiken ist. So der wunderschön bearbeitete rosafarbene Stein *Lauer Wind* des in Ungarn lebenden japanischen Bildhauers Mitsui Sen, die Frauengestalten von Sándor Nagy, die Kirche von Géza Varga, der Bencsik-Torso oder die kühne Plastik von Péla Tilles — rot auf schwarzem Sockel. Sie alle können das Gefallen kunstverständiger Händler und Käufer finden, zur anspruchsvollen Ausgestaltung von Innenräumen beitragen.

Orsolya Gállos

1983 AUG 1 5
BUDAPESTER RUNDSCHAU
1091 BUDAPEST IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-148, 340-126
MAHIR
MAGYAR HIRLAP

ngarischen Industrie

tor dar, und die gute Meinung der ungarischen Käufer ist auch eine Referenz für ausländische Kunden. Die Inlandsnachfrage für Konsumgüter wird voraussichtlich nur langsam anwachsen, doch ist mit einem stetigen Anstieg an Qualität und Sortiment zu rechnen.

Die Hälfte der Industrieproduktion wird teils von der Industrie selbst, teils von der Landwirtschaft, der Bauindustrie, dem Verkehr und der Dienstleistungssphäre verbraucht. Bei der Versorgung der Binnenmärkte treten sowohl hinsichtlich des technischen Niveaus als auch der Lieferbereitschaft und der Disziplin große Diskrepanzen auf, die Bereitschaft zur Zusammenarbeit zwischen den Betrieben ist nach wie vor ungenügend.

Die ungarische Industrie wickelt mehr als die Hälfte ihres Außenhandelsumsatzes mit sozialistischen Ländern, ab. Aus diesen Ländern, in erster Linie aus der Sowjetunion, stammt die Hälfte unseres Rohstoff- und Grundmittelimports, fast unser gesamter Energieträgerimport, und in diese Staaten gehen vier Fünftel des ungarischen Maschinenexports sowie die Hälfte der Ausfuhr an Konsumgütern. Wir erzeugen fünfzig Prozent der in RGW-Mitgliedsländern abgesetzten Produkte aufgrund von langfristigen Spezialisierungs- und Kooperationsabkommen. Unser größter Kunde und Lieferant ist gegenwärtig und auch in Zukunft die Sowjetunion, und es liegt weitgehendst in unserem Interesse, daß die ungarische Industrie ihren Lieferverpflichtungen gegenüber den sozialistischen Ländern auf immer höherem Niveau und restlos nachkommt.

In dem sich ständig verschärfenden internationalen Wettbewerb konnte die ungarische Industrie ihre Ausfuhr in konvertierbarer Währung nicht bedeutend erhöhen. Bei den Erzeugnissen sind Produkte niedrigen Verarbeitungsgrades sowie mit hohem Aufwand an Energie und Material hergestellte Waren in der Überzahl.

Die Entwicklungsländer werden in den kommenden Jahren der sich am dynamischsten entwickelnde Sektor der Weltwirtschaft sein. In diesem Raum können wir — trotz des durchaus vorhandenen hohen Risikos — mit äußerst wichtigen Zusammenarbeitsmöglichkeiten rechnen, weil eine rege Nachfrage nach dem Fachwissen der ungarischen Arbeiter und der Technik zu verzeichnen ist.

Hinsichtlich der Außenmarktmöglichkeiten der ungarischen Industrie müssen wir uns darüber im klaren verlangt eine ständige strukturelle Erneuerung, was eng damit zusammenhängt, daß die Akkumulationsmöglichkeiten in den letzten Jahren stark eingeschränkt wurden, während in vielen Industriebranchen der Grundmittelbestand veraltete. Mit weniger Geld kann man selbstverständlich auch weniger investieren, was uns in zunehmendem Grad verpflichtet, die Ressourcen möglichst sinnvoll einzusetzen.

Industrieminister Méhes

An die Stelle des Baus großer Objekte müssen einfallsreiche Rekonstruktionen und sich innerhalb kurzer Zeit amortisierende Investitionen treten.

KONSTANTE ANFORDERUNGEN

Ausgehend von den Gegebenheiten, den Möglichkeiten und Anforderungen bestimmte das Zentralkomitee die grundlegenden industriepolitischen Richtlinien, die Ungarn in den kommenden zehn bis fünfzehn Jahren befolgen muß:

Die Industriepolitik braucht eine Weiterentwicklung, bei der als konstante Anforderung die schnelle Steigerung der Produktivität, das bessere Wirtschaften mit den Mitteln bzw. mit Material und Energie, die Annäherung bzw. auf einigen Gebieten das Erreichen des technischen Standes der Industrieproduktion und der Erzeugnisse in entwickelten Industrieländern zur Geltung kommt. Demzufolge bestimmte das Zentralkomitee die rentable Nutzung der Naturschätze; in Anpassung an die Möglichkeiten der Landwirtschaft die Entwicklung von Maschinen, Erzeugnissen und Verfahren; den Ausbau der Elektronik, vor allem der Mikroelektronik; die Entwicklung und umfangreiche Anwendung von Technologien, Maschinen und Anlagen, die den Energie- und Materialverbrauch senken.

Hinsichtlich der Zukunft der ungarischen Industrie hängt sehr viel von der Einführung und fortlaufenden Modernisierung der Technologien und Produkte mit sparsamem Energie- und Materialverbrauch, dem gesteigerten Wirkungsgrad der Anlagen, der Erzeugung und sinnvolleren Nutzung von Materialien besserer Qualität, dem Einstellen von verschwenderischen Technologien und der weitgehenden Nutzung der sekundären Rohstoffe ab.

Eine dringende Aufgabe unserer Industrie ist die Beschleunigung des Innovationsprozesses sowie der Anwendung der Ergebnisse technischer Entwicklung. In dieser Hinsicht lenkt der industriepolitische Beschluß die Aufmerksamkeit unter anderem auf sparsame und umweltfreundliche Technologien, die rasche Anwendung moderner Informationssysteme sowie der erarbeiteten und noch auszuarbeitenden technischen Ergebnisse der Mikroelektronik, der Roboter- und Biotechnik sowie der Chemisierung.

Die Aluminiumindustrie, die wir gestützt auf die ungarischen Bauxitvorkommen und die sozialistische Integration weiter ausbauen möchten, muß auch unter den strengeren Qualitätsforderungen ihre Marktpositionen mit geeigneten Produkten höheren Verarbeitungsgrades festigen. Die Möglichkeiten des Eisenhüttenwesens liegen künftig — neben verringertem Energieverbrauch — ebenfalls im gesteigerten Anteil der Erzeugnisse höheren Verarbeitungsgrades an der Produktion und in einer Erweiterung des Sortiments. Die Aufgaben des Maschinenbaus liegen in der Erhöhung der konvertierbaren Ausfuhr sowie im Ausbau der Positionen auf den sozialistischen Märkten. Die wichtigsten Mittel dazu sind Automatisierung, Einführen der Robotertechnik beziehungsweise mittels Anwendung der Elektronik die Verringerung des Aufwandes an Arbeitskräften, Material und Energie. Besondere Aufmerksamkeit gilt der Mikroelektronik.

Ebenfalls gute Möglichkeiten zeichnen sich beim Bau von Maschinen und Anlagen für die Lebensmittelherstellung ab. Infolge unserer Produktionserfahrungen der ungarischen Landwirtschaft als auch vom sozialistischen Markt verlangt. Die Inlandsnachfrage nach Erzeugnissen der Leichtindustrie ist auch in Zukunft in erster Linie von der heimischen Industrie zu befriedigen, die jedoch auch in Abhängigkeit von der Marktlage ihre Ausfuhr steigern muß

VERANTWORTUNG DER BETRIEBE

Es bedarf sowohl der wirtschaftsorganisatorischen als auch der disziplinierenden Kraft des Marktes, damit beide ihre Vorteile entfalten können. Das ungarische Preissystem muß dergestalt weiterentwickelt werden, daß die tatsächlichen Verhältnisse von Angebot und Nachfrage einen größeren Einfluß als derzeit auf die Preise nehmen. Auch im Rahmen der Einkommenssteuerung müssen die Wirtschaftseinheiten größeren Spielraum erhalten. Es gilt im Falle von Betrieben mit geringer Effizienz konsequenter vorzugehen. Der Kreis der Unterstützungen ist zu verkleinern, und zwecks rentabler Nutzung der Ressourcen müssen die Voraussetzungen für den Mittelfluß zwischen den Unternehmen geschaffen werden. Man muß die momentane übertriebene Regelung und die Unsicherheit verringern, damit die Betriebe im voraus denken und planen können und wollen. Eine stimulierendere und einfachere Lohnregelung könnte einen recht beträchtlichen Anstieg der Produktivität bewirken, was wiederum einen günstigen Einfluß auf das Befinden der Gesellschaft nehmen könnte.

Neben all diesen skizzenhaft angeführten Problemen muß betont werden, daß diese heute noch auf ihre Lösung wartenden Fragen die Unternehmen nicht von ihrer Verantwortung beim Wirtschaften entbinden.

Die wissenschaftlichen Forschungen und praktischen Erfahrungen beweisen gleichermaßen, daß die ungarische Wirtschaft hinsichtlich ihrer Größe zu stark zentralisiert ist. Ich unterstreiche, daß all das der Dezentralisation keinen theoretischen Rang verleiht, muß doch die Grundeinstellung zum Tragen kommen, daß die Größe an sich unter keinem Aspekt determinierend ist, sondern nur im Zusammenhang mit der Tätigkeit untersucht werden kann. Die Rolle der Großbetriebe bleibt

EL KAZOVSZKIJ

ÚJ TÜKÖR 1983. XX. 44. sz. 28. l.

Nem kell lerombolni a Bastille-t

A FIGARÓ HÁZASSÁGA SZOLNOKON

Szerb Antal szerint Beaumarchais ellenszenves alak, mert hőséből, Figaróból nem a szabad polgár, hanem a felszabadult inas beszél, és ezért ő maga — ha negatív módon is — éppoly szorosan hozzátartozik a régi rendhez, mint az inas a gazdájához. Azt hiszem, ez azért nem egészen így van. A *Figaro házassága* kétszáz évvel ezelőtt, amikor több éves betiltás után végre előadhatták, meglehetősen forradalmi darab volt, s az arisztokrácia csak azért tapsolt ujjongva a saját kinevettetéséhez, mert még a nyeregben érezte magát. Az események hamar bebizonyították, hogy ebben alaposan tévedett. A francia forradalmat, persze, nem a *Figaro házassága* csinálta, még csak elő sem készítette, legföljebb segített föllazítani az állam intézményrendszerének megingathatatlanságába vetett hitet. Szerb Antalnak ugyan igaza van abban, hogy az enciklopédisták eszméi Figaro ajkán szemtelenségekké válnak, csak azt felejti el, hogy ezek nem a felszabadult inas, hanem — mint az ötödik felvonás híres monológjából kiderül — a betapasztott szájú végjátékszerző, tanulmányíró, lapszerkesztő szemtelenségei, aki végül csak *ráfanyalodott* az inaskodásra.

Az említett monológ minden *Figaro házassága*-előadás próbaköve. Vallai Péter Szolnokon fanyar egykedvűséggel mondja el, miközben bicskájával lemetsz egy fagát, hogy lassanként lehántva a jókora vesszőt, arasznyi fogpiszkálót farigcsáljon belőle. Mire a monológ végére ér, a fogát is kipiszkálja. Ez lett a bicskás indulatból, az osztályharcos, plebejus szellemből. Kiábrándultság, macskajaj, rezignáció.

Téved, aki azt hiszi, hogy megtalálta az előadás kulcsát. Szikora János rendezésének jószerivel ez az egyetlen értelmezhető pontja. Vallai játékából mindenesetre kiderül, hogy a darab keserű iróniával is eljátszható, a megszokott csípős vidámság helyett. A társadalomkritikai cselvigjátékból mégsem lesz szarkasztikus lélektani gúnyrajz, mert Szikorát nem vonzzák a színmű realista elemei. Stílust játszik inkább. Hangulatot fekete-fehérben. Marionettet, színészekkel.

Az előadást El Kazovszkij ritka-szép díszletei és jelmezei uralják. A hófehér falakkal és szélfútta tüllökkel keretezett színpad hatalmas, hátsó ablaknégyszögén át beragyog a kék andalúziai ég. A ruhák korabeli, elstilizált formái — abroncsvázas szoknyák, harangszabású férfikabátok — sziluettszerűen „elkészítik" az alakokat. A figurák képzőművészeti látványként élnek. Bazilio (Angster László) az etikett-tartás „mobil" szobraként pózol, Fanchette (Szoboszlai Éva) debil nevetésével hangtalanul görnyed, a kertész Antonio (Somody Kálmán), fejét kezére támasztva, időnként részegen a szereplők lába elé esik. A dundi pásztorfiú és a slank pásztorlány (Kiss T. István és Dutkon Mária mezitlábasballettcipős kettőse dekadenciába hajló finomkodásával plasztikusan tökéletes. Egy hófehér, élő kakas beúszása a képbe modern festőiséget idéz. Az arcfestés, illetve a haj- és parókaviseletek a funkcionális látványt szolgálják: Bazilio feketével kirajzolt szeme-szája, Zsuzsi félretornyozott haján ülő, szobalányos fityulája egyénre szabott és a figura „megalkotását" hivatott segíteni.

A stilizálás a rendező és a tervező néhány évvel ezelőtti közös győri Goldoni-eladásának nyomdokát követi. A különbség az, hogy a *Nyári kalandozások* stílusgyakorlatához voltaképp nem volt színdarab; az egyetlen estére összevont drámai trilógia — konfliktus helyett — életképeket és viselkedésmodelleket kínált. A *Figaro házassága* azért ennél jóval több, s a mostani stilizáció valahogy megfeledkezik róla. A kezdőjelenetek izgatott futkosása, a Chérubin elbújtatását remekül megoldó dunyhajáték szép a szemnek, huncut erotikája is egyértelmű, de az apród kétségbeesett szobába zárása már érthetetlen, minthogy a menekülésre három nyitott ajtó is hívogatóan lebegteti tüllfüggönyét. A helyzet realizmusának ezt az alapvető igényét nem teheti zárójelbe a stilizáció. És később is: a szereplők szétszaladgálják a szituációkat, inkább a játék esztétikumának, semmint belső logikájának törvényeit követve.

Érteni vélem, persze, hogy az előadás nem történetet, hanem atmoszférát fogalmaz. A Chérubin körül legyeskedő két nő fojtott érzékisége néhány percre vibráló hangulatot teremt, különösen azáltal, hogy szétválik Bajcsay Mária hideg grófnéjének és Takács Katalin természetes női kíváncsisággal kihívó Zsuzsijának kétfajta erotikája. De ha *ebből* a Zsuzsiból próbálom végiggondolni az előadást, hozzászámítva Vallai férfiúilag nem épp vehemens Figaróját, akkor baj van, mert „át kell írni" Beaumarchais-t. E tekintetben csak Tóth József Chérubinja stimmel; sápadt, mimikátlan arcával, kicsit ijedt sóvárgásával sikerült elkerülnie a kamaszköznelyeket. (Itt a stílusjáték is érvényesül: a románc helyett néhány akkord erejéig megszólaló Mozart-zene.) A grófné és a gróf (Nagy Gábor) modoros hidegsége már körvonalazatlanságnak, erőtlenségnek hat, Szendrey Ilona Marcelinája és Fekete András Bartolója pedig egy hagyományos Figaro-értelmezésből maradt itt.

Az előadás végeredményben az esztétizálás bűnében marasztalható el. Formakultúrája lenyűgöző, de nem tudni pontosan, hogy *mit* ékesít föl. Mert a színdarab, amelyről egykor XVI. Lajos azt mondta, hogy előadásához előbb le kellene rombolni a Bastille-t, a szolnoki színpadról tökéletesen eltűnt. Igaz, hogy azóta már maga a Bastille is.

KOLTAI TAMÁS

Jelenet az előadásból ILOVSZKY BÉLA (MTI) FELVÉTELE

SZABÓ MIHÁLY FELVÉTELE!

Holló László: Faliéka

Sz. Nagy István: Butella

El Kazovskij

– „Népszegénye" egy szyát titokzatos törvényi szerint folyamatosan tovább *ebővülő mitológia alkotóvénei."

Lásd: P. Szabó Ernő: „Vigyázz! – Kín! – Rajz!"

Művészet, 1983. dec.

El Kazovskij

P. Kabó Ernő: Vigyázz! - Kész! - Rajz!

Művészet, 1983. december

Ill. Kazroszky szobrász

Nagy Zoltán: Helybenjárás
Pécsi Országos Kisplasztikai
Biennálé

Művésród, 1983. november

EL KAZOVSZKIJ

S ne feledkezzünk meg Barczay Jenő, Bálint Endre, Németh József, Galambos Tamás, és El Kazovszkij korrekt, jellegzetes képiről, valamint az alig ismert Kalmárné Horoczi Margit áhitatos és filozófikus Menyasszonyság kompozíciójáról.

Irja: Szuromi Pál: Kozdulatlan horizont. Az I. Szegedi Táblakép-festészeti Biennáléról, 1983/11. 96.p. TISZATÁJ

El Kazovszkij, szobrán

L. Kéri Ádám

Frank János: Tendenciáink Madridban

12

Élet és Irodalom, Bp. 1983. nov. 4. XXVII/44.

U Kazovszky

Szuromi Pál: Rezignáltan, kulturáltan

Művészet, 1983. november

El Kazovszky, grafikus

L: Samu Géza

Vadas J: Panoptikum

12

Élet és Irodalom Bp. 1983 okt. 14 XXVII/41

EL KAZOVSZKIJ

említve ld. Boldas György

Husz Mária: Kisplasztikai Biennálé '83. Pécsi Galéria

UJ TÜKÖR 1983.XX.évf.32.sz.4.o.

EL KAZOVSZKIJ

Emlitve ld.Borbás Klára

P.Szabó Ernő:Borbás,El Kazovszkij,Kelemen,Záborszky.Óbud

UJ TÜKÖR 1983.XX.évf.11.sz.3.o.

SZERZŐDÉS

nkavégzésre irányuló egyéb jogviszony létesitéséhez

gyrészről a MTA Müvészettörténeti Kutató Csoport (Bp. I. Uri
szről

elye:

az alábbi feltételekkel:

lő feladat részletesen: . . . . . .

EL KAZOVSZKIJ

említve mint kiállító ld.Haraszty István

P.Szabó Ernő:Helyzet.Lajos utcai Galéria

UJ TÜKÖR 1983.XX.évf.25.sz.3-4.o.

SZERZŐDÉS

munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony létesitésé

mely létrejött egyrészről a MTA Müvészettörténeti Kutató Csop
u. 62.), másrészről

név:

főállásu munkahelye:

állandó lakcime:

szem.ig.száma:

megbizott között az alábbi feltételekkel:

1. Az elvégzendő feladat részletesen:

2. A dijazás összege: Ft.
A dijazásnál alapulvett munkaköri besorolás

El Kazovszkij, képzőművész

A Pécsi Galériában aug. 14.-ig látható a 9. országos Kisplasztikai Biennálé. – Ha szerény mértékben is, de nagyra értékelhető vyitottsággal mutatja be a kiállítás a kerámiában, üvegben, plexiben, papírban, várzonban, fényben testet öltött gondolatokat is, ha azok háromdimenziósak és kisterjedelműek. A „határesetek": Halász Károly, El Kazovszkij, Kecskeméti Sándor, Kertészfi Ágnes, Széchy Béata, Trombitás Tamás művei – nélkülük sokkal konvencionálisabb lenne a kiállítás.

Csenkey Éva: Kisplasztikai Biennálé.
Dunántúli Napló, 1983. júl. 23. 8-old.

U Kazovszkij

Láncz Sándor: Képzőművészeti Strónila

Selenkor, 1984. 1. hó

El Kazowszkij, grafikus

L. Vigh Tamás

Frank János: Smohay

12-13

Élet és Irodalom Bp. 1984 máj. 16. XXVIII/11

1021

A kétségbeesés választása

El Kazovszkij kiállítás a Forradalmi Múzeumban

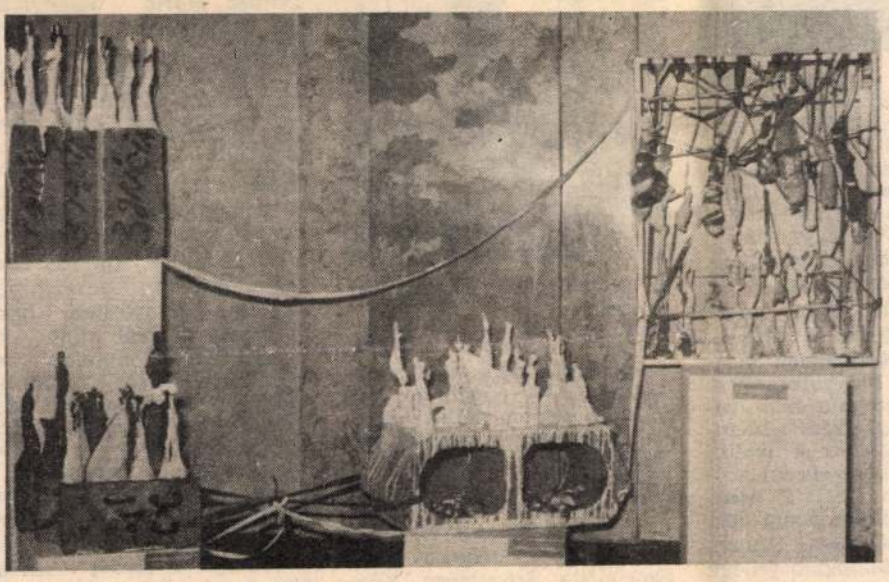

Részlet a Nagy Csendéletből.

Tengerparti balett.

Február 2-án nyílt meg, és április 8-ig tart nyitva a leningrádi származású, de 1964 óta Magyarországon élő El Kazovszkij önálló kiállítása a szombathelyi Forradalmi Múzeumban. A művésznő 1980—1983-ig Derkovits ösztöndíjas volt, majd az ösztöndíj lejárta után elnyerte a Vas megyei tanács Derkovits díját, mellyel együtt járt a mostani kiállítás megrendezésének lehetősége.

El Kazovszkij korántsem ismeretlen alakja a hazai és a nemzetközi művészeti életnek. Alkotásai szerepeltek Nürnbergben, Bécsben, Barcelónában és Párizsban csakúgy mint Tatán, Székesfehérváron vagy éppen Budapesten. Többszörös nívódíjas, elnyerte a Derkovits díjon kívül a székesfehérvári Smohay János Kuratórium díját is, a fiatalok párizsi biennáléján pedig komoly feltűnést keltett eredetiségével, amit a nemzetközi kritika is értékelt. Gábor Eszter a Smohay-díjra való ajánlásában a nyolcvanas évek művészetének egyik meghatározó egyéniségét vélte benne megtalálni (Ld: Élet és Irodalom 1984. március 17-i száma.)

Sem a kiállításlátogatónak, sem pedig a kritikusnak nincs azonban könnyű dolga, amikor El Kazovszkij festményeit, tér-, illetőleg kisplasztikáit értékelni, vagy önmaga számára feldolgozni kívánja. A jelenlegi szombathelyi kiállítás ragyogóan példázza mindazokat az értékeket, s az értékek mögött megbújó ellentmondásokat, melyeket az alkotó művészete hordoz.

A kiállítás tematikusan és elrendezését tekintve is két jól elkülöníthető részre oszlik. Az első teremben festmények találhatók, míg a második termet egy önálló tér- és kisplasztikai kompozíció foglalja el, melyet alkotója Nagy Csendéletnek nevezett el. Mindez nem jelenti azt, hogy a két terem anyaga teljesen elkülönül egymástól. Egyrészt összeköti őket az a tablókba rendezett vázlatsor, mely a festmények között kapott helyet, s mely tulajdonképpen a Nagy Csendélet kompozíciós megtervezése. Másrészt a képeken is fellelhetők olyan motívumok — táncosnő, kutya, színház —, melyek a Nagy Csendéletnek meghatározó motívumai. A festmények többnyire a tánc, a mozgást tánccá formáló emberi alakok dinamikáját, vagy éppen a piruett mozdulatlanságába dermedt lendületét közvetítik a nézők felé. Színpadon, emelvényen, dobogón mozognak ezek az alakok, expresszivitásukat fokozzák az élénk színek, a keskeny háromszögre nyújtott formák, a szélben lobogó, jelzésszerű ruhák. Egy-egy képen feltűnik a szintén furcsán háromszögűre nyújtott Kutya; ennek alakja a Nagy Csendélet uralkodó figurájává válik. Önállóan is megállják helyüket ezek a festmények, mégis a kiállított nagy kompozíció ismeretében nem tekinthetjük többnek őket előtanulmányoknál. A formakeresései ezek, tartalmak, melyek lassan önállósulnak s megtalálják igazi formájukat.

Ilyen előzmények után lépünk be a belső terembe, ahol mindjárt a bejáratnál egy rövid útmutatás segít bennünk eligazodni a Nagy Csendélet bonyolult világában. A Nagy Csendélet műfaja sajátos köztes műfaj, egy művészileg elhatárolt tér művészi birtokbavétele, furcsa, első pillantásra torz, de mégis a végtelenségig rendezett személyes tér, vagy inkább kisebb terek együttese, melyben mitológikus, szakrális színezetű tárgyak látszólagos esetlegességgel alkotnak átfogó, totális teret. Értelmezése nehéz, s az útmutató, az úgynevezett „önéletrajz" sem veszi, vagy nem is akarja levenni az értelmező válláról a felelősséget. Az útmutató „önéletrajz" szerint két különös lény űrhajójával hajótörést szenved és elpusztul, de megmaradnak nászukból született gyermekeik: David Bowie, Jean Genet és a Kutya, akik öntudatra ébredve létrehozzák a Test és a Szerelem színpadát, vagyis az Életet, ahol állandóan folyik az előadás. A tér, a színpad azonban nem nyílt, takarás simul minden korábbi takarásra, s szalagok béklyóznak be tárgyakat és szereplőket egyaránt. A három gyermek megkezdi a küzdelmet önmagáért és a színpadért, de fel kell ismerniük, hogy a küzdelem reménytelen. Ezért választják hát Kierkegaard példájára a kétségbeesést, mely ha nem is old meg semmit, de legalább választás.

E tartalom kifejezésére született meg a Nagy Csendélet, felhasználva minden anyagot és formát, amivel a fenti mondanivalót kifejezni képes. Ezért kerülnek fehérre festett madárkalitkába, ónból öntött táncosnő alakok, pertliszalagokkal lebéklyózott székekre lebéklyózott halványkék, fehér kutyák, melyeknek felfelé nyújtott pofája mintha a szabadságról énekelne, ezért állnak kis faszekrénykék, akár az áldozati oltárok, elhasznált tárgyakkal teletömve. „Célom a szentség, ám, hogy az mi, nem tudnám megmondani." — olvassuk a „torzított önéletrajzban". Betont és téglát látunk, meg kifacsart testű állatkákat, s igazat kell adnunk a már említett Gábor Eszternek, ezt a művészetet csak a tudat oldaláról tudjuk megközelíteni, egy tudat kivetüléseit kell felfognunk és elfogadnunk. Valljuk be, nem könnyű dolog!

El Kazovszkij kiállítása mindenképpen az év legjelentősebb kulturális eseményeinek sorába tartozik. Elgondolkoztat, megráz, vitára késztet. Ezért ha belépünk a kiállítás termeibe, a művészeti előítéleteinket hagyjuk odakint!

Halmágyi Miklós

Fotó: **Benkő Sándor**

1984 MAR 2 4
VAS NÉPE
LEVÉLREKLÁM
BUDAPEST, IX., Üllői út 51.
Telefon: 337-148, 340-726

BA MENTÉN

iség hullámhosszán

kánk. A mostani televíziós fellépés nyomán a szlovéniai közvélemény — szerinte — hitelesebb képet kaphat a magyarországi szlovének életéről, kultúrájáról.

Jože Miklanč miniszterhelyettes arról beszélt: az emberek szuverén joga, hogy már az iskolában és a kulturálódásban az anyanyelvet használhassák, ápolhassák. Véleménye szerint a nemzetiségi tudat fennmaradásának is az oktatás és a kulturálódásban az anyanyelvet használhassák, ápolhassák. Véleménye szerint a nemzetiségi tudat fennmaradásának is az oktatás és a kultúra a legfontosabb eszköze. Kifejtette, hogy a magyar párttal és kormánnyal egységes alapokon dolgozunk ezen és ez kifejezésre jutott Kádár János legutóbbi jugoszláviai látogatásakor is.

A komoly tartalmú tárgyalások után felüdülést jelentett: este hat órakor a Cankar Művelődési Központban megnyílt a magyarországi szlovének életét és alkotásait bemutató kiállítás, amelyet a szombathelyi Savaria Múzeum rendezett. A mintegy 300 főnyi érdeklődőt az intézet igazgatója, *Mitja Rotovnik* üdvözölte, majd *Glanz Lászlóné*, a felsőszölnöki általános iskola igazgatója, az MSZMP KB tagja mondott megnyitó beszédet szlovénül. A kiállított képek, kiadványok, termékek és eszközök ízléses tárlókban elhelyezve nagy érdeklődést váltottak ki. A hangulatos megnyitón szlovén dalokkal, a népi mesterségek művelői pedig kosár, véka és kópic

gek tagjai, a széksorokban pedig mintegy 100—120-an a résztvevő érdeklődők, a sajtó képviselői. Az éjszakába nyúló vitában Stark Ferenc kifejtette, hogy nemzetiségi politikánk nem a létszámok függvénye. A magyarországi nemzeti érdekazonosságnak részesei a nemzetiségiek is. Rendelkeznek külön jogokkal is, mégpedig a nemzetiségi lét megtartásának jogával. Mivel Magyarországon területi autonómia nem valósítható meg, azért a nemzetiségek érdekeinek letéteményesei a nemzetiségi szövetségek. Az MSZMP nemzetiségi politikája pedig nem egyszerűen toleráns, hanem kifejezetten támogató jellegű nemzetiségi politika, a kisebbségi létből fakadó objektív hátrányokat tevőlegesen akarja megszüntetni.

Dr. Mandity Marin főtitkár a szövetség működéséről, Glanz Lászlóné a magyarországi szlovének élet- és munkakörülményeiről, Mukics Ferencné kutatásairól, *Krajczár Károly* főiskolai adjunktus a szombathelyi Tanárképző Főiskola szlovén tanszékének munkájáról számolt be. Szabó László Vas megye társadalmi-gazdasági helyzetéről tájékoztatta a résztvevőket. Ismertette, hogy a megye nagy programjai — vízvezeték és kereskedelmi egységek fejlesztései — éppen a kisebb községek javát szolgálják. A nemzetiségi tudat magasabb szintjét létbiztonságra építve lehet megteremteni. Rudi Čačinovič, a Nemzetiségi Intézet tanácsának elnöke arról szólt, hogy nagyok a vál-

A mikrofonnál Mukics Ferencné...

dolgozták a napjukat" a delegátusok — éppen 20 órát voltunk talpon, széken, illetve utaztunk, — maradt néhány óra a pihenésre is. Másnap, rövid városnézés után megbeszélést tartottunk a sportkapcsolatokról, délben pedig a Dolgozó Nép Szocialista Szövetsége Köztársasági Választmánya elnöke. Franč Šetinč adott munkaebédet a küldöttségnek. Visszaemlékezett budapesti és Vas megyei látogatására, s mi sem természetesebb, folytatódott ott is az „érdemi munka" — a nemzetiségi politikáról.

non Pál belgrádi nagykövet-

Rudi Cacinovic a kiállítás megnyitóján. (A kép jobb oldalán.)

Március 17-én ragyogó napsütésre ébredt Szlovénia fővárosa. A munkaszüneti nap kényelmesebb tempóját jól érzékelhettük. A kultúrcsoportok azonban már reggel 8 órakor próbát tartottak. A hatalmas művelődési központ, amelynek színház- és előadótermei a föld alatt négy szint mélységben helyezkednek el, önmagában is érdekes látvány. A színháztermek előtti sportpályányi szőnyeges terektől az automata ruhatári fogasrendszerekig mind az idelátogatók kényelmét szolgálják. Egyidőben három-négy rendezvénynek tud he-

Trijusz [illegible] nyletével. Meglepett bennünket a kórus lágy, selymes hangzása, a velük született többszólamúság dallamossága. A jól szerkesztett műsorban felléptek a versmondók is. Közülük is kiemelkedett *Császár Róbert* mélyen átélt versmondása, amely óriási tapsot kapott. A felsőszölnöki felnőttek kórusa, *Csabai András* vezetésével, nemcsak gyönyörűen hímzett ruházatával tűnt ki, hanem ezúttal minden korábbi szereplését felülmúlva, szép sikert aratott. Ajkukon magyar dalok is felhangzottak: *„Tisza partján mandulafa virágzik..."*, *„Hej halászok..."*, *„Estét harangoznak..."*, — jó hangulatot teremtettek. Aztán *Embersics Erzsébet* szavalata emelkedett ki, szép kiejtését még a szlovénül nem beszélők is észrevették. Nagy tapsot kapott! A felsőszölnöki általános iskola kedves táncosai vidámságot varázsoltak a terembe. A szakonyfalusi táncosok deli legényei és leányai pedig az ifjúság kirobbanó erejét érzékeltették változatos műsorukkal. Majd néhány életképszerű táncjáték következett. Bús dallamokra épülve mutatták be, hogyan mostak régen asszonyaik mezítláb, feltűrt szoknyában, hátrakötött főkötővel. Mígnem odaérkezett a legények csoportja. Vállukon szénagyűjtő villával, gereblyével. Énekes csúfolódásuk kedves színfoltja volt az estnek.

Észrevétlenül eltelt az idő. A záróképben tökmagköpesztéssel egybekötött beszélgetés, dalolás, táncolás mutatta be a szlovén vidék estéit. A jó hangulatot fokozta, hogy előkerültek a hazai ételek és italok is, amelyből még az első sorokban ülők is részesedtek. Nagy volt a siker! Az adás már megszűnt, de a földszintes színpadról nem tágítottak a szereplők. Érezték a siker örömét. Zengett az ének, szóltak a zenekarok, és a nézőket is felkérték egy-egy táncra a szereplők. Ott táncolt velük Glanz Lászlóné, a felsőszölnöki iskola igazgatója, az MSZMP KB tagja is. Jól tette! Így is lehet! A siker záloga az volt, hogy mindez őszintén, természetesen történt. Szívből jött és ezt megérezte a közönség.

Majd egy telefon! A TV elnöke gratulál és kijelenti, hogy minden várakozást felülmúlt a műsor. Ő biztosan tudja!

1021

1984.V.26. Petőfi Irodalmi Múzeum/Moldvay

Szombat délelőtt

Ritkán fordul elő, hogy egy színházi előadás díszleteit, jelmezeit kiállítják. A Szolnoki Szigligeti Színház Figaro házasságának előadásáról a színpad ezúttal bevonult a budapesti Fényes Adolf terembe. Itt készült Ráday Eszter riportja El Cadovski-val.

- Amikor én először találkoztam ezzel a névvel, hogy El Cadovszki, akkor egyszerűen nem tudtam, hogy mi lehet ez, ki lehet ez. Férfi-e, vagy nő, vagy valamilyen titokzatosság volt benne.

- Ez a lényeg.

- Nem szabad tudni, hogy férfi, vagy nő.

- Nem szabad. Igen, ez annyira közömbös, nagyon erős rekonnepciót sugall. Egy név, talán még nemének fogva is, tehát a ránk tett hatásból lehet csak kiindulni. Abban meg közömbös, hogy a másik milyen nemű volt.

- Én része vagyok ennek az alkotásnak, amit El Cadovszki létrehozott valahol és én megnézem, szóval nélkülem nem ér semmit, ha éppen én nézem.

- Feltétlenül. A nélkül nem is létezik. Nem vagyok abban biztos, hogy egyáltalán ezek a művek, minden tárgy, ami az esztétika területére besorolható, hogy ezek léteznek-e önmagukban? Szóval nincs, talán nincs objektív létük, ez egy nagyon nehéz kérdés, de néző nélkül jelentéktelenek.

- Akár a véletlen által létre jöhetett az a forma, vagy az a szín, vagy az az egész és csak a befogadás által válik valamivé.

- Az más, az nem művészet, de van egy olyan jelenség is, amikor a néző valamit művészetként átél, saját világát, saját gondolatait, érzéseit belevetíti ebbe. Hát tipikus a felhőjáték, tehát rengeteg, egy repedés is lehet ilyen mű, de ez csak a mi játásunkból fakad. Ez szinte egy ilyen művészetet létrehozó játásmód, vagy befogadó, befogadásmód. A művészet befogadásmódja, az nem ilyen, itt van egy sűrített érzés, vagy világkép, vagy állapot, tehát itt talán a nézőnek még nehezebb dolga is van, mint egy repedésen, amely kevésbé szabad a magyarázatával, viszonttizgalmasabb, mert ketten van-

nak, szóval ez inkább egy dialógus.

- Mégegy valamit szeretnék kérdezni. Ez a Csovszki azért nem egészen művésznév, ez az igazi neve is. A kiejtéséből is lehet érezni, hogy nem itt Magyarországon született.

- Igen, igen. Orosz származású vagyok, Leningrádban születtem, édesapám most is ott él, dehát az anyám férjhezment Magyarországra és mint gyerek kerültem ide.

- Tehát a főiskolát is itt végezte.

- Igen, itt végeztem a Képzőművészeti Főiskolát festő szakon. Nagyon hosszan jártam oda...

- ... igen?

- A végén már nagyon kellemes volt, mert hét évet végeztem.

- Én azt olvastam az előbb a Vendégkönyvben, nem tudom, olvasta-e...

- ... én még semmit nem olvastam...

- ... hogy csodálatosan színes ez a fekete-fehér világ. De itt tényleg minden fekete és fehér. Az egész színpad feketében-fehérben van?

- Igen. Az egész színpad sakktáblaként volt felépítve azzal a különbséggel, hogy mindegyik figura fekete és fehér volt a táblán. Nem pozitív-negatív szereplőkről volt szó, hanem ilyen kevert fekete-fehér világról.

- És a Föld volt maga a sakktábla.

- Igen.

- Ami nemcsak sakktábla, hanem emlékeztet egy ilyen nagyon szép fekete-fehérkockás mozaik padlóra.

- Igen.

- Itt is fekete-fehér a padló.

- Ez a színpadi padló. Ami látható, az mind színpadi kellék volt.

- Én az előadást nem láttam, de a színészek is mind ilyen

fehérre voltak púderezve?

- Nem. Nekem az volt az egyik érdekes következménye az előadásnak, meg hát én is magam kíváncsi voltam arra, hogy hogyan fog kinézni az emberi test ebben a fekete-fehér világban és ez volt az igazán színes. Szóval annyira színes, alig volt rajtuk valami smink, minimális, esetleg szája és szem smink...

- ... és ha nincs sminkelve a színész a színpadon, akkor nagyon fehérnek látszik.

- Általában igen. Most viszont hihetetlenül színesek voltak. Barnák, rózsaszínek, sárgák, mindenféle színek, de attól is volt nagyon színes, meg azért volt egy szín az egész színpadon, egy nagyon intenzív kék ablak volt a háttérben, egy négyszög ablak, annak nagyon erős kék színe volt. Az hiányzik pl. a kiállításból.

- Annyira fekete-fehér itt minden, hogy még a fák is feketék.

- Ez egy rokokó világ, minden élő, halott, ahol a pásztorlánykák porcellánból voltak. Sőt, amikor ebben az időben csináltak egy hatalmas tehenet porcellánból és abba beleépítettek egy fejőgépet, s akkor a királynő játszhatott, játszhatta azt, hogy ő fejji a tehenet, tehát ez egy nagyon mesterséges világ. Valójában a rokokó világa is végtelenül, nagyon mesterséges és mesterkélt világ is volt, telve sötétséggel és mindenféle valódi indulattal, de a máz, az főleg porcellán volt, porcellánszerű volt. Tehát ennyiben nem mond ellent az adott kornak.

- A mesterkélt világ, ez nem mond ellent.

-

- Nekem sem.

- Igen.

- Az én világomnak sem és azért is mondom, hogy én igazából nem a darabból, nem feltétlenül a darabból indultam ki, csak itt egy szerencsés találkozásról volt szó.

- Az, hogy valaki bevallja ezt, hogy a világa ilyen mesterkélt, mesterséges világ, az azért elég nagy bátorságra vall.

- Igen, ez egy pejoratív fogalom, dehát ebbe nagyon bele kellene nászni ahhoz, hogy megnézzük, hogy az adott korban mit jelent a mesterkélt, vagy mit jelent esetleg

az ú.n. reális vagy valódi, dehát szerintem az egész művészet világa és az egész civilizáció világa és az összes emberi, ami csak van az emberben és az ember körül, az mind csak mesterséges lehet. Szóval ezt lehet vállalni, ezt lehet utálni, akkor is ebben a világban élünk. Ez egy létrehozott emberi világ. Az egész psychikumom is egy ilyen létrehozott világ annyiban, hogy a kultúrám, a világom, az idő, az ország, aminek mondjuk terméke vagyok, meg természetesen a saját alkatom is, de hát az is már egy következmény.

- Térjünk vissza egy picit itt az itt látható jelmezekhez. Amikor bejöttem, rögtön megakadt a szemem ezen a széken. Ez egy régi borbélyszék.

- Igen.

- Feketére mázolva és keresztül-kasul van tekerve, kötözve egy fehér zsinórral, de át és át vannak tekerve szalagokkal a figurák is. Én emlékszem, hogy tavaly, vagy tavalyelőtt a Műcsarnokban egy kiállításon is minden össze volt kötözve.

- Igen. Általában a képeken is össze vannak kötve a dolgok. Valószínűleg ez egy esztétikai elv is, dehát ...

- ... tehát hogy így tekeredik rajta a zsinór?

- Igen. Én nagyon szeretem és van egy ilyen is, dehát nyilván van egy mélyebb indíttatása a dolognak. Ez az egyetlen bútordarab volt a színpadon. Teljesen üres színpad volt.

- Nem volt átkötözve?

- Nem. Be volt kötözve, de természetesen nem volt átkötözve, tehát a főszereplő, a gróf állandóan ült benne és aztán ebben történt a...

- ... borotválás.

- A borotválás jelenete is. Tehát ez egy funkcionáló bútordarab volt. Az átkötözése főleg dekoratív szerepet töltött be a színpadon és pontosan egy ilyen rokokós hatásról is volt szó, tehát egy ilyen plusz díszítéssel.

- Fehér zsinór.

- Igen, igen. Nem elég, hogy összekötünk, még szép is. A kötelékeknek is néha ez az átka, hogy miközben zavaróak,

tudnak nagyon vonzóak lenni.

- Elvezheti is az ember ezt a köteléket?

- Igen, hyyne. Hát az összes szeretet, szerelem viszony, a mind olyan kötelék, ami lehet egészen tragikus, az ember életébe kerülhet, dehát végülis e nélkül utálatos lenne az élet, unalmas is.

/Zene./

Megelevenedő próbababák

1021

Már a neve is megtévesztő. El Kazovszkij festőművész ugyanis nő. Csak azért El, mert Elena.

Néhány éve egy furcsa játékkal hívta fel magára a figyelmet. A műsort — amelyet kultúrházakban vagy szabadtéren rendez barátaival — ő maga „Dzsan-panoptikumnak" nevezte el. Lényege, hogy élőképeket adnak elő a Pygmalion témájára.

Különös világa legújabb kiállításán is megfogott. Leegyszerűsítve azt mondhatnánk, hogy egy színdarab díszletei és jelmezei láthatók részben fotókon, részben próbababákon a Fényes Adolf teremben. Beaumarchais: Figaró házassága, avagy egy bolond nap című vígjátékának díszlet- és jelmeztervezője Kazovszkij volt. A darabot a Szolnoki Szigligeti Színház művészeinek előadásában mutatták be, szeptemberben.

Nemcsak a bemutatott fotók fekete-fehérek. Csak ez a két szín uralkodik „élőben" is, vagyis az előadáson és a kiállítóteremben egyaránt. A márványpadló olyan mint a sakktábla, de a rajta játszó gőgös fekete-fehér figurák jelmezei túlságosan masnisak, szikruposak. Ez az elegancia a szétesés érzését kelti.

A kiállítás másik érdekessége, hogy a látogatók a színdarabot képmagnón kísérhetik figyelemmel, olyan mintha a próbababák elevenednének meg.

A Kazovszkijjal kapcsolatos kritikákban gyakran elhangzik, hogy különös, érdekes, furcsa . . . stb. Ez utóbbi kiállítás sem kivétel a jelzők alól. De egy biztos: ha nem akarunk belemagyarázni semmit, ha nem erőlködünk, hogy megértsük ezt a világot, rájövünk, hogy sokkal közelebb áll hozzánk, mint ahogy gondoltuk. **(N. G.)**

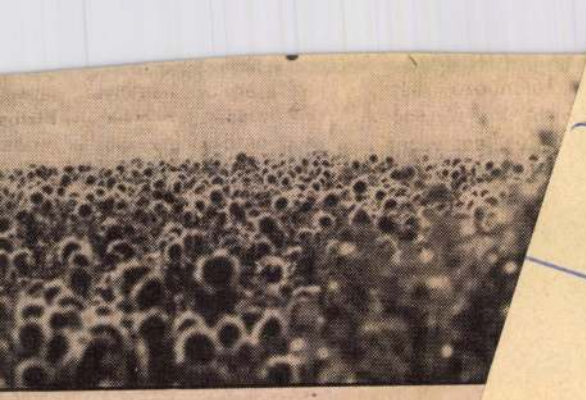

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 337-748, 340-726
A MEDOSZ LAPJA
1984 JUN 11

Vezető- és Továbbképző Intézet szervezésében. S aztán 1983. február elsejével kineveztek vezérigazgatónak, február 16-án kézhez kaptam a kinevezésemet.

— *És azóta?*

— Azóta sűrűbb az élet. Mindent ismerni akarok, mindent tudni szeretek.

— *Tervek?*

— 1971-től beért az a munka, amit ez a hatalmas kollektíva csinált. Nagy volt a termés, de nem volt elég tárolótér. Még ma sem tudjuk teljesen begyűjteni a termést *Tokajhegyalján.* Tavaly 80 ezer hektó tárolóteret építettünk, az idén *ennek a felét* építjük meg. És még mindig kellene a dolgok mai állása szerint 100 ezer hl tárolótér. Nem titok, még a bőcsi sörgyár tárolótartályaiban is van tokaji bor. Az lenne jó, ha minden borunkat itt tudnánk elhelyezni Tokajhegyalján. De amíg ez meg nem valósul, addig az az elvünk: *a hozamokat szabályozni kell.* Ugyanis a tokaji bort érlelni kell. S mivel jó évek vannak mögöttünk, *a hozamnövekedést utól kell érni a kereskedelem növekedésének.* S erre jó esélyeink vannak: 1983-ban például *17 százalékkal több bort adtunk el,* mint az előző évben. Jó partner ebben az *ÁGKER KFT.* A jobb kereskedést kívánja meg a *hatalmas termelési kedv,* amely Tokajhegyaljára jellemző. A termelés stabilizálódott.

Új szelek fújnak *Tokajhegyalján. Mitró László és társai fújják.* És az a nagy kollektíva, amely a termelési tanácskozásokon igent mondott a tervekre, elképzelésekre.

Takács Tibor

VERSENYEK, TAPASZ

Kiváló szakmunkástanulók

A Szakma Kiváló Tanulója versenyen az idén a zöldségkertészek, fakitermelők, növénytermesztő-gépészek és a baromfitenyésztők vetélkedtek.

A kertészek versenyét Fertődön, a fakitermelőkét Barcson, a gépészekét Hajdúböszörményben, az állattenyésztőkét Tatán rendezték meg.

Az 1984. évi tapasztalatok kedvezőek, mert az előző évekhez képest jelentősen javult a tanulók felkészültsége mindhárom — írásbeli, gyakorlati, szóbeli — versenyszámban.

Örvendetesen javult a versenyek iránti érdeklődés is. A versenyzőket a vezető szakoktatókon kívül sok iskola igazgatója és szaktanára is elkísérte, de ott voltak a versenyzőkkel szerződésben álló tsz-ek, állami gazdaságok képviselői is. Követésre méltó kezdeményezés, hogy a versenyre a közelben lévő szakmunkásképző iskolák egynapos tanulmányi kirándulásra elvitték — az 1985. évi SZKT potenciális versenyzőit — a másodéves hallgatókat.

Az egyes szakmákban a következők szerepeltek a legeredményesebben:

Zöldségkertész: 1. Saller Vilmos (Halásztelek), szakoktatója: Vajda Ferencné; 2. Kovács Imre (Zalaegerszeg), szakoktatója: Kovács Jánosné; 3. Csorba Melinda (Villány), szakoktatója: Kovács Béláné.

Erdőművelő-fakitermelő: Valkai Lajos (Barcs), szakoktatója: Tálas Imre; 2. Kocsondi Pál (Barcs), szakoktatója: Kulcsár István; 3. Meilinger Ferenc (Barcs), szakoktatója: Tálosi György.

Baromfitenyésztő: 1. Horváth Zita (Tata), szakoktatója: Némedi Tibor; 2. Ádám Ildikó (Gyoma), szakoktatója: Lichtenstein Katalin; 3. Fábi Zoltán (Jászapáti), szakoktatója: Gyárfás István.

Növénytermesztő-gépész: Kovács László (Pétervására), szakoktatója: Tóth Lajos; 2. Bencsik Mihály (Békés), szakoktatója: Marsi Ferenc; 3. Szeifert László (Hajdúszoboszló), szakoktatója: Szilágyi Lajos.

A győztesek iskolái a MEDOSZ vándorserlegét, a versenyzők külföldi, belföldi tanulmányutakat, a KISZ emlékplakettjét és tárgyjutalmakat nyertek.

B. G.

SAJTÓFIGYELŐ
MAHIR
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

PETŐFI NÉPE

1984 NOV 17 61
L. Kazovszkij Léna,
képzőművész

VASÁRNAPTÓL LÁTHATÓ

1021

El Kazovszkij munkái a Kecskeméti Galériában

El Kazovszkij, aki Leningrádban született és 1965 óta Magyarországon él, 1977-ben végzett a Képzőművészeti Főiskola festő szakán (mestere Kádár György és Kokas Ignác volt), de a képzőművészet más területein is tevékenykedik: festő, grafikus, szobrász, installációkat épít, „Dzsanpanoptikum" néven performence-eket rendez, az utóbbi egy-két évben pedig nagy figyelmet keltett színházi díszleteivel és jelmezeivel (Győr, Szolnok, budapesti Katona József Színház).

Bensőséges művészet az övé abban az értelemben is, ahogy hatalmas kulturális élményanyagot görget önmagában, az életében és a képein. Műveibe átcsap a kulturális tradíciókon és a tradíciókká vált élményeken túl önmaga létének pokla és mennyországa is: varázsjelek, vonzalmak és választásbeli lehetetlenségek.

Korábbi alkotásain elemi erővel tör elő a szorongás, a rémület, az elkeseredés. A Bacon-éhez hasonló világ ez, de El Kazovszkij képei festőiek, puritánabbak és kötöttebbek az angol mesteréinél. Önnön korlátainak és mozgásterének kíméletlen tudata a későbbi képeinek szervező ereje, de az iszonyat élménye mind rejtettebbé válik, s a képeken megjelenik, és egyre uralkodóbbá válik a színesség, a pompázatosság, az ünnepélyesség. S a mű központjában egyre gyakrabban tűnik föl a festő alteregója: a magányos állat, aki karmesterként, vagy rendezőként készül dirigálni a kiválasztottak szűk körét. A balett, a színház, az opera időről időre képes elfeledtetni velünk a „kint" reánk váró hideget és sötétséget. Annak gondolata, hogy az élet kirakatban zajlik, El Kazovszkij legtöbb képén megjelenik: ott találjuk a jellegzetes színpadszerű teret, és benne a tehetetlenül álló, forgó, csábítóan vergődő, avagy mozdulatlanul, megkötötten és kővéváltan (Galathea-motívum) közszemlére kitett figurát, figurákat.

A festő — vasárnap óta a Kecskeméti Galériában láthatók művei — képeivel harcol a halála — halálunk ellen.

Rékasi János

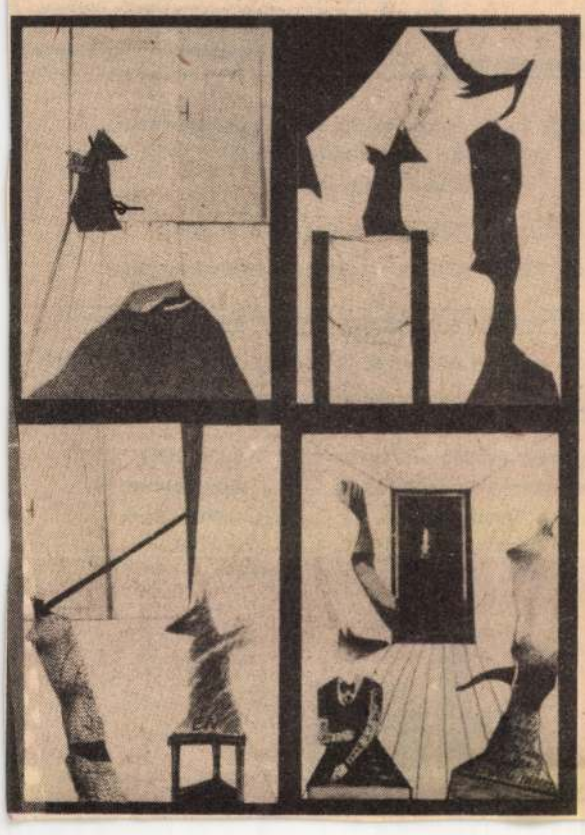

● El Kazovszkij: Színházi képregény (részlet).

Marx K. út 8. sz.

1984. december 19., de. 10 óra.

: Kunszentmárton, Mátyás

2294

temetése f. hó 19-én negyed 12-kor lesz a kecskeméti Köztemetőben. A gyászoló család és a rokonság. 5374

Mély megrendüléssel tudatjuk, hogy

KÖTELES SÁNDOR GYÖRGY

műszerész

tragikus hirtelenséggel 39 éves korában f. hó 10-én elhunyt. A gyászoló család. 28269

Mély fájdalommal tudatom, hogy felejthetetlen drága férjem

ADONYI PÉTER

Kecskemét, Hitel u. 11. szám alatti lakos, 64 éves korában, súlyos betegség után elhunyt. Temetése november 19-én, negyed 3 órakor lesz a kecskeméti Köztemetőben. A gyászoló család. 28247

Köszönetnyilvánítás

Megrendülten fájdalmas szívvel mondunk köszönetet mindazoknak, akik örök emlékű, becsületes, hűséges jó férjem, féltve szeretett drága jó édesapánk, felejthetetlen jó nagyapánk

ANDRÁSI ILLÉS

tragikus elvesztése miatt velünk éreznek, fájdalmunkat enyhíteni igyekeztek, sírjánál leróták kegyeletüket. A gyászoló családja. 28104

Hálás szívvel mondunk köszönetet mindazon rokonoknak, ismerősöknek, akik szeretett halottunk

NYUL JÓZSEF

temetésén megjelentek, sírjára koszorút, virágot helyeztek és mély fájdalmunkat enyhíteni igyekeztek. A gyászoló család. 5247

Hálás szívvel mondunk köszönetet ismerősöknek, rokonoknak, a Bács megyei Rendőrfőkapitányság Paranesnokságának, munkatársaknak a Konzum Kereskedelmi Vállalat dolgozóinak, akik

HAJAGOS JÁNOS

temetésén részt vettek, sírjára koszorút, virágot helyeztek és ezzel fájdalmunkat enyhíteni igyekeztek. A gyászoló család. 5282

is nyerhet!

RA SZÓL
OMUS-
YCSENGŐ

ország összes
s-áruházában

-től december 16-ig
ÁR:
00 Ft értékű vásárlás
yet kap.
december 17-én,
i DOMUS-áruházban,
lecember 21-én,
sti DOMUS-áruházban,
bert Károly krt. 67.)
:
lygépkocsi,
emélyes hajóút
engeren.
on színes televízió.
eremények: vásárlási

2278

Import és hazai áruk különleges választékával,
rendkívüli kedvezményekkel
várjuk vásárlóinkat

Nyitva: hétfőtől—péntekig 8—17 óráig

Megközelíthető a 2, 3, 4 jelzésű autóbuszokkal

RENDKÍVÜLI AJÁNLATAINK — SOHA ILYEN OLCSÓN:

gyermek és felnőtt tornacipők FÉLÁRON
25 és 50 literes üvegballonok 30 % engedménnyel
műanyag hullámlemez 20 % kedvezménnyel
bőr dísztárgyak 20 %-kal olcsóbban
kondi-roli 50 % árengedménnyel

DUNAÚJVÁROSI dm MUNKÁSSZÖVETKEZET

2321

El Kazovszkij
it salgótarjáni rajztiemále

Magyar Nemzet 1985. 1. 15.

EL Karovszky

El Karovszky festőművész kiállítása, Szolnok, Megyei Művelődési Központ, 1985. máj 23. - június 16. Bev. Moresányi Géza. Szolnok: Műv. Kap. 1985 [6] p. ill

EL KAZOVSZKIJ

Hegyi Loránd: Átrendezés, átöltöztetés, alkalyozás – EL Kazovszkij grafikáiról. = Kortárs, 29. 1985, 9. 125–128. ill

El Kozovszky, grafikus

L. Bukta Imre

B.: Magyarok Skócicában S.

Élet és Irodalom Bp. 1985: nov. 8. XXIX/45

KAZOVSZKIJ, EL

FORGÁCS ÉVA: EL KAZOVSZKIJ

HOLMI 1995, 1132-1146

PETROVÁ-PLESKOTOVÁ, ANNA:
BRATISLAVSKÍ VÝTVARNÍ
UMELCI A UMELECKÍ REMESELNÍCI
18. STOROČIA
ARS 4. 1970, 1-2. 72.

A hetvenes években a hazai modern művészetben a tiszta stílusképletek, a szigorúan meghatározott zárt formák, az elvonatkoztató szemlélet és a homogén műtípusok uralkodtak. Az évtized harmadik harmadában azonban egy új nemzedék lépett színre, melynek művészetében más értékek váltak meghatározóvá. A nyolcvanas évek elejére részint ez a generáció, részint pedig néhány idősebb művész alapvetően új művészeti helyzetet teremtett. El Kazovszkij ennek az új helyzetnek jellegzetes kifejezője.

Hegyi Lóránd

Kortárs 1985/9
125-128.

Átrendezés, átöltöztetés, áthelyezés

El Kazovszkij grafikáiról

Tevékenysége nem csupán a szűkebb képzőművészeti területekre terjed ki, hanem a színházra, a kosztümtervezésre, az installációs művészetre és az ún. „performance"-ra is. A hetvenes évek végén kidolgozott, a kísérleti színház, a pantomim és a „performance" határvidékén kialakított ún. „Dzsan-panoptikum" olyan játékká vált számára, melyben az emberek mozgatása, felöltöztetése, beállításuk megkomponálása a hagyományos festői és szobrászati szemléletet a mozgásművészet új formáival kapcsolta össze. A „Dzsan-panoptikum" élő figurái egy szobrászi kompozíció hol aktív, mozgásra képes, önálló alakjaiként, hol pedig mozdulatlan, tömbszerű és önállótlan tárgyaiként jelennek meg. El Kazovszkij körülveszi őket kvázi-építészeti és kvázi-szobrászi elemekkel, illetve textíliákkal kialakított puha, áttetsző falakkal, színes szalagokból felhúzott térválasztó elemekkel; s jelképi attribútumokkal ruházza fel őket.

Következetességéből adódóan szinte valamennyi műfajban ugyanazokkal az alapkérdésekkel foglalkozik. Művészetében visszatérő motívum a kultúrák szerveződésének és leépülésének, illetve a mítoszok születésének és elhalásának, átváltozásának materforikus kifejezése. Azzal, hogy egyes alakjait „díszekkel", „jelvényekkel", kitüntető-kiemelő jegyekkel látja el, a többieket pedig ezek köré szervezi, érzékelteti a mindenkori kultúrákban lezajló folyamatokat, az értékek mitizálásának pályáit. Az átrendezés, átöltöztetés, áthelyezés gesztusaival pedig a mítoszok metamorfózisát, az újabb mitikus képzeteknek az előzőeket átformáló és integráló hatását fogalmazza meg.

El Kazovszkij művészetében kezdettől fogva jelen van a kultúrtörténeti motívumok bensővé tételének, szubjektív és poétikus átértelmezésének igénye. Bensőséges „szubjektív historizmus" jellemzi művészetét, melyben a korábbi korszakok kulturális és mitikus képzetei, stílusai és egyes konkrét alkotásai, műalkotásai és köznapi tárgyai új értelmezést nyernek. Művészetfelfogása jellegzetesen a nyolcvanas évek szubjektív, antireduktív, teljességre törekvő szemléletének jegyében alakult. Kedveli a művészettörténetre való utalásokat, idézeteket, művészetében a korábbi művek közötti „kalandozás" sajátosan érzékeny, eklektikus, asszociációgazdag „stílus-metaforákat" teremt.

Ebből a szemléletből építkeznek kollázsai is; az egyik sorozaton Vajda Lajos 1935–36-os szentendrei motívumrajzait interpretálja – a maga szubjektív, poétikus és „kisajátító" módján. Mert El Kazovszkij képzeletét nem a puszta „hommage á Vajda"-gondolat foglalkoztatta; s nem is úgy tekint e rajzokra, mint érinthetetlen „múzeumi" műalkotásokra. Belelép a rajzok terébe, kiemel belőlük motívumokat, s a maga jellegzetes stílusával átfogalmazza őket: azaz esztétikailag bensővé teszi, a maga képzeleti valóságának szerves részévé avatja az egykori Vajda-motívumot.

Egyfajta képzeleti színpadként tekint a Vajda-rajzokra, mint művészettörténeti előképekre, s benépesíti ezeket a tereket a saját szürreális, groteszk mozgású, légies és talányos alakjaival. Számára a vajdai „szellemi architektúra", a szentendrei és szigetmonostori házak, kapuk, ablakok, szekerek vékony vonalrajzzal rögzített, elanyagtalanított képi emblémái ismét valósággá, a maga képzeleti valóságának részévé válnak,

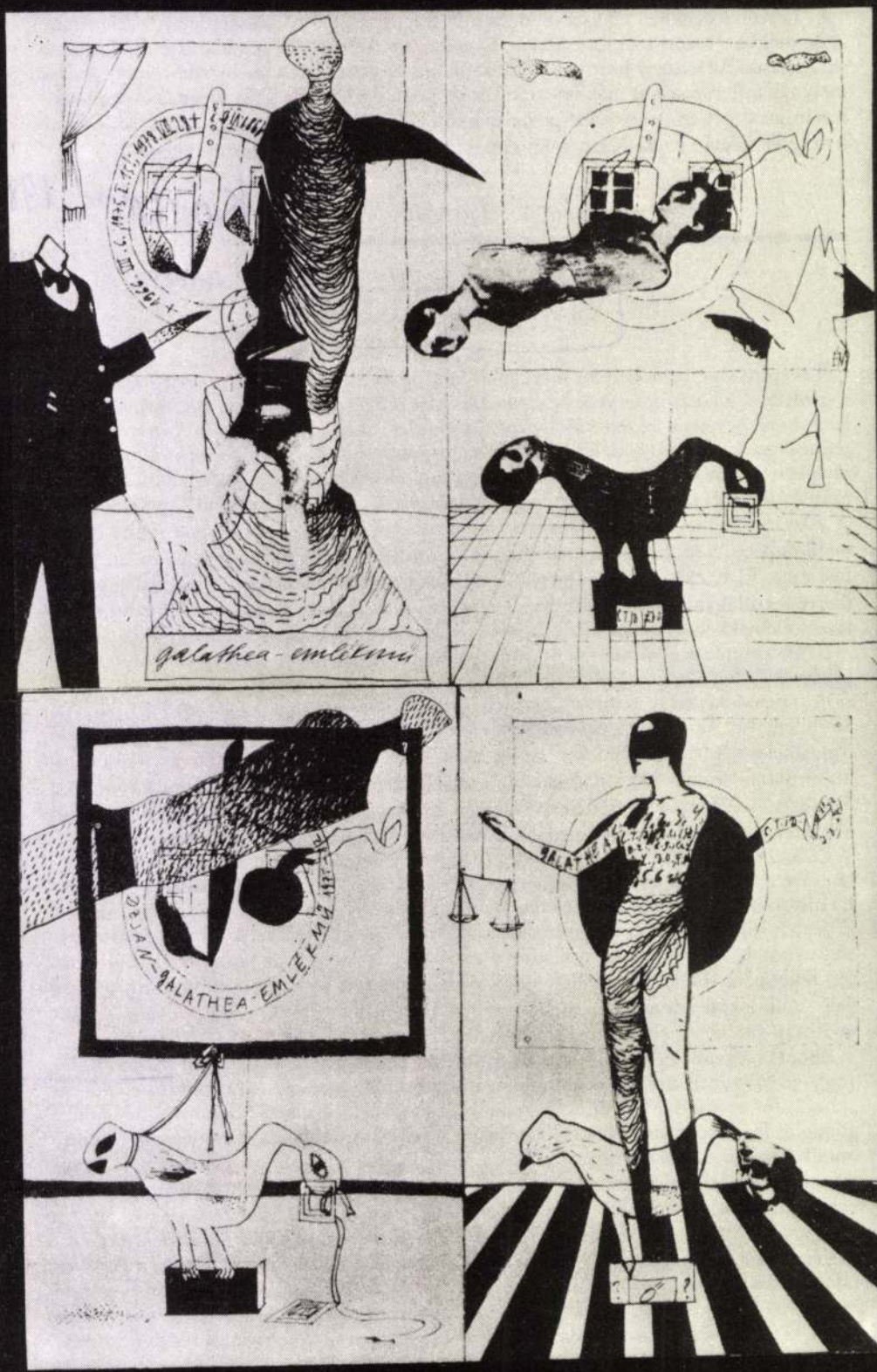
galathea - emlékmű
GALATHEA - EMLÉKMŰ

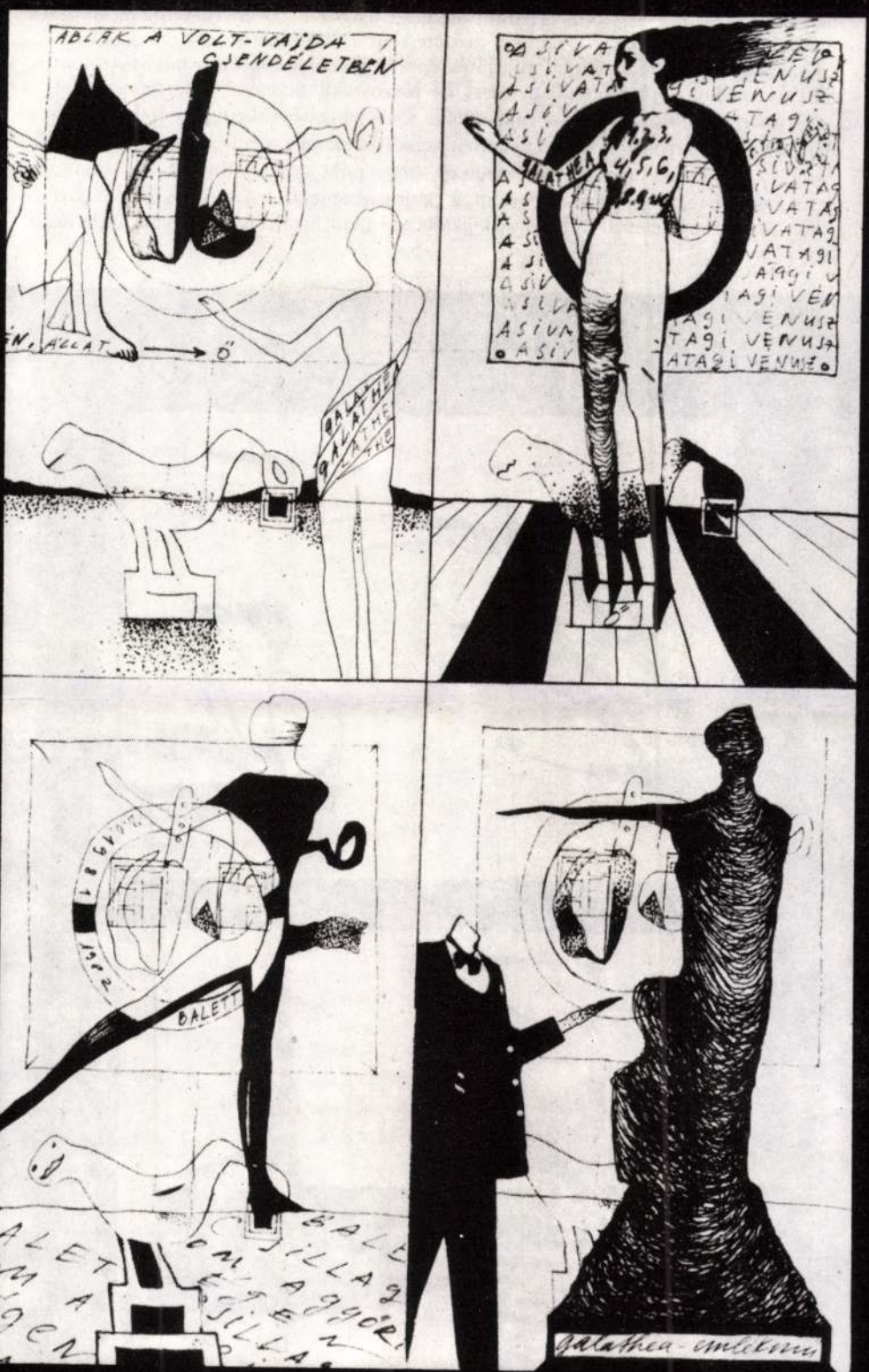
ABLAK A VOLT-VAJDA
GSENDÉLETBEN
ÁLLAT
GALATHEA
VENUSZ
BALETT
galathea-emlékmű

melyek – csupán – egy több értelmű, összetett jelentésű, kiismerhetetlenül komplex utalásokkal behálózott kvázi-színház díszleteiként értelmezhetők.

Csakhogy itt, ezen a színpadon a játék éppoly komoly, éppolyan halálosan fontos, mint az eredeti vajdai terekben: mert El Kazovszkij magával a történelemmel, a kultúrtörténeti idővel díszíti a maga mai, nyolcvanas évekbeli színjátékát. S ez a színjáték éppen arról szól, hogy miképpen ragadhatjuk meg a múlt, számunkra jelentőségteljes, üzeneteket hordozó mozzanatait, hogy miképpen építhetjük fel a magunk esztétikai valóságát éppen a történelem, a „kulturális metafora" személyre vonatkoztatásával, bensővé tételével. El Kazovszkij kollázsai a kultúrtörténettel folytatott dialógus jegyzetei.

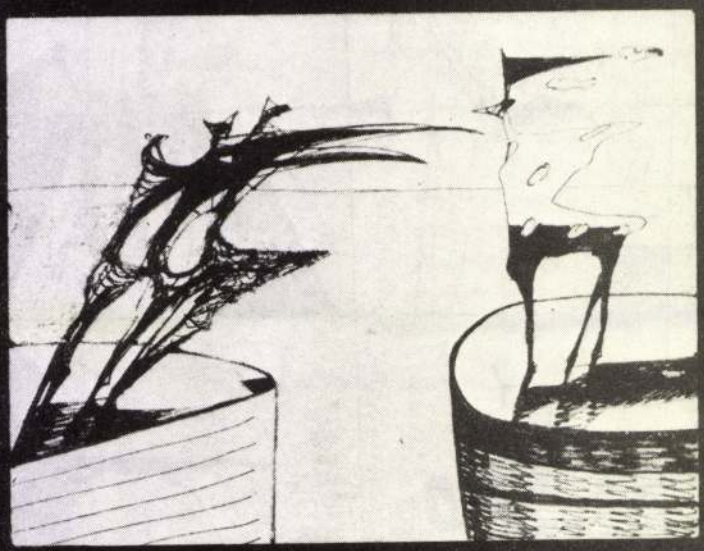

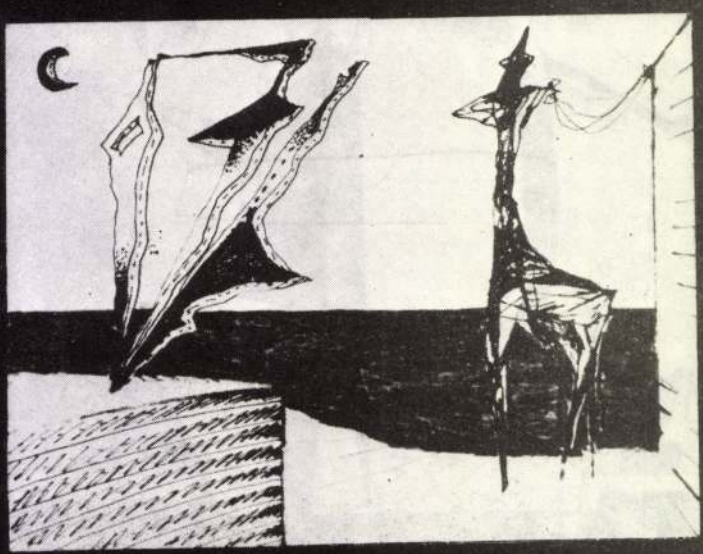

El Kazovszkij

P. Kücs Julianna: Magyar kunszt
Kortárs képzőművészeti kiállítás
a Műcsarnokban

Népszabadság, 1987. IV. 13

El Kazovszkij

P. Čuc Juliazna: Kulturbožni zép
Stél művész az Ernst Muzeumban

Népszabadság, 1987. V. 13

El Kazovszky

P. Kücs Julianna: Stol a tolerancia mostanában Benyomások két kiállításról

Népszabadság, 1986. 1. 11

El Kazovszkij, grafikus

L. kabados Árpád

Vadas József: Isonglőr a szabadék felett 13.

Élet és Irodalom Br. 1986 febr. 14 XXX/7

El Kazovszkij

P. Szücs Julianna: Esetem az eklektikával

Népszabadság, 1986. IV. 19

EL KAZOVSZKIJ KÉPEI
Bartók Béla Művelődési Központ, Szeged

Sajátos mitológia El Kazovszkijé. Az ókor díszletei: Szkülla és Kharübdisz, a bálványok, a szirének — csak ürügyként szolgálnak a XX. századi ember vallomásához. A szegedi kiállítás csak ízelítőt ad El Kazovszkij világából.

Képein az ember — mégha stilizáltan is — egyszerre kiszolgáltatott és egeket ostromló. A *Balett a rügeni sziklákon*, a *Tengerparti balett*, a *Vénusz születése* játék a magassággal és a zuhanással, a mozgással és a változatlansággal. Allegóriák jutnak eszünkbe. Rideg minden, mégis érdemes nekifeszülni. Az elnyújtott figurák pengeélesen uralják a kompozíciókat. Drámák zajlanak le, akár a színházban, ahol szintén otthonosan mozog.

Különös állatai a művész akarata szerint domesztikálódtak. A kutyák, a halak, a kecskék, és persze — a szörnyek mind egy-egy mítosz, mesevilág főszereplői. Az *Állat a sivatagi homokozóban*, a *Természet a tájképben*, a *Jó pásztor és a hegyi állatok* a létezés mítoszát, a paradicsomi ősállapotokat meséli el.

El Kazovszkij képei allegorikus, stilizált formanyelven szólítják meg a szemlélőt. A felszalagozott, körbekötözött kutyák, színes hálók, paravánok, akváriumok, torzók talányos mikrokozmoszba avatnak be.

Bodzsár Erzsébet

Film

A NYUGODT NAP ÉVE
Lengyel film

Krzysztof Zanussit, a Wajdát követő lengyel rendezőnemzedék egyik legtehetségesebb alakját gyakran nevezik filmes moralistának. A világban helyüket kereső, a létezés problémáin töprengő mai hőseinek személyes konfliktusai mellett filmjeiből nem hiányzik a társadalom legégetőbb kérdéseinek a megvilágítása sem. Valójában ez a kettősség, a külső és belső konfliktusok párhuzamos megjelenése teszi emlékezetessé Zanussi legjobb munkáit. Tulajdonképpen ez a fajta alkotói igényesség hiányzik hozzánk most eljutott művéből, az 1984. évi velencei fesztivál nagydíjával kitüntetett *A nyugodt nap éve* című filmjéből. A második világháború befejezése után kezdődő történet özvegyasszony főhőse — sok ezer sorstársához hasonlóan — áttelepítővonaton érkezik az immár Lengyelországhoz tartozó egykori német kisvárosba. Romok között, lelkileg is összetörve kell újrakezdenie az életet, aminek legnagyobb konfliktusát — furcsa módon — nem az emlékek feldolgozása, hanem a boldogság ígérete jelenti. Az anyját ápoló asszony ugyanis megismerkedik egy, szintén a városban tartózkodó amerikai katonával. A szerelemmé érő kölcsönös szimpátia azonban nem bizonyul elegendőnek ahhoz, hogy mindkettőjüket megváltsa a múlttól, a szenvedéstől. Zanussi remek színészi alakításokkal tarkított szép és kissé melodramatikus filmet készített. Viszont csak néha, néhány epizód erejéig villant fel valamit abból a társadalmi közegből és korhangulatból, mely valóban meggyőző erővel hitelesíthetné ennek a boldogságra képtelen, önsorsrontó asszonynak a tragédiáját. **Gáti Péter**

HÁROM FÉRFI, EGY MÓZESKOSÁR
Francia film

Mihez kezd három megrögzött agglegény, ha váratlanul egy csecsemőről kell gondoskodnia? Az egoista, élvhajhász férfiak nem tehetnek mást, véget vetnek a nagy mulatozásoknak, és felcsapnak pótmamának. A pelenkázás mestereivé vált, szakképzett ápolónőket megszégyenítő férfiak mind több felelősséggel sőt büszke örömmel gondozzák kis védencüket. Fokozatosan rádöbbennek, mit is jelent igazán szeretni valakit.

Coline Serreau rendezőnő erkölcsrajzzal fűszerezett, enyhén feminista vígjátékában nem gúnyolja ki a botcsinálta „pótmamákat", inkább humorosan és megértő gyengédséggel ábrázolja „babázásukat". Családpárti, a férfiúi felelősségre ható filmjének komikuma nem jópofáskodó bemondásokból és idétlen burleszkjelenetekből, hanem a köznapi élet problémáinak kedvesen, természetes, s olykor mulatságos bemutatásából fakad. Abból, ahogyan a három jó barát titkolni próbálja egymás előtt a csecsemő iránti érzelmét. Egy Pierre Richard-féle bohózatba illő kábítószer-epizód megtöri ugyan a vígjáték egységes stílusát, ám az-

A nyugodt nap éve

tán a film ismét visszanyeri szelíden bíráló, néha kissé keserű hangvételét és franciás könnyedségét. Felszabadultan nevethetünk a mindennapok váratlan élethelyzetein és a főszerepet alakító színészek (André Dussolier, Ronald Giraud és Michel Boujenah) magával ragadó játékán. *A Három férfi, egy mózeskosár,*

amely 1985 legnépszerűbb francia filmje volt (a kirobbanó közönségsiker és a két Cesar-díj is bizonyság erre), igényesen szórakoztató, kellemes vígjáték. Érdemes megnézni. Különösen a férfiaknak.

Hollós László

AZ ÉGIGÉRŐ FA
Mesefilmsorozat

Hat rajzfilmből áll: egy szovjet, egy cseh, és négy magyar produkcióból. A fenti válogatást — ha ennek szempontjait keressük — talán az indokolhatja, hogy e rajzfilmek mindegyike szemlátomást annak a kompromisszumkeresésnek a terméke, amely ugyan megpróbál elszakadni a manapság tömegével a szemünk elé kerülő, rajzfilmnek elnevezett „illusztrált rádió"-primitívségtől, ám állandóan bele-beleütközik ún. gazdaságossági szempontokba. Érzésem szerint ezt a kompromisszumot a „Magyar népmesék" oldják meg legsikeresebben, akár a filmen belüli stílusegység, akár a grafikai igényesség felől vizsgáljuk őket. Különösen „Az égigérő fa" és „A bíró okos lánya" című művekre igaz ez. A „Csillagmese„ című szovjet film fényárnyék hatásokon alapuló, és máskülönben minden bizonnyal varázslatosnak ható ezeregyéjszakai hangulatot például földig rombolja az animátori munka elnagyoltsága és sutasága. A filmsorozat egészén a groteszk hangütés uralkodik: a megoldatlan részletek groteszkségétől az önnön határait tudomásul vevő, s azon belül profi szinten kijátszott groteszk effektusok szellemes adagolásáig.

Sz. Gy.

Folyóirat

BUDAPEST

Csak helyeselni lehet, hogy a főváros lapja terjedelmes cikket közöl a főváros hagyományos téli sportja, a sízés lehetetlenüléséről. Annál is inkább, mert ez a főváros az egész kontinensen azon kevesek egyike, ahol a lakóterületektől alig egy ugrásnyira már sízni — lehetne.

Egyszóval, a Normafáról és a budai hegyvidékről, a leszerelt síliftről cikkezik Pethes Sándor. Csakhogy a fővárosi sízők — akiknek

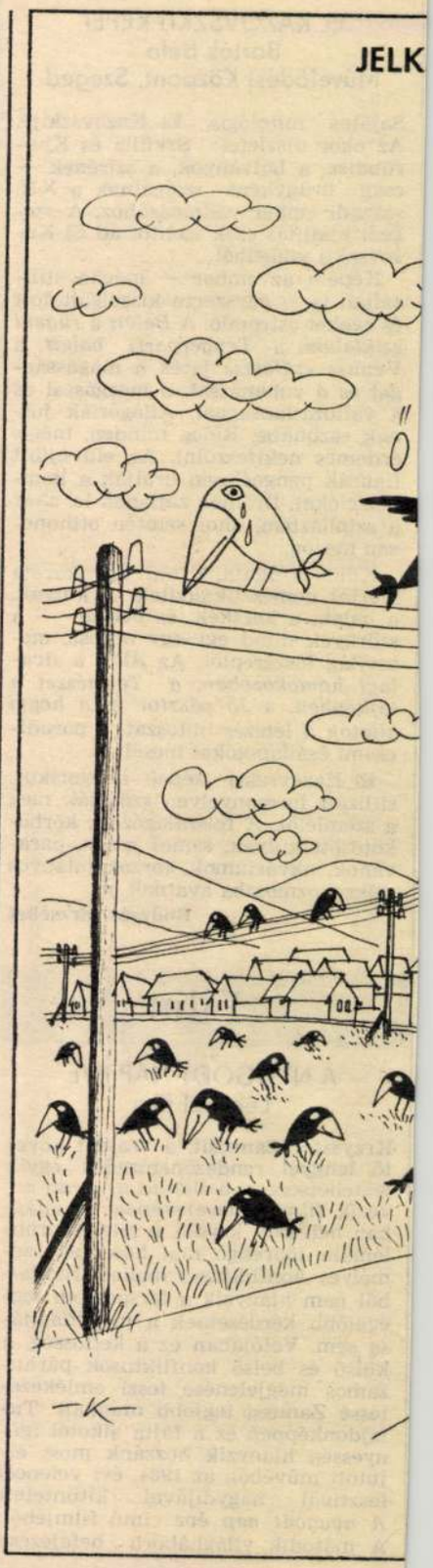

számát alábecsüli a szerző — végre szeretnének túljutni az eddig történtek és nem történtek összefoglalásán. Két lehetőségről ugyan említést tesz a cikkíró, sajna, nem nagy bizodalommal. Az egyik: ha már a libegő nem megy a sípályához, menjen a sípálya a felvonóhoz! Azaz alakítsanak ki ott pályát. A másik pedig: sífutó-sítúrázó területek kialakításával — ez olcsó mulatság — és a sítúrázás kereskedelmi és sportmozgalmi propagálásával el kellene hódítani az eddig kizárólag „alpesi" sízők tekintélyes részét. Ami még jobban megfelelne a hazai klimatikus viszonyoknak.

Kellene, kellene... A siszövetség, a XII. kerület, a Pilisi Erdőgazdaság és nem utolsósorban a főváros, netán az új tömegsport-főhatóság végre tárgyalja meg úgy a kérdést, hogy történjék is valami. És talán kérjék ki a már létező Magyar Sízők Egye-

El Kazovszkij

Siker és ifjúság (El Kazovszkij)

Az elveszett nyelv

„...Dada; az egyik harmóniából egy egészen másba való elegáns és előítélet nélküli ugrás; diszkoszként elhajított szó röppályája, zengő kiáltás; minden egyéniség tisztelete pillanatnyi őrültségében, ami lehet komoly vagy félelmetes, félénk vagy vakmerő, eleven, határozott, lelkes...” (Tristan Tzara.)

„...Drága képzelet, én éppen azt szeretem benned, hogy nem ismersz irgalmat.” (A szürrealizmus első kiáltványából.)

1

Az ember nem örül igazán annak ha érzékeit és értelmét megterhelik, ha emlékeznie kell, teszem azt, a halálra. Látszólagos nyugalmát általában nem dúlják fel végső kérdések, a szellemi létezés jóvátehetetlen és felcserélhetetlen voltát nem éli át, beéri a jelen idővel, a mindennapi gond köti le érdeklődését, amelybe jól beleillik az egészség és a betegség, a józanság és a mámor, a közöny és a szerelem, a szegénység és a gazdagság, a jóakarat és a gyűlölet, a siker és a kudarc, az önzés és a nagylelkűség, a fiatalság és az öregség, a létezés és az elmúlás. Az élet elfedi a végső kérdéseket, mielőtt a kiszemelt lény ráeszmélve így kiálthatna fel: ez nem megoldás. A társadalmi létezés is arra ösztönöz bennünket, hogy az elérhető és felhasználható dolgokkal törődjünk, együtt haladva a barátságos és ellenséges világgal, s mindenképpen ez a világ kösse le figyelmünket, ne az időben ránk váró rettegés. Teljesen természetes számunkra, hogy aki túlzóan fél és szorong, azt gyógyítani kell, mivel biztosnak látszik, hogy nem a halál, hanem az élet betegítette meg.

A halál — látva az özvegyek és árvák gyászában rejlő természetes és gyakorlatias fájdalmat, amelyet lohaszt a múló idő —, ez a halál közhelyként illik mindennapjainkhoz, míg önvégünket nem idézi fel. Ezért nyugtázzuk illedelmes, csöppnyit búsongó közönnyel idegenek halálát, s ezért borzadunk el a hozzánk közelállókén.

2

Végső kérdésekkel — a konvenciók szerint — csak művész (író), teológus és filozófus foglalkozhat jogszerűen, a természettudós már helyesebben teszi, ha a mérhető és meghatározható dolgok körében marad. Tehát az irodalomnak és a művészetnek — ha mélységre törekszik — érdeklődési köre, tartalma lehet a halál, elvont és előremutató formában is, ha például keretéül szolgál az általánosan emberi túlélés lehetősége. (Vö. Madách: „Ember küzdj és bízva bízzál.”) Közbevetőleg: tudom, hogy újságcikkben ezt ily módon érinteni a legnagyobb piszokság. A zsurnalisztika mindig kiemeli, hogy egyrészt a halott emlékét megőrizzük, másrészt a halott nem halt meg igazán. Az újság mindig szemérmes, s a maga módján mértéktartó. Néha az elhallgatás és megtévesztés, sőt a szenzációhajhászás is e buzgó szemérem következménye.

A mi mostani beszélgetésünk alaphangja más; mértéktartásunkon olykor átüt az őszinteség, legalábbis ott, ahol partnerünk hatása alól nem tudjuk magunkat kivonni. Hirtelen megérezzük, hogy El Kazovszkijban van valami végletes. Intelligenciája magával ragad, majd fájdalomba fordul, így személyiségének furcsa vibrálását nem foghatjuk fel manírként, egyre jobban érdekel minket és hiszünk neki.

Beszélgetésünk a legbanálisabb környezetben zajlik: az Anna presszó hátsó traktusában, ahol meleg van és tompa fény, s ahol az Akácos utat úgy játssza el a zongorista, mintha e dal valódi bánattal volna teli.

El Kazovszkij rézszegekkel kivert vastag fekete bőrkarkötőt visel, a karkötő kutya-nyakörvre emlékeztet, amely védelmül szolgál harapás ellen. El Kazovszkij miközben beszél, hosszú ujjú, ideges kezével néha a hajához kap, hátrasimítja, hogy aztán a hajtincs újra a homlokára hulljon; megjelenésében van valami, amiről szívesen mondanám azt, hogy bohém (?), művészies (?), esztravagáns (?), lám semmit sem mondhatok róla szívesen, csak találgatok, mert elbizonytalanít szürkéskék tiszta szeme, és tekintetében az egyenesség.

Beszélgetésünk a zongora akkordjai fölött folyik, mintegy másik dallamként; lebeg, felszökken, alászáll.

3

Siker — mondom vagy kérdezem a fenti cím szerint. (Vö.: Sikerélmény, pszich. *harmonikus személyiség kialakulásának alapfeltétele.*)

— Én magam sikertelennek találok mindent, ami történt velem. Mozdíthatatlannak. Tökéletesen merevnek. Ez természetesen nemcsak a magyar közéletre vezethető vissza, hanem a saját sorsomra is, amely kívülről lehet, hogy sikeresnek tűnik, de ha én jellemzem, akkor üres teret látok, sivatagot, ahol nincsen visszhang...

Így felel El Kazovszkij. Beszédében nincs semmi idegenszerű, magyarsága pontos és kifejező.

— Elfogadják a dolgaimat, szerepelek itthon és külföldön is kiállításokon, de olyan kritikát nem kapok, amelyben elemeznék a munkáimat. Néha kétség merül fel bennem, egyáltalán megnézi-e valaki a kiállított műveket. Most kerültem ki nemrégiben a stúdióból (Fiatal Művészek Stúdiója), ez az első évem, s ez nagyobb szakadás, mint kilépni

a főiskoláról. A stúdió bizonyos értelemben melegházat jelentett számunkra, védettséget. Most a senki földjére kerültem. A magyar művészeti életben nincsenek normális pályázatok, nincsenek komoly feladatok, fontos külföldi kiállítások. A szövetség mint érdekképviselet szinte nem is létezik. Legalábbis számomra nem.

Siker — ismétlem. — *Ahogy kívülről látszik, tényszerűen és időrendben.*

— 1977-ben végeztem el a főiskolát. A mestereim *Kádár György* és *Kokas* Ignác voltak. Utána automatikusan tagja lettem a stúdiónak és a Művészeti Alapnak. Attól az évtől kezdve az összes nagy országos tárlaton részt vettem, sok önálló kiállításom volt... A stúdióteremben, a Fészekben, mindenfelé, nagyon sok vidéki városban, néha még falun is. Mindez felfogható sikernek, de csak néhány olyan dolgot tudok mondani, ami számomra igazán kellemes volt. *A fiatal művészek 1982-es párizsi biennáléja, aztán a párizsi anyag kiállítása a Műcsarnokban. 1982—83-ban megkaptam a székesfehérvári múzeum Smohay-díját. Nagyon izgalmas dolog volt az 1985-ös glasgow-i magyar művészeti kiállítás, amelyen személyesen is részt vehettem.* 1981-ben megkerestek a győri színháztól, hogy tervezzek nekik jelmezt és díszletet. Ez nem lett igazán fontos nekem, de érdekes volt, kaland, meglepetés. Én mindig a váratlant érzem sikernek. Most kivitték egy nagyobb anyagomat a poznani vásárra, és ott majdnem az egészet megvette a lódzi és a szczecini múzeum. Az eladást intéző műkereskedés emberei azt mondták, ez hatalmas siker. Én nem tudom. Körülbelül ennyi a szakmai meglepetés eddigi pályámon, a többi a szokványos, rendszeres kiállítás, amelyekről nincs is visszajelzés.

4

Múltjáról kérdezem most, arról, amit alapvetőnek érzek: a gyermekkorról.

— Tizennégy éves koromban kerültem Magyarországra és az anyanyelv elvesztésével rettenetes sokk ért, olyan lettem, mint egy csonk. Kora gyermekségemtől kezdve a nyelv volt a kifejező eszközöm, az egyetlen; a nyelvben én annyira biztos voltam, hogy az iskolában tanulnom sem kellett, és hirtelen megfosztottak a legerősebb fegyveremtől. Valószínűleg ez a megfosztottság tolta el az aktivitásomat az irodalomtól a képzőművészet felé. Még így sincs kizárva, hogy írás lesz a vége. És prózát magyarul, de verset csakis az anyanyelvemen, oroszul írok. Életemnek ezzel a fordulatával sok minden megváltozott bennem. Az ítéleteim, a véleményem színe is más, hogyha magyarul beszélek. Ezzel a nyelvi megbénulással olyan fájdalom járt, hogy a Magyarországon töltött első évet ki is töröltem az emlékezetemből...

(Az akácos út szirupja ömlik rá erre a beszédre: „Pacsirta szólt a fán”...)

— Egészében kicsi koromban találkoztam a görög mitológiával, azon nőttem föl. Őrületesen szerettem a görög szobrokat. Most, hat éve voltam először Görögországban és ott találkoztam a gyermekkorommal. Iszonyú erővel zúdult rám. A másik, ami gyermekkoromban félelmetesen beépült a lényembe: az orosz klasszikus irodalom (Dosztojevszkij, Puskin, Lermontov, Tolsztoj, Gogol).

(Ott kóborolt, csavargott egy cigány...)

— Hatéves koromban anyám eljött férjhez Magarországra. Én Leningrádból egy uráli városba kerültem, a nagyszüleimhez, akiket úgy szerettem, ahogyan nem szabad szeretni. Az ő haláluk a saját halálom kezdetét jelenti és nem tudok mit kezdeni vele, ez is pusztán csonkulás tanulság nélkül. Magyarországra kerülésem ennek a kezdete volt. A mostani tudatommal éltem már akkor, tele halálfélelemmel. Ez hétnyolc éves koromtól meghatározó, és a hitnélküliség miatt oldhatatlan. Az életem tulajdonképpen a hit kereséséből áll...

(A legszebb lány tudod-e hol lakik?)

— Ez az egyedüli, ami számít, a fenntartó, a továbbvivő. Ugyanakkor az élet csapdája. Csakis azon a tájon lehet élni, ahol az ember a létezés értelmét keresi. És azon a tájon terpeszkedik el a halál.

Itt érzem meg benne a végletesen magával ragadót, személyiségének furcsa vibrálását, mélyén a fájdalommal, amelynek szépségében is hiszek.

5

— A hitnélküliség ellen, a meg nem kapott és áhított ellen, az ember csak narkotikummal védekezhet. Számomra az ilyen narkotikum, az egyetlen dolog, ami meglepetés lehet, ami szórakoztató, ami csodaszerű: *a másik ember.* Más számomra meglepetést nem okoz. A másik ember, aki kétségkívül kissé istenszerű annyiban, hogy a legtöbbet adhatja, de kiszámíthatatlan és rejtőzködő. A szerelem és a szépség az, ami leköti az érdeklődésemet, a szerelmeim csillagszépsége az, ami a szüntelen keresésben támpontot adhat és valami biztonságot...

Rám néz kék, tiszta, állhatatos szemével és azt mondja most:

— Múlt századi stilizált férfitudattal nőttem fel.

(Úgy muzsikálj, hogy sírjon az a szép leány...)

— Az uráli ipari városi környezetben éltem, első nemzedéki értelmiségiek között, valamennyien idős emberek voltak és végletesen európaiak; a zene és az irodalom imádata vett körül, de ugyanitt a gyári gyerekekkel is együtt éltem, és közöttük az volt a bravúr, ki tud messzibbre köpni. Köztük nem derült ki, mennyire területen kívüli a tudatom és a modorom. De később meg kell tanulnom valahogy viselkedni. Döbbenetes hatást tett rám, amikor felfedeztem Rimbaud és Verlaine kapcsolatát. Lenyűgöző volt. És tudtam, hogy azzal, ami bennem van, semmit sem lehet kezdeni.

Most emlékezetemben valahol mélyen megzendül: „Láttam maró mocsárt, hol mint egy szörnyű hálón a sás közé akadt Rém poklos teste reng, és vizeket rothadni örök szélcsendben állón, s örvényt, mely tág kerékben az égaljig kereng.”

— Semmi másom nincs, csak az életem. Rettenetesen szeretem az életet. Valami örömet muszáj kapni, és én nagyon nehezen jutok hozzá. Tudom, hogy a fájdalom feloldásának keresése újra csak teher és fájdalom. Az ember olyan eszköz, amellyel a kínlódás végtelenül sok formáját lehet elérni. Az így megvalósult fájdalom süt mindenből. Én néha úgy érzem, egyszerűen csoda, hogy az ember él...

Az akácos út trillái elúsznak. Csak Rimbaud marad: „Szegény szívem kiáll a tatra, / szűzdohánnyal paskolt szívem: / recscsen a forró zupa rajta, / szegény szívem kiáll a tatra: / vad röhejben tör ki a banda / és szitkozódik éktelen, / szegény szívem kiáll a tatra / szűzdohánnyal paskolt szívem.”

— A többi nem narkotikum, hanem a létezés. Az alkotás sem hat drogszerűen: nem öröm, nem szenvedés, hanem a lét velejárója.

Ezt beszéltük a szerelemről.

6

— Három évig Derkovits-ösztöndíjat kaptam, havi négyezer forintot. Amikor letelt a három év, a színházi munka lett a megélhetésem. Lejártam Győrbe, de erről már beszéltünk. Nyomasztóan hat rám, hogy semmiféle fedezékem nincs, nem jól viselem el az anyagi bizonytalanságot, de a legnagyobb szorongató félelemben sem tudok magamból kierőltetni semmit, ami hasznot hoz. Így aztán egy idő után terhessé vált a színház is. Szűkösen élek. Jobb anyagokhoz, festékhez, vászonhoz, ecsethez nem is jutok hozzá. Úgy alakult, hogy törmelékkel dolgozom, szeméttel, amit a barátaim összehordanak. Mivel a dolgok helyettesítéséről, az élet helyettesítéséről van szó, ezek az anyagok nekem meg is felelnek. Nem is mernék hozzányúlni egy nemes anyaghoz. Az úgy szép, ahogy van. Ha a barátaim hoznak egy gyönyörű ecsetet, az nálam nem mint munkaeszköz, hanem mint szép tárgy szerepel. A DAS cég gyermekeknek gyárt valami levegőn megszilárduló gyúrmafélét, a főiskoláról rám maradt egy csomó, azt használtam mostanáig. Abból építettem fel a csendéleteimet. Most, hogy az elfogyott, fával dolgozom, ami egyúttal nagyobb méretet is jelent. A legvastagabb rétegelt lemezt használom, ami csak létezik.

(A csendéletek nem síkban, hanem térben léteznek, nem festmények, de nem is szobrok, megkonstruált és ily módon nemcsak látványként, de érzelmileg is ható terek. El Kazovszkij eleven anyaggal is dolgozik: az úgynevezett panoptikumok, kertben vagy zárt térben megalkotott élőképek, melyekre bukolikus és nyomasztó hangulat jellemző, s alakjaiban megvalósulni látszik a görög szépségideál.)

Hosszú idő után most szólalok meg először. Azt kérdezem, honnan van öntudata, ha van.

— Nem tudom. Van. És ez pusztán egy állapot. Az ember a létezés centrumának érzi magát. Másrészt meg nincs öntudatom. Egy szemernyi sem. Mint nem hívőnek borzasztó fontos nekem a visszajelzés és azt nem kapom meg... Isten hiányában embereknek csinálok műveket, ha ők nem látják, akkor művek nincsenek is. És magam sem vagyok. A munkáimmal kapcsolatosan szinte mindig mulatságos ítéletek születnek: *Hú, milyen izgalmas. De bonyolult. Intellektuálisan merész.* És kész. Lehet, hogy ezek jó mondatok, de semmit sem árulnak el.

7

Itt van előttem egy képe (Purgatórium).

Kopár vidék. A lilás, talán viharos ég alatt, napsárga a táj, középütt egy rúdhoz kikötve kutya ül. Hosszúfejű, szomorú, furcsa lény. Az egész képet bánat és várakozás lengi át, és a várakozásban remény...

„kit megfürdetett már
minden vízeknek búja,
nem szállhat révbe többé
kalmárhajók után,
s jelzászlók és tüzek hivalgó
gőgjét unja,
s hogy hidak vad szeme
bámuljon rá után...”

Kristóf Attila

fontosabb érdekv
ódás sokoldalú se
lyamatos megúju
isztertanács elnök

István, a Központi Bizottság tagja, a Párttörténeti Intézet igazgatója történelmi útunk és a közgazdaság összefüggéseiről, *Berend* T. Iván, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke pedig a gazdasági útkeresés témájáról beszél. Délután *Kulcsár* Kálmán akadémikus a nyolcvanas évek hazai társadalmi viszonyait és folyamatait elemzi, *Lakos* Sándor politikai intézményrendszerünk ha-

tékony
léria p
tokról,
sadalo

A m
ken v
szociali
sági,
ideológ

pos tanácskozás Berecz János összefoglalójával és zárszavával fejeződik be.

Köpeczi Béla Rómában

(MTI) Február 2. és 6. között hivatalos látogatáson Rómában tartózkodott *Köpeczi* Béla művelődési miniszter. Köpeczi Béla, aki Antonio *Gullotti* kulturális miniszter meghívására érkezett az olasz fővárosba, megbeszéléseket folytatott meghívójával, valamint Franca *Falcucci* közoktatási miniszterrel, Nicola *Capria* idegenforgalmi és művészeti miniszterrel, Susanna *Agnelli* külügyminiszter-helyettessel, Luigi Rossi *Bernardival*, az Országos Kutatási Tanács (CNR) elnökével.

A miniszter látogatást tett az olasz tudományos élet egyik legjelentősebb intézményében, az Accademia Nazionale dei Liceiben. Találkozott az intézmény elnökével, az akadémia néhány tagjával. Köpeczi Béla az európai kulturális társaság olasz nemzeti központjának szervezésében előadást tartott „Magyarország Európában — a Kelet és a Nyugat közötti kulturális együttműködés" címmel. Az előadáson számos kiemelkedő közéleti személyiség vett részt, köztük Carlo *Russo*, az európai biztonsági és együttműködési értekezlet olasz bizottságának elnöke.

A művelődési miniszter részt vett az egyetemközi hungarológiai központ ülésén. Ezen bemutatták a központ által kiadott folyóirat első számát, valamint a Helikon című magyar folyóirat különszámát, amely az olasz irodalomtörténeti irányzatokkal foglalkozik. Látogatásának utolsó napján, pénteken este, dr. *Misur* György, Magyarország római nagykövete fogadást adott a miniszter és olasz vendéglátói tiszteletére.

A HNF küldöttsége Csehszlovákiában

Június: nemzetközi népfronttanácskozás Prágában

A Csehszlovák Nemzeti Front meghívására, 1987. február 3. és 5-e között, *Ribánszki* Róbert országos titkár vezetésével, népfrontküldöttség vett részt Prágában az európai szocialista országok és Kuba népfrontképviselőinek tanácskozásán.

A tanácskozáson a résztvevők véleményt cseréltek mozgalmaik, illetve szervezeteik nemzetközi tevékenységéről, a két- és többoldalú együttműködés kérdéseiről. Megállapodtak, hogy a szocialista és szocialista orientációjú országok népfrontjainak VI. nemzetközi tanácskozását június 15. és 19. között, Prágában rendezik meg.

A küldöttséget fogadta prof. dr. Tomás *Travnicek*, a CSKP KB tagja, a Csehszlovák Nemzeti Front alelnöke.

Kubai elismerés magyar munkásőrparancsnokoknak

(MTI) A Kubai Köztársaság Államtanácsa a magyar és a kubai fegyveres erők közötti fegyverbarátság elmélyítésében és erősítésében szerzett érdemeik elismeréseként a Forradalmi Fegyveres Erők 30. Évfordulója Érdemrendet adományozta több munkásőrnek.

A kitüntetéseket Euclides *Vázquez* Candela, Kuba budapesti nagykövete és Gabriel J. *Homar* Gonzalez alezredes, katonai és légügyi attasé adta át pénteken a nagykövetségi rezidencián. Az átadási aktuson részt vett *Borbély* Sándor, a Munkásőrség országos parancsnoka és *Barity* Miklós külügyminiszter-helyettes.

OSZT-ülés

A szövetkezetpolitika sikeresebb érvényesítéséért

(MTI) Az elmúlt év végén megtartott szövetkezeti kongresszusokat követően a három nagy ágazat országos tanácsai — az OKISZ, a SZÖVOSZ és a TOT — 11—11 küldöttet választottak az Országos Szövetkezeti Tanácsba; az OSZT, a szövetkezeti mozgalom társadalmi tanácskozó testülete, új összetételében pénteken tartotta meg első ülését.

A tanácskozás — írásos előterjesztés alapján elemezte a szövetkezeti kongresszusok tapasztalatait. Sorra vette a legutóbbi kongresszusokon elhangzott olyan indítványokat, amelyek a szövetkezetpolitika következetes, még sikeresebb érvényesítése végett kormányzati intézkedéseket igényelnek. Erre vonatkozó javaslataikat az egyes országos tanácsok még ebben a hónaz OSZT saját ügyrendjét, és véglegesítette alapszabályának módosításáról szóló, megerősítésre a kormányzat elé kerülő tervezetet. A tanácskozás megállapította, hogy bevált az a gyakorlat, amely szerint az OSZT elnöki tisztségét évenkénti váltással töltik be. A soros elnök 1987-ben *Szabó* István, a TOT elnöke.

Az OSZT a négy nyelven, harminc év óta megjelenő Magyar Szövetkezetek felelős szerkesztői tisztében megerősítette *Gulyás* Pált. Az OSZT titkára pedig ismét *Pál* József lett. A tanács taglétszámát — a titkár, továbbá a szövetkezeti kutatóintézet igazgatójának bevonásával — 35-re emelte. Döntött az OSZT-t a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége különböző bizottságaiban a magyar szövetkezeti mozgalmat képviselők személyéről is, továbbá

védelem a Duna alsó szakaszán: a figyelő őrök négyóránként jelzik a jégzajlás jellegét az Alsódunavölgyi Vízügyi Igazgatóság bajai központjának. Onnan irányítják a Dunaföldvártól az országhatárig, valamint a Duna jugoszláv szakaszán cirkáló jégtörő hajók útját. Összesen *tíz jégtörőhajó dolgozik a folyó délmagyarországi szakaszán, s ezekből négy jugoszláv területen teljesít szolgálatot.* Pénteken a legveszélyekaszon alakult ki, ahol beállt a jég. Az oda küldött jégtörőegység délre szabaddá tette a vízfolyást, a jégtáblák levonulhattak.

Jelenleg naponta 45—10 centimétert apad a Duna, s emiatt tartani kell attól, hogy a bajai kikötőben veszteglő hajók megfeneklenek. Egyelőre egy bolgár teherszállító hajót kellett kiszabadítani a jég fogságából, s biztonságosabb helyre vontatni, ahol megfelelő a merülési mélység.

Az érdeklődőknek

Pénteken nem volt smog Budapesten

Gyakran mondják ránk, budapestiekre, hogy kétkedők vagyunk. Szó, ami szó, szeretünk több felől is meggyőződni arról, mi igaz, mi nem. Különösen az időjárásra vagyunk érzékenyek. Az utóbbi időben ez alighanem érthető is, meglehet, hogy titokban mindannyian „botcsinálta" meteorológusok vagyunk. Alighanem ez volt az oka annak, no meg a ködös időjárás, hogy szerkesztőségünkben tegnap gyakran csöngtek a telefonok, és a hívók kivétel nélkül az iránt érdeklődtek, van-e smog Budapesten. A televízió csütörtöki, érdekes adására hiába hivatkoztunk, hogy a fővárosban legalábbis egyelőre smogveszélytől nem kell tartani, a válasz csaknem mindig egyforma volt, az tudniillik, hogy az adás óta huszonnégy óra telt el, „de mi van most"?

Olvasóink megnyugtatására a Meteorológiai Intézet Központi Előrejelző Szolgálatától érdeklődtünk smogügyben, ahol a következőket mondták:

— Párás, ködös az időjárás, ami természetes ilyenkor, ha fölöttünk huzamosabb ideig mozdulatlan a légtömeg. Smog azonban nincs. Az éjszakai órákban megélénkülő szél rövidesen eloszlatja a kellemetlen ködöt.

A Ferihegyi Repülőtér repülésmeteorológiai szolgálatának ügyeletese, *Torna* Júlia szintén nemleges választ adott a kérdésünkre.

A Köjál ügyeletén dr. *Vadas* Éva teljesített szolgálatot:

— Dr. *Kollár* Katalin főorvosnak a televízióban közzétett nyilatkozata óta a levegő összetételében nem következett be jelentősebb változás, romlástól nem kell tartanunk. Smog nincs, ilyen veszély ezidő szerint nem áll fenn.

s. m.

Hazánk élete — képekben

Meghosszabbította akcióját a HNF Országos Tanácsa

(MTI) Ez év végéig meghosszabbította a hazánk életét, a 80-as évek Magyarországának hétköznapjait, életmódját, településeinek jelenkori arculatát dokumentáló fotók készítésére és gyűjtésére indított társadalmi akcióját a Hazafias Népfront Országos Tanácsa.

Mint ismeretes, a felszabadulás 40. évfordulójára meghirdetett mozgalom azt a célt tűzte maga elé, hogy hiteles dokumentumokkal, fényképekkel bemutassa az ország valamennyi községét, nagyközségét, 50 ezer lakos alatti városát.

A HNF Országos Tanácsa, az Új Magyar Központi Levéltárral együttműködve, egységes szempontokat dolgozott ki, amelynek nyomán tudományos értékű gyűjtemény jöhetne létre: információkat közölve az 1980-as évek Magyarországának építészeti kultúrájáról, ízlésvilágáról, életmódjáról és műveltségi szintjéről is.

Az Új Magyar Központi Levéltár továbbra is várja a felhívásban közzétetteknek megfelelő fotódokumentációs anyagokat, s a HNF Országos Tanácsa — a Márciusi Front megalakulásának 50. évfordulója előtt is tisztelegve — december 31-ig hosszabbította meg az akció határidejét.

Kitüntetés

(MTI) A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa dr. *Szenes* Ivánnak, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Marxizmus—leninizmus Intézete egyetemi tanárának eredményes munkája elismeréseként, 60. születésnapja alkalmából az Április Negyedike Érdemrendet adományozta. A kitüntetést pénteken *Hajdú* István, a Budapesti Pártbizottság titkára adta át.

A NAP

Szerencsés hírek

Ott, ahol a lapban a baleseti krónika olvasható, a tudósítás tűzesetről, gázolásról, szerencsétlenségekről — szívesen olvasnék naponta, külön rovatban, híreket a szerencséről. Elvégre nemcsak rossz véletlenek vannak a világon. Meggyőződésem, hogy legalább ugyanannyi jóságos véletlen is előfordul. S jóságos nemcsak abban az értelemben, hogy „hajszálon múlt" a baj bekövetkezése, és nem következett be: azaz megfarolt a gépkocsi, fölfutott a híd karfájára, és senkinek kutyabaja sem esett — hanem a szó sokkal csekélyebb és adakozóbb értelmében. Elvégre nemcsak a lottón nyerünk. Sőt. Egészen biztos, hogy balszerencsénél több a földön a (minek nevezzem?): jó szerencse. Igaz, legtöbbje észrevehetetlen. Naponta seregnyi vírus és baktérium támad ránk — s legtöbbjét szervezetünk csöndes, észrevehetetlen csatában győzi le, még csak nem is jelenti nekünk, végzi a dolgát titkosan, miként a teljesítményükkel sohasem hencegők. Erről azonban bizony nehéz lenne tudósítani a lapban: „Tegnap délután négy óra huszonhat perckor Kovács Julianna nyugdíjas tanítónő szervezetének illetékes részecskéi félnapos küzdelem után véglegesen visszaverték az X-vírusok támadását. A küzdelem szerencsés kimenetelében döntő szerepet játszott Kovács Julianna egészséges életmódja . . ." Nem, ilyen hírekre nem számíthatunk. Olyanokra azonban talán igen, hogy Szent Lajos király hídján éppen nem járt senki, amikor leszakadt; olyanokra talán igen, hogy a nyolc árva testvér mégiscsak lakást kapott a VIII. kerületben: avagy arról is, hogy milyen szerencse: Kocsis Zoltánról idejében kiderült, nem a mozdonyvezetéshez, hanem a zongorához van tehetsége.

A példáim persze rosszak. Az olvasó azonban bizonyára jobb példákat is ismer.

DIURNUS

Z. Kazovszkij Léna festő-képzőművész, díszlettervező.

Almási Miklós: Christopher Hampton: Veszedelmes viszonyok.

Színház.

Christopher Hampton sikeres angol szerző dolgozta át Choderlos de Laclos híres-hírhedt regényét és az erotikus történet (valamint szinpadi látvány) pirosul egy rafinált vérre menő szerelmi intrikával. A Pesti Színházban a társulathoz újonnan szerződött Szikora János a rendező. - Nemigen működik El Kazovszkij navancsárgás piros, vörös függjönyökből, diapériákból épített, állandóan mozgó díszletkompozíciója. Mikor egy-egy színváltást jelezve lengednek lebőlük egyet-kettőt, a színészek bukdácsolnak vájtuk, ám ennek nem sok jelentése van. (említve).

Kritika, 1987., jan., 34-35-old.

hij ook werkzaam is geweest als reporter. Hij is specialist in het maken van luchtfoto's, zoals blijkt uit de titel van zijn boek 'Hungary from Bird's-Eye View'. Irén Ács is persfotografe. Haar interesse gaat vooral uit naar de eenvoudige dingen van het dagelijks leven. Zij heeft een prachtig boek gemaakt over haar geboortestreek Nógrád.

Een andere correspondent van de Hongaarse Nieuwsdienst is Endre Friedmann die in 1974 de gouden medaille van de World Press Photo kreeg voor zijn foto's van het uitwisselen van krijgsgevangenen in Bien Hoa, Vietnam. Péter Korniss en Tamás Féner behoren tot de generatie fotografen van de jaren '60. Korniss heeft volksgebruiken en het verdwijnende leven van de kleine boeren gefotografeerd, terwijl Féner het leven van zigeuners en arbeiders heeft vastgelegd. Gyula Tahin heeft inspirerende boeken gemaakt over oude steden.

Péter Timár was oorspronkelijk architect en houdt zich binnen de fotografie bezig met foto-collages en series. Zijn sociaal-fotografische tentoonstelling 'Mourning' is een kritiek op de huidige begrafenisondernemingen die steeds commerciëler worden. Albert Kozák is een all-round persfotograaf en de jonge Gábor Fejér en András Bánkuti behoren tot de jonge fotografen met een sociografische interesse.

Verder is er nog werk van Interfoto-MTI-Hungary, Jenő Pap, Dezső Sziklai en Antal Manek, Tibor Oláh, Lajos Soós, Károly Matisz.

Hopelijk geeft deze bescheiden collectie niet alleen een beeld van de Hongaarse fotografie, maar ook van het Hongaarse leven.

István Torda

Ferenc Fehérvári. 'Brood bakken', 1953.

MAGYARORSZÁG
HONGARIJE

Amsterdam
De Nieuwe
Kerk, 1987

El Kazovszkij

El Kazovszkij is een van de meest veelzijdige en originele kunstenaars van de jongere generatie in Hongarije. Zij is schilder, beeldhouwer, schrijver, decorontwerper en theaterregisseur. Haar belangrijkste inspiratiebron is de klassieke oudheid: mythe, afgoderij en occultisme spelen daarbij een belangrijke rol.

Kazovszkij werd in 1952 geboren in Leningrad. Zij groeide op bij haar grootouders in de Oeral. Na het voltooien van haar middelbare school in Hongarije, studeerde zij van 1970 tot 1977 aan de Hongaarse Akademie voor Schone Kunsten in Boedapest.

In de zeventiger jaren waren binnen de Hongaarse avant-garde de 'fundamentele' en de 'conceptuele' kunst de toonaangevende richtingen.

Kunst werd op een betrekkelijk intellectuele en analytische wijze benaderd. Als reaktie daarop ging een aantal jonge kunstenaars experimenteren met een kunst, waarbij het persoonlijk gevoel een voornamere rol speelt.

El Kazovszkij behoorde tot die groep. Zij begon in 1976 en 1977 met de organisatie van toneeluitvoeringen, die zij het 'Dzsan-panopticum' noemde. Het raadselachtige, het geheimzinnige en het esoterische waren de voornaamste kenmerken van deze 'happening'-achtige voorstellingen.

In tegenstelling tot de meer puristische benadering van de 'fundamentelen' en de concentratie van de 'conceptuelen' op het idee en op het dematerialiseren van het concrete object, kenmerkten deze 'wassenbeelden'-voorstellingen zich door een opmerkelijke uitbundigheid van middelen. De Botanische Tuin van Boedapest dient als achtergrond voor spektakelstukken waarin fanfares mythologische figuren als Galathea en Pygmalion begeleiden, die gekleed gaan in een orgie van draperieën, parels en glitter – in werkelijkheid vodden en afval – en waarin mannelijke en vrouwelijke muzen, gekleed in tule hemden en operasandalen theatrale gebaren maken.

Het panopticum wordt elk jaar opnieuw opgevoerd door El Kazovszkij's eigen ensemble en toneelgroep. Het spel is een soort heidens feest, geïnspireerd door rituelen die zich voltrokken in het verre verleden.

Tussen de deelnemers aan de voorstelling bevinden zich wolfachtige, uit hout gezaagde figuren, soms op wieltjes. Deze rituele poppen, die vergelijkbaar zijn met de poppen die gebruikt werden in de oude magie, zijn geketend door linten en gaas en aan elkaar gebonden door touwen en kettingen. Kazovszkij, die de wolf niet zozeer als een agressief dier beschouwt maar als een uitermate sociaal dier, ziet in deze beesten een equivalent van de mens.

Jelenkor, 1987. október

FÖLDÉNYI F. LÁSZLÓ

EL KAZOVSZKIJ MŰVÉSZETÉRŐL

Élénk és harsány színek, kihasított körvonalak, metszően éles kontúrok, vérvörös, fekete és hófehér szalagok, egymást tagadó motívumok, üvegszilánkokra emlékeztető formák – El Kazovszkij művei mindenekelőtt keménységet, nyerseséget sugallanak. Hiányzik belőlük a kiegyensúlyozottság, nyoma sincsen a megkomponált békességnek. Mintha egy nemrégen szétrobbant derűs világ maradványai és törmelékei között sétálna a néző. A szépség, ha fel is csillan, egy-egy töredékre korlátozódik csupán; a művek egésze, a teljes képek vagy a teret alkotó tárgyegyüttesek nem szépséget, hanem diszharmóniát árasztanak. Kényszerű bilincseknek tűnnek a képkeretek, de méginkább a tárgyakat gúzsbakötő hálók és zsinórok. Nélkülük minden szétesne. A vörös, fehér és fekete szalagok egybetartják ugyan a látványt; de mert szerepük elsősorban nem az, hogy azt esztétikailag beteljesítsék, ezért nem csillapítják, hanem inkább fokozzák a megkötözöttség mögött lappangó anarchia érzetét. Minden szétfelé tart ebben a képi világban.

Ám a műveket nézve nemcsak a töredezettség tűnik fel, hanem az ettől való rettenet is. Nem az erkölcs, hanem az érzékelés elemi szintjén. Rögeszmésen ismétlődő motívumok, újra és újra megjelenő képi elemek, gátlástalannak tetsző önismétlések: elegendő, hogy El Kazovszkij művei megjelenjenek a látómező peremén, és egyből rájuk lehet ismerni. Csupa szilánkszerű, széthasogatott elem, amely mégis egyetlen, tömbszerű világot képez. Kibékíthetetlenséget sugalló tárgyak, amelyek egy mélyebb akarat parancsának engedelmeskedve mégis megférnek egymással. Egyetlen hatalmas mozaik, amelynek darabjai a legszívesebben szétrobbannának. Megfestett motívumok, amelyek érezhetően tárgyakká válva „teljesednek be": ám ha átvarázsolódnak tárgyakká, újfent a képalkotás törvényeinek engedelmeskednek. El Kazovszkij műveiben egyetlen olyan elem sincsen, amelyben ne lappangana benne a sajátmagával való meghasonlás lehetősége. Éppen ettől oly hasonlóak és rokonai egymásnak. A széttartás, a szembeszegülés, a hiábavalóság egysége ez, ami természetesen ennek az egyébként nyilvánvaló egységnek is sajátos jelleget ad. El Kazovszkij alkotásai nem azért oly egységesek, mert beteljesítenek valamilyen „művészi" elképzelést, hanem mert bennük minden a felbomlás veszélyének a határhelyzetébe kerül. Egységesek, mert e határ vékony, mint egy pengeél: nincs lehetőség a sokféleségre. A beteljesülés ilymódon nem befejezettséget jelent, hanem pillanatnyi helyzetet: a művek továbbfesthetők, a témák, motívumok újra használhatók, a tárgyak új együttesekbe csoportosíthatók, a festményekből alkotott mozaik átrendezhető, folytatható, anélkül, hogy a művek alapvető helyzete ettől módosulna. Minden egységes, de ez ne tévesszen meg senkit: üvegcserepeken mezítláb sétálva is egységes (egyetlen) érzés vesz erőt az emberen, pedig másra sem figyel, mint a sok széttöredezett szilánkra, amelyekből sohasem lesz sima üveglap.

Festményekből és tárgyegyüttesekből állnak El Kazovszkij művei; de alkotásait nézve feleslegesnek tűnik ennek alapján rendszerezni őket. A tárgyegyüttesek térbe kibomló festmények; ez utóbbiak pedig egybesűrített tárgyszerű helyzeteket jelenítenek meg. A motívumok ide-oda vándorolnak: hol térben jelennek meg, hol vászonra festve. A közeg, a műfaj maga is alá van rendelve olyasminek, ami túlmutat festészeten és plasztikán. Az *Emeletes sztoa* című tárgyegyüttes lemezből kivágott kutyáiról eleve nehéz lenne eldönteni, hogy szobroknak vagy festményeknek tartsuk őket: környezetüktől, elhelyezésüktől függ, hogy mi kerül túlsúlyba. A kutyáknak csak az alakja emlékeztet egy állatra; testük olyan, mint egy táj, amelynek lazuros távlatokká oldódó horizontját hiába is keressük. Ám e lazuros, ködbevesző, égboltra és tengerre egyaránt emlékeztető világot élesen szakítja meg a fűrésszel kivágott kutyatest kör-

A kislányon még látszott, hogy keresgéli a szavakat.

– Milyen jó, hogy eljöttél – mondta neki sietve – rettentően örülök.

A kislány körbenézett a látogatóktól nyüzsgő parkban, szeplős arca kicsit kipirult.

– Én is hoztam neked valamit – mondta végül, és turkált a zsebében. – Remélem, szereted a cseresznyés rágót.

Egy szem rágógumi került elő a zsebből.

Óvatosan vette át, minha törékeny volna.

– Ez a kedvencem – jelentette ki.

Már kiürült a kert, mikor még mindig ott ült a padon és az ajándékát szorongatta.

El kaposvári cím nélkül

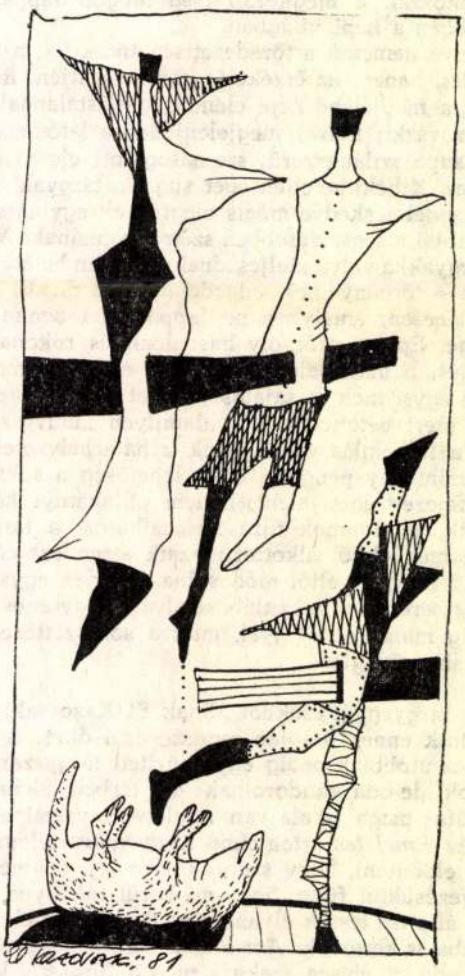

Telenkor, 1987. október

El Kazovszkij: Sivatagi balett

El Kazovszkij 85 „Sivatagi balett"

Felenkor, 1987. oktober

vonala. E körvonal és a kutya testének színe közötti feszültség bizalmatlanságot sugall, amit csak erősít a kutya környezete: a magasba tornyosuló fekete oszlopok és kaszák a gézbe kötözött embercsonk nélkül is fenyegető erdőt képeznének.

E kutyák újra és újra felbukkannak El Kazovszkij műveiben. *Párbeszéd a csendéletben* című tárgyegyüttesében egy fehér és egy fekete kutya ül egy apró és tehetetlen szörnyállatokkal megrakott doboz (akvárium) fölött; a *Csendéletben* két vészjósló állat figyeli a kettőjük közötti széken álló kisméretű embertorzókat: mintha sakkoznának a véres maradványokkal. De a kutyákhoz hasonlóan e maradványok is visszatérnek más művekben. A *Párviadal* című plasztikában ők a „főszereplők": a közéjük szórt üvegszilánkok és cserepek nyilvánvalóvá teszik, mitől oly véresek ezek a torzók. Megannyi áldozat. Nemegyszer azonban barlangszerű dobozban látni őket viszont: ezek az áldozatok ilyenkor védett lények is. S e művek címei *(Szakrális kredenc, Szakrális szekrények)* azt jelzik, hogy bár véresek és torzókká csonkultak, mégis tiszteletet, sőt áhítatot parancsolnak. Áldozatok ugyan, de maguk is megkövetelik az áldozatot. S ha újra felidézzük az apró szörnyállatokat és e vérző, embervoltukat maguk mögött hagyó figurákat szemlélő baljós kutyákat, akkor immár módosul az erőviszony: e kutyák fenyegetőek ugyan, de áldozatot is tartanak. Vészjós áldozat részesei. A figurákkal közösen egy szadomazochista misét celebrálnak: rettegik és imádják egymást. S ha ezek után megnézzük a *Csendélet Pandora ládájában* című művét, akkor a kutyák iránt kezdünk részvétet is érezni. A mitológia szerint Pandora szelencéjéből ömlött ki minden szenvedés és nyomorúság a világba, s egyedül a Remény maradt bezárva a dobozba. Ám ha a reményt a véres embertorzók képviselik, akkor a kintrekedt kutyákat csak szánni lehet: milyen lehet az ő világuk, ha még a reménytől is meg vannak fosztva – a véres reménytől, amely úgysem hozna semmi jót!

A kutyák hol ketten, hol többen jelennek meg; néha gúzsba vannak kötve, máskor védőháló borul a fejükre; és az is előfordul, hogy mint a húsboltban, egy rúdra vannak felszúrva, a fejüknél fogva. Összetartoznak; egyforma az alakjuk, de méginkább a helyzetük. E kutyák „sűrítménye" a vándorállat, ez a kétfejű kutya: mindegyik fej más irányba tekint és másfelé szeretne útrakelni, de mindketten foglyai az egyetlen testnek, amelyet mindegyikőjük sajátjának tudhat, de amely, mert a másiké is, idegen is tőlük. Betűk és dátumok hieroglifáival telefirkált vándorállatok, amelyek ráadásul meg vannak kötözve, noha önmaguk elől úgysem tudnának elszökni. Ketten vannak, és mégis egyek; a szekrényekbe zárt embercsonkokhoz hasonlóan a vándorállat is egyidejűleg bálvány és áldozat.

Az ismétlődés El Kazovszkij művészetének egyik legmeghatározóbb vonása. De az ismétlődés egyszersmind hangsúlyváltás is: a szerepek azonosak, mégis folyamatosan cserélődnek. Önmagát ismétli a vándorállat; önmagukat ismétlik a szakrális szekrények foglyai; de ez meghasonlásuknak is a jele. *Kettős szereposztás* az egyik kép címe: egy kentaurra emlékeztető lény nézi két balettáncos mozgását. Valamennyien meg vannak kötözve; az állatot mély szakadék választja el a táncosoktól. De a szereposztás kettős: mindenki hasonló helyzetben van, csupán azt másként éli meg. Ettől válik taszítóvá a másik; de mint a fordítva összeillesztett mágnesek, egymás nélkül erejük is odavész: szükségük van egymásra.

Az oly gyakran megjelenő balettáncosok, mint a *Kettős szereposztásban* is, rendszerint meg vannak csonkítva. Hiába figyeli őket oly sóváran egy kutya vagy valamilyen más állat, érezhetően ők maguk is megváltásra szomjaznak. Gyönyörű a testük, pedig csak torzók (még a balettáncosok végső redukciójának, a *Belső párbeszéd II.* fej-, kar- és lábnélküli testcsonkjának is hihetetlenül erős erotikus sugárzása van); s talán éppen testük szépsége meghasonlásuk oka. Minél szebb egy test, annál végzetesebb a hatása; a szép test a szépséggel együtt mérget is áraszt: megbénítja, kivetkőzteti magából csodálóját.

Mi a balett? Mérhetetlen erejű csábítás, amely a nézőre gyakorolja a legpusztítóbb hatást. Mert a táncos „csak" a testtel jegyzi el magát; a látvány élvezője azonban az elmúlással köt jegyességet. Helyzete felemás: nem ő használja a testet (csak

figyeli, ami előtte történik), de mégis az ő tapasztalata a legfárasztóbb és legkeserűbb. Egyszerre védett és kiszolgáltatott. Miközben a sötétben kuporog és csillogó szemmel figyeli a színpadot, olyan benyomást kelt, mint egy vadállat: semmilyen törvény nem kötelezi, senkinek sem tartozik felelősséggel, ugyanakkor mégis állat, amely csillapíthatatlan honvágyat érez az emberek világa után. Az eszményi balett két résztvevőből áll: egy emberből, aki táncol, és egy farkaskutyából, aki figyeli. Az erőtér, amely kialakul, egyszerre erotikus és agressziótól sűrű. A táncost izgatja, hogy hatalma van mások fölött, hogy elbűvöli a többieket. Az állat zsákmányt szimatol; ám a zsákmány egy fétis, egy bálvány, amelyet lehetetlen bekebelezni. Vágyakozás, kielégületlenség, agresszivitás, felkínálkozás: megannyi szirt, amelyek között a szakadékok áthidalhatatlanok *(Balett a rügeni sziklákon; Szkülla és Kharübdisz).* A táncosok persze könnyen ugrálnak szirtről szirtre; a saját testükbe vetett hit, az önbizalom akkor sem ismer akadályt, ha a szirtek agyonvagdosták már a testet. A néző is követné őket, de nem teheti. Ha nem lé ezne kiszolgáltatottság és vágyakozás, akkor balett sem lenne: nézője nyomorúságának köszönheti megszületését.

A balett nincs helyhez kötve. A tengerpart éppúgy megfelelő terep, mint a sivatag vagy egy hegy oldala. És alkalomra sem kell várni: elegendő eltorzítani az önéletrajzot, hogy felismerjük életünk balettlépéseit, amelyek érthetetlen és ezért fájdalmat okozó koreográfiával szabják meg pályánkat. A képek ebbe az irányba mozdítják el a nézőt. *Tengerparti balett. Táncosnő két kísérővel. Sivatagi balett. Balett Szent György előtt. Hegyi balett. Coppéliák egymás között.* A címek monotóniája ne tévesszen meg bennünket: az egyhangúság a végtelen ismétlődés lehetőségét kínálja. Ezzel együtt persze a reménytelenségét is.

Az ismétlődésben mindig van némi teatralitás. Ez El Kazovszkij művészetében is ott lappang. A szó eredeti értelmében vett teatralitásról van szó; olyasmiről, aminek során a felvett szerep nemcsak maszk, hanem az én legbensőbb rétegeinek kisugárzása. E teatralitásban derül ki, hogy az úgynevezett titkok nem a mélyben lappanganak, hanem közvetlen közelünkben: abban a fénytörésben, amelyet a szerepek örökös elcsúszása eredményez, a védekezés és a támadás kölcsönös társasjátékában. A valódi teatralitás nem más, mint a titkok láthatóvá tétele. Nem mimikri, nem utánzás, nem szórakoztatás, hanem átélése és megszenvedése annak, ami éppen a „játék" folyamán válik létezővé és nyilvánvalóvá. Ilyen színház minden párviadal; El Kazovszkij művei attól teátrálisok a szó eredeti értelmében, hogy kizárólag azt a küzdelmet jelenítik meg, amelynek kimenetele minden fél számára végzetes. A megkínzott Szent Sebestyének maguk is elrettentővé válnak megkínzóik számára; a Szent Györgyök nemcsak megváltást nyújtanak, de kegyetlen halált is; a győzedelmes Khimaira tönkreteszi ellenfelét, de a harcba maga is belerokkan; a jó pásztor vigyáz az életre, de közben önkéntelenül is halált osztogat; Galathea attól válik szerencsétlenné, hogy beleszerettek, de eközben ő maga tönkreteszi a szörnyeteget, aki imádja őt; a sivatagi Vénusz pedig szerelmet hirdet, de elpusztítja azokat, akik a közelébe kerülnek. A bálványok építésének és lerombolásának a folyamata lezárhatatlan: hiszen a pusztulás és a halál, ami véget vethetne neki, maga is e folyamat mozzanata lesz. A teatralitás ettől hátborzongató. El Kazovszkij művei között feltűnően sok csendélet van; a belőlük sugárzó csend azonban nem némaság *(Párbeszéd a csendéletben; Kórus a csendéletben).* E képek mégis csendéletek a szó eredeti értelmében: natures mortes – a természetről szólnak, de a halál és a pusztulás nyelvén. Nincsen kibúvó. El Kazovszkij művészetében a paradoxonoké a végső szó. Szilánkokra hasadt minden ebben a világban; a szilánkok sebeket ejtenek, de a gézzel, amellyel bekötözik a sebeket, gúzsba is kötik a sebesülteket. Minden gesztus önnön ellentétébe fordul: a vágyakozás elidegeníti azt, aki felé a vágy irányul; aki pedig menekül, az egyre több szállal kötődik ahhoz, akitől retteg. Mindenki össze van kötözve ebben a világban; szalagok fűzik egybe a kutyákat és a torzókat, hálók borulnak a szobrok fölé, s néha még a festmények is meg vannak kötözve.

De kinek a keze kötött csomókat ezekre a kötelékekre? Kinek az ujjai fűzték át a kutyák nyakán a szalagokat? Vajon a művész idézte-e meg a romlást és a pusztulást? Nem inkább a halál volt az, aki őt magát is megidézte?

Kakukktojás

Természeti képpel indul a villamos,
táskámban trágyás emberforgó virágföld,
lábfej-labdácska éled, beletapos,
megfásul, feszes pillanat, tekervényes
ágak közt szüret, körtefogantyú,
rándul a váll, valaki valaki után kap,
huppan, nem gyűlölök senkit, át-
ültetődik szeretetbe. Kvarcórából
zenélve, kivilágítva lép meg az idő,
hogy utána a bőr szemcsés sivatagába
hulljon vissza. Hát így, lépek le, a Duna-parti szél
némi megkönnyebbülés, gondoltam, és valóban,
vizes feltűnésben nem volt hiány, csak
magány, csobbanó visszásság; lehelgetve
fényesítettem fel a napot, s mint kit
a himnusz saját ajtajában ér, megállok,
kihúzom magam: – kubai vagy
nem kubai lány . . . Költő mondatba
rejtett kakukktojása, hol hagytam abba?
Száznál több vicc tűzödik tüskéihez,
neveti el magát, poéngyilkos rózsa.

Nap kibicel

Föld felé Isten-
ég felé emberiszonya van a madárnak,
de mondd, adják-e még alább,
kerülvén hozzánk
egyre közelebb?
Égbekiáltó kérdés,
hegyre föl cipőm
kenyeres pajtása az útnak,
nyelvem kilóg, zsemléből
felvágott, megfelez.
Nap kibicel a vershez,
madár embernek nem hízeleg.

El Kazovszkij: Cimerek II.

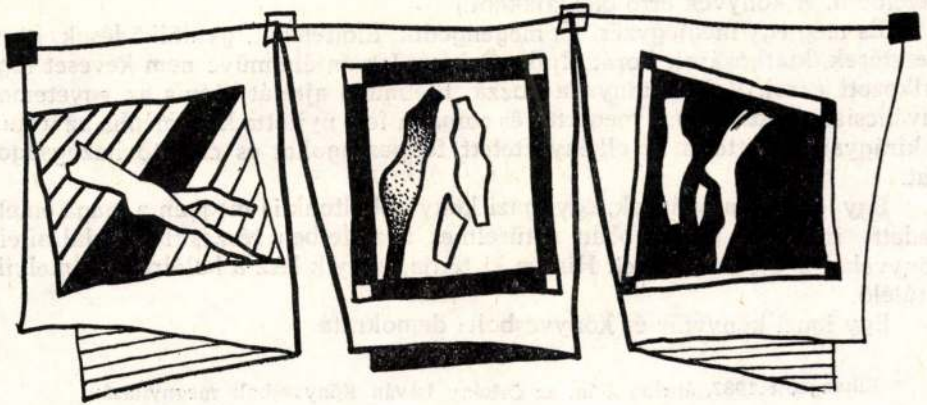

881

Jelenkor, 1987. október

zi könyvtár, és mint minden igazi könyvesbolt. És ez, mint partizán magán kedvtelés és magán-értékőrzés, viszonyaink nem mindig barátságos feltételei között akár ajánlott irányjelzésnek is felfogható.

A könyvesbolt, mely itt nyílik az ő nevével, joggal és okkal tekinthetné feladatának, hogy az elgépiesedett és elüzletiesedett könyveladás gyakorlatába – az említett néhány törmelék-gondolat szellemében – új hangot próbáljon belelopni. A könyvek értő gazdájaként.

És még egy megjegyzés, ha megengedik. Előítéletek, gyűlölködések, kirekesztések, kiátkozások korát éljük. Örkény István életműve nem keveset foglalkozott ezzel. Volt életanyaga hozzá. Életműve ajtaját mégis az egyetemes kíváncsiság, a türelem, a megértés és empátia felé nyitotta ki – mégha az irónia fakírágyára ültette is az elkényeztetett féligazságokat és csábító hazugságokat.

Egy igazi könyvtárnak, egy igazi könyvesboltnak is megvan a maga emelkedett iróniája: ugyanabban a türelmes tiszteletben részesíti a halálraítélt könyveket, mint a túlélőket. Hiszen ki tudja, melyik lesz a halálraítélt, melyik a túlélő.

Egy igazi könyvtár és könyvesbolt: demokrata.

* Elhangzott 1987. április 2-án, az Örkény István Könyvesbolt megnyitásán.

El Kazovszkij:
Sivatagi
csendélet

888

Jelenkor, 1987. október

érzékeny és folyékony terbe
dobva? hány lappal kerítve fogva?
akár egy sókristály létezése

(képzelet foglya
hány lappal kerítve fogva)

(de hal nem csak igekötő lehetne
és hozzáfonhat sok főnévi alakváltozat
az imaginárius testre
s melyik is hihetné képzett álmodat)

(hal nem csak igekötő lehetne)

mert ezen a helyen minden teoréma
aminek valaha már nincs neve
ha lenne bár de akkor néma
hiszen ez lenne a vers tere

(ezen a helyen minden teoréma
ha lenne de akkor néma)

(lehetne más mint mélyvízi küzdés
– hullámtalan s olvadt kvarcüveg
benne tükörtűz törve és
buborék és hódermedt tüzek)

(lehetne más mint mélyvízi küzdés)

a verstérben vak moszat lebeg
lélekárbóc és pontkicsi lakktettek
velük homálylik elő a képzelet
mielőtt szorongva a verstérbe vesznek

El kazovszkij: Cím nélkül

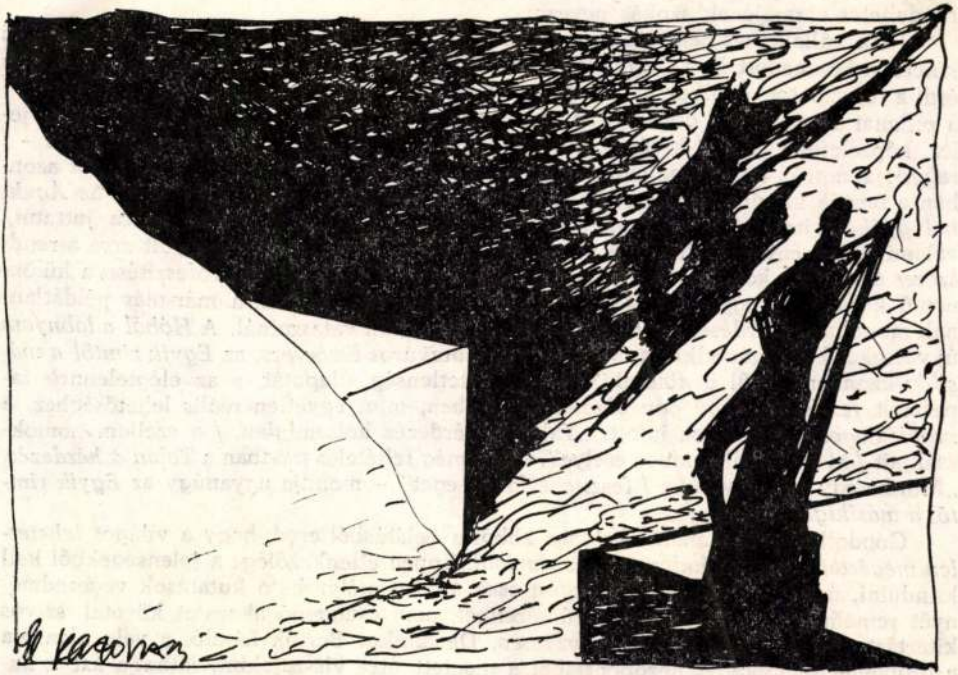

947

Jelenkor, 1987. október

ugyanis, hogy áttörhet a *valóságosabb valóság*hoz. Minden kérdés új és újabb kérdésekre nyit, az előrehaladás tehát igen könnyen puszta közelítésnek bizonyulhat. A megoldhatalanságnak ezt az egyszerre kiábrándító és a mulandóság sürgető tudata miatt szorongató tapasztalatát, mint valami feloldhatatlanul sorsszerűt sugározza a kötet, amivel, ugyanakkor, lehetetlen megbékülnie. Rendteremtő, értelemadó felismeréshez kell jutnia. Olyan látókörhöz, amelyben a világ lehetőség szerinti teljes problémamélysége feltárul és elmondhatóvá tisztul. Foghatóvá és érvényesíthetővé, amit a személyes rendeltetés eszméjének szokás nevezni.

Ez a vállalkozás nem előzmények nélküli. Kezdetét az *Emlékek választása* című kötetben közreadott *Egy fényképre* jelzi, programadó erővel és pontossággal: „Tetten érni a folyamatot, / mikor színén a lényeg átsajog, / látni, láttatni, hogy élet, halál, / a pillanat szarvhegyén dől vagy áll, / hogy a világ teljesebb, mint amit / szemünk jelez, képzeletünk vetít, / kívülről, mégis benne! emberi / korlátainkat szétfeszíteni – / ragyogja, ami ki sem mondható, / árnyék és fény keresztjén való." E programot azonban a Bertók Lászlót költészetünk első vonalába emelő *Tárgyak ideje*, majd az *Ágakból gyökér* című kötet megannyi revelatív verse sem tudta nyugvópontra juttatni,, valami végérvényeset felfedni és megfogalmazni. S képtelennek bizonyult erre a rendszeres áttekintés könyve, a válogatott *Hóból a lábnyom* is, noha erőfeszítése a különnemű kérdéseket egységben láttató összefüggésrend kibontására már-már példátlannak mondható. Kérdései lényegesebbnek mutatkoztak válaszainál. A *Hóból a lábnyom* új verseket közlő záróciklusa, s a több mint bravúros füzérvers, az *Egyik rímtől a másikig* azonban végül is fölszakította a tehetetlenség állapotát, s az elégtelennek tapasztalt *rendszerjellegű gondolkodás* ellenében, mint egyetlen reális lehetőséghez, a *problémagondolkodás*hoz jutott. „Talán a kérdezés holtomiglan, / a szellem homokzsákjait / ki-be dobáló ember esélye" – véli még feltételes módban a *Talán a kérdezés*. „Mintha egy másik vetület / feszítene föl új eget" – mondja ugyanúgy az *Egyik rímtől a másikig*.

Gondolkodásmódjának változása abból a belátásból ered, hogy a világot *lehetetlen megérteni egy feltételezett rendsémából*. Éppen ellenkezőleg: a jelenségekből kell kiindulni, mert az átfogó összefüggést csak mint a mélyreható kutatások végeredményét remélhetjük. Ez nagylélegzetű türelmet, nem csüggedő akaratot követel, szívós kitartást állandósult konfliktushelyzetben. De amikor Bertók László, s vele olvasója a problémagondolkodás nézőpontjából a megtett útra visszatekint, láthatja azt a na-

El Kazovszkij: Hanyatt

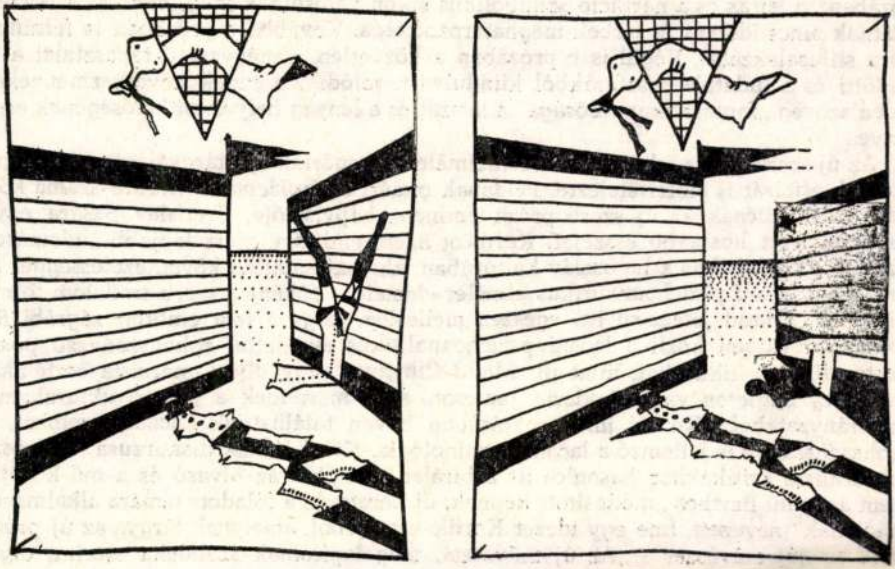

936

Jelenkor, 1987. Október

mivoltat. Ilyetenképp a szerb próza és a költészet összevetése hasonlóságokat tár fel, s nemcsak drámai-technikai (narráció, irónia, allúziók stb.), hanem szellemi-esztétikai, valamint tematikai-motivikai vonatkozásban is. A prózavers elbeszélője sohasem kellőképpen individualizált, pozíciója metaforikus jellegű, nem más tehát, mint az az elem, amelyen keresztül a szerző kivetíti gondolatait, utalván a szöveg archetipikus megalapozottságára. Az elbeszélői tudat „élményként" van jelen: ő a „tárgyias valóság" szimbolikus átélésének „közege". A ritmus természetesen prózai jellegű, mert a prózaversben nem találhatók meg a poézisre olyannyira jellemző „ellipszisek, inverziók, paradoxonok"; Stojanović úgy vélekedik, hogy mindez tetten érhető az új szerb prózában: a leírás és a narráció szimbolikus síkon valósulnak meg, mert az elbeszélői tudatnak nincs időbeli és térbeli meghatározottsága. Továbbá e prózában is feltűnnek a líra stílusalakzatai. Végül is e prózában a közvetlen, élményszerű tapasztalat a tudatelőtti és a tudatalatti szférákból kiindulva tagolódik, s ennek következményeként lehet a szöveg „fantasztikus valósága" a látszat és a lényeg helyettesíthetőségének eredménye.

Az új szerb próza tehát az irodalomelméleti kategóriák újratárgyalását vagy éppen kikristályosítását is előfeltételezte. Példának okáért a *Književna kritika* e száma közli Radovan Kordićnak az új szerb próza eminens képviselője, Svetislav Basara egyik könyvéről írott hosszabb esszéjét. Kordićot azért említem, mert legjobb tudomásom szerint ő az a kritikus a jugoszláv kultúrában, aki hajthatatlan következetességgel alkalmazza a lacani pszichoanalitikus elmélet elemeit – főként a szerb irodalom tolmácsolásában. (Hadd jelezzem itt, egészen mellesleg, hogy a fent említett zágrábi *Republika* sorozatban közli a lacani pszichoanalitikus elmélettel rokonszenvező posztstrukturalista kritikusokat, mint pl. Maud Ellmann, vagy olyan marxista esztétákat, mint Terry Eagleton vagy Frederic Jameson, akik merítenek a posztstrukturalizmus ezen irányzatából.) Kordić minden írásában bőven találhatunk Lacan-idézeteket, és a szóhasználatára is jellemző a lacani terminológia. Kritikájának diskurzusa is a posztstrukturalista kritikákhoz hasonló: itt a bírálat nem „híd az olvasó és a mű között", hanem az, amit Barthes „módosított képnek, új keretnek, a föladott témára alkalmazott variációnak" nevezett. Íme egy idézet Kordić esszéjéből, amelynek tárgya az új próza, vagyis az „új művészet": „Az új művészet, megalapítóinak szándéka szerint, olyan

EL KAZOVSZKIJ KIÁLLÍTÁSA
Fészek Klub

A markáns művészegyéniség, El Kazovszkij újabb megnyilvánulását láthatja a közönség *Sivatagi állomások V.* címmel a valóban „fészeknyi" Herman Teremben. Kiállításról a szó szerinti értelemben helytelen volna beszélni, mivel a festményekből és szobormodellekből alkotott installáció — a művész mitológiai jelépítménye — mint mindig, most is rituális, színházszerű közeget tár fel, annak éppen aktuális részleteivel. El Kazovszkij erőteljes, individuális mitológiája évek óta bevehetetlen várként őrzi sebezhetőbb lírai vagy végzetesebb drámai mondanivalóját. Örei, a jól ismert ülő kutyafigurák, még mindig egzotikus kultúrákra utalnak, míg a festményeken, a sajátos sivatagi terekben vastag vonallal körülrajzolt, körülfont formák jelennek meg. E metafizikusan tiszta és független belső világban, talán álmaink bábszínházában, a képzettársítások kapcsolják össze az egyes elemeket, s lendületes képei sejtésnek adnak teret. Az azonosítható lények szokatlan találkozásai megfogalmazhatatlan szorongást keltenek, amelyet hol enyhít, hol túlexponál a színvilág. El Kazovszkij értékőrző, de cseppet sem naiv hagyományszeretete részben az indulatos előadásmód miatt, ám még inkább a kor cinizmusa, hitnélkülisége okán hat radikálisnak. Ezért várjuk fokozott kíváncsisággal az újabb „állomásokat".

Hudra Klára

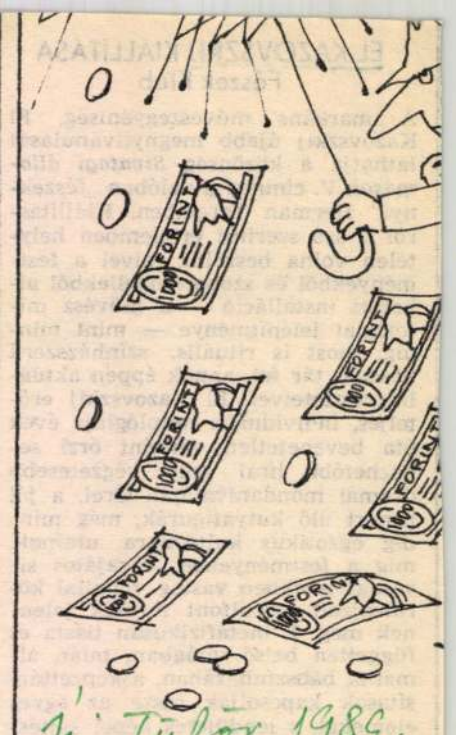

Új Tükör 1984.
XXVI. 18. 3. l.

mindhárom variációban csődre vagy jobb esetben is kudarcra, pusztulásra kárhoztatja hősét. Némileg vitára adhat ugyan okot, ahogy a rendező a morált kezeli, a Véletlent mégsem szabad egy kézlegyintéssel (miszerint kialakult erkölcsi ér[illegible] kel az ember nem lehet

EL KAZOVSZKIJ

Hegyi Lóránd: Uj szubjektivizmus-uj eklektika
Megjegyzések a 80-as évek uj
magyar müvészetéhez. Belvedere.
I. /1989/1./ 3.

El Kazovszij

festőműrész

„Új megvilágításait láthatja a közönség
„Sivataqi állomások V." címmel
a Herman Terembeu.

Hudra Klára
ciste

Új Tázó,
1989 ápr. 30.

El Kazovszij

festőművész

Kiállítása Szombathelyen.

Repro.: Tengerparti balett v.
olaj-vánon 160 x 90 cm 1988

Földényi F. László
cikke

Művészet
1989/6

EL KAZOVSZKIJ

LÓSKA Lajos: Rajz 90. = Uj Müvészet, I.évf.3.sz. 1990 13.p.

KÖZÉP-EURÓPA FÖLDJEN

Téli tárlat '89

A kiállítás egyik képe viseli ezt a címet: Közép-Európa földje. Szikkadt, kiégett, éles törésekkel szabdalt, sok rengésről tanúskodó, ugyanakkor megállíthatatlanul sarjadó zölddel borított, elpusztíthatatlan életerőt sugárzó földdarab; ilyennek ábrázolja, vagy inkább ilyenként érzékelteti a művész, Paizs László. Ráismerünk, mert ilyennek tudjuk, ilyenként ismerjük magunk is azt a földet, amelyen élünk.

És ilyen most ez a kiállítás: középeurópai, minden értelemben. Valahogy tehát a helyünkre rázódtunk. Ezúttal nem lendültünk se túlságosan nyugatra, se túlságosan keletre, ahogy az utóbbi negyvenöt év során gyakran megesett. A viharok, amelyek más vonatkozásban életünk minden területét áthatják, itt mintha elcsendesedtek volna. A különböző irányzatok békésen megférni látszanak egymás mellett. Igaz, nincsenek nehezen elviselhető szélsőségek; nem kell az orrunkat befognunk, a szemünket behunynunk, háborgó gyomrunkat csillapítanunk. Voltaképpen „illem és jómodor" uralkodik a Műcsarnok összes termében.

Mindebből következtethetően: a zsűrimentességnek most feltétlenül az előnyei érvényesülnek. Itt – úgy általában – az önkontroll működött, s a válogatás mégsem volt túlságosan liberális. Sőt, olykor inkább meglehetősen szigorú lehetett, s talán némi előítélettől sem volt egészen mentes: „én ebbe nem illek bele, én ide nem küldök" – gondolhatták jónéhányan azok közül, akik (mintegy a szövetség tagjainak kétharmada) valóban nem küldtek be semmit. Ami – szögezzük le – nem baj. Nem lehet mindenki mindig, mindenhol jelen. A kiállítási tér korlátozott; a túlzsúfoltság zavaró lenne.

De a zsűrimentesség legnagyobb előnye: a „kizsűrizés" lehetetlensége; az, hogy semmiféle tábornak, klikknek nem volt alkalma „túszszedésre", a „ti akkor kihagytatok minket, most mi szórunk ki titeket" reagálásokra és ténykedésekre. Az eredmény, az összbenyomás, a „színvonal" pedig, ha emlékezetem nem csal, talán még jobb is, mint a zsűrizett országos tárlatokon lenni szokott.

Mégse feledjük: kiégett talajon, járványok, csaták, viharok, tizedelések után vagyunk. A pillanatnyi helyzetképet bemutató mostani tárlat alkalmat ad arra, hogy sebtében leltárt készítsünk, mink maradt, mire alapozhatunk, hogyan léphetünk tovább.

Biztató, hogy a sok évtizedes tékozlás, önpusztítás következtében se veszett ki egészen a mesterségbeli tudás és igényesség, semmilyen műfajban. Az utóbbi évtizedek sokféle „irányzata" próbálta ugyan bizonyos rekvizitumai közé sorolható, jelentőséggel egyáltalán nem bíró valami. Nevezhetik azonban bárhogyan is, bármilyen súlyos és tudományos és reprezentatív kiadványban akár: a lomtalanítás hulladékait kevesen képesek műtárgynak tekinteni (noha az ilyenféle „művészet" gesztusértéke, s a gesztusok jogosultsága a mai világban nehezen vitatható).

Még biztatóbb, hogy nem veszett ki egészen a nemes gondolat világ sem, az, ami egy művet igazán művé, igazán értékké, igazán maradandóvá tesz; ami nélkül a legcsillogóbb anyag, technika és tudás birtokában sem születhet igazi műalkotas.

A legbiztatóbb pedig, hogy a fentebbi megállapításokat művek igazolják a kiállításon. Vállalva a szubjektivizmus, sőt az elhamarkodott ítelkezés talán nem is teljesen alaptalan vádját (hiszen a gyors kritikai reagálás óhatatlanul ezzel jár), említsünk meg néhányat a „biztató" művek közül.

Bár a hagyományos értelemben most nincs „első terem", s főleg nincs „utolsó terem", azaz nincs tendenciózus rangsora a kiállítóknak és kiállított műveknek, mégis kétségtelen, hogy az első teremben látható munkákat kiemelte, s indokoltan emelte ki a rendezés. A kedvező összbenyomást elsősorban itt kapjuk, s itt találhatjuk a legkiemelkedőbb műveket is. Absztrakt és konstruktivista jellegű (maradjunk e tág, nem éppen naprakész meghatározásoknál) munkák uralják a teret, teljes öntudattal, magabiztossággal – és jogosultsággal is: ezek az alkotók, ezek a képek és plasztikák Európa bármely országában megállnák a helyüket. Megkülönböztetett figyelmet érdemel Friedrich Ferenc krómacél oszlopa: az anyag, a forma, a technikai megoldás szépsége, párosulva az oszloptetőbe hatoló ék talányosságával, emlékezetes művé avatja (Civilizáció, 1988). Varga Géza Ferenc állatcsontvázat, agyarakat, egzotikus világot idéző, kissé bizarr hatású műve ugyancsak magára vonja a látogató figyelmét (Onagadongoui éjszaka, 1989).

A festmények közül El Kazovszkij múzeumra érett, az expresszionizmus és szürrealizmus elemeit sejtelmes és szuggesztív egységbe olvasztó, zöld, sárga, vörös, sötétkék színekre épülő olajképe igazi meglepetés. Nem kevésbé az Kóka Ferenc hosszas szemlélődésre késztető, rendkívüli precizitással festett és rajzolt vászna, melyet Pilinszky János emlékére készített (Terek II., 1982).

Az időben és térben tágabb határok között mozgó művek mellett vannak olyanok, melyek kizárólag itt és most, azaz napjaink történései között születhettek. Például Patay László Mekét halott fekszik (mint Mantegna Krisztusa), egyik vörös, másik lyukas nemzeti zászlóval letakarva. Mögöttük gyertyák lángjai lobognak. A kép, bizonyára nem véletlenül, hangulatában némi rokonságot mutat Madarász Hunyadi László siratása című festményével. Értelmezhetősége ezzel természetesen csak gazdagodik.

Ha az első terem művészeiről szólván öntudatról, magabiztosságról beszélhettünk, a jobb oldalsó terem alkotói (akiket a diszkrét rendezés bizonyos szellemi rokonság alapján csoportosított ide) egy–két kivételtől eltekintve inkább az önbizalom csökkenéséről tanúskodó művekkel → jelentkeztek. Pedig ezeknek a művészeknek a szándéka, törekvése művészetünk egy nem lényegtelen vonulatának („alföldiek", „hódmezővásárhelyiek") folytatására jogosult – és szükséges is. Nem kétséges, hogy egyikük-másikuk képes lenne az átállásra (ahogy művészeink közül sokan tették), a teljesen elvont festői eszközök alkalmazására, izgalmas felületek létrehozására (Hock Ferenc, Hézső Ferenc), de nem biztos, hogy ez az út önmaguk igazi kibontakozásához vezetne. A több-kevesebb joggal ide sorolt festőknél valamivel makacsabb eltökéltséggel „őrzi a lángot", a hagyományos értelemben vett szobrászat értékeit a középgenerációhoz tartozó Kaubek Péter (Portré, 1987) és Kubisch János (Kamilla, 1989).

Szembetűnő, hogy az iparművészek népes táborából viszonylag kevesen képviseltették magukat műveikkel, ám a beküldők hangsúlyosan jelen vannak. Különösen a textilesekre vonatkozik ez. Különböző tendenciát, de egyformán magas színvonalat képvisel a „hagyományos" Savaria gobelin (Kecskés Ágnes) és az „avantgard" Marospart (Kubinyi Anna).

A biztató példákat tovább sorolhatnánk, de éppen a művek, köztük a jó művek hatalmas mennyisége ezt lehetetlenné teszi. Összefoglalóan tehát hadd hangsúlyozzuk: a tehetség jelen van! De a nagy kérdés éppen ebből adódik: mi lesz ezzel a sok tehetséggel? Mi lesz ezzel a sok jó művel?

„Letűntek a Maecenasok, akiknek a palotája hosszú nemzedékeken át a remekművek csarnoka volt, s akiknek családjában műalkotások helyettesítették a nemesi kutyabőrt" – írta mintegy másfélszáz esztendeje Delacroix. Megváltoztatva a megváltoztatandókat: a helyzet most valahogy hasonló. Most az állam mecénási szerepe van megszűnőben. S még azt sem mondhatjuk – amit ugyancsak a nagy romantikus festő fogalmazott meg –, hogy „ezek a mi nyomorúságos képeink nyomorúságos lakásaink falaira készülnek". Sajnos nem. Nekünk arra nem telik.

EL KAZOVSZKIJ

El Kazovszkij

festőművész

Képe ~~Kiállítás~~ a Csombathely i Képtárban a DOVCIN Művészeti Kft által rendezett tárlaton

Ujj Tüzős
1989 máj 2

Teray Judit
ajánlás

El Kazovszkij: Installáció

A Le Monde karikatúrája Eisenstein híres lépcső-jelenetével kapcsolja össze a mozi sorsát

natal kor
látszó Eny
ven tudott
lenül csev
tóértekezl
lődőkkel.

A nagy
törésének
lója előtt
szetesnek
másfél
mely az
tendő ha
májú nén
vágott ös
A legrég
bespierre
legújabb

El Kazovszkij

festőműre's

Képe a Szombathelyi Képtárban a DOVIN Műrémeti Kft által rendezett tárlaton.

Acsay Judit

Új Tükör
1984 máj 28

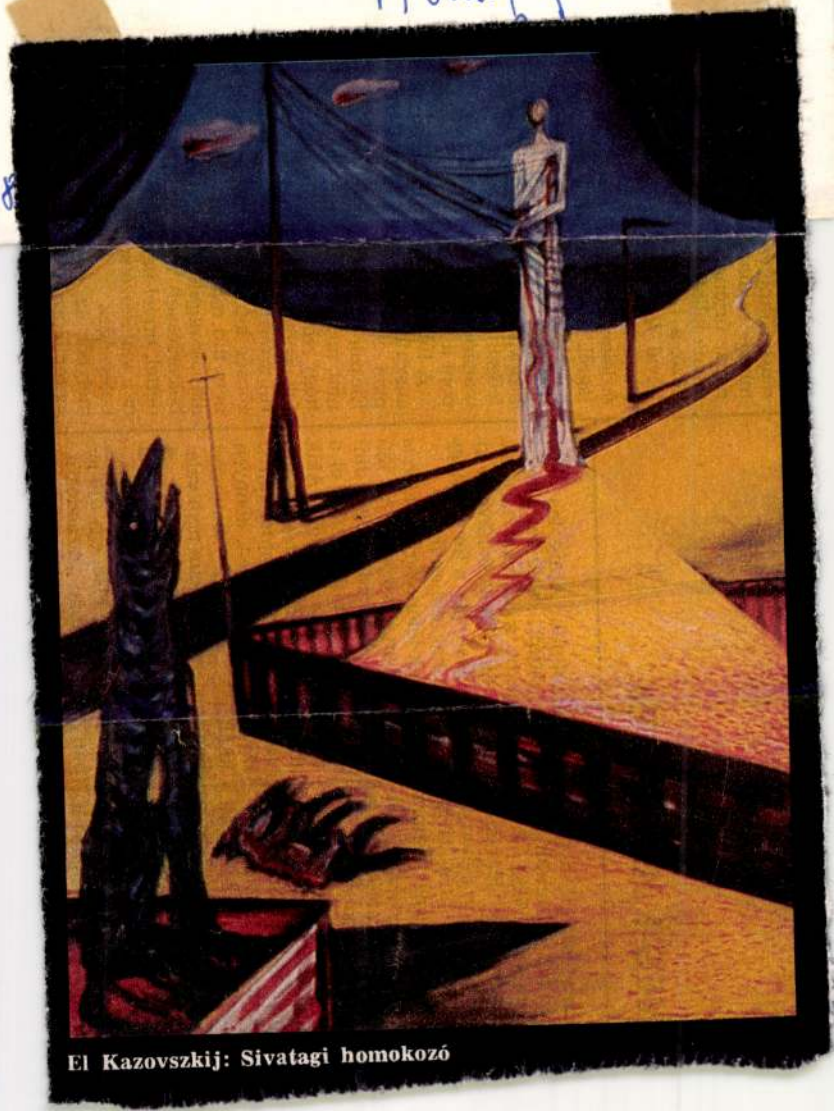

El Kazovszkij: Sivatagi homokozó

ANNES-I JEGYZETEK

Biztosra veszem, hogy az idén fiatalok uralta zsűri (Wim Wenders, Peter dke, Sally Field, Krzysztof slowski, hogy csak néhányat ítsek közülük) nem tartja d díjra érdemesnek Ettore la *Splendor*ját, mégis azzal dem a beszámolót, hogy stroianni, Marina Vlady és ssimo Troisi hármasa tündé- nesét kelt életre egy kisváro- olasz mozi valamikori arany- ráról és mostani csöndes hal- klásáról. Akik emlékeznek ady kamaszlány-alakítására a útlen asszonyokban, fájó szív- l látják, hogy alakját és arcát na nem mutatják egyszerre. operatőr a dublőz hibátlan, rcsú testéről emeli át gépét a tozatlanul varázsos mosolyú,

a bankoknak. Amíg kis adós, szorongatják, csaknem eltiporják, amint milliókkal tartozik, megnyílik előtte a bankvezér ajtaja is. Csak egy a fontos: hogy a kamatokat időben fizesse.

A filmek jelentős része idén is Amerikában játszódik. Az ifjú rendezők legeredetibbje, Jim Jarmush Memphisbe viszi el a *Rejtélyes vonat* nézőit. Akik már látták a *Florida. a paradicsom* vagy a *Törvénytől sújtva* című korábbi filmjeit, könnyen kitalálják, hogy a kommersz hangzású becsali cím nem valami szokvány történetre hív. A háromepizódos, egymással érintkező cselekményfüzér legjobb darabja az első, egy ifjú japán szerelmespár „zarándokútja" Elvis Presley városába. A

nevelőintézetbe
mush filmjével
mindent kitalált
papa őrjöngésre
mama lelketlen,
néző, a barátnő
fiúval foglalkozó
alkoholista. Pedig
érdekes észrevét
lágról. Hogy péld
ket jóval a gyóg
csátják el az int
biztosítási díj cs
fedezi a kezelés
magánklinikán
pont a nyereség.

A túlzások vitt
ausztrál első film
pion *Sweetie* cí
Először csak a cs
nőtt nagylányár
hogy elmebeteg,
fokozatosan min
rül a terheltség.
zönség kifütyülte
nem tud mit kez
alapossággal és
beleérzéssel me
nettel, mivel nem
ni a váltakozó sú
betegségek k
melyből az egy
szereplő (az egyil
csit elkésve, de

EL KAZOUSZKIJ

KOVALOVSZKY Márta: Halál és medicsőülés. =
Vigilia, 1990. 10. sz. 773. p.

EL KAZOVSZKIJ

Magyar Nemzet 1990.nov.22.
4.p.

LO

Régen örültem úgy könyvnek, mint ennek. Talán azért is, mert egyre ritkábban jut az értelmiségieknek is arra, hogy nem éppen filléres képzőművészeti albumokat vásároljon. De már az is tetszett, hogy vékony nejlonfólia óvta a kötetet, amíg kezemhez nem jutott. Hiszen nem keményfedelű a Sivatagi homokozó; annál kellemesebb, otthonos érzést kelt majd, ha az én ujjaim nyomán, a sok-sok forgatástól cseppet megtörnek, meghajolnak a lapjai. Kicsit olyan ,mint egy szép kiállítású tárlatkatalógus — éspedig El Kazovszkijé. Hát van még kiadó — a Dovin Művészeti Kft. —, amelyik nem tart attól, hogy szexkönyvek, híg bestsellerek, szenzációhajhász újdivatú ponyvák áradata félrelöki a művészetet. Lesz olyan, aki — karácsonyra például — ilyen könyvet ajándékoz szeretteinek, s nem tucatizgalmakkal, hanem történetesen színes reprodukciókkal örvendezteti meg: a fekete tónusból kiparázsló vörössel, lobogó napsárgákkal, derengő kékekkel, zöldekkel, s mindazon motívummal, amelyek Kazovszkij mítoszában élnek. Hányan lesznek kíváncsiak rá, már-már elválik csütörtökön délután — 5-től 7-ig — a Püski Könyvesboltban (Bp. I., Krisztina krt. 26.), ahol — a nemcsak műkritikusok által nagyrabecsült — El dedikálja az albumot.

(— gácsi)

másnéven Cserepes torony állt, a 19. századeleji építési technológiához mérten, építési bravúrokra volt szükség, hogy megoldják a torony alapjaira és a támpillérekre való rátelepítést. Ez nem sikerült tökéletesen, ennek eredménye lett a repedés a délnyugati falon.

— Nem volt korábban tudomásunk arról, hogy a 15. században, a Hunyadiak korában a Szent András templomot átépítették. A feltöltésből és az alapmegerősítésekből festett, pajzsos zárókövek, késő gótikus bordatöredékek kerültek elő. A város gazdagságáról, fellendüléséről ezek a kövek tanúskodnak, melyek ma még a Déri Múzeumban várják a restaurálásukat.

— Az északi sekrestye vagy imaterem falai három építési korszakról vallanak. Az első, feltételezhetően a Szent András templom építését megelőző 12. századi fal- és támpillérmaradvány; a második a 14. századi; a harmadik a Bethlen sége lehetne ma is, ha nem pusztul el véglegesen az 1802-es tűzvész utáni lebontással.

A romkert kialakításának alapelve volt, hogy a történelmi építési előzményeket süllyesztett, de hiteles járószinteken mutassuk be, a Református Nagytemplomot körülvevő podeszt síkjáig. A romkert természetes határa, a 17. században épült körítőfal. A Nagytemplom és az Emlékkert között kialakított romkert igazodik a kialakult gyalogos útvonalhoz, és szerves kapcsolatban van az Emlékkert parkjával. Az 1982-ben el-

EL KAZOVSZKIJ

NAGY, Hldikó: The crying of lot 301.
= New HQ No. 118. Vol. XXXI. 1990
146–149. p.

Bp. Budapest Galéria, 1989

a 301-parcella pagánati tervei

ELKAZOVSZKIJ

„Multszázadi stilizált férfitudattal nőttem fel" : Két beszélgetés El Kazovszkijjal. Első beszélgetés (Kalmár Melinda) Második beszélgetés (UNgváry Rudolf). = Nappali Ház, 1991. 1/2.sz. 78 - 94.p. ill.

EL KAZOVSZKIJ

GÁLIK István: „Budapest jéghideg előszoba" : Beszélgetés El Kazovszkijjal. = Népszava, 119.évf. 36.sz. 1991. február 12. 6. p. ill.

Bp, Várfok Galéria, kiáál.

toga Erdödyho odmenu 15 zlatých.

Cechmayster Sebastian, murársky majster v Jasove, doložený v rokoch 1760—1762 pri barokovej prestavbe tamojšieho kláštora.[6]

Csilag (Zilach) Juraj Karol, murársky majster v Bratislave („Baumeister in Pressburg"), doložený v rokoch 1794—1798, keď robil opravy na esterházyovskom paláci v Bratislave.

Csippék (Csippak) Jan, portrétny maliar v Trnave („Portre-Mahler zu Tyrnau"), doložený roku 1819, keď robil maliarske práce pre Erdödyovcov v Hlohovci („über vier Stück gemahlte Figuren für gnadige Herrschaft Erdödy") za odmenu 60 zlatých.

Cyril (Czirl, Zirill) Filip, tesársky majster v Hlohovci, doložený v rokoch 1800—1821, keď pracoval ako zmluvný tesársky majster („Herrschaftlicher Zimmermeister") na tamojšom erdödyovskom panstve. Okrem početných hospodárskych stavieb staval napr. roku 1821 v Piešťanoch most cez Váh.

Czajel Jozef, sochár a rezbár v Prešove, pôvodom z Viedne, doložený roku 1735, keď sa stal v Prešove mešťanom.

Czarner Juraj, maliar v Levoči, doložený roku 1725, keď sa tu ako miestny rodák stal mešťanom.

Czeruvas Martin, maliar v Levoči, pôvodom zo Spišskej Kapituly, doložený roku 1744, keď získal v Levoči mestské právo.

Czigler Štefan, geometer v Trenčíne, doložený prvý raz roku 1814, keď sa tu ako miestny rodák stal mešťanom. V zápise o jeho prijatí za mešťana sa uvádza, že okrem dobrej znalosti nemčiny a slovenčiny (rečou i písmom) ovládal prostredne aj maďarčinu. Od Štefana Cziglera sa v trenčianskom mestskom archíve zachovalo viac rukopisných máp a plánov (napr. plán mestskej pevnosti Zwinger s okolím dolnej brány z roku 1820, plán mosta cez Váh z roku 1821 a iné).

Čech Ignác, sochár a rezbár v Košiciach, pôvodom zo Spišského Podhradia, doložený roku 1834, keď robil oltár vo farskom kostole v Spišskom Štiavniku.[7]

Čierny Lukáš, murársky majster v Budatíne, doložený roku 1669 pri prestavbe a opravách kaštieľa v Krasňanoch (okr. Žilina).

Danko (Dancko, Damko) Norbert, murársky majster v Bratislave, doložený v rokoch 1792—1795, keď robil murárske práce a opravy na tzv. záhradnom dome Esterházyovcov v Bratislave.

„MÚLTSZÁZADI STILIZÁLT FÉRFITUDATTAL NŐTTEM FEL"

Két beszélgetés El Kazovszkijjal

Első beszélgetés (Kalmár Melinda)

Más interjúkban és korábbi beszélgetéseinkben is elmondtad, hogy úgy gondolod, körülbelül három éves korodban már a mostanihoz hasonló személyiség voltál, és a mostanihoz hasonló tudattal rendelkeztél. Feltételezed tehát, hogy van született alkat, amit te felismertél és tudatosítottál magadban. Már az is igen korán megfogalmazódott benned, hogy ennek az alkatnak a természete meglehetősen eltér az elfogadott kulturális mintáktól. Mit gondolsz, a személyiséged további alakulásában, illetve alakításában ezt az eredeti alkatot erősítő, vagy inkább a korlátozó reflexiók voltak erősebbek?

Azt hiszem, a reflexiók sok mindent fölerősítettek.

Ez lenne az emlékmű, amit minden ember épít az élete során?

Igen minden ember épít, csak nem minden ember reflektál a saját reflexiójára. Az első szintű reflexió mindenkiben megvan, és mindenki föl is építi ennek megfelelően a saját életét tudatosan is, de a következő reflexió már hiányzik arra, hogy hogyan építem magam.

Vagyis nálad az erősítő reflexiók voltak túlsúlyban?

Feltétlenül. Az erősítők. Az egyik rettenet, ami minden tudatost felerősített bennem a halállal szembeni félelem volt. Úgy éreztem, tudatosan kell védekeznem, mert én nem csak elemi módon akarok megmaradni, hanem tudni is akarom, hogy megmaradok, vagyis hinni akartam. Pedig a gondolkodás maga azt mondja, hogy semmilyen emlék nem marad, az emberiség sem marad meg, és a világegyetem úgy, ahogy van... nem lehet tudni, hogy mi van, de akármi van, az nem a miénk, és semmi közünk nincsen hozzá. Ezzel kezdtem úgy három éves koromban. Elemi kétségbeesés volt, amiből úgy éreztem, nem tudok kikeveredni. Patetikus tragikum-érzés volt, ami azt hiszem, az alkatból is fakadt: patetikus viszony a tragikumhoz.

Szereted és elfogadod a patetikust?

Igen, én teljesen elfogadom a patetikust, persze csak a negatívon belül. A sötét patetikust vagy a patetikus tragikust vagy a tragikus patetikust. Nincs is talán más lehetőségem. Mert akkor már lehet cinikus az ember, ha van istene, van életcélja. De számomra a lét véletlenszerű, teljesen magábazárt, és tulajdonképpen nincs is a végtelenhez képest. Én sem vagyok, emberiség sincs, semmi sincs. Nem mint illuzórikus nincs, hanem mint a végtelenben levő szakasz. Ismerek embereket, akik ugyanezt a világban való létezést látják, csak egészen fordítva érzékelik, vagyis ugyanezt óriási könnyebbségnek érzik. Ezt a pillanatnyi létet, ami sehova nem vezet, és ugyan valamiből van, de nem épül be semmibe, mint felszabadító könnyebbséget élik meg, úgy, hogy akármi történhet ebben az apró, éppen adandó életben.

Szerinted megközelíthető a hit racionális úton?

Én a racionális hit keresésében körülbelül a gimnázium végéig voltam. De nagyon korán kezdtem. Az akarásom az mindig kinyilvánított volt, vagyis én mindig azt mondtam magamnak, hogy én ezt akarom, nem halhatok meg hit nélkül. A hívővé válásnak az elejét én már fölépítettem mostanáig az akarással. Az akarással és a fájdalom elviselhetetlenségével; azzal, hogy hitnek lennie kell. Erre bizonyos alkat azt mondja, hogy ha lennie kell, akkor átugrom a szakadékot. Én pedig azt mondom, hogy *kell*? Akkor csak nekem kell, és ha másoknak is kell, akkor lehet, hogy csak kitaláltuk magunknak, és akkor ez semmit sem bizonyít. Olyan is van, aki azt mondja, hogy ha mindannyiunknak kell, akkor abban megjelenik valami a világ lényegéből. De én nem tudom elhinni, hogy ez a *kell* közvetít valamit a világból, és nem csak a saját életemben szükségszerűen jelenevő hiányra mutat rá. A hívővé válás és a hívőként levés között semmilyen átmenet nincs.

Vagyis hiszel abban, hogy hihetsz?

Hiszek? Reménykedem ebben. A reményt soha, gyerekkoromban sem vetettem el, ennyiben tehát a racionalitásból mindig kilengtem. Később aztán folyamatosan kiderült, hogy a racionális, vagy a dolgokon keresztül való megközelítés nem változtat meg engem. Hiába keresem az összegyűlt kulturális kincsekben, azok gyönyörködtetnek, de nem változtatják meg a tudatom belső szövetét. Hatnak, de nem érintik meg a belső magot. Csak a közvetlen, az elemi, a velem megtörtént, és a másik emberből származó hatás érint igazán. Tehát az eleven hatás, ami garantáltan nem kutúrából, nem műből, nem emberi tevékenységből való. És ezért rá kellett jönnöm, hogy a gondolkodás által nem fogok mást meglátni a világból, csakis csodaszerűen. A hit vagy megszáll engem, vagy nem.

Az eleven, élő fizikai hatást említetted. Gyakran tapasztalom magamon a kettős tetszés jeleit, azaz hogy más tetszik a kulturális tudatomnak és más az érzékeimnek. De ha már így van, az utóbbit is megtartom magamnak, vagyis táplálom magamban ezt a kettősséget.

Az jó, hogy táplálod. A problémát az okozza, hogy nálam a kettő nagyon közel áll egymáshoz, méghozzá úgy, hogy én csak azt fogadom el, ami nekem elemi fizikai inger, ami elemi módon tetszik.

Szerencsés vagy.

Nem, mert nagyon szűk a pálya.

Ebből azt érzem, hogy a félelmen kívül más okod is volt arra, hogy a saját vélt vagy felismert alkatodat tudatosítsd magadban akár a kulturális mintákkal szemben is, vagy éppen azokkal szemben.

Igen, a társadalmi szabályok kizáró, megsemmisítő jellege. Az, hogy én egy alsó csoportba születtem, azaz, hogy én béta vagyok, nem alfa. Ez erősítette bennem a tudatosságot, mert éreztem, hogy ez az önérzékelésemmel nem egyezik. Nem tudtam ezekkel a szabályokkal azonosulni, meg kellett keresni a racionális utakat, mert érzelmi szinten nem voltam képes feldolgozni.

A nemi szerepekre gondolsz?

Igen. Ha például én egy könyvet írnék egyes szám első személyben magyarul, akkor azt más-más okokból, de mindenki félreértené, az is, aki ismer,

El Kazovszkij. Fotó: Szabó Róbert

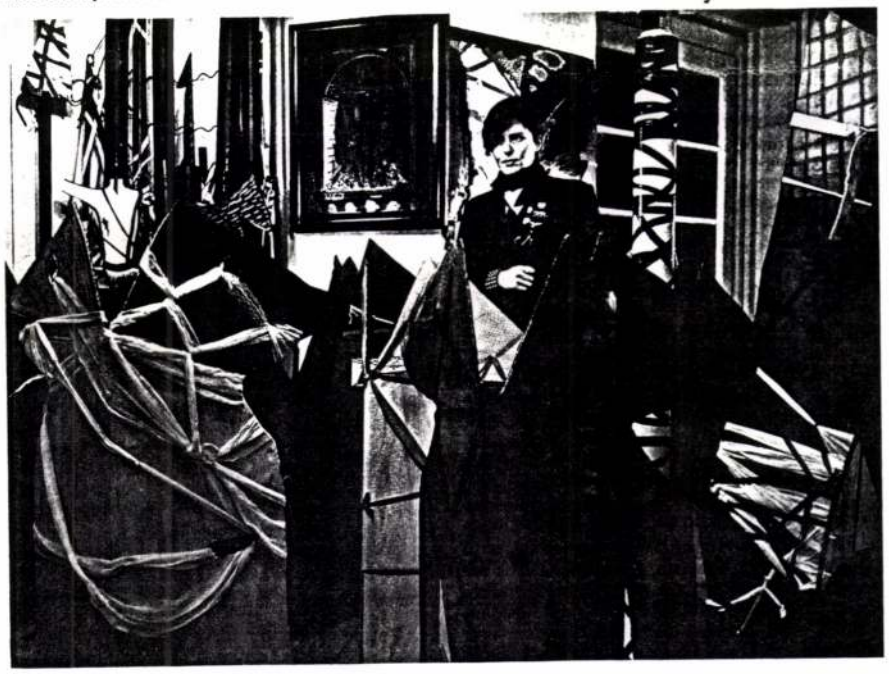

és az is, aki nem. Mert nem lehet tudni, hogy milyen ember viszonyul. Európában én mindenütt hímnemben beszélek.

Te hímnemben beszélsz?

Persze. Oroszul én nem tudok kimondani egy nőnemű igét, vagy jelzőt, nekem az nonszensz. Azt hiszem, én részben azért maradtam Magyarországon, mert ez a nyelv felszabadít.

Az iskolában ez még nem jelentett problémát?

Ott az ember rendszerint egy tárgyról beszélt, és az egyes szám első személyt ki lehetett kerülni.

Amikor a neved kellett kiejteni, az zavart téged?

Hát persze, hogy zavart. Rettenetesen. Különösen az orosz nyelvre jellemző, hogy a vezetéknév is ragozva van. Ezen kívül az ige, a jelzős szerkezetek, minden. A kisgyerek megtanulja már kétéves korában, hogy hogyan ragozza az igéket, milyen jelzős szerkezetekben kell használnia önmagát. Később az irodalomból derül ki igazán, hogy milyen nagy ez az eltolódás a szerepeket illetően. Minél korábban találkozik egy gyerek a nagy alkotásokkal, annál hamarabb kikristályosodik - nagyon stilizáltan - ez a szétválasztottság. Hét és kilenc éves korom körül olvastam a múlt századi orosz, német, francia klasszikusokat, akiknek a regényeiben a szerepek élesen és feltűnően szétválasztóak voltak. Ez pozitív hatású is lehetett volna, de számomra sokkszerű volt.

Most azt hiszem, meg vagyok lepődve. Tudatában voltam annak, hogy a magyar nyelv nemtelen személyes névmásai rejtélyesek és ugyanakkor rejtőztetőek. Ezt én mindig nagyon szépnek és megnyugatatónak találtam. Azzal is tisztában voltam, hogy a szétválasztás, az egyértelmű kizárás, amivel más nyelvekben szembetaláltam magam, zavar engem, de ez csak felismerés volt, megrázkódtatást nem okozott. A családban hogyan neveltek?

A családban semmilyen irányban nem neveltek direkt módon, vagyis nem figyeltek erre. De tudom, hogy fiúként érdeklődtem, mozogtam, öltözködtem, játszottam, és ez nem volt számomra probléma. Elemi módon fiúként éltem meg magam, amíg ezzel a hangsúlyos szétválasztással nem találkoztam. Ez a találkozás stilizálta a figyelmemet, a szexuális beállítottságomat és az erre való érzékenységemet. Úgy érezte, a külső hatások nagyon erős elzáró rácsot alkotnak köztem és a többi ember között. Valószínűleg, ha magyarul beszélek, sokkal később vettem volna észre ezt a meghatározottságot.

Michel Foucault egy 1977-ben készült interjúban azt mondta, hogy vannak, akik a szabad szellemű nevelés jegyében azt mondják, hogy a gyermek életében minden szexualitás, a cumitól a pubertásig. Ezzel azonban egyben rá is erőszakolják a gyerekre a felnőtt értelemben vett szexualitást, vagyis nem elnyomják ezt a késztetést, hanem úgymond nevelik. Foucault szerint a gyerek polimorfikus viszonyát a dolgokhoz, az emberekhez, a testekhez a felnőttek perverziónak nevezik, azért, hogy megnyugatassák magukat, s így ezt az eredendő sokszínűséget a saját szexualitásuk monoton egyszínűségével vonják be. A társadalomba való beilleszkedést sikerül ezáltal megkönnyíteni, de csak a felszínen.

Igen, ezt én folyamatosan reflektorfényben látom, mert rákényszerültem, hogy lássam. Ehhez a neveléshez nem is kell szülő. Nevel a kultúra, az irodalom, a képzőművészet, minden. Ez olyan, mint egy váza, mint egy szoros ketrec az eredetileg szinte amorf ösztöntesten. De inkább vázának látom, mert határozott formája, felülete van és összefüggően kemény. Ez olyasmi, mint ahogyan a japánok nevelték a törpéknek szánt kisgyerekeket cserepekbe ültetve.

Sid Vicious, a Sex Pistols basszusgitárosa

Mi az esélye a nevelt formák lebontásának, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a legtöbb tagadó gondolat elsősorban éppen abból táplálkozik, amit tagadni akar. Az igazi nagy istenkáromlók valószínűleg mélyen hívők.

Nem is lehet leépíteni ezt a képet. Mert nem csak a forma épül ránk, és nem csak a látás, vagyis, hogy mit látok szépnek, mit látok vonzónak vagy erotikusnak. Vannak olyan elemek, amiknek valószínűleg nem vagyok tudatában. Azt hiszem a külső a belsőt különböző módon járja át. Feltéve, ha van belső... valami belső van, de ez a belső forma nélküli, ezért nagyon nehéz belsőnek nevezni. Lehet, hogy ettől a belső energiával rendelkező magmától függ, hogy a külső héj milyen hatással lehet rá, azaz lehet, hogy az alkat a meghatározó. Önmagában persze az adott emberi alkat semmire nem való, még nem ember. Az ember úgy formálódik, hogy a genetikai alap meghatározza ezt a formát, de maga a forma végső soron társadalmi... mert egyébként az emberből tudjuk, hogy nem lenne semmi, majom sem lenne, semmi sem lenne, nem lenne képes fennmaradni. Ez nagyon érdekes. Azt hiszem ebben a kölcsönös meghatározottságban nincs általában az emberre jellemző arány, hanem inkább nagymértékben a személyre jellemző az, hogy hogyan itatódik át a szocializált pszichológiával, ami a felszínen az emberi kapcsolatokat működteti és az intézményrendszereket kialakítja. Számomra ez a szociálpszichológiai működés egy folyamatos hártyának látszik az embereken, amiben élnek és szenvednek.

Biztos, hogy mindenki egyformán szenved tőle?

Ha felnőtt korban találkoznak például az irodalmi felosztottsággal és csoportbasorolással, lehet, hogy addigra már képesek azonosulni ezzel. Az ókori Egyiptom amarnai korszakában mindenki, aki hosszított koponyával született, abszolút szépségnek számított. Szépnek, mert ez volt a szépségideál, és mindenki, aki ezzel rendelkezett, méginkább szépnek látta, mert így azonosulni tudott.

Mennyire kiszámítható a tudatos hatás, a nevelés eredménye?

A környezetnek minden pillanatban rettenetes, iszonyúan erős hatása van az emberre, de soha nem lehet kiszámítani, hogy ez hatás merre tolja el az adott alkatot. Emellett elhatározottan is nevelik a gyereket, de nem úgy, ahogy gondolják. Tudjuk az indítópontot és tudjuk a végeredményt, és közben az ismeretlen van. Minden pillanatban hathat ugyanaz pro és kontra. Ez a kettősség lehetetlen és kiszámíthatalan és betáplálhatatlan, mert végső soron a szülő nem tudja, hogy hogyan hat, ami hat.

Ha felételezzük, hogy van született alkat, amiből a társadalom szociális lényt formál, akkor ebben az egyedi alkatukban az emberek alapvetően hasonlítanak egymáshoz, vagy inkább különböznek?

Azt látom, hogy az emberek a megjelenésükben, tehát nem a saját fantáziájukban, mert azt általában nem lehet látni, hogy milyen, de abban, ahogyan végigélik a helyzeteket, ahogy reagálnak a különböző helyzetekre, abban nagyon hasonlítanak. De ez szociális hasonlóság.

Igen, ezek már a tanult minták lennének. Hasonlíthatnak-e az emberek a feltételezett alkatukban, az egyedi különbözés azonosságaként?

Hát igen, ez kérdés,..... hogy elfogadom-e azt, hogy hasonlíthatnak egymásra, vagy genetikailag csak annyi a programjuk, hogy elfogadhatják, amennyire csak lehet a kulturális mintákat, és ezért hasonlítanak egymásra. Nem tudom, hogy a genetikai és a fiziológiai meghatározottság mekkora az emberben. Lehet, hogy mindent meghatároznak, azt is, hogy hasonuljanak vagy hogy ne hasonuljanak vagy hogyan hasonuljanak. Például azért volt kellemetlen Desmond Morris katalógusszerű könyvét lapozni, mert én mindenhol ezt a gömbszerű belső különbözőséget keresem, és ugyanakkor a különbözőség azonosságát, ahogy te mondtad. De számomra ebben a kultúrkatalógusban nem jelent meg egy olyan típusviselkedés, olyan norma vagy értékrend, amivel azonosulni tudnék. A tükör nem jelenik meg a panoptikumban, mert ez egy panoptikum. A saját figurámat is szeretném látni, akármilyen típusként. Ehelyett egy felsorolást látok, amiből én kimaradok, és ez nagyon zavar. Ebben a felsorolásban újra megfogalmazódnak bizonyos ideálok, de sehol nem találkozom olyan ideállal, pszichikaival vagy fizikaival, amilyen bennem is megfogalmazódik. Akkor ez elkezd nagyon zavarni, és ez aztán méginkább zavar.

Valószínűleg a személy különállásának ez a zavaró érzete jelenik meg a gyónásokban, amiknek eredménye az, hogy ami titkos, bűnös és nagyon saját, nagyon személyes volt, végül elnyeri helyét a dolgok rendjében, helyet kap a többi között. Később hasonlóan jár el a pszichoanalízis.

A baj inkább az, hogy típusokból áll az egész környezetünk. Az egyéniség nagyon ritkán és rövid időre mutatkozik meg. Ha feltételezzük, hogy mindenki abszolút különös, szuperkülönös, és minden-

ki azonos módon vagy azonos mértékben különbözik mindenkitől, tehát azonos távolságra van az istentől, akkor ez a világ eléggé színes és kimeríthetetlen a kombinációs lehetőség. Lehet, hogy belül, valahol a magmában az emberek különböznek, de én azt látom, hogy a felületen inkább hasonlítanak.

Te hiszel a saját egyediségedben?

Tulajdonképpen igen, mert mindennap megélem, ezt tapasztalom. De gondolatilag nem találok erre bizonyítékokat, ezért feltételezhetem az ellenkezőjét is.

Mégis, amikor ezeket a párhuzamosságokat keresed, mi a meghatározó érzésed, valamiféle küldetéstudat vagy inkább a magadrahagyatottság?

Ez egy sorstudat. Persze, ha nincsen isten, akkor a sors sincs, akkor üres őrület van. Akkor nem elég, hogy teljes a halál, még az adott életben sem találhatok semmit, mivel nem hasonlítok. De ha sors van, akkor megjelenhet büntetésként és átokként, vagy harcként és feladatként is. Egyfelől bebizonyosodhat, hogy nem lehet végigélni egy életet úgy, hogy nem hasonulunk az adott emberi, nem isteni, emberi rend által elfogadott kulturális értékekhez. Másfelől az ember kiszakadhat ezeknek az értékeknek a teljes átéléséből, és megpróbál valamit fölépíteni és rögzíteni, összevissza, mozaikszerűen. Az biztos, hogy én a saját korom számára egy jellemző véglet vagyok. Nem tudom, mit csináltam volna a XIX. században, már egy félórával korábbi születést sem tudok elképzelni, mert az csupa rémület. Egyre szűkebb kalitkákat látok visszafelé, különlegeseket, olyan viselkedési normákat, amiknek nem tudnék megfelelni. Egyre inkább szembekerülnék azzal, hogy én az emberi kultúrában egy harmadrangú polgár vagyok. Ez erősítené a helyzet lehetetlenségének még tudatosabb elemzését.

Ezen a ponton találkozik a rokonszenved az ellenkultúrákkal?

Biztosan, igen. De az ellenkultúrák is létrehoznak egy konszenzust, én pedig a magam tényleges ellenkultúráját keresem, valami marginális csoportot, amiben tipikus lehetnék valamennyire. Csakhogy nem találtam ilyen csoportot.

Az ellenkultúrákban, az úgynevezett undergroundban sem?

Nem, mert a nemi meghatározottság itt is nagyon erős, sőt az ellenkultúrákban néha még hangsúlyosabb.

Ezekben azért nagyon tudatos átjátszások vannak...

Ezek képiek. A viselkedésmódban, azt hiszem, minden kultúra a jellegzetességek, a két oldal létrehozására törekszik. Az ellenkultúrák most, a XX. század végén talán még erősebben hangsúlyozzák a két oldalt, mert az összkultúra éppen ilyen szempontból esik szét.

Tehát miközben te az azonosságot keresed, a különbséget, a különállásodat hangsúlyozod.

Azért kényszerülök erre, mert sehol sem egyezik minden. Ez olyan elemi szinten jelenik meg, hogy a lányokkal sohasem tudtam beszélni a fiúkról, mert nem értettem, hogy ők milyen módon beszélnek és kikről. A fiúkkal ugyan tudtam beszélni a lányokról, de a lányok csak szimbólumok voltak számomra. Aztán felnőtt koromban találtam egy olyan csoportot, akiknek a nyelvét értettem, azok között a homoszexuális férfiak között, akik a fiatal fiúkat szerették. Addig azt gondoltam, hogy senkivel sem tudok erről beszélgetni, pedig az ember kamaszkorban rettenetesen szeretne csevegni a fiúkról vagy a lányokról valamilyen csoportban, de ez soha nem történt meg. Amikor huszonéves koromban homoszexuális barátaimmal elkezdtem beszélgetni, akkor ez tökéletesen az én nyelvem volt. Csakhogy ők otthon voltak a nyelvnek megfelelő életben is, én viszont tökéletesen kitaszított voltam a szexuális gyakorlatból.

De még mindig ez volt a legközelebb hozzád.

A nyelv igen, és egyébként is nagyon kellemes, barátságos környezet volt. De ők homoszexuálisok voltak a homoszexuálisokkal szemben.

Mi volt ebben a nyelvben fontos a számodra?

Az, hogy a fiúkról úgy lehetett beszélni, mint lányokról, és azok mégsem szimbólumok voltak. Valódi fiúk voltak és valóban lányként beszéltünk róluk. Mégis ekkor voltam a legkitaszítottabb tehát ott, ahol a nyelv, a gondolkodás, a látás egyezett és teljesen tipizálható volt, ahol végre megtaláltam egy jó kis azonosságot. Ez nem jelentette azt, hogy az emberi szerelmet is megtaláltam, de legalább valamiféle közösséget. De ebben a közösségben én nem is létezem, ember sem vagyok, mert egyik oldalon sem vagyok, egyszerűen nem is vagyok látható a szexus szempontjából.

Mi a különbség abban, ahogyan a lányok beszélnek a fiúkról, és ahogyan a férfiak beszélnek a fiúkról? Mi a legfontosabb a férfiak számára?

A szépség. A férfiaknál a szépség és a szexualitás primér szinten összekapcsolódik. Az értékek között az első, hogy a fiúk milyen szépek, fiatalok, milyen a bőrük, a lábuk, hogyan mosolyognak.

Szerinted a lányokat nem ugyanez érdekli?

Dzsan-panoptikum IX. 1978.

A klasszikus lányok inkább arról beszélnek, hogy ők kiknek tetszenek, vagyis, hogy a fiú hogyan néz rá, és mit akar.

Ez nevelés vagy adottság kérdése?

Azt hiszem inkább alkati, de a nevelés megerősíti. Létezhetnek persze férfias nők és nőies férfiak, és a kulturális ideában is lehet felcserélhetőség, de valószínűleg nagyobb részben mégis a nőkben több a nőies, és a férfiakban több a férfias fiziológiai, genetikai meghatározottság.

De a nagyon tág értelemben vett nevelésnek ebben komoly hatása lehet.

Igen. Itt most nem is tudom szétválasztani a neveltet és a nem neveltet. Az összkultúra állandóan nevel a gügyögéstől a népmeséken keresztül, addig, hogy az anya hogyan gondolkodik a gyerekéről. A barátaimat hallom, hogy: hú, ez azért már kislány, hogy nézegeti magát a tükörben. Mondja egy másfél éves kislányra. Tökéletesen emlékszem, hogy a kisfiú, a lány testvére ugyanúgy nézegette magát, de az anya egészen másképp látja lányát, és arra is ösztönzi, hogy nézegesse magát a tükörben. És nincs ellenművészet sem. A népmesében a hősnő egy szép, fiatal lány, a hős pedig egy ügyes, bátor fiatalember, aki gondolkodik, kitalál dolgokat és megold, de mindenképpen bátor, egyenes, szavatartó, erős. A mostoha egy negatív női szereplő, vagy csak attól negatív, hogy idős. Semmi mást nem csinál eredetileg még gonosz sem volt. Attól válik gonosszá, hogy már nem olyan szép.

Dzsan-panoptikum XXI. 1985

Ha a választás lehetőségei ennyire behatároltak, akkor mit jelent számodra a pornográfia, illetve mi jelenti a pornográfiát?

A pornográf hatás elemi reakció, valami rettenetes feszültség... Ez nem feltétetlenül kép, lehet szöveg vagy akármi, egy élethelyzet, egy állapot, amikor az ember ránéz egy hegyre, akármi lehet. Ez specifikus, ismétlődő vagy elmozduló és hullámzó lehet egy emberen belül is. Van, észlelhető, átélhető és közölhetetlen. Az egyedisége csak egy villanásra jelenik meg, és teljes egészében nem lehet hozzáférni.

Én azt hiszem, hogy intellektuális feszültség is kelthet érzéki izgalmat.

Ez a saját képzeletedtől függ. Ez részben olyan, mint a művészet hatása. Az ember feküdhet, és láthatja a felhőkben az egész *Isteni színjátékot*. Az persze ettől még lehet teljesen más, mégis megjelenik. Huszonnégy éves voltam, amikor egy könyvben először olvastam néhány számomra pornográf oldalt, és megrészegültem a saját fantáziám tükörképétől, attól, hogy először életemben láttam hasonlóságot, illetve azonosságot. Így éltem meg életemben először a pornográf hatást.

Egészen pontosan mi ez az azonosság? Írjál le egy pornográf képet.

Mondjuk az i.e. VI.-V. századi görög vázaképen egy férfi udvarol egy fiúnak. Ugyanez jelenik meg az etruszk sírok lakoma-ábrázolásain, ahol az idősebb férfi és a fiú egymás mellett fekszenek, az idősebb megérinti a fiút, és az visszanéz rá.

Te melyik szereppel azonosulsz?

Az idősebb férfiéval, és a szerepek egyáltalán nem felcserélhetők.

Ez azt jelenti, hogy a fiúnak mindenképpen, minden helyzetben nőként kell viselkednie?

A fiúnak mindenképpen *fiúnak* kell lennie, aki eljátssza a lányt, tehát nem egy homoszexuális fiú, hanem egy fiú, aki szexualitásában megfelel annak az ideális nőképnek, amit én a XIX. századi irodalom vágyképeiből alkottam meg magamnak, a saját ideális férfiszerepem kiegészítőjeként.

És a kommersz pornográfiáról mi a véleményed?

Az irányított pornóból csak nagyon kevés tudja ingerelni a fantáziámat. Érdekel, de nem hat pornográfiaként. Ezt valami középarányosra gyárják, azért, hogy az embereknek legalább a negyven százalékát érdekelje. Még az egyedi esetek kitalálása is ideologikus, ideologikusan tipikus, ami kizárja vagy nehezíti az azonosulás lehetőségét.

Ha eltekintünk a kommersz által sugallt többé-kevésbé egységes képtől, akkor vajon meghatározható-e, felismerhető-e más számára az ember egyéni tetszése, érdeklődése?

Azért, hogy megérezzem ezt más embernél, csak annyit tudok tenni, hogy megnézem, neki mi tetszik. De nekem ebből semmi nem áll össze. Persze valami megjelenik abból az emberből... Azért mindig nagyon érdekel, hogy kinek mi tetszik.

Arckheszilaosz álma X. Dzsan-panoptikum XXX. Műcsarnok, 1988. Fotó: Czakó Zsolt

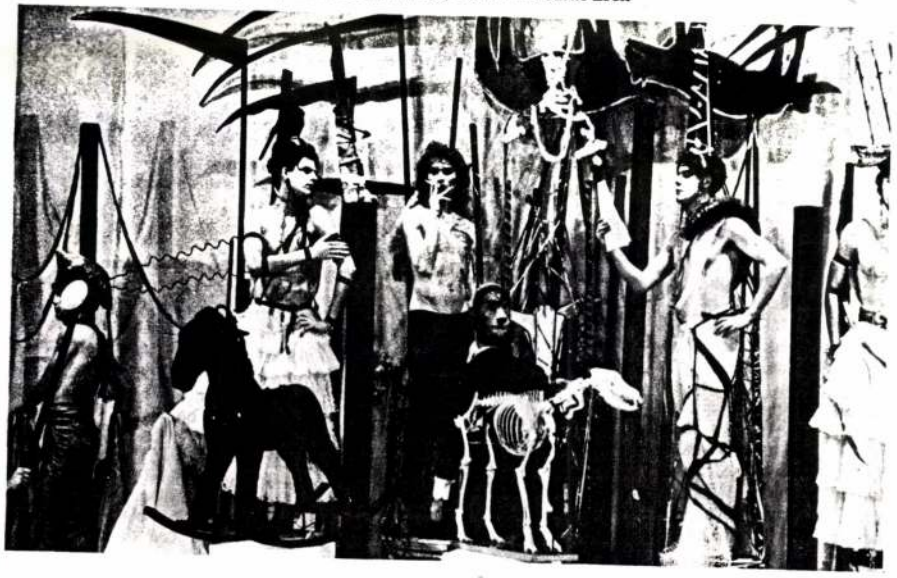

Szerinted a devianciák, a különbségek jobban rámutathatnak az egésznek a természetére?

Pontosan. Ugyanis a devianciák látszanak. A nem deviáns abszolút nem látszik, észrevehetetlen, mert nem tudni, hogy a saját alkat, vagy az ideológia diktálja a választást.

Mitől függ mindez?

Hát azt igazán nem tudom, hogy mitől függ. Valahogy az agy rögzíti, de még nagyon korai időszakban, és óriási a szerepe ebben a véletlennek is.

Hogyan lehet erről beszélni, közvetetten vagy valamiféle drasztikussággal?

Általában a nagyon drasztikus, nagy vulgáris dolgot eléggé nehéz megfogalmazni. Nem csak azért, mert a kánonok, a beszédszokások bonyolulttá teszik, hanem azért, mert így nehezen rögzíthető. Ha azt mondja valaki, hogy a drasztikus önmegfogalmazás egyszerű dolog, akkor én azt mondom, hogy ez a legnehezebb, mert egyszerűen nem igaz. Olyan hosszan kell elmondani ezt a drasztikumot, hogy az már nem lesz drasztikus, mert már túl bonyolult lesz ahhoz, hogy az legyen. Egyik sem igaz önmagában. Az emberek egy része azt gondolja, hogy ezt három szóban el lehet mondani, és minden kiderül. De nem derül ki semmi. Más részük pedig azt gondolja, hogy ezt el lehet magyarázni, ha jól megindokolom. De a magyarázat is csak egy forma, és ráadásul, ha jól sikerült forma, akkor egy egészen más típusú ember is beleélheti magát, és az övével azonosnak fogja érezni, pedig csak a forma azonos. A műalkotás is így válik közössé, hogy bár teljesen személyes, nem vezet közelebb magához az emberhez, és ezért maga az ember sem vezet közel a saját műalkotásához. Számomra legalábbis soha nem volt megkozelíthető a műalkotás a szerzője által, mert az két külön valóság.

A Dzsan-panoptikum forgatókönyvében arról írsz, hogy "Ludwig király halálosan szerelmes a fiatal Helmut Bergerbe, s hogy kínjait mérsékelje, eszeveszett építkezésbe kezd, sőt felfedezi a klasszikus balettet, mint műfajt és mint morfiumszármazékot." Ludwig számára a szerelem morfium?

Amikor a Ludwigot írtam, így is gondoltam. A hithiány volt az a rettenet, és a rettegéstől való menekülés, ami miatt a szerelmet kamaszkormtól folyamatosan csak kompenzációnak gondoltam, ami arra való, hogy ne féljek annyira, mert úgy éreztem, belehalok a félelembe, pedig a legkevésbé sem akartam meghalni. A szerelem pótanyag volt, narkotikum.

Ideologikusan voltál szerelmes, de ennek ideológiáját nem érezted?

Nem, én valóban szerelmes voltam, de ideologikusan lebecsültem a szerelmet. Ez valami lenézés volt a kozmoszhoz képest, nem az emberi kultúrához képest, mert ahhoz képest nem, de az istenihez képest. Tehát kulturális, tisztán kulturális létesítménynek éltem meg, nem isteninek. Úgy gondoltam, hat rám a tudomány, hat rám a művészet, a szerelem is hat rám.

Mit jelent számodra az ideológia fogalma?

A nevelt gondolati értékeket. Valahogyan irracionális módon választott, de racionálisan bebizonyítottnak vélt értékeket, ugyanúgy, ahogy a politikában.

Mi változtatta meg ezt az ideologikus szerelem-képet?

Egy őrületes szerelmi élmény. Akkor derült ki, hogy mindez nem csak egy kergetett idea, aminek az árnyait fogdosom, noha az ideát akarom. Addig elértem mindent, amit akartam, de nem úgy, ahogy akartam, mert nem is tudtam, hogy milyen formában szerezhetem meg. Tehát megszereztem, de nem a magamnak való formában. Addig soha nem találkozott az elemi kívánás, a tetszés a teljes vállalással, mert ez utóbbi le volt fokozva azáltal, hogy ez nem az igazi élet, hiszen az élet csak a hitben lehet, és mi ebben a szánalmas életünkben csak úgy-ahogy szórakoztatjuk magunkat. Ez az ideológia korábban mindig bennem volt. Ebben az élményben viszont fölvillant valami abból, amit csak később és folyamatosan értettem meg, amikor már minden újra visszazárult, hogy a szerelemben tényleg megmutatkozik valami isteni, de mindenképpen valami pokoli is, mert annyira szörnyű, annyira rossz, annyira a bezártságra utaló, negatív minden, ami a szerelemből áramlik az emberre, annyira embertelen, hogy az már emberfölötti. Ha ebben mégis megjelenik valami pozitívum, az a csoda. A csoda az, hogy az ember szerelmes valakibe, és az viszont szereti őt. A másik ember istenül annyiban, hogy valójában tökéletesen független tőlem. Uralhatatlan, elérhetetlen, fölismerhetetlen és szabályozhatatlan. A csoda tehát nem a tőlem független transzcendens világszellemben jelenhet csak meg, hanem a másik könyörületességében. És így én, mint nem hívő is megélhetem a sorsomat sorsként.

Megszemélyesítetted az istent, és hitet vontál el belőle...

Hát persze. Nagyon sok hívő személyesként szeretne megjelenni, ezért istent is megszemélyesíti. Ez egy vágy, igen. De nekem korábban ezzel majdhogynem ellentétes ideológiám volt. Lehet, hogy ez most újra egy ideológia, de nem úgy élem meg, hanem valami élményként, és azt látom, hogy a szerelem mint narkotikum, a szerelem mint kompenzáció: az ideológia volt. Ha mindez nem egy villanásig tart, akkor biztosan többre jövök rá, akkor hívő lehetek talán.... De ez a villanás arra elegendő volt, hogy rájöjjek, ez a szerelem nem szemellenző, ez maga a látás. Nem becsukom a szemem, hanem a látás változik meg, és élhetek ebben is.

Pygmalion megalkotta azt, amit eleve szeretett, s ezen a közvetettségen keresztül végül az életet kapta. Ludwig számára a vágy és a teljes elérhetetlenség marad, az alkotás a maga tárgyszerűségében, ami sohasem lesz élet. Mert Ludwig nem hívő. Pygmalion viszont a mitológián belül van, istenek jelenlétében él. Ez óriási különbség a XIX. század és a mitologikus kultúrkörök között. Ezt a közvetlenséget én nem élhetem meg, csak eljátszhatom. A Ludwigot megélhetem. Ez az én korom is.

El Kazovszkij 1970-től 1977-ig járt Képzőművészeti Főiskolára festő szakon. 1976 óta tagja a Fiatal Képzőművészek Stúdiójának és a Művészeti Alapnak. Magyarországon és külföldön egyaránt kiállít

Kalmár Melinda irodalomtörténész. Az MTA Irodalomtudományi Intézetében dolgozik. Publikált a Vigíliában és a Jelenkorban.

Az élő emberekkel játszott panoptikumok melyikükhöz állnak közelebb?

A panoptikumok? Ludwighoz állnak közelebb. A játék Pygmalionról szól, de az engem mozgató szándék, a vágy, a kétségbeesés az a Ludwigé. Nem is marad egyetlen Galathea sem életben, mert mindegyikről kiderül, hogy ideológia, egyszerűen bálvány. Pygmalion valódi Galatheája nem bálvány. Az egy alkotás, ami azonos az istenek alkotásával. A mi alkotásunk a mi nem hívő tudatunkban nem válik azonossá az isten alkotásával,... azt sem tudjuk, mi az isten alkotása. De ha van, ha elfogadjuk, akkor sem válik azzá, mert a semmibe hull bele, és mindenképpen megsemmisül. Persze Ludwig beleélés kérdése is, Pygmalion pedig látás kérdése. A színház mindenképpen Pygmalionról szól, a néző pedig Ludwiggal azonosul, vagy nem azonosul. De a Pygmalion látható. Ludwiggal én teljes egészében azonosulok, a másikat csak játszom, azt, ahogy a színházban átéli a halált, kihívja a halált, megélheti a negatívumot, majd újra él. Ez tipikusan színházi szórakozás.

Második beszélgetés (Ungváry Rudolf)

Első közelítés

Egyik interjúdban azt mondtad: „A normális állapot a mi civilizációnkban a férfi állapot." Te is csak azt hiszed, mint az emberek többsége, hogy csak az a normális, amit te annak tartasz?

Nem objektíven normális – mivel hogy nincs objektíven normális. Az **általam** átélt állapot. Amikor kimondtad a kérdésed, arra gondoltam, hogy nem a szomszédom normális állapotára gondolok, hanem az enyémre: ahogy eszmélek a világban, fölfogom, hogy mivel azonosulok, mi nekem az ember. Mert hogy én magamat embernek élem meg – nincs más.

De azt is mondtam abban az interjúban, hogy milyen magától értetődő nekem, hogy például tigris vagyok. Az én normális állapotom, mondjuk, hogy a tigrissel azonosulok. Nem tudom, mitől? Amint kimondtad, mielőtt még a kérdésed megfogalmaztad, már magamnak is eszembe jutott: itt objektivitásról szó sincs. Lehet, hogy az anyámnak az volt a normális, hogy a nő ember.

Nem azért következett ez a számodra, mert ez a társadalom apajogú? És ezért tűnik normális állapotnak?

Biztos! Ez benne van a mondatomban. De van azért más alkat is, amely a társadalmi nyomás ellenére nem ezzel azonosult.

Nem hazudsz, ha azzal védekezel, hogy „szerintem", meg „véleményem szerint"? A lelked mélyén nem véled mégis úgy, hogy valóban csak az a normális állapot, amit te annak tartasz?

Nem véleményről van szó, hanem az átélésről, az állapotról. A véleményem a civilizációra vonatkozik...

De van abban valami kizárólagos, ahogy erről a „normálisról" beszélsz. Más helyén az interjúnak ugyanis azt mondtad: „Hogyan lehet egyáltalán a női mivolttal azonosulni?"

Bennem teljesen elválik a gondolkodás és az érzés. Az azonosulást érezni a nőivel elképzelhetetlen, de elgondolható. Nem biztos, hogy ez mindenkiben így van. Igyekszem eléggé toleráns lenni, az érzés viszont teljesen merev, mániákus, kizárólagos. E kettő valószínűleg állandóan váltakozik bennem.

Így élem meg – de nem így gondolom.

Megengedett, hogy egy nő nőként azonosuljon?

Hogyne! Azt is megengedem, hogy egy férfi nőként azonosuljon. Nekem nagyon fontos, hogy mind a kettőnek lehetséges legyen a nőként való azonosulás. S így a férfiként való azonosulás is – nőnek, férfinak egyaránt. Ha ez nem lehetséges, akkor félelmetesen egyoldalú a világ.

Az állapot szintjén semmi, a gondolkodás szintjén meg minden lehetséges?

A gondolkodásomban a bajok arról szólnak, hogy nincs objektív hivatkozási pontom. Csupán gondolkodással, önmagában, nem bizonyíthatom valaminek az értékét.

Egy másik ember éppen az ellenkezőjét érezheti annak, amit te érzel. Ez nem hivatkozási alap arra, hogy van kölcsönösség? Szimmetria a szerepek vállalhatóságában?

Nem. A másik ember egy másik szubjektum, s ezért nem hivatkozási alap. Nem egy másik kultúra, nem egy másik társadalom.

Azt mondod, hogy „a női oldalon nincs mivel azonosulni, mert a nőhöz csak viszonyulunk, vágyunk rájuk, szenvedünk miattuk..." Hát a nők nem viszonyulnak? Nem, szenvednek a férfiak miatt, nem vágynak a férfiakra?

Egészen másképp viszonyulnak: az adott kulturális minta szerint. Körülbelül el is tudom mondani, hogy hogyan? Megélni viszont nem tudom.

Magamból kiindulva nem tudok megérteni más embereket. Az emberből csak a látható látható számomra. De én feltételezek benne olyat, ami teljesen egyedi, amiből semmi sem látható – nekem.

Ne térj ki a kérdésem elől. „Női oldalon nincs mivel azonosulni, mert a nőhöz csak viszonyulunk..." Még egyszer megkérdezem tőled: Hát egy nő is azt mondhatná, hogy „a férfi oldalon nincs mivel azonosulni, mert a férfihoz csak viszonyulunk". Vagy ezekkel a szerepekkel az azonosulás nem egyformán kérdéses? Férfi és nő a szerepükkel való azonosulás szempontjából nincsenek szimmetrikus helyzetben?

Nincsenek.

Ezt hogy hiheted? Úgy látszik, hogy az érzelmeid a gondolataiddal mégiscsak egy húron pendülnek! Szó sincs a toleráns gondolkodás és a kizárólagos érzés kettősségéről: csak egy van.

A szerepekről van szó. Ezek társadalmilag nem mellérendeltek, hanem egymásnak alá vannak rendelve. Úgy látom, hogy sokkal kevesebben azonosulnak az alárendelt szereppel, mint a fölérendelttel. Maga az ember – legyen férfi vagy nő – egy gömböc. Abba nem látok bele, csak a felületét látom. De a felületén megjelennek a szerepek, a szerepek láthatók. Én csak a női szerepről beszélek, és nem a nőnemű lényekről.

Legyen a szerep: Szimmetrikus vagy nem szimmetrikus a viszony a két szerep között?

Nem szimmetrikus. Az idézett mondataim ugyanis az irodalomra és a képzőművészetre vonatkoztak elsősorban. A szerephez formálódunk, én legalábbis nagy mértékben az irodalomból formálódtam, visszafelé kitapinthatom... És az irodalomban csak olyan művet ismerek, ahol a hős úgy jelenik meg, hogy természetesen férfi.

Vannak művek, amelyek cáfolják ezt.

Beszéljünk csak ezekről a kivételekről! Ott nem akárámilyen emberként jelennek meg a nők. Nagyon meghatározott női típust jelenítenek meg. Nagyon kevés a kivétel.

Második közelítés

Nő vagy, és mégis férfiként azonosulsz magaddal. E férfiként – férfira vágysz. A legérzékibb kettősségre mondasz így nemet. Jelent ez a lehetetlen valami általánosabbat, valami egyetemesebbet neked?

Nem..., nem hiszem.

Csak a te sorsod?

Ez egy sors... Egyetemes legfeljebb annyiban, hogy a civilizáció merevségének megjelenése a sorsban.

Olyan pozitív feladatként is láthatom, amely esetleg a későbbi civilizációnak lecke. És esetleg negatív lecke mindazoknak, akik nem fogadják el az adott létezési mintákat. Hogy miért ne létezhetne olyan ember, aki lehet úgy is nőnemű, hogy férfi érzései vannak? Mégpedig azért, mert ezzel a nőneművel nem jár meghatározott nemi érzésvilág és visel-

kedés. Ma szó sem lehet arról, hogy a társadalmi mintáknak nem megfelelően lehessen élni.

Számomra tehát csak társadalmi jelentése van ennek a kettősségnek.

De az, hogy milyen a nemi szerved?

Khürosz ie. VI.sz. vége

Az semmiféle képzettel nem jár.

Ez nem érinti a nőt, és nem érinti a férfit?

Nem jelent semmi meghatározót.

A nemi szervek nem ellentétei egymásnak?

Egyikről sem tudok semmit. A nemi szervem csak egy látvány, és ez csapda. Nem tudom, hogy milyen nőnek lenni. Nagyon furcsa... állandóan alkalmazkodni ahhoz, amilyennek látnak. Bizonyos társadalmi formákat végigcsinálok, mert rámragadtak – a többit nem tudom.

Nagyon furcsa módon élem meg, hogy milyen férfinak lenni. Egy impotens férfinak. Aki teljesen normális érzelmi világgal rendelkezik, az összes vágyakkal, de gyerekkori trauma következtében impotens. A birtokbavételt nem ismerem, és ezért ebből a gyakorlatból is ki vagyok szorítva.

Se az egyikben, se a másikban... De nem nemtelen állapotról van szó, és nem is kétneműségről. Ugyanakkor az egész emberi életből csak a másik elérése a fontos mert számomra éppen ez a legelérhetetlenebb valami.

Khürosz ie. VI.sz. vége

A nemi élet?

A szerelmi élet a fontos. Nagy különbség. A szexualitásról inkább csak tanulmányaim vannak. Nem tudom, mit jelentenek az elsődleges, meg a másodlagos nemi jegyek – de azt tudom, mit jelent a vágy. Úgy tudom, hogy ránézek akár egy fényképre, és már tudom. Tudom, hogy itt mi mozgat.

Megjelenik előttem egy megfelelő arc, egy felső test, vagy láb, és tudom, hogy ezt akarom – de semmi köze az én nemi szervemhez. Ez meghatározott érzés, amely összefogható ideálképekben, mert ismétlődik. Fölismerhető egy-egy vonal formájában, egy-egy mozdulatban vagy mondatban...

Számomra elképesztő, hogy a hagyományos szerep szempontjából mennyire „nőies" vagy. úgy tűnik, hogy mégis éppen azzal azonosultál, amivel állításod szerint lehetetlen...

De miből gondolod ezt?

Csak a női szerepből indulok ki, és ennek hagyományos, közhelyszerű tulajdonságaiból: Az egyik ilyen a lemondás, a feladás, az, hogy engednek. – Te totálissá teszed ezt, mert még női mivoltodról is lemondasz. A másik a szexualitáshoz való viszony. Talán a férfi nemiségének való kiszolgáltatottság következtében, talán más miatt is, ez most nem fontos, klasszikus eset a testi, fizikai szexualitástól elidegenedett nő, aki az ábrándokban, a nagyon áttételes formákban, és teljesen érzelmi alapon éli át a nemek közötti kapcsolatot. Te – biológiailag nőként – az impotens férfi szerepében minden utat maradéktalanul és mindenhonnan elzártál a sikeres fizikai közeledés elől. Látszólag mindent fordítva csinálsz, hogy azt csinálhasd önmagadnak észrevétlenül, ami ellen az eszeddel, a rossz tapasztalataid következtében lázadsz.

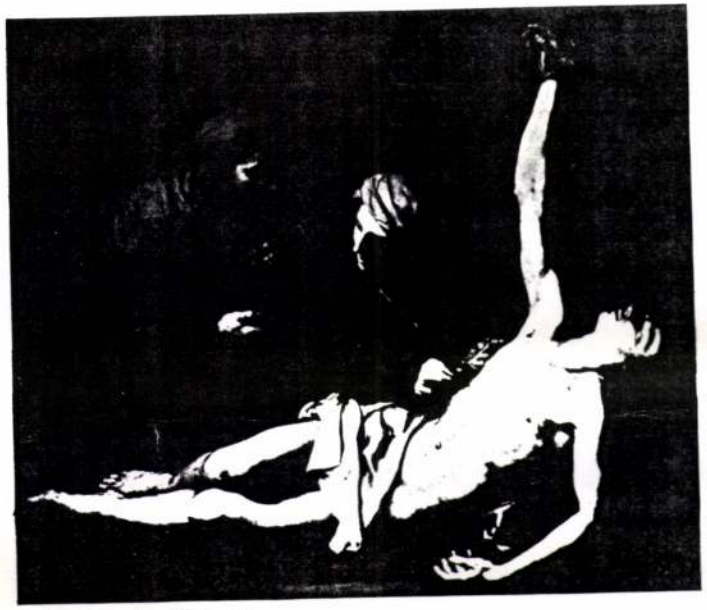

José de Ribera: Szent Sebestyén

Ez csak egy elmélet. Az ilyenekből számtalan lehet. Lehet, hogy van közöttük olyan is, ami magyarázat, de amit elmondtál, azzal nem tudok semmit sem kezdeni.

Bármelyik horoszkóp is elmagyarázza például ezt a sorsot, vagy akár a tenyérjóslás. Fölállítanak egy építményt a valóság egy-egy szegmentumára, és ez a szegmentum magyarázza aztán az egészet. A szegmentumra talán igazak lehetnek, de az egészet legfeljebb megcélozzák.

A tied egy pszichológiai megközelítés, ebből húszat olvastam, és akármennyit termelhetnék magam is. De nem hinném el magamnak ezeket a magyarázatokat.

A te építményed, melyet erre a pici szegmentumra ráépítettél, túl bonyolult, viszont minden harmadik-negyedik emberre vonatkozhat. Semmit sem magyaráz viszont azokból a speciális kacskaringókból, melyek egy emberben kívül-belül ott vannak. Engem inkább az érdekel, hogy keletkezik a speciális, egyéni sors, miktől keletkezik úgy, ahogy aztán lesz...

Harmadik közelítés

Az elemi, az alapvető reláció minden bizonnyal az ellentét. Ennél elementárisabb, elsődlegesebb már csak az azonosság: önmagunk viszonya önmagunkhoz. De azt tudjuk, hogy mindig csak valami „másban fürösztheljük meg arcunkat". Az ellentét az, melyet fölhasználunk, hogy az azonossághoz eljussunk. úgy tűnik, hogy a saját

azonosságodhoz talán éppen ezzel a rendkívül ellentétes életszerkezettel akarsz eljutni. Kénytelen vagy a legnagyobb ellentétet megkeresni, mert nem tudtál egy minimális azonossághoz jutni.

Az elvontság szintjén ez a kérdés nem érdekel.

Mi az az azonosság, amelyre te törekszel?

Ha volt is problémám az azonosságommal, az három éves korom előtt volt. Nem tudok róla semmit. Utána az azonosság keresése nem volt fontos. Három éves korom után már kialakult és teljesen természetesen működik az emberi fantázia, az élvezetet okozó képzetek és ingerek. Magától értetődő volt minden.

A nem magától értetődő tíz, tizenhárom éves korom körül jelent meg. Arra kellett például rájönnöm, hogy valami nagyon mulatságos viselkedési módot sajátítottam el, amit ilyen korban már nem nagyon lehett másokkal elfogadtatni. De csak viselkedési problémát láttam ebben, az nem stimmelt. Akkor még nem derült ki, hogy a vágymód a nonszensz.

Már a viselkedés is következmény volt, és az első, amibe beleütköztem. És ebből kezdődtek a problémák „elméleti" szinten.

És most? Ma?

A dolog gyakorlati és halálos: Nem elég, hogy egy életem van. Hogy utána totálisan nincs semmi. Ez a nagyobbik baj. De van egy másik baj. Ha már ez van, akkor ezt az egész életet végig kell élnem tökéletesen idegen testben, amellyel nem tudok azonosulni. Ha meglátom, frászt kapok tőle... Nem szeretek levetkőzni. Nem azért, mert zavarna a testem önmagában, hanem mert elidegenít.

Tehát nem látom magam – és ezzel a nem látott, mégis létező furcsa lénnyel kell végigélnem egyetlen egy, egy szem életemet.

Valószínűleg ettől a felismeréstől, hogy az ember csak kínban végigéli az életét, és nem adódik semmi feloldás, megváltás, ettől a felismeréstől felerősödik az adott szereptől való irtózás. A mágyán semmi más nem történik, csak az, hogy az ember végigég, és utána meghal.

Kis Olümposz III. Installáció-részlet, Műcsarnok, 1990. Frankl Aljona felvétele

És amikor a halál a szabadulás – ez elfogadhatatlan.

Csak a halál végtelen. Az élet pedig az egyetlen, egy szem érték. És attól érték, hogy szinte nincs. Szép – de nincs. Mert véges a végtelennel szemben. Ebben az egyetlen értékben esetleg más sincs, csak a szenvedés. És a feloldása, az a semmirekellő – az a halál, amiből dögivel van, ami senkinek nem kell, mert csak az van: az legyen a feloldás? A végesség ketrecében éltem az általános iskola végéig.

Ha végtelenül sok élet lenne, akkor a nemi szerepek kalandok lehetnének. De így csak ketrecek.

A műveidben ott vannak az érzéki-lelkes állatok, melyek mulandóságra ítéltettek, mint minden, ami élő. Másfelől azonban ott van az idol, a bálvány, amely átélhetetlen, de az az örök. Ennyire természeti lenne a lélek, és ennyire birtokbavehetetlen a szellem?

Számomra fordítva van. Az állat persze lelkes, s ez az ember, az ideiglenes, a halálra ítélt – de attól még szellemi lény. A bálvány viszont az az elérhetetlen érzéki, ami nekem elérhetlen. Nekem az érzéki öröm attól emelkedik ilyen bálvány-szintre, és attól olyan elvont, hogy elérhetetlen. Nekem például az érzékiség a bálvány, de ugyanakkor a hit elérhetetlenségéről is szó van.

Te ezek szerint a bálvánnyal, amely a maga érzékelhetetlenségében a tiszta absztrakció, jelképezed az elérhetetlen érzékit. És az állat érzéki létével, amely a tiszta átélés és megközelíthetőség, jelképezed a szellemet.

Ez így épül fel. Egy másik embernek mást is jelenthet.

Ez azt jelentené, hogy ami az emberi kultúra történetében a legmagasabbrendűnek számít, a szellemi – az számodra megélt közeg, mely birtokodban van. Ami pedig az emberi kultúrában mindig mint az eltávolítás tárgya szerepelt, melyet magunk mögött kell hagyni – az az elérhetetlen. És aztán e kettőt megfordítod: Az, ami az emberiség számára elérhetetlen, az elvont eszmény, az idol, a bálvány – az jelképezi a számodra elérhetetlen érzékit. És fordítva.

Ez pontos.

De akkor te lagalább olyan pimaszul következetlen vagy, mint amilyen a nemi élet, mert semmiféle hajlandóságot nem mutatsz az elvont gondolkodásra.

Lehet, hogy nem. Miért kellene feltétlenül?

Hogy átlásd a természetet. Hogy keresztüllás rajta, hogy hogyan csap be. Fütyülsz az eszözre, amellyel ezt megtehetnéd.

Az a baj, hogy ez fordítva is látható. Az én szempontomból a szellem próbálkozásai is önbecsapások. Mindenképpen azok, mert csak azon lehet átlátni, ami megjelenik. Attól szabadulni, ami elérhetetlen... savanyú a szőlő. Attól, hogy esetleg lehet eszközöm arra, hogy a vágyott állapotot elképzeljük, az még nem jelenti azt, hogy ez az állapot van.

De talán kell neked?

Az, hogy nekem kell, még nem jelenti, hogy valóban létezik.

Ragaszkodsz a szerencsétlenséghez?

Ez nem ragaszkodás. Attól, hogy elképzelhetek egy olyan világot, amelyben megszabadulok ettől a társadalmi-fiziológiai átoktól, az még semmi. Akkor szabadulok meg, amikor megélem. És nem akkor, amikor végiggondolom. Ez a helyzet a hittel is.

A szerelmeidben meg tudod élni?

Megélhetem a hitet is. Amit vagy elhisz valaki, vagy nem, de ha belül megélte, akkor ezt legalábbis én, aki átéltem, tudhatom. Mint ahogy az az ember, aki megélt egy misztikus élményt, akármit is mond róla, ő belül tudja, amit megtudott, és eszerint él tovább.

Két lehetőséged van tehát: Az egyik az, hogy megéled, hogy örökké való vagy.

Ez az alapvető.

Ezzel a hittel kitörnél a börtönből, mégpedig nem a biztos halállal. De van egy másik megélés: megéled-e a szerepváltást, amiről beszélsz. Hogy te férfi vagy?

Megélem.

Tehát ez megvalósult?

Az elsőt sajnos nem éltem meg...

A hit alapján csak reménykedsz?

Folyamatosan reménykedem. Keresek, vagy várok...

A másodikat viszont, a képzeletben azt a szerepváltást, amire vágysz?

Egészen érzéki módon megélem. Egyrészt a fantáziámban, másrészt olyan kapcsolatokban, amelyekben egy másik ember szerelme segít. A szerelem szétolvaszthatja a viselkedési sémákat.

Ezt neked megteszik? Azok ezt elviselik? Elfogadnak annak?

Nem megteszik..., hanem ez valahogy megtörténik velük. Megtenni senki nem teszi meg. Nem is biztos, hogy tudják, mit tesznek. Abban a pillanatban, hogy ki lenne mondva, kérdésessé válnék...

Akivel ez megtörténik, nemcsak elviseli?

Nem tudom. Semmit nem tudok, hogy a másik mit él meg. Sajnos. Hogy mi történik az agyában, a képzeletében, azt nem lehet tudni. Az látszik, hogy mi történik vele – láthatóan. Semmi más. Mint ahogy belőlem se látszik semmi más. Azt tudom, ami elmondható, vagy ami látható.

S ebben a helyzetben te úgy éled meg, hogy ő elhiszi neked, hogy te férfi vagy?

Nekem magamnak kell átélnem egy számomra normális állapotot. Én akkor élem meg valószínűleg magamat férfiként, amikor ez föl se merül. Amikor nem érdekel ez a kérdés. A szerelem egyébként is az öntudat feloldására törekszik.

Akkor éled meg, amikor valójában nem érzéki helyzetben vagy?

Ellenkezőleg. Kifejezetten érzéki, testi szituációban. De ez a szituáció szöveget is jelenthet, mozdulatot is jelenthet. Két ember között, amikor szerelemről van szó, minden jel nemi szerephez kötött, átjárja őket a szexualitás. És a közvetlen szexuális együttlétnek minden egyes mozdulata kodifikált. Méginkább ebben a folyamatban, ahol ilyen nehezen érzek rá a helyemre. Ha a helyemen érzem magam, akkor tényleg nem érdekes, hogy férfi vagy nő... Viszont, ha megjelenik előttem a nő képe, akkor vége a varázslatnak. Ha a másikban jelenik meg, akkor ez engem nem zavar, csak ne fejezze ki szavakkal, mozdulatokkal. De ha ezt megmutatja, kifejezi, tehát ha láthatóvá válik és hangúlyossá, akkor vicces helyzet alakul ki. Sokáig csak ilyet ismertem. Férfi szexuális gyakorlatom nem lehetett, női szexuális gyakorlatom nem lehetett, tehát szexuális analfabéta voltam. Hatalmas elméleti ismeretanyaggal mind a két irányban. Viszont sajnos olyan alkattal megáldva, aki állandóan csak szerelemből élt. Az egyik legfontosabb energetikai forrásból. Folyamatosan szerelmes voltam. Halálosan szerelmes. Állandóan. El is értem mindenkit. Ebből nagyon jó dondzsovannis szerep alakul ki, akaratlanul. Elértem, de ez csak azt jelentette, hogy kipipáltam a szerzeményt, mert nem tudtam ezt élvezni is. Elértem: és akkor

További adalékok az utolsó állat és a ruméliai csillag történetéhez. Két részlet a képből

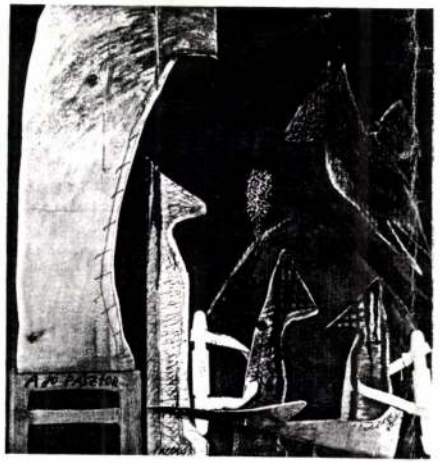

két kis hal vagy két kavics került egymás mellé. Ez az a vicces szituáció.

Az azonos vágyakkal, az azonos képzetekkel kiütöttük egymás kezét. Két ember ugyanoda nyúl, ugyanazt akarja.... A feszültségben is, a feloldásban is ellenkezőjét kell akarni. Én legalábbis így tudom megélni. Nekem attól olvadt el az agyam, amikor először egy fiúval megéltem az élményt, hogy végre találkozhattam benne egy lánnyal.

A hasonló, az azonos egyáltalán nem vonz. És ez még egy csavar: csak a másság vonz.

Fiúra vágyok, mint idősebb férfi. Ugyanakkor legyen ő az anyukám, és **ebben** a viszonyban én kisgyerek vagyok. Anélkül vágyok a másik testi szépségére, hogy magamat testként élem meg.

Az is fontos, hogy az elméleti gyerekszerelmek csakis lányok, nők voltak. Föl se merült, hogy valamilyen fiút képzeljek el. Ezek soha nem voltak valóságos nők. Hanem irodalmi alakok voltak. Hat éves koromig azt játszottam például, hogy Napóleon vagyok és volt egy szomszéd kislány, ő volt a Jozefin és az összes többi szerető. Mert kapásból legalább húsz szeretőt is elképzeltem – ennyi járt Napóleonnak.

Soha nem tetszett konkrét nő vagy lány. És amikor az első ember tetszett az általános iskola végén, akkor az fiú volt. Na, de úgy viszonyultam ehhez a fiúhoz, mint a Natasa Rosztovához Andrej Bolkonszkij, vagy az Otelló a Desdemonához.

Érdekes, ahogy különbözőképp mondtad: Először még Natasához – Andrej, és aztán, Otelló – Desdemónához.

Negyedik megközelítés

Talán abban megállapodhatunk, hogy a számodra a szellemi a megközelíthető, és az érzéki, a bálvány az alig megközelíthető. De a szellemivel is lehetnek problémáid: a kutyáid, melyek ezek szerint a szellemi, a gondolati világod képviselői..., azok azért sokaknak fenyegetőek.

Ezt nem értem. El se tudom képzelni. Tudom, hogy van kritikus és néző, aki így gondolja. Nyilván valamit megél, és ettől gondolja. De el nem tudom képzelni. Párszor megpróbáltam így nézni – de nem sikerült. A teljes esendőséget, az élétbe vetettséget képviselik, csak szenvedő lények. Ketrecben vannak, rájuk parancsolták az emberi társadalom szabályait. A tipikus ülő forma: abból a mondatból született meg, hogy „te hülye állat, hova mászol, ülj!" Ebből a kényszerből adódik ez az aránylag rideg, stilizált forma. De ha ránézek egy farkas arcára – elolvad a szívem tőle. Annyira azonosulok vele.

A szellemivel persze hogy van problémám. De ahhoz, hogy az állat fenyegető képe és az én szellemmel kapcsolatos problémáim között meglássam az összefüggést, tudnom kellene, hogy miben látják a fenyegetőt? A nézők egy része nemcsak az állatokkal van így, hanem a modellekkel is. Bekötöttem a fejüket, összekötöztem őket... Számomra ez egy szép csendélet, akár a szőlőfürt az asztalon. Élvezhető látványnak festettem őket. Alig volt olyan néző, aki ezt csendéletnek látta volna. Azt látták, hogy 'hú, szabadságvágy, kitörni akarás, szenvedés, ketrec...' Ha értelmes volt, akkor azt mondta: 'Én látom így'. Ha meg hülye volt, akkor azt mondta, hogy a 'szerzőt' zavarja a társadalmi meghatározottság, a rettenetes törvények, amiben élünk, és ki akar onnan törni, és szenved.

A legtöbben a női sorsot vélték gúzsbakötőnek. Próbáltam így nézni, úgy nézni, de azóta se tudom így látni: ezek nem úgy vannak megfestve. Abból eredt a női sors belelátása, hogy tudták, hogy én festettem: ez a rettenetes „látáscsapda"... Azonosították a saját képzeteiket velem. Ezt a plusz ismeretet, ami nincs a képben, amit rávetít a néző a képre, ezt kapja vissza.

Nemcsak szimbólumokról van szó, hanem elemi módon tetszik a megkötözött test, és azért is festem meg, mert a látványa gyönyörködtet.

A kutyáknál talán bonyolultabb a dolog. Ha látok álmomban akármilyen állatot, amely kicsit nagyobb: medvét, farkasokat – az mindig kellemes! Életemben nem tudnék félni kutyáktól. Születésem óta vonzódom hozzájuk. Más ember viszont fél tőlük. A kutyákra adott félelmi reakciókban talán nem prekoncepcióról, ideológiáról van szó, mint a bekötözött modellek esetén, hanem egy eredeti, az emberre jellemző érzékelés, a szimpátia és antipátia prototípusa jelenik meg.

De hisz az előbb még magad is ketrecről beszéltél és meghatározottságról – s most úgy teszel, mint aki csodálkozik? Ragaszkodsz az öntudatlanságodhoz? Nem arról van szó, hogy azt az üzenetet, melyet a történéseid tartalmaznak, nem vagy hajlandó elgondolni az üzenet megfogalmazása közben, mert joggal tartasz attól, hogy ezáltal az üzenet hitele megsemmisül, hiszen már csak gondolod – de nem éled át.

A ketrecben az állattal együtt jelenik meg a kép szimbolikus részének egyik összetevője. De van egy érzéki része is. Hogy nekem tényleg tetszik, amikor egy test össze van kötözve. És ez is beépül a műbe.

Mikor kibontod a drapériákból a modelleket, akkor csak a kivetkőztetés érzéki örömét éled át, és ettől válik hitelessé. Jaj volna számodra, ha azért csinálnád, hogy szimbolizáld

a kiszabadulás vágyát: akkor ez nem lenne érzékileg hiteles.

Erről nem tudok különösebben semmit... Ha, ha, ha... Egyáltalán nem érdekel, hogy ő kiszabadul.

De ez a történés mégiscsak azt tartalmazza, hogy kiszabadul...

Például neked miért fenyegető az állat? Nem a kaszát látod inkább fenyegetőnek? Ez hogy lehet?

Neked az érzéki a fenyegető, az elérhetetlen. És ennek érdekében a bálvánnyal azonosítod, az ellentétével. De ezt a csavart talán nem mindenki hajtja végre. Annak is az érzéki, az animalitás a fenyegetés – és amikor meglát valami leplezetlenül érzékit, akkor tényleg úgy érezheti, hogy fenyegető.

De az állat végülis nem érzéki. Számomra az emberi test az érzéki. Állattal csak átvitt értelemben lehet azonosulni, az csak stilizált jel. De az ember egy másik ember számára gyönyörű alak, mindenképpen érzéki.

A kutyáid nagyon gyönyörű alakok. Olyan szép érzékiességgel vannak a kontúrvonalak megrajzolva... nem véletlen, hogy olyan szépen rajzolod meg.

Beleérzéssel, önsajnálattal. Bizonyára az önsajnálat jelenik meg bennük... De nemcsak a kutya, a torzó, hanem a ketrec vonala is szép lehet.

Az önsajnálat nem absztrakt dolog...

A halálon kívül a szépség az a dolog az emberi világban, amely igazán félelmetes. Amely csak azért olyan félelmetes, mert az egyetlen igazi ígéret is... az istenin kívül.

A nemiség félelmetes érzékiségéről van szó?

Az az erő, amellyel én küzdök, amelytől szenvedek, az a szépség. Sajnos nem a nemiség. A nemiséget önmagában nem élem meg. Számomra a szépség nemiség. Amit én megélek szexuális ingerként, az egy szép, számomra szép test..., és az pusztító.

Egy tőlem függetlenül létező lény vágyaimnak a tárgya. De ha a rabszolgám volna, és halálosan szerelmes lenne belém, akkor is elérhetetlen. Csak a végtelenben elérhető. Egyszerre isteni és ördögi dolog. Isteni az ígéret miatt, ördögi a kegyelem hiánya miatt. Állandó, örök kihívás és vágy. A birtokbavétel illuzórikus. Ha úgymond megadja magát szóban, megadja magát tettben, akkor sem érem el – mert miközben él, azalatt gondolkodik, fantáziál; és közben még változik is. Még az én hatásomra is változik – miközben nem tudom, hogyan hatok rá. A másik ember hatása olyan erő, amely tőlem független, és nincs befolyásom rá. Hat rám, de nem tudok visszahatni. Ennyiben ez valami isteni természetű bálvány is. Legalábbis görög értelemben ezek mindenképpen sorsistenek is. Olyan erők, amelyek fölöttünk vannak vagy alattunk.

Ha a haláltól és a léttől eltekintünk, a következő, ami megjelenik, az a szépség elérhetetlensége és a szenvedély: hogy a szépség kell.

Nagyon jó, ha valaki nő és férfi egyben. Minél szélesebb ilyen szempontból, annál nagyobb a szabadsága. Az egyoldalú szexuális azonosulás nagyon leszűkíti az öröm lehetőségét.

Érintek egy testet. De nem elég, hogy ez a test van, a bőr felülete. De beszél. Ez fantasztikus. Kiszámíthatatlan, hogy mit mond. Közben valamit érez, másnap egészen más lesz... Én a másik embert ezért szinte isteni üzenetnek látom, annyira független tőlem, és annyira meglepő minden pillanatban. Ez állandó rejtély.

Nehezen tudok hozzájutni az örömhöz, ahhoz, ami nekem boldogságot jelent. Arról nincs ismeretem, ahogy mások szemében funkcionálok. A boldogsághoz hatalmas energiafelhasználással jutok hozzá. Az enegiám kilencven százalékát arra használom föl, hogy fölkeljek reggel, hogy a remény működjék, és etessem magam azzal a fantáziával, amely nekem megfelel. Ez a szenvedés – a második szinten. Mert az eredeti, az első szinten a halál van, a tőle való szenvedés.

Volt többek között egy ilyen képzetem is: A gyerekkorban azért építettem föl olyan lehetetlen szexuális feladványt önmagamnak, a szerelmet pedig az egyetlen lehetséges, fontos narkotikumnak, valamilyen szemfedőnek láttam, hogy feloldja a halálfélelmet. Azért találta ki ezt magának a szervezet, hogy jól működjék ez a narkotikum. Annyira elérhetetlen, hogy annyira erős legyen. Jól kitatálta magának a szervezetem, hogy ne az eredeti félelmet éljem meg nap mint nap, a léttel kapcsolatos szélen állást, hanem a gyakorlati őrületet, amely elvonja a figyelmemet, mert annyira fájdalmas hiány, annyira erős szükséglet és ugyanakkor akkora öröm is. Hogy legyen ez a narkotikum.

Ungváry Rudolf (1936), okl. gépészmérnök. Elbeszélései, tanulmányai 1959-től jelennek meg.

Gál Ferenc

MEGHÍVÁS

Gál Ferenc 1961-ben született Budapesten. Az ELTE történelem-angol szakán végzett. Írásai az Életünkben, a Kortársban a Magyar Naplóban és a Műhelyben jelentek meg. Verseskötete: *A kert, a város és a tenger* (Cserépfalvi, 1991).

Mit írjak még? A pénteki hajót
törölték, a kert időnként ismeretlen
erdő, árnyékos útjain a házba érek.
Máskor a fákhoz úgy szólok, mint asztaltársasághoz vagy barátaimhoz, a fák
hallgatnak, félig kész regényt rézkarcokkal egészítek ki gondolatban.
Vagy néha málhazsákomból a festett
maszkokat a bokrokra akasztom, és álló nap
egyetlen verset olvasok közöttük. Aztán
a lámpaoltásnál, ha egy-egy régi mondatunk
eszembe jut, a tollak mozgását is érzem
paplanomban.

CSÖND DÉLUTÁN

Nyugodtan ültek. A tengert csillogó
kaviccsal tízből tízszer eltalálták,
vasalt vászoningük és a bőr között
légzsákok húltek, langyosodtak.
Levélen néhány szem fügét tett kettejük
közé, fél korsó bort csupán, ne álljon
a vak melegben. Nem mondta ki, egy ember
lepkéket lehel, ne állj meg, mindannyiunkon
másként látszik meg, hogy álmodunk. Nézte
a máz hajósait, a párában az ujjai megfolyt
nyomát, aztán hová még háton úszva sem
juthattak el, a nyílt vizet. A felverődő
fényben meg se látszottam az arcán.

A KLASSZIKUS FORMÁK

A lépcsőn fölfelé a fordulókban meg-megállunk,
a szád fehér. Nézed, a vadszőlő a mészkövet
feszíti, összetartja, a szótlanság hetében élsz.
Talán, ha eljutsz majd az elmélet határát jelző
rozsdás oszlopig, az első feljegyzés érvényes
fordításaként továbbhaladsz, a visszaúton átgázolsz a zöldes öblökön. Ahogy a fényló hal
a kertbe hull és elmerül a hosszú szálú fűben,
fel se nézel. Addig a hangokat, mikor a fémből készült fák nem férnek el az álmaidban,
nem mondanám imának.

EL KAZOVSZKIJ

Napoli Hár 1991/1-2.

EL KAZOVSZKIJ

Beszélgetés El Kazovszkijjal

„Budapest jéghideg előszoba...”

Nemrégen nyílt meg *El Kazovszkij* kiállítása a budapesti *Várfok Galériában.*

— *Megvallom, először színházi díszleteinél figyeltem föl a nevére...*

— Nagyon szeretem a színházat — főként a barokk és reneszánsz hagyományokat őrzőt —, de ez csak egy rövid kaland volt az életemben. *Szikora János* — akkor főrendezőként — hívott meg *Győrbe*, azután dolgoztam *Szolnokon* — itt rendezéssel is kísérleteztem — és további négy-öt munkám volt még Budapesten. Itt aztán végképp kiábrándultam a színházi életből.

— *Miért?*

— Győrben kerültem életemben először a függöny túloldalára. A vidéki színházakban lenyűgözött a lüktető élet, a történések szakadatlan sorozata, a fantasztikusan érdekes próbák.

Győr és Szolnok után olyan volt Budapest, mint amikor az ember jól fűtött szobából kimegy a jéghideg előszobába. Függöny mögötti élet semmi, a művészek úgy érkeznek óra-percre, mint egy irodába, előadás után rohannak tovább, s ami a legszomorúbb, a próbák inkább egyszerű begyakorlásnak tűntek, ahol senkinek sincs ideje, energiája ötletekkel bajlódni. Csak éppen a blokkolóóra hiányzott a művészbejáró mellől! Lehet, hogy kissé eltúlzom, de bennem ez a kép alakult ki.

Persze, mindezek ellenére, ha ma létezne olyan, fiatalokból álló, kezdő társulat, kiknek elképzelései valahol találkoznak az én elgondolásaimmal, akkor boldogan vállalnám a rendezést és ennek részeként a színpadi látvány meghatározását is, természetesen amennyiben felkérnének erre.

— *Térjünk át a festészetre! A kiállítást szemlélve, hangulatában nem éppen vidám világ tárul elénk...*

— A való világ állapota sem vidám! Az általam használt színek többnyire harsányak, élénkek, de éppen ezért ellentétben állanak a kompozícióval. A fogalmi módon leírható tematika valóban egy keményebb, pesszimistább látásmódot tükröz.

— *Az egyik képen egy fej mellett a komor üzenetet hordozó kasza, másikon a titokzatos ülő állat — leginkább az egyiptomi Anubis istent érzem benne —, mind valami módon a halálra emlékeztet.*

— Így van! Ugyanakkor a színek élénksége, harsány volta bizonyos feloldhatatlan feszültséget teremt. Az összkép ilyetén ellenhatása — szándékom szerint — állandó vibrálásban tartja a nézőt.

— *Egy korábbi beszélgetésünk alkalmával igen lesújtóan nyilatkozott a kritikusokról. Változott-e a véleménye?*

— Nem! Ugyanis változatlanul úgy érzem, hogy a néző és az alkotás közötti kontextus megteremtése helyett — hiszen ez volna a feladata — rangsorol. Megpróbálja elrendezni a világot, rosszabbik esetben le- és följelentést ír a minisztériumnak. Pedig ma már erre igazán semmi szükség! Persze, akadnak köztük néhányan, kiknek véleményére kétségtelenül érdemes figyelni.

— *Befejezésül mondana valamit közelebbi terveiről?*

— Kecskeméten nyílik kiállításom, valamint a Fészek klubban lesz az immár szokásos Panoptikum februárban.

Gálik István

TELE/VÍZIÓINK

Fantasztikus realitások

Az ember lassan már minden őrületet elhisz, mert minden oka megvan rá, hogy elhiggye azt is, ami hihetetlen. Nem naivitás, nem feltétlenül a műveletlenség következménye, ha úgy gondoljuk, hogy a tudomány sem képes mindent megmagyarázni, amikor oly sok benne a lehetséges, a feltételezett elem, a fikció. A *„tételezzük fel azt, hogy... és akkor annak ez és ez lesz a következménye”.*

Percekig magam is elhittem, hogy létezhet a furcsa állatka, amelyet a mi állandó és nagyszabású légszennyezésünk keltett életre, s mint kiderült, nem én voltam az egyetlen. És ennek nemcsak az az oka, hogy a film kitűnő, a komoly, tudományos ismeretterjesztés minden szabályát és sémáját betartja, hanem a rémült gondolat: *talán az ember szervezetének is át kellene alakulnia ahhoz, hogy még néhány millió évig életben maradhasson.* Annak ugyanis nem sok jelét látjuk, hogy a zöldmozgalmak, vagy a „józan ész” megfordíthatná azt a folyamatot, amelyet *„fejlődésnek”* nevezünk.

Miért ne lehetne az evolúciónak egy melléfogása az *olajfaló?* Amikor ott van Huszein és ott van az egész olajfaló emberiség! A *szabadság fedőnév* alatt nem az olajért robbannak a rakéták és hullanak a bombák? Mennyivel kedvesebbek ezek a filmbéli kis állatok. És, ha valóban léteznének, mennyivel nehezebb volna elpusztítani őket, mint az iraki katonákat — gondoljunk csak a csótányokra!

Az már közhely, hogy *H. G. Wells* utópiái, *Verne* és *Huxley* látomásai a *„gyalogszellem”* képződményei a mi megvalósult és még megvalósuló *„szép új világunkhoz”* képest. A *Challenger* története, a *Gemkapocs-összeesküvés*, a *Veszélyes élet*, de még *A sas leszáll* című játékfilm is, ha nem is pont így, de így valahogy megtörténhetett.

Ezért azután a tudományos-fantasztikum hovatovább nem lesz kifizetődő műfaj. Nem véletlen, hogy a *katasztrófa* az igazi siker manapság, még ha a Hold-program átmenetileg szünetel is. Állítólag a századfordulók általában együtt járnak a katasztrófaérzéssel, a világvége-hangulattal. Ezért szinte üdítő volt az egyik *Napzárta* teológiai vitája a *Teremtés* mítoszáról.

Ezúttal kiderült, milyen kisszerűek, milyen makacsak és „intoleránsak” a politikai élet vitázói, mennyire udvariatlanok, mennyire hiányzik belőlük a „tanult” vitaszellem, a partner érvei iránti figyelem. A mi tudós politikusaink és politológusaink eszmecseréiben mindig az erőszakosabb győz, aki „ledumálja” a másikat a színről. Ezért aztán soha nincs végeredmény, az igazságtól függetlenül — én a néző — legfeljebb érzelmi alapon (a szerénység, vagy a rámenősség oldalán állok-e) döntöm el, hogy kinek a véleményével azonosulok. A személyiség ugyanis megtévesztő is lehet. Ebben nagy mester a televízió. Sminkelt arcok, sminkelt gondolatok.

A Biblia egyetlen témájára, a Teremtésre vonatkozó szócsata egy eltűnt, de megtanulható és gyakorolható magatartás példáját mutatta föl. Mintha Platont olvastam volna. A magasrendű szellemi izgalom oly mértékben magával ragadott, hogy egyáltalán nem érdekelt a teológus, a pap, a lelkész, a rabbi elvi, vagy ‚szakmai” hovatartozása, legkevésbé érdekelt, ki kit fog itt most legyűrni — szellemi társasjáték részese lehettem, amely szintén befejezhetetlen, de nem a tartalmatlan fecsegés miatt. A téma természeténél fogv fikció itt is volt bőven, ám megnyerő

Avar kori kincsek

Leletmentés Budakalászon címmel érdekes kiállítás nyílt a napokban a *szentendrei Ferenczy Múzeumban* a pomázi *Munkaterápiás Intézet* kavicsbányájában feltárt régészeti emlékekből.

Az utóbbi két évben több avar kori sírt találtak ezen a területen, amelyekből a 85—90%-os rablás ellenére is igen gazdag leletanyag ke-

Jótékonysági koncert

Vázsonyi Bálint, az *Amerikában* élő magyar zongoraművész és a *Bartók Vonósnégyes* kezdeményezésére jótékonysági hangversenyt rendeznek holnap a *Zeneakadémia Nagytermében*, a *Bárdos Lajos Kórusiskola* (a volt *Rádió Gyermekkórusa*) *Alapítvány* javára.

— *Vázsonyi Bálint sajnos mégsem tud fellépni a hang-*

Babarczy dilemmája

Nem tudom, milyen port vert föl annak idején a bécsi orvos-író *Professor Bernhardi*-jának ősbemutatója. Nem valószínű, hogy lelkes fogadtatásra lelt a pengeéles politikai pamflet az andalító operettek császárvárosában. Annyi azonban bizonyos, hogy a korabeli színpadi betiltások botrányhőse, *Arthur Schnitzler* a faji előítéletekkel való politikai manőverezés máig érvényes

izzik a légkör körülöttük: kettejük szópárbaja és belső viaskodása purgatóriumbeli lélektisztulással ér föl. *Hegedűs D. Géza* pimasz fölényessége a karrierista kórházigazgató szerepében a gátlástalan náci politikus előképe. Nem ismeretlen a félmúlt közéleti porondján a nyájas rugalmasság képében föllépő kaméleon, aki a pillanat hevében is képes irányt

Törvényességi óvás – négy évtized után

Háborús bűn lett a verekedésből

Tulajdonképpen *„ártatlan"* kocsmai verekedéssel kezdődött, majd megmagyarázhatatlan módon *háborús bűncselekménnyé* vált a történet, amit súlyos bírósági ítélettel jogszerűvé tettek.

Dunaszentpál község megbízott igazgató-tanítója, *Németh Antal*, 1950. január 1-jén teherautóval vitte a falubeli fiatalokat a *győri színházba*. Az előadás után délután 6 óra tájban érkeztek vissza, de akkor a gépkocsin már egy *szovjet* főhadnagy is tartózkodott. A tiszt szeretett volna mindjárt visszatérni Győrbe, ugyanis engedély nélkül hagyta el a helyőrséget. De a teherautó vezetője eltűnt, más közlekedési eszköz nem volt, ezért betért a vendéglőbe, ahol éppen táncmulatság folyt.

A fiatal szovjet tiszt kezdetben jól érezte magát, de néhány óra múlva már *kapatossá* vált, hangoskodása miatt kivezették az udvarra. De hamarosan visszatért azonban: vadul táncolt a lányokkal, Németh Antal ezt látva megszervezte, hogy a fiúk *kérjék le* a lányokat. A pedagógus így szerette volna a *hivatlan* vendég tudtára adni, hogy *zavarja* a társaságot.

A feltűnően viselkedő, ittas főhadnagy ellen fordult már a vendégek hangulata, pattanásig feszült a légkör. Dulakodás kezdődött, amelynek során *Bodó Ferenc* és *Goldstein Ernő* a főhadnagyot bántalmazta. Az egyre indulatosabbá váló „vendég" minden indok nélkül megütötte az ügyben teljesen vétlen *Szalai Frigyest*, majd lerántotta az asztalterítőt, törtzúzott, szódával spriccelt, aztán ismét az udvarra került, ahol úgy megütött egy fiatalembert, hogy az elveszítette az eszméletét. Hajnalban a főhadnagyot a sérülttel együtt kórházba szállították.

A sérült szovjet tiszt a *kórházból eltűnt*, és a későbbiekben sem jelentkezett. Így természetesen feljelentést sem tett. A főhadnagy legfeljebb könnyű testi sértést szenvedett. Ebben az esetben az eljárást csak *feljelentés* alapján lehetett *volna* megindítani.

Sértett nem volt, de a hatóság meg akarta torolni a verekedést, ezért *háborús* bűncselekménynek minősítették az esetet.

A bíróság szerint: *„... a szovjet tiszt elleni fellépés, megverésében való közreműködés alkalmas volt a népi demokrácia és a Szovjetunió közötti együttműködés megnehezítésére"*.

A Népbíróságok Országos Tanácsa *Németh Antalt* 10, *Bodó Ferencet* 6, *Goldstein Ernőt* 3 évi *fegyházbüntetésre* ítélte.

A legfőbb ügyész törvényességi óvást nyújtott be az elítéltek érdekében. A Legfelsőbb Bíróság elnökségi tanácsa *dr. Berkes György* elnökletével tegnap tárgyalta az ügyet. A legmagasabb bírói fórum a legfőbb ügyész véleményével egyezően, *törvénysértőnek* találta a NOB ítéletét, amit hatályon kívül helyezett és mindhárom vádlottat, bűncselekmény hiányában, *felmentette*.

S. A.

Négyen már aláírták

Lesz-e új szakszervezeti kerekasztal?

Miután a Liga és a Munkástanácsok Országos Szövetsége kilépett a szakszervezeti kerekasztalból, hétfőn *a Szakszervezetek Együttműködési Fórumának kezdeményezésére a kerekasztal munkájában korábban részt vevő öt országos érdekvédelmi szövetség képviselői egy új fórum létrehozása végett asztalhoz ültek.*

Szőllősi Istvánné, a SZEF ügyvivője terjesztette a megjelent öt szervezet képviselője elé — autonóm szervezetek, Értelmiségi Szakszervezeti Tömörülés, Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége, Szakszervezetek Együttműködési Fóruma, Szolidaritás Szakszervezeti Munkásszövetség — az új szervezet működésére, általuk elkészített ügyrendi javaslatot. Mivel a résztvevők közül az autonómokat képviselők, illetve az MSZOSZ képviselője *nem rendelkezett* az ügyrendi javaslat elfogadásának mandátumával, a résztvevők úgy határoztak: e héten összehívják az ügyrendet előkészítő ad hoc bizottságot, amely előkészíti *a jövő hétfőre* összehívandó együttes ülést. Ezzel egyidőben *a Szolidaritás* — miután a régi kerekasztal működése idején e szervezetet bízták meg a szakszervezetek vagyonának működtetését előkészítő szervezet létrehozásának előmunkálataival — *összehívja valamennyi szakszervezet vagyonügyben illetékes szakértőjét*. Azt szeretnék ugyanis, hogy a jövő héten az ügyrend esetleges elfogadását követően azonnal *elkezdődjön a vagyon rendezése is*. Ez utóbbi *nem tűr halasztást*, hiszen túl azon, hogy a szakszervezetek — közöttük a megyei szervezetek is —, működési nehézségekkel küszködnek, a szakszervezetek többségének nincs ismerete a volt SZOT-vagyon jelenlegi hozadékáról.

A részt vevő öt szervezet képviselői nyilatkozatot fogadtak el, amelyet az ÉSZT, a SZEF, a Szolidaritás és az autonómok aláírásukkal is hitelesítettek. Ebben kinyilvánítják, hogy továbbra is együtt kívánnak működni a munkavállalói érdekképviselet miatt, és azt, hogy az új szervezet feladatának és működésének rendjét kidolgozva, legkésőbb február 28-ig döntenek annak megalakításáról. Az MSZOSZ pedig mai konzultatív testületi ülésén foglal állást abban, hogy csatlakozni kívánnak-e tagszervezetei az új munkavállalói tömörüléshez.

(nógrádi)

Feltehetőleg ismerték a helyszínt

Valutát és magnót vittek el a Rádióból

Becslések szerint több százezer forint kárt okoztak a Magyar Rádió Pollack Mihály téri épületének ötödik emeletén az eddig ismeretlen gyújtogató rablók. Mint ismeretes, szombaton hajnalban behatolók dúlták fel a Reggeli Csúcs szerkesztőségének több helyiségét, egy szobát pedig felgyújtottak.

Az események után tegnap járt*unk a rádió ifjúsági fő*osztályán, s vezetőjétől, *Kazal Jánostól* érdeklődtünk a részletekről.

— *Mit vittek el a szerkesztőségből?*

egy Sony riportermagnót és videókazettákat.

— *Úgy tudom, egyelőre csak azt sikerült kideríteni, hogy az egyik tettes a tetőn, a másik pedig az alagsoron át menekült el. Tudnak már valamit arról is, hogyan jöttek be?*

— Sajnos semmit. Elvileg a rádióban éjszaka is dolgozhatnak munkatársak, ha munkájuk megköveteli. De pénteken éjjel, illetve szombaton hajnalban senki nem volt bent erről az osztályról. A portán elég szigorúan el*lenőrzik a bejövőket, csak*

csoportvezetőjétől tegnap megtudtuk, hogy a bűnügyi technikusoknak sikerült azonosításra alkalmas nyomokat rögzíteniük és megkezdődtek a kihallgatások.

— *Mi a gyanú, idegenek követték el a betörést?*

— Nem tudjuk. Eléggé sok külső munkatárs is megfordul a rádióban. De a kapuban sem igazán szoros az ellenőrzés. Annyi bizonyos, hogy az elkövető, illetve az elkövetők a kerítésen át távoztak.

— *Hányan lehettek a tettesek?*

A nyomokból azt vélel-

Mit olvas a honvéd bajtárs?

(Folytatás az 1. oldalról)

Szputnyik-című újság is a „parancslistán" volt. Ma az intézkedés a honvédelmi tárca hetilapjának, illetve a kormány lapjának megvételére kötelezi az alakulatokat. De mivel ma ilyen napilap nincs, az alakulatok *ajánlást* kaptak.

— Igaz-e, vagy kacsa, hogy a *Pesti Hírlap* az ajánlott lap?

— *Nem abszolút kacsa, de mégis kacsa* — mondta az ezredes. — Az ajánlásban ugyanis az szerepel, hogy amíg nincs a kormánynak lapja, addig ezt a szerepet a Pesti Hírlap *betöltheti*. Különben az az elv, hogy központi pénzből ne járassák a politikailag szélsőséges lapokat, mint amilyen például a *Szabadság* és a *Szent Koro-*

meth István ezredessel beszéltünk. Kérdésünkre elmondta, az intézkedés valóban úgy szól, hogy a Magyar Honvédet és a kormány lapját kell megrendelni. Ő nem tudja, *melyik* a kormány lapja. Jár hozzájuk egy-egy példányban 25—30-féle újság, köztük a *Kisalföld*, a Magyar Hírlap és néhány ifjúsági lap. A Pesti Hírlapról nincs tudomása.

A bajai lövészek dandárparancsnoka, *Ronkovics József* ezredes kérdéseinkre azt mondta, még nem tudja, csökkentik-e és mennyivel a sajtóra költhető pénzüket, de február 22-én kiderül. Egyelőre nagyon sok lapot járatnak, el sem hisszük, hogy mennyit. Kötelező lapelőírásokról nem tud, ilyen ma nincs, tegnap se volt. Állítása szerint a Magyar Honvéd című újság előfizetését sem írja elő semmiféle intézkedés.

Mérlegre téve a *két igent* és az *egy nemet*, arra gondoltunk, talán az ezredes úr figyelmét elkerülte a sok intézkedés, utasítás és parancs között az a jelentéktelen, ami a sajtóra vonatkozik. Megkérdeztük Varga Istvánt, a Pesti Hírlap *tulajdonosát*, igaz-e a hír?

— Pletykaként hallottam róla én is, de semmilyen autentikus hírforrásról nem tudok. Ha így történt, akkor örülök, de ez mindenképpen meglepne. Természetesen *jó piacot* jelentene a Pesti Hírlap számára. Egyelőre hivatalos tájékoztatást nem kaptam.

Sz—ó—THE

EL KAZOVSZKIJ

A provincia megszűnik a régió marad. Konferencia, Zsennye, 1991, Bp, 1992 115.p.

Dan Calin előadása a mai magyar művészetről egy 1991.évi bukaresti ill. Kolozsváron rendezett kiáll. kapcsán

EL KAZOVSZKIJ

Élet és Irodalom, 1991. 5.sz. XXXV.évf. 16.p.

El Kazovszkij a Várfok Galériában

El Kazovszkij műveiből nyílik kiállítás a Várfok 14. Műhelygalériában (Bp. I., Várfok u. 14., nyitva — hétfő és kedd kivételével — naponta tíztől hatig. a belépés ingyenes).

SZALÓKY KÁROLY: Ebből a vizes pincéből olyan galériát kívánok csinálni, amelyben kizárólag a művészek műveire, szellemi karakterére figyelünk, semmi egyébre. A terem mérete szerint műhelybemutatókra alkalmas. Ismert művészeket hívok meg, akiknek a műveit az eredetiség és a közlési vágy jellemzi, nem az esztetizálás. Eddig *Bodóczky István* és *Gerber Pál* szerepelt a Várfok Galériában, *El Kazovszkijt Gerhes Gábor, Kicsiny Balázs, Szemethy Imre, Bukta Imre* követi.

GY

. állás: .....
..... tel.: .....
.....
.....
.....
.....
teményében .....
yüjteményében .....
lül kutatásokat végezhessen.
kérésre fel kell mutatni.
gok publikálásához az intézmény
ell kérni.

EL KAZOVSZKIJ

Népszava,
1991 március 5.
6.p. 119.évf. 54.sz

Dzsan-panoptikum

Az elmúlt napokban mutatták be a Fészek Klubban El Kazovszkij Dzsan-panoptikum XXIX., avagy Arkheszilaosz álma IX. című művészeti játékát. Festőművész alkotóról lévén szó, talán érthetőbb volna a képzőművészeti jelző, ám nem fedné a valóságot.

Ugyanis a produkció ötvözte az irodalmat, a zenét, a képzőművészetet, a diaporámát, s ezekből az ágazatokból a színháznak valami egészen különös elegye bontakozott ki.

Történetről nem beszélhetek, legfeljebb a bennem született érzésekről. Viszont a székemen találtam egy papírt, amely tökéletesen tükrözte a lényeget.

Arkheszilaosz athéni filozófus: *„az ember élete során mások és önmaga emlékművévé válik. E folyamatos emlékművé válásban (...) minden mozdulatunk és mozdulatlanságunk karcol is a mellettünk álló emlékművekre. Ha nincs közelünkben egy megfelelő anyagú emlékmű (...), akkor írjunk, illetve rajzoljunk önmagunkra. Ez a műemlékvédelem."* **(g)**

elepesek építették a vert falú házakat
köztük egyesek, akik tudnak vert falú házakat építeni, mások nem.

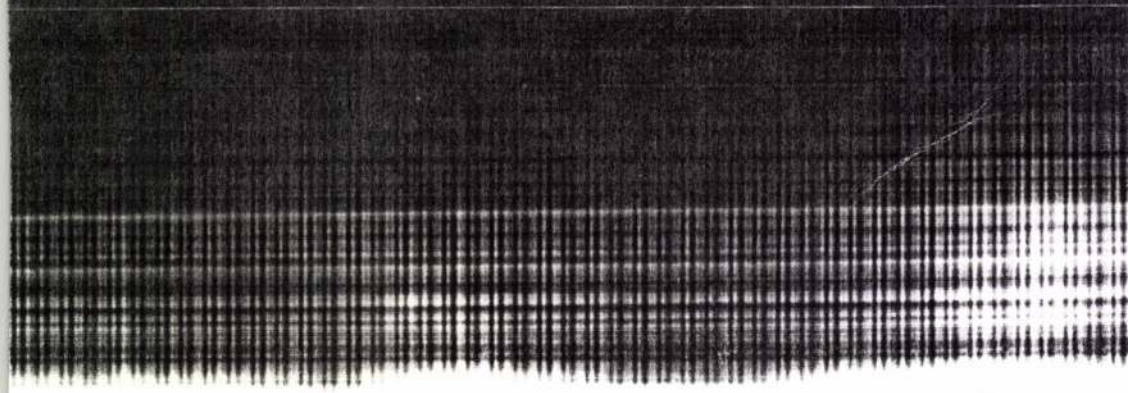

EL KAZOVSZKIJ

FRANK János: El Greco - 1. magyarok. = ÉS
XXXV.évf.32.sz. 1991. aug. 9. 13.p.

Bp., Szépművészeti Muzeum, 1991
spnyol-mgyar kiáll. Tisztelet El Greconak

A térinstallációiból vonult vissza a síkba *El Kazovszkij* kerubjaival. A saját színhangulataiban, a saját térbeliségében maradt ezekkel a hullámpapírra festett, táblára ragasztott alakjaival. Síkfestménye dombormű, tehát szegről végről háromdimenziós maradt mégis.

EL LAZOVSZKIJ

SALAMON Nándor? Zászlóbontás : A Magyar Vizfestők Társas
Szombathelyen. = Vasi Szemle, XLV. évf.3.sz. 1991
454,455 p.

Pygmalion, Galathea

EL KAZOVSZKIJ „DZSAN-PANOPTIKUMA" (XXIX), AVAGY „ARKHESZILAOSZ ÁLMA" (IX) – JÁTÉK PYGMALIONRÓL ÉS GALATHEÁRÓL

FÖLDÉNYI F. LÁSZLÓ

1. A panoptikum

Dzsan magyarul azt jelenti, hogy kedves, drága. Becézésre, kedvességre utal, feloldódásra, rátalálásra és összhangra. És ezáltal az élet folytonosságára, a kapcsolat beteljesülésére is. Az élet legmagasabb rendű formája visszhangzik e szóban: két ember kapcsolata, amely a szerelemben nyeri el a maga méltóságát.

Ám a szó más asszociációkkal is terhes. Becézzük a kedvest; de vajon ő tud erről? Simogatjuk és lelkét próbáljuk tapogatni; de biztos-e, hogy a kedves nem csupán a kissé érdes tenyeret érzi a bőrén? Magunkévá próbáljuk tenni, bízva gyengédségünkben; ám számára ez talán még az erőszaknál is rettenetesebb. És van-e egyáltalán különbség a számunkra kedves lény és egy éppoly kedves tárgy között? Vonzalmainkkal tudnak-e mások mihez kezdeni? Az évezredes tapasztalat azt mutatja, hogy kialakulhat valódi kapcsolat a szeretett és a szerető között; de ugyancsak évezredes tapasztalat bizonyítja azt is, hogy e kapcsolat korántsem mindenható, s hogy a határokon túlra a másik nem léphet be. Szeretjük a kedvest, szerelemmel tesszük magunkévá, de a gyönyör, a szerelem élvezete és fájdalma végső soron a szerelmes magánügye marad. „Istenibb a szerető, mint a kedves, mert az isten benne lakozik", mondja Phaidrosz.

Szerelem, szeretet, szerető és szeretett: a szavak, mint a jéghegy csúcsai, kifürkészhetetlen mélyből merednek felénk. El Kazovszkij panoptikuma tette számomra kérdésessé, hogy használhatjuk-e büntetlenül ezeket az oly magától értetődőnek tetsző szavakat. A szerelem és a szeretet szó a mindennapos és sokszor felelőtlen nyelvhasználatban a boldogság képét idézi; a legfőbb jót hirdeti. A szó a jót hordozza – eredeti értelemben vett eufória –; s akik szájukra veszik, azok szinte maguk is euforikussá válnak. A Dzsan-panoptikumban azonban a szerelemnek több arca is van, amelyek korántsem az élet arcai. Kissé patetikusan fogalmazva azt mondhatnám, hogy a halál álarca takar el mindent. A Dzsan-panoptikum az életről szól ugyan, de ezt a halál nyelvén teszi. A szó szoros értelmében vett panoptikumról van tehát szó: hiszen a panoptikum abszurd műfaja éppúgy a lehetetlenre vállalkozik, mint El Kazovszkij, aki szintén nem az élettel kötött kompromisszumot tekinti céljának. A panoptikum halott figurák, élettelen jelenetek segítségével próbálja felidézni az életet a még élő nézők előtt. A megmásíthatatlanságra, a befejezettségre, a visszahozhatatlanra helyezi a hangsúlyt, és ezáltal mesél nekünk, élőknek az életről. A panoptikumban minden befejeződött és lezárult – s ennyiben tökéletessé is vált. Ám ezt a tökéletességet a halál lengi körül. De a halál korántsem a legfőbb jó; s ha a szerelmet ennek ellenére a jóság beteljesülésének, a tökéletesség hírnökének tekintjük, akkor a szerelem és a megsemmisülés, azaz a halál nem is olyan távoli rokonságával is számot kell vetni.

A panoptikumban álldogálva kételkedni kezd a néző: ha a halott és élettelen dolgok ilyen izgatóan és találóan tudnak mesélni az életről, akkor vajon ez nem jelenti-e azt, hogy nekünk, a nézőknek is van valamilyen kapcsolatunk a halott dolgokkal? Közös a nyelvünk, értjük egymást szavak nélkül is. A panoptikum nézője egy ponton úgy érzi, hogy kukucskálóvá vált: az elmúlás, a halál oldaláról próbál belesni az élet területére. Valahányszor panoptikumban jártam, mindig akadt egy pillanat, amikor úgy éreztem, véletlen, hogy én jöttem el a halott dolgok közé, és nem azok látogattak meg engem. Elmosódik a különbség élet és halál között; a panoptikumfigura olyan életszerűvé tud válni, hogy csak percek után veszem észre, hogy viaszból van. A panoptikumban járkálva sok ember élettelenebbnek tűnik, mint az időtlen bábuk.

2. Leírás

(Dzsan-panoptikum, XXIX, 1988. február 5.)

A panoptikum nézői még az előcsarnokban tartózkodnak, amikor bentről, a játéktérből (vagy Pygmalion szobrászműhelyéből?) felhangzik a zene: Schumann *Manfred* című oratóriumának azon részlete, amelyben Manfred látni óhajtja Astarte istennőt. Az bele is egyezik a találkozóba, de csak azért, hogy tudassa a férfival: halála küszöbön áll, s nincsen esélye, hogy elkerülje. A zene megszólal, a terem ajtaja kinyílik, s egy gyermek lép ki. Arcát medveálarc takarja, vállán íj, kezében nyílvesszők. Szétnéz a nézők között, majd kiválaszt kettőt. Kézen fogja s bevezeti őket. Nyomukban a többiek is belépnek a terembe. A zene immár hangosabban szól. A nézők elfogódottak; a hangulat a karácsonyestéket idézi, amikor a zárt ajtók mögötti hosszadalmas és titokzatos díszítést követően egy csengő hívására a gyermekek végre beléphetnek a meggyújtott fához, hogy pár pillanatig megilletődve hunyorogjanak.

A színpadon hat emelvény áll. Körülöttük s mögöttük fekete oszlopok, amelyek élesen elválnak a fehér háttértől. Némelyik oszlop fekete kaszaélben végződik; van, amelyik kettétört; s vastagságuk is különböző. Az oszlopokat és rudakat piros és fekete zsinórok kötik össze. A sok selyemszalag hálót képez. Baljós ünnepélyesség uralkodik a színpadon. Egy kivételével valamennyi posztamensen áll egy figura; fekete köpenybe burkolóztak, arcukat fekete selyemálarc fedi. Mozdulatlanok, mintha kőből faragott szobrok lennének. A színpad előterében egy

* Az írás a Lánchíd Kiadó megrendelésére készült forgatókönyv.

alacsonyabb fehér emelvény áll. Előtte ül a panoptikum szervezője, a bálványteremtő szobrász, Pygmalion, aki egy személyben Arkheszilaosz is, a későhellenista filozófus. Az oroszlánálarcot, amely arcát korábban eltakarhatta, homlokára tolta fel, s most szabadon látjuk az arcát. Fekete zakóban, fehér ingben ül, mozdulatlanul figyelve a közönséget. Két oldalán egy-egy kisfiú; ők a prológus szereplői. Testüket hosszú, fekete köpeny borítja be; egyikőjük fejére rózsaszínű szalaggal egy cserepes virág van kötözve, a másiknak a fejére fekete szalaggal pedig egy jogászkalappal egybekötözött hal. Az emelvényen, amelynek aljához támaszkodva ülnek, egy kutya csontvázа és egy fekete hintaló áll; a gyermekek játékszerei. Az emelvény mögött, ugyancsak mozdulatlanul, két összekötözött női alak látható. Ők ketten testesítik meg a három Párkát, egyszersmind pedig az idő múlásáról is ők gondoskodnak majd: háttal összekötözve fognak elindulni, hogy egy négykezű-négylábú lény merev, mégis tánclépésekre emlékeztető mozgásával az előadás ritmusát meghatározó metronóm szerepét betöltsék. Kezükben egy-egy pálca, melyeknek végére nap és felhő van szögezve. Hol ez, hol az lendül majd magasba, attól függően, hogy Pygmalion lelke elborul-e vagy kiderül. Egyelőre ők is mozdulatlanok; fekete köpenyben vannak, és a hosszú, előrelógó hajzuhatagtól arcukat alig látni.

A közönség, miközben elfoglalja a helyét, halott szobrokat lát a színpadon. Ketten élnek csupán: Pygmalion, a szobrász, aki életet szeretne lehelni a halottian hideg, érzéketlen kőbe, valamint a közönséget bevezető kislány, ez a piroskesztyűs, földig érő ruhába bújtatott, szalagokkal és díszekkel felékesített, angyalra emlékeztető gyermek, aki egy személyben testesíti meg Ámort és Psychét, s aki az előadás alatt mindvégig felhőtlen gondtalansággal fog majd repkedni és futkározni a hol élő, hol halott szobrok között.

Az állóképet az idő mozdítja meg. Miközben Schumann *Manfredja* megidézi a halált ígérő Astartét, a metronóm ledobja köpenyét, s a két női alak, mint egy felhúzott óra, elkezdi négylábú mozgását. Fekete harisnyanadrágban vannak, felsőtestüket vörös kendő fedi s egy vastag zöld sál, amely össze is köti őket. Előbb a színpad egyik széle felé indulnak el, majd onnan visszafordulva a másik végéhez közelednek. Így járkálnak fel s alá az előadás egész időtartama alatt, egyhangúan, az idő múlásához hűen. Miután megmozdultak, Pygmalion is feláll s a szobrok felé indul. Szobrász: az emelvényeken álló figurákat nézegeti, megfelelő nyersanyagot keresve. Közben a két kisfiú is felkel, s mialatt a hosszú köpeny lecsúszik testükről, belekezdenek a prológusba, Paul Claudel *Selyemcipő* című színdarabjának egy részletébe. A darab dialógusának megfelelően felváltva szólnak.

PROUHÈZE: *Óh, amint beszélsz, újból érzem önmagam mélyén a zsineget, érzem, hogy vonz a vágy és a hullám ellenébe visz, amely annyiszor kerített hatalmába és újra elengedett.*

ŐRANGYAL: *A halász a folyóból a part felé húzza zsákmányát. De az én mesterségem az, hogy azok felé a vizek felé, ahol lakom, húzzam a hozzájuk tartozó halat.*

– *Hogyan megyek oda ezzel a nehézkes, súlyos testtel?*

– *Magad mögött kell hagynod egy kevéssé.*

– *De hogy leszek meg nélküle?*

– *Nem gondolod, hogy kicsit későn kérdezed? Nézd csak jobban, mit látsz?*

– *Rodrigo, tiéd vagyok!*

– *Ismét lesiklott a zsineg a csuklómról.*

– *Rodrigo, tied vagyok!*

– *Örülsz annak, hogy szenved?*

– *Megállj, kegyetlen halász. Ne húzd így azt a zsineget. Igen, örülök annak, hogy miattam szenved.*

– *Azt hiszed, teérted született és került a földre?*

– *Igen, igen! Teljes szívemből hiszem, hogy értem született és került a földre.*

– *Egy emberi lélek számára elég nagy vagy-e?*

– *Igen, neki elég nagy vagyok.*

– *Így felelsz nekem a halál küszöbén?*

– *Testvér, öld meg ezt a szegény teremtményt, ne tűrd, hogy továbbra is ilyen ostoba legyen.*

– *Mi tart vissza attól, hogy feléje indulj?*

– *Ez a zsineg.*

– *Így hát, ha elengednélek...*

– *Ó, akkor nem halat látnál, de madarat, mely kibontott szárnnyal elsuhan.*

– *Hát nem tudod, hogy a szívnek kell engedelmeskedni és nem a puszta akaratnak, amelyet most köt az akadály?*

– *Úgy engedelmeskedem, ahogy tudok.*

– *Akkor majd húzok egyet a zsinegen.*

– *De én is olyan erősen visszarántom ám, hogy elszakad!*

– *Mit mondanál, ha megkérdeném, válassz Isten és Rodrigo között?*

– *Te, te nagyon ügyes halász vagy.*

– *Nagyon ügyes? Miért?*

– *Mert belém dobod a kérdést, mielőtt kész a felelet. Mi másban rejlene a halfogás művészete?*

– *És ha mégis megkérdeném?*

– *Süket vagyok, süket vagyok, süket hal. Süket vagyok és nem hallottam.*

– *A hal is így hiszi, hogy okosabb a halásznál. Rángatja magát és vergődik egy helyben, nem is sejtve, hogy minden moccanása örömmel tölti el az öreget, aki a nád közt lesben áll, mert fogva van és nem tud menekülni.*

– *Miért játszol ilyen kegyetlenül vele, és ha már a partra nem viszed, miért nem adod vissza szabadságát?*

– *Mit tudod te? Hátha nem is zsákmány vagy nekem, hanem csak csalétek?*

– *Velem akarod Rodrigót foglyul ejteni?*

– *Nem volt más mód, hogy megértessem gőgös szellemével, hogy van embertársa is, hogy húsában érezze ezt, nem volt más mód, hogy megértessem vele a függést, a kényszerűséget és szükséget, hogy más valaki van fölötte, rásúlyosodó törvényét annak a lénynek, mely tőle különbözik, már csak azért is, mert rajta kívül él.*

– *Helyes volt hát, hogy engem szeret?*

– *Helyes volt, hogy vágyódásra tanítod őt.*

– *Ábrándnak vágyát, árnyékát, mit soha el nem ér?*

– *Vágyat az fakaszt, ami van, az ábránd pedig a nemlétező. Vágy az ábrándon át abból fakad, ami a nemlétezőn keresztül létezik... A rossz az, ami nem létezik.*

– *Úgy hát a semmi fog bennünk egybekelni... De én nem ábránd, én valóság vagyok! S a jó, amit csak én tudok neki adni, az is él.*

– *Hogyan is élhetne Prouhéze másképp, mint Rodrigóért, mikor épp miatta jött világra?*

– *Testvér, nem értelek!*

– *Őbenne vált szükségessé, hogy élj.*

– *Hogyan? Szükséges voltam neki?*

– *De nem ez a csúf, ellenszenves teremtmény itt a zsineg végén, nem ez a szomorú hal.*

– *Hát melyik?*

Miközben a két gyermek előadja a prológust, Schumann zenéje, ha kissé halkabban is, de változatlanul szól. Ámor–Psyché a párbeszéd alatt továbbra is ott játszadozik a szobrok között; mászkál, repked, csúfolkodik. A metronóm fel-le járkál, ügyet sem vetve a prológust előadó két gyermekre; Pygmalion pedig sétálgat, nézelődik, figyeli a szobrokat, s továbbra is keresi az anyagot, amelynek megmintázásával csillapíthatná vágyait.

A prológus végeztével egy utcai ruhás férfi lép be bal oldalról; eddig a színpad szélén állt. Ruházata hasonlít Pygmalionéhoz; amikor pedig majd – a bemutatkozás során – Pygmalionról szólva többes szám első személyben beszél, beigazolódik a gyanú, hogy a szobrász alteregója ő – vagy még inkább hangja, amelyhez, kivált, ha filmen látjuk a panoptikumot, testre sincsen feltétlenül szükség. Ő a narrátor; kezében hosszú pálcát tart, s miközben változatlanul halljuk a zenét, megszólal:

Tisztelt Közönség! Dzsan-panoptikumnak nevezett játékunk prológusát látták, amelyben egy főszereplő és az őrangyala beszélgettek egymással, Claudel szerint. Most is, mint mindig, egy sivatagi homokozóban folyik a játék. Bemutatom további szereplőinket.

Közelebb lép a szereplőkhöz, s pálcájával mutogatva megismerteti őket a nézőkkel. Először is összekötözött két női alakra mutat:

Itt lépked Janus–Venus, a metronóm, az időt mérő három párka;
majd a játszadozó, medveálarcos gyermek felé fordul:
itt röpköd a kis Ámor és a kis Psyché, egy testben;
– s végül a szobrok között járkáló Pygmalionra mutat:
mi vagyunk Pygmalion, avagy Arkheszilaosz.
Ezt követően az emelvényeken álló szobrokhoz fordul, s balról jobbra haladva mutatja be őket:
Ezúttal emlékműveink a következők lesznek: az első jó pásztor, avagy a jó szirén
– s a bal szélső szoborra mutat, amelynek fejére két vörös párna van kötözve, a tudást idéző jogászkalap távoli emlékeként;
ez az első sivatagi Venus
– akinek fején egy varjú ül;
itt áll majd az általános Galathea-emlékmű
– s az üresen maradt emelvényre mutat;
itt áll a második jó pásztor
– akinek vállán keresztbe vetve egy nagy élő hal fickándozik;
ez a második sivatagi Venus
– fején egy vitorlás hajó modelljével;
s végül íme a második jó szirén, avagy a sivatagi Szent Sebestyén
– fején hálóval, amely egészen melléig lóg le.
A bemutató végeztével a narrátor előrejön s a közönség felé fordul:
Arkheszilaoszról tudnunk kell, hogy hellenisztikus görög filozófus volt, a harmadik platóni akadémia alapítója. Platón ideatanának követője. Ugyanakkor, mint egy jellegzetesen hellenisztikus filozófus, szkeptikus volt, a nagy szkeptikus előd, Pürrhon követője. Kortársai azt mondogatták róla: „Elölről Platón, hátulról Pürrhon." Az utóbbi években néha azt játszottuk, hogy Arkheszilaosz azt játssza a tanítványaival, hogy ők játsszák el a nagy görög filozófiai iskolák alapítóit, akik azt játsszák a haláluk küszöbén, hogy ők az olimpiai istenek, akik a pusztulást játsszák. Hát tessék!

Ezt követően a narrátor visszavonul a színpad szélére. Ekkor Schumann *Manfred*jának a kiválasztott jelenete is befejeződik. De ugyanabban a pillanatban újabb zene hangzik fel: Mahler III. szimfóniájának első tétele. Ez, valamint a második tétel fogja ettől kezdve végigkísérni a történéseket. S Mahler zenéjével együtt a bálványépítés, Pygmalion tulajdonképpeni munkája is kezdetét veszi.

Pygmalion–Arkheszilaosz először a jobb oldali emelvényhez lép, és a sivatagi Szent Sebestyén alakját kezdi megformálni. Rituális mozgással vetkőzteti le a szobrot; előbb az álarcot veszi le róla, majd a testét borító fekete köpenyt. Egy fiatalember tűnik elő a köpenyből; testét piros női estélyi ruha fedi, amely fekete szalagokkal úgy van összekötözve, mintha kötelekkel fonták volna gúzsba. Fejét laza szövésű háló fedi, amelyen át kivehetők az arcvonásai. Egy fekete oszlopnak támaszkodik, hátrakötözött kézzel – Antonello da Messina Szent Sebestyénének eleven másaként.

Szent Sebestyén szobrát követően Pygmalion jobbról

ÖV ALATT

Góri Andrej mellénye

SÁRKÖZI MÁTYÁS

Tizenkilenc évesen, ezerkilencszázötvenhat november végén, egy ködös-fagyos hajnalon, Marác közelében, a Dráva túlsó partján, átsétáltam az őrizetlen határon, Ausztriába. Egy szántóföldön vágtam keresztül, halkan dudorászva a MAVAG turistaindulót. Később, odaát, hosszan rázták a kezem az osztrák sógorok, hogy hát így megúsztam, mert a szántóföld épp frissiben volt telepettyegetve szovjet érintőaknákkal.

A karácsonyt már Angliában ünnepeltem, majd néhány év romantikus diáknyomor következett: lyukas ülepű farmer, rock'n rollos házibulik, gyenge kaják. De azután minden egyenesbe billent, lett állásom, tisztességes fizetésem, idővel – jelzálogkölcsönre – családi házam.

Mialatt magyar kortársaim idehaza gürcöltek, borongós téli reggeleken a villamoson fürtökben lógva mentek dolgozni, munkahelyükön gyomorsavtúltengést kaptak az állandó acsarkodástól, a fúrásoktól, a létbizonytalanságtól, és általában belerokkantak a Kádár-korszak alávalóságaiba, a pénztelenségbe, a kilátástalanságba; nyúzottak lettek többféle állásuk, foglalkozásuk egymást követő műszakjait nyűve, én – a szerencsés – nagyokat nyaraltam Dél-Franciaországban, gondosan ügyeltem az étrendemre: mellőzve a túl sok krumplit és a túl sok kenyeret, preferálva a könnyű borjúsülteket s a vitamindús primőr zöldség- és gyümölcsféleségeket.

Elárultam a hazát, a rapidul őszülő, kopaszodó, keserű vonásokkal öregedő férfitársakat? Mit tehettem: nem kedvtelésből vágtam át azon a bizonyos szántóföldön, hanem bizony azért, mert különben bebörtönöztek volna kis hazánkban.

balra haladva a többi szobrot is életre kelti: mindegyikről leveszi a fekete köpenyt és az álarcot. A második sivatagi Venus köpenye alól egy sűrű fodros krinolin tűnik elő, tele csipkével; a második jó pásztor alsóteste sűrű hálóba van csomagolva, amely a székre is ráborul, amelyen a szobor áll: inkább sellő, mint eleven ember. Az első sivatagi Venus ugyanolyan ruhában jelenik meg, mint párja, a második Venus; s mint valamennyi szobornak, az ő felsőteste is mezítelen. Az első jó pásztor, avagy a jó szirén az egyetlen kivétel; Pygmalion rajta hagyja álarcát, az orrán ülő farkasorrot, s csupán fekete köpenyét veszi le, amely alól azonban nem mezítelen teste, hanem egy újabb, ezúttal bordó köpeny tűnik elő.

A szobrok építése közben a három párka változatlanul fel-alá sétálgat; s Ámor–Psyché is ott játszadozik Pygmalion körül. A második Venus építése közben egy újabb szereplő jelenik meg. A közönség sorai közül jön előre, s ruházata sem különbözik a nézőkétől: öltönyt és nyakkendőt hord. Lassan indul meg a színpad felé; mintha arra várna, hogy a szobrász észrevegye, s ő maga vezesse be őt a játéktérbe. Miközben lassan a színpad felé tart, vetkőzni kezd: előbb zakóját veti le, majd nyakkendőjét oldja ki, végül – még mindig a nézők között állva – lehúzza nadrágját. Mire a játéktérhez ér, teljesen mezítelen. Pygmalion egyelőre még nem veszi észre; a szobrok építésével van elfoglalva, s háttal áll a fiúnak, aki számára az üres, Galatheának szánt emelvény van fenntartva.

Amikor Pygmalion befejezi az utolsó szobrot is, akkor a bordó színű köpenyben álló első jó pásztor papírlapokat húz elő köpenye alól. Antik filozófusok végrendeletei ezek; végrendeletek, amelyek az örökkévalóság előtt egyengetik az utat, de amelyeket először mégis a halál kapujára tűznek ki. A megidézett filozófusok halhatatlan halottak: örök életű szobrok. S miközben az első jó pásztor olvasni kezdi a hat filozófus végrendeletét, kiderül, hogy a hat szobor (amelyből öt immár elkészült) maguknak e filozófusoknak a szobrai. S mert Pygmalion egy személyben Arkheszilaosz is, ezért szobrászuk számára élő nyersanyagok is: tanítványok, akiknek feladata az, hogy eljátsszák azoknak a nagy filozófusoknak a szerepeit, akiknek viszont maga Arkheszilaosz a – szellemi – tanítványa.

S miközben halljuk Mahler zenéjét és látjuk, amint a nézők között lassú mozdulattal vetkőzik a fiú-Galathea, az első jó pásztor olvasni kezdi a végrendeleteket. Elsőnek Diogenészé hangzik el:

Mert éppen a kéj megvetésének előzetes megszokása biztosítja a legnagyobb örömöt. És amiként azok, akik hozzászoktatták magukat a kellemes élethez, nem szívesen váltanak át az ellenkező életformára, azonképpen azok, akik komolyan hozzáedzették magukat az ellenkező életformához, annál nagyobb kéjjel vetik meg magukat a kéjeket.

Minden az isteneké. Az istenek azonban barátai a bölcseknek. Barátok között pedig minden közös, tehát minden a bölcseké is.

Nem képtelen dolog a templomrablás sem, és az sem, hogy valamely állat húsát megegyék, sőt az emberhús megevése sem istenellenes cselekedet, mint az idegen népeknél szokásban is van. Szigorúan véve minden benne van mindenben, minden áthat mindent.

A szöveg végén a pásztor-szirén leveszi bordó köpenyét, amely alól egy piros köpeny tűnik elő. Fél térdre ereszkedik, s ekkor a színpad másik szélén álló Szent Sebestyén is megmozdul: piros ruhájában ő is letérdel. Diogenész végrendelete a földre hull, a pásztor pedig olvasni kezdi Zénón végrendeletét:

Antigonosz királynak üdvözletét küldi Zénón. Helyeslem tudásvágyadat, amennyiben az a valódi tudásra irányul, és arra, ami valóban hasznos, nem pedig a közönséges értelemben vett tanításra, amely az erkölcsök romlásához vezet.

Aki a filozófiáért lelkesedik, és elveti a sokat emlegetett gyönyört, amely elpuhulttá teszi némely ifjú lelkét, az nyilván nemcsak természetétől, de elhatározásánál fogva is hajlik a lelki nemességre. A nemes jellem, ha megfelelő gyakorlásban és bőséges oktatásban van része, eljut az erény tökéletes elsajátításához.

A végrendeletet követően lehull a piros köpeny, s egy rózsaszínű tűnik elő. Teljesen letérdepel (mint Szent Sebestyén, aki a jó pásztor tükörképeként mostantól kezdve annak minden testtartását utánozza), s Platón végrendeletét húzza elő:

Remélhetőleg semmi baj sincs. Arra az esetre azonban, ha mégis történnék valami, Platón a következőképpen végrendelkezett.

Nem is tértem vissza 1989-ig. Fogadalmam úgy szólt, hogy addig nem lépek a szülőföldemre, amíg itt életem nagy és döntő élményét, a forradalmat fasiszta ellenforradalomnak minősíti a hivatalos történelemírás. Ezen lehet gúnyolódni – legutóbb egy Brenner György-karikatúra csúfolt bennünket, akik a távolból szerettük a hazát, míg a többség a helyén kitartva szenvedte át a Kádár-éveket –, de azért nem voltunk rossz társaságban, hiszen olyan példaképekre tekinthettünk fel – mi, akik Bizánccal voltunk torkig –, mint a fasizmustól megcsömörlött és emiatt emigrált Bartók Béla vagy Thomas Mann.

A hazatérés gyönyörű és megható volt, felemelő napok voltak azok, szinte hihetetlenek. Ott állhattunk ismét a Parlament előtt, megint csak a hirtelen leszálló őszi estében, hogy emlékezzünk ezerkilencszázötvenhat nagy napjaira.

Azóta sűrűsödtek a hazai utak. Mi több, megérett az elhatározás: a honban eltöltött idő (s az a tényező, hogy ez a jövőben még hosszabbra növekedhet) indokolja a lakásvételt. Ez hamarosan lebonyolódott, csak pénz kellett hozzá, meg – kettős állampolgárként – magyar útlevél kiváltása. Szép kis lakás, egy tágasabb nappaliból meg egy kis hálószobából áll. Van benne meleg víz, fűtés rengeteg körbefutó csővel és világoskék, ám kusza fehér pemzlinyomokat is viselő radiátorokkal. A nagyméretű, dupla billenőablakok kizárják a zaj zömét – kár, hogy a piszok a két üvegtábla között, belül gyűlt össze, és a kopott csavarok miatt lehetetlen behatolni oda.

Szóval, vannak még hibák, de három napja immár a sajátban lakom. Én még Majakovszkijtól tanultam, hogy mit csinál az ember legelőbb, ha új lakásba költözik. Megfürödtem. Épp hogy kiléptem a kádból, amikor csöngettek. Punkné volt a magasföldszintről. Gyors bemutatkozás után elmondta, hogy ebben a tizenöt éve elég ócskán megépített házban sok mindenre kell vigyázni. A fürdőkádak túlfolyóit nem kötötték be a nagy

Van egy telkem az Iphaisztiadészek szent földjén, amelynek közelében húzódik az út a Kephisziadészek szent földje felől. Tőle délre áll az Iphaisztiadészek szent területén lévő Hérakleion. Ezt a telket sem eladni, sem más kezére juttatni nem szabad, hanem lehetőleg maradjon a fiatal Adeimantosz birtokában.

Ott van az eireszidészi telkem is, melyet Kallimakhosztól vásároltam. Észak felől a Mürrhinosz községből való Eurümedon, délről a Kszüpeté faluból való Démosztratosz a szomszéd. Nyugat felől a Képhiszosz folyó határolja.

Van három mina ezüstpénzem, egy ezüsttálam 165 drachma értékben, egy 45 drachma értékű ivóserlegem, egy aranygyűrűm és egy arany fülbevaló-karikám (az utóbbi kettő együtt 4 drachmát és három oboloszt ér).

Artemiszt felszabadítottam. Tüchón, Biktász, Apollóniadész és Dionüszosz maradjon rabszolga. A jegyzékben felsorolt eszközökről Démétriosznak van másolata.

Nem tartozom senkinek semmivel.

Az olvasás végeztével leveszi a rózsaszínű köpenyt, s immár fehér köpenyben csúszik le a földre: egy oszlopnak támaszkodva ül, s Arisztotelész végrendeltét olvassa fel:

Remélhetőleg semmi baj sincs. Arra az esetre azonban, ha mégis történnék valami, Arisztotelész a következőképpen végrendelkezett.

A felügyelet minden holmim és háznépem felett legyen Antipaté kezében.

A fiatal fiúk közül, akik körülöttem a szolgálatot ellátták, egyet sem szabad eladni, a háztartás körül kell hasznosítani őket. Ha pedig felnőnek, érdemeik szerint legyenek szabadok. Gondoskodni kell arról, hogy azok a mellszobrok, amelyekre megbízást adtam, elkészüljenek, s elkészültük után megfelelő helyen felállíttassanak. Nikanor és Polikszenosz mellszobrairól van szó, melyekre megbízást szándékoztam adni. Ahol pedig az én sírom lesz, oda temessék Püthiász csontjait is, ahogyan ő maga rendelte. Nikanor remélhető megmeneküléséért tett fogadalmamat is teljesíteni kell. Négykönyöknyi mellszoboroszlopot kell emelni Megmentő Zeusznak és Megmentő Athénének.

A fehér köpeny is lehull, s mezítelen testét csupán egy átlátszó köpeny fedi. A jó pásztor – miként Szent Sebestyén is – lefekszik a földre, s könyökölve olvassa fel Epikurosz végrendeletét:

Mert a szerény étkezés ugyanazt az élvezetet nyújtja, mint a gazdag asztal, ha a kellemetlen éhségérzet már megszűnt. És a kenyér és a víz is akkor szerzi a legnagyobb élvezetet, ha magunkhoz vételének tényleges szükségérzet az alapja.

Tehát nem a dorbézolás és a velejáró utcai tántorgás jelenti az örömteli életet, nem a szép fiúkkal vagy nőkkel való szórakozás, nem a halételek és a gazdag asztal nyújtotta egyéb finomságok, hanem a józan értelmesség, mely szorgalmasan azt kutatja, milyen alapon kell választani vagy kerülni a dolgokat, és szakít mindazokkal a téveszmékkel, melyek a lelki nyugalom megzavarodását okozzák.

A szöveg végén leveszi az utolsó köpenyt is. Immár ő is félmeztelen, mint a többi szobor; alsótestét hosszú háló fedi, amely az ő alakját is sellőszerűvé varázsolja. A dobogón fekszik, hanyatt; s miközben feje hátrafelé lelóg, olvasni kezdi az utolsó végrendeletet, Pürrhon szövegét:

Semmi sem jó vagy rossz természeténél fogva, mivel ha így lenne, akkor mindenki számára hasonlóképp jónak vagy rossznak kell lennie, mint ahogy a hó mindenkinek egyformán hideg. De mindenki számára azonos „jó" vagy „rossz" nem létezik, ezért természeténél fogva nincs jó vagy rossz. Mivel vagy bármit, amit jónak gondolunk, annak kell hívni, vagy semmit sem. Természetesen mindent nem hívhatnak így: mivel ugyanazon dolgot az egyik ember jónak, a másik rossznak nevezi. Például Epikurosz az élvezetet jónak, Anthisztenész rossznak tartja. Ebből következik, hogy feltételezésünk szerint ugyanazon dolog egyaránt lehet jó és rossz. De ha azt mondjuk, hogy nem minden jó, amit az emberek jónak neveznek, akkor ítélkeznünk kell a különböző vélemények felett, és ez lehetetlen a szemben álló érvek egyenlő érvényessége miatt. Ezért a természettől való jó megismerhetetlen.

Az utolsó végrendelet befejeztével a jó pásztor hanyattfekve marad a dobogón; halottként vesz részt a további eseményekben. S ugyanez vonatkozik Szent Sebestyénre is: amíg kezdetben magasba tartott kézzel állt egy oszlopnak támaszkodva (mint Messina vagy Botticelli Sebestyénje), addig a végrendeletek felolvasása alatt (az egyre elviselhetetlenebb gyötrelmek hatására?) egyre lejjebb kerül, hogy végül – Ribera Szent Sebestyén-ábrázolásának mintájára – a földön heverjen ő is, valódi halottként.

---

sietségben, így ami nálam oda becsobban, amikor a hátamat szappanozom, az náluk az alagsori tárolóban jön ki a plafonból, pedig oda épp most hordták be az almát, ugyanis telkük van Pátyon.

Tájékoztatott továbbá Punkné arról, hogy a gázmelegítőm életveszélyes, mert a kémények túl rövidre sikerültek, és feküdjek le jó korán, mert szomszédom, az öreg Tóth, süket, mint az ágyú, és reggel hatkor kezdi bőgetni a magyar nótát, csak úgy zeng belé a ház. Arról meg hallottam-e, hogy nálunk a szennyvizet szivattyú nyomja fel, kertalji társasházunkból a magasabban fekvő utca szintjén futó csatornába? Na, ez a szivattyú épp most nyögi az utolsókat, és rövidesen minden fel fog jönni a vécéből, aminek le kellene mennie.

A közlékeny Punkné távozása után néztem először az új előszobatükörbe. Megdöbbentem. A halántékom hirtelen őszülni kezdett, s barázdásodni a homlokom. A nagyfene nyugati hidegvér tűnőfélben volt, időnként finoman meg-megrándult az arcom.

Másnap siettem a dolgomra. Telefonom sajnos nincs, bár a lakásban a falból kilóg két kis telefondrót, és a házban többen boldog távbeszélő-tulajdonosok, de hát nincs elég vonala a központnak. Várni kell még egy-két évet – mondják. Első reggeli teendőm így az volt, hogy – miután Tóth bácsi ébresztője hamar kiugrasztott az ágyból – fölöltözvén az utcáról próbáltam elérni telefonon egy könyvkiadót. Az első fülke készüléke még csak búgó hangot sem adott, a második elnyelte negyvenöt forintomat. Hűdött aggastyán csoszogott arra szatyorral, és elmagyarázta, hogy a környék összes telefonjaiba különleges rugót szerelt egy csirkefogó, neki hullik le a pénz, és az erős rugót csak ő tudja kiszedni, különleges, e célra készült szerszámaival. A harmadik fülkében öt forintom maradt, de azzal csak annyi beszélgetési időt vásárolhattam,

A két szélső szobor meghalt, de az élet, amely belőlük kiszökött, egy másik szoborban kezd kivirágzani. Mert az első filozófusnak, Diogenésznek a szövege alatt Pygmalion a közönség felé fordult, s észrevette a mezítelen fiút, aki immár minden kétséget kizáróan maga Galathea, az egyetlen üres dobogó városnyosa. Pygmalion a régóta várt és sokat ígérő találkozás élményétől megrendülten lassú léptekkel Galatheához megy, megfogja a kezét s ünnepélyes mozdulattal a helyére vezeti. Galathea, mielőtt fellépne a dobogóra, egy fekete kombinét húzt mezítelen testére, fejére parókát vesz, kifesti arcát, száját s szemét, majd csábító, keletiesen buja táncot lejt az őt megigézve bámuló Pygmalion előtt. Ámor változatlanul körülöttük ugrál; Mahler zenéje szünet nélkül szól; s a jó pásztor is tovább olvassa a végrendeleteket, egyre közelebb kerülve a rá várakozó halálhoz. A tánc végén Pygmalion felsegíti az emelvényre Galatheát, akinek eközben lecsúszik a kombinéja, s mint egy szoknya, úgy borul rá az alsótestére. A félmeztelen Galathea kiegyenesedik – ő is bekerült a szoborpanoptikumba. Ámor ekkor megtorpan előtte; egy tőrt ad a kezébe, amellyel Galathea sebet ejt a mellén. A penge mentén vércsöppek jelennek meg a hófehér bőrön; s ezzel egy időben a két Venus szájából is szivárogni kezd a vér.

Pygmalion ekkor hozzálát a vérző Galathea feldíszítéséhez. A derekára csúszott fekete kombiné szűk szoknya gyanánt fogja körül a testét; nyakába gyöngyfüzéreket kap, felsőtestére tüllfátylat, rá díszeket. Szent Sebestyén és az első jó pásztor immár a földön fekszik; a két Venus szája szélén vér csorog; a második jó pásztor pedig figyelmesen szemléli Galathea feldíszítését és a szobor elkészültét. Amint Pygmalion befejezi a munkáját, egy cigarettával kínálja meg Galatheát. Mozdulata a kivégzés előtti utolsó pillanatokat idézi: a bálvánnyá válás kizárja az életet. Galathea mélyeket szív a cigarettából; s miközben az első jó pásztor Pürrhon végrendeletének végső szavait mondja, Pygmalion egy díszes virágkoszorút nyújt át áldozatának. A végrendelet elhangzását követően Galathea maga teszi fel fejére a koszorút. Ez az utolsó mozdulata. A szobor elkészült, s mint a végrendeletek által megidézett filozófusok, ő is a halál által került be az örökkévalóságba, ebbe a magasabbrendű életbe, alkotója kénye-kedvének végleg kiszolgáltatva. Galathea ettől kezdve csak ritkán mozdul meg; időnként újabb állóképekbe merevedik, s mozgása a görög szobrászat történetét követi, visszafelé tartva időben: hellenisztikus, majd klasszikus, végül pedig archaikus beállásokba merevedik.

A szobor elkészült, a végrendelet befejeződött, az első jó pásztor és Szent Sebestyén pedig halálában üdvözült. Pygmalion hátrébb lép, hogy szemügyre vegye művét. S ekkor megszólal az eddig némán figyelő második jó pásztor, vállán a nagy hallal. A játék kezdetén elhangzott prológus szövegét kezdi el ismételni. Mindkét szereplő szövegét ő mondja, s ettől a párbeszéd belső dialógussá válik: ezekben a percekben a jó pásztor tűnik Pygmalion belső őrangyalának. Szövege alatt Pygmalion elkezdi becsomagolni Galatheát. Előbb nagy gézdarabokat kötöz rá, majd ezekre tüllöket, végül a becsomagolt bálványt fekete, fehér és vörös szalagokkal összekötözi. A múmiaszerű képződményre díszeket aggat, s a szobor rövidesen fehér, emberszerű karácsonyfa benyomását kelti.

Pygmalion ekkor hátralép, hogy gyönyörködjön művében, teremtményeinek seregében. A színpadkép egy tümpanonszerű alakzattá állt össze: a két szélső alak a földön fekszik, a baljukon, illetve a jobbjukon álló, oszlopoknak támaszkodó két Venus szájából a vér szivárog, középen pedig egy feldíszített múmia (eleven halál) s egy belső monológot folytató őrangyal áll oszlopegyenesen. Az előtérben a három párka változatlanul fel s alá járkál; egykedvűen jelzik az idő feltartóztathatatlan múlását, miként Mahler zenéje is, melynek hol patetikus, hol érzelgős, hol vidám, hol pedig vásári hangulatának kavalkádja összhangban áll a tragikus Venusok, patetikus pásztorok és Szent Sebestyének, az önmagába bezárkózó Pygmalion–Arkheszilaosz és az önfeledten játszadozó Ámor–Psyché egymást sok tekintetben meghazudtoló, a kötelek, zsinórok, díszek és kelmék béklyója által mégis egyetlen képpé összeolvadó együttesével. Pygmalion szép, de halálos világot teremtett, amelyet egy feloldhatatlan ellentmondás éltet. A teremtő, miközben parancsolója teremtményének, észrevétlenül maga is a teremtett világ egyik szereplőjévé válik. Egy szép világ foglya ő is; s mert egyszerre ura és kiszolgáltatottja önmagának, ezért meghasonlottsága miatt,

---

hogy az unott hang elhadarja, miszerint az általam keresett Margitka más könyvkiadóhoz ment át szerkesztőnek, a kéziratom sorsáról senki nem tud semmit, ám ha várok egy kicsit, akkor megkérdezi a szomszéd szobában a koll…

Hazasietve az előszobatükör sötét árkokat mutatott a szemem alatt. Rapidul öregedtem. Az érettségi találkozón már nem mondta volna Müllner Csöpi, hogy „öregem, tíz évet letagadhatnál!"

Ma délelőtt Zsoltékkal politizáltunk. Szerintük az Antall-kormányt jogtalan támadások érik, az ellenzék egyszerűen képtelen elviselni, hogy a választáson a többség az MDF-re szavazott, de ez nem csoda, hiszen az SZDSZ az izgágák pártja, a Fidesz Narancsos részlege pedig vérig sértette a pápát, egy jó nagy seggberúgást érdemelnének, nem pedig sajtószabadságot. Ezután Zsolt megpillantotta hónom alatt a Magyar Hírlapot, *mire köszönés nélkül kiment a presszóból.*

Délután Tomi magyarázta el, hogy az Antall-kormány kretének gyülekezete. Senki nem ért semmihez. Ezért a nemzet nyomorog, az általános hangulat országszerte siralmas és a krach, majd meglátom, még csak ezután jön. Hirtelem rám meredt:

– Vettél egy Új Magyarországot? Támogatod a népbutítást?

– Tudod, kérlek, az Albert Gábor régi kedves ismerősöm. Meg akartam nézni, milyen a lap, amit szerkeszt…

– Ti Nyugaton teljesen naivak vagytok, nem tudjátok, hogy ez itt vérre megy – mondta elfúló hangon Tomi.

Rossz hangulatban vergődtem haza. Tényleg vérre menne a dolog? A zsúfolt buszon meleg volt és büdös. A lépcsőházban ömlő gáz szaga. Otthon jobbról magyar nóta, balról Punk Cincike zongorán a Vidám földművessel. *A tükörből fáradt, keserű alak meredt rám. Ötvennégy éves. De kinézett ötvennyolcnak.*

ha lehet, még szánalomra méltóbb, mint teremtményei, akik csupán teremtmények – de akik, igaz, egységük és egyszerűségük miatt mégiscsak irigylésre méltóak Pygmalion szemében.

Pygmalion gyönyörködik a látványban; de gyönyöre mérgezett. Mint egy megbűvölt állat a kígyó pillantásától, épp oly dermedten mozdulatlanok a szobrok szobrászuk legelésző és lecsupaszító pillantása előtt. Baljós ez a tekintet; alighanem ő sugallja az eddig gondtalanul ugrándozó Amornak is, hogy most előhúzzon egy nyilat, azt gondosan felhúzza s nyílvesszőit egymás után kilője. Az első találat a bal oldali, a második a jobb oldali Venust éri. A már amúgy is vérző Venusok némán zuhannak le emelvényeikről társaik, a földön heverő első jó pásztor és Szent Sebestyén mellé. A következő áldozat a második jó pásztor, s miután lezuhant, a kis Ámor virgonc mozdulattal ugrik fel a helyére. Utolsó nyilát Galatheának tartogatja, s a lövéssel nem is késlekedik sokáig. Galathea első pillanatban nem mozdul; mintha sérthetetlen lenne. Ezt követően azonban meginog, majd nagyon lassan csúszni kezd lefelé. Ezután megroggyan az egész test, s végül, mint egy valódi, élettelen szobor, nagy robajjal tehetetlenül ledől, arccal előre, egyenesen rá Pygmalionre, aki megbűvölten nézi teremtményét. Mindketten a földön hevernek, egymásba gabalyodva – élő az élettelenbe, teremtő a teremtményébe.

Minden összeomlott. A terjeszkedő sivatag emésztett fel minden életet. A prológus két szereplője, a két kisgyermek eddig figyelmesen nézte a szobrok életét és halálát; most mindketten a közönség felé fordulnak, majd Pygmalionhoz lépnek, aki lassan és nehezen bújik ki a rázuhant Galatheaszobor alól. Előre vonulnak, s ugyanabban a testtartásban helyezkednek el, mint a játék elején. Pygmalion középen ül, balján s jobbján egy-egy gyermekkel. A metronóm is fokozatosan lassulni kezd; az idő egyre lomhábban telik s végül – Pygmalion mögött/fölött – megáll. A pálcavégre tűzött nap és felhő mozog csak, az időtlen körforgás jelképeként. Mindenki mozdulatlan. Egyedül Ámor eleven: a romokon játszadozik, nézegeti a ledőlt szobrokat, hol erre, hol arra az emelvényre ugrik fel; csúfondárosan utánozza az ott állt emlékműveket, illegeti magát, és nyilával néha célba vesz egy-egy nézőt a közönség soraiból.

S miközben az isten a háttérben játszadozik, és továbbra is halljuk Mahler zenéjét, Pygmalion leveszi a zakóját s feltűri ingujját. Egy vastag tollat vesz elő, amellyel betűket és dátumokat kezd írni a karjára. A korábbi áldozatok monogramjai közé bizonyára a most elpusztult Galathea modellje nevének kezdőbetűi is odakerülnek. A játéktér szélén álló narrátor ekkor közelebb lép, s hosszú pálcájával a tetoválásban elmerült Pygmalionra mutatva megszólal:

Arkheszilaosz egy eddig még fel nem fedezett mondása szerint: „Az ember élete során mások és önmaga emlékművévé válik. E folyamatos emlékművé tételben és emlékművé válásban minden mozdulatunk és mozdulatlanságunk karcol is a mellettünk álló emlékművekre. De ha nincsen a közelünkben egy megfelelő emlékmű, vagy ha a már elkészült emlékműveket meg akarjuk rongálni, akkor írjunk, illetve rajzoljunk önmagunkra." Kire ne vonatkozna az emlékművédelem?

A játék véget ért. Pygmalion mindenről megfeledkezve ír; Ámor pedig leereszkedik a színpadról, lemegy a közönség közé, s mint a játék elején, most is kézen fog kéz nézőt. Lassan megindul velük kifelé, a nézők pedig követik őket. S ha visszanéznek az ajtóból, még láthatják, amint Mahler zenéjére Pygmalion felkel, s a romokat, mint egy halottszállító – vagy mint Khárón ladikosa – egymás után kezdi kivonszolni a teremből. Elkezdődött a romeltakarítás. S mire az utolsó néző is kilép a teremből, a játéktér megint üres. A szalagokkal, zsinórokkal összekötött emelvények és a fekete kaszákban végződő oszlopok között újra kezdődhet a játék; a szobrász-filozófus folytathatja baljós tevékenységét, s a közönség akár vissza is fordulhat, hogy még élő tagjainak sorából Pygmalion–Arkheszilaosz egy újabb Galatheát választhasson ki.

3. A szerelem mítosza: a Dzsan-panoptikum

A Dzsan-panoptikum az élet és a halál közötti lebegést, illetve a kettő egybemosódását teszi a nézők számára élményszerűvé. A szó igazi értelmében vett élmény ez; mert aki jelen van, az nehezen tudja kivonni magát abból, amit lát. A halál, vagy mondjuk inkább, az elmúlás a panoptikum egészét belengi. De mint általában a mítoszok esetében, itt sincs semmi közvetlenül kimondva; az alkotó nem közli a nézőkkel, hogy az elmúlásról van szó. Ha ezt tenné, akkor a panoptikum egy rossz színházi előadásnak adná át a helyét, ahol mindig tudni, a halálról vagy az életről van-e éppen szó. Ez azonban nem színház, „csak" panoptikum; nem szakítja el az életet a játéktól, a halált a halálról való meséléstől, hanem hagyja, hogy mindez együtt kavarogjon. Így éri el, hogy a halál, az elmúlás a maga testi valóságában feltámadjon előttünk és „életre keljen". Nem az életet láthatjuk, de nem is a halált, hanem a kettő egybefonódását. Kivételesnek tűnhet az ilyen pillanat, mégis megszámlálhatatlanul sok van belőle mindennapjainkban. Nem utolsósorban a szerelem állapotában, ami a Dzsan-panoptikumnak is a valódi nyersanyaga.

El Kazovszkij mindenekelőtt a látvány felől ragadja meg nézőit. Alig használ szavakat; a tárgyakhoz fűzött „használati utasítások" kultúrtörténeti adalékok inkább, amelyek a mitológiában kevésbé iskolázott nézők számára megkönnyítik a beavatás rítusának a nyomon követését. Hasonlóképpen alkalmazza az élő szót is: némely panoptikum során felolvasásokat hallhatunk a szerelemről, a szerelmes vergődéséről, kiszolgáltatottságáról és reménytelen magányáról. De a szavakra egy idő után nehéz odafigyelni: ornamensként simulnak bele az összhatásba, időnként egybemosódva a zenével, Schumann *Manfred*jával, Mahler III. szimfóniájával vagy Berlioz *Requiem*jének Lacrimosa-tételével. Az érzéki összhatást lényegében a szem közvetíti; mint a szeretett lény testét, a panoptikumot is igazán a tekintet tudja értékelni.

Érdemes felsorolni a látható dolgokat? Az összhatást ez aligha tudja helyettesíteni. A szétszórt virágok, a gyümölcsök, a csipkék, gyöngyök, egymásra halmozott kelmék, a szürrealista hatást keltő, mégis szigorú logikával egymás mellé helyezett kellékek mind azt sejtetik, hogy egy beavatásnak vagyunk a szemtanúi. S ugyanez vonatkozik az „ember-tárgyakra" is, az összekötött nőktől a hol élő, hol halott szobrokon át az alkotóig bezáróan. Puszta színház, mondhatná, aki csak leírásból vagy elmesélésből értesül a panoptikumról. A színházi mozzanatok azonban – emberi testek jelenléte, kellékek, minimális cselekmény – másként állnak össze, mint a hagyományos színházban. A panoptikumban ugyanis, a látvány túlsúlya miatt, a képzőművészet felé vezető szálak legalább olyan fontosak, mint a színház felé vezetők. Environment, mondhatnánk, e divatos szót használva. El Kazovszkij ugyanis a tárgyakat nem

színpadi tárgyakként alkalmazza: a tárgy itt nem jelzés, hanem ugyanolyan valóságos, mint a hétköznapi tárgyak bármelyike. És, mint a színháztól ugyancsak elváló performance-ban, az emberi figurák jelenléte sem utal valami másra – nem allegorikus a szerepük –, hanem kizárólag a szemünk előtt lévő konkrét test vagy helyzet számít. Nincsenek szerepek, nincsenek a színházon túli helyzetek, amire mindent vonatkoztatni lehet, hanem – a színház elkerülhetetlen allegorizmusával szemben – a testek kizárólag önmagukkal azonosak. Önmagát játssza el mindenki, mondhatnánk, de még ez a megfogalmazás sem pontos. Szemtanúi vagyunk annak, hogy színházi együttesek egymás után vonulnak ki a hagyományos színházépületekből; és a Dzsan-panoptikum is csak annyiban rokon a színházzal, amennyiben rokon azokkal a törekvésekkel, amelyek szakítottak a megszokott színházi formanyelvvel, érezve, hogy mindaz, ami évszázadokon át korlátlan lehetőségnek tűnt, immár akadályozza az elemi élmények átadását.

A szó eredeti értelmében vett teatralitásról van szó a panoptikumban; olyasmiről, aminek során a felvett szerep nemcsak maszk, hanem az én legbelsőbb rétegeinek a kisugárzása. E teatralitásban derül ki, hogy az úgynevezett titkok nem a mélyben lappanganak, hanem közvetlen közelünkben: abban a fénytörésben, amelyet a szerepek örökös elcsúszása eredményez, a védekezés és a támadás kölcsönös társasjátékában. A valódi teatralitás nem más, mint a titkok láthatóvá tétele. Nem mimikri, nem utánzás, nem szórakoztatás, hanem átélése és megszenvedése annak, ami éppen a „játék" során válik létezővé és nyilvánvalóvá. Ilyen színház minden párviadal. El Kazovszkij panoptikumjátéka attól teátrális a szó eredeti értelmében, hogy kizárólag azt a küzdelmet jeleníti meg, amelynek kimenetele mindkét fél számára végzetes. Galathea attól válik szerencsétlenné, hogy beleszerettek, de eközben ő maga tönkreteszi az alkotót, aki imádja őt. A bálványok építésének és lerombolásának a folyamata lezárhatatlan: hiszen a pusztulás és a halál, ami véget vethetne neki, maga is e folyamat mozzanata lesz. A teatralitás ettől hátborzongató.

Több panoptikumban megvalósult az alkotó eredeti szándéka: a figurák a nézők között hevertek, és kérdésessé vált, hogy a nézők valóban nézők-e, vagy a panoptikumhoz tartozó figurák, akiknek az a „szerepük", hogy magukat kívülállónak feltüntető nézőket kell alakítaniuk. Az alkotó szándéka ez volt; a panoptikum azzal az igénnyel lépett fel, hogy életszerű legyen, a kívülállást, megpróbálta felszámolni és mindent elkövetett, hogy a nézőket önmagukkal szembesítse. A vizualitás célja ezért nem az volt, hogy a látvány révén az alkotó elmeséljen valamit, hogy érzékletesen megjelenítsen egy helyzetet, hogy – díszletként – feldíszítse a teret; a vizualitás itt főszereplővé lépett elő. A legkülönbözőbb tárgyak, össze nem illőnek tetsző dolgok halmazában a néző maga is vizuális „tárggyá" válik; feladata nem az, hogy semlegességét megőrizve kukucskáljon, hanem hogy jelenlétével hozzájáruljon a létrehozott világ elmélyítéséhez.

Nem rejti ez magában annak veszélyét, hogy ha a néző ennyire hozzátartozik egy műalkotáshoz, akkor annak mű jellege megszűnik? A Dzsan-panoptikumban a közlésvágy már-már exhibicionista kényszere sokkal erősebbnek bizonyult annál az igénynél, hogy az alkotó egy műalkotást teremtsen. A művészt jobban izgatta az, hogy bevezessen bennünket egy olyan világba, amelyből nincsen visszaút és megosszon velünk olyan élményeket, amelyek sokkal kellemetlenebbek annál, semhogy el lehetne felejteni őket. Ha ragaszkodunk az esztétikai kategóriákhoz, akkor műve nem zárt, hanem nyitott volt, és mint ilyennek, az lett a következménye, hogy a néző nehezen tudja eldönteni, hol fejeződik be a mű, és hol kezdődik el az, ami már nem mű. Amikor az alkotó által gondosan felépített bábu – alighanem élete értelme és célja – az emelvényről lezuhan, és alkotóját is maga alá temeti, akkor ez látványnak „szép"; de abban a pillanatban, hogy rájövünk, hogy nemcsak egy színpadi helyzetről van szó, hanem El Kazovszkij egyáltalán nem titkolt önéletrajzáról, akkor a néző feszengeni kezd: az életről és a halálról szóló panoptikum az ő biztonságát is kezdi megrendíteni. Szemünk előtt épül fel valami, amibe minden hitet belevetettek, és azután az magát az alkotót teszi tönkre: a helyzet nem ad feloldódást. A látott dolgokat csakis úgy tudjuk megfejteni, hogy közben magunk is beléjük bonyolódunk.

A látvány a Dzsan-panoptikumban úgy áll egybe, hogy a megszokott tárgyak szokatlan elrendeződésbe kerülnek, sőt maguknak a tárgyaknak a tárgyszerűsége is kérdésessé válik. Ha az élet úgy hozza, az emberek alkalmasabbak arra, hogy tárgynak tekintsük őket, mint a megszokott értelemben vett tárgyak. A szép nő: szép tárgy, akit megnézünk; a szerelmes: leigázott, béna tárgy, aki úgy zuhan a másikba, mint egy darab kő. Mindegy, hogy kibe lesz az ember szerelmes; de sokatmondó, hogy a szerelem tárgyáról beszélünk. Akibe az ember szerelmes, az tárggyá íródik át: passzívan és tehetetlenül kénytelen elviselni, hogy beleszeressenek. És az eltárgyiasítás mindennapjaink állandó társasjátéka: többnyire eldönthetetlen, hogy embertársainkban az embert vagy a közömbös tárgyat tarjuk-e fontosabbnak. Nehéz éles határt húzni; és miközben tárggyá tesszük a másikat, észrevétlenül az elmúlás felé tessékeljük. A Dzsan-panoptikumot nem nevezhetjük optimista mítosznak: élők és holtak e kavalkádjában kiderül, hogy mégoly mértéktelenül szeressünk, szenvedjünk, élvezzünk is, az eredmény nem tőlünk függ.

A pontos dramaturgiával megtervezett játék tetőpontja az a pillanat, amelyben a játékmester a bálványok pusztulását követően körülnéz. A legjobb szándéktól vezérelve idézte elő maga körül az elkerülhetetlen pusztulást, aminél nyomasztóbb csak az lett volna, ha a bálványépítést el sem kezdi. A játékot nézve úgy tűnik, hogy elkerülhetetlen ez a végkifejlet. E csatatér lenyűgöző gazdagsága, az összekuszálódó testek, kelmék és kellékek barokk festőisége olyan tökéletesen megtervezett látványt, érinthetetlen egységet kínált, hogy éppen ez tette kétségessé, hogy a játékon belülmaradva elképzelhető-e más vég, mint ez a paradicsomi sírkert. A játékot első pillanattól kezdve a feszültségek mozgatták: miként a mindent megálmodó Arkheszilaosz is ideák és kétségek között őrlődött, úgy egymást tagadó és ettől még hevesebb erők (szépség és jóság, csábítás és odaadás, leigázás és uralkodás) éltették a bálványokat is. Mindezeknek az energiáknak azonban végső soron egyetlen eredője volt: a játékmester teremtő vágya, amellyel megalkotta a bálványokat. A kialakuló feszültségek pedig visszfényei csupán a teremtéssel járó eredendő feszültségnek: miközben a semmiből létrejön valami, létrejön az is – Claudelt idézve

–, ami „a nemlétezőn keresztül létezik". A pusztulás elkerülhetetlen következménye a teremtésnek, amit a játékban a látvány gazdagsága nem leplez, hanem erősít.

Az utolsó szó joga ezért nem a teremtményeké (bálványoké), hanem a teremtőé. Pygmalion ismét magára marad, s miközben önmaga testére rejtélyes jeleket kezd írni, a következő szöveg hangzik fel: „Arkheszilaosz egy eddig még fel nem fedezett mondása szerint: az ember élete során mások és önmaga emlékművévé válik. E folyamatos emlékművesedésben és emlékművesítésben minden mozdulat és mozdulatlanság karcol is a mellette emelt emlékművekre. Ha nincsen közelünkben megfelelő anyagú emlékmű, vagy ha nem akarjuk a már felállított emlékműveket rongálni, akkor írjunk, illetve rajzoljunk önmagunkra. Ez az emlékművédelem." Az önmagára író alkotó látványával fejeződik be ez az igen pontosan és szigorúan felépített előadás. És tapasztalva, hogy mi a bálványteremtés eredménye, az immár önmagából bálványt készítő alkotó látványa valóban az egyedül lehetséges befejezésnek tűnik.

Az első Dzsan-panoptikum előadásának ideje: Budapest, 1977. június 1. Ennek és a további tizennégy panoptikumnak a címe: „Dzsan-panoptikum, avagy játék az eltárgyiasításról". A tizenhatodik változat óta a cím: „Arkheszilaosz álma, avagy Dzsan-panoptikum". Az utolsó, 29. panoptikum előadására 1988. február 5-én került sor. A játék minimum három, maximum tizenhét szereplőt igényel. Szereplők: Pygmalion és Galathea, tetszőleges számban (Galatheát helyettesítheti Csipkerózsika vagy Coppelia).

A játék folyamata: Galathea-készítés, később az elkészült fétis felélesztése, esetleg felhasználása (pl. idill Galatheával), illetve elhasználása. Ezt követően emlékműkészítés, minden panoptikum az előzőre épül rá, s annak folytatása és fordítottja: az építés rombolás és fordítva.

Mottók: 1. „Ludwig király halálosan szerelmes a fiatal Helmut Bergerbe; kínjait mérséklendő, eszeveszett építkezésbe kezd, sőt felfedezi a klasszikus balettet mint műfajt és mint morfiumszármazékot."

2. „Minden út a magánketrecbe vezet."

3. „Elfojtott (levezetett) műemlékrongálás, tudatos műemlékvédelem mellett: ha az emlékműre nem írhatunk (és nincs a közelben pad), akkor írhatunk önmagunkra az adott emlékmű alatt, ritkán: fölött. Ily módon szublimálódik a birtokbavétel, illetve a nyomhagyás kényszerítő szükséglete. Minden járókelő, míg él, saját életének kötelező műve és emléke. Emlékműve önmagának, önmaga előtt is. Hát még másoknak, és mások előtt! Kire nem vonatkozna a műemlékvédelem?"

inkább a külső fenyegetéssel szembeni védekezés erősíti. Ez a védekezés ritkán sikeres, ezért a nacionalista érzület előbb-utóbb a hazai társadalomban keres magának célpontot, melynek rovására elégtételt szerezhet magának. Az „idegen" csoport funkcionális alkotóeleme a térségben kialakult nemzetállamoknak. Az idegen – rendszerint valamilyen etnikai vagy vallási kisebbség, de lehet osztályellenség vagy politikai irányzat is – az, akivel szemben markánsan megfogalmazható a nemzeti azonosság tartalma: *mi*, akik nem *ők* vagyunk. A belső ellenség a nemzeti önelidegenedés teremtménye, az iránta megnyilvánuló gyűlölet tudattalan alapja rejtett öngyűlöletünk. Jobban kéne szeretni magunkat, hogy egymást is tudjuk szeretni.

A szolidaritás pedig felelősségtudat: saját életünkért, következésképp egymásért, végső fokon minden életért. Politikai kultúránk ma ezen az alapon újulhatna meg. Akik ellenben úgy vélik, hogy mindez olyan teher, amitől a felfelé kapaszkodó magyar gazdaságot meg kell szabadítani, azok ne a tőke, hanem a gyűlölet és az erőszak gyors akkumulációjával számoljanak.

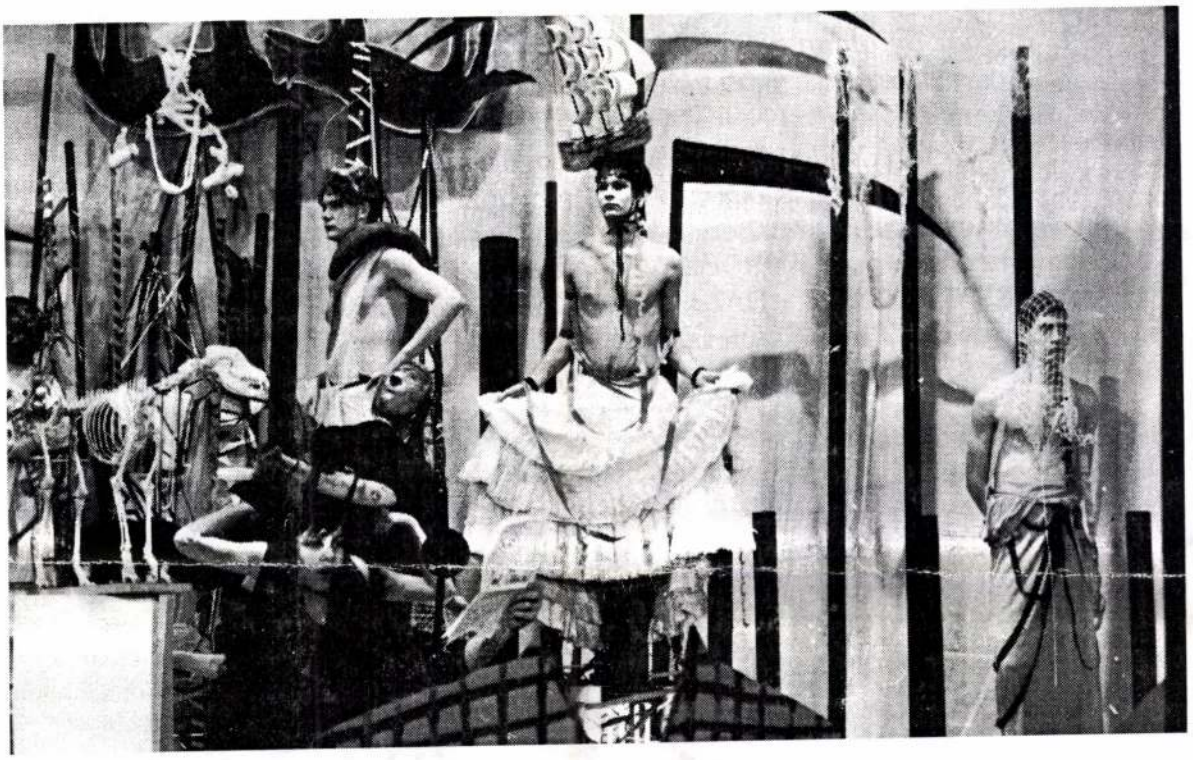

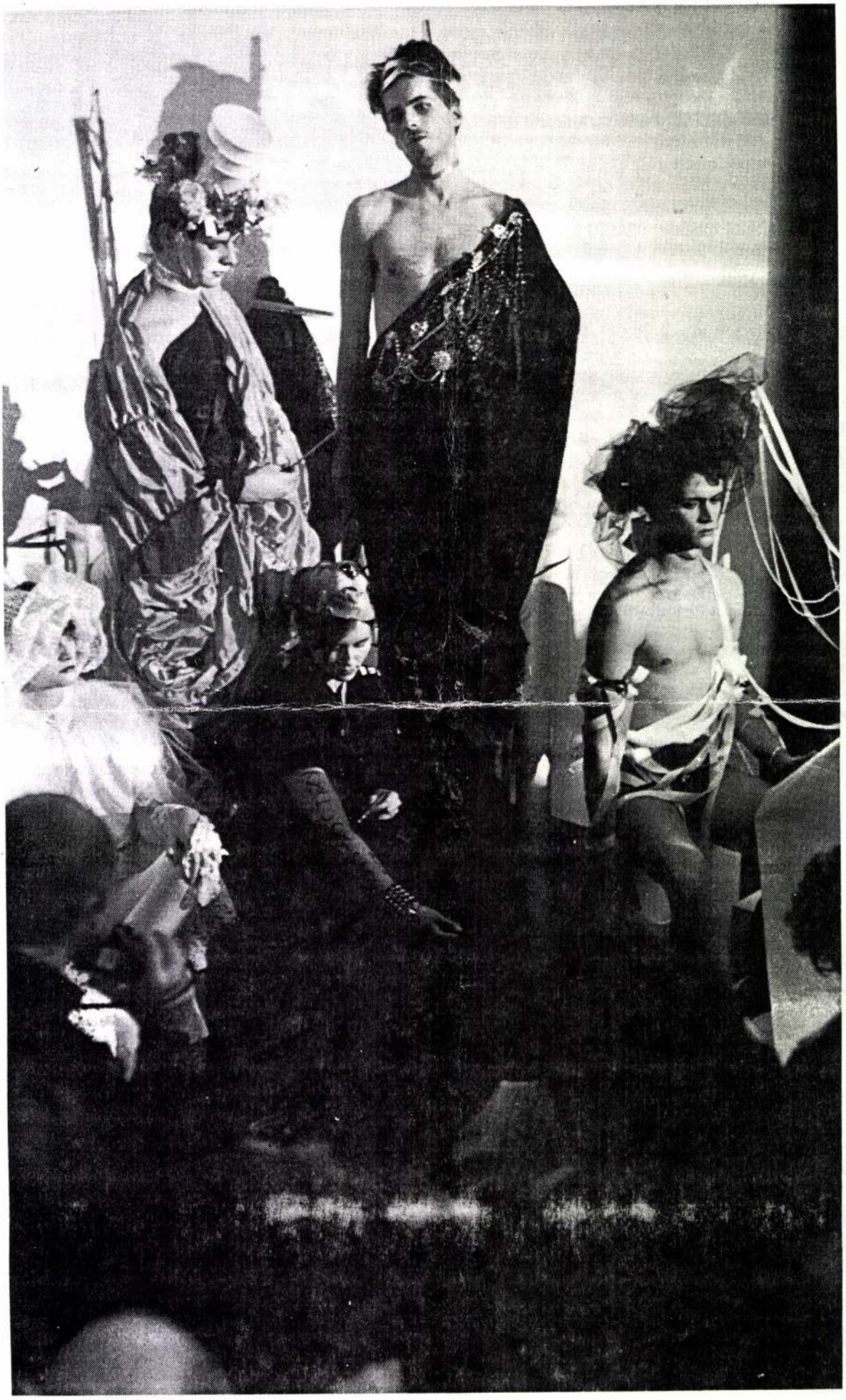

53 PYGMALION, GALATHEA

EL KAZOVSZKIJ

FÖLDÉNYI F.László: Pygmalion, Galathea : El Kazovszkij „Dzsan-panoptikuma" (XXIX), avagy „Arkheszilaosz álma" (IX) - Játék Pygmalionról és Galatheáról. = 2000 3.évf. 11.sz. 1991 46 - 55.p. és ill.

EL Kazovskij

TV. 1992. január 10. 2. vasatorna 20.00
(H)arcképek

Hosszú ünnepjü a mesterrel + Keserü Katalin
horvátolása.

Miličin, biblia 488
Milin→Prága, Národni Galéria
Minden, dóm 443
Misina, vár 397, 827
Miskolc 392, 395
– pecsétje 163
– ötvösök 249, 810
– Szt. István-plébániatemplom 395, 683, 861
– Hermann Ottó Múzeum
– – kőfaragvány a dédesi Szentlélek-kolostortemplomból K: 891
– – Diósgyőr, vasajtótöredékek 260
– – Kurityán, nyárádi pálos kolostor, Perényi Imre sírköve 57, 587, 848; K: 1229
– – Rudabánya, vasajtó 260, 404; K: 863, 890
Misle 146
Mistelbach 143
Mlynica→Malompatak
Mnichovo Hradiště, sírkő
Modor (Modrá: CS), plébániatemplom 61, 77, 410, 829
Mohos (Poruba: CS), plébániatemplom, falképek 478–479, 838
Mojna→Muzsna
Moldava nad Bodvou→Szepsi
Moldovenești→Várfalva
Montevergine, kegykép 224
Monza, székesegyház
– Keresztelő Szt. János-szobor 645
– kincstár, Gian Galeazzo Visconti kelyhe 233
Monyorókerék (Eberau: A)
– vár 677

EL KAZOVSZKIJ

BABARCZY Eszter: A vonal és a gömb : Beszélgetés El Kazovszkijjal a verbálisról és a képről. = Nappali Ház, IV.évf.2.sz.1992. 15 - 2o.p.ill.

DIE POLITISCHEN BEZIRKE DES BURGENLANDES

EL KAZOVSZKIJ

SZIKSZAI Károly: Emlékművekben gondolkodni : Beszélgetés El Kazovszkij festőművésszel. = ÉS XXXVI.évf. 13. sz. 1992 március 27. 7. p.

M E G

1992. március 31-én, ked
tekezlet lesz az igazgat
kor kezdődő Collegium Ar
nést kérek.

Budapest, 1992. március

dasági Egyetemen. A már nemzetközi hírű, rangos művészeket felvonultató vásár-kiállítás a galériák részvételére épít, de az egyéni bemutatkozást is lehetővé teszi. A szakemberekből álló zsűri kizárólag a magas színvonalat tartotta szem előtt a művek kiválasztásakor, nem irányzatokat és műfajokat.

El Kazovszkij rajza

A képzőművészeti tanácsadással foglalkozó, 1991 októberében alakult *Ready Made* nevű kereskedelmi vállalkozás (amely a Fészek Galériát és a Várfok 14 galériát szponzorálta) vezetője, *Legéndy* Péter a sajtótájékoztatón elmondta, hogy mindenekelőtt *a polgári kultúra értékszemléletének újrateremtéséhez szeretnének segítséget nyújtani.* Nagy szükség van erre Magyarországon, ahol a műkereskedelem még nem tudott igazán kialakulni, nincs hazai piac, holott a képzőművészet Nyugat-Európában, Amerikában komoly befektetésnek is számít. Ahhoz persze, hogy ez nálunk is így legyen, türelmes és hosszú ízlésnevelésre van szükség, meg kell teremteni a kortárs magyar képzőművészet presztízsét itthon is. Míg szerte a világon veszik és nyilvántartják sok magyar művész műveit, itthon sok-

Külön tanulmányt kellene írni arról, hogy ebben ki, mennyire hibás. Az biztos, hogy a sajtónak, a rádiónak, a televíziónak kulcsszerepe lehetne abban, hogy közelebb kerüljön az emberekhez mindaz, ami érték, ami kultúránk része, ami hírünket öregbíti a világon. A *Fészek Galéria* vezetője elmondta, hogy sorozatot indítottak a Fészek Klubban: azokat a műveket mutatják be, amelyeket alkotójuk eladott külföldre, és amelyeket itthon soha többé nem láthatunk.

A *Fészek Galéria Erdélyi* Miklós, *Fehér* László, *Halász* Károly, *Klimó* Károly, *Konkoly* Gyula, *Nádler* István műveit állítja ki; a *Várfok 14 Galéria Bodóczky* István, *Bukta* Imre, *Gábor* Imre, *Gerber* Pál, *El Kazovszkij*, *Kicsiny* Balázs, *Szemethy* Imre, *Szirtes* János, *Szűcs* Attila, *Újházi* Péter munkáit; a *Ready Made Bálint* Ildikó, *Erdély* Miklós, a New Yorkból nemrég hazatelepült *Jakovits* József, *Lukoviczky* Endre, *Kovács* Attila, *Pauer* Gyula és *Türk* Péter munkáit. A felsoroltakon kívül szerepel a vásár-kiállításon *Balla* Attila, *Barabás* Márton, *Fajó* János, *Kocsis* Imre, *Gábor* Áron, *Szemenyey-Nagy* Tibor, *Klimó* Károly, *Soós* Tamás, *Záborszky* Zoltán, *Kopasz* Tamás, *Gergely* Nóra, *Mazzag* István, *Bak* Imre, *Farkas* Ádám, *Bodóczky* István, *Kiss* Ilona; Jugoszláviából *Bálind* István, Milorad *Kristic*, *Penovác* Endre, Olivera *Sreckovic*; Oroszországból Timur *Novikov*; Grúziából Mamuka *Dzsaparidze*; Németországból Ioan *Bunus*, Romániából Ana *Lupas*, Mircea *Sparatu*; Franciaországból *Szlávik* András. A galériák közül jelen lesz az eveART, a K.A.S., az *Első Magyar Látványtár Alapítvány*, a badacsonytomaji *Pandora*, a szentendrei *Arteria* és a *Clara*.

Az Art Expo kuratóriumának tagjai: Johan *Van Dam*, *Beke* László, *Keserű* Ilona, *Jerger* Krisztina és *Csanády* Dániel.

(ferch)

Magyar Nemzet, 1992. március 18. 10. i

EL KAZOVSZKIJ

Budapest ART EXPO

A második *Nemzetközi Kortárs Képzőművészeti Vásárt* vasárnap délután hat órakor nyitják meg a *Közgaz-*

szor visszhangtalanok maradnak kiállításaik, a közönség közönyösen vagy értetlenül megy el alkotásaik mellett.

Eladó: *FONYÓD-ORDACSEHI községben*
3 km-re a Balatontól
300 négyszögöles közműves telkek,
1200,– Ft/n.öles áron.
– Fonyódon lóistálló hozzácsatlakozó réttel.

Érdeklődni: *a 85/51-050 telefonszámon, vagy személyesen a „Balaton" Mg. Tsz. Ordacsehi, Fő u. 150. szám alatti irodában.*

0769

PÁLYÁZATI FELHÍV

A CSŐSZERELŐIPARI VÁLLALAT vállalati ta
vezérigazgatói munkakör betö

A vállalat székhelye: Budapest XI. ker., Budafok
A vállalat vállalatot tanács által irányított állami vállalat, amely az állami v
alapján működő önálló jogi személy.
A vállalat átalakulásának legkésőbbi időpontja 1992.
Alapító szerve: Ipari és Kereskedelmi Minisz

A pályázókkal szembeni alapvető követelmények:
• a vállalati vagyon hatékony és eredményes működtetése,
• az átalakulással és privatizációval kapcsolatos javaslatok a vállalati stratégi
végrehajtása.
A pályázat feltételei:
• felsőfokú – lehetőleg műszaki egyetemi – végzettség,
• legalább 10 éves gyakorlat a szervezőiparban,
• legalább 5 éves vállalati magasabb vezetői gyakorlat,
• legalább 1 nyugati nyelv – német vagy angol – tárgyalási szintű ismerete,
• hazai és nemzetközi szakmai kapcsolatok.
A pályázathoz mellékelni kell:
• részletes szakmai önéletrajzot,
• az iskolai végzettséget és szakmai képzettségét tanúsító okiratok másolatai
• 3 hónapnál nem régebbi erkölcsi bizonyítványt,
• a vállalat társasággá történő átalakulási javaslatát.

A pályázatokat 1992. április 17-ig kérjük elküldeni a következő címre, Csősz
elnöke, 1117 Budapest, Budafoki út 95–97. A zárt borítékra kérjük jelöl
A pályázat kiértékelésének határideje: 1992. ap
A pályázattal kapcsolatos felvilágosítást dr. Megyery Szabolcs vezető jo
A pályázatokat a bíráló bizottság bizalmasan

EL Kazovszkij

FORGÁCS Éva: Sivatagi opera. = Magyar Napló, IV.évf. 8.sz.1992. április 15. 41.p. ill.

Bp.,Várfok 14 Műhely Galéria, 1992

s felé, főként arcképszobrain, *Vilt*
arcol.
ányról hajtott. Éveken át a belga
rmeke egyhangú, komor színei és
mot, Rouault-ból pedig az a he-
estő vaskos sávokkal abroncsozta
csendéletein az egykori *fauve*-ok
ük, hogy túlzott nyakassággal ra-
részt előképeiből ismert meg, ak-
ondottunk a régi Barcsayról. Itt-
t éreztük, hogy konoksága olyan
ődnie. Állandóan sötét, maszatos
ésének gépies egyformasága pedig
ott. Persze, Barcsay képei mellett
gészükben kielégítetlenül hagytak
melyeket ép dallamösztön sugallt.

EL Kazovszkij

BABARCZY Ezter: Narancsgaléria : El Kazovszkij.

= Magyar Narancs, IV.év.16. 1992.aug.5.

25.p., ill.

Szalkay Kanyó Leona

Nekr. Kreutzer Dezső = Szivárvány, 14. 128.; Ligeti = Szivárvány, 14. 127.

Szamosi József 1915–

(– –: Írások – vallomások. München, 1982.)
Ism. Szakolczay Lajos = HungÉrt, 3–4. 163–164.

Szántó György 1893–1961

– –: Stradivari. Regény. (Szöveggond. jegyz. Sugár Erzsébet.) Bukarest, Kriterion, 481 l.

Szapudi András 1939–

– –: Az ivadék. Két kisregény. Szépirod. 125 l.
Az ivadék. – Csontjaink esőben.
Ism. Fábián Ferenc = FehérmH, szept. 1. 13.; Lengyel András = SomogyiNlap, júl. 21. 5.; Tarján Tamás = Nszab, júl. 17. 7.

Száraz György 1930–1987

– –: Császárlátogatás. [Drámák.] Magvető, 510 l.
A vezérkari főnök. – Gyilkosok. – Hajnali szép csillag. – Császárlátogatás. – III. Béla.
Ism. Alföldy Jenő = ÚjT, 17. 2.; Kőháti Zsolt = Kr, 11. 24–25.; Lengyel András = SomogyiNlap, máj. 24. 5.; Marton Gábor = Nszab, jún. 6. 7.; Száraz György = Kvilág, 3. 6.; Tarján Tamás = Nszab, ápr. 25. 7.

ORGE LUIS BORGES

A krimi

Van Wyck Books írt egy könyvet *Új-Anglia virágzása* címmel. Ez a könyv egy olyan különös tényről szól, amelyet csak az asztrológia magyarázhat meg: zseniális emberek virágzásáról a múlt század elején az Egyesült Államok egy kis területén. Természetesen kedvelem ezt a New Englandet, amelyben olyan sok minden megvan az Old Englandből. Könnyen készíthetünk egy végeérhetetlen névsort. Ide sorolhatnánk Emily Dickinsont, Herman Melville-t, Thoreau-t, Emersont, William Jamest, Henry Jamest és aztán Edgar Allan Poe-t, aki Bostonban született, ha jól emlékszem, 1809-ben. Közismert, hogy az évszámokban nem vagyok valami erős. A krimiről beszélni annyit tesz, mint Edgar Allan Poe-ról beszélni, mert ő találta ki a műfajt; de mielőtt erről a műfajról beszélnénk, érdemes megvitatni egy apró kérdést: léteznek-e vagy sem irodalmi műfajok?

Ismeretes, hogy Croce *Esztétikájában* – óriási *Esztétikájában* – azt mondja valahol: Az az állítás, miszerint egy könyv regény, allegória vagy esztétikai értekezés, körülbelül annyit ér, mint ha azt mondjuk, hogy sárga a borítója és a harmadik polcon balra található. Azaz, tagadja a műfajokat és állítja az egyéneket. Ehhez hozzáfűzhetjük, hogy noha minden egyed valóságos, ahhoz, hogy meghatározzuk őket, általánosítanunk kell. Persze az én állításom is általánosítás, vagyis nem megengedhető.

Gondolkodni annyi, mint általánosítani, és ahhoz, hogy valamit állítsunk, szükségünk van ezekre a hasznos platóni archetípusokra. Akkor hát miért ne állítanánk azt, hogy vannak irodalmi műfajok? Hadd tegyek ehhez egy személyes észrevételt; az irodalmi műfajok talán kevésbé függenek magától a szövegtől, mint attól a módtól, ahogyan olvassák őket. Az esztétikai tény megköveteli az olvasó és a szöveg egyesülését, és csak ebben az esetben létezik. Abszurdum lenne azt feltételezni, hogy egy kötet sokkal több, mint egy kötet. Akkor kezd létezni, amikor egy olvasó kinyitja. Attól fogva létezik az esztétikai jelenség, amely hasonlíthat arra a pillanatra, amelyben a könyv megfogant.

Tájkép, csendélettel XI.

Van egy jelenlegi olvasótípus, a krimiolvasó típusa. Ezt az olvasót – és ez az olvasó a világ minden országában megtalálható, és száma milliókra rúg –, ezt az olvasót Edgar Allan Poe nemzette. Tételezzük fel, hogy ez az olvasó nem létezik, vagy tételezzünk fel valamit, ami talán érdekesebb: hogy egy tőlünk nagyon távoli személyről van szó. Lehet egy perzsa, egy maláj, egy iskolázatlan ember, egy gyerek, akinek azt mondják, hogy a *Don Quijote* egy krimi; tételezzük fel, hogy ez a feltételezett személy már olvasott bűnügyi történeteket, és elkezdi olvasni a *Don Quijoté*t. És mit olvas?

„La Mancha egy bizonyos falujában, amelynek a nevére nem akarok emlékezni, élt nemrégiben egy hidalgó...", és az olvasó máris tele van gyanúval, mert a bűnügyi történetek olvasója olyan olvasó, aki hitetlenkedve, gyanakodva olvas, valami egészen sajátságos bizalmatlansággal.

Például, amikor azt olvassa: „La Mancha egy bizonyos falujában...", máris gyanakszik, hogy nem is La Manchában történt, ami történt. Azután azt olvassa: „amelynek a nevére nem akarok emlékezni...", S azt gondolja: vajon miért nem akar emlékezni Cervantes? Nyilván azért, mert ő a gyilkos, a bűnös. Majd: „nemrégiben...", azaz ami történik, valószínűleg nem lesz olyan rémisztő, mint a jövő.

A bűnügyi történet speciális olvasótípust hozott létre. Erről rendszerint megfeledkeznek, amikor Poe munkásságát értékelik; mert ha Poe megteremtette a bűnügyi történetet, utána megteremtette a bűnügyi történetek olvasóját is. Ahhoz, hogy megértsük a bűnügyi történetet, figyelembe kell vennünk Poe életének általános kontextusát. Szerintem Poe óriási romantikus költő volt, és nagyobb volt művének egészét illetően, művéről való emlékezetünkben, mint műveinek egy-egy oldalán. És prózája jobb, mint költészete. Mert mit is találunk Poe költészetében? Azt találjuk, ami Emerson mondását igazolja; Emerson *jinglemann*ek nevezte, csilingelő, csengő-bongó szavúnak. Egy kisebbfajta Tennysonnal van dolgunk, bár vannak persze szép sorai. Poe olyan figura volt, amely több árnyékot vet egyszerre. Mennyi minden ered Poe-tól?

elérésére. (Az utólagos jóváhagyás nem is marad el.) Sátori a racionalitás, a számítás, a nehézségeket legyűrni képes ész embere: jellegzetes megszólalása a váratlan kérdés, amelyről később rendszerint kiderül, hogy éppen a lényeget ragadja meg.

Az alá-fölérendeltségi viszonyok, a természet és civilizáció, érzelem és rácio hálózatában különleges helyzetet foglal el Kántor. Az elbeszélői nézőpont, amelyből minden látszik, amely gond nélkül tevődik át hol Csupati, hol Sátori, hol valamelyik mellékszereplő tudatába, Kántorban is otthonra lel: belepillanthatunk abba a sajátos intelligenciába, magas fokú tudás és mulatságos tudatlanság azon kevercsébe, amely az állatot jellemzi. Kántor egyesíti magában Sátori és Csupati vonásait. Lényeglátó képessége, iniciatív jelleme, szakismerete Sátorit idézi; hűsége, ragaszkodása, alávetettsége, büszkeséggel vegyes törleszkedése Csupatit juttatja eszünkbe. Az úr és szolga, az irányító és a végrehajtó, az ész és a természetadta intuíció, a borongós, elvont parancsnoklás és a ,,vidám parírozás'' duális rendszerében különös, oszcilláló hely az övé.

E hármas körül, kisbolygókként vagy csillagporként örvénylik a felettesek, segédszemélyzet, család, nők, ismerősök hada. Szemben velük pedig: a bűnözők, az ellenfél, a gonosz áttekinthetetlen, kusza hordája. Mik kavarognak e körben? Nők, nők, nők; meg a Moulin Rouge, a lóverseny, kávéházak, ital, kábítószer, fegyver. Sőt: ,,Néhány, birtokából kikopott szőlősgazda, egy nyugalmazott tanító, két-három hajdani csendőr'', akik összeesküvést szőnek – vagy inkább ,,amolyan ostoba izgatás'' ez, amely ,,lehet egy bűncselekmény leplezése is'', mint Sátori rátapint.

Hogy hol fészkel a gonosz, hol az erény, s hogy miről ismerszik meg, az soha nem lehet kétséges. A mindentudó elbeszélő pedig kézenfogja olvasóját, előre jelzi a veszélyeket és a megoldásokat, s egy pillanatra sem hagy bizonytalanságban a három főhős tetteinek megítélését tekintve. Az első részben röpke két oldalon belül értesülünk a következőkről: a nyomozás érdekében kiderítik a gyanúsítottról, hogy priusza ugyan már nincs, de büntetve már volt, s a rendőrségnek ez az érdekes; hogy két detektívet ,,ráállítanak'' a nyomára, egyikük követi, másikuk lehallgatja a telefonját; s végül, hogy távollétében akarják megejteni a házkutatást. A mai – romlott – olvasó hajlamos lenne iróniát, esetleg bújtatott bírálatot, neadj'isten helytelenítést kiolvasni mindebből – de súlyosan téved. A szerző tárgyilagos, évődő hangja nem hagy kétséget afelől, hogy nincs itt helye semmiféle duplafenekű értékelésnek. Az értékrend olyan kemény és hűvös, mint a veszedelmes bűnözők csuklóján csattanó bilincs.

Az elbeszélő idejekorán jól elhelyezett jelekkel azt is tudtunkra adja, hogy hol, milyen melegágyban tenyészik a bűn, kikre kell majd odafigyelnünk. Ha egy szereplő ,,bozontos szakállal keretezett arcú'', akkor fél oldal elteltével kiderül róla, hogy morfinista, s ennyit sem kell már várnunk arra, hogy megtudjuk: festőművész, aki úgy érzi: ,,barbár lelkületű világban'' él, ,,ahol az antikrisztus uralkodik''. Naná, hogy ő lesz a gyilkos. A társaság, amelybe belekeveredett, pedig olyan gyanús alakokból áll, akik között van teozófus, ,,egy kiugrott kispap, kezdő költők, egy matróz, ez is költőféle...'' – sőt, a társaság rendszeresen összejár. Nem is csoda, hogy Sátori azonnal a lényegre tapint: ,,Ha azt is tudja – mondja a főhadnagynak –, hogy mikor lesz a legközelebbi összejövetel, máris szólhatunk az erkölcsrendészetnek.''

S minthogy az elbeszélő pozíciójából a bűn ellentéte a tiszta erkölcs, világos, hogy a művet át- meg átszövi a törvényesített szerelmi kapcsolat motívumköre is. Hogy a szerelem házasságban kell hogy végződjön, Sátori számára annyira magától értetődő, hogy elmaradt (persze presszóbeli!) randevúja miatt így kesereg: ,,Ebből se lesz házasság''. A másik oldalon pedig egyre-másra bukkannak fel a szeretői, vadházas, élettársi viszonyban élő gyanús alakok.

A sima, egyenes, aggálytalanul előrehaladó írás- és látásmód, amelyet nemhogy a posztmodern, de még a viharzó romantika vagy a krimikonvenciók feslett szenzációhajhászása is érintetlenül hagy, nemcsak az elbeszélőnek az ábrázolt cselekményekhez fűződő modalitásában, hanem a cselekményvezetés szintjén is érzékelhető. A bűntény elkövetésétől minden kacskaringó, téves nyom vagy félrevezető szál nélkül száguldunk előre a leleplezésig; legfölebb a ,,pontosan hogyan és miért tette'' kérdése marad rövid ideig megválaszolatlan. Az elbeszélő ebben a tekintetben is előzékenyen siet olvasói segítségére. Gondosan vezeti az olvasót a különben nem túl bonyolult felderítési manőverekben (ezek olykor a labirintus egyik határesetét: a folyosót juttatják eszünkbe). A klasszikus formálás nem tűri a feszültséggel való oktalan játékot; nem célja, hogy az olvasó alantas ösztöneire hatva zaklasson fel vagy váltson hangulatot.

Emlékezzünk csak vissza a híres jelenetre, amikor Kántor elvész a barlangban: gazdája, ,,Csupati idegesen mászkált a barlang mennyezetéről leszakadt kőtömbök között. Sátori eközben azon töprengett, vajon a barlangnak van-e másik kijárata is?'' S itt új bekezdés kezdődik: ,,Kántor valóban szagot fogott egy hatalmas üreg szélén kígyózó agyagösvényen.'' Tankönyvek lapjaira méltó szerkesztés: még mielőtt átragadna az olvasóra az aggodalom, feltámadna benne az izgalom, ezek a klasszikus hűvösségű kompozícióhoz méltatlan érzelmek, az elbeszélő megnyugtató, a durva éleket elsimító gesztussal hozza tudomására, hogy minden a legnagyobb rendben van.

Ubi sunt... – sóhajtasz fel, kedves olvasó –, hol vannak, ó hol? Hová tűnt a szerkesztés édeni egyszerűsége, a lélekábrázolás áttekinthetősége, az értékrend rendíthetetlen biztonsága? A bájos állathumor, a derék magyar rendőr alakja? A szobányi számítógépek, ördöngös rádiótelefonok és csodás technikai nyomozóeszközök néma csodálata?

Örök értékeket felmutatni, ó olvasó, ma is kínzó-édes feladata volna rendőrregényeinknek. Mert vesztett-e aktualitásából a kemény, férfias, erkölcsös rendőrség követelése? Elavult-e Kántor hűsége a megfontolt, erős rendcsinálók iránt és olthatatlan gyűlölete a felforgatók ellen? Félre a költői kérdésekkel! Szögezzük le: érett, leszűrt, kiforrott alkotás ez, amely – ismétlem – klasszikus kiegyensúlyozottságával, bölcsességével, tartózkodó, szemérmes erkölcsiségével a *Spätwerk* minden jellemző jegyét magán viseli. Megismételhetetlen. Példa. Örök.

Tájkép csendélettel XII.

Elmondhatjuk, hogy van két ember, aki nélkül a jelen irodalma nem lenne az, ami; ez a két ember amerikai és a múlt században élt: Walt Whitman – tőle származik az, amit közéleti költészetnek nevezünk, tőle származik Pablo Neruda, rengeteg dolog származik tőle, jók és roszszak vegyesen; és Edgar Allan Poe, akitől Baudelaire szimbolizmusa származik, aki a tanítványa volt, s hozzá imádkozott minden este. Két tény származik tőle, amelyek egymástól nagyon távolinak tetszenek, ám nem azok; rokonok egymással. Tőle származik az irodalomnak mint intellektuális tevékenységnek a felfogása, és a bűnügyi történet. Az első – miszerint az irodalom az elme tevékenysége, nem a léleké – rendkívül fontos. A másiknak csekély a jelentősége, noha nagy írókat inspirált (gondoljunk Stevensonra, Dickensre, Chestertonra – aki Poe legjobb örököse). Ez az irodalom alantasnak tűnhet, és tényleg hanyatlóban van; jelenleg túlhaladta, illetve kiszorította helyéből a sci-fi, amelynek egyik lehetséges atyja ugyancsak Poe.

Térjünk vissza a kezdethez, ahhoz a felfogáshoz, hogy a költészet az elme alkotása. Ez minden korábbi hagyománynak ellentmond, amelyek szerint a költészet a szellem, a lélek tevékenysége. Itt van a Biblia rendkívüli esete, különböző szerzők, különböző korokban, különböző témáról szóló szövegei, amelyeket azonban mindenestől egy láthatatlan személyiségnek tulajdonítanak: a Szentléleknek. A feltevés az, hogy a Szentlélek, az istenség vagy egy végtelen értelem különböző műveket diktál különböző írnokoknak különböző országokban és különböző korokban. Ezek a művek például a metafizikus párbeszéd, Jób könyve, a történelem, a Királyok könyve, a teogónia, a Genezis és a próféták jövendölései. Ezek a művek különböznek egymástól, és mi mégis úgy olvassuk őket, mintha egyetlen egy személy írta volna őket.

Talán ha panteisták vagyunk, nem kell annyira komolyan vennünk azt a tényt, hogy most különböző egyének vagyunk: egy folyamatos istenség szervei vagyunk. Azaz a Szentlélek írt minden könyvet, és ő olvas minden könyvet, mert hiszen különböző mértékben ugyan, de mindannyiunkban bennünk van.

No mármost: Poe élete, mint ismeretes, elég szerencsétlen volt. Negyvenéves korában halt meg az alkohol, a melankólia és a neurózis következtében. Nem kell részletezznünk, hogy miért volt neurotikus, elég az hozzá, hogy Poe nagyon boldogtalan volt, és vonzotta magához a bajokat. Hogy szabaduljon tőlük, azért csillogtatta, sőt, talán el is túlozta értelmi képességeit. Poe nagy romantikus költőnek tekintette magát, zseniális romantikus költőnek, főleg amikor nem verset írt, hanem prózát, például amikor Arthur Gordon Pym elbeszélését írta. Az első név, Arthur, illetve Edgar, angolszász, a második: Allan és Gordon, skót, a harmadik pedig, Pym és Poe, ugyanaz. Ő entellektüelnek tartotta saját magát, és Pym azzal dicsekedett, hogy képes bármiről ítéletet mondani, bármit elgondolni. Megírta azt a híres verset, amelyet mindnyájan ismerünk, talán túlságosan is, mert nem tartozik az

Tájkép csendélettel XIII.

igazán jó versei közé: *A hollót*. Utána tartott egy előadást Bostonban, amelyben elmagyarázta, hogyan jutott el a vers témájához.

Először a refrén tulajdonságait vizsgálta, majd az angol fonetikát. Azt gondolta, hogy az angol nyelv két legemlékezetesebb és leghatásosabb hangja az *o* és az *r*; ezután rögtön ráakadt a ,,never more'', azaz ,,soha már'' kifejezésre. Kezdetben ez volt minden. Aztán másik probléma következett, meg kellett indokolnia ennek a szónak a rekonstrukcióját, mivel elég különös, ha egy emberi lény minden strófa végén megismétli, hogy *never more*. Erre azt gondolta, hogy nem kell racionális lénynek lennie, s ebből arra a gondolatra jutott, hogy egy madár lehetne, amely beszélni tud. A papagájra gondolt, de a papagáj nem méltó a költészet méltóságához; és eszébe jutott a holló. Azaz, éppen Charles Dickens *Barnaby Rudge* című regényét olvasta, s abban szerepel egy holló. Volt tehát egy hollója, amelyiknek az a neve, hogy *never more,* s amelyik a saját nevét hajtogatja. Ez volt minden, amiből Poe kiindult.

Aztán arra gondolt: mi a legszomorúbb, a legmelankolikusabb dolog, amit el lehet képzelni? Bizonyára egy szép nő halála. És ki az, aki a legjobban fájlalhatja ezt a dolgot? Természetesen a nő szerelmese. És akkor kitalálta a szerelmest, aki most vesztette el menyasszonyát, akit Leonore-nak hívnak, hogy a neve rímeljen a ,,never more''-ral. És hová helyezze el a szerelmes férfit? Azt gondolta: a holló fekete; hol tűnik szembe leginkább a feketeség? Valami fehérrel kontrasztban, például egy mellszobor fehérsége mellett, s a szobor kinek a szobra legyen? Pallasz Athénéé, és hol található? Egy könyvtárban. Mivel, mondja Poe, a vers egysége érdekében zárt térre volt szüksége.

Így hát elhelyezte Minerva szobrát egy könyvespolc tetején; ott van a szerelmes férfi, egyedül, könyvekkel körülvéve, és ,,so lovesick more'' szerelmének halálát siratva; aztán jön a holló. És miért jön a holló? A könyvtár nyugodt hely, tehát valami nyugtalannak kell ellenpontozni; elképzeli, hogy vihar van, elképzeli a viharos éjszakát, ami elől a holló bemenekül a szobába.

A férfi megkérdezi, hogy ki az, a holló pedig azt feleli, hogy ,,never more'', aztán a férfi, önkínzó módon, kérdéseket tesz fel a hollónak, hogy az mindegyikre azt felelje: ,,never more, never more, never more'', ,,soha már'', és folytatja a kérdezősködést. Végül azt mondja a hollónak, hogy kitéptem csőrét a szívemből és alakját ajtómból, amit a vers első metaforájának tekinthetünk, és a holló (amely már csupán az emlékezet, a balszerencsénkre halhatatlan emlékezet emblémája), a holló azt feleli: ,,never more''. A férfi tudja, hogy arra van kárhoztatva, hogy hátralévő életében, fantasztikus életében a hollóval társalogjon, a hollóval, amely mindig azt fogja mondani, hogy ,,soha már'' és kérdéseket fog feltenni a hollónak, amelyekre már előre tudja a választ. Poe tehát azt akarja velünk elhitetni, hogy tudatos módon írta ezt a költeményt; de elég egy kissé közelebbről megnéznünk ezt az érvet ahhoz, hogy bebizonyítsuk hamisságát.

Poe eljuthatott volna az irracionális lény ideájához úgy is, hogy nem egy hollót, hanem egy idiótát vagy egy részeget szerepeltet; akkor egy teljesen más és sokkal kevésbé értelmezhető verssel lenne dolgunk. Szerintem Poe büszke volt arra, hogy ő milyen intelligens, és megalkotta saját hasonmását egy figurában, egy távoli figurát választott — akit mindnyájan ismerünk, és aki kétségkívül a barátunk, noha nem törekszik arra, hogy a barátunk legyen —, ez az úr Auguste Dupin, az első *detective* az irodalom történetében. Egy francia úr, egy elszegényedett francia arisztokrata, aki Párizs egyik távoli kerületében lakik egy barátjával.

Itt jön a bűnügyi történet másik hagyománya: az a tény, hogy egy rejtélyt ésszel, intellektuális módon derítenek fel. Ezt a tettet egy intelligens ember hajtja végre, akit Dupinnek hívnak, később Sherlock Holmesnak, még később Brown atyának, és még sok neve lesz, kétségkívül híres nevek. Ám az első, a modell, mondhatnánk, az archetípus, Charles Auguste Dupin úr, aki együtt lakik egy barátjával, és a barát az, aki a történetet elmondja. Ez is hozzátartozik a hagyományhoz, és jóval Poe halála után Conan Doyle ír szerző élt vele. Conan Doyle átveszi ezt a [illegible], amely önmagában is vonzó, két egymástól különböző személy barátságának témáját, amely bizonyos értelemben Don Quijote és Sancho Panza barátsága lesz, azzal a különbséggel, hogy soha nem lesznek tökéletes barátok. Ez a téma tér vissza Kim esetében is, a kisfiú és a hindu pap barátságában, ez a témája Ricardo Güiraldes *Don Segundo Sombra* című regényének is: a csordás és a fiú barátsága. Ez a téma sokszor visszatér az argentin irodalomban, a barátság témája sokszor felbukkan Gutiérrez könyveiben.

Conan Doyle egy elég ostoba személyt talál ki, Watson doktort, akinek valamivel kevesebb esze van, mint az olvasónak; a másik figura hol nevetséges, hol tiszteletreméltó, ő Sherlock Holmes. A dolog úgy áll, hogy Sherlock Holmes intellektuális hőstetteit barátja, Watson meséli el, aki nem győz csodálkozni, és mindig bedől a látszatoknak, és hagyja, ráadásul élvezi is, hogy Sherlock Holmes uralkodjon fölötte.

Mindez már megtalálható az első bűnügyi történetben, amelyet Poe írt, anélkül, hogy tudta volna: műfajt teremtett *The Murders in the Rue Morgue* (A Morgue utcai gyilkosság) című elbeszélésével. Poe nem akarta, hogy a bűnügyi történet realista műfaj legyen, azt akarta, hogy intellektuális műfaj legyen, ha úgy tetszik, fantasztikus műfaj, de amely nem csupán a képzelettől, hanem az értelemtől fantasztikus, mind a kettőtől természetesen, de főleg az értelemtől.

New Yorkba is helyezhette volna a bűntényeket és a detektíveket, ám akkor az olvasó azon morfondírozott volna, hogy a dolgok valóban így történtek-e, hogy a New York-i rendőrség ilyen-e vagy sem. Poe számára kényelmesebb volt, és fantáziája szabadabban szárnyalhatott úgy, hogy az egész Párizsban történik, a Saint-Germain negyed egyik sötét zugában. Ezért van az, hogy az első fiktív nyomozó külföldi, az irodalomban szereplő első detektív francia. Miért éppen francia? Azért, mert a mű szerzője amerikai, és egy távoli szereplőre van szüksége. Hogy ezek a szereplők még különösebbek legyenek, azért másképpen kell élniük, mint a többi

Csillagkép VII.

embernek. Amikor megvirrad, behúzzák a függönyöket és meggyújtják a gyertyákat, amikor pedig besötétedik, sétára indulnak Párizs kihalt utcáin annak a végtelen kékségnek a nyomában, amely, mint Poe mondja, csak egy alvó nagyváros sajátja, ahol egyszerre érezni a sokaságot és a magányt, és amely serkenti a gondolkodást.

Elképzelem, amint a két barát járja Párizs kihalt utcáit, és beszél – miről is? Filozófiáról, intellektuális témákról. Aztán következik a bűntény, s ez a bűntény a fantasztikus irodalom első bűnténye: két nő meggyilkolása. Inkább azt mondanám, hogy a Morgue utcai bűntények; a bűntény erősebb szó, mint a gyilkosság. A következőkről van szó: két nőt meggyilkoltak egy megközelíthetetlennek tűnő szobában. Poe itt kitalálja a kulcsrazárt szoba rejtélyét. Az egyik nőt megfojtották, a másiknak késsel levágták a fejét. Sok pénz van elszórva a padlón, negyvenezer frank, és minden fel van forgatva, ami őrültségre utal. Vagyis brutális kezdettel van dolgunk, mi több, szörnyűvel, és végül eljutunk a megoldáshoz.

De ez a megoldás nem a mi számunkra jelent megoldást, mivel mi már ismerjük a cselekményt, mielőtt elolvastuk volna Poe elbeszélését. Ez a tény egyébként sokat elvesz a mű erejéből. (Ugyanez történik a *Doktor Jekyll és Mister Hyde* analóg esetében: tudjuk, hogy a kettő tulajdonképpen egy személy, de ezt csak Stevensonnak az olvasói tudhatják, aki szintén Poe tanítványa. Ha Doktor Jekyll és Mister Hyde különös eseteről van szó, rögtön az elején feltételezzük, hogy egy személy megkettőződéséről van szó.) Különben is, ki hinné el, hogy a gyilkos nem más, mint egy orangután, egy majom?

A megoldáshoz elég furfangosan jutunk el: azoknak a vallomásáról van szó, akik a bűntény felfedezése előtt léptek be a szobába. Mindannyian hallottak egy rekedtes hangot, egy francia hangját, hallottak néhány tagolatlan szót, egy idegen hangját. A spanyol azt hiszi, hogy német volt, akit hallott, a német azt, hogy holland, a holland azt, hogy olasz, és így tovább; ez a hang a majom nem emberi hangja, és ezután kitudódik a bűntény; kiderül, de mi már ismerjük a megoldást.

Így aztán rossz véleménnyel lehetünk Poe-ról, azt gondolhatjuk, hogy a cselekmény olyan gyenge, hogy teljesen átlátszó. Számunkra igen, de nem átlátszó az első bűnügyi történetek olvasói számára; ők még nem nevelődtek úgy, mint mi, nem voltak Poe invenciói, mint mi. Mi, amikor krimit olvasunk, Edgar Allan Poe kreációi vagyunk. Azok, akik ezt az elbeszélést elolvasták, elámultak, és aztán jön a többi.

Poe öt példát hagyott ránk, az egyiknek az a címe, hogy *Te vagy az*; ez a leggyengébb, azonban később ezt utánozta Israel Zangwill a *The big bow murder*ben, amely a zárt szobában elkövetett bűntényt imitálja. Van ebben egy szereplő, egy gyilkos, akit később Gaston Leroux lemásolt *A sárga szoba titká*ban: a trükk az, hogy a detektív a gyilkos. Aztán van két másik elbeszélése Poe-nak, amely példává vált, *Az ellopott levél* az egyik, *Az aranybogár* a másik. *Az ellopott levél* cselekménye rendkívül egyszerű. Egy levélről van szó, amelyet egy politikus ellopott, és a rendőrség tudja, hogy nála van. Kétszer megtámadják az utcán. Aztán átkutatják a házát; hogy semmi ne kerülje el a figyelmüket, felosztják egymás közt a házat; a rendőrök mikroszkópokkal és nagyítókkal vannak felszerelve. Minden könyvet kivesznek a könyvszekrényből, utána megnézik,

hogy nem új-e rajtuk a kötés, nyomokat keresnek a kőpadlón a porban. Aztán közbelép Dupin. Azt mondja, hogy a rendőrség tévedésben van, hogy úgy gondolkodik, mint egy gyerek, azt hiszi, hogy ha valaki el akar rejteni valamint, azt egy rejtekhelyre teszi, de a helyzet más. Dupin meglátogatja politikus barátját, és az asztalon ott van egy feltépett boríték, mindenki szeme láttára. Rájön, hogy ez az a levél, amelyet mindenki keres. Ez az ötlet, miszerint úgy kell elrejteni valamit, hogy látható legyen, annyira láthatóvá kell tenni, hogy senki ne találja meg. Azonkívül, mindegyik elbeszélés elején Poe értekezik az analízisről, vagy a sakkról, vagy arról, hogy a whist a magasabb rendű vagy a dáma. Minderre azért van szükség, hogy Poe bemutassa, mennyire intellektuális módon fogja fel a bűnügyi történetet.

Poe megírta ezt az öt elbeszélést, és aztán írt egy hatodikat is, *Marie Rogêt titokzatos eltűnését*, amely a legkülönösebb mind közül, de a legkevésbé érdekes mint olvasmány. Egy New York-i bűntényről van szó: meggyilkoltak egy lányt, Marie Rogêt-t, aki, azt hiszem, virágárus volt. Poe egyszerűen az újságból vette a hírt. A bűntettet áthelyezi Párizsba, a lányt Marie Rogêt-nek nevezi, és aztán kitalálja, hogyan történhetett a bűntény. És valóban, évek múlva megtalálták a gyilkost, és kiderült, hogy Poe-nak igaza volt.

A bűnügyi történetet tehát intellektuális műfajnak tartjuk. Olyan műfajnak, amely teljességgel a fikción alapul: a bűntettet egy absztrakt módra gondolkodó ember deríti fel, és nem árulás vagy a bűnöző gondatlansága következtében derül rá fény. Poe tisztában volt azzal, hogy amit csinál, az nem reális, ezért választotta színhelyül Párizst, s az, aki pusztán gondolati úton megfejti a rejtélyt, egy arisztokrata, nem pedig a rendőrség, ezért teszi nevetségessé a rendőröket. Poe tehát egy intellektuális műfajt teremtett. Mi történik Poe halála után? Úgy emlékszem, 1849-ben halt meg; nagy kortársa, Walt Whitman írt róla nekrológot, amelyben azt mondja, hogy Poe olyan művész volt, aki csak a zongora mély regisztereit tudta megszólaltatni, és nem képviselte az amerikai demokráciát — ami Poe-nak egyébként soha nem állt szándékában. Whitman igazságtalan volt hozzá, és Emerson is.

Vannak kritikusok, akik alábecsülik Poe-t. De szerintem, ha életműve egészét nézzük, akkor zseniális, noha elbeszélései, kivéve az *Arthur Gordon Pym*et, nem hibátlanok. Azonban mindegyik megalkot egy személyiséget, egy olyan személyiséget, amelyik túléli az általa alkotott többi szereplőt, túléli Charles Auguste Dupint, túléli a bűntényeket, amelyek már nem rémítenek bennünket.

Angliában, ahol ezt a műfajt a pszichológia felől közelítik meg, születtek a legjobb detektívregények, Wilkie Collins *A fehérruhás nő* és *A holdgyémánt* című művei. Aztán ott van Chesterton, Poe nagy örököse. Chesterton azt mondta, hogy Poe bűnügyi történeteinél nem írt senki jobbakat, de szerintem Chesterton felülmúlja Poet. Poe írt teljesen fantasztikus elbeszéléseket is, például *A vörös halál álarca*, vagy az *Egy hordó amontillado*, amelyek teljesen fantasztikusak. És írt gondolati-logikai elbeszéléseket, mint az öt bűnügyi történet. Chesterton azonban mást csinált, ő olyan novellákat írt, amelyek fantasztikusak, és a megoldásuk krimiszerű. Elmondok egyet, *A láthatatlan ember* címűt, amely 1905-ben vagy 1908-ban jelent meg.

A cselekmény röviden a következő: egy bábukészítőről van szó, aki szakács-, kapus-, szobalány-, gépészbábukat készít, és egy bérházban lakik, egy hóborította londoni domb tetején. Megfenyegetik, hogy meg fog halni — ez egy nagyon rövid elbeszélés, ezt fontos tudni róla. Egyedül él gép-szolgáival, ami már önmagában véve is ijesztő. Egy ember, aki egyedül él az embert jól-rosszul utánzó gépezetektől körülvéve. Egyszercsak levelet kap, amiben az áll, hogy aznap este meg fog halni. Odahívja a barátait, a barátai elmennek a rendőrségre, és egyedül hagyják a bábuk között, de előbb megkérik a kapust, figyelje meg, hogy belép-e valaki a házba. Megbízzák a rendőrt, a gesztenyesütögetőt is. Mind a hárman megígérik, hogy figyelnek. Amikor a barátok visszajönnek a rendőrökkel, nyomokat látnak a hóban. Azok, amelyek a ház felé vezetnek, halványak, azok, amelyek kifelé vezetnek a házból, mélyebbek, mintha valami nehezet cipeltek volna. Belépnek a házba, és azt látják, hogy a bábukészítő eltűnt. Aztán azt veszik észre, hogy hamu van a kandallóban. Itt jön az elbeszélés legerősebb része, a gyanú, hogy az embert felfalták a bábui, ez hat ránk a legerősebben. Jobban hat ránk, mint a megoldás maga. A gyilkos belépett a házba, látta a sültgesztenyeárus, látta a portás, és látta

3 grácia

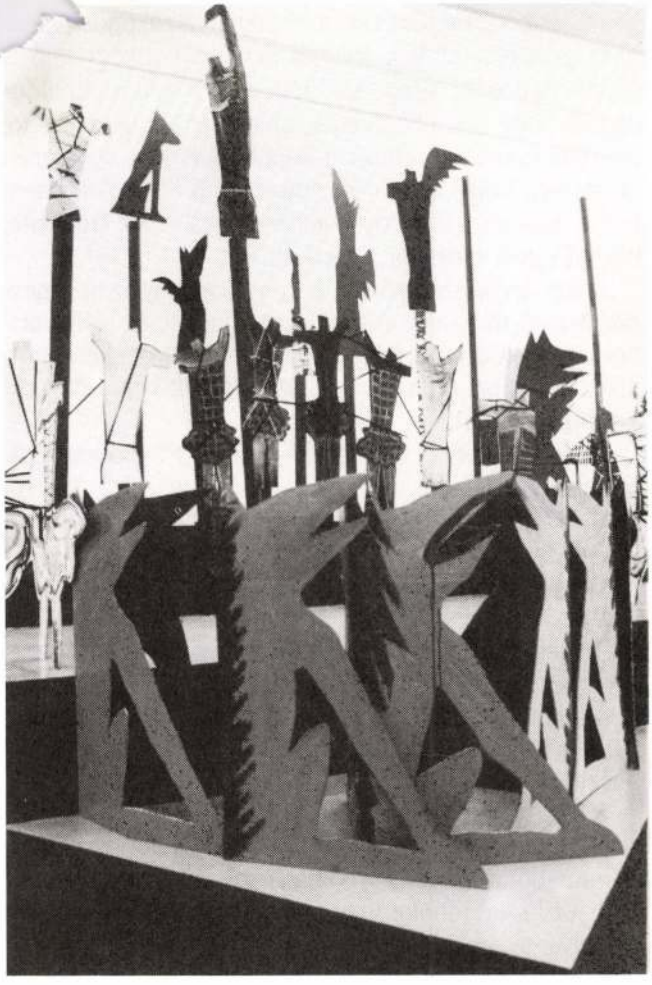

Kis Olympos VII. Installáció-részlet

és most már biztos volt benne, hogy az előérzete nem csalta meg, hogy neki is ide kellett jönnie, hogy ez a hülye Zafír megtalálta ugyan a gyilkost, de megint elrontott valamit. – Mi van bent? – ismételte meg.

– Éva...

– A feleséged? Éva? – bámult rá Kocsis.

– Igen. – Zofár megpróbálta összeszedni magát. – Éva itt tartózkodott...

– De miért?! – ordított föl Kocsis.

– Családlátogatás... – mondta Zofár, bár ebben ő sem volt biztos, csak sejtette. – A gyilkos pedig rájött, hogy összetartozunk, és túszul ejtette őt. Szabad elvonulást kér, és egy fél órát, különben szétlövi Éva fejét.

Kocsis figyelmét nem kerülte el, hogy Zofár úgy mondta: ,,szét*lövi* Éva fejét'', tehát a gyilkosnál fegyver van, viszont Zofár keze üres; de nem firtatta, hogyan vehette el Jakus az alhadnagy szolgálati fegyverét, ez később tisztázandó kérdés, nem aktuális ebben a pillanatban... most megszólalt jó hangosan, hogy bent a lakásban Jakus is hallja: – Természetesen megadjuk neki! Szabad elvonulást! Meg egy fél órát! Megadjuk neki, mehet! – Kocsis tudta, mit beszél. Először is kérdés, hogy meddig jut Jakus fegyverrel a kezében az utcán. Lenn két rendőrautó áll, két sofőrrel, akiknél szintén fegyver van. A háta mögött az egyik emberénél URH rádió adó-vevő. Amíg Jakus a lépcsőházban van, az URH-rádió és a kocsitelefonok segítségével a BRFK-n keresztül már ki is adták Jakus ellen az országos körözést, csak azt kell megvárni, hogy Éva elkerüljön a közeléből, már le is van tartóztatva.

Jakusnak is megvolt a maga terve. Évával elmegy a Kálvária térig, ott taxiba száll, és elviteti magát a Keletiig. A Keletinél elengedi az asszonyt. Erre az egész rendőrség rááll a Keletire és a Keletiből induló vonatokra, ő meg közben metróval átmegy a Déli pályaudvarra, és fölszáll az első vonatra Zalaegerszeg felé. Mert Zalában is vannak rokonok, akiknél meg lehet bújni, de azokról senki sem tud, még az asszony sem. Ők mindketten Miskolcról kerültek Pestre, világos, hogy a miskolci rendőrséget fogják riasztani.

Zofár visszafordult és belépett a konyhába, ahol mindenki mozdulatlanul állt, úgy, mint az előbb.

– Hallottad – mondta Jakusnak. – Mehetsz.

– Állj félre az útból! – mondta Jakus, és Zofár félreállt. Jakus a hátát a falnak vetve, Évát pajzsként maga elé tartva kilépett az ajtón. Fölmérte a gangon álló fegyvereseket.

– Ha lőnek – kiáltotta messzecsengő hangon –, az utolsó reflexemmel még szétlövöm a cigány zsaru feleségének a fejét! – Az a jó, gondolta, hogy még csak ideges sem vagyok. Én vagyok fölényben.

– Senki sem fog lőni, menjél nyugodtan, Jakus fiam! – felelt Kocsis. Jakus a hátát a falnak vetve, Évát szorosan maga elé tartva, lassan oldalazott a lépcsőház felé.

– Maga menjen onnan a francba! – kiáltott Nagy Lukácsra, aki közte és a lépcsőház ajtaja között állt. Nagy Lukács némán hátrább ment, és szabaddá tette a lépcsőház ajtajáig az utat. Egyébként ő is nyugodt volt, tudta, hogy ez az őrült nem fogja lelőni Évát, és minél messzebb kerül tőlük, annál kevésbé. És Kocsis sem volt ideges. Hátranyúlt, és elkérte a mögötte álló nyomozótól az URH-rádiót, s míg Jakus a hátát a falnak vetve lassan haladt lépésről lépésre a lépcsőház bejárata felé, jó hangosan, hogy Jakus is hallja, leszólt a gépkocsivezetőnek.

– Itt Kocsis, hallasz engem? Nemsokára leér a gyanúsított fegyverrel a kezében és egy tússzal, egy szőke asszonnyal, az egyik kollégánk feleségével. Hagyjátok szabadon elmenni, egyik kocsi se kövesse, arra megy, amerre akar. Vetted?

Jakus elmosolyodott; ez jobban megy, mint remélte, áldja meg a tanítónénit a Jóisten, jobbkor nem is jöhetett volna! És a lenti rendőrautókra ő sem gondolt ebben a zűrzavarban, de szerencsére gondolt rá ez a faszi, aki itt valószínűleg a főnök lehet, nagy fogás volt a tanárnő, fontosabb a zsaruknak, mint hitte volna. Kocsisnak meg ezalatt volt ideje összerakni a mozaikokból a teljes képet: megfejtette a kék blézer titkát. Hát persze, a zakó volt a csali, Schulter a Jakust azért eresztette be. ,,Itt vagyok, Schulter úr, leültem a magamét, megbántam mindent, nézze, még a jakót is visszahoztam, béküljünk ki, adjon valami melót!'' Aztán később, előre megfontolt szándékkal-e vagy hirtelen dührohamában (az majd odabent kiderül) előrántotta a kést. És ez azt is megmagyarázza, miért nem voltak a kabáton vérnyomok: nem volt a kabát a gyilkoson, amikor szúrt, Schulter összeesett, a gyilkos megkereste a kazettát, fölkapta a kabátot, és rohant. Schulter közben magához tért, elkúszott a telefonig, leemelte a hallgatót, és meghalt.

Jakus elérte a lépcsőházat, hátával súrolta a nyitott ajtót, ahogy befordult, de itt megingott egy pillanatra. Föllesett a padlás felé, a lépcső üres volt, igen ám, de ő a lakásban hagyta a padláskulcsot, ott lóg a pincekulccsal együtt az ajtófélfába vert szögön, a padlásajtó vasból van,

kérdés, ki tudja-e rúgni egyszerre, föl tudja-e feszíteni minden szerszám nélkül. És főleg reszkírozhat-e most ennyit? A kazettát nem találják meg a zsaruk, eszükbe sem jut, hogy ő a saját padlásukon, a feje fölött rejtette el, de ha átfésülik is a padlást, akkor sem találják meg. Aztán előrehajolt, hogy lenézzen a lépcsőn a földszint felé, mert az a góré forma mankós ürge a sofőröket utasította csak, lehet, hogy átverés volt, mert a lépcsőházban is áll egy-két zsaru, de innen úgy látszott, a lépcsőház üres, annak ellenére, hogy a házban is megszagolták a balhét: A harmadik emeleti gangot kivéve ott bámészkodtak a lakók a körfolyosókon a másodikon és az elsőn. Kazettával nehezebben vegyül el a tömegben, mint a páncélszekrényke nélkül; most van nála pénz, vagy ötven-hatvanezer forint lapul a farzsebében, ez egy darabig elég lesz, és vissza tud ő jönni a kazettáért majd hónapok múlva is; a zsaruk nem őrzik örökké a házat, erre se idejük, se emberük nincs; most az a fontos, hogy a tanárnénivel együtt fölszívódjon minél előbb. Amint így lefelé figyelve töprengett, egy másodperc törtrészéig ellazult a fegyvert tartó keze, úgy, hogy a pisztolycső nem irányult egyenesen Éva nyakának, hanem néhány centivel elkerülte az asszony fejét, és a másodpercnek ez alatt a törtrésze alatt Jakus egy irtózatos ütést és vad, nyilalló fájdalmat érzett a jobb csuklóján, utolsó erejével, ez szinte bele volt táplálva az idegrendszerébe, meghúzta még a ravaszt, de a golyó messze elkerülte Éva fejét, és belefúródott a lépcsőház falába, a fegyver kirepült a kezéből, és lecsúszott a lépcsőn az első pihenőig, Jakus ordítva kapott a csuklójához, és hátra akart fordulni, hogy mi ez az egész, de nem láthatott semmit, mert a másodpercnek a következő törtrésze alatt egy újabb irtózatos ütés érte a tarkóját, mintha vasdoronggal sújtottak volna oda, az agyveleje beleremegett, elsötétült előtte a világ, elengedte Évát, és összeesett, mint az üres zsák. Így ájultában is a túsza köré csavarodott; Évának úgy kellett kilépni belőle, mint a pocsolyából. Foxi azonnal rácsatolta a bilincset, aztán, míg a többiek köréjük sereglettek, odahúzta az ájult embert a fal mellé, ott fölültette, és hátát a falnak támasztotta, és apró ütésekkel paskolni kezdte az arcát, hogy térjen magához.

Foxi a lépcsőházban állt, hallotta kintről a teljes szóváltást, és eltette a pisztolyát, tudva, hogy arra most nem lesz szükség. Behúzódott a lépcsőház ajtaja mögé; amikor Jakus a hátával súrolta az ajtót, majdnem beleolvadt a falba, hogy észrevétlen maradjon, és feszülten várt, mint a zsákmányra leső vad. Nem tudta, hogy Jakus hibázni fog, nem számított rá, hogy amikor lefelé néz, a fegyvert tartó keze elmozdul, és a pisztoly egy másodpercig nem irányul majd Évára, de amikor észrevette Jakus hanyag mozdulatát, már ütött is. Nem vasdoronggal, tenyéréllel. Jakus karját lefelé ütötte, úgy, hogy az elsülő fegyverből a golyó ferdén lefelé ment, úgy fúródott bele a falba valahol a harmadik és a második emelet között.

Zofár nem látott és nem hallott mást, csak Évát, Évát ölelte magához tébolyultan, Évát, akit visszaadott neki az Élet, a Jóisten és persze Foxi is, ami természetes, amiért nem jár külön köszönet, hisz Foxi a barátja, és ugyanezt tette volna ő is Foxi helyében, Foxi közben leszaladt a lépcső első fordulójáig, fölvette és visszaadta Zofárnak a pisztolyát, Zofár gépiesen eltette, és úgy ölelte Évát, mint aki soha többé nem akarja elengedni, és nem is akarta elengedni többé soha. Éva csillapíthatatlanul zokogott, Zo[illegible] nem csodálta, ettől a sokktól mindenki zokogna, ő is majdnem bőgött, nem a sokktól ugyan, hanem a boldogságtól, hogy épségben visszakapta Évát, és nem értette, miért mondja Éva, a sírása csillapultán, amikor egyáltalán szólni bírt, hogy „de mi lesz most velük?" — Zofár nem tudta, kikkel mi lesz, de nem is érdekelte, az érdekelte, hogy Évát itt tarthatja a karjában.

Jakus, amikor magához tért, egy alacsony, izmos, enyhén őszülő, rövid hajú embert látott maga fölé hajolni, akinek úgy meredt az ég felé a rövid, göndör haja, akár a drótszőrű foxié; ezt nem ismerte, ez nem volt kint a gangon a többiek között.

— Na, jót aludtál, bébikém? — kérdezte a dróthajú ember szelíd mosollyal.

— Állat! — mondta Jakus. — Eltörted a csuklómat!

— Ebcsont beforr — biztatta mosolyogva Foxi —, a rabkórházban olyan szép gipszet kapsz rá, hogy direkt büszke leszel!

Utoljára Kocsis bicegett oda a mankóin, de nem sokat kérdezett, bár nem látta, mi és hogyan történt, mert a jelenetet eltakarta előle a fal, pontosan el tudta képzelni, mert ismerte az embereit. Csak a fegyverdörrenés hangja aggasztotta. Belekarolt Évába.

— Éva, jól van? Nem történt baja?

— Nem — rázta meg Éva a fejét, és a könnycseppek a szeméből a főhadnagy kabátjára csöppentek.

— Ez le tud jönni a maga lábán? — kérdezte Jakusra mutatva.

— Remélem — mondta Foxi —, finoman ütöttem, de ha nem, majd letámogatjuk.

Kis Olympos VII. Installáció-részlet

nőséget termel, *úgynevezett* életérzés-darab, alkalom, hivatkozási pont, életminta-töredék, amit jól mutat meg Tandori Chandlerbe mintegy horgonyt akasztó költői intonációja: ,,Én meg úgy vagyok, ha nagyon kidőlök már közületek a *sorból,* / magamra zárom a lakás ajtaját, aztán jöjjön a *CHANDLER.* / Ez az egyetlen mód ilyenkor."

Az idézet bizonyos mértékig válasz a kérdésre; Tandorinak az irodalom adomány, amelyben ő maga is újrafogalmazódik – ezért fogadja el. Általános és helyi érték önáltatás nélküli egybeesése, amire maga számtalanszor rámutat. Példák tőle, csak az amerikai detektívregény-írónál maradva: *Philip Marlowe magándetektív névjegye teleírva* c. nagy vers még az első kötetből Chandler *Hosszú álom*jához kapcsolódva, ami aztán mégegyszer előjön 1985-ben, tizenhat évi ,,fogalmazási idő" után, epikusabban, másféle-mód adekvátan, fölelevenítvén, ami Tandorinak a lényeg:

,,a történésnél több, amit érzünk, róla vele, általa"

– azért így kiemelten a magam textúrájában is, mert Tandori Chandler/Marlowe-kapcsolódása fogalmazódik meg tömören benne. Fontos mindebben az, hogy Tandori beszél róla, dokumentálja ezt az érzését. Ugyancsak tizenhat év alatt készült el, mintegy első változatban az *Elkéstél, Terry*hez készült vers-esettanulmány, valamiképp immáron önarckép-mintázattal, nagyon privát részletekkel: ,,mik ezek, annyi hajnalunkon megkérdőjelezve, mik e nagy / törekvések és kategóriák, melyek mintha nem lehetnének másképp, / csak mi volnánk magunk alkalmatlanok... de Terry Lennox alakjához / ne hasonlítsuk végképp a poron túli, sáron és véren túli, vagy épp / nem oly túli kötelmeket... Mindegy; Marlowe csalódik, / s ezt nem is titkolja az érzelmi töltésű befejezésben. Ennyi maga a könyv."

Mi történik Tandorival és Marloweval, miféle banalitás, amely nélkül nincs semmi a földön, miféle érzelgős motívum miatt történik *náluk,* hihetőleg, a nagy csalódás? ,,Énünk egy része! / Amit valaki megvesz magának... igen. Aztán: a bizonytalanság, hogy mit mikor / valljunk meg." Ez volna az üzenet Chandlertől, a detektívregény-írótól. Ez volna a kimondott üzenet, amelytől Tandori végképp nem tud szabadulni; jelzésszerűen tehát ez mutat nála arra, hogy miért nem tesz – első ránézésre: meglehetősen paradox módon – éles különbséget magas és triviális irodalom között a szó köznapi, fecsegő értelmében. Különbözőképp elképzelve ugyanaz – Tandori ennek a gondolatnak a jegyében fogalmaz a Lennox-Marlowe kapcsolatról: ,,Az idő és a föld-forgás rovása, / légi írás, nem szolgál megrovásra; / s múlásra mind benne foglaltatik, / ami egyszer nem tartóztathat itt, / amitől vegyülékregényalak / nap-éj-közévé érzed át magad: / így végződős-határtalan, / Terry Lennox, Philip Marlowe, magam."

Az önértelmezés, az ön-elhelyezés lehetőségének folytatása, detektívregényből kiásott figurákkal; mondhatnánk egyszerűen azt, hogy célratörően eltervezett változtatás, melynek az alapképlete ott van a Tandori-féle befogadó, mindent egyszemélyben önmagára vonatkoztató, ezért terjedelmes voltában sem túlírt költészetben.

7

Most végezetül, forduljunk általánosságban a hiszékeny detektívregényolvasóhoz, aki nem átall ebből az alantas műfajból meríteni, tudván, hogy a meglehetősen kétes és viszonylagos szerepkört betöltő detektív-figurát receptszerűen legalábbis másodrendű állampolgárnak nevezik az irodalom köztársaságában. Amidőn az olvasó a legjobb teljesítményekhez folyamodik, vak bizodalommal idézheti a *Hosszú álom* nevezetes passzusát életről, halálról: ,,Ugyan mit tesz az, gondoltam, hogy hol fekszik az ember, ha egyszer meghalt. Egy szennyes akna mélyén vagy márványobeliszk alatt, a hegytetőn? Halott már; örök álomra hajtotta a fejét, s túl van minden effélén. Olaj és víz, szél és levegő; mind egyre megy. Örök álmát alussza már, s nem bántja, hogy milyen mocskos módon halt meg, és hogy hová zuhant a teste. Magam is része voltam ennek a mocsoknak." Chandler-Marlowe-monológ, édeskevés az élethez, túl sok a halálhoz. De csak az esik meg velünk, hogy *,,a történésnél több, amit érzünk róla, vele, általa".*

És lásd: e dolgozat mottóit.

Utóirat. Illik e vázlatos és fölöttébb szubjektív indíttatású dolgozat végére hézagos szakirodalmi mutató: mindenekelőtt arra a kiváló szöveggyűjteményre utalnék, amely Kesthelyi Tibortól jelent meg *A krimi* címmel. Továbbá az ő műfajtörténeti áttekintését idézném: *A detektívtörténet anatómiája.* Sajátos jellegű földolgozás magyar nyelven még Kolozs Pál *Utazás detektíviába* c. könyve. Chandlerhez eligazító életrajzi és esztétikai vázlattal szolgál Uwe Wittstock *Raymond Chandler* c. dolgozata, mely a *Nagyvilág* 1989. decemberi számában olvasható. Mind Chandler, Čapek és Škvorecký könyvei hozzáférhetők magyarul. A Tandori-életművet át- meg átszövő Marlowe- és Chandler-érzetről *A becsomagolt vízpart;* illetve A *Vigyázz magadra, ne törödj velem* című kötetekben közölt versek tanúskodnak a legteljesebben; ugyanakkor nem mellőzhető Nat Roid néven írott több, vaskos kötetnyi prózája sem.

Kis Olympos IV. Installáció-részlet

4

Tehát, oda visszafogva, ami megfogalmazható. Škvorecký könyvet ír a műfajról, detektívregény-olvasóként, történeti esszét, olvasási tapasztalatait összegző poétikai leírással, egyfajta naplót, merész, személyes megemeltségű összefoglalót. E személyes emelkedettség lényege szerint annak szól, hogy a műfajnak és művelőinek literátusi fölmutatását végzi el benne. Komolyan veszi tárgyát, e komolyan vevés pedig erényre vall; igaz, ebben a gesztusában a tágabb kontextus szerepe sem elhanyagolható. Azért állhatott közelebb a kezéhez, mert a műfaj nem szigetelődött el a cseh irodalmi hagyományban olyképpen, mint nálunk; ellentétben ugyanis a magyar irodalommal, melyben szinte egyáltalán nem gyökerezett meg a detektív-műfaj szépirodalmi színvonalú művelése, a cseheknél valódi esztétikai érték alakult belőle. Így a század első évtizedeiben hasonló helyzetűnek tekinthető prágai irodalomban polgárjogot nyert műfaj nálunk lenézett jelenség maradt. Igaz, hogy szót emeltek mellette itthon is, de a kalandregény alacsonyra értékelt tőzsdei árfolyam-kategóriájából nem tudott föltörni. Babits, aki mondott róla néhány jó szót, csakis védelmezte, és voltaképp nem gondolt arra, hogy irodalmilag hasznosítsa a saját életművében, a világirodalmi értékek egész sorát létrehozó Čapek viszont igen: kitűnő novellák megírására rendezkedett be műfajfölidéző, de eredeti látószögből készült rövid történeteiben. Egyikükmásikuk paradigmatikus érvényű újrafogalmazás: HATTYÚNYAK, KEBEL, DOB ÉS CINTÁNYÉR – ez a híressé vált metaforasor, mely egy rendszámot rejt el magában, nemcsak azt mutatja meg nekünk, ami a legközvetlenebb benne: a rejtélyt, illetőleg azt is, amit nyújtani kíván, a rejtvényt, hanem kimondja azt a képességet, amely révén megfejthető valami. Nyilvánvaló, hogy *e képesség* a nagy detektívfigurákban ölt testet, a műfaj tradicionális hagyományát nem kiiktatva: a detektívregény elhagyhatatlan jelensége a személyiség különös jegyeivel fölruházott detektív. Pontosabb közelítéssel, kiegészítéssel ehhez még: a szerep, amit ellát, a látószög, amit elfoglal. Megint a mottó: ,,ÉN NEM VAGYOK EGÉSZEN ARCHER, DE ARCHER ÉN VAGYOK.'' Visszatérve a Babitsról és Čapekről mondottakhoz: ebben az összefüggésben, amelyben a detektívregénnyel szemben elfoglalt pozíciójukat említettem, csak szűklátókörű közelítés állíthatná sarkosan szembe egymással a két író magatartását. Magam nem merészkedhetem ilyen ingoványos terepre, hiszen számtalan jelenség egybejátszása, egymáshoz rendelődése nyomán alakul ki valamely nemzeti irodalomban a detektívregény iránti bizalom, esetenként jeges bizalmatlanság. (A műfaj Angliában történő, tehát őshonos megítélése, illetőleg a húszas-harmincas évek Amerikájában megnyilvánuló falbontó sikeressége itt most nem tárgyalható téma.)

Az mindenesetre kedvező kép, amit Čapek hagyományozott a cseh irodalomra, s így némileg (mentendő, ami menthető): ránk. Föltehetőleg nélküle és az általa létrehívott tradíció nélkül nem vált volna e térségben intellektuális terepszemle tárgyává a detektívregény. Ahogy az megtörtént Škvorecký híres könyvében, az *Egy detektívregény-olvasó ötletei*-ben. Még éppen jókor született, a hatvanas évek nagy művészeti/irodalmi hullámverésének hátán.

5

Škvorecký maga is megpróbálta: Borůvka felügyelője Čapek-féle mintavétel, amin vajmi kevés a csodálkozni való; jellemzője a lebilincselő olvasmányosság éppúgy, mint az az utánozhatatlan kesernyés-kedélyes hangvétel, mely a cseh próza elvitathatatlan eredetiségét táplálja a mai napig. A cseh ,,detektívmese'' úttörője, Karel Čapek óta ez nem lehet másként; egy történet látszólag esetlegesen létrejövő kimásolása az élet eseményei közül, amelyben éppen a ,,valóság'' lepleződik le, csak nem úgy, ahogy várhatnánk. Ez a kompozíció ismétlődő szerkezete, amelyben minden elem a helyén van, az író a valóság pontos mását adja meg, a képlet mégis a leginkább lehetségesre üt, mert a valóság sokféle mása közt mindenki maga választhat, ha érvényteleníteni tud egy másik ötletet. A Čapek- és Škvorecký-féle detektívtörténet a megismerés aggályait helyezi a középpontba; mégsem csak jelmez és köntös, mégsem csupán a műfaj merő fikciója, hanem az egyik kimeríthetetlen lehetősége.

Ahogy azt az *Egy detektívregény-olvasó ötletei* mutatja, többféleképp, amellyel mintegy átformálta az e műfajról forgalomba lévőt. Mindenekelőtt kiemelt, ott, ahol erre lehetősége volt. És itt, természetszerűleg Čapektől függetlenül, valósággal fölszabadított néhány detektívregény-írót. Ezt tette Tandori is Chandlerrel, és a képzeletünkben minduntalan megjelenő magándetektívvel: Philip Marlowe-val.

6

Raymond Chandlernek maga Marlowe az *életműve*. Poentírozott megállapítás, hangsúlyozottan. Kijelölő és rámutató; egymásra kopíroz valóságos és kitalált, életrajzi és fiktív arcot. Talán Chandler van legközelebb a Flaubert-féle tételhez; talán, mert elkeseredett küzdelmet folytatott önmagával, hogy voltaképp ki ő? Talán, mert ez a küzdelem, ahogy az valódi tehetségeknél lenni szokott: eldöntetlen maradt. Legalábbis a maga számára, jelentvén ezáltal a sérülékenység örökös lelki talaját, amiből szerencsés konstellációban az *alkotás* sarjad.

Chandlernél látszik legélesebb fényben az, ami a detektívregény matériájától elválaszthatatlan: a detektív alakja. Aki egyúttal szűrő és stilizáció; a tűnékeny és mulandó világ része, aki jelenlétével mégis itt tart, nem egyszerűen összeforraszt, nem pusztán mozaik-világokat illeszt egymáshoz. Természetesnek veszi azt, ami természetes: a fizikai szabadesés törvényét. Szellemi, erkölcsi, lelki értelemben vett süllyedésünket már kevéssé. Marlowe előnyben részesíti romantikus és filantróp érzéseit, amivel leveszi a lábáról olvasóját. Emiatt nem szokványos típusalkotás eredménye. Chandler gesztussá formálta. Ezért tetszhetett meg Tandorinak.

Kérdés továbbá, mégpedig az alkotói személyiség körébe vonandó, hogy Tandorinál, akinél oly lelemenyesen sok a ,,témaverselés'', a Chandler- (és egyszeri alkalommal a Simenon) vonzalom versbe-fordítása hogyan értelmezendő. Mi minek *van*, mi minek *kerül* a tőszomszédságába nála? Hogyan kerül egy triviálisnak mondott műfajba, mely sematizáltan inkább csak fölhalmoz, mint mi-

EL KAZOVSZKIJ

EL KAZOVSZKIJ

Új Művészet 1993/2.

EMLÉKMŰVEK A SIVATAGBAN

Töredék El Kazovszkij műveiről • *Forgács Éva*

A kutya *ül*, ez parancs, s mivel nem mozdulhat, minden érzékszervét élesre kell állítania. Olyan figyelmesen néz, amennyire csak tud, fülét erősen hegyezi, orrcimpája átkutatja a szaglással befogható környezetet. Egész teste feszül. Ugrásra készen támaszkodik mellső lábaira, nyakát megmereviti, nyelve remeg az izgalomtól. A kutya akcióba akar lendülni. Ugrani, ordítani, harapni, falni, rohanni, rávetni magát egy másik élőlényre. A kutya azonban *ül:* ez a parancs, és ez a parancs erősebb azoknál a bandázsoknál, színes pántlikák, géz, ilyen-olyan szalagok erdejénél, amellyel a teste le van kötözve. A paranccsal: *ül!*, a lelke van lekötözve, az agya.

El Kazovszkij legfőbb metaforája, az *ülő kutya* az egész, szublimációra épülő nyugati kultúra alapkonfliktusát sűríti képbe. A jelentést csak pontosítja, hogy ez a lény: állat. Kiszolgáltatott; tudása a test és az ösztönök tudása, helyzete a szemlélőé és elszenvedőé. Az ezredvég művelt és pszichológiában is jártas — hisz hogyan ne lehetne az? —, saját élményeit, érzéseit és reakcióit elemezni tudó művészével állunk szemben, aki az önreflexió és a saját személyiség elementáris érzelmi és érzéki követelőzésének a konfliktusát bogozza, bűvöli, *dramatizálja*. Mert nincs érzelem az érzelemről való tudás nélkül; nincsen érzéki tapasztalat annak azonnali tudatos regisztrálása nélkül, és ugyanakkor nincsen gondolat, amely ne nyúlna azonnal az érzékekig. Ha volt kor, amikor kín volt ezeknek a tartományoknak a szétválása, úgy ma szétfejthetetlenségük elviselhetetlen: hogy sem a tudatosságtól, sem az érzéki csábítástól nem lehetséges megszabadulni. Test és agy kettős terhe és öröme talán csak *Francis Bacon* műveiben jut ilyen elementáris erejű kifejezéshez, mint El Kazovszkij festményein, térkonstrukcióiban és performanszaiban. Akár Bacon képein, El Kazovszkij műveiben is égrecsapó lánggal ég a szenvedély. Földi tárgyai is vannak, s olykor, mint Bacon, meg is nevezi őket — lényegét tekintve azonban *mindenre* irányul, ami *túl* van az emberi és földi behatároltságon. Ez *test és szellem, szépség és időtlenség* maximálisan kitágított fogalmait jelenti. Egész univerzumot épít metaforáinak lassan, megfontoltan szaporodó erdejéből: kifejezésvágya olyan szenvedélyekből fakad, olyan magas hőfokon lobog, hogy csak eltávolítva, lehűtve, bizonyos önfegyelemmel terelhető formákba.

Az eltávolításnak ezt a lehetőségét El Kazovszkij egy gazdag és mind bonyolultabb metaforarendszer kialakításában és működtetésében találta meg.

E rendszer egyik legfontosabb, s mindenképpen a „játszó személyekkel" egyenrangú eleme a *színpad*, a kiemelésnek, felmutatásnak, a gesztusok patetikus felnagyításának a helyszíne. Ugyanilyen alapelem az általánosítottabb helyszín, a *sivatag*, és a kettő groteszk egybemosása, a *sivatagi homokozó*. A kietlen térségben sóvárgó árnyékok: *vándorállatok* szegezik tekintetüket az álomszerűen megformált, távolban feltűnő idolokra, útjukat lények sokasága jelöli ki és népesíti be.

A stílus, amely a különböző sorsú, rangú és súlyú metaforikus alakokat egybefogja, állandó kettősséget tart ébren. A mozgásukban és érzéki megnyilvánulásaikban legátolt kutyák, a nem kevésbé helyükhöz rögzített idolok s a mintegy felhúzásra járó balettkarok („a klaszszikus balett mint morfiumszármazék")[1] az agresszivitás határán járó erős, gátlástalan színekkel, nagyvonalú, lendületes formákkal párosulnak. Minden ige egyszerre cselekvő és visszaható itt: megkötözni és megkötöztetni, eltávolodni és eltávolíttatni; a cselekvés privilégiuma azonban egyértelműen a festőé. Ő rendezi, ő hozza létre és népesíti be ezt a világot, aktívan teszi passzívvá a figuráit: az idolok és kutyák bekötözése-betakarása részéről energikus szimbólumteremtő tevékenység, rangsorolás, boszorkányos kártyakeverés.

Műfaját tekintve *permanens opera* képeit hozza létre. Nemcsak a kiemelés, stilizálás, a patetikus gesztusok, a színpadra emelt látvány operaiak, hanem e képek szinte hallható zenéje is: a különböző árnyalatú hangokon ég felé szálló, magányos áriák, sóhajok és monológok is. A képek — akár festettek, akár elevenek — egymást folytatják, egymásra mutatnak, mintegy állandó kommunikáció zajlik közöttük. Bármely két mű kerül egymás mellé, kapcsolatba lépnek, hiszen egyazon mitológián belül, egyazon gesztusrendszerrel szólalnak meg: ismerik egymást. Ez a világ belül dinamikus, de patetikus állóképekben fogalmazódik meg: ezért megjelenítésére nagyon alkalmas a képzőművészet sajátos színpadi műfaja, a *performansz*. Annál is inkább, mert az időbeliség révén lehetséges érzékeltetni azt az állandó felfelé irányulást, szüntelenül magasabb minőségek felé haladást, ami ezt az univerzumot mozgatja.

Szirtes János: 92/2 és 3, 1992, akril, korom, vászon, 2 db, egyenként 90×90 cm (Fotók Tahin Gyula)

készíti az ironikus pandant, ad analogiam a véresen komoly műsorait kiegészítő dadaista szeánszokkal.

Jóllehet mind ez idáig a festő és a performer egymásra találását hangsúlyoztuk, nem szabad feledni, hogy Szirtes a korom és az emberi bőr, az eltérően puha minőségek találkozásakor egyszersmind rá is kell döbbenjen, hogy fekete és fehér, élő és halott felszikrázó ütközése végletes, egyszeri kegyelem, s mint ilyen, ismételhető, de folytathatatlan. A lehető legtiszteségesebb lépés, hogy a lét és nemlét, a *határ* problémáját *festői problémaként is* értelmezni próbálja. Így születnek meg a kormozott képek színes változatai. A testlenyomatok egyre töredékesebbek lesznek, néha alig sejthetően bukkannak fel az egész képfelületet vattásan befedő korom és a gyakran többszörös, egymáson áttetsző színrétegek mögül. A tónusok sötétek, a korom derengéssé tompítja a színek ragyogását, csak ritkán világosul ki a mélyből egy-egy, a kép terében szinte fényforrásként funkcionáló, irizáló folt. A korom, mely az előző sorozatokon a felszínre engedte az ellentéteket, most „lehúz, altat, befed". Homályosan látunk általa, párálló színek testnyomat-mustrákkal átszőtt dzsungelében tapogatózunk.

Homályosan látunk, de nem kevesebbet: amott a test a maga pőreségében feltárulkozott ugyan a performansz és a festészet találkozásakor támadt vakuvillanásban, az éles fény kihunyta után azonban nem borul ránk teljes sötétség. Szemünk (a festő szeme is) lassan hozzászokik a félhomályhoz. Inkább csak ösztöneinkkel érzékeljük, sejtjük a mélyből előhívódó testeket, derengő színfoltokat. De a festő tudja, amit tud. Számára most így, korom által homályosan látszik a világ.

(Ernst Múzeum, 1992. okt. 21—nov. 22)

OBSCURED BY SOOT

Exhibition of János Szirtes

There must be a special reason if an artist with a career of 15 years behind him getting the first opportunity and room for a truly representative one-man show, decides to disregard practically every retrospective reference and exhibit only his newest works. This suggests a turning point, not a summary or point of rest.

Up to now Szirtes — willingly or unwillingly — has worked in two directions and in two ways. There was the *performer* knowing of deadly secrets in the narrow sense of the word: in most of his actions intense *physical and spiritual presence* exacerbated almost to paroxysm, often coarse physical ordeals and personal sacrifices create the painful minutes of authenticity. The conceptual back — ground which can be unravelled and abstracted from his programs (sacrifice, persistence, faith, etc) contains basic ethical values profoundly alien from any postmodern aesthetical intention.

Szirtes, the *painter* is a somewhat different case. After the early graphic works with their abundance of luxuriant colours he found his own compositional model fairly soon, in the early 1980's, and has preserved it ever since. The once abstract, once figurative layers and patterns are put on the white ground separately. The „im-

(continued on page 64.)

El Kazovszkij: Kis angyalok tánca/Dance of Small Angels

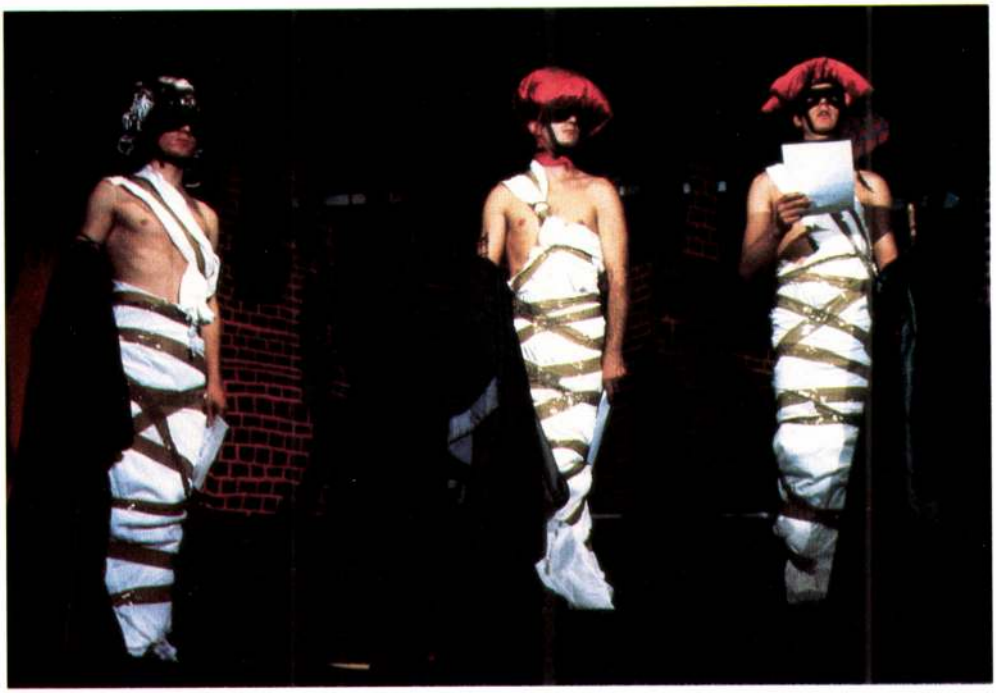

El Kazovszkij: Dzsan Panoptikum/Djan Cabinet

El Kazovszkij legutóbbi performansza, a *Dzsan panoptikum XXXIII. Arkheszilaosz álma XXIX* című (Merlin színház, 1992. október 10.) is leginkább *recitatív operai* jelenet. A néző patetikus zene hangjaira lép a már elsötétített terembe, ahol megkomponált színpadi kép várja. Ezt hátul téglafalat imitáló hullámpapírból formált állat-, fa- és épületelemek határolják. (Az „eszeveszett építkezés",[2] mint pótcselekvés.) A tér magaslati pontjaira, mintegy kórusként hat fekete köpenyes, álarcos férfit: hat filozófust állított. Alattuk, a tér két másik kiemelt pontján a kezdetben vitorlás fejdíszt viselő Galathea-szobor, illetve az elöl elfátyolozott, hátul oroszlánmaszkot viselő, fekete leplét végig megőrző Álmodó — az Arkheszilaoszt megszemélyesítő és az ő álmát megjelenítő Szertartásmester (E.K.) — foglal helyet. A térben a két horizontális irányú mozgást a szövegeket „röptében" a tér legtávolibb, legfelső síkján elmondó Ámorfigura és a tér legalsó, legelülső határvonalán az időt, a nap-éj váltakozást metronómszerű koppantásokkal jelző két, egymáshoz kötözött néma lény végzi. Az akció első hangsúlyos gesztusa a Kórus tagjainak testi feltárulása. Mielőtt szövegüket elmondják, lehullatják az őket betakaró fekete leplet, de megkötözött-bekötözött, s ekként szoborrá, emlékművé formált, *mitizált* testüknek csak felső harmada válik mezítelenül láthatóvá. S ettől ennek a betakaratlanságnak a hatása megsokszorozódik. Különösen azért válik hangsúlyossá a test részleges meztelensége, mert az arc továbbra is álarccal fedett marad. El Kazovszkij pontosan érzi ezeket a hangsúlyokat és ritmusokat; a lényegi átváltozás, a lépcsőzetesen emelkedő tér bal alsó szférájában álló fiú átlényegülése a Kórus lehullása után kezdődik meg, mintegy *fokozásképpen*. A fokozás a festményeken a sivatagot ill. színpadot benépesítő lények *hierarchiájában* nyilvánul meg, az eleven színpadon viszont érzékletesen kifejezi az állandó felfelé hatolást, minden állapot meghaladásának a vágyát.

Galathea, életre kelve, szoborból eleven lénnyé: fiatal fiúvá változik. Ekként jelenik meg testi szépségében, ezt mintegy fokozva lánnyá változik, majd ezen az állapoton is túllépve, a nemek princípiumait a szépség univerzális princípiumában feloldva visszaváltozik szoborrá, *idollá*, *emlékművé*, és a színpad leghangsúlyosabb helyére, a Szertartásmester „házába" kerül. Ismét feldíszített kultusztárgyként az időn kívülre helyeződik, s ezzel meghaladja az egész hierarchiát. Ez a mozzanat az akciósor végső üzenete és csúcspontja. *„Arkheszilaosz egy eddig még fel nem fedezett mondása szerint: az ember élete során mások és önmaga emlékművévé válik* — írja El Kazovszkij a performansz kísérőszövegében. *E folyamatos emlékművé-válásban és emlékművé-tételben minden mozdulatunk és mozdulatlanságunk karcol a mellettünk álló emlékművekre. Ha nincsen közelünkben egy megfelelő anyagú emlékmű vagy ha a már felállított emlékműveket nem akarjuk rongálni, akkor írjunk ill. rajzoljunk önmagunkra. Ez a műemlékvédelem."*[3] S a legutolsó akció: a Szertartásmester önmagára, saját karjaira ír. Védjük egymás emlékművét.

Az akciósor képileg szervezett, a festmények viszont szcenikai elvek szerint komponáltak. A performansz helyszínén markánsan meghúzottak a vízszintesek és függőlegesek, az emelkedő tér leghangsúlyosabb pontjára kerülnek a kompozíció kulcsalakjai, és a pirosak, kékek és feketék mellett a mindenkori kimerevített látványnak megfelelő mértékben és helyeken villannak fel fehérek és más színek tömött gubancai. Az akciósor a permanens szövegmondás és a mozgások ellenére is olyan, akár egy háromdimenziós diavetítés: egymásra épülő kitartott állóképek egymásutánjai. A festmények ugyanakkor drámaiak és ennek megfelelően szcenírozottak. A képek szereplőinek Szertartásmestere mindig azokat a szereplőket rendeli egymás mellé, akik között maximálissá fokozható a feszültség. Ha *Bernáth Aurél* tudta, hogy a hegy mely pontján van a fa a kompozíció feszítettsége szempontjából optimális helyen, úgy *El Kazovszkij* azt tudja, melyik két, maga teremtette szimbólum között áll fenn magasfeszültség. A képek sohasem akciót rögzítenek; idejük az energiákkal feltöltött mozdulatlanság ideje. De az egyes alakok között vibráló elektromos-erotikus feszültség sem engedi meg, hogy „bemozduljanak": patetikus gesztusba dermednek a függönnyel megjelölt kiemelt térben. E képek alaptémája, minden képi konstrukció mélyén ott hangzó zenéje a *fájdalom*: a szenvedélyes szenvedés amiatt, hogy a szépség — egyrészt mint abszolútum, másrészt mint egy magasabb teljességfogalom része — állandó távolságban volt, van és marad. E képek valódi témája az, amit *Kertész Imre* fogalmaz meg szavakban épp olyan szabatosan, mint *El Kazovszkij* festett vagy színpadra állított képekben: „A szépség a vágy beteljesíthetetlen álma. A szépséggel szemközti emberi állapot legtisztább formájában ezért mindig a fájdalom."[4]

A festmények, rajzok és a performansz akciósora mind erre a középpontra mutatnak. A legmagasabb esztétikai minőségre, a testi és metafizikai *Szép*re, ami mindig valószerűtlenül, megérinthetetlenül, birtokba vehetetlenül tűnik fel. A szertartásmester motívumok légióit indítja útnak e távoli cél felé, s közben elemzi saját cselekedetét; örömét leli a kultúra és az ösztönök mélyvilágának egymásra vonatkoztatásában, egyfajta önreflexióban, amely egyaránt csonkításnak érzi a gondolati és az érzéki veszteséget. „Elfojtott (levezetett) emlékműrongálás tudatos műemlékvédelem mellett: ha az emlékműre nem írhatsz, nem is karcolhatsz, és nincsen a közeledben egy megfelelő pad vagy házfal, akkor írhatsz önmagadra az adott emlékmű alatt, ritkán — fölött. Ilyen módon szublimálódik a birtokbavétel és a nyomhagyás kényszerítő szükséglete."[5]

El Kazovszkij:
Beszélő fal III.
Speaking Wall III.

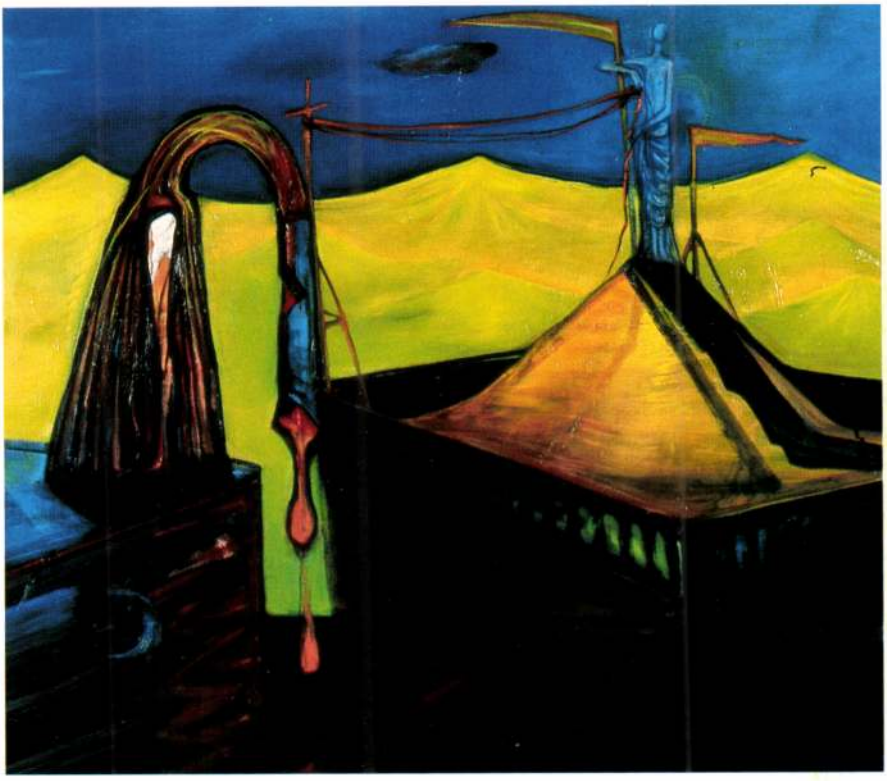

El Kazovszkij:
Sivatagi homokozó II.
Sandbox in
the desert II.
(Fotók
Lugosi Lugo László)

A művész, miközben enged kényszerítő kifejezésvágyának, egyúttal látja önmagát, amint ezt teszi, és érti, miért teszi ezt. Pontosan azt teszi, ami kulturális neveltetéséből következik: szublimál.

* * *

El Kazovszkij akkor tűnt fel, amikor az *új szubjektivizmus*, az *új szenzibilitás* bársonyos forradalma zajlott a magyar művészetben, de bármilyen sokszor állított is ki a csoportosan fellépő fiatalokkal, mindig magányos és besorolhatatlan maradt. Az *új festőiség* évadján képei és installációi mindig mögöttes tartalmakkal telítettek voltak, az autonóm szín- és formakompozíciók között kifejezetten irodalmi töltésűek. Sivatagi vándorállatai magányosan, megközelíthetetlen szirtekként magasodtak ki ezekből a kollektív kiállításokból; feltartott fejük, távolra meredő tekintetük éberen és feszülten keresett valami mást, különbözőt, meghatározhatatlant. Az eklektika itt nem posztmodern módszer, hanem mélyen személyes, kozmikus élményanyag valósága. Műveiben jelen időbe kerülnek az expresszionizmus féktelen színei, a szürrealizmus pszichológiai műveltsége, és a klasszikus mitológiával és filozófiával együtt egyetlen nagy személyes mítoszban kavarognak és rendeződnek el. El Kazovszkij szenvedélyesen lázad a kultúrát befőttesüvegben tároló, fogyasztási cikként kezelő szemlélet, a halottá tett műveltség ellen, és tudja, hogy magányos lázadó, ráadásul a korszellemmel fordul szembe. Nem véletlenül találta fontosnak Kertész Imre, hogy naplójába másolja Nietzsche egy mondatát a Tragédia születéséből: „Nincs művészi korszak, melyben az úgynevezett műveltség és az igazi művészet oly idegenül állt volna egymással szemben, mint ezt korunkban látjuk."[6] El Kazovszkij számára nem elviselhető ez a Nietzsche óta konfliktussá mélyült idegenség. Megteremti azt a világot, amelyben megkísérli feloldani ezt a szembenállást. Szabadon közlekedik az időben; az érzéki és gondolati tapasztalatok közül azok érdeklik, amelyek újra meg újra, rituálisan ismétlődve évezredek óta az emberi megrendülés és felfelé törekvés forrásai. *Tud* Pygmalionról, mivel *ő maga* Pygmalion; s témája éppen ez: *a vágy és a tudás, mint érzéki élmény.*

JEGYZETEK

1. El Kazovszkij: Pygmalion a sivatagi homokozóban (A Galathea ültetvényen), Kézirat, 1992.
2. u.o.
3. El Kazovszkij: „Dzsan panoptikum" XXIX. avagy „Arkheszilaosz álma" IX. (Pygmalion a Galathea ültetvényen), Kézirat, 1992.
4. Kertész Imre: Gályanapló. Holnap Kiadó, Budapest, 1992. 65. o.
5. El Kazovszkij: Pygmalion, i.m.
6. Kertész Imre: i.m. 169. o.

MONUMENTS IN THE DESERT

Fragment about the works of El Kazovsky

The dog has been commanded to sit, and as he is not allowed to move he must sharpen all his senses. His regard is as focused as it can be; ears perked up, his nose is searchingly smelling the world discernible by scent. His body is upright: leaning on his forelegs as if ready to jump he stiffens his neck and his tongue palpitates with excitement. The dog is ready for action: to jump, roar, howl, bite, race, pounce upon an other creature. But he sits. The command to sit is stronger than the bandages, colored ribbons, gauze and tapes which are wrapped around his body. The command *sit!* has tied up his soul, his brain.

El Kazovsky's main metaphor, the sitting dog encapsulates into this image the central conflict of Western culture based on sublimation. The fact that the symbol is an animal adds accuracy to the meaning: the dog is helpless, has but the knowledge of the body and the instincts: nothing but passive contemplation is left to him. This is the highly educated and psychologically conscious — how could it be otherwise? — artist of the end of the millennium dealing with personal experience, emotion and reaction and at pains in debugging, spelling and staging the conflict between the elementary sensual and emotional claims of the ego and self-reflection. Because these days there is no emotion without the mind's participation; there is no sensual experience without the consciousness of it, and, at the same time, there is no notion whatsoever that would not get hold of the senses. If ever there was an age when the separation of these spheres caused suffering, at present their inseparableness is unbearable: that it is impossible to get rid of either the intellect or sensual temptation. Perhaps only in the works of *Francis Bacon* do the burden and joy of body and intellect find such elementary expression as in the paintings, spatial constructions and performances of El Kazovsky. In these, just like in the works of Bacon, the flame of passion soars to the sky. Both have earthly objects that they sometimes name, too — but the target of El Kazovsky's passion is less defined; it is everything *beyond* human and earthly limits. Body and spirit, beauty and timelessness are taken in the widest possible sense here. A whole universe is put together of the slowly, carefully grown multitude of metaphors: the wish for expression is rooted in such intense passion that it needs to be cooled down, distanced and disciplined so that it can be shaped.

(continued on page 65)

EL KAZOVSZKIJ

ÉS 1992.okt.9.

El Kazovszkij: Dzsan Panoptikum XXXIII, avagy Arkheszilaosz álma XXIII.

Október 10-én 17 órakor a Merlin színháztermében (V., Gerlóczy u. 4.)

El Kazovszkij: 1. Egy sivatagi homokozót látunk. Itt zajlik a sivatagi balett. Ez ugyan egy néma műfaj, de most, a mi időnkben egy hosszú belső párbeszéd terévé merevedik. A párbeszéd Pygmalion Galatheájáról szól. Galathea emlékművéről. Vagy csak Coppelia volt? Akkor Coppelia emlékművéről. Vagy Eurüdiké? Eurüdiké emlékművéről? Legyen maga a sivatagi Vénusz a belső párbeszéd tárgya. Köré gyűlik valamennyi sivatagi állat is. A sok vándorállat. Akkor ez a Vénusz talán maga a jó pásztor? A jókora szirén a sivatagban...

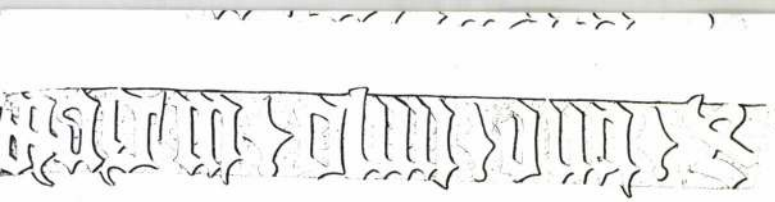

Dijelovi natpisa na fragmentima nadgrobnih ploča. Transkripcija

oko ploče. Tekst počinje iz lijevog gornjeg kuta — iznad pokojnikove glave. Jedan dio prostora za natpis na lijevoj strani ostao je prazan na svim trima pločama. Kombinirajući dijelove natpisa na očuvanim fragmentima sa legendama na velikom kraljevskom pečatu i vodeći računa o ustaljenim formulama ovakvih natpisa, pokušali smo rekonstruirati i čitav tekst bar jednog natpisa. Tako je, na primjer, nadgrobni natpis na ploči kralja Tvrtka II, vjerojatno glasio:

+ SEPULTURA TVRTCONIS BONE MEMORIE MAGNI OLIM DNNI ET REGIS RASCIE BOSNE MARITIMARUM PCIUM TERRE HOLM INFERIORUM PARCIUM USSORE ET SALIS D. G. RE-

Od paleografski zanimljivih osobina, važno je ukazati na znak za rastavu riječi, na pisanje veznika ET i na skraćenicu DNI i DNNI — za DOMINI. U grafiji slova karakteristično je pisanje tipično gotičkog glasa S — u riječi USSORE; na drugim mjestima, na primjer u riječi SALIS, slovo S ne pokazuje veće razlike prema uncijalnoj i kapitalnoj grafiji.

Za pitanje porijekla bobovačkih nadgrobnih ploča bit će od važnosti nekoliko napomena o vrsti materijala i detaljima obrade. Prve dvije ploče — Ostojina i Tvrtkova — su od upadljivo sličnog kamena svjetlijih crvenkastih tonova i neujednačene konglomeratske fakture sa rela-

EL Kazovszkij

FRANK JÁNOS:

Képzőművészet

Kétféle mitológia

Festő fest. Az installációkról, azaz térplasztikákról, illetve a *performance*-okról híres *El Kazovszkij* javarészben festménykiállítást hozott a *Dovin Galériába* (Budapest V., Haris köz 1.). A művész valamikori sötétzöldes, borús, komor, piszkos, XIX. századias színtartománya évről évre — bár korántsem vidáman — színesedik, egyre intenzívebb, szinte világít. Aranysárga, sárga, narancs, cinóber, piros, vörös színek dominálnak a tábláin, még a kékek és a lilák is tüzesek. A feketébe hajló sötétek ezek ellentétei persze. Széles gesztusokkal, vastagon fest, látszanak az ecsetnyomok, mindezek ellenére kiüt a vászon szövése is. A foltok meglehetősen elkülönülnek egymástól. Kazovszkijnak nemcsak a valóságos vagy az installációs, hanem a kép-színpadán is ott van a klasszikus előtér-középtér-háttér, él ő még a perspektíva szabályaival is, az atmoszféra azonban hiányzik — saját szavammal —, a tér nála légritka. Azért voltam ilyen akkurátus, mivel ezt voltaképpen hagyományos festészetnek tartom, semmi meghökkentő benne eddig. A kép-domborművek viszont már az *arte poverától kapták* örökségbe a közönséges, barna hullámpapírt, ez a művész mégsem tüntet az olcsó anyaggal, fölragasztja a vásznára, de a sima oldalával kifelé, hogy aztán elkendőzze festéssel.

Ebből a csomagolóanyagból vágja ki az állandó, kutya alakú címerállatát, mely házi-kedvenc is, de baljós szörnyeteg is, erdei vad. (Nemhiába *Canis lupus* a farkas tudományos neve.) *Ambivalens kutyák* — írtam három éve a nagy Kazovszkij-tárlatról cikkem fölé, pontos voltam, ez ma is érvényes, hiszen mindeddig ez a művész vezérmotívuma. A *Négy állatmese* grupjának harmadik tábláján még egy kis szárnyat is kapott a rollpapír-kutya. Őt ismétli makacsul, perszeverálva, azaz állhatatos kitartással, különböző kontextusokban. Akár a többi rekvizitumait. Csak kapásból néhány: sivatag, zsiráf, különböző madarak, jegenye-féle fa, férfi vagy női torzó, csakis deréktól fölfelé, karok és fej nélkül. Írták, írtam, hogy ő a magánmitológiájának — mely, mint mindenkinek, nyilván a gyerekkorából táplálkozik — szókincséből fogalmaz, belőle építkezik. Érdemes lenne, ha leendő monográfusa, vagy a róla szakdolgozatot író megszerkesztené a Kazovszkij-szótárat. Kikérdezné a művészt, miről mit gondolt, benne lenne a Korpuszban, mit gondolt a szerző, mit gondolt a fene. Nem töröm a fejem a jelentéseken, hiszen ezek az allegóriák minden embernek, minden időben, amúgy is mást és mást mondanak. A magánmitológiája mellett El Kazovszkij szereti az ókori, a távol-keleti, vagy az indiai mitológiákat is. Mondhatná valaki, művészetében kétféle mitológia él: a saját és az öröklött. Csakhogy ez a kettő egy és ugyanaz. Példázza ezt a Haris közi gyűjtemény, ahol még a címeikben is az ókori mitológiáról beszélnek a festmények. Csak éppen egyetlen ábrázolás sem felel meg a korabeli ikonográfiának vagy a szöveges emlékeknek. A festő kortévesztése, eklektikája szándékos, sőt még vigyáz rá, hogy semmi se passzoljon.

A *Szfinx Thébai falai előtt* festmény közepén üveg piramis, ilyen lehet a *Louvre* új bejárata; a rajta gubbasztó szfinx inkább egy elnyújtott, arany (oroszlántestű, madárfejű, szárnyas) griff volna. A vastag, vöröses falakon egy-egy mértanian szabályos, íves záródású nyílás, kapu, mintha egy *de Chirico*-képből emelték volna át. A *párkák* sem végzik munkájukat, nincs rokka, se fonal, olló sem. El Kazovszkij párkái oszlopszentek, illetve olyanok, mint a prokolumbián oszlopszobrok, három cölöp, három, egyforma karcsú nőalakban végződik, jobb kezük a bal vállukon. Kettőt a csúcsos domb tetejére, vagy inkább meddőhányó hegyibe állított a festő, az innenső talapzata váratlanul az asztal sarka lett.

A *Városi csendéleteken* kellemetlen, sőt ijesztő, egyforma kockás ablaksorú lakótelepi panelházak, *Frans Masereel* húszas években vésett fametszetein láttam ilyeneket, Kazovszkijnál a blokkház a szögletesség mellett hol az egyiptomi óbirodalmi, lépcsős masztaba, hol akár egy ember alakját is fölveszi. Örömmel találtam kollázst is a kiállításon, az *Állatszínházakat*. Ez inkább ön-kollázs, vagyis saját festményekből válogatott elemek, csak az ásító vagy vicsorító, rosszindulatú angóramacska van színes nyomatból kivágva. Épített azért installációt is látogatói kedvéért. Címe: *Válogatott csendéletek*. Nem restelltem megmérni, több mint három méter magas, majdnem két méter széles a komplexum. Szerepelnek a jól ismert balerinák vastagabb, vékonyabb deszkából kifűrészelt torzói, feketére vagy rózsaszínre festve, az egyik tüllhuzatot is kapott. A másik alakot sorba szedett, léptető, fehér és szürke műanyag lovacskák borítják. A falon óriási, fekete kaszák.

Mondanom sem kell, hogy ezzel a nem is rövid leltárral csak néhány lapját ütöttem föl a nem létező Nagy Kazovszkij Szótárnak. Lám, a fenti NKSZ-hipotézisem elmehetne Kazovszkij-képcímnek is.

KOVÁTS ALBERT:

SCHILLER RÓBERT:

Televízió

Hadijog

A két fiatalember képe, ahogy az ernyőn megjelent, igazán nem látszott vonzónak. Ha egy Szondi-tesztben kerülnek elém (tetszik ismerni ezt a kártyajátékot, amelyben magabiztos pszichológusok osztanak lapot az ösztöneinknek: ki kell válogatni egy halom fényképből a rokonszenves meg az ellenszenves pofákat, abból aztán kiderül, hogy mire jó az ember, ha egyáltalán) egyszóval egy ilyen tesztben egyből nagyon negatívba tenném mindkettőt. Szerencsémre — mint az egy percen belül bebizonyosodott.

A két fiatalember, boszniai szerb harcosok, a háború legocsmányabb erőszakos rémtetteit hajtották végre. A külsejük, legalábbis a vallomásokban, az övékében meg a tanúkéban is előadottakhoz mérten, jelentéktelennek látszott. Persze, Szondi Lipót ide vagy oda, hová is jutnánk, ha az orrunkra lenne írva, hogy mire is lennénk-vagyunk képesek.

Ezek az urak, amint a Vox-box híreiből megtudhattuk, ugyancsak sok mindenre voltak képesek. Mellőzzük itt a részleteket. A sokszoros tömeggyilkosság mindenesetre csak része volt a listának. Az ítélet, a beismerő vallomások után, az egyik vádlott megtört bűnbánatától és a másik értetlen közönyétől függetlenül, csak a legsúlyosabb lehetett. Nem is tudom, hogy a vádlottak fellebbeztek-e a halálos ítélet ellen (azt sem tudom, volt-e kihez és hová: valami statáriális hadbíróság tárgyalta az ügyet), csak a védőjükre emlékszem.

Ez egy jól ápolt, fegyelmezett modorú úr — nehéz valahogy az ilyen külső mögé elképzelni a boszniai hadijelentéseket — óvatos halksággal megkockáztatta, hogy talán az eljárás nem volt tökéletesen elfogulatlan.

Ebben lehetett valami, minthogy a bíróság az ellenségeik oldaláról került ki. Láttunk már ilyet. Most aztán megint itt állunk megzavarodva. Ha csak morzsája is igaz annak, amit itt a vádlottak terhére róttak, üres fanyalgás akkor minden formai vagy jogi kétely.

Ha a legszörnyűbb bűn se járna büntetéssel... Büntetéssel vagy bosszúval? Jogos büntetés bizonyára van, jogos bosszú — az micso-

VITÁNYI IVÁN:

Gondolatok a táncházban

(II.)

1972-ben ezzel a címmel írtam cikket az akkor induló táncházmozgalomról. Nemrégiben részt vettem a mozgalom huszadik évfordulóján tartott ünnepségen.

Az ünnepséget az Almási téri művelődési házban rendezték. Megjelent vagy 1500 fiatal és a mozgalom jó néhány öregebb barátja. A hangulat éppoly jó volt, mint régen. Ha volt a jelenlévők között ide tévedt külföldi (mint korábban sokszor voltam tanúja), ugyancsak elcsodálkozhatott: a metropolis közepén ezernyi városi fiatal igazi népzenére járt igazi néptáncot, jókedvvel, a sajátjaként. A zene és tánc tökéletesen hiteles, részleteiben is megfelel a hagyománynak; nem utánzás, hanem önkifejezés.

Aki figyeli az ifjúság kulturális megnyilvánulásait, nemigen talál szebbet, magávalragadóbbat a táncháznál. Minden együtt van, amit egy optimista és optimális kulturális vagy nevelési program megkívánhat. Az itt átélhető kultúra a legszigorúbb esztétikai mértékkel mérve is a legmagasabb rendű; benne gyökerezik a hagyományokban; alkalmas az identitás megteremtésére; igényli és fejleszti a résztvevők kreativitását; egyszerre közösségi és individuális, tradicionális és új, nemzeti-népi és nemzeteket összekapcsolóan egyetemes. (Akár internacionálisnak vagy világpolgárinak [illegible] kedek be, semmi baj, majd ott leszek legközelebb. Vagy legalább megemlékeznek rólam.

Beszélgetek a mostani fiatalokkal. Tőlük tudom, hogy ugyanúgy megoszlanak és ugyanúgy oszlanak meg, mint mostanában minden más közösség. Legalább ugyanannyi köztük az ellenzéki (liberális, szociáldemokrata, chartás), mint az emdéefes. A népzene és a néptánc nem feltétlenül jár együtt a kormánypárti népnemzeti gondolkodással. A jubileum egyik agilis főszervezője éppen azt súgta a fülembe: nehezen tudja elviselni, hogy némely forrófejűek ismét lezsidózták. Ezt is csak hozzáírom az általános helyzethez. Nem azt példázza, hogy olykor itt is megtalálható az antiszemitizmus, hanem inkább, hogy itt sem viselik el.

Nem ezek okozzák bennem a szorongást, hanem a húsz évvel ezelőtti élménnyel való szembesítés. Az élmény ugyanaz — és éppen az a bajom vele: akkori reményünk tehát nem vált valóvá. Vagy mi tévedtünk, hiú reményeket táplálva, vagy a mozgalom állt meg valahol. Mert kétségtelen, hogy jó régen megállt. Húsz évvel ezelőtt egy ideig [illegible] évről évre, sőt hónapról hónapra legjobbjai évszázadok, évezredek óta ezt teszik; nemzedékek hosszú sorának nem jutott más lehetőség. Nincs okunk panaszra: nem voltunk annyival jobbak elődeinknél, hogy többre lettünk volna érdemesek. És mégis: számot kell vetnünk a történtekkel és önmagunkkal. Azzal, hogy akárhogy is, akkor többet vártunk annál, mint ami végül megvalósult.

Ethnosz és démosz

A népi kultúráról, népművészetről, népzenéről, néptáncról szólva magától értetődően használjuk a *nép* kifejezést, pedig a szónak többféle értelme van.

Az első az *ethnosz*, vagyis a *nemzetiség*. A nép itt — a szociológia nyelvén szólva — első fokú (primer) közösség, a kultúra, a nyelv, az együttlakás és a származás természetes, testmeleg közössége, amely minden tagjának otthont és hovatartozást (identitást) biztosít. Mivel pedig a világ egymás mellett létező ethnitásokból áll, az ethnosz — és a hozzávaló népi kultúra — különbözőségüket hangsúlyozza.

A *démosz* viszont a polgárok másodfokú (szekunder) közössége, amelynek tagjait az egyenlő jog és a közösen, de tudatosan [illegible] arányban és szerkezetben. Viszonyuk mint az első fokú és másodfokú egyenleté: a második fok magában foglalja az elsőt.

A népművészeti mozgalom négy szakasza

Századunkban négyszer beszélhetünk a *népművészet reneszánszáról*. Az *első* közvetlenül a századforduló után, Bartók és Kodály nevéhez fűződött. A *második*, a harmincas években a népi írókhoz kapcsolódott. A *harmadik* 1945 után terebélyesedett ki, az első magyar demokrácia pezsdítő légkörében. A táncházmozgalom negyedik a sorban.

Bartókék tette világviszonylatban is jelképe és kiindulópontja a XX. század népművészeti reneszánszának. Ezt mondta ki a zene vonatkozásában Walter Wiora, a kérdés talán legkiválóbb zenetörténeti szakértője. A korábbi zeneművészet is forrásként használta a népművészetet, de mintegy magától értetődően. Olyannak tekintette, mint a természetet, mely szabadon burjánzik, szabadon is lehet belőle meríteni, de nem kell vele törődni. (A műveltek és az előkelők a népművészetet a „vulgushoz" tartozónak ítélték.) Hosszú ideig valóban így is volt: a magasművészet polgárian tökéletes világa alatt a népművészet háborítatlanul élt tovább. A múlt század fordulója táján azonban a helyzet megváltozott. A modern nagyipari piacgazdaság dominanciája következtében megkezdődött a hagyományok pusztulása. Ami eddig természetes volt, azt most már akarni kellett.

Az akarat *két formában* nyilvánult meg (az ethnosz és a démosz akar szerint). Először is [illegible] gossá, hogy az ipari-gazdasági-kulturális fejlődés minden korábbi történelmi időszaknál kedvezőbb feltételeket teremtett, de meg is osztja a világot. A kedvező feltételek egyes nemzetek és egyes rétegek számára nyíltak meg, míg más népek és más rétegek szükségképpen a kirekesztettek közé kerültek. Nagyszerű — egyszerre egyetemes és individuális magaskultúra virágzott fel, de csak a vezető népek töredékét képező elitek számára. Nekik — akiknek már volt — még adatott is. De akiknek nem volt, azoktól a meglevő is elvétetett. Megfosztották őket évezredeken át őrzött hagyományaiktól. Éppen akkor öntötte el a világot a heterogén-vulgáris, törmelék jellegű selejtkultúra.

Akik ebből a helyzetből kiutat kerestek, azok figyelme szükségszerűen az addig a nemzetből kirekesztett társadalmi rétegek, mindenekelőtt az ősi hagyományokat hordozó parasztság felé fordult. Nem csupán a népművészet esztétikai értékére figyeltek fel, hanem létezésmódjának sajátosságaira is, mindenekelőtt a közösség életébe való beleágyazottságára. Feltárult annak szépsége, hogy a nép életében a kultúra az egész közösség birtokában volt; nem vált szét az alkotás és a befogadás, a maga lehetőségei szerint mindenki alkotó is lehetett. Koncepciók, utópiák, mozgalmak születtek tehát, melyek meg kívánták őrizni, fel kívánták támasztani a kultúra közösségi életmódját; nem az Európában termett magaskultúra ellenében, hanem vele összefüggésben, a kulturális magatartás új formájaként. Legyen ez a társadalom új kultúrájának az alapja, ebből nőjön ki a magaskultúra. Sajátos módon ezek a törekvések (így William Morrisé és követőié Angliában) sokszor éppen látszólagos ellentétükkel, a minden hagyományt elvető avantgárddal álltak testvéri viszonyban. Mindkettő ugyanan-

EL Karovszlij

Szénes vir. c. liáll. Ernst, 1993

ism. Kováts Albert = Holmi, 1993. 5.
766.

RAK

Vizuális művészeti csoportokat szerveztek és fotó-
ot. 1980-ban helyi kezdeményezés eredményeként
veződött meg a fél évtizedes fennállása alatt is jelen-
sikereket elért, biztató kísérleteket kezdeményező és
nos eredményt felmutató Vizuális Kísérleti Alkotóte-
mely *Halász Károly* és *Lantos Ferenc* irányításával,
ább a zenepedagógus *Apagyi Mária* közreműködé-
l tevékenykedett. Vizuális alapkutatásokat folytattak,
detben csak képzőművészek, később azonban már
észek is bekapcsolódtak a közös munkába. A két szak-
port a maga módján dolgozta ki a közös szakmai prog-
ot. Neves zenészek, képzőművészek, művészettörté-
zek és esztéták is csatlakoztak a csoportok munkájá-
, előadások hangoztak el egy-egy felvetett témával
A ritmus) kapcsolatban. A dolog természetéből adó-
hogy a kísérletező alapkutatások mellett, azzal egy-
űleg képek is születtek, miután a munkába képző-
vészek is bekapcsolódtak.
y idővel jelentős képzőművészeti gyűjtemény ala-
ki Pakson, és ezzel már lehetett valamit kezdeni. A
k és szobrok együtt maradtak, nem osztoztak rajta
ntartó szervek képviselői (ez az egyetlen előnye an-
, ha a mecénás előkelő idegenként távol tartja magát
ltala finanszírozott programoktól). Ez a szerencsé-
együtt maradt és tovább gyarapodó gyűjtemény-
ittes vált aztán törzsanyagává a később létesítendő
si Képtárnak. A megfelelő pillanat azonban még vá-
tt magára.
985-ben ugyanis a Tolna megyei kulturális vezetés,

EL KAZOVSZKIJ

M. Wenzel
1993.
nov. 5

Szerkesztőség a Tam Tam Klubban

Címéhez illően kamaramuzsikával fogadta az érdeklődőket az *Allegro* című folyóirat szerkesztősége az *Írók Boltjában*.

A lap szokatlan formájú borítóját *El Kazovszkij Foltos jó pásztor* című grafikája díszíti, és a belső oldalak egyik hangsúlyos anyaga is a festőművésszel készített interjú. A különböző egyetemeken tanuló, egykori gimnáziumi baráti társaságból alakult szerkesztői közösség célja olyan kulturális diáklap létrehozása volt, amely egységben szemléli a művészeteket a természet- és társadalomtudományokkal. Az *Allegróban* verstani tanulmány mellett matematikai bizonyítás és „mozsarológiai" írás olvasható, annak reményében, hogy ezzel is elősegítik a különböző egyetemek és tudományágak közötti kapcsolatteremtést.

A kéthavi megjelenésre szánt folyóirat kiadását különféle alapítványok, valamint az egyetemek és főiskolák támogatása tette lehetővé. Az *Allegro* elsősorban a felsőoktatási intézményekben és néhány könyvesboltban – köztük az *Írók Boltjában* – kapható. A szerkesztőség székhelye a *Tam Tam Klub* (Budapest XIII., Csanády u. 19.).

(I. d.)

szerda:	9–21	óráig
szombat:	9–13	óráig

ZÁROLT KIADVÁNYOK TÁRA:

hétfő:	13–16^{30}	óráig
kedd–csütörtök:	9–16^{30}	óráig
péntek:	9–15^{30}	óráig
szombat:	zárva	

KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI SZAKKÖNYVTÁR:

IX. 16–VII. 14.:

hétfő:	13–19^{30}	óráig
kedd–péntek:	9–13^{30}	óráig
szombat:	9–13	óráig

VII. 15–IX. 15.:

hétfő:	13–19^{30}	óráig
kedd–szerda:	9–16	óráig
csütörtök:	9–13^{30}	óráig
péntek:	9–15	óráig
szombat:	zárva	

* * *

CSOPORTOS VEZETÉS AZ ÉPÜLET MEGTEKINTÉSÉRE: minden kedden 14 órakor

FÉNYKÉPMŰVÉSZET

EL KAROUSZKIN

Hajtmanszki Zoltán: Rózsák tere (1993)

Ez a fénykép egy hosszú sorozatból kerül most elénk. A sorozat Hajtmanszki Budapestjét mutatja be: szakadt külvárosokat, a Ferenc- meg a Józsefváros tűzfalait, grundjait, utcasarkokat és lebontott házak helyén magukra hagyott belsőudvari burjánzó vegetációkat. Szomorú helyszíneket, mindig arról szólván, milyen kiszolgáltatott is az élet ezeken a helyeken.

Milyen sokan is vagyunk, akik mind ennek a városnak a levegőjében találjuk meg fényképeink témáját, és milyen jó is az, hogy mind-mind különbözőképpen látjuk és mutatjuk meg!

Mert ezen a képen például szinte alig látunk valami kézzelfogható és néven nevezhető dolgot. Egy ember a nejlonszatyorba nyúl, mint a kép címe jelzi, a Rózsák terén. De a fények, és a vonalak! Ahogy a szembe sütő nap kirajzolja a járda szegélyét meg a repedezett aszfaltot, és a jólismert sárga keramitkockákat, amiből már csak kevés van ebben a városban. És ahogy ezen a kövezeten megjelenik egy árnyék, a tér közepén álló szoboré, bár ezt a szobrot nem is látjuk, hiszen látványát éppenséggel maga a ragyogás oltja ki.

Talán mindez nem tűnne ennyire üres okoskodásnak, ha látnánk a sorozat többi képét is. Én ebben reménykedek, mert Hajtmanszki könyvet szeretne kiadni belőlük. Az ő Budapestjéről.

LUGO

Art — Video

AZ ODEON

Kell egy hely. Kellene egy hely. Milyen ismerős, hányszor mondták már, mondta ezt már mindenki. Voltak, akik könyvesboltban vagy kocsmában gondolkoztak. Egy jó kis hely, ahol nem úgy megy végbe a tranzakció, mint egy bankrablás. Fogd és vidd! Ahol ráérősen válogatni lehet a kendermagban, leülni, meginni egy kávét, átnézni a lapokat, ismerősökbe botlani, ne adj' isten, ,,zizegni''. Helyek nem nagyon vannak. Csak pár hétre felkapott *alternatív* csehók és létükért küzdő kicsi könyvesboltok. Egy újabb generáció valami hasonlóról álmodva videókölcsönzőnek is láthatná a *helyet*.

Videó? Áruházak dohányzósarkából átalakított kellemetlen kis kuckó vagy egy profilt váltó trafik jut eszünkbe, ha a videóboltra gondolunk, ahol bálákban áll a ,,Zombie halála 2.'' vagy a ,,Cicciolina és a negyven rabló''. De ez inkább rémálom.

S most van ez az Odeon.

— Művészfilmek videótára, lehet vásárolni és kölcsönözni is. A szó, művészfilm, ne tévesszen meg senkit, arról van szó, hogy összegyűjtöttük a magyarországi videóforgalmazóknál található és általunk igényes munkának gondolt felvételeket. Aki csak szórakozásra vágyik, de nem éri be a tucatáruval, itt az is megtalálhatja, amit keres — mondja Winkler Erika, az Odeon vezetője.

Hogyan lett a Budapest Film forgalmazással foglalkozó munkatársából ,,videótékás''?

— Az Odeon 51%-ban a Budapest Film tulajdona, a többi része magántőke, így az enyém is. Fél év munkába került, míg megcsináltuk és ilyen szép lett.

Valóban. Három szint, 180 m², ízléses berendezés, asztalok, székek, videókazettákkal teli polcok — imponáló látvány. Az egyik sarokból kis terem nyílik.

— Haza se kell vinni, akár helyben is megnézheted a kért kazettát.

A katalógusban 600 cím van, többnyire klasszikusok és kortársak. A tiszteletkörök után nézzük a hiányokat. Napjaink kelet-európai filmművészetet nem találom.

— Sajnos, azt a mozikban is hiába keresed. Nagy a zűrzavar a keleti piacon. De mint forgalmazó is beindult már az Odeon, és nyomon vagyunk. Sok helyütt azt mondják, tessék előbb megvásárolni a mozifilmeket, és utána adjuk a videót. Nem hiszem, hogy bármelyik filmes cég dollárkötegekkel rohanna a legújabb bolgár csodáért, így néha mi is lemaradunk. Nyugaton nincs ilyen gond, azt adják, amit kérünk — ha meg tudjuk fizetni.

— *Nem közömbös, milyen jogokkal kapja meg a vásárló, illetve kölcsönző a filmeket...*

— Gyakorlatilag kizárólag home-jogokkal, azaz otthon lehet megnézni a filmeket. A filmklubok ellátását ily módon nem tudjuk vállalni. De úgy próbáljuk tágítani a lehetőségeket, hogy például a nemzeti alaptantervbe javasolt 70 filmet iskoláknak is kiadjuk. Ennyi fér bele a jogainkba.

Az Odeon csak december közepe óta létezik, egy olyan városban és olyan környéken, ahol egymást érik a videókölcsönzők. Van-e közönsége?

— Majd szétverik a házat. A kölcsönzés tagsági és alkalmi rendszerben működik, és három hét alatt 300 tag lépett be, nem beszélve az alkalmi kölcsönzőkről. Ez az érdeklődés gyors fejlődésre kényszerít bennünket, az állomány folyamatos gyarapítására. És sokat várunk magunktól mint önálló videókiadótól. Saját filmünk Antonionitól a *Napfogyatkozás*, az *Egy nő azonosítása*, Buñueltől *A vágy titokzatos tárgya*, *A burzsoázia diszkrét bája*, a *Prospero könyvei* Greenaway-től, a *Berlin fölött az ég* Wim Wenderstől, Sally Potter *Orlando*ja, Schlöndorf *Bádogdob*ja, Bergmantól a *Csend*, a *Hetedik pecsét*, Fassbinder *Lili Marleen*je.

Én meg gyorsan kikölcsönöztem a *Vörös kört*. Alain Delon *A szamurájnál* is nyomasztóbb, feketébb krimijét. Mert én azt szeretem, ha a végén meghal a hős.

Odeon — XIII. Hollán E. u. 7. (a Duna mozi mellett).

t.

FÜST MILÁN-PÁLYÁZAT

A Magyar Tudományos Akadémia Füst Milán Fordítói Alapítvány pályázatot hirdet ösztöndíja elnyerésére. Pályázhatnak magyar irodalmi műveket idegen nyelvre fordító — vagy fordítani szándékozó — magyar vagy külföldi alkotók, illetőleg azok, akik a magyar irodalmat magas szinten bemutató kritikai vagy tudományos munkássággal foglalkoznak. A kérelmeket 1994. május 1-ig kell beküldeni, a pályázó munkásságának bibliográfiáját mellékelve.

A pályázatokat az Alapítvány levelezési címére: Budapesti 1. sz. Ügyvédi Iroda, 1053 Kecskeméti u. 13., Dr. Röder Edit részére kérjük eljuttatni.

MARGÓ

El Kazovszkij Szegeden

A kép mögött keresni a festőt, vagy a képen keresni? Önarcképet keresni, esetleg egy meglepő szignót? Pier Paolo Visconti képei lennének? Volna ilyen? Esetleg a kép ,,előtt'' kell keresnünk? Mert ezek térbe kimászott képek volnának? — ahogy El Kazovszkij is nevezi őket. A Szegeden az Impala házban kiállított képeket nézve persze állíthatunk is egyet-mást. Keresztformájú, torzóban hagyott emberi testek állnak a dombok között vagy egy hegytetőn. Erős színekben. Kékben és pirosban. A húsnál is erősebb vizuális árnyalatokban. Mintha a vér is elöl volna. Még a bőrnél is előrébb. Ahogy a fölfelé törekvő testek grafikonábrái nedveiket kínálják az isteneknek. A gömbölyű, illeszkedő, működtető csontokat feledtetni. És csupán a hullámzó áramokkal csatlakozni a mindenséghez. *Az egy egészhez*. Ahogy teszik a vászon síkja elé kiállított, hullámkartonból kimetszett kutya-sakál lények. Hegyes fejű állat-angyalok. El Kazovszkij önarcképei. Ahogy önmaga és nézője felé húzza a képet. Kihúzza, és ide ki, elé és elénk, lapos reliefeket telepít. Többnyire ezek az alakok — fekete, szürke, kék, négylábú madarak, szárnyas kutyák — az eget fürkészik kitartóan. A harmadik dimenzió El Kazovszkij Szegeden látható képein nem a mélység. Hanem a magasság. A reménynek megfelelően pulzál minden élőlény — mondta El Kazovszkij —, amikor erről a magasságról és a figurák tekintetéről kérdeztem. Még akkor is, ha ez a remény a totális szakadékba vezeti — fűzte hozzá. Mégsem a szakadékot festi. Hanem ezeket. Esetleg a zuhanókat. Azokat, akik? amik? röpülésük végére értek. A reménygrafikon csúcsait és mélységeit. Az istenek pedig? Ők a görög mitológia hús-vér istenei inkább, akikhez esdekelve veszik föl a már említett ember-torzók a kereszt formáját. Nem csak Krisztus kereszthalálát imitálandó, hanem az élet, a létezés alapformáját mutatva. De vallás és a szónak teológiai értelmében kijelenthető hit, az ezekben való bizonyosság vagy kétség nem témája El Kazovszkij képeinek. A *kozmosz* nem ad tételeket és nem is vizsgáztat. A kozmosz van és megenged. Megenged lenni minket. A sors pedig választ. A választottság szemlélője és ábrázolója a képeket festő, szobrokat állító, színházat csináló lény. Akit most emberként, művészként, El Kazovszkijként ismerünk. Most. A többi idő pedig a látvány, a megmutatkozni hajlandó egész láthatása. Nem az övé egyedül, hiszen közöttünk osztja szét.

— log — ó —

Zazi, a nyerő

B. Müller Magda felvétele

Ő az, akit szülői értekezletről, filmkritikusok összejöveteléről jobb előre lebeszélni. Nem is szokták odaengedni szerettei, vagy ha igen, indulás előtt meg kell esküdnie: egész idő alatt meg sem szólal.

Az óvodai-iskolai eseményekről nincs hírünk, ami viszont a filmfesztiválok sajtótájékoztatóit illeti – több ítész még évek múltán is elpirul dühében, ha csak a nevét meghallja. S bár még néhány hete, egy díjátadás alkalmával megfordult a fejében, ugyan mi lenne, ha a neves szónok fejét – ha csak egy pillanatra is – megmártaná a franciasalátás kaszinótojásban, a botrány mégiscsak elmaradt.

Hiába, Szabó Ildikó *filmrendező sokat csillapodott az utóbbi időben...*

Elég nehéz utolérni mostanában. Röpködsz a világban, mint egy rosszul címzett távirat.

Hát igen. A Gyerekgyilkosságokkal megfordultam néhány helyen az utóbbi egy évben. De ha arra gondolok: legalább ugyanennyi meghívásom volt az Ódor Emília bemutatása idején is, de akkor még Csehszlovákiába sem kaptam útlevelet... Azért mégiscsak más lett volna tizennyolc évesen aratni Taorminától Teheránig, mint most, huszonöttel később. Szerintem csak egyszerűen elszégyellték magukat az istenek, és rájöttek, hogy illene kamatostul törleszteniük a tartozást.

Hetvenben miért nem utazhattál?

Mert kiutazásom a magyar állam érdekeit sértette. Igaz, hogy még nem nőtt ki a mellem, még egy szál fecskében fürödtem a strandon, de ez nem lehetett akadálya annak, hogy politikai megbízhatatlanságom miatt úgy Dabas alsónál tovább ne kalandozhassak a világban. Még mielőtt megkérdeznéd, hogy az MSZMP KB székházát akartam-e a levegőbe repíteni, sietek leszögezni, hogy nem. Csak a bátyám kapott hét évet rendszer elleni felforgatásért, izgatásért vagy mit tudom én miért. Ez akkoriban úgy nagyjából elég volt nekem is – a büntető jellegű maradáshoz. De több okból is jó, hogy így történt. Részint azért, mert ma is imádom a bátyámat, aki azóta több rendben kiszabadult, és viszonylag nyugodt körülmények között él külföldön – legutóbb karácsonykor járt itthon –, részint pedig azért, mert neki köszönhetem, hogy száz éve tudom: boszorkány vagyok. Gyuri javában sitten volt, amikor egy éjszaka arra ijedtem fel, most valami borzasztó történik vele. Abban a pillanatban fölkeltem, felöltöztem és kimentem a Kozma utcai temetőhöz, lévén ott a börtön. Vadul dörömböltem, még meg sem hasadt a hajnal, viszont nagy volt a tél meg a hó, mint a mesekönyvekben. Persze megkérdezték, mi a francot akarok. Mondtam, a világon semmi mást, csupán látni a bátyámat. Ehhez persze tudnod kell, hogy akkoriban évente négyszer volt beszélő, hónapokkal korábban, írásban értesítettek az idejéről – mit mondjak, kicsit meglepő volt az ad hoc látogatásom. Ki is röhögtek, amikor egy álmos smasszerrel próbáltam megértetni: vegyék olybá, hogy a következő látogatásról lemondok, ha most beengednek a bátyámhoz. Még délután négy is alig volt, mikor kijött valami tiszt és azt mondta, oké, láthatom Gyurit, ha megmondom, ki volt az informátor. Milyen informátor? Hát az, aki elmondta, mi történt. Miért, mi történt? Na ne szórakozzak, ha nem tudom, mi történt, mit keresek ott? Rosszat álmodtam. Aha, akkor nincs láthatás. Aha, akkor hozzanak darut, mert én innen el nem megyek. De hát ők már azt is ellenőrizték, ki szabadult aznap. Jó ötlet, mondtam én, mert a szabadulók hatkor hagyhatják el az épületet, én meg itt voltam négykor. Egyáltalán: él még? Él, de történt egy kis baj: az éjszaka idegösszeroppanást kapott, és addig verte a fejét a falba, amíg szét nem ment, úgyhogy kórházban van.

Ezután valószínűleg elég hihetően mondhattam, hogy én isten bizony képes vagyok ott, azonnal meghalni, ha nem visznek el a bátyámhoz. Ugyanis tényleg kerítettek egy rabomobilt, elfuvaroztak vele a kórházba, láttam is Gyurit bedeszkázva egy ágyba, úgyhogy tényleg élt.

Abban is volt valami boszorkányság, hogy te lettél Ódor Emília, a hatvanas évek végének szeplős kamaszlány-prototípusa?

Á. Korábban játszottam a Bohóc a falon című filmben. Időközben meghaltak a szüleim, és *Sándor Pál* forgatókönyvírója, *Tóth Zsuzsa* magához vett, ő írta az Ódort is. Egy kicsit rólam írta a filmet, néha az én szavaimat használta, pusztán azért, mert ott laktam a másik szobában. Persze arra titkon számított, hogy valami kis szerepet én is kapok, no nem másért, csak hogy vele tölthessem a nyarat a forgatáson, de körülbelül ez volt minden. Sándor Pali Budapest legszebb lányait gyűjtötte be a mozihoz, csupa tizenhattól tizennyolcig terjedő bombázó, csupa szupernő, csupa festmény. Aztán egyszer csak egy vasárnapi ebéden, a MUOSZ éttermében, ahová kajálni jártunk, merthogy a Bajza utcában laktunk, egy Fazekas Lajos nevű filmrendező azt mondta a tökfőzeléknél: mi van, ti nagyon hülyék?! tényleg nem veszitek észre, hogy a másik szobában lakik Ódor Emília? Lett is belőle próbafelvétel, a sok szupernő után, mert nemcsak sorszám szerint voltam én az utolsó. Elmondtam a kötelező monológomat, s bár kicsit én is gyanakodtam, tán csak nem állt meg egy pillanatra a megboldogult pasaréti műteremben a levegő, utána Tóth Zsuzsával szépen hazamentünk, vacsorát főztünk, lefeküdtünk. Másnap a drága jó Fazekas csak ennyit mondott: fogjátok az Isten lábát.

De valahogy mégsem fogtátok, mert Ódor Emília után hosszú csönd lett.

Az. Én elmentem franciaszabász-tanulónak, ott ordított velem a műhelyben valami nő, hogy „na mi van, Szabó, a Szabónak nem megy a szabás? Meddig szarakodsz még azzal a ruhával?!" Én meg csak bőgtem, hogy a ruhát már egy órája kivasalva leadtam, mégsem engednek haza...

De nem a Clara szalon szabásza lettél, hanem Mészáros Márta jelmeztervezője, a város híresség einek legjobb nadrágszabója...

Kicsit nagy léptékben trappolsz. Tényleg nem Rotschild Kláránál, hanem mellette, a Váci utcában, a Paris divatszalonban lettem francia szabó. És ugyan tényleg én varrtam a város legjobb gatyáit, de akiket te ma híresség eknek nevezel, azok akkoriban az én hátrányos helyzetű értelmiségi barátaim voltak, akik épphogy csak meg tudták fizetni az én lipótvárosi hálószoba-nappali-szalon áraimat, amelyek nem voltak csillagászatiak. Mindig is hiú dög voltam, és elvi kérdést csináltam abból, hogy akinek nem tetszik a rongyom, annak nem kell kifizetnie, nem kell hazavinnie. De ma is büszke vagyok rá: egyetlenegy eset kivételével mindig mindenki fizetett. Arról az egyről sem én tehetek, hanem az úgynevezett terilén, a kor gyűrteleníthetetlen műanyag szemete.

De azért később mégiscsak Mészáros Márta...

Hát persze. Ő volt az, aki bizalmat szavazott nekem jelmeztervezőként, ami mégiscsak kreatív munka. Igazán nem tehet róla szegény – egyébként ma is imádom, a kedvenceim egyike –, hogy a vége felé már az öngyilkosság határán jártam, amiért minden filmben farmernadrágot kellett terveznem a hősökre. Kosztümös filmet nem osztottak rám, a farmerektől, pólóktól és pulóverektől pedig engem vert ki a víz. Éppen egy kivételesen undok hétfő délelőtt, egy lelombozó értekezletről támolyogtam kifelé zsilettpengét keresve, amikor egy drága, aranyos, azóta halott bácsi, a filmgyár valamelyik bürokratája azt mondta: maga pedig azonnal jelentkezzen a főiskola adásrendező szakára. Sajna elfelejtettem megkérdezni tőle, mi a fene lehet az az adásrendezés, de szépen elbattyogtam a Vas utcába, a ruhatár pultján kitöltöttem a jelentkezési lapot, persze, se erkölcsi, se orvosi nem volt hozzá, beadtam és elfelejtettem az egészet. Eltelt vagy egy hónap, amikor este beesett hozzám Lukin Ági, hogy holnap van a felvételije a főiskola adásrendezői szakára, itt a távirat, rittyentenék neki valami észbontó toalettet egy éjszaka alatt. Naná.

Az erkölcsi és az orvosi hiányában nem értesítettek?

Frászt. Elfelejtettek. Ötünknek nem küldtek táviratot, később bocsánatot kértek telefonon, és nekünk egybevonva tartották meg a felvételi első és második fordulóját. Sosem fogom elfelejteni, két filmet vetítettek, egy nézhetetlent és egy viszonylag tűrhetőt Budapestről. Az elsőre azt írtam, hogy talán ezzel kapcsolatban nem rondítom össze a papírt, ez úgy szar, ahogy van, inkább bölcsődét kellett volna építeni az árából, a második sem az a Budapest, ahol én élek, vagy amit én ismerek, de ezzel már legalább vitatkozni tudok. A harmadik – nekünk értelemszerűen második – fordulóban könyvekről és tervekről esett szó. Nekem ez csakis Balzacot jelentette, aki halott szüleim pótlásaként apám helyett anyám volt, s akitől egy életre megtanultam: aki ma epizódszereplő, holnap sztár lehet és fordítva, mert az élet már csak váltogatja a főhősséget a statisztériával. Tőle tanultam meg, akár évekig lehet, szabad, kell dekkolni. Ami pedig a terveket illeti, büszkén

kettőre lekenyi neki zsírral, így telik a nyár. Ősszel megméri majd az iskolaorvos, s nem érti, hogy lehet ilyen nehéz, aki ilyen sovány."

Wahrheit. Igen. Az egész magyar *várhejt,* médiákok, macskák, mikiegerek, rózsaszín hótaposók, kisnyugdíj, gázcédula, gyomorideg, neszkafés vér Dodinak, a büfés kutyájának, negyven cigaretta, az isztambuli suhogós szabadidő, rendőr foglalkozású babák, Straubinger Ferencné grízneveté se, belgabála, műkonty, Lasu Vegasu, olasz pacal a mikróban, vágóhídi hajnal, dreamnikkel zsúrkocsi, karácsonyfatartó – *és* hogy „kinyit a tök arany virága", Dicső Csilla újságíró, az egész Szederkényi utca, egy kislábos hó, hogy „élni jó, hangyalom". Meg más egyéb is. A fekete. Minden.

Persze. Aki tudja ezt a „mindent" a világról, és mégsem lesz moralista, az méltán érdemel némi elismerő csöndet. Ha ennyit látunk, föl szokott ébredni a lélekben valaki, komor és ünnepélyes, hosszan csutakolja a kezét a mosdónál, krákog, nem hagy foltot a szalvétán, kékre van borotválva, *nos*sal kezdi a mondatainkat, és szép sorban megmondja mindenről, hogy az micsoda, és mihez kell kezdeni vele. Föllép, egy egész picit, tényleg, mintha sámlira, és onnan beszél, fölülről, ahonnan tényleg látni, merre hány méter. Szortíroz, szépen, jókra, gonoszokra, akár az Úr. Dobok és trombiták.

Ezek itt nincsenek.

Van viszont egy mondat: „bár e pillanatban státusaink közt mérhetetlen a különbség, azért ugyanazon az oldalon volnánk, s hogy nincs se kettő, se több oldal, nincs, drága uram, nincs."

„Egy halom hasított mackónadrág" – írja Parti Nagy Lajos. Az is írhatta volna, *persze,* akit könyve a legtöbbször *felidéz.*

Egyszerűen és igazságtalanul. Nem igaz, hogy „az irodalom nem lóverseny", hogy a csúcsok egyforma magasak, hogy ott fönn már nincs mit mérlegelni.

Lóverseny, nem egyformák, van mit.
A legjobb magyar író.
És én csak magyarul tudok olvasni.

(Jelenkor)

NÉMETH GÁBOR

el Kazovszkij purgatóriuma

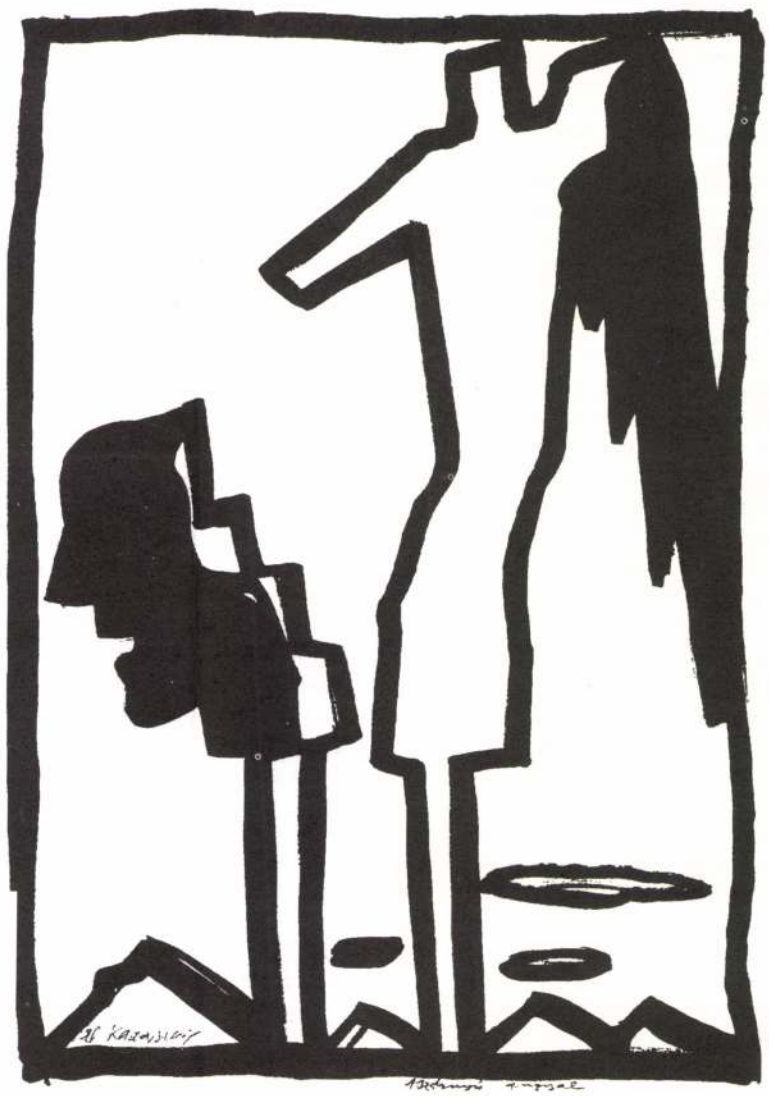

A Pokol, mint tudjuk – a Többiek. Ti, mindannyian, akikben a végtelenségig tükröződöm. Mert a kárhozat, persze, bennem lakik. A Pokol a Többiek, így többes számban – na de a Purgatórium? A Purgatórium a Másik: az egyetlen. Akit magamra gyújtok és porig éget.

A Paradicsom képét valószínűleg látásom takarja el előlem, nem tudhatom, mi az, talán a nem-tudás, a meg-nem-különböztetés.

Látni azt látom, ami alkalmas rá, hogy visszaverje vágyaimat és félelmeimet, így válnak láthatóvá a tárgyak, és mindig csak a tárgyak, így válunk láthatóvá magunk is egy-egy pillanatra, a Másik vágyának, félelmének tárgyaként.

A Purgatóriumban a lélek, mint mondják, megszabadul vágyaitól – megszabadul a látásától. Számunkra, akik a képek világában élünk, további sorsa érdektelen. De mi történik ezek után a vággyal, mely köztudottan örök?

A vágyak összegyűlnek a Purgatórium másik kapujában, mely kivezet az időből, hogy az örökkévalóságig újrajátsszák lélek és test melodrámáját. Az előadás színrevitelét el Kazovszkijra bízzák.

Mindenekelőtt jelmezbe bújtatja őket: ki angyalnak öltözik, ki meg állatnak. Itt mindjárt támad egy kis zavar, bonyodalom. Az úgynevezett testi vágyak, elunván közmondásos pőreségüket, elvont formákat öltenek magukra, az eszményi szépség viseltes lepleibe burkolóznak: balerinák lesznek az égi tánckarból. Szerepük ettől kezdve végtelen csábítás, a vágy visszája, hiába áhítozik majd utánuk a lélek, ez az állat.

A lélek bőrébe búj (mondjuk így: lelket öltött) vágyak ellenben hűséges kutyatermészetet nyernek: színről színre egyre alázatosabb odaadással szolgálják-őrzik szépséges gazdájukat, a tárgyat. Minden arra vágyik, aminek híjával van. A lélek a szépre vágyik, harmóniára: a lélek tehát formátlan és meghasonlott.

Ebben a darabban a beteljesülés eleve kizárt, szóba sem kerül. Mit kezdene a vágy a vággyal? A vágyaknak nincs nemük, nem egészítik ki egymást, ők maguk a távolság, és két távolság, ha összeadódik, csak nagyobb lesz. A kontúrok véglegesek, a színek teltek, nem keverednek, az oppozíciók feloldhatatlanok. Ami kívánatos, az nem lehetséges, és ami lehetséges, az nem kívánatos. Bármeddig tart az előadás; végleges pozíciókból végtelen monológok zajlanak.

Mozgásra a szereplők amúgy sem képesek, támasztékok és kötelékek rögzítik gesztusaikat. A rendezésnek egyre több gondot okoz a rögzítés miként je. A gesztus lehet jelzett, a jelmez jelzés csupán, a szereplők kimódolt iróniával megközelíthetetlen piedesztálra helyezett próbabábok; de azt tudnunk kell, hogy e talmi anyagból tákolt bálványokat sorsuk állványzatához a végzet kötözte. Ezt sugalmazza az elrendezés. És ezen múlik az előadás hitele.

Itt semmi sem esetleges, hiszen semmi sem valóságos. A perspektívavonalak álnaiv hangsúlyozása kulisszát sejtet, a historizáló díszletelemek mitikus szereplehetőségeket, melyekbe hőseink, archetípusok inkarnációi, behelyettesíthetők, hogy újrajátsszák, ami örökre elvégeztetett. Innen a sivatagi homokozó időtlen egyhangúsága: minden ismétlődik csupán.

Mintha mindig is ott álltak volna, ahol állnak, végérvényes árnyékot vetve önmaguk mögé az örökös naplementében – lévén az idő is csak kulissza, amit a díszletező tolt mögéjük, s a megvilágítás színpadi effektus, része a rögzítésnek, a beállításnak, ha úgy tetszik, része egy logikai állításnak, ami a múló idő által kikezdhetetlen.

Mert a logika kérlelhetetlen, mint Kafka mondja, de hozzáteszi: nem tud ellenállni annak, aki élni akar. Márpedig az ábrázolás az élet utáni vágyból fakad, akkor is, ha élet-utáni, azaz túl van az életen. Mert amit megragad, azt tárggyá teszi, holttá. A megörökített vágy soha be nem teljesülhet. A sivatagi homokozóban a játszó személyek, teljesületlen vágyak és elérhetetlen idolok egyaránt passzív elszenvedői az elrendezésnek. Itt mindig ugyanaz fog történni, semmi se változik. Minden készen áll. Öltsük fel maszkjainkat! Kezdődhet az előadás. *(Fészek Galéria)*

LÁNYI ANDRÁS

KRITIKA
1994/4

2000

IRODALMI ÉS TÁRSADALMI HAVI LAP

Szerkeszti: Bojtár Endre, Horváth Iván, Kovács János Mátyás, Margócsy István, Szilágyi Ákos.
Főmunkatárs: Lengyel László. Olvasószerkesztő: Barabás András.

»Ehetetlen húsú barack«

JÓ ÉRTELMŰ TUDÁST ŐRZŐ TISZTA HANGÚ TENGER

»a géppuskákból meg aszalt szilva«

MARSALL LÁSZLÓ

»elsőrendű feladata a „csecsen finánccoligarchia" létrehozása«

VAGYIM KOROTKOV

Mcmxcv Március

Szerkesztőségi órák: csütörtökön délután kettőtől négyig a New York kávéház karzatán.

ÁRA NEGYVENKILENC FORINT

EL Kazovsky

2000 ESTEK

A márciusi **2000** estet ismét csak a Merlin Színházban tartjuk (V. ker. Gerlóczy utca 4., első emelet); az időpont: a hónap harmadik csütörtökje (1995. március 16.), este 7 óra.

Most KUKORELLY ENDRE költő és futballsztár lesz a vendégünk. A többi közt megkérdezzük tőle, hogy látott-e már Maradonához fogható magyar játékos(oka)t, hogy kit szeret jobban, Wagnert vagy Schubertet, hogy szívesen sétálgat-e egy napos gyógynövénykert területén, és sok egyebet.

A válaszok: a **2000** esten, március harmadik csütörtökjén a Merlin Színházban. Szeretettel várjuk minden régi, új és leendő olvasónkat.

főleg persze mindig a fákat... a házakat, embereket, amint lábujjhegyre állnak... A rettenetesen közeli Eget, amint még egy kicsit alábbereszkedik.

Most úgy eltávolodtak egymástól, hogy még: talán már jóvátehetetlenül. Jól tette tehát a festő, ha még a „rendszerváltás" hónapjaiban is elsősorban azt az eseményt tartotta lényegesnek, amelyben átlényegül egymásba látvány és festék. Na dehát *micsoda* lényegül át *mibe*? Mert nemhiába mondják, hogy a mai emberiségnek már sem Ege, sem Földje nincs. Mi különbözteti meg egymástól a látványt és a festéket? Egyik is csak egy *valami*, másik is csak egy *valami*. Ugyanúgy *kinevezéssel* jutnak hozzá a maguk szerepéhez, mint az Ég s a Föld. Kicsoda nevezi ki őket? Természetesen nem a festő. Ő maga is csak közöttük talál magára. A festő maga is ki lett nevezve, hogyan, nem tudja ő sem, ezt sem.

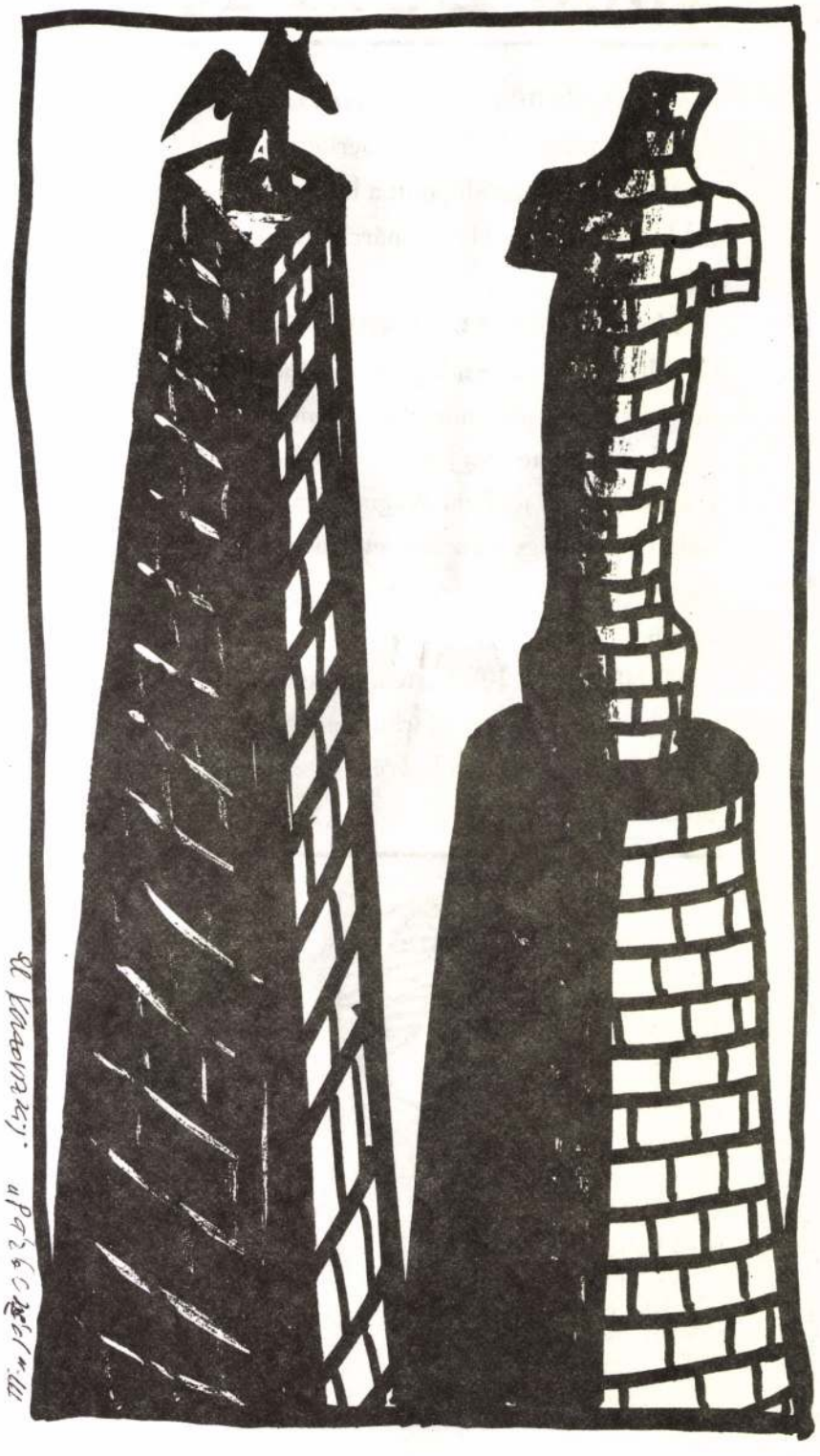

ki dekrétumok segítik. Már a francia forradalom idején a sok ezer példányos, osztogatott röplapok álltak e cél szolgála-tában. Ám mindig volt spontán érdeklődés is, főként az ideiglenesen betiltott vagy alig megtűrt himnuszok esetében. Minthogy a változások (meg a misztifikálás) mögött legtöbbször valódi politikai érdekek, olykor cselszövények figyelhetők meg, a művelődéstörténet valóságos kisiskolája a modern himnuszok (és egyéb nemzeti stb. szimbólumok) kutatása. Szinte a legtöbb himnusznak megírható lelkesült és lelkesítő, fellengzős, ugyanakkor a kuriózumra irányuló, kissé gunyoros változata. Az identifikálás és a politikai szimbólumképzés talán legszebb kutatási területe ez.

Köztudott tény, hogy igen ritkán használ egy-egy nép, kultúra egyetlen ilyen alkotást. Még akkor is, ha (mint például Angliában) egyetlen hivatalos himnusz van, sőt ez változatlannak is látszik, felbukkan mellette több, hasonló funkciójú vers és dal. Angliában például a *Rule, Britannia*, Ausztráliában a *God Save...* mellett saját himnusz az *Advance, Australia Fair*, Kanadában az *O Canada* (amelynek van egy francia nyelvű és egy angol nyelvű változata), Új-Zélandon a *God defend New Zealand*. Dél-Afrikában az angol himnusz mellett az 1919-ből származó *Die Stem van Suid Afrik* búr nyelvű dala terjedt el, 1952-ben ennek angol fordítását nyilvánították himnusszá, majd 1959-ben a *Stem...* vált az egyetlen hivatalos himnusszá. Gyakran idegenek teremtik meg a „nemzeti" himnuszt. Sűrűn említik például, hogy az uruguayi (és a paraguayi) himnusz zenéjét egy magyar földről származó katonazenész készítette. Az úgynevezett „bantu himnusz", *Nkosi sikelel' i Afrika* („Isten, áldd meg Afrikát") több országban is hivatalos himnusz (Tanzánia, Zambia, a dél-afrikai Transkei). Sok, nemrég függetlenné vált országban nyilvános pályázat útján jelölték ki a himnuszt, de a mű olykor a politikai mozgást jelezve eltűnt. Ám ugyanezt a gyakorlatot már a múlt század óta ismerjük. A latin-amerikai szabadságharcok során például 1821-ben a győztes San Martin tábornok így szerezte a perui himnuszt. Cipruson ma két himnusz van, illetve egy sem. A görögök a görög, a törökök a török himnuszt éneklik. Gyakran „lopják" a himnuszokat, mozgalmi dalokat egymástól a különböző irányzatok. A nácik még az általuk betiltott *Internacionálét* is ellopták (és *Nacionálénak* nevezték). A vörös zászlóról szóló olasz szocialista dalt *(Bandiera rossa)* az olasz fasiszták saját zászlójukra alkalmazva énekelték: *Bandiera nera*. Máskor nagyvonalúbb volt a kölcsönzés. Amikor 1946-tól Magyarország köztársaság lett, a régi, Kölcsey-féle „klerikális" *Himnusz* és a „nihilista" Vörösmarty *Szózata* (mindkettőt a Horthy-korszak frekventálta) háttérbe szorítására egy új, *Köztársasági induló* népszerűsítése kezdődött (állítólag szép eredménnyel). Ez voltaképpen a francia *Chant du Départ* Raics István fordításában, Chénier verse, Méhul dallama. Magyar szövege így kezdődött: „Elnyomás, szolgasors, ez volt a rend ezer évig..." Minthogy eredetije 1793-ból való, ma ez a „legrégibb" magyar himnusz. Egyszersmind a legújabb is, sőt mára el is felejtették.

Nemcsak a himnuszok régmúltja, hanem közelmúltja, jelenük és jövőjük is igazán érdekes téma. Biztosak lehetünk abban, hogy tartalmilag, formailag, előadásmódjukat és szerepüket tekintve is még sok minden történik velük. Érthető, miért választotta a kis San Marino himnuszának egy 10. századra datálható korál dallamát... szöveg nélkül. E klasszikus régiségű dallam hallatán mindenki arra gondol, amire akar.

1843 május 20-án érkezett Berlinbe két finnországi egyetemista, Abraham Herman August Kellgrén és barátja, Robert Tengström. Csakhamar megismerkednek az ott tanuló magyarokkal is, és nyilván ők mutatták meg nekik a *Szózat* szövegét, talán a német fordítással együtt. 1843 októberében tér vissza a két barát Helsinkibe (pontosabban Helsingforsba). 1844. június 11-én doktorálnak, az ehhez kapcsolódó ünnepségeken hazafias költemények hangoznak el. A vedégek között van a kor nagy költője, a svéd nyelven író Johan Ludvig Runeberg is. Kellgren az irodalmi folyóiratok szervezésében is vezető szerepet vállal. 1845. április 14-én a helsinki *Morgonbladet* újság hasábjain jelenik meg *Ungersk Nationalsång* („Magyar nemzeti dal") címmel (csak H. K. aláírással) Vörösmarty *Szózatának* svéd nyelvű fordítása. Ugyanez napvilágot látott a *Necken* című költői almanach 1846-os évfolyamában is, amely azonban már 1845 karácsonyán az előfizetők asztalára került. 1846 tavaszán készíti Runeberg e költemény hatására is a maga hazafias versét *Vårt land* („Hazánk) címmel. A vers kéziratát többen ismerik, 1847-ben átadják megzenésítésre is. 1848-ban Runeberg költeményciklusának (*Fänrik Ståls sägner*) nyitó darabjaként jelenik meg, ám ekkor már széles körben ismert volt, és például a finnországi nemzeti-függetlenségi mozgalom legnagyobbszabású diák-dalosünnepélyén, az 1848. május 13-án tartott *Flóra-ünnepségen* a Helsinki melletti Gumtäck/Kumpula mezőin ez volt a legfőbb esemény. Ekkor már Fredrik Pacius dallamára énekelték, vagyis a mai hivatalos finn himnusz mindkét része készen állt. Runeberg költeménye, a *Vårt land* a mai finn állami himnusz. Hamar elkészült a vers finn nyelvű fordítása, ma ezek közül Paavo Cajander 1889-es finn szövegét használják a legtöbben.

A két világháború között független Észtország himnusza a finn himnuszt követte. Pacius zenéjét átvették, a költő Johann Voldemar Janssen (1819–1890) *Mu isamaa...* („Hazám") költeménye a finn *Maamme-laulu* (vagyis a *Vårt land* finn fordítása) gondolatvilágát követi. Ez először az 1869-es első nagy észt dalosünnepélyen hangzott fel. Ugyanezt követte a kis lív nép „himnusza is. Természetesen ezekben Vörösmarty hatása már csak áttételes.

Ma úgy látjuk, a *Szózat* fordítása csak egyik összetevője volt Runeberg költeménye létrehozásának, ám az a tény, hogy a finnekkel rokon magyaroknak már volt „nemzeti dala", amelyet 1845-ben finnországi svéd fordításban tettek közzé, éppen a „nemzeti dal" irányába befolyásolta Runeberg gondolatvilágát. Egyébként a *Szózat* heroikus múltszemléletének itt csak nyomai találhatók, a *Vårt land* (és következményei) inkább a szegény, ám szép honi táj érzelmes megjelenítését adja.

Természetesen a himnuszok mindig egymásra hasonlítanak, ezért néha ott is rokonságot tételezhetünk fel, ahol ez nem több egybecsengésnél. A magyar himnusz kezdetét gyakran dicsérik azért, hogy itt a legméltóbb első szóként az „Isten" szerepel. Ám a *God save the King* és a *Bozse, carja hranyi!* ugyanez, sőt az orosz cári himnusz ellentételeként az 1873-as nagy lett dalosünnepélyen megfogalmazott lett himnusz, *Dievs svēti Latviju!* („Isten, áldd meg Lettországot!") is így kezdődik. A magyar *Szózat* többé-kevésbé szabad cseh fordítása az 1860-as években olyannyira népszerű volt, hogy később túlzó magyarok egyenesen a *Szózatnak* a csehek által való eltulajdonítását emlegették. E név nélküli, forrás nélküli hazafias verset egyébként a lengyel hazafias dal, a *Jeszcze Polska...* („Nincs még veszve Lengyelország...") dallamára énekelték. A *Jeszcze Polska...* bonyolult keletkezéstörténetét itt nem részletezve megemlítjük, hogy közismert formájában 1797-ből ismerjük, amikor Napóleon itáliai hadjáratában a lengyel légió indulójaként bukkant fel. Otthon tiltják, ám ez is utal népszerűségére. Már a 19. század elején ez szolgál a pánszláv himnuszok mintaképéül. Ezek sorában első a cseh *Hej Slované, jeste naše slovanská řeč žije!* („Fel szlávok, él még a mi szláv nyelvünk!"), amely elsősorban az Osztrák–Magyar Monarchia szláv népei körében terjedt. 1939 és 1944 között ennek szlovák változata volt a szlovák himnusz. 1945 után, amikor a korábbi jugoszláv himnuszok használhatatlanná váltak, és az először kiszemelt *Internacionálé* sem mutatkozott megfelelőnek, a *Hej Slované* szerb változata, a *„Hej szloveni!"* vált az új Jugoszlávia himnuszává, azonban szöveg nélkül, csak a dallam. (Ennek nemcsak a pánszláv szöveg múltja lehetett az oka, hanem a korábbi jugoszláv himnusz háromnyelvűsége, többstrófás volta és egyéb nehézkességei is.) Amikor az 1917-es októberi forradalom után önállósági törekvések jelentek meg Ukrajnában, itt az 1864 óta ismert hazafias dalt („Nem pusztult el még Ukrajna, amíg csak él a szabadság...) népszerűsítették, amely azért is áll olyan közel a *Jeszcze Polska...*-hoz, mivel Lemberg/Lviv/Lwów ukrán színházában keletkezett. Végeláthatatlan és körforgásszerű a himnuszok története.

Összefoglalás helyett, stílszerűen inkább refrénként térhetünk vissza a modern himnuszok néhány főbb vonására.

Először is szinte mindennek lehet himnusza: politikai mozgalomnak, pártnak, munkahelynek, sportegyesületnek, városnak, területnek, népnek, vallásnak, országnak, nemzetközi szervezetnek és még sok mindennek. Ezek funkciója, előadásmódja, frazeológiája hasonló. Önmegfogalmazás, áldáskérés, az együvé tartozás hangsúlyozása, a jövőre vetett tekintet jellemzi ezeket. A szöveghez zene is társul, mégpedig kórusszerű , nagyzenekarral előadható módon. Az ünnepélyes, temetői zene, az egyházi zenéhez hasonló méltóságú dallam, gyakran pedig az indulószerű, lelkesítő rivalgás egyaránt népszerű, és egyazon himnusz különböző hangszerelései jól jelzik az átmeneteket is.

Másodszor azt kell említeni, hogy a himnuszok előadási körülményei sem mindennapiak: egyéb társadalmi szimbólumokkal (zászlók, ünnepségek, díszszázad, ünnepi színhelyek, évfordulók) elválaszthatatlanul összefüggnek. Ennek következtében is módosulnak, részeik elhagyására kerül sor. A „hallgatóságtól" is együttműködést igényel, ez néha csak a megszabott viselkedésre, máskor az együtt éneklésre is kiterjed. Rendszerint kiemelkedő helye van az oktatásban, kötelezővé teszik ismeretét (gyakrabban, mint például az alkotmányét). Idézni is számtalan alkalommal szokták. Néha parafrázisairól, ritkábban paródiáiról is van tudomásunk. Rendszerváltozáskor igen gyakori, hogy módosítását követelik vagy javasolják. Szeretet és gyűlölet övezi.

Harmadjára azt is jól megfigyelhetjük, hogy a legtöbb nemzeti (vagy nagy jelentőségű) himnusz története igen összetett, váratlan fordulatokkal teljes. Még a kérdéskör történészei is szeretik a homályban maradó, misztikusnak tűnő elemeket („egyetlen éjszaka készült", „nem tudjuk, honnan származik", „egyszerű ember alkotta meg"). Meglepő, milyen rohamos sebességgel tud egy-egy ilyen alkotás elterjedni. Újabban ezt ünnepélyes rádióadások, elnö-

Háy János

SZERET KI

Szeret, ki téged megszeret,
mert az vagy: aki lenni voltál,
mert más ilyen nem lehet
– mondtam a lánynak, s hogy
mennyire bánthat
valakit az idő: nélküle,
s mennyire bántja,
ha valakit bánt:
amikor megtelik vele,
amikor: szem van, száj van,
és nem képzelet,
amikor ő is szeret
valakit, akit megszeret
– mondtam a lánynak,
s ő kérdezett, mert
nem tudta, hogy ki
volt és most mi legyen,
ki szeret és ki megszeret,
kérdezett, hogy: Most akkor
arról volna szó, hogy
csókolózzon-e velem
– és én mondtam a lánynak:
Hát igen.

BLÉRIÓ BUDAPESTEN 1909-BEN

Így élni: biztosan nem lehet,
hogy te elmész, és én nem megyek,
hogy akként telnek az éjszakák,
a nappalok,
hogy te meghalsz értem,
és én is meghalok.

Az acél halántékomon érzett forró érintése nélkül is világos volt, hogy nem tréfál, gyorsan összeszedtem gondolataimat. Szerencsére tudtam.

– Egy bizonyos William Malthus nevű tudós, akinek művei meglehetős hatást gyakoroltak a fejlődéselméletet kidolgozó Darwinra – válaszoltam megkönnyebbülten, mint a felkészületlen diák, mikor csodával határos módon sikerül megúsznia az elégtelent.

Szó nélkül meghúzta a ravaszt.

– Úgy van – mondta magának, mert más már nem volt a fürdőszobában, aki hallhatta volna. – Csak azt nem tudom, miért voltál olyan biztos abban, hogy nem halsz meg, ha helyesen felelsz. Én legalábbis semmi ilyen irányú ígéretet nem tettem.

Harsányan felnevetett, s a két véres hullát maga mögött hagyva kilépett a fürdőszobából.

FORDÍTOTTA BOJTÁR ENDRE

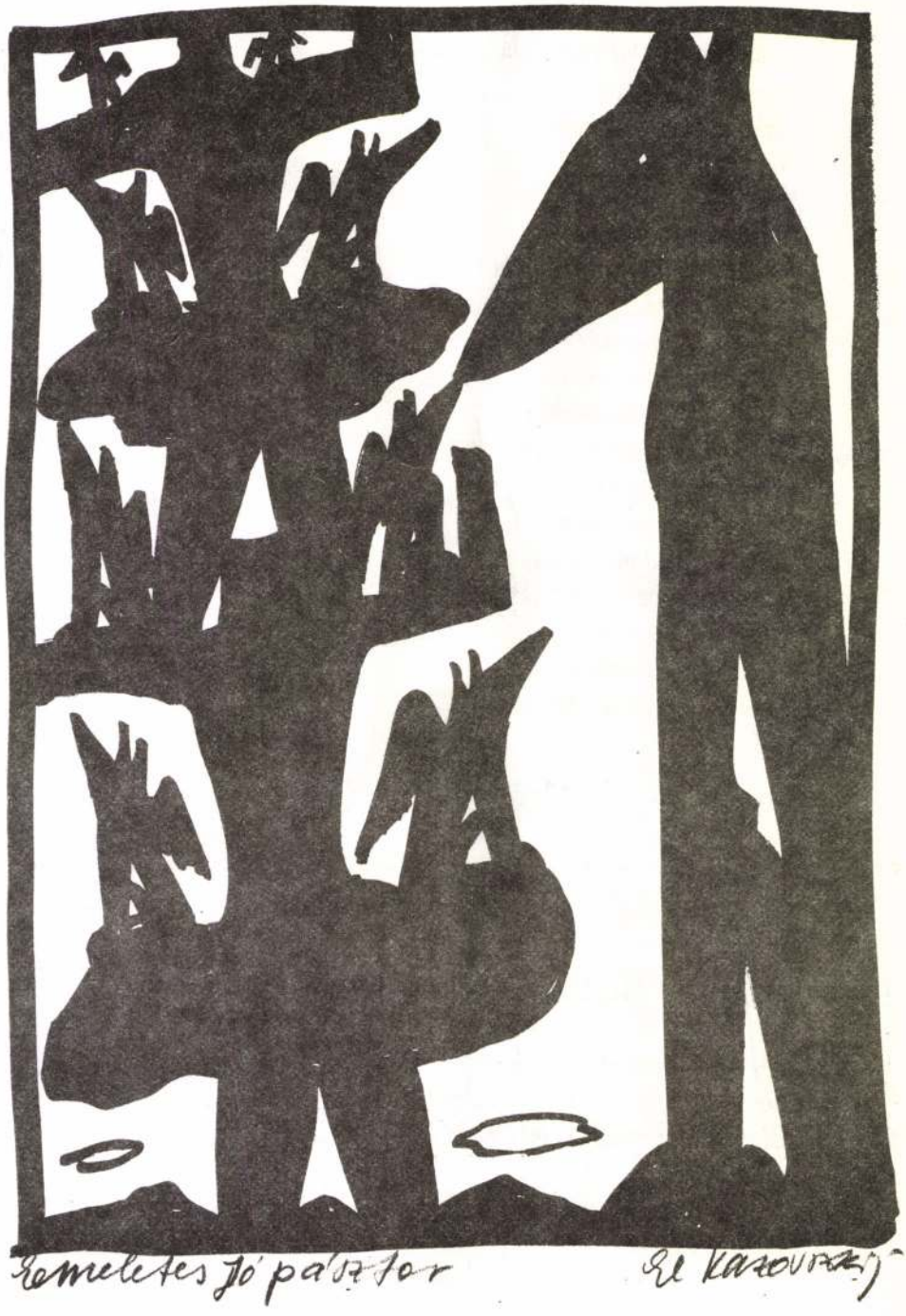

dezett konferenciáján vett részt. Cikkében Migranjan – immár az elnöki tanácsadó szerepkörében – visszatér 1989-ben, „mezei politológusként" kifejtett tételéhez, miszerint „a totalitárius rezsimből a demokráciába való átmenet objektív szükségszerűsége a tekintélyelvű hatalom megerősítése".

Andranyik Migranjan és Igor Kljamkin annak idején „Nuzsna li »zseleznaja ruka«?" (Szükség van-e vaskézre?) címen közreadott és a demokratákat megbotránkoztató dialógusában (*Lityeraturnaja gazeta*, 1989, 33. szám) ez olvasható: „Tudatában kell lennünk, hogy ha célunk a régi struktúra lebontása, akkor ez *nem a demokrácia fejlesztését, hanem a reformvezető hatalmának erősítését követeli meg. A demokratizálás egyáltalán nem segíti a reformokat*. Tegyük föl, hogy a reformátor a piac meghonosítása mellett foglal állást. Vajon megteheti-e ezt a tömegekre támaszkodva? Természetesen nem! A lakosság 80 százaléka ezt nem fogja elfogadni. Hiszen a piac rétegződést, jövedelmi különbségeket jelent, nagyon sokat kell dolgozni ahhoz, hogy jól éljen az ember." Miután a puha, gyönge és tudatlan Gorbacsov nem az *autoritárius reformizmus* „harmadik útján" haladt (mint például Kína vagy a '60-as és '70-es évektől Magyarország) – mondja Migranjan –, hanem átengedte a terepet a *liberális radikalizmus*nak, az eredmény az állam széthullása (káosz) és a totalitárius restauráció fenyegetésének felidézése lett. Jelcin új orosz állama ugyan feltartóztatta a széthullást, és elhárította a totalitárius restauráció veszélyét 1991 augusztusában, de maga is a liberális radikálisok által kijelölt útra lépett, amely újból az államiság széthullásának, és – most már – új, jobboldali, fasisztoid újraalkotásának alternatívájához vezetett. Pedig Migranjan előre megmondta, hogy az egyedüli út az autoritárius reformizmus „harmadik útja". Azt viszont sajnos nem mondta, s ma sem mondja meg, hogy *milyen árat* kell vagy kellene fizetni ezért az útért, hogy végül is nem foglaltatik-e benne ebben az árban a távlatilag fenntartott cél (demokrácia és modernizáció) feladása vagy szétfoszlása is? Hiszen a cél most már nem egyéb, mint az orosz állam egységének megteremtése és megóvása minden áron, különben jön a káosz, vagy jönnek a nyugatellenes, jobboldali radikális rendteremtők. Még mindig jobb, ha „mi"– demokraták? – csinálunk diktatúrát pragmatikus és nagyhatalmi alapon, mintha a fasiszták csinálnák ideokratikus és birodalmi szellemben. Ennyi lenne hát tíz év lázas, gyötrelmes, drámai orosz reformizmusának, társadalmi útkeresésének hozadéka: ha ti ott, Nyugaton „jól" viselkedtek, vagyis támogatjátok az erős, egységes orosz nagyállamiság kiépítését (kerül, amibe kerül), s ha ti itt, orosz értelmiségiek, felfogjátok végre, hogy mit akar a nép, és mi kell Oroszországnak, akkor talán nem lesz liberális demokrácia Oroszországban (végtére ma sincs!), megmenekedhettek viszont egy nukleáris nagyhatalom összeomlásától, a káosztól, és egy belőle vagy helyette fölemelkedő fasisztoid nukleáris nagyhatalom fenyegetésétől. Vagyis engedjétek meg, hogy előbb megteremtsük a magunk egységes, erős orosz államát, s aztán már ezen a talajon – az örök orosz talajon – induljunk el utolérni a többi népeket! Csakhogy ezen a talajon, mint azt az utóbbi kétszáz év orosz történelme mutatja, sem utolérés, sem piacgazdaság, sem demokratikus intézményrendszer kiépítése nem lehetséges. A nagy és erős állam mint ideológiai kárpótlás és vigasz az orosz népnek, és mint biztosíték – káosz és katasztrófa ellen – a Nyugatnak – ennyi lenne hát, amit a „pragmatikus demokraták" Jelcintől vagy bárkitől, aki az „erős kezű" vezető szerepét vállalja, elvárnak? De ki mondta, hogy a nagy és erős állammal nagy és erős államon kívül bármit el lehet érni ott, ahol egy Patyomkin-piacgazdaságon és egy Patyomkin-parlamenten kívül még sem piacgazdaság, sem demokrácia, sem civiltársadalom nincsen? És honnan lehet tudni, hogy nem épp az állam egységének bármi eszközzel történő megteremtése és megóvása, például a csecsenföldi konfliktus megoldásában megnyilvánuló türelmetlenség és mértéktelenség gyorsítja-e fel az állam felbomlásának és szétesésének folyamatát, s torkollik épp ezért káoszba vagy fasisztoid puccsba? (Sz. Á.)

ződésekben rögzített kapcsolat mindkét fél racionális magatartását feltételezi, ám adott esetben a racionalitás aligha fér össze a forradalmárok messianisztikus törekvéseivel.

Megbukott az a kurzus, amely megpróbálta megingatni a régi elitek pozícióit, ugyanakkor feltétel nélkül támogatta az újakat. Zavgajev[6] „eltávolításával" 1991-ben az orosz vezetés egyik legsúlyosabb következményekkel járó politikai hibáját követte el: a régi forradalmi elitekre támaszkodva egyensúlyban lehetett volna tartani a politikai és etnikai érdekeket. Nem vették figyelembe, hogy a stabilizálás és demokratizálás legelemibb feltétele a nemzeti kisebbségek védelme. Lemondtak az „új kisebbségek"– nogájok, kumükok, kozákok – következetes támogatásáról, ám ezzel nem egyszerűen destabilizálták a helyzetet, hanem végzetes következményekkel járó precedenst teremtettek a soknemzetiségű Oroszország számára.

FORDÍTOTTA KISS ILONA

JEGYZETEK

1 *Polityicseszkij monitoring Rosszii*, Moszkva, 1992. III. rész, 55–57.
2 Volkan, V., Obolenszkij, A.: Nacionalnije problemi glazami pszichoanalityika sz politologicseszkim kommentarijem. *Obscsesztvennije nauki i szovremennoszty*, 1992. 6. 41. o.
3 Ld. Lev Gumiljov „passzionatnaja aktivnoszty" fogalmát. In: L. N. Gumiljov: Etnoszféra (*Isztorija ljugyej i isztorija prirodi*, Moszkva, Ekoprosz, 1993. 509. o.
4 *Konsztyitucija Csecsenszkoj reszpubliki*. Groznij, 1992. 3. o.
5 Bromlej, Ju. V.: *Ocserki tyeorii etnosza*. Moszkva, 1983. 85. o.
6 Doku Zavgajev a szovjet korszakban területi KB-titkár, majd a csecsen-ingus Legfelső Tanács elnöke volt. Az 1991. augusztusi moszkvai puccs állítólagos támogatása miatt kellett távoznia a hatalomból, amelyet Jelcin augusztusi elvbarátai – Ruszlan Haszbulatov és Alekszandr Ruckoj – segítségével Dzsohar Dudajev szerzett meg.

1995: a nagy fordulat avagy a teljes összeomlás éve az orosz államiság történetében

ANDRANYIK MIGRANJAN

Ez az esztendő Oroszországban a gorbacsovi peresztrojka kezdete óta eltelt tíz esztendő közül a legnehezebb lesz. Kétféle fordulat lehetséges: sor kerülhet a hatalom és az államiság konszolidációjára, de megtörténhet az is, hogy végképp széthullik minden politikai, gazdasági és erőhatalmi struktúra, amely a törékeny államiságot egyelőre fenntartja, és az ország a teljes káoszba zuhan. Ezt a következtetést vonhatjuk le mind a jelenlegi konfliktus jellegének, mind a különböző társadalmi-politikai erők és érdekcsoportok szembenállásának, mind annak a súlyos szociális-gazdasági és politikai helyzetnek az elemzéséből, amelyben e konfliktusok kibontakoznak, és az ellentmondások kiéleződnek. Vegyük hozzá még ehhez azt a vigasztalan nemzetközi környezetet, amely Oroszországot manapság körülveszi.

A szovjet államiság válságának első szakaszában, a peresztrojka idején, 1989–1991-ben az érdekek konfliktusa alapvetően a „szövetségi központ-köztársaságok" szembenállása mentén bontakozott ki, majd később áttevődött a szövetségi központ és az új oroszországi hatalmi szervek közötti harc szférájába. Ez a szembenállás vezetett el végső soron a Szovjetunió széthullásához. Minthogy azonban a konfliktusban és a szembenállásban a szövetségi központ, illetve a köztársasági hatalmi szervek szervezett állami vagy előállami képződményei vettek részt, sikerült elkerülni, hogy az egykori Szovjetunió területén eluralkodjon a teljes káosz. Ez tette lehetővé, hogy a gyönge, de mégis csak saját súllyal rendelkező, önálló államszervezetek, mindenekelőtt Oroszországban, megóvják az összeomlástól és megmentsék a széthullástól köztársaságaikat (ha nem is mindet), és megelőzzék azokat a zavargásokat és polgárháborúkat, amelyek a Szovjetunió széthullását követően óhatatlanul bekövetkeztek volna.

A válság második szakasza, mely ezúttal már az orosz államiságot érintette, az 1992–1993-as időszakra esett. Ezt a szakaszt – az országban kibontakozó gazdasági reformmal egyidejűleg – a hatalmi intézmények közötti konfliktus kiéleződése jellemezte. Ez a konfliktus igen komoly gazdasági és társadalmi-politikai következményekkel járt.

1993 szeptemberét–októberét követően, amikor a Legfelső Tanácsot feloszlatták, és a végrehajtó hatalom teljes győzelmet aratott a törvényhozó és a bírói hatalmi ág felett, az államiság válsága csak azért nem öltött totális jelleget, mert a frontvonal olyan politikai intézmények között húzódott, amelyek az ország egészét átfogták, és ha az egyik legyűrte a másikat, a győztes egymaga is képes volt megóvni az államot a széthullástól, a káosztól és a kormányozhatatlanságtól.

A válság első két szakaszától eltérően, amikor előbb a szovjet, majd az orosz államiság válságáról volt szó, s amikor a harc a szervezett állami struktúrák, majd hatalmi ágak között zajlott, a jelenlegi szakaszt az jellemzi, hogy a frontvonal áthúzódik valamennyi állami intézményen. Megosztja az elnöki és a kormányhivatalokat, az Állami Duma pártjait és frakcióit, a hadsereg és a többi erőszakszervezet tábornoki és tisztikarát. A harc ma már nem a különböző államilag artikulált érdekek között folyik, mint Gorbacsov idején, nem is a különböző hatalmi ágak között, mint az 1992–1993-as időszakban, Jelcin alatt, hanem szervezett klánok és csoportok között, amelyek bizonyos pénzügyi-ipari érdekeket képviselnek a tulajdon és a politikai hatalom újrafelosztásának folyamatában, s ez oda vezethet, hogy egyik vagy másik kezébe ragadhatja az ország politikai és gazdasági ellenőrzését.

Ráadásul ez a harc ideológiailag úgy jelenik meg, mint annak a meghatározásáért folyó küzdelem, hogy Oroszország a jövőben milyen fejlődési útra lépjen. Ez a harc az ország egyre mélyülő gazdasági és politikai válsága, valamint Oroszország egyre fokozódó nemzetközi elszigetelődése közepette bontakozik ki.

A csecsen válság és e válság kiéleződése még láthatóbbá teszi, hogy az orosz államiság válságának a jelenlegi szakaszban mik az okai, és mik a lehetséges következményei. Minthogy az erők jelenlegi megoszlásában nyoma sincs semmiféle intézményesült hatalmi erőnek, amely képes volna biztosítani az ország kormányozhatóságát és stabilitását, az államiság válsága avval fenyeget, hogy Oroszország a „mindenki harca mindenki ellen" állapotába süllyed. Ez a veszély annál is valószínűbb, mivel az Orosz Föderáció egyes régióinak vezetői is beszálltak a tulajdonért és a hatalomért folyó harcba, mégpedig bizonyos sajátos érdekeket képviselő, szervezetileg kiformálódott klánok és csoportok oldalán. A regionális vezetők részvétele ebben a harcban sokszorosára növeli az egységes orosz államiság széthullásának veszélyét. Ezért kell a csecsen válságot is mindenekelőtt az orosz államiság megerősödésének vagy széthullásának perspektívájából elemezni, szemügyre véve azokat az eszméket, amelyeket ebben a harcban fel lehet használni.

EL KAZOUSZKIJ

M. Vizferlet Tais. Vill.
Bp. Tölgyfa 6, 1998.

Új Mův. 1998/6. 33.

1998. 06. 18. Csütörtök 8.00 - 16.00
Kerepesi úti temetõ - nemzetünk nagyjai

1998. 06. 19. Péntek 8.00 - 13.00
a.) Széchenyi Gyermekvasút, Nagyrét, B
b.) Budapesti Közlekedési Múzeum (esõ
Este búcsúvacsora.

Iskolánk címe: 1172 Budapest, Hõsök te
Telefon : 258-0688

2000

IRODALMI ÉS TÁRSADALMI HAVI LAP

Szerkeszti: Bojtár Endre, Herner János, Horváth Iván, Lengyel László, Margócsy István, Szilágyi Ákos, Török András.

»Két Magyarország van, az egyik nincs.«
LÁNYI ANDRÁS

»Alig–alig van vagy–vagy.«
LENGYEL LÁSZLÓ

»Swedenborgnak igaza volt.«
CZESŁAW MIŁOSZ

EL Karovszkij

Mcmxci November

Szerkesztőségi órák: csütörtökön délután kettőtől négyig a New York kávéház karzatán.

ÁRA HARMINCKILENC FORINT

cin között azonnal meg is mutatkozott az ellentét a „puccs" után megnövekedett orosz elnöki hatalom kapcsán. (Jellemző, hogy a lengyel demokraták folyamatosan úgy vélték, hogy a populista Lech Wałesát a maguk táborába vonhatják, rajta keresztül biztosíthatják a demokratizálást és a piacosítást. Csalódniuk kellett. A szerb demokraták hasonló illúziókat tápláltak a velük is kacérkodó Slobodan Milosevićcsel szemben. Csalódtak. A csalódás szükségszerű. A fenti populisták nem őrizhetik meg népszerűségüket, ha liberális demokrata programokat diktálnak, ezért csakis a nemzeti populizmust választhatják.

8. A „big bang" népszerű politikája csak a nyugati szakértőknek hozhat otthoni népszerűséget, és nem a keleti politikusoknak. Az árak egy teljesen monopolizált piacon szabadulnak fel, a konvertibilitáshoz nincsenek meg a gazdasági előfeltételek, a gyáripar termékei minden téren veszítenek a nyugati importtal szemben, a vállalatok megroppannak, és olyan munkaerőt kénytelenek elbocsátani, amelynek esélye sincs vállalkozásra vagy más irányú elhelyezkedésre.

9. Volt ilyen államkorporatív gazdaság megteremtésére esély az orosz történelemben is. Így a sztolipini földreform és a hadigazdaság lehetővé tette, hogy az 1917-es polgári forradalom után erre induljanak el. A húszas évek második felében, a sztalini kolhozosítás és direkt tervutasításos rendszer kiépítése előtt, az ún. „gabonaválság" időszakában, egy buharinista program az államkorporatív gazdaság irányába is vihetett volna. Ezt tette lehetetlenné az iparvállalatoknál lefolytatott tisztogatás, a kolhozosítás és a tervutasításos központi rendszer és a hozzátartozó erőszakintézmények megteremtése. Halvány remény volt egy államkorporatív gazdálkodás felé térésre a II. világháború lezáró szakaszában, amikor az európai területek jelentős részén új rendszert kellett bevezetni, és amikor a hadigazdaság konglomerátumai önéletet éltek. A hruscsovi reformok, a Koszigin-reform, majd Gorbacsov peresztrojkája zavarosan, összevissza, de erre is indulhattak.

Az államkorporatív gazdaságnak különböző modelljei alakultak ki Európában a húszas és a harmincas években. A minta a fasiszta Olaszország államkorporatív gazdasága, a Carta del Lavoróval, a Duce egyeztető szerepével, a nagyipari vállalatok és a félállami szakszervezetek alkuival. A Franco-féle falangista spanyol gazdaság mutatott hasonló vonásokat.

10. Minél jobban beszorulnak az ilyen gazdaságok az elzártságba és az autarchiába, minél kevesebb remény van arra, hogy kívülről szívjanak be többletforrásokat, annál inkább kényszerülnek olyan belföldi kampányokra, amelyek az izolacionizmus alapján meghatározott társadalmi rétegekkel szemben, mások mellett, a központosítást hozzák.

gazdaságnak vannak előzményei, hagyományai. Felépíthető rá egy társadalomkép: egy önmagára talált nemzet, amely saját értékei felé fordul, feltalálja saját földjét, megízleli az alku, a megegyezés szabadságának, tágíthatóságának örömét. Ebben az alkuban kitűnően egyeztethet az elnök, a pravoszláv egyház, a nagy konglomerátumok főnökei, a dolgozói szindikátusok képviselői.[9]

A mai orosz káosz nagy részben tartalékolási, bizalmi káosz. Az áruk nem azért tűntek el, mert a bürokrata vezetők szabotálnak, mert abszolút hiányhelyzet állt elő a nem termelés következtében, hanem mert a termelők bizalmatlanul várakoznak. A mezőgazdasági termelők elvermelik a gabonát, elrejtik az állatokat és várnak. Az inflációs árfelszabadításra egyfelől, az áruval fedezett jó pénzre másfelől. Az elmúlt két év termése nem tűnt el nyomtalanul. De tartalékolási, alkuképzési erők állnak az olaj, a gáz, a szén termelésének hihetetlenül gyorsuló visszaesése mögött is. (Természetesen létezik egy valóságos visszaesési folyamat is, amely összeadódik és halmozódik. De legalább annyira van emögött a folyamat mögött „rájátszás", többletforrások kicsikarása.) A kérdés az, hogy mikor és milyen feltételekkel áll helyre annyi bizalom, hogy a termelők ne az inflációs várakozás szerint tartalékoljanak, ne az ellátási felelősség politikai számonkérésétől féljenek, hanem meg tudjanak egyezni egymással, és lesz-e olyan erő, amely ezeket a megegyezéseket ki is kényszerítse. Az új Oroszország birodalmilag vagy nemzetileg ezt a megegyezést célozhatja meg.

És a harmadik lehetőség? Sem reformdiktatúra, sem államkorporatív megegyezéses rendszer, hanem egy populista nemzeti diktatúra központosított gazdasága. Akkor szovjet osztagok helyett nemzeti orosz osztagok indulnak el a városokból begyűjteni és a parasztokat a vermek szélén agyonlőni, akkor a nemzetgazdasági központból érkező utasításokkal fogják bojkott alá az engedetlenkedő vidékek termelőit és fogyasztóit, akkor a pénzreform éhhalálra ítél ezreket. Az orosz nemzeti hadsereg, az orosz belbiztonsági erők és az orosz fölényű iparvállalatok kedvezményezettjei indulnak neki, hogy móresre tanítsák a birodalomhoz kapcsolt köztársaságokat.[10] Alekszandr Blok előérzete:

„Fejünk felett lecsapni készen
az a vasvessző ott remeg.
S szállunk a sűrűdő sötétben
iszonyatos mélység felett."

JEGYZETEK

1. 1990 márciusában a 2000-ben megjelent cikkem, *Az új Európa – magyar szemmel* mellé egy térképet is rajzoltunk, amely a független balti államokat, Belorussziát, Ukrajnát és Moldáviát elválasztotta Oroszországtól. „Az új békerendszer vesztese, Szovjet-Oroszország már érzékeli, hogy tartósan aligha tudja útját állni a balti kisállamok, Litvánia, Észtország és Lettország önállósulási törekvéseinek... A kérdés immár az, hogy a kulcsszerepet betöltő Ukrajna, illetve a kisebb politikai és gazdasági jelentőségű Fehéroroszország mikor és milyen feltételekkel akarnak az önállósulás útjára lépni. Úgy tűnik, hogy Oroszország körül kisebb-nagyobb nemzetállamok gyűrűje alakulhat ki, amelyek egyfajta pufferszerepet játszhatnak. Csak reménykedhetünk, hogy ezek az önállósulások nem egy fegyveres polgárháború vérfürdői közepette mennek végbe." (2000, 1990. március 3. old. és in *Micsoda év!* Szépirodalmi, 1991. 124. old.)

2. Újra kell gondolnunk, hogy mi tekinthető igazságos s mi igazságtalan háborúnak. Igazságos háború, ha egy nemzet önrendelkezéséért küzd? Zavarban vagyunk. Ha a horvátok harcolnak a szuverenitásért a jugoszláv néphadsereggel, megértjük őket. De ha szerb fegyveresek követelik a határok elmozdítását Horvátországon belül – gyanakszunk. Fogalmunk sincs, hogyan foglaljunk állást az örmény–azeri, a grúz–oszét, vagy a moldvai román–orosz fegyveres összecsapásokban. És mivel „igazságos", etnikai alapú határok nem húzhatók sem a Szovjetunióban, sem Kelet-Európában, ezért igazságos béke sem képzelhető el, csak ésszerű tűzszünetek. Természetesen behunyhatjuk a szemünket, gondolhatjuk, hogy ráolvasásunkat a határok sérthetetlenségéről meg fogják tartani, hogy a határok átjárhatóságával van liberális megoldás. Sajnos ez nem sokat ér. A határok elveszítették sérthetetlenségüket, s tovább fognak sérülni. Új, átjárhatatlan határok keletkeznek.

3. Cornelius Castoriadis *Devant la Guerre* (1981) című munkájában a *sztratokrata* szovjet társadalomról ír, amelynek végcélja nem a civil társadalom és gazdaság jóléte és hatékonysága, hanem az *orosz–szovjet* világhatalom kiterjesztése. A sztratokrata rendszer jól funkcionál. „A »katonai társadalom« (persze a »katonai« kifejezés legeslegtágabb értelmében) szubtársadalom, különálló társadalom, ami nem így van pl. az Egyesült Államokban. Miért? Mert Oroszországban minőségileg különbözik a társadalom többi részétől; mert ennek a lőcslábú társadalomnak ez az egyetlen – ismétlem: az egyetlen – modern szektora és testülete, az egyetlen, amely hatékonyan funkcionál, és egyre inkább az egyetlen »ideológiailag« (illetve az imaginaire-nak megfelelően) hatékony része is, mint a szocialista, nagyorosz »birodalmi« ideológia és imaginaire szerves és »természetes« megtestesülése – minthogy a párt ideológiája egyre jelentéktelenebb lesz" (30. oldal).

Vajda Mihály cikke: *A sztratokrácia* (1982) (in: *Orosz szocializmus Közép-Európában*, Századvég, 1989) végigelemzi Castoriadis következtetéseit. Csakhogy itt még a Gorbacsov előtti szovjet modellről van szó. Vajon igaz-e ez 1985 után is? A katonai-technikai blokk „második gazdasága" szerepében mindmáig nem vagy alig változott. Ha túlzás is, de Andrej Navzorov szerint: „A Gorbacsov-féle »kapitalista maszkú totalitarizmusnak« a nyugati tudomány és technológia masszív beáramlásának köszönhetően a növekvő szovjet katonai-ipari erő a közös Eurázsiai Házban megnyitotta az utat a visszafordíthatatlan szovjet dominancia előtt." [Navzorov: A Nyugat megint elhibázta (Beszélő 1991. augusztus 31. 48. old.)] A katonai-ipari blokk technológiailag kétségkívül megújult, miközben a civil szféra a káoszba és a visszaesésbe hullott.

4. A szovjet hadseregre vonatkozó sorok 1991 májusában íródtak, de mint hadijelentés érvényesek a „puccs" után is.

5. Amikor Charles de Gaulle másodszor visszatért a széthulló birodalmi Franciaország élére, először megkísérelte erőszakkal egybentartani a birodalmat, majd akkor is erőszakra kényszerült, amikor Algériát fel kellett adnia. Az utóbbi esetben azok ellen kellett kényszerrel fellépnie, akik korábban szövetségesei voltak.

6. Castoriadis: *De Khrouchtchev à Gorbatchev, le système soviétique est-il réformable?* (*Pouvoirs* 1988. 45. 116–117. old.)

7. Jelcinnek a demokratikus táborba vonása tette lehetővé, hogy a radikális reformerek politikailag felszínen maradhassanak. De azt az értelmiségieknek is tudniuk kell, hogy Jelcin azonnal szakít velük, ha népszerűsége forog kockán. A demokraták és Jel-

inkább a külső fenyegetéssel szembeni védekezés erősíti. Ez a védekezés ritkán sikeres, ezért a nacionalista érzület előbb-utóbb a hazai társadalomban keres magának célpontot, melynek rovására elégtételt szerezhet magának. Az „idegen" csoport funkcionális alkotóeleme a térségben kialakult nemzetállamoknak. Az idegen – rendszerint valamilyen etnikai vagy vallási kisebbség, de lehet osztályellenség vagy politikai irányzat is – az, akivel szemben markánsan megfogalmazható a nemzeti azonosság tartalma: *mi*, akik nem *ők* vagyunk. A belső ellenség a nemzeti önelidegenedés teremtménye, az iránta megnyilvánuló gyűlölet tudattalan alapja rejtett öngyűlöletünk. Jobban kéne szeretni magunkat, hogy egymást is tudjuk szeretni.

A szolidaritás pedig felelősségtudat: saját életünkért, következésképp egymásért, végső fokon minden életért. Politikai kultúránk ma ezen az alapon újulhatna meg. Akik ellenben úgy vélik, hogy mindez olyan teher, amitől a felfelé kapaszkodó magyar gazdaságot meg kell szabadítani, azok ne a tőke, hanem a gyűlölet és az erőszak gyors akkumulációjával számoljanak.

AZ ÖRÖKMOZGÓ FILMMÚZEUM novemberi programja

Hétvégeken régi mesefilmek a kölyökmozgóban.
Videogaléria, könyves kávézó, lemezbolt, folyóiratok és filmes szakkönyvek árusítása.

1. *Ingmar Bergman filmjei* (1947-1960)
2. *A húszas évek legjobb német filmjei* – A Frankfurti Filmmúzeum és a Német Filmarchívum vendégszereplése
3. *Játszd újra Bogey!* – Humphrey Bogart sorozat
4. *Volt egyszer egy Szovjetunió...* Kis propagandatörténet szovjet dokumentumfilmekben, 5 részben, meghívott előadókkal
5. *A hónap filmjei:* KUROSZAVA – ÁLMOK (1990)
   DERMEDJ MEG – HALJ MEG – TÁMADJ FEL (1989)
   rendezte: Vitalij Kanyevszkij

ÖRÖKMOZGÓ

a Magyar Filmintézet Filmmúzeuma
(VII. Erzsébet krt. 39.)

MUNKAVÁLLALÁS KÜLFÖLDÖN

Másként akar élni?

Végre megjelent az a könyv, amely teljes tájékoztatást nyújt a külföldre vonatkozó munkavállalási engedélyekről, a fizetési, munka- és lakásviszonyokról, a vízum és az utazás költségeiről stb. Hozzájut azon európai, egyesült államokbeli, kanadai, nyugat-indiai, ausztráliai és távol-keleti vállalatok címeihez is, amelyek európai munkaerőt keresnek például az olaj- és fémipar, a kertészet, a szálloda- és vendéglátóipar területén, társasutazásvezetőket luxushajókon való társasutazásokhoz, gépkocsivezetőket vagy háztartási munkát és gyermekfelügyeletet vállalókat. Érdekli? Rendelje meg ingyenes porspektusunkat, amely további felvilágosítást nyújt a könyvre vonatkozóan. Küldjön egy nevével és címével ellátott borítékot és egy nemzetközi illetékutalványt, s mi haladéktalanul megküldjük ezt az ingyenes tájékoztatót. Írjon az alábbi címre:

LOUVI AB

Box 48
S-142 01 Trångsund
Svédország

...ingyenes prospektus.

FIGYELEM! Munkaközvetítéssel nem foglalkozunk!

A TEVAN KIADÓ ÚJDONSÁGAI

Charles Baudelaire: A Rossz virágai

Magyarországon eredetileg *A romlás virágai* címen látott napvilágot a mű, amely 1857-ben Párizsban robbant be a világirodalomba. 1923-ban jelent meg először magyarul Babits Mihály, Szabó Lőrinc és Tóth Árpád fordításában. A múlt század nagyhatású forradalmát elindító művet most Tornai József új szemléletű fordításában veheti kézbe az olvasó.

Ára fűzve: 183 Ft

Jan Huizinga: A holnap árnyékában

A kultúra, mint a természeten való uralkodás, tulajdonképpen a boldogulás birtokbavétele. De minden ellenünk fordulhat, ha nem jól sáfárkodunk a „beavatkozással". Huizinga 1938-ban írt helyzetelemzéséből ma is töltekezhet történész, irodalmár, filozófus, mintha nem változott volna a világ, pedig veszélyesebb lett.

Ára kötve: 126 Ft

Határ Győző: „Irodalomtörténet" – 100 kortárs író

A Wimbledonban élő Kossuth-díjas író legújabb magyarországi kötete nélkülözhetetlen útmutató a jelenkori irodalomban való eligazodáshoz. A Szabad Európa Rádió *Könyvszemle* című műsorában elhangzott esszékből született válogatás keresztmetszete kortárs irodalmunknak. Hézatpótló irodalomtörténeti kézikönyv nemcsak az egyes művek, hanem a századvég irodalmában végbemenő folyamatok szempontjából is.

Szerkesztette: Lakatos István

Ára kötve: 445 Ft

Erdmann Gyula: Begyűjtés, beszolgáltatás

Történeti elemzés az ötvenes évekről.

Ára: 120 Ft

Horgas Béla: Nyár jön-e?

A szerző legújabb versei.

Ára: 89 Ft

Levendel Júlia: Az Ínség jósnőhöz látogat

Regény a regényben, fikció és látomás.

Ára: 178 Ft

Marno János: A vers akarata

Esszék a költészetről.

Ára: 87 Ft

Sarusi Mihály: Kazal

Regény: 1956 a magyar falvakban.

Ára: 187 Ft

Még korlátozott számban kapható:

Kőbányai János: Magyar Siratófal – esszék; 79 Ft ● *Sebők Éva:* Jégkarc – versek; 64 Ft ● *Szepesi Attila:* Ars Amatoria – versek; 78 Ft ● *Szokolay Zoltán:* Énekek összekapaszkodása – versek; 76 Ft ● *Tatár Sándor:* Végtelenül egyszerű lenne minden – versek; 68 Ft ● *Bede–Koszta:* Bozótból csillag parázslik – versek-festmények; 218 Ft ● *Dácsi Farkas József:* A Glóbusz úrnője – versek; 99 Ft

A könyvek elsősorban a kiadóban szerezhetők be, utánvéttel. 5600 Békéscsaba, Luther u. 10–12.

Pygmalion, Galathea

EL KAZOVSZKIJ „DZSAN-PANOPTIKUMA" (XXIX), AVAGY „ARKHESZILAOSZ ÁLMA" (IX) – JÁTÉK PYGMALIONRÓL ÉS GALATHEÁRÓL

FÖLDÉNYI F. LÁSZLÓ

1. A panoptikum

Dzsan magyarul azt jelenti, hogy kedves, drága. Becézésre, kedvességre utal, feloldódásra, rátalálásra és összhangra. És ezáltal az élet folytonosságára, a kapcsolat beteljesülésére is. Az élet legmagasabb rendű formája visszhangzik e szóban: két ember kapcsolata, amely a szerelemben nyeri el a maga méltóságát.

Ám a szó más asszociációkkal is terhes. Becézzük a kedvest; de vajon ő tud erről? Simogatjuk és lelkét próbáljuk tapogatni; de biztos-e, hogy a kedves nem csupán a kissé érdes tenyeret érzi a bőrén? Magunkévá próbáljuk tenni, bízva gyengédségünkben; ám számára ez talán még az erőszaknál is rettenetesebb. És van-e egyáltalán különbség a számunkra kedves lény és egy éppoly kedves tárgy között? Vonzalmainkkal tudnak-e mások mihez kezdeni? Az évezredes tapasztalat azt mutatja, hogy kialakulhat valódi kapcsolat a szeretett és a szerető között; de ugyancsak évezredes tapasztalat bizonyítja azt is, hogy e kapcsolat korántsem mindenható, s hogy a határokon túlra a másik nem léphet be. Szeretjük a kedvest, szerelemmel tesszük magunkévá, de a gyönyör, a szerelem élvezete és fájdalma végső soron a szerelmes magánügye marad. „Istenibb a szerető, mint a kedves, mert az isten benne lakozik", mondja Phaidrosz.

Szerelem, szeretet, szerető és szeretett: a szavak, mint a jéghegy csúcsai, kifürkészhetetlen mélyből merednek felénk. El Kazovszkij panoptikuma tette számomra kérdésessé, hogy használhatjuk-e büntetlenül ezeket az oly magától értetődőnek tetsző szavakat. A szerelem és a szeretet szó a mindennapos és sokszor felelőtlen nyelvhasználatban a boldogság képét idézi; a legfőbb jót hirdeti. A szó a jót hordozza – eredeti értelemben vett eufória –; s akik szájukra veszik, azok szinte maguk is euforikussá válnak. A Dzsan-panoptikumban azonban a szerelemnek több arca is van, amelyek korántsem az élet arcai. Kissé patetikusan fogalmazva azt mondhatnám, hogy a halál álarca takar el mindent. A Dzsan-panoptikum az életről szól ugyan, de ezt a halál nyelvén teszi. A szó szoros értelmében vett panoptikumról van tehát szó: hiszen a panoptikum abszurd műfaja éppúgy a lehetetlenre vállalkozik, mint El Kazovszkij, aki szintén nem az élettel kötött kompromisszumot tekinti céljának. A panoptikum halott figurák, élettelen jelenetek segítségével próbálja felidézni az életet a még élő nézők előtt. A megmásíthatatlanságra, a befejezettségre, a visszahozhatatlanra helyezi a hangsúlyt, és ezáltal mesél nekünk, élőknek az életről. A panoptikumban minden befejeződött és lezárult – s ennyiben tökéletessé is vált. Ám ezt a tökéletességet a halál lengi körül. De a halál korántsem a legfőbb jó; s ha a szerelmet ennek ellenére a jóság beteljesülésének, a tökéletesség hírnökének tekintjük, akkor a szerelem és a megsemmisülés, azaz a halál nem is olyan távoli rokonságával is számot kell vetni.

A panoptikumban álldogálva kételkedni kezd a néző: ha a halott és élettelen dolgok ilyen izgatóan és találóan tudnak mesélni az életről, akkor vajon ez nem jelenti-e azt, hogy nekünk, a nézőknek is van valamilyen kapcsolatunk a halott dolgokkal? Közös a nyelvünk, értjük egymást szavak nélkül is. A panoptikum nézője egy ponton úgy érzi, hogy kukucskálóvá vált: az elmúlás, a halál oldaláról próbál belesni az élet területére. Valahányszor panoptikumban jártam, mindig akadt egy pillanat, amikor úgy éreztem, véletlen, hogy én jöttem el a halott dolgok közé, és nem azok látogattak meg engem. Elmosódik a különbség élet és halál között; a panoptikumfigura olyan életszerűvé tud válni, hogy csak percek után veszem észre, hogy viaszból van. A panoptikumban járkálva sok ember élettelenebbnek tűnik, mint az időtlen bábuk.

2. Leírás

(Dzsan-panoptikum, XXIX, 1988. február 5.)

A panoptikum nézői még az előcsarnokban tartózkodnak, amikor bentről, a játéktérből (vagy Pygmalion szobrászműhelyéből?) felhangzik a zene: Schumann *Manfred* című oratóriumának azon részlete, amelyben Manfred látni óhajtja Astarte istennőt. Az bele is egyezik a találkozóba, de csak azért, hogy tudassa a férfival: halála küszöbön áll, s nincsen esélye, hogy elkerülje. A zene megszólal, a terem ajtaja kinyílik, s egy gyermek lép ki. Arcát medveálarc takarja, vállán íj, kezében nyílvesszők. Szétnéz a nézők között, majd kiválaszt kettőt. Kézen fogja s bevezeti őket. Nyomukban a többiek is belépnek a terembe. A zene immár hangosabban szól. A nézők elfogódottak; a hangulat a karácsonyestéket idézi, amikor a zárt ajtók mögötti hosszadalmas és titokzatos díszítést követően egy csengő hívására a gyermekek végre beléphetnek a meggyújtott fához, hogy pár pillanatig megilletődve hunyorogjanak.

A színpadon hat emelvény áll. Körülöttük s mögöttük fekete oszlopok, amelyek élesen elválnak a fehér háttértől. Némelyik oszlop fekete kaszaélben végződik; van, amelyik kettétört; s vastagságuk is különböző. Az oszlopokat és rudakat piros és fekete zsinórok kötik össze. A sok selyemszalag hálót képez. Baljós ünnepélyesség uralkodik a színpadon. Egy kivételével valamennyi posztamensen áll egy figura; fekete köpenybe burkolóztak, arcukat fekete selyemálarc fedi. Mozdulatlanok, mintha kőből faragott szobrok lennének. A színpad előterében egy

* Az írás a Lánchíd Kiadó megrendelésére készült forgatókönyv.

alacsonyabb fehér emelvény áll. Előtte ül a panoptikum szervezője, a bálványteremtő szobrász, Pygmalion, aki egy személyben Arkheszilaosz is, a későhellenista filozófus. Az oroszlánálarcot, amely arcát korábban eltakarhatta, homlokára tolta fel, s most szabadon látjuk az arcát. Fekete zakóban, fehér ingben ül, mozdulatlanul figyelve a közönséget. Két oldalán egy-egy kisfiú; ők a prológus szereplői. Testüket hosszú, fekete köpeny borítja be; egyikőjük fejére rózsaszínű szalaggal egy cserepes virág van kötözve, a másiknak a fejére fekete szalaggal pedig egy jogászkalappal egybekötözött hal. Az emelvényen, amelynek aljához támaszkodva ülnek, egy kutya csontváza és egy fekete hintaló áll; a gyermekek játékszerei. Az emelvény mögött, ugyancsak mozdulatlanul, két összekötözött női alak látható. Ők ketten testesítik meg a három Párkát, egyszersmind pedig az idő múlásáról is ők gondoskodnak majd: háttal összekötözve fognak elindulni, hogy egy négykezű-négylábú lény merev, mégis tánclépésekre emlékeztető mozgásával az előadás ritmusát meghatározó metronóm szerepét betöltsék. Kezükben egy-egy pálca, melyeknek végére nap és felhő van szögezve. Hol ez, hol az lendül majd magasba, attól függően, hogy Pygmalion lelke elborul-e vagy kiderül. Egyelőre ők is mozdulatlanok; fekete köpenyben vannak, és a hosszú, előrelógó hajzuhatagtól arcukat alig látni.

A közönség, miközben elfoglalja a helyét, halott szobrokat lát a színpadon. Ketten élnek csupán: Pygmalion, a szobrász, aki életet szeretne lehelni a halottian hideg, érzéketlen kőbe, valamint a közönséget bevezető kislány, ez a piroskesztyűs, földig érő ruhába bújtatott, szalagokkal és díszekkel felékesített, angyalra emlékeztető gyermek, aki egy személyben testesíti meg Ámort és Psychét, s aki az előadás alatt mindvégig felhőtlen gondtalansággal fog majd repkedni és futkározni a hol élő, hol halott szobrok között.

Az állóképet az idő mozdítja meg. Miközben Schumann *Manfred*ja megidézi a halált ígérő Astartét, a metronóm ledobja köpenyét, s a két női alak, mint egy felhúzott óra, elkezdi négylábú mozgását. Fekete harisnyanadrágban vannak, felsőtestüket vörös kendő fedi s egy vastag zöld sál, amely össze is köti őket. Előbb a színpad egyik széle felé indulnak el, majd onnan visszafordulva a másik végéhez közelednek. Így járkálnak fel s alá az előadás egész időtartama alatt, egyhangúan, az idő múlásához hűen. Miután megmozdultak, Pygmalion is feláll s a szobrok felé indul. Szobrász: az emelvényeken álló figurákat nézegeti, megfelelő nyersanyagot keresve. Közben a két kisfiú is felkel, s mialatt a hosszú köpeny lecsúszik testükről, belekezdenek a prológusba, Paul Claudel *Selyemcipő* című színdarabjának egy részletébe. A darab dialógusának megfelelően felváltva szólnak.

PROUHÈZE: *Óh, amint beszélsz, újból érzem önmagam mélyén a zsineget, érzem, hogy vonz a vágy és a hullám ellenébe visz, amely annyiszor kerített hatalmába és újra elengedett.*

ŐRANGYAL: *A halász a folyóból a part felé húzza zsákmányát. De az én mesterségem az, hogy azok felé a vizek felé, ahol lakom, húzzam a hozzájuk tartozó halat.*

– *Hogyan megyek oda ezzel a nehézkes, súlyos testtel?*

– *Magad mögött kell hagynod egy kevéssé.*

– *De hogy leszek meg nélküle?*

– *Nem gondolod, hogy kicsit későn kérdezed? Nézd csak jobban, mit látsz?*

– *Rodrigo, tiéd vagyok!*

– *Ismét lesiklott a zsineg a csuklómról.*

– *Rodrigo, tied vagyok!*

– *Örülsz annak, hogy szenved?*

– *Megállj, kegyetlen halász: Ne húzd így azt a zsineget. Igen, örülök annak, hogy miattam szenved.*

– *Azt hiszed, teérted született és került a földre?*

– *Igen, igen! Teljes szívemből hiszem, hogy értem született és került a földre.*

– *Egy emberi lélek számára elég nagy vagy-e?*

– *Igen, neki elég nagy vagyok.*

– *Így felelsz nekem a halál küszöbén?*

– *Testvér, öld meg ezt a szegény teremtményt, ne tűrd, hogy továbbra is ilyen ostoba legyen.*

– *Mi tart vissza attól, hogy feléje indulj?*

– *Ez a zsineg.*

– *Így hát, ha elengednélek...*

– *Ó, akkor nem halat látnál, de madarat, mely kibontott szárnnyal elsuhan.*

– *Hát nem tudod, hogy a szívnek kell engedelmeskedni és nem a puszta akaratnak, amelyet most köt az akadály?*

– *Úgy engedelmeskedem, ahogy tudok.*

– *Akkor majd húzok egyet a zsinegen.*

– *De én is olyan erősen visszarántom ám, hogy elszakad!*

– *Mit mondanál, ha megkérdeném, válassz Isten és Rodrigo között?*

– *Te, te nagyon ügyes halász vagy.*

– *Nagyon ügyes? Miért?*

– *Mert belém dobod a kérdést, mielőtt kész a felelet. Mi másban rejlene a halfogás művészete?*

– *És ha mégis megkérdeném?*

– *Süket vagyok, süket vagyok, süket hal. Süket vagyok és nem hallottam.*

– *A hal is így hiszi, hogy okosabb a halásznál. Rángatja magát és vergődik egy helyben, nem is sejtve, hogy minden moccanása örömmel tölti el az öreget, aki a nád közt lesben áll, mert fogva van és nem tud menekülni.*

– *Miért játszol ilyen kegyetlenül vele, és ha már a partra nem viszed, miért nem adod vissza szabadságát?*

– *Mit tudod te? Hátha nem is zsákmány vagy nekem, hanem csak csalétek?*

– *Velem akarod Rodrigót foglyul ejteni?*

– *Nem volt más mód, hogy megértessem gőgös szellemével, hogy van embertársa is, hogy húsában érezze ezt, nem volt más mód, hogy megértessem vele a függést, a kényszerűséget és szükséget, hogy más valaki van fölötte, rásúlyosodó törvényét annak a lénynek, mely tőle különbözik, már csak azért is, mert rajta kívül él.*

– *Helyes volt hát, hogy engem szeret?*

– *Helyes volt, hogy vágyódásra tanítod őt.*

– *Ábrándnak vágyát, árnyékát, mit soha el nem ér?*

– *Vágyat az fakaszt, ami van, az ábránd pedig a nemlétező. Vágy az ábrándon át abból fakad, ami a nemlétezőn keresztül létezik... A rossz az, ami nem létezik.*

– *Úgy hát a semmi fog bennünk egybekelni... De én nem ábránd, én valóság vagyok! S a jó, amit csak én tudok neki adni, az is él.*

– *Hogyan is élhetne Prouhéze másképp, mint Rodrigóért, mikor épp miatta jött világra?*

– *Testvér, nem értelek!*

– *Őbenne vált szükségessé, hogy élj.*

– *Hogyan? Szükséges voltam neki?*

– *De nem ez a csúf, ellenszenves teremtmény itt a zsineg végén, nem ez a szomorú hal.*

– *Hát melyik?*

Miközben a két gyermek előadja a prológust, Schumann zenéje, ha kissé halkabban is, de változatlanul szól. Ámor–Psyché a párbeszéd alatt továbbra is ott játszadozik a szobrok között; mászkál, repked, csúfolkodik. A metronóm fel-le járkál, ügyet sem vetve a prológust előadó két gyermekre; Pygmalion pedig sétálgat, nézelődik, figyeli a szobrokat, s továbbra is keresi az anyagot, amelynek megmintázásával csillapíthatná vágyait.

A prológus végeztével egy utcai ruhás férfi lép be bal oldalról; eddig a színpad szélén állt. Ruházata hasonlít Pygmalionéhoz; amikor pedig majd – a bemutatkozás során – Pygmalionról szólva többes szám első személyben beszél, beigazolódik a gyanú, hogy a szobrász alteregója ő – vagy még inkább hangja, amelyhez, kivált, ha filmen látjuk a panoptikumot, testre sincsen feltétlenül szükség. Ő a narrátor; kezében hosszú pálcát tart, s miközben változatlanul halljuk a zenét, megszólal:

Tisztelt Közönség! Dzsan-panoptikumnak nevezett játékunk prológusát látták, amelyben egy főszereplő és az őrangyala beszélgettek egymással, Claudel szerint. Most is, mint mindig, egy sivatagi homokozóban folyik a játék. Bemutatom további szereplőinket.

Közelebb lép a szereplőkhöz, s pálcájával mutogatva megismerteti őket a nézőkkel. Először is összekötözött két női alakra mutat:

Itt lépked Janus–Venus, a metronóm, az időt mérő három párka;
majd a játszadozó, medveálarcos gyermek felé fordul:
itt röpköd a kis Ámor és a kis Psyché, egy testben;
– s végül a szobrok között járkáló Pygmalionra mutat:
mi vagyunk Pygmalion, avagy Arkheszilaosz.
Ezt követően az emelvényeken álló szobrokhoz fordul, s balról jobbra haladva mutatja be őket:
Ezúttal emlékműveink a következők lesznek: az első jó pásztor, avagy a jó szirén
– s a bal szélső szoborra mutat, amelynek fejére két vörös párna van kötözve, a tudást idéző jogászkalap távoli emlékeként;
ez az első sivatagi Venus
– akinek fején egy varjú ül;
itt áll majd az általános Galathea-emlékmű
– s az üresen maradt emelvényre mutat;
itt áll a második jó pásztor
– akinek vállán keresztbe vetve egy nagy élő hal fickándozik;
ez a második sivatagi Venus
– fején egy vitorlás hajó modelljével;
s végül íme a második jó szirén, avagy a sivatagi Szent Sebestyén
– fején hálóval, amely egészen melléig lóg le.
A bemutató végeztével a narrátor előrejön s a közönség felé fordul:
Arkheszilaoszról tudnunk kell, hogy hellenisztikus görög filozófus volt, a harmadik platóni akadémia alapítója. Platón ideatanának követője. Ugyanakkor, mint egy jellegzetesen hellenisztikus filozófus, szkeptikus volt, a nagy szkeptikus előd, Pürrhon követője. Kortársai azt mondogatták róla: „Elölről Platón, hátulról Pürrhon." Az utóbbi években néha azt játszottuk, hogy Arkheszilaosz azt játssza a tanítványaival, hogy ők játsszák el a nagy görög filozófiai iskolák alapítóit, akik azt játsszák a haláluk küszöbén, hogy ők az olimpiai istenek, akik a pusztulást játsszák. Hát tessék!

Ezt követően a narrátor visszavonul a színpad szélére. Ekkor Schumann *Manfredjának* a kiválasztott jelenete is befejeződik. De ugyanabban a pillanatban újabb zene hangzik fel: Mahler III. szimfóniájának első tétele. Ez, valamint a második tétel fogja ettől kezdve végigkísérni a történéseket. S Mahler zenéjével együtt a bálványépítés, Pygmalion tulajdonképpeni munkája is kezdetét veszi.

Pygmalion–Arkheszilaosz először a jobb oldali emelvényhez lép, és a sivatagi Szent Sebestyén alakját kezdi megformálni. Rituális mozgással vetkőzteti le a szobrot; előbb az álarcot veszi le róla, majd a testét borító fekete köpenyt. Egy fiatalember tűnik elő a köpenyből; testét piros női estélyi ruha fedi, amely fekete szalagokkal úgy van összekötözve, mintha kötelekkel fonták volna gúzsba. Fejét laza szövésű háló fedi, amelyen át kivehetők az arcvonásai. Egy fekete oszlopnak támaszkodik, hátrakötözött kézzel – Antonello da Messina Szent Sebestyénének eleven másaként.

Szent Sebestyén szobrát követően Pygmalion jobbról

ÖV ALATT

Góri Andrej mellénye

SÁRKÖZI MÁTYÁS

Tizenkilenc évesen, ezerkilencszázötvenhat november végén, egy ködös-fagyos hajnalon, Marác közelében, a Dráva túlsó partján, átsétáltam az őrizetlen határon, Ausztriába. Egy szántóföldön vágtam keresztül, halkan dudorászva a MAVAG turistaindulót. Később, odaát, hosszan rázták a kezem az osztrák sógorok, hogy hát így megúsztam, mert a szántóföld épp frissiben volt telepettyegetve szovjet érintőaknákkal.

A karácsonyt már Angliában ünnepeltem, majd néhány év romantikus diáknyomor következett: lyukas ülepű farmer, rock'n rollos házibulik, gyenge kaják. De azután minden egyenesbe billent, lett állásom, tisztességes fizetésem, idővel – jelzálogkölcsönre – családi házam.

Mialatt magyar kortársaim idehaza gürcöltek, borongós téli reggeleken a villamoson fürtökben lógva mentek dolgozni, munkahelyükön gyomorsavtúltengést kaptak az állandó acsarkodástól, a fúrásoktól, a létbizonytalanságtól, és általában belerokkantak a Kádár-korszak alávalóságaiba, a pénztelenségbe, a kilátástalanságba; nyúzottak lettek többféle állásuk, foglalkozásuk egymást követő műszakjait nyűve, én – a szerencsés – nagyokat nyaraltam Dél-Franciaországban, gondosan ügyeltem az étrendemre: mellőzve a túl sok krumplit és a túl sok kenyeret, preferálva a könnyű borjúsülteket s a vitamindús primőr zöldség- és gyümölcsféleségeket.

Elárultam a hazát, a rapidul őszülő, kopaszodó, keserű vonásokkal öregedő férfitársakat? Mit tehettem: nem kedvtelésből vágtam át azon a bizonyos szántóföldön, hanem bizony azért, mert különben bebörtönöztek volna kis hazánkban.

balra haladva a többi szobrot is életre kelti: mindegyikről leveszi a fekete köpenyt és az álarcot. A második sivatagi Venus köpenye alól egy sűrű fodros krinolin tűnik elő, tele csipkével; a második jó pásztor alsóteste sűrű hálóba van csomagolva, amely a székre is ráborul, amelyen a szobor áll: inkább sellő, mint eleven ember. Az első sivatagi Venus ugyanolyan ruhában jelenik meg, mint párja, a második Venus; s mint valamennyi szobornak, az ő felsőteste is mezítelen. Az első jó pásztor, avagy a jó szirén az egyetlen kivétel; Pygmalion rajta hagyja álarcát, az orrán ülő farkasorrot, s csupán fekete köpenyét veszi le, amely alól azonban nem mezítelen teste, hanem egy újabb, ezúttal bordó köpeny tűnik elő.

A szobrok építése közben a három párka változatlanul fel-alá sétálgat; s Ámor–Psyché is ott játszadozik Pygmalion körül. A második Venus építése közben egy újabb szereplő jelenik meg. A közönség sorai közül jön előre, s ruházata sem különbözik a nézőkétől: öltönyt és nyakkendőt hord. Lassan indul meg a színpad felé; mintha arra várna, hogy a szobrász észrevegye, s ő maga vezesse be őt a játéktérbe. Miközben lassan a színpad felé tart, vetkőzni kezd: előbb zakóját veti le, majd nyakkendőjét oldja ki, végül – még mindig a nézők között állva – lehúzza nadrágját. Mire a játéktérhez ér, teljesen mezítelen. Pygmalion egyelőre még nem veszi észre; a szobrok építésével van elfoglalva, s háttal áll a fiúnak, aki számára az üres, Galatheának szánt emelvény van fenntartva.

Amikor Pygmalion befejezi az utolsó szobrot is, akkor a bordó színű köpenyben álló első jó pásztor papírlapokat húz elő köpenye alól. Antik filozófusok végrendeletei ezek; végrendeletek, amelyek az örökkévalóság előtt egyengetik az utat, de amelyeket először mégis a halál kapujára tűznek ki. A megidézett filozófusok halhatatlan halottak: örök életű szobrok. S miközben az első jó pásztor olvasni kezdi a hat filozófus végrendeletét, kiderül, hogy a hat szobor (amelyből öt immár elkészült) maguknak e filozófusoknak a szobrai. S mert Pygmalion egy személyben Arkheszilaosz is, ezért szobrászuk számára élő nyersanyagok is: tanítványok, akiknek feladata az, hogy eljátsszák azoknak a nagy filozófusoknak a szerepeit, akiknek viszont maga Arkheszilaosz a – szellemi – tanítványa.

S miközben halljuk Mahler zenéjét és látjuk, amint a nézők között lassú mozdulattal vetkőzik a fiú-Galathea, az első jó pásztor olvasni kezdi a végrendeleteket. Elsőnek Diogenészé hangzik el:

Mert éppen a kéj megvetésének előzetes megszokása biztosítja a legnagyobb örömöt. És amiként azok, akik hozzászoktatták magukat a kellemes élethez, nem szívesen váltanak át az ellenkező életformára, azonképpen azok, akik komolyan hozzáedzették magukat az ellenkező életformához, annál nagyobb kéjjel vetik meg magukat a kéjeket.

Minden az isteneké. Az istenek azonban barátai a bölcseknek. Barátok között pedig minden közös, tehát minden a bölcseké is.

Nem képtelen dolog a templomrablás sem, és az sem, hogy valamely állat húsát megegyék, sőt az emberhús megevése sem istenellenes cselekedet, mint az idegen népeknél szokásban is van. Szigorúan véve minden benne van mindenben, minden áthat mindent.

A szöveg végén a pásztor-szirén leveszi bordó köpenyét, amely alól egy piros köpeny tűnik elő. Fél térdre ereszkedik, s ekkor a színpad másik szélén álló Szent Sebestyén is megmozdul: piros ruhájában ő is letérdel. Diogenész végrendelete a földre hull, a pásztor pedig olvasni kezdi Zénón végrendeletét:

Antigonosz királynak üdvözletét küldi Zénón. Helyeslem tudásvágyadat, amennyiben az a valódi tudásra irányul, és arra, ami valóban hasznos, nem pedig a közönséges értelemben vett tanításra, amely az erkölcsök romlásához vezet.

Aki a filozófiáért lelkesedik, és elveti a sokat emlegetett gyönyört, amely elpuhulttá teszi némely ifjú lelkét, az nyilván nemcsak természetétől, de elhatározásánál fogva is hajlik a lelki nemességre. A nemes jellem, ha megfelelő gyakorlásban és bőséges oktatásban van része, eljut az erény tökéletes elsajátításához.

A végrendeletet követően lehull a piros köpeny, s egy rózsaszínű tűnik elő. Teljesen letérdepel (mint Szent Sebestyén, aki a jó pásztor tükörképeként mostantól kezdve annak minden testtartását utánozza), s Platón végrendeletét húzza elő:

Remélhetőleg semmi baj sincs. Arra az esetre azonban, ha mégis történnék valami, Platón a következőképpen végrendelkezett.

Nem is tértem vissza 1989-ig. Fogadalmam úgy szólt, hogy addig nem lépek a szülőföldemre, amíg itt életem nagy és döntő élményét, a forradalmat fasiszta ellenforradalomnak minősíti a hivatalos történelemírás. Ezen lehet gúnyolódni – legutóbb egy Brenner György-karikatúra csúfolt bennünket, akik a távolból szerettük a hazát, míg a többség a helyén kitartva szenvedte át a Kádár-éveket –, de azért nem voltunk rossz társaságban, hiszen olyan példaképekre tekinthettünk fel – mi, akik Bizánccal voltunk torkig –, mint a fasizmustól megcsömörlött és emiatt emigrált Bartók Béla vagy Thomas Mann.

A hazatérés gyönyörű és megható volt, felemelő napok voltak azok, szinte hihetetlenek. Ott állhattunk ismét a Parlament előtt, megint csak a hirtelen leszálló őszi estében, hogy emlékezzünk ezerkilencszázötvenhat nagy napjaira.

Azóta sűrűsödtek a hazai utak. Mi több, megérett az elhatározás: a honban eltöltött idő (s az a tényező, hogy ez a jövőben még hosszabbra növekedhet) indokolja a lakásvételt. Ez hamarosan lebonyolódott, csak pénz kellett hozzá, meg – kettős állampolgárként – magyar útlevél kiváltása. Szép kis lakás, egy tágasabb nappaliból meg egy kis hálószobából áll. Van benne meleg víz, fűtés rengeteg körbefutó csővel és világoskék, ám kusza fehér pemzlinyomokat is viselő radiátorokkal. A nagyméretű, dupla billenőablakok kizárják a zaj zömét – kár, hogy a piszok a két üvegtábla között, belül gyűlt össze, és a kopott csavarok miatt lehetetlen behatolni oda.

Szóval, vannak még hibák, de három napja immár a sajátban lakom. Én még Majakovszkijtól tanultam, hogy mit csinál az ember legelőbb, ha új lakásba költözik. Megfürödtem. Épp hogy kiléptem a kádból, amikor csöngettek. Punkné volt a magasföldszintről. Gyors bemutatkozás után elmondta, hogy ebben a tizenöt éve elég ócskán megépített házban sok mindenre kell vigyázni. A fürdőkádak túlfolyóit nem kötötték be a nagy

Van egy telkem az Iphaisztiadészek szent földjén, amelynek közelében húzódik az út a Kephisziadészek szent földje felől. Tőle délre áll az Iphaisztiadészek szent területén lévő Hérakleion. Ezt a telket sem eladni, sem más kezére juttatni nem szabad, hanem lehetőleg maradjon a fiatal Adeimantosz birtokában.

Ott van az eireszidészi telkem is, melyet Kallimakhosztól vásároltam. Észak felől a Mürrhinosz községből való Eurümedon, délről a Kszüpeté faluból való Démosztratosz a szomszéd. Nyugat felől a Képhiszosz folyó határolja.

Van három mina ezüstpénzem, egy ezüsttálam 165 drachma értékben, egy 45 drachma értékű ivóserlegem, egy aranygyűrűm és egy arany fülbevaló-karikám (az utóbbi kettő együtt 4 drachmát és három oboloszt ér).

Artemiszt felszabadítottam. Tüchón, Biktász, Apollóniadész és Dionüszosz maradjon rabszolga. A jegyzékben felsorolt eszközökről Démétriosznak van másolata.

Nem tartozom senkinek semmivel.

Az olvasás végeztével leveszi a rózsaszínű köpenyt, s immár fehér köpenyben csúszik le a földre: egy oszlopnak támaszkodva ül, s Arisztotelész végrendeltét olvassa fel:

Remélhetőleg semmi baj sincs. Arra az esetre azonban, ha mégis történnék valami, Arisztotelész a következőképpen végrendelkezett.

A felügyelet minden holmim és háznépem felett legyen Antipaté kezében.

A fiatal fiúk közül, akik körülöttem a szolgálatot ellátták, egyet sem szabad eladni, a háztartás körül kell hasznosítani őket. Ha pedig felnőnek, érdemeik szerint legyenek szabadok. Gondoskodni kell arról, hogy azok a mellszobrok, amelyekre megbízást adtam, elkészüljenek, s elkészültük után megfelelő helyen felállíttassanak. Nikanor és Polikszenosz mellszobrairól van szó, melyekre megbízást szándékoztam adni. Ahol pedig az én sírom lesz, oda temessék Püthiász csontjait is, ahogyan ő maga rendelte. Nikanor remélhető megmeneküléséért tett fogadalmamat is teljesíteni kell. Négykönyöknyi mellszoboroszlopot kell emelni Megmentő Zeusznak és Megmentő Athénének.

A fehér köpeny is lehull, s mezítelen testét csupán egy átlátszó köpeny fedi. A jó pásztor – miként Szent Sebestyén is – lefekszik a földre, s könyökölve olvassa fel Epikurosz végrendeletét:

Mert a szerény étkezés ugyanazt az élvezetet nyújtja, mint a gazdag asztal, ha a kellemetlen éhségérzet már megszűnt. És a kenyér és a víz is akkor szerzi a legnagyobb élvezetet, ha magunkhoz vételének tényleges szükségérzet az alapja.

Tehát nem a dorbézolás és a velejáró utcai táncorgás jelenti az örömteli életet, nem a szép fiúkkal vagy nőkkel való szórakozás, nem a halételek és a gazdag asztal nyújtotta egyéb finomságok, hanem a józan értelmesség, mely szorgalmasan azt kutatja, milyen alapon kell választani vagy kerülni a dolgokat, és szakít mindazokkal a téveszmékkel, melyek a lelki nyugalom megzavarodását okozzák.

A szöveg végén leveszi az utolsó köpenyt is. Immár ő is félmeztelen, mint a többi szobor; alsótestét hosszú háló fedi, amely az ő alakját is sellőszerűvé varázsolja. A dobogón fekszik, hanyatt; s miközben feje hátrafelé lelóg, olvasni kezdi az utolsó végrendeletet, Pürrhon szövegét:

Semmi sem jó vagy rossz természeténél fogva, mivel ha így lenne, akkor mindenki számára hasonlóképp jónak vagy rossznak kell lennie, mint ahogy a hó mindenkinek egyformán hideg. De mindenki számára azonos „jó" vagy „rossz" nem létezik, ezért természeténél fogva nincs jó vagy rossz. Mivel vagy bármit, amit jónak gondolunk, annak kell hívni, vagy semmit sem. Természetesen mindent nem hívhatnak így: mivel ugyanazon dolgot az egyik ember jónak, a másik rossznak nevezi. Például Epikurosz az élvezetet jónak, Anthisztenész rossznak tartja. Ebből következik, hogy feltételezésünk szerint ugyanazon dolog egyaránt lehet jó és rossz. De ha azt mondjuk, hogy nem minden jó, amit az emberek jónak neveznek, akkor ítélkeznünk kell a különböző vélemények felett, és ez lehetetlen a szemben álló érvek egyenlő érvényessége miatt. Ezért a természettől való jó megismerhetetlen.

Az utolsó végrendelet befejeztével a jó pásztor hanyattfekve marad a dobogón; halottként vesz részt a további eseményekben. S ugyanez vonatkozik Szent Sebestyénre is: amíg kezdetben magasba tartott kézzel állt egy oszlopnak támaszkodva (mint Messina vagy Botticelli Sebestyénje), addig a végrendeletek felolvasása alatt (az egyre elviselhetetlenebb gyötrelmek hatására?) egyre lejjebb kerül, hogy végül – Ribera Szent Sebestyén-ábrázolásának mintájára – a földön heverjen ő is, valódi halottként.

---

sietségben, így ami nálam oda becsobban, amikor a hátamat szappanozom, az náluk az alagsori tárolóban jön ki a plafonból, pedig oda épp most hordták be az almát, ugyanis telkük van Pátyon.

Tájékoztatott továbbá Punkné arról, hogy a gázmelegítőm életveszélyes, mert a kémények túl rövidre sikerültek, és feküdjek le jó korán, mert szomszédom, az öreg Tóth, süket, mint az ágyú, és reggel hatkor kezdi bőgetni a magyar nótát, csak úgy zeng belé a ház. Arról meg hallottam-e, hogy nálunk a szennyvizet szivattyú nyomja fel, kertalji társasházunkból a magasabban fekvő utca szintjén futó csatornába? Na, ez a szivattyú épp most nyögi az utolsókat, és rövidesen minden fel fog jönni a vécéből, aminek le kellene mennie.

A közlékeny Punkné távozása után néztem először az új előszobatükörbe. Megdöbbentem. A halántékom hirtelen őszülni kezdett, s barázdásodni a homlokom. A nagyfene nyugati hidegvér tűnőfélben volt, időnként finoman meg-megrándult az arcom.

Másnap siettem a dolgomra. Telefonom sajnos nincs, bár a lakásban a falból kilóg két kis telefondrót, és a házban többen boldog távbeszélő-tulajdonosok, de hát nincs elég vonala a központnak. Várni kell még egy-két évet – mondják. Első reggeli teendőm így az volt, hogy – miután Tóth bácsi ébresztője hamar kiugrasztott az ágyból – fölöltözvén az utcáról próbáltam elérni telefonon egy könyvkiadót. Az első fülke készüléke még csak búgó hangot sem adott, a második elnyelte negyvenöt forintomat. Hűdött aggastyán csoszogott arra szatyorral, és elmagyarázta, hogy a környék összes telefonjaiba különleges rugót szerelt egy csirkefogó, neki hullik le a pénz, és az erős rugót csak ő tudja kiszedni, különleges, e célra készült szerszámaival. A harmadik fülkében öt forintom maradt, de azzal csak annyi beszélgetési időt vásárolhattam,

A két szélső szobor meghalt, de az élet, amely belőlük kiszökött, egy másik szoborban kezd kivirágzani. Mert az első filozófusnak, Diogenésznek a szövege alatt Pygmalion a közönség felé fordult, s észrevette a mezítelen fiút, aki immár minden kétséget kizáróan maga Galathea, az egyetlen üres dobogó városnyosa. Pygmalion a régóta várt és sokat ígérő találkozás élményétől megrendülten lassú léptekkel Galatheához megy, megfogja a kezét s ünnepélyes mozdulattal a helyére vezeti. Galathea, mielőtt fellépne a dobogóra, egy fekete kombinét húzt mezítelen testére, fejére parókát vesz, kifesti arcát, száját s szemét, majd csábító, keletiesen buja táncot lejt az őt megigézve bámuló Pygmalion előtt. Ámor változatlanul körülöttük ugrál; Mahler zenéje szünet nélkül szól; s a jó pásztor is tovább olvassa a végrendeleteket, egyre közelebb kerülve a rá várakozó halálhoz. A tánc végén Pygmalion felsegíti az emelvényre Galatheát, akinek eközben lecsúszik a kombinéja, s mint egy szoknya, úgy borul rá az alsótestére. A félmeztelen Galathea kiegyenesedik – ő is bekerült a szoborpanoptikumba. Ámor ekkor megtorpan előtte; egy tőrt ad a kezébe, amellyel Galathea sebet ejt a mellén. A penge mentén vércsöppek jelennek meg a hófehér bőrön; s ezzel egy időben a két Venus szájából is szivárogni kezd a vér.

Pygmalion ekkor hozzálát a vérző Galathea feldíszítéséhez. A derekára csúszott fekete kombiné szűk szoknya gyanánt fogja körül a testét; nyakába gyöngyfüzéreket kap, felsőtestére tüllfátylat, rá díszeket. Szent Sebestyén és az első jó pásztor immár a földön fekszik; a két Venus szája szélén vér csorog; a második jó pásztor pedig figyelmesen szemléli Galathea feldíszítését és a szobor elkészültét. Amint Pygmalion befejezi a munkáját, egy cigarettával kínálja meg Galatheát. Mozdulata a kivégzés előtti utolsó pillanatokat idézi: a bálvánnyá válás kizárja az életet. Galathea mélyeket szív a cigarettából; s miközben az első jó pásztor Pürrhon végrendeletének végső szavait mondja, Pygmalion egy díszes virágkoszorút nyújt át áldozatának. A végrendelet elhangzását követően Galathea maga teszi fel fejére a koszorút. Ez az utolsó mozdulata. A szobor elkészült, s mint a végrendeletek által megidézett filozófusok, ő is a halál által került be az örökkévalóságba, ebbe a magasabbrendű életbe, alkotója kénye-kedvének végleg kiszolgáltatva. Galathea ettől kezdve csak ritkán mozdul meg; időnként újabb állóképekbe merevedik, s mozgása a görög szobrászat történetét követi, visszafelé tartva időben: hellenisztikus, majd klasszikus, végül pedig archaikus beállásokba merevedik.

A szobor elkészült, a végrendelet befejeződött, az első jó pásztor és Szent Sebestyén pedig halálában üdvözült. Pygmalion hátrébb lép, hogy szemügyre vegye művét. S ekkor megszólal az eddig némán figyelő második jó pásztor, vállán a nagy hallal. A játék kezdetén elhangzott prológus szövegét kezdi el ismételni. Mindkét szereplő szövegét ő mondja, s ettől a párbeszéd belső dialógussá válik: ezekben a percekben a jó pásztor tűnik Pygmalion belső őrangyalának. Szövege alatt Pygmalion elkezdi becsomagolni Galatheát. Előbb nagy gézdarabokat kötöz rá, majd ezekre tüllöket, végül a becsomagolt bálványt fekete, fehér és vörös szalagokkal összekötözi. A múmiaszerű képződményre díszeket aggat, s a szobor rövidesen fehér, emberszerű karácsonyfa benyomását kelti.

Pygmalion ekkor hátralép, hogy gyönyörködjön művében, teremtményeinek seregében. A színpadkép egy tümpanonszerű alakzattá állt össze: a két szélső alak a földön fekszik, a baljukon, illetve a jobbjukon álló, oszlopoknak támaszkodó két Venus szájából a vér szivárog, középen pedig egy feldíszített múmia (eleven halál) s egy belső monológot folytató őrangyal áll oszlopegyenesen. Az előtérben a három párka változatlanul fel s alá járkál; egykedvűen jelzik az idő feltartóztathatatlan múlását, miként Mahler zenéje is, melynek hol patetikus, hol érzelgős, hol vidám, hol pedig vásári hangulatának kavalkádja összhangban áll a tragikus Venusok, patetikus pásztorok és Szent Sebestyének, az önmagába bezárkózó Pygmalion–Arkheszilaosz és az önfeledten játszadozó Ámor–Psyché egymást sok tekintetben meghazudtoló, a kötelek, zsinórok, díszek és kelmék béklyója által mégis egyetlen képpé összeolvadó együttesével. Pygmalion szép, de halálos világot teremtett, amelyet egy feloldhatatlan ellentmondás éltet. A teremtő, miközben parancsolója teremtményének, észrevétlenül maga is a teremtett világ egyik szereplőjévé válik. Egy szép világ foglya ő is; s mert egyszerre ura és kiszolgáltatottja önmagának, ezért meghasonlottsága miatt,

---

hogy az unott hang elhadarja, miszerint az általam keresett Margitka más könyvkiadóhoz ment át szerkesztőnek, a kéziratom sorsáról senki nem tud semmit, ám ha várok egy kicsit, akkor megkérdezi a szomszéd szobában a koll…

Hazasietve az előszobatükör sötét árkokat mutatott a szemem alatt. Rapidul öregedtem. Az érettségi találkozón már nem mondta volna Müllner Csöpi, hogy „öregem, tíz évet letagadhatnál!"

Ma délelőtt Zsoltékkal politizáltunk. Szerintük az Antall-kormányt jogtalan támadások érik, az ellenzék egyszerűen képtelen elviselni, hogy a választáson a többség az MDF-re szavazott, de ez nem csoda, hiszen az SZDSZ az izgágák pártja, a Fidesz Narancsos részlege pedig vérig sértette a pápát, egy jó nagy seggberúgást érdemelnének, nem pedig sajtószabadságot. Ezután Zsolt megpillantotta hónom alatt a Magyar Hírlapot, *mire köszönés nélkül kiment a presszóból.*

Délután Tomi magyarázta el, hogy az Antall-kormány kretének gyülekezete. Senki nem ért semmihez. Ezért a nemzet nyomorog, az általános hangulat országszerte siralmas és a krach, majd meglátom, még csak ezután jön. Hirtelem rám meredt:

– Vettél egy Új Magyarországot? Támogatod a népbutítást?

– Tudod, kérlek, az Albert Gábor régi kedves ismerősöm. Meg akartam nézni, milyen a lap, amit szerkeszt…

– Ti Nyugaton teljesen naivak vagytok, nem tudjátok, hogy ez itt vérre megy – mondta elfúló hangon Tomi.

Rossz hangulatban vergődtem haza. Tényleg vérre menne a dolog? A zsúfolt buszon meleg volt és büdös. A lépcsőházban ömlő gáz szaga. Otthon jobbról magyar nóta, balról Punk Cincike zongorán a Vidám földművessel. *A tükörből fáradt, keserű alak meredt rám. Ötvennégy éves. De kinézett ötvennyolcnak.*

ha lehet, még szánalomra méltóbb, mint teremtményei, akik csupán teremtmények – de akik, igaz, egységük és egyszerűségük miatt mégiscsak irigylésre méltóak Pygmalion szemében.

Pygmalion gyönyörködik a látványban; de gyönyöre mérgezett. Mint egy megbűvölt állat a kígyó pillantásától, épp oly dermedten mozdulatlanok a szobrok szobrászuk legelésző és lecsupaszító pillantása előtt. Baljós ez a tekintet; alighanem ő sugallja az eddig gondtalanul ugrándozó Amornak is, hogy most előhúzzon egy nyilat, azt gondosan felhúzza s nyílvesszőit egymás után kilője. Az első találat a bal oldali, a második a jobb oldali Venust éri. A már amúgy is vérző Venusok némán zuhannak le emelvényeikről társaik, a földön heverő első jó pásztor és Szent Sebestyén mellé. A következő áldozat a második jó pásztor, s miután lezuhant, a kis Ámor virgonc mozdulattal ugrik fel a helyére. Utolsó nyilát Galatheának tartogatja, s a lövéssel nem is késlekedik sokáig. Galathea első pillanatban nem mozdul; mintha sérthetetlen lenne. Ezt követően azonban meginog, majd nagyon lassan csúszni kezd lefelé. Ezután megroggyan az egész test, s végül, mint egy valódi, élettelen szobor, nagy robajjal tehetetlenül ledől, arccal előre, egyenesen rá Pygmalionre, aki megbűvölten nézi teremtményét. Mindketten a földön hevernek, egymásba gabalyodva – élő az élettelenbe, teremtő a teremtményébe.

Minden összeomlott. A terjeszkedő sivatag emésztett fel minden életet. A prológus két szereplője, a két kisgyermek eddig figyelmesen nézte a szobrok életét és halálát; most mindketten a közönség felé fordulnak, majd Pygmalionhoz lépnek, aki lassan és nehezen bújik ki a rázuhant Galatheaszobor alól. Előre vonulnak, s ugyanabban a testtartásban helyezkednek el, mint a játék elején. Pygmalion középen ül, balján s jobbján egy-egy gyermekkel. A metronóm is fokozatosan lassulni kezd; az idő egyre lomhábban telik s végül – Pygmalion mögött/fölött – megáll. A pálcavégre tűzött nap és felhő mozog csak, az időtlen körforgás jelképeként. Mindenki mozdulatlan. Egyedül Ámor eleven: a romokon játszadozik, nézegeti a ledőlt szobrokat, hol erre, hol arra az emelvényre ugrik fel; csúfondárosan utánozza az ott állt emlékműveket, illegeti magát, és nyilával néha célba vesz egy-egy nézőt a közönség soraiból.

S miközben az isten a háttérben játszadozik, és továbbra is halljuk Mahler zenéjét, Pygmalion leveszi a zakóját s feltűri ingujját. Egy vastag tollat vesz elő, amellyel betűket és dátumokat kezd írni a karjára. A korábbi áldozatok monogramjai közé bizonyára a most elpusztult Galathea modellje nevének kezdőbetűi is odakerülnek. A játéktér szélén álló narrátor ekkor közelebb lép, s hosszú pálcájával a tetoválásban elmerült Pygmalionra mutatva megszólal:

Arkheszilaosz egy eddig még fel nem fedezett mondása szerint: „Az ember élete során mások és önmaga emlékművévé válik. E folyamatos emlékművé tételben és emlékművé válásban minden mozdulatunk és mozdulatlanságunk karcol is a mellettünk álló emlékművekre. De ha nincsen a közelünkben egy megfelelő emlékmű, vagy ha a már elkészült emlékműveket meg akarjuk rongálni, akkor írjunk, illetve rajzoljunk önmagunkra." Kire ne vonatkozna az emlékművédelem?

A játék véget ért. Pygmalion mindenről megfeledkezve ír; Ámor pedig leereszkedik a színpadról, lemegy a közönség közé, s mint a játék elején, most is kézen fog kéz nézőt. Lassan megindul velük kifelé, a nézők pedig követik őket. S ha visszanéznek az ajtóból, még láthatják, amint Mahler zenéjére Pygmalion felkel, s a romokat, mint egy halottszállító – vagy mint Kharón ladikosa – egymás után kezdi kivonszolni a teremből. Elkezdődött a romeltakarítás. S mire az utolsó néző is kilép a teremből, a játéktér megint üres. A szalagokkal, zsinórokkal összekötött emelvények és a fekete kaszákban végződő oszlopok között újra kezdődhet a játék; a szobrász-filozófus folytathatja baljós tevékenységét, s a közönség akár vissza is fordulhat, hogy még élő tagjainak sorából Pygmalion–Arkheszilaosz egy újabb Galatheát választhasson ki.

3. A szerelem mítosza: a Dzsan-panoptikum

A Dzsan-panoptikum az élet és a halál közötti lebegést, illetve a kettő egybemosódását teszi a nézők számára élményszerűvé. A szó igazi értelmében vett élmény ez; mert aki jelen van, az nehezen tudja kivonni magát abból, amit lát. A halál, vagy mondjuk inkább, az elmúlás a panoptikum egészét belengi. De mint általában a mítoszok esetében, itt sincs semmi közvetlenül kimondva; az alkotó nem közli a nézőkkel, hogy az elmúlásról van szó. Ha ezt tenné, akkor a panoptikum egy rossz színházi előadásnak adná át a helyét, ahol mindig tudni, a halálról vagy az életről van-e éppen szó. Ez azonban nem színház, „csak" panoptikum; nem szakítja el az életet a játéktól, a halált a halálról való meséléstől, hanem hagyja, hogy mindez együtt kavarogjon. Így éri el, hogy a halál, az elmúlás a maga testi valóságában feltámadjon előttünk és „életre keljen". Nem az életet láthatjuk, de nem is a halált, hanem a kettő egybefonódását. Kivételesnek tűnhet az ilyen pillanat, mégis megszámlálhatatlanul sok van belőle mindennapjainkban. Nem utolsósorban a szerelem állapotában, ami a Dzsan-panoptikumnak is a valódi nyersanyaga.

El Kazovszkij mindenekelőtt a látvány felől ragadja meg nézőit. Alig használ szavakat; a tárgyakhoz fűzött „használati utasítások" kultúrtörténeti adalékok inkább, amelyek a mitológiában kevésbé iskolázott nézők számára megkönnyítik a beavatás rítusának a nyomon követését. Hasonlóképpen alkalmazza az élő szót is: némely panoptikum során felolvasásokat hallhatunk a szerelemről, a szerelmes vergődéséről, kiszolgáltatottságáról és reménytelen magányáról. De a szavakra egy idő után nehéz odafigyelni: ornamensként simulnak bele az összhatásba, időnként egybemosódva a zenével, Schumann *Manfred*jával, Mahler III. szimfóniájával vagy Berlioz *Requiem*jének Lacrimosa-tételével. Az érzéki összhatást lényegében a szem közvetíti; mint a szeretett lény testét, a panoptikumot is igazán a tekintet tudja értékelni.

Érdemes felsorolni a látható dolgokat? Az összhatást ez aligha tudja helyettesíteni. A szétszórt virágok, a gyümölcsök, a csipkék, gyöngyök, egymásra halmozott kelmék, a szürrealista hatást keltő, mégis szigorú logikával egymás mellé helyezett kellékek mind azt sejtetik, hogy egy beavatásnak vagyunk a szemtanúi. S ugyanez vonatkozik az „ember-tárgyakra" is, az összekötött nőktől a hol élő, hol halott szobrokon át az alkotóig bezáróan. Puszta színház, mondhatná, aki csak leírásból vagy elmesélésből értesül a panoptikumról. A színházi mozzanatok azonban – emberi testek jelenléte, kellékek, minimális cselekmény – másként állnak össze, mint a hagyományos színházban. A panoptikumban ugyanis, a látvány túlsúlya miatt, a képzőművészet felé vezető szálak legalább olyan fontosak, mint a színház felé vezetők. Environment, mondhatnánk, e divatos szót használva. El Kazovszkij ugyanis a tárgyakat nem

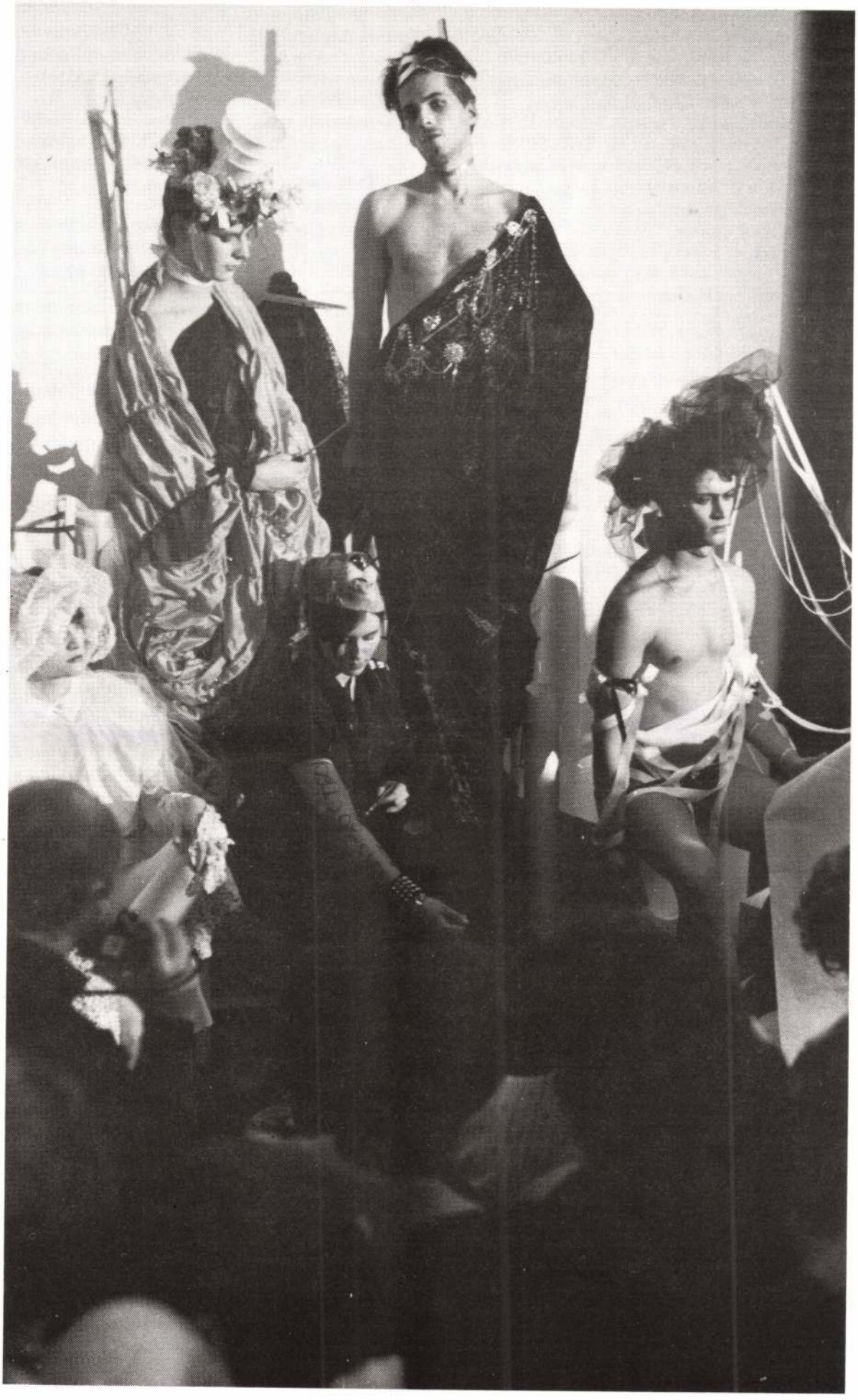

53 PYGMALION, GALATHEA

színpadi tárgyakként alkalmazza: a tárgy itt nem jelzés, hanem ugyanolyan valóságos, mint a hétköznapi tárgyak bármelyike. És, mint a színháztól ugyancsak elváló performance-ban, az emberi figurák jelenléte sem utal valami másra – nem allegorikus a szerepük –, hanem kizárólag a szemünk előtt lévő konkrét test vagy helyzet számít. Nincsenek szerepek, nincsenek a színházon túli helyzetek, amire mindent vonatkoztatni lehet, hanem – a színház elkerülhetetlen allegorizmusával szemben – a testek kizárólag önmagukkal azonosak. Önmagát játssza el mindenki, mondhatnánk, de még ez a megfogalmazás sem pontos. Szemtanúi vagyunk annak, hogy színházi együttesek egymás után vonulnak ki a hagyományos színházépületekből; és a Dzsan-panoptikum is csak annyiban rokon a színházzal, amennyiben rokon azokkal a törekvésekkel, amelyek szakítottak a megszokott színházi formanyelvvel, érezve, hogy mindaz, ami évszázadokon át korlátlan lehetőségnek tűnt, immár akadályozza az elemi élmények átadását.

A szó eredeti értelmében vett teatralitásról van szó a panoptikumban; olyasmiről, aminek során a felvett szerep nemcsak maszk, hanem az én legbelsőbb rétegeinek a kisugárzása. E teatralitásban derül ki, hogy az úgynevezett titkok nem a mélyben lappanganak, hanem közvetlen közelünkben: abban a fénytörésben, amelyet a szerepek örökös elcsúszása eredményez, a védekezés és a támadás kölcsönös társasjátékában. A valódi teatralitás nem más, mint a titkok láthatóvá tétele. Nem mimikri, nem utánzás, nem szórakoztatás, hanem átélése és megszenvedése annak, ami éppen a „játék" során válik létezővé és nyilvánvalóvá. Ilyen színház minden párviadal. El Kazovszkij panoptikumjátéka attól teátrális a szó eredeti értelmében, hogy kizárólag azt a küzdelmet jeleníti meg, amelynek kimenetele mindkét fél számára végzetes. Galathea attól válik szerencsétlenné, hogy beleszerettek, de eközben ő maga tönkreteszi az alkotót, aki imádja őt. A bálványok építésének és lerombolásának a folyamata lezárhatatlan: hiszen a pusztulás és a halál, ami véget vethetne neki, maga is e folyamat mozzanata lesz. A teatralitás ettől hátborzongató.

Több panoptikumban megvalósult az alkotó eredeti szándéka: a figurák a nézők között hevertek, és kérdésessé vált, hogy a nézők valóban nézők-e, vagy a panoptikumhoz tartozó figurák, akiknek az a „szerepük", hogy magukat kívülállónak feltüntető nézőket kell alakítaniuk. Az alkotó szándéka ez volt; a panoptikum azzal az igénnyel lépett fel, hogy életszerű legyen, a kívülállást, megpróbálta felszámolni és mindent elkövetett, hogy a nézőket önmagukkal szembesítse. A vizualitás célja ezért nem az volt, hogy a látvány révén az alkotó elmeséljen valamit, hogy érzékletesen megjelenítsen egy helyzetet, hogy – díszletként – feldíszítse a teret; a vizualitás itt főszereplővé lépett elő. A legkülönbözőbb tárgyak, össze nem illőnek tetsző dolgok halmazában a néző maga is vizuális „tárggyá" válik; feladata nem az, hogy semlegességét megőrizve kukucskáljon, hanem hogy jelenlétével hozzájáruljon a létrehozott világ elmélyítéséhez.

Nem rejti ez magában annak veszélyét, hogy ha a néző ennyire hozzátartozik egy műalkotáshoz, akkor annak mű jellege megszűnik? A Dzsan-panoptikumban a közlésvágy már-már exhibicionista kényszere sokkal erősebbnek bizonyult annál az igénynél, hogy az alkotó egy műalkotást teremtsen. A művészt jobban izgatta az, hogy bevezessen bennünket egy olyan világba, amelyből nincsen visszaút és megosszon velünk olyan élményeket, amelyek sokkal kellemetlenebbek annál, semhogy el lehetne felejteni őket. Ha ragaszkodunk az esztétikai kategóriákhoz, akkor műve nem zárt, hanem nyitott volt, és mint ilyennek, az lett a következménye, hogy a néző nehezen tudja eldönteni, hol fejeződik be a mű, és hol kezdődik el az, ami már nem mű. Amikor az alkotó által gondosan felépített bábu – alighanem élete értelme és célja – az emelvényről lezuhan, és alkotóját is maga alá temeti, akkor ez látványnak „szép"; de abban a pillanatban, hogy rájövünk, hogy nemcsak egy színpadi helyzetről van szó, hanem El Kazovszkij egyáltalán nem titkolt önéletrajzáról, akkor a néző feszengeni kezd: az életről és a halálról szóló panoptikum az ő biztonságát is kezdi megrendíteni. Szemünk előtt épül fel valami, amibe minden hitet belevetettek, és azután az magát az alkotót teszi tönkre: a helyzet nem ad feloldódást. A látott dolgokat csakis úgy tudjuk megfejteni, hogy közben magunk is beléjük bonyolódunk.

A látvány a Dzsan-panoptikumban úgy áll egybe, hogy a megszokott tárgyak szokatlan elrendeződésbe kerülnek, sőt maguknak a tárgyaknak a tárgyszerűsége is kérdésessé válik. Ha az élet úgy hozza, az emberek alkalmasabbak arra, hogy tárgynak tekintsük őket, mint a megszokott értelemben vett tárgyak. A szép nő: szép tárgy, akit megnézünk; a szerelmes: leigázott, béna tárgy, aki úgy zuhan a másikba, mint egy darab kő. Mindegy, hogy kibe lesz az ember szerelmes; de sokatmondó, hogy a szerelem tárgyáról beszélünk. Akibe az ember szerelmes, az tárggyá íródik át: passzívan és tehetetlenül kénytelen elviselni, hogy beleszeressenek. És az eltárgyiasítás mindennapjaink állandó társasjátéka: többnyire eldönthetetlen, hogy embertársainkban az embert vagy a közömbös tárgyat tarjuk-e fontosabbnak. Nehéz éles határt húzni; és miközben tárggyá tesszük a másikat, észrevétlenül az elmúlás felé tessékeljük. A Dzsan-panoptikumot nem nevezhetjük optimista mítosznak: élők és holtak e kavalkádjában kiderül, hogy mégoly mértéktelenül szeressünk, szenvedjünk, élvezzünk is, az eredmény nem tőlünk függ.

A pontos dramaturgiával megtervezett játék tetőpontja az a pillanat, amelyben a játékmester a bálványok pusztulását követően körülnéz. A legjobb szándéktól vezérelve idézte elő maga körül az elkerülhetetlen pusztulást, aminél nyomasztóbb csak az lett volna, ha a bálványépítést el sem kezdi. A játékot nézve úgy tűnik, hogy elkerülhetetlen ez a végkifejlet. E csatatér lenyűgöző gazdagsága, az összekuszálódó testek, kelmék és kellékek barokk festőisége olyan tökéletesen megtervezett látványt, érinthetetlen egységet kínált, hogy éppen ez tette kétségessé, hogy a játékon belülmaradva elképzelhető-e más vég, mint ez a paradicsomi sírkert. A játékot első pillanattól kezdve a feszültségek mozgatták: miként a mindent megálmodó Arkheszilaosz is ideák és kétségek között őrlődött, úgy egymást tagadó és ettől még hevesebb erők (szépség és jóság, csábítás és odaadás, leigázás és uralkodás) éltették a bálványokat is. Mindezeknek az energiáknak azonban végső soron egyetlen eredője volt: a játékmester teremtő vágya, amellyel megalkotta a bálványokat. A kialakuló feszültségek pedig visszfényei csupán a teremtéssel járó eredendő feszültségnek: miközben a semmiből létrejön valami, létrejön az is – Claudelt idézve

–, ami „a nemlétezőn keresztül létezik". A pusztulás elkerülhetetlen következménye a teremtésnek, amit a játékban a látvány gazdagsága nem leplez, hanem erősít.

Az utolsó szó joga ezért nem a teremtményeké (bálványoké), hanem a teremtőé. Pygmalion ismét magára marad, s miközben önmaga testére rejtélyes jeleket kezd írni, a következő szöveg hangzik fel: „Arkheszilaosz egy eddig még fel nem fedezett mondása szerint: az ember élete során mások és önmaga emlékművévé válik. E folyamatos emlékművesedésben és emlékművesítésben minden mozdulat és mozdulatlanság karcol is a mellette emelt emlékművekre. Ha nincsen közelünkben megfelelő anyagú emlékmű, vagy ha nem akarjuk a már felállított emlékműveket rongálni, akkor írjunk, illetve rajzoljunk önmagunkra. Ez az emlékművédelem." Az önmagára író alkotó látványával fejeződik be ez az igen pontosan és szigorúan felépített előadás. És tapasztalva, hogy mi a bálványteremtés eredménye, az immár önmagából bálványt készítő alkotó látványa valóban az egyedül lehetséges befejezésnek tűnik.

Az első Dzsan-panoptikum előadásának ideje: Budapest, 1977. június 1. Ennek és a további tizennégy panoptikumnak a címe: „Dzsan-panoptikum, avagy játék az eltárgyiasításról". A tizenhatodik változat óta a cím: „Arkheszilaosz álma, avagy Dzsan-panoptikum". Az utolsó, 29. panoptikum előadására 1988. február 5-én került sor. A játék minimum három, maximum tizenhét szereplőt igényel. Szereplők: Pygmalion és Galathea, tetszőleges számban (Galatheát helyettesítheti Csipkerózsika vagy Coppelia).

A játék folyamata: Galathea-készítés, később az elkészült fétis felélesztése, esetleg felhasználása (pl. idill Galatheával), illetve elhasználása. Ezt követően emlékműkészítés, minden panoptikum az előzőre épül rá, s annak folytatása és fordítottja: az építés rombolás és fordítva.

Mottók: 1. „Ludwig király halálosan szerelmes a fiatal Helmut Bergerbe; kínjait mérséklendő, eszeveszett építkezésbe kezd, sőt felfedezi a klasszikus balettet mint műfajt és mint morfiumszármazékot."

2. „Minden út a magánketrecbe vezet."

3. „Elfojtott (levezetett) műemlékrongálás, tudatos műemlékvédelem mellett: ha az emlékműre nem írhatunk (és nincs a közelben pad), akkor írhatunk önmagunkra az adott emlékmű alatt, ritkán: fölött. Ily módon szublimálódik a birtokbavétel, illetve a nyomhagyás kényszerítő szükséglete. Minden járókelő, míg él, saját életének kötelező műve és emléke. Emlékműve önmagának, önmaga előtt is. Hát még másoknak, és mások előtt! Kire nem vonatkozna a műemlékvédelem?"

Szemvizsgáló Kártya Akciónk

keretében; aki egy alkalommal igénybe vette komputeres szemvizsgálatunkat, vizsgáló kártyát kap, melynek felmutatásával szemvizsgálatát – 6 hónapon belül – díjtalanul végezzük el.

Nézzen be hozzánk, hogy lásson!

.....

A szemvizsgálat ára:

280 Ft

El Kazovszkij : PURGATÓRIUM VI.
PURGATORY VI.
1990. 180 x150 cm , olaj ,vászon , oil, canvas

EL KAZOVSZKIJ - KELEMEN KÁROLY

b e s z é l g e t é s

vezeti: Perneczky Géza

1995. április 13. csütörtök, 18 óra

D o v i n G a l é r i a
Budapest, V. Galamb u. 6.

Sinkovits Péter főszerkesztő
Új Művészet
BUDAPEST
Báthori u. 10.
1054

EL KAZOVSZKIJ
1051 BUDAPEST
Dorottya u. 11.
186–706

STUDIÓ–GALÉRIA
1979. IV. 18–V.5.

A STUDIÓ GALÉRIA MEGHÍVJA ÖNT EL KAZOVSZKIJ
KIÁLLÍTÁSÁNAK MEGNYITÁSÁRA 1979. ÁPRILIS 18-ÁN
SZERDÁN DÉLUTÁN 17.30 ÓRÁRA.
MEGNYITJA HEGYI LÓRÁND MŰVÉSZETTÖRTÉNÉSZ.
A KIÁLLÍTÁS MEGTEKINTHETŐ: 1979.IV.18. – V.5.
HÉTKÖZNAP 9.30 – 18 ÓRÁIG, SZOMBATON 9 – 14 ÓRÁIG.
BUDAPEST V, BAJCSY–ZSILINSZKY ÚT 52.

EL KAZOVSZKIJ
1051 BUDAPEST
Dorottya u. 11.
186–706

STUDIÓ–GALÉRIA
1979. IV. 18–V.5.

EL KAZOVSZKIJ
1051 BUDAPEST
Dorottya u. 11.
186–706

STUDIÓ–GALÉRIA
1979. IV. 18–V.5.

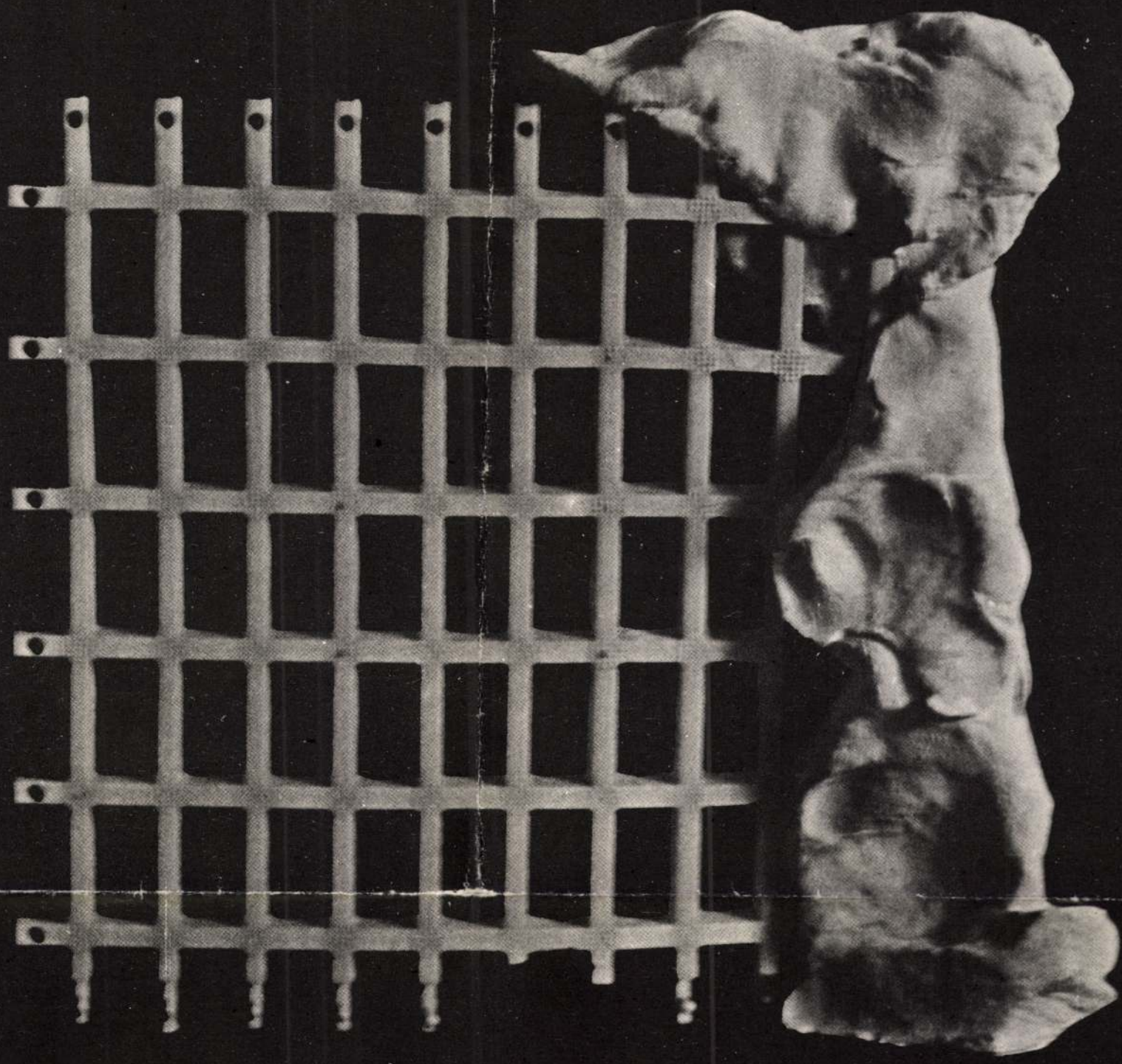

EL KAZOVSZKIJ KIÁLLÍTÁSA

STÚDIÓ GALÉRIA

BUDAPEST V, BAJCSY–ZSILINSZKY ÚT 52.
MEGNYITJA HEGYI LÓRÁND MŰVÉSZETTÖRTÉNÉSZ
1979 ÁPRILIS 18-ÁN SZERDÁN DÉLUTÁN 17.30-KOR
NYITVA: 1979 MÁJUS 5-IG.
HÉTKÖZNAP 9.30 – 18.00, SZOMBATON 9 – 14.00 ÓRÁIG.

Szeretettel meghívjuk 1978. május hó 16-án, kedden
délután 6 órára

EL KAZOVSZKIJ

KISPLASZTIKÁIBÓL RENDEZENDŐ KIÁLLÍTÁSRA

Megnyitja:
HEGYI LÓRÁNT művészettörténész

A kiállítás megtekinthető:
1978. május 28-ig, naponta délután 2—8 óra között.

FÉSZEK MŰVÉSZKLUB Budapest VII. kerület, Kertész utca 36.

F. k.: Galambos Tibor — 200 db — 78.48057 Rákóczi Nyomda

Dzsan-panoptikum V.

FÉSZEK MEGHÍVÓ

FÉSZEK MÜVÉSZKLUB

BUDAPEST VII., KERTÉSZ. U. 36.

1978. MÁJUS 16-ÁN, 18 ÓRAKOR

EL KAZOVSZKIJ KIÁLLITÁSA

PANOPTIKUM-MAKETTEK

FOTÓ: HALÁSZ ISTVÁN

MEGNYITJA HEGYI LÓRÁND

MÜVÉSZETTÖRTÉNÉSZ

NYITVA: MÁJUS 16-TÓL 28-IG,

NAPONTA DÉLUTÁN 2-8 ÓRÁIG

MÁJUS 2o-ÁN ÉS 24-ÉN

EXPOZICIÓ-VÁLTÁS

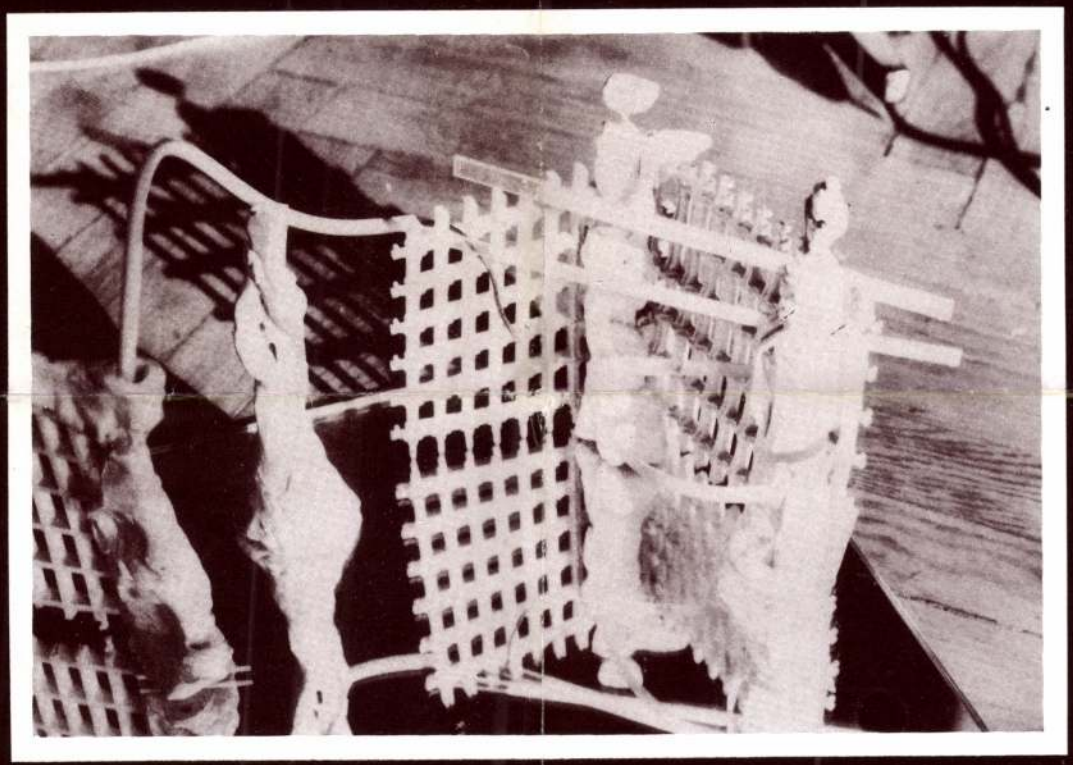

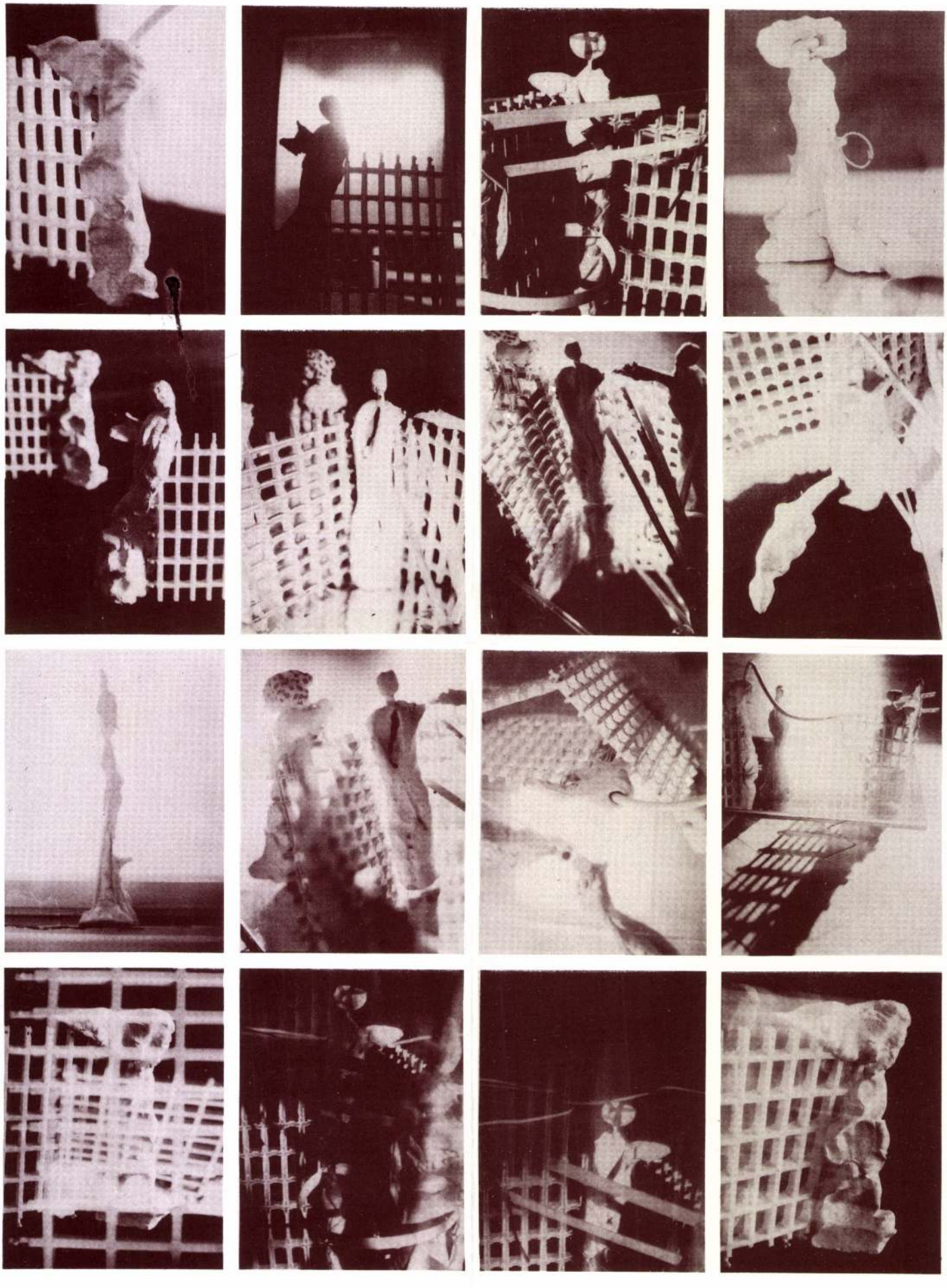

EL KAZOVSZKIJ

M E G H I V Ó

A TIT budapesti művészeti szakosztálya
1984. május 7-én, hétfőn este 8 órakor
rendezi a Kossuth Klubban /Bp. VIII., Múzeum u. 7./

UJ TÖREKVÉSEK, UJ MŰFAJOK
című sorozat következő előadását.

E L K A Z O V S Z K I J :

"ARKESZILAIOSZ ÁLMA II.
AVAGY DZSAN - PANOPTIKUM XIX"
/Játék az emlékművesítésről/

A beszélgetést vezeti:

Körner Éva és Beke László

Minden érdeklődőt szivesen látunk.

Belépődij: 25, - Ft

TIT BUDAPESTI
MŰVÉSZETI SZAKOSZTÁLYA

KH50V25KH

A Megyei Könyvtár tisztelettel meghívja Önt

EL KAZOVSZKIJ

FESTŐMŰVÉSZ

KIÁLLÍTÁSÁRA

Ünnepélyes megnyitó:

1989. szeptember 12-én 15.00 órakor

A BÉKÉSCSABAI MEGYEI KÖNYVTÁR KIÁLLÍTÁSAI 32.

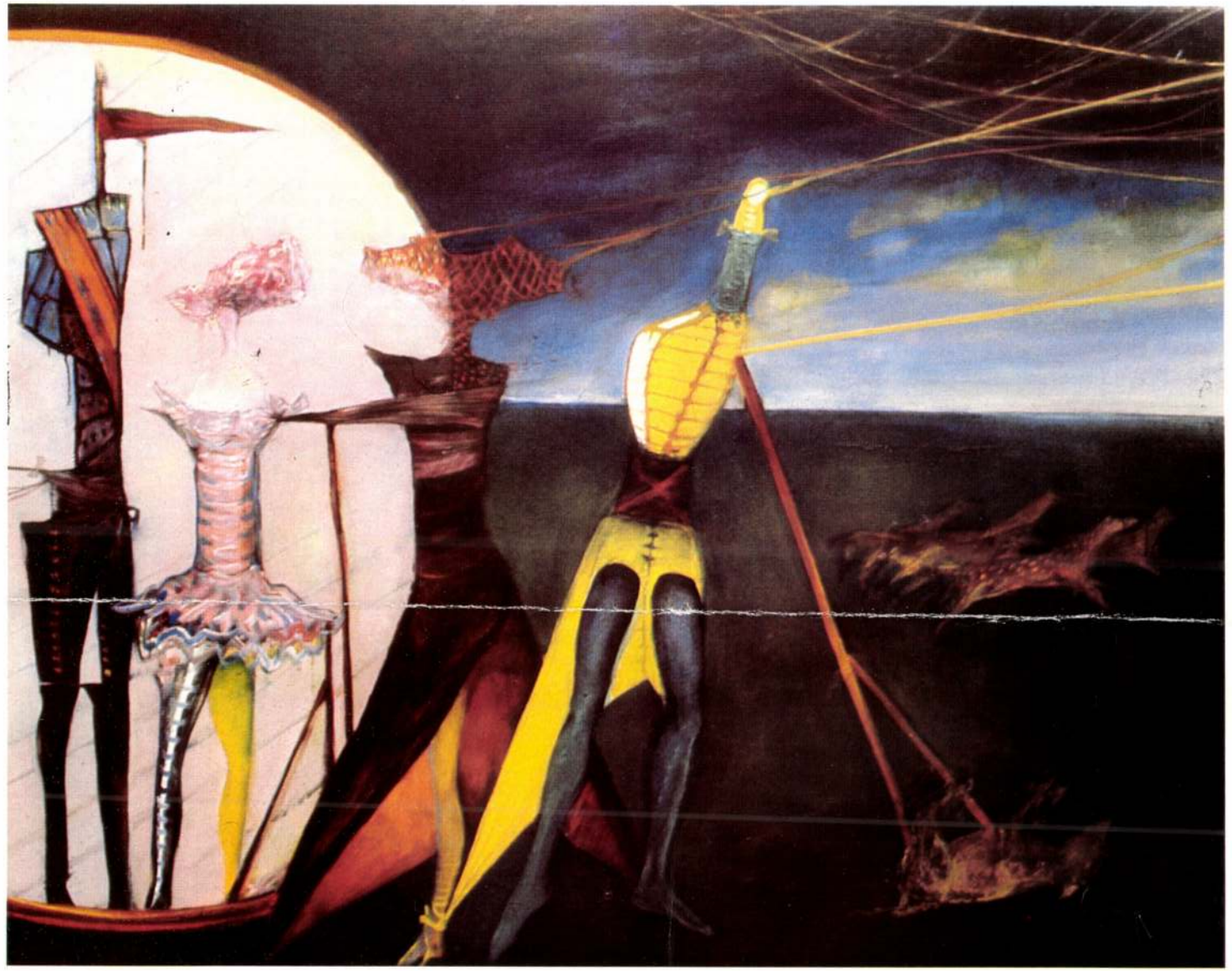

SZENT GYÖRGY-CSALÁD

Fiatal Képzőművészek Stúdiója — 830066—KKSÜ

STÚDIÓ GALÉRIA

EL KAZOVSZKIJ

A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG MŰVÉSZETI ALAPJA
ÉS A FIATAL KÉPZŐMŰVÉSZEK STÚDIÓJA
MEGHÍVJA ÖNT 1983 FEBRUÁR 9-ÉN DÉLUTÁN 17.30 ÓRÁRA
A STÚDIÓ GALÉRIÁBA EL KAZOVSZKIJ KIÁLLÍTÁSÁNAK
MEGNYITÁSÁRA.
MEGNYITJA: FÖLDÉNYI F. LÁSZLÓ IRODALOMTÖRTÉNÉSZ
A KIÁLLÍTÁS MEGTEKINTHETŐ: 1983 FEBRUÁR 9-TŐL MÁRCIUS 6-IG
HÉTFŐ KIVÉTELÉVEL NAPONTA 10-TŐL 18 ÓRÁIG
BUDAPEST V. BAJCSY ZSILINSZKY ÚT 52.

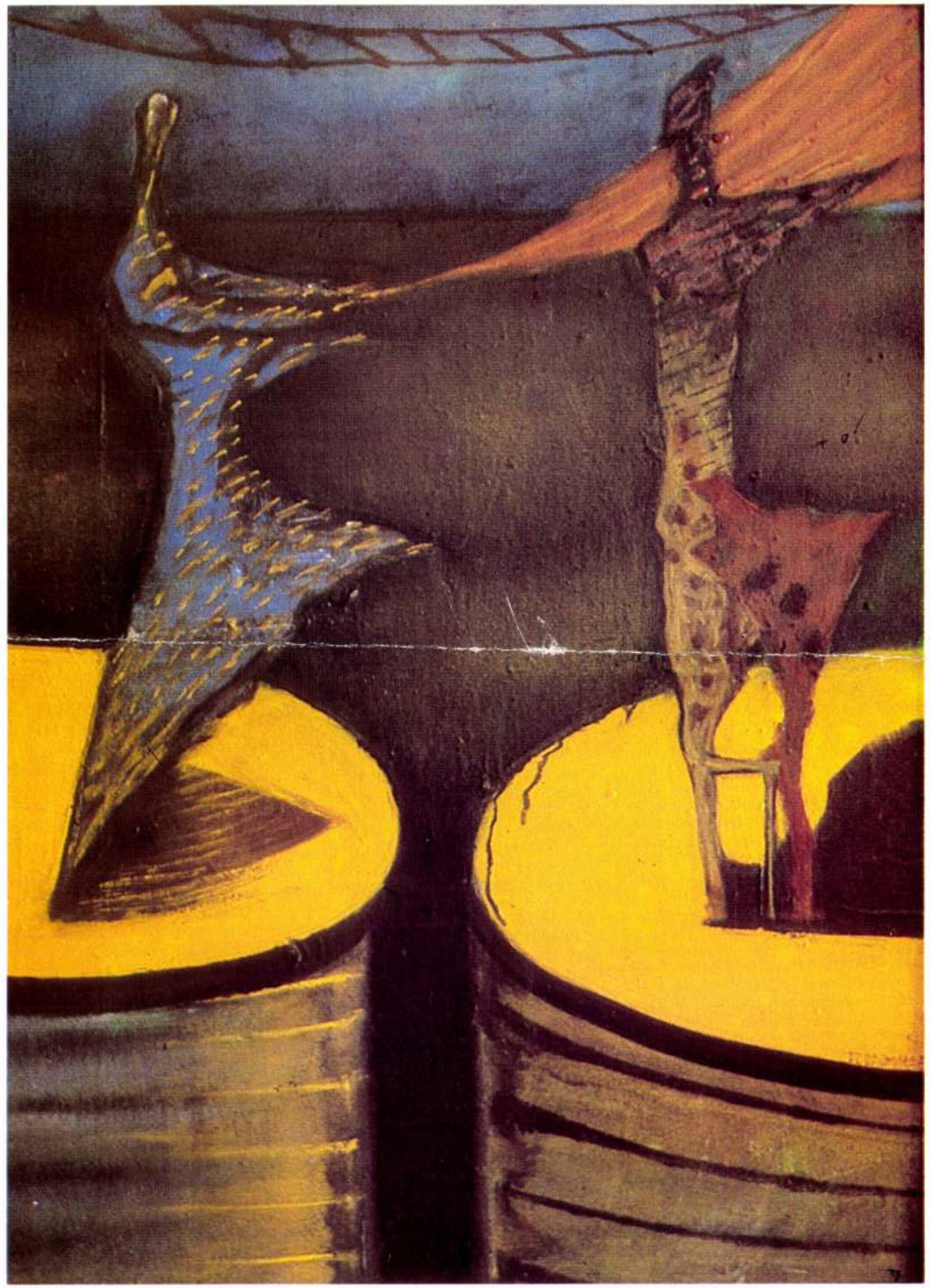

BALETT IV.

BALETT V.

EL KAZOVSZKIJ

Keresztesi András

Utóelő(elő)adás

El Kazovszkij jelmezei-díszletei

17/127 Bp. Fény Adolf terem, 1984

Magyar Hirlap, 1984. június 1. 6.

Andy Warhol: Koponya, Skull, 1976, szitanyomat, 183×203 cm

Buda
ezek
fonto
nagy
ebbe
tarta
nevé
Magy
áram
Prág
dal.
a 6
egyb
vagy
jelen
ságr
az o
kapo
neti
vissz

, Cross, 1980–86, olaj, fa, applikáció, 171×121 cm

EL KAZOVSZKIJ

El Kazovszkij festőművész kiállitása : Fényes Adolf Terem,Budapest, 1984.május 4-27. / [bev. Rubin Szilárd] ,-Bp.MÜcsarnok,1984 [12] p. ill. E

..... év, ... tételszám, ... oldal

műfajának rövid ismertetése, megnevezése:

e:

ó ideje:

0. Megrendelhető: igen - nem[x.]

énybejelentés határideje:

egrendelni:

zót aláhúzni!

EL KAZOVSZKIJ

, Szombathely, Fémtakaró Múzeum, 1984 febr. 2.
április 8.] - [6] p. ill Szombathely; Vas m. Múz. Ig, 1984

FÉNYES ADOLF TEREM

VII., RÁKÓCZI ÚT 30.

TELEFON: 225-818

EL KAZOVSZKIJ

festőművész kiállítása

1984. május 4–27.

«A világ egyik legnehezebb dolga egy ünnepet megteremteni» – írta Pilinszky János. „A laikus világ – ezt már én mondom –, folyton megkísérli, hogy a keletkezett űrt művészettel töltse ki. Ebben a koholt pozícióban azonban a legtehetségesebb alkotás is maga a parvenüség.

Most csak egy színmű díszleteit meg jelmezeit látjuk és minősítjük a fotók alapján, de talán nem visszaélés Kazovszkij egész munkásságán belül szemlélni őket. Nos, vajon mikor fut végig e halálosan elegáns fekete-fehér kockás márványpadlón a patkány? Melyik pillanatban? Mikor halljuk körmei koccanását? Mondhatni: szüntelenül. Ez a gőg a teljes szétesés gőgje, ez az elegancia a kanális eleganciája. És így adekvát magával a darabbal, amelyet szolgál, habár nem szolgálja ki, nem lakájkodik neki, szuverén marad."

(Részlet Rubin Szilárd előszavából)

Megnyitja: Marcsányi Géza dramaturg, 1984. május 4-én pénteken 5 órakor.

A kiállítás rendezője: Jerger Krisztina

HELIKON GALÉRIA

V., EÖTVÖS LORÁND UTCA 8.

TELEFON: 174-701

PROBSTNER JÁNOS

grafikáinak kiállítása

1984. május 6-ig

Probstner János ezúttal grafikusként mutatkozik be. A rajzolás ízére 1980–81-es római ösztöndíja idején jött rá, mikor nem dolgozhatott saját műfajában, nem készített kerámiát. Talán Róma inspirációja, hogy plasztikusan, mégis szeszélyes vonallal megjelenített figuráin gazdag drapériává válik a hétköznapi ruha. Szobrászi szemléletet idéz a monochrómia és az, hogy a premier plánban ábrázolt alakok bonyolult testtartása hordozza a kifejezést.

A későbbi krétarajzok könnyedebbek, színesek, csak a vonalra építenek. A karakterportré, a karikaturisztikus vázlat, a „pillanatfelvétel" egyaránt foglalkoztatja Probstnert. Közös vonásuk a spontán, felszabadult rajzolókedv, a fanyar humor. A közvetlen közlés vágya, s ennek érdekében a tradicionális eszközök fesztelen használata teszi időszerűvé a kiállítást.

A kiállítás rendezője: Bakos Katalin

HELIKON GALÉRIA

V., EÖTVÖS LORÁND UTCA 8.

TELEFON: 174-765

ATTALAI GÁBOR
VANCOUVERI HÁZAK

fotókiállítás

1984. május 11–június 10.

Házak? Nem. Sokkal inkább objektek. Idill-objektek! Idill? – kérdezheti bárki, – miféle korszerűtlen eszme? Mégis, Vancouver külső városrészének házai és környezetük – ez az egyszerű emberek lakta vidék – magával ragadott. Nem avantgarde és nem poszt-modern, mégis újnak tűnt számomra. Nemcsak úgy, mint készen vehető tárgyi ideák együttese, de úgy is, mint élet, ha tetszik építkezési és települési tapasztalásokat sugalló tanulság egy valóságról, amely még nem palástolja boldogságigényét.

ATTALAI GÁBOR

Megnyílik: 1984. május 11-én, 10 órakor.

A kiállítás rendezője: Herczeg Ibolya

KIÁLLÍTÓTERMEINK NYITVATARTÁSA:
HÉTFŐ KIVÉTELÉVEL 10–18 ÓRÁIG

DOROTTYA-UTCAI KIÁLLÍTÓTEREM:
VASÁRNAP KIVÉTELÉVEL 10–18 ÓRÁIG

Felelős kiadó:
Hidvégi István

84-691 GENERALART D. Ny.
Felelős vezető: Németh György

MŰCSARNOK

HŐSÖK TERE

TELEFON: 227-405

A tárlat a Műcsarnok tíz termében 503 műalkotást mutat be. Köztük 190 festményt, egy tűzzománcot, 157 grafikai lapot, 73 szobrot, plasztikát, illetve objektet, továbbá 72 érmet, plakettet. A Műcsarnok száz oldalas nagyalakú katalógust jelentet meg az országos kiállításra, 130 reprodukcióval.

A kiállítás rendezője: Frank János

ERNST MÚZEUM

VI., NAGYMEZŐ UTCA 8.

TELEFON: 414-355

BOLMÁNYI FERENC

festőművész jubileumi kiállítása

1984. május 20-ig

Bolmányi Ferenc június 27-én lesz 80 éves. Jubileumi kiállításán hatvan év művészi útját tekinti át. Korai sikeres portréista korszakától indul a válogatás, ezt követi a Fényváros-ciklus, majd a szentendrei lírai korszak, a Robin úr és társai sorozat. A hosszú időt átölelő kozmikus korszak vezeti végig a válogatást a legutóbbi alkotásokig. Jelzésképpen szerepelnek nagy jelentőségű üvegablak-tervei. Bolmányi Ferenc művészetét egész pályáján mindig a korával való érzékeny együttélés, a belső átélés, gazdag fantázia, magas szintű technikai készség jellemzi. Sajátos képi-formai világa, színeinek, eszközeinek harmóniája, egyedisége ellenére is közösségi: az emberiség sorsa izgatja művészetén keresztül szól, figyelmeztet a pusztulás veszélyeire, az embertelenségre. A gazdag életműnek csupán töredéke kerülhetett kiállításra, de a válogatás így is igyekszik teljes képet adni mindarról a tevékenységről, mely Bolmányi Ferenc művészetét jellemzi.

A kiállítás rendezője: Baranyi Judit

DOROTTYA-UTCAI KIÁLLÍTÓTEREM

V., DOROTTYA UTCA 8.

TELEFON: 183-890

JIŘÍ ŠKOCH

(Csehszlovákia) fotóművész kiállítása

1984. május 6-ig

Jiří Skoch csehszlovák fotóművész pályája fényképészszakmai tanulmányokkal kezdődött, majd a prágai Károly Egyetemen művészetszociológiát tanult. 1974-től a fényképezés tanára egy prágai szakközépiskolában, és 1979 óta tagja a Cseh Képzőművészek Alapjának. 1962-től számos hazai és külföldi kiállításon vett részt és nyert díjat.
Irodalmi ihletésű fotói, ill. fotósorozatai mellett a szülőföld, a cseh táj szépsége, hangulata, a gótikus katedrálisok lenyűgöző térélménye és a növény- és állatvilág ábrázolása is megjelenik.
Különös, szürrealista egyéni stílust teremtett a fotómontázs lehetőségeinek felhasználásával.
Kiállításunkon 73 fotó mutatja be művészetét, keresztmetszetét adva 20 esztendős pályájának.

A kiállítás rendezője: dr. Bundev–Todorov Ilona

DOROTTYA-UTCAI KIÁLLÍTÓTEREM

V., DOROTTYA UTCA 8.

TELEFON: 183-890

VERA CARDOT

(Franciaország) kiállítása

1984. május 11–június 3.

1920-ban született. Születése óta külföldön él. Tanulmányait Párizsban végezte. Több képzőművészeti műfajban folytatja alkotói tevékenységét. Egyéni kiállítások: Orléans (Művelődési Ház 1973), Vallée de Chevreuse (Művelődési Ház 1974), Párizs (Espace Pierre Cardin 1975), Kyoto (1982). Magántulajdonban, a Bibliothéque Nationale és a Musée d'Art Moderne gyűjteményében szerepel.

1982-ben részt vett a Tisztelet a Szülőföldnek c. külföldön élő magyar származású művészek II. kiállításán Budapesten.

Megnyitja: Bíró Lívia, 1984. május 11-én déli 12 órakor.

A kiállítás rendezője: Kratochwill Mimi

37. El Kazovszkij: Szirén a szigeten

o., farost, 88x86,5 cm

A SZEGÉNYEKET TÁMOGATÓ ALAPÍTVÁNY

meghívja Önt és családját
1990. december 5-én 14 órára
a Magyar Nemzeti Galéria III. emeletén rendezendő
kiállítására

A kiállítást megnyitja *MÉSZÖLY MIKLÓS*
(aki a 10 évvel ezelőtti kiállítást is megnyitotta)

A KIÁLLÍTÁS KÉPEIT
1990. december 8-án 11 órakor

AUKCIÓRA BOCSÁTJUK,
melynek bevétele a SZETA számlájára folyik be.

40.000

a KECSKEMÉTI GALÉRIA
H-6000 KECSKEMÉT, RÁKÓCZI U. 1.

és a PETŐFI NÉPE

GRAFIKAI „MŰHELY-SOROZAT" BEMUTATÓJA

EL KAZOVSZKIJ festőművész rajzainak kamarakiállítása '84 XI.10-XII.7-IG

1970-tól a Magyar Képzőművészeti Főiskolán tanult festő szakon. 1974-77-ig művészképző. 1976 óta a Fiatal Képzőművészek Stúdiójának és a Magyar Képzőművészeti Alapnak 1979 óta a Képzőművészeti Szövetségnek tagja. 1980-83-ig Derkovits-ösztöndijas. 1980-82-ig a győri Kisfaludy Szinház, 1983 óta a szolnoki Szigligeti Szinház számára diszlet- és jelmezterveket készit. 1977 óta rendszeresen szerepel az országos képzőművészeti tárlatokon és a Fiatal Művészek Stúdiójának kiállitásain. Több önálló kiállitása volt.
Fontosabb külföldi csoportos kiállitások: 1976 Duisburg, 1979 Szófia Festészeti Triennálé; Bécs, 1980 Wilhelmshaven; Sopot, Festészeti Triennálé, 1982 Nürnberg, Fiatalok II. Rajz Biennáléja; Párizs Fiatal Képzőművészek XII. Biennáléja 1983 Magyar szobrászati kiállitás Spanyolországban és Portugáliában 1984 Eisenstadt, Osztrák-Magyar Képzőműv. kiállitás; F.M. Stúdiójának kiállitása Kubában, majd Prágában és Varsóban, Novi-Sad, Diszlet és Jelmez Triennálé
Dijak: 1980 Tata Rajzbiennálé; F.M. Stúdió kiállitása, 1981 Szeged F.M. Stúdió kiállitás, 1982 Kecskemét "Rajzfilm és képzőművészet" c. kiállitás; Bp. F.M. Stúdió "Hagyomány" I-II. kiállitások; Smohai János alapitvány dija 1983 Salgótarján Tavaszi Tárlat; Szombathely város dija, F.M. Stúdió pályadija

"Jen Genet megfogalmazta az ars poeticát: "Célom a szentség, ám hogy az mi, nem tudnám megmondani." Erről a szinházról Önöknek tudniok kell, hogy nincs épülete, csak szinpada van, s ezen a szinpadon azóta is szünet nélkül folyik az előadás. Amikor David, Jean és a Kutya megszülettek, s elöször léptek föl a szinpadra, döbbenten látták, hogy azon minden műanyagból van: hol keményebb hol puhább: hol vastagabb, hol vékonyabb: hol tömörebb, hol lazább műanyagból de műanyagból. És hogy minden csupa takarás. Elhatározták, hogy életre keltik a szinpadot. Véres erőfeszitéssel téptek, szakitottak elő minden testet, minden gesztust, minden történést a takarásokból és magából a szinpadból, de semmit nem tudtak véglegesen szépre, magányosra és obszcénra formálni: minden eleve szép, magányos és obszcén volt. Minden szürt, minden fájt, minden elem reménytelenül szerelmes volt. David, Jean és a Kutya testét elboritották a nyilt és a rejtett sebek. És a vér. De hiába: minden" takarás mögül újabb takarás tünt elő, újabb és még eltéphetetlenebb szalagok béklyóztak mindent. A küzdelem kilátástalannak tünt. Kétségbeestek. Jean Genet igy szólt: "Büszkeségem belepirult szégyenem biborába." David Bowie egy dalt irt és azt énekelte: "Nincs semmim, csak az, hogy szerelmes vagyok a szerelembe, és a szerelem nem szerelmes." Ám rövid tétovázás és kételkedés után a Kutya szomorú arccal igy kiáltott föl boldogan: "De hiszen ez reménytelen!" S akkor eszükbe jutott a Rút Kiskacsa és a fiatal Kierkegaard tanitása. És választották hát a kétségbeesést." Részlet Morcsányi Géza 1983-ban elhangzott megnyitójából. -

KJM 84.

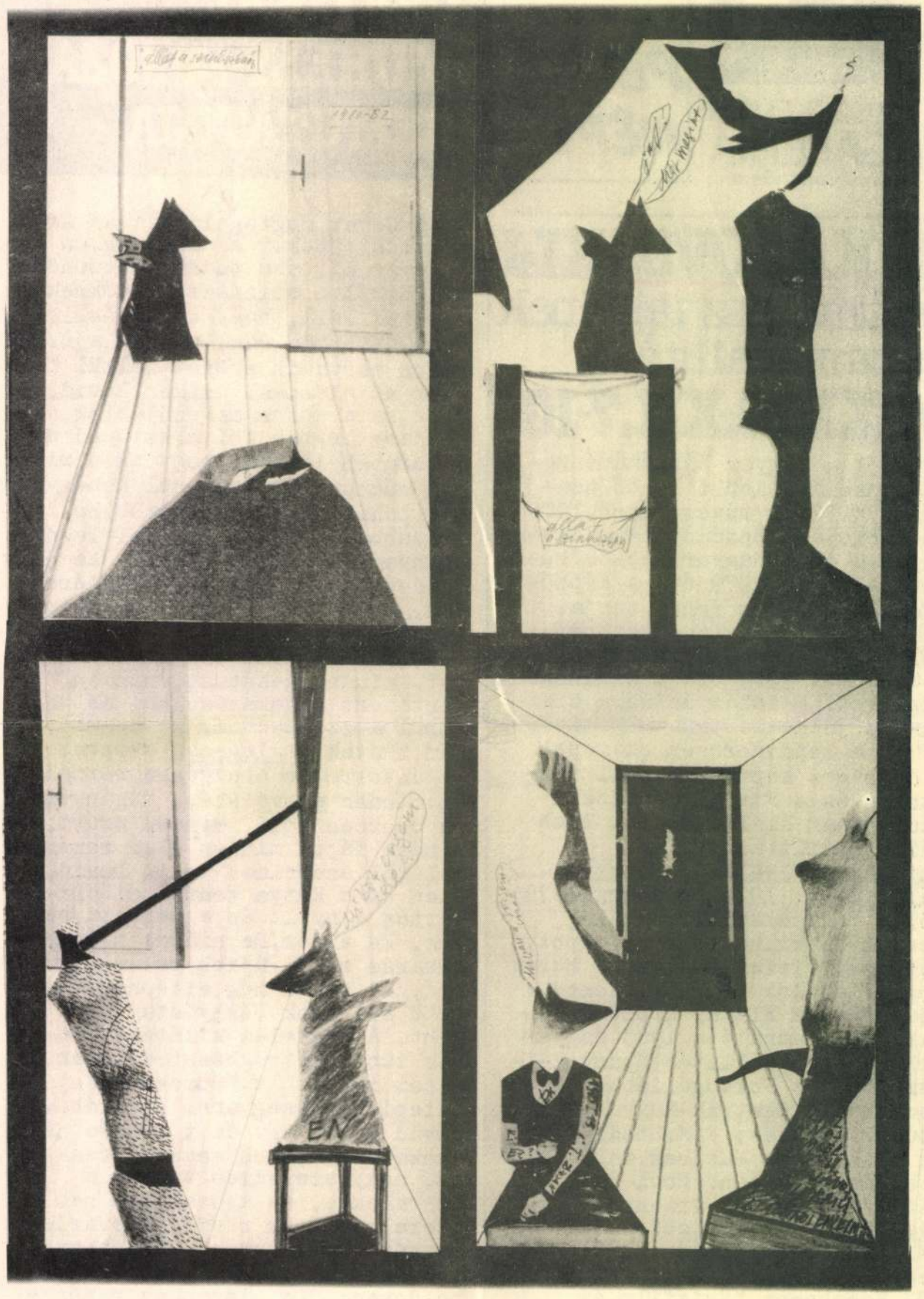

a KECSKEMÉTI GALÉRIA és a PETŐFI NÉPE

H.6000.KECSKEMÉT,RÁKÓCZI U.1.

EL KAZOVSZKIJ

festőművész rajzainak kamarakiállítása

'84 XI.10-XII.7-IG

1970-től a Magyar Képzőművészeti Főiskolán tanult festő szakon.1974-77-ig művészképző.1976 óta a Fiatal Képzőművészek Stúdiójának és a Magyar Képzőművészeti Alapnak 1979 óta a Képzőművészeti Szövetségnek tagja. 1980-83-ig Derkovits-ösztöndijas.1980-82-ig a győri Kisfaludy Szinház, 1983 óta a szolnoki Szigligeti Szinház számára diszlet- és jelmezterveket készit. 1977 óta rendszeresen szerepel az országos képzőművészeti tárlatokon és a Fiatal Művészek Stúdiójának kiállitásain. Több önálló kiállitása volt.
Fontosabb külföldi csoportos kiállitások: 1976 Duisburg,1979 Szófia Festészeti Triennálé; Bécs, 1980 Wilhelmshaven;Sopot, Festészeti Triennálé, 1982 Nürnberg, Fiatalok II.Rajz Biennáléja; Párizs Fiatal Képzőművészek XII.Biennáléja 1983 Magyar szobrászati kiállitás Spanyolországban és Portugáliában 1984 Eisenstadt, Osztrák-Magyar Képzőműv.kiállitás; F.M.Stúdiójának kiállitása Kubában,majd Prágában és Varsóban, Novi-Sad, Diszlet és Jelmez Triennálé
Dijak:1980 Tata Rajzbiennálé; F.M.Stúdió kiállitása, 1981 Szeged F.M.Stúdió kiállitás, 1982 Kecskemét "Rajzfilm és képzőművészet" c.kiállitás;Bp. F.M.Stúdió "Hagyomány"I-II.kiállitások; Smohai János alapitvány dija 1983 Salgótarján Tavaszi Tárlat; Szombathely város dija, F.M.Stúdió pályadija

GRAFIKAI „MŰHELY-SOROZAT" BEMUTATÓJA

"Jen Genet megfogalmazta az ars poeticát:"Célom a szentség,ám hogy az mi, nem tudnám megmondani."Erről a szinházról Önöknek tudniok kell, hogy nincs épülete, csak szinpada van, s ezen a szinpadon azóta is szünet nélkül folyik az előadás. Amikor David, Jean és a Kutya megszülettek,s elöször léptek föl a szinpadra, döbbenten látták, hogy azon minden műanyagból van: hol keményebb hol puhább: hol vastagabb,hol vékonyabb:hol tömörebb, hol lazább műanyagból de műanyagból. És hogy minden csupa takarás. Elhatározták, hogy életre keltik a szinpadot. Véres erőfeszitéssel téptek, szakitottak elő minden testet, minden gesztust, minden történést a takarásokból és magából a szinpadból, de semmit nem tudtak véglegesen szépre, magányosra és obszcénra formálni:minden eleve szép, magányos és obszcén volt. Minden szürt, minden fájt, minden elem reménytelenül szerelmes volt. David, Jean és a Kutya testét elboritották a nyilt és a rejtett sebek. És a vér.De hiába: minden" takarás mögül újabb takarás tünt elő, újabb és még eltéphetetlenebb szalagok béklyóztak mindent. A küzdelem kilátástalannak tünt. Kétségbeestek. Jean Genet igy szólt:"Büszkeségem belepirult szégyenem biborába." David Bowie egy dalt irt és azt énekelte: "Nincs semmim, csak az, hogy szerelmes vagyok a szerelembe, és a szerelem nem szerelmes." Ám rövid tétovázás és kételkedés után a Kutya szomorú arccal igy kiáltott föl boldogan: "De hiszen ez reménytelen!" S akkor eszükbe jutott a Rút Kiskacsa és a fiatal Kierkegaard tanitása. És választották hát a kétségbeesést." Részlet Morcsányi Géza 1983-ban elhangzott megnyitójából. -

KJM 84.

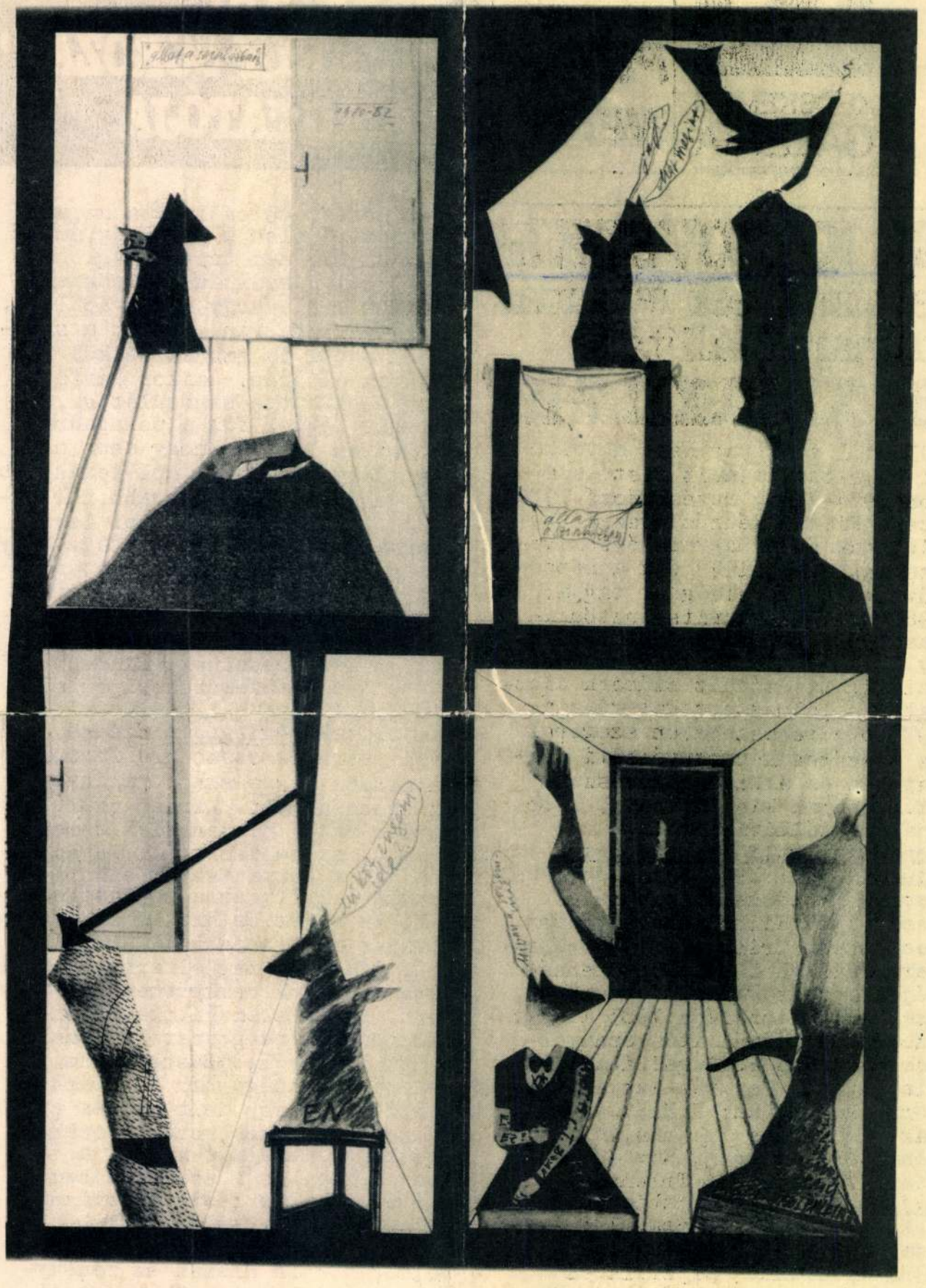

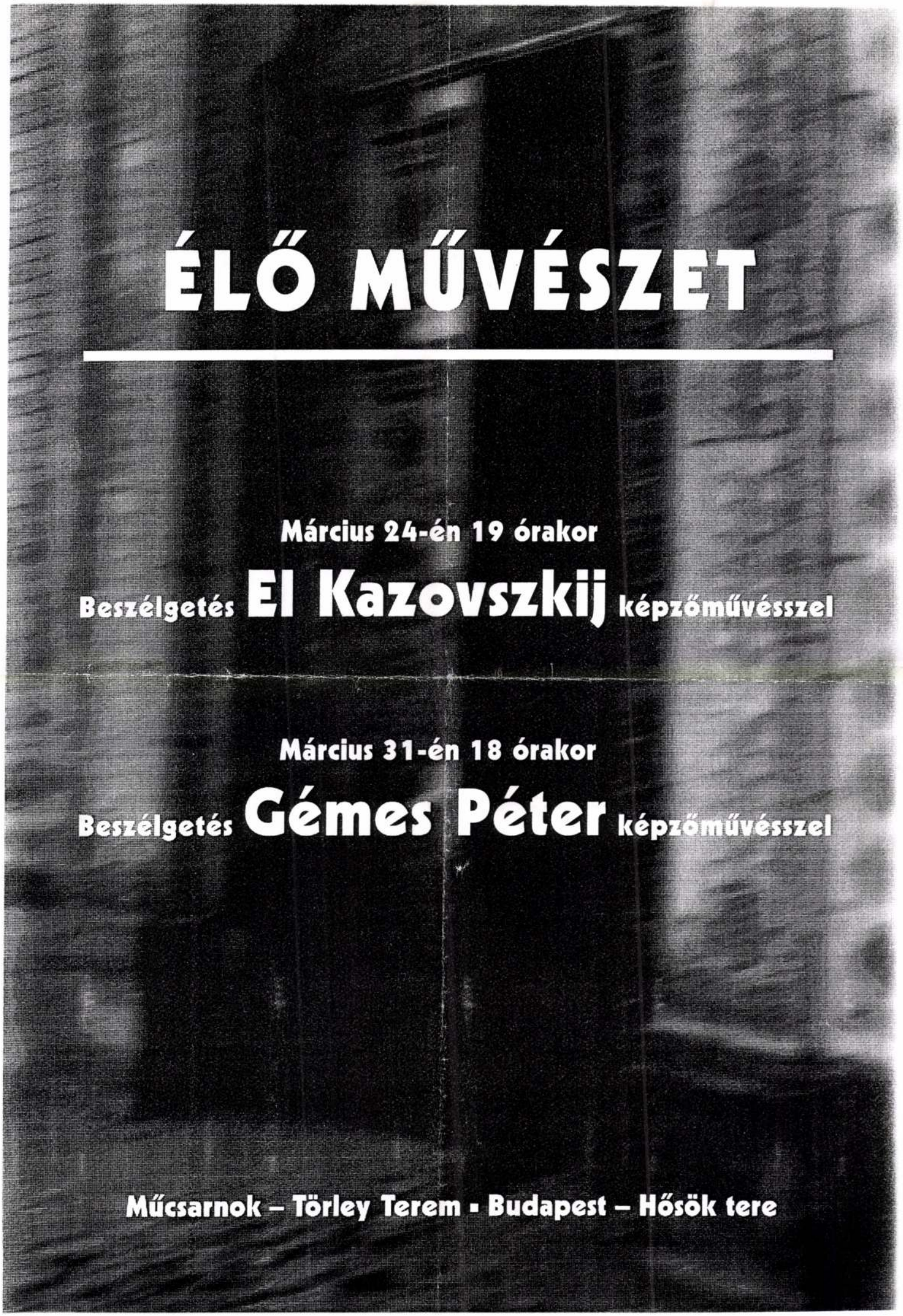
ÉLŐ MŰVÉSZET
Március 24-én 19 órakor
Beszélgetés El Kazovszkij képzőművésszel
Március 31-én 18 órakor
Beszélgetés Gémes Péter képzőművésszel
Műcsarnok – Törley Terem ▪ Budapest – Hősök tere

EL Kanovsky

EL KAZOVSKI

DOVIN

GALÉRIA, BUDAPEST, V. KER. HARIS KÖZ 1. *TEL.:118-3524, 118-3574*

Nyitva:
Hétköznap 11-19 óráig
Szombaton 11-14 óráig

EL KAZOVSZKIJ KIÁLLÍTÁSA

MEGTEKINTHETŐ: 1993 ÁPRILIS 3-TÓL MÁJUS 5-IG

VÁR 14 FOK
MŰHELYGALÉRIA

H–1012 BUDAPEST VÁRFOK U. 14.

☎: (361) 115-21-65

BODÓCZKY ISTVÁN
BÖRÖCZ ANDRÁS
BUKTA IMRE
EL KAZOVSZKIJ
GERBER PÁL
KONCZ ANDRÁS
REGŐS ISTVÁN
SZEMETHY IMRE
SZIRTES JÁNOS
SZOTYORY LÁSZLÓ
ÚJHÁZI PÉTER

Kortárs magyar képzőművészeti alkotások bemutatása és értékesítése

EL KAZOVSZKIJ

Tisztelettel meghívom Önt a VÁRFOK 14 MŰHELYGALÉRIÁBA
1995 október 26-án, csütörtökön 18 órától 20 óráig

EL KAZOVSZKIJ

kiállításának megnyitójára.

A kiállítás november 26-ig tart nyitva, szerdától vasárnapig
10 és 18 óra között. Szünnap: hétfő és kedd.

VÁRFOK 14 MŰHELYGALÉRIA
H - 1012 Budapest, Várfok u. 14.
Tel./Fax: 115 - 2165
Szalóky Károly

A székesfehérvári
Szent István Király Múzeum
meghívja Önt

EL KAZOVSZKIJ
PURGATÓRIUM című kiállítására,

melyet
FORGÁCS ÉVA
művészettörténész nyit meg
1994. június 11-én,
szombaton délelőtt fél 12 órakor,
a Csók István Képtárban.
(Bartók Béla tér 1.)

Megtekinthető: augusztus 21-ig
naponta 10-19 óráig.
Minden hónap első hétfőjén zárva.

Fk.: Dr. Fülöp Gyula

Szent István Király Múzeum
8002 Székesfehérvár
Fő u. 6.
DÍJELŐLEGES

III

El Kazovszkij
"Egyszárnyú angyal"

"PURGATÓRIUM XIII."
EL KAZOVSZKIJ

MEGNYITÓ: 1994 FEBRUÁR 17.
CSÜTÖRTÖK D.U. 6 ÓRA
MEGNYITJA: LÁNYI ANDRÁS
MEGTEKINTHETŐ: MÁRCIUS 12-IG
NAPONTA 2-8 ÓRÁIG
FÉSZEK GALÉRIA, BUDAPEST
1073. KERTÉSZ UTCA 36.

Timár Árpád

Bp.

Üllői út 119

1091

El Kazovszkij
"Egyszárnyú angyal"

"PURGATÓRIUM XIII."
EL KAZOVSZKIJ

MEGNYITÓ: 1994 FEBRUÁR 17.
CSÜTÖRTÖK D.U. 6 ÓRA
MEGNYITJA: LÁNYI ANDRÁS
MEGTEKINTHETŐ: MÁRCIUS 12-IG
NAPONTA 2-8 ÓRÁIG
FÉSZEK GALÉRIA, BUDAPEST
1073. KERTÉSZ UTCA 36.

Szabó Júlia

Bp.

Lónyay utca 24

1093

Tisztelettel meghívom Önt a VÁRFOK 14 MŰHELYGALÉRIÁBA
1993. december 9 - én 18 órára

EL KAZOVSZKIJ

kiállításának megnyitójára.

A kiállítás január 2 - ig látható, szerdától vasárnapig 1O - 18 óráig.
Szünnap : hétfő és kedd.

VÁRFOK 14 MŰHELYGALÉRIA
H - 1O12 Budapest, I. Várfok u.14.
Telefon/fax: 115 -2165
Szalóky Károly

A Budapesti Történeti Múzeum Fővárosi Képtár

tisztelettel meghívja Önt

El Kazovszkij

festőművész

"KIS PURGATÓRIUM"

című kiállítása megnyitására

1993. május 7-én 17 órára

A kiállítást megnyitja

Kolozsváry Ernő

Győr város polgármestere

A megnyitón közreműködik

A "Labiale" harsonás együttes

A kiállítás megtekinthető: 1993. június 27-ig, hétfő kivételével naponta 10-18 óráig.

Cím: Kiscelli Múzeum 1037 Budapest, Kiscelli u. 108.

VÁNDORÁLLAT
A SIVATAGI
HOMOKZÓBA

Tisztetelettel meghívom Önt
1992 március 12-én 18 órára

El Kazovszkij

festőművész
kiállításának megnyitójára
Megnyitja: Torday Zádor
A kiállítás április 12-ig látható.
Nyitva: szerdától vasárnapig 10-18 óráig
Szünnap: hétfő és kedd

VÁRFOK 14 MŰHELYGALÉRIA
H-1012 Bp.
Várfok u. 14.
Telefon/fax: 115-2165
Szalóky Károly

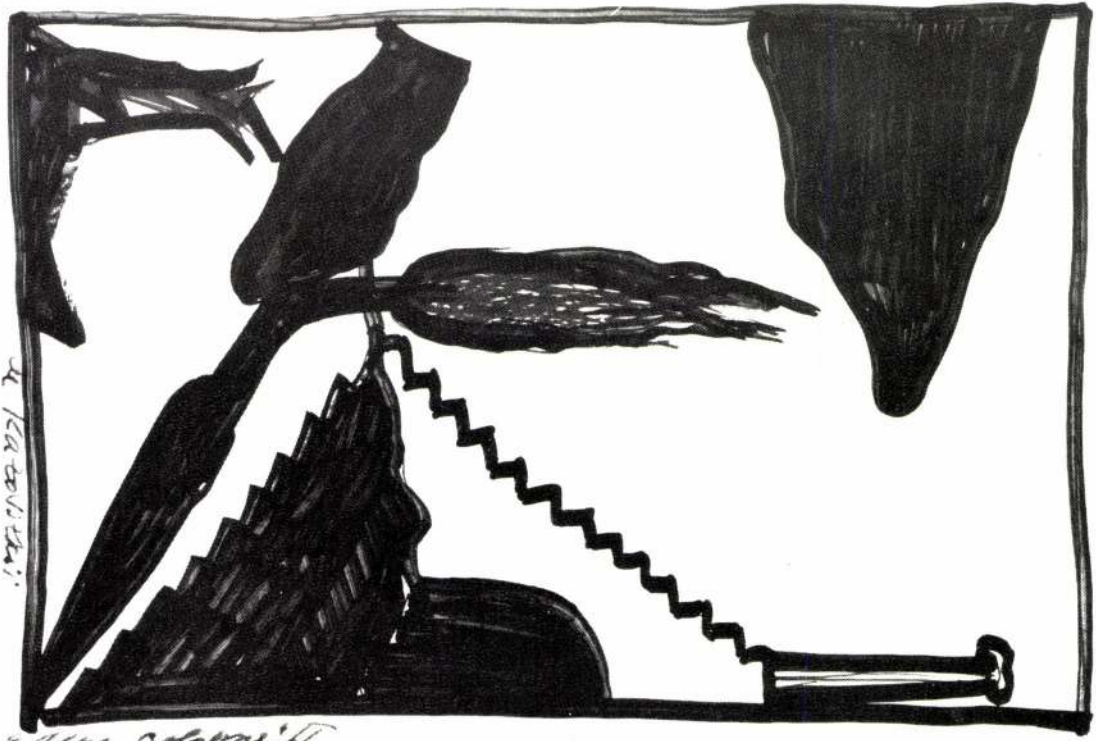

EL KAZOVSZKIJ

A Dunaújvárosi Modern
Művészetért Alapítvány
tisztelettel meghívja Önt

El Kazovszkij festőművész kiállítására

Megnyitó:

1992. április 30., csütörtök 18 óra
Uitz Terem, Dunaújváros.

A kiállítás megtekinthető:

1992. április 30-tól május 24-ig,
hétfő kivételével
naponta 10–18 óráig.

Szponzor: **Dunaújvárosi Nyomda Kft.**
DUNAPACK RT.
Juharos Vendéglő

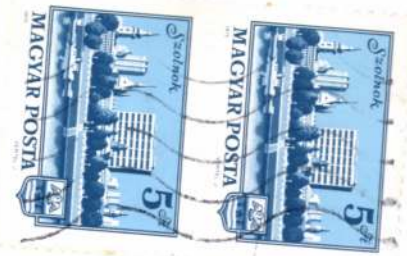

LÓSKI LAJOS

BP

FELSŐZSOLCAI U. 61–65

1121

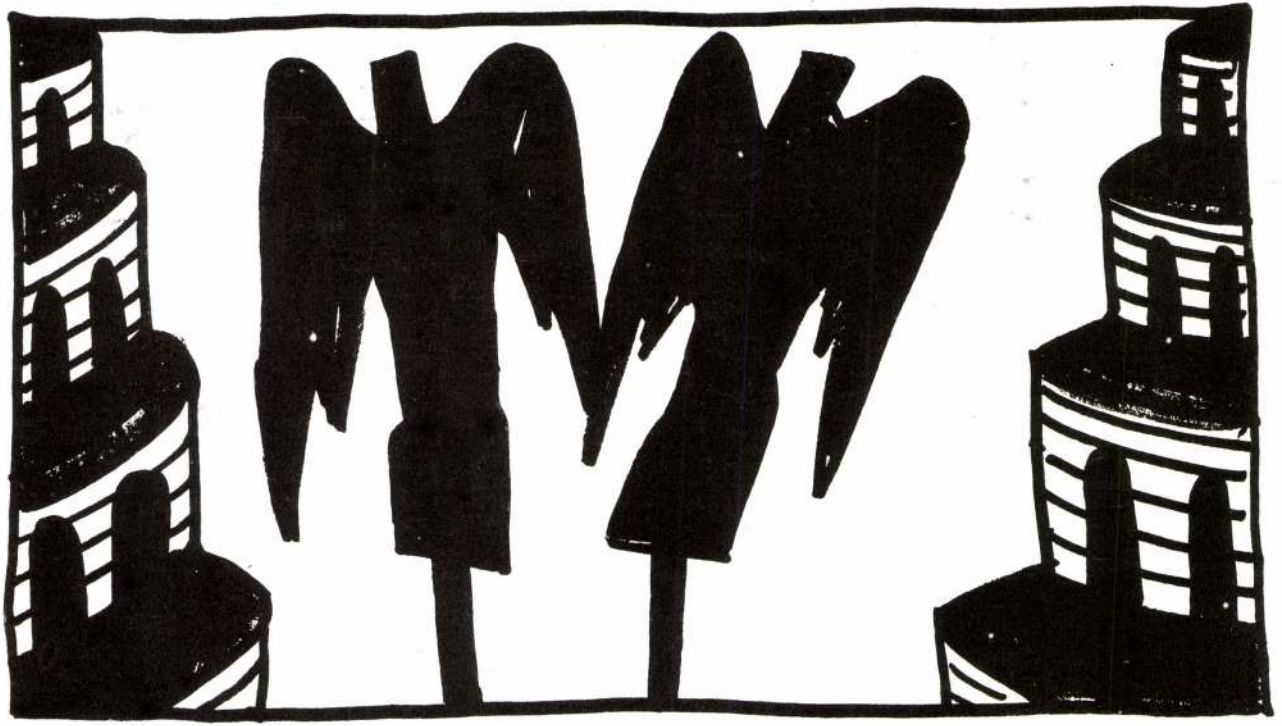

EL KAZOVSZKIJ

A Dunaújvárosi Modern Művészetért Alapítvány tisztelettel meghívja Önt

El Kazovszkij festőművész kiállítására

Megnyitó:

1992. április 30., csütörtök 18 óra
Uitz Terem, Dunaújváros.

A kiállítás megtekinthető:
1992. április 30-tól május 24-ig, hétfő kivételével naponta 10–18 óráig.

Szponzor: **Dunaújvárosi Nyomda Kft.**
DUNAPACK RT.
Juharos Vendéglő

SINKOVITS PÉTER

BP

BÁTHORI U. 10.

1057

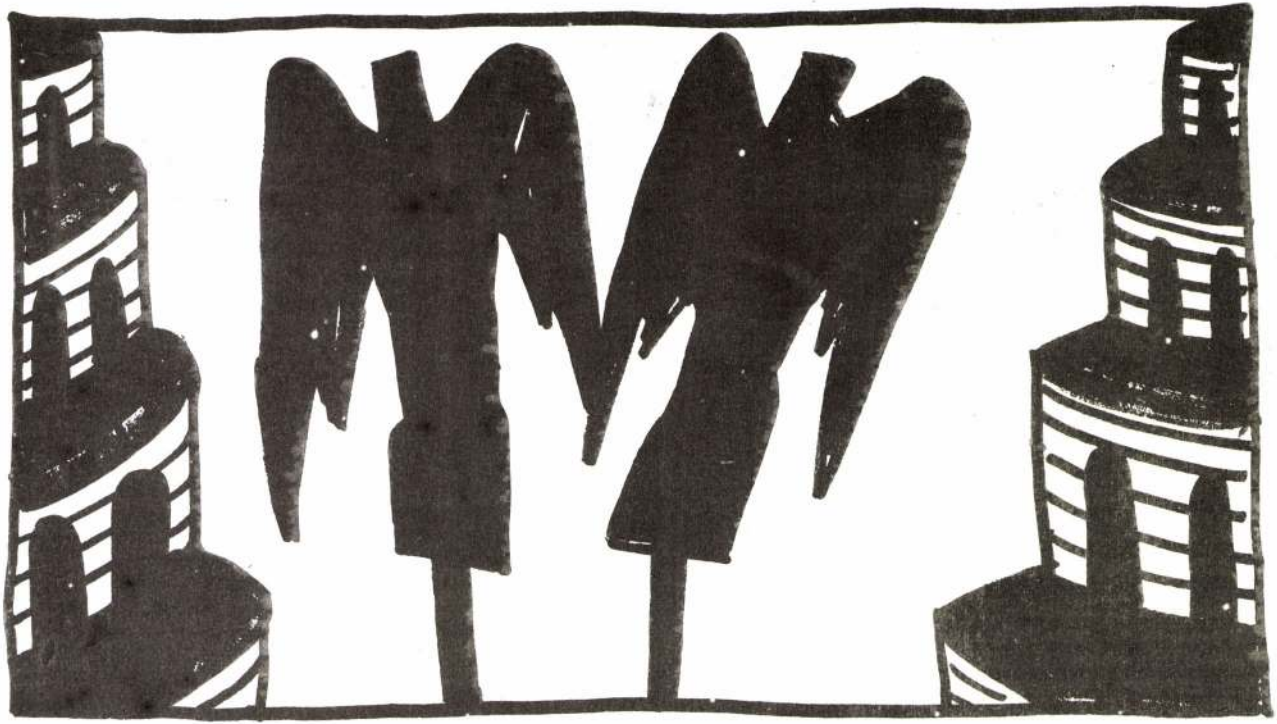

EL KAZOVSZKIJ

Hommage a Kandinszkij : Dészek Galéria,
1991.december 17 - 1992. január 17-
Megnyitja Székely András

Résztvevő müvészek: Barabás Márton,El Kazovszkij,
Havasi Ildikó, Neuberger István, Pollacsek Kálmán, Szörtsey Gábor Vasvári László Sándor

FRANZ STEINER VERLAG STUTTGART

EL KAZOVSZKIJ

Meghívjuk Önt a

VÁRFOK 14 MŰHELYGALÉRIA
megnyitójára, mely alkalomból

EL KAZOVSZKIJ

újabb képeit és rajzait
mutatja be

1991. február 1-én 18-órakor

A kiállítás március 3-ig tart nyitva
mindennap 10-18 óráig
Szünnap: hétfő - kedd

VÁRFOK 14 MŰHELYGALÉRIA
1012. Budapest, Várfok u. 14.
Telefon: 115-2165
SZALÓKY KÁROLY

Fotó: FRANKL ALJONA

LÓSKA LAJOS

BUDAPEST

FELSŐZÖLDMÁLI ÚT 61-65.
A lph. fa. 2.

1025

Meghívjuk Önt a

VÁRFOK 14 MŰHELYGALÉRIA
megnyitójára, mely alkalomból

EL KAZOVSZKIJ

újabb képeit és rajzait
mutatja be

1991. február 1-én 18-órakor

A kiállítás március 3-ig tart nyitva
mindennap 10-18 óráig
Szünnap: hétfő - kedd

VÁRFOK 14 MŰHELYGALÉRIA
1012. Budapest, Várfok u. 14.
Telefon: 115-2165
SZALÓKY KÁROLY

Fotó: FRANKL ALJONA

EL KAZOVSZKIJ

Tisztelettel meghívjuk 1991. február 26.
kedd este 8 órára a Fészek Művészklub Nagytermébe

EL KAZOVSZKIJ
„DZSAN – PANOPTIKUM 31.
avagy
ARKHESZILAOSZ ÁLMA 11." című performance-ra

Szeretettel várjuk!

FÉSZEK MŰVÉSZKLUB
Budapest VII., Kertész utca 36.
Postacím: Budapest
Postafiók 8.
1400

DÍJELŐLEGES

Bardoli István
MTA Művészettört. Kut.
Bp.
Uri u. 62.

1014

F.k.: Galambos Tibor – Szövorg Ny.

KAZOVSZKIJ

Tisztelettel meghívjuk 1989. március 28-án
kedden este 7 órára a Herman Terembe FÉSZEK-KLUB

EL KAZOVSZKIJ:
„SIVATAGI ÁLLOMÁSOK V."

című kiállítására

Megnyitóként diavetítés korábbi művekből:
„PERFORMANCE és INSTALLÁCIÓ" címmel

Megtekinthető 1989. április 13-ig
naponta 2–8 óráig, szombat és
vasárnap kivételével.

Művészeti Szakszervezetek Szövetsége
FÉSZEK MŰVÉSZKLUB
Budapest VII., Kertész utca 36.
Postacím: Budapest
Postafiók 8.
1400

DÍJELOLEGES

BUDAPEST
1029
III
23
Se 7 Se

Bardoli István
MTA Művészt. Kut. Könyvtár
Bp.
Uri u. 62.

1014

F.k.: Galambos Tibor — Szövorg Ny.

Tisztelettel meghívjuk 1991. február 26.
kedd este 8 órára a Fészek Művészklub Nagytermébe

EL KAZOVSZKIJ
„DZSAN – PANOPTIKUM 31.
avagy
ARKHESZILAOSZ ÁLMA 11." című performance-ra

Szeretettel várjuk!

EL KAZOUSZKIJ

FÉSZEK MŰVÉSZKLUB

Budapest VII., Kertész utca 36.
Postacím: Budapest
Postafiók 8.
1400

F.k.: Galambos Tibor – Szövorg Ny.

DÍJELŐLEGES

Timár Árpád

Bp.

Üllői út 119. IV. 65.

1091

MŰVÉSZETEK HÁZA

7601 Pécs, Szechenyi tér 7-8. Pf. 403. Telefon: 72/15-388, 15-045, 15-229

Igazgató: Molnár G. Judit
A Művészeti Tanács elnöke: Csorba Győző Kossuth díjas költő
Háznagy: Brandstätter György
A Ház nyitvatartási ideje: hétfőtől-péntekig: 7,30 - 18 óráig, illetve a rendezvények végéig.

1992. FEBRUÁR

TETŐTÉRI GALÉRIA

El Kazovszkij – Tódor – Salvador Dali közös kiállítása
Megtekinthető: február 4-8-ig, naponta 12-17 óráig.
(A FIDESZ Kongresszus rendezvénye)

Lois Foley festőművész (USA) kiállítása
Megtekinthető: február 17-től március 9-ig, naponta 12-17 óráig, szerda szünnap.

JÁTÉKTEREM

Gyenes Zsolt fotói
Megtekinthető: február 11-29-ig naponta, az intézmény nyitvatartási idejében.

6. CSÜTÖRTÖK, 18 ÓRA, KISTEREM

FRANKOFON KLUB
Claude Zidi: Deux c. francia film vetítése

EL KAZANSZKIJ

házi és
tt Upp-
ázi- és
meg-
ıs-díjat,
a Luigi

lezései:
, Ibsen,
malko-
mjúság,
ıok, A
ások és
ságból,
er, Va-

Nemzeti
ergman
február
be Pé-
. A mű

16
szerda este 7 óra

SZÁLL HOZZÁD E DAL...

POÓR PÉTER

előadói estje

Közreműködő művészek:
IHOS JÓZSEF
KOVÁCS APOLLÓNIA
ZALATNAY SAROLTA

Zenei kísérő:
SILIGA MIKLÓS

Műsorvezető-házigazda:
MOHAI GÁBOR

Meghívó igényelhető az irodában.

17 Fészek Galéria
csütörtök este 6 óra

1994
június

EL KAZOVSZKIJ

festőművész
kiállításának megnyitása

Megnyitja:
KOZÁK CSABA

Megtekinthető: március 12-ig,
szombat-vasárnap kivételével,
naponta délután 2-8 óra között.

18
péntek este 7 óra

ZENÉS BESZÉLGETÉS PÁLYAKEZDŐ FIATALOKKAL

Vendégeink:
AMBRUS ÁKOS /bariton/
CHRISTU OLYMPIA /szoprán/
CSÜRY LAJOS /hegedű/
KENÉZ LÁSZLÓ /zongora/
SZOKOLAY ORSOLYA /hegedű/

Zongorán kísér:
KAPOSI GERGELY

Műsorvezető-házigazda:
SZOKOLAY SÁNDOR

Meghívó igényelhető az irodában.

15
kedd este 7 óra

HERNÁDI GYULA és a BOLDOGSÁG

Közreműködnek:
CSERNUS MARIANN
TÓTH ÉVA
színművészek

JANCSÓ MIKLÓS
filmrendező

DÉS LÁSZLÓ
zeneszerző

Házigazda:
GYURKOVICS TIBOR

A szünetben a PRIMER RT látja vendégül (virsli, debreceni) az est közönségét.

A Független Magyar Írók Szövetsége és a Fészek Művészklub közös rendezvénye

DOVIN GALÉRIA
1052 BUDAPEST, HARIS KÖZ 1.
TEL: 118 - 3524, 118 - 3574

E L K A Z O V S Z K I J

Vernissage április 2-án pénteken 18-21-ig

Kiállítás április 3-tól május 5-ig

NYITVA: HÉTFŐTŐL PÉNTEKIG 11-19 ÓRÁIG, SZOMBATON 11-14 ÓRÁIG

EL Karovsky

DOVIN

El Kazovszkij festő-képzőművész kiállítása 1988. 11.
XI. 11–XII. 4. Iparterv, Bp. Deák Ferenc u. 10.

Művészet, 1988. hátsó borító.

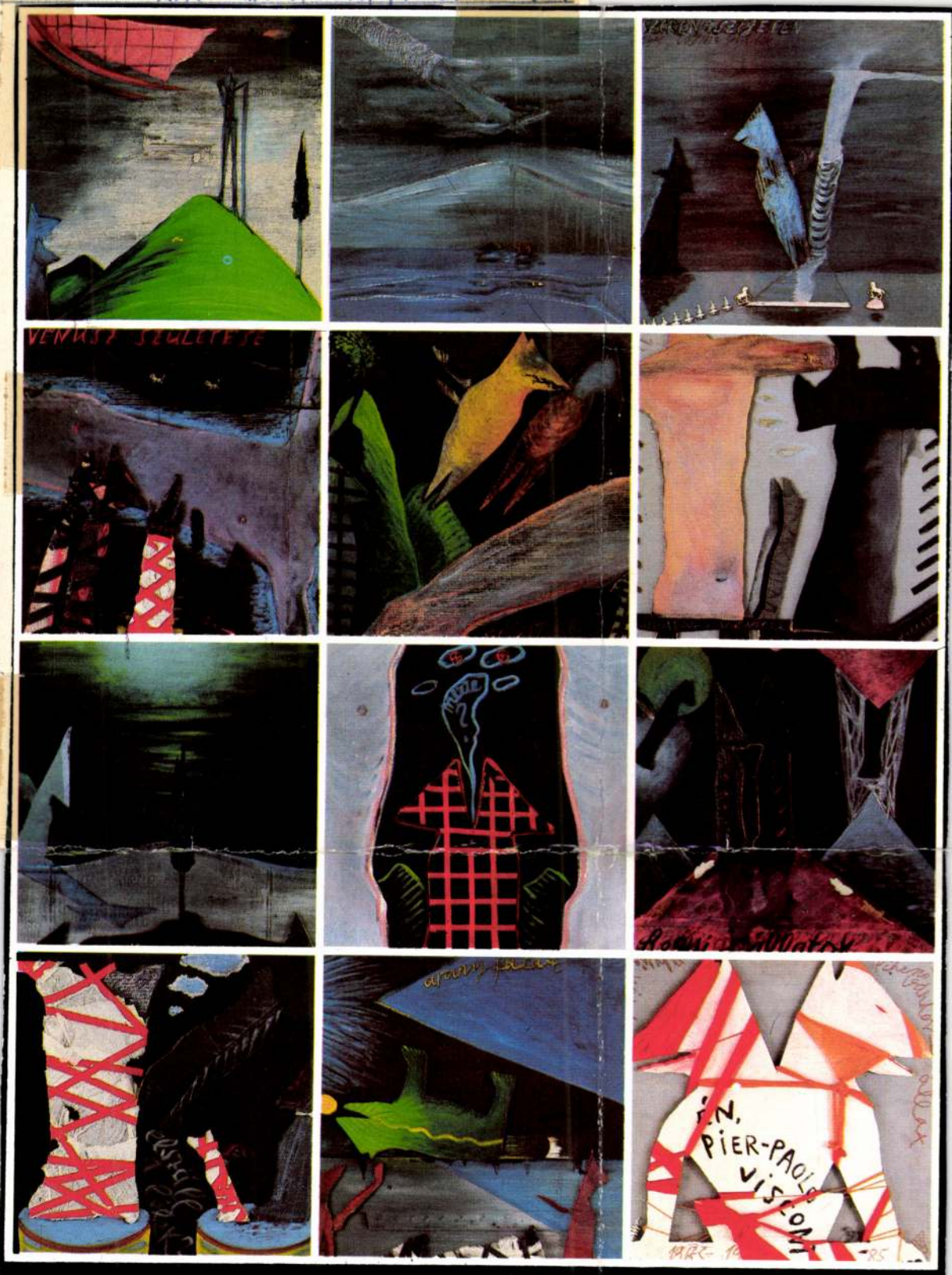

EL KAZOVSZKIJ

FESTŐMŰVÉSZ KIÁLLÍTÁSA

1988. NOVEMBER 11.–DECEMBER 4.
IPARTERV, BUDAPEST V., DEÁK F. U. 10.

Rendezte/Organized by: DOVIN Művészeti Kft, 1016 Budapest, Tigris u. 46.; 569-115

EL KAZOVSZKIJ

EL KAZOVSZKIJ FESTŐMŰVÉSZ KIÁLLÍTÁSA A MEGYEI KÖNYVTÁRBAN BÉKÉSCSABÁN, 1989. SZEPT. 12-OKT. 8-IG

El Kazovszkij mindíg testet fest vagy mintáz, emberi és állati testet: nem az egyes ember közvetlen pszichológiai megjelenítését, jellemábrázolását stb. tekinti céljának, hanem azt a viszonyt akarja ábrázolni, amely az egyes testek, illetve a test és környezete között fennáll. E viszony természetes módon absztrakt: ezért a testek stilizáltak, a végletekig leegyszerűsítettek; környezetük is a lecsupaszított és néhány jelzésre korlátozott természet. Az ember és teste mitikus méltóságban lépnek itt elénk: csak ez képviseli a művész (és a néző) számára az emberi viszonylatokat. A test úgy jelenik meg e művekben, mint tartás és jelentés; mint a kommunikáció kizárólagos eszköze, az önmegvalósítás és az önmegjelenítés kulcsmozzanata (ezért is fordul oly gyakran El Kazovszkij a tisztán testi művészetek: a tánc, a színház, a szobor ábrázolása felé). A test így nála mítosszá válik; s fordítva: a nagy mítoszok és mitikus archetípusok mint testi jelenlét nyernek ábrázolást. A mítosz eredendően méltóságteljes és patetikus: ám létezése és megjelenési módja világunkban nyomorúságos: a testek állandóan megpróbálnak kinyúlni önmagukból, megpróbálják kitágítani és meghaladni saját határaikat, mintegy csápokat eresztenek ki magukból a másik test és a világ teljessége felé; de a kemény és idegen környezet, akár a másik test, a próbálkozásokat állandóan és folyamatosan visszametszi, s korlátként áll a kísérlettel szemben: – a testek pedig a minden pillanatban jelenlévő, s állandóan újra és újra beálló kudarc következményeként, torzóvá merevülnek. A kecses lendülettel induló, de aztán kívülről és belülről eltorzuló testnek egyazon pillanatban, egyazon mozzanatban megnyilvánuló szépsége, számkivetettsége és beteljesületlensége szolgál El Kazovszkij látványainak alapjául.

El Kazovszkij alkotásainak minden műfajában (képeiben, grafikáiban, szoborcsoportjaiban) e látványoknak szépségteremtő ereje dominál. A test, a maga természetességében és feldíszítettségében egyaránt szép és szép akar lenni, ám az a kettőség, amely önmagába zártsága és kifelé törekvése között fennáll megszüntethetetlenül, a szépséget folytonosan rombolja is – El Kazovszkij minden gesztusában e harc feszültsége érződik. Ezért lehet műveinek egyszerre, s azonos hőfokon jellemzője a rideg kietlenség és a burjánzó pompa, a lágy, érzéki vonalvezetés és a merev, strukturális ellenpontozás, a halk rejtőzködés és a harsány önérvényesítés – s végső soron a mély érzékenység és a hideg kegyetlenség: műveinek kontrasztossága, expresszív effektusainak gazdagsága mindennek csak közvetlen vizualitását erősíti. El Kazovszkij műveiben az ember szépségével, törekvéseivel együtt önmagára ítélten lép elő; a művész ezt az önmagára ítéltséget, mint megoldhatatlan dilemmáját láttatja. A dilemma – kínossága és kikerülhetetlensége révén – igen erőteljes emfatikus megjelenítést nyer: a mitikus felfogásból látvánnyá érett mitikus figurák a szépségnek mintegy fogalmából következő tragédiáját hordozzák. Ezért dermedhetnek e művek testei és jelenetei a kudarcra ítélt szépségnek emlékműveivé.

Hogy költőien fejezzük be: El Kazovszkij képein az emberi test megjelenítése igen közel kerül az oly sokszor megidézett állati kiszolgáltatottsághoz. Ám nem egyszerű ironikus lefokozás ez, sokkal inkább ama patetikus felstilizáltságnak imponáló újrateremtése, melynek legnagyobbszerű megfogalmazását József Attila nyújtotta: "Mint a sakál: ki csillagoknak fordul kihányni kínjait, egünkre, hol kínok ragyognak, a költő hasztalan vonít." El Kazovszkij alkotóművészetében ugyan csillagok felé fordulás, kielégítetlenség és kudarcra kárhoztatottság kap nagyszabású, látványos formát: ezért lehet művészete olyan – hogy egy másik modern magyar alkotó allegóriájával éljünk –, mint a kutya éji dala...

Margócsy István

Tekste
Vénus

A Radnóti Miklós Gimnázium elvégzése után 1970–1974-ig tanult a Magyar Képzőművészeti Főiskola festő szakán, majd diplomája megszerzését követően 1975–1977-ig ugyanott továbbképzős volt. Mesterei a főiskolán Kádár György festőművész és Kokas Ignác festőművész voltak. 1976-tól a Fiatal Képzőművészek Stúdiójának és a Magyar Népköztársaság Művészeti Alapjának, 1979 óta pedig a Magyar Képzőművészek Szövetségének tagja, 1980–1982-ig Derkovits ösztöndíjas.
A festészet mellett a főiskola elvégzése óta plasztikákat, installációkat készít és performance-okat rendez.
1978-ban hosszabb időt töltött Vance-ban a Károlyi Alapítványnál és 1989-ben a római Magyar Akadémián, továbbá számos rövid tanulmányutat tett Európa és a Közel-Kelet országaiban. 1977 óta rendszeresen részt vesz az országos festészeti és szobrászati tárlatokon és a magyar művészeket külföldön bemutató nemzeti és nemzetközi kiállításokon. Külföldi és számos hazai egyéni kiállítása mellett installációkat épített és performance-okat rendezett, többek között Párizsban, Amszterdamban, Glasgowban és New Yorkban.
Lengyelország több múzeumában, Magyarország szinte valamennyi modern közgyűjteményében megtalálhatók művei.

EGYÉNI KIÁLLÍTÁSOK

1978 Fészek Művészklub, Budapest
1979 Stúdió Galéria, Budapest
Művelődési Központ, Szentendre
1980 József Attila Tudományegyetem, Szeged
1881 Ferencvárosi Pincegaléria, Budapest
Pécsi Galéria, Pécs
Várkastély, Sárvár
1982 Győri Műcsarnok, Győr
1983 Stúdió Galéria, Budapest
Fiatal Művészek Klubja, Budapest
Műcsarnok Kamaraterem, Budapest
Fekete Sas Patikamúzeum, Székesfehérvár
1984 Szombathelyi Képtár, Szombathely
Fényes Adolf Terem, Budapest
1985 Művelődési Központ, Szolnok
Third Eye Centre, Glasgow
1986 Művelődési Központ, Nyíregyháza
Fiatal Művészek Klubja, Budapest
Liget Galéria, Budapest
1987 Newe Kierke, Amsterdam
1988 Kiscelli Múzeum, Budapest
IPARTERV, Budapest
1989 Szombathelyi Képtár, Szombathely
Modern Magyar Képtár, Pécs
Artists Space Galéria, New York

DÍJAK

1980 Tatai Rajz- és Kisplasztikai Kiállítás díja
1982 Hagyomány I., II. – pályázati díj
Székesfehérvári Smohai János Kuratórium díja
1983 Salgótarjáni Tavaszi Tárlat díja
1980, 1981, 1982, 1983 Fiatal Képzőművészek Stúdiójának díja
1984 Novi Sad-i Díszlet- és Jelmez Triennálé díja
1986, 1988 Salgótarjáni Tavaszi Tárlat díja
1989 Salgótarjáni Tavaszi Tárlat díja
Munkácsy-díj

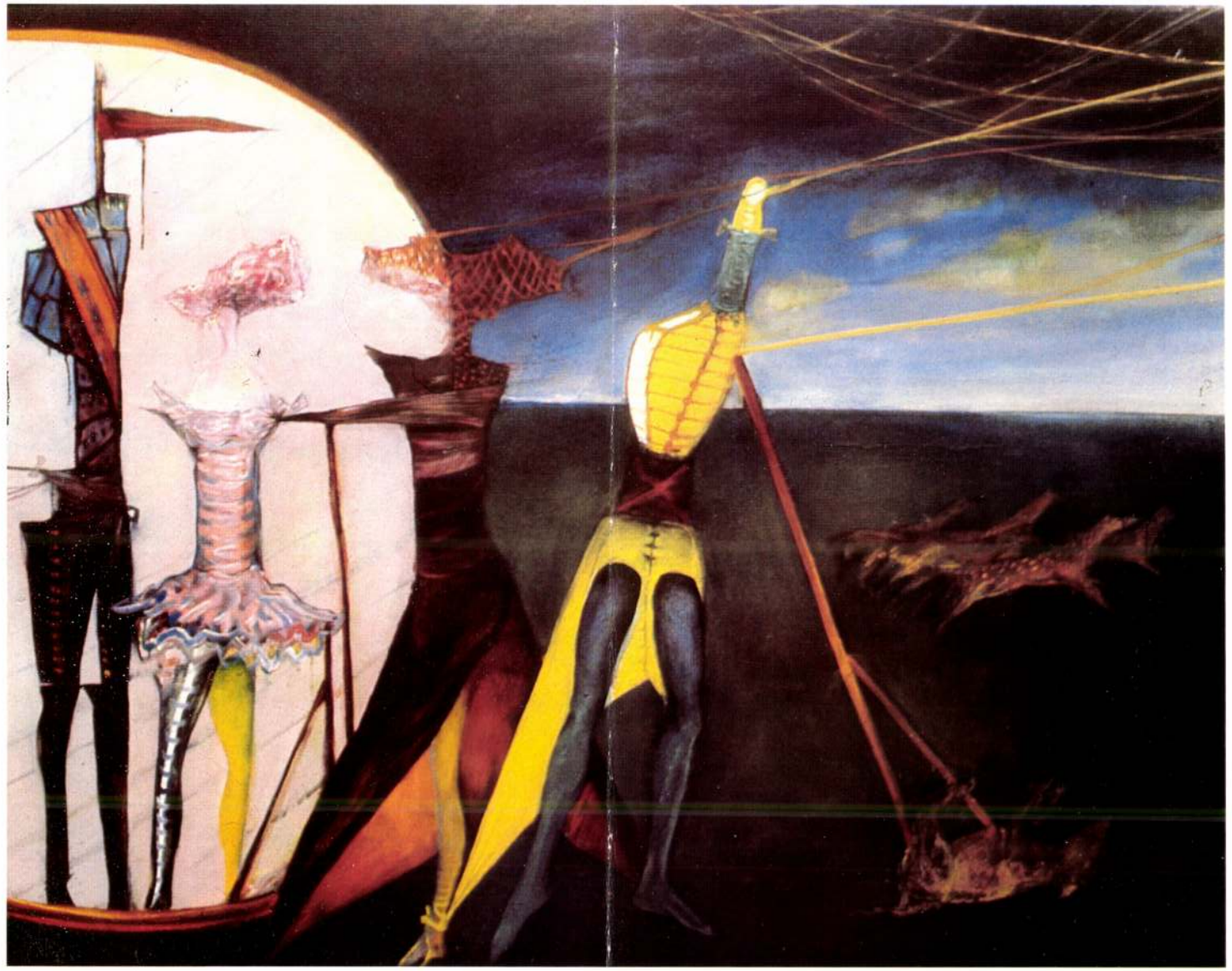

SZENT GYÖRGY-CSALÁD

Fiatal Képzőművészek Stúdiója — 830066—KKSÜ

STÚDIÓ GALÉRIA

EL KAZOVSZKIJ

A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG MŰVÉSZETI ALAPJA
ÉS A FIATAL KÉPZŐMŰVÉSZEK STÚDIÓJA
MEGHÍVJA ÖNT 1983 FEBRUÁR 9-ÉN DÉLUTÁN 17.30 ÓRÁRA
A STÚDIÓ GALÉRIÁBA EL KAZOVSZKIJ KIÁLLÍTÁSÁNAK
MEGNYITÁSÁRA.
MEGNYITJA: FÖLDÉNYI F. LÁSZLÓ IRODALOMTÖRTÉNÉSZ
A KIÁLLÍTÁS MEGTEKINTHETŐ: 1983 FEBRUÁR 9-TŐL MÁRCIUS 6-IG
HÉTFŐ KIVÉTELÉVEL NAPONTA 10-TŐL 18 ÓRÁIG
BUDAPEST V. BAJCSY ZSILINSZKY ÚT 52.

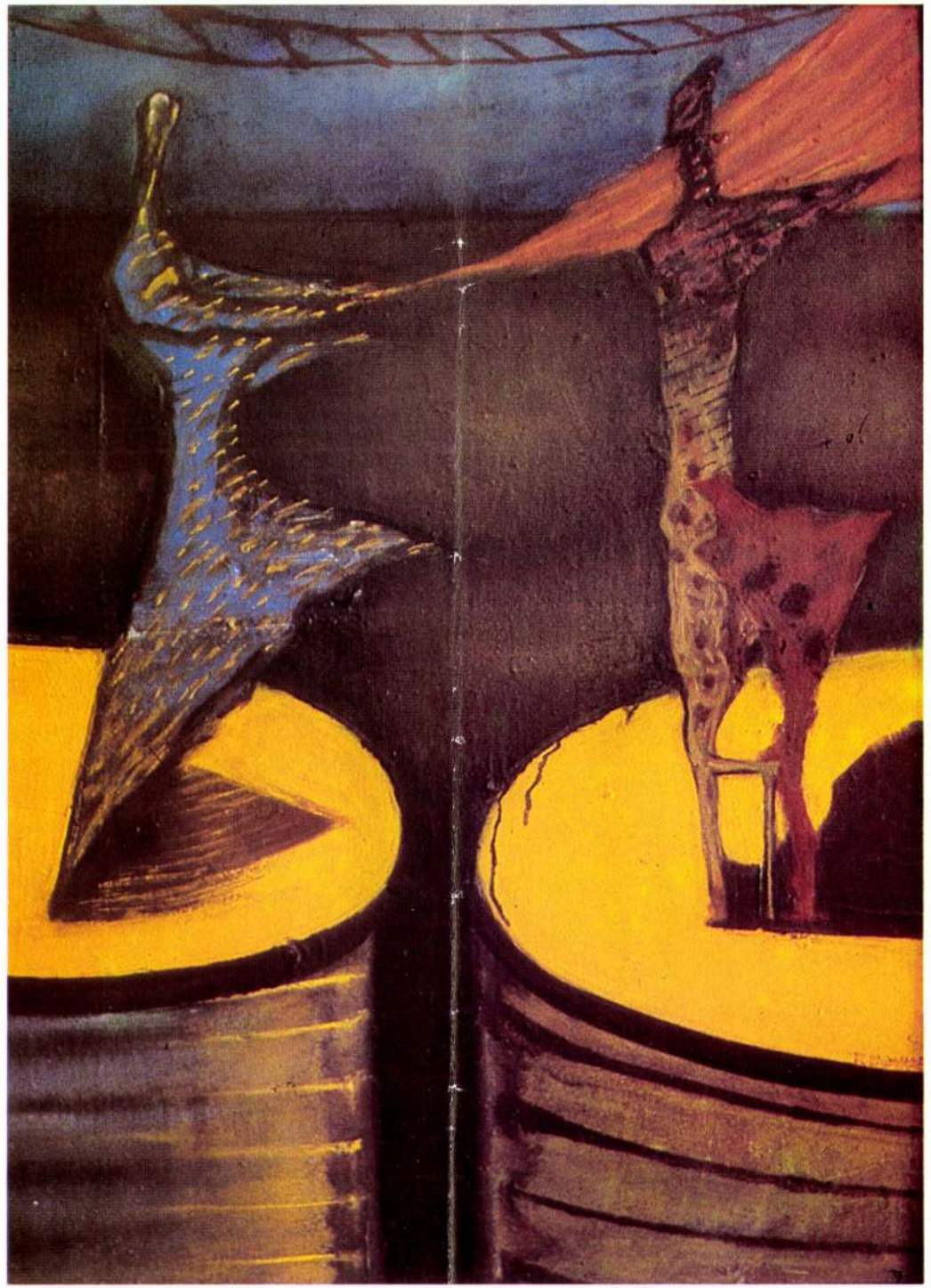

BALETT IV.

BALETT V.

10 ÉVES A SOROS ALAPÍTVÁNY 10 1994

SOROS NAPOK

1994. SZEPTEMBER 10 - OKTÓBER 3.

A Soros Alapítvány Kortárs Művészeti Központ
valamint a Ludwig Múzeum, Budapest

szeretettel meghívja Önt
a Tízéves a Soros Alapítvány
c. rendezvénysorozat alkalmából megrendezésre kerülő

TÖBB MINT TÍZ

kiállításra.

Megnyitó: szeptember 30-án, pénteken 18 órakor

Megnyitja: Soros György

Ludwig Múzeum, Budapest
(Budavári Palota A épület)

1994. szeptember 30- október 23.

Erdély Miklós	1984	Zuzu/Vető
Kelemen Károly	1985	Trombitás Tamás
Bak Imre	1986	Jovánovics György
El Kazovszkij	1987	Ádám Zoltán
Samu Géza	1988	Károlyi Zsigmond
Helyettes Szomjazók	1989	Nádler István
Fehér László	1990	Újlak csoport
Kovács Attila	1991	Gerber Pál
Sugár János	1992	Szűcs Attila
El-Hassan Róza	1993	Szirtes János
Bukta Imre	1994	Várnai Gyula

SOROS ALAPÍTVÁNY

1014 Budapest, Orszaghár utca 9. Telefon: 202-6211. Telefax: 175-7767

hunk, hogy el ne vesszük az irányvonalat? Mi a világesemények tendenciája, merre halad a világ? De különösen, merre halad Európa?

Kosáry Domokos egy nem régen elhangzott előadásában foglalkozik ezekkel a kérdésekkel. Szerinte Európában, de talán a világon általánosságban is, két, látszólag ellentétes irányzat bontakozik ki. Egyrészt mindenki tudja, hogy európai integrációra van szükség. Az Európai Egyesült Államoké a jövő. Alig lehet kétsége valakinek, hogy ennek eljött az ideje. Ezzel szemben viszont látjuk, hogy az életképtelen birodalmak és a tákolmány államszövetségek szétesnek, és minden nemzet önálló államkeretek között akar élni: vagyis ez nem más, mint dezintegrálódás. Ez utóbbival kapcsolatban nem lehet tagadni, hogy a sokféleség, a diverzitás fenntartása jogos igény. Kár lenne, ha egyetlen nyelv, egyetlen mai nemzeti kultúra is kipusztulna. A diverzitás csökkenése, vészes csökkenése nagy gond a biológiában is: mint tudjuk, naponta egy növény- vagy állatfaj kipusztul! Széchenyinek igaza volt, amikor azt mondta, hogy *minden nemzet érték az emberiség számára*. Kosáry Domokos szerint ennek ellenére el kell vetni az egy nemzet – egy állam fogalmát. Nem szabad nemzeti egyedállamokat létrehozni, hanem a felszabadult nemzeteknek *államszövetségeket*, egyesült vagy *szövetségi Európát* kell kialakítania. Ez a jövő útja, ezt házban megtartani nemzeti azonosságunkat és önállóságunkat: ennek hasznosságát és szépségét talán Metternich is belátná, ha élne. Késői tanítványa és csodálója, Kissinger belátja. Ő a belátható jövőre többpólusú világot jósol (Amerika, Európa, Japán, India, esetleg Kína). Az egyik pólus, *a leghaladottabb* és legműveltebb Európa lesz.

Dr. Király Zoltán
akadémikus

EL Kamarás

A
Magyar Alkotóművészeti Alapítvány

meghívja Önt
a DUNA GALÉRIÁBA
(Budapest XIII., Pannónia u. 95.)

KOLESZÁR ARANY

kiállítására

Megtekinthető: 1994. október 5-től október 23-ig,
hétfő kivételével naponta 10-től 18 óráig.

Magyar Alkotóművészeti Alapítvány

MT REKLÁMIRODA

Tisztelettel meghívom Önt a VÁRFOK 14 MŰHELYGALÉRIÁBA
1994. december 22 - én, 18 órától 20 óráig

EL KAZOVSZKIJ

kiállításának megnyitójára

A kiállítás 1995. január 29 - ig tart nyitva, szerdától vasárnapig 10 - 18 óráig.
Szünnap : hétfő és kedd.

Kellemes karácsonyt és boldog új esztendőt kíván látogatóinak
a
VÁRFOK 14 MŰHELYGALÉRIA
H - 1012 Budapest, Várfok u. 14.
Tel./Fax: 115-2165
Szalóky Károly

DOVIN

GALÉRIA, BUDAPEST, V. KER. HARIS KÖZ 1. *TEL.:118-3524,118-3574*

Nyitva:
Hétköznap 11-19 óráig
Szombaton 11-14 óráig

EL KAZOVSZKIJ KIÁLLÍTÁSA

MEGTEKINTHETŐ: 1993 ÁPRILIS 3-TÓL MÁJUS 5-IG

El. Kazovszkij

A Műcsarnok meghívja Önt és barátait
Élő Művészet című sorozatának programjaira:

1995. március 15-én 18 órakor

Herskó Judit

San Diegóban élő magyar művész
„A képi nyelvben megtestesülő Én" című előadása

Március 24-én 19 órakor

Beszélgetés **El Kazovszkij** képzőművészzel

Március 31-én 18 órakor

Beszélgetés **Gémes Péter** képzőművészzel

Április 14-én 18 órakor

Pauer Gyula

előadása

Műcsarnok – Törley Terem ▪ Budapest – Hősök tere

KG INFORMATIK 81 226

EL KAZAKOVSZKIJ
1051 Budapest
Dorottya u. 11.
Telefon: 186-706

Ferencvárosi Pincetárlat
1981. július 11–24.

EL KAZOVSZKIJ

FERENCVÁROSI PINCETÁRLAT

EL KAZOVSZKIJ

festőművész kiállítása
Ferencvárosi Pincetárlat
Budapest IX., Mester u. 5.
Megtekinthető:
1981. június 11–24.
Nyitvatartás: 14–19 óráig
Szünnap: hétfő
A kiállítást megnyitja:
Lányi András filmrendező
1981. június 11-én, 18 órakor

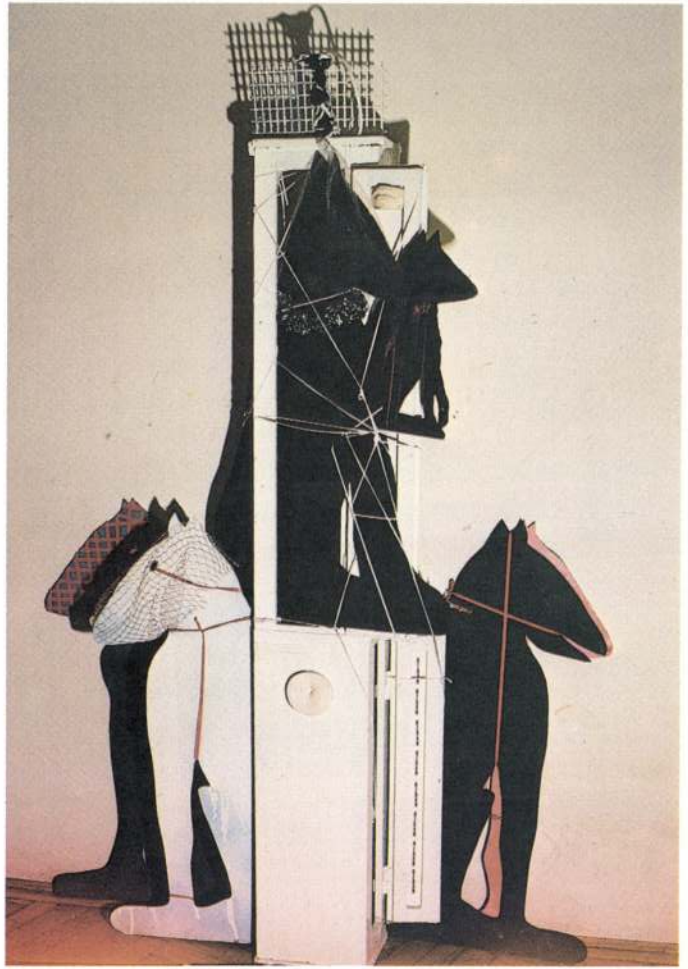

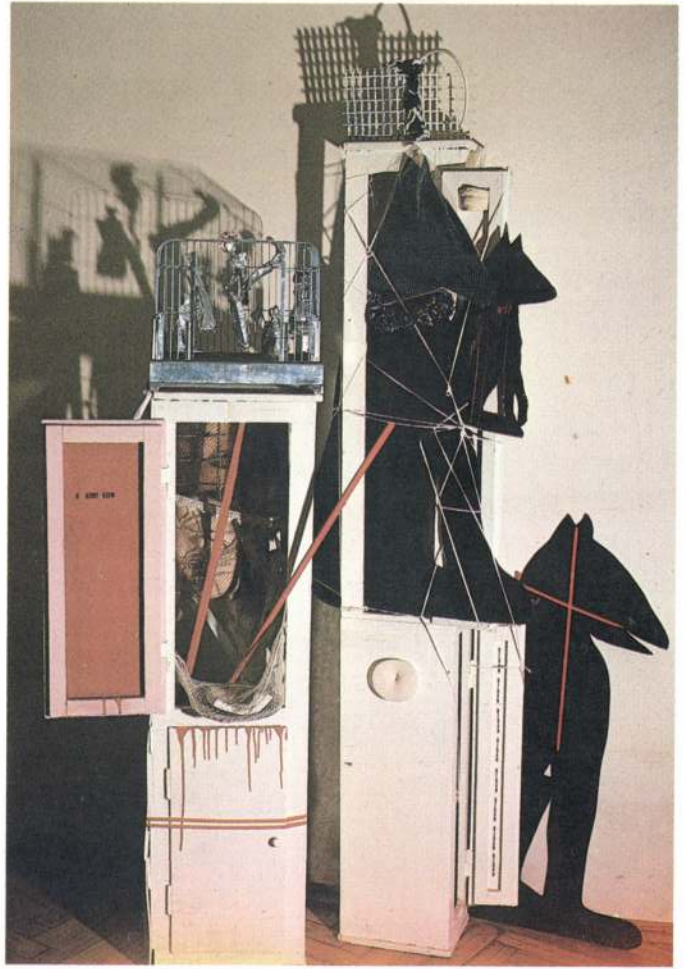

HOLMI, 1995/aug.

Csiki László

HANGKÖZÖK

Szól nekem a rádió, hogy hány az óra,
hogy dolgoztam és nem ettem tegnap óta,
a munkám az volt, hogy magát elfelejtsem,
ne jusson magának egy vércseppnyi hely sem,
falat kenyérben, korty vízben ott lett volna,
szól a rádió, hogy felejtem tegnap óta,
de beköltözött maga talán a rádióba,
sípol, zúg, pittyeg, búg, majd kérdez és dalol
a fülem mellett, mégis távol valahol,
mint kinek itt nincs elszámolnivalója.

Idegen nyelvekbe, más harmóniákba
bújt el, rejtezik előlem mindhiába,
mert felzeng a hiba, az *e* hang nyitottan,
amire hat estén át én tanítottam,
és élnek millióan születésem helyén,
akik tudják ebből, hogy maga az enyém,
irigyelnek, büszkén, hogy voltam oly kemény,
ágyban oktattam ki a tájnyelvi szóra
a csillagot, ki bemondja, hány az óra,
és két sípjele között riszál a remény.

SISTERGÉS

Rövid az éjszaka, mint a tyúk élete
egy püspökéhez képest,
hajnalban elvágott torokkal kiált,
vérszínben: élvezd, élvezd!

Süssünk húst ma, asszony, a kertben,
gazdag illata száll majd,
belélegzem, nézem, forgatom tüzön,
ízenként megkívánlak.

Rövid az éjszaka, gyűlnek a kutyák a szagra,
vágyódom, mégis félek,
elégett egy püspök, lilán, folyik a véred,
szerelmünk kölcsönös merénylet.

Forgács Éva

EL KAZOVSZKIJ

Esszé

„...a rettenet, ami minden tudatost felerősített bennem, a halállal szembeni félelem volt. [...] *Ezzel kezdtem úgy hároméves koromban. Elemi kétségbeesés volt, amiből, úgy éreztem, nem tudok kikeveredni. Patetikus tragikumérzés volt, ami, azt hiszem, az alkatból is fakad: patetikus viszony a tragikumhoz"*[1] – mondja El Kazovszkij, s mint ez a beszélgetésrészlet élesen megvilágítja, pontosan ismeri és elemzi művészete forrásait, s az ezredvég művészének pszichológiai jártasságával és tudatosságával beszél róluk. Művelt, a nagy nyugati mitológiákat és művészetet jól ismerő festővel van dolgunk, aki jelen idejű, eleven segítségért fordul a kulturális örökséghez, hogy kidolgozhassa stratégiáját a félelem és a szenvedély nagy enigmáival szemben. Vagy, mondhatnánk: érettük.

A nyugtalanság, amit Kazovszkij művei kiváltanak, annál is indokoltabb, mivel a veszteség, amely az általa teremtett világ életre hívója, közös. A széthulló kultúra hőse a magányos mítoszteremtő, aki nem tud vagy nem hajlandó üres ég alatt élni, s részben a hiányérzet intenzitásából meríti energiáját. *„A tradicionális mitológiában a szimbólumok társadalmilag ébren tartott rítusokban jelennek meg, amelyekben az egyén megtapasztal, vagy úgy tesz, mintha megtapasztalna bizonyos felismeréseket, érzéseket és kötődéseket* – írja Joseph Campbell a CREATIVE MYTHOLOGY-ban. – *Abban azonban, amit én »teremtő mitológiának« nevezek, ez a sorrend fordított: az egyén egymaga tesz szert a rend, a rémület, a szépség vagy pusztán a lelkesültség élményére, és ezt közvetíti jelekkel; s ha felismerései elérnek egy bizonyos mélységet és jelentőséget, akkor közlése az eleven mítosz erejével bír – legalábbis azok számára, akik maguk is válaszolnak rá, minden igazodási kényszer nélkül."*[2] Kazovszkij olyan korban él, amikor építőkockaként rakhatja össze és szedheti szét korábbi kultúrák alkatrészeit – mindennek azonban az ad jelentőséget, hogy olyan mély és felfokozott élmények állnak e műveletek mögött, s olyan intenzív érintettség, amely műveit az eleven mítosz erejével ruházza fel.

A módszer, amelyre Kazovszkij mitológiateremtő művészete rátalál, s amely e művészet alapgesztusa: az *építkezés*. Viszonyrendszerek, képek, tárgyegyüttesek, színpadi mozgások építése, a tragikum szüntelen újraformálása és keretbe foglalása mint a tragikum megértéséért, legyőzéséért, de egyúttal: fenntartásáért, élvezéséért is folytatott állandó küzdelem. A tragikum mint nagyság; a sors nagyszerűségének dimenziója. A tragikum emlékművekké építése. Önmaga aprólékos, részletező, egyúttal nagyvonalú felépítése. Az *építés* mint pótcselekvés; mint a fennmaradás lehetősége. *„Ludwig király halálosan szerelmes a fiatal Helmut Bergerbe,*[3] *s hogy kínjait mérsékelje, eszeveszett építkezésbe kezd"*[4] – írja Kazovszkij. Az építés, ez a folyamatos tárgycsinálás, tevékenykedés tehát versenyre kelhet a szenvedéllyel, sőt elfedheti azt, amíg csak az épít(tet)ő bírja erővel. Építés és szenvedély, épületemelés és kétségbeesés ugyanannak az összefüggésnek: a művészet-halálfélelem viszonynak az ál-arcai.

Az *építés* – képépítés, világépítés – azért is pótcselekvésként kerül Kazovszkij művészetének a középpontjába, mert ez a művészet eredendően a személyes lét kifejezhe-

tetlenségének, megoszthatatlanságának elementáris erejű élményében gyökerezik. Kazovszkij előre gyártott társadalmi szerepek között találta magát, amelyeknek egyikével sem volt képes azonosulni: a biológiailag nő, de nemi szerepe szerint homoszexuális férfi nem létező modell. Kazovszkij egy, az imaginációit mind pontosabban leképező világ megteremtéséhez és benépesítéséhez folyamodott, hogy erről a léthelyzetről közléseket tudjon megfogalmazni. Ez a nagy európai mítoszok – főként a görög mitológia – ismerős alakjait és motívumait állandó szereplőkként felvonultató univerzum érzéki és szellemi vágyak alanyaiból és tárgyaiból áll; lényegét tekintve azonban úgy látom, ez a világ maga a szétosztott és megsokszorozott, dramatizált ego. Megkötöző és a megkötözött, vágyódó és a vágyott, porba hulló és felemelt egy és ugyanaz; szenvedő és kínzó, bár egymástól eltávolítva jelennek meg, azonos. *„Szörnyű az, ha az ember a saját maga Prométheusza és keselyűje, egyszerre az, ami tépi, és az, aki tép"*[5] – mondta Picasso, aki hasonlóan személyes indulatokkal és babonás ismétléssel, önmagát dramatizálva, s főként: segítségért nyúlt a görög mitológiához.[6]

Az építés, építkezés voltaképpeni célja sors építése a sors folyamatos elbeszélése által.[7] Az elbeszéléshez szükséges az elbeszélő jelenléte: Kazovszkij kezdetben felajánlónak, kis donátorfigurának nevezte, aki mintegy átnyújtja a nézőnek a „csendéletet", azaz a képet. Ez a szereplő lett a kutya, aki a kép világán belül van, de részben éppúgy szemlélő, mint a néző. Kapocs a kép festője és nézője között; voltaképpen a festő alteregója. Ez az elbeszélő képről képre vándorol; hogy mindig újra belépjen ugyanabba az állapotba, és sorsának mindig újabb megfogalmazását, látványát nyújtsa át.

Az intenzív világépítés, amely Kazovszkij művészetének foglalata, két egymásnak ellentmondó szükségletből fakad. Ezek egyike a világtól való függetlenség, szabadulás elérése, másika pedig az otthonra lelés, a világban való feloldódás vágya. Amikor Kazovszkij a megismerés kockáiból felépíti azt a világot, amelyben otthonra lel, helyet talál egy rendszeren belül. Azt, hogy a saját konstrukciójú világ érvényes, egyrészt elemeinek érzelmi és pszichikai hitelessége, másrészt – mintegy kulturális pecsét gyanánt és a kollektív emlékezet elfogadásaképpen – mitologikus jellege szavatolja.

A sóvárgás univerzuma, amelyet Kazovszkij a művein megteremtett, függönnyel megjelölt, kiemelt, hangsúlyozottan perspektivikus, épített tér: *színpad*. Kazovszkij az eltávolítások, átírások, áttételek egész rendszerét alkotja meg: a szétosztott ego közvetve, különféle figurák alakjába transzformálva jelenik meg, szimbolikus, stilizált világba lép, s ekképpen eltávolított alakjainak allegorikus formáiban még egy lépéssel távolabb kerül, amikor magáról a jelképekkel berendezett tájról is kiderül, hogy az, benépesítőivel együtt, e kivetített, belső univerzumon belül is idézőjelbe tett játéktér: *színpadi* realitás. A színpad mint a bemutatás tere nemcsak teátrális elrendezést, erős megvilágítást, jól leolvasható helyzeteket jelent, hanem iróniát, időlegességet és ambivalenciát is sugall: az, amit látunk, van is, nincs is. A függöny, amely látni engedi a képet, le is megy majd, s a látvány eltűnik. Más kép, új jelenet lép a helyébe. A képeknek nemcsak léte: nemléte is van a színpadon, amely Kazovszkij műveiben egzisztenciális szimbólummá tágul.

El Kazovszkij pályája nem oszlik egymástól markánsan különböző szakaszokra. Bár egyes motívumainak súlya olykor változik, nem kérdésről kérdésre, válaszról válaszra halad. Egyazon mondat tör fel újra meg újra, ahogyan Francis Bacon is egy és ugyanazt az elementáris szenvedélyt és kétségbeesést festette egész életében.

Tájleírás: sivatagi opera

„Itt nincsen víz csak szikla van
Szikla van víz nincs van homokos út
Az út fenn a hegyek között kígyózik
Sziklás víztelen hegyek között
Ha volna víz hát inni megpihennél
Sziklák közt csak megy az ember nem eszmél
Szárazon izzadsz lábad a homokban
Ha volna legalább víz a sziklák között."

(T. S. Eliot: ÁTOKFÖLDJE. *Vas István fordítása)*

A mitologikus univerzum narrátora, Kazovszkij festményeinek és installációinak eredendő lakója, allegorikus főszereplője a többnyire sokszorosan megkötözött, ülő vagy végtelen vándorlásban látott kutya.[8] Pontosabban a kutya sziluettje, megrajzolt, festett vagy hullámpapírból kivágott árnyalakja. Lelke. Ez a kutya *ül* – ez parancs –, s mivel nem mozdulhat, minden érzékszervét élesre kell állítania. („*Hegyes állat*", ahogy Kazovszkij nevezi.) Olyan figyelmesen néz, amennyire csak tud, fülét erősen hegyezi, orrcimpája kutat. Egyszerre feszült és melankolikus: puszta kontúrjai érzékletesen kifejezik sebzettségét. Mellső lábaira támaszkodik, és a távolba néz: ugrásra kész, nyelve remeg az izgalomtól. Ugrana, rohanna, harapna és falna, rávetné magát egy másik élőlényre. (Kazovszkij több alkalommal oroszlán kivágott fotóját ragasztotta a kutya sziluettjére: a maga következetesen egyenes közlésmódján az áldozatban lakozó vadállatot mutatva meg.)[9] A kutya azonban *ül*: ez parancs, és ez a parancs erősebb azoknál a bandázsoknál, színes pántlikák, géz, ilyen-olyan szalagok erdejénél, amelyekkel a teste van feldíszítve-lekötözve. A paranccsal: *ül!*, a lelke van lekötözve, az agya.

A kutya mint narrátor, mint passzív, de szinte mindig jelen levő szereplő automatikusan előhívja a nézőből az azonosulás érzését. Minden tájat, szereplőt, helyzetet a passzívan szemlélődő, bánatos állat szemszögéből látunk. A néző, aki a népmesék óta a kicsivel és gyengével azonosul a legtermészetesebben, ezúttal is a kiszolgáltatott lény perspektíváját fogadja el. Annál is inkább, mivel többnyire a kutya van hozzá fizikailag is a legközelebb: az állat szinte mindig a kép előterében található. Ami a megkötözött állattól távol van, az a nézőtől is távol marad.

Az állat végtelen sivatagok hegycsúcsainak és völgyeinek lakója. A sivatagot a sivatag törvénye uralja, s ez a törvény szabja meg a sivatag szereplőinek lehetséges sorsát. A kietlen tájban párkák állnak kijelölt, örök helyükön, és gombolyítják a sors fonalát, amely mint elektromos drótrendszer fut a sivatag felett – sosem látunk utalást arra: honnan és hová –; anonim hatalom kifent kaszái őrzik az utat, és vigyázzák, hogy a vándor le ne térjen róluk; szirének és kentaurok terelik vagy állítják meg a vándort, alkalmasint magukhoz kötözik. Vagy a vándorállatokat kötözte hozzájuk vagy egymáshoz valamely kéz. Monumentális fejek gördülnek a földön, vagy válnak ki sziklafalból. SZEGÉNY ÖDIPUSZ[10] vakon vesztegel, s nem tudja elérni a megváltást jelent(het)ő aranytemplomot. A sivatag a nyomorúság és a kín számtalan fokozatának hazája. Birtokba nem vehető világ.

Kazovszkij érthető, leolvasható képeket akar: utalásai világosak, szimbólumai nem

rejtjelek. Maga a *sivatag* foglalat, minden képet meghatározó közeg, világinterpretáció. A belső táj külső realitása. A világ mint sivatag: ez a radikális kiindulópont, minden további közlés alapja. Triviális, de szuggesztív képlelemény. Személyes, univerzális, ráadásul beleérzünk valami sajátosan kelet-európai álláspontot is: a világnak *ezen* vidékét vádoljuk sivatagossággal. Kertész Imre hetvenes évek elejéről való sorai is félreérthetetlenül ezt vázolják: *„Menni, menni a sivatagon át, a sivatagba; vánszorgás a homokon, támolygás a kietlenül sík tájon, [...] és nem hullik manna, és sehol egy forrás, egy kút, egy virág, még csak délibáb sincs."*[11] Kazovszkij térbeli műveiben – installációiban – a sivatag helyett s a megkötözöttség egy variációjaképpen kalickák, néha apró szekrények jelennek meg, amelyekbe szereplők sokasága kényszerül. Fétisek: „begyűjtött lelkek" sémái. Az érzelem átcsapott gyűjtőszenvedélybe, a gyűjtőszenvedély pedig érzelemmé lépett elő. A kalickák rácsozata is vonalrajz, akár a kötelékek rajzolata vagy az épületek tégláit jelző vonalrács: a bebörtönzöttség, tehetetlenség – és: a bebörtönzés, foglyul ejtés, gyűjteménygyarapítás ismétlődő motívuma. Némely kalickákban egész rokokó báli sokaság gyűlik egybe, mintegy a mellettük időző, hozzájuk képest óriásira nőtt vándorállatok játékszerei; apró fétisgyűjtemények.

Kazovszkij szereplői saját sablonjukra redukáltak, határozott kontúrok közé fogottak, jelzésszerűen megjelenítettek: annyit láttatnak, amennyit a társadalom sémarendszere: ami az egyes szerepek azonosításához és jellemző attitűdjük leolvasásához feltétlenül szükséges. De nem konkretizálódhatnak: nem csúszhatnak rá egyetlen valóban létező szerepre sem – nincs közük semmilyen realizmushoz.

A sivatagban kráterek, kisebb halmok jeleznek mélységeket és magaslatokat. Elkerített terek: *sivatagi homokozók* válnak ki a tájból. Téglaépítmények tornyosulnak, városi kősivatagok emelkednek. A sivatagi táj talaja néha magas építmények teteje. Meredek, megközelíthetetlen, magányos hegycsúcsok törnek az ég felé. A vándorállat néhol megpihen, várakozik. Ciprusfák csoportjai tűnnek fel. A vándorállat olykor szárnyakon repül a táj fölött. Máskor két kasza között kifeszített kötélen át vezet az útja. Vagy a Purgatórium mélyén ül, kikötve. Az állat bűnös is. Tekintetét néha balettkarra függesztheti: szomjasan issza a lábukat egyszerre emelő, szárnyas balettozók – szoknyával ékesített fiúidolok – látványát, a sivatagnak ezt a fényűzését. Máskor sötét tragédiák tanúja. Egyes bálványok egyik karjuk helyén szárnyat viselnek, másik karjuk viszont fenyegető kaszában végződik; vannak CSÖPÖGŐ VÉNUSZOK, amelyek egy, a képen nem látható csapás súlya alatt megroppantak, és vérüket óriás cseppekben hullatják. És vannak fejek, amelyeknek csak egy része van meg: halottak. Maga a vándor is elpusztul: égnek meredő lábbal hever a homokban.

A tájat szakadékok szabdalják. A vándor olykor már vándorlásai céljának közvetlen közelébe kerül, de vágyai karnyújtásnyira fehérlő tárgyától áthidalhatatlan szakadék választja el. *„A határon vagyok"*[12] – mondja, s a szakadék szélén rostokol.

Néhol sivatagi humor is felcsillan, mint a NYARALÓ (EGY PÁRKA A SIVATAGBAN)[13] című képen, ahol a párka leeresztett kezében a sors fonala is „pihen"; s a színpadi színpadra állított párka szembenéz a leheveredett vándorállattal, mintha nem éppen az ő sorsának a lazán kezében tartott fonala lenne az a kötelék, amely az állatot fogva tartja, majd az egyetlen útként kanyarog tova. Őr és fogoly, egyazon világ rabjai nézik egymást – kissé úgy, mintha egy szertartásos korbácsolás szünetében lennénk. Maga a *sivatagi homokozó* is vicc: nevet kap a homok a homokban, kiválasztunk egy kis darab sivárságot a sivárság végtelen világában. A sivatag önirónia. Másutt a táj arányai könnyedén színpadi arányokká változnak át: az égig érő hegycsúcson libikóka billen,

s rajta a vándorállatok a részrehajló Venustól tudják majd meg végzetüket. Sivatagi szerencsejáték.[14]

A sivatag lakói között sok az „átmeneti" lény: a kentaur félig ember, félig állat; a szárnyak, amelyek hol a vándorállatot, hol a sziréneket, a balettozókat, hol magát az idolt változtatják át, felszabadítanak, eloldanak a megszabott létezési forma megkötéseitől. A szárnyak ugyanakkor a lélek szárnyai, egy másik, isteni lét maradványai. *„Amikor az ember meglát valami földi szépet, visszaemlékezik a valódi szépre, szárnya nő, és tollát felborzolva felrepülni vágyik..."* – írta Platón a PHAIDROSZ-ban.[15] A szépség mint a lélek energiaforrása és szabadságvágya: Kazovszkij műveiben a születéssel adott szerepmeghatározottságok eltörölhetők és áthághatók. Színpadi világában *van* átjárás ember és állat, férfiszerep és női szerep, földhöz kötött és földtől elemelkedő között.

Mivel színpadon vagyunk, a színek erősen világítottak, általában felülről, a színházi felső világítás módján; néha a színpad egy-egy pontja külön fényt is kap. A formák árnyékot vetnek: ez aláhúzza, kiemeli őket. Hangsúlyozottan belső tér színei izzanak a képeken: intenzív sárgák, lobogó kékek, mélyvörösök, narancsszínek, fluoreszkáló zöldek. A színeknek az a fülledt elevensége, ami a német expresszionisták képeit töltötte be: Nolde belső tereinek a vörös-zöld-fekete-sárga éjszakái, Schmidt-Rottluff mélykékjei és túlhevített narancsvörösei, Kirchner hegyes, szálkás fekete kontúrjai. Máskor vészjósló chiricói nyugalom: tört színárnyalatok, több geometria. De vibráló erő, energia is fűti ezeket a színeket: az elsöprő közlésvágy lendülete, amely ugyanakkor felgyorsult, mintegy hadaró festésmódot is eredményez. Kazovszkij siet.

A tárgykompozíciók világosabb színűek, szellősebbek, lazább szerkesztésűek. Meghatározó színeik a rózsaszín, fehér, fekete, piros. Sokkal több szereplőt vonultatnak fel, mint egy-egy festmény, terüket átszövik a szalagok, amelyek egy-egy tárgy vagy szereplő megkötözésében folytatódnak, majd ismét a térbe lendülnek. Ezek a térbeli tárgykompozíciók félúton állnak a festmények és performanszok között. Nem olyan drámai tömörítések, mint a festmények, hanem többnyire bejárható, berendezett terek – s ilyenkor nem egyetlen főnézetre komponáltak –; de nélkülözik a performanszok monumentalitását, patetikusan kitartott beállításait is. Variációk, modellek, megdermesztett pillanatok plasztikai lenyomatai. Hatásuk nagyon közvetlen. Közvetlenebb, mint a performanszoké. Ami a festményekben koncentrált pillanat, a performanszokban pedig átváltozás és ünnepélyes felmagasztalás, az a térplasztikák nézője számára testközeli találkozás e szépség uralta hierarchia rituális rendjével; e világ ideghálózatának a tárgyközeli megtapasztalása. Sok szereplőre – főként a kutyákra – Kazovszkij dátumokat, kezdőbetűket, szavakat írt: ezekhez közel kell menni, s ha már közel megyünk, és belemerülünk az olvasásba, a leírtak silabizálásába, akkor belülre kerülünk.

Kazovszkij színpada, a lázas és szomjazó lelkeknek ez az emelvénye, sokkal inkább operaszínpad, semmint színházi. Nemcsak a kiemelés, stilizálás, a patetikus gesztusok, a színpadra emelt látvány alkata operaiak, hanem e képek szinte hallható zenéje is: a különböző árnyalatú hangokon ég felé szálló, magányos áriák, sóhajok és monológok is. Ezen a színpadon, akár a legtöbb operai jelenetben, mindig csak azok a szereplők tartózkodnak, akiket épp látnunk (és hallanunk) kell, s akiknek az együttes megszólalásai a patetikusan megfogalmazott drámai helyzetből, a kompozíció dinamikájából következnek. Rab és őr, vigaszra szoruló és vigasztaló, domináns és alávetett, bízó és reményvesztett jelennek meg együtt. De nem azért, hogy cselekedjenek, hanem azért, hogy *lássuk* őket. Mint képet, mint ikont. Ez a színpad nem lélektani drámák, interak-

ciók színhelye, hanem elsősorban a felmutatott látványé; és olyan érzelmi feszültség tere, amelyben csak stilizált közlés lehetséges, mert allegorikus figurák allegorikus helyszínen allegorikus tartalmakat jelenítenek meg. Ezeket a tartalmakat mindenekelőtt *láttatni* akarják: azzal, hogy önmagukat az adott összefüggésben *megmutatják*. A felmutatott látvány a sors tragikus esszenciája; a felmutatás aktusa pedig a tragikus létezés átemelése a kisszerűség, a halandó világ korlátain. Gesztusok, testtartás, a puszta *lét* és *helyzet* mellett virtuális hangzás szól az egyes szereplőkről: ha Bacon alakjai artikulálatlan üvöltésben törnek ki, Kazovszkij szereplői magányos, megformált áriákban fejezik ki magukat. A mély, telt színek és a „játszó személyekre" koncentráló kompozíció mondják el a színpadon megjelenő lelkek szólamait, s e felfelé hatoló áriák célpontja mindig a halvány torzó, a szépség sápadt, az érzékek számára alig megfogható jelzése. Kazovszkij képein a gótika szenvedélyes felfelé hatolásával törnek a magasba karok, szárnyak, fejek, sőt hegyek, csak azért, hogy megközelítsék ezeket a magnetikus vonzerejű, homályló idolokat, amelyek inkább csak kezdőbetűi, semmint megnevezései a vágy tárgyának.

A sivatag vándora e felé az olykor felderengő, mindig távoli idol felé halad. Fiatal fiútesteket sejtető, voltaképpen androgin torzók ezek, minden égi és földi érzéki szépség koncentrátumai. Torzók, mert amit megtestesítenek, olyannyira érinthetetlen, hogy formájuk végig sem „mondható". Nem tűri a festő kezének a közelségét. Mindig felsőtestek: általánosított, a nemi konkretizálást kerülő jelzések. A torzó: utalás, s elharapott, jelzésszerű formája lényegesen több feszültséget koncentrál, mint ha pontosan kiírt, részletezett forma lenne. Kazovszkij univerzumának minden alakja valamelyest részletezettebb, minden eleme színesebb és beszédesebb, mint ez az épp csak előhomályló, de mindig megemelt helyre állított, torzóban hagyott idol. Sem neme, sem puszta léte nem evidens: az idol a sivatag vándorának teremtménye, a lelkek tápláléka. A voltaképpeni áldozat, a körkörös sivatagi tápláléklánc alfája és ómegája. Szülője és hóhéra a szépségre éhes, örökké kielégíthetetlen sivatagi lélek, amely nem juthat annyi *szép*hez, hogy végül bele ne pusztuljon a vágyakozásba. Az idolok a nézőhöz általában közeli vándorállatok tartalmi ellenpontjai: az ő irányukba követjük az állatok tekintetét. Magukhoz rántják a tájat, feléjük tart a kép minden erővonala. A legsivatagosabb sivatagi képeket hiányuk jelöli meg.

Ha elég sok festményt és installációt megnézünk, megértjük, hogy a szereplők folyamatosan egy és ugyanazt a történetet – vagy inkább: tényállást – mondják el: rituálisan ismételt mozzanatokkal, a rítus meghatározott rendje szerint. *„Képregényeket festek"* – mondja Kazovszkij[16] némi öniróniával, hangsúlyozva a narratív szándékot és intenzív közlésvágyat, valamint az „olvashatóságra" törekvést. Festményei gyakran sok – 16, 24 vagy akár 126 – táblából állnak, amelyek egymásra utalnak, folytatják, ismétlik, értelmezik egymást. Ez voltaképpen minden művére áll: egymásra vonatkoznak, egy és ugyanazon univerzum részei akkor is, ha nem sorozatokként jelennek meg.

A *képregény* szó érzékletesen utal Kazovszkij képeinek lírai elbeszélőfolyam voltára, de nem fedi el, hogy *festészettel* állunk szemben, és nem irodalommal. Kiteregethető ikonográfiájuk, a verbalitás iránti alkati vonzalmuk és erős teatralitásuk ellenére e képek sűrű szín- és formavilágok. Erőteljes kontúrok közé fogott, koncentrált ábrázolatok, amelyek a látvány evidenciájára bízzák magát a közlést. Célratörő akarat nyilvánul meg bennük, amely anyagának a lehető legtömörebb képi formát keresi; azt, amely a sóvárgás, szenvedély és a tragikum élményét patetikusan felmutatható ikonná tömöríti. Nem a felület megmunkálása dominál: a felület a mögötte lüktető feszültségtől

lélegzik, nem a kidolgozástól. Ebben a festészetben a létezés bizonyítéka a képbe foglalhatóság. Az van, az marad fenn, ami egy imágóba zárható és ekként felmutatható. A felmutatás patetikus gesztusát a színpadra rendezettség, a szcenikai tudatosság készíti elő, és ez összhangban van a tragikus-patetikus tartalommal. A képek, noha valóban „képregényekké" állnak össze, és állandó szereplőket vonultatnak fel, nem „előreviszik", hanem rituálisan ismétlik a drámai helyzetet. *„Az ember persze, furcsa módon, mindig arra törekszik, hogy megfesse azt az egyetlen képet, amely az összes többit megsemmisíti, hogy tehát mindent egyetlen képbe sűrítsen. A sorozatokban azonban egyik kép a másik folyamatos reflexiója, és néha sorozatban jobbak a képek, mint külön-külön, mivel, sajnos, még sohasem tudtam megfesteni azt az egyetlen képet, amely az összes többi summája volna"*[17] – mondta Francis Bacon egy interjúban. Kazovszkij képei is mindig ugyanannak az alapélménynek a mind erőteljesebb, sűrűbb megfogalmazásai; kölcsönös reflexiójuk erősíti és pontosítja jelentésüket.

Mindig állapotot rögzítenek, sosem akciót: idejük az energiákkal feltöltött mozdulatlanság vagy az ünnepi csend ideje. De az egyes alakok között vibráló elektromos-erotikus feszültség sem engedi meg, hogy „bemozduljanak": kitartott pillanatok, melyek mindegyikére mintegy újból és újból felmegy a függöny – mely gesztus önmagában is pátosszal teljes –, hogy a tikkadt, sóvárgó vándor újabb és újabb állomásainak egy-egy új állóképét – sorsmetszetét – tárja elénk.

Kazovszkij legtöbbször úgy állítja dobogóit, elkerített négyszögű tereit festményeinek színpadára, hogy azok egyik sarka mutat a néző felé: egyik átlójuk párhuzamos a képsíkkal, a másik annak mélye felé mutat. Ez kétségtelenül nyugtalanítóbb és dinamikusabb, mintha valamely oldaluk volna a képsíkkal párhuzamos; aminthogy az is különös és nyugtalanító, hogy a néző többnyire kissé felülről lát a színpadra, és nem szemmagasságból, ami azt sugallná, hogy ismerős talaj van a lába alatt. Kazovszkij kibillenti a nézőt megszokott perspektívájából, destabilizálja: ugyanakkor az a szög, amelyből látványait megmutatja, éppolyan állandó, mint maguk a szereplők és a helyszínek. A következetes perspektíva a néző biztonságos vezetését szolgálja ezeken a belső tájakon, s a szerkesztettség egyúttal értésére adja azt is, hogy józan ésszel kontrollált, racionálisan szerkesztett univerzumba került, amelynek szorongásai, félelmes tájai és a psziché mélyéből előjövő szereplői átgondolt rendszer követei.

A megbillentett perspektíva, a szilárd kompozíciók és a mondhatni monomániás tartalmi következetesség felvetik azt a kérdést: milyen súlya van a formának Kazovszkij festészetében. Képei a neoexpresszionizmus, a nyolcvanas évek kitörő szubjektivizmusának a jegyeit hordozzák, de érzelmi kifejezésként meglehetősen kontrolláltak, amit a színek és kontúrok megközelítőleg egyforma jelentősége is jelez. Kazovszkij művészetét meghatározza az az expresszív-szimbolikus forma, amelynek foglalatában precízen kidolgozott ikonográfiai rendszere életre kel. Képei, bármennyire képregény-szekvenciák is, önmagukban teljes, zárt formai entitások, belső gravitációs középponttal, amely érzelmi mágnesterüket is feszesen tartja.

A gesztus, amellyel a festő a saját sorsot az állóképek színpadának kiemelt, eltávolított, behatárolt terébe emeli, nemcsak a pátoszé, hanem a vizsgálódásé is. A saját sors sokkal inkább szemlélés és reflexiók tárgya itt, semmint érzéki valóság: távoli, kiemelt, patetikus – és elérhetetlen. Addig érzékelhető, amíg elbeszélhető. Ami elérhetetlen, az egyúttal érinthetetlen és sebezhetetlen is. Tematikusan ez az elérhetetlen, megérinthetetlen és birtokolhatatlan minőség az, ami *szépség*ként – *érzéki szép*ként – tűnik fel a műveken: ennek a másik utáni vágynak a mélyén is ott van azonban az ego, a vágy lényegi – s legalább részbeni – tárgya.

Az érzéki szép

„...nem is festhető le, mert nem fogalmazható meg határozott körvonalazásban, hanem teljesen lírai jellegű erő, vihar, türelmetlenség, szenvedély..."
(Kierkegaard: MOZART DON JUANJA*)*

Kazovszkij művészetének középponti élménye, témája és mondanivalója a szépség – az *érzéki szép* – utáni vágyódás és az *érzéki szép*nek az elérhetetlensége és megközelíthetetlensége. Vagy másképpen fogalmazva: a vele való betelhetetlenség. A *szép* mint a vágyódás tárgya olykor általánossá tágul, univerzális, gótikus magasba törésre késztet, máskor személyhez kötődően konkrét. A szépség legfőbb titka puszta léte: helyzete adott és nem kivívott. Tény és nem eredmény. Sem moralitáshoz, sem érdemekhez nincsen köze. Úgy jelenik meg, mint Dorian Gray arcképe mindjárt a regény első oldalán: hirtelen, a maga vakító, eltipró tökéletességének a teljességében. Oscar Wilde, miközben Kazovszkij idoljaival azonos esztétikai minőséget mutat fel, rávilágít az elérhetetlenül távoli és a bensőségesen saját mélységes közelségére, szinte azonosságára: arra, hogy egyazon egóhoz tartoznak. *„...Csakugyan nem bírom kiállítani"* – mondja a festő. – *„Nagyon sokat adtam belé magamból."* Majd, amikor barátja emlékezteti arra, hogy egy világ választja el attól az Adonisztól, ifjú Narkisszosztól, akit oly tökéletesen megfestett, a művész elmagyarázza: *„Minden arckép, melyet érzéssel festettek, a festő, nem a modell arcképe. ...A festő tárja föl önmagát a színes vásznon. Ezért nem akarom kiállítani az arcképet, mert attól tartok, hogy megmutattam benne tulajdon lelkem titkát."*[18] Oscar Wilde regényében lerombolja, Kazovszkij fel sem építi egészen azt a sugárzó, kivételes esztétikai minőséget, eszményt, amely mindkettejük univerzumában a leghatalmasabb és leghevesebb szenvedély forrása, s amit Wilde így ír le: *„...A Szépség a Szellem egy formája – sőt magasabb, mint a Szellem, mert magyarázni sem kell. A világ nagy tényei közé tartozik, mint a verőfény vagy a tavaszi idő vagy a sötét vizeken való visszatükrözése annak az ezüst kagylónak, melyet holdnak nevezünk. Ez kétségtelen. A Szépségé a fölény isteni joga. Aki birtokában van, abból herceget csinál"*[19] – mondja Wilde a regény elején: majd a szépség gonosz, ördögi hatalmát mutatja meg. A rombolást, aminek bizonyságai Kazovszkij képein a sivatagban felfordult vándorállatok tetemei.

A fiús karakterű androgin szépségnek ez az elnémító, transzcendens hatalma a homoerotikus esztétikum, pontosabban a férfi-homoszexualitás szépségkultuszának sajátja és jellemzője. Nem a férfi, hanem a fiatal fiú ennek a szépségnek a hordozója: az a hamvas, kissé törékeny, enyhén lányos karakter aurájával övezett ifjú, aki többek között Visconti, Pasolini, Derek Jarman filmjeiben tűnik fel. Eredetijét, Kazovszkij idoljának és minden későbbi képi és irodalmi ábrázolásnak a mintáját a klasszikus görög és a lágyabb hellenisztikus művészet *szép ifjú*t mintázó szobortípusából és vázarajzaiból ismerjük, s a reneszánsz világi fiúábrázolásaiban, Dávid-szobraiban és Szent Sebestyén-kultuszában látjuk viszont. Ez az ifjú a testi szépség és tökély etalonja, érzékiség és szellem egyensúlya, aki a báj meghatározhatatlan többletével, varázslatos titokkal teljesen jelenik meg. Érzelmek és vágyak áramlanak felé, ezeket azonban öntudatlan érzéketlenséggel „elnyeli"; nem válaszol rájuk. *„A szép ifjú közönyösségében, távolságában és derűs önmagába zártságában kegyetlen"* – írja Camille Paglia a nemi szerepek történetét követve. *„Nimbusza, ez a kereszténység előtti glória, csillagportól fénylik. A karizmatikusan ragyogó, szép ifjú maga az átlényegített anyag, amelyet átjár az apollói fény. A görögök*

látomásos materializmusa a közönséges húsból kemény kristályt alkotott. A szép ifjúnak nincsenek indítékai, és nem vitt véghez tetteket: ezért nem hős [...] *Műalkotás, mint az olümposziak* [...], *a véletlen és a végzet teremtménye* [...] *világi szent."*[20] Kazovszkij univerzumában is a szentség helyét foglalja el; minden kultusz és rítus érte és körülötte történik. Lénye már a görög kultúrában is félisteni, mert szépsége olyan adottság, ami a halandót az istenekhez közelíti. Azonban, ellentétben Kazovszkij fájdalmasan visszafogott, sokszor épp csak jelzett idoljaival, részletesen kidolgozott. Haja sűrű csigákba göndörödik, arcvonásai szabályosak, tekintete kamaszos álmatagsággal önmagába merül, arányos teste, izmai finoman és részletesen megmunkáltak. Ami ugyanis Kazovszkij számára szubkulturális kultusz, s mint olyan is sokszorosan eltávolított, az Athénban, a magaskultúra legitim részeként, pontos ikonográfiai mintákat követő sablon volt. Amit Kazovszkij, minden explicit esztétikai és verbális utalása mellett is – mint amilyenek, interjúi mellett, a *Pierpaolo, Visconti* feliratok egyes képeken – kódol és elrejt, az Athénban össztársadalmi kultusz tárgya volt. *„Aki* [...] *itt pillant meg istenhez hasonlatos arcot vagy testalkatot, amely a szépséget híven tükrözi, először megborzong, és szívébe lopózik valami a hajdani megrendülésből, majd rátekintve istenként tiszteli, s ha nem félne attól, hogy őrültnek tekintik, áldozna is kedvesének, mint valami istenszobornak"* – olvassuk a PHAIDROSZ-ban.[21] Kazovszkij nem fél semmilyen interpretációtól: egész művészete a szépség istenszobrainak sebzett-eksztatikus kultusza.

Minden azonosság, illetve rokonság mellett is lényeges különbség azonban Kazovszkij és a férfi-homoszexualitás szépségeszményének modern kori művészei között az, hogy míg azok filmjeiben, fotóin vagy más műveiken konkrét személyek jelennek meg, közvetlenül, erotikus hatalmuk és szépségük teljességében, Kazovszkij művészete áttételes, elrejti azt, ami a többieknél manifeszt. Pasolini vagy Jarman műveinek maga a homoerotikus személyiség és szerelem a tárgya, Kazovszkij pedig – Francis Baconhez hasonlóan – egy világállapotról beszél, amelynek az így felfogott szépség lényegi, de csak az egész összefüggésében elképzelhető része. Komplexebb, gondolatibb művészet ez, amelynek rendszerében a szépséghez vezető út megnehezítése, az eltávolítások és áttételek szövevénye legalább olyan fontos, mint maga a cél. Közös vonása Visconti, Pasolini és Jarman filmjeivel, hogy mindenekelőtt a látványhoz folyamodik: a szépség függetlenített, ikonná párolható, a maga hieratikus sugárzásában felmutatható imágójához, amely érzelmi telítettségével minden más eszményt túlragyog és érvénytelenít. A festészet ehhez, talán paradox módon, nagyobb szabadságot biztosít; nem kell hosszú utat megtennie, *eljutnia* az összefoglaló képig, mint a filmművésznek; és szabadon stilizálhatja a formát, míg Visconti például nem tehetett mást, mint hogy a néző elé állította a Tadziót játszó színész arcát. A film és a fotó kényszerű konkretizálásától szabadon, Kazovszkij művészete túlmutat magán a szépségeszményen, és tágasabb horizont felé tekint: úgy is fogalmazhatunk, hogy a vágy ereje és a művészetét mozgató egzisztenciális nyugtalanság túlrepíti magán a vágy tárgyán, és állandó felfelé törésben, állandó mozgalmasságban tartja.

Kazovszkij legközelebbi rokonai – Jarman, Visconti, Pasolini, Gus van Sant, a korai Fassbinder, az egészen korai Mapplethorpe vagy Francis Bacon – más kultúrákban honosak, mivel a homoerotikus motívumok a magyar művészetben – akár a társadalomban – búvópatakok. Képzőművészetben ez a szépségeszmény még utalásképpen sem jelenik meg. Felvillant már színházban: Ács János néhány kaposvári rendezésében – Genet: BALKON-jában (1983), a SZENTIVÁNÉJI ÁLOM-ban és az 1989-es OTHELLÓ-ban. Babits TIMÁR VIRGIL FIA című (1922), igen keveset idézett kisregénye után

talán egyedül Nádas Péter EMLÉKIRATOK KÖNYVE című, 1986-ban megjelent regényében lép elő teljességgel emancipált irodalmi anyagként; Nádasdy Ádám 1984-es verseskötetében is csupán utalásos-szimbolikus módon fordul elő. *„...mást mondok ott – és mást itt"* – írja Nádasdy *„a mesés partú Alexandriá"*-ról, ahol, az utalás értőjét megerősítendő, *„törött cigit kotorgál Kavafisz"*.[22] Vagy szintén az antikvitást maga elé tartva írja: *„Az ócskapiacon megláttam Curtiust."*[23]

A homoszexualitás tabuja és nyomában a kritika zavara eredményezhette, hogy Kazovszkij interpretátorai – annak ellenére, hogy ő maga interjúiban hangsúlyozottan és sokszor felhívta a figyelmet műveinek e lényegi és középponti témájára, eltekintettek – a szó szoros értelmében: elfordították a fejüket – e művészet legfontosabb élményétől, és az általánosabb jelentésrétegekre koncentráltak.[24] Holott Kazovszkij egész esztétikája a szépség rendkívül kifinomult és sajátos aurájú homoerotikus kultusza köré épül, s ha ezt félreismerjük, egész művészetét félreértjük.

Jóllehet Kazovszkij tematikája és műveinek esztétikai foglalata, konkrét motivikus anyaga a homoerotikus érzelem- és szépségeszmény világa, képeinek alaptémája, minden képi konstrukció mélyén ott hangzó zenéje – túl mindezen – a *fájdalom*: a szenvedélyes, csaknem az örömig hevített szenvedés amiatt, hogy a szépség – egyrészt mint abszolútum, másrészt mint egy magasabb teljességfogalom része – állandó távolságban volt, van és marad. E képek valódi témája az, amit Kertész Imre éppolyan pontosan foglal szavakba, mint Kazovszkij látványba: *„A szépség a vágy beteljesíthetetlen álma. A szépséggel szemközti emberi állapot legtisztább formájában ezért mindig a fájdalom."*[25]

A szépség és a szépség kultusza ugyanakkor mindig lázadás is – és fokozottan az, ha, jobb kifejezés híján, „kisebbségi esztétikum" hirdetője. Kazovszkij azzal, hogy nem magát a kidolgozott, részleteiben és egészében varázslatos *szép látványt* állítja elénk, mint, mondjuk, Raffaello – hanem a sóvárgás, a kétségbeesett megváltásra szomjazás baconi lelkiállapotát jeleníti meg – alkalmasint a maga rútságában –, az *elvágyódást* fogalmazza meg. Megoldást keres. Az akció és a konkretizálás hiányában ráismerünk az áttételes közlésre hajló kelet-európai művészre: hiszen nem magát a szépnek látott testet mutatja fel, mint Mapplethorpe. Nem a szép test erotikus látványával és a testiség transzcendens aurájával kavarja fel a nézőt: az érzéki vágyódás itt átfordul a lélek egzaltációjába. Erotikája is elsősorban lelki feszültségekből táplálkozik, s ennek finom rajzában ott az északias, strindbergi vonás. De ekként sem veszít politikai töltéséből, mert azt a társadalmi – és tegyük hozzá: piaci – szempontból anarchista tételt hirdeti, hogy az egyedüli megváltás, az egyetlen valódi érték és az egyetlen igazság: a szépség. Kazovszkij retorikája szuggesztíven vetíti elénk a szépség nélküli, a szépségtől megfosztott állapotot a PURGATÓRIUM képek hosszú sorában, amelyek a bizonytalanság, a keresés stádiumát rögzítik, s az elviselhetetlenségnek, a kopárságtól – a szépség hiányától –, a remény elapadásától – és nem utolsósorban: a bűntudattól – való szenvedésnek a fojtó, a sivatagi képekénél sötétebb tónusú víziói.

Kazovszkij mélyen és szenvedélyesen tudja, hogy a szépség felforgatóerő. Dave Hickey amerikai esszéista és kritikus radikális esszében fejti ki, hogyan védekezik a huszadik század ezen veszélyes hatalom ellen, és az intézményesítés – múzeumok, akadémiák, alapítványok, hivatalok stb. – milyen magasan szervezett eszközeivel semlegesíti anélkül, hogy nyilvánosan megtagadná.[26] A szépség vágya a maga határtalanságában Kazovszkij képein is félreérthetetlenül rokon a szabadságvággyal. A megkötözöttség, más implikációi mellett, a szabadságtól, a szépséghez való jogától fosztja meg képeinek allegorikus szereplőit. Hickey is hangsúlyozza, hogy a szépség, amikor a nyil-

vánosság elé kerül, mozgósító, politikai erővé válik, ami destabilizálhatja a status quót. A szépség érzelmi és erotikus energiákat mozgósít, felszabadít. A művészetet intézmények kontrollja alá gyűrő kulturális diktátorok, akik közé Goebbels és Sztálin mellett nem kevés indulattal a New York-i Modern Művészetek Múzeumának a koncipiálóját és megalapítóját, ifj. Alfred Barrt sem késlekedik besorolni, *„mindannyian tudták ezt, és egyiküket sem lelkesítette különösebben ez a perspektíva"* – írja.[27]

Emlékművédelem

„...túlságosan félek a nemléttől,
ami minden hiánnyal azonos."
(El Kazovszkij)

Kazovszkij világa intenzív és dinamikus, de patetikus állóképekben fogalmazódik meg. A folyamatok és az ünnepélyesen kimerevített képek ritmusváltásai különösen érzékletesek a képzőművészet sajátos színpadi műfajában, a *performansz*ban. Annál is inkább, mivel az időbeliség lehetővé teszi az állandó felfelé irányulást, a szüntelenül magasabb minőségek, végső soron a szépség felé haladást s főként a szabad átjárást a nemi szerepek és létezési módok között. A fiúból lány, a lányból androgin idol lehet; a feldíszített fiatal testből emlékmű, a szoborból eleven ember. A nemi szerepek közötti szabad közlekedés, a megkötözés és a kötelékből való kibontás (melynek során mindig új lény lép elő, mintegy a bebábozódott állapotból) csak akciósorban képzelhető el: a változás folyamata és feszültsége nem jeleníthető meg egyetlen statikus kép keretei között.

Míg Kazovszkij képei szcenikai elvek szerint komponáltak, performanszait, annak ellenére, hogy az akciók időben bontakoznak ki, kezdettől fogva[28] erős képi hangsúlyokkal, úgyszólván felmutatott állóképek sorozataként szervezte és rendezte meg. Ezért *panoptikum* a műfaji meghatározásuk: csúcspontjaik az átváltozási akciók eredményeiként megkomponált, gyakran két-három percig kitartott állóképek voltak.

Ahogyan a festmények egy és ugyanazt a vágyódást demonstrálják, dramatizálják, beszélik el, úgy a performanszok is ugyanazon mozzanat köré épülnek: ez a *transzformáció*. Személyből tárgy – a vágyódás tárgya, fétis, bálvány, emlékmű – lesz, fiúból lány; teremtett tárgyból eleven ember. Kazovszkij a Pügmalión–Galateia-mítoszban találta meg önmaga eszményi történetét: ahol megtörténik a csoda, és Aphrodité könyörületéből Pügmalión vágya valósággá lesz. A szép Galateia, szerelmes alkotása, életre kel, és valóságos lényként az övé lesz.

A szépség a panoptikumoknak is középponti szervezőereje, de a korai performanszok – hangsúlyozva a fiatal fiú szépségének nőies jegyeit – a női szépség kultusza köré épültek. Elsősorban azért, mert Kazovszkijt a szépség mint passzív, önmagára irányult és önmagában befejezett minőség izgatta. *„Mert milyen a hősnő?* – kérdezte egy 1978-as írásában. – *Szép. Elsősorban szép. Ez lényegének egyetlen, bőven elegendő és felcserélhetetlen ismérve."*[29] Paglia is ezen a nézeten van. *„A szép nő* [...] *az emberi vágyak végső jelképe. A feminin maga a vágy tárgya, ami kisiklik a kezünkből. Ezért van mindig valami feminin vonás a férfi-homoszexualitás szép fiúiban. A feminin az örökké tovasikló, az ezüst villódzás a horizonton. Ezt a képet követjük vágyakozó tekintetünkkel..."*[30] A személyes szépség passzivitását társadalmi beidegződések eredményének látja: *„A szépség a kultúra által kitermelt mes-*

terséges szubjektív kritérium. [...] Értéke (csereértéke) hatalmas. Hordozója eredendően passzív, a szemlélet tárgya. [...] A szépség nem akar, nem törekszik, nem ragaszkodik. Nincs szüksége semmire. Nekünk van szükségünk rá."[31]

Kazovszkij sorszámozott panoptikumai mindig DZSAN-PANOPTIKUM-ok. A *Dzsan* szót, amely a perzsa és török nyelvekben azt jelenti: *kedvesem*, ajánlásként, dedikációképpen illeszti e tér- és időbeli kompozíciók elé. A panoptikumok szerelmes versek a performansz műfajában.

A DZSAN-PANOPTIKUM, AVAGY JÁTÉK AZ ELTÁRGYIASÍTÁSRÓL *„az európai kultúra nőideáljaiból"*[32] válogatott (Csipkerózsika, Galateia, Koppélia, a táncoló bábu, a múzsa, s hozzájuk társult az „odaliszk, a keleti nő"). Kazovszkij a következő forgatókönyvben rögzítette az akciósort:

„I. A fétisek felépítése és feldíszítése. A kulturális normarend szerepe által diktált, a második természet szükségleteinek kiépítése a kiállított objektumokban. Bálványteremtés.

II. Két-három perces állókép. A tulajdonképpeni panoptikum, a tárgybemutató. Az ember által elsajátított és eltárgyiasított ideál mint manifesztálódott látvány. Az ünnep.

III. A tárggyal való kapcsolatteremtés kísérletei és kudarcai. Mivel a tárgy mint olyan megközelíthetetlen (az abszolút passzivitás elérhetetlenné teszi őt), a bálvány csak szétszedhető, elrontható, megsemmisíthető: gyakorlatilag elsajátíthatatlan.

IV. A leltár elkészítése – elméleti elsajátítás. A kellékek eltakarítása a megfelelően számozott dobozokba (gyűjtemény). A mindenkori rombolás és eltakarítás után a bálványépítés újra kezdődik."[33]

A szépségnek ez a felfogása, amely a passzivitásra ilyen nagy súlyt helyez, szorosan összefügg a megkötözés motívumával Kazovszkij műveiben. A testek gúzsba kötése, sokszoros áttekerése piros, fehér, rózsaszín, fekete szalagokkal az egyetlen olyan következetesen használt formai és a közlendőt közvetlenül hordozó motívum ebben a művészetben, amely a festményeken, installációkban és a performanszokban egyaránt megjelenik. Hogy ez a gesztus nem egyértelmű, azt a megkötözéshez használt szalagok – olykor gyöngysor – színessége, játékos, csaknem kedves tarkasága is jelzi. Holott kegyetlen aktusról van szó, amellyel a festő, illetve rendező mozdulatlanná teszi az élő, mozogni kívánó lényeket, és megfosztja őket attól, amire a leginkább vágynak: s mindezt egy olyan művészet közegében, amely a vágyat a leghatalmasabb mozgatóerőnek ismeri el. Kazovszkij szinte azért teremti szereplőit, hogy megkötözhesse őket. Ugyanakkor játékosság s egyfajta esztétikai érték is keletkezik ebből az aktusból: a kötelékek színei és vonalai formát: egymást metsző egyenesekből kialakuló vonalhálórajzot hoznak létre. *„Nemcsak szimbólumokról van szó* – mondta Kazovszkij egy interjúban –, *hanem elemi módon tetszik a megkötözött test, és azért is festem meg, mert a látványa gyönyörködtet."*[34] Az állatok, a performanszokban részt vevők teste, olykor maga a bálvány is, sőt az installációk asztal- és széklábai sokkalta jobban, alaposabban megkötözöttek, mint amennyi csak ahhoz volna szükséges, hogy ne mozdulhassanak, vagy hogy a megkötözöttséget jelképezzék. Miközben minden szereplő kontúralakra redukált és jelzésszerű, a kötelékek kihívóan naturálisak. A kötelékek mennyiségének és látványának ez a pazarló eltúlzása, az installációknál sokszor karneváli hangulatot árasztó szerpentinszerű térhálója kétségtelenül arra utal, hogy nem egyszerűen funkcionális mozgásgátló eszközről van szó, hanem – legalábbis esztétikai – örömforrásról is.

Camille Paglia azt az észrevételt teszi, hogy az eredendően görög princípium, amely hatalommal ruházta fel a szép személyt, ismerhető fel a reneszánszban az idealizált lények iránti rajongásban: Danténak Beatrice, Petrarcának pedig Laura iránti szerel-

mében. *„Távolságnak lennie kell, időben vagy térben* – írja. – *A szem narcisztikus személyiséget választ ki, amely bűvöletben tartja, majd ezt a viszonyt művészetként megformálja. A művész magasabb rendű szexuális szerepet tulajdonít a szeretett lénynek, s önmagát az ő kisugárzásának puszta receptorává fokozza le. A struktúra szadomazochista."*[35]

Kazovszkij viszonyrendszerei ugyanezt a modellt követik: az eleve megközelíthetetlenné távolított, közönyös szépségében mindenki fölött álló idol bűvöletében tartja a vándorállatot, akinek hozzá képest mélységes alacsonyrendűségét jól kifejezi, hogy az idol ember fölötti: bálvány; míg az állat, ha mégoly szimbolikus is, ember alatti lény: s e két minőség között még ebben a fluiditást kedvelő rendszerben sincsen átjárás. Ez az adott – s meglehetősen pontosan kidolgozott – hierarchián belül a lehető legnagyobb távolság. S az állat nemcsak reménytelenül sóvárog, de mozgásában és érzékiségében a szoros és sokszoros kötelékek által látványosan is megbéníttatott. Ebből az alávetettségből fakad a sivatag művészete: az építkezés, a balett – miközben a szépség kegyetlen, közönyös elérhetetlenségével a porba hullás kínjai állnak szemben, amelyek formailag és motivikusan a megkötözés élvezettel véghezvitt, kínokat okozó és szemléltető aktusában, illetve látványában jelennek meg.

A transzformációt, mint középponti mozzanatot közelebbről láthatjuk, ha egy performanszot részletesebben követünk. A DZSAN-PANOPTIKUM XXXIII, ARKESZILAOSZ ÁLMA XXIX[36] nézője patetikus zene hangjaira lép a már elsötétített terembe, ahol megkomponált színpadi látvány várja. A lépcsőzetesen emelkedő teret hátul téglafalat imitáló hullámpapírból kivágott állat-, fa- és épületelemek határolják, jelezve annak a világnak a határait, amelyen belülre kerültünk. Kissé lejjebb, de magaslati ponton, mintegy kórusként hat álarcos, fekete köpenybe burkolt férfit: hat filozófust állított a rendező. Alattuk, a tér leghangsúlyosabb pontjain áll baloldalt a kezdetben vitorlás fejdíszt viselő Galateia-szobor, jobboldalt pedig a kétarcú: elöl elfátyolozott, hátul oroszlánmaszkot viselő, fekete leplét végig megőrző Álmodó – az Arkeszilaoszt megszemélyesítő és az ő álmát itt a színpadon megjelenítő rendező: a Szertartásmester (El Kazovszkij). Oroszlánmaszkja a vándorállattal rokonítja, és ennyiben áldozat szerepében tünteti fel.

A térben két állandó horizontális irányú mozgás, mintegy két vízszintes vonal állandó meghúzása zajlik: legelöl két, egymáshoz kötözött néma alak halad balról jobbra és vissza, metronómszerű koppantásokkal jelezve az idő múlását, a nap-éj váltakozását; a legtávolabbi sávban pedig egy Ámor-figura mondja el szövegeit a képsíkkal párhuzamos „röptében". Az első hangsúlyos akció a Kórus tagjainak testi feltárulása. Mielőtt szövegüket elmondják, lehullatják fekete leplüket, és így láthatóvá válik bekötözött-megkötözött s ekként szoborrá, emlékművé formált testük felső harmada. Ez a látvány különösen intenzív és erotikus hatású, mivel erős fényt kap, s mivel a hat személy arca továbbra is betakarva marad. E történés előkészítése volt csupán egy lényegesebb feltárulásnak: a hat mezítelen felsőtest előterében, mintegy ezektől kísérve, megkezdődik Galateia átváltozása. A szép nő szobrából fokozatosan még szebb: fiatal fiú bontakozik ki, majd, ismét fokozásképpen, szép lánnyá alakul át, hogy azután ezen a stádiumon is túllépve, a nemek princípiumait a szépség univerzalitásában és az androginitásban feloldva, visszaváltozzon szoborrá, *emlékművé*, amely a színpad immár leghangsúlyosabb pontjára, a Szertartásmester „házába" kerül. Itt feldíszített kultusztárgyként ismét az időn kívülre kerül – kitartott percekig mint kiállított tárgy áll előttünk – s ezzel meghaladja a hierarchiát. Ekkor a Szertartásmester elkezd saját bal karjára írni: ez az akciósornak a csúcspont utáni végső üzenete. *„Arkeszilaosz egy eddig még*

fel nem fedezett mondása szerint: az ember élete során mások és önmaga emlékművévé válik – írja Kazovszkij a performansz kísérőszövegében. – *E folyamatos emlékművé válásban és emlékművé tételben minden mozdulatunk és mozdulatlanságunk karcol a mellettünk álló emlékművekre. Ha nincsen közelünkben egy megfelelő anyagú emlékmű, vagy ha a már felállított emlékműveket nem akarjuk rongálni, akkor írjunk vagy rajzoljunk önmagunkra. Ez a műemlékvédelem.*"[37]

Az emlékmű a megmaradást, a nem elmúlást akarja hirdetni (holott emlékműve csak annak van, ami már elmúlt, s ennyiben éppenséggel az elmúlás hirdetője): de Kazovszkij ezúttal a személyiséget tekinti patetikus mementónak. A megsemmisüléstől való félelem diktátuma, hogy az ego fennmaradását szimbolizáló egoemlékmű megmaradását is biztosítani kell.

Az emlékmű feldíszítésében kifejeződő esztétizálás és a személyiségnek tulajdonított drámai súly azt a stílus- és érzésvilágot idézi – ha nem teljesen azonos is vele –, amelyet Susan Sontag írt le elsőként – s egyben elsőként tapogatva le a homoerotikus szépségfogalmat – A CAMPRŐL című esszéjében. „*A szereplő mint folyamatos, izzó ragyogás – a személyiség mint egyetlen, nagyon intenzív dolog. Az így felfogott szereplő a camp-érzékenységben megtestesülő teatralizálás kulcseleme. Segít megérteni azt is, miért jelent az opera és balett olyan gazdag kincseket a camp számára...*"[38] Sontag felvázolta a mesterséges („*Man-made*") világhoz, a belső világításhoz, a szép tárgyakhoz, szép személyekhez és a művészi széphez való vonzódásnak azt a speciális, elkülöníthető vonulatát, amelyet a *camp* szó jelöl, s amely a szép látványt a drámai történés és a drámai igazság, a konfliktusokban kibontakoztatott közlés elé helyezi. A *camp* a homoerotikus szépségeszmény művészete: a nő – a természet – princípiumát megkerülő *művi* világ. A természettől elforduló, azzal a művészet művi világát szembeszegező, annak azonban minden finom rezzenésére érzékeny ízlés- és érzelemvilág. *A homoszexuális szépeszmény és szépérzék a nem funkcionális iránti felfokozott fogékonyságot is jelenti.* Kazovszkij művészete rokonságban áll ezzel a szépségfelfogással, de annak egy későbbi változatához, a durvább nagyvárosi *punk*hoz vonzódik. A szüntelen közlésvágy diktálta iram sietős felületmegmunkálásokat eredményez: ez az enyhén durva vonás, a képek lüktető ritmusai, valamint a pszichedelikus színek beszüremkedése és a mondanivaló sokszor kihívóan lényegre törő megfogalmazása itt sejteti a háttérben a flaszteron élő szubkultúrát. Ugyanakkor rendkívül finom érzelmi árnyalatok, gyengéd mozzanatok és a transzcendencia iránti rendkívüli fogékonyság jellemzik Kazovszkij művészetét. A *vágyódás mint sors* gondolata messze túlmutat a *camp* esztétikáján: a kifinomult homoerotikus érzékenység itt a kelet-európai és orosz kultúrák súlyaival megrakott érzelmi és szellemi alapok és egy, a *camp*nél lényegesen történelmibb látásmód közlési nyelve és esztétikai közege.

Az örökös ismétlés, a színhelyek, motívumok, szereplők szüntelen visszatérése – mint az időre vonatkoztatott horror vacui – közvetlenül a halálfélelemből, e művészet legerősebb forrásából ered. S nemcsak megállni nem lehet: az elérhetetlennek újra kell termelődnie, mindig *kell* még eléretlennek maradnia. Az idol helye a megközelíthetetlen távolban van, de ha a vándor mégis eléri, máris új szépségre szomjazik. S ha a sivatag mint terep nem tenné csaknem lehetetlenné a szépség megközelítését, akkor a mozgást megakadályozó kötelékek teszik világossá, hogy a távolság lényegileg leküzdhetetlen. Annak kell lennie, mert a cél az elodázás, a vágy fenntartása. A vágy: az élet, az örök vágy tehát az örök élet.

Jegyzetek

1. „MÚLT SZÁZADI STILIZÁLT FÉRFITUDATTAL NŐTTEM FEL." Kalmár Melinda beszélgetése El Kazovszkijjal. *Nappali ház*, Budapest, 1991/1–2. 78. o.

2. Joseph Campbell: THE MASKS OF GOD: CREATIVE MYTHOLOGY. Penguin Books, 1985. 4. o.

3. Ti. (Kazovszkij szóbeli interpretációját követve) a film rendezője érez így a Ludwigot játszó színész, H. B. iránt (Visconti: LUDWIG).

4. El Kazovszkij: PÜGMALIÓN A SIVATAGI HOMOKOZÓBAN (A GALATEIA ÜLTETVÉNYEN). Kézirat, 1992.

5. Hélène Parmelin: PICASSO DIT... Cercle d'Art & Gouthier, Paris, 1966. Id. és ford. Perneczky Géza: PICASSO. Corvina, Budapest, 1989. 71. o.

6. Vö. Perneczky, i. m. 146. o.: *„szokatlan intenzitású halálfélelem, babonás érzékenység, a mágikus gondolkodáshoz való hajlam vagy mániákus erővel ismételt rítusok...".*

7. Vö. Paul Ricoeur: TEMPS ET RÉCIT. Editions Seuil, Paris, 1985. 3. kötet.

8. *„Én inkább vegyes állatnak nevezném: sakál, farkas és kutya keveréke."* El Kazovszkij: EMLÉKMŰVEKBEN GONDOLKOZNI. Szikszai Károly interjúja. *Élet és Irodalom*, Budapest, 1992. március 27.

9. Pl. INSTALLÁCIÓ (?), Szeged, 1981, vagy: DIPTICHON, 1980: ez utóbbin az oroszlánfej-applikáció a kutyát helyettesíti.

10. SZEGÉNY ÖDIPUSZ III. (ARANYTEMPLOM VII.). 1994, olaj, vászon, 160 × 140 cm.

11. Kertész Imre: GÁLYANAPLÓ. Holnap Kiadó, Budapest, 1992. 48. o.

12. Pl. ÁLLAT A SZÍNHÁZBAN című festmény, 1983, vagy a TERMÉSZET A CSENDÉLETBEN című sorozat stb.

13. 1992, karton, olaj, tempera, 128,5 × 106 cm.

14. A RÉSZREHAJLÓ VENUS V. 1993, papír, tus, 70 × 100 cm.

15. Platón: PHAIDROSZ. Ford. Kövendi Dénes. Ikon Kiadó, Matúra/Bölcselet sorozat, szerk. Steiger Kornél, Budapest, 1994. 97. o.

16. Adorján: BESZÉLGETÉS EL KAZOVSZKIJ FESTŐMŰVÉSSZEL. *Allegro*, kulturális diáklap, Budapest, 1993. október.

17. David Sylvester: INTERVIEWS WITH FRANCIS BACON. Thames and Hudson, London–New York, 1987. 22. o.

18. Oscar Wilde: DORIAN GRAY ARCKÉPE. Genius, 1922. 12. és 17. k. o. (Kosztolányi Dezső fordítása.)

19. Oscar Wilde, i. m. 49. o.

20. Camille Paglia: SEXUAL PERSONAE. Vintage Books, New York, 1991. 118. o.

21. Platón: PHAIDROSZ. I. m. 99. o.

22. Nádasdy Ádám: SÓS SZELEK FÚJNAK. A KOMOLYABB VERSEK című kötetben. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1984. 11–12. o.

23. Nádasdy Ádám: CURTIUS. Uo. 32. o.

24. Az 1994 tavaszán megrendezett PURGATÓRIUM című székesfehérvári kiállításig magam is így tettem. Akkor azonban világossá vált, hogy a jelentés folytonos általánossá tágításával szakítani kell, ellenkező esetben finoman szólva félreinterpretáljuk Kazovszkij művészetét.

25. Kertész Imre: GÁLYANAPLÓ. I. m. 1992. 65. o.

26. Dave Hickey: AFTER THE GREAT TSUNAMI. ON BEAUTY AND THE THERAPEUTIC INSTITUTION. A THE INVISIBLE DRAGON. FOUR ESSAYS ON BEAUTY című kötetben. Art Issues Press, Los Angeles, 1993.

27. Uo. 57. o.

28. Az első performansz: DZSAN-PANOPTIKUM I. 1977. június 1-jén a Dózsa György Művelődési Házban került színre Budapesten.

29. El Kazovszkij: NÉHÁNY MOTÍVUM A JÁTÉKHOZ. In: *Mozgó Világ*, Budapest, 1978. október. 34. o.

30. Camille Paglia, i. m. 32. o.

31. Uo.

32. Uo.

33. Uo. 35. o.

34. BESZÉLGETÉS UNGVÁRY RUDOLFFAL. In: *Nappali ház*, Budapest, 1991/1–2. 93. o.

35. Camille Paglia, i. m. 121. o.

36. Merlin Színház, 1992. október 10.

37. El Kazovszkij: DZSAN-PANOPTIKUM XXIX, AVAGY ARKESZILAOSZ ÁLMA IX (PÜGMALIÓN A GALATEIA ÜLTETVÉNYEN). Kézirat, Budapest, 1992.

38. Susan Sontag: NOTES ON CAMP. 1964. SUSAN SONTAG READER. Farrar, Strau, Giroux, New York, 1982. 114. o. Göncz Árpád magyar fordítását Susan Sontag: A PUSZTULÁS KÉPEI című kötetében (Európa Könyvkiadó, Budapest, 1971) nem használtam, mert terminológiája nem jelezte eléggé világosan a Kazovszkij művészetére vonatkoztatottságot.

A kandinszkiji gondolat továbbgyűrűzését nem csak absztrakt képekben vagy az absztrakt peremén lévő alkotásokban lehet fellelni, hanem figuratív festészetben, szobrászatban is. El Kazovszkij művészetében szinte minden plasztikailag elkülöníthető gesztus fogalmi jelentésű. Vagyis nála a vonal nemcsak vonal, hanem a végsőkig stilizált figura jelzése vagy kötés, a kazovszkiji panoptikum élő vagy élettelen alkatrésze.
De a vonalnak –, hogy szándékosan csak egyfajta képi elemről beszéljek – Kazovszkij esetében ugyanazzal a variáltságával találkozunk, mint ami Kandinszkij organikusabb képein látható. Szembeszökő a színhasználat hasonlósága is. Az orosz cserépfigurák, síp-állatok, a Lubok fametszetgyűjtemény színezése ugyanúgy hathattak Kandinszkijra, mint őrá. Ezeket az intenzív színeket a mi nép- és képzőművészetünk inkább kerülte, de különösen nem volt jellemző ez a főiskolás évek ('70-es évek) uralkodó színhasználatára, ahol az akadémiai szürkéket legfeljebb a porfesték ultramarinkékje ellensúlyozta.

Das Fortwirken des Kandinsky'schen Gedanken lässt sich nicht nur in abstrakten Bildern oder in Werken am Rande des Abstrakten ertappen, sondern auch in der figurativen Malerei und Bildhauerei. In der Kunst von El Kazovszkij ist nahezu jede plastisch abzusondernde Geste von begrifflicher Bedeutung. Mit anderen Worten: die Linie ist bei ihr nicht nur Linie, sondern die Andeutung einer extrem stilisierten Figur oder eine Bindung, lebendiger oder lebloser Bestandteil des Kazovszkij'schen Panoptikums.
Bei der Linie - um bewusst nur von einer Art des bildlichen Elements zu sprechen - stossen wir aber im Fall Kazovszkij auf den gleichen Variationsreichtum, der auf Kandinsys organischeren Bildern zu sehen ist. Augenfällig ist auch die Ähnlichkeit der Farbgebung. Die russischen Tonfiguren, Pfeiftiere, die Färbung der Lubok-Holzschnittsammlung müssen Kandinsky ebenso beeinflusst haben wie sie. Diese intensiven Farben wurden von unserer Volks- und bildenden Kunst eher gemieden, besonders wenig waren sie aber für die vorherrschende Farbgebung der Hochschuljahre (70er Jahre) kennzeichnend, bei der die akademischen Grautöne höchstens vom Ultramarinblau der Pulvarfarbe kompensiert wurden.

E L K A Z O V S Z K I J

1051 BUDAPEST, DOROTTYA UTCA 11. TELEFON: 118-6706

1948-ban született Leningrádban. **1977**-ben fejezte be a Magyar Képzőművészeti Főiskolát. **1980–83** között Derkovits ösztöndíjas volt. Legutóbbi kiállítása Torontóban, a kanadai Magyar Napok részeként került megrendezésre **1991** októberében.

Geboren **1948** in Leningrad. **1977** Studienabschluss an der Ungarischen Hochschule für Bildende Kunst. **1980–83** Derkovits-Stipendiatin. Letzte Ausstellung: Oktober **1991**, Toronto, anlässlich der Ungarntage in Kanada.

A LÁTVÁNY A DZSAN-PANOPTIKUMBAN ÚGY ÁLL EGYBE, HOGY A MEGSZOKOTT TÁRGYAK SZOKATLAN ELRENDEZŐDÉSBE KERÜLNEK, SŐT MAGUKNAK A TÁRGYAKNAK A TÁRGYSZERŰSÉGE IS KÉRDÉSESSÉ VÁLIK. HA AZ ÉLET ÚGY HOZZA, AZ EMBEREK ALKALMASABBAK ARRA, HOGY TÁRGYNAK TEKINTSÜK ŐKET, MINT A MEGSZOKOTT ÉRTELEMBEN VETT TÁRGYAK. A SZÉP TÁRGY, AKIT MEGNÉZÜNK; A SZERELMES: LEIGÁZOTT, BÉNA TÁRGY, AKI ÚGY ZUHAN A MÁSIKBA, MINT EGY DARAB KŐ. MINDEGY, HOGY KIBE LESZ AZ EMBER SZERELMES; DE SOKATMONDÓ, HOGY A SZERELEM TÁRGYÁRÓL BESZÉLÜNK.

Részlet Földényi F. László El Kazovszkijról szóló írásából (2000. 1991. november).

IM DSAHAN-PANOPTIKUM STELLT SICH DER ANBLICK SO HER, DASS DIE GEWOHNTEN GEGENSTÄNDE UNGEWOHNT ANGEORDNET WERDEN, JA, DASS DIE GEGESTÄNLICHKEIT DER GEGENSTÄNDE SELBST FRAGLICH WIRD. WENN DAS LEBEN ES SO MIT SICH BRINGT, SIND DIE MENSCHEN GEEIGNETER ALS GEGENSTÄNDE BETRACHTET ZU WERDEN ALS DIE IM HERKÖMMLICHEN SINN GENOMMENEN GEGENSTÄNDE. DIE SCHÖNE FRAU IST EIN SCHÖNER GEGENSTAND, DEN MAN SICH ANSCHAUT; DER VERLIEBTE – EIN UNTERJOCHTER, LAHMER GEGENSTAND, DER EINEM STEIN GLEICH IN DEN ANDREN MENSCHEN STÜRZT. ES IST GLEICH, IN WEN MAN SICH VERLIEBT; VIELSAGEND IST ES ABER, DASS WIR VOM GEGENSTAND DER LIEBE SPRECHEN.

Aus: László Földényi F. über El Kazovszkij (2000. November/1991)

Hommage à Kandinsky 2.
Bp. Fener G. 1991/1992

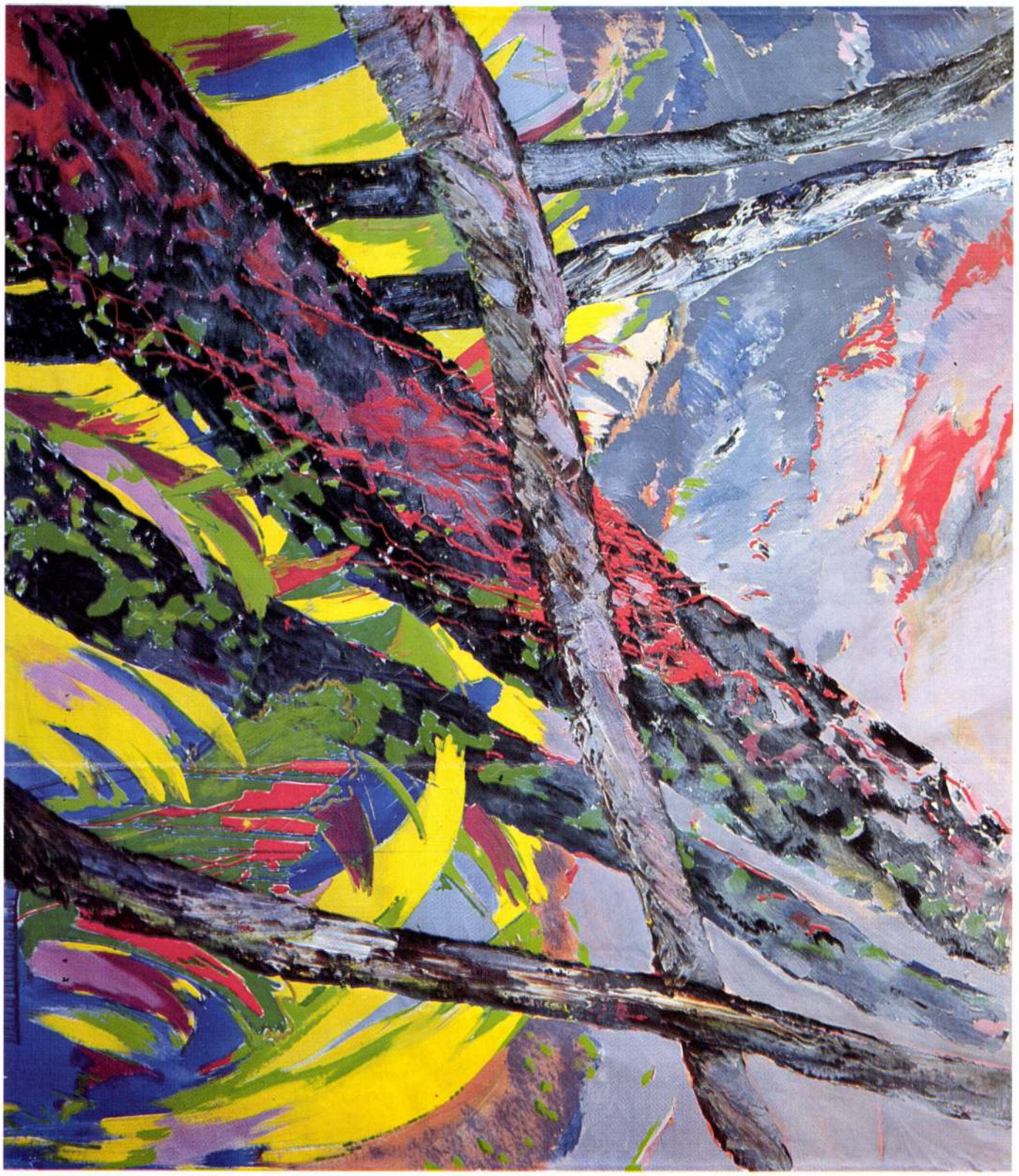

Tisztelettel meghívom Önt a
VÁRFOK 14 GALÉRIÁBA
1996 november 28 - án, csütörtökön 18 órától 20 óráig

EL KAZOVSZKIJ

festőművész kiállításának megnyitójára

Ugyancsak meghívom december 31-én 15 órára, amikor
FORGÁCS ÉVA
művészettörténész szavaival bezárjuk a kiállítást.

A kiállítás december 31 - ig tart nyitva,
keddtől szombatig 11 és 18 óra között.
Szünnap : vasárnap és hétfő

VÁRFOK 14 GALÉRIA
H - 1012 Budapest, Várfok u. 14.
Tel. / Fax: 115 - 2165
Szalóky Károly

Forgács Éva: El Kazovszkij
című könyvének dedikálása a galériában
december 19 - én 17 órától 19 óráig.

A galériát és a megnyitót a CASUS és a BUDAPEST BORTÁRSASÁG támogatja

El. Kazovszkij

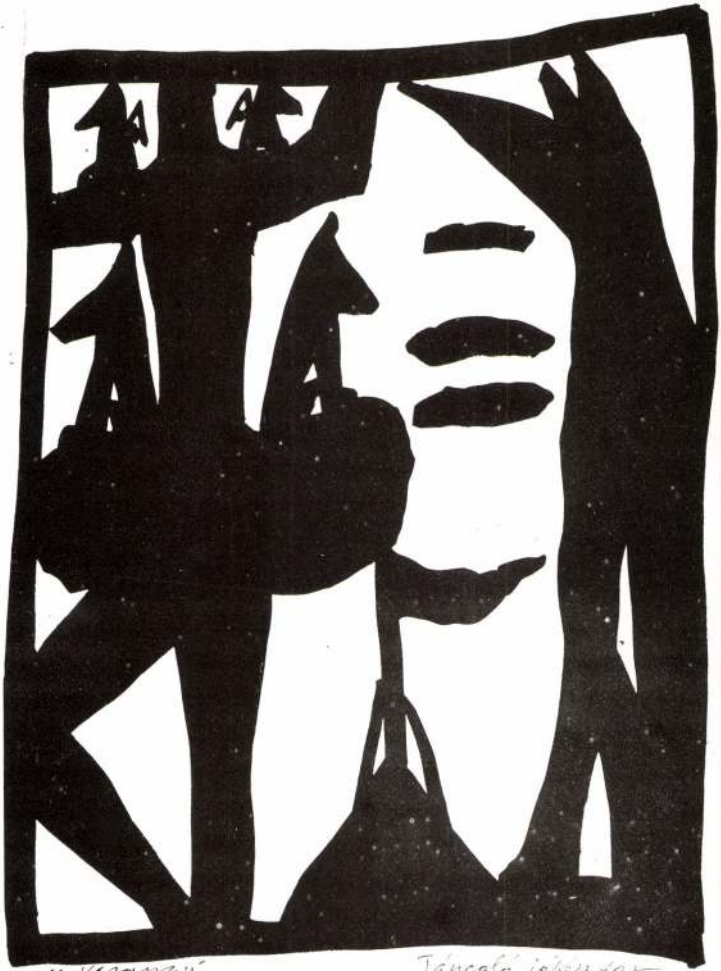

Táncoló jóparasz

EL KAZOVSZKIJ

Kiirastuli VIII. 1991 Öljy kovalevylle

18. 9.—11. 10. 1992.
Avajaiset 17. 9. klo 18—20

Unkarin kulttuuri- ja tiedekeskus, Paasivuorenkatu 4—6 A 3. krs, 00530 Helsinki, puh. 750 866.
Avoinna ma—pe klo 9—16, la klo 11—13.

El Kazovszkij

El Kazovszkij syntyi Leningradissa (Pietarissa) mutta on lapsesta saakka asunut Budapestissa. 1970—1977 hän opiskeli Unkarin kuvataideakatemiassa. El Kazovszkij toi installaation Unkarin nykytaiteeseen uussubjektivismin ja uusherkkyyden samettivallankumouksen aikoihin. Hän on alusta lähtien erottunut muista omaperäisine näkyineen ja kosmisine perspektiiveineen. Vuodesta 1977 hän on esiintynyt performanceineen, installaatioineen ja maalauksineen niin unkarilaisissa kuin ulkomaisissakin näyttelyissä. Hänet tunnetaan erityisesti voimakkaista koira- ja shakaali-hahmoistaan ja lavastuksenomaisista ekspressiivisistä aavikkomaisemistaan.

El Kazovszkij
H-1051 Budapest
Dorottya utca 11

Palkinnot

1980 Piirustus- ja pienoisveistos-näyttely, Tata
1982 ''Perinne'' I, II, Székesfehérvár
1980, 1981, 1982, 1983 Unkarin nuorten kuvataiteili-joiden studio, Budapest
1983 Kevätnäyttely, Salgótarján
1980—83 Derkovits-apuraha
1983 Derkovits-palkinto
1984 Triennial of Scenery and Costumes, Novi Sad, Jugoslavia

Tärkeimmät yksityisnäyttelyt

1978 Fészek Galéria, Budapest
1979 Stúdió Galéria, Budapest
1981 Pécsi Galéria, Pécs
1983 Mücsarnok, Budapest
1985 Third Eye Centre, Glasgow
1987 Nieuwe Kerk, Amsterdam
1988 Kiscelli Múzeum, Budapest
1989 Artists' Space Gallery, Galerie Kelly, Heidelberg
Janus Pannonius Múzeum, Pécs
1990 Mücsarnok, Budapest
1991 Kecskeméti Képtár, Kecskemét
1992 Várfok Galéria, Budapest
Uitz Terem, Dunaújváros

Tärkeimmät yhteisnäyttelyt

1981 XIIe Biennale de Paris, Manifestation internationale des jeunes artistes, Centre Georges Pompidou, Paris.
1983 Tendencias de la Esculture Hungara Contemporanea, Direction General de Bellas Artes, Madrid.
1985 Contemporary Visual Art in Hungary, Glasgow.
3rd Triennale Fellbach. Kleinplastik, Schwabenlandhalle, Fellbach.
1987 Zeitgenössiche beldende Kunst aus Ungarn, Galerie der Künstler, München.
Contemporary Hungarian Fine Arts, Jerusalem, Tel-Aviv.
Mücsarnok, Budapest.
Aktuelle ungarische Kleinplastik, Muzeum für Kunst und Kulturgeschichte, Dortmund.
1989 AVANTGARDIN LOPPU, István Király Múzeum, Székesfehérvár.
1991 Metaphor, Kennesaw State Collage Art Gallery, Marietta, Georgia, USA.
Budapest! Contemporary Hungarian Art, Royal Hibernian Academy Gallagher Gallery, Ely Place, Dublin
1991—93 Free Worlds — Metaphors and Realities in contemporary Hungarian Art. Art Gallery of Ontario, Toronto.
Art Gallery of Windsor.
Oklahoma City Art Muzeum.
Musée d'art contemporain de Montreal.
Art Gallery of Nova Scotia, Halifax.
1992 KOLUMBUKSEN MUNA, unkarilais-latinalais-amerikkalaisen nykytaiteen näyttely, Palme-ház/Mücsarnok, Budapest

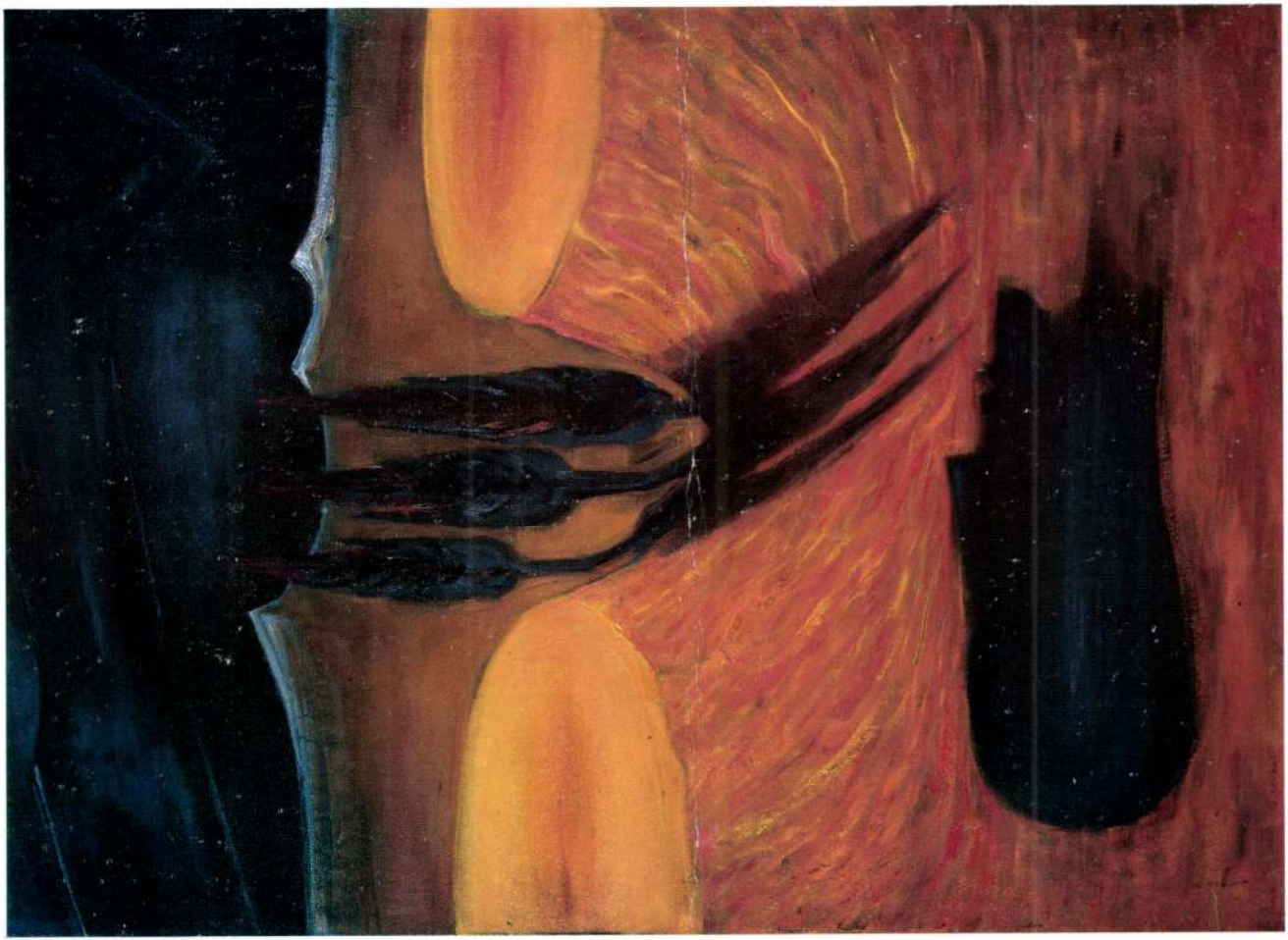

El Kazovszkij : PURGATÓRIUM VI.
PURGATORY VI.
1990. 180 x150 cm , olaj , vászon , oil, canvas

E L K A Z O V S Z K I J

Vernissage április 2-án pénteken 18-21-ig

Kiállítás április 3-tól május 5-ig

NYITVA: HÉTFŐTŐL PÉNTEKIG 11-19 ÓRÁIG, SZOMBATON 11-14 ÓRÁIG

DOVIN GALÉRIA
1052 BUDAPEST, HARIS KÖZ 1.
TEL: 118 - 3524, 118 - 3574

EL Karovsky

DOVIN

EL KAZOVSZKIJ

részlet / detail: Purgatórium XXXVII. (Sivatagi állomás kötéltáncossal) / Purgatory XXXVII.

"EMELETES CSENDÉLETEK"

VERNISSAGE SZEPTEMBER 6-ÁN 18-21 ÓRÁIG
20 órakor bevezetőt mond Nádasdy Ádám nyelvész, költő
DOVIN GALÉRIA
1052 BUDAPEST, GALAMB U. 6.
TEL.: 118-3673, 118-3659
FAX: 118-3659
NYITVATARTÁS:
KEDDTŐL PÉNTEKIG 12-18 ÓRÁIG
SZOMBATON 11-14 ÓRÁIG

EL KAZOVSZKIJ KIÁLLÍTÁSA SZEPTEMBER 6 - OKTÓBER 30.

EL KAZOVSZKIJ
FESTŐMŰVÉSZ KIÁLLÍTÁSA

Pilinszky János, aki még egy sokkal éretlenebb El Kazovszkijt ismert és becsült, mint a mai, egyik nyilatkozatában arról szól, hogy „a legnehezebb ünnepet kreálni". Még nyomatékosabban: „A világ egyik legnehezebb dolga egy ünnepet megteremteni." Majd kimondja: „Az ünnepben (ma) tulajdonképpen az elveszett ünnep fáj ... Ma úgy vagyunk a Karácsonnyal és ugyanúgy a többi ünneppel is." A laikus világ – ezt már én mondom –, folyton megkísérli, hogy a keletkezett űrt művészettel töltse ki. Ebben a koholt pozícióban azonban a legtehetségesebb alkotás is maga a parvenűség.

Ez az, amit Kazovszkij zseniálisan elkerül.

Szó sincs róla, nem azt mondom tehát, hogy egy-egy esemény – kiállítás festményekből, tárgyakból, színpadi díszletek fotóiból, vagy emberekből, mint az ismeretes „panoptikumok", – amelyet Kazovszkij jóvoltából megélünk, maga az univerzális ünnep, amit elvesztettünk. Hanem csak azt, hogy résztvevőként mindig úgy érzem, mintha a meghatározó, nagy ünnepek küszöbén történne, pár nappal Karácsony vagy Húsvét előtt. Amikor valaha illett összeügyetlenkedni valami kis iskolai színielőadást, amatőrök adta koncertet, egy félénk fiú vagy kislány szavalni mert, és az ember természetesnek tartotta, hogy Pogácsa Petin, vagy mit tudom én kin, aki hétköznapokon mellette ült az iskolapadban, aranypapírból készült korona van. Így hitelesek El Kazovszkij jelmezei és díszletei. Mert ez a korona tudott és tud ragyogni, mivel az univerzális ünnep előjátékának koronája: csak annyi, amennyire a művészet hivatott.

Természetesen az itteni felvételeken látható díszletek, jelmezek rendkívül artisztikusak. De hát jutott volna valakinek is eszébe az a „művészi bravúr", hogy az említett kisfiú korona helyett sildes sapkát viseljen?

Persze, a világ realitása mégis az utóbbi, ezért joggal is kérhetik számon: ott van-e Kazovszkij nyiltan vállalt csillogása, karácsonyfa pompája mögött ez a zsíros sild? Magában foglalja-e?

Most csak egy színmű díszleteit meg jelmezeit látjuk és minősítjük a fotók alapján, de talán nem visszaélés Kazovszkij egész munkásságán belül szemlélni őket. Nos, vajon mikor fut végig e halálosan elegáns fekete-fehér kockás márványpadlón a patkány? Melyik pillanatban? Mikor halljuk körmei koccanását? Mondhatni: szüntelenül. Ez a gőg a teljes szétesés gőgje, ez az elegancia a kanális eleganciája. És így adekvát magával a darabbal, amelyet szolgál, habár nem szolgálja ki, nem lakájkodik neki, szuverén marad. Vagy nem ennek a szuverenitásnak szólt-e a taps a harmadik felvonás nyitópillanatában, mikor a függöny felment, de a játék el sem kezdődött még? Hogy szólhatott volna annak, ami csak utána következett?

Amikor először találkoztam Kazovszkij művészetével, a Kertészeti Egyetemen rendezett második panoptikumán, utána azt mondtam neki, Te, úgy élveztem, mint egy gyerekkori karácsonyfagyújtást. És ő biztosan nem venné szívesen, hogy így nyilvánosan beszélek a dolgairól itt, ha akkor meg nem érti, hogy én egy karácsonyhiányban szenvedő világ, sőt, az antikarácsony világának csillagszóróit és üvegdíszeit láttam meg, vettem észre nála, általa, vagyis tulajdonképpen egy horrorrá változott mennyországot. A kisfiú, aki az aranypapírból készült koronát viseli, rendszerint lázas, ahogy a valóságban Kazovszkij jégkockafényű, kimérten előkelő díszletei is azok. Mikor a próba után, ahol először láttam őket, a szolnoki színház lepusztult nézőteréről néhányadmagammal fölmentem közéjük a színpadra, elképesztően rozoga, vacak, szakadékony környezetben találtam magam, egy jobb házibulin nincs annyi szemét, mulandóság, mint ami ott körülvett, meg recsegett a lépteink alatt. És mégis: irigylem a cipőtalpamat, amiért járhatott rajtuk.

Rubin Szilárd

János Pilinszky, who had once known and esteemed a far more immature El Kazovszkij than that of today, declared in a report „the most difficult thing is to create holiday". More expressively: „One of the most difficult things in the world is to produce a holiday." Then stated: „Celebrating holiday (now), actually, the loss of it pains ... This is the case of Christmas and likewise the other holidays." I think, the lay world tries again and again to fill the space up, that came into being, with art. However, in this fabricated situation even the most outstanding work seems to be parvenu.

That is what Kazovszkij can skilfully avoid.

I do not say, it is out of the question, that any episode of Kazovszkij's activity – an exhibition presenting objects, paintings, photoes of stage sets or men such as the wellknown „wax-works shows" – should be that sort of universal holiday we have lost. But I feel, looking at her works as a participant, it happens some days before the significant holidays like Christmas or Easter. Looking at her works I remember the time when it was proper to blunder some kind of theatrical performance in the school, or a concert played by amateurs. I remember the time when a shy boy or girl dared to recite a poem, and we found it reasonable that Bobby Brown, or as you like, who was sitting next to you in the school-bench on weekdays, wore a gold-coloured paper crown. El Kazovszkij's costumes and stage sets are authentic in this manner. Because, this crown could and can glitter for it is the crown of the prelude to universal holiday, no more and not less than art is destined for.

Certainly, the costumes and stage sets that can be seen in these photoes, are very artistic. However, is there anyone to create such an „art virtuosity" by putting a peaked cap, instead of a crown, on the above mentioned boy? Naturally, the cap represents the reality of world, and in this case one may demand an explanation: does Kazovszkij's repertoire involve that greasy peak besides the splendour of the Xmas-tree, and all the glitter she frankly assumes?

Now, looking at the photoes, we can see and qualify the settings and costumes of merely one performance. Perhaps, there is not any abuse in considering them within the complete limits of Kazovszkij's activity. Well, when will the rat run through this deadly elegant black-and-white squared marble floor? In which moment? When shall we hear the clatters of its claws? Needless to say: unceasingly. This sort of elegance is the elegance of drains, this sort of pride is the pride of total collapse. And it is the way to be adequate with the play it serves, though it does not dance attendance on the performance, it is not a lackey-role, it can remain sovereign. The applause greeted this sovereignity in the opening moment of the third act when the curtain rose but there was no play yet. This applause had greeted the sight whatever came after it.

Meeting first Kazovszkij's art, at her second „wax-works show" staged in the University of Horticulture, I told her: „Look, I have enjoyed it just like lighting the candles on the Xmas-tree in my childhood." Sure, she would not like it to talk about her works in public, but at that time Kazovszkij understood that I have lived in a world being in short of Christmas, and what was more, I have seen and noticed, with and by her, the sparklers and glass-works of the world of anti-Christmas, namely a heaven that had turned into horror.

The little boy who wears the gold-coloured paper crown is regularly feverish quite like Kazovszkij's stage sets in reality, those coolly distinguished works sprayed with the light of iceblink. When I saw them first at the rehearsal, and went up myself and several others to stage from the ruined auditorium of Szolnok Theater, I found an unbelievably shaky, wretched and torn environment around me. There is less rubbish and transiency after a crazy party than all those we were sorrounded and the fallen objects were crackling under our steps. Nevertheless, I am envious of my soles for they had the chance to touch them by that walk.

Szilárd Rubin

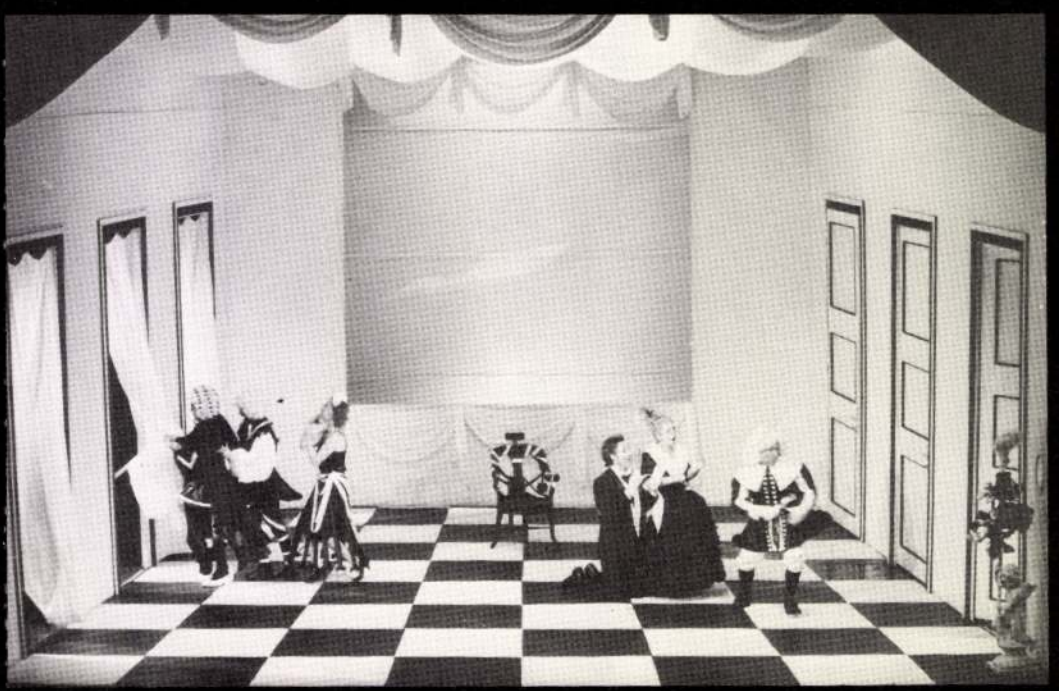

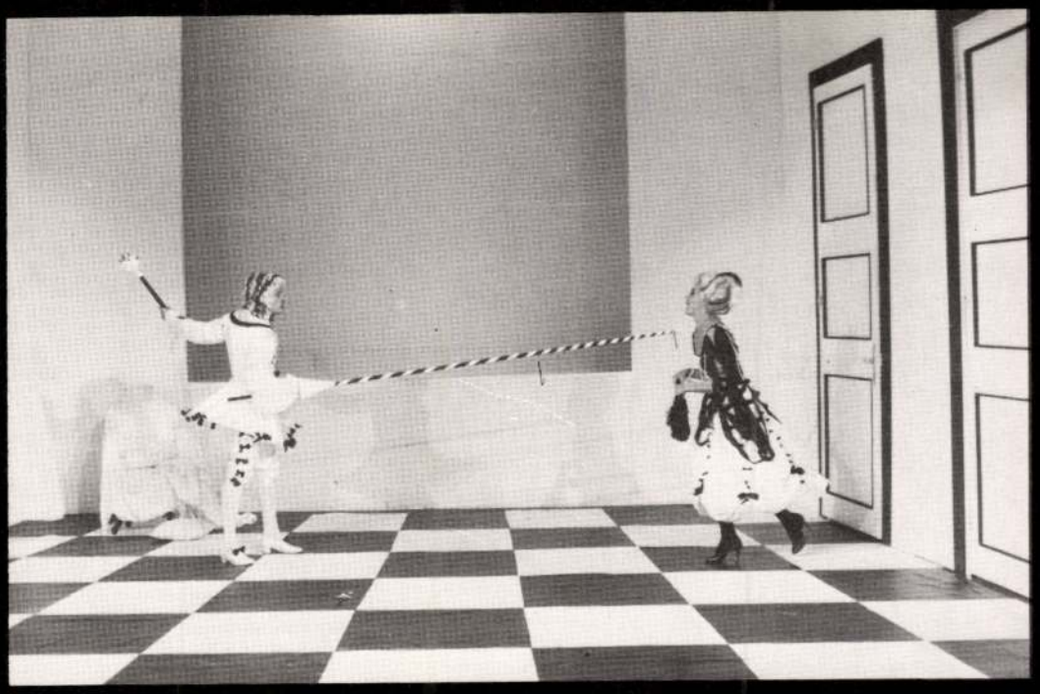

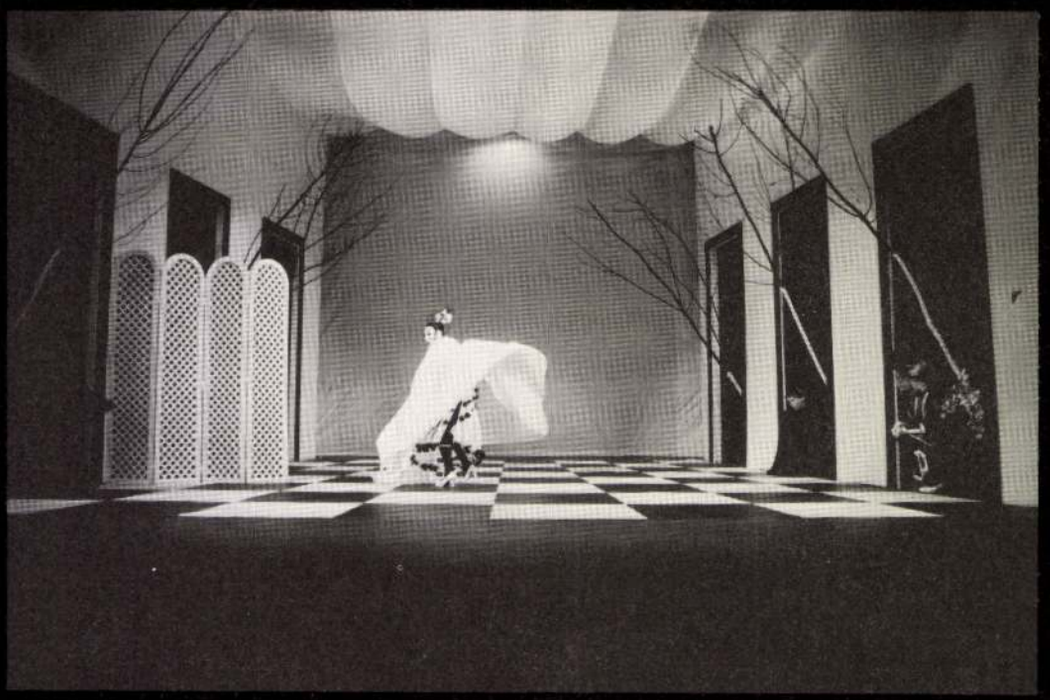

Szolnoki Szigligeti Színház
Beaumarchais: „Figaro házassága, avagy egy bolond nap”
vígjáték három felvonásban
Rendezte: Szikora János
Díszlet és jelmez: El Kazovszkij
Jelmezasszisztens: Király Tamás
Szcenikus: Varga György
Szereplők:
Nagy Gábor
Bajcsay Mária
Vallai Péter
Takács Katalin
Szendrey Ilona
Somody Kálmán
Szoboszlai Éva
Tóth József
Fekete András
Angster László
Árva László
Dutkon Mária
Kiss T. István
Bemutató: 1984. szeptember 30.

Kiadja a Műcsarnok
Felelős kiadó: Hidvégi István igazgató
A katalógust szerkesztette:
Jerger Krisztina és Wellmann Nóra
A borítót tervezte: Ducki Krzysztof
Fordítás: Kozák Csaba
Fotók: Szoboszlai Gábor
A kiállítást rendezte: El Kazovszkij, Jerger Krisztina
A katalógus a Művelődési Minisztérium Színházi Osztályának anyagi hozzájárulásával készült.
Ára: 30,– Ft
ISBN: 963–7161–09–0
MAHIR – Zalai Nyomda Zalaegerszeg 84 1649 o

El Kazovszkij
festőművész kiállítása
1984. május 4–27.

Fényes Adolf terem, Budapest

REPRODUKCIÓK, RAJZOK

(Időrendi sorrendben)

cikkekről — boseges válogatás tá-

El Kazovszkij

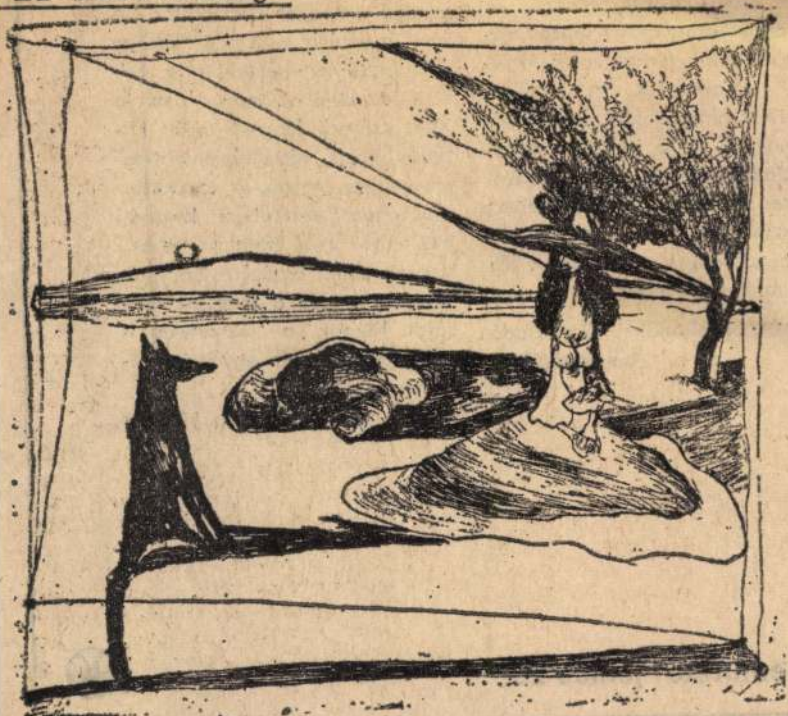

El Kazovszkij: Hölgy kutyával

Élet és Irodalom, Bp. 1975. junius 21.
XIX. évf. 25. sz. 7. lap.

1975. JÚNIUS 21.

elfogadni az ide-

az árulás, a főúri intrikák és az önző hatalomvágy tobzódásában akadtak férfiak, akik életüket, vagyonukat, szerelmüket, mindent alárendeltek a haza védelmének. Az ő sorsukon, lélekzetelállító kalandjaikon, szenvedélyes szerelmi vívódásaikon keresztül tárul elénk az akkori forrongó lengyel nemesi világ romantikus légköre..."

(A Szépirodalmi Könyvkiadó ismertetőjéből)

katona száguld el; egyenruháik és kellékeik múzeumokban őrzött eredeti darabok másolatai. A film forgatása előtt és közben a rendező történészeket is bevont munkájába, hogy a film a XVII. századi lengyel–svéd háború hiteles, történelemhű megelevenítése legyen. A czestochowai kolostor vezetői a korabeli interieurök és a hatalmas értékű kincsek rendelkezésére bocsátásával segítették a rendező munkáját. Maguk a szerzetesek is részt vettek a film egyes jeleneteiben."

(Film, 1972/2.)

Bemutató: június 26.

Elena Kazovszkij

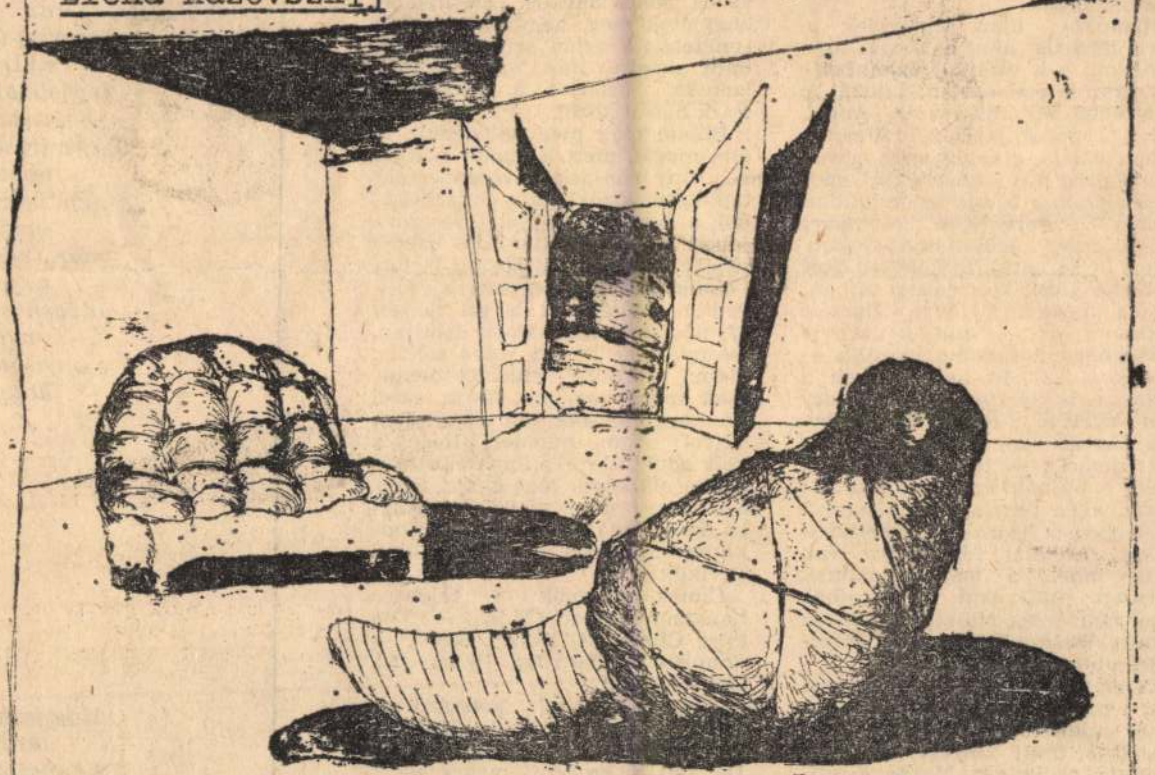

Élet és Irodalom, Bp. 1975. junius 7.
XIX. évf. 23. sz. 16. lap.

Elena Kazovszkij: A lárva

is, vélte, talán inkább minthá a „Márta" könnyed dallamai ízesítenék a levegőt, s megszorította Harriet karját.

Homokos úton lépkednek a parti teraszig, ahol a karcsú tornyocskák s a virágzó jázminbokrok körül panaszosan jajong a Temzéhez hű sirálysereg. Angol világ ez, gondolja, Händel Messiásának világa, a sajtos torta, a vesés puding s a kísértetekkel spékelt éjszakák kicsit valószínűtlen világa. De szerencsére most nyári dél zümmög körülöttük, s szokatlanul forró napsütés köszönti őket ebben a kicsit szürrealista tájban, ahová kihozta a lányt, Harriet Penmont, aki — mint a neve is kétségbevonhatatlanul igazolja — Walesből szökött meg nemrég a számára is riasztó, s teljesen idegen nyelvet beszélő Londonba. Így hát két idegen fiatal találkozott nemrég — idegenben. Talán ezért is bújnak úgy össze most az asztalnál, a hársfa árnyékában, a melegben is gőzölgő teáscsészék fölött. London félóránvira van csak innét, s mégsem tudnak egészen megszökni a városból, ahol már hetek óta piros és kövér almok ízesítették minden közelharc után az éjszakáikat.

A richmondi Temze gyöngyszínű, a parton minden piros és zöld, csak a kocsmáros bőrköténye lilásbarna, mint a nyers borjúmáj. Hangja pedig egy Marke király, egy Sarastro, egy Mefisztó vagy egy Sir John Falstaff zengő basszusa, amint hunyorogva átveszi a rendelést.

Életük, ez a romantikus mozgalmasság, ez a tagolatlan egység, az egész. Csak az a fontos, hogy tizenkét hetesnél ne legyen idősebb", tette még hozzá hunyorogva és gébics hangon. „De inkább hagyjátok meg, hagyjátok meg!" ismételgette aztán szünet nélkül, mint ahogyan most ez az eszelős kakukk üzenget a Richmond Park hársai közül.

Pillanatokig még boldognak is érzi magát, mert a madár hangja s a lány bőrének hűvösen érzéki tapintása kizökkenti gondolataiból, s nem tévelyeg élete őserdejében, de beteg öröm ez, s hamar elhervad. Talán túl sokáig tartott köztük, gondolja, egyszerre csüggedten; kalandnak is túl hosszú itt, ahol naponta hatszor teáznak. De miért ne tartott volna sokáig, hiszen élvezettel lubickolt benne, csak éppen nem *így* akarta, ezzel az Anglesey-ből jött Harriettel, akivel olyan bűnösen fölényes volt eddig, de e pillanatban boldogan alázkodik meg előtte. Szép, egészséges, piros szavakkal akarja megmondani azt, amit mindketten tudnak, mégsem hiszi egyikük sem.

Címek rajzanak a fejében: Langham Street Clinic, — The Parc Clinic, 14. Seagry Road, — Conniston Nursing Home, 22. Crofton Road.

„Száznyolcvantól kétszázötven fontig", suttogja aztán Harriet: — Csakugyan sok, gondolja ő is. De akit a krokodil megragadott, azt nem engedi ki a fogai közül. „És legfeljebb tizenkét hetes lehet", folytatja Harriet. Kesernyés, cinkos mosollyal néznek egymásra. Talán haza kellene mennie a lánynak, ott talán olcsóbb, igaz,

sétálni az utc
(ez lett a fixa id
az Illatos ú
azon az útvonalon
nül) (egy kön
legjobban olvasni
vasásba mene
újra írásba hajszo
olvasásra búj
nem is tudom mi
magam hogy
már tudom a vé
a rossz olvas
olvashassak elolv
magam olvas
elolvashatatlan la
hogy kinyíljo

Jaj

Hányszor ugrott
téren az u
hányszor hogy el
között (mert
szeretni indulók
nem halottat
élőnek tettetik n
k o z v a v e s

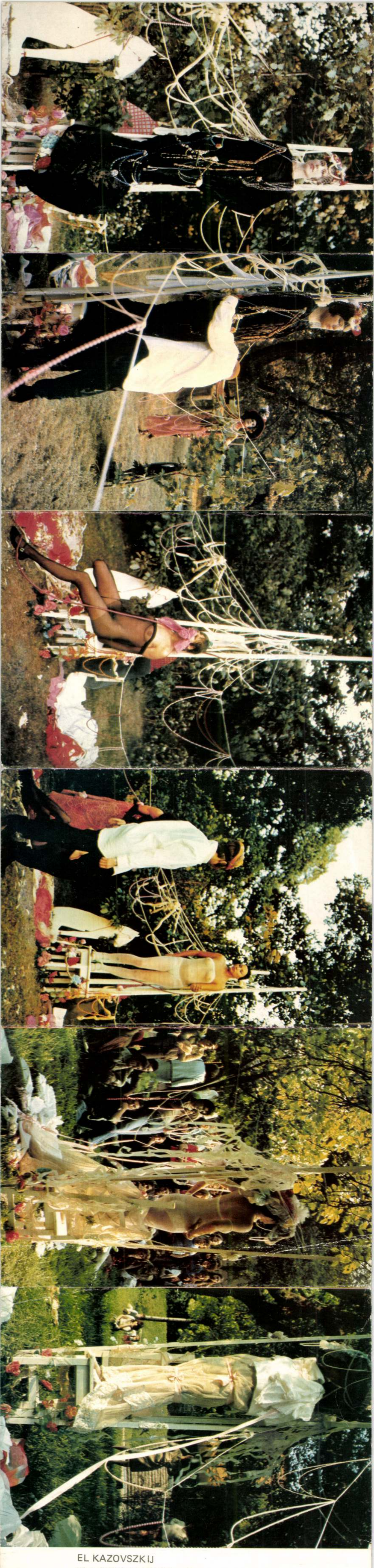

EL KAZOVSZKIJ

„MONUMENT DE GALATHEA" N–1,2,3 etc.

Budapest, 1978.

EL KAZOVSZKIJ

Musée d'Art Moderne
DOCUMENTATION
BIBLIOTHÈQUE
de la Ville de Paris

El Kazovszkij

rajza a 60. oldalon

Valóság 1976/4

a parkot a felszabadulás után, a szabadság első lélegzetvételével, üzem hatalmas hűtőtornyától. lassan eltemetődő múlt. A múlt tizenöt éven belül, hogy Szabolcs
Mintha vízesésből, úgy zúdult alá maradjon csak hangulat. a fejlett szocialista megyék szint-

El Kazovszkij

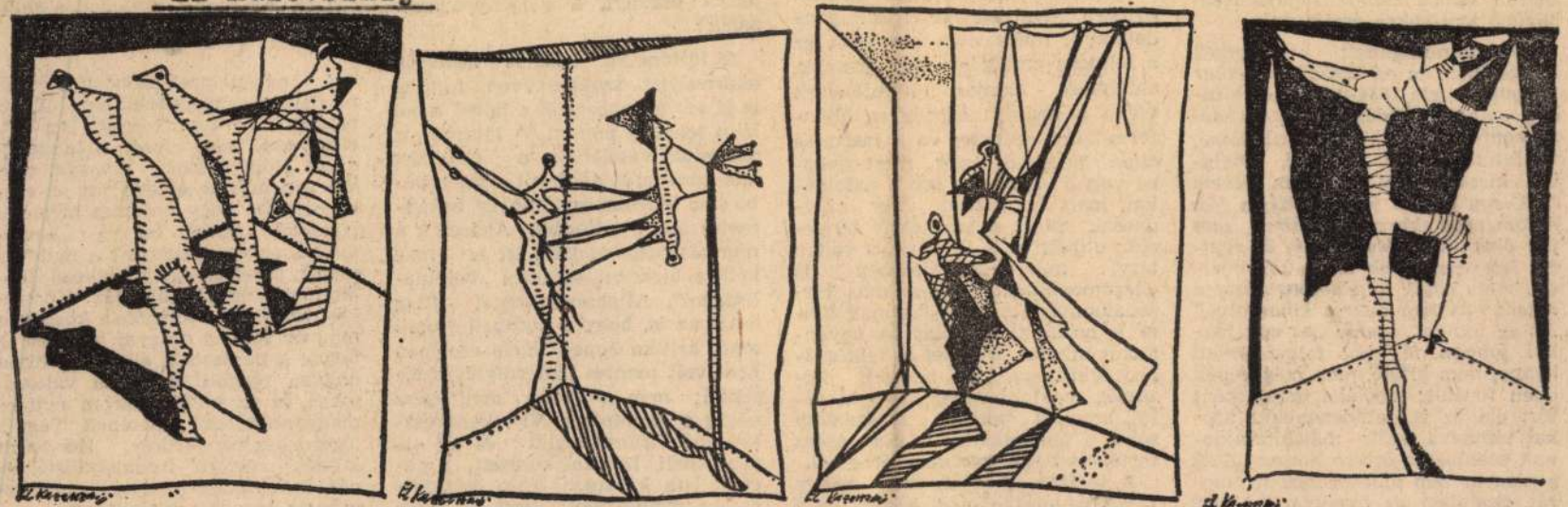

El Kazovszkij: Mozgás

...dalmasai, az örökös önvád, a gyanakvás a mága fajta értelmiségiekkel szemben — ennek a jele. Igazán csak a baloldaliságát kétségbevonó kritikákra érzékeny.

Forradalmiságának nemzeti hangsúlyain is ez érződik. *„Ember vagyok* — írja 1934-ben — *és minden ember, minden nép szenvedése egyformán fáj. Ha családomé, nyelvtestvéreimé, a népé, amelyből kiszakadtam, melyben élnem kell, egy fokkal jobban fáj: a fájdalom még ebben az esetben sem fog elvakítani. Megvetem, és semmi jót nem várok olyan törekvéstől, mely egyik nép boldogulását a másik rovására akarja kiharcolni."* Az az indulat, amely *„az egy fokkal jobban fáj"*-ból felgyülemlett benne, nem kifelé, nem más népek ellen fordult: szociális indulatként tört elő az is, mindenekelőtt azokat támadva, akik magántulajdonuk szentségét őrizve konzerválták a magyar nép többségének nyomorát. Szemben az irredentákkal azt

Nem lehet csodálkozni azon, hogy a Horthy-rendszer Illyést a felforgató elemek között tartotta nyilván. De azon is el kell gondolkodni, miért nem bizonyult ez a felfogás annak a platformnak, amelynek alapján létrejöhetett volna a nemzeti egység az ellenforradalmi rendszer és a fasizmus ellen. Nemcsak azért, mert gyenge volt a szervezett erő a baloldalon, mert hiányoztak, vagy hiányosak voltak a szubjektív tényezők; objektíve is illuzórikus volt a terv, helyzetmegítélésében is ellentmondásos: minden más társadalomnál elmaradottabbnak ítélte a hazai állapotokat és ugyanakkor minden átmenet és felkészülés nélkül egy olyan nemzeti közösség megteremtését tűzte ki célul, amelyet polgári társadalom soha, a szocializmus is csak egész történelmi korszak után érhet el.

A metszés módját, azt, ahogy Illyés egymásba oltja a népi és a

osztályszemlélet korlátait a szocializmus azzal, hogy *a* népnek, sőt *a* nemzetnek keresztelt volna el egy másik osztályt, a szegényparasztságot?

A történelmi tudatra nevelést, akármilyen szuggesztíven fejtette is ki ezt a koncepciót a költő, ezzel nem lehetett pótolni. A látszólagos szélesítés valójában a szűkítést kanonizálta. A népfront eszmekörébe sem lehetett egykönnyen bekapcsolni ezt a felfogást. Akárcsak a munkásmozgalomban, itt is meg kellett birkózni egyfajta „baloldaliassággal". Alighanem ezzel függ össze az is, hogy a korabeli marxista kritika éppen Illyés esetében nem volt mentes hangsúlytévesztésektől; nem gondolta még egész végig a Komintern VII. kongresszusának irányvonalát és ott is jobboldali hibákat keresett, a nacionalista kurzussal való összejátszásra gyanakodott, ahol a sze-

ezt a világot...! A hetyke bizonyosság, amelyet Illyés humorának Pandora-szelencéjéből elővarázsolt, csak stiláris remeket szült.

●

A nép-nemzet-azonosítás felől próbáltam megközelíteni Illyés mozgásának öntörvényét. Az *„Itt élned kell"* első részét, a felszabadulás előtti írásokat olvasva, persze sok más is eszébe jut az embernek. De hogy érdemes kiemelni gondolatvilágából ezt a komplexust, abban megerősít a második rész is, amelyre egy következő alkalommal még visszatérnék. Korszakos változások történtek közben a magyar nép, a magyar nemzet és benne a parasztság életében. Illyés hogyan reagált ezekre a változásokra, ez az utóbbi három évtized magyar szellemi életének egyik legérdekesebb kérdése. Bonyolult kérdés, amellyel irodalomtörténetnek és kritikának eddig is volt, ezután is lesz mit foglalkoznia.

El Kazovszkij

El Kazovszkij: Színpad

Élet és Irodalom, Bp. 1976. okt. 23. XX.évf.43.sz. 2.lap

VISSZH

Tárgy: helyre-igazítás

TÖRTÉNELEM — KÍVÜLNÉZETBEN

◇

MIÉRT ROSSZ, AMI JÓ?

◇

SZOBÁNK — A NAPRENDSZER

MŰVESZET

El Kazovszkij

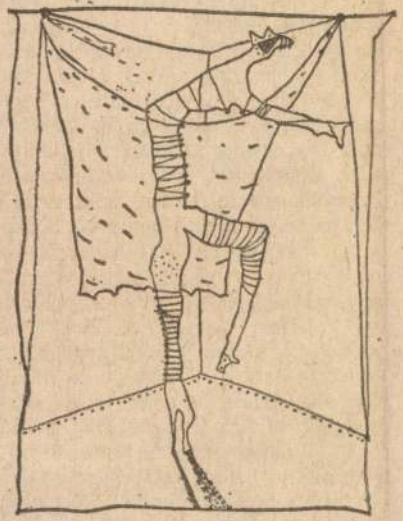

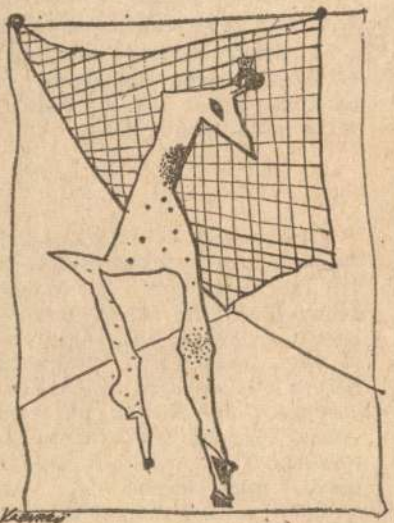

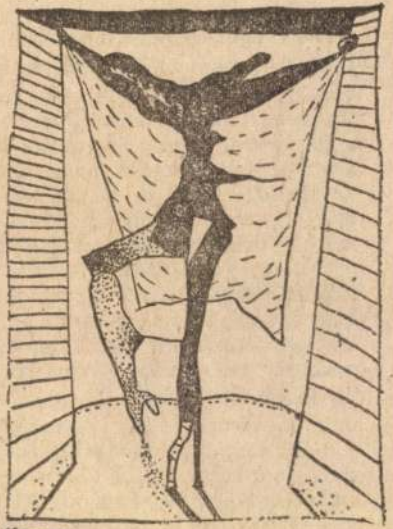

El Kazovszkij: Balerina

Élet és Irodalom, Bp. 1976. dec. 18.
XX. évf. 51. sz. 13. lap.

Zeneszerzőnk ma

Sugár Rezső

AKIT AZ ISTEN NEM SZERET?

Zelk Zoltán születésnapjára

1.

Hogy nem szeretné az isten? Ki tudja? én nem hiszem. De az emberek, az bizonyos, szeretik. Amikor még bejárt a kávéházba, nem a fiatalokra, hanem őrá mosolygott a pincérlány, az utcán ismeretlenek köszöntötték, s a kórházakban, amelyeket mostanában végigfeküdt, dédelgették, dédelgetik a szép orvosnők és ápolónők. Sőt: még az írók is szeretik. Nincs irigye; talán még a népiek és urbánusok áldatlan egyházszakadásában sem lett valamelyik tábor céltáblájává. A fiatal költők figyelnek arra, amit csinál, modernnek, sőt kortalannak tudják, esszében, versben köszöntik. Nem csak most, hetvenedik születésnapján: egy-egy új kötete megjelenésekor is. Ott van köztük.

2.

Évekkel ezelőtt azt írták róla, hogy úgy költő, ahogy a rigó rígó, vagyis — a régi mondás szerint — úgy énekel, ahogy a madár dalol. Kézenfekvő volt elfogadni a megállapítást: ha van magyar őstehetség, akkor az Zelk Zoltán. Ösztönös, szinte tudatalatti költő, aki a szavak varázsával a legmélyebb titkok felé vezet, máskor egy rendhagyó, mégis logikus inverzió döbbent rá a rejtettebb tartalmakra.

Ez a rigó nagyszerű mestereknél iskolázta fényes, hajlékony, erős hangját. Ennél az őstehetségnél nincs rafináltabb költőnk.

3.

Az, ami Zelk Zoltánnak már korai verseiben is teljes hitellel szólalt meg, ritka volt a kor költészetében, főként az akkori fiatalokéban: az a szelíd, bensőséges érzelmesség, amelyből teljességgel hiányzik az agresszivitás. Az avantgardista Zelk, Kassák tanítványa, ebben közelebb állt Francis Jammes-hoz, Tóth Árpádhoz, Szép Ernőhöz, mint mesteréhez. Vagyis azokhoz, akiket nagy érzelmeseknek, nagy elégikusoknak nevezünk. Zelk küldetése a jajongás, a panaszkodás, a részvét és a részvétkérés. Talán azért is, mert — ahogy egy közös barátunk mondta — született szegény, végzetesen az. (Ami, gondolom, nem érdem, csak meghatározottság — igaz, a rokonszenv-

hogy megpihenhetett, alig, hogy visszarévedhetett, nemegyszer nosztalgikusan, de mindig bánatosan, gyermekkorára és férfiéveire, Ilobára és a Józsefvárosra, a szatmári kertekre és a pesti kávéházakra, alig hogy utána nézhetett eltűnt barátainak, Nagy Lajosnak és Tersánszkynak, rátört a betegség. Új panaszai olyan mélyről fakadnak, s olyan csupaszon-tisztán — de ámulva mondom: olyan rafinált egyszerűséggel —, mint csak nagyjaink kései versei. A *Bekeritett csönd*, az *Ahogy a kötéltáncosok*, a *Meszelt égbolt* betegség- és halálfélelem-versei merész, meredek csúcsok a *Sirály* égig érő csúcsa után. Zelknek mindig iszonyatosan meg kellett, s ma is meg kell szenvednie a remekművekért. Tragikus sors volna ez, egy olyan emberé, költőé, akit az isten nem szeret? Az emberé talán az, de a költőé — félve, szégyenkezve mondom ki — szerencsés, nagyszerű sors.

5.

De hát most már nagy versek

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-776
1977 MÁJ 7
ÉLET ÉS IRODALOM
Budapest
El Kazovszkij

1021

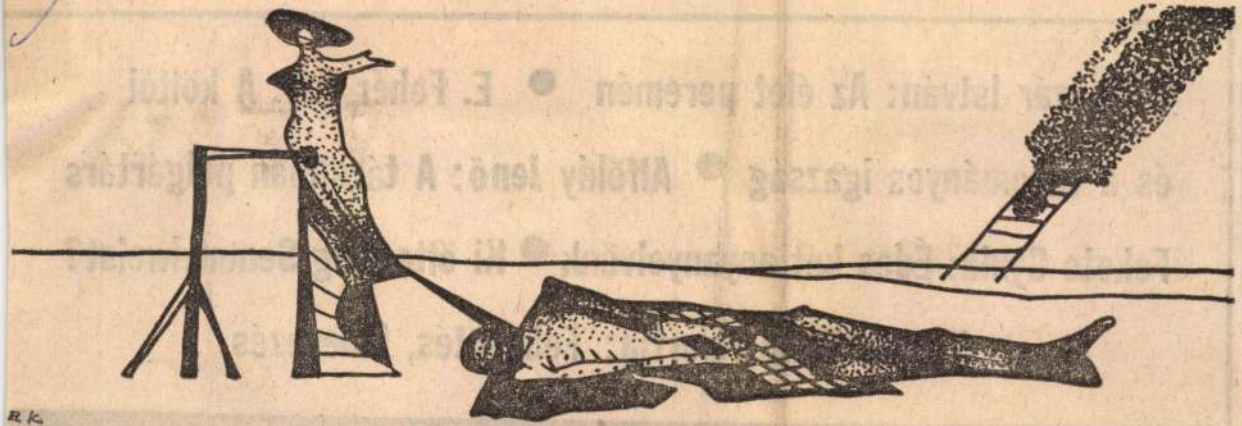

El Kazovszkij: Fétis maradvánnyal

Lázár István: Az élet peremén

és a tudományos igazság ● Alföldy Jenő: A társtalan polgártárs

Fekete Gyula: Édes két anyanyelvünk ● Ki ölte meg Semmelweist?

Tamás Ervin riportja: Felmentés, kinevezés

MK SAJTÓFIGYELŐ
MAGÁNAK HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-776
1977 MÁJ 7
ÉLET ÉS IRODALOM
Budapest
El Kazovszkij
1021

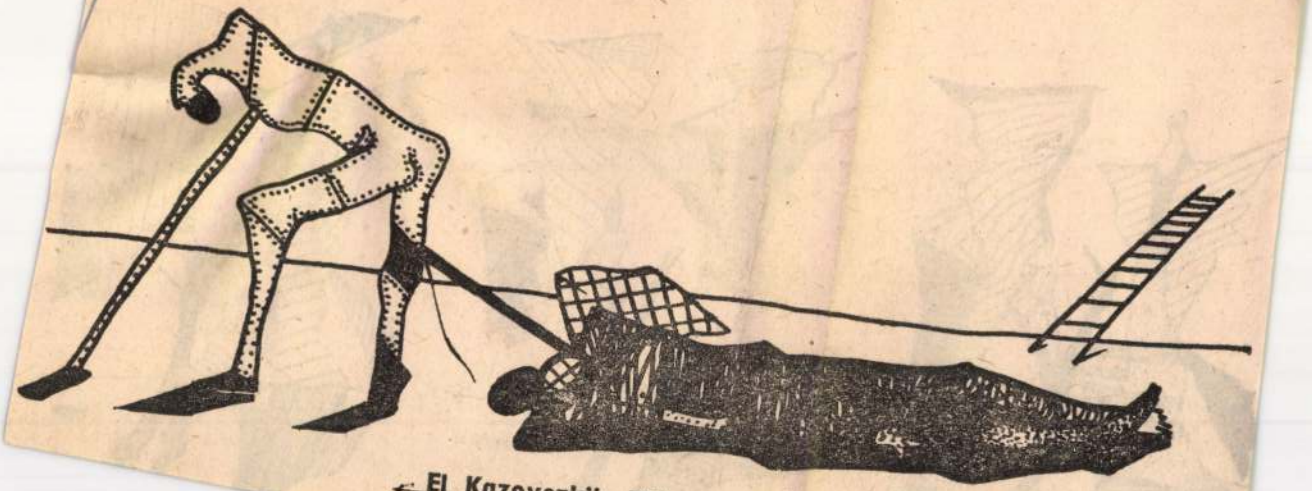

El Kazovszkij: Fétis maradvánnyal

MTI SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-976
1977 MÁJ 7
ÉLET ÉS IRODALOM
Budapest
El Kazovszkij
1021

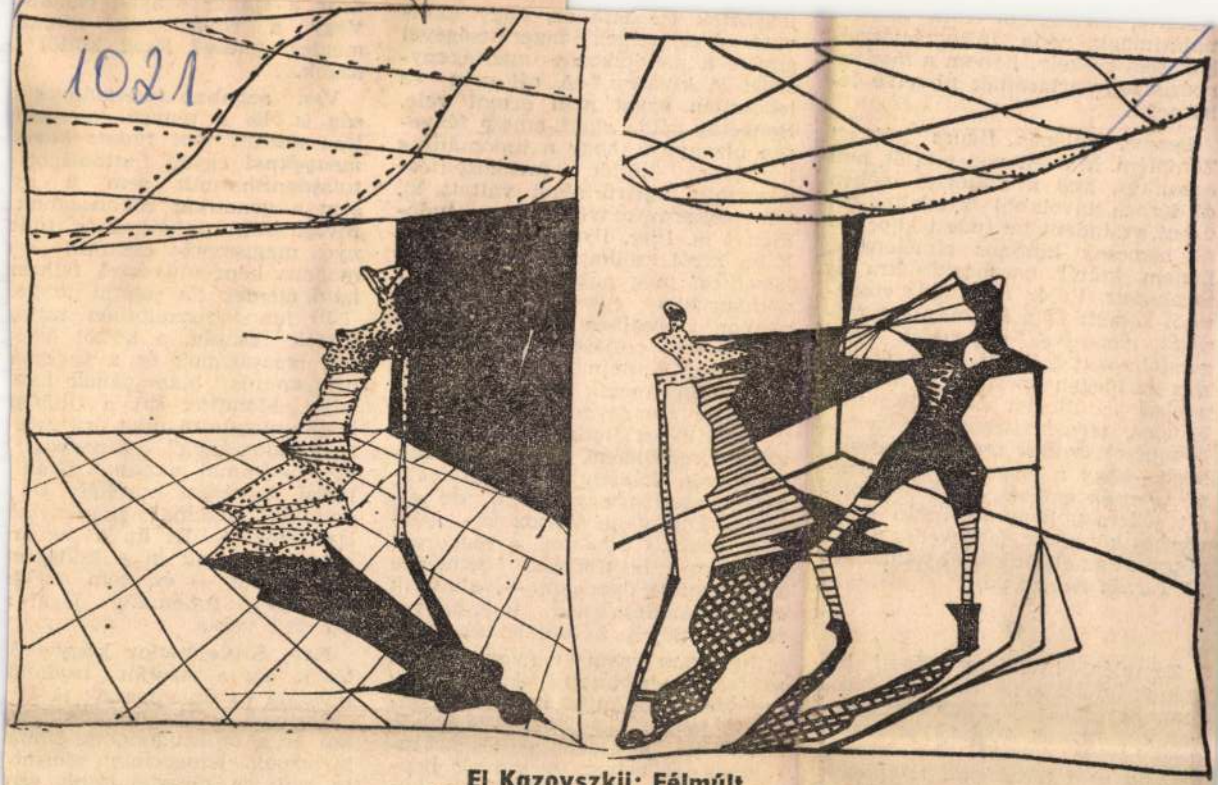

El Kazovszkij: Félmúlt

világról, történelem előtti múltról tudósítanak, noha információértékük sem csekély, hanem a modern poézis fegyvertárának részeivé lehetnek.

Persze, különös figura lehetett Zempléni. Minden vonzotta őt, ami egzotikus, ami a költészet időben és térben távolabbi birodalmaiból üzent, s mindent be tudott kapcsolni nemcsak különös elméleteibe, hanem költői hasznosításukra is törekedett. *Vikár Béla* grúz eredetiből készült Sota Rusztaveli-fordítását elemezve, ugyancsak okos gondolatokat fejteget, egyebek között az idegen versformák magyar nyelvű átültetési lehetőségeiről. Mindez, természetesen, ugyancsak bekapcsoltatott a „turáni" kultúrkörbe, hogy a török népekről már ne is essék említés. Az is Zemplénit jellemzi, hogy bejárván Ungvárt és könyékét, felfigyel az ukrán népre és az elsők között tolmácsolja Tarasz Sevcsenkót.

●

Zempléni irodalomtörténeti helyének feltárása nem az én feladatom. Egyénisége, munkássága azonban egy régi igazság aktualitására figyelmeztet: *a költői és a történeti igazság nem feltétlenül találkozik.* Tudományosan igazolhatatlan, mi több: minden alap nélküli fantaz-

jegyzetek feladata a
vasó érzelmeinek
együtt a gondolkozá
ségét is kiváltsa." A
lehetetlen egyet nem
Rengeteg példa akad
sen bizonyítja, hogy
kérdések költői
nemcsak ingerültség
de megtermékenyíte
mányt is. Igaz, ilyen
kább arról szólhatun
közelített meg public
dományosan egy-egy problémát,
nagyon is realista módon, nagyon is a tények erejére számítva. Ami konkrétan Szulejmenov könyvét illeti — ugyancsak hatalmas vitát, hogy ne mondjam: vihart váltott ki. Említi ezt Buda Ferenc is, rövid bevezetőjében. E vitának voltak olyan felhangjai is, amelyekkel lehetetlen egyetérteni, de elhangzottak olyan óvások is — például *Dmitrij Lihacsov*, a régi orosz irodalom legkitűnőbb ismerője hangoztatott ilyeneket —, amelyek éppen Szulejmenov tudományos felkészültségét kérdőjelezték meg.

Jómagam nem nagyon tudom másként értelmezni Szulejmenov hatalmas munkáját, mint egy költői látomást. Egy költő eljátszik a szavakkal. A szavak sejtéseket indítanak el benne. A szavak hangulatára, hangzására épít. Ha különböző nyelvek szavait méri ösz-

nató elemei. És semmi többel
Jó lenne tiszteletben tartan
kétféle igazság, a költői lehe
gek igazságának és a tudomá
megismerés igazságának hatá
nalát. Mondták azt a filológi
hogy „megtudni nem érdemes
gok tudománya". Bizonyos,
szép számmal akadnak ilyen
lógiai, történeti munkák. De
számmal akadnak megszívlel
igazságok is. És ha a tudom
nem vonhatjuk ki a költészet
rodalmából — ez nem azt j
ti, hogy a tudomány jogai
szűntek volna.

Nem Szulejmenov könyvérő
tázok. Ez a szovjet irodalm
feladata és ők vitáznak is err
„besenyő" és egyéb rovásírásol
kai is a szaktudomány embe
tartoznak. Ismereteim szerint
is, volt is mondandójuk err
témáról.

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 81
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

El Kazovszkij 197 MAJ .7

ÉLET ÉS IRODALOM
Budapest

1021

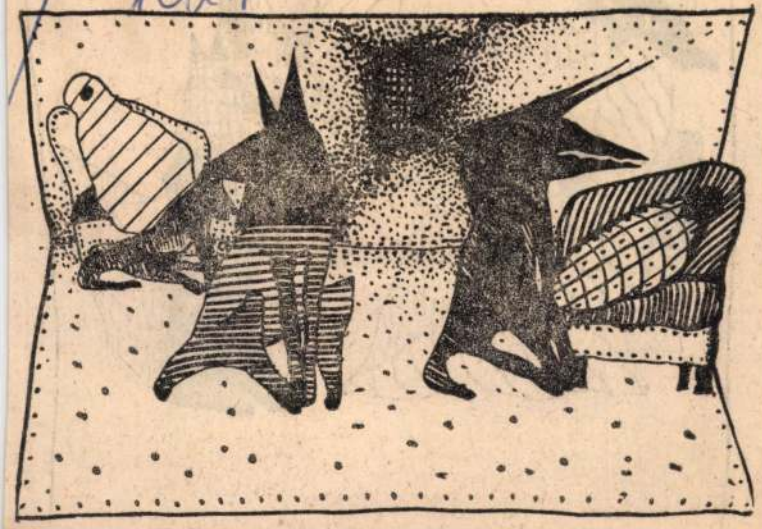

El Kazovszkij: Dzsan-féle csomagok

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 61
Telefon: 138-068, 337-748, 340-776
1977 MÁJ 7
ÉLET ÉS IRODALOM
Budapest

El Kazovszkij

1021

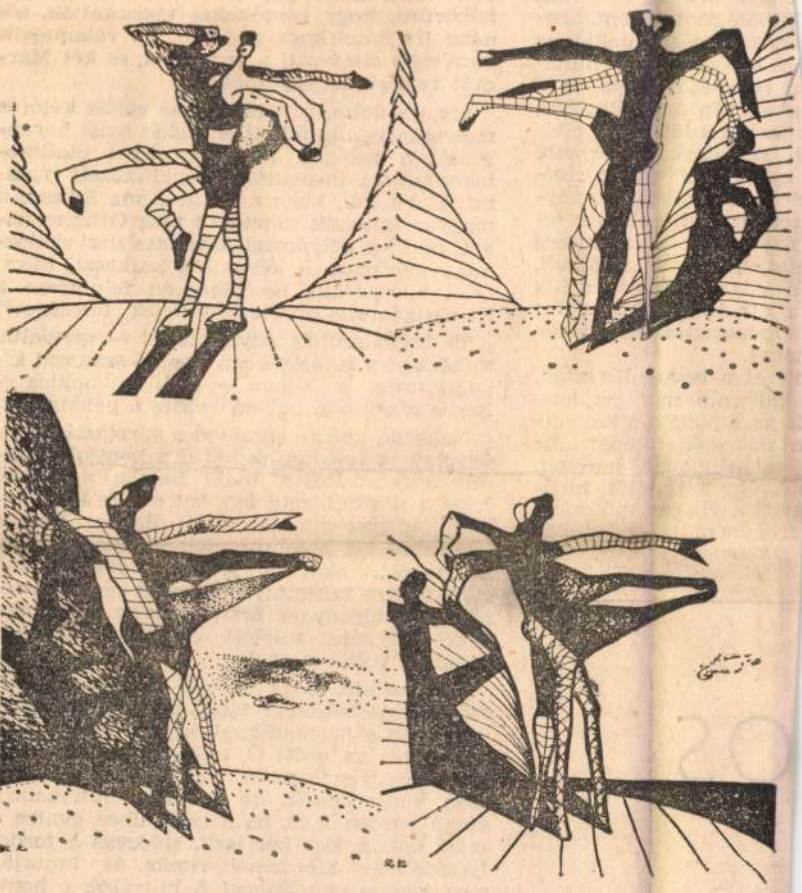

El Kazovszkij: Pas de deux

sem árt, ha tudomást
onban nem történt. Leg-
ánosnak a nyeldeklőjéig
. A katonai kórház hulla-
n temetését várta az a
gyenében öngyilkos lett,
t és agyonlőtték. A civis
b, se büszkébb, rejtette
gyermekei pedig erő-
eteik ablakából, állvány-
reik mögül, tankjaik te-
fitymálták a jancsiszeg
etet. Sőt olyan is akadt.
in játszotta hozzá a híg
a, die Julischka aus Bu-
kamerádja egy időben
ozzá.
ott el a bevonulás után,
udvarán már ezt har-
k az ötödször alkalmat-
rtalékosok fülébe: „Ez
te betlehemi barom?!
ek úgy szalutálsz, men-
gját!" Hiszen akkorára,
felszínén, a kálvinista

nak öss
háború
néha in
kanveré
csát rer

Így gondolta, hanem az első váltás kétórás metruma is alig tellett el, máris mást harangozott a valóság. Előbb a német Stadtkomandantura inspekciósa krucifixezett valami Alarm-ról, mert a Szent Anna Strasse-n magyar katonák támadták meg Offizier-jelket, majd a helyőrségi ügyeletes tiszt riadóztatta telefonon a készenléti szakaszt, mert: „Két zöldparòlis honvédegyén felpofozta a Kriegslazarett orvosezredesének feleségét!"

Te komiszruhás Atyaúristen! — gondolta, miközben a futólépésben kocogó szakaszt kibocsájtotta a kapun — ez a két boldogtalan is a legjobb helyen kezdte a példaadást!

Nehezen győzte cérnával a várakozást. Egy őgyelgőt a leváltottak közül a kantinba küldött szíverősítőért, majd bamba apátiával leste a semmit, míg úgy hat óra felé, a süppedt, gizgazosan elhagyott dobozi temető irányából fel nem tűnt Klopec Andrej. Úgy szuszogott, akár a lyukas kovácsfújtató, zubbonyára fehér tajtékszíneket rajzolt a verejték, s bizony az őrszobán is az ajtó fedezékét kereste, mielőtt értelmes szavakra mozdult volna a nyelve.

Elmondotta, hogy az első kocsmában huszárönkéntesekkel találkoztak, fröccsre-fröccs, és a harmadiknál az „árkoshomlokú" leterítette az ultit: Ő, meg számtalan öntudatos magyar hazafia hadat üzen a germán hadseregnek, de ennek a hullakamra szagú városnak is, ha a tyúkjaihoz gyatra a saját kokas. Egy-két tasli, spiccvas a tordai hasadékba, kiérdemelt címke, és tanulják meg, merre van Bagos! A huszárok a homlokukat tapogatva évődtek véle: „Csak a

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST VI., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-776

ÉLET ÉS IRODALOM
Budapest

El Kazovszkij
1021

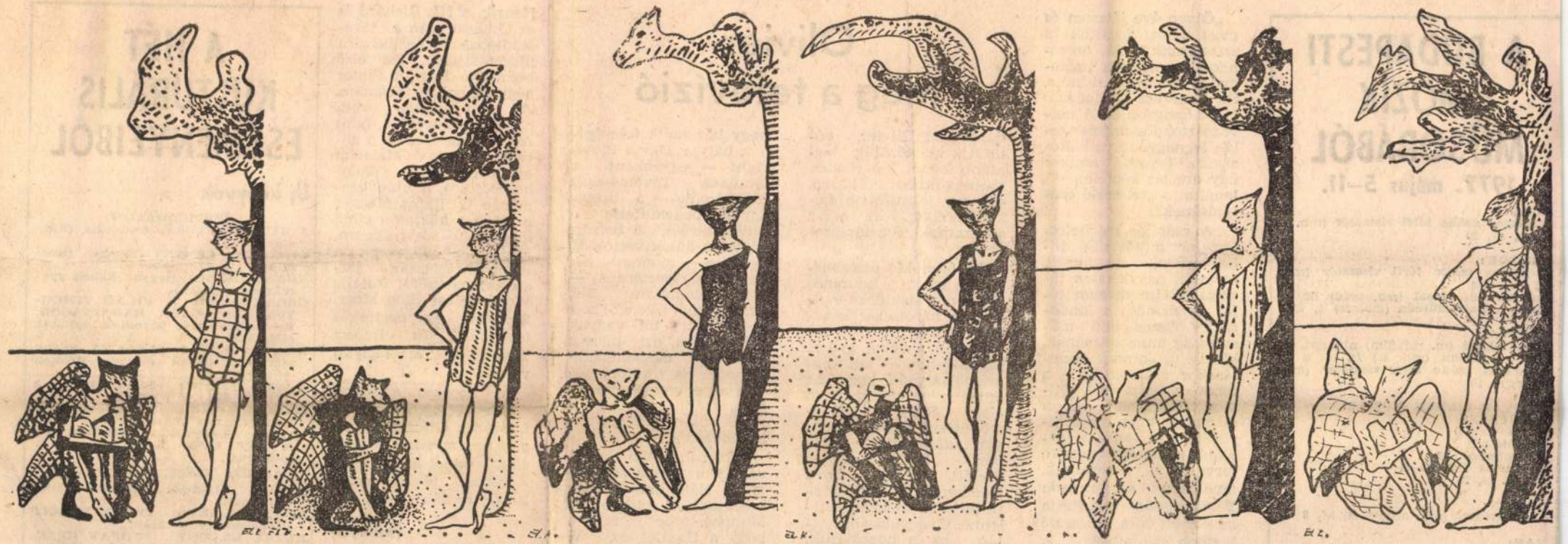

El Kazovszkij: „Inkább nem"

A BUDAPESTI MOZIK MŰSORÁBÓL

1977. május 5–11.

ALFA:
A magas szőke férfi visszatér (mb. fr) 4, n7, f9

BARTÓK:
A magas szőke férfi visszatér (mb. fr) n10, f12
Dundiorr és társai (mb. svéd) h2
Vihar a szárazföldön (mb. sz) 4, 6, 8

BÁSTYA:
Lúdas Matyi (m. rajzfilm) n10, n12, n2
Ordasok között (mb. sz) f4, h6, 8
A magas szőke férfi visszatér (mb. fr) éjjel 10

MAGYAR FILMEK MOZIJA:
(BÁNYÁSZ)
Petőfi '73 n10
Hajdúk n12
Ünnepnapok n2
Egy őrült éjszaka f4
Ekezet f6, f8

CORVIN:
Neveletlenek (mb. ang)** f4, h6, 8

NAP:
Zorro (ol—fr) f9, 11, f2
Fekete gyémántok I—II. (m) 4, n8

TANÁCS:

Olivier meg a televízió

„Ötven éve játszom és most hátat fordítok a színháznak." Az önironikus mondat a legnagyobb élő angol színész, Sir Laurence Olivier szájából hangzott el. A hetvenesztendős művész talán legnagyobb vállalkozásába fogott, amikor úgy érezte: képtelen ellenállni a „televízió csábításának".

„A csábítás mérhetetlen, bár mindeddig hidegvérűen, makacsul, és talán nagyképűen távoltartottam magam tőle" — mondta a londoni TV Times című műsorújság munkatársának, aki az új sorozat indulásakor számolt be a fordulat hátteréről. Olivier ugyanis arra szánta el magát, hogy motorjarugója lesz annak a legalább tizennégy részesre tervezett sorozatnak, amelyben a Granada Tévétársaság bemutatja az elmúlt húsz esztendő legjobb színműveit. A darabokat Olivier választja ki, közülük legalább kettőt ő rendez, többségükben eljátszik egy-egy jelentősebb epizódszerepet, s az egész sorozatnak ő a társproducere.

Az ötlet két esztendeje született. Laurence Olivier a legutóbbi évtizedben háromszor is súlyos betegségen esett át: 1967-ben a rákot gyűrte le, 1970-ben — két hónappal azután, hogy az angol színésztársadalom első „Sir"-je lett — trombózis, majd tüdőgyulladás verte le a lábáról, két esztendővel ezelőtt pedig súlyos izomgyulladás tette szinte teljesen mozgásképtelenné. Gyógyulásához talán az is hozzájárult, hogy harmadik feleségének bátyja, David Plowright — egyébként a Granada Tévétársaság főrendezője — a betegágynál megemlítette a sorozattervet. „A balsors végtelen dühöt váltott ki belőlem — mondta Sir Olivier a riporternek. — Azt gondoltam: „Mit akarsz most tőlem? Csak azért, mert túl vagyok a hatvanon, azt hiszed, könnyen megölhetsz?" Mindig is különleges volt az ellenállóképességem, a düh még fokozta is. S valóban, átsegített a nehezén!»

1976-ban aztán nekivágott a tévéfelvételeknek. Hetenkint kétszer brightoni otthonából Manchesterbe repült, hogy a Hamlet, az V. Henrik, a III. Richárd és az Othello után a tévéstúdióban is rendkívüli produkáljon... Az első bemutató Harold Pinter négyszereplős drámája, *A gyűjtemény* volt, olyan partnerekkel, mint Alan Bates (Zorba, a görög), vagy Malcolm McDovell (Ha...; Tombol a Hold). Ezután Tennessee Williams *Macska a forró háztetőn* című darabja következett, amelyben Olivier a nagyapa szerepét játszotta; partnerei Natalie Wood (West Side Story, Szerelem egy megfelelő idegennel) és Robert Wagner (Altona foglyai) voltak.

A sorozat amerikai darabjait egyébként *Sir Laurence Olivier tisztelgése az amerikai színház előtt* címmel az Egyesült Államok tévéállomásai is sugározzák majd.

(wisinger)

KULTURÁLIS ESEMÉNYEIBŐL

Új könyvek

SZEPIRODALOM

A TŰZ MÁRCIUSA. Antológia (Kozmosz).
GLADKOV: CEMENT. Regény (Kozmosz).
KÖRHINTA. Mai magyar költők gyerekversei (Móra).
ORBÁN OTTÓ: A VILÁG TEREMTÉSE ÉS EGYÉB BADARSÁGOK. Verskarikatúrák, paródiák, kritikák (Magvető).
NAGY A MÁJUS HATALMA. Német szerelmes versek (Magyar Helikon—Európa).
CIRIL ZLOBEC: TESTVÉREM, A SZENT. Regény (Európa).
RAJA PROCTOR: SEBASTIAN LÁNYA. Regény (Európa).
MARÉK VERONIKA: BORIBON ÉS A HÉT LUFI. Képes mesekönyv (Minerva).

ALBUM, ESSZÉ, TANULMÁNY

TÁTRAI VILMOS: FILIPPO LIPPI (Corvina).
KOCZOGH ÁKOS: TEVAN MARGIT (Képzőművészeti Alap).
RÚZSA GYÖRGY: FEOFAN GREK, RUBLJOV, GYIONOSZKIJ (Képzőművészeti Alap).
FEJES ENDRE: GONDOLTA

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 61
Telefon: 138-058, 337-748, 340-776
1977 MÁJ 7

ÉLET ÉS IRODALOM
Budapest

El Kazovszkij

1021

El Kazovszkij: „Viselkedjen, kérem!"

oldal

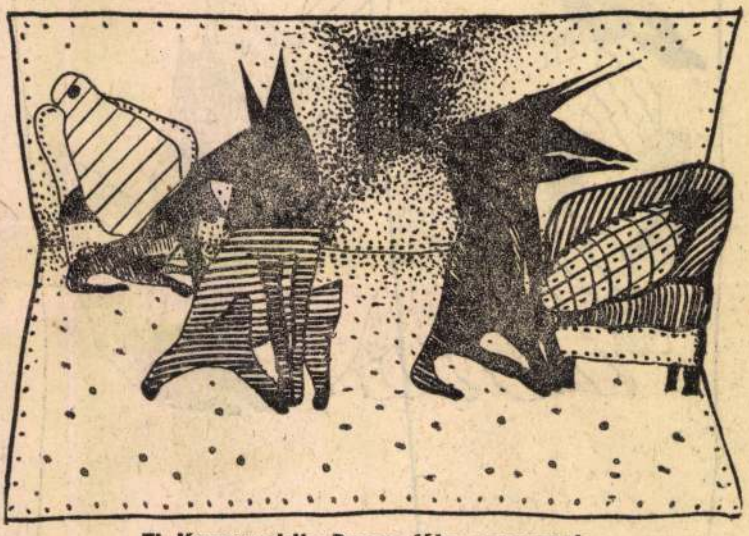

El Kazovszkij: Dzsan-féle csomagok

értékes táskáját, hogy a vásárolt zöldséget nylontasakba csomagol-a, s mire fölvette volna, a „tás-kának.. hűlt helye volt!" Nagy

PEDAGÓGUS-

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRMONDÓ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-048, 337-748, 340-796
1977 MAJ 7
ÉLET ÉS IRODALOM
Budapest

El Kazovszkij

1021

El Kazovszkij: Zárt előadás

ÉKÉÉRT

vendégek megvitatják majd,
ogy az írók — a helsinki
egállapodás szellemében —
it tehetnek a világbékéért.
Néhány vitára ajánlott tézis:
z atomkor és az író; A könyv
int a béke követe; Az irodal-
i mű küldetése és sorsa.) A
lenáris ülést követően pedig
alálkoznak a bolgár olvasók-
al, megismerkednek a bal-
áni szocialista ország kultú-
rájával. A nemzetközi íróta-
álkozó egyik érdekes esemé-
yének ígérkezik például az
kiállítás, amelyen a ven-
léglátók bemutatják a külföl-
li irodalom bolgár fordításait.
Ugyancsak Szófiában rende-
ik meg — 1978-ban — azt a
nácskozást is, amelyen a

Ki ö

„Pillanatny
a híres emberei
hez. Az Ön kli
rem, engedje m
pokat." A lev
furti orvos írta
városi pszichiátriai kórház igazgatójának.
dőségkutató valójában nemes szenvedélyének hódolt: Semmelwe
Ignác kórtörténetét kereste.

— Semmelweis-ügyben adott interjúi élénk érdeklődést keltettek a hazai olvasókban.

— Az érdeklődésnek örülök, a fiktív interjúknak nem. Én ugyanis az Esti Hirlap munkatársának nyilatkoztam. Szerencsére a többi, a kvázi-nyilatkozatok is helyesen tükrözik felfogásomat: a

kideríteni, hogy hősünk valójába
augusztus 13-án hunyt el.

— Legszívesebben azt kérdezné hogy miben, de tudom, előbb kell tisztázni, hogy az orvosok írtak a felvételi lapjára.

— Ez alapkérdés. Már csak ért is, mert a kutatók eddig

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRMONDÓ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 61
Telefon: 138-068, 337-748, 340-776
1977 MÁJ 7

ÉLET ÉS IRODALOM
Budapest

El Kazovszkij

1021

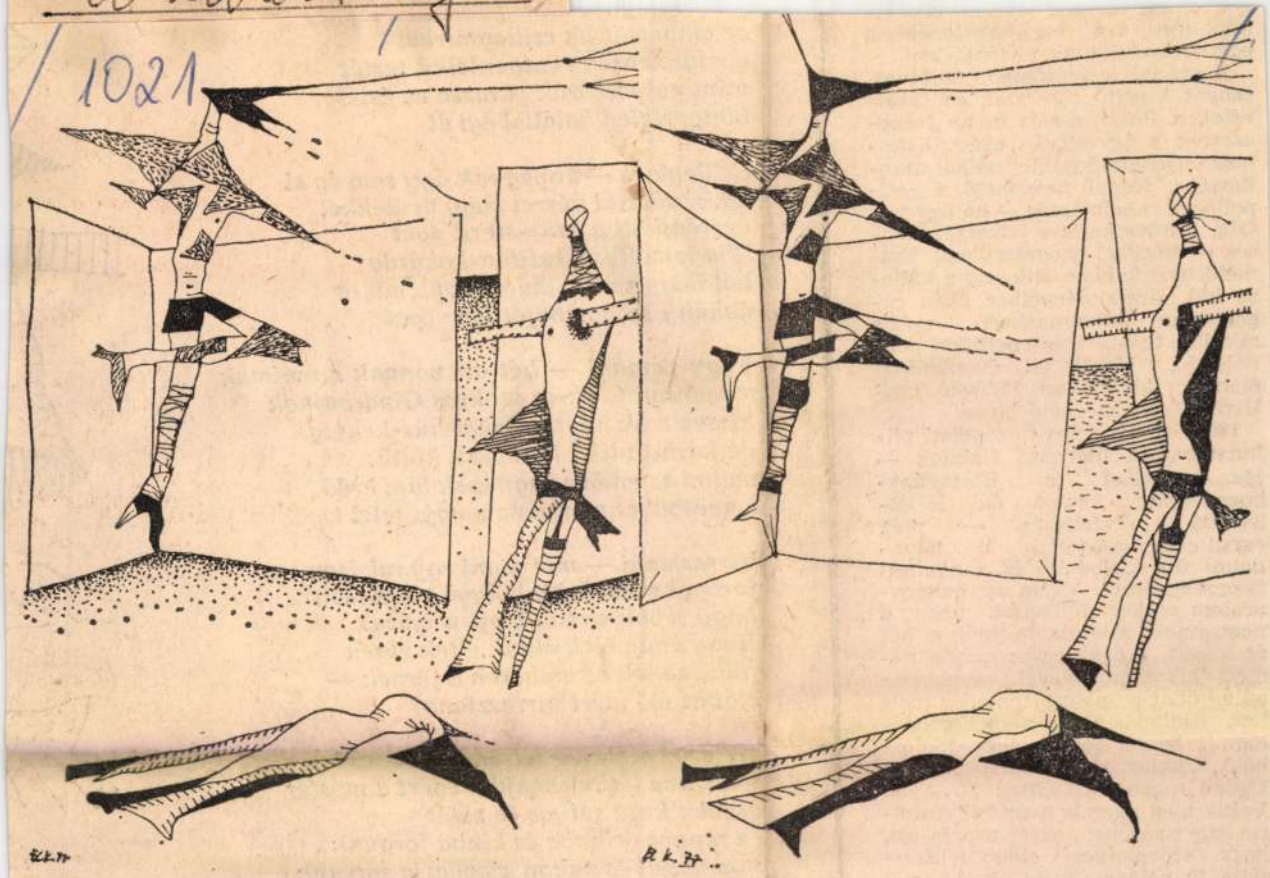

El Kazovszkij: „Értsd meg, ember vagyok!"

nélkülöz, s a legélhetetlenebbek egyike irodalmunk történetében.

A század leghangosabb sajtóbotrányát kiváltó röpiratai, az *Önbírálat*, a *Polgárosodás* és az *Irányeszmék*, s úgyszólván egész, hatalmas terjedelmű publicisztikai munkássága, joggal nevezhető a reálpolitikai rugalmasság — ha úgy tetszik, a következetes következetlenség — taktikai programjának. Eszmetörténetünkben ritkaság a változó idő követelményeihez ilyen rugalmasan alkalmazkodó, mégis mindig tisztességes politikai gondolkodó, kivált fél évszázadnyi életmű távlatában. Ebben csak Illyés Gyula mérhető hozzá.

1848—49 kivételes történelmi pillanatában a márciusi fiatalok — igaz, például a Batthyány-kormányhoz képest ők is ellenzéki pozícióban — még együttesen küzdöttek a társadalmi forradalomért és a nemzeti függetlenségért. Vajda az önkényuralom idején fölismeri, hogy a nemzetnek választania kell a két út között, s ő az egész ország nemesi közvéleményével szembeszegülve dönt a polgári haladás mellett. (Haladásról, s nem forradalomról beszél józan meggondolásból.) Komlós Aladár állapítja meg kitűnő monográfiájában: „(...) ha Vajda meg akar is maradni Ausztria szövetségében, azért akarja ezt, hogy szövetségesét előbb felhasználja (a polgárosításra, A. J.), azután maga alá gyűrje".

1867-ben látja, hogy a kiegyezés társadalmi és nemzeti szempontból

az emberhit h
a végtelenség
mint golyószó
könyörtelen h

Csillaglani — c
csak tudattal v
befröcsköli a s
Míg lemállik a
hát hagyjunk minden akadémiára
nehány szagos befőttesüveget

Vagy párzani — hát ott vannak a majmok
megannyi Chik-es csokros Gina-bajnok
hiszen csak húsra várhat hús-kehely
de kárhozottan kutatja a költő:
vadon az ember vagy csak lápi erdő
amelyből önnön visszhangja felel

Virrasztani — motyogni egy rakáson
forogni mint őrült bolygó a nyárson
hogy tébolyoknak legyen igaza?
Hogy amíg élek élünk éltek élnek
fölhízzanak az emberen a férgek —
élőt az élő mért virrasztana?

Majd megtelünk iharos vaáli esttel
fölnyitva létünk majd megért a mester
akinek keze súlyos és sötét
és zengve örömbe és kínba forgunk
míg vadul és vakon szaggatja sorsunk
fekete-fehér billentyűzetét

El Ka

SAJTÓFIGYELŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 61
Telefon: 138-068, 337-748, 340-776
1977 MÁJ 7
ÉLET ÉS IRODALOM
Budapest
El Kazovszkij
1021

El Kazovszkij: Dzsan-foszlányok

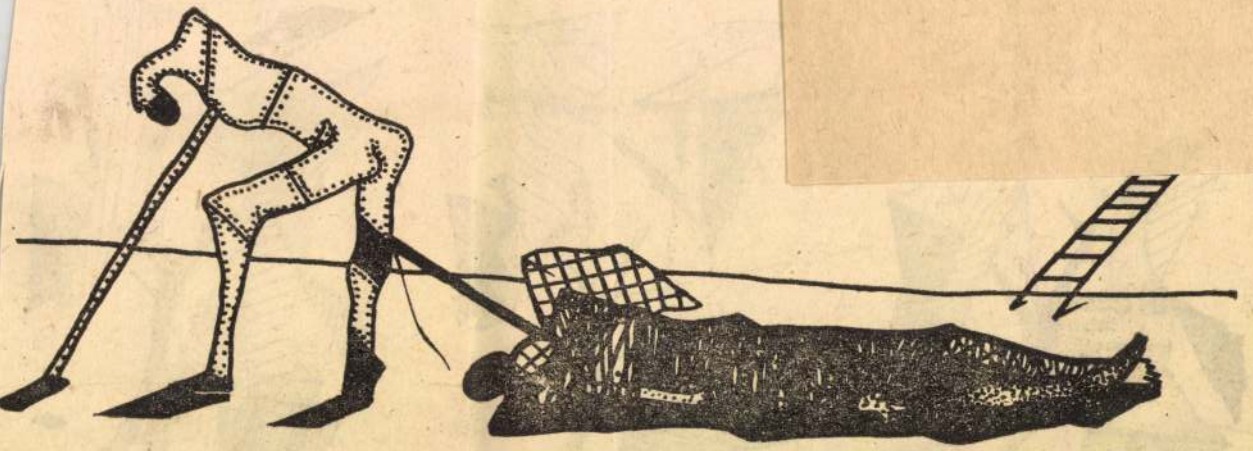

El Kazovszkij: Fétis maradvánnyal

MARX JÓZSEF:

A Karavszkij Jelena

Munkája (bot), részlet (repr.)

Művészet, 1949. ápr. 20. old.

El Kazovszkij

"Ilyen nincs" c. rajzát bemutatja a lap.

Repr.

Fenti c. rajzot lásd: a cimlapon szereplő -cimnélküli-rajzának hátlapján.

Élet és Irodalom, Bp. 1977. május 7.
XXI. évf. 19. sz. 2. lap.

El Kazovszkij

„Értsd meg, ember vagyok!" c. rajzát hozza a lap.
Repr.

Fenti rajzot lásd: az "Ilyen nincs" c. rajzának hátlapján.

Élet és Irodalom, Bp. 1977.május 7.
XXI. évf. 19. sz. 6. lap.

El Kazovszkij

"Dzsan-féle csomagok" cimmel a lap bemutatja a müvész rajzát.

Fenti rajz a müvész "Viselkedjen kérem!" cimü- rajzának hátlapján látható.

Élet és Irodalom, Bp. 1977. május 7.
XXI. évf. 19. sz. 9. lap.

El Kazovszkij

"Fétis maradvánnyal" c. rajzát hozza a lap.
Repr.

Fenti rajz a művész -"Dzsan foszlányok" cimü- rajzának hátlapján található.

Élet és Irodalom Bp. 1977. május 7.
XXI. évf. 19. sz. 11. lap.

El Kazovszkij

"Zárt előadás" c. rajzát hozza a lap.
Repr.

Fenti rajzot lásd: a művész-"Inkább nem" cimü- rajzának hátlapján.

Élet és Irodalom, Bp. 1977. május 7.
XXI. évf. 19. sz. 8. lap.

El Kazovszkij

Három rajzát -cim nélkül- hozza a lap. Repr.

Fenti rajzokat lásd: Váczy I. Tamás -ugyancsak cimnélküli- rajzának hátlapján.

Élet és Irodalom, Bp. 1977. ápr. 3o. XXI. évf. 18. sz. 14. lap.

El Kazovszkij

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLOI ÚT 51
Telefon: 387-748, 340-726

Fejtőművés

ÉLET ÉS IRODALOM

1979 APR 2 8

1021

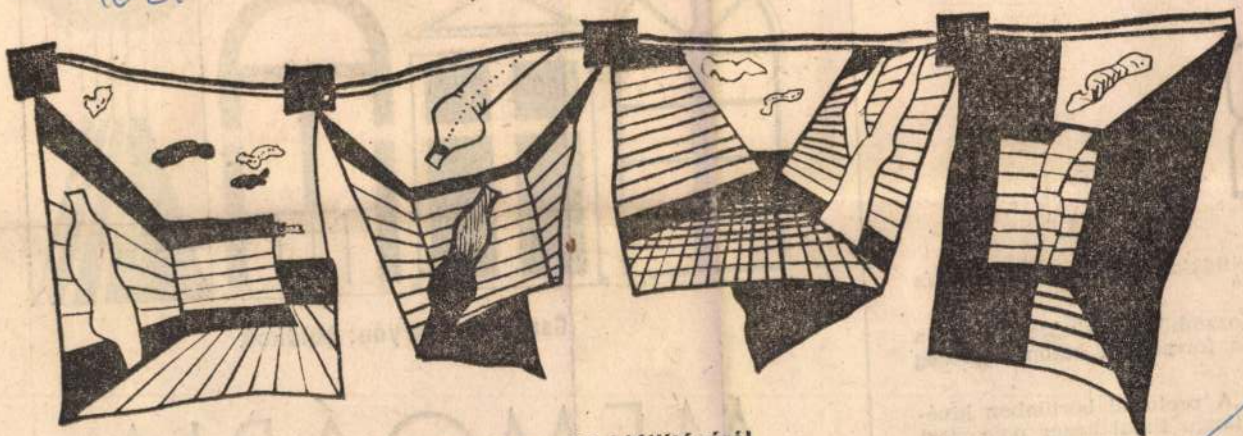

El Kazovszkij kiállításáról

gerillákkal való együttműködés
ek."

„Mozambikban kivégezték azt a
et a forradalmi katonai bíróság

.: „A pretoriai börtönben kivé-
Mahlangu fiatal néger polgárjogi

0.: „Idi Amin ugandai védelmi
gy európai újságírót, mint »fe-

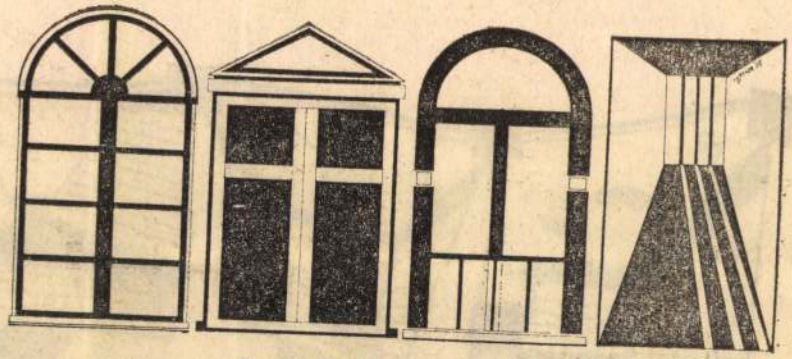

Csajka G. Cipryán: Ablakok

MEMOÁRIA

MK SAJTÓFIGYELŐ
MAHIR
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 337-748, 340-726

El Kazovszkij,
festő- és grafikusművész

ÉLET ÉS IRODALOM
1980 JUL 26

1021

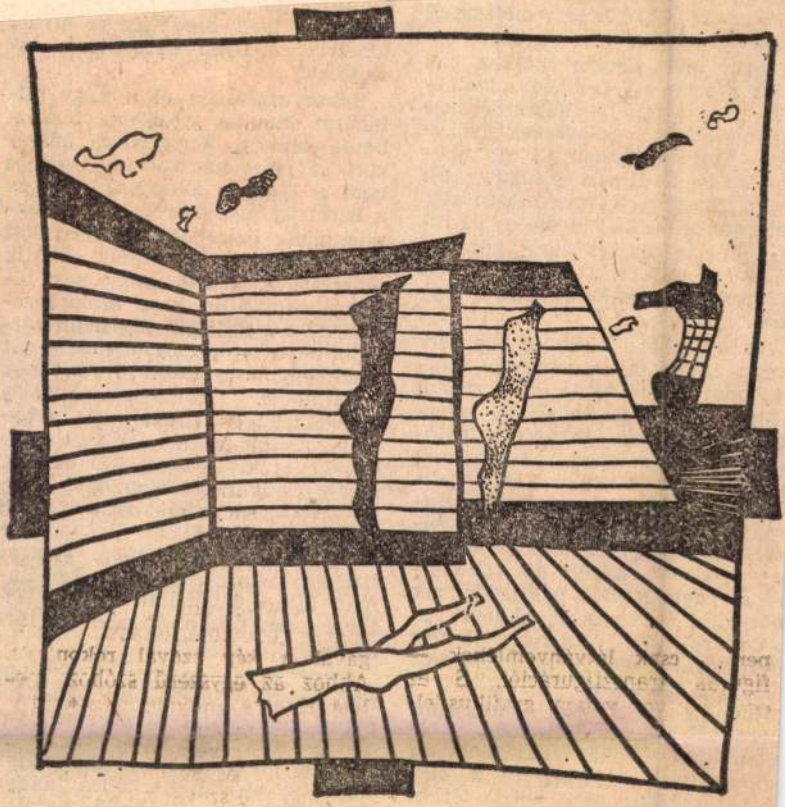

El Kazovszkij rajza

sztalata napjainkban
nségnek tekinthető, emlékeitől
m lesz okosabb.

Talán mert keveset kérdez. A
lek szerint szívesebben elmélke-
k, mint vallat. Vélekedésekre
váncsi, nem a jelenségek gyöke-
re. Maga-szerkesztette, fiatalok-
ak szóló kérdőívén például beéri
ven, felszínesen megválaszolható
rdésekkel: elképzelhető-e őszin-
barátság fiú és lány között?;
het-e a testvér is barát?; házas-
mbernek legyenek-e barátai vagy
em?

Az ötvenkét kitöltött kérdőív
égis izgalmas oknyomozás kiin-
ulópontja lehetne — ám a szerző
em merészkedik tovább a miér-
ek dzsungelébe. Inkább a való-
ságvallatás másfajta eszközeivel
róbálkozik: interjút készít pél-
ául egy pszichológussal az em-
eri kapcsolatok életkori tényezői-
ől, majd jegyzetfüzetébe rögzíti
gy ötven év körüli nő vallomá-
át a fényes szellők nemzedékének
ozgalmi élményeiről, akkori kap-
solatairól, a barátság letűnt
ránykoráról. De hogy miért lett
ége a kohéziós időszaknak, s
öltámasztható-e újra társadalmi
méretekben az önzetlenség, a bi-
alom, a kölcsönös érdeklődés az
mberekben — minderre a ma-
ánvélekedések nem adnak érde-
mi választ.

A magány kétségkívül kollek-
v válságtermék — jogos tehát a

bát, de a konfliktus lete nem za
ja ki — inkább előfeltételezi — az
igazi egymásratalálás lehetőségét.

Bálint B. András viszont más
véleményen van: idealizálja a ba-
rátságot. Így aztán a legjobb szán-
dékkal is csak Petőfi és Arany,
Marx és Engels legendássá ma-
gasztosult — tehát gyakorlatilag
szinte követhetetlen — kapcsola-
tát, valamint a kis herceg megsze-
lídítette róka elkoptatott szimbólu-
mát tudja fölkínálni anakroniszti-
kus eszménykép gyanánt kortár-
sainak.

Pedig akadnának jó irányba ve-
zető ötletösvényei. Fölveti például
azt a szociológiai fölméréssel iga-
zolt — ma még bizonyára eret-
neknek minősülő — gondolatot,
hogy az otthoni kötődés hiánya
miatt galeriba tömörülő fiatalok
között inkább kicsírázhat a barát-
ság, mint egy formális kollektívá-

El Kazovszkij

"Címerek" cimmel hozza a lap a művész rajzát.
Repr.

Fenti rajzot lásd: Balássy Zoltán rajzának hátlapján.

Élet. és Irodalom, Bp. 1979. aug. 4.
XXIII. évf. 31. sz. 14. lap.

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 337-748/340-726

1970 [illegible] 4

El Karovszkij

ÉLET ÉS IRODALOM

Grafikusművész

1021

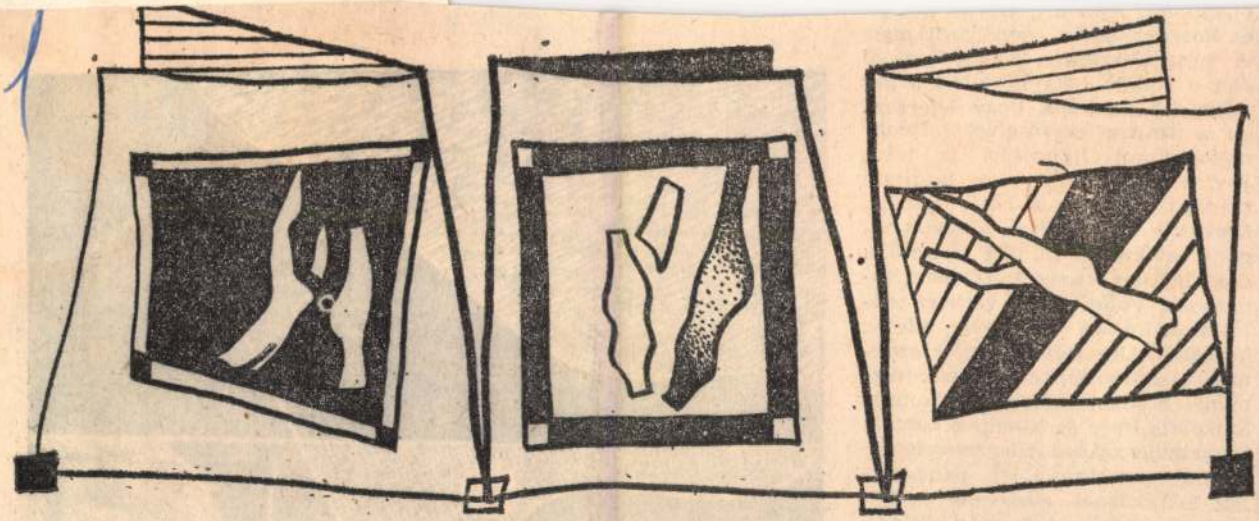

El Karovszkij: Címerek

ellenfelén, leányát, [illegible]
és *Ronyecz Mária* személyesíti meg. A programszerűen békés családi élet e komikus hajótörötteit a két színésznő nemcsak hogy leleplezi, de a szatíra eszközeivel mintegy panoptikumi figurákká is teszi. Persze efféle jellemekre lesújtani manapság nagyonis hálás feladat. Ezeken a plasztikusan ábrázolt negatív alakokon mindig szeretünk diadalmasan kacagni. Ugyanez vonatkozik *Vallai Péter* vérbően utálatos úrifiújára. Nehezebb, illetve kevésbé hálás feladat jutott azoknak a színészeknek, akiknek eszményi hősöket kellett alakítaniuk. *Sinkovits Imre* és *Kováts Krisztina* a huszadik század jellegzetesen vérszegény szerelmeseinek panaszdalait kénytelenek elszavalni: a középkorú, házas férfi és a pillogó, hamvas szűz beteljesületlen frigye szomorúsággal tölti el szívün-

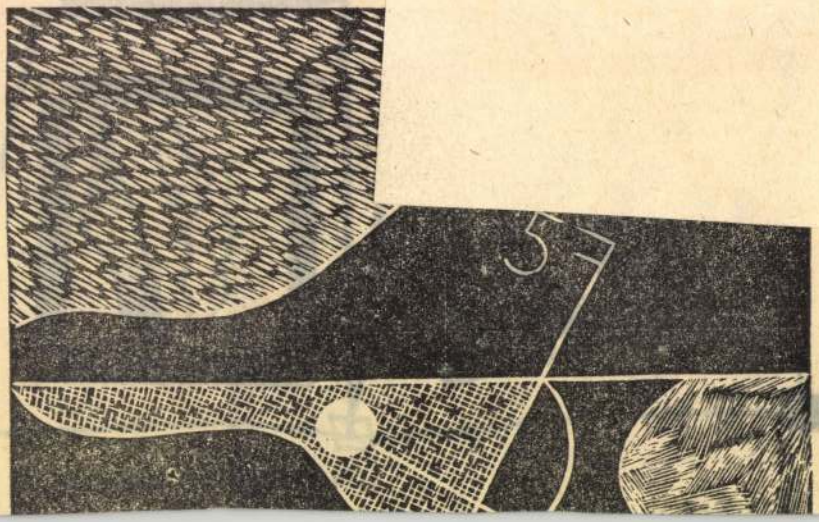

El Kazovszkij

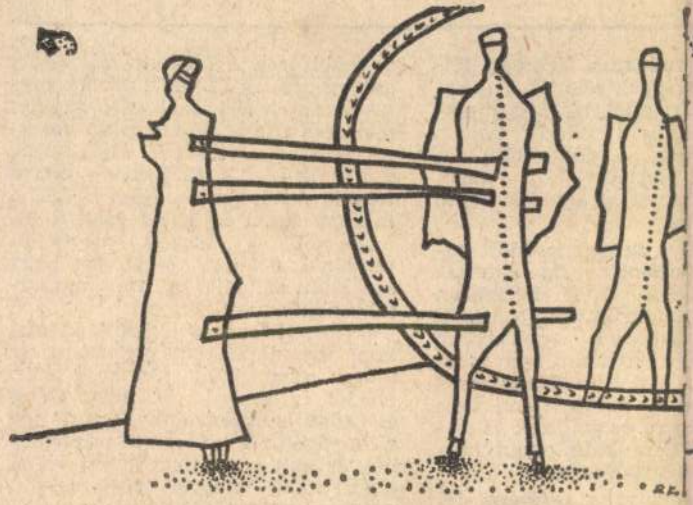

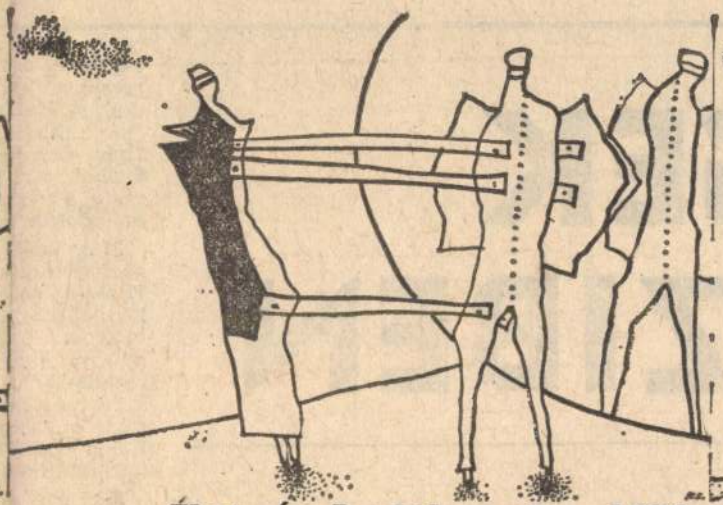

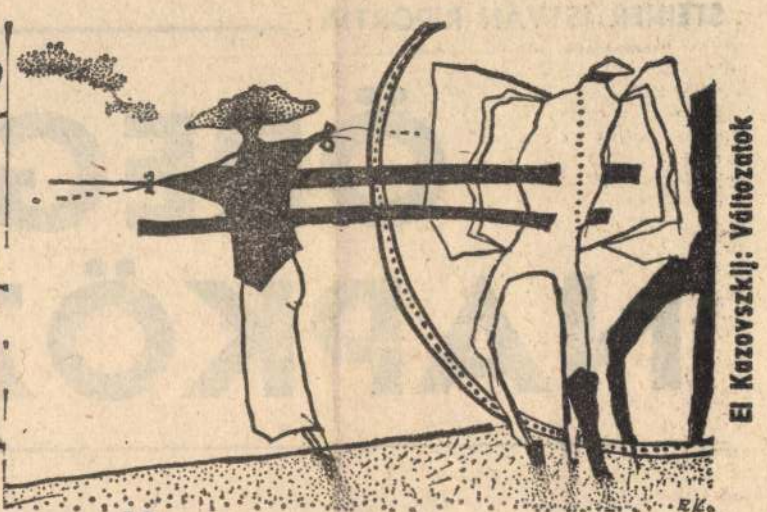

El Kazovszkij: Változatok

Élet és Irodalom, Bp. 1979. aug. 11.
XXIII. évf. 32. sz. 15. lap.

~~Mint a borral a bor, a nyár a nyárral összekeveredik.~~
~~Már Latinovits Zoltán a napfény tollazatait~~
~~fölborzoló vers a teraszon.~~

STEINER ISTVÁN RIPORTJA:

ÖREGEK NAPKÖZIBEN

Itt ülök a görögkeleti szerb templom tövében. Megpróbálok nem gondolni az *otthonra*, melynek a kertjében ez a templom is van. Szentendrén az egyik múzeumban — ahol a vallásnak az ereklyéit gyűjtik-őrzik — szinte minden harlusi család. Egy ilyen miniatűr gazdasági egységet megtestesítő családban a törvényeket, hagyományokat a mindennapi élet, az elemi erőkkel vívott közelharc alakította. A munkamegosztásban mindenkinek megvolt a maga része, s a csaképlet: a téeszek felvirágzása korszakában — mintegy mellékállásként — a háztájiban is termeltek az öregek. Kiizzadták, hogy a gyereknek — gyerekeknek — legyen pénz építkezni a másik faluban, vagy a falu másik végén — szinte

keresztül az udvaron fickósan félrecsapott kalappal, pödrött bajusszal, szálfatermettel, mint egy patriarcha. Méltóság áradt belőle. Ilyen egy törzs — gondoltam —, ágakat tart, termést hoz. Atlasz, mely a rászabott világot, a népes családot tartja.

Most belépve az elgazosodott udvarba, megtorpanok, alig ismerek Föglein bácsira. Ő is hosszasan kémlel, szemlátomást nem tudja, ki vagyok. Csüggedten győzködöm magam: ennyire gyorsan nem lehet megöregedni. Hol az a félrecsapott kalap, és mi ez az ijesztően üres tekintet? Bajsza szakállnak is beillően borostás, a háta olyan hajlott, mintha púpos lenne.

Két éve elhunyt a felesége, fél évvel azután, hogy a legkisebb fiú motorbaleset következtében meghalt. Az asszony ebbe zavarodott bele; utóbb már a temetőben aludt a síron, és egyik napon beleugrott a major melletti kútba. Csak harmadnap vették észre — a marhák

nagyobb lesz. A falu világtól elzárt helyen van, az itt véget érő út folytatását már a felszabadító szovjet hadsereg tisztje is hasztalan keresztette rábökve a térképre, ahol az be volt rajzolva. A fiatalok — amint tehetik — elmennek. Nem is épít a faluban senki új házat csak a tanácselnök, a körzeti megbízott rendőr és a téesz, gondolván, hogy szolgálati lakással itt tud marasztalni néhány szakembert.

Cs-ben három éve épült az otthon, ahol napközben eltölthetik az időt a nyugdíjasok. Természetesen ebédet is kapnak. K. Józsi bácsi elégedett az intézménnyel, nem úgy a lányával, aki kiforgatta mindenéből, és akit ezért nem ártott volna elpusztítani, „mikor akkora volt, mint egy mákszem".

— Jól megy a sorunk, igen fáintosan, csak a papit nem szenvedhetem — mondja.

— Ezt nem egészen értem.

— Mit nem ért, ember? Az iskola konyhájáról hozzák az ebédet, azt esszük, amit a gyerekek. Éle-

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 387-748, 340-726
1974 AUG 11
El Kazovszkij
ÉLET ÉS IRODALOM
grafikusművész

1021

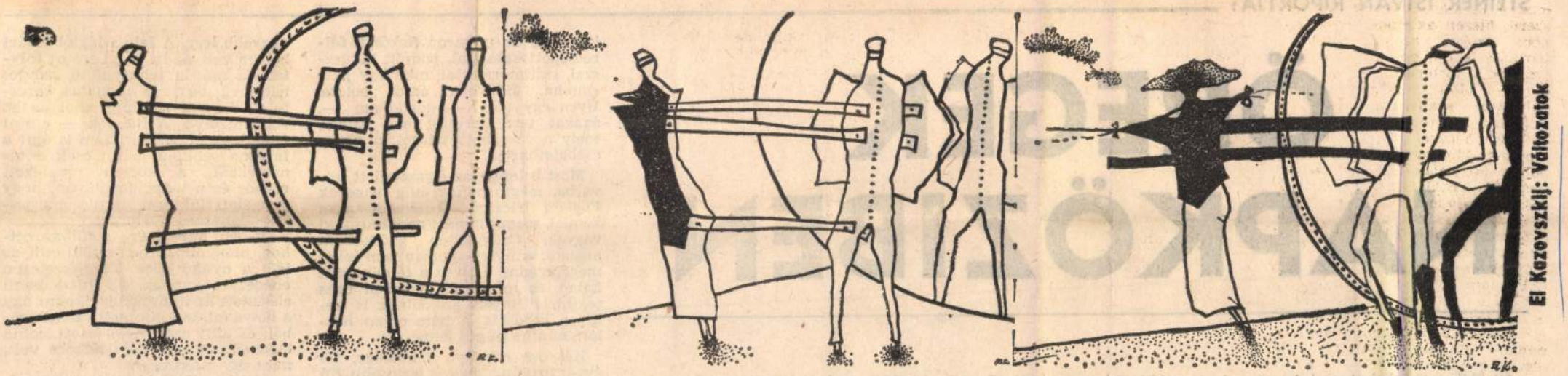

El Kazovszkij: Változatok

STEINER ISTVÁN RIPORTJA:

ÖREGEK NAPKÖZIBEN

Itt ülök a görögkeleti szerb templusi család. Egy ilyen miniatűr gaz-

képlet: a téeszek felvirágzása kor-

keresztül az udvaron fickósan félrecsapott kalappal, pödrött bajuszszal, szálfatermettel, mint egy patriarcha. Méltóság áradt belőle. Ilyen egy törzs — gondoltam —, ágakat tart, termést hoz. Atlasz, mely a rászabott világot, a népes családot tartja.

Most belépve az elgazosodott udvarba, megtorpanok, alig ismerek Föglein bácsira. Ő is hosszasan kémlel, szemlátomást nem tudja, ki vagyok. Csüggedten győzködöm magam: ennyire gyorsan nem lehet megöregedni. Hol az a félrecsapott kalap, és mi ez az ijesztően üres tekintet? Bajsza szakállnak is beillően borostás, a háta olyan hajlott, mintha púpos lenne.

Két éve elhunyt a felesége, fél évvel azután, hogy a legkisebb fiú motorbaleset következtében meg-

nagyobb lesz. A falu világtól elzárt helyen van, az itt véget érő út folytatását már a felszabadító szovjet hadsereg tisztje is hasztalan kereste rábökve a térképre, ahol az be volt rajzolva. A fiatalok — amint tehetik — elmennek. Nem is épít a faluban senki új házat csak a tanácselnök, a körzeti megbízott rendőr és a téesz, gondolván, hogy szolgálati lakással itt tud marasztalni néhány szakembert.

Cs-ben három éve épült az otthon, ahol napközben eltölthetik az időt a nyugdíjasok. Természetesen ebédet is kapnak. K. Józsi bácsi elégedett az intézménnyel, nem úgy a lányával, aki kiforgatta mindenéből, és akit ezért nem ártott volna elpusztítani, „mikor akkora volt, mint egy mákszem".

— Jól megy a sorunk, igen fáin-

zösségben fogadja be a társadalmi tartalmakat, majd szelektálja őket és szűri át a maga szubjektivitásán, de az is igaz — és ebben van felmérhetetlenül fontos, nélkülözhetetlen társadalmi szerepe — hogy az egyén az új társadalmi tartalmak *egyetlen* (mert *konkrét* tudattal bíró) *formálója*, hogy csak az egyéniségek végtelen sokfélesége kovácsolódhat egységes, egészséges, szilárd közösséggé. A közösség révén!

Nos az utóbbi 10—15 évben a marxista filozófia, szociológia (és a jog is!) felismerte a korszerű személyiségelmélet jelentőségét és a cikkben idézett munkán kívül számos mű és folyóiratcikk gazdagította a személyiségirodalmat. Csak mutatóban néhány:

Davidov: Munka és szabadság, Kossuth 1965; Márkus György: Marxizmus és antropológia, Akadémiai, 1966; Adam Schaff: Marxizmus és egyén. Kossuth 1968; Farkas Endre: Szabadság és egyéniség, Kossuth 1968 Lack József: Személyiség és filozófia, Kossuth 1969 I. Sz. Kon: Az én a társadalomban, Kossuth 1969; T. M. Jaroszewski: Személyiség és közösség, Kossuth 1974; Jean-Paul Sartre: Módszer, történelem, egyén, Gondolat 1976; Arnold Gehlen: Az ember, Gondolat 1976; E. Grigorian: A filozófia az emberről Kossuth 1976.

Felsorolhatnám még az elidegenedésről vagy a szocialista humanizmusról írott és megjelent művek tucatjait is, de mert Vámos Miklóssal a lényeget illetően nincs vitám és gondolatmenetét tisztelem, úgy érzem, ez már okoskodásnak hatna.

El Kazovszkij

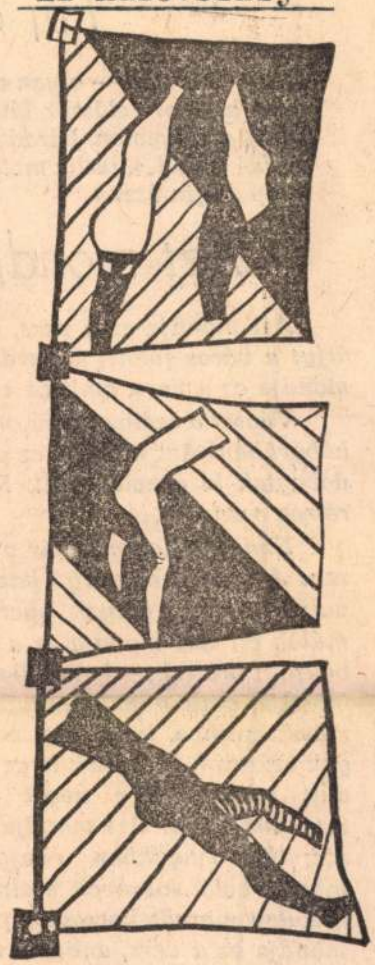

El Kazovszkij: Címerek

Élet és Irodalom, Bp. 1979. aug. 18. XXIII.évf. 33. sz. 2. lap.

1979. AUGUSZTUS 18.

Szomjan haldoklik a szó a szájban,
a celofán-ropogású levegőben.

Fúj a szél

Hogy élek még — olyan ez nekem,
mint amikor először láttam a véremet elcsöppenni.
Állok a helyemen. Fáradt tőlem az égbolt,
de fúj a szél, mintha mellettem
lassú delfin úszna.

Azt mondja ez a vers

Azt mondja ez a vers, amit az eső szeretne, amikor átfut a város fölött, s ferdén bever az ablakokba. Azt mondja ez a vers, amit az elveszettnek hitt zokogások.

Vágtat a szélben a fű, mint a könnyűlovasság egy régi háborúban. Azt mondja ez a vers, amit az áthevült lópaták dobogtak ki a halál előtt. Remeg ma is az emberevő föld, remeg a szívem.

Elmúlik életem, akár a gyönge hangyáké 'a hadszíntéren. A páncélos, mozgó hazugságok hátáról visszapattannak a kövek, a golyók, gyermeki, dühödt kiáltásaim — így múlok el! Azt mondja ez a vers, amit az elmúlás szeretne, bokrok, őrültek, s halott barátok megdagadt gégefője. Azt mondja, amit a fölhatalmazott száj se mondhat közel egy másik szájhoz, közel egy végtelen estéhez, mikor az újságok szárazon zörögnek le az asztal alá, szépségkirálynőkkel, dúlt városokkal, s unott merénylők arcával a vacsoramorzsák közül. Azt mondja, amit az áldozatok s kifosztott szeretők magukban eljajgatnak, megsárgulva az időtől, mint a halál kicsépelt szalmáján a katonák. Nézd csak! az asztalon maradt konyakos poharakból macskák isznak. Azt mondja ez a vers, amit a macskaszemek, amit a földre zuppanó, körmös mancsok, amikor ellépegetnek zajtalanul az éjféli dombtető felé.

El Kazovszkij

MAGYAR HIRDETŐ
SAJTÓFIGYELŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 387-748, 340-726

1979 AUG 19

ÉLET ÉS IRODALOM

Avagy művész

1021

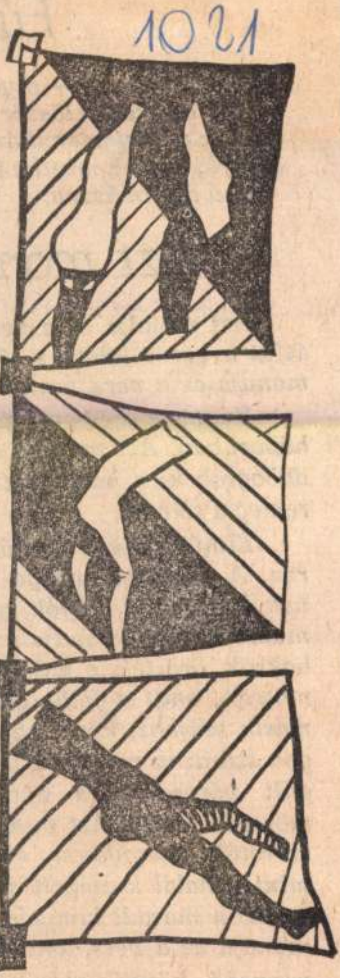

El Kazovszkij: Címerek

Arról a helyemen. Farad
de fúj a szél, mintha mel
lassú delfin úszna.

Azt mond

Azt mondja ez a vers,
átfut a város fölött, s ferd
mondja ez a vers, amit az

Vágtat a szélben a fű,
háborúban. Azt mondja ez
dobogtak ki a halál előtt.
remeg a szívem.

Elmúlik életem, akár a
ren. A páncélos, mozgó ha
nak a kövek, a golyók, gye
múlok el! Azt mondja ez a
bokrok, őrültek, s halott b
mondja, amit a fölhatalma
másik szájhoz, közel egy v
gok szárazon zörögnek le a
dúlt városokkal, s unott
morzsák közül. Azt mondj
szeretők magukban eljaj
mint a halál kicsépelt szal
asztalon maradt konyakos
mondja ez a vers, amit a
zuppanó, körmös mancsok,
az éjféli dombtető felé.

MK SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 337-748, 340-726

El Kazovszkij

ÉLET ÉS IRODALOM

Grafikusművész

1979 AUG 25

1021

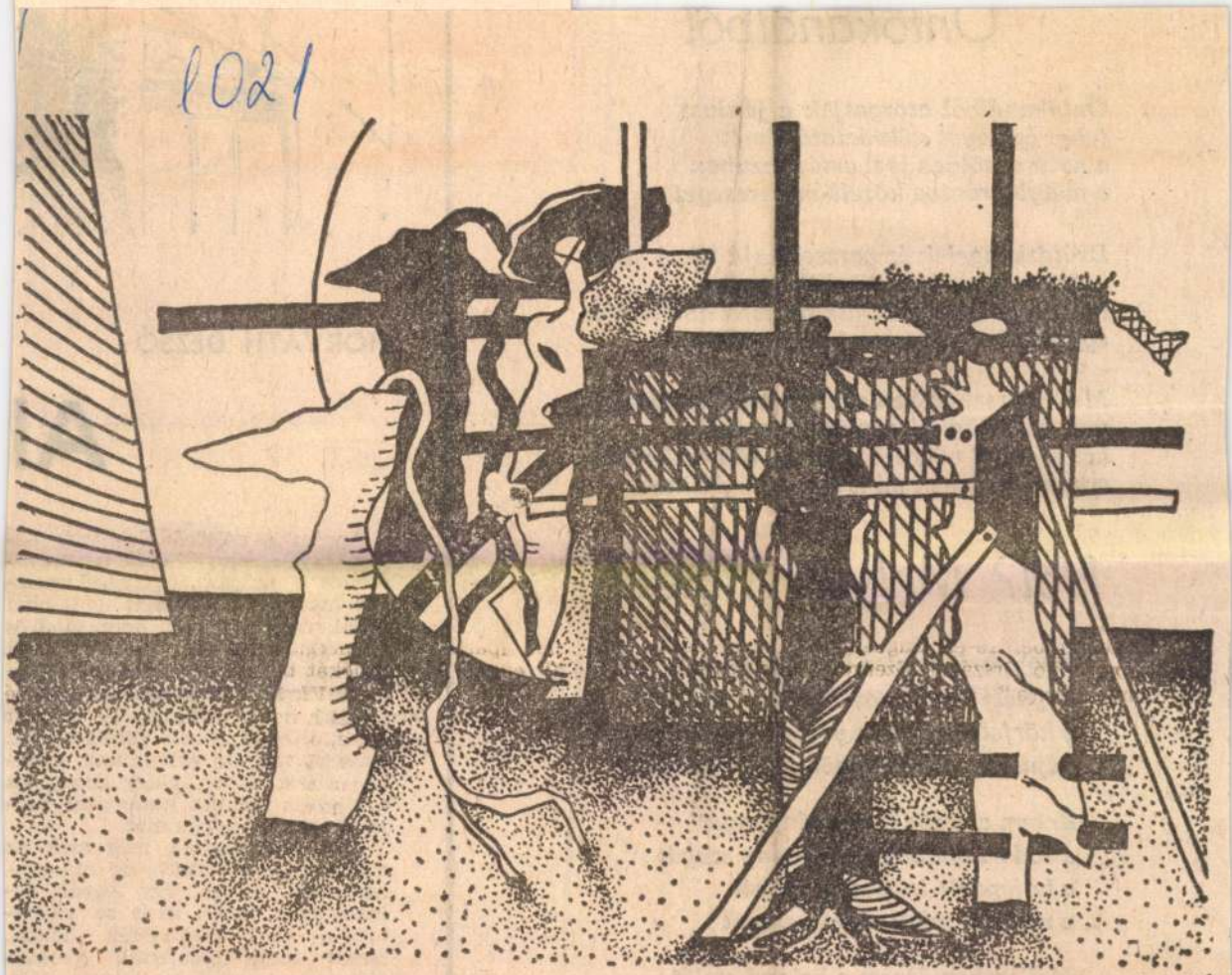

El Kazovszkij rajza

Öntőkanálból

Öntőkanálból csorgatják a júniust
fehér csillagot szikráztató fémet
a hullám zölden ível aztán lezuhan
a mélybe rántva közelt-messzeséget

Drótdzsungelek és perzselthajú fák A láng
ezüst és piros bimbója kibuggyan
bóklászva járok fénylik perzselt homlokom
egy zöldhomályú hűvös alagútban

Mellényzsebemben rozsdás tollú madarak
már készülődnek repülni akarnak
hát könnyű vállal-karral így támaszkodom
a mindenségnek mint egy arany falnak

Hol? Melyik? Mikor?

Hogy melyik utca ház lakás — melyik?
kapualj lépcső vasküszöb — melyik?
a körfolyosó sövényrács — melyik?
hajnalba lengő függönyük — melyik?

Érzem a szoba kordován szagát
a sodort dohány vadnövény szagát
a hajópadló ingovány szagát
a meszelt falak vitorla szagát

Mellemben érzem a kaland szelét
soha nem látott óceán szelét
vitorlabontó szabadság szelét

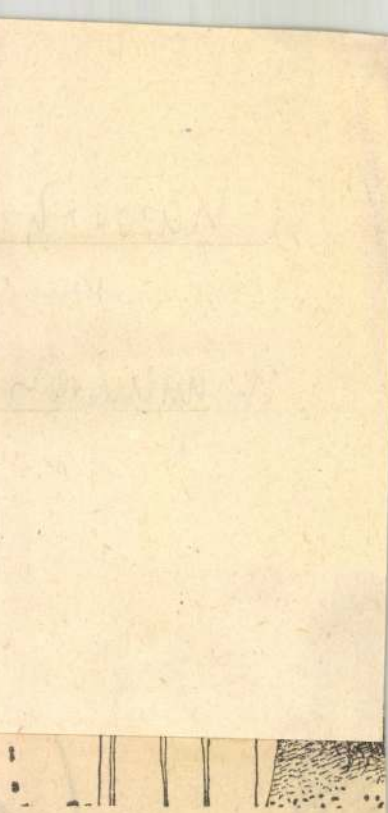

HORVÁTH DEZSŐ:

Al

Aprócska csőtörés lehetett. Kijött egy ember, gödröt ásott, kifeküdt a partjára, és reggel nyolckor már aludt. Mennyit ivott, nem tudni, csak szétszórt holmijából és szétvetett tagjaiból volt olvasható, hogy nyomás alatt alszik. Másnap korán reggel betemette a gödröt, megint hasra feküdt, és megint aludt. Kerítő lécek fölségjeleiből látszott, melyik vállalatunk nevében alszik éppen. Nagy dolog, ha egy egész vállalat garantálni tudja dolgozója nyugalmát.

Épül a szalagház, még csak az első emeleten járnak, de már ember alszik benne. Úgy tetszik, őslakó lehet, talán meg se mozdították, csak körülvették házzal. Nincs ideje fölébredni, gyorsan jár a daru, emeletet húznak fölé. Nyugodtan alhat, nem süt a hasára a nap. Nagy dolog, ha a betonfalak kemény lökdösői ekkora tapintattal tudják

El Kazorszkij Jelena

„Párviadal" (repro)

Rozgonyi Iván: Nérő, művész, nyelv és nyelvek.
Művészet, 1979. december – 4 lap.

SAJTÓFIGYELŐ

1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

ÉLET ÉS IRODALOM

1980 JAN 1 ?

El Kazovszkij,
festőművész

1071

El Kazovszkij rajza

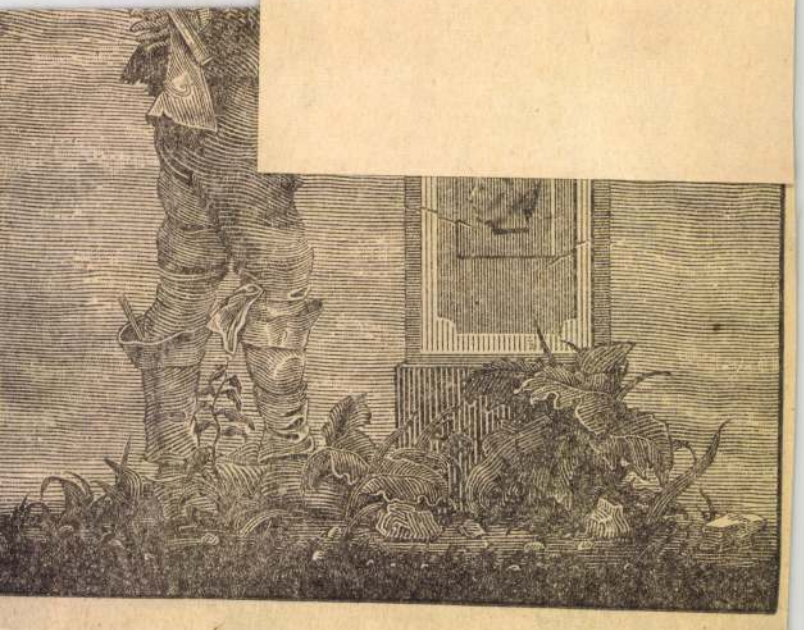

Orosz István plakátterve

SZÁRAZ GYÖRGY:

KANYAROK

EGOIZMUS

— *Gyöngyörűség nékem a te szolgálatod, uram!* — mondta rajongva a szabados.

— *Gyönyörűség. Úgy. Tehát nem engem szolgálsz, hanem magadat* — szólt Néró, és intett a testőröknek: — *Szúrjátok le az árulót!*

NEMZEDÉKEK

1

GALAKTIKA

1.

— *Örjöngő röptünk; mondd, hová vezet?* — szólt a giliszta a tyúkhoz, mikor az csőrébe kapta és elrugaszkodott vele a szemétdombról.

2.

— *Az én országom nem e világról való* — morogta a kis zöld emberke és visszamászott a repülő csészealjba.

IÓAKARAT

El Kazovszkij

Rajzát hozza a lap.
Repr.

Fenti rajzot lásd: Prpsz István plakáttervének hátlapján.

Élet és Irodalom, Bp. 1980. jan. 12.
XXIV. évf. 2. sz. 10. lap.

El Karcovszkij
festőművész

1021

ükör által
ɔmélyosan”

kat szobor. Annak a teret berendező, mindennapi környezet-
akított, emberléptékű, sokszor architektonikus értékekkel
ező szobrászati felfogásnak a megközelítése nyomán szüle-
elyet többnyire az „environmentális” (környezetszerű) jelző-
t a szaknyelv. E műfaji megjelölés tartalmát számos eredeti,
gyar szobrászat történetében korszakos jelentőségű alkotással
ította *Schaár Erzsébet*.

ıgyományos értelemben vett szoborformát, a zárt tömeget, a
rás során feltáruló felületi-plasztikai-figurális játékot más-

MAHIR SAJTÓFIGYELŐ
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 337-748, 340-726
1980 ÁPR 26
El Kazovszkij
ÉLET ÉS IRODALOM
Képzőművész
1021

El Kazovszkij: Párbeszéd

nyában a mondatokon rágódik

Gyulai Líviusz: Carmina Burana

El Kazovszkij festőművész

9

9 *El Kazovszkij: Hanyatt, avagy a dzsan háromszög, tus, 29×41 cm, 1978*

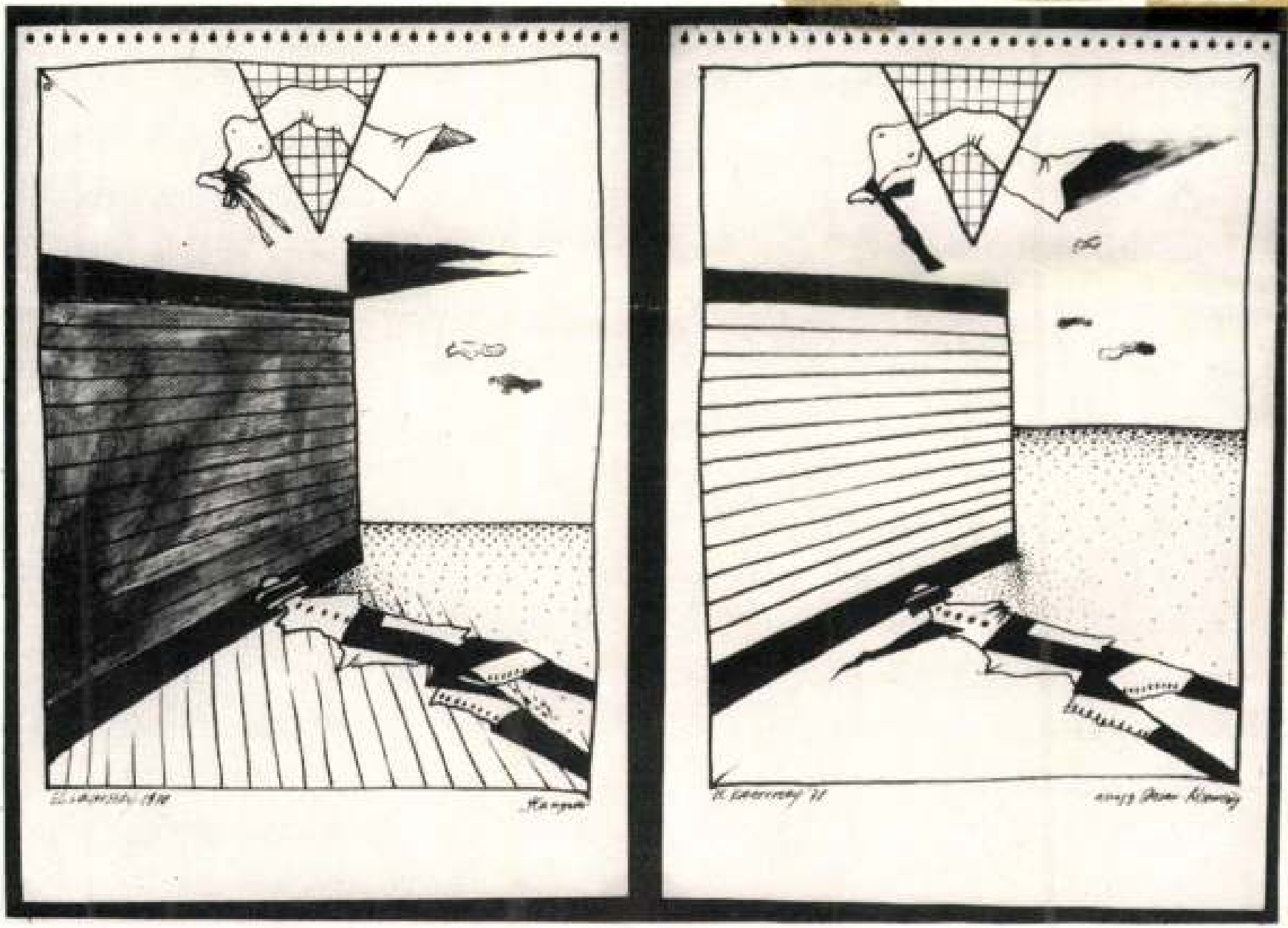

Művészet, 1980. május, 34. old.

egymást kiegészítve is fejlődhet.

A bemutatott anyag magvát a hatvanas évek második felében és a hetvenes évek elején indult alkotók rajzai képezik. *Gyulai Líviusz* ugyan korábban jelentkezett, még az előző generációhoz (Feledy, Csohány, Rékassy, Gross) tartozik, munkássága azonban átvezet a vizsgálandó idősávba. Szemlélete, gunyoros, nosztalgikus előadásmódja szimptomatikus, hiszen a századforduló megidézése a legtöbb művészeti ágban, különösen a grafikában, rajz-, fotó- és filmművészetben erőteljesen jelentkezik a hetvenes évek elejétől. Gyulai *Bajnoka* egyik első megnyilvánulása ennek a nosztalgia-hullámnak. A szerző előadásmódját dicsérik a finom nüanszok, a csupán tollal megrajzolható leheletfinom formák. *Kovács Tamás* művészetére is ez az előadásmód a jellemző, de ő már a következő, általunk részletesen tárgyalt generáció tagja. Kovács is a múltba néz, rajzai egy sosem volt keleti mesevilág egzotikumát idézik.

Rajzmodorának precíz kidolgozása révén *Méhes László* előadásmódja is tükrözi e technikai igényességet, de ő másfelől, a fotórealizmustól jutott el ide. Bemutatott rajza szitaeljárással és vásznon akril festékkel egyaránt kivitelezett drapériás aktjainak részlettanulmánya.

A kiállító alkotók jelentős csoportja egy-egy valóságdarab vagy

MK SAJTÓFIGYELŐ
MAHIR
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 337-748, 340-726

1980 AUG 2
ÉLET ÉS IRODALOM

El Kazovszkij,
festő- és grafikus

1021

El Kazovszkij rajza

gató állóképeket lá-
zett nyakú, összeszab-
nőkről, akik gépkocsi-
erdei tisztáson gyilkos
ására fejezték be éle-
láthatjuk, hogy ezeket
ket egy fiatalember ra-
ymás mellé. Olyan el-
vizsgálja az apró rész-
mintha azt hinné ma-
Antonioni Nagyítás cí-
en játssza a főszerepet.
narosan kiderül, hogy
n ez; az egyik megele-

Televízió

rt részére mintha le-
lna. A társaim nem
semmit, oly rövid
az egész, de a képer-
ólag kivehető volt.
idegen bolygóról?

kihúzni, kihúzni ezzel
n baj, ha nem szép a
n szépségverseny. Fe-
a is lehet. Igen, most
ez érthető, hasznos
tikailag szükséges. Re-
s komolyabb baja. A
a, katonadolog. Csak
Mindjárt vége, ki-
bdát az öltözőbe —
zetben az ellenfél is
ost már csak az szük-
riválisunk a másik
rontsa el helyzeteit,
úlyos vereséget sán-

sa. Ám szerencsére meg...
van szó, s a film menetében is váratlan fordulat következik.

Omnia vincit amor (mindent legyőz a szerelem) — tartja az ősi közmondás, és Dobrayék filmje most e tétel igazságának bebizonyításába fog. Hősünk oly mértékben beleszeret a metró mozgólépcsőjének álmos felvigyázónőjébe, hogy rajta már észre sem veszi az áldozatok titkos jelét. (Pedig ha a többieken csak derengett valami, hát ezen a szép nőn szinte lángol a földöntúli bélyeg!) Észreveszi viszont a mellét, combját s egyéb természetes domborulatait és mélyedéseit — igaz, hogy ezek jól láthatók —, és eme fölfedezés örömére érzékletes szeretkezésbe kezd vele. Aztán reggelre kelvén újdonsült viktimológusunk mégiscsak meglát valami furcsa jelet a zuhanyozó nő sziluettjén. Ettől úgy megrémül, hogy minden férfiassága elpárolog. Később hiába már a lépcső-őr-nő igyekezete, a férfi abszolúte impotens marad.

Tessék figyelni, most jön a bizonyítás! Miről ismerszik meg a százszázalékos viktimológiai eset? Nem másról, mint arról, hogyha szerelmi partnert kell választani

El Kazavszkij

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 387-748, 340-726

Quafi Tomášović

ÉLET ÉS IRODALOM

1980 NOV 22

1021

El Kazovszkij rajza

téneti elmélet felel n
rosan megtudhatjuk
tész sebe című
könyvből (részletei fol
likációkban már nap
tak), amely a „Bevez
dern költészetbe" alc
és mostanában kerül
boltokba.

Költő esetében azonban úgy vélem, nem kötelező a tanítótörténeti elméletet az éppen-most gyakorlattal szembesíteni. Kötelező viszont legbensőbb indíttatású — mintegy a száján kicsúszott — spontán vallomásait tiszteletben tartani.

Somlyó azt írja *Velence* című vers-kompozíciója utóiratában: „Míg mindent nem, addig semmit se láttam!" — s ez a teljesség-igény, ez a kielégíthetetlen mohóság vonatkozik a formai fölfedezésekre és kísérletezőkedvre is, de nyilván nemcsak arra — szó szerint az egész világra vonatkozik. A világ való-

1928-ban megszületett a csopor
folyóirata, az *Erdélyi Heliko*
(EH). 1944-ben mind a háro
szervezet megszűnt.

Ennek az eseményekben és csa
latkozásokban gazdag húsz eszten
dőnek a történetét idézi fel *Maro*
Ildikó dokumentumgyűjteménye
Kereken négyszáz dokumentumo
jegyzőkönyvet, levelet tartalmaz
levelesláda, de a jegyzetekben mé
további adalékok, visszaemlékezé
sek bővítik az anyagot, amely íg
sem teljes még, hiszen sok minde
elkallódott vagy megsemmisült. D
így is, a kényszerű hiányok és ki
hagyások ellenére . is sokrétűe
gazdag színekkel bontakozik ki
dokumentumokból egy elsüllyed
világ.

szabó). A filológus-ösztön elgém is a költő által még látott és jóváhagyott szöveg tiszteletére int, a vers összefüggései — az én hallásom szerint — mégis a posztumusz változatokat igazolják. A *Hajnali részegség* általad idézett szavairól beszélek:

s mozgás, riadt csilingelés, csodás,
halk női suttogás . . .

. . . sok száz
batár között, patkójuk fölsziporkáz.

Te azt mondod (milyen suta dolog nyílt levélben előadni, hogy a címzett mit mond!), ha a Kosztolányi-látta szövegben a *mozgás* és a *riadt* között nincs vessző, ha a *batár* helyén *bazár* szerepel, ez éppúgy elképzelhető, mint a posztumusz kiadások előbb idézett szövege, sőt ízlésed szerint az eredeti a jobb, s a későbbit tekintsük szövegromlásnak.

A kérdés csakugyan megéri a nyílt konzultációt. Hátha előkerül a kézirat! Mert az volna a megnyugtató argumentum. Az Akadémiai Könyvtár kézirattárában őrzött Kosztolányi-hagyatékban — mint tudod — nincs, ha létezik, lappang valahol. Így e pillanatban csak a vers-egész intencióira hallgathatunk.

Ami a vessző helyét illeti, az korántsem olyan labilis, mint írod. Mert ha teszem azt a *riadt* és a *csilingelés* közé kerül, s a *riadt* igeként funkcionál, akkor ennek a két sornyi mellékmondatnak egyszersmind állítmánya is volna, s vonatkozna a csilingelésre és a női suttogásra is. Tehát így kellene értelmeznünk: mozgás, csilingelés, csodás halk női suttogás riadt. Gondolom, ezt Te sem írnád alá. A riadalom ilyen totalitása és a befejezett múlt nem illik ebbe a káprázatba, de a játékos, könnyed *csilingelés* jelzőjeként: „*riadt csilingelés*" — finom ambivalenciát alkotna — hibátlan eleme a rácsodásnak, és megfelel a felidézett események természetének, dinamikájának, melyben a földi nyűgök fölé magasodó lélek szabadsága, annak boldog vágyalma fejeződik ki. Röppenő, szikrázó, villogó, lobogó ez a látomás-sor, az ámulástól elálló lélegzet, s ezt a szaggatott tagolt sorolás pontosabban érezteti, mint ha a *riadt* erősebb kötéseket létesítene. Mai költő egyszerűen elhagyná a vesszőket, s

a halovány ég túlvilági kékét,
vagy tán egy angyal, aki szűzi
szép mozdulattal csillogó fejékét
hajába tűzi,
és az álomnál csendesebben
egy arra ringó
könnyűcske hintó
mélyébe lebben,
s tovább robog kacér mosollyal ebben,
aztán amíg vad paripái futnak
a harsangosan lángoló Tejútnak,
arany konfetti-záporában sok száz
batár között, patkójuk fölsziporkáz.

Arról, hogy az annyira áhított *csoda* tárgyiasításakor mért éppen a nagyúri életszféra külsőségeihez s az éghez folyamodik Kosztolányi, itt nincs helyem értekezni. Csak utalhatok arra — amit másutt már előadtam —, hogy az *Életre-halálra* magyarság-képe is ilyen kastélyt és kunyhót egybeölelő *palotás* magyarság-élmény elemeiből fejtett, s a fiának írt útravalóban, mikor elképzeli fiát „fehér villában, hófehér ebekkel", más lehetőségek között ugyanez a pompás az élet birtoklásának ábrándja öltött formát. A szecesszió nagyúri rekvizitumaiból szőtt ábránd, tehát melyben már nem a kép-elemek osztály-tartalma, hanem az előhívásukat intéző újfajta szándék a fontos.

Nem tudom, Pali, ki tette ma helyére a *mozgás* utáni vesszőt, s ki javította *batár*-ra a *bazár*-t most időm nincs utánanézni, de meggyőződésem, hogy a vers szellemében járt el. Megértelek, mikor az „ultima manus" elvére hivatkozol, de gondolj arra, hogy az írógépen már 1933-ban is egymás mellett volt a t meg a z betű, s azt Te tudhatod a legjobban, Kosztolányi könyveiben mennyi a sajtóhiba. Igaz, a *Hajnali részegség* kivételes vers, s feltehető, hogy szerzője így is kezelte. Amíg meg nem írta. A végzetes pörsenés már égette az ínyét. Ekkor már, épp 1933 őszén, inkább a sebészek egymásnak ellentmondó diagnózisaira figyelt, mint a korrektúrákra. És általmas méreggel élt. S amúgy sem volt aggályosan lelkiismeretes az Nyesmiben. — Én tehát azt tanácsolnám, maradjunk a már adaptált szöveg mellett, mérget vennék rá, hogy Kosztolányi is erre szavazna.

Barátsággal köszönt híved és társad a Kosztolányi-gondokban is

Kiss Ferenc

köztük *Berecz Jánosnak*, az MSZMP Központi Bizottsága osztályvezetőjének írását A szocializmus elmélete és gyakorlata címmel, majd Faragó Vilmos televíziós beszélgetését Boldizsár Ivánnal.

A magyar kiadók 1979-ben piacra kerülő fontos művei közül a könyvrovat állandó munkatársai ezúttal *Széchenyi* [illegible] Naplóját, *Illés Endre* [illegible] teszi különlegessé — a Quarterlyben szintén nem először jelentkező — kanadai filmesztéta, *Graham Petrie* tanulmányát; ő a tavaszi budapesti filmhét bemutatóiról emlékezik meg.

A legjelentősebb közlemények az ünnepi füzet elején foglalnak helyet. Szerzőik közül *Kádár János* a magyar szocialista fejlődés jellemzői-

analitikus tartalomjegyzéke. *Varga Csaba* és *Lipták Ágnes* munkája. Természetesen megkapják a huszadik éve fennálló New Hungarian Quarterly összes előfizetői, de a hazai könyvtárak, kutatók és érdeklődők számára is elérhető lesz: meg lehet rendelni a Kiadótól.

El Kazovszkij

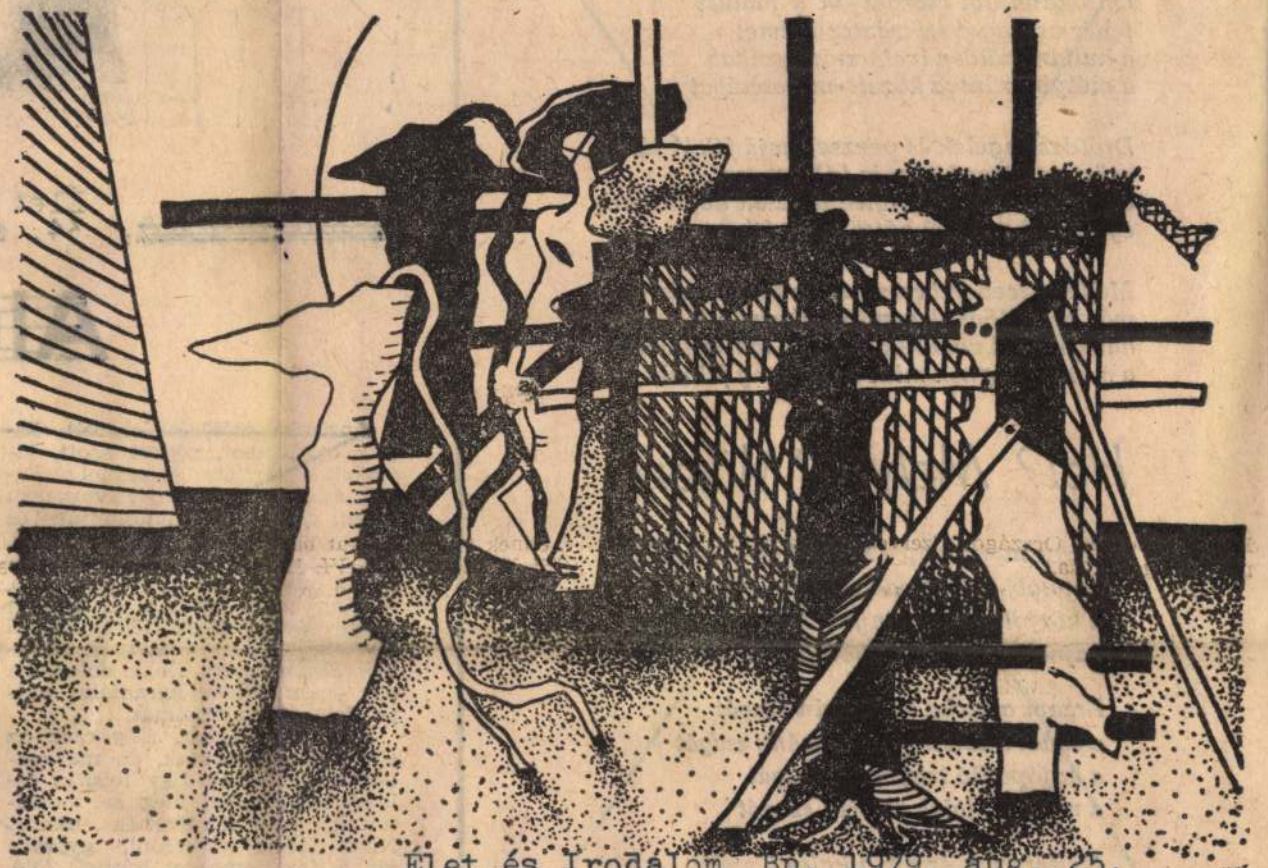

Élet és Irodalom, Bp. 1979. aug. 25.
XXIII. évf. 34. sz. 2. lap.

El Kazovszkij rajza

A tuloldalon lásd: Lacza Márta rajzát.

VÉSZI ENDRE:

Öntőkanálból

Öntőkanálból csorgatják a júniust
fehér csillagot szikráztató fémet
a hullám zölden ível aztán lezuhan
a mélybe rántva közelt-messzeséget

Drótdzsungelek és perzselthajú fák A láng
ezüst és piros bimbója kibuggyan
bóklászva járok fénylik perzselt homlokom
egy zöldhomályú hűvös alagútban

Mellényzsebemben rozsdás tollú madarak
már készülődnek repülni akarnak
hát könnyű vállal-karral így támaszkodom
a mindenségnek mint egy arany falnak

Hol? Melyik? Mikor?

Hogy melyik utca ház lakás — melyik?
kapualj lépcső vasküszöb — melyik?
a körfolyosó sövényrács — melyik?
hajnalba lengő függönyük — melyik?

Érzem a szoba kordován szagát
a sodort dohány vadnövény szagát
a hajópadló ingovány szagát
a meszelt falak vitorla szagát

Mellemben érzem a kaland szelét
soha nem látott óceán szelét
vitorlabontó szabadság szelét
szelét szelét és szelét és szelét!

Ő mondta i g e n s n e m mondta kemény

Lacza Márta rajza (részlet)

Élet és Irodalom, Bp. 1979. aug. 25. XXIII. évf. 34. sz. cimlap.

~~NORVÁTH DEZSŐ~~:

~~Aludjunk jól!~~

~~Aprócska csőtörés lehetett. Ki~~ jött egy ember, gödröt ásott, kifeküdt a partjára, és reggel nyolckor már aludt. Mennyit ivott, nem tudni, csak szétszórt holmijából és szétvetett tagjaiból volt olvasható, hogy nyomás alatt alszik. Másnap korán reggel betemette a gödröt, megint hasra feküdt, és megint aludt. Kerítő lécek fölségjeleiből látszott, melyik vállalatunk nevében alszik éppen. Nagy dolog, ha egy egész vállalat garantálni tudja dolgozója nyugalmát.

Épül a szalagház, még csak az első emeleten járnak, de már ember alszik benne. Úgy tetszik, őslakó lehet, talán meg se mozdították, csak körülvették házzal. Nincs ideje fölébredni, gyorsan jár a daru, emeletet húznak fölé. Nyugodtan alhat, nem süt a hasára a nap. Nagy dolog, ha a betonfalak kemény lökdösői ekkora tapintattal tudják őrizni társuk álmát. Szociális szempontok játszhatnak közre, gondolom először. Nincs szegénynek helye, ahol fejét lehajthatna, szért nem küldik ha-

den nyarán a Bakony erdejében dolgoztam. Nem akarok dicsekedni, de naponta megelőztük saját korunkat. Megesett, nem dolgoztunk többet, mint egy mai söröző brigád. Amikor jött az erdész, úgy csattogott a fejsze, versbe lehetett volna írni, de ha leült a bokor alá, mi is kerestünk bokrot magunknak. Találtunk is, aludtunk is. Egyszer aztán új munkavezetőt kaptunk. Beharangozták előre, reszkessetek, mert a lelket kihajtja belőletek. Gyártogattuk a magunk ellenrakétáit, hogy legyen, ha fizetett nyugalmunkat háborgatni akarja. Jött a noszlopi ember, mindenkivel kezet fogott reggel hatkor és azt mondta, dolgozzunk. Fogta a fejszét, ő ment elöl. Reggeltől egészen estig vágta a fát. Nem ült le a bokor alá, csak délben. Ebédidő alatt akkor aludtam legnagyobbat. Nem kiabált egyszer se, csak visszanézett, ha ráért. Hárman másnap nem jöttek az ő bandájába. Kerestek olyan erdőt, amelyikben nincsen noszlopi em-

megtudtuk, hol találjuk még minden este, záróráig. Oda nem megyünk. Annyira bolondok ne legyünk, hogy egy hét múlva már a mi pénzünkön mulasson.

Aranyos társaság tud összegyűlni egy lépcsőházban. Mindenki mond valamit, ide is elmegyünk, ott is érdeklődünk, végre van valaki, aki elvállalja. Feleáron! Ez a mi emberünk. Tervezetet ad a költségekre, és megígéri, hogy közben se megy fölfelé. Persze, nincs az az olcsójános, akinél olcsóbb ne lenne. Az alku után negyednapra előáll kettő, háromezerrel kevesebbet kér. Belenéznek az előző tervezetbe, még csak a fél szemük ér bele, de már mondják, nem jó. Ott lehet a pénzt megfogni, hogy nem kell olyan komolyan venni az előírásokat. Vékonyabb vezeték is elég. Majd ha kötekedik az ellenőrző közeg, adnak neki háromszáz forintot, és el van boronálva. Ezekkel érdemes tárgyalni, ezek ismerik a dörgést. Valaki megkockáztatja: kötözni

El Kazovszkij

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 387-748, 340-726

Gyűjtemény vén

ÉLET ÉS IRODALOM

1980 DEC 13

Vallotta: „Schönherz előtt ismere-

1021

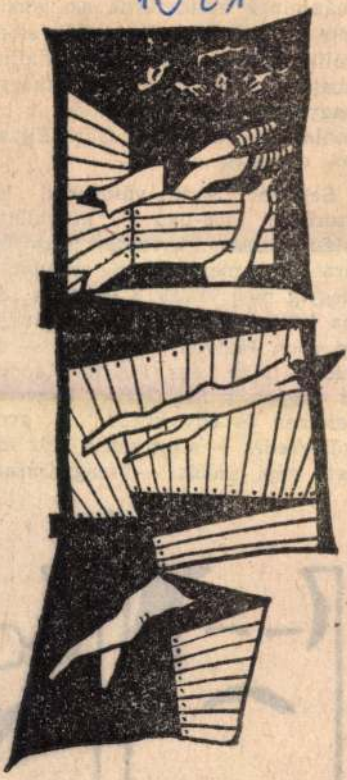

El Kazovszkij: Címerek

után, persze — vallja, hogy egy óra alatt megjárhatta az utat a hegyig meg vissza, s — noha „soha különben se Pesten, se Budán, se azon Hegyen" nem járt — jól tudja, hogy „egy Puszta Kápolna is vagyon a Sz. Gellért hegyének teteiben és egy kút..." A gyors közlekedés — s egyben a már idézett népi szólás — magyarázatát

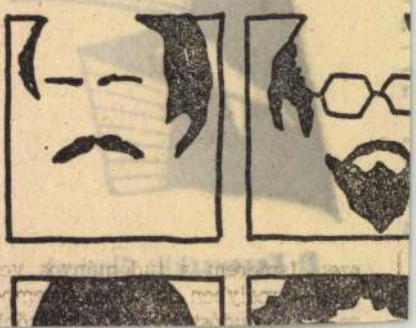

MAHIR SAJTÓFIGYELŐ
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

El Kazovszkij, festő

SZOLNOK MEGYEI NÉPLAP
a grafikusművész
1981 FEB 1

[1021

dalom, művészet

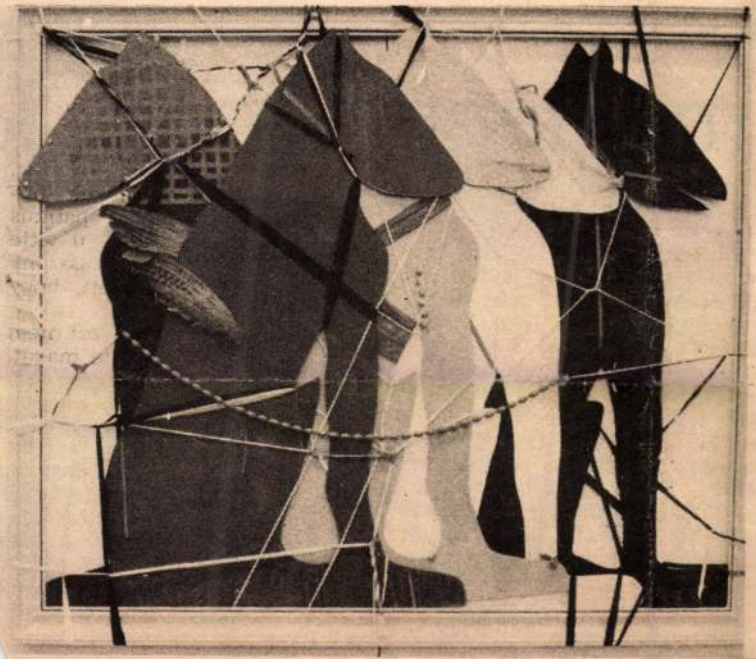

El Kazovszkij: Csendélet öt állatból

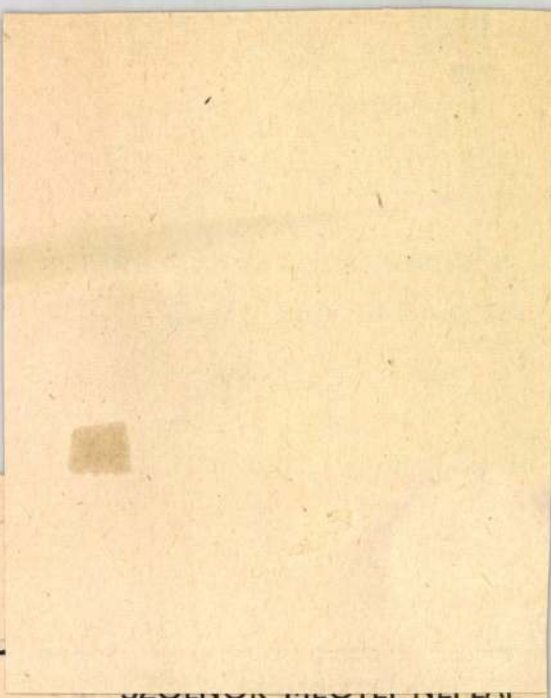

lalom

olt meglepetés

kérlelhetetlen ellenségét — szoros tudományos barátság fűzte Jofféhoz. 1938 végén ő értesítette Joffét a korszakos felfedezésről, az enegriafelszabadulással járó maghasadásról. A Szovjetunió Tudományos Akadémiája mellett bizottság alakult az ezzel kapcsolatos kutatásokra. 1940 novemberében Szemjonov akadémikus, aki utóbb Nobel-díjat kapott fizikokémiai eredményeiért, levelet írt a nehézipari népbiztosnak, ebben már a bomba előállításának lehetőségeiről értekezett. Mielőtt azonban még döntést hozhattak volna az ügyben a hitleristák megtá-

későbbi Atomenergiai Intézet lett.

1944-ben a kísérletek céljául a gyors neutronokkal, a kritikusnál nagyobb tömeg kialakításával létrehozandó robbanásos reakció tanulmányozását tűzték ki. Egyik feladatként tisztázni kellett, hogyan közelítsék egymáshoz gyorsan a fémtömböket. Kurcsatov intézetének első emeletén különös lőgyakorlatok kezdődtek. Két puskából lőtték ki a golyókat, hogy egymással szemben repüljenek. Mindezt különleges fényképezőgépekkel rögzítették is, majd az intézet udvarán két egymással szemben elhelyezett 75 mil-

Iskola és

Jó

Mottó: „*Az*
követelmény
iskolai köny
végrehajthat
zet egy ors
tanácskozás
sából.)

Idilli kép a
tetes jászfénys
könyvtárban: a
zött negyven-
„vadászik új
— Nekem ez
Ferencet tessék
— Tanár nér
lom Tamás bát
— Öcsinek
mesést.
Berreg a

El Kazovszky, grafika

4 rejzek: Rejz.

El. Kazovszky: Rajzok a 963, 993, 995, 1023
1030, 1045, 1056 oldalon

Zelenhor i Pécs, 1981. nov.

XXIV/11

SAJTOFIGYELO

BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51

Telefon: 138-068, 837-748, 840-726

El Varovszky, képző-
művész

JELENKOR

1981 NOV

1021

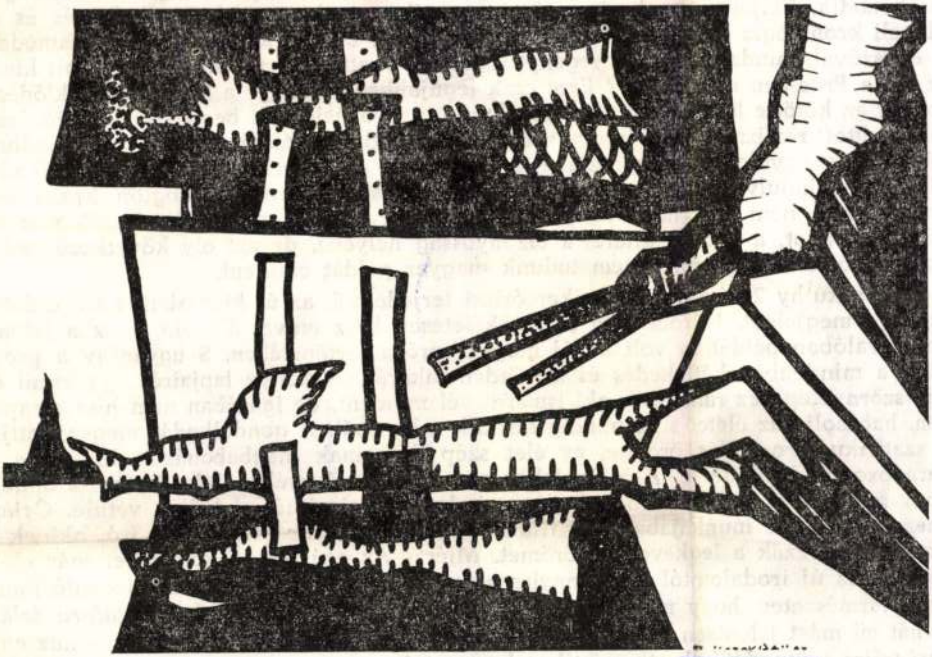

realista regény ellen"; Babits elborzadt tőle, áth

A *Prae*-t a regényválság termékének vélte a huzamokat illetően kissé pontatlanul ítélt. Szentl lenül Proust és Joyce művével rokonítani, a *Prae* tájékozódik. Teljesen át akarja gyúrni az epiká időbeli kronológia rendjével, a realista világképb – egyszóval, mindazzal, ami a regényt regénnyé a az író a *Prae*-ben megalko ni? Erre csak legújabban válaszolt a kritika, sokáig az kötötte le, ami botrány, negatívum, provokáció volt benne, ami az értelemmel beoltott realizmus ellen irányult. Egyetlen mondattal válaszolva erre, azt mondhatnánk, hogy egyidejűen a tapasztalat, a látvány és a filozófia, az elvont gondolkodás oldaláról elindulva akarta a regény világát teljesen átformálni. Rögtön hozzá kell ehhez tenni: nem úgy, hogy feltétlenül pozitív programot adott; ellenkezőleg, a bizonytalanságot, a kételyt ültette a bizonyosság helyébe, de azt oly következetességgel gondolva végig, amire nem tudunk magyar példát említeni.

Szentku hy 24 éves volt, amikor óriási terjedelmű, az új kiadásban 1200 oldalas regénye megjelent. Három évig írta, tökéletesen kész művel állt elő – ez a jelentkezés valóban példátlan volt az új magyar próza történetében. S ugyanígy a program: a mindenben kételkedés és a mindent akarás. A könyv lapjairól egy zseni és egy szörnyeteg néz ránk; író, aki ismerni vél mindent, de igazában nem hisz semmiben, habzsolja az életet s az mindig kisiklik a kezéből. A gondolkodás megszállottja, a szatirikus ironizálás ördöge, az élet szép dolgainak megbabonázott hirdetője, a paradoxonok hazárdőrje. A világ teljes megismerése jegyében jelentkezett s ahhoz, hogy mindent el tudjon mondani róla, minden addigi sémát el kellett vetnie. Óriási önérzet hevítette munkájában, azt írta nem sokkal a *Prae* után: „Egy író, akinek a könyvek okozzák a legkevesebb örömet. Miért? Az egészen jó könyveket már elolvastam, az új irodalomtól meg annyira azt várom, amit én szeretnék megvalósítani, hogy természetes, hogy másnál nem találhatom meg." *(Az egyetlen metafora felé.)* Dehát mi mást jelentsen ki az, aki – ahogy Németh László írta a *Prae*-ről – *„az emberi teljes színpadát"* akarta művében bemutatni.

SAJTÓFIGYELŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

El Kazovszkij képzőművész

JELENKOR

1981 NOV

1021

El Kazovszkij

Es teljes szépségedben fogsz
Az előtt, ami szembe jön velü
Én meg rád nézek s nem szó
Hát meg kell lenni? Meg kel

SAJTÓFIGYELŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

El Kazorszkij képző-
művész

JELENKOR

1981 NOV

1021

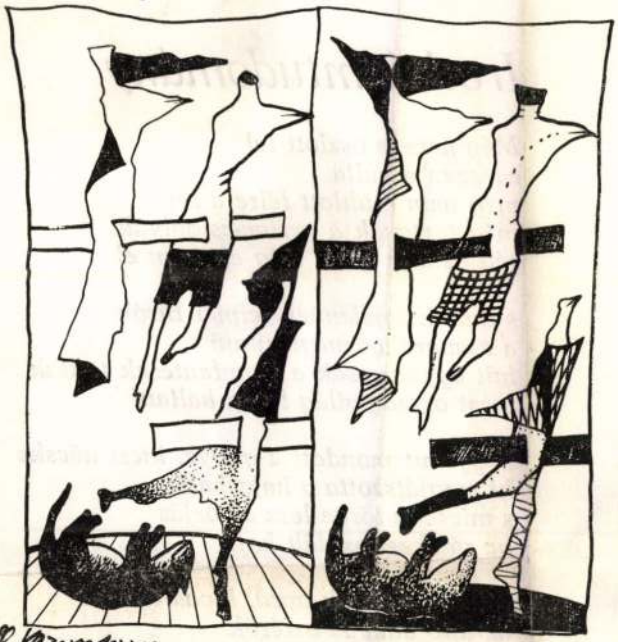

rózsaszínt vagy lilát
és megőszülsz, ha el
a jó kis mániád

Irodalomtud

Még nem is oszlott fel
egészen a hulla
még nem csuklott félre a fej
még tartanak a gerinc-csigolyák
tán nem is ment még egészen el

s már megjelennek icipici furók
a csavarokat meglazítani
mit egykor csak a bennfentesek tudtak
most ország-világ fogja hallani

hogy mit mondott a gügye, kicsi nőcske
ki megjátszotta a hajasbabát
s micsoda törpe lesz az órjás
ha rátekeri oxidált haját

és megjelennek apró, lapos cetlik
az ajtó alatt is beférők
Goethe is írt s kapott ilyet
az ilyen cetlik visszatérők

SAJTÓFIGYELŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

El Kazovszkij képző-
művész

JELENKOR

1981 NOV

1021

El Kazovszkij '77

977

Hétvégi házacskák kék
a város alámerül, kisé
alkony s izzófény leng

Csak én hallom talán a
s pulim csaholását a rá
Minden a messzeségbe supped.

Elmossa az alkony a messzirenyúlt
árnyékot, de föltornyosúlnak
a biborlila ég boltívei.

2.

Felém? Dehogy! Mellettem csörtet el
a hosszúgyapjas nyáj. Bár összebújásuk a régi,
új pásztor alá verődnek, ha megtalálják.

Ferdén szitál a homály, föltetszik az elfogyó Hold;
a lejtődző lankán kigyúlad a lámpasor:
kísértet a tábor, árnyak az egykori társak.

Ki megmaradt is: süketül, görbe, vén;
sok túlnőtt özvegy idézi ingerülten
megkeserült szívének aláztatását.

A múlt csontváza táplálhatatlan, össze-
törik, csak indulata nő mind nagyobbra
a szenvedélysodorta búcsuzásban.

Fegyverropogás csap rám, gépzaj, ágyudörej?
Mintha atombombák gombája gyürődne föl, –
de ez egyelőre még csak a tűzijáték.

EL Kazovskij

1021

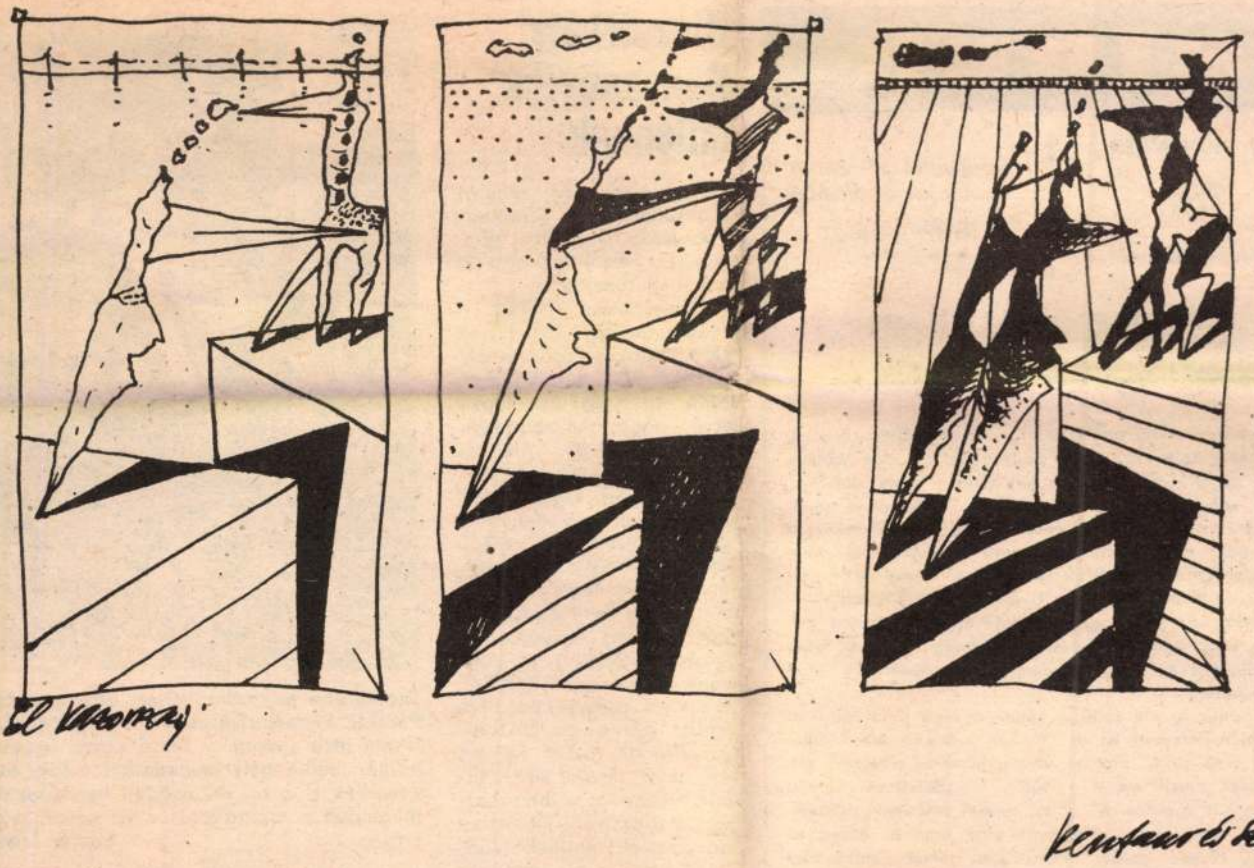

El Kazovszkij: Kentaur és szirén

HÍREK

1981. NOVEMBER

15

VASÁRNAP

Szeretettel köszöntjük névnapjuk alkalmából

ALBERT, LIPÓT

nevű kedves olvasóinkat

A Nap kél 6.49 — nyugszik 16.08 órakor
A Hold kél 19.38 — nyugszik 10.38 órakor

*

Kétszázötven évvel ezelőtt, 1731. november 15-én született, és 69 éves korában, 1800 áprilisában halt meg William Cowper angol költő, a romantikus költészet egyik előfutára.

Anyja korai elvesztése, iskolatársaitól elszenvedett sérelmei, tartós gyermekkori szembaja mind hozzájárulhatott ahhoz, hogy már korán ideges zavarok mutatkoztak nála. Jogi tanulmányokat folytatott, s 1762-ben — egy rokona jóvoltából — hivatalnoki állást kapott volna a felsőházban. Az a tudat azonban, hogy ehhez egy nyilvános vizsgán kell átesnie, olyan súlyos lelki válságot idézett elő nála, hogy elmegyógyintézetbe került, ahonnan csak másfél év után szabadulhatott.

A nyilvánosság elé vallásos költőként lépő fiatalember új oldaláról mutatkozott be az 1782-ben publikált John Gilpin utazása című élénk, pattogó ütemű, humoros elbeszélő költeményével, amely ma is e műfaj klasszikusának számít. Nevét igazán azonban A feladat címmel 1785-ben jambusokban írott, több részes költeménye tette ismertté. Ebben az egyszerű, köznapi dolgok költészetének felfedezésével épp úgy a romantikusok előfutárának bizonyult, mint bensőséges, személyes hangú lírai költeményeiben.

Díszsírhely Ognyenovic Milánnak

Az 1980-ban elhunyt *Ognyenovics Milánnak* Pécs város Tanácsa díszsírhelyet adományozott a központi temetőben.

Ognyenovics Milán a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetségének 18 évig volt főtitkára. Mint országgyűlési képviselő négy ciklusban képviselte Baranya választói érdekeit a parlamentben.

Sírja előtt tegnap délután koszorúzási ünnepséget rendeztek. A tököli délszláv férfikórus gyászéneke után vers következett, majd a Jugoszláviából érkezett testvére helyezte koszorúját a márvány fedőlapra. Az MSZMP Baranya megyei és Pécs városi Bizottsága koszorúját *Rajnai József* megyei és *Antal Gyula* városi titkár kísérte a munkásmozgalom baranyai, kiemelkedő személyiségének sírjához. Pécs város Tanácsa koszorúját *Komlódi Józsefné* elnökhelyettes helyezte el. A Magyarországi Délszlávok Demokratikus

1987 NOV 15
DUNÁNTÚLI NAPLÓ
SAJTÓFIGYELŐ
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

Szombaton hajnalban eltört egy kétszázas Pécsett, Lvov-Kertvárosban, az Egri Gyula és Gyula utca sarkán. A Pécsi Vízmű ügyeletese három méter mély munkaárkot ástak, és kor cserélték ki a meghibásodott vezetékszakaszt megindult a szolgáltatás a víz nélkül maradt letben. Laufer László f

*

KISZ-propagandisták

— PIK-ügyelet
résekhez, villa

El Kazovszkij, képzőművész

Művészet, 1983. júl. 58.-old.

El Kazovszkij: Paradicsomi emléklap II., olaj, vászon, 80x65 cm, 1982 (fotó Somfai)

L. Kazovszkij, képzőművész

„Állatlélektan" (Torzított önéletrajzok) c. műve/vers/.

Brestyánszky Ilona: Mai magyar grafikai és rajzművészet, Hajdú-Bihari Napló, 1983. júl. 23.

1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 237-748, 340-726

El Kazovskij
festő m.

SZOLNOK MEGYEI NÉPLAP

1021

1983. SZEPTEMBER 24.

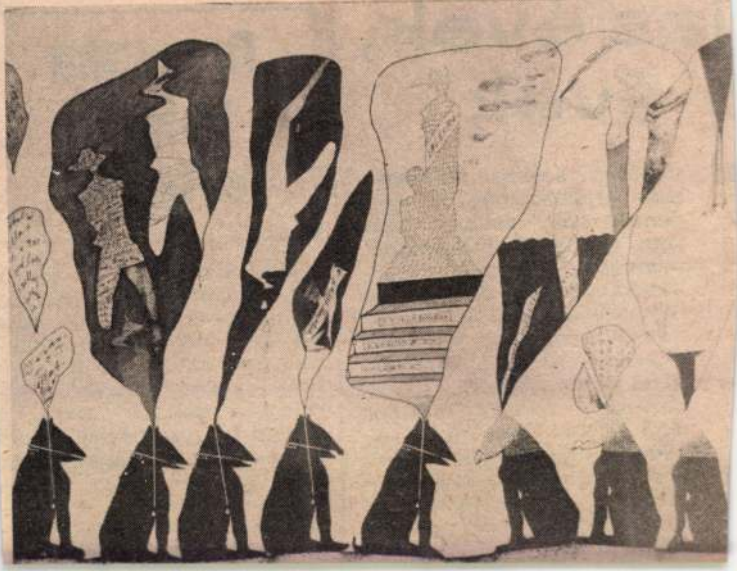

jas évek, ó évek?

sősorban azokra érvényes, akik ifjúkorukban is kezdeményezők voltak, akik nem rutinból, kötelességből, muszájból végezték munkájukat, hanem az új létrehozásának öröme vezette munkálkodásukat. Aki hozzászokott ahhoz, hogy munkája révén jobbat, újakat alkosson, gyakorlatilag nem is tud leszokni az alkotásról. Napjainkban

Orvosság helyett testedzés

Már hivatalosan is itt az ősz, a nappalok rövidebbek, a hőmérséklet szinte óráról-órára változik, és gyakran esik az eső is. Bár nálunk az őszi időjárás kiegyensúlyozottabb, mint a tavaszi, azértbőven akad

El Kazovszkij: Állatiélektan (Torzított önéletrajzok

El Kazovszkij, grafikus

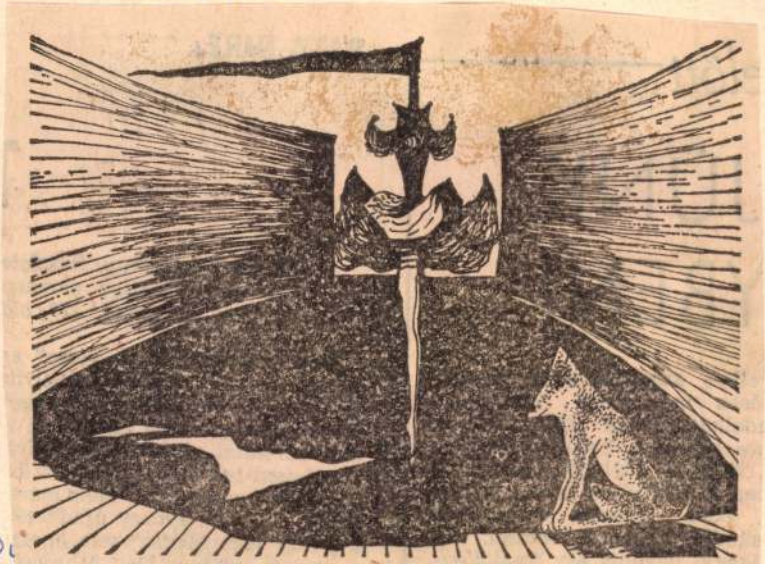

El Kazovszkij rajza

El Kazo

12

Elet is

XXVII/40

MAHIR SAJTÓFIGYELŐ
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

Sz. Kazovszkij képzőművész

ÉLET ÉS IRODALOM

1983 OKT 11 4

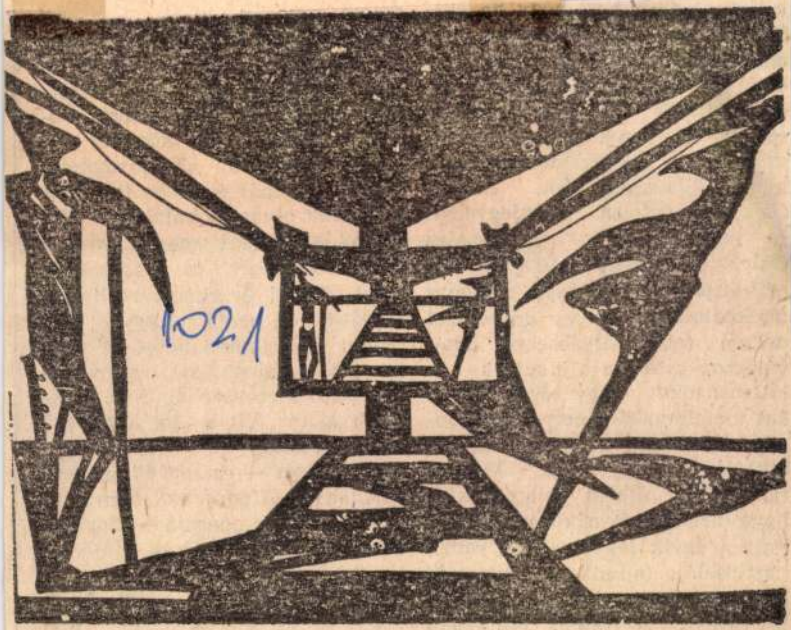

1021

El Kazovszkij rajza

hiába. Ő attól tart, h
lyesebb eszközökhöz
amilyen a kiátkozás
ezzel a helyzetet mé
mérgesítené." Tehát
szavak. (noha a kiát
sa sem lett volna
mint Kállaynál. S
György kénytelen
„a miniszterelnök utasításaira Ghiczytől, Szentmiklóssytól és másoktól nekem küldött bizalmas tájékoztatások és az angoloktól nekem feltett kérdésekre adott válaszok gyakran oly súlyos valótlanságokat vagy téves adatokat tartalmaztak, melyek továbbadása ránk nézve csak kompromittáló lehetett volna." Magyarán, Kállay Miklós, valamint külügyminisztere és a külügyminisztérium egyik legmagasabb rangú tisztviselője (mindketten egy másik, ugyancsak sokat vitatott emlékiratban, a Kádár Gyuláéban egyértelműen pozitívan szerepelnekrolog jelent meg szlovákul, írói jelentőségét és a szlovákok iránti baráti érzelmeit méltatva. Néhány éve pedig az egyik pozsonyi könyvkiadó adott ki több kötetes válogatást szlovákul Mikszáth életművéből. Nos, Mikszáth akkor állt a „tót atyafiak" mellé, amikor — a Monarchia valóságában — ez sem divat nem volt, sem „jó pontnak" nem számított. Cikker operája — úgy érzem — az igaz barátság adója.

Σ Fehér Pál

El Kazovszkij, grafikus

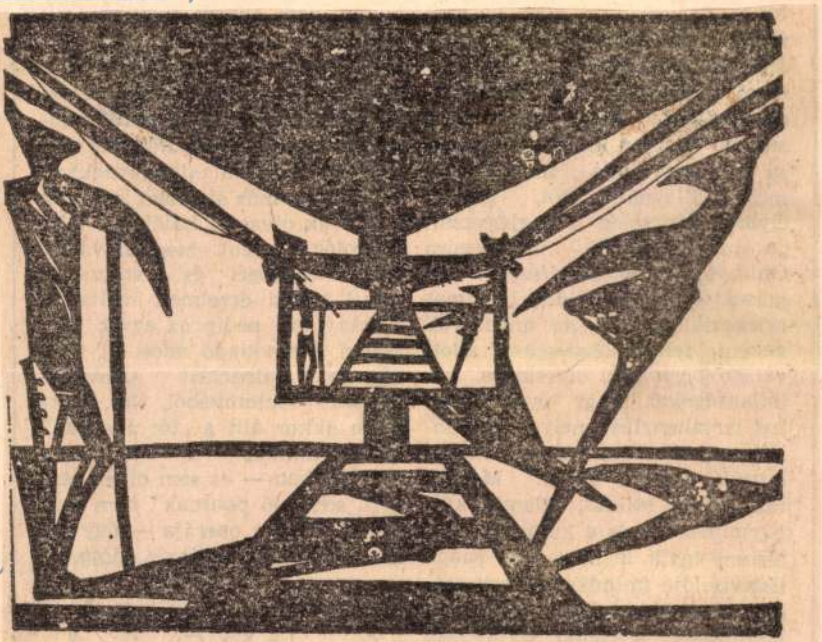

El Ka

El

3.

El Kazovszkij rajza

XXVII/41

IH SAJTÓFIGYELŐ
MAHIR
1091 BUDAPEST IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 310-726

El Kazovszkij kiállítása

DUNÁNTÚLI NAPLÓ
1984 JAN 20

1021

Dunántúli Napló

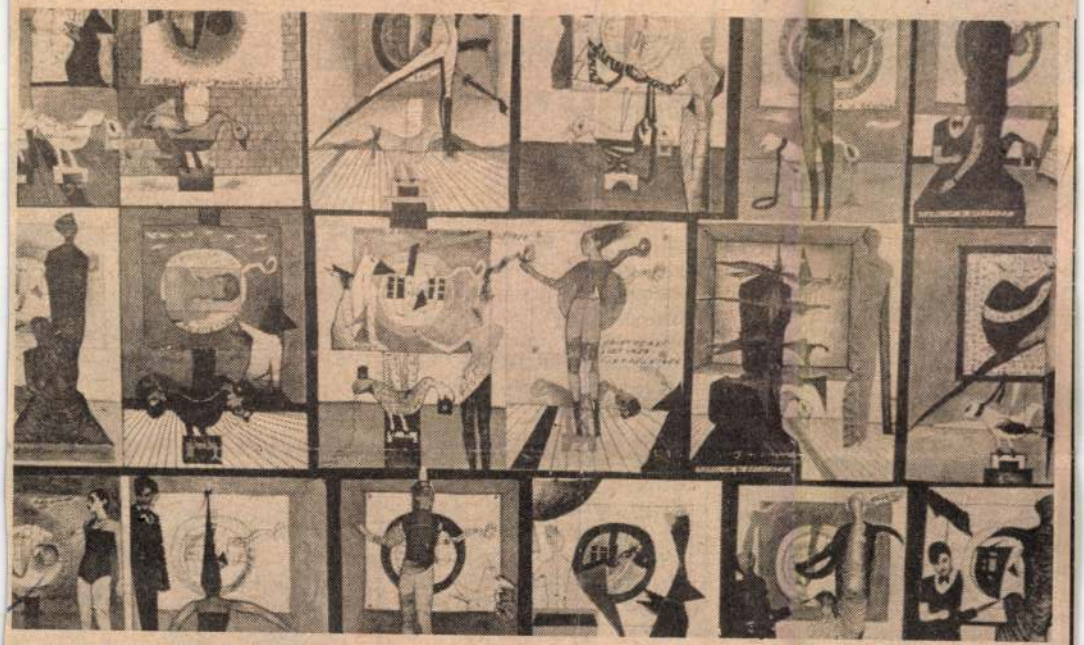

El Kazovszkij kiállítása nyílt meg tegnap Pécsett, az Ifjúsági Házban. A festőművész színes és fekete-fehér grafikáiból, fotósorozataiból és kollázsaiból mutat be néhányat az IH földszinti kiállító termében.

rumon:

zakmunkás-
etekben?

szükséges

ság is, egy gondolattal meg-
toldva. A kérdésben minél
előbb dönteni kellene, hiszen
az átállás nem megy máról
holnapra, ugyanakkor közelít
a középfokú képzést érintő de-
mográfiai hullám. A fiatalok
88—90-ben megrohanják eze-
ket az intézményeket, s nem
ártana, ha a tudásvágy kiala-
kult szervezeti koncepciókkal

Fűtőolaj helyett szénpor

Bevált az székesfehérvári Közúti Építő Vállalat dunaújvárosi főépítésvezetőségén tavaly júniusban kísérletképpen üzembe helyezett, új rendszerű aszfaltkeverő berendezés. Kazánját, a vállalat három szakemberének szolgálati szabadalma alapján, olaj helyett szénporral fűtötték. Csak a gyújtóláng működött továbbra is olajjal, az égéstérbe adagolt olcsó szénport ventillátor keverte, s egyben az biztosította az égéshez szükséges huzatot is. Az új rendszerű berendezéssel az év végéig 14 ezer tonna aszfaltot gyártottak,

Szó

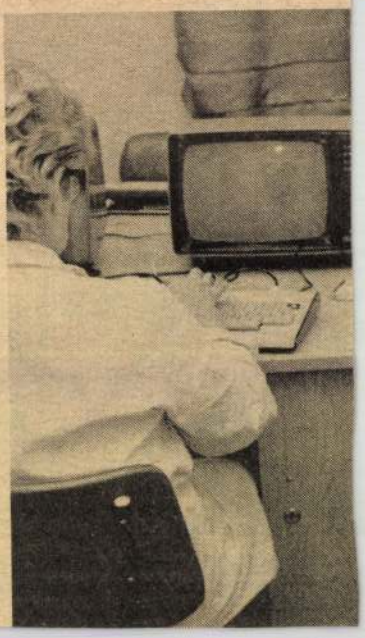

El Kazovszkij | grafikus

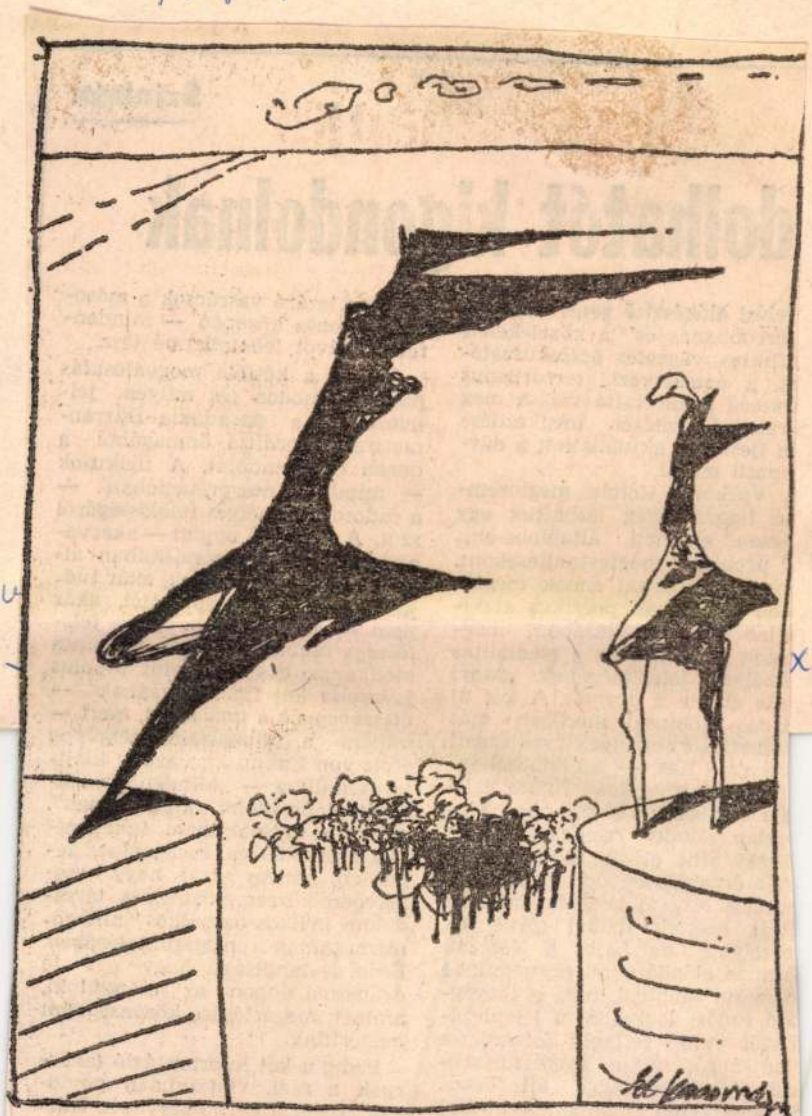

El Kazovszkij rajza

El Kazov

Élet és

11.

XXVIII/16

rténeti körülmények tanulságait rdozza. Két — különbözőképn — emlékezetes figura jelzi t a változást: Veszprémben *Szoszlay Sándor* rezignált, fáradt ölcset állít elénk, akinek saját szta érzelmei éppúgy hideg megntolás tárgyát képezik, mint az ltala meglelt fizikai törvények eszélyei; *Öze Lajos* a Nemzeti zínház előadásában egyneműbbé ormálja Möbiust, nála a lényegátó tudósi logika és a leleplező éstől való rettegés folyamatos riadtsággá, szinte karikaturisztikus szórakozottsággá áll össze. Szoboszlaynál a Salamon királyt vizionáló őrültség tudatosan választott álcázásnak látszik, jelmeznek, amelybe azért bújt, hogy miként a világuralmi téboly esett von Zahnd kisasszony kiáltja szemükbe — „Minden gondolhatót előbb-utóbb kigondolnak", akkor a tudósok nem felfedezéseik eltitkolásával cselekednek felelősen, hanem azzal, hogy cselekvően közreműködnek a társadalom gyilkos-öngyilkos antagonizmusainak megszüntetésében. Érdekes tanulság, hogy egy jó drámából éppen az csendül ki, aminek megértésére közönségként megértünk.

Pedig a két interpretáció (akárcsak a régi, vígszínházi) pontosan követi a darab szövegét. Dürrenmatt szigorú szerző, aki pontosan előírja még a díszlet lényegtelennek tetsző részleteit is, ke-

MAHIR SAJTOFIGYELO

1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

L. Kazovszkij, képző-
művész

ÉLET ÉS IRODALOM

1984 ÁPR 2 7

1021

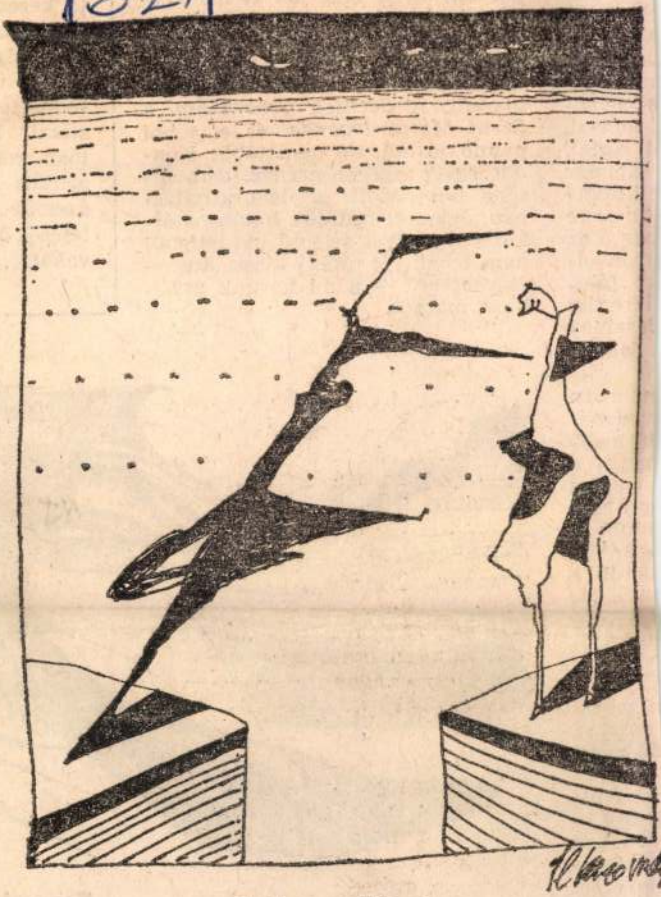

El Kazovszkij rajza

dor egyik legfőbb erénye, démonisága feloldódott a dekorativitásban. Jelezve: festőjük határhoz érkezett, amelyet átlépni büntetlenül nem lehet. Az utolsó klasszikus — szerencsére — a mi korunk grafikusa maradt.

Pasqualet

El Kazovszkij 1 grafikus

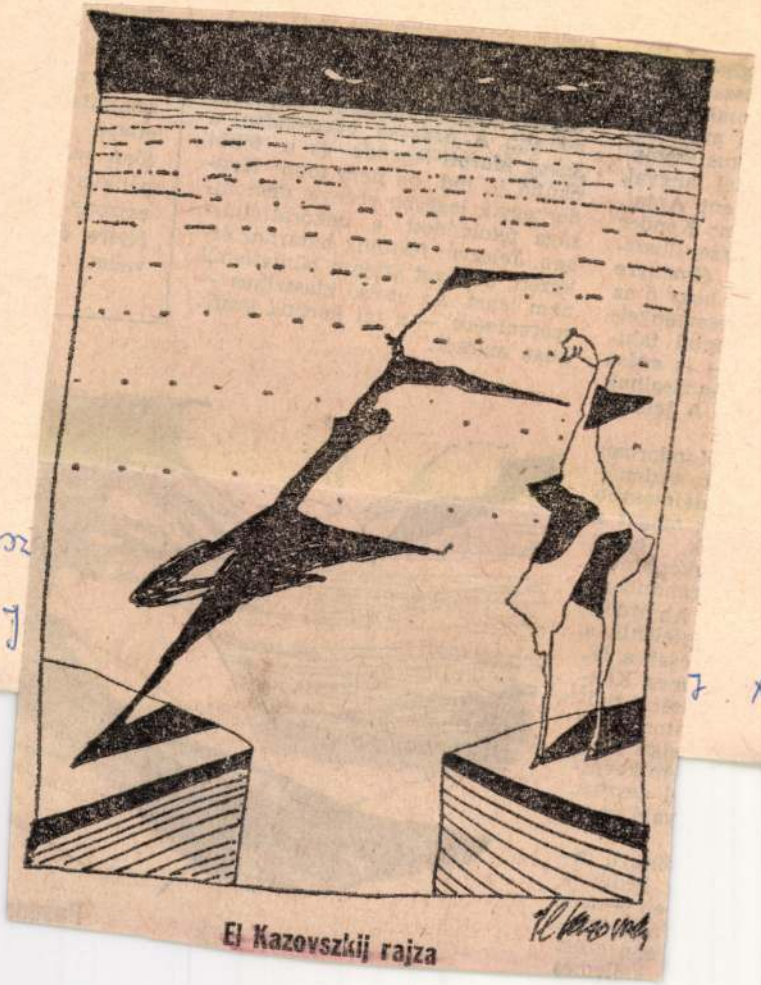

El Kazovszkij rajza

El Kazovsz

Élet is J

14

7. XXVIII/17

em kevés-
5 gesztus,
való vágy.

önnyű út-
. Pedig —
en — nem
avantgar-
épp ezért
kellemes

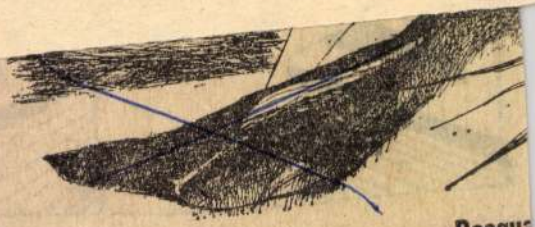

Pasqua

El Kazovszkij | grafikus

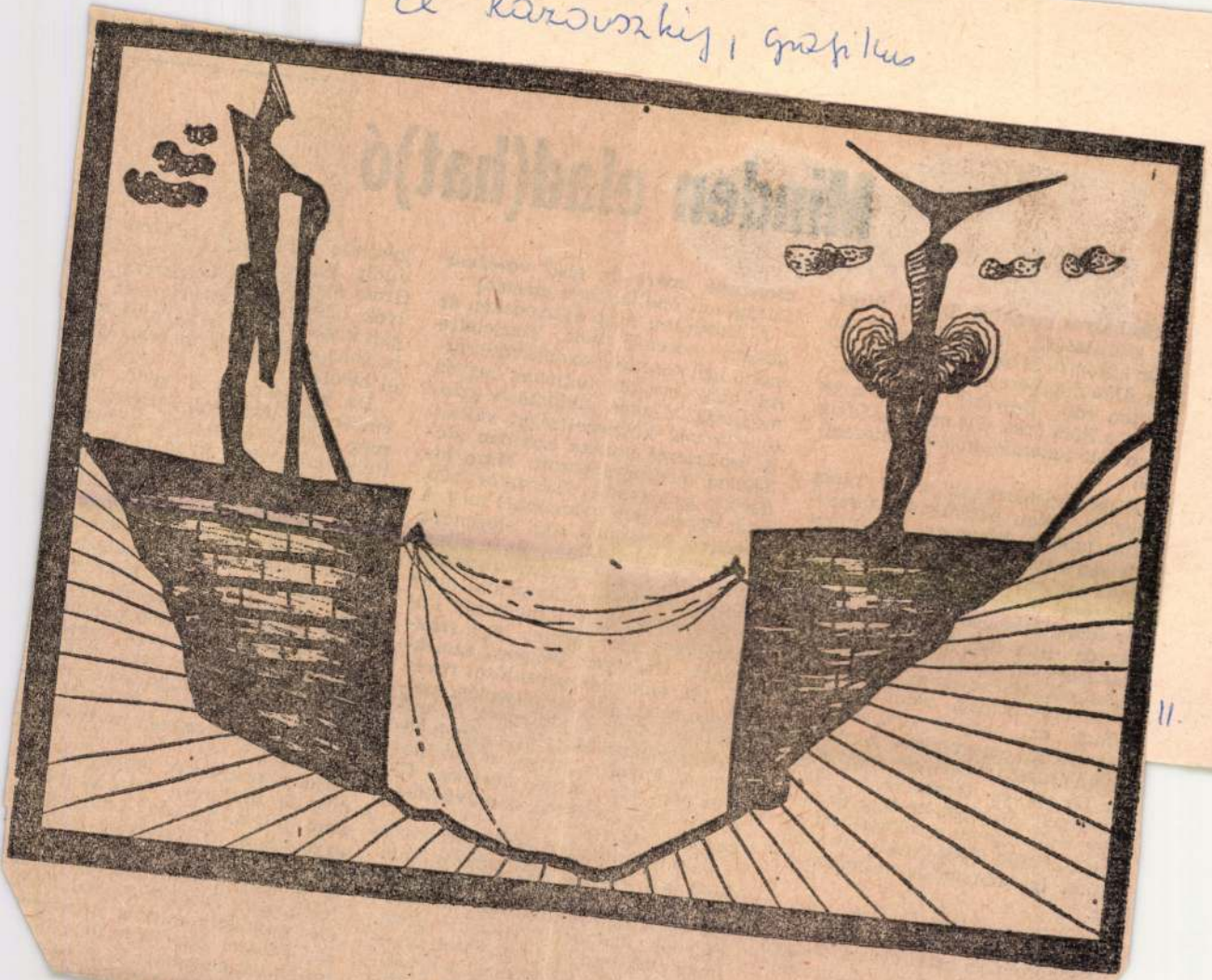

13.

11. XXVIII/19

El Kazovszkij: Vénusz születése

a figurái, a falakon Nag
rajzai és textiljei, illetv
Arnold színes rézkarcai, ame
angulatos környezetet szol
ak. Akkor is jó rájuk nézn
egyetlen darab nem kel(ne
lük.

biztosan akad vevő. Sétál
sok van, intim presszó me
indig kevés. Ez az újfajt
eskedelem ilyen módon ma
csalogatja a vásárlót. Vag
másik lehetőséget említsen
si. Ezt teszi a *Turistákat E*
Képző- és Iparművészeti A
zösség. Ha a Generalart első
a nemzetközi turizmusra f
külföldi vendégek pénztár
próbálja megcsappantani,
a magyaroknak igyekszi
ben járni a legkülönfélé
üdülőhelyi ajándéktárgyakka
Nyolc iparművésszel indultak, m
már több mint százan csatlakozta
hozzájuk.

Hogy eredmény (művészi pro
dukció) rejlik-e a számok mögött
nem tudom. A Turell tevékenység
egyelőre a nyilvánosság kizárásá
val zajlik, júniusban mutatkozna
be a nagyközönségnek. De vanna
félelmeim. Tudjuk: a popularizál
dás majdnem mindig kommerc
lizálódással jár. Vagy úgy, ho
művészek engednek, vagy úgy
a forgalmazó választja ki az

már kész egyenisegek a tagok.
Olyan ismert művészek, mint Ben-
cze László és Berki Viola. Miért
társultak? Mielőtt megkérdezhet-
ném, már kapom a választ. Az al-
kotóközösség eladásra alakult: mű-
veiket így bocsátják nyilvánosság
elé.

★

Szaporodnak az efféle rendhagyó
árlatok. Ezeket nem kiállítóter-
kben rendezik, hanem szállodák-
Az Atriumban (itt most fest-
ek és grafikák szerepelnek), a
(Szabó Tamás kisplasz-

lemi beltenyészet fenyeget. A lan-
gyos középszer eluralkodásának kö-
vetkezményeit nemcsak a társada-
lom nem tűri, súlyos árat kell fi-
zetnie érte magának a művésztár-
sadalomnak is.

Új elv honosodott meg ezért: csak
arra lesz pénz, amire szükség van.
Ami (az állami vásárlásokból) va-
lamelyik múzeumba vagy (a Kép-
csarnok üzletéből) lakásba kerül,
hogy csak egyetlen művészeti ág —
a festészet — életterének két szél-
ső pontját említsem. Ilyen körül-
mények között az állami műkeres-

SAJTÓFIGYELŐ
MAHIR
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726
El Kazovszkij
fertő-grafikus
ÉLET ÉS IRODALOM
1984 MÁJ 1 IV
1021

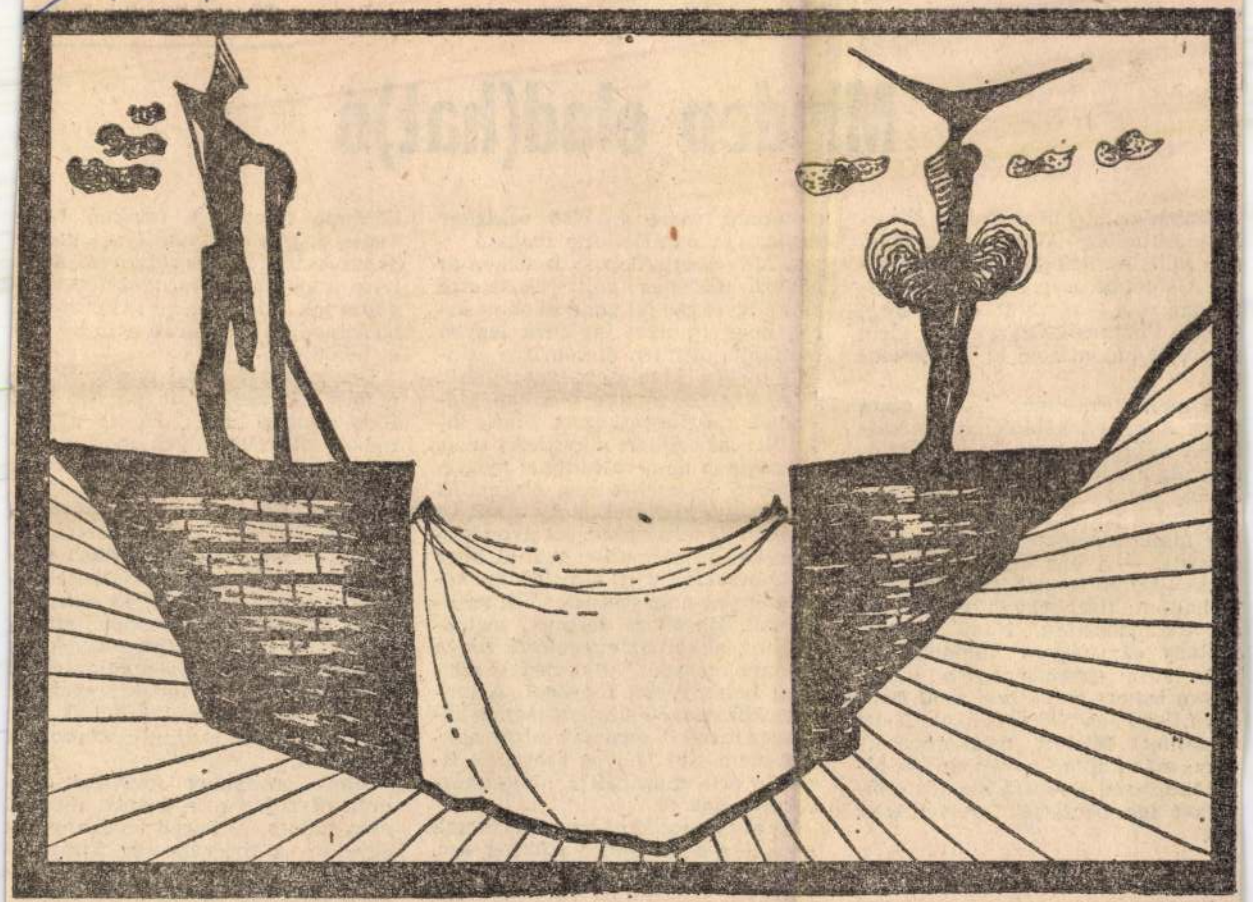

El Kazovszkij: Vénusz születése

VADAS JÓZSEF:

Minden elad(hat)ó

Szabályos meghívó *Szántó Piroska* kiállítására. A többi azonban már különös. Feladó: a *Gulácsy Lajos Alkotóközösség*. Eddig nem hallottam róla. Helyszín: a Sas-hegy lába, a Fürj utca. Ott mind ez ideig nem volt tudomásom kiállítóteremről.

A meglepetéseknek ezzel nincs vége. A címen kétemeletes társasházat találok. Eszményi bemutatóhelyiség a tetőtérben, mintha Frank János instruálta volna a tervezőt. Lakkozott parketta, szép nagy fehér falak, természetes fény. A házigazda — a ház egyik lakója — készséggel áll rendelkezésemre. Tőle hallom: tizennégy művészből áll az alkotóközösség. Nem szellemi műhely ez; nagyon különböző és már kész egyéniségek a tagok. Olyan ismert művészek, mint Bencze László és Benki Viola. Miért társultak? Mielőtt megkérdezhetném, már kapom a választ. Az alkotóközösség eladásra alakult: műveiket így bocsátják nyilvánosság elé.

★

Szaporodnak az efféle rendhagyó tárlatok. Ezeket nem kiállítótermekben rendezik, hanem szállodákban. Az Atriumban (itt most festmények és grafikák szerepelnek), a Tárumban (Szabó Tamás kisplasz-

csetepaté, mert az első vezérkar túlságosan önállósította magát.)

A Művészeti Alap évtizedeken át bőkezű mecénás volt. Tiszteletre méltó igyekezettel gondoskodott arról, hogy minden tagjának legyen munkája. Minden diplomásra szinte eltartási kötelezettséget vállalt. A rendszeres munka azonban időközben megfogyatkozott. Mára kiderült: az egykori elképzelés szép, csak éppen nem valósítható meg. A növekvő bevételek sem elegendők a növekvő kiadásokra. Ez a súlyos financiális teher ráadásul nyomasztó etikai probléma lett azáltal, hogy nyilvánvalóvá vált: a melegágyi körülmények nem tesznek jót a szakmának. Ha nincs verseny, szelekció, tét, akkor az egyenlősdi révén elkényelmesedés, klikkesedés, szellemi beltenyészet fenyeget. A langyos középszer eluralkodásának következményeit nemcsak a társadalom nem tűri, súlyos árat kell fizetnie érte magának a művésztársadalomnak is.

Új elv honosodott meg ezért: csak arra lesz pénz, amire szükség van. Ami (az állami vásárlásokból) valamelyik múzeumba vagy (a Képcsarnok üzletéből) lakásba kerül, hogy csak egyetlen művészeti ág — a festészet — életterének két szélső pontját említsem. Ilyen körülmények között az állami műkeres-

kerámia figurái, a falakon Nagy Judit rajzai és textiljei, illetve Gross Arnold színes rézkarcai, amelyek hangulatos környezetet szolgáltatnak. Akkor is jó rájuk nézni, ha soha egyetlen darab nem kel(ne) el belőlük.

De biztosan akad vevő. Sétáló ember sok van, intim presszó meg még mindig kevés. Ez az újfajta műkereskedelem ilyen módon magához csalogatja a vásárlót. Vagy, hogy a másik lehetőséget említsem, felkeresi. Ezt teszi a *Turistákat Ellátó Képző- és Iparművészeti Alkotóközösség*. Ha a Generalart elsősorban a nemzetközi turizmusra figyel, a külföldi vendégek pénztárcáját próbálja megcsappantani, a Turell a magyaroknak igyekszik kedvében járni a legkülönfélébb üdülőhelyi ajándéktárgyakkal. Nyolc iparművésszel indultak, ma már több mint százan csatlakoztak hozzájuk.

Hogy eredmény (művészi produkció) rejlik-e a számok mögött, nem tudom. A Turell tevékenységét egyelőre a nyilvánosság kizárásával zajlik, júniusban mutatkoznak be a nagyközönségnek. De vannak félelmeim. Tudjuk: a popularizálódás majdnem mindig kommercializálódással jár. Vagy úgy, hogy a művészek engednek, vagy úgy, hogy a forgalmazó választja ki az ízlésé-

MAHIR
MAGYAR HIRDETŐ
SAJTÓFIGYELŐ
LEVÉLREKLÁM
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

1984 MÁJ 11

L. Kazovszkij, képzőművész

NÓGRÁD

1021

Kiállítás

El Kazovszkij festőművész Beaumarchaisnak a Figaro házassága című színpadi műhöz készített díszleteiből és jelmezeiből rendeztek kiállítást a budapesti Fényes Adolf-teremben. A kiállítás május 27-ig megtekinthető.

dolgozott a [illegible]got, elit és ahonnan 1938-ban érkezett haza. A bizottság háborúelle-nes röpcédulái, a bányamun-kások kíméletlen kizsákmá-nyolását, a bányászcsaládok nyomorát leleplező propagan-dairatai eljutottak az or-szág valamennyi bányavidé-kére: Salgótarjánba, Pécsre, Dorogra Az okos érvek, a gyújtó szavak nem maradtak hatástalanok. Sztrájkok, sza-botázsakciók nehezítették,

Solarfor sc

A napsugárzás energiáját hasz-nosító vízmelegítő berendezés so-rozatgyártását kezdték meg a Tiszaföldvári Építő-, Vasipari és Szolgáltató Szövetkezetben. A berendezés — Forrai Sándor és Huszár Károly mérnökök találmánya — lakóépületek, sportlé-tesítmények idényjellegű meleg-víz-ellátására, hajtató- és nö-

SAJTÓFIGYELŐ
MAHIR
LEVÉLREKLÁM
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

SOMOGYI NÉPLAP

L. Kazovszky, festőművész

1984. május 17., csütörtök

1021

El Kazovszkij festőművész Beaumarchaisnak a Figaro házassága című színpadi műveihez készített díszleteiből és jelmezeiből rendeztek kiállítást a budapesti Fényes Adolf teremben. A kiállítás május 27-ig megtekinthető

(Hauer Lajos felvétele — KS)

IPIAI B

KOZ

den küldöttség számára a zavartalan részvételt és versenyzést.

A Magyar Olimpiai Bizottság május 16-án ülést tartott és újólag áttekintette a helyzetet. Sajnálattal kellett megállapítani, hogy a szocialista országok józándékú felhívásai nem találtak kellő megértésre. Az Amerikai Egyesült Államokban tevékenykedő, bizonyos szélsőséges politikai körök a versenyek előkészületeit továbbra is a Szovjetunió és a szocialista országok elleni propaganda céljaira használják fel.

A Magyar Olimpiai Bizottság osztja a Szovjetunió és más szocialista országok olimpiai bizottságainak aggodalmát, és szolidaritást vállal döntésükkel. Megállapította, hogy változatlanul nem szavatolják megfelelően valamennyi ország sportolóinak biztonságát és a versenyek zavartalan megtartását, ezért úgy foglal állást, hogy a kialakult helyzet nem teszi lehetővé a magyar sportSzekszárdi Dó

Siófok, ezer néző.

V.: Vankó (Kovács II. Varga).

Siófoki Bányász: Horváth II., Brettner, Onhausz, Olajos, Virág, Szajcz, Bódi, Belényesi (Takács), Szabó (Csáti), Horváth I., Tieber. Edző: Szőke Miklós.

Szekszárdi Dózsa: Hujber, Szabó, Hahn, Varga, Somodi, Dienes, Kresz, Adorján, Horváth L. (Kriesz), Megyeri, Magyar (Márkus). Edző: Formaggini Károly.

A mérkőzés előtt egy órával a zivatarfront elérte Siófokot. Két meleg szekszárdi helyzet vezette be a mérkőzést, a hazai védők csak nehezen tudtak tisztázni. A 6. percben ismét villámlani kezdett, ezért Vankó játékvezető félbeszakította a mérkőzést, amely 10 perc múlva folytatódott. A 14. percben

MAHIR
MAGYAR HIRDETŐ
SAJTÓFIGYELŐ
LEVÉLREKLÁM
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

Lr. Kazovszkij festőművész

KELET-MAGYARORSZÁG

1984 MÁJ 19

1021

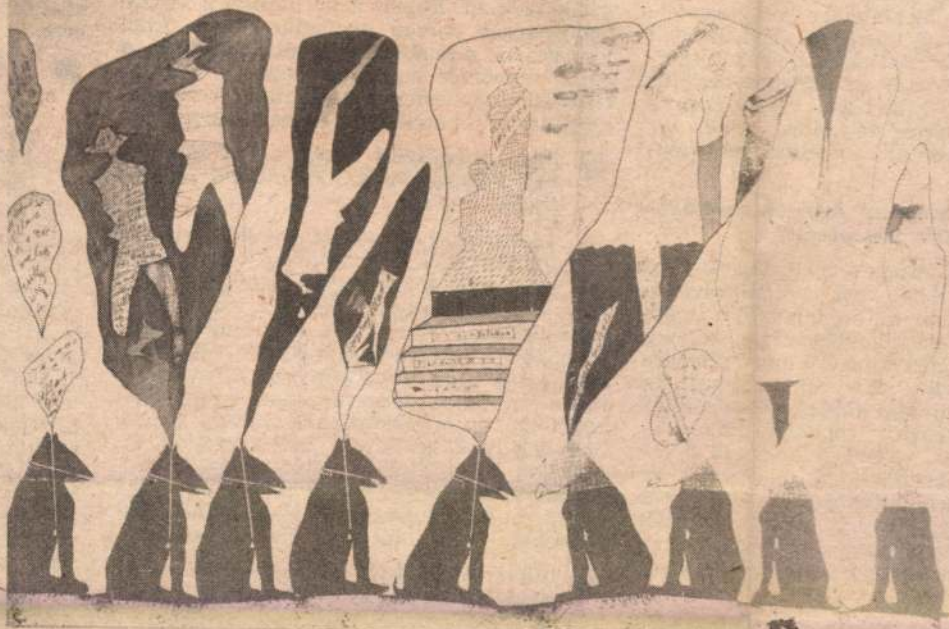

El Kazovszkij: Torzított önéletrajzok

m az okok a külső körülmé-
mellett belső gondjainkkal is
A mezőgazdaságon kívül
lkodásának főbb mutatói az
ak megfelelően, vagy azt kö-
tak. A mezőgazdasági üzemek
ét a szubjektív tényezők mel-
időjárás, az 1982-ben betárolt
nya kitárolási vesztesége, a
y almaértékesítési ár, és az
zetett új követelmények okoz-

**, hogy az üzemek gazdálko-
vonala visszaesett?**

kérdésnek a megválaszolására
t okból sem vállalkozhatok.
nem az én feladatom, más-
válasz kibontása igen komoly
át igényelne. Ennek ellenére
szerint nem volna helyes, ha
gazdasági körülmények romlá-
szabályozó rendszer szigorítá-
be. Kétségtelen, ezek a té-
k, azonban ahol a vezetők az
ívára támaszkodva a meglévő
legalább egy részét feltárták
szervezéssel, a munkafegye-
gazdálkodás eredménye nem

**ve azt nyilatkozta lapunknak,
ült a vállalatoknál, szövetkeze-
pénzügyi, gazdálkodási fegye-
nyes ez a megállapítás a múlt**

átteki
fegye
megsz
sak,
kérik
igény
jó a
első
remté
dálko

**zési Főigazgatóságának megyei igazga-
tósága évente?**

— Igazgatóságunk — az évenként veszteséges gazdálkodók számától és a megyei szervek előre nem látott külön igényeitől függően — eltérő nagyságrendben ütemez pénzügyi-gazdasági ellenőrzést. 1983-ban 185 gazdálkodónál tartottunk vizsgálatot, 141 üzemnél készítettünk jegyzőkönyvet. Ellenőrzéseink a vállalatok, szövetkezetek eredményét 1981—1982-re vonatkozóan 96 millió forinttal növelték és 61 millióval csökkentették. Az alapokat 61 millióval növelték és 74 millióval csökkentették, míg 50 millió adóhiányt és 33 millió adótöbbletet állapítottak meg. Sajnos ez több, mint a korábbi években.

Miért vált szükségessé az eredmények és alapok növelése és csökkentése?

— Igazgatóságunk alapvető feladata a mérlegben kimutatott eredmények, az alapok és a költségvetési kapcsolatok valódiságának felülvizsgálata. Mivel ez sok gazdálkodó

gyei

— Az id
vékenység
határozat
többek kö
munkánk
megállapí
ságát kívá
kodási fe
teni kell
ügyeleti)
nagymért
rának er
tovább k
kánk meg
megfigyel
vőbe mut
vállalatok
irányító,
szolgáltat
késztető i

Kösz

El Kazovszkij, grafikus

U rajz: repr

13, 14, 15, old.

El Kazovszkij: Rajzai az 1, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12,

Élet és Irodalom Bp. 1985 jún. 7. XXIX/23

El Kazovszkij, grafikus

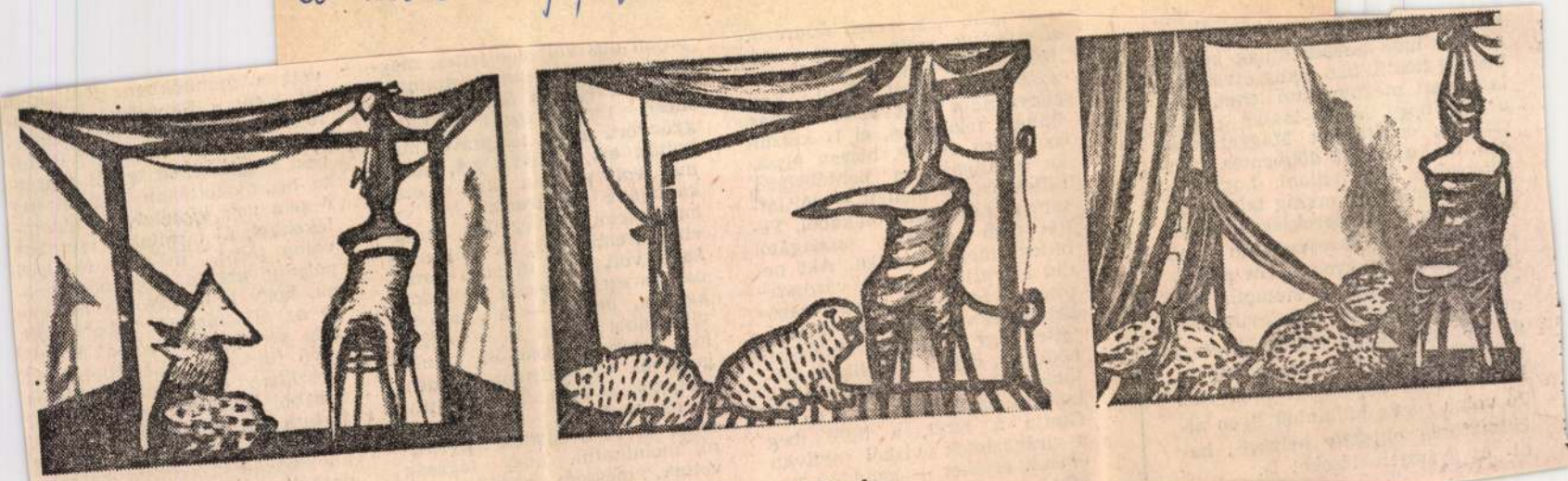

El Kazovszkij rajza

Élet és Irodalom 1985. júl. 5 XXIX/27.

közben Európába
a most már társ
beesett NSZK-ba
lamelyest megny
az is, hogy las
szik az erdőteri
gon. De ha inkáb
elképedve kell
lunk erdőtlenebb
kettő van a föld
keményen és
megvédeni a nag
vő erdőt. A bábá
máról, betonozó
dő szenvedélyekr
tálynak jó tudnia
kább az egészen
Jó volna sűrűn h
kalmatosan objel
di- és gyászjelen

a munkákban. Külföldön
mint a Népszövetség palo-
nak tervezője vált világhí-
. Azon a tárlaton Buda-
átépítésének tervét mutat-
e, makettokon. Hát bizony
n volt kíméletes a műem-
:kel, új körutakat szeretett
törni, még a Nyugati
udvart is lebontotta vol-
ogy a külvárosba helyez-
állomást. A háború előtt
söröztem a Szalont körül-
földszinti „Erzsébet téri"
tban (Hauszmann Alajos
bi mesterműve volt ez),
n a kiállításaira is, mégis,
főbb élményem, amikor
ztendeig kiállításokat ren-
ttem benne, vagy néztem
rendezését. Ki voltunk
minden jóra, minden-
ni nem

El Kazovszkij

El Kazovszkij tusrajz

nyugatnémet kábítószeresek körében, jelentik Bonnból. Az NSZK bűnüldöző szervei az elmúlt hónapokban 41 házi laboratóriumra bukkantak, amelyekben 82 kilogramm ilyen kábítószert foglaltak le.

— KIRABOLTA KÉT ELEGÁNS „ÚRIEMBER" hétfőn, London központjában a világ legbiztonságosabbnak tartott értékmegőrző fiókját. A jobb üzletembereknek látszó rablók délután keresték fel a Harrods luxusáruházzal szemben, a Knightsbridge-en levő értékmegőrzőt azzal, hogy széfet akarnak nyittatni. A páncélteremben aztán táskájukból fegy-

A Citadella a kelta telepü

(MTI) A leletek elszállításával július elején befejeződött a Gellért-hegyi egy hónapos régészeti építőtábor munkája. A középiskolás diákok 10 kutatóárkot készítettek a Citadellától nem messze, a hegyoldalban, a Budapesti

El Kazovszkij

Magyar

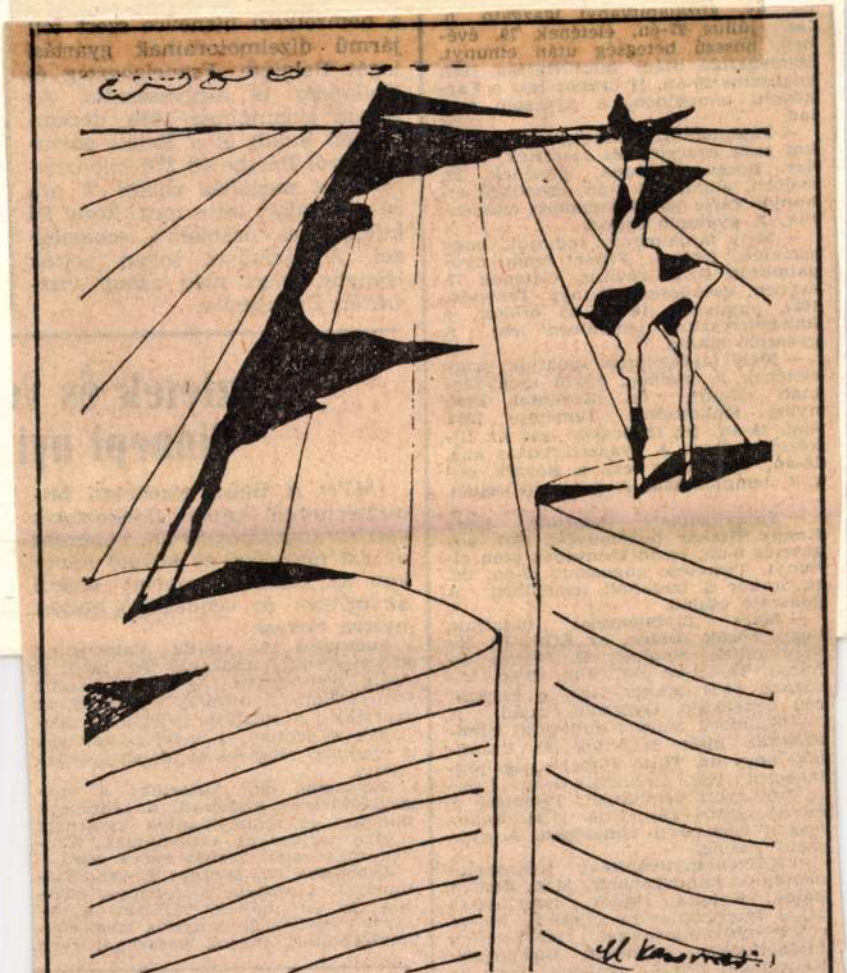

El Kazovszkij rajza

munkatársa, életének 59. évében elhunyt. Temetése 1987. aug. 23-án, vasárnap 14.30 órakor lesz, a Farkasréti temetőben. Gyászoló család. ×

— Szomorú szívvel tudatjuk mindazokkal, akik szerették és tisztelték, hogy **dr. Tüttő József** nyug. jogtanácsos, 1987. augusztus 3-án, örökre itthagyott bennünket. Temetése f. év augusztus 23-án, de. 11.30 órakor lesz a Farkasréti temetőben. A gyászoló család. ×

— **Köszönetnyilvánítás:** Köszönetet mondunk mindazoknak, akik **Balogh Pálné Katona Ildikó** hamvasztás utáni búcsúztatására eljöttek, illetve részvétnyilvánításukkal mérhetetlen fájdalmunkat enyhíteni igyekeztek. Kegyelettel őrizzük emlékét: férje és a gyászoló család. ×

— Ezúton mondunk köszönetet mindazoknak, akik **Hazay József**

élelmiszerbolt, csarnok, és piac 19 óráig tart nyitva. Az ennél később záró élelmiszer-üzletek a pénteki, az iparcikk-, a ruházati üzletek és áruházak a szerdai, a vendéglátóhelyek a szombati megszokott időben lesznek nyitva.

Augusztus 20., csütörtök: A vendéglátóhelyek szombati, az édesség-, dohány- és ajándékboltok vasárnapi nyitva tartásukat alkalmazzák. Minden más üzlet, áruház zárva lesz.

Augusztus 21., péntek: A vendéglátóhelyek szombati, a dohány-, édesség- és virágboltok, valamint a vasárnap egyébként is nyitva tartó élelmiszerboltok, piacok vasárnapi rend

TELEVÍZI

El Kazovszkij, grafikus

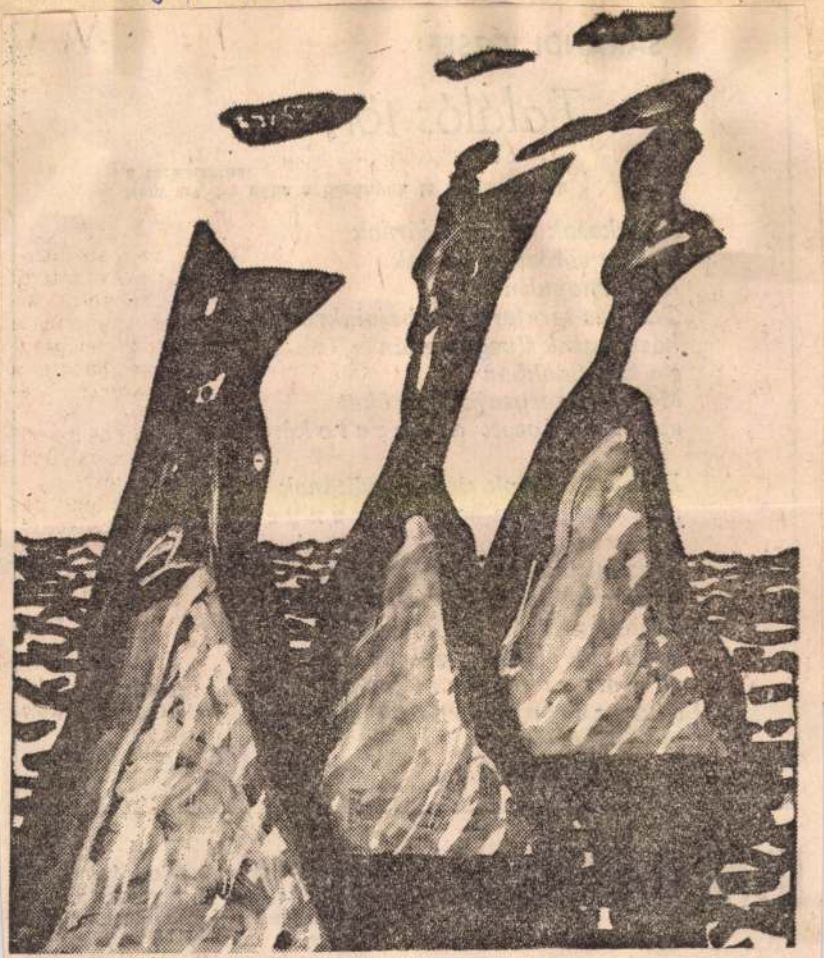

El Kazovszkij: Vízi balett

El Ka

Élet é

10

XXIX/37

áldozat voltodért cserébe."

Ti mit kérnétek?!

NYÁR TÁBORNOK

Azt én már tíz évvel ezelőtt sem értettem, hogy a négy évszak közül miért csak a tél van kivé- [illegible] a magyar saj-

mert amikor e sorokat írom, már hűvös szél fúj a gyárudvarokon, már esik az eső a minisztériumok tetejére, s már sárgulnak a levelek is, végig a Duna-parton.

Ősz tábornok riadót fújt, Ősz tábornok már támad, s ha minden

El Kazovszkij, grafikus

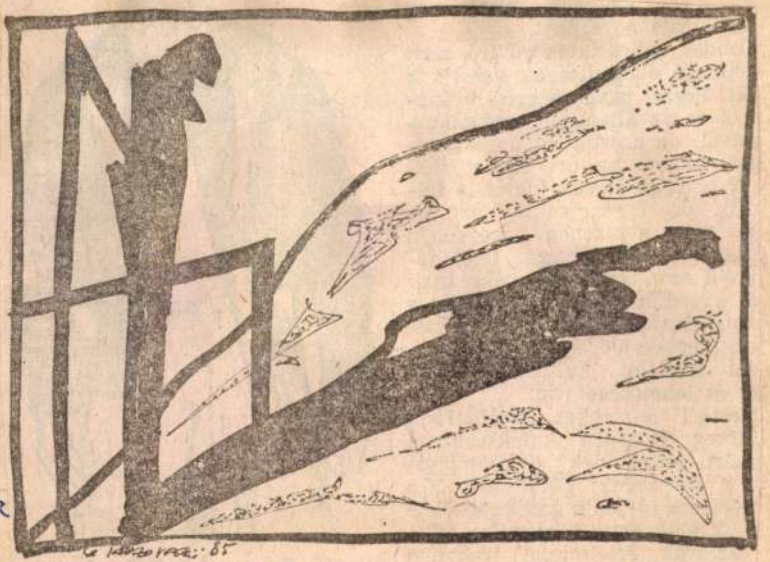

El Kazovszkij rajza

12.

XXI/41

El Kazovszkij, grafikus

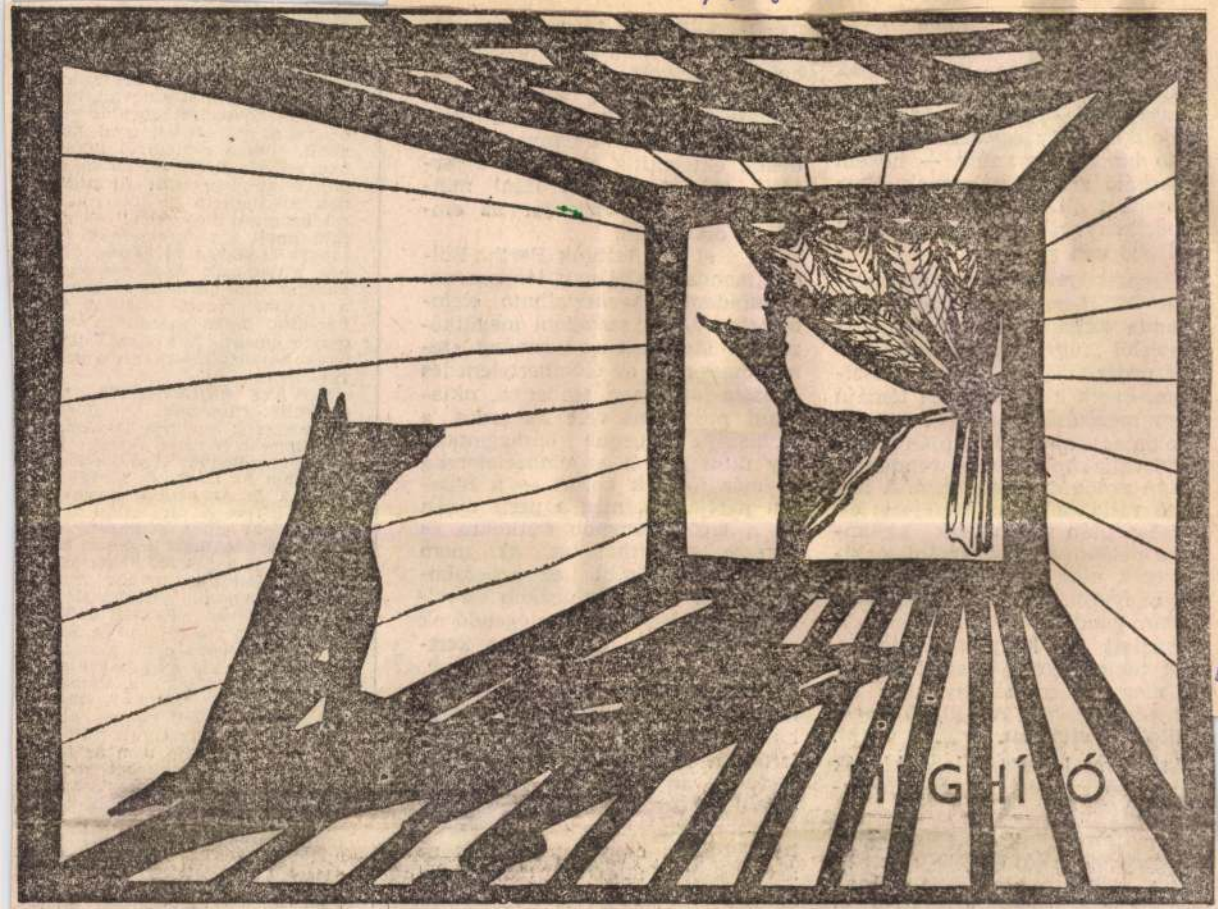

El Kazovszkij rajza

1.

OKI. 25 XXIX/43

[illegible] óhajtott e vitákban részt venni.

Vajon mi lohasztja le a kiadók vállalkozó kedvét? Sikerült felkutatnom:

„A sajtóval kapcsolatos egyes kérdésekről szóló 26/1959 (V. 1.) Korm. számú rendelet és annak végrehajtásáról szóló 4/1959 (VI. 9) M. M számú rendelet egységes szerkezetbe foglalt — magyarázattal ellátott szövege.

Vh. r. 9. Megjegyzés: A Kiadói

kor a falunkban kigyulladt egy ház; megszólalt a sziréna, megszólaltak a félrevert harangok, összefutott az egész falu, hogy vödörrel és tűzoltófecskendővel vagy éppen puszta kézzel szálljon szembe a tűzzel; hogy amikor jött az árvíz, ásóval, kapával, csákánnyal és puszta kézzel indított ellentámadást a veszedelem ellen öreg és fiatal, mindenki, mindenki, aki csak mozdulni tudott, és megmenekült a falu! Ezért hát neker[illegible]

címmé rukkol elő a centiméterérv. Ilyen aránytalan rang aligha illeti meg. De ha már ezt nézzük, az a mintegy harmincezer ember, aki a jelek szerint meg óhajtja venni a Révait, nyilván tud hosszmértékben is gondolkodni. Számot vet azzal, hogy adott, illetve remélhető lakásában mi fér majd el, netán éppen a könyvszeretet furfangjának köszönhető térkihasználással beépített polcokon." Reméljük, hogy a könyvszeretet furfangja csodákra is képes. Csak hát a lakások falai nincsenek gumiból. Bor Ambrus írása nem a centiméterérvet óhajtotta túlbecsülni, netán a kultúra mércéjévé emelni. Épp a szűk lakóterek abszurditására hívta fel a figyelmet.

KOVÁTS SZILVESZTER, BUDAPEST. Olvasónk, aki főiskolai hallgató, ezt írja levelében: „A Magyar Nemzet október 19-i és 21-i számában érdeklődéssel olvastam az **L. M. és Krúdy úr** felcímű és **Az eladott szerkesztőség**, illetve **A régi világ betűpántlikásai** című cikkeket. Már csak azért is, mert kíváncsi voltam, hogy a szerző, Fehér Béla miként folytatja tovább azt a gondolatmenetet, amelyet Hajdu Tibor történész elkezdett az Élet és Irodalom hasábjain. (A **Krúdyról összevissza** című glosszára gondolok, amely az ÉS szeptember 20-i számában, a Páratlan oldalon jelent meg.) A neves történész írásából, ugye, kiderült, hogy Krúdy Gyula válogatott publicisztikája nem az 1919-től közreadott cikkeket tartalmazza, ahogy a válogatás szerkesztője vélni, hanem több, 1918-ból származó publicisztikát is. Ehhez képest a majdnem egy hónappal később megjelent írás szerzője változatlanul azt állítja, hogy »a Pesti album ... az író alig ismert publicisztikai munkásságának 1919 és 1933 között keletkezett darabjaiból válogat«. Lehetséges, hogy a történész ok-

El Kazovszkij, grafikus

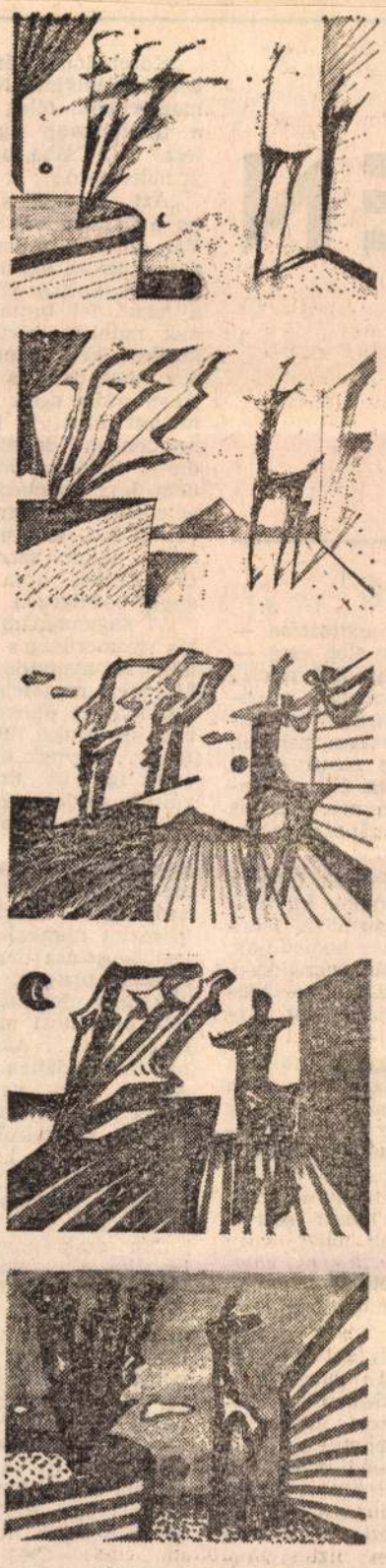

El Kazovszkij rajzai

El Kazovszkij 15

Élet és Iro 5-nov. l. XXIX/44

ı tragédiát ma...
k azonban a pá-
ıiségnek, nyugdí-
Tevetséges például,
rekig tanul azért,
ıumon éljen. A la-
kább már nem is
pja gépészmérnök,

ıabúvárok főleg a
kerülnek ki, akik
dolgozni... Isko-
obször bemondják,
klánc, számológép,
gazdáját — hiá-
apja aknász, any-

ıyikok letűntek az
. Ez persze nem
ıincsenek szegény
többnyire a fiata-
íjasokból kerülnek
ıkhoz kell verniük
ı fiataloknak azért,
bb lakást szeret-
eknek azért, hogy
len szénre, vala-
takarékkönyvébe."
főmunkatárs, any-

olgár igényei nőt-
cskán gyűjtögetve
előteremti a ké-
bútort, színes té-
tornyot, netán a
emélyi számítógé-
égi házat... Ezek-
m luxuscikkeknek
válik elsőrendű
gnes, szülei ve-

ilyen emberek...
fácánok, akik hagy-
ıasználni, de ilyen
intem egyik sem

dül. A nyugdíja
Majdnem magatehet
ták tőle az unokáj
rolt kis pénzét. Tel
te ez... ágynak eset
épült fel." (Á. Nort
váltak, anyja előadó

„A saját környe
olyan ember él, a
kevés a jövedelme,
mert nem szeret d
nem azért, mert
változtat munkahel
legi beosztása nagy
delmet biztosít. I
nisztratív dolgozók,
sok, betanított mu
tónők stb.... Akal
egy mai irodában is
Ahhoz, hogy vala
amire hirtelen szük
vegyen, valamiről
nia, esetleg a hav
ből is probléma le
zsa, apja bányame
elszámoló.)

„Én csak nagya
hivatkozni... Nagy
kap 23 évi tanító
Ennyi pénzből gy
gyobb dolgokat vá
len. Több éven k
gatta a pénzecskéj
ra. Ő megtanult
négy fiút nevelt f
Judit, szülei orvos

„Például itt van
nítónő. A mai kere
mellett egy diplo
gyon nehezen tu
ni... 2500—2900
ha nem tud anny
lakása legyen. A
csit szerencsésebb
hiszen az iskola
egy szobát a tan

El Kazovszkij · grafikus

El Kazovszkij: Sivatagi balett

2.

NOV. 8. XXIV/45

LET E
ODAL
LMI ÉS POLIT

VESZPRÉMI MIKLÓS:

Az erő g

Több mint két évtizeddel ezelőtt alighanem kiselejtezésre ítélt könyvtári könyvek között bukkantam az *Emberek vágóhídja* című vékony kötetre. Írójáról ma sem tudok érdemlegeset: neve — Wilhelm Lamszus

El Kazovszkij, grafikus

El Kazo

Élet és

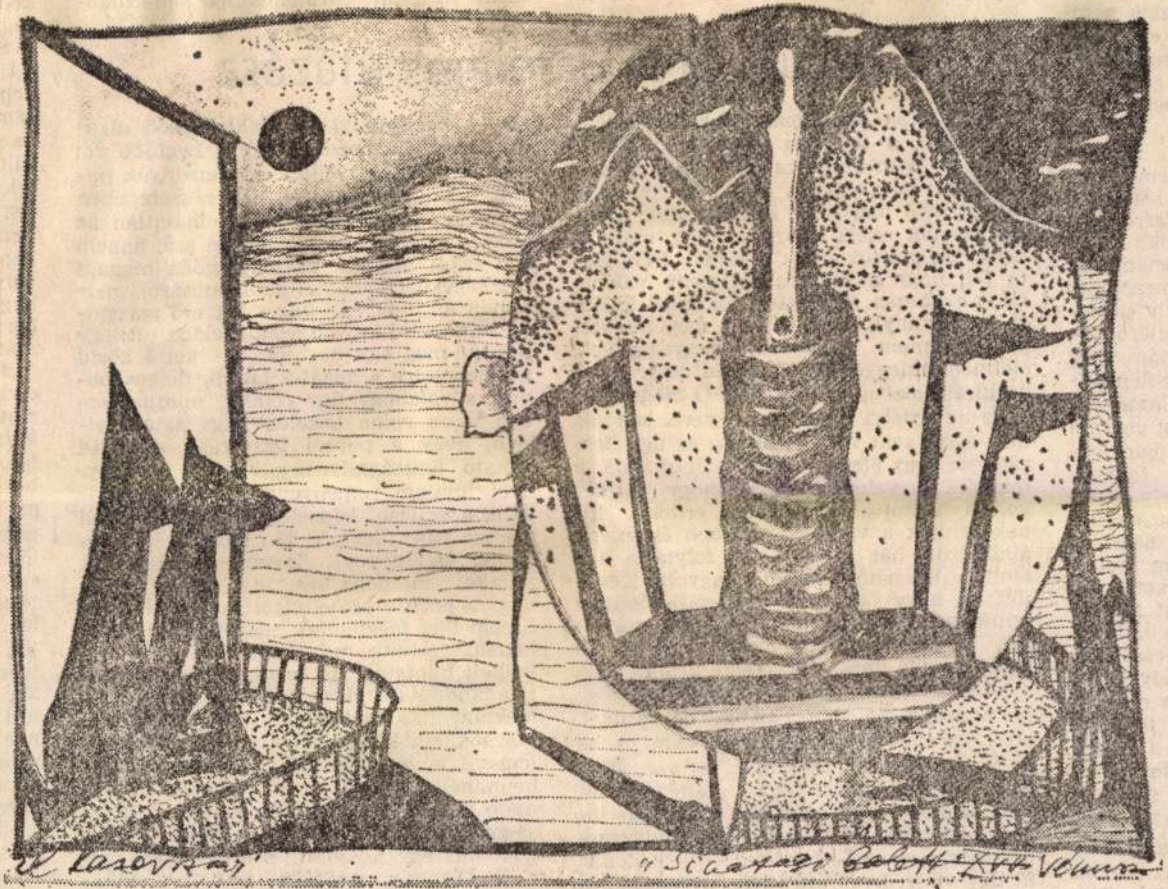

El Kazovszkij rajza

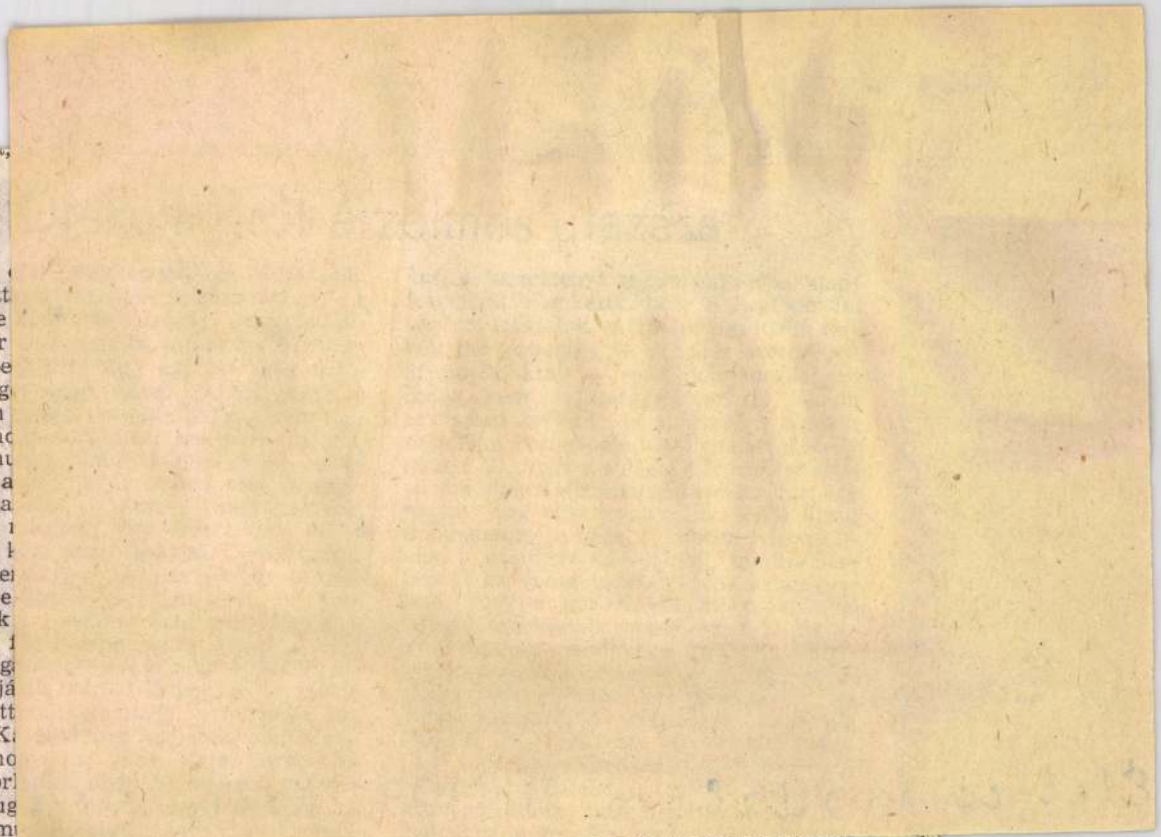

akik nem-
el, hogy
zesározták
ennél, ha
venes évek
), ám ve-
i Bagoly,
ermészetes
sőt, ha a
arról cse-
ok, hogy
örténni az
használtak
elv párat-
rejéről —,
nám, még
belepirul-
alamelyest
st vontam
lógia leg-
fentebb
ely az ős-
székreke-
böcsüle-
em foglal-
zaszorulás
at, hogy a
elhalová-
teszi azo-
elyeket a
a mítikus
a teória, s
a Faust-
etens ér-
funkciót
alom, hu-
éggel böl-
az utóbbi
klasszikus
ula gróf

meg az
zavarhatt
végül, de
túrember
tus, érthe
pai leveg
így aztán
ta föl, h
mint a h
ra nem a
peare, ha
életmód,
kultúrák
hogy az e
már észre
zátartozik
fakalán,
velt Nyug
nek szívjá
átköltözött
amit a K
jött rá, ho
szinte kor
hető, nyug
kapitalizm

s ott az emberek abszolút nem tartják helyénvalónak, ha valaki szívja a vérüket, ettől baromi idegessé tudnak válni, s ha ez bekövetkezik, akkor már baj van. Drakula, művelt ember létére, fejletlen volt ideológiailag, nem tudhatta, mily ádáz indulatokat táplál a lelkekben az elidegenedés meg a struggle for life. Időtlen időkön át úgy vélte, hogy őrá szükség van, ebben nem is tévedett; Erdélyben ő volt az ördög, s bizonyos történelmi tájegységekre jellemző, hogy az ördög ott nagyon nagy

talankodik, mondjuk vizezi a bort, gyermeklányokat ront meg, vagy tébolyult zsarnokként keresi kenyerét s éppen népirtással múlatja az időt, az ember a gyehennabéli üstökre gondol és gyászos elméje máris vidulni kezd. A földi gonoszságot könnyebb elviselni, ha föléje tudunk gondolni egy abszolút, transzcendens gonoszt. Ez mindenekelőtt logikusan működik, csak akkor lép akcióba, amikor erre oka van. Ha az ember gyermeke úgy vakargatja a disznót, hogy ezenközben nem

Ma
tottá
nyez
valah
nácst
baszt

El Karovskij Jelena fn. szm

távaln. eml.

-> Czinder Antal szm

MŰVÉSZET 1985/11-12/49

El Kazovszkij (Jelena)

Vajda lapja

→ Bálint Endre +

MŰVÉSZET 1985/10/~~30~~
31

El Kazovszkij, grafikus

2 rajz : repr.

El Kazovszkij : Rajzai 14.

Élet és Irodalom Bp. 1985 - szept. 27 XXIX/39

El Kazovszkij, grafikus

2 rajz: repr.

El Kazovszkij: Rajzai

15.

Élet és Irodalom · Bp. 1985. aug. 30. XXIX/35

El Karovskij (Jelena).

a belső borítókon és a
128. oldalon
A "Sivatagi balett csillagai"
és a 126–127. old. a Vállo-
gatott emlékűnek III–XV. (Vaja-
lapok) című sorozatból

→ Kortárs 1985/9.

EL KAZOVSZKIJ

Sivatagi homokozó III. Palócföld 1988.2.sz.XXII.

Búcsú

Lefordul a szemhéj.
Ráncárkok szakadnak
Isten küszöbénél.
Kipirul a gallérkeretben
a nyak.
Temetlek már tiszta szívemben,
elbukó szép alak.

1985. márc. 7.

Az első igazsággal szemben
eljön a második.
És szelesen, és kiverten,
csillagok közé kiverten
ballagok megint.

1987. okt. 4.

Alám, a vézna földre,
bogarak apró neszezése szórva.
Nincs, ki léptem befedje.
Vonulok remegve
és hallgatódzva.

1987. okt. 6.

LACZKÓ PÁL

Kisfiam szerelmei

Jó kérdés, mondhatom! Korjellemző. Csodálkozom rajtad: ismerlek annyira, hogy meglepődjek – éppen tőled nem vártam. Az a gyanúm, magadban különös elképzeléseket építgetsz rólam. Önkéntelen kérdésed rést nyitott a lelkeden, s amit megláttam, az nem túl hízelgő rádnézve.

Nem, nem! Ne szakíts félbe! Egyáltalán nem vagyok fellengzős. Inkább a szomorúságom csapódik le a megválogatott szavakban. Én ugyanis nem elszóltam magam a vörösbor fölött, hanem eleve azért hívtalak erre a találkozóra, hogy megosszam veled, legbensőbb barátommal, az örömömet, mint ahogy életem annyi, mással közölhetetlen apróságát. Egyéb korábbi esetekben önkéntelenül – helyesebben: magától értetődően – avattalak be, de most a legnagyobb fokú tudatosság vezetett, s erre te jössz ezzel az infantilis kérdéssel. Bele egyenest a pacekba! Hitetlenkedve és gúnyosan vigyorogsz is hozzá, mint egy láda újkrumpli. Na szépen állunk, mondhatom.

Miért kell nekem még egy gyerek?!

Ezt kérdezi tőlem a legjobb barátom!

Egek ura, mit engedsz még kiveszni a világból? Mit várhatsz az idegentől, ha a barát egy ilyen pillanatban a szemedbe nevet?

Te! Őrült gyanúm támadt!

Hiszen én csélcsap szoknyavadász vagyok a szemedben!

Azért, mert én minden nőben képes vagyok felfedezni valami értéket, még a legcsúnyábban is, és nem feltétlenül azt a testtájt, ahonnan a lába kinőlt, kellemes szorost alkotva, én még igazán szeretem a feleségemet. A család pedig nálam a társadalom ősalapja. És minden emberi hivatás legelsőbbike: az élet átörökítése. Ami viszont elképzelhetetlen életkedv nélkül. Akarhatja-e valaki, hogy az élet éljen, ha nem érzi az élet ízeit? Különösen azét, azt az édességet, ami a folytatódás körüli műveletekből támad az ínyünkön.

Alig győzöm leküzdeni a megdöbbenésemet, de mert hitetlenkedő és képtelen kérdésed ellenére változatlanul közel érezlek magamhoz, s mindamellett sajnálnám is, hogy tévképzetekre alapozod az ítéleteidet, ami rosszabb, mint a teljes tudatlanság, ezért elmondom neked, nagyvonalakban, hogyan jutottam arra az elhatározásra, minek következtében ma, itt, már második gyermekem várható születési idejét bejelenthettem.

Hihetetlennek tűnik, mégis azt kell mondanom, félig öntudatlanul sodródtam az egészbe, mint ahogy egészséges férfi és nő boldog szerelemben édes-szép, kedves gyermeket nemz a maguk örömére és minden kívülálló szeme gyönyörködtetésére.

Ne sürgess! Nyelj egy korty bort, szükséged van az ihletett figyelemre. Most mondok valami nehezen érthetőt. Állítom, Ádám és Éva alig több, mint a zenekari árok előkészületi hangzavara. A valódi kezdet mégis az utód. Nemde? Ha érted, hogyan gondolom ... Az előzményeket átugorva – bár nem érdektelenek – nekem is itt kell kezdenem. Minden a kisfiam születésével indult.

El Kazovszkij képzőművész

Gyárfás Péter: Individuális mitológia, El Kazovszkij kiállítása, Bartók Műv. Központ, Szeged, 1986. december.

El Kazovszkij: Paradicsomi emléklap, olaj, fa, 90 × 90 cm. 1986

El Kazovszkij: Sivatagi balett, olaj, üveg, 90 × 70 cm, 1986 (fotók Mókocz Zsolt)

Művészet, 1987. június, 55-56-old.

El Kazovszkij

festőművész

Kiállításai
Szombathelyen

Fotó: Sulyok Miklós

El Kazovszkij: Állat a színházban VI
Animal in the Theatre VI, olaj vászon,
100 × 120 cm, 1987

Földényi F.
László
írne

Művészet
1989/6

Fehér mint ködben árnyalak
Várfokra lép ki ő,
Elhaló hang ezüstje szól
„Miért e hajcihő?"

Hajcihő ám a túrós lóizé most kattan a kapcsoló / Malvin hátára fordul

ki ő idő cipő *várfokra lép fel ő* majd holnap

nem így ex has hanem leírva ébreszd mihaszna *strázsa te* lovagja várja itt

Várfokra lép ki akkor
Fehérben árnyalak,
Elhaló hang ezüstje szól,
„Szerelmem, vártalak!"

majd holnap mise eszti néni kakaspörkölt

kisasszony napja
krisztina mellbimbója
katalin

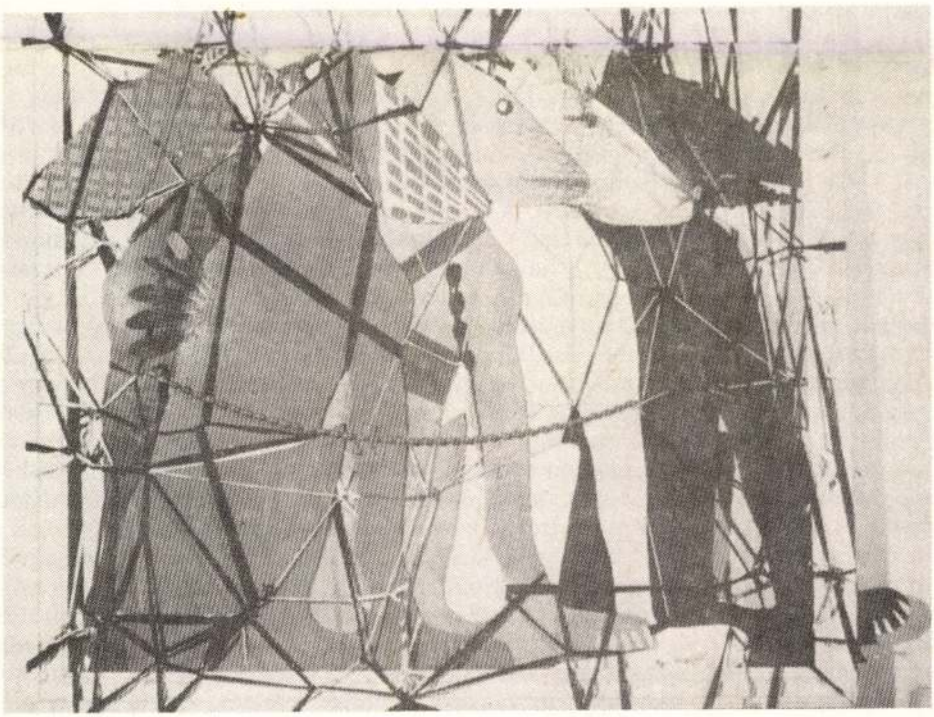

Csendélet öt állatból (1978)

MONOSZLÓY DEZSŐ

Japán szerelem

A Berlini Nemzeti Galéria alagsorában Pierre Bonnard nagyméretű képe előtt idősebb úr áll. A buján festett kert sejtelmessége eltakarja előle a részleteket. Vajon mi lett a Terrasse családból? A húsos levelek árnyékából árad ez a kérdés? Elmélyültebben aligha lehet tűnődni ezen, néhány méterre tőle japán turistáknak szemüveges, nyúlánk férfi, éles tenor hangon Braque kubizmusáról magyaráz. Az idősebb férfi a Bonnard képre mered, tudja, nem szabad jobban megközelítenie, ha túllép a félméteres távolságon, megszólal a riasztócsengő. De nem az szólal meg, a szemüveges turistavezető hangját archaikus szózat harsogja túl: A ROHANÓ FOLYÓK ÖRVÉNYÉBEN A MAGAS ÉS ALACSONY HEGYEKRŐL ALÁZÚDULÓ VÍZESÉSEK ÁRJÁBAN LAKÓ SEORITSUHIME ISTENHEZ FOHÁZKODJUNK HOGY A TISZTÁTALANSÁG A VÉGTELEN TENGER HABJAIBA VESZEN ONNAN NYELJE MAGÁBA AZ ÁRAPÁLYOK MILLIÓ TALÁLKOZÁSÁBAN A HULLÁMJÁRÁS MILLIÁRD VÁLTAKOZÁSÁBAN HAYAKITSUHINE ISTEN S RÁNTSA LE AZ ALVILÁGBA AZ IBUKIDÓBAN TANYÁZÓ IBUKIDÓ NUSHI ISTEN AHOL HAAYASUPAHIME SEMMISÉGGÉ VÁLÓ DARABOKRA ZÚZZA. Kihez tartozik ez a kívánság? Megfejthetetlennek látszik. A festmény árasztja magából, a falakból jön, vagy a japán turisták irányából? A festményhez nincs köze, bár ez most hirtelen átalakul. Elsompolyognak róla a Terrasse család tagjai, új személyek vonulnak a levelek alá. Egy pillanat, s az előbbiek elbújnak a házban, az új szereplők mögé. Szőke fiú a tavat és a tegnapi vihartól összekócolt nádast figyeli, törékeny asszony halad a mólón. Úgy halad előre, mintha a fiút még nem vette volna észre. Pedig mindössze néhány méter a távolság kettőjük között. Tegnapelőtt annyi sem volt, a szerelem köve közelében, a trapézalakú hegy tetején ültek, s a szájuk szelíden összeért. Az asszony akkor azt mondta, nem történhet több ennél a csóknál, régebbi életükben vétettek a tisztaság törvénye ellen, ebben a mostaniban nem hajolhat egymáshoz a sorsuk. A fiú is mormol valamit, de inkább az asszony szavait hallgatja. Örül a csóknak, s egyben szomorúvá teszi a benne feszülő, reménytelennek ítélt bizakodás. Kettőjük hangulata alatt lapulhat a sokféle istenséghez zarándokoló kívánság? Vagy a festmény sárgászöld színei sugározzák? Fel-felcsobban a tó, ugrándozó halak mozgatják a vizet, gázló madarak zörgetik a nádast, beljebb pézsmapockok szaladgálnak. A fiú tekintetében is ez él, ha nem is ilyen részletesen. Tarkójához azonban az asszony léptei egyre erősebben, egyre parancsolóbban hozzátapadnak. Az asszony léptei megtorpannak. A sekély vízen könnyű átgázolni, a fiú máris az asszony előtt áll. Egyik kezével a móló fakorlátjába, másik kezével az asszony karjába kapaszkodik. Nekünk nem szabad találkoznunk, mondja az asszony. Miért nem, kérdezi a fiú. Én sohasem éltem azelőtt. Ezt az utóbbi mondatát visszaszívná, ennek a titokzatos nőnek az oldalán előbbi élete is tele lehetett izgalommal. Nem éltem azelőtt, ismétli makacsan, egyben reménykedőn, hátha mégis. Az asszony nem válaszol, a házak felé néz, ahol a későn kelő

Marosvári György:
Ócsai kertek
októberben, 1990,
olaj, vászon,
100×120 cm

El Kazovszkij:
Purgatórium VII, 1990,
olaj, műanyag,
131×94 cm

Balla Margit:
Szerelem a kolera
idején, 1990,
olaj, fa, 68×55 cm
(Fotók: Tahin Gyula)

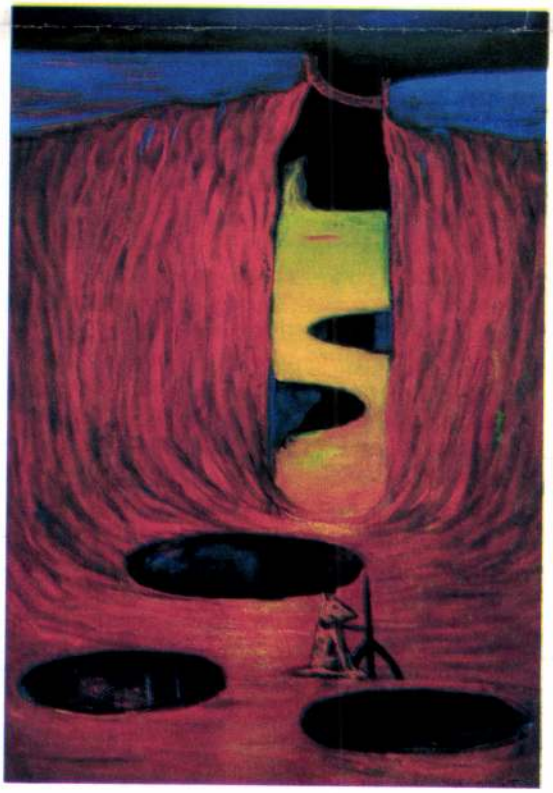

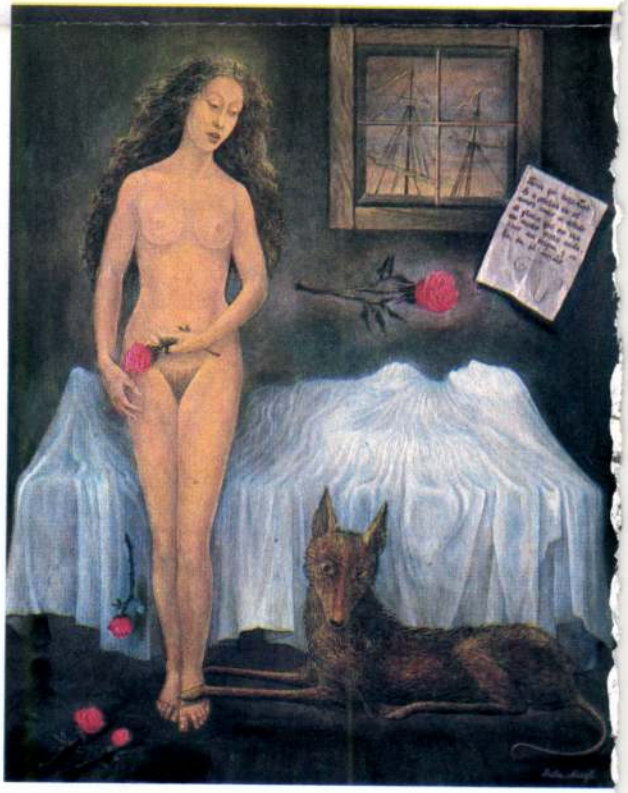

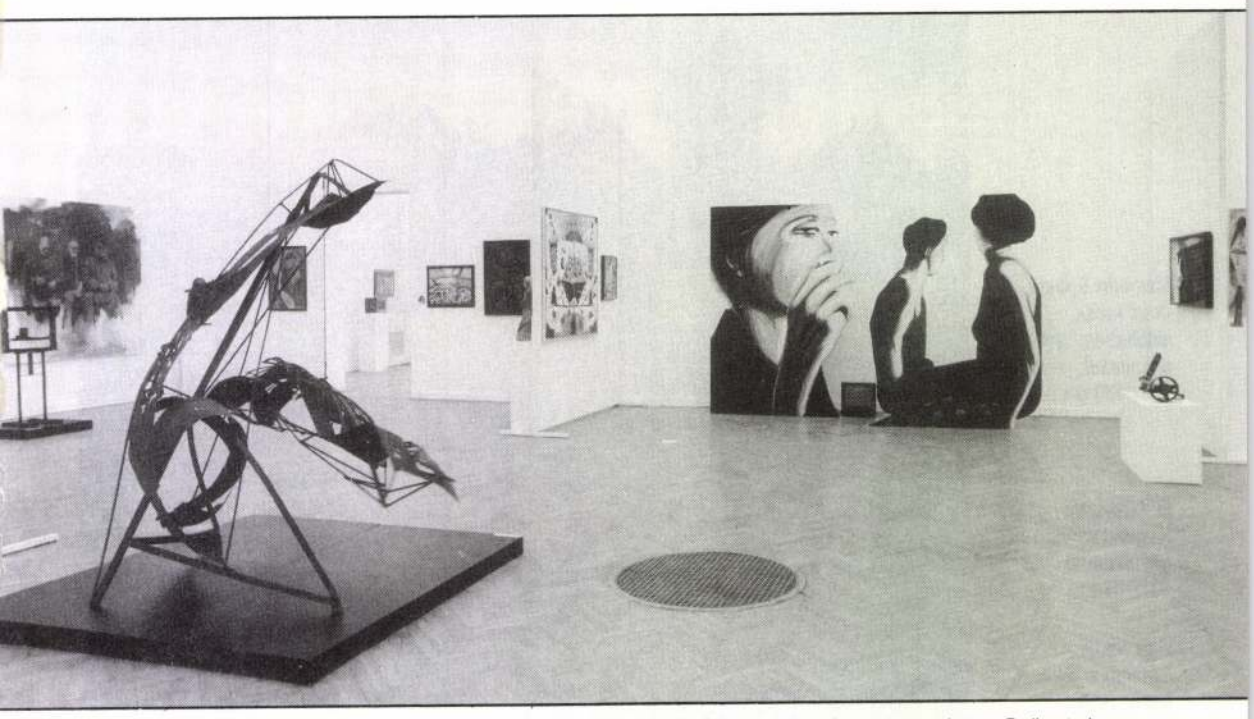

Kép '90, kiállítási enteriőr

Kép '90, kiállítási enteriőr

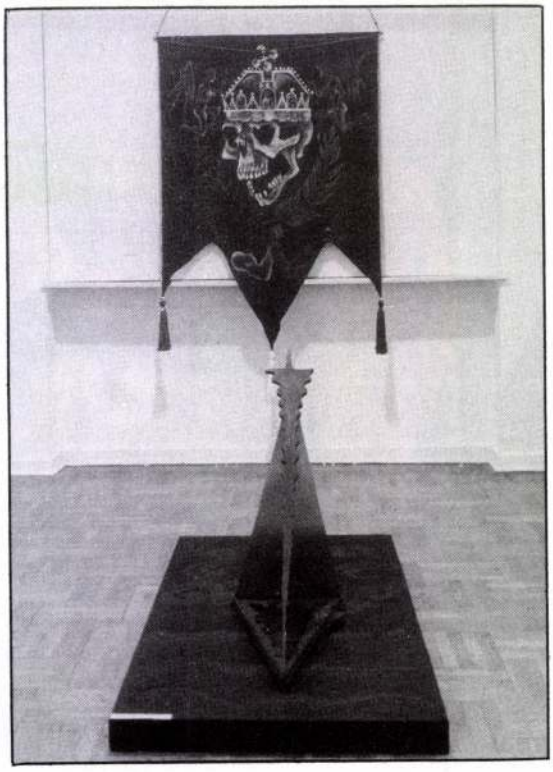

nek. Pedig véleményem szerint a Szövetség sorsa is az, hogy az önálló szellemi műhelyek „szövetsége" legyen. Legyenek tehát Derkovits, Szinyei, Vajda, Kondor, Moholy-Nagy vagy akár Picasso, Dali, és nem tudom milyen nevű és célú csoportok, tehát egymást vállaló emberek kisközösségei. Hiszen a művészetnek – az újkori kultúrában – csak ez lehet természetes közege. Ne haragudjanak, hogy előbukkan bennem a tanár – a napokban volt előadásom a századelő orosz avantgárdjáról, arról a korról, mikor a Goncsarovok, Malevicsek, Tatlinok kibontakoztak, Larionov főműveit alkotta, és az élvonalba tartozott még Koncsalovszkij. A következő művészi törekvéseket említhettem: 1907: *Koszorú, Kék rózsa*, 1908: *Aranygyapjú*, 1910: *Káró Bubi*, 1912: *Szamárfarok*, 1913: *Céltábla*, 1914: a futuristák, lucsisták és primitívek kiállítása. Várjuk a magyar „Káró Bubikat" és a „Szamárfarok" mestereit, mert csak a kisközösségek demokratikus egymást tiszteletéből – vagy legalábbis tűréséből – alakulhat a nagyobb egység. Ezért őszintén remélem, hogy e kiállítás utolsó a látszólagos homogenitást vállaló szövetség rendezésében – a jövő útja az egymást vállaló művészek kisközösségeié.

Ám most örüljünk annak, hogy e bemutatkozás létrejött – köszönet a Műcsarnoknak, hogy segítette, a rendezőnek, és ismétlem, minden résztvevő művésznek. Mert kiállítás csak akkor születhetik, ha vannak művészek, akik hajlandók abban részt-venni. Az élet ilyen kis közhelyekben rejlik.

EL KAZOVSZKIJ

ÉS 1990.45.sz.

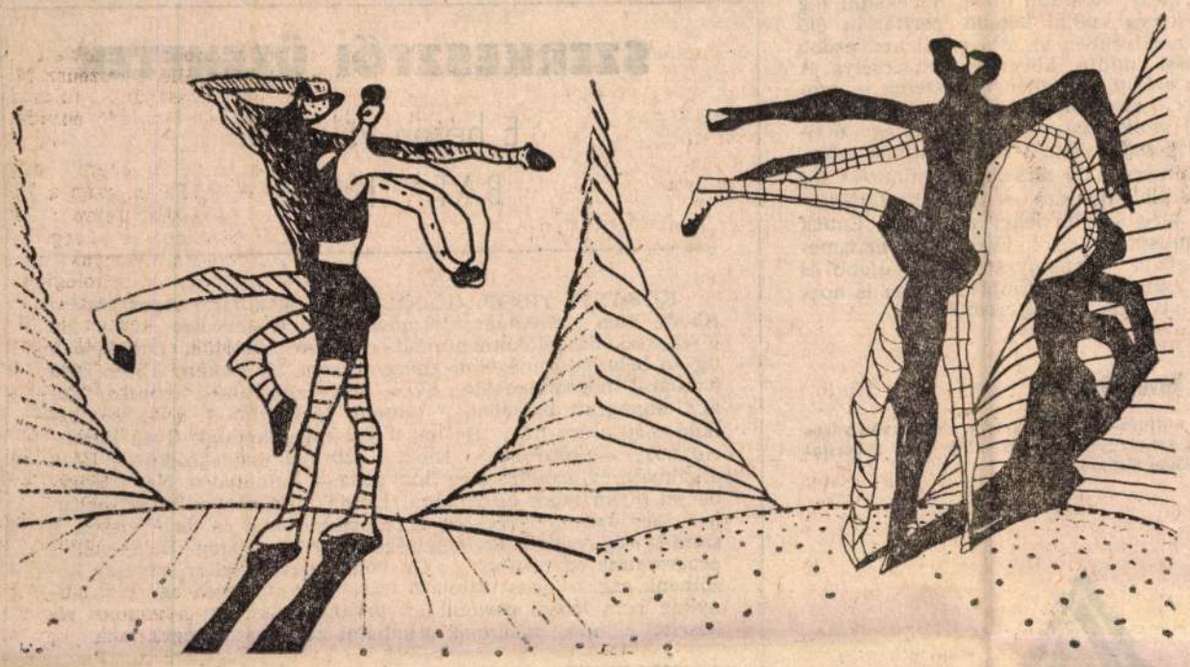

El Kazovszkij rajza

KÖRMENDI LAJOS:

A VÁROS PENNÁJA

(tárcza)

— Jau idő van!
Még ugyan szíp!

Charybdis között hányódott a lennivalókat illetően. Végül felsóhajtott:

— Istenem! Csak kérdezne tőlem valaki valamit!

És akkor megpillantotta a szekerére szénát villázó nyekegős Tóthot.

— Na, ficzkó, ismered-e ama rigmust, amelyet minden kocsisnak ismernie kell?

Nyekegős Tóth meglepetten rázta a fejét.

— Szívesen megtanulnád?

— Há-há-há-hát...

— Holnap, barátom, holnap — súgta talányos a szerkesztő, és eliramodott a nyomdába.

Másnap mindenki olvashatta a Szerkesztői messzeszólóban, hogy a kocsislegény milyen hosszú ideje ostromolja különös kérdésével a redakciót, s most végre közölni tudják a kocsisok vetélkedését, melyet Nyekegős Tóth feltétlenül meg akar tanulni. Íme: „Mikor én legelsőbbet beállottam kocsisnak, addig se nem ettem, se nem ittam, míg kezem alá való szerszámot nem kaptam: ekét, kapolát, ekekócsot, vasvellát, szénahúzó vashorgot. Befogok én a szekérbe, kimegyek én a mezőre, megterhelem a szekeret, két ujjnyira vág a kerek. Jaj, de áldott két kis barom, kiállott rajt mindkét karom, mégis kihúzatom vele! Aki ezt egyszeri hallásra elmondja, tíz liter bor a díja..."

A város pennája pedig ismét méltóságos tartással lábalta a port, s azon törte a fejét, legközelebb miről szóljon messze...

ORAVECZ IMRE:

Szajla

(Verstanulmányok egy regényhez)

Nagyapám ellenzi, hogy a nagyanyám hazavigye apámat

Eredj, ha menned kell, ha muszáj, ha nem lehet veled bírni, a vesztedbe rohansz, majd megbánod, de akkor már késő lesz, nekem mindegy, de azt határozottan kijelentem, hogy a kis Imrust azt ne vigyed magadval, ahhoz nincsen jogod, ezt nem teheted vele, te mehetsz, de őt hagyjad itt, ő itt nevelkedett, itt az otthona, neki ez a hazája, ő ezt szereti, neki már a beszéde se olyan, mint a mienk, már az angol a nyelve, azt tanulta az iskolában, azon ír, olvas, a pajtásaitól is azt hallja, még álmodni is azon álmodik, ott született, igaz, de hány esztendős volt, mikor kijöttünk, öt, mi az, semmi, már nem is emlékszik semmire, még a hajóútra se, pedig az érdekesebb volt, mint otthon minden együttvéve, emlékszel te valamire öt esztendős korodból, mert sokszor emlegették előtted, azért, kiment már az az ő fejéből, hogy mi volt, hogy volt, fogadok, hogy már a házunkat se ismerné meg, ha hirtelen a kapunk elé tenné, pedig mennyit ült az ablakban, még szidtam is érte, hogy kinyílik, aztán kiesik, és összetöri magát, és akkor te jössz itt nekem Dojnával, Szagyival meg Dregolyval, ugyan már, összekutyulod a dolgokat, a szajlai határ csak nekünk jelent valamit, mert földünk van benne, és abba öltük a fél életünket, neki nem, attól, hogy magunkval vittük egyszerkétszer, és ott játszott körülöttünk, amíg mi dolgoztunk, még nem úgy van vele, mint mink, neki nem hiányzik, esze ágában sincs, és sose fogadná el, ami otthon várná azután, amiben itt része volt, sose törődne bele, szenvedne tőle, hogy ott van, nem itt, a lelke mélyén mindig vissza vágyna, idegennek érezné magát, örökké vádolna téged, tán még meg is gyűlölne érte, meg hogy iskoláztatnád ott, hogy adnál szakmát a kezébe, miből, hol, de itt más a helyzet, itt megvan a lehetősége, mindkapu nyitva áll előtte, és az állam is t

MÁS

A változás jelei

BAKOS KATALIN: Az 1990-es választások plakátjai ismét felhívták a figyelmet a hirdetésnek erre a műveszi formájára, amit kezdett kiszorítani a video-, a tévé-, a filmreklám. Kiderült, milyen rugalmas közlési eszköz a nyomtatott kép és szó, s hogy a grafika a mai zsúfolt, mozgalmas életű utca nyüzsgésében is érvényesül. Megismétlődött az 1930-as éveknek, a magyar plakátművészet fénykorának az a jelensége, hogy a plakátszlogenek szájról szájra jártak, elismerést vagy gúnyt kiváltva. A befogadás új sajátosságának tekinthetjük a közönség — a járókelők azaz választópolgárok — aktív „közreműködését", akik a plakátok át- illetve továbbrajzolásával, a szövegek át- illetve továbbírásával, egyénileg sokszorosított szórólapjaikkal valóságos új, városi folklórt hoztak létre.

A *Változások jelei* című, november 14. és december 31. között a Magyar Nemzeti Galériában megtekinthető kiállítás célja többek között, hogy bemutassa a pártok és híveik által vívott plakátpárbajt, érzékeltesse az utca hangulatát.

A cím, *A változás jelei*, az egész kiállítás vezérmotívuma. A politikai, társadalmi változásokat a plakátokon már jóval a választások előtt nyomon lehetett követni. A múltat újraértékelő filmeket, színházi előadásokat hirdető plakátok, az „underground"-koncerteket, performance-okat, ifjúsági rendezvényeket propagáló falragaszok szeizmográfként jeleztek régi tabuk felrúgásával, a kiüresedett politikai jelszavak és szimbólumok átértelmezésével.

Jézus rejtett szavai

HUBAI PÉTER: *Jézus arcát* nem ismerhetjük. Ezért olyan fontos minden kép, amely az ő arcvonásait őrzi. Ilyen Jézus-arcokat őriztek meg a bibliai szentkönyvek közül *kimaradt* iratok is. Ezek az írások egyszerre nagyon ismerősek és ismeretlenek. Nyelvükben és gondolatvilágukban hasonlítanak az egyház által is olvasott Szentíráshoz, ugyanakkor tartalmuk, üzenetük mégis más, olykor idegennek tűnő.

A Jézusról már igen korán elterjedt hitvalló bizonyságok közül csak a *Máté, Márk, Lukács* és *János* evangelisták szerinti bizonyságtételek olvasottak. Az azonban nem köztudott, hogy voltak ennél korábbiak is. [illegible]tal erre, s úgy tűnik, a százötven [illegible]atás (éppen az ő evangéliumából

het következtetni, hogy hosszabb távon növekedni fog a társadalomhoz kevés szállal kötődő, periférián élő rétegek jelenléte, amelyekben az átlagosnál kedvezőbb a bűnös viselkedési minta követelésének esélye. A megelőzés hatását erősítő intézményrendszerek — szociális intézkedések, közoktatási reform, öntevékeny szervezetek segítő szolgálatai — jó esetben egy évtized múlva éreztetik hatásukat. A demokratikus reformok nyomán újraintegrálódó társadalom bűnözést fékező kohéziójának kialakulására — optimális fejlődést feltételezve is — még később lehet számítani. Ennek az óvatos optimizmussal felvázolt jövőképnek az ismeretében az igazságügyi kormányzat vagy újabb és újabb börtönöket épít, vagy reformjával maga is hozzájárul a modern civilizáció megteremtéséhez.

Gellér B. István: Növekvő város

Gellér B. István kultúra-rekonstrukciója. Növekvő Város nevű installációja és tárgyegyüttese november 30-ig a berlini Magyar Kultúra Házában látható.

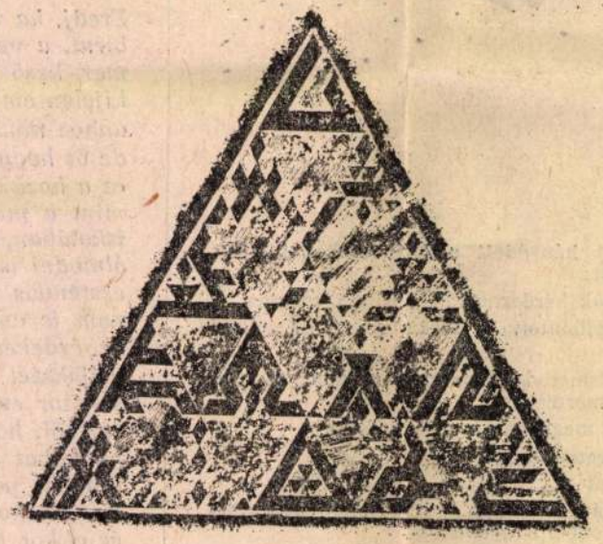

Bioform

Reformbolt nyílt a XIII., Victor Hugo u. 33. alatt (tel.: 149-4782). Nyitva tartása: 10 és 18 óra között, csütörtökön este nyolcig, szombaton délután kettőig.

MIKLOS KATALIN, AZ EGESZSEGFORRÁS ALAPÍTVÁNY KURATORIUMÁNAK ELNÖKE: Hol talát még széles-e hazában a kedves vevő olyan boltot, ahol a szeme láttára őrlik a búzából a lisztet, s frissen centrifugálják a zamatos-tápláló biorépa-, bioalmalevet? Vagy ahol teljes választékban beszerezhetők a svájci Biotta cég bizonyítottan vegyszermentes zöldségekből és gyümölcsökből [illegible]

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

E héten válaszol:
BATA IMRE

KORÁNYI TIBOR, GÖDÖLLŐ. — Megindító ragaszkodása Abody Béla szelleméhez természetesen elismerésre készt. Ha e ragaszkodás dokumentumát mégsem közöljük, annak oka ugyan belátható, mégis megmagyarázom. Mi szegény Abody Béla haláláról megemlékeztünk avval, hogy közöltük a koporsója fölött elhangzott beszédet. A temetés ideje elmúlt, a halálévforduló még nincs itt... De hát miért ragaszkodunk ilyen kovenciókhoz? — kérdezheti. Ezek a szörnyű beidegződések! Csak alkalmak, évfordulók nagy ünnepek! — mondhatja. Nem. Hogyha mi olyan lapot csinálnánk, aminek programját személyiséghez vagy személyiségekhez igazítottuk volna, és történetesen e személyiség vagy a személyiségek egyike Abody Béla, vagyis programunk egybeesnék az Ön vonzalmával, akkor szívesen közölnénk ragaszkodást kifejező írását. Az Ön írása egy pillanatnyilag nem létező periodikum programírása. Ön a gombot elkészítette, most már csak a kabátot kell hozzá megvarrnia.

KELEMEN SÁNDOR, SZÉKESFEHÉRVÁR. — Glosszáját nem közöljük, mert két témát úgy markolt egybe, hogy egyetlen glossza mégsem lett belőle. Az első téma egy Churchill-bon-mot és analógiája. Íme: *„Churchilltől valaki megkérdezte, mennyi időt szán egy ötperces beszéd elökészítésére. — Három napot. Na és ha egy hosszabb, mondjuk félórás beszédet kell mondania? — Akkor clég lesz egy nap is. És ha — mondjuk — egy többórás beszédet kell mondania? — Kezdhetem? — volt a szellemes válasz."* Ehhez fűzi Ön az analógiát: *„Mikor a parlamenti üléseit nézem a televizióban, a legutóbbi válasz jut eszembe. — Kezdhetem? — mondja a szónok, és beszél, beszél, érdektelenül, unalmasan."* — Akármennyire vázlatosnak tűnik föl, mégis itt fejeződik be nemcsak az analógia, de a glossza is. A folytatás már más téma, s az is vázlatos, de e résszel más gondom van. Nem tudom, hogy a benzináremelés kapcsán lakosságot ért sokkot ellenpontozta volna-e, ha azt is bejelentik illetékesek, hogy megszűnik az állam pénzén történő autózás. Viszont szívesen idézem fejtegetése záradékát: *„Ha a kisnyugdíjasoktól elvárják, hogy a régebben Honecker bosszújának emlegetett, ma japán nevén „Fizukicsinek" becézett autócsodával a saját pénzén autózzon, akkor a több tízezres fizetésű állami vezetők náluk jobban megtehetik."* S ez volna az Ön másik glosszája. S a kettő után pedig fölteszi a szónoki kérdést: *„És miért jutott eszembe Churchill hasonlata?"* De miért hasonlat annak csak egyik fele? Végül pedig azt is meg kell jegyeznem, a glossza a legkevésbé az ilyen retorikus fordulatot szereti. E mozzanata miatt írása olyan hírbe keveri magát, mint ami ellen annak első tétele — glosszája — ágál. Kérem, nézze el nekem, hogy szövege javát válaszomba szőttem. Ami jó, annak szívesen adunk helyet.

RUTTKAY ISTVÁN, ÉRD. — A jó érdiek című levele a balladára emlékeztető szerkezetű, ezért némileg homályos, de a publicisztika nem igen tűri a homályt. Pedig értékes információkat tartalmaz az Ön publicisztikus szövege, de sokfelé ágazik, alig-alig követhető, s ennyi elegendő, hogy a szerkesztő félre tegye. A közlés szempontjából a homályosság, a túlbonyolítottság mindig hátrány, hogyha közírásról van szó [illegible]égről Ön[illegible]

El KAZUSZKIJ

Purgatórium VII., 1990, olaj,müanyag, 131x194 - 91.3.16

Új Művészet

EL KAZOVSZKIJ

90 3. 13

91 1. 63
5. 56,58
6. 23,51-54
7. 32,54
9. 44,45
12. 67

Új Művészet

Új Művészet

EL KAZOVSZKIJ

Emlékmü, vegyes technika, 5ox67,5 - 91.6.52

Két t rony, vegyes technika,50x70 -91.6.53

Új Művészet

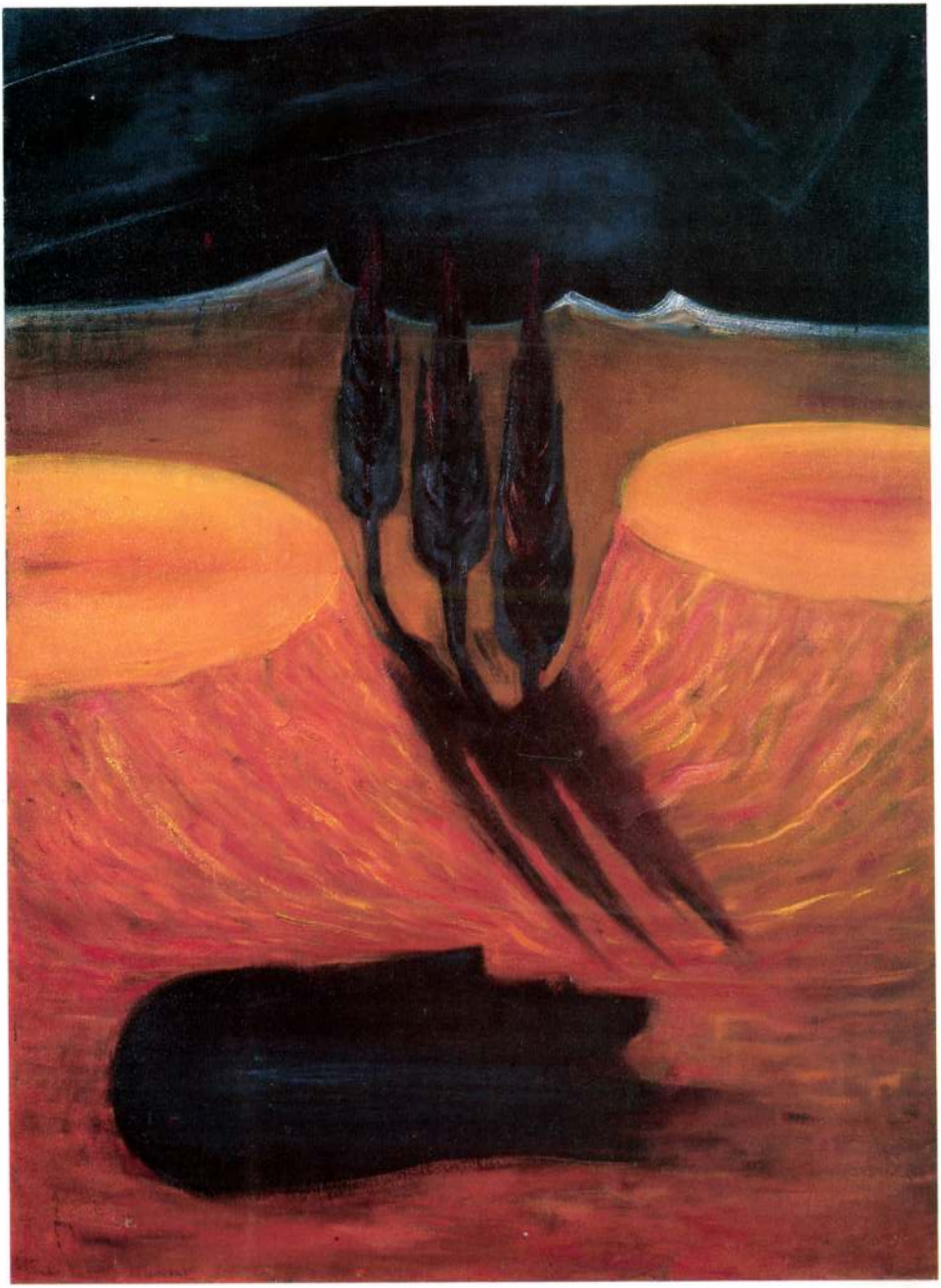

El Kazovszkij : PURGATÓRIUM VI.
PURGATORY VI.
1990. *180 x 150 cm , olaj , vászon , oil, canvas*

EL KAZOVSZKIJ

3. 58,59.
9. 80.

Új Művészet 1992

EL KAZOVSZKIJ

ÉS 1992. január 31.

GEREBEN ÁGNES:

ISMÉT A NÉP HANGJA

Tavaly augusztusban, tíz nappal a moszkvai puccs előtt, szovjet folyóiratok szerkesztőségébe küldött olvasói levelekből közölt összeállítást az ÉS. Arról, hogy mi foglalkoztatja a kisembert arrafelé, miközben a feje felett, viszont az ő bőrére, hatalmi harc folyik, életre-halálra. Fél év telt el csak azóta, és az egykori Szovjetunióban vagy három rendszerváltás zajlott le — egy konzervatív, egy demokratikus, meg egy még nevenincs (majd lesz): a mesterségesen létrehozott államalakulatok szétesése. Új fejezet nyílt a korábban kétpólusú világ történelmében, az egykori birodalomban pedig Roj Medvegyevék minden reménye ellenére végleg eldőlt a hatalmi harc.

Íme ismét néhány vélemény, alulnézetből, fésületlenül. Olvasói levelek, utcai véleménykutatások eredménye a változatlanul liberális *Ogonyok*, a demokrácia egyik szócsövének számító, valamikor Jelcin-közeli *Nyezaviszimaja gazeta*, az idegengyűlölettől szinte fuldokló, orosz nagyhatalmi soviniszta *Molodaja gvargyija* és a Naberezsnije Cselniben (Tatarsztan) megjelenő *Szemja* című lapból.

Nyikolaj Rogozin, 43 éves munkás Dnyepropetrovszkból: „A világon mindenütt tisztelik, csak nálunk nem, mert mi elvárnánk tőle, hogy azon kívül, amit tett, még kolbászt is tudjon csinálni. Pedig az nem az ő dolga. Kolbászt nekünk kellett volna csinálni. Csak az a kár, hogy nem volt elég erős. Mert velünk nem lehet ám kesztyűs kézzel bánni, parancsolnia és büntetnie is kellett volna. Őelőtte legalább dolgoztak az emberek, most meg..."

Guzel Malikova, 26 éves óvodai dolgozó, Nyizsnyekamszk: „Jó embernek látszik, olyan kedves arca van. Sajnálom őt, tudja... Most majd mind begubózunk a független államainkban, és kuksolunk magunknak. Gorbacsov azt akarta, hogy a Szovjetunió fennmaradjon, határok nélkül. Akkor könnyebb volna valamennyiünknek."

Viktorija Szajenko, 36 éves háziasszony Nyizsnyij Novgorodból (a volt Gorkij város): „Én ugyan nem gondolok rá. Ha valami jót tett volna, az más, de így?... Mi a különbség, Gorbacsov, Jelcin akad, aki megdicséri Gorbacsovot."

Nyikolaj Rogozin, 43 éves munkás Dnyepropetrovszkból: „A világon mindenütt tisztelik, csak nálunk nem, mert mi elvárnánk tőle, hogy azon kívül, amit tett, még kolbászt is tudjon csinálni. Pedig az nem az ő dolga. Kolbászt nekünk kellett volna csinálni. Csak az a kár, hogy nem volt elég erős. Mert velünk nem lehet ám kesztyűs kézzel bánni, parancsolnia és büntetnie is kellett volna. Őelőtte legalább dolgoztak az emberek, most meg..."

Guzel Malikova, 26 éves óvodai dolgozó, Nyizsnyekamszk: „Jó embernek látszik, olyan kedves arca van. Sajnálom őt, tudja... Most majd mind begubózunk a független államainkban, és kuksolunk magunknak. Gorbacsov azt akarta, hogy a Szovjetunió fennmaradjon, határok nélkül. Akkor könnyebb volna valamennyiünknek."

Viktorija Szajenko, 36 éves háziasszony Nyizsnyij Novgorodból (a volt Gorkij város): „Én ugyan nem gondolok rá. Ha valami jót tett volna, az más, de így?... Mi a különbség, Gorbacsov, Jelcin egy nagy házat, és bérbe adtam szállodának. Évekig gondosan gyűjtögettem a bérleti díjat, és 1991-ben odahaza, a Kaukázusban földet vettem, hogy farmot létesítsek. De most, hogy az árak az egekbe szöktek, egyik hétről a másikra szinte teljesen elveszítettem a tőkémet. Szerettem volna egy Kamaz teherautót venni, csakhogy már félmilliót kérnek érte. Lőttek a terveimnek..."

Beket nyomozó, Csimkent városából: „Hál' Istennek, 1991-ben végre felvettek nyomozónak. Korábban azért nem, mert nem voltam párttag, aztán meg, mert hogy kozák vagyok. És most egyszerre előnyöm van mind a kettőből. De lehet, hogy csak azért, mert a bűnüldözésből mindenki menekül, amerre a szeme lát."

Natalja Kornyilova, Tatarsztan: „1991-ből én arra emlékezem a legszívesebben, hogy megszületett a kisfiam. A nehézségektől nem félek. Az asszonyoknak az a dolguk, hogy szüljenek. A háborúban is szültek, és nem féltek.

az ország jogállam akar lenni, tűrheti-e vajon, hogy még mindig nem fogadták el a törvényt a jogtalanul elítéltek kártérítéséről? A másvilágon mit kezdjünk a pénzzel?"

J. Vaszjutkina, Csernogorszk, kraznojarszki terület: „A tévében mást se halljani, mint hogy az országban egyleteket alakítanak Lenin védelmében. Kitől akarják megvédeni? A népétől, amely a maga bőrén tapasztalta képtelen eszméit és átélte azok minden következményét? Hiszen nem idegenek jöttek, hogy bántsák a nagy Lenint, hanem azok fordultak el tőle, akik végigszenvedték ezt a kísérletet... Miért hát a felháborodott tiltakozás az eltemetése ellen? Ha a hívei még Lenin ideológiai halála után is meg akarják tartani bebalzsamozott holttestét, akkor privatizálják a mauzóleumot, és a saját millióikat fordítsák a fenntartására."

J. Vagner, Csernovci: „Irigylem a Brezsnyev-korszak demokratikus ellenzékét, ők mindig tudták, mit kell tenniük, mi a rossz, miért küzdenek. És az élet igazolta őket: az országban véleményszabadság van, demokrácia. De mi, egyszerű, becsületes emberek, hogy érezhetnénk magunkat győzteseknek?" *(A másként gondolkodók legtöbbje valójában súlyos válságban van, mert hazájától távol élte-asszisztálta végig az eseményeket, s fájón érzi, mert éreztetik is vele, hogy nincs rá szükség az új rendszerben.)*

Valerij Hatjusin újságíró, „Molodaja gvargyija": „A mi országunk természeti kincsekben a világ egyik leggazdagabb régiója volt. Évtizedeken át szünet nélkül áradtak ezek a kincsek Nyugat- és Kelet-Európába, az Egyesült Államokba, Ázsiába. A Nyugat mindent elvett, amit Isten nekünk adott.

Szergej Belij, 39 éves munkás: „Nem értem, mi folyik itt. A mi országunk amúgy is egy kupleráj volt, s akkor most még ez a válás szovjet módra?! Nevessenek ki, de én azt mondom, hogy a CIA teljesítette a feladatát. A Nyugat mindenesetre örül, s ha a hitelekkel betömi is a pofánkat, azokat a hiteleket vissza kell fizetni. És ki fogja visszafizetni? Mindenki a piacon kupeckedik, a munkagépeknél meg senki. Hiába beszélnek munkanélküliségről, nálunk annyi a munka, hogy két műszakot végigmelózhatnánk. Csak éppen nincs miért.

A jövő

Hát ez az, amit senki nem tud megmondani. Emberek, akiknek évek óta kenyerük a kremlinológia, s hozzászokhattak már az üres pultok előtt tolongó szerencsétlenek látványához, *sírva fakadnak* a volt szovjet birodalomból érkező filmbeszámolókon. Úgy látszik, a nyomort, a reménytelenséget mindig lehet fokozni. A helyzetet is, mint tudjuk. Míg a világ a Marshall-segélyen vitatkozik, a százmilliónak nincsenek olyan vezetőik, akikre bizalommal tekinthetnének. Gorbacsov nem totalitáriánus vezető volt egy minden ízében totális államban, akit úgy lekötött a hatalmi lavírozás, hogy uralma hat éve alatt nem tudott előállni az ország gazdasági és nemzetiségi gondjainak orvoslására kidolgozott, értelmezhető programmal. Jelcin, aki jóval képzettebb szakemberekre támaszkodik, kiszámíthatatlan: az egyik pillanatban őszintén demokrata, a másikban letagadhatatlan zsarnok-allűrjei vannak, és még a tetejé-

Kenedi János

Legszívesebben azt felelném, amit egy diák válaszolt orosztanárának arra a kérdésére, melyek a hímnemű főnevek: — Naiv a kérdés, Tanár úr!"

Csakhogy az ÉS kérdése nem annyira naiv, mint amilyen roszszul van föltéve. Mert az nem kérdés: van-e létjogosultsága az irodalmi riportnak? Az viszont kérdés: mitől sorvadt el? Végtére is a 60-as évek elejétől a 80-as évek végéig az irodalmi riport — a szociográfiával, a tényirodalommal, a dokumentumfilmmel kölcsönhatásban — élt. A szabad választások idején szenvedett ki. Avagy azóta él más műfaj lárvált állapotában. Majd harminc éven keresztül az irodalmi riport tudósított a társadalom mélyrétegeiben zajló változásokról, mihelyt rohamos változás indult el a politikai hatalom csúcsain, eltűnt a nyilvánosságból (társműfajaival egyetemben). Kerülve mind a sirató, mind a toborzó patetikus szavait, tényszerűen úgy is fogalmazhatnék: amint az 56-os forradalom kemény elnyomása puha diktatúrává lágyult, föléledtek a második világháború előtti tényközlő műfajok, ám a mostani rendszerváltás után egyre keményedő diktatúrával szemben ugyanezek a műfajok nem találják sem szerzőiket, sem közönségüket.

★ ★

Induljunk ki abból, hogy *kihez és miről beszéltek?* „Gyárlátogatáson voltam a télen, írókkal" — kezdi Katona Éva a korszak egyik első irodalmi riportját. „A gyár ős-

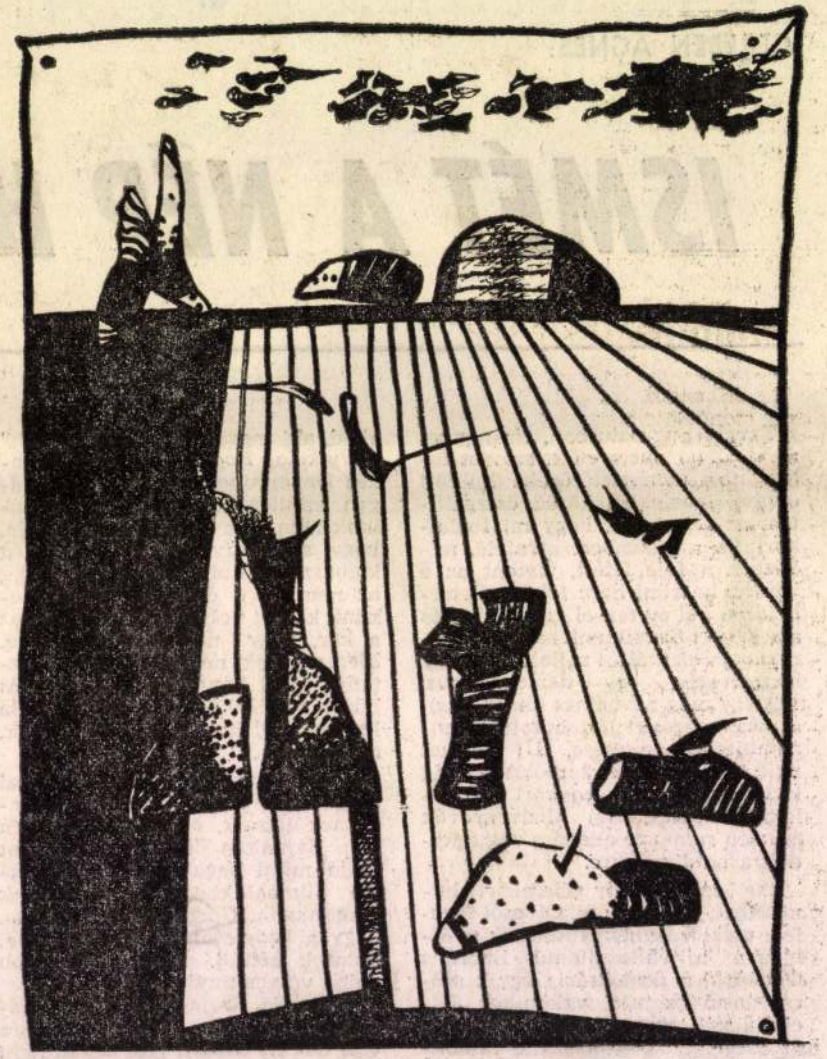

El Kazovszkij rajzai

EL KAZOVSZKIJ

A korintusi érc (vita)

k: És a glossza? Válaszol: Réz Pál, honffy András, Szalai Károly

enye II. forduló: Kamocsay Ildikó riportja

ET ÉS

ODALOM

II ÉS POLITIKAI HETILAP

ÁM ÁRA: 24 FT 1992. FEBRUÁR 21.

TÉNELEM, IV. o

kész. Ezt mindenki epokittal következő

MEGYESI GUSZTÁV:

PAVILONISTÁK

Múlt szombattól rájár a rúd az újságárusokra.

Elsősorban is a pavilonistákra. A pavilonistákról tudni kell, hogy merőben különböznek az egyszerű standistáktól, mozgóárusoktól, amennyiben védett helyen, viszonylagos jólétben, többnyire az aluljárók hírlapboltjaiban végzik aknamunkájukat.

Ők a hatalomátmentők, a haza legújabb felgyújtói.

Amint azt egy immáron szokásos hétvégi összejövetelen megtudhatta az ország, a pavilonisták szabotálják a nép-nemzeti hetilap árusítását. Átveszik ugyan a nép-nemzeti hetilap példányait, de amikor a vevő például egy Sportot kér, mondjuk egy Fülessel és egy Nők Lapjával, akkor nem a nép-nemzeti hetilapot adják el neki, hanem a Sportot, a Fülest és a Nők Lapját. Mármost mindennek az az oka, hogy a Posta igazi bolsevista trükkel *„még az aluljárók hírlapboltjaiba is a saját kegyeltjeit ültette"*, így szabotálva a rendszerváltást.

Szegény pavilonosok — mondhatnám emberileg, és igazam volna. Mert tényleg szerencsétlenek. Először is egy újságospavilon a nap minden szakában körbe van köpve, megveszik az emberek a napilapot, annak címoldalán csupa idegesítő, borzasztó hír, *„a nyomorult életbe, újabb gikszerek"*, mondják a legtöbben, és köpnek. Ezenkívül nagy a remittenda, ezt össze kell kötözni, plusz még a magazintolvajok, utánuk kell szaladni, de addigra meg odabent lopják el a rejtvényújságokat.

Na, most ezek szabotálják a rendszerváltást.

De nem erről van szó. Istenem, elvi síkon egy újabb réteg lett likvidálva, ez bármelyikünkkel előfordulhat. Hanem az volna a baj, hogy nem lehet már követni ezt a bolsevistázást. Mire az ember megszokná, hogy a bolsevista az egy *rohadt tetű*, és ezt szeretné tudatosítani a családjával, szűkebb baráti körével is, addigra eltelik egy hét, újabb víkend jő, és addigra a bolsevista már nem tetű, hanem *görény*. Akkor újabb átgondolás, sulykolás, reflexek átgyúrása, ami újabb időt, ráadásul valóságos szellemi bravúrt követel, ugyanis a mai értelmezésben a görény egy olyan bolsevista, aki nem bolsevista, sőt éppen azzal tereli el magáról bolsevista mibenlétének a gyanúját, hogy nem lett kommunista, tehát direkt azért nem bolsevista, hogy így lehessen az. Mármost [illegible] akkor se megyünk semmire

VISSZHANG

Riport- és glosszaverseny

A glosszaverseny harmadik, a riportverseny második fordulóján vagyunk túl, a beérkezett anyag minden elképzelést fölülmúl. A glossza műfajban száztizenöt pályázó kétszáznégy írást juttatott el a szerkesztőségbe, míg huszonnégy riporter huszonkilenc dolgozatot.

Néhány fontosnak tartott információ.

Számosan vannak a glosszisták közül olyanok, akik azért nem találkoztak eddig írásaikkal a Páratlan oldalon, mert egy alkalommal csak öt, legföljebb hat-hét dolgozat fér el, így sokan olyanok is versenyben vannak, akik arról a későbbi megjelenés miatt még nem tudhatnak. Nem sorolunk neveket, előbb-utóbb úgyis kiderül, kikről van szó. Minden olyan írás beleszámít a pályázatba, amelyik megjelent, függetlenül attól, hogy a szerző jelezte-e kifejezetten azt, hogy írását a pályázatra szánta, vagy sem. (Természetesen a tizenkét hét után azok közül kerülhetnek csak ki a díjazottak, akiknek legalább három glosszájuk megjelent.)

Glossza-gombolkozó

Az ÉS február hetedikei számának szerkesztői üzenetét Kovács Zoltán a glosszaversenyről (is) írta, miután elolvasott számos — csip-csup ügyekkel foglalkozó —, mércén aluli, rövid írást. Mondja: nem adhat tanácsot az érdemi glossza mibenlétéről. Etekintetben én is bizonytalan vagyok. Annyit azért tapasztalatból tudok, hogy a megfelelő téma kutathatatlan, kivárhatatlan, előidézhetetlen, versenyszerűtlen. Főként az a tulajdonsága, hogy beugrik, méghozzá szeszélyes tartalmú levegőben lógásra következően. Egyszerre kupánvágja azt a figyelmesen szerencsés delikvenst, aki ettől esetleg gondolkodni, képzeteit társítani lesz hajlamos.

A továbbiakban a közírói jegyzetnek már „csak" ki kell néznie valahogy. Hogy *milyen* legyen, annak megfogalmazására már tettem kísérletet. Kéziratként, levonatban nyújtottam át Nemes György nyugdíjas főszerkesztőnek, szerkesztőségi búcsúztatója napján, 1974. október 12-én. Idemásolom a *prodomo* szösszenet vonatkozó részleteit. Hátha segítek vele valakinek. (Vagy megkutyulom.)

„Legyen konkrét, ne legyen földhözragadt. Legyen tárgyilagos, ne legyen közömbös. Legyen egyéni, ne legyen szubjektív azonban. Legyen távlata, de ne járjon a fellegekben. Lehet illetékes, mégse hivataloskodó. Le-

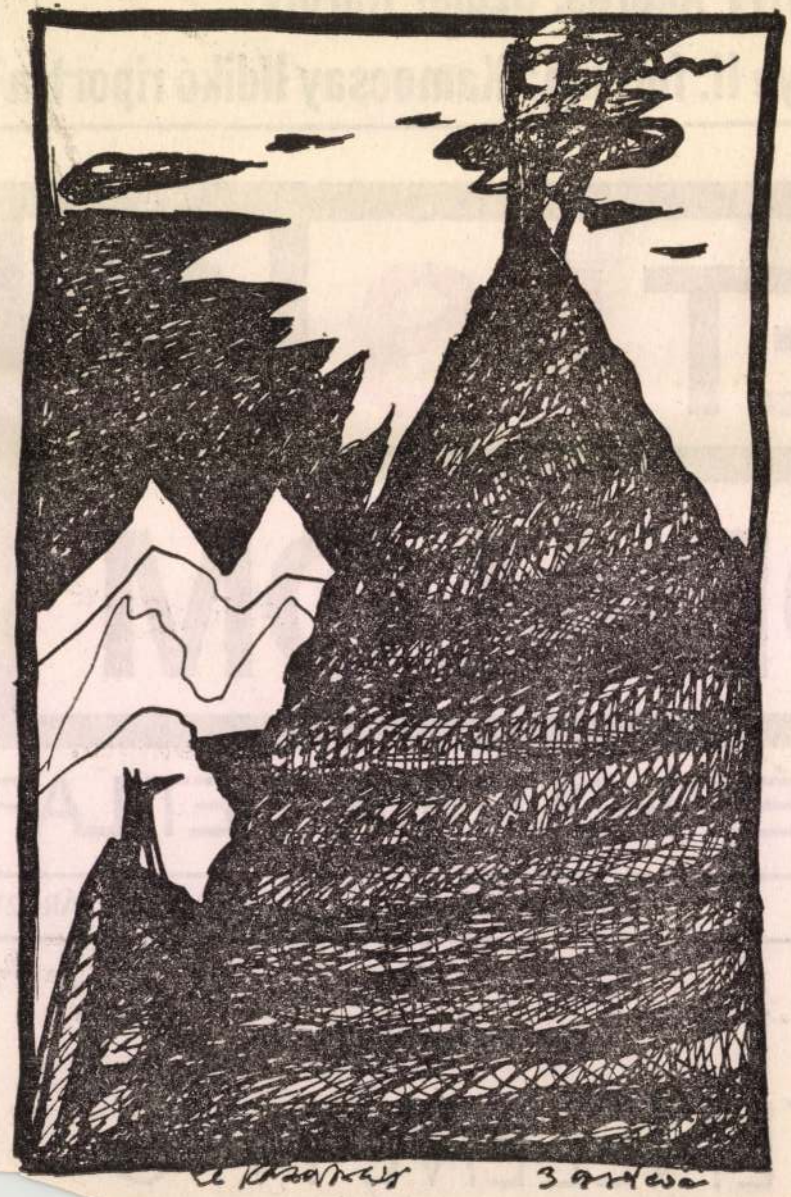

El Kazovszkij rajza

EL KAZOVSZKIJ

ÉS 1992. III. 13.

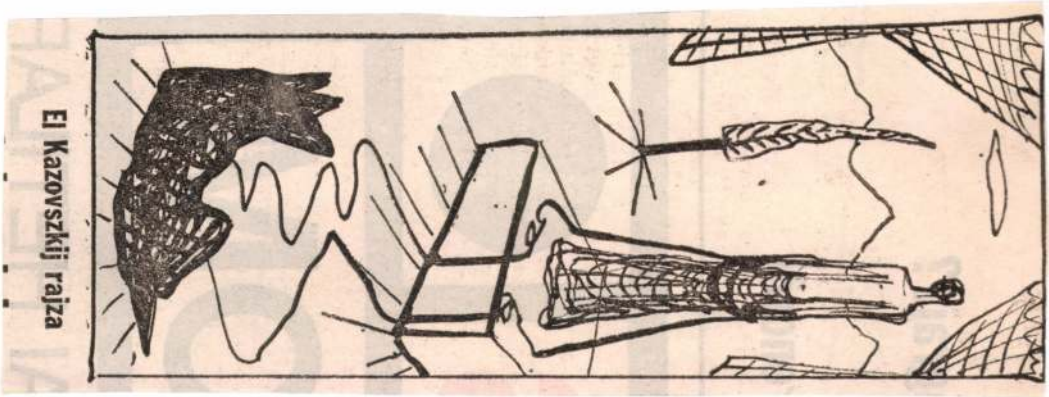

El Kazovszkij rajza

..... 167
épmotívum történetéhez 199
II. A kardiai Hieronymos
jának» historiográfiájához 215
ok és az antik Mediterra-
..... 237
ában 261
..... 272

akartak felelni: a n
hivatva részletesebbe
nek kell feltételezni

A történetet me
jelenik meg először, a
lésére. A jelentés rövi
mindenfajta tudomá
hagyomány szerint H
tudós őre — matemat
ben — nevezte magá
multiplex et varia doc
Martianus Capella *De*
ben egyértelműen az
képező tudományok
metria-földrajz, math
a jelentésében ment á

* A Magyar Tudo
mincas években» c. üléss
[1] A következőkhö
klassischen Philologie. I
2510—2514; *H. Kuch:* I
treten in der Tradition e
Oxford 1968. 156—159.
[2] Nem biztos, hog
ezen a címen említi a mi
[3] Az ókeresztény
Klio 43—45 (1965) 337—

EL KAZOVSZKIJ

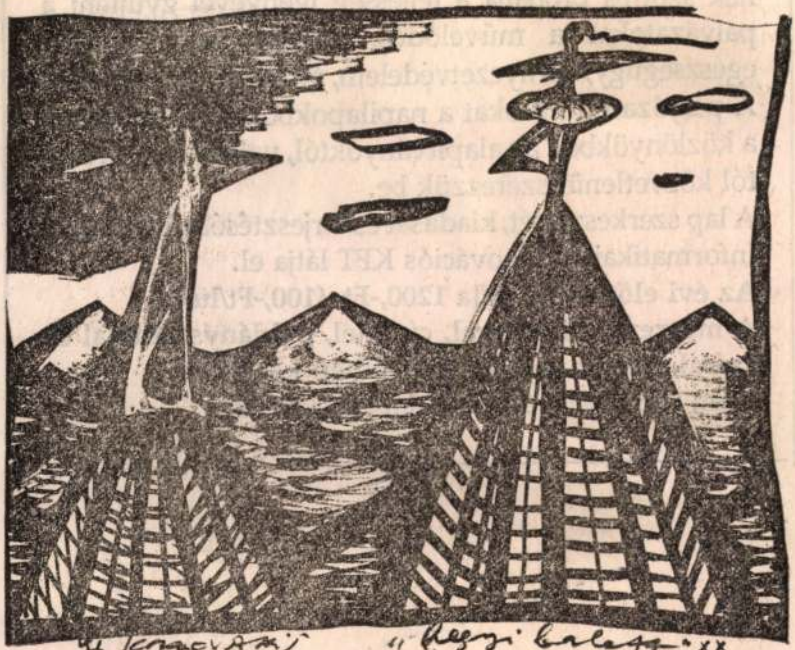

El Kazovszkij rajza

ÉS 1992. márc. 20

The Color menu contains the commands that allow you to enhance your presentation by controlling the color of words and their surroundings.

- Choose the Fill command when you want to see the background against which your words appear.
- Choose the Line command to specify the color of the frame surrounding your words.
- Choose the Shadow command to specify a color to add a three-dimensional effect to the box containing your words.
- Choose the Text command to specify the color of the words themselves.

In addition, the Pattern Contrast command allows you to place type against a two-color background that uses different colors for foreground and background accents.

In each case, the color options you're presented with are determined by the Color Scheme you adopt when planning and designing your presentation. The first options you're presented with are based on the many years of experience Genigraphics has had in choosing compatible colors.

EL Karovalij

Kun Miklós: Sztálin-variációk I.

◆

Körkérdésünk: És a tévé?

◆

Szendrei Lőrinc riportja: After sérv

ÉLET ÉS IRODALOM

IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP

XXXVI. ÉVFOLYAM, 14. SZÁM ÁRA: 24 FT 1992. ÁPRILIS 3.

HANG

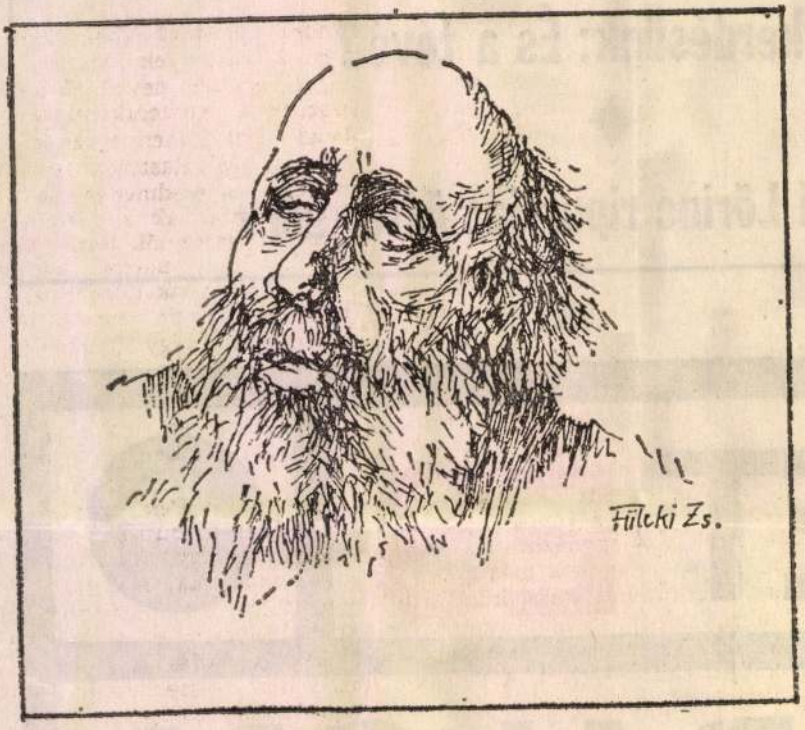

Füleki Zsuzsa rajza

— ott a kardlapok, illetőleg a pengék *egyidejűleg* „vivódhatnak"), ezért „golyóváltást" írni jobb lett volna, ám az sem lett volna *találó*, ti. az *irányzékok* tekintetében a különbség legalább akkora, mint a „vári" és a „várj" között.

— a „belterjesség" és a „kigolyózás" kapcsán túlhevült szerzői izgatottság kaszinózik: erről eredmények, illetve kudarcok fullánkos felidézése...

Kedvesnek nem mondható Vári Attila! Összefoglalom érzelemteli írásának valóságos előzményét, azaz tárgyát. Annyi történt, hogy (tagadhatatlanul: az egyik — sokat emlegetett — országgyűlési képviselő törekvései nyomán) a *Magyar Köztársaság Országgyűlése*, egy törvényt al-

ÉLET ÉS IRODALOM

Megjelenik minden pénteken 16 oldalon

Főszerkesztő:
MEGYESI GUSZTÁV

Főszerkesztő-helyettes:
KOVÁCS ZOLTÁN
VÁNCSA ISTVÁN

Főmunkatársak:
BERTHA BULCSU
MEZEI ANDRÁS

Rovatok és fogadóóráik

Grafika:
SZIKSZAI KÁROLY
szerda 10–12

Könyvkritika:
BATA IMRE
hétfő 10–13

Művészetkritika:
CSAJKA GÁBOR CYPRIÁN
hétfő–kedd 10–12

Szépprózа:
SZÉKY JÁNOS
szerda 10–12

Társadalompolitika:
DIPPOLD PÁL
hétfő 10–12, szerda 10–13

Vers:

E Kazovszkij rajza

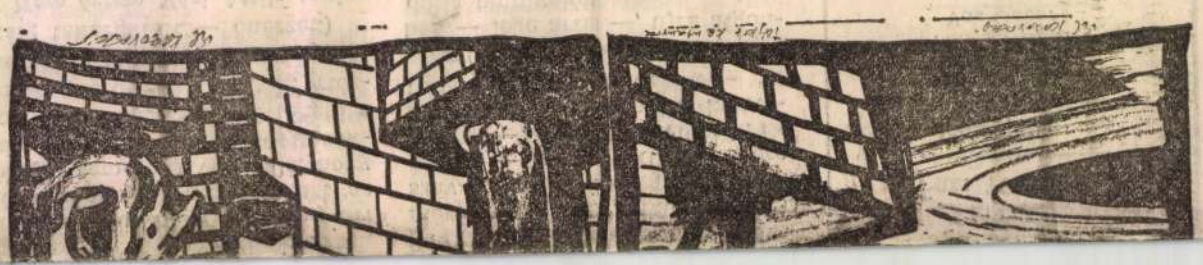

páratlan oldal

Az ÉS glosszaversenye, a Soros Alapítvány támogatásával, II. szakasz II. forduló

REMÉNY!

A gondos, acsarkodásmentes, elfogulatlan, konstruktívan kritikus szerkesztésnek köszönhetően a következő olvasói levélre bukkantam:

„Reménytelen!

Kedves Szilágyi Ferenc úr! Mély együttérzéssel olvastam az 1992. április 14-i Új Magyarország olvasói rovatában levelét, amelyben elkesergi, hogy az Ön számára fontos, másnak talán értéktelen, rengeteg idejét és energiáját felemésztő filológiai tanulmányait miként lopták el kocsijából. A cikkből halvány reménysugár is kiolvasható, hátha a tolvaj visszajuttatja ezeket a relatív kincseket.

Szilágyi úr! Ne reménykedjen. Már csak azért sem, mert biztosan tudom, hogy aki így jut aktatáskához, az nem Új Magyarországot olvas. Próbálja meg talán egy nagyobb példányszámú lapban leközölni a cikkét, ott nagyobb esélye lehet arra, hogy a „becsületes megtaláló" is olvassa. Talán nem véletlenül . . .

Aláírás"

Tehát: ha valaki lop, tudtuk meg itt, az nem Új Magyarország-olvasó, következésképp ha valaki

Először az egyetem rektorának díszes botjára tett kézzel esküdtek meg a törvények tiszteletére, a jogszabályok maradéktalan betartására.

Másodszor, amikor ügyvéddé, jogtanácsossá „szakvizsgázták magukat" vagy állást vállaltak a közigazgatásban, az igazságszolgáltatásban.

Mit tettek ezek után ők, nyolcvan jogászok?

Amikor pert nyertek, a törvénytelenséget segítették érvényesülni, amikor pedig pert veszítettek akkor a jogtalanság tobzódásának mártírjaivá lettek?

Vajon az a vezető keresztény-demokrata politikus, képviselő, aki hat évig a Fővárosi Főügyészségen, huszonegy (!) éven át a Legfőbb Ügyészségen őrködött a törvényesség felett, milyen törvények betartását akarta elérni? A valóságosan létező és közreműködésükkel, általuk is ható jogrendszer mellett volt egy álom állam, és ennek a jogát próbálták érvényesíteni a ténylegesen létező jogrendszerrel szemben?

Betartották ők nyolcvanan azokat a törvényeket, amelyek tiszteletére esküt tettek, vagy esküszegők lettek?

Ez lényeges kérdés, mert a harmadik esküt országgyűlési képviselőként tették. Ha a ko

A nyilatkozó — kell-e mondanom? — férfi volt. Ember, illetve nélkül.

A kérdést valaha maga Dosztojevszkij is föltette, igaz, csalafinta módon, mintha nem is ő kérdezné, úgy, hogy Raszkolnyikov kezébe egy ilyen című, német nyelvű könyvet adott.

A mi Ányos Pálunk viszont egy egész kis könyvecskét eresztett meg a témában, anno 1783. Ő nem kételkedik: „Megmutatás, hogy az asszonyi személyek nem emberek." Ez a cím. Tök jó! Főleg bibliai idézetekkel operál, a Bibliára hivatkozik. „Krisztus urunk a kánai menyegzőben asszonyi állatnak, tehát nem embernek mondotta az asszonyt." És így tovább, bizonygatta Ányos. Itt tartott ő a XVIII. században. Azóta nagyot haladt a világ előre, kétségtelen.

De azért egy, illetve leheletnyi kétely még mára is maradt.

Fecske Csaba

SZENTEKRŐL, MANAPSÁG

minden körülmény józan mérlegelése, és jó pár hetes várakozás után irányította az Úr György lovát a sárkány barlangjához, miután az otromba hüllő már birkák és szüzek seregét falta fel, tengernyivé növelve ezzel a pórnép keservét. Amikor aztán a végzet végül a király leányát juttatta sorra, Szent György csak akkor léphetett a tettek mezejére, ám ő sem kapkodta el a dolgot: Először torkon döfte, majd — ki tudja miért, de pont a király leányával — a város főterére hurcoltatta fene kígyóját, és csak ott sújtotta halálra, mindenki okulására.

A történetben persze, nem kell rosszindulatú áthallásokat keresnünk, nincs is benne semmi mögöttes eszmei mondanivaló, talán csak annyi, hogy az illetékes római rítus-kongregáció jóval több, mint másfél évezred múltán összeült Szent György sárkányölése tárgyában és megállapította: a történeti György nem is volt annyira szent, mint amennyire hitték róla addig, csak egy kicsit — de hát ez már egy másik sztori, ne kalandozzunk el ilyen messzire.

Örüljünk inkább e szívmelengető szentválasztásnak, és hívjuk fel Boross Péter figyelmét Szent Guinefortisra is, „akit" a pápista egyház ugyan nem avatott szentté, ám a francia nép igen: Szent Guinefortis ugyanis egy kutya volt, aki megmentette egy kisfiú életét: méltó lenne arra, hogy, mondjuk, a magyar rendőrkutyák védőszentjévé válasszuk őt. Nem is kell törődnünk ezért azzal, ha — esetleg — a hivatalos egyház az orrát húzogatná György vagy éppen Guinefortis miatt: Protestáló mélykuruc lelkületünkhöz nem illik az ilyen aulikus-labanc mentalitás. Válasszunk inkább vé-

gyunk, akkor bizony, rengeteg szent szolgálhat példaként számunkra.

Itt van például bármelyik indiai tehén . . .

Major Zsuzsanna

CIPŐT A CIPŐBOLTBÓL!

Többen eltépelődtek már azon, hogy mit is takart hajdan ez a reklámszöveg? Valóban csak arra buzdított-e, amire, avagy rejtett valami egyéb „üzenetet"? Én sem tudom. De megszállt az ezzel kapcsolatos kétség, mert kiragasztották a házunkra: Cipővásár lesz a héten! Nem valamely vásártéren, hanem a kerületi művelődési házban. A pöttyös iskolában meg rendszeresen kilós ruhát (használtat, importból) árulnak. Az utcákon még mindig, vagy már újra, cigarettát, bugyit, trikót, pólót, sorsjegyet kínálgatnak bódés és álldogáló mozgóárusok. Mások könyvet, ömlesztve, ládákról, kempingasztalokról. Vettem én is nemrég. *Illyés* naplójegyzeteinek egyik kötetét meg *Radnóti Sándor Recrudescuntját*. Utóbbit, bevallom, nem jó lelkiismerettel. 1991-es Cserépfalvi-kiadás, szép, tiszta, eredeti ára háromszázötven forint. Az járt a fejemben: hátha orgazdától, görbe úton került a piacgazdasági standra, ezen a méltatlan áron. Megvettem volna tavaly a boltban, mikor láttam, csak véletlenül nem volt nálam háromszázötven majdnem konvertibilis forint.

EL KAZOVSZKIJ

ÉS 1992 május 8

CSANDA GÁBOR:

Két Fábry Zoltán-könyv

● *Fábry Zoltán: Merre vagy Európa? Pozsony, 1991. Pannónia Könyvkiadó)*
Fábry Zoltán: Üresjárat 1945—1948. Napló a jogfosztottság éveiből. Pozsony, 1991. Regio—Madách—Kalligram.)

„Pihen a komp, kikötötték, Benne hallgat a sötétség."

Nem véletlen, hogy a legnagyobb felvidéki magyar irodalmárként számon tartott Fábry Zoltánnak rengeteg írása közül a könyvkiadók ma elsősorban vezércikkeit, röpiratait, politikai glosszáit, memorandumát, (politikai-történelmi) naplóját választják be kiadói terveik közé, s felejtik irodalmi célzatú munkáit. Fábry vitatott esztétikai alapfogalmai, az irodalomhoz fűződő sajátos viszonya, vagyis irodalomszemlélete még nem tisztázott, s bár a közelmúltban megjelent néhány ilyen kísérlet (elsősorban Hizsnyai Zoltán vitát és megvitatást provokáló esszéire gondolok; ezekben Fábry inkább mint katalizátor, legkevésbé a vizsgálat tárgyaként, céljaként figurált mutatkozik). Könnyebbnek tűnt azonban e provokációkat gyorsan „lereagálni", majd szőnyeg alá söpörni. A Fábry Zoltán-i irodalomszemlélet teljes és részletes újraértékelése ismét lekerült a napirendről; meglehet: [illegible] Sietek

nulmány- és kritikaíró Fábryt. Kiindulópontokat, új szempontokat ad, s ami külön erénye tanulmányának: posztulátumok felállítása helyett nyitva hagyja az életmű-átértékelés valamenynyi lehetséges megközelítési formáját. De ahogy az említett Hizsnyai-írásoknak, a Turczel-tanulmányoknak sincs érdemi visszhangja. Turczel Lajos írása egyébként — kibővítve és nagyobb összefüggésekbe hozva — a könyv megjelenésével egy időben, az *Irodalmi Szemle* 1991. évi júliusi számában látott napvilágot. Tanulmányában Turczel tucatnyi új-régi meglátását közli, s támasztja azokat alá érveivel. Közülük hadd idézzek csak egyet: „A két háború közti korszakunkra vonatkozólag Fábryból utólag és visszamenőleg csináltak irányadó vezető kritikust. Az 1948 után kialakult kommunista irodalompolitikának kapóra jött az ő 1926 és 1936 közti rappista szellemiségű és az osztályharcos irodalmat preferáló kritikai gyakorlata, mely kitűnően megfelelt az új irodalompolitikai elképzeléseknek és a leszűkített kisebbségi hagyományfelfogásnak is. Ilyen meggondolással lett Fábry visszahatólag és előrelátólag a csehszlovákiai magyar irodalom irányadó személyisége, és ez a minősítés aztán Csanda Sándor *Első nemzedék*ében az irodalomtörténeti szentesítést is megkapta."

De szóljak magáról a válogatás [illegible]

A kommunizmussal szerződött Fábryról egyszeriben kiderül, hogy — legalábbis ideiglenesen — felmondta a szerződést, s ettől kezdve később is meg-megszegi azt, bár nem oly egyértelműen, mint az titokban rejtegetett, s most nyilvánosság elé kerülő naplójából kiderül. Mert hogy kiderül. Például az, hogy a sztalinizmus is fasizmus. Írja mindezt Fábry 1945 táján. Hogy minden kizárólagosság totalitarizmus. 1945-től a német kizárólagosságot a szláv váltja fel. Egy helyütt ezt írja: „A ma uralkodó demokrácia (és az elvetélt kommunizmus) ugyan miben különbözik a levitézlett fasizmustól? Egy a lelkületük: a hatalom igézete." (1945) Később: „Fel kéne számolni a hibákat, felmutatni a lehetetlen útirányt. De nem tehetik meg, mert amely pillanatban egyetlen hibát beismernek, be kell vallaniok, hogy egész ideológiájuk taktikai rabulisztika." (1947) A sokat emlegetett antifasizmusról: „A mai kommunizmus antifasizmusa a fasiszta ideológia legtipikusabb gyümölcse: csak önmagát akceptálva kizár minden mást." (1948)

Ez a Fábry-mű, mely a *Napló a jogfosztottság éveiből* alcímet viseli, nagyon sok kérdést vet fel és nagyon sokat hagy megválaszolatlanul. Akárhol nyitja ki az olvasó, kénytelen eltöprengeni. Egyrészt azon, hogy Fábry nagyon pontosan átlátott a 45 és 48 közti időszak (olykor máig ható)

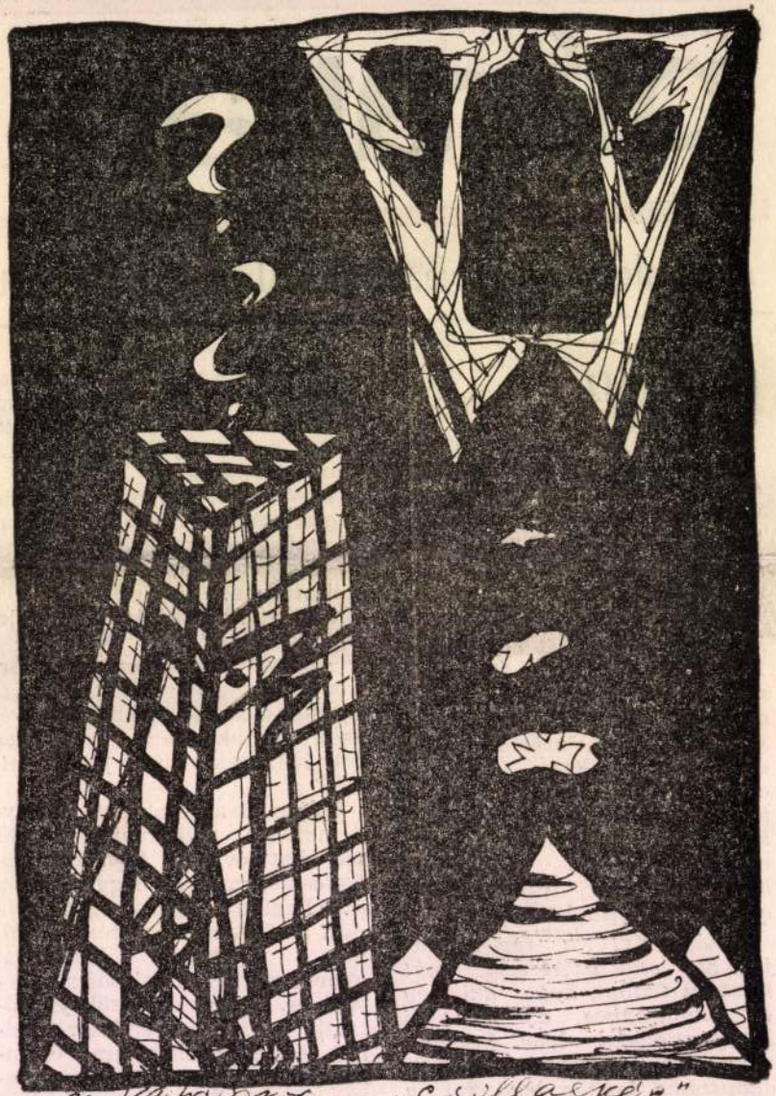

El Kazovszkij „Csillagkép"

Ez már a gyermek?

■ *R. Székely Julianna:* a kis glosszák, politikai tárcák, [illegible] közéleti

„Twenty dollars [illegible]
elgyöngülve.

Mint a fuldokló, ha végre támaszt érez a lába alatt, úgy léptem ki a bankból az utcára.

nyában az állt: „egyénileg gazdálkodó". Akkoriban kellett az ilyen beírás. Volt egy darab szőlője, rajta présház a Csobánc-

lyenek Somogyi Győző képei.

Soha korszerűtlenebb festészetet nem láttam. És tán korszerűtlenebb embert se.

El Kazovszkij rajza

[illegible] beleképzelni a melegszívű szigligeti mackót. Nem sikerült. Két külön világ voltak, nem értettem, hogyan találhattak egymásra.

Ő magyarázta meg.

★

Hallotta valakitől, hogy a törzsfejlődés során nem az alkalmazkodó fajok tudtak elsősorban fennmaradni, sokkal inkább azok, amelyek nem akartak alkalmazkodni a változáshoz. Nekik nagyobb erőre volt szükségük a fennmaradáshoz, mint a többieknek. Ez az erő tartotta meg őket. A mindenkori alkalmazkodók könnyűvé lesznek, és elfújja őket az idő.

Ez a magyarázat. Különös? Nekem az.

De meglehet, a Magyar Hitel Bank épp ezt az erőt érezte meg az ő korszerűtlenségében... Amikor egyhangúan, belterjesen szaporodik egy fajta — mindig csak pénz, pénz és pénz —, kell egy kívülről érkezett idegen, amely javíthat a „génállományon"...

Ez történt vajon?

Akárhogy volt, a bankot dicséri az ötlet. Nekik jutott eszükbe a „génfrissítés". Nem egész önzetlenül, mert kellett hozzá egy évforduló. A Magyar Hitel Bank tavaly decemberben ünnepelte ötéves jubileumát. Vörösváryék tavasszal szép támogatást kaptak tőlük, s az alkalom kínálta a vi-

lettük, és mindenekelőtt az, ami ezeket egyberendezi — márványnyal nem burkolható világ, s mégis rendithetetlen.

Az előbbi nyugalmat, jól szabottsága és a sok nikkel miatt, korszerűnek vélik sokan, az utóbbit pedig, ezt a mély csendből fakadót, kuriózumnak csupán, melynek lakója csodabogár...

Miért?

Igazítani kéne az ítéleten.

Legalább azt volna jó eldönteni: vajon ki a vásárló és ki az eladó, ha ott áll szemben egy művész és egy bankár? Mert tévednek azok, akik szerint egy képet meg tud vásárolni valaki. Fordítva van: a kép veszi meg majdani gazdáját. Ő hívja oda, ő szólítja meg. Mivel? Korszerűtlenségével. Másként fogalmazva: az időtlenséggel.

Ám az is vét, aki eltúlozza ezt. Aki kéjesen szeretné megélni a pillanatot, amikor a bankember átdöcög a művész vidéki udvarán, és fényes cipőjére ráragad a kecskeganaj.

Félre a kéjjel!

A két tábor egymásrautalt. Az egyik világokat teremt, a másik pedig módot ad rá, hogy a teremtés öröm legyen. Az okosok ezt úgy mondják: a pénz értékmérő, a művészet értékőrző. Miért van mégis, aki arról beszél, hogy az egyiknek keresnie kell a másik kenyerét? Az ilyen: csaló. Olcsóbban akar hozzájutni valamihez. Vagy pénzhez, vagy képhez.

vette észre a részvétet arcomon. Türelmesen vártam, míg nagynehezen odaér, körülményesen kikötőt keres, de sehogyse talál.

— Segíts — adta meg magát végül, hogy nem bírta engedelmességre a csónak orrát.

— Látod, mivé lettem — s a nagy test, tán rá is játszva nyomorúságára, hóna alá vesz mankónak. Kishíján összedőlünk.

Magyarázom ügyetlenségének okát: a víz itt túlságosan bolond.

— Te ki tudtál kötni — bök evezőshajóm felé. Szomorú szava mélyén alig leplezett gyermekded irigység.

— Odébb — felelem —, ahol nem kavarog összeviszsza. Ott könnyű volt.

Hálás pillantást panaszos szó követ.

— Készen vagyok.

— Mindnyájan készen vagyunk.

Nincs kedvünk nevetni. Terelném valami szépre kedveszegett társam gondolatait.

— Nézd csak, a csónakod, mint a természetbe simuló vad. Felveszi környezete színeit.

— Kék-sárga.

— Akár a víz, az ég, meg itt a föveny. Csak ősszel van ez a kék, s hogy a föveny ennyire sárga.

Megegyezünk, hogy fuccsba ment az életünk és mindaz, amit írtunk. Vegetáció voltunk egy abszurd világ kísérleti burája alatt, melyet megkérdezésünk nélkül emeltek fölénk, s most, hogy beroggyant, mindenünk a romok alatt hever. Egyezkedtünk vagy perlekedtünk azzal a világgal — mindegy. Olykor hagytuk megcsalni magunkat hamis fényeitől. Olykor éberen kitértünk neki. Volt, hogy rárontottunk, egyszál kardunkkal, mint Don Quijote a szélmalom vitorláinak. Máskor csak rágtuk magunk is csendesen tartóoszlopait... Mindegy, a romok alatt vagyunk. Kész. Elmúltunk, s már nem is fáj. Mintha egy álom érzéstelenítő páráiba burkolóznék az egész, mindaz, ami velünk történt. Igen, álmodtuk az egészet. És nincs is más valóság, csak ez a Kacsasziget itt, az aranyló fövenyével, a kék vízzel, s a kék éggel fölötte.

— Emlékszel arra a mosolytalan földre, a keletnémeteknél? — Gondoltam, kirántom a komorságok gödréből. Nem hittem volna, hogy ily sikerrel.

nes televíziót. Nyolc állomást fog, benne hat nyugatnémetet. — Úgy gondolják, velünk már lehetnek nagyvonalúak. Értünk már nem kár. Menthetetlenül fel vagyunk lazítva. Ismerős nekik a dolog a Faustból. Ezek alkut kötöttek az ördöggel? Kénkő a hasukba, meg csokoládé, s hat nyugati állomás. Szólok, hogy holnap is kérsz csokoládét.

— Eriggy a fenébe.

— Szereted vagy nem?

— Csak az első napon jár, az új vendégnek.

— Elintézem, hogy minden este tegyenek az ágyad mellé.

Másnap csakugyan ott a csokoládét. De csak nekem. Míg kiderül a turpisság. Megyünk a folyosón, tolják a szobaasszonyok gurulós asztalukon a váltásneműket. Kedvetlen lárvaarcukat csak Cini fapofája múlja felül.

— Az úr él-hal az édességért, megköszönné, ha kaphatna egy szelet csokoládét — tereli rám ékes türingiai szólejtéssel a hölgyek figyelmét. Ég a képem. Szerencsére, a hölgyeknek nincs kedvük velem foglalkozni, tolják tovább a kocsijukat. De mit babrál ez a Cini a zsebem körül? Odanyúlok, benne a csokoládé. Elcsent egyet a fogkefék és szappanok közül, míg a szobaasszonyok tréfára kevéssé fogékony tekintete velem volt elfoglalva.

Aztán ajtómra akasztott papírlapot találtam. Német nyelvű óhaj rajta, a szobaasszonyokhoz: „Kérek még csokoládét!" Míg aludt, átakasztottam Cini ajtajára.

Így játszottunk német földön, nagyokat röhögve.

De Cininek voltak egyéb dobásai is. Ballagunk az utcán, vendéglátóink gyűrűjében. Lokálpatrióta büszkeséggel mutatnak egy díszesebb épületet.

— A Német—Szovjet Barátság Háza.

Cini ártatlanul:

— Itt barátkozott Ribbentrop Molotovval?

Csendet utcán ha hallottatok! Valami vackormosoly azért bújkált ott, az esti félhomályban, félve: a Stasi ne vegye észre. Különben biztosan ott volt, házigazdáink közé vegyülve. Cinit ez nem izgatta. A helyi írók közt elővette útlevelét, meglengetve, hogy nagy gyermek módján dicsekedjék vele: nekünk van már világútlevelünk, beee, nektek nincs!

pedig mar a „határon" túlról kegyesen odanyújtotta kártyáját, nehogy miatta egy ilyen helyes teremtés, akinek udvarolni lett volna kedve, fegyelmit kapjon.

Kifogytunk a szóból, kifogytunk az időből. S a nevetni való kedvünkből. A Kacsasziget fövenye elszürkül egy terjedelmes felhőtől. Barátságtalan szélroham hozta, s ha a nap elbújik, így félmeztelen nyomban lúdbőröz az ember.

— Menjünk. — Cini behuppan a kék-sárga gumicsónakba. Úgy nyújtom utána az evezőjét, mert a kavicson felejti. Majd kielemmel átkísérem a túlsó partra. Ott gyámoltalankodik, hol lenne jó a kiszállása. Rég volt vízen, elfeledte a „kúriája" előtti iszapviszonyokat. Végül találunk jó helyet, kissé távolabb a háztól, cipelheti a hajót.

— Segítsek?

— Nem kell. — Áll a parton, visszanéz a szigetre. Hosszan, üresen néz arra. Búcsúzik? A szigettől, a Dunától, mindentől?

— Te írsz egyáltalán? — kérdi egyszer csak. (Ott ringok még a vízen. Várom, hogy vegye a hajóját s elinduljon haza.)

— Perut járom még mindig. Most éppen Sillustani kősivatagát, a sírtornyokkal.

— Oda emigráltál?

— Oda. De sajnos, a végéhez közeledem. S hazajönni valahogy nem akaródzik, húzom, halasztom.

— Pedig elég mostoha helyen jársz.

— És itthon? Ahol már mindenki mindenki farkasa... Ez a műfaj nekem nem megy. A tollam csak ámul és bénul.

Néz hosszan, üresen.

— Én is emigrálok... Ismeretlen földre.

Szomorúbbnak sohase láttam. Gondoltam, szólok valamit rá, de aztán mégse szóltam. Csak néztem, ahogy billeg tova az iszapban, hátán a kék-sárga gumicsónakkal, behúzva alá a fejét is, mint teknősbéka a páncéljába, ha veszedelem fenyegeti. Néztem, míg csak baj nélkül el nem tűnik a nádasban.

évezred küszöbén, *Spengler, Ortega y Gasset, Huizinga, Peccei* dilemmáin mereng Poszler György. A barbarizálódásról, a puerilizmusról van szó, amelyben „a pubertás pszichés állapota történelmi állapot lett". Jellemzik „a másféleség megvetése, szétszórtság, szenzációéhség, primitív testületi szellem, babonás infantilis illúziók". A kultúrateremtő elit eltűnéséről és árulásáról, meg a civilizációt használó, hatalomra jutott tömegről van szó. A művészet kérdésessé válik, mert a hétköznapok profanálják. Hagyományőrző, megújító funkciói megrenlemi méltóság és függetlenség van a középpontban; a megroppant világrendben, a transzcendencia elvesztésében, utal rá Poszler György, a szabad akarat, a valamihez viszonyítható szabadság értelmezhetetlenné válik. De nem elég zárt szisztéma-e a válság ahhoz, hogy a személyes kivülállás vonzása, a felülemelkedés programja „egyéni mozgástérként megnyíló parányi rés" legyen? Válsággondolatmenet, „csupa buktatóval". „*La Bruyére* azt is tapasztalta, milyen kérdéses a be nem avatkozás. És főként tapasztalta *Seneca*. (...) Utánahozták a halálos a kultúra profanizálódásáról, mozdulatlan civilizációvá alakulásáról, a barbárság újra való eljöveteléről, most a regresszusok, elfojtások hatásáról, a libidó és halálösztön küzdelméről. A katarzis tradíciófenntartó szerepe a kultúrában? Most a pszichében, tágabban a művészetben, általában a kultúrában. Míg előbb Isten keresésére irányuló életstratégia, most a „minden értelem alatti erőt korlátozó" kultúra pszichés megalapozásának mozdulatai. Ha már Poszler György szabadon mozgott a szubjektivitásban, most felszabadultan reprodukál az elméletben. Régi adósságait törleszti nemcsak a pszichoanalízis interpretációjával, de más esszéjével is. Írásai töredéknek minősülnek, mint ő állítja? — A személyes számadás igénye emeli magasba a filozófiai esszéisztika és vallomásos esszéregény határán egyensúlyozó „nyugtalan befejezetlenség"-et sugalmazó munkát.

Poszler György könyve azt a szellemi alkalmat kínálja föl az olvasónak, amikor a „művészet megértéséből a megértés művészete" keletkezik.

resi a körzetben fogadott fiát — és akinek valószínűleg némi köze van Bodor Ádámhoz — saját élményeit s az élményekkel kapcsolatba kerülő figurákat közvetíti természetes egyszerűséggel. Borcan ezredes, az elhalt parancsnok, Aranka Westin, a borbély félözvegye, Coca Mavrodin, az új ezredes, Mustafa Mukkerman, a török kamionos, Elvira Spiridon, Andrej szeretője, Béla Bundasian, a fogadott fiú és a többiek, mind-mind a történet valóságos szereplői: a jelenvalóság élményhordozói.

Csak a jelené. Mert történetük, múltjuk és jövőjük nincs. Ami körülöttük zajlik, ami velük megesik, arról nem tehetnek. Akárcsak Kafka vagy Camus világának szereplői, ők is kiszolgáltatottak egy általuk ismeretlen logikának. Azt sejtik, hogy létezik ez a mindent átható akarat, de mibenlétéről nincs fogalmuk. Ez persze nem jelenti emberlétük feladását, feladhatóságát, csak a borzasztóan szűk mozgástér képzetét mozgósítja és sűríti egy fogalomba: Sinistra körzet.

A menekülés lehetősége, lehetetlensége Andrej Bodoron kívül nem merül föl senkiben, a többiek Andrejjel szemben már

[illegible] az időből is: az a napok nevei. Pontosabban néhányan tudnak arról, hogy a török kamionos csütörtökönként visz fagyasztott birkát a határon túlra, és néha embereket is csempész, csak éppen a köztes időt nem tudják saját magukhoz mérni és megnevezni. És ez az egyetlen kevesek számára tudott esély — amit végül Andrej Bodor ki is használ — ez is megszűnik azzal, hogy a kamionos többet már nem jár a körzeten át.

Így, ezzel a szimbolikus aktussal Sinistra körzet véglegesen lehatárolttá és időtlenné merevedik, mint ahogy azt Andrej évekkel szökése utáni visszalátogatása is igazolja.

Bodor Ádám valóban katartikus töredékeket fogalmazott meg azokról a jelenvalóság-élményeiről, amivel ott, az „időn túl" találkozott. De a könyv, mivel a leírás által történetekké változtatta az „időn túli eseményeket", éppen a maga mibenlétével kezdte ki az időtelenséget, időntúliságot. Az írás áttörte a Sinistra körzet határait, és önálló életet kezdett. Megalkotta a múltat, ami lehet, hogy még ma is létezik, de a remény mindenképp feléledt. Tudunk a történetről, van történet, s talán tehetünk érte: a jövő ne ez legyen.

– Heti 80 oldalon
– Hetente hatszor

Napilap a profiknak

Szerkesztőség:
1034 Budapest
III., Bécsi út 124.
Tel.: 168-2002
Fax: 188-9504, Tlx:22-7958

Hirdetéseit 72 órán belül megjelentetjük

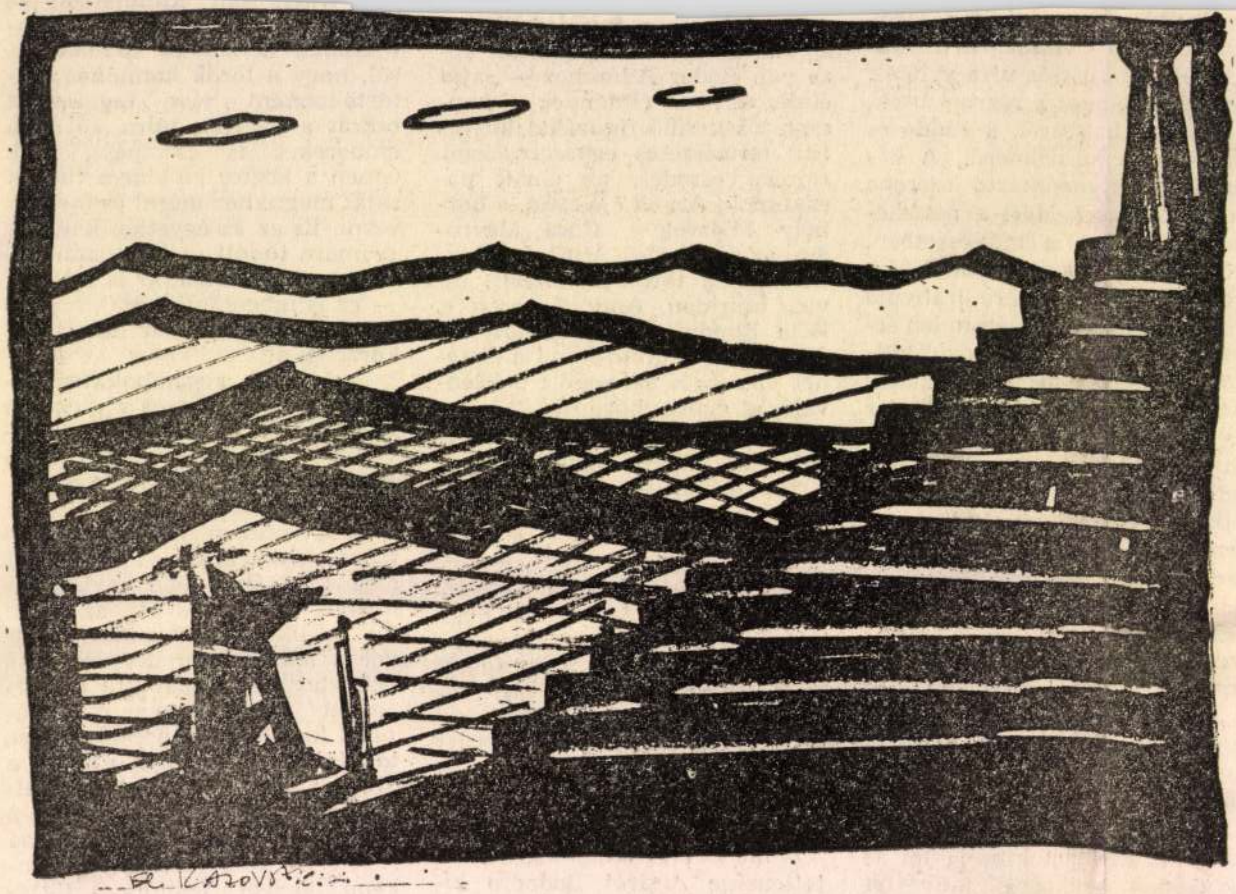

El Kazovszkij rajza

egy efféle ökumenikus táplálkozás, de én igazán nem vagyok mérvadó, utóvégre én még azt sem vagyok képes átlátni, milyen is volna egy politikai vitareggeli a Bazilikában. A szándék mindenesetre tisztelnivaló, hiszen ország-világ előtt demonstrálja, hogy az ország háza egyszersmind a nemzet temploma.

Meg egyébként is: az *„imádkozzál és dolgozzál"* ősrégi ajánlásából kulinárisan eddig csak az úgynevezett munkaebédeket ismertük; ideje volt hát a tanács első feléhez is keríteni valaminő étkezést.

Az imareggelit követően aztán a T. Ház elnöke — immár a rendes ülésszakon — igazolta szentéletű mivoltát: egy, a kormánykoalícióra nézve kedvezőtlen kimenetelű szavazás után tüstént fölismerve, hogy csakis a számlálógépben lehet a hiba, az említett gépet egyetlen perc alatt sikerült saját szájúlag megjavítania pusztán azzal, hogy a szavazást megismételtette. Az eredmény igazolta föltevését: a házelnökileg ilyeténképp figyelmeztetett gép most már hibátlanul működött.

Hogy aztán ez a csodatétel segít-e majd abban, hogy a honatyák közti hangnem civilizál-*relvényekről."* A nevezetes ajánlat — útlevél a zsebbe, aztán kifelé innen — e visszafogott vagonírozó szigorhoz képest csak amolyan nemzeti-liberál durcáskodás. Tiétek az ország, magatoknak építtetitek. Rendben. Mégis, biztos, hogy csak az életfa és a vagon között választhatunk?

(baljós)

IMPERTINENCIA

Havadi Samunak a balkonján pirosan virágzott a muskátli. Samu elnézte a muskátli egyetlen piros virágját, mellette (alatta) körben a poros zöld leveleket, belépett a szobába (melyet illő eufemizmussal *erkélyesnek* becéztek), megkereste a tavalyi japán sztrájkkor a karján hordott fehér szalagot, és mielőtt Möbius-szá csavarta volna el, golyóstollával ráírta: SORRY.

Ezután aggatta csak rá a muskátlijára. Mit mondjak: nehezen sikerült, ikebanahatást sem keltett, és nem is látta senki.

Havadi Samu ilyenekkel foglalkozik, mióta munkanélküli.

Bölöni András

EL Karousszkij

IR – PSZ 597/930423
PEST
ELIR
IRODALOMTÖRTÉNETI CSOPORT
U.52

ÉLET ÉS IRODALOM

IRODALMI LAPOK POLITIKAI HETILAP

XXXVII. ÉVFOLYAM, 16. SZÁM ÁRA: 35 FT 1993. ÁPRILIS 23.

ORBÁN OTTÓ:

A mindenes cselédnek kiadják az útját

Szócikk egy majdani irodalmi lexikonból:
Mindenes, hangzó újság, a Magyar Rádió irodalmi hetilapja; 1992—1993

Emelt fővel térhetsz meg őseid borához, magyar politikus.
Nyakon szúrva a szószátyár papagáj,
kitépve verset csiklandó tolla,
pajszerral szétverve még a kalitkája is,
minden csupa húscafat, drót és üvegcserép.

Megcselekedted, amit megkövetelt a helyzet:
ebcsontot harapással akartál beforrasztani.
Valami működött, elrontottad;
valami élt, most halott —
„minek csapta itt ricsajt", kacsintasz, „nem igaz?"

Be van fejezve a nagy hűnó, igen.
Jöhet az angyalok kara, és csinálhat pár fotót.
Aztán föl, barátim, nyomás vidékre víkendezni,
vér és arany a pörköltszaft meg a fröccs, ami ott
betemet s beborít,
s horkolni vár a rózsaágy.

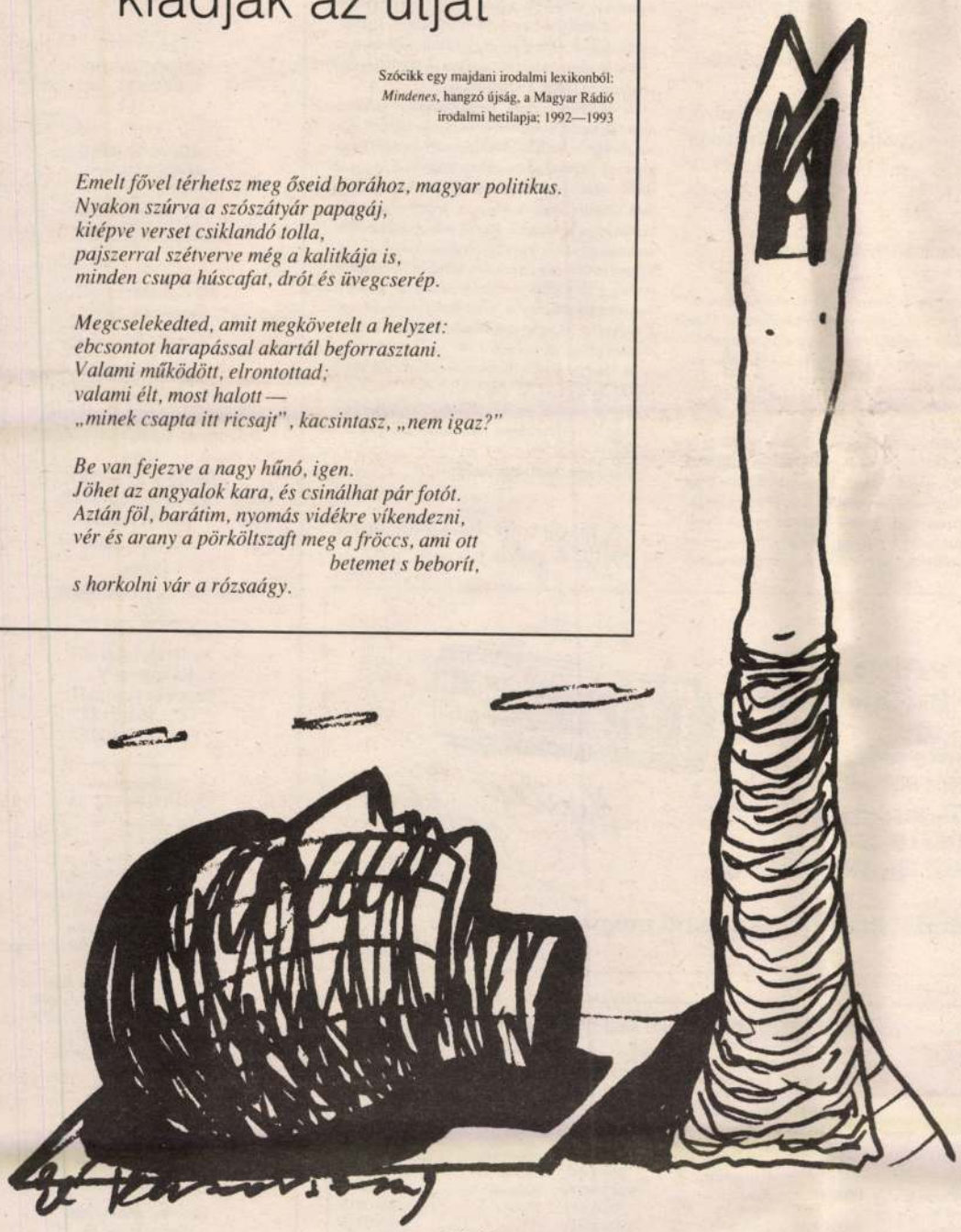

El Kazovszkij rajza

VÁNCSA ISTVÁN:

Lejm

Valaki megint kiszúrt. Még nem tudom, kicsoda, de mint egy harci repülőgép, észlelem a keresőradart. Sőt nem is keresőradar ez már, hanem tűzvezető. Szétnézek, Jászai Mari tér, a 2-es villamos megállója, már jön is az elfogóvadász, szép, mokány atyafi, céltudatosan és nyílegyenesen jön felém, elmegy vagy két tucat ember mellett, nem törődik velük, én kellek, mese nincs.

Lejmolás következik.

Négyszáz forint, mondja az atyafi.

Csizma, kucsma, grafitszürke mikádó, egyszóval jelmez OK, szöveg a szokásos (Erdély, nem kapok munkát etc.), az atyafi jó benyomást kelt, no de négyszáz forint, mindjárt hétfőn, amikor még dél sincs, az kicsit sok.

— Kétszáz.

— Megalkudtunk — biccent az atyafi, elteszi a két bankót, tovaballag.

Így megy ez manapság.

Aki csak az alapszöveget mondja, annak nem adok. Eleve tudható volt, hogy munka itt sincs, tessék szépen hazamenni és nézni a Duna tévét, arra való, mellesleg abban is van, legszerényebb számítás szerint, legalább húszezer forintom, úgyhogy nem itt lejmolunk a flaszteren, hanem otthon acélosítjuk a magyarságtudatunkat. Ha viszont az összeget is megjelölik, az más. Állok a Deák téri metróállomáson, fiatalasszony kislánnyal, Kolozsvárról jöttek kirándulóbusszal, a visszaindulásról lemaradtak, útiköltségre kétszázharminc.

Habozás nélkül.

Ha ugyanis az egész nem igaz, az alakítás maga akkor is megéri. Láttam én már színházban profi színészektől ennél sokkal rosszabbat is, és az ráadásul többe került.

Körút, atyafi, százötven. Bevásárlásból megyek haza, van a bal kabátzsebemben egy csomó fémpénz, az elég lesz, de előbb le kell tennem a szatyrokat. A baj az, hogy az egyikből kapitális méretű póréhagyma lóg ki, annak magasan van a súlypontja, fel fogja borítani a szatyrot és minden szétgurul. Végül egy pinceablak kiszögellése kínálkozik borzadályt keltő zöldségfélém támaszául, előszedem az aprót, kevesebb.

— Százharminc?

Az atyafi sajnálkozva nemet int.

— Százötven.

Ha annyi, hát annyi. Pénztárca elő, leperkálom a százötvenet, a mai napra rendelt jócselekedet ezzel megvolt.

Még aznap kora délután vonulok haza a szerkesztőségből, gyalog megyek a Blaha Lujza térről a Pál utca felé, az egyik szexcentrum (peep show, pornómozi, miegyéb) előtt a nyolcadik kerületi selyemjoggingos felső tízezer három illusztris tagja társalog az articsókaszín egyenruhába bújtatott ajtónállóval, de hogy, hogy nem, ismerős tűnik fel közöttük, most lépett ki a centrumból, odabiccent az articsókának, és elindul felém.

Bizony, ez nem más, mint a délelőtti százötven forintos atyafi.

Fedélzeti műszereim nem jeleznek, az atyafi tehát ezúttal veszélytelen.

Ahogy közelebb ér, látom, a szemében valami egészen túlvilági fény ragyog, léptei könnyedek, szinte táncosak, arcán révült mosoly, úgy megy el mellettem, mintha ott se volnék, tovalebeg és lassan felszívódik a szürke, lármás, húgyszagú pesti tavaszban.

KÜRT KFT
WINCHESTER CENTRUM
értékesítés * javítás * adatmentés
1119 Budapest, Fehérvári út 55.
Tel.:186-5477
181-0539
Fax:161-1211

WINCHESTERJAVÍTÁS
WINCHESTERÉRTÉKESÍTÉS
CSERÉLHETŐ WINCHESTEREK
WINCHESTERVEZÉRLŐ KÁRTYÁK
ADATMENTÉS (meghibásodott winchesterekről)
SZÁMÍTÓGÉP- JAVÍTÁS, -KARBANTARTÁS

PC-értékesítés AST (USA)

WESTERN DIGITAL SERVICE - HUNGARY

„Számon kívül maradtak"

— *A Kárpát-medencében élőknek csupán az egyharmada magyar* — állította Konrád György március idusán mondott beszédében, amelynek szövege *A megértés stratégiája* címen olvasható mind a Beszélő, mind *az Élet és Irodalom 11.* számában. Közkeletű kézikönyvek adatai és bármely egyszerű térkép rajzolatai alapján kideríthető, hogy e megállapítás téves.

A Kárpátok, a Dinári hegység északi vonulata és az Alpok határolta területen Béccsel-Belgráddal együtt harminckét-harminchárom millió ember él. Ebből magyar nemzetiségű hazánkban közel tíz, Erdélyben, a Partiumban és a Temesközben jó másfél millió, Szlovákiában hatszáz-, Szerbiában háromszázezer. Van ezenfelül egy eléggé egységes magyar tömb Kárpátalja nyugati szögletében, élnek magyar szórványok Horvátország és Szlovénia Száván inneni tájain, Burgenlandban és a Császárvárosban. A térség magyarságának lélekszáma tehát körülbelül tizenhárommillió, vagyis az egész népesség nem harminchárom, hanem negyven százaléka.

Mindez persze nem érinti Konrád György politikai javaslatait, ám úgy vélem, hogy ebben a kérdésben ekkora nagyvonalúság már csak azért sem hagyható szó nélkül, mert más oldalakról hasonló pontatlanságok tudatosan hangzanak el, és éppen nem a megértés stratégiája jegyében.

Vojnits Imre

Naiv bizalommal

Így ismeretlenül is — vagy talán éppen azért — naiv bizalommal fordulok önhöz, hisz szemfüles kukacoskodásal kimazsolázta főrabbink nyelvhelytelenségeit, (T. Gy.: Rossz válasz szavatolva, ÉS, 1993. IV. 2.) „aki előzetes nyilatkozatában még nem volt képes egyeztetni sem a rámutató szót a vonatkozó névmással, sem az egyes számot a többessel". Eme elmés észrevétele minden kétséget eloszlatott előttem. Igen, ön igazán nagy tudású ember, ezért kérem, hogy válaszoljon nekem.

A probléma az, hogy zavar támadt bennem. Háromszor olvastam el Landeszmann úr nyilatkozatát: „Remélem, hogy az elkövetkezendő időkben nemcsak én, de más sem kerülhet olyan helyzetbe, hogy provokatív kérdésekre legyen kénytelen rossz válaszokat adni." A mondat modalitását tekintve óhajtó mondat. Békét óhajtó. Mindezek ellenére Ön mindebből azt a következtetést szűrte le, hogy Landeszmann úr direkte rossz válaszokat akar adni, ami emberi szempontokat figyelembe véve abszolút abnormális dolog. Miért akarna valaki előre megfontolt szándékkal rossz válaszokat adni, pláne, ha ön, az éber strázsa ezt felfedezi és leleplezi? Minek blamálná magát? (Mellesleg megjegyezném, hogy eme férfi hivatása éppen az Isten szolgálatából és a vallás gyakorlásából áll, többek között, s így a morális emberi kötelességek hatványozottan kell hogy érvényesüljenek.) Mégis naiv bizalommal fordulok Önhöz, bár grammatikából, úgy tűnik, csak elégséges, legalábbis a „sem" szócska jelentésénél és jelentőségénél megakadt.

Az ember adhat rossz válaszokat provokatív kérdésekre, mert megrökönyödik a hátbatámadó rágalmazásoktól; mert nem akar visszaütni, hiszen abból csak baj lesz; mert tényleg vaj van a füle mögött. Naiv bizalommal fordulok önhöz: Ember embernek tényleg farkasa (kell hogy legyen)?

Mondjon nemet!

Kuik Györgyi

Minden héten két kulturális oldal

a

Vasárnapi Hírekben

Hírek, kritikák a legújabb színházi bemutatókról, képzőművészeti kiállításról, zenéről, filmekről, könyvekről. Művészportrék, írójegyzetek, tárcák.

A rádió érdemleges válasza

Tisztelt Főszerkesztő Úr!

Munkatársai igen szelektíven válogattak az irodalmi vonatkozású hírek közül, amikor lapjuk április 2-ai számában közzétették az Írószövetség Választmányának a Magyar Rádió alelnökének írott, 1993. március 25-i keltezésű levelét, és elfelejtették közölni az ugyanazon a napon elkészült és valamennyi napi-, valamint hetilaphoz eljuttatott válasz szövegét. Miután az önök által közölt levél utolsó mondata így hangzik: „Várjuk érdemleges válaszát", kérem, ne csigázzák tovább olvasóik érdeklődését.

Köszönettel:

Fehérvári Győző,
a Magyar Rádió Irodalmi
Főszerkesztőségének
vezetője

Budapest 1993. április 7.

A Magyar Írószövetség Választmánya nevében írt levélről a rádió egyórai híradásából valamivel előbb értesülhettünk, mint ahogy a címzettjéhez, a Magyar Rádió alelnökéhez megérkezett volna.

Örömmel nyugtázva azt a megállapítást, hogy a Magyar Rádió kulcsfontosságú szerepet tölt be az irodalom közvetítésében, sajnálatos, hogy a választmány nevében fogalmazott levél inkább általános értékítéleteket közvetít, miközben az azt alátámasztó tényeket figyelmen kívül hagyja.

Alapvető tény, hogy a rádió az irodalomnak — és általában a művészi produkcióknak — új műsorrendjében nagyobb teret szentel: nem csupán az erre szánt műsoridő növekedett (több mint száz órával), hanem a határokon túl is fogható nemzeti főadóra került az irodalmi műsorok jelentős hányada is. Ennek részleteiről bizonyára örömmel tájékoztatta volna a tisztelt választmány érdeklődő képviselőit a Rádió Irodalmi Főszerkesztőségének — mostani, illetékes — vezetője. Akár tételesen is arról, hogy a Magyar Rádió — a fentiekből következően is — éppenséggel bővítette „jelentős mecénásfunkcióját" irodalmi művek közvetítésével — a klasszikusok súlyosabb jelenléte a műsorrendben remélhetőleg nem igazán elszomorító.

Arról, hogy a főszerkesztőség gárdája hál'istennek jó egészségnek örvend, „feltámasztásukra" nincs szükség: most is ugyanazok a munkatársak készítik az irodalmi műsorokat, akik az elmúlt időszakban, tavaly és (részben) néhány évvel ezelőtt. „Feltámasztásukkal" tehát nemigen kerülhet veszélybe az irodalom gondozásának szakszerűsége. Egyébként is nehéz azonosítani az aggodalommal meg (nem) nevezett munkatársakat. Kik lehetnek azok? Bármilyen furcsa, „feltámasztott", régi műsorokat sem könnyű felfedezni az új műsorrendben. Melyek lennének azok? Ami a magazinműsorok túlburjánzását illeti: az eddigi irodalmi magazinok folytatódnak (például: a Társalgó a Bartók helyett eredeti helyén a Kossuth adó hullámhosszán), más műsorok indulásához pedig a bővebb műsoridő kínál lehetőséget. A „fiatalabb évjáratok és új kezdeményezések jelenlétére" olyannyira ügyel a rádió, hogy ezen műsoroknak még csak a szerkesztői sem lettek mások.

Ha a tisztelt választmány megállapítása szerint az irodalmi főszerkesztőség ezelőtt „a műsorok szerkesztésében következetesen politikamentességre törekedett", biztonsággal állítható, hogy ezután is politikamentességre fog törekedni, és ez remélhetőleg nem is csak kívánalom marad. Nem látszik indokoltnak az „aggodalom a kritikai műsorok szinte teljes hiánya" miatt sem: az eddig is létező Most olvastam, Újraolvasva, Kritika két hangra című műsorok mellett újabb 30 perces könyvismertető (értékorientáló) program is indul, a Szabadpolc.

A Mindenes című magazinműsor valóban nem folytatódik, mivel a személyhez kötődő műsor szerkesztője a közalkalmazotti törvény szellemében ragaszkodott ahhoz, hogy őt a Magyar Rádió végkielégítéssel engedje eltávozni. Örülünk annak, hogy a Magyar Írószövetség Választmánya a Magyar Rádió műsorszerkesztési szakmai ügyeit is féltő figyelemmel kíséri, az irodalom érdekében igyekszik fellépni — ezért is furcsa a levél ama mondata, miszerint „most a Kossuth Rádió, úgy is, mint nemzeti főadó, nagyobb teret ad az irodalomnak, de esetenként az értékes műsorok rovására..."

A Magyar Rádió illetékes munkatársai, vezetői a jövőben is készséggel állnának szakmai megbeszéléseken az írószövetség rendelkezésére, hogy a választmány hiteles információkhoz jusson.

Budapest, 1993. március 25.

(A levelet április 13-án hozta a posta. A szerk.)

Pápa Város Önkormányzata pályázatot hirdet a Városi Könyvtár, valamint a városi Művelődési Központ igazgatói álláshelyeinek 1993. VII. 1-jétől történő betöltésére. A pályázati feltételek Borbély Lajos művelődési csoportvezetőnél ismerhetők meg.

Polgármesteri Hivatal, Pápa, Fő u. 12. Tel.: 89/13-744/142.
A pályázatok a Művelődési Közlönyben való megjelenéstől számított 30 napon belül nyújthatók be.

– Heti 80 oldalon
– Hetente hatszor

Szerkesztőség:
1034 Budapest
III., Bécsi út 124.
Tel.: 168-2002
Fax: 188-9504, Tlx:22-7958

NAPI GAZDASÁG ÜZLET VILÁG POLITIKA 6x!

Napilap a profiknak

Hirdetéseit 72 órán belül megjelentetjük

Kiegészítő ösztöndíj-támogatás

A Soros Alapítvány az 1993—94-es tanévre pályázati lehetőséget hirdet olyan fiatalok részére, akik nyugati egyetemekre felvételt nyertek és TELJES ÖSZTÖNDÍJAT KAPNAK AZ EGYETEMTŐL (tandíjmentesség, kollégiumi szállás és ellátás).

A támogatás egyetemi alapképzéshez, posztgraduális (kb. masterfokozat), posztdoktorális képzéshez egyaránt kérhető.

Megpályázható:

— ösztöndíj-kiegészítés könyvekre, zsebpénzre, mely max. 2000 USD lehet (a támogatás összegét minden nyertes pályázó esetében az Alapítvány egyénileg, az ösztöndíj mértékét figyelembe véve, a fogadóegyetemmel előzetesen konzultálva állapítja meg)
és
— menettérti, kedvezményes, legfeljebb 1 évre szóló repülőjegy.

Amennyiben szükséges, az Alapítvány balesetbiztosítást is fedez.

Pályázati feltételek:

Az Alapítvány csak az első, nyugaton töltendő tanévre pályázók részére nyújt *egyszeri* támogatást, kizárólag *egyetemi* képzésre. (Fizetett kutatómunkára vagy egyetemen kívüli szakmai képzésre utazók nem pályázhatnak.) Másodévesek pályázatait már nem fogadjuk el.

Az Alapítvány kizárólag csak azokat a pályázatokat fogadja el a *tervezett utazás előtt hat héttel*, melyek valamennyi, a pályázati kérdőíven feltüntetett anyagot tartalmazzák. Későn beadott és hiányos pályázatokat nem fogadunk el.

A támogatás kizárólag egy évre kérhető.

Nem pályázhatnak továbbá azok, akik a Soros Alapítvány külföldi ösztöndíjprogramja keretében 3 hónapnál hosszabb ösztöndíjprogramban részesültek, kivéve a középiskolás utazási programokban részt vett pályázókat. Nem pályázhatnak azok sem, akik Fulbright, — IREX, TEMPUS vagy Peregrinatio-ösztöndíjban részesülnek, illetve a Nemzetközi Menedzserképző Központ képzési programjának résztvevői.

Pályázati kérdőív és információ kérhető a Soros Alapítvány Titkárságán, személyesen: 1014 Bp., Országház u. 9., levélben: 1525 Bp., Postafiók 34.

A Művelődési és Közoktatási Minisztérium által 1993-ra kiírt Folyóirat-pályázat nyertesei

Lap címe	Összeg	Lap címe	Összeg	Lap címe	Összeg
Alföld	1 800 000 Ft	Kincskereső	3 000 000 Ft	Nyelvünk és Kultúránk	200 000 Ft
Andromeda	200 000 Ft	Kortárs	6 500 000 Ft	Operaélet	2 500 000 Ft
Arányág	500 000 Ft	Könyv, Könyvtár, Könyvtáros	1 000 000 Ft	Országépítő	400 000 Ft
Bárka	400 000 Ft	Könyvvilág	800 000 Ft	Ökotáj	700 000 Ft
Budapesti Könyvszemle	1 800 000 Ft	Kritika	1 000 000 Ft	Parlandó	300 000 Ft
Budapest Review of Books	400 000 Ft	Liget	800 000 Ft	Phralipe	800 000 Ft
Confessio	800 000 Ft	Lyukasóra	3 000 000 Ft	Polisz	400 000 Ft
Critikai Lapok	800 000 Ft	Magyar Cserkész	300 000 Ft	Protestáns Szemle	500 000 Ft
Európai Utas	900 000 Ft	Magyar Építőművészet	1 000 000 Ft	Somogy	700 000 Ft
Édes Anyanyelvünk	700 000 Ft	Magyar Krónika	500 000 Ft	Süni	700 000 Ft
Élet és Irodalom	2 500 000 Ft	Magyar Kultúra	1 300 000 Ft	Szellemkép	800 000 Ft
Élet és Tudomány	5 000 000 Ft	Magyar Lettre Internationale	900 000 Ft	Színház	4 500 000 Ft
Életünk	800 000 Ft	Magyar Napló	6 500 000 Ft	Táncművészet	3 700 000 Ft
Filmkultúra	800 000 Ft	Magyarok Világlapja	3 000 000 Ft	Természetbúvár	2 000 000 Ft
Filmvilág	1 600 000 Ft	Magyar Színházi Hírek	300 000 Ft	Természet Világa	2 500 000 Ft
Forrás	700 000 Ft	Magyar Zene	1 000 000 Ft	Thalassa	200 000 Ft
Fotóművészet	1 500 000 Ft	Metronóm	700 000 Ft	Tiszatáj	1 800 000 Ft
Gond	600 000 Ft	Múlt és Jövő	1 200 000 Ft	Új Könyvek	400 000 Ft
H-Art	1 500 000 Ft	Muzsika	4 000 000 Ft	Új Művészet	9 000 000 Ft
Hatodik Síp	600 000 Ft	Műtárgyvédelem	250 000 Ft	Valóság	2 500 000 Ft
História	2 000 000 Ft	Művészettörténeti Értesítő	400 000 Ft	Vasi Szemle	300 000 Ft
Hitel	4 500 000 Ft	Nagyvilág	4 000 000 Ft	Versmondó Hírmondó	100 000 Ft
Holmi	3 500 000 Ft	Nappali Ház	800 000 Ft	Vigília	1 800 000 Ft
Holnap	300 000 Ft	Nemzetiségi Új Könyvek	300 000 Ft	Világosság	750 000 Ft
Igen	400 000 Ft			Világszínház	200 000 Ft
Janus	600 000 Ft			Világszövetség	5 000 000 Ft
Jelenkor	1 000 000 Ft			Zeneszó	1 000 000 Ft
2000	2 500 000 Ft			Zizi Magazin	1 000 000 Ft

ÉLET ÉS IRODALOM

Megjelenik minden pénteken

Főszerkesztő:
MEGYESI GUSZTÁV

Főszerkesztő-helyettes:
KOVÁCS ZOLTÁN
VÁNCSA ISTVÁN

Főmunkatársak:
BERTHA BULCSU
DARVASI LÁSZLÓ
MEZEI ANDRÁS

Olvasószerkesztő:
DIPPOLD PÁL

Rovatok és fogadóórák:

Grafika:
SZIKSZAI KÁROLY
kedd 10—12

Könyvkritika:
BATA IMRE
hétfő 10—13

Szépprózа:
SZÉKY JÁNOS
csütörtök: 10—12

Vers:
ORAVECZ IMRE
csütörtök: 10—12

Kulturális közélet:
NAGY N. PÉTER

Tördelőszerkesztő:
EMMER LAJOS

Index: 25-44
HU-ISSN 0424-8848
Kiadó és szerkesztőség:
Budapest, Széchenyi utca 1.
1054
Telefon: 111-3221,
153-3590,153-3122
Fax: 111-1087

Kiadja:
az Élet és Irodalom Rt.

Hirdetésfelvétel:
Budapest V.,
Széchenyi utca 1.
Tel.: 153-3122
Fax: 111-1087

Lapterjesztés:
BARANYI ÉS TSA, Kft.
Budapest, Bajza u. 68. 1062.
Telefon: 153-2755, 112-2212, 112-6092, 132-7514 (fax is).
Terjeszti a Magyar Posta.
Előfizethető bármely postahivatalnál, a hírlapkézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELÍR), Budapest, Lehel utca 10/A 1900, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 219-986336 Postbank Rt. 021-02799 pénzforgalmi jelzőszámra.

Előfizetési díj:
egy évre 1752 Ft,
fél évre 876 Ft,
negyedévre 438 Ft
1 hónapra: 146 Ft

Nyomdai előkészítés:
Magyar Hírlap Rt.
Nyomtatás:
Marquard Színes Nyomda Kft.
Felelős vezető:
Bartha Tamás,
ügyvezető igazgató

A lap a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, valamint a Soros Alapítvány támogatásával készült

Nem rendelt kéziratokat, lehetőségeink szerint gondozunk, de csak felbélyegzett választborítékos levelekre áll módunkba válaszolni.

EL KAZOVSZKIJ

HUDI JÓZSEF:

A társalgó

A társalgó nem az a bizonyos hely, s nem az a bizonyos személy, amelyre-akire az értelmező szótárak fellapozásakor gondolunk. *A társalgó* az első veszprémi és Veszprém megyei szépirodalmi folyóirat, amelyet a helyi irodalmárok adtak ki 1847 elején, „mintegy újévi üdvözletül". Példányai a farsangi vigasságok idején jártak kézről kézre. Farsang múltával, unalmas téli estéken bizonyára olvasták a vidéki kúriájukra visszavonuló nemes urak és kisasszonyok, miként az előkelőbb veszprémi polgárcsaládok tagjai is. Jelentőséget azonban aligha tulajdonítottak a folyóiratnak. Legalábbis erre utal, hogy a hagyatéki leltárakban semmi nyoma. Hiába kerestem a helyi és országos nagykönyvtárakban, s alig van rá remény, hogy valaha is előkerülne egy példánya.

Hogy mégis megtudható valami az irodalomtörténet által nem regisztrált folyóiratról, az a polgárias ízlésű *Életképek* című reformkori folyóirat veszprémi tudósítójának köszönhető. A nevét titokban tartó sikerrel járt. A kiadvány végső formáját *Ramazetter Károly* veszprémi könyvnyomtató műhelyében nyerte el. A tudósító elragadtatással mutatta be: „A lap kiállítása remek, rózsaszín nyomott külborítéka finom ízlését tanúsítja a választmánynak. Beltartalmát beszélyek, versezetek, helybeli és vidéki újdonságok tárgyazzák, s így kizárva abból a komoly tudományos tárgyak."

A beszámolóból azt is megtudhatjuk, hogy a folyóiratot egy bizonyos R. J. szerkesztette. E titokzatosnak tűnő férfi nem más, mint *Ruszek József* (1779—1851) veszprémi kanonok, a papi szeminárium tanára, aki viszont már nem ismeretlen az irodalomtörténet művelői előtt. Tagja volt a dunántúli írók körének, részt vett a nyelvújítási mozgalomban (Mondolat-pör), keszthelyi plébánosként és Festetics György barátjaként egyik fő szervezője volt a Helikon-ünnepségeknek. Személyében tisztelhetjük az első magyar nyelvű filozófiatörténet-írót. Széleskörű műveltségéről leginkább könyvei vallanak. Végrendeletében az értékes csereszznyefa-almáriumban őrzött, görög, társaság tagjai között. Így például *Kun Sándor* megyei jegyzőt, a megyei politikai ellenzék oszlopos tagját, az Életképek, majd 1848/49-ben a hivatalos kormánylap, a Közlöny állandó tudosítóját. Vagy *Beke Kristófot, Mórocza Dániel* táblabírót, *Szabó Imre* szemináriumi tanárt s másokat, akik a szépirodalommal is kacérkodtak.

S ha még előbbre tekintünk, találkozunk azokkal, aki Ruszek idősebb pályatársaiként és barátaiként korábban már sikerrel próbálkoztak folyóirat-alapítással.

1805-ben *Fábián József* református lelkész magyar nyelvű protestáns teológiai folyóiratot szerkesztett és adott ki, *Prédikátori Tárház* címmel. *Horváth János* veszprémi kanonok és baráti köre hasonló céllal alapította meg 1816-ban a *Veszprémi Tudós Társaságot*, mely Verseghy Ferenc segítségével indította útjára 1820-ban az első magyar nyelvű katolikus teológiai folyóiratot, az *Egyházi Értekezések és Tudósításokat*. A folyóirat — jórészt Horváth kitartásának és áldozatkészségének köszönhetően — négy éven át dacolt az idővel. Erről tanúskodik a napvilágot látott húsz te-

GÁL ÉVA EMESE VERSEI:

Téli tercina

A jéghegy az ég üvegébe vág.
Hasad a mennybolt, kifordul belőle
mint égi tartalom, a másvilág.

Cseppenként hullatja a jégmezőre
lélegzetét a szél, vérét a vad.
A látóhatár, mint a táj nyakörve

megfeszíti a fénypórázokat.
Veszítened kell, ha széthull a forma,
mert a látvány elpusztulva tagad,

de lelked, a kijátszott metafora
túléli képzettársításait,
s mire a fagy az eget letarolja,

fölperzseli földi játékaid,
már a végletek keresztтüze éget,
és a tartalom belülről vakít.

Nem nyűgöznek halállal messzeségek,

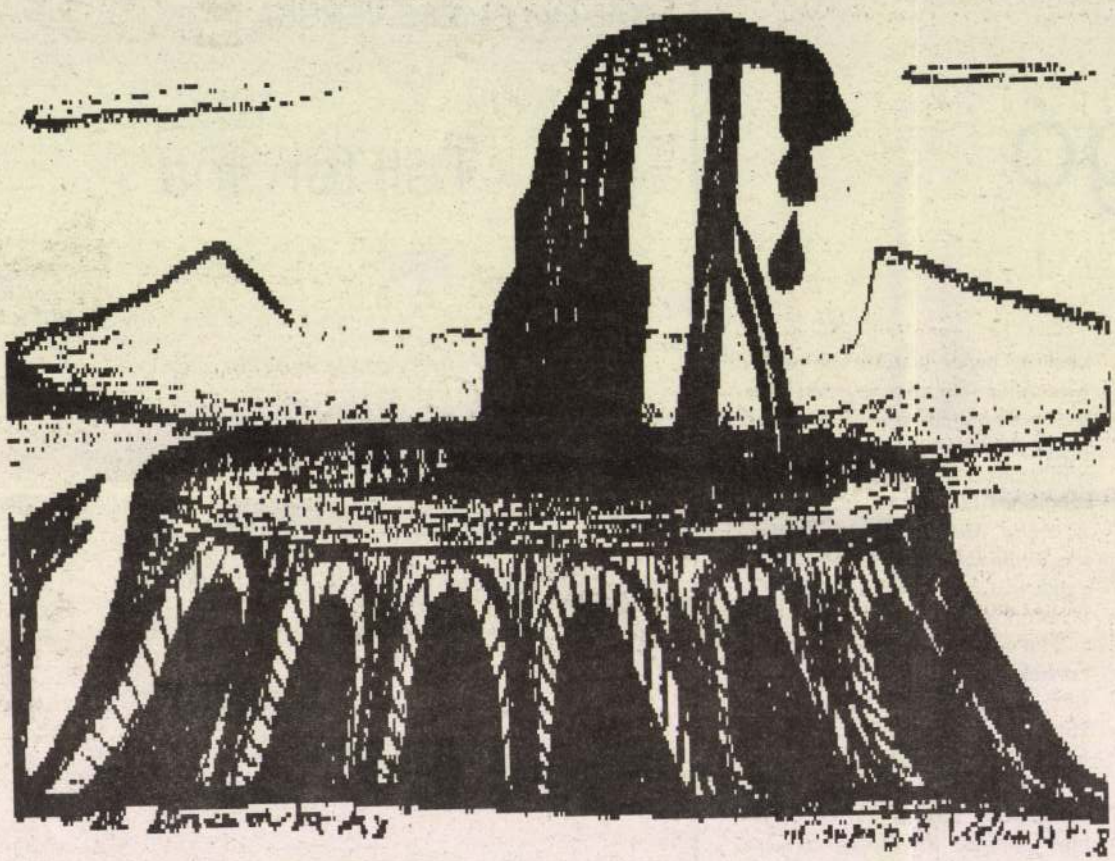

El Kazovszkij: Csöpögő Vénusz

KOLTAI TAMÁS: **Színház**

DARVASI LÁSZLÓ. **Televízió**

Előadóművészek

Most pedig idejegyzek egy botrányosat, aztán gyorsan megmagyarázom. Azt akarom mondani, hogy a televízió képernyőjén Sunyovszky Szilvia színésznő felsülése engem sokkal jobban felkavar és megrendít, mint mondjuk a panorámások közelképes tetemei, a gőzölgő vértócsák, a csonkolt végtagok, és egyéb balkáni meg ázsiai szörnyűségek. De még az etióp kisgyerekek látványánál is jobban felkavar Sunyovszky Szilvia bakija. A színésznő jó tizenöt évvel ezelőtt élő adásban mondott verset, és eltévesztette. És újrakezdte a sort, de nem tudta folytatni. És csak nézett bele a kamerába, többtonnás lett a hallgatása, és gyökeret eresztett az idő, a főműsoridő, ha jól emlékszem, ötmillió ember, egy egész ország láttára. *Ilyenkor a néző is kényelmetlenül érzi magát, szorongani kezd, kiáltani szeretne, valamit tenni, és nem nagyon tudja, miért. Hiszen csak televízió.* Arról van szó, hogy a televízió ilyenkor brutálisabban valóságos, mint amikor öldöklést, robbanást, aszályt, miegyebet mutat. Ilyenkor a személyes dráma természetes erejével szembesülünk, és tudjuk, hogy a történet valóban történet, egyszeri és jóvátehetetlen.

Sunyovszky Szilvia színésznő drámája — amit én speciel soha nem felejtek, elfelejtem viszont a holttetemek tömkelegét — Máté Gáborról és Vajnai Vilmosról jutott eszembe, akik szintúgy színészek, és elmentek *A reggel* című műsorba egy pénteki napon és megtréfálták az egész reggeli stábot. Ritka szép pillanatok az ilyenek a televízió működésében, hiszen az élő adások olyképpen biztosítottak, mintha három-négy felettes én stukkerolná az egyetlen árva ösztönöst — évtizedekig csak az történik meg, aminek meg szabad történnie.

Arról volt szó, hogy lesz kettejüknek valami előadása a Tilos az Á-ban. Nyilatkozzanak erről. Mondjanak néhány szót a produkcióról. Legyenek szívesek. De ők nem nyilatkoztak. Tört félmondatok röpködtek, nyegle gesztusok csaptak a levegőbe, és a riporter hölgy zavarba jött, megpróbálta menteni a helyzetet, de nem lehetett, egyik se nyilatkozott, beszéljen Máté, mondta Vajnai, én nem nyilatkozom, megmondtam a Kiskegyednek is, hogy nem nyilatkozom, vonogatta a vállát Máté, és közben nagyon

EL KAZOVSZKIJ

ZSÁGOT KOVÁTS ZSOLT:

Notbremse

Nem tudom, mi az a Notbremse, csak azt tudom, mi nem az. Így jutok közel a megismeréshez. Nem merevebb tartású anyagból készített (karimás) fejfedő, mert az a kalap. És nem is valaminek a gyártásához, ill. a forgalomba hozásához szükséges ráfordításoknak pénzben kifejezett összege, mert az az önköltség. Így végig kell menni mindenen, definíciókat kell gyűjteni, naponta százat-százhúszat, és ami nem a Notbremse, azt egy füzetbe kell írni, és a végén ez marad:

Notbremse: A lángoszlopú meggyfa árnyékánál sündörgő, őszes, piszkavas alakú tárgy.

Újabb módszer. Megmondom, mi a Notbremse, megkeresem a legtágabb halmazt (alaphalmaz), amibe a Notbremse beleillik, az alaphalmazt egyre szűkítem részhalmazokká, míg egy olyan halmazhoz jutok, ami egy elemből áll, a Notbremséből, így az egytagú halmaz tulajdonsága és a Notbremse ugyanaz lesz.

Ekképp: Veszem az alaphalmazt, a halmaz tulajdonságát egy hártyavékony papírra írom, a papírt a tűzbe dobom, biztos lehetek abban, hogy ami elégett, az az alaphalmaz tulajdonsága. Szűkítem a halmazokat, minden halmaz tulajdonságát papírra írom és a tűzbe dobom. A legvégén marad egy egyelemes halmaz, e halmaz tulajdonságát ráírom a karomra olyan tintával, ami a vízben pillanatok alatt oldódik, megfürdök, és tudni fogom, hogy amit lemostam, az a Notbremse. Ez a gyakorlatban a következőképp zajlik: tárgy — árnyéknál sündörgő, őszes, piszkavas alakú tárgy — lángoszlopú meggyfa árnyékánál sündörgő, őszes, piszkavas alakú tárgy.

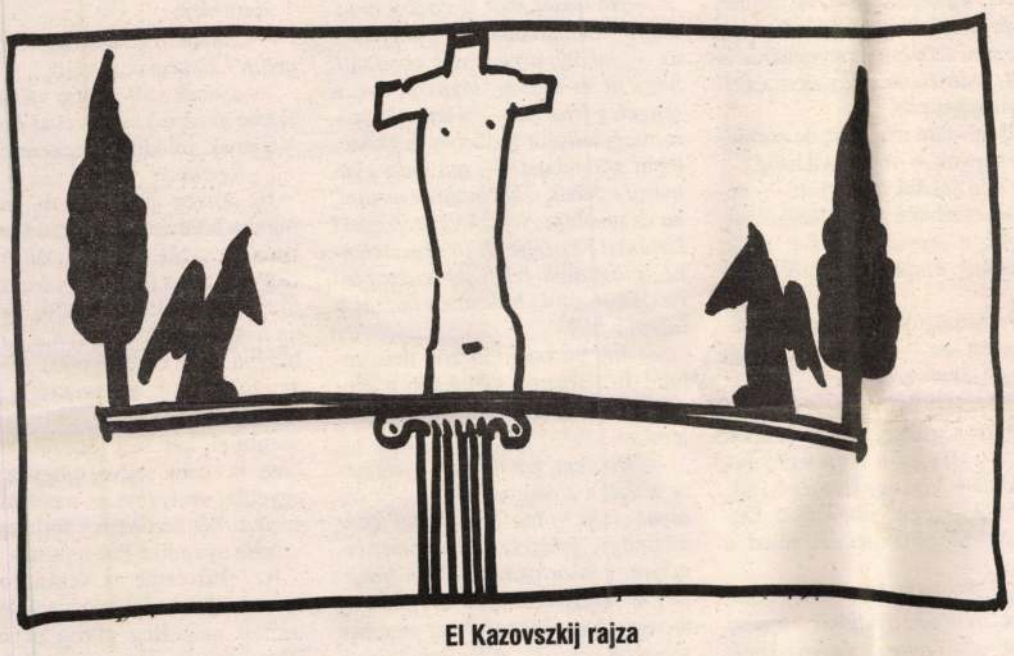

El Kazovszkij rajza

néztünk rá, elkísérhetjük-e. Bólintott. A Gellérthegy lankásabb oldala felől mentünk le gyalogszerrel az Erzsébet hídra. A hídon aztán, Európa közepének legkönnyedebb vonalú függőhídján megtorpantunk, mindenki arra nézett, amerre ő.

— Voltak már estélyen? — kérdezte váratlanul.

— Üzemi bálon. Tánciskolában. A Kolónia nagytermében. Szüreten.

Összevissza beszéltünk.

— Ott volt az estély az első emeleten — mondta. — A vívóteremben. Akinek akkor szava volt, oda járt. Színész, sportbajnok, politikus, író. Ott, ahol ki van világítva.

Nem mertünk közbeszólni.

— Elmentem ebből. Hajósinasnak. Aztán amerre adódott. Bolognában, Münchenben, Párizsban szereztem diplomát. Kémikus lettem, borkóstoló, antropológus, plasztikai sebész. A háborúban kivittek a frontra. 1945 karácsonyán azt mondta egy hadifogoly bajtársam: cseréljünk, hadd menjek helyetted haza, te magányos vagy, nekem ott a két gyerekem. Cseréltünk. Hét esztendeig kinn tartottak. Rájöttek, hogy meggyógyítom az idegsérülést. Magas rangú tiszteket kezeltem. Végigjártam az országot a Kaukázustól a Baltikumig, de sohasem tudtam, hol vagyok, zárt kocsiban, sötétben vittek.

Az első emeleti bálteremben szikrát vetettek a villanylámpák.

— Odakinn a filmhíradóban láttam, hogy ég a házunk. A vívóterem, a tornyok, mind a két Klotild-palota. Ültem és néztem a romokat. Palota, estély, ezerkétszáz holdas birtok. 1952-ben hazajöttem. Lakást ajánlottak. Azóta minden évben ajánlanak. Minden évben kikeresek egy sokgyerekes családot. Albérlő vagyok, évek óta, évtizedek óta. Így könnyebb dolgozni. A kórházi rendelőnek kiváló a klímája. Oda jár a lakáshivatal vezetője, jönnek a balett-táncosok, az ökölvívók, de ott az elhárítás főnöke is, és a volt belügyminiszter. Mindenkit kezelek, aki megbetegszik.

— Ha gyilkos, akkor is? — kérdezte az egyik. — Ha tömeggyilkos? Ha spicli?

— Ha köszönet helyett egyszer lekuruzslózzák? — sziszegte a másik.— Akkor is?

— Hogyan dönt? — vágott közbe a negyedik.— Belehal?

— Bizonyos helyzetekben azt kell csinálni, hogy semmit sem kell csinálni — mondta. Mosolya szomorú volt, kisfiús. — Dönteni sem mindig kell. Az én semmittevésem a gyógyítás. Azt hiszem, minden kérdésre megfeleltem.

— Az enyémre nem — mondta csöndesen a harmadik.

— *Nil nocere* — hallottuk a hangját, távolodóban. — Ha már segíteni nem tudunk, ne ártsunk legalább. A szótlanság, a mozdulatlanság a legnehezebb.

Magunkban álltunk a hídon, Európa közepének alkímiai tömörségű függőhídján, mozdulatlanul. Néztük a villanykörtéket a palotában, a roncsolódó estélyt, azokkal, akiknek szavuk van, színészekkel, politikusokkal, fontos megfigyelésekkel, odafönn a tényleges kiprémzett éggel.

Ő tudta, mi az, hogy van élet, de nincs tét.

Különben a háború múltával nem volt többé se csizmája, se köpönyege, se prémkalapja.

Sergely Ágnes

KÁROLYI AMY:

A látogató

Mint aki elajándékozta életét,
és jön egy perc, és visszakéri.
Beengedik, persze, hogy körülnézzen,
s ő elajándékozott életét nézi.
Sokmindent észrevesz, mit félig látott,
míg tulajdona volt.
mit meg nem látni már volt.

Sokmindent, mintha most venne észre,
egy-egy hársat a kert-sarokban.
Suháng-alakban hozta vállán,
és most elkésve beleroppan.
Nyiltában ritka bimbó-fajtát,
kinyujtott nyakkal mint a darvak
húznak nem ismert táj felé,
nem ismert tájra nyit az ablak.

Elajándékozta életét,
a magas fűben rátalált.
A lélegzete még szabályos,
hét óra tíz, a szív megállt.

Kísértet-járás lesz e tájon,
amíg e lanka el nem süllyed.
s nem irigylem az örököst,
ki elfogadta életünket.

Isten-ember

Amelyik Krisztust lefejezték,
az fej nélkül függ a kereszten.
A feje helyén véres csonk van,
és mégis Isten.

Másutt hordja az istenségét,
dróttá vékonyodott inakban,
mik hordják istensége terhét,
míg keresztre szegelt istenség van.

Emberré a kereszten válunk.
mindenkinek más a keresztje,
függ rajta vékony inakon,
akárha dróton felfüggesztve.

Emberré változunk a magasban,
felfelé nézve, látjuk lentről,
látjuk istenné változó magunk,
miképpen csüggünk a keresztről.

TÁBORI ZOLTÁN RIPORTJA:

Lujza utca

Először én is azt hittem, integet. A sporttáskás végrehajtó még vissza is intett. Aztán a következő pillanatban rájöttem, hogy a tenyér az ablaküveg mögött egy fekete pont körül mozog. Egy légy körül. Úgy másfél másodpercig még látszott is, fej, tor, potroh, szárnyak és lábak, aztán már csak egy sárgásfekete, alaktalan kis massza volt az ablaküvegre szorított, elfehéredett tenyér alatt.

A tenyér egy karvalyképű öregemberhez tartozott. Az arc kifejezéstelen volt, a kézmozdulatok komótosak, gépiesek, csak az ablaknak feszített, vértelen tenyér árulkodott valami földöntúli gyűlöletről. Jó fél percig csak álltunk a járda szélén, nem tudtuk levenni a szemünket az ingamozgást végző kéz forgáspontjáról, aztán mi adtuk fel előbb, és a húgyszagú kapualj sötét alagútján át beléptünk a házba.

— *Budapest legmélyebb pontja a Lujza utca* — mondta a sporttáskás végrehajtó, aznap már ki tudja, hanyadszor, merthogy a sporttáskájából az istennek se akartak kifogyni a behajthatatlan követeléseket rejtő aktá. — *Legalább ötven méterrel a tengerszint alatt.*

És tényleg, mintha már jó pár árhullám átvonult volna az utca fölött, vizesek és táskásak voltak a falak, büzlő, iszapszürke szenny ülepedett meg a szegletekben és a párkányokon, és a széttört lépcsőfokok hasadékaiban tengeri csigák és kagylók házai látszottak.

— *Nem tudom, megfigyelted-e* — fújtatott a sporttáskás végrehajtó célunkhoz, a harmadik emelethez közeledve —, *már reggel óta talpalunk, de eddig csak egyetlen házban volt lift. Ott, ahol a földszinten lakott az adós.*

Csöngő nem volt, kopogni pedig hiába kopogtunk. Egy darabig azért még álltunk és nézelődtünk. Odébb a gangon kétéves körüli kisgyerek dőlt háttal a rácsnak, és vakarózott. Bárányhimlős lehetett, az egész teste apró, véres sebhelyekkel volt tele. Mögötte a nyitott ajtóban meg-megjelent egy vézna gyereklány, végigmért minket, majd visszahúzódott a konyhahomályba. A végrehajtó kivárt, aztán odabólintott neki.

— *Szia! Mondd, itt ez a Kaiser Mihály soha nincs itthon?*

— A borozóban nézték már?

A végrehajtó legyintett, megcsóválta a fejét, aztán elmenőben egy pillanatra megtorpant a kisgyerek előtt, akinek az arcába mintha sörétes puskával lőttek volna bele.

— *Remélem, a kistestvéred nem lány!*

— Fiú.

— *Még szerencse.* — A végrehajtó már majdnem megsimogatta a kiskölyök fejét, de még idejében észbe kapott: a seszínű, kócos haj alatt itt-ott alvatlan vér fénylett gonoszul.

— És az anyja vagyok, nem a testvére.

— *Aha.*

Jobb híján a gangplafont néztük. A repedezett vakolatból, mint soksok fura denevér, törött, rothadó nádszálak és vályogdarabkák csüngtek.

— *Ha most lemennénk a borozóba, az adósaink felét nagy valószínűséggel meg is találnánk* — dörmögte lefelé menet a végrehajtó —, *csak hát az a baj, hogy ott nem tudok mit kezdeni velük. Foglaljam le talán a kisfröccsüket? Arról nem is beszélve, hogy ha megmondom, ki vagyok, élve ki nem jövünk.*

Még két rozzant ajtón zörgettünk be, aztán kiértünk az udvarra. Az egyik földszinti lakás előtt a kőküszöb tisztának tűnt: oda le is ültünk.

— *A főnök folyton veszekszik velem, hogy zsír- meg koszfoltosak a jegyzőkönyvek* — vette az ölébe a dossziékat a végrehajtó, negyven körüli, magas, szikár ember. — *Hiába magyarázom: ha bejutok a lakásba, nagy valószínűséggel nincs egy tiszta hely, ahol írni lehetne. Azt hajtogatja: hordjak diplomatatáskát, ahogy a többiek, azt beletehetem a legnagyobb dzsuvába is, csak a tetejére kell vigyázni, mert az a végrehajtó íróasztala. Na de egy: ebben a kerületben annyi az akta, hogy leszakadna a karom. Kettő: ha én ide diplomatatáskával jövök, nekem annyi. Evvel a válltáskával még úgy-ahogy van egy kis esélyem a túlélésre.*

Akár a többi, ez a ház is kész oszloperdő: a dúcolat gerendái még hántolva sincsenek, a kéregre gyanta, kágyiló és különböző emberi váladék rajzolt különös, csillogó üzeneteket, és alattuk harsányan percegett a szú.

— *Tessék, három akta egy házban* — a sporttáskás végrehajtó kékeszöld dossziékkal legyezgette magát —, *de nemhogy foglalni nem tudtam, még a lakásokba bejutni sem.*

És ekkor megszólalt mögöttünk a hang.

— Kit keresnek?

Úgy tűnt, a végrehajtót a közbeszólás egy cseppet sem lepte meg. Gyors pillantást vetett a válla fölött az ajtóra, pontosabban az ajtón a kisablakra, és már intett is a sikertelen ügyek helyszínei felé. — *Kaisert a harmadikról, Bogdánt a másodikról, Raffaelt az elsőről. Nem tudja, itthon vannak?*

— A borozóban már nézték?

— *Ja, a borozóban?* — csodálkozott a végrehajtó. — *Hogy ez nekem mért nem jutott eszembe?!*

— De csak a Bogdánt meg a Raffaelt érdemes. A Kaiser most jött meg, csak nem nyitotta ki maguknak az ajtót.

A hang rekedt volt, halk, alig hallható. Azt sem lehetett tudni, hogy férfival vagy nővel beszélgetünk-e, az arcát legföljebb csak sejthettük, mert a rácsos kisablakon még egy barna, sűrű szövésű szúnyoghálóféle feszült, valószínűleg egy ócska nejlonharisnya-darab.

— Behívnám magukat, de kombinéban vagyok — suttogta a hang.

— *Ó, jó nekünk itt nagyon!* — nevetett a végrehajtó. — *Elüldögélünk, megírjuk a jegyzőkönyveket, aztán elballagunk. Tudja, a bíróságtól vagyunk.*

— A bíróságtól? — A hang hirtelen izgatott lett. — És ha ez a három megkerül, el is viszik őket?

— *Azt azért nem!* — A végrehajtó az indigókat cserélgette az űrlapok között. — *Mi csak a végrehajtó irodától jöttünk. Van egy kis tartozásuk.*

— Attól még elvihetnék őket. Dologházba. Megérdemelnék, mind a hárman!

— *Inkább ha volna valami jobb bútoruk, tévéjük, rádiójuk, azokat vinnénk el. Van-e valamelyiknek, nem tudja?*

— Nincs ezeknek semmijük! A viselt dolgaikról, arról már mindjárt többet tudnék mondani, de nem ablakon át. Így is figyelnek már minket. Ha nem lennék kombinéban, behívnám magukat.

— *Ó, dehogyis akarnánk hírbe hozni magácskát. Aztán meg jó itt kinn ücsörögni, olyan szép ez a ház.*

Volt egy olyan érzésem, hogy a „magácska" már elmúlt ötven, és megvan legalább százhúsz kiló. Ezt látszott alátámasztani az az öblös csattanás is, ahogy az ajtó mögött összecsapta a kezét.

— Szép ház? Az egész Lujza utcában nincs még egy ilyen förtelmes ház, mint ez!

— *Nono!* — vigyorgott a végrehajtó. — *Erre a címre éppen elegen pályáznak.*

— Hát nézzék meg az ajtómat! Ezt a maguk Raffaelje művelte velem! Baltával jött nekem, az a cigány állat!

Hátrafordítottuk a fejünk: a kilincs fölött valóban arasznyi hosszú, keskeny sebhelyek mélyedtek az ajtódeszkába. Amúgy nem voltak igazán feltűnők, az öreg nyílászáró így is éppen elég repedezett, hasadozott volt.

— Cigányok! — sziszegte a hang. — Itt már szinte mindenki cigány.

Ültünk a lépcső szélén, forgattuk a nincstelenek ezer, több tízezer, sőt több százezer forintos tartozásairól tanúskodó jegyzőkönyveket, és mögöttünk az ajtó olyan volt, mint egy hatalmas, kísérteties hangszóró, fölerősítette, megvadította, szétkergette a szavakat, és ha felpillantottunk egy-egy drasztikusabb kifejezés hallatán, a kifeszített nejlonharisnya mikrofonja mögött már láttuk is a homályból felsejlő, nyálszínű szemet és szájat.

— *Ne tessék már ilyeneket mondani* — méltatlankodott a végrehajtó —, *inkább arra tessék gondolni, hogy itt ez a szép, tágas udvar, a rengeteg fenyőfák* — a fenyőfa szóra megpaskolta a dúcolat legközelebbi gerendáját —, *micsoda gyönyörű esküvőt lehet majd itt tartani, ha az unokája elvesz egy szép csoki kislányt! Képzelje el: itt végestelenvégig asztalok, fehér damasztra folyik a bor, csoki brácsások húzzák a talpalávalót...*

— Jaj, ne bolondozzon már velem! Itt kaparom ki inkább a szemem, mint hogy cigányhoz engedjem!...

— *Ha nem, hát nem* — vonogatta a vállát a végrehajtó. — *Pedig olyan szép volna: a Raffael mint násznagy, lakkfekete ruhában, cipőben, csokornyakkendőben beugrik a nagybőgőbe, a Bogdán a menyasszonytáncra felvesz még egy személyi kölcsönt, a Kaiser — ajaj, létezik, hogy a Kaiser nem csoki? Tényleg, meséljen inkább róluk, mijük van, mikor vannak itthon, járt-e már náluk?!*

Azt hittem, csak azért ülünk még itt és hallgatjuk az ajtón túli hang fecsegését, mert tényleg jó megpihenni annyi hiábavaló lépcsőmászás után. De nem: a sporttáskás végrehajtó nagyon is odafigyelt, mert egyszer csak felugrott.

— *Hogyan? A Kaiser nyugdíjas?*

Reggel óta most láttam először örülni a sporttáskás végrehajtót. Felmarkolta dossziékkal kitömött táskáját, intett, és már indultunk is vissza a harmadikra.

— *Végre egy tiszta ügy!* — kacsintott rám az utolsó lépcsőfordulóban. A szeme csillogott. — *Letiltatom a nyugdíjából!*

Eljöttünk a bárányhimlős kiskölyök mellett, és másodszor is megálltunk Kaiser Mihály ajtaja előtt. A végrehajtó bekopogott, várt pár másodpercet, aztán dörömbölni kezdett, majd kétszer az ajtóba rúgott.

— *Misi! Nyisd már ki, ne hülyülj! Misi! Én vagyok az, nem hallod?*

Talán fél perc se kellett, és az ajtó kinyílt. Borostás képű, zavaros szemű, csavargóforma férfi állt előttünk. A végrehajtó gyorsan a küszöbre lépett, pontosabban annak a helyére, mert ott, ki tudja, miért, csak egy csikkekkel teli, keskeny árok volt, aztán meg se álltunk a szobáig.

— *No, nem kell beijedni, Kaiser úr, innen ugyan el nem viszek semmit* — nézett körül a végrehajtó. — *Gyorsan megírjuk a jegyzőkönyvet, hogy magának nincs semmije; olyan szegénységi bizonyítványt kap tőlem, hogy akár ki is teheti poszternek a pucér női mellé a falra, csak előbb mutasson valami papírt, hogy maga nem a saját öregapja. Személyi igazolványa van?*

Nem volt.

— *Akkor legalább egy nyugdíjcetlije? Nekem az is elég.*

— Annak kell lennie valahol — felelte akadozó nyelvvel az öreg. — Várjanak, mindjárt megkeresem.

— *Segítünk!*

És akkor nekiálltunk keresni mind a hárman. Beletúrtunk a fiókba, a párna alá, az asztali kacatokba, belenéztünk a nyitott ablakot kiékelő cipőkbe, a lavórba és az ágy alá, az ócska kakukkos órán a kakukk házába és az olajkályhába, kiráztuk az újságokat és kiforgattuk a ruhák zsebeit. Dülöngélve, le-lecsukódó szemmel keresett becsülettel az öreg is, nem sejtve, hogyha csak egyetlen szelvényt is megtalálunk, ezentúl két-háromezer forinttal kevesebb nyugdíjat hoz a postás.

Az első cetlit az ócska fotelbe szórt különböző fémpénzek között találtuk meg. Régi görög, olasz, sőt izlandi érmék alatt, ami jelzésértékű volt: az öreg egykor talán szebb napokat élhetett meg, még a leszázalékolása előtti időkben.

A végrehajtó beírta a jegyzőkönyvbe a törzsszámot, és már álltunk is volna fel, de akkor azt vettük észre, hogy a terepszínű padlón is egy nyugdíjascetli hever, aztán az öreg talált még egyet, majd még egyet, és nekünk már muszáj volt menekülésre fognunk a dolgot, mert nem akart elengedni minket, újabb és újabb nyugdíjszelvényeket tömködött a kezünkbe, sőt még a gangra is kitámolygott és szórta utánunk, mert hát ez volt az egyetlen, amit fel tudott mutatni az életben.

BALATONLELLE

ÜDÜZÁKALASZ ÜDÜLŐ Az európai normák előírásainak megfelelő, ideális környezetben, egyhektáros bekerített parkban, saját kiépített partszakasszal rendelkező, jól felszerelt üdülőnkben, különböző komfortfokozatú épületekben 1—3 ágyas, pótágyazható szobák bérelhetők.

Étkezés: saját konyha, jól felszerelt étterem, felszolgálással, házias ételválasztékkal.

- A sportolás, szórakozás lehetőségei adottak.
- Parkolás, biztonságos saját, zárt területen.
- Térítési díjaink az áfát is tartalmazzák, 1 főre és 1 napra vonatkoznak.
- Ételáraink min. egyhetes előjegyzés esetére érvényesek.

Cím: Balatonlelle, Köztársaság u. 29.
Telefon: (06-85) 351-430

HUNGAROMARK

Központi iroda: 2120 Dunakeszi, Dózsa Gy. tér 1.
Telefon: (06-27) 342-186
Üdülésre jelentkezés személyesen, levélben vagy a megadott telefonszámon.

Beruházó és Kereskedelemfejlesztő Kft. Üdülő és Vendéglátó Ágazata

ÁRAINK

	főszezonban VI. 15.—VIII. 25-ig	utószezonban VIII. 26.—IX. 20-ig
Szállás:		
A díjszabás a komfortfokozattól függ (összkomfort vagy félkomfort stb.)	**500—800** Ft/fő/nap	**400—600** Ft/fő/nap
Pótágy	**300—450** Ft/fő/nap	**250—350** Ft/fő/nap
Idegenforgalmi adó 18 éven felül	**60** Ft/fő/nap	
Étkezés:		
Teljes panzió	**420** Ft/fő/nap	
Félpanzió (reggeli + vacsora)	**280** Ft/fő/nap	

ÉLET ÉS IRODALOM — AJÁNDÉK: HOZZA MAGÁVAL A LAPOT — VÁSÁRLÓINK 10% EGYÉNI KEDVEZMÉNYRE JOGOSULTAK! ÉLET ÉS IRODALOM

és a szél még az iglói cigányok sátraihoz is elvitte a hörgést és a halálüvöltést. Dög elpusztult. Akkor Dög két szemét az iglóiak kikaparták. És az iglói emberek még akkor sem sírtak, amikor Dögöt a temető sarkában egy mély gödörbe lökték.

Valter Blau könnyei

Tito partizánjai a nagy kitörés előtt foglyul ejtettek egy Valter Blau nevű kiskatonát, akinek optikus volt a polgári foglalkozása, és a szakvizsgáját John Dollond életéből írta, aki angol volt, nagyon régen élt, tudott selymet szőni és felfedezte a látcsövet. Mindezt Valter Blau elmesélte a partizánoknak. S mert őszinte volt, Valter Blau két lehetőség közül választhatott. Ha nem sír, azonnal kilövik a szemét. Ha sír, teheti három napon át, majd a harmadik nap hajnalán kap golyót, és csak a tarkójába. És [Va]lter Blau sírni kezdett, és a könnyei fényén megtört a [...]ig, a hold karéja, a fák, a napfoltos tisztás és az el[...]rt marhakonzerves dobozok, s úgy lebegtek előtte a [...]gok, ahogy Dollond láthatta távcsövében annak ide[...] Ám a második nap délelőttjén, amikor még mindig [...]s mosolygott és nem mozdult Valter Blau, összevi[...]tak a partizánok. Ha jó ez neki, miért hagynák [...]ezni a németet?! Mert ígérték! Mit számít az?! És [...]k a németre a puskát és akkor vették észre, hogy [...]Blau már nem él. Csak a könnyei peregtek, és a [...]nok csak álltak, és tűnődtek, rászedte-e őket Val[...]u, vagy csak gyáva volt az ólomhoz, amit a szemé[...]aphatott volna.

A prágai felhő

[...]diszent sírt Torquemada főinkvizítor is, és sírt Thomas [B]ernhard és sírt Napóleon, és sírt Josef Mengele, és Spar[ta]cus is sírt, csak egyetlen ember nem sírt, amióta világ a világ, és ezt az embert, akinek az apja cseh volt, az anyja cigány, Jirinek hívták. Jiri karikagyűrűt viselt a fülében, és az egyik kezén hat ujj volt. Jiri nem sír, amikor hall Jeszenszky János nyilvános prágai tetemboncolásáról. Jiri nem sír, amikor 1618. május 23-án embereket lát aláhullni a prágai vár ablakából. Jiri akár nevethetne is, hiszen Martinic és Slavata túléli a bukfencezést, könnyezve hahotázhatna Jiri, és Jirinek mégis szárazak és mozdulatlanok maradnak a szemei. És Jiri akkor sem sír, amikor kiáltozva hal meg a kislánya, aki élő békát evett. Jiri nem siratja meg feleségét, amikor az asszony Bécsbe szökik. Jiri nem sír, amikor Novacek barátjának beleit ontják Fehérhegynél. Jiri nem sír június 27-én, a kivégzések napján. Jiri nem sír, nem és nem. Úgy hal meg, ahogy élt, szótlanul, ismeretlenül és mozdulatlan szemekkel. De amikor meghal, egy Jeszenszky-tanítvány megnyitja a testét. Éppen harmincharom napig patakzik a könny Jiri testéből. És a könnyből elébb kék tavacska, aztán meg felhő lesz. És ha valamelyik szórakozott prágai azt gondolja, immár vége a történelemnek, az a felhő még most is megjelenik Prága fölött, csak eső nem hull belőle soha, soha, soha.

A görögök története

Egy lovacsi eredetű egri görögnek, aki gubacsot és viaszt árult, valamint sok boroshordót gurított Krakkóba is, 1718 májusában megjelent Isten. Az Úr öregember volt, kopasz volt, szakálla csimbókokban lógott és fürjtojás sárgája, répadarabka száradt a szakáll csomóiba, továbbá Istennek rettentően büdös volt a szája. Isten három napig ült Szolonisz házában, néha kért egy kis bort, szájába mézet csurgatott, miközben mesélte a görögök történetét. Mert Isten Magyarországon mesélte el a görögök egész történetét, Kronosszal kezdte és még Nikosz Beloiannisznál sem hagyta abba. És Szolonisz kereskedő csak hallgatott és tördelte az ujjait, és néha ellegyezte arca elől Isten lehelletét. Miután Isten befejezte a görögök történetét, azt parancsolta Szolonisznak, írja meg a hallottakat, de csak könnyel írhatja meg, mert különben elvész az összes szó. És Szolonisz attól fogva nem árult több gubacsot. Szolonisz attól fogva írt, írta a görögök igaz történetét. És elhasznált több font hagymát és füstölőt és több liter könnyezővizet, és harminc év alatt mégiscsak sikerült leírnia mindazt, amit Isten három nap alatt elmondott. Akkor Isten, aki még mindig öreg volt, és még mindig büdös volt a szája, eljött Szoloniszhoz, és megolvasta a könyvet, a görögök történetét. S mivel szép és igaz könyv volt, Isten mosolygott, bólintott, és magával vitte azt.

A könnymutatványosok

Öten voltak, név szerint Goran Dalmatinac, Feketekő Péter, Zoran Vukovics, Aaron Blumm és Franjo Mendebaba, öt átlagos, jellegtelen férfi az idő országútjain. Ők öten voltak a könnymutatványosok. Bécstől Sztambulig, Krakkótól Fiuméig bejárták a faluvölgyeket, a dombokat, a vásártereket és a szúnyogos mocsarasok. Szekerük ponyvájára egy budai német festette a hatalmas, égkék könnycseppeket, hogy haramiák, és zsoldosok előtt is tudvalevő legyen, a sírás művészeinek útját elállni nem érdemes, hiszen ez öt férfinak a könnye minden gazdagsága. Mert mit kezd a haramia, vagy a császári zsoldos a könnyekkel? Persze nem szokványos könnyek voltak ezek. Soha ilyen öt különös mutatványosa nem lesz már a világnak, és ezért akár könnyezhetnénk is. Mert Goran Dalmatinacnak fagyott volt a könnye, ahogy pergett, Feketekő Péternek fekete és apró kő lett belőle, Zoran Vukovics édesebbet sírt az akácméznél, de ha meggyújtották, lángolt az a könny, Aaron Blumm világoskék szeme hideg és habos vért sírt, Franjo Mendebaba könnyében pedig felismerhetted a halálos ellenségedet. Ők öten, Bécstől Sztambulig, Krakkótól Fiuméig, jártak bárhol, mindig együtt, egyszerre, egymásért sírtak. És a haláluk is egyetlen pillanat volt egy néma, könnytelen éjszakán, valahol Kassa és Belgrád között. Csak a szekerük gurul még most is, üresen könnyekkel festve, az ablakaink alatt.

KUKORELLY ENDRE VERSEI:

LXXXV.
Valami csík

Valami csík jön.
A hajszál mint egy csík
ered ki a fejből

van ebben némi báj.
Az ember méteráru végül is.
Kitölti az unalmas teret.

Ennyi tehát az, amennyit gondolok
de csak ennyit mondok ki, uraim
ám ezzel is örökké baj van.

LXXXVI.
Kék szín

Kék színű ördög. Az, aki
előlépett egy fácska mögül.
Egy fiatal fa takarja
el. Hason kúszott, fennen röpült.
Az biztos nem ilyen. Ott két fa
volt egy legenda szerint. A kert
összedűlt, de a kapu nem.
Maradt volna elég idő. Még
épp elég marad. Ha nem fordult
volna ki addig az a fa a
homokból. Az Úrnak bármikor.

egy éve, 72-ben láttam őket először és utoljára így együtt, meredni, merengeni, gondoltam, més hogy mi minden kezdődött el és szakadt is félbe 72 hosszú nyarán. És miből nem merek azóta se engedni?, kérdem a rendőrt magamban meg a leányt (nyílt beszédem akkor sem volt velük), mihez képest halok majd meg egyszer csak engedetlenül?!... Vagy — mihez mérten? és — véletlenül?... Ám ahelyett, hogy nyugatosan elcsillapítanának a kérdéseim, ingerült leszek tőlük, ingerült lettem, amiért barátnőmmel hiába merészkedtünk fel a hegyre, a vihar mindvégig változatlanul fenyegetőben maradt, a Hangya utcában még a cseppet borzoló hűvösség is a nappali tikkadt hőségre váltott vissza, ráadásul a barátnőmet művészettörténetileg is elcsüggesztette a Hangya-utcai „törpeszárnyú luxus". Figyelmetlenségből, az én szétszórtságomból szaladtunk be a Hangya utcába, délután az uszodában záráskor támadt ez az ötletem, hogy „a ma esténket ne a Vérmezőn szabadságoljuk el"; várakozás közben, míg barátnőm öltözött, söpörhettem szandálom réseiből, lábszáramról, a combomról, néha még a nyakamból vagy a mellkasomról is az egyre szaporább szárnyashangyákat, inváziójuk, gondoltam, nyilván a Vérmezőre is kiterjedt, és erre juthatott az eszembe, hogy „akkor ma este végre megmutatom a barátnőmnek böjtmási Falsózásom részint címadó, részint perdöntőnek is mondható forrásszínhelyét —" ...Böjtmáskor az uszodán és az ablakon kívül nemigen néztem ki a világba, az ablakhoz lépdelve mintegy napra nap vettem tudomást a kincstárjegyű idő fogyatkozásáról (europlakat), míg a Költő utcai vendégépítőmunkás-tragédiáról egy közbenső napon, az Esti egyenlegből értesültem. A Van Gogh — és a szarvasbogár-reprókat fejből idéztem — bölcsességfogam akkor még nem szólt közbe, még csupán nyakig, cikcakkosan (a fissurától az ideggyulladásig cikcakkosan) voltam benne az újabb művészettörténetben...; az elmémben nem szenvedtem hiányt... vagy nem úgy szenvedtem hiányt a túlvilágban, mint ma?...: Ma, a hidegfronttal, megint az agyamra mentek a puzzle-történetek, művészettörténész barátnőm nélkül jártam fent a Mikrohullámú Központi Művek környékén, „azt hittem, rosszul látok" (sötét állapotaimban mindig rosszul látok), amikor megindultam — a Csíz utcán lefelé... azt hittem, rossz színeseket, őrült színeseket álmodom... nem is, mint egy Lynch-csinálta Bob, hanem mint egy Bob-csinálta Lynch... balra a Farkasvölgyi út... közben jobbra „simán" a Pinty utca... erre nem tértem, nem tértünk rá... a röpdöső szarvasbogarat, hogy alternatív, politikus vagy perszonális, neokonzervatív és géndefektáló s miegyéb-módon játszó „Világszínházaktól" összezavart útitársam jobb eséllyel vakarózhasson ki a csirizből, a „szegény kéményszárnyút" talán azért legyintettem le a földre... Böjtmáskor egy repró, a múlt vasárnap egy porban, Hangyás-cementes porban vergődő, most pedig egy kezemnek repülő szarvasbogár... „Mire föl is támogatjuk meg lökdössük mi összevissza egymást?" — idézett összezavart útitársam az egyik általa „emberközelinek", s ezért persze már jobbnak is érzett társalgási darabból, a Széchenyi-emlék úton jártunk, jobbra egy kitárt ablak mögött két nőt láttam ülni, egyikük magyarázott valamit, a másik evett. De mondom, a múlt héten nem jutottunk feljebb a Hangya utcánál, fölfelé, a piros huszonegyessel kellett volna az Istenhegyi úton haladnunk, a Hollós útig ahhoz, hogy művészettörténész barátnőmet bekalauzolhassam a Költő utcába, onnan esetleg a Tündér utcába is még, a Tündér utcából nyíló Hableány és Tündérkert zsákutcácskákba.. — vagy mindjárt le a Költő utcából kivezető Hangya lépcsőn?... És onnantól fogva minden úgy, ahogy „amúgy is" megtörtént?... Másnap egyedül úsztam a gyönge esőben, és a fülemnek nem akartam hinni, mikor az úszómester a mellette topogó, didergő öregember kérését tolmácsolta nekem, hogy nézném már át, ahol amúgy is úszom, a medence fenekét, mert az öregúr fogsorának valahol arrafelé kell lennie. Csakugyan szinte azonnal megleltem, de most sem az öreg, az úszómester szedte ki kezemből a protézist, s alig egypár perccel rá mégiscsak megérkezett a barátnőm, mint mesélte, azért „ilyen későn", mert sehogyan nem bírt az álmától szabadulni.

Marno János

LÁZÁR ISTVÁN RIPORTJA:

Két rövid fejezet T. történetéből

1. Kezdetben négyen voltak. Az apa, az anya és a két fiú. Ha nem számítjuk a nagymamát, aki alig szólalva járt-kelt közöttük, de ki nem fogyott kezéből a munka. Sorra feladták az állásukat, ám csak részben önként. Időnként pár segítőt is fogadtak. A két fiú nősülése — magától értetődő létszámbővülés. Ám ahogyan nőtt a kis vállalkozás és az ezt mind többféle áruval ellátó, saját kisüzem, időről időre határt próbáltak szabni a növekedésnek. Még egy gépet, még két főt, most már állandó alkalmazottként — de azután elég...

Csakhogy minden vállalkozást egyszerre lendít és bénít a növekedési kényszer. Állandóság nincs. Vagy fölfelé, vagy lefelé. Hol a megrendelések torlódása, hol a racionálisabb vertikum, hol egy hirtelen alkalom olcsó berendezések megvásárlására a vidék haldokló üzemeiből késztette őket a korábban kitűzött plafon emelésére. Így hát, miközben köröttük szinte mindenhol leépítettek és elbocsátottak, ők bővítkeztek és újabb embereket vettek föl.

Mit szólt mindehhez a környezet? A működésükkel járó némi zaj és por okozta borzolódások természetesek. És azok a híresztelések is, amelyek busás gazdagságukról keringtek. Mintha csak megtévesztésből közlekedtek volna éveken át hol egy, hol két rozoga Trabanttal. Ugyanakkor tény, hogy a most már három önálló család önálló otthona, egy jókora telek kis üdülőházzal, valamint maga az üzem, házi laboratóriummal: ha azt tekintjük, hogy mindez mibe került, mi volt külön-külön és együttvéve az ingatlanok és a berendezések „bekerülési értéke", akkor valóban többször tízmillió a summa.

Ámde ha most bármi okból máshol kellene új életet kezdeniök? Itteni vagyonuk, a nyomott árak és az üzem át alig alakítható volta miatt csak bagóért, kótyavetyén kelne el. Nem vitás, jelentős a tőkeérték, amelyet most működtetnek, ám ez a működtetés speciális, alig konvertálható. Így abban a pillanatban, ha leállna a „verkli", e tőke java része befagyna, mozdithatatlanul. (Ami persze nem egyedi jelenség. A mai, maradék magyar állami vagyon tetemes hányada is olyan, hogy ha mód nyílik a gazdaságos működtetésre, akkor „van"; ha viszont nincs ilyen lehetőség, akkor szinte „lenullázható"...)

Nemrég a családfőt, aki az egész vállalkozásnak is nemzője, atyja, fölkereste a település legtekintélyesebb embere, akit nem a pillanatnyi funkciója, hanem az itt még — részben — számító helyi hagyomány tesz azzá. Azért jött, hogy elmondja, mi T. közvéleményének a véleménye róluk. Nos, ez a közvélemény igen helyteleníti a kicsiből már-már középvállalkozássá növekvő, mégis alapjában szigorúan családi üzem tulajdonos-működtetőinek magatartását. Azt ugyanis, hogy azok, akik már megélhetnének a dolgoztatásból is, miért dolgoznak mégis maguk is tovább...

T. az ország egyik depressziós vidékén van, ahol a magyar agrárgazdaság egyik legrosszabb helyzetűvé lett ágazata hajdan — temérdek munka árán persze — sokaknak sokat nyújtott. Most viszont óriási a bizonytalanság, de az szinte biztos, hogy ebből az ágazatból szinte semmi jövedelem nincs; pontosabban, ha van is sovány bevétel, haszon nincs semmiképpen. Felélés folyik: az ültetvényeket és önmaguk fizikai erejét is felélik. Sokan úgy vegetálnak ma itt, mint ama anekdotabeli Kohn bácsi, aki abból él, hogy a boltját szombatonként bezárja.

És akkor e vidéken, amelynek a szorgalma legendás volt, és ez sok-sok történelmi és gazdasági kataklizmán segítette át, ma nemcsak gondolják, hanem kimondják: deviáns az, aki már megtehetné, hogy ne tegye — *és mégis dolgozik*. A példakép ma az e térségben (is), aki az ezer elbocsátás közepette is maradhatott volna, ám ügyesen munkanélkülivé tétette magát, és vígan üzletel a környék „kis KGST-piacain", a legalitás és az illegalitás határairól nemigen véve tudomást. Akinek sikerült valamely, csődbe netán általa vitt üzem berendezéseiből úgy leértékeltetnie, hogy ezeket megszerezve, már másokkal működteti, míg maga újabb, hasonló manipulációk után üget. Aki úgy sündörködik a nyugati tőke ide is beköszönő, ám nagyon karvalyszagú ágensei körül, hogy most nagyjából ugyanazt játszhatja el, a tevékenységnek ugyanazt a látszatát, mint tette volt állami alkalmazásban. (Mert ne higgyük, hogy minden nyugati tőkés okosabb, mint azok voltak, akik a pártállamban rendelkeztek a „szocialista" gazdaság felett; olykor egyáltalán nem bölcsebbek, csak még gátlástalanabbak...)

— Mit tehetünk? — mondá szomorkás története végén Z., a családfő. — Mi az államiban is „csak" dolgozni tudtunk, ha hagytak. És most — azon kívül, hogy évi többmilliós bért és adót fizetünk — a magunkéban is „csak" dolgozni tudunk. Ez egy ilyen família. Már ez is baj?

2. Valaminő gyümölcsről van szó, mindegy, hogy miről. A G. család azzal vált igen nevezetessé, hogy jókorá területen termelték is ezt a gyümölcsöt, ugyanakkor megszervezték a bel- és külföldi árusítását, előbb csak a maguk termésére, azután a rokonokéra, barátokéra, szomszédokéra — persze csak azokéra, akik kiváló minőséget adtak. Nota bene — kedvetlenül jegyzem ezt meg, de a pontosság jegyében el nem hallgathatom — a G. család tősgyökeres őskeresztény, némi dzsentroid beütéssel, ami csak még feltűnőbbé tette sikeres kereskedő voltukat. A háború, a kommunizmus azután szétszórta a családot, ki nyugatra futott, kit keletre vittek; s a birtok oda, nem is szólva a kereskedelmi vállalkozásról.

Nemrég az egyik testvér hazalátogatott valahonnan tengerentúlról. A hazai kárpótlási kampányok hozzá is eljutott hírére érkezett. Eltökélt szándéka volt visszaszerezni atyái házát és ültetvényeit, és — talán — ismét nekilátni a kereskedésnek. Első, újraismerkedő beszélgetéseiben hangoztatta továbbá, hogy mennyire fontosnak véli a külföldre szakadt magyarok választójogát és hazai közéleti tevékenységét. Hiszen ők — már? még? — tudják azt, ami itthon igen kikopott a köztudatból: hogy mi is az a tőkés termelés és kereskedelem, miként lehet egy kapitalista országot praktikusan működtetni. S e tudásuk érvényesüléséhez szavazatuk nyomatéka is kell...

G. úr első meglepetését sorra látogatott volt ültetvényeik okozták. Már egyetlen növényegyedet sem talált a régiekből. És nem csupán a természetes öregedés, újratelepítés miatt. Az egész termesztési rendszer megváltozott, s az új mennyiségre többet kínált, ám ezzel kérdésessé lett a minőség. Végül is, a mai ültetvényeket már csak úgy lehetett tekinteni, mint öregapánknak azt a baltáját, amelynek idővel kétszer cserélték a vasát, ötször a nyelét.

Második meglepetésként megtudta, hogy a kárpótlás nem közvetlen. Saját tulajdonukat nem igényelheti vissza. Családi házuk éppen nem eladó. Volt ültetvényeikre a legjobb esetben is csak egyik licitálóként árverezhet, ám valószínűleg úgy sem, kárpótlási jegyei pedig bagót érnek szabadpiacon.

G. úr azonban makacs vénember. Ekkor még nem okéztatta a repülőjegyét visszafelé. Maradt, járt-kelt, érdeklődött, beszélgetett; hivatalt járt, kocsmába tért be, régi ismerősöket keresett, újakat szerzett. Amikor azután mindjobban kirajzolódtak előtte a hazai gazdasági — főként az agrár- és a kereskedelmi — viszonyok, az árak és árarányok, a vállalkozókra váró, bürokratikus akadályfutó-pályák kanyarulatai és csapdái, a hitelek feltételei és kamatai; főként pedig amikor kitűnt, hogy e vidéken, húszszázalékos nyilvántartott munkanélküliség és égig csapó szociális sirámok közepette miként lehet, illetve nem lehet napszámosokat kapni a gyümölcsültetvények művelési munkáira — akkor hirtelen összecsomagolt, és szinte búcsú nélkül elutazott. Már a szavazati jogra sem tart igényt.

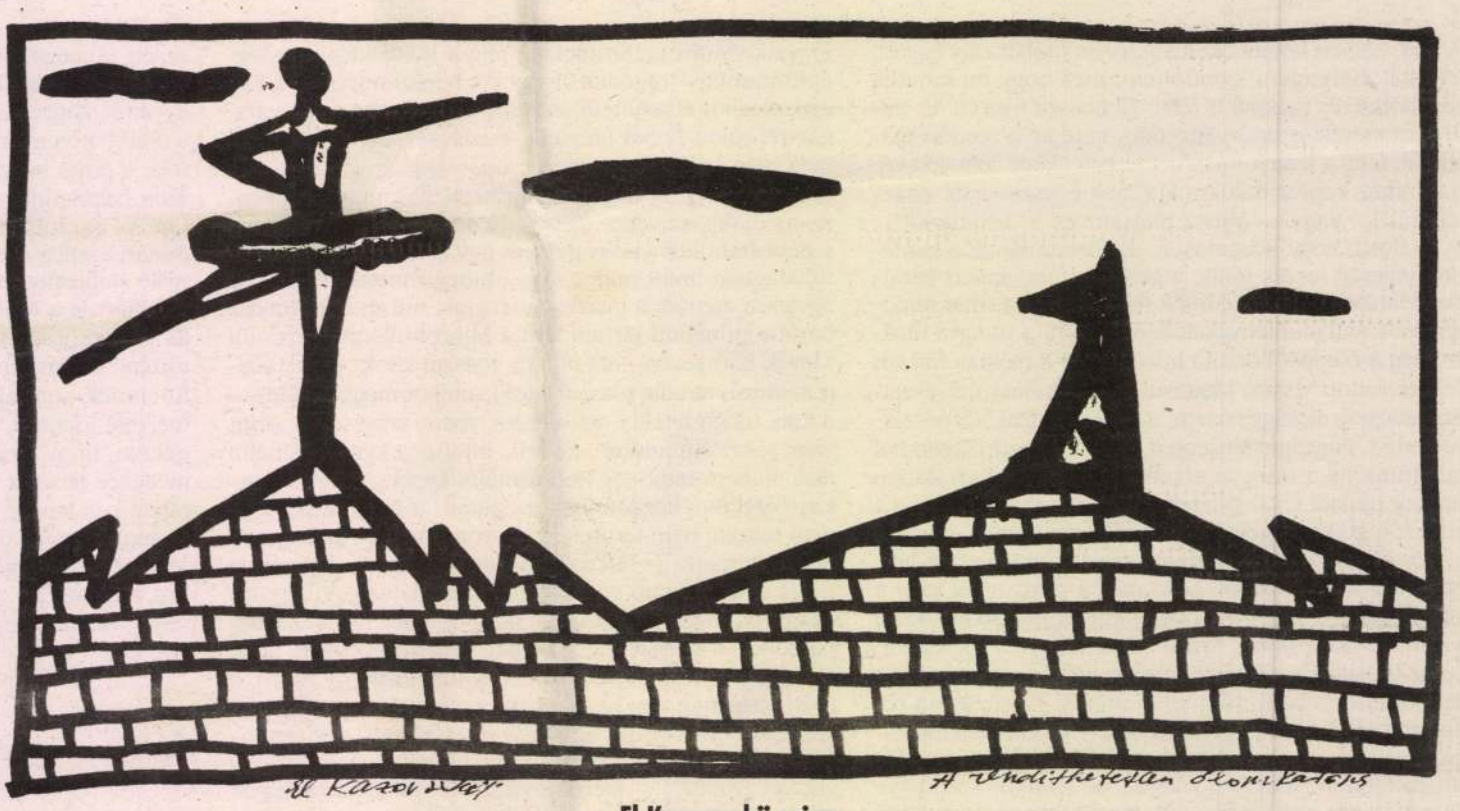

El Kazovszkij rajza

EL Kazovszkij

BONIFERT MÁRIA:

Fecseg a felszín

(Értelmiség '93)

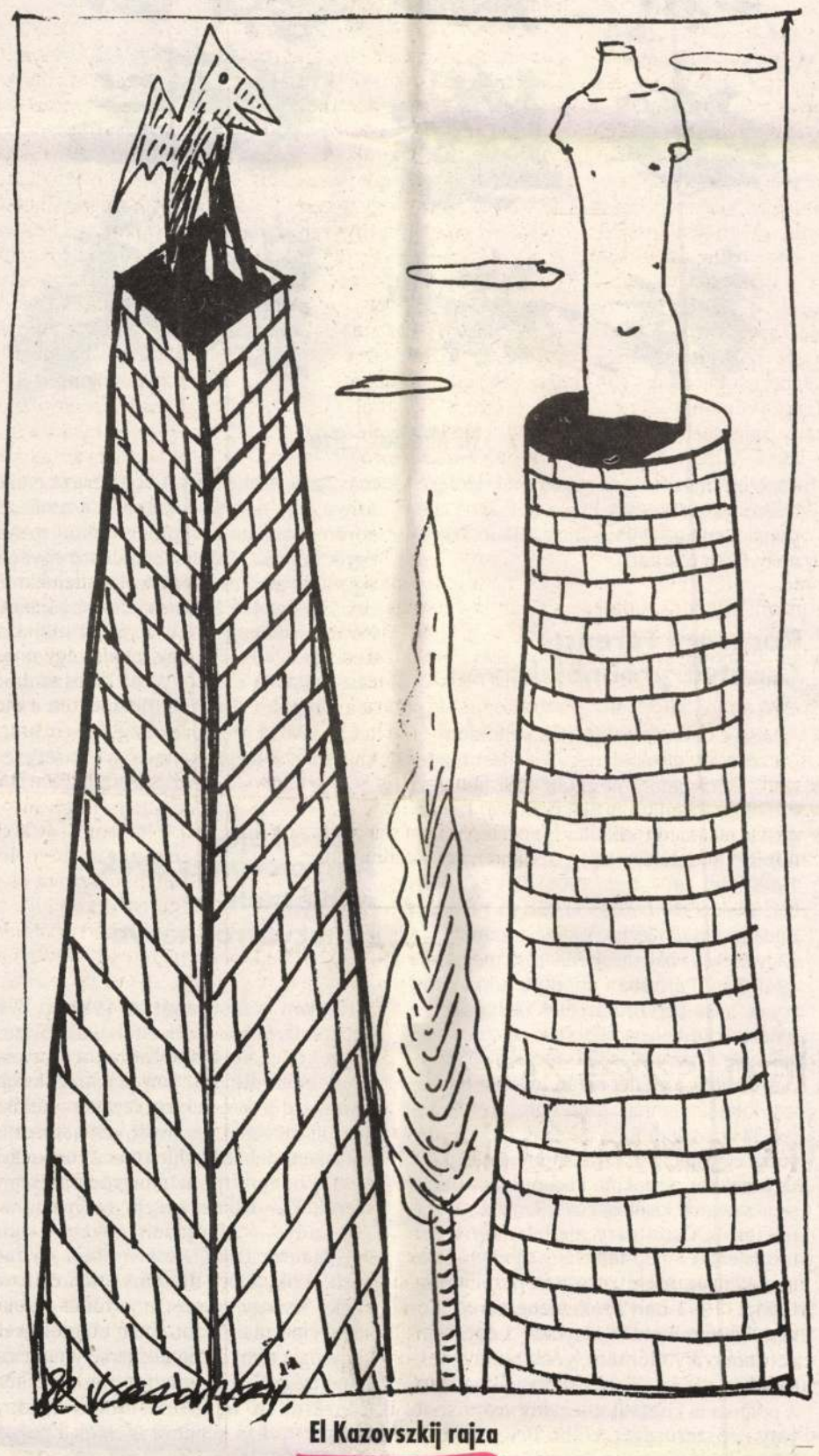

El Kazovszkij rajza

Manapság mindenki kiábrándult Magyarországon. Vannak, akik csodálkoznak ezen, én azokon csodálkozom, akik csodálkoznak. Egy felmérés szerint a munkások 95,5 százaléka érzi úgy, hogy jelentősen romlott a helyzete a legutóbbi három esztendőben, a parasztok 81 százaléka, az értelmiség 43 százaléka. Ugyanezen megkérdezettek véleménye szerint egyetlen réteg életszínvonala javult ugrásszerűen, s ez a politikacsináló értelmiségé, kormánypártié és nem kormánypártié egyaránt. Ennek ellenére a politikacsináló értelmiség (nem éppen találó kifejezéssel élve, az új politikai elit) jelentős részben ugyancsak kiábrándult a saját rendszerváltásából, a saját maga által létrehozott paktumokból, a rendszerváltás során neki juttatott szerepből. Míg a napi túléléssel bajlódó társadalom passzivitással, apolitikussággal válaszol, a kiábrándult politikai elit egy része inkább aktivizálódik.

A találkozók időszakát éljük. Szárszó, Kőszeg, aztán megint Szárszó, tanácskozik, eszmét cserél az értelmiség, világot vált. Parlamenti képviselő, bizottsági tag, rég volt, nemrég volt és jelenlegi miniszter, ellenzéki pártok prominens képviselői, érdekvédelmi szervezetek vezető káderei, médiaemberek. A jól-rosszul összetákolt, de mégis működő parlamentáris demokráciában mindegyiküknek megvan a maga érdekérvényesítési fóruma. A képviselőnek a parlament, a bizottsági tagnak a bizottság, a miniszternek a miniszertanács, az érdekvédelmi kádernek az Érdekegyeztető Tanács, a sajtónak a sajtó. Működő demokráciákban kell ennél több? Egy amerikai számára valószínűleg a kelet-európai irracionalitások közé tartozna, ha meghallaná, hogy *különböző* pártok, *különböző* érdekszervezetek képviselői összegyűlnek valahol egy sátorban, és „eszmét cserélnek" a saját pártvezetőik háta mögött. „Well, hát akkor mire való az a szép nagy épület a Duna-parton? — kérdezné az amerikai. — Ha meg puccsot akarnak csinálni, minek hozzá ekkora felhajtás?"

De félre a tréfával, a párton kívüli találkozók és tanácskozások megszaporodása jelzés értékű. Az, hogy felelős politikusok kilépnek az általuk létrehozott (mellesleg demokratikus választásokkal is megtámogatott) politikai keretekből, és a megoldást másfajta keretek között, vagy éppen keretek nélkül próbálják keresgélni, veszélyes precedenst teremthet. Arra utal, hogy a „nemzetmentő értelmiség" még mindig nem érett meg arra, hogy betartsa a parlamentáris demokrácia játékszabályait, vagy nem elégedett a parlamentáris demokrácia által neki juttatott szerepmorzsákkal.

Ez a fajta értelmiség még mindig *kizárólagos vezető* szerepre törekszik, nem tud szabadulni a váteszillúzióktól, a saját magának tulajdonított nemzetvezető szereptől. „Meg kell mutatni, hogy van még ennek a népnek elhivatott vezető rétege" — mondja Csurka, s Csoóri Sándor szerint nyilvánvaló, hogy: „Mindehhez értelmiségi együttlét kell, az értelmiség feltálalja majd a politikának a lehetőségeket." A politikai és (főleg gazdasági) aprómunka, a kínkeservvel végigcsinált, súlyos áldozatokkal járó felemelkedési folyamat helyett ez az értelmiség még mindig igyekszik elhitetni a magyar társadalommal, hogy „Egy jó gondolat éveket takaríthat meg az országnak." *(Csoóri Sándor)*

A szerep túlhangsúlyozása, a „köznéppel" szembeni értelmiségi arrogancia egy tipikus példája az Új Magyarország egy megállapítása: „A tömegkommunikáció uralta világban nyilvánvaló, hogy azé a nép, aki megműveli." *(Czakó Gábor)*

Nagyobb baj azonban, hogy ez a fajta értelmiség *habitusánál fogva* nem alkalmas a politikai szerepvállalásra, mert önmagába és a múltba forduló, köldöknéző, és még mindig a „Ha a Föld Isten kalapja, hazánk a bokréta rajta" — falvédőszlogen szellemében él és gondolkodik. E beteges romanticizmus számára a pragmatikus (és pénzcentrikus) kapitalizmus — érthetően — nem túl vonzó. Egyáltalán: miért *kövessünk* mi, magyarok valamit vagy valakit? Mi, a kiválasztott nemzet, István és Mária nemzete majd kiválasztjuk a magunk semmihez sem hasonlítható valahányadik utas megoldását, mert mi *mások* vagyunk, többre, jobbra hivatottak, mint a többi nemzet. (Sajnos, az átkos negyven év öröksége is táplálja mindezt: a „vidám barakk" vidámabb volt, mint a többi, és *más* volt, mint a túlszabályozott, pénzcentrikus és kissé unalmas nyugati társadalmak.) Megszoktuk és érdemnek fogtuk fel a *másságot*, és most nagyon nehéz belecsiszolódni egy évszázadokon keresztül (nélkülünk) kialakult, kész receptként kapott világrendbe.

„A magyarság ne legyen bekéredzkedő nemzet" — véli *Pozsgay Imre*, és ezzel még mindig azt sugallja, mintha lenne *más választásunk*.

Az értelmiségi lét, az elvont, vegytiszta eszmék, a korlátlan autonómia vágyálma egyébként is gyökeresen ellentmondanak a kompromisszumokra épülő politikusi, államépítő magatartásformának. Az értelmiségi értékek általában túlmutatnak egy közösség (egy adott közösség) érdekein, egyetemesek, éppen ezért apolitikusak. Az általános, globális értelemben vett békevágy, a személyiségi jogok mindenekfelettisége például ellentmond a hadkötelezettségnek, a haza mindenáron való megvédésével kapcsolatos elvárásoknak. Értelmiségünk egy másik, finnyásabb része tehát egyre inkább visszahúzódik a politikától, megcsömörlött tőle, csalódott a rendszerváltásban és a politikai pártokban, mert nem váltották be a rendszerváltozással kapcsolatos túlzott reményeket. A finnyás félrehúzódás leginkább a liberális politikusok házatáján, a liberális pártok holdudvarában figyelhető meg. A filozófus vezéregyéniségek visszavonulnak a politikától, rendelkeznek annyi önkritikával, hogy beismerjék a kettő összeegyeztethetetlenségét. Nem véletlen, hogy a „budapesti elit értelmiség" kezd elfordulni a Fidesztől annak pártküzdelmekben edződött rideg, kemény, pragmatikus stílusa miatt, és jellemző módon azért is, mert a Fidesz, úgymond „lepaktált a fehér acrylzoknis vidéki vállalkozókkal". A finnyás, elefántcsonttoronyban élő magyar liberális értelmiségi (a népnemzetiekhez hasonlóan) ugyancsak undorodik a piacgazdaság egyhén szólva nem mindig etikus, még kevésbé esztétikus módszereitől, eszközrendszerétől. Egy jó nevű magyar színész mesélte, hogy amikor a színészi mesterség mellett elkezdett vállalkozni, színházában átvette például a ruhatárat, majd a nézőtéri felügyeletet, és mindkettőt nyereségessé is tette, elnevezték burzsujnak, aki ki akarja szipolyozni a többieket.

Tanácskozik, eszmét cserél a magyar értelmiség. Látványosan szenved, vagy látványosan aggódik a magyar jövőért, kérdéseket tesz fel, bírál, de leginkább csak kesereg és bűnbakokat keres. Ha a kívülálló egyszer végigül egy ilyesfajta értelmiségi „együttgondolkodást", megdöbben azon, hogy a magyar értelmiség színe-java mennyire tájékozatlan, ami a zsurnalizmuson túli komolyabb közgazdasági, szociológiai, politológiai szakirodalmat illeti. Ez az értelmiség (a kádári hagyományokhoz illően) még mindig „fülesekből", folyosói pletykákból, haveri eszmecserékből tájékozódik, nem olvas, még egymást sem. Már nincsenek folyóiratok hasábjain zajló szakmai viták. Legfeljebb publicisták, zsurnaliszták, szóvivők üzengetnek egymásnak, hogy azért úgy tűnjön, forrong a közélet.

Az állampolgár mindezt keresetlen egyszerűséggel csak hülyítésnek hívja. Az állampolgár nem jelszavakat, direktívákat, párthatározatokra emlékeztető állásfoglalásokat vár az értelmiségtől, még csak nem is célokat. Tudomásul kéne végre venni, hogy a magyar társadalom *felnőtt*, és meg tudja válogatni a maga célkitűzéseit a maga lehetőségeihez képest. Ki tudja dolgozni a maga életstratégiáját, mint ahogy kidolgozta eddig is, ha kellett, teljesítmény-visszatartással, fogyasztáscsökkentéssel, a népszaporulat visszafogásával. Az állampolgárnak egészen másra van szüksége: hiteles *információkra, tényekkel alátámasztott elemzésekre*, felelős szakemberek által felvázolt *alternatívákra* ahhoz, hogy megválaszthassa a maga útját. Mindez szolgálat, ha úgy tetszik, és nem nemzetvezetés. Soha nem volt még ekkora szükség pártpolitikai szempontok nélküli, objektív tájékoztatásra, mint manapság. A hazugság, a felelőtlen félretájékoztatás vagy ígérgetés a jelenlegi „éles" helyzetben ugyanolyan bűntett, mint a szándékosan hibás váltóállítás, vagy az akkumulátorok ellopása a vasúti kereszteződésben.

Mert ne feledjük el, hogy a parlamenti demokráciában az állampolgár az, aki választ, nem vehetjük le a vállairól a döntés súlyát és felelősségét. Az értelmiség feladata a döntés felelős és hiteles előkészítése, nem a döntés maga. Nem kevés, hiszen az elmúlt három esztendő azt mutatja, hogy a bizalmat eljátszani könnyű, visszaszerezni szinte lehetetlen. Rajta, uraim! Ez aztán a szép, emberpróbáló, értelmiségi feladat! Kívánunk hozzá erőt, jó egészséget és egy kicsit kevesebb világmegváltó fecsegést.

ÚJ MŰVÉSZET

ART TODAY 93/9 SZEPTEMBER

H. Michaux rajza

Sinkovits Péter: Májusi aukciók Budapesten

A Műgyűjtők Galériája volt a legfürgébb, elsőként indult május 7-én a József Attila Gimnázium dísztermében rendezett aukciójával. Kínálata most is, mint máskor, zömében a XX. századi klasszikus modernekből, az avantgárd második vonalának képviselőiből állt, amelyet jól egészítettek ki a XIX. századi klasszikusok és néhány régi mester munkái. Figyelemre méltó a törekvés is, hogy a régi festmények mellett időnként megpróbálkoznak a kortársak aukcionálásával is, noha a kortársak alatt többnyire a nem rég elhunyt mestereket kell érteni. Így került elő Barcsay Jenő mellett Klie Zoltán, Róna Klára, Tóth Menyhért, de a téli árverésen a mai középgenerációs El Kazovszkij és Nagy Gábor egy-egy képe is felbukkan. Az aukció sztárjai azonban továbbra is a kifogyhatatlan Scheiber-, Kádár-, Schönberger-képek. Ezek dömpingje biztos sikert jelent felkínálóiknak.

Az aukciók figyelemre méltó szakmai tanulságokat is hordoznak, elsősorban az avantgárd második vonalának átértékelésére gondolok, hiszen az ismeretlenségből olyan művészek munkái bukkannak fel, akik művészettörténeti alapkönyvekben nem szerepelnek, mégis egy-egy kiváló festményük, amelyekért a kikiáltási ár tízszeresét is megfizették, tovább árnyalhatná a közelmúltunk művészetéről kialakított képet.

Bán András: Hang lehalkul, mozgás lelassul... Új szerzemények a Magyar Nemzeti Galériában, 1885—1992

A magyar művészet századai a múzeumi gyűjtés tükrében (Új szerzemények a Magyar Nemzeti Galériában, 1885—1992): ezen cím alatt közel félezer tárgyat helyeztek közszemlére a tavasz folyamán a Budavári Palota földszinti teremsorában. A válogatás a múzeum nyolcéves gyűjteménygyarapításának egytized részét tudta közönség elé vinni. A festmények, szobrok, grafikák, érmék, plakátok, kőemlékek, adattári dokumentumok alkalmi bemutatása érdekessé válhat, ha ezáltal a nagyközönség is, a szakma is betekinthet a kevéssé látványos múzeumi aprómunka gyakorlatába, s ha a beszerzések kijelölik a műértelmezések — kiállításokban, tanulmányokban, albumokban testet öltő — változásait.

Érdekessé válhat, ámde a mostani Új szerzemények... bemutató kapcsán úgy tűnik, kevéssé tisztázott, mi végből jött létre maga a kiállítás. A tárlatot nem kísérte tudományos katalógus, csupán szűkszavú műtárgyjegyzék. E vékony füzet mérsékelten informatív előszava megfogalmaz valamennyit a gyűjteménygyarapítás elveiből és „kalandjaiból". Ezen túl azonban sem a szakmának, sem a nagyközönségnek nem kínált további eligazítást a galéria. Itt lett volna az alkalom áttekinteni az amúgy évek óta elég rejtőzködő életet élő intézmény házon belüli bel- és külföldi kiállításait, működcsönzéseit, tudományos, műbírálati és műtárgyvédelmi tevékenységét, közönségkapcsolatait. Ez is elmaradt. Akárcsak egy alkalmatos szakmai összejövetel az értékelés, a perspektívák vázolása végett.

Vélhető, nem pillanatnyi személyi bizonytalanságot takar a tétovaság. Kétségtelen, a kulturális kormányzat — talán aránytalanul — jelentős súlyt helyez a nemzeti intézmények vezetőinek lecserélésére, és törekvésük épp a Nemzeti Galériánál eleddig (1993. májusi állapot) eredménytelen maradt.

Romváry Ferenc: Csontváryról objektíven

Lesz-e Csontváry-kiállítás külföldön?

Csontváry életében négy kiállítást rendezett — másodjára mindjárt Párizsban, az ötödiket, a berlinit is előkészítette, katalógust is nyomatott, de mint írja, „a terv a vállalkozó hűtlensége miatt abbamaradt" — 1905-ben, 1907-ben, 1908-ban és 1910-ben. Majd 1930-ban, 1936-ban és 1946-ban Budapesten rendeztek kiállítást műveiből. A nagy esély a világ meghódítására mégiscsak 1948-ban, Párizsban adódott, adódhatott volna. 1958-ban Brüsszelben újabb siker, a rendezők fő helyen állították ki, de ez sem volt elég a hazai ellenállás megtöréséhez.

A további történet aztán teli van fiaskóval, kilátástalannak tűnő harccal. Elkeseredett küzdelem folyt a képek megmentéséért, egyáltalán puszta fennmaradásukért. Ugyanakkor a szakma kiválóságai — sokszor szakmai kiválóságok ellenében — hitet tettek Csontváry mellett. 1964-ben megjelent a Fülep-tanítvány Németh Lajos első könyve, majd 1970-ben nagymonográfiája. 1963-ban Székesfehérvárott Kovács Péter és Kovalovszky Márta egy állandó Csontváry Múzeum igényével megrendezték az átütő sikerű Csontváry-kiállítást. A politika is kisajátította ekkor már Csontváry népszerűségét, előbb Belgrád, majd fehérvári kitérővel a Szépművészeti Múzeum következett. Szakmai szempontok mellőzése jellemezte e két rögtönzött, politikai döntéssel kikényszerített tárlatot. A restaurátorok tiltakozását figyelmen kívül hagyva, kapkodva kellett kiállítható állapotba hozni a képeket. Nem számított, milyen áron, mindenáron. Mármint a festmények állagát veszélyeztető áron. Közben folytak a perek, rosszul restaurált képek, a Párizsból hazatért képek súlyos károsodása és a képek a tulajdonosnak vissza nem szolgáltatása kapcsán. Gerlóczynak az időközben megkerült grafikákért is perlekednie kellett még a hatvanas években is. S akkor következett be az a sajnálatos esemény, ami a pszichopatológia, egyúttal a kriminológia tárgykörébe tartozik. Egy labilis idegzetű takarítónő bicskával több Csontváry-képet súlyosan megrongált. De már Székesfehérvárott is kísértett ennek árnya, egy neves szakmabéli a rendezés során pszichés zavarában nekiugrott az egyik képnek. Labilis lelkialkatú egyének úgymond nem tudják elviselni a remekművek kétségtelen karizmatikus sugárzását. Pillanatnyi kihagyásuk, a művel való azonosulás kórós szerepvesztése olykor agrasszivitásba csap át és az alkotás megsemmisítésére irányul. Jól ismertek a Mona Lisával, a Mózessel, az Éjjeli őrjárattal kapcsolatos megújuló merényletkísérletek.

Lóska Lajos: A nyolcvanas évek művészete — Fehérvárról nézve

Hogyan is fest tehát az 1980-as évek képzőművészete Székesfehérvárról nézve? A kollekció gyakorlatilag a hatvanas évek második felében pályára került avantgárd művészek nyolcvanas években készült műveivel kezdődik, sőt a római iskolásként debütáló Vilt Tibor Kronoszával (1982) bemutatja az emigrációba kényszerültek — Lakner László, Megyik János, Tót Endre — alkotásait, továbbá Deim Pál, Maurer Dóra, Keserű Ilona festményeit, Csiky Tibor minimal artos és Jovánovics György egyszerre festői és szerkezetes gipszplasztikáit. Ezen alkotók tevékenységét nem befolyásolta az újfestészet színéhsége, expresszivitása, esetleg múltidézése, és ugyanezt mondhatjuk el Hencze Tamás képeiről is. Más a helyzet viszont Bak Imre Hommage a Giorgio de Chiricójával és Nádler István A dolgok állása című művével. Alkotóik pályája is a hatvanas évek második felétől bontakozik ki, csakhogy festői nyelvüket stilárisan és tartalmilag is megváltoztatta a new wave...

Felvonultatja továbbá az ettől eltérő szemléletű alkotók munkáit: többek között fe Lugossy László Sámánszékét és Bukta Imre Gyöngytyúkot etető férfijét. E két mű, illetve El Kazovszkij térberendezése dokumentálja, hogy kiemelt szerepe volt ebben az időszakban az installációnak is. A stiláris sokféleséget demonstrálja a falfirkagraffiti stílusban dolgozó művészek, Szabados, Méhes-Vető, vagy éppen az 1983-tól festeni kezdő Wahorn András munkájának a bemutatása, míg a fotólátás, a konceptualizmus jellemzi Károlyi Zsigmond, Lengyel András vagy Gémes Péter kompozícióit.

Az évtized végére azután a helyzet megváltozott: még a legújfestőibb újfestőknél is felváltotta a színéhséget a színcsömör, a kompozíciók keményebbek lettek, az emóciók helyett ismét az intellektualizmus került előtérbe.

Néray Katalin: Alvó maci az 5-ös számon. Kelemen Károlyról

Kelemen megszállottan keresi a festészet Kodály-módszerét, azt a festői nyelvet, amely egyezményes jelként működhet. A művészettörténet kliséit, vagy elegánsabb szóval, toposzait használja, hogy kiváltsa vele a megértés illúzióját és elfedje a jelentés lényegét. De létezik-e egyáltalán lényeg? Kelemen a labdaszedő pozíciójából szemléli kívülről a jelenetet, és szeretné magát az egésztől elhatárolni. De a színek már 1987-ben fellázadtak az ellen az eljárás ellen (Lázadó festékek), és felmerült a gyanú, hogy a művész személyiségén átszűrt, átfolyatott kultúrhistória mégsem lehet teljesen személytelen. Természetesen nem olyan következtetésekre gondolunk, mint arra, hogy a művésznek szomorú gyermekkora volt, nem volt játékmackója (a teddy-bear a nyolcvanas években megjelent a német Dieter Kriegnél is életnagyságban). Szerepe Kelemen számára nem több, mint Milan Knizaknak a kerti törpe, Jeff Koonsnak a malac. Legfeljebb azt mondhatjuk, hogy ez egy tipikus középeurópai teddy, nem Walt Disney figurája, inkább a tévé maci rokona.

Kelemen teddy-programja új fázisba érkezik azokkal a remélhetően mihamarabb megvalósítandó plasztikákkal, amelyek a banális tartalom és a pompázatos kivitel, drága anyag újabb egymásra találását ígérik.

András Edit: A felkiáltójel-szegtől a kérdőjel-srófig. Angol szobrászati kiállítások Budapesten

Nem elég, hogy a képzőművészet kiszorult a nagy nyilvánosságért folytatott tülekedésből, események sincsenek, amelyeket zászlajára tűzhetne — hangzik a panasz többfelől. És ez voltaképpen igaz is, amennyiben nincsen esemény a régi értelemben, amikor egy kiállítás így vagy úgy politikai tett is volt, valamilyen módon a rezsim ellenére egzisztált; tényleges szembenállással vagy csak a kínálkozó mozgástér kihasználásával, a kategória szempontjából egyre megy. Mint szembenálló, bomlasztó politikai tényezö (remélhetőleg) végérvényesen a múlté, ám vele együtt odaveszett annak a nagy nyilvánosságnak a figyelme is, amely nem sokat törődött avval, hogy folytonos metamorfózisának éppen mely stációjában (mely művészeti ág mezében) jelent meg a hovatartozást újra és újra megerősítő politikai szembenállás.

És nincsen esemény a hőn áhított új értelemben sem, amikor egy képzőművészeti kiállítás önnön súlyánál, rangjánál, fontosságánál fogva válik a nagy nyilvánosság számára eseménnyé. Hát hogy is válhatna, ha hangadó szakmai körök maguk sincsenek meggyőződve a változás áldásos voltáról, s kimondva-kimondatlanul, az elveszett pozíciókat, a képzőművészet visszavonulását siratják; visszavonulását saját berkeibe. Az új rendszer viszont se belátással, se elegendő pénzzel nem rendelkezik ahhoz, hogy látványos, rangos, nagy kiállításokkal hódítsa vissza a megcsalatott, fásult, egzisztenciális gondokkal küzdő nagyközönséget.

EL Karovszkij

Egy szarvas a Tetrecben. c. műve

12. 37 p.

Új Műv 1993

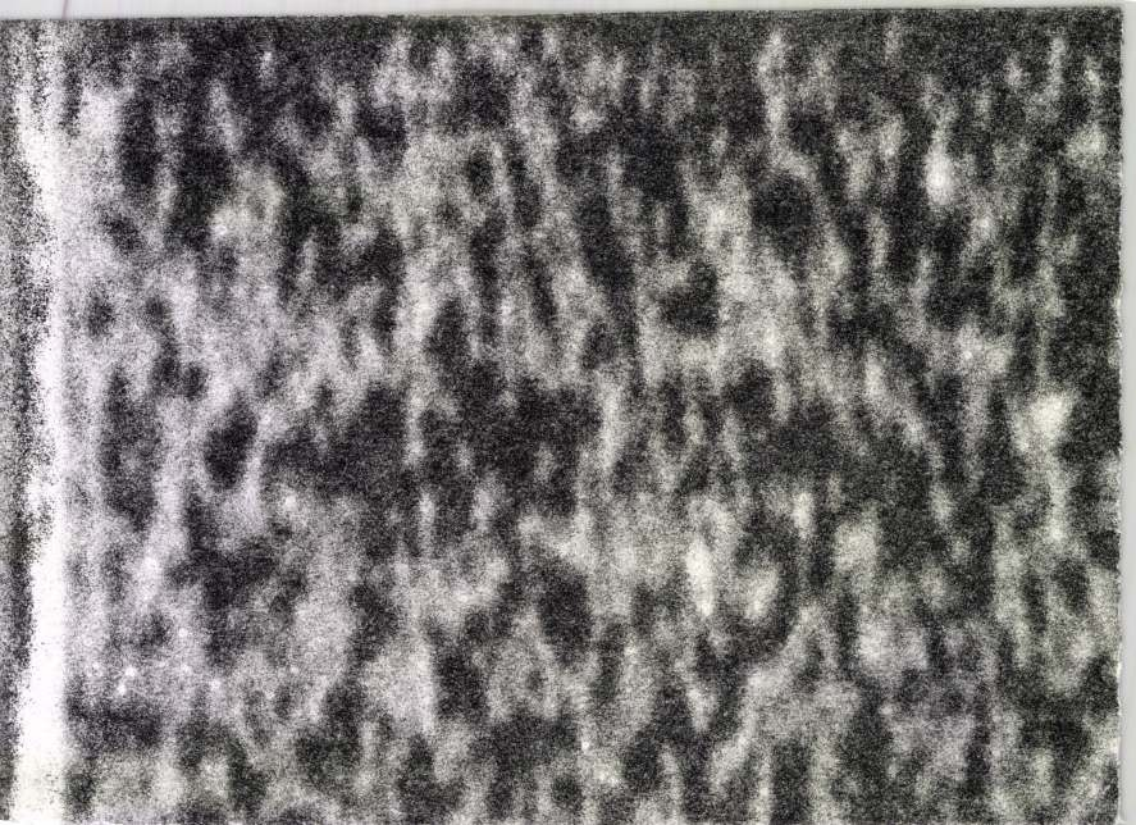

A bennszülött amnéziája

PETER KAMMERER

Hans Magnus Enzensberger: Die grosse Wanderung. Dreiunddreissig Markierungen. Mit einer Fussnote über einige Besonderheiten bei der Menschenjagd (A nagy népvándorlás. Harminchárom mérföldkő. Az embervadászat sajátosságait elemző lábjegyzettel), Frankfurt, Suhrkamp, 1992.

H. M. Enzensberger új könyvének, meglehet, a szűkszavúság, a szinte latinos tömörség a legnagyobb érdeme. *A nagy népvándorlás a homo sapiens* eredetének és nomád múltjának felidézésével kezdődik, majd Káin és Ábel konfliktusának elemzésével folytatódik (a letelepült fivér, miután megölte pásztor testvérét, ő maga válik „otthontalan bújdosóvá"), végül egy „lapalji jegyzettel" fejeződik be, amely a feketék, törökök és más külföldiek németországi üldözésével foglalkozik. S mindez egy alig hatvan oldalas könyvben. Van néhány igazság, amely még szembeszökőbb, ha nem találunk rá szavakat. És hogy mi is nyomon követhessük a nagy népvándorlást, Enzensberger — akiről joggal elmondhatjuk, hogy a német civiltársadalom írója és költője — harminchárom mérföldkővel kijelölt útvonalat javasol. Meg is találjuk azonnal a helyes irányt.

A IV. mérföldkő egy vasúti kocsiba irányít bennünket. Megismerkedünk a „területvédelem" összes olyan mechanizmusával, amelyet egy-egy újabb utas megjelenésekor a fülkében ülők hoznak működésbe. Sokan azért éltek ezzel a példával, hogy bebizonyítsák, mennyire „természetes" az efféle viselkedés. Enzensberger azonban nem sétál bele ebbe a csapdába: nem téveszti össze a *Mitteleuropát* képviselő, újságjába temetkező utast az „emberi természettel". Egészen mást akar ő megmagyarázni ezzel a „hétköznapi modellel": azt, hogy bizonyos írott és íratlan szabályok megakadályozzák, hogy az emberek azonnal ölre menjenek egymással. Az újonnan jöttek is leülnek, és kisvártatva ők maguk is ádázul védik „területüket" a betolakodókkal szemben. Legföljebb azon csodálkozhatunk, milyen gyorsan elfelejtik, hogy ők maguk is csak a közelmúltban érkeztek.

A történelmi tudat tagadása

Ez a helyzet azoknak a nacionalizmusoknak az esetében, amelyek — a történelem legnyilvánvalóbb igazságait is meghazudtolva — állítják, hogy igenis vannak homogén és egységes nemzetek. A németek például, történelmi szempontból, igencsak keveréknépnek tekinthetők. Azt, hogy épp őnáluk kaphatott lábra a fajnak és a vérségi köteléknek emez ideológiája, a legjobb esetben is csak kompenzációs mechanizmusként értékelhetjük; mindenesetre döbbenetes történelmi amnéziát feltételez. És ennek az amnéziának mi is nyögjük a „gyászos következményeit".

Másként aligha lehetne megmagyarázni azt a — nem is csak a kormány, hanem az ellenzék, sőt, a szakszervezetek által is fenntartott — fikciót, amely szerint ez a jelenlegi bevándorlás egészen rendkívüli és soha eddig nem tapasztalt jelenség Németországban. Már 1910-ben a Német Birodalom összlakosságának nem kevesebb, mint tíz százaléka volt külföldi; a második világháborúban pedig csaknem tízmillió külföldit deportáltak Németországba, hogy fenntartsák a katonai és polgári gazdaság zavartalan működését. Az 1940 és 1950 közötti időszakban több mint tízmillió menekült érkezett a valamikori keleti országrészekből. 1950-től pedig újra megindult a munkát kereső külföldiek áradata; szerencsére, hiszen nélkülük aligha lett volna lehetséges a német gazdaság későbbi felvirágzása. Ha igaz, amiként a német politikusok állítják, hogy sokan „visszaéltek" a menedékjog lehetőségével, ez csakis azért történhetett meg, mivel Németország nem volt hajlandó olyan menekültpolitikát kidolgozni, amely számításba veszi a történelmi tapasztalatokat is. Épp ezért mind negatívabb csengése lett a „menekült" szónak, s ez a mérényleteknek és gyújtogatásoknak készítette elő a talajt.

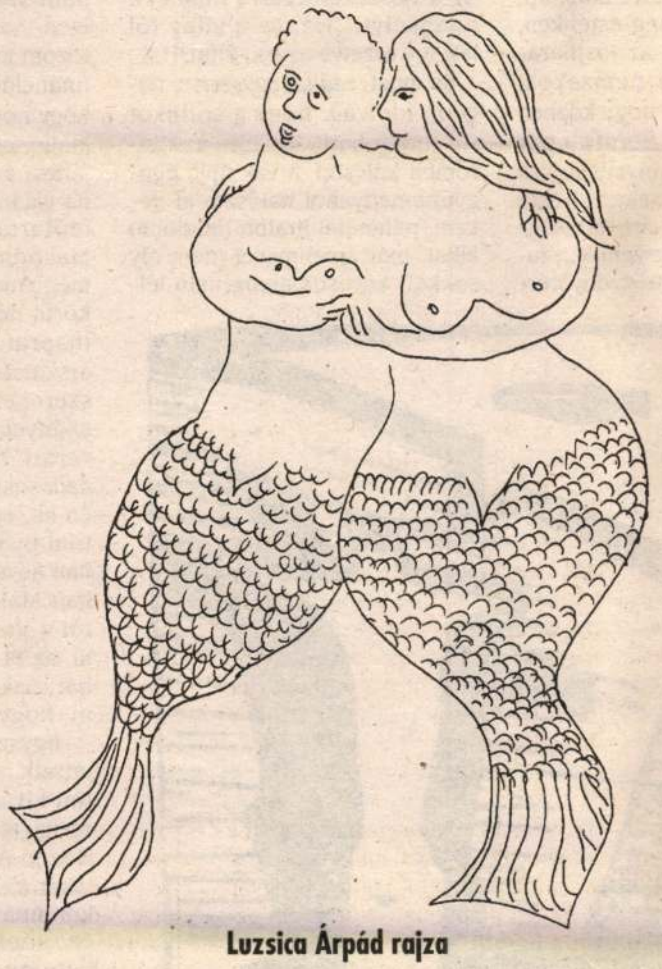

Luzsica Árpád rajza

„Soha többé Németországot"

A szerző szerint nemcsak a kormány, nemcsak a hivatalos ellenzék tagadja makacsul a legnyilvánvalóbb tényeket, hanem az a kislétszámú és főleg értelmiségi ellenzék is, amely együttérez a külföldiekkel („Mindnyájan külföldiek vagyunk"). Enzensberger merő hazugságnak minősíti ezt a jelszót, elfeledvén: két lappal előbb maga is arról beszélt, hogy a mai németséget számtalan bevándorlási hullám alakította ki. A szerző egy másik jelszót is „szemforgatónak" és „nagyképűen moralizálónak" tart, nevezetesen azt, amelyik nem sokkal az újraegyesítés után jelent meg a berlini házfalakon: „Külföldiek, ne hagyjatok minket egyedül a németekkel!" Nincsen sok kedvem gúnyolódni azon a magányérzésen, amely ezekből a jelszavakból árad, és azt az állítást is túlzásnak tartom, amely szerint e jelszavak az ősi német öngyűlöletről árulkodnak, arról, amely megakadályozza, hogy a németek normális viszonyt alakítsanak ki a többi európai néppel. Ez az öngyűlölet — és ebben egyetértek Enzensbergerrel — nagy hibája a baloldalnak; erről a mentalitásról tanúskodik például az a plakát, amelyen ezt a jelszót adják Marlene Dietrich szájába: „Soha többé Németországot!"

Németországot ma nem is annyira az idegengyűlölet különbözteti meg a többi európai országtól, sokkal inkább ama reakciók, amelyeket a nyíltan kifejtett vagy csak sugalmazott idegengyűlölet ébreszt: ez a „szélsőség" azonban könnyen megerősítheti (miközben tagadja is) a fajgyűlölet kliséit. Aminthogy a hatóságok cinkossága is a fajgyűlölet malmára hajtja a vizet — azon igyekezet, amellyel „még akarják érteni" azoknak a fiatalkorú gyilkosoknak a társadalmi körülményeit, akik szemlátomást nem akarják megérteni, hogy „nem szabad gyerekekre rágyújtani a házat".

Ha valaki, emberbaráti megfontolásból, a bevándorlás teljes liberalizálásának javaslatával állna elő, alighanem mindenki őrültnek tartaná. Azoknak viszont, akik a zárt erődként felfogott Európában akarják elbarikádozni magukat, csak azt mondhatjuk, hogy egy zárt erődből pillanatok alatt eltűnnek azok az értékek, amelyeket az — a védők állítása szerint — meg akar óvni. Enzensberger, azt hiszem, úgy tudatosítja bennünk a problémákat, hogy közben kíméletlenül lerombolja hamis illúzióinkat. A szerző nem hisz a „többkultúrájú társadalom"-ban (ezt is zavaros jelszónak tartja), hanem a politikai gazdaságtan talaján áll. Az a véleménye, hogy az igazi népvándorlás még hátravan. A világgazdaság egész népeket, az emberiség egyre növekvő hányadát ítéli tétlenségre. A fejlődő országokat támogató politika az utóbbi fél évszázad alatt bebizonyította, hogy merő utópia a jövedelmek globális elosztása. A győztesek és vesztesek között dúló világméretű polgárháború ugyanis idejétmúlttá teszi a gazdasági menekültek és politikai menekültek közötti megkülönböztetést. Még a jómódú társadalmakban is bárki fölöslegessé válhat. Az a tény pedig, hogy a munkaerőpiac egyre szűkül, és mind erőteljesebben kell kiállni az eddig kiharcolt társadalmi vívmányok mellett, nemcsak az őslakosság nyitottságát és integrációs készségét csökkenti, hanem a bevándorlók számát is.

Enzensberger ezt nem mondja. De tudjuk, hogy nincs olyan politikai gazdaságtan, amely alkalmas volna e gondok kezelésére. Azt hiszem, ez a szerző felvilágosult borúlátásának igazi oka.

Peter Kammerer szociológiát oktat az Urbinói Egyetemen

Ádám Péter fordítása

Mit csinálnak a németek, ha leejtenek egy almát?

Az embercsempészek nyolcezer frankért vállalták, hogy egy egész bosnyák nagycsaládot illegálisan áthoznak a német határon. El is vezették őket egy határmenti német kisvárosig. Úgy volt, hogy a nagynénjük majd értük jön négy autóval — ő már jó ideje Berlinben él. Csak azt az öt órát kellett eltölteni valahogy, amíg a nagynéni odaér, mégpedig úgy, hogy magukra ne vonják valamivel a közfigyelmet. Ezért kisebb csoportokra váltak szét, úgy sétáltak fel-alá a városban. De az utcák kihaltak voltak, nem volt tömeg, nem lehetett az emberek közé vegyülni, nem voltak áruházak, nem volt kávéház, csak ablakok voltak, és az ablakokból kíváncsi tekintetek bámulták őket. Csak nem telefonálnak a rendőrségre? Az egyik gyerek kiejtett egy almát a táskájából. Igaz is, mit csinálnak a németek, amikor leejtenek egy almát? Felveszik? Vajon elárulja-e magát Marina, hogyha lehajol érte? A férfi intett neki: hagyd, ne hajolj le érte, menj tovább.

A nagynéni végre megérkezett. De csak egy autóval. Nem volt más megoldás: a család többi részét, amelynek már nem jutott hely a kocsiban, taxiba kellett ültetni. A nagynéni le is intett egyet, és beült a vezető melletti ülésre. Beszélni kezdett. A rokonai, persze, egy kukkot sem értettek az egészből. A nagynéni csak beszélt, beszélt, a sofőr némán hallgatta. Nem szólt egy szót sem, csak elfordította a slusszkulcsot, és gázt adott. A rokonok se beszéltek. Rettenetesen meg voltak ijedve. Már kétszer leszállították őket a vonatról: ha nincs vízum, leszállás, fel is út, le is út. A vöröskereszt által kiállított papírra, hogy internálva voltak, meg a nagynéni meghívó levelére ügyet se vetettek. A gyerekek sírtak, féltek, hogy az egyenruhás emberek a végén még megverik őket.

A nagynéni később elmesélte, hogy mit mondott a taxisofőrnek: „ezt a hét embert most csempészték át a határon. Boszniából jönnek, elűzték őket az otthonukból. Kérem, ne a rendőrségre vigyen minket!" Amikor megérkeztek, a sofőr kiszállt, és odament a másik autóhoz. Megnézte a többieket is, és szerencsés boldogulást kívánt nekik.

Marina Aschenbach

Freitag, 26 (1993. június 25).

Ádám Péter fordítása

LIBER
— európai könyvszemle —

Főszerkesztő: Pierre Bourdieu
Koordináló szerkesztő:
Rosine Christin
College de France
52, rue du Cardinal Lemoine
75 005 Paris, France
A magyar változat
szerkesztésében
részt vettek:
Rényi Ágnes és Széky János

Fejgépem mely járatokban van

Elhullanak a Nagy Viccek, elszáradnak, elszíneződnek és berothadnak, finspongi (ős) barátom feje is kezd vészesen az az apjáéra ütni, ez pedig már jó tizenvalahány éve tűnt fel először fájdalmasan nekem, arra is emlékszem, hogy hol: lejöve a hegyről, kiérvén a hegyi erdőből hajnalra, a vasút mellett; utána nyomban megvizsgáltam az Egyenlőségben a magamét: apám tekintetéből semmi, az anyai (keserű, keservesen szanaszét-égnek álló) ág-bogasból annál több vonás; nem hozom elő most már a (diesel) vonat-(diesel) cet párhuzamunkat, a szapora emberanyag tajtékozását akkori horizontunkon. Akkor én az egészet hangjáték-tájnak néztem dominánsan. A hegyet is csak azért másztuk meg *szerrel,* mert én ódzkodtam (féltem?) a direktbe hangjáték-csinálástól, gondba estem a szólalás s hallgatás egyidejű feladatától, hogy ha azt mondom, valószínűleg: „Azon töröm a fejem...", úgy *azon* azonnal rapityára is törhetek, nem szólva arról, ha mindjárt elsőre *rapityát* mondok... Most azonban, a minap, terápiás pingpongcsata közben, hátulról kaptam el az (ős)-barátom fejét, hogy kezdi a saját színe-formáját elveszíteni, s nálam is hátul, a tarkócsontok tájékán dúlja-rakosgatja téli fészkét a fájdalom. És ha szeretek is! meg nem is! ily dallamosan szólni... Hallom: a dal — minden; de még több mindent hallok ellene szólni... (Most pl. mind a tíz hideg ujjam — mintha a vérem húzódnék bizonyos dolgok tollba-gépbe mondásától; tíz kicsi dudás; tíz dugasz stb.) A fekete telefonokat mind másodmagamtól kapom, vagy Burns Kockadoktornőjétől (a k-t magam lopom bele s a végéhez a nő-t, 1. Kocadoktor és a halál, for. Kálnoky László, inkább lágyítás, semmint keményítés végett).

Lágy-barnás árnyékban a döglött egér farka (ezért kellett új bekezdést nyitnom?), a döglött egér farka Noémi ÁRNYÉK/FÉNY prospektusán, Fekete softomra kaptam viszonzásul; balról csöppen bele az egér a sollux (túlvilági) fénybe, a fénysáv, mint egy palló (Finspang!), gyaloghíd vág keresztül a lágy-barnás színen, s ugyan a kis tetem megtorpantnak látszik, az orra lágy rózsaszíne és rezge drótszőrrovátkái (grafika) azt sejtetik, hogy még szimatol.

Elvont (absztrakt) kockasajtot, vagy mit. Mit mond Yárványyügyi (Márványyügyi) szakértőm?... Netán, hogy nem is kéne őt (mármint az egeret) halva látnom?... félve csak, esetleg?... Félve-halva?!... Mely egyre erősödvén, én félelmemben mindig feltámadok, holott semmit nem hiszek benne megrögzötten, kezdetemtől fogva nevetnem kell mindenféle feliratokon, a rázkódásban meg, ugye, szétzilálódnak, elaprózódnak a körvonalak. Elaprózom, felparcellázom a túlvilágot; ez a földi munkám. Egyszerre Kockadoktornő is, másodmagam is elveszíti az életi (versben ez, a totálrím okán, pont fordítva megy: „Villognak ám maguk közt az élek.") — Noémi filcjegyzeti azonban már inkább *kíméletlenek*; kimondják már-már, hogy semmi sem fix. Anyai ág-bogom felől érezhetem magam csaknem-érintettnek. (Ős)barátom zuhogó november eleji esőben kelt visszaútra Finspangba (36 óra együttős buszozás!), először a szülői otthonából (*Albán szállónk* külön-szárnyépülete) hívott, én a tus alól üzentem, hogy hívjon később, a második, harmadik s végül a negyedik telefonját már a féláron vásárolt Van Gogh-albumomba temetkezve hallgattam, kiváltképpen az 1890 júliusában festett Esős tájkép hatása alá (temetkezve), ő pedig, a barátom, a buszpályaudvar tetőzete alatt nemigen tudta nyilván, hogy mit is mondhat még nekem a telefonba.

Solymás(! — mióta késői pingpong-mulatozásunk gyülemlő negatív visszhangja kínos kisebbségbe szorítja őt a solymásziakkal szemben...), Solymás barátom mesélte másnap, menetrendi pingpong-esténken, hogy (ős)barátom, az (ős)barátom apja és ő, a nemzeközi buszpályaudvaron, hogy közben hátha majd én is befutok pár darab finspangi könyvespolcra valóval, miközben nekem, a Van Gogh-albumot búján, valósággal rángatózott a szívem a „szakadó tájkép" keltette gyönyörérzéstől. Solymás barátom mégsem ítélt el az élveteg mulasztásomért, csupán azon csodálkozott továbbra is, azt nem foghatja fel, mondta, hogy az (ős)barátom miért invitálta őt mindahányszor a telefonhoz, miért akarta őt is beszéltetni velem, amikor pedig mi ugye már másnap (köz-ős barátunk a 36 órás buszon még) itt melegíthetünk újfent együtt a pingpong-asztalnál. Vagy másfél méterrel bedolgozottan a földszint alá, sportos Beckett-felállás, mert az eredeti (*Albán szállóbeli*, -kori) beckettezést pénzért sem erőltetném most már -Krapp, teszem, a pingpongasztalfőnél?!... Ó, azok a hegyszeres tekercsévek!?... Rosszul, gyűrötten emlékszem reájuk, arra ám jól, hogy már akkor sem szerettem bemelegíteni, bedobni, miahogy-jön („s kifúj"), papírhőmérsékleten... Kreppen... Valamint az Ostromba zárt tizenhárom év sem vitt rá a vicceket fölvezetnem („Ostromba vicc!"?); könyvespolcom az asztal fölött pár sor pozdorjalemez, egyszersmind világításállványom, egy két lemez „préséből" előremeredt „árva faléc" — ezen a lécen általvetett s hozzá-(sic!) szigszalagolt vezetékről lógó solluxszal infráztattam a fejem, láttamozta fejgépem papíroskörletemet; szóltak egymásra az üres, továbbá egyre-másra a mellékügyeres hangjáték-tájak... Merészelhettem tehát váltig a visszakérdezésre tolni el a hangsúlyt: „Na, és a világ föl lett így vezetve akárki által?!"...

És most, *ezáltal egyszerre*, nagyon ide vág, hogy a solluxot III. Krapp barátom adta az Ostromba kölcsön, a vak apja égőgyűjteményéből halászta el nekem, nálamnál líraibb (átadóbb) alkat, már amennyivel (nem oly sokkal) kevésbé anarchista lelkületű; de sokat dunsztolódtunk együtt (nemzeti) posztszcéniumokban. Míg ki nem lettünk rugdalva „szubverzív (nép)művészetellenes nézeteinkért". De nehéz is erről a szakaszról beszélnem. Sűrű szerep (ez is az, is pl.)... Krapp mint önkéntes dalhiányközvetítő... Krapp és másodmagam... (tarkóm tüzel, ujjaim lefagynak). Mekkora kockázattal fedeztem fel egy nap az Ostromban Van Gogh-kávézónkat! (azóta kávézom csakis szóban); s most Krapp is immár mint magánzó festékügynök, keresi a kávéra, cigarettára valót, mely utóbbit persze én sem csak szóban szívom. Különben is, jóval többet szívok szó nélkül, mint szóban, Kockadoktornőm (ezt úgyahogy megdaloltam) DUNHILL-t szív, ám bele nem szól a telefonba, mire én azonnal Burns-földeket látok Van Gogh-örvénylésben. És utána olvasom, hogy kedves dudásunk is 37 évesen nézett el odaátra, s hogy „gyenge testalkatú", tehát „nem ház fiatalkora volt", Shakespeare-t, Miltont, Macphersont (Osszián-énekei) stb. olvasott", „közben földmérést is tanult", majd „az útiköltséget (Jamaicába!) egy verseskönyv kiadásával igyekezett megszerezni", (mellyel) „azonnali erkölcsi és anyagi sikert aratott." Olvasom tovább még, hogy dudált még tovább mint farmer és finánc Ellislanden, majd Dumfriesben mint vámhivatalnok. Képeknél igen, hangjátékoknál nem kiáltozom közbe, az örvénylésnek a finánclába is csak úgy áll ellent, hogy hosszabban tart a parázs a kiálló feketén, Földmérőnk észjárása szerint: mintha nyújthatna valamit a védelem a lehullás időtartamán... Ez — minden. Másodmagamnál, mint már megírtam, a szarvasbogár-kép körül néhány kicsinyített repró (napraforgók, szék, önportré, éjszakai kávéház, cipők stb.) szerepelt felszurkálva a rafiaszőnyegen, míg ennek, az Auvers-i hosszas-madaras-szakadásnak a szabad magánmását én kb. egy éve, müncheni barátom nyolcadik emeleti ablakában állva néztem (1. Gyászmunka). Majdnem másfél évszakkal túl a Van Gogh által rögzített, ill. az őt rögzítő aratásidőn... Ó, hát csaknem azt kívánnám hinni, hogy a dallam ily egyszerű — egyszeri időkülönbözetekre játszik...!? s hogy közben a rím (mi kit illet) szárazon, feketén és-így tovább is elvan...? Nézem Noémi ÁRNYÉK/FÉNY prospektusát (ős)barátom finspangi bekötőútja mellett; szép vicc, hogy ez utóbbin az egérút szürkében mutat; s ezentúl még jól aláfest neki a rózsaszínes motorháztető is; viszont elmondásból tudom, hogy az egér egy kiszáradt kút fenekén lett (döglött?) meg, Noémi képén a fénysáv azon húz át, az árnyék pedig (akkor!) a gyűrűzetre utal... Ezt nehogy elkenjem, egyelőre megmaradok a *hangfogó-játék*nál.

El Kazovszkij rajza

Mán Jáno

BATA IMRE:

Egy hajdani disputáról

1942 nyarán Márai Sándor megírta és közreadta emlékezetes Röpiratát a nemzetnevelés ügyében. Emlékezetes volt ez az írás azért is, mert éppen Márai írta, meg azért is, mert Kodolányi János kritikát írt róla. De akármilyen emlékezetes is ez a disputa, maradna az idő egyik zárványában, hogyha az elmúlt évben — 1993-ban — nem adja ki a pozsonyi *Kalligram Kiadó* Márai Röpiratát, merthogy azt nagyon aktuálisnak érezhette, s mert Márait, a kassai polgárt és írót annyira a magáénak érzi a fiatal szlovákiai magyar irodalom, amelyiknek a Kalligram a kiadója. Ám még ez sem tudná a múltból elevenen maivá idézni a Röpiratot, hogyha a *Kortárs* ez idei első számában meg nem jelenik Kodolányi János vitairata is, a *Márai és a kultúra*.

E két megjelenés annyira beszédessé teszi a helyzetet, hogy érdemes lesz azt reflektálnunk. Ha már a Kalligram révén kezünk ügyébe került Márai Röpirata, talán érthető az is, hogy mások viszont Kodolányi vitairatát is olvasni, olvastatni kívánják, hiszen a világ így lesz kerek, s igaza van a *Kortárs* rovatvezetőjének, ez egy olyan vita, amelyik mintája lehet mai vitáknak is, hiszen két jelentős ember olyan megütközése, ami egyáltalán nem alantas módon történik. Hogyha a Kortárs ezt akarta példázni — és vitathatatlanul ezt akarta —, akkor legföljebb a rovatvezető bevezető szavaihoz kell egy apró — filológiai — megjegyzést fűznünk.

Kodolányi vitairata nemcsak az emlékezetes *Zárt tárgyalás* című gyűjteményben jelent meg 1948-ban, de olvasható a Magyar Csillag 1942. évfolyamának december tizenötödiki számában is, mégpedig éppúgy a lapszám élén, mint most a *Kortárs*ban, csak más címmel — *Néhány megjegyzés Márai röpiratához* —, de változatlanul ugyanazon szöveggel, mint az 1943-as megjelenésű Zárt tárgyalás című gyűjteményben, *Márai és a kultúra* címen.

Ezt a filológiai tényt azonban egyáltalán nem öncéllal említem meg. Inkább azért, mert szeretném fölvilágosítani a *Kortárs* olvasóit — és rovatvezetőjét is —, hogy a *Zárt tárgyalást* nem azért kobozták el, zúzták be a negyvenes évek végén, mert benne olvasható a *Márai és a kultúra*, hanem azért, mert a címadó írás valóban keményen érintette a fordulat éve tájékán a kommunista hatalmat. Ez a remek szatíra ugyanis azt állította, hogy fasisztáék és bolsevisták: egyik tizenkilenc, másik egy híján húsz. Ráadásul maga a *Zárt tárgyalás* formája megjósolta az úgynevezett koncepciós vagy konstruált perek szerkezetét. Azt mondhatom tehát, hogy a *Kortárs* nyugodtan közreadhatná a *Zárt tárgyalást* is valamelyik következő számában.

De ha már benne vagyunk, világosítsuk föl az olvasót a Márai–Kodolányi vita hátteréről is. Valóban, miért is írta meg vitairatát Kodolányi, vagyis milyen volt ennek a két jeles szerzőnek a viszonya 1942-ben, 1943-ban? Az ugyan nyilvánvaló, hogy míg Márai az urbánus oldalon volt, addig Kodolányi János a népi írók közé tartozott, s negyvenkettő-negyvenháromban pedig éppen a „harmadik oldal" szenvedélyes híve. Ám azt se szabad elfelejtenünk, hogy az 1943. május tizenötödikén közreadott *Együttes vallomás* című nyilatkozatot alárta Márai is, Kodolányi is. Valahány aláírója e dokumentumnak, íme: *Illés Endre, Illyés Gyula, Kodolányi János, Márai Sándor, Tamási Áron, Veres Péter, Zilahy Lajos*. Igaz ugyan, hogy Kodolányi később igen mostohán kezeli például Zilahyt, s az is igaz, hogy épp negyvenkettőben nem éppen barátságosan szól a *máraizmusról*, ennek azonban megvan a közvetlen kiváltó oka. Nem Márait és nem Kosztolányit bírálja Kodolányi, hanem azt az általa sznobnak minősített irodalmi urbanizmust, amely nevezett írókat csak ajnározni tudja, miközben mélyen megveti a népieket. Egészen konkrétan egy Márai-méltatásról beszél Kodolányi, a *Kassai őrjárat*ért lelkendező Bóka Lászlót marasztalja el, aki — név nélkül ugyan — Kodolányi írásairól szól méltatlanul. És van Kodolányi írásaiban olyan hely is, ahol kifejezi a distanciát, más Kosztolányi és Márai, mint a lelkes sznobok, akik ezeket a szerzőket ajnározzák.

De Márai nem is reflektál Kodolányi vitairatára. Naplójában egyetlen passzust találunk, amelyik a Röpirat fogadtatására vonatkozik, a *Napló* negyvenhárom-negyvennégyes kötetében található: íme: *„Talán eljön az idő, mikor Magyarországon is megértik, mit akartam a Röpirattal, mely miatt a totalitarius eszmékkel kacérkodó nyilasok majdnem agyonvertek. Azt akartam mondani, hogy Magyarország is csak a minőség igényével élhet és maradhat fenn az új Európában; nincs módunk középszerűnek lenni. De mennyire fájt ez itten az érdekszövetkezeteknk, melyek oly mohón profitáltak a középszerűségből!"* Mit mondjak, ez egyáltalán nem Kodolányira vonatkozott!

Az viszont nyilvánvaló, hogy Márai és Kodolányi egyáltalán nem egyformán gondolkoztak a kultúráról. És nem is annyira Márai felfogása az érdekes itt, hanem a Kodolányié. Mind a ketten a magyarság megmaradásáért aggódtak, ami abban a helyzetben teljesen érthető. A közvetlen veszély a német imperializmus, s már a harmincas évektől kezdve az volt. A két szerző aggódása mögött a félelemre látni. Ebből a félelemből lehet megérteni, hogy Márai Sándor Röpiratát megírta. De ha Márai Röpiratát olvassuk, abban egy racionális elképzelés kibontakozását tapasztalhatjuk. A *mit kell tenni ebben a helyzetben?* kérdésre kísérli meg a maga válaszát a Röpirat szerzője. Kodolányi viszont a félelem diktandójára egy egészen sajátos kultúra-elképzelés jegyében vitatkozik Máraival. S ennek az elképzelésnek a természetéről és eredetéről érdemes néhány szót szólani.

Van a kitűnő Vatai Lászlónak, aki Adyról is remek monográfiát írt, van neki egy kiváló munkája, *A szubjektív életérzés filozófiája*. Kodolányi ennek a munkának a bevallott inspirációjára gondolta el a kultúrát, s veti el az autonóm ember eszméjét, ami viszont a polgári liberális gondolkodás egy evidenciája. Márai voltaképpen az autonóm ember optikájából fogalmazza Röpiratát, Kodolányi viszont ezt az optikát utasítja el, midőn az autonóm embert „korlátlan", *nem függő* embernek minősíti. A korlátlan, a gátlástalan embert utasítja el Kodolányi, mikor a saját kultúra-elképzelését fogalmazza. Azt írja: *„Az emberi lélek a tudattalan létezés és a transzcendens létezés között lévő feszültség szenvedését a transzcendens világ jelképrendszerében (szimbólumaiban) oldja fel. Ez a jelképrendszer a kultúra."*

Hogy Márai egészen másról beszél a Röpiratában, mint amivel Kodolányi vitatkozik, azon most nem szükséges fönnakadnunk. Márai ugyanis Ortega szellemében magyarázza azt a helyzetet, amit a tizenkilencedik század *occidentalis civilizációja* tett lehetővé: a huszadik századi tömegember csak élni akart avval a civilizációval, amit maga nem volt képes működtetni. Kodolányi viszont arról beszél, hogy a kultúra, mint ősi jelképrendszer bomlik, felbomlik. *„A transzcendens jelképrendszer bomlását éppen azok a természettudományos kutatások okozták, amelyeket Márai és sokan mások mint occidentális kultúrát emlegetnek. A bomlás kezdete valahol Bacon körül keresendő, az empirizmusban. A természettudomány megölte a szimbólumot, a csodát. Megölte a transzcendens létezés jelképi tükröződését. Megölte a hitet."* Csak mellékesen jegyzem meg, hogy Márai Röpiratában ez a szintagma — *occidentális kultúra* — nem szerepel, s maga Márai is különbséget tesz civilizáció és kultúra között. Kodolányinak alkalom Márai szövege arra, hogy a maga elképzeléseit előadja, de közben egyáltalán nem bántja meg Márait, mert végre is az alapeszmével teljesen azonosul: *a magyarság föladata most — megmaradni*. Két felfogás jut szóhoz ebben a disputában, ami úgy fogalmazható meg, hogy a félelem kétféle reakciót vált ki. Márai a föladatra koncentrál, ha a megmaradásról van szó, Kodolányi félelme viszont az egész újkori civilizációval szembeni kiállásra ösztönöz. De hát maga Kodolányi segít megfogalmazni, miben különbözik az ő felfogása.

„Márai kultúrahordozó rétegnek tekinti a polgárságot, noha súlyosan megrója híg kulturájáért. Én az elmondottak alapján nem tekintem a polgárságot kultúrahordozó rétegnek, hiszen a nyugat-európai autonóm ember civilizációjának képviselője, szimbólumteremtő képessége elsorvadt, transzcendens szimbólumrendszere elsősorban neki nincs." Karácsony Sándorra támaszkodik: *„Magyar, aki magyar jelképrendszerben gondolkodik"* — vallja Karácsony nyomán, és Lükő Gábornak *A magyar lélek formái* című munkájára hivatkozik. A magyarság megmaradásának az a mélyen szilárd jelképrendszer a garanciája, amiről nem sok fogalma van Kodolányi szerint a polgárnak.

Márai felfogása kultúráról, műveltségről és civilizációról az autonóm emberből indul ki. Így beszél occidentális civilizációról is, occidentális műveltségről is, de még véletlenül sem occidentális kultúráról. A kultúra szerinte szintézis, s nem tévesztendő össze magával a civilizációval. Félelmét racionalizálja, amikor a nemzetnevelés ügyében elmélkedik. Kodolányi viszont éppen az autonóm embert utasítja el, mint *nem függő* embert, ezzel szemben a kultúrában részes embert a tudattalanja révén, kollektív lényként, transzcendens függőként ábrázolja s a kultúrát szimbólumrendszernek mutatja be. S a legkevésbé a polgárra hagyatkozik, mikor erről a kultúráról beszél. Amiben Máraival Kodolányi egyetért: *„a magyarság feladata: megmaradni!"*

Márai valamiféle cselekvésprogrammal áll elő e megmaradás érdekében. S lehet, hogy ezzel nem lehet igazán hatékony. A minőség jegyében beszél, de Kodolányi szerint ha horizontja van is, vertikális mélysége — semmi. Márpedig kultúra vertikalitás híján elképzelhetetlen. A ő vertikalizmusa a mítoszig hatol, s a hitre meg a csodára hivatkozik. Ebből következik nemzettel kapcsolatos elképzelése is. Márai inkább a ráció jegyében gondolja el a nemzetnevelést, de nem föltétlenül tagadja az irrációt, hiszen az nem ellentéte a rációnak, hanem bináris oppozíciós párja, ellentétben az antirációval. Márai felfogása racionális és gyakorlatias, a Kodolányi-féle felfogás romantikus és nemzetkarakterológia jegyében fogant. Mind a ketten a kulturális krízisre, tágabban az egyetemes válságra reagálnak, de Kodolányi félelme áthatóbb, Márai pedig uralkodni próbál félelmén.

Mit véljünk ma e disputáról végül, hiszen a magyarság megmaradt, megmaradt az utóbbi fél évszázad minden nyomorúsága ellenében. Az írói figyelmeztetést ez azonban nem teszi fölöslegessé. Ma is érvényes: „a magyarság föladata: megmaradni!" Más kérdés, hogyan kell ma gondolkoznunk kultúráról és civilizációról, autonóm és függő emberről, a kultúráról, mint szintézisről vagy szimbólumrendszerről, a polgárról és a minőségről. S mindezt nem spórolhatjuk meg azzal, hogy kiástuk az idő egyik zárványából Kodolányi emlékezetes kritikáját Márai Röpiratáról, de azzal sem, hogyha magát Márait emeljük tekintetünk elé. A mi dolgunk inkább itt kezdődnék.

El Kazovszkij rajza

MOLNÁR MIKLÓS:

Nekrofil szentképcsarnok

Jámbor Erik bináris oppozíciója

Erich Fromm *nekrofil* és *biofil*, halálpárti és életszerető jellemvonásokról és orientációról beszél, a holthoz, az élettelenhez való vonzódásról, illetve elevenségre, életörömre, növekedésre, kibontakozásra és kibontakoztatásra törekvő mentalitásról. Teljes társadalmak, sőt korszakok alaptendenciája lehet nekrofil; hivatalok, bürokrácia, államgépezet, pártokban való gondolkodás; a termelés növelése, a „javak" halmozása — ezek mind nekrofil értékek.

Mintha csak Mózesnak az engedetlenekre bocsátott átkai teljesültek volna rajtunk: „a földnek utolsó részéről" jött „vad tekintetű" nép „nem kímélte az öreget, és nem kegyelmezett a gyermeknek sem", „megette állataink ivadékát és termőföldünk gyümölcsét, nem hagyott semmit gabonánkból, mustunkból és olajunkból, teheneink elléséből és juhaink szaporulatából", „ostrom alá vette minden városunkat"... 1945-ben a hadak urának ránk küldött dögvészragasztói halálelvű társadalomnak ágyaztak meg a pusztítás romjain. Az idetelepített bolsevik zubbonytársadalom erőszakos eszmerendszere, dögkeselyűpolitikája, teljes működése nekrofil jellegű volt: gépies, bürokratikus, agyonszabályozott — velejéig életellenes. A legsúlyosabb átkok is beteljesültek rajtunk: „szolgáltunk fának és kőnek"; „megettük testünk gyümölcsét, fiainknak és leányainknak húsát".

Nemzedékek családtörténetei játszódtak és játszódnak le a halál, a pusztítás vonzásában. A dögelvű államban a gyermeknevelés, a közoktatás, az „igazságszolgáltatás" malmai is nekrofil kottára őrölnek. A törvények, az intézmények nem az élet serkentését, a bizalom, az együttműködés, a gyöngéd gondoskodás, a szeretet, az intuíció kibontakozását szolgálják, hanem a beidomítást, a lélekrombolást, a viszályt, a másodlagos én rákossá duzzasztását.

Egy nekrofil família — sok közül

Prebjancsuk Lázár gyermekként a Kárpátok tövéből űződött a Trianon utáni csonkultságba; román, székely és ukrán ősök magyarrá pácolódott ivadéka. Gyökeret vernie a rázúduló sokszoros hontalanságban nem lehetett. A hivatásos katonatiszti pálya az azonosulás, a hazatalálás reményével kecsegtette, a kuszaságban rendet, fegyelmet, beláthatóságot ígért. (Mily végzetes bökkenő, hogy a „hivatásos" katona és a bérgyilkos közt gyakran csak fokozati a különbség!) A második „világháborútól" szovjetföldi hadjáratok és hadifogság formájában jussolt. Olyan tanpályákra kényszerült, hogy a *hétköznapi nekrofília* szinte genetikai mélységekbe ivódott benne. Teljes életére megfélemlítve és bedresszírozva került haza az éppen bolse ik vérátömlesztést elszenvedő, tompa, zsibbadt fájdalomba fagyott Magyarországra.

Prebjancsuk Lázár gyógyíthatatlan lágerkórral sújtottan tér meg honába. *Per definitionem* retteg — mint körülötte milliók. Teljes további életét szigorú kényszerreguláknak rendeli alá (ezek az ő mankói), s reguláit a hozzá tartozókra is ráerőszakolja. Még hajlékát is ott „választja" meg (pl. szanatóriumban), ahol szögesdrót kerítésen belül élhet; később a szovjet megszállók kaszárnyáinak tövében vásárol városi lakást. Géhás tiszt volt, az is marad inaszakadtáig. Beszerez, elraktároz, felhalmoz, leltároz, könyvel, iktat — aprólékos szolgálati rendszabályok szerint.

Alaposan *benne van a korban*, amikor megnősül: szintúgy kevert (magyar-osztrák-zsidó-szlovák) származású, tétova, bébilelkületű, neurózisával nemesi kutyabőrként kérkedő vászoncselédet vesz feleségül, s módszeresen elnyomja benne mindazt, ami valamennyire is eleven vagy nőiesen többértékű.

Érik a jövendő

1956 őszén leánygyermekük születik. Prebjancsuk megtiltja feleségének, hogy teljes odafordulással gondozza a kisdedet; az asszony kénytelen egész nap a „lágerparancsnokságon" (a szanatóriumban) dolgozni, az újszülöttet napközben magára hagyják, vagy falubeli (sváb) lányok gondjára bízzák. Az anyáról szinte leamputálódik gyermeke. Csoda-e, ha lánya alig megoldható konfliktusba kerül majd saját nőiességével, vagy hogyha — más választása nem lévén — anyja ellenében rigorózus atyjával azonosul?

Természetes viselkedését állandóan büntetik, anyja suttyomban évezredek sűrített patológiáját csepegteti a lelkébe. Kialakul benne a halál és a pusztulás iránti vonzalom, a rombolás vágya, az önutálat, szorongása a többiektől, rettegése kutyáktól, kígyóktól — voltaképp magától az élettől. Megtanul hazudni, leplezni, elfojtani, áthárítani — vagyis beavatódni a Duna-táj kollektív hamistudatába, paranoiájába, viselkedésbénító görcseibe („szocializálódik").

Gyermekkori fényképek. A szemében iszonyodás, az ajkán keserűség. Valamennyi képen mellette vagy mögötte komorlik az Apa: mélakóros illemhelytartó, bizalmatlan főcenzor, aki belső igazodáskényszerből, hivatásbeli feladatként teljesíti a nekrofil hatalom élettilalmazó parancsait.

Még egy leányuk születik: ő is kénytelen agresszív, zavart identitású, örömtelen lénnyé formálódni ebben a világrésznyi antifamíliában, ahol ismeretlen a szívből fakadó öröm, a gyöngyöző kacagás, legföljebb érdesen röhögni szokás, de inkább csak vigyorognak, azt is ritkán. Csordultig van mindenki lelkifurdalással. Szégyellik testüket-lelküket.

Mihelyt a két leány felserdül, a maga módján mindegyik megpróbál kimenekülni a családi bugyorból. (Sejlik egérút, színleg legalább.) A kisebb Norvégiába megy férjhez („elhálatlan" névházasságba), az idősebb csak albérletbe szökik. Apja emiatt „kitagadja", évekig — bocsánatért esdő megtéréséig — duzzog, nevének említését is megtiltja.

Az idősebb lány életében az apai kötelékek eloldhatatlanok. Megveti anyját és retteg tőle; apjával kettesben leleményesen, úgyszólván bűnszövetkezetben irtják a szerencsétlen Debilkét. Szégyellik idétlenségéért, ráfogott csúnyaságáért, hebrencs agyáért, örökös locsogásáért. Szinte dugdossák a világ elől. Debilke menekülésének egyedüli formája: a hivatásos betegeskedés. Ápolónőként temérdek nyavalya tüneteit tanulja ki, mesterien produkálja valamennyit. Gyorsan rájön, hogy így a család minden tagját sakkban tudja tartani. Egész felnőtt életében (e hosszúra nyúló, boldogtalan csecsemőségben) mázsaszám nyeli a dilibogyót s mindenféle orvosságot.

Századok uszításai szorongatják őket. A Prebjancsuk család élete teljes zártságban, rengeteg tabu, fojtott feszültségek közepette zajlik, vagy inkább csak pang. Ki-ki körkörösen gyűlöli a másik (vagy a maga) labanc/oláh/magyar/zsidó/tót mivoltát.

Pang a nemzet. Tengernyi szenvedésre kijelöltek, szűkölve didergünk az átvilágítatlan sötétségben. Mintha soha nem történne semmi. Badarságokon marakodunk végeérhetetlenül. Szétmállik minden, amikhez csak hozzáérünk. Egymásra tapadás, zsarolás, kiszolgáltatottság, lelki erőszak, megfélemlítés, gyötrődés, monotónia, penész. Végzetesen egymásra utalva, vakon tapogatózunk az irgalom világossága felé.

Egy ikon

Frida, az idősebbik lány életpályája zilált, hisztérikus, irányát nem lelő. Menhelyi gyermekek felügyelőnője: ez szinte ugyanaz az egzaltált, eszelős közeg, mint a családi otthoné. Férfiakkal ha kikezd, nem megerősítést, inkább pusztulást keres. Nehezére esik adnia, önmagát elosztania, feloldódnia.

Az *ikon*, melyen kimerevítetten jelenik meg az egész família szenvedéstörténete:

egy szakrális helyszín,
egy szentségtörés —
és egy fényképsorozat.

Egy középkori falusi templom restaurálásán történik, hogy a munkálatokat irányító főrestaurátor kötéllel hurkolja fel Frida pucér testét a templom magasába, a mennyezet gerendáihoz. A kikötözés húsba vágó és feszes, a lány mozdítani se bírja tagjait.

Egyazon vágy két arculata: Frida hevesen vágyakozik, hogy végre érezze — *van*, de mert lennie annyi, mint bűnhődni — egyúttal tehát megsemmisülni is szeretne. Ekképp kikötözve ingerelteti-gyötreti magát férfitársával. Fontos az is, hogy mindez fényképeken örökíttessék meg. *Az, hogy van, nem elég: erről folyamatosan dokumentumok kellenek.* Kölcsönössé válik az erotikus álcájú kínzás; egyre újabb képek készülnek. Frida így és itt, ebben a burgenlandi templomban jut élete leghatalmasabb élményéhez, teljes önkifejeződéshez — egyszersmind orgazmushoz.

Naplójának legelső lapjára önmagának felfeszített képét ragasztja be. E vergődésben, gyászban, önmarcangolásban fogant diáriumból, bár az őrületig túlteng benne a tákolt énecske kényszeres fecsegése, olykor a szentség közelléte is kisugároz. Mindig a közelsége csupán, mert a külsőleges keresztrefeszülést — még ha, mint Fridáé, áldozatul történik is sokakért, megöltek millióiért — valóságos megváltás, belső regneráció nem követheti. Az „egyetemes megváltás" (mitől is?) soha nem valósul meg, Mária fiának sem sikerült.

(Állíthatnánk-e, akár csak „tréfaként", hogy az Auschwitzben elgázosítottak, vagy a magyar Auschwitz ötmillió elkapartja *meg voltak váltva*?)

(A szadomazochizmust az ruházza fel szakrális jelleggel, hogy Jézus felfeszítése iránti irigység érzik ki belőle.)

(A kereszténység, sőt Jézus érdekében senki nem tett többet Mohamed prófétánál, aki kategorikusan tagadta a keresztfán elkövetett — blaszfemikus és kulisszahasogató — istenfiúi öngyilkosság tényét.)

Abortált nők ölelése

Frida teherbe esik, magzatát — megint ikonikus körülmények között (újabb „rendszerkonform" áldozat) — „elveteti".

Elveteti: eufemisztikus kifejezése ez annak, hogy ő is leküld egy megölt magzatot az ötmillió elemésztett embrió magyar Hádeszébe. Az itt élők többsége elölt magzatok testvéreként olyan anyaméhben kénytelen a megszületésig kifejlődni s lakozni, ahol totális háborút *viseltek és nyertek meg* az emberiség ellen; ez jóvátehetetlenül ráíródik arcra-lélekre. (Országunk „kultúrája" legnagyobbrészt erről való feledkezés és feledkeztetés.)

Irdatlan karma: ha tapogatózunk vakon, még déli verőfényben is: *ettől*. Az asszonyi méhek elölt gyümölcseinek szüntelen utóízét nem tudja kiköpni a szánk. Keserű minden szeretkezés.

Lehetséges-e a magyar Hadészt elfedő halálkártya fölött szívből örvendeni, gyöngyözően kacagni, ráhangolódni a teljességre, boldogan ölelkezni? A kötelező magzatbeszolgáltatáson átesett nő lehet-e itthon, kínálhat-e otthont a világban, ha öléből többé nem a lét éltető nedve, a yin nektárja, hanem a megfeketedett lélek pakurája, fáradt gépolaj, maró váladékok gyönyörtelen bugyogása fakad?

A majom meg a cseresznye

A majom cseresznyeszemet pillant meg egy üvegkancsóban, és mohón rákívánkozik. Bedugja kezét a kancsó nyakán, és markába szorítja a cseresznyét. Ám bárhogyan próbálkozik is, összeszorított öklét nem sikerül kihúznia. Egyszer csak ott terem a vadász, aki a kelepcét állította. A majmot tehetetlenné bénítja a kancsó, elfutni nem bír, tehát foglyul esik. „De legalább a cseresznye az enyém!" — gondolja magában. Ebben a pillanatban a vadász hatalmasat sóz a könyökére; mancsa nyomban szétnyílik, és kicsusszan a kancsóból. Lám, a vadászé most minden: a gyümölcs, a kancsó meg a majom egyaránt.

Peregrináció a világ káprázatai között

Hatóságilag előírt, úgyszólván tehát honleányi kötelességérzetből — de talán rejtett eugenikai megfontolásból is — lerótt, az egész „felvilágosodott" civilizáció cinkosságával elkövetett magzatgyilkossága után Fridának majd harmincévesen sikerül végre férjhez mennie (volt már egypár erőszakolt, kínosan meghiúsuló próbálkozása). Látszólag a szüleitől menekül. Kiderül nemsokára: éppen házassága révén muszáj visszacsapódnia a szülői miliőbe, a családi viselkedésmintákhoz.

Frida hónapról hónapra „teherbe esik". Léggömbterhességei sorban szétpukkannak, egyszer aztán tényleg megfogan. Várandóssága alatt a teljes családi viselkedésrepertoárt eljátssza. A szerepkészlet leginkább standard darabja a kiprovokált válsághelyzetekben való pánikba esés, majd az azonnali szökés, mindegy, hogy hova — bárhova. (De mert a helyzet, nemcsak az övé, mindig „válságos", a világ legtermészetesebb dolga, hogy Frida is menekülni próbál.)

Méhében négy hónapos a magzat, amikor Frida Norvégiába illan. Politikai menedéket próbál kérni. El- és kiutasítják, sőt hazadeportálják — haza, Nekrofíliába. Kényszerű visszahonosulása után egyre jobban retteg a szüléstől, halogatja, ameddig csak lehet, nem bízik se a szülészekben, se önmagában. Gyötri magát és a férjét (aki ezen a történeten nevenincs epizódszereplőként iszkol át, önnön karmás zsákját cipelve a hátán), örökösen ócsárol, agyarkodik, gáncsol: visszamenőleg is gyászosra és áldatlanra próbálja mázolni kettejük történetét. Apja ismét felerősödik benne.

Prebjancsuk Lázár valóságos jelenléte is egyre gyakoribb; fél a vejétől, gyűlöli, rivarizál vele. Sehogysem tud lemondani az ő Fridácskájáról. Ha tehetné, meggátolná a szülésben. Veszélyt szimatol. Olykor Debilke is megjelenik, és „besegít": számolatlanul ontja históriáit elvetélésekről, gyászos végű szülésekről, szörnyszülöttekről, rút gyermekbetegségekről.

Aztán — népmesei fordulat — szépséges leánygyermek születik. Rögtön gyarapodik a családi ikonosztáz: a nagyapává lett Prebjancsuk a kisded ágya mellett gyilkossággal fenyegeti meg az apát.

Frida látszólag megújhodik anyaságában. Szüleit csalafinta trükkökkel igyekszik távoltartani kicsinyétől. Észleli a férje és a kislánya közti organikus kapcsolatot. Féltékenyen látja, hogy gyermeke — létének cáfolhatatlan dokumentuma — nemcsak az övé. Veszekedéseket szít, hónapokon át előkészített melodramatikus nagyjelenet után elszökik hazulról; mintha rettentő magnetizmusnak engedelmeskedne, a kisgyermekkel szüleihez költözik.

Innentől valamennyiük reménytelenül csapdába gabalyodik (a cseresznye a majom markában, a majom keze a kancsóban). Frida „gyermekelhelyezési" pert indít, a kislányt még megmutatni sem hajlandó a férjének. Prebjancsuk Lázár a megerősített és elreteszelt lakótelepi lágerajtó mögül (újra övé a főparancsnoki poszt) fenyegetéseket és átkokat szór a gyermekét látni óhajtó apára.

A bíróság előtti „egyezség", melybe kénytelen-kelletlen belemegy, végleg epizódfigurává sorvasztja az apát: csak alkalmankénti szemrevételezésre marad joga és lehetősége. Le kell szoknia apaságáról, el kell tűrnie, hogy gyermeke testestül-lelkestül kiszolgáltatódjék a nekrofil famíliának. A felelős viselkedéshez szükséges cselekvési szabadsága hirtelen — akár egy álterhesség — szertefoszlik. Spermadonorként kapott statisztaszerepet ebben az útszélien démoni játszmában, s aztán már hiába tör főszerepre, szembeszegülni igyekezvén a nekrofília áradatával...

Frida a szüleihez tapasztott kislány legalizált birtokában, ügyvédi segédlettel indítja meg a válópert. Rutinos kíméletlenséggel őröli a bíróság a kerekei közé került életeket aktává, péppé, nyomorúsággá. A nekrofil jogszolgáltató gépezet — mi mást tehetne — akceptálja, sőt megpecsételi a családilag öröklött, társadalmilag kimunkált rosszat, az emberi együttműködés hiányát. A processzuson mindenki rajtaveszít. Tépetten elkullognak.

Leona

Egyetlen éves mindössze, mikor Frida a nagyszülőkhöz telepíti. Életének keretei ezentúl: Prebjancsuk Lázár regulái, szklerózisa, tompa gyűlölködése, Debilke idült szómenése, teátrálisan előadott betegségei, nagyrohamai, kórházba és szanatóriumba menekülése (csak ott érzi magát „szabadnak"). Teljes bizalmatlanság Leona iránt is: állandóan ellenőrzik, leginkább az örökös elnyomottságban tartott Debilke (végre kiéli anyaságát). Abban egyáltalán nem bízik senki, hogy a kis Leona egészséges világ egészséges emberévé fejlődhet. Betegségekre, vesztességekre, pusztulásra, halálra készítik fel. Spontaneitását beléfojtják, sőt büntetik. Unalomra, lődörgésre nevelik.

Anyja éjjel-nappal, lélegzetvételnyi szünet nélkül irányítani próbálja Leona minden tevékenységét. Otromba csetepatékat folytat Debilkével, akiből reggeltől estig ömlik a vitriolos badarság (ez is szabadságharc); veszekedéseik gyakran brutalitássá gorombulnak, a nagymama fulladásos haláljeleneteket inszceníroz; épül a magyar jövő.

Leona az egyetlen eleven élőlény a gyász, sértődöttség, bántások, hitetlenség búskomor hajlékában, e feltörhetetlenül önmagába zárt kispolgári tébolyda mumifikálódott tárgyai és lényei között. Folyamatosan roncsolódik, tekintetében ugyanaz a megfélemlítettség, mint kislánykori szülőanyjáéban. Szemének édeni csillogását fátyol fedi. Lágerlakó lesz őbelőle is.

A másfél-két éves kislány szabadságharca: Frida bárhova cipeli szeszélyei és depressziói szerint, ő mindig próbál ellépkedni, elténferdülni, tétován tapogatózva, otthont keresve. megtanítják félni, a világ csupa fenyegetés, mindenütt szorongató idegenek. Gyorsan rákap a negációra, és kezd beletanulni abba is, hogy környezetét betegségek révén befolyásolja. Kínjában (magzatgyilkos asszony gyermeke) autisztikussá válik. Az őt érő hatások, környezetének viselkedésmintái mind azt készítik elő, hogy nyomorult, zavart lelkű, emberkerülő, nekrofil lénnyé váljon ő is, akárcsak az a szubkultúra, amelybe beleszületett, s amelynek egész földrész esett martalékául. Gondoskodnak róla minden módon, hogy alapélménye ez legyen: Méhkaparékocska, az ő elölt testvérkéje, *jobban járt*.

E nekrofil országban szinte csak a méhkaparékocskák „járnak jól". Itt az áradás, az öröm, a teremtő bizonytalanság, a közvetlenség, a jelenvalóság, a kaland, az elevenség, vagyis az élet minden jelét nagyon erőszakosan elutasítják. A nekrofil tenyészet számára Leona csupán csak préda — a kínosan, végtelen lassúsággal enyésző drakulai korallzátony tápláléka.

Remény és parancs

Az ikonlétre kényszerült Leona mostanára hatévessé cseperedett. Beértek benne a vetések. Csurig fóbia, szorongás, bizalmatlanság, „kígyónyál", táplálkozási és viselkedési zavar. Működnek benne a nárcizmus harácsoló reflexei. Tekintetében mérhetetlen szomorúság, ritkán nevet, mindig szárazon, csikorogva, kényszeresen.

Frida most másféle gerendázathoz van felkötözve: *instant* önelégültséggel kufárkodó jógaszektába lépett be, és „pránatelt" belső mezőkön legelészve, könnyedén felülemelkedik sokoldalúan tönkrenevelt gyermeke százféle gondján-jaján.

Leona — a jövő anyja. Megmérhetetlen sors örököse és beteljesítője. Fogoly: a majom markáé, a kancsóé és a vadászé; a nekrofil szisztémáé, mely egyéni és közösségi történelmet egybegyúrve, sorsszerűen működik civilizációnkban.

E sorsszerű működés felfedése és meghaladása: remény, sőt szolgálati parancs; a szív munkásainak Auschwitzaink karmáját kell ledolgozniuk. „Minden hottentotta felelős minden hottentottáért" — ez kevés: mindenki felelős mindenért és mindenkiért. Az a társadalom, az a korszak, amelynek nem ez a gyakorlati erkölcse, a pusztulás erogén zónáit ingerli csupán, és folyvást halálhártyán táncol.

Prebjancsuk százados tőrkése

akkurátusan az arabeszkmintás viaszosvászonnal fedett konyhaasztal sarkán, az asztal peremével párhuzamosan, a falra merőlegesen van elhelyezve, épp a kezem ügyében. Úgy látszik, mára elvesztette karmatikus töltését. Ez az a gyilkos szerszám, amivel Prebjancsuk Lázár az újszülött Leona ágya mellett hasba akarta szúrni a vejét, felbőszülvén kérésén, hogy néhány percre kettesben szeretne maradni a feleségével meg a kislányával; később aztán — ezt kivándorlása utáni, Új-Zélandból küldött leveleiben is többször felemlíti — ahányszor csak élt bíróságilag engedélyezett láthatási jogával, és meglátogatta Leonát, Prebjancsuk Lázár mindig ezt a tőrkést szorongotva somfordált körülötte a lakótelepi panelketrecben.

Kiveszem a kést a nyers sertésből tokból. Borotvaélesre fent pengéjének hossza megvan legalább tizennyolc-húsz centi. Emberölésre igen alkalmas eszköznek látszik. Szarvasagancsból kifaragott nyelén vésett felirat: „Lázárnak, kenyeres pajtásomnak. A magyarok Istene segéljen haza minket! P. J." A fogságban faragta legkedvesebb bajtársa, ki oda is veszett; tőrkésétől Prebjancsuk százados soha egy pillanatra sem vált meg, sikerült hazamenekítenie is; nyugodtan meghámozhatom vele az almát, mondja.

Az arcokon kiheverhetetlen katasztrófák nyomai. Feszélyező rend és enyhe naftalinszag. Legalább tucatnyi ébresztőóra ketyegése hallatszik a lakás különböző részeiből, úgyhogy kissé kiabálnunk kell. Frida nemcsak almával, hanem vacsorával is megkínál: szelek a tőrkéssel egy karéj szezámmagos kenyeret, megkenem libazsírral, hersegve hatol a penge a zöldpaprika, puhán a paradicsom belsejébe. Leona az anyja széke mögül kukucskál elő — szeppenten, szótlanul. Hirtelen kibuggyan belőle: — Apu mikor jön haza? — Egyikünk sem felel, nem nézünk se rá, se egymásra.

Prebjancsuk bácsi másfél éve eltemette a feleségét, és most hármasban élnek. (Leona apjáról újabban semmi hír.)

Mert legbenső lényegünk szerint egyazon irányban sodródunk mindahányan, őbennük is — Fridában, Prebjancsuk Lázárban, kivált pedig Leonában — történnek apró, szinte észrevehetetlen elmozdulások. A mélyükben rejlő fényszilánk évről évre szemernyivel élesebben világol. (Ha elélnek ötvenezer évig, meg is világosodnak.)

Kaddis és rekviem Debilkéért

Abnormális, aggszűz, agyhelyes, agyilag zokni, anyóca, anyóka, asszonyság, azt hiszi, hogy ő hugyozta a Golf-áramot, ágybetét, állat, állatkert, átabota, baba, badar, bahó, baksi, balfácán, balfék, balfiók, balga, balgatag, balustya, bamba, banga, bangó, bangula, banya, barom, bányarém, bárcás, bárédok, bárgyú, bángó, bámészkodó, bárdolatlan, bászli, becsavarodott, bengás, beszerdes, betonfejű, bébi, béka, béna, bibasz, bibaszt, biboldó, bib-

Folytatás a 18. oldalon

El Kazovszkij rajza

Folytatás a 17. oldalról

si, bige, binda, birka, birkavári, bivaly, bliktri, blőd, boca, boderga, bódi, bódult, bogaras, bohó, bohóc, hohókás, bolond, bolondos, bolyókás, bonfordi, bónás, boszorka, boszorkány, bosztikó, bosztohó, botor, torimász, böcce, bögyös, bőr, böske, bösze, böszme, bugyuta, buggyant, bujdosó elméjű, buksi, buksi fejű, buksó, buksza, bula, bumburnyák, bumfordi, bunkó, buszla, buszma, buta, buta kés, buta ló, buta, mint a sötét éjszaka, butuj, butuli, butus, butuska, búvalbaszott, buzi, bükkfa-kolomp, cafat, cafka, candra, cápa, cefet, cica, cicus, ciki, címeres ökör, csába, csacsa, csacsi, csajbatag, csajbókos, csipisz, csirizes a tantusza, csirke, csitabota, csodabogár, csontkollekció, csórikám, csóró, csoroszlya, csoszka, csődtömeg, csőköli, csöpögős, csúszott, dafke, dajna, darabos eszű, degenerált, derde, dilibogyó, dilihopp, dilikokárda, dilinós, dilinyó, dilis, diló, dinka, dinkás, dinnye, disznó dög, dőre, durung, dzungó, egyiptomi székely, egy kabaré, egy kerékkel kevesebbje van, egy röhej, egyszálbél, együgyű, egy vicc, elbaszott, elcsábult elméjű, elfuserált, elkenődött, elmebeteg, elmegyenge, elmentek neki, elmeroggyant, elmétlen, elvarázsolt, ergellős, ergelős, ergója, ergójás, ergya, esetlen, eszefelejtett, eszeficamodott, eszefogyott, eszefordult, eszelőkös, eszelős, eszement, eszén túl van, eszeveszett, esztelen, etentók, extrém, élhetetlen, értetlen, fafej, fafejű, fajankó, fakezű, fakofferes, falábú, fapicsájú, faragatlan eszű, faszszájú, faszszopó, fasztarisznya, fataró, fatuskó, fejetlen, fejre ejtette a bába, ferde eszű, félbolond, félcédulás, félcsákó, félcsizmás, féleszű, félhangú, félkalap, félkegyelmű, félkerekű, félkerék, félmeder, félnadrág, félneder, félnederes, félnótás, félsalavári, féltürkű, filkó, fityertes eszű, flepnis, flúg, flúgos, fogós műtéttel született, fos, fosadék, franka, fura, furcsa, furcsa csont, furkó, fúrt agyas, fúrt agyú, fúrt velejű, fuser, futóbolond, futó eszű, füles, fürdős kurva, füstös agyvelejű, füves, gaborgyás, gaborja, gagyula, gajbatag, gajdeszra ment, gané, gádzsi, gádzsó, gányó, gebe, geci, geciláda, geciputtony, gejl, gendeboja, genyó, genny, gennygaluska, giliszta, girnyó, golyhó, golyós, goné, gónó, görény, gügye, gyagya, gyagyás, gyámoltalan, gyász, gyáva, gyegye-gyügye, gyengeelméjű, gyermeteg, gyetra, gyetvai, gyépés, gyogyós, gyökér, gyöngeelméjű, gyüge, gyügyü, gyüggyő, habogós, habók, habókos, hajneszes, hangos, hangyás, haszontalan, hasznavehetetlen, hazavágott, hájfejű, hányadék, három fertályos, hávànyos, herge, hernyó, hetrefüles, hetrepila, heverő, hiányzik egy kereke, hibás, hibbant, hidegvelejű, hígeszű, hígvelejű, hírbeli, hisztis, hóborkás, hóbortos, holdos, hólyag, homály, horpasz eszű, hóvízeszű, höbödi, hőbölgős, hőbölygős, hőbörödött, hőgöli, hölve, húgyagyú, hurka, hús, húsfejű, húzatott, hühü, hüle, hülye, hülyegyerek, hülye picsa, hütyü, icegböcös, idegroncs, idétlen, idióta, idomtalan, imbecillis, incifinci, indián, isten lova, isten taszította, izvíz eszű, jakhec, jámbor, jérce, jobbfajta, jófajta, jordán, jótehetetlen, kaba, kajla, kajmán, kajneszes, kalabala, kalakótya, kálik, kamuta, kamutyi, kantaír, kapa, karcsúeszű, katasztrófa, kába, kákó, kákombák, kele-kóla, kelekótya, kerge, kerge birka, kevés eszű, kétbalkezes, kétballábas, kiakadt, kiáll a kapa a hátából, kibaszott, kipurcant, kisanyám, kis csaj, kis kurva, kis picsa, kiszöktek a felső várból, kóbi, kóbor eszű, kókós, kolontos, kom, koplegyes, korcs, korpaeszű, koszlott, kótyagos, kőagyú, kőbölcsőben ringatták, köcsög, ködös eszű, könnyelmű bolond, köt(öz)ni való bolond, kreló, kretén, kuburc, kuka, kukkó, kukori, kuruc, kurva, kutyaütő, langyos, lassú, lábfej, léhás, léhűtő, lelombozódott, lerobbant, lestrapált, liba, lidérc, lidérces, lim, liphec, lipi, ló, lófej, lóg egy deszkája, ló nézett ki a gyerekszobája ablakán, lotyó, lőcsértes, lőcsmanci, lökött, luca, lúd, lugnya, lutyakos, luvnya, lühü, lüke, lüttyő, lyukaskezű, maca, macerás, macska, madár, mafla, majla, majom, makacs, mami, mamlasz, mamuka, mamzel, manka, marha, Matuzsálem, málé, máleszájú, mámi, megbomlott, megcsábult, megfeledkezett, meggondolatlan, megháborodott, megkergetegesedett, megkergült, megkótyagosodott, megszelesedett, megszédült, megtébolyodott, meg van húzatva, meg van löketve, melák, meleg, mesüge, mihaszna, mihaszug, mirza, mocsadék, mocsok, móda, módotlan, mofó, moha, mókás, mucsai, muff, mulya, mumák, múmia, muszmák, muter, mutuly, nagyanyó, nannyó, natragulyás, natrahőrös, náboci, nehézfejű, nem csípte az ész vörösre a szemét, nem komplett, nem normális, nem nyomas, nem tiszta, nenetók, neszere, némber, nénémasszony, nímand, nimolista, nincsenek nála otthon, nincs észnél, nincs ki a négy kereke, nőci, nőcske, nőszemély, nullajuli, nyaladék, nyanya, nyanyus, nyáfli, nyámádi, nyámándi, nyám-nyám, nyete-nyüte, nyivászka, nyomott, nyúl, nyuszi, nyüge, nyűtt bugyelláris, okádék, oktalan, októ, oktondi, orbáncfogta, ostoba, ökör, ökörtérdű, ököllel ütött, ökröndi, önfejű, öreganyó, öreglány, öregasszony, őrjöngő, őrült kakadu, pacuha, pancser, paraszt, patkány, picsa, picsafej, pikó, pimasz, pina, pipi, pipogya, pipotya, piszadék, piszma, piszok, pitiáner, pletykafészek, pojáca, presszótündér, procc, prosti, prosztinger, prosztó, pulyka, punci, pupák, ragyivatlan, raplis, rányi, rátóti, recege, repedtsarkú, ribanc, ribi, rigója-bolond, rigolyás, riherongy, rihonya, ripacs, rohadék, rossz kurva, rozoga, rövid eszű, sarkangyal, sarkcsillag, satrafa, sárkány, segg, seggfej, segglyuk, senki, sikebóka, siksze, slampos, slemil, snassz, spiné, spinkó, stikkes, strikkes, sudribunkó, sújtólég, sumák, surmó, susák, sutyerák, sügér, sükebóka, süket, sületlen, sült bolond, süsü, szajkó, szakadt csaj, szakadt nő, szamár, szar, szaralak, szarfazék, szarházi, szarrágó, szájabákó, szájtáti, szelle-pelle, szemét, szemét állat, szemétláda, szerencsétlen, szesze-szusza, szédült, széles eszű, széllelbélelt, szilimák, szilimány, szipirtyó, szivi, szotyka, szőröstalpú, szusza, szuszi-muszi, szuszma, szűk eszű, szüle, tabajdok, tahó, tankó, tapír, tatar, tatár, tácsó, tájbász, tákos, tápész, táté, tátli, tátondi, tátó, tátogó, teddide-teddoda, tejbász, tejbetök, tehetetlen, tehén, tesze-fosza, tesze-tosza, tesze-tusza, teszi-veszi azt a rossz formáját, tetű, tetűláda, tébolya, tébolyodott, tépett, tilibogyi, tirpák, tiszta hülye, titán, tombár, tompa eszű, topis, toplák, totálkáros, totomi, totya, totyalagos, töketlen, tökéletlen, tökfejű, tökhülye, tökkolop, tököli, töksi, trampli, trágyadomb, tré, tréfli, tróger, tudatlan, túró, tuskó, tutyi-mutyi, tyipi-tyapa, tyúk, tyúkeszű, ugat belőle a kultúra, ügyefogyott, ügyetlen, üresfejű, ütődött, vadászbombázó, van egy adag lökete, van valami flúgja, vaksi, valag, vannyogó, vasutas, változó eszű, veréb, vízeszű, vénasszony, vén banya, vén csaj, vén csataló, vén csotrogány, vén szatyor, veteránbaba, vidéki, vigyázatlan, zagyva, zavarodott, zavaros, zaza, zápeszű, zoholi, zsidrák, zsizsikes.

Lecke törvénytevőknek

Mikor Naszrudin kádi volt, egyszer elment hozzá egy asszony a fiacskájával. — Túlságosan sok cukrot eszik a mihaszna — mondta az asszony. — Nem győzöm már pénzzel. Molla, kérlek, hatóságilag tiltsd meg neki a cukorhabzsolást, mert az én szavamra nem hallgat!

Naszrudin azzal küldte el az asszonyt, hogy menjen vissza egy hét múlva.

Midőn az asszony ismét megjelent, Naszrudin újabb hét haladékot kért a határozatra. Ahogy ez a hét is eltelt, kinyilatkoztatta a legénykének: — Ezennel megtiltom neked, hogy naponta ennyi s ennyi cukrot egyél!

Erősen furdalta az asszony oldalát a kíváncsiság: miért halogatta a kádi ilyen sokáig ennek az egyszerű rendeletnek a kiadását.

— Azért, jóasszony — felelte Naszrudin —, mert először magamnak kellett meggyőződnöm róla, hogy vissza tudom-e fogni a cukorfogyasztásomat, mielőtt bárki mást ilyesmire utasítok!

A vadász és a létra

A Magyar Köztársaság négy esztendejében nem született olyan jogrend, amely biofil társadalmi gyakorlatot volna hivatott elősegíteni. Nem született biofil társadalom, hiszen nem változott meg a korszak alaptendenciája sem. De azért a tüneti kezelés, a „halott kozmetikázása" is fontos — gyakorlatként, tanpályaként: kívánatos a rossz orvoslása, vagy legalább korrigálása; szükséges fának-kőnek való szolgálásunk felmondása, testünk gyümölcsének oltalma, globális gyermekvédelem, életpárti nevelés, családterápia, átfogó társadalmi mentálhigiénés szolgálat; nélkülözhetetlen a keresés, a zörgetés, a kérés megtanulása...

A világosság a Vadászé. „Alattunk mélység, fölöttünk magasság — pedig bennünk a létra."

(1989, 1994)

TÁRCATÁR

A híd

Az éjszakát két fóka és egy rozmár társaságában töltötte, csak hajnal felé sikerült kiszabadulnia a cirkusz nyitva felejtett ketrecajtaján. Az álom képei egy darabig elkísérték. Egyszínű, egyforma nagyságú kavicsszemek peregtek a szeme előtt. Döglött halak elillant tekintetére hasonlított a kavicsok villogása. Túlságosan sikamlósak voltak ahhoz, hogy kavicsbányává tömörüljenek, s egyszerre, mielőtt még fel lehetett volna mérni, hogyan is történt, jéghegyekké ragadtak össze. Ez megnyugtatta, és erőt adott a további barangoláshoz. Így is két napba telt, amíg a híd közelébe jutott. A hídhoz vezető közvetlen utat addigra a rendőrség lezárta. Hatalmas embertömeg rekedt a kordonon kívül. Mindenki a folyó felé bámészkodott. Gyerekek kapaszkodtak szüleik nyakába, mutogattak és hadonásztak. Tulajdonképpen mi történt? — kérdezte egy nyurga suhanc, aki körülbelül vele érkezett. Még ezt se tudja? Leszakadt a híd, hallatszott több irányból. Pillérestől, tették hozzá a jólértesültek. És látni? Hát hogy lehetne, méltatlankodott egy néni, ha leszakadt? Semmit sem lehet látni, csak a vizet. Meg az autóbuszt. Az kilátszik a vízből.

Előrefurakodott, hogy ő is lásson valamit. Az autóbusz fehér teteje valóban kikandikált a folyó közepéből. Ebben az állapotban hajóhoz, ladikhoz hasonlít, de semmi esetre sem jegesmedve. A jegesmedvék nyúlánkabbak. Ezen nem töprengett tovább, túlságosan elfoglalták az elmúlt napok emlékei, és arra is vigyáznia kellett, hogy a körülötte nyüzsgő emberek össze ne tiporják. Egy fába akart kapaszkodni, de rögtön rádöbbent, azt a bizonyos nagylombú fát fél éjszaka választja el tőle. Fiatal pár feküdt a fa alatt. Eleinte azt hitte, birkóznak egymással. Furcsa, hörgésszerű hangokat hallattak. Vonagló mozdulatuk megrezegtette a levegőt. Nem messzire a fától rozzant viskó állt, előtte fapadon elhanyagolt vének üldögéltek. Lefettyedt szájukba könnyen berepülhetett volna a légy, a semmibe meredtek. A fa körül még mindig remegett a levegő. A megrezegtetett levegőből áradó delej és cirkuszi tapasztalatai találékonnyá tették. A fa alá helyezte az aggastyánokat, a fiatalokat meg a padra ültette, hadd szuszogják ki magukat. Tulajdonképpen miért ne lehetne ide-oda cserélgetni őket? Az emlékkép játékosnak tűnt, de ő érezte, hogy mögötte fontos felismerés szorong. Ezt szerette volna megosztani a többiekkel. Azonban belátta, senki se figyelne rá.

Leszakadt a híd, jajveszékelte egy termetes asszonyság és idegesen lóbálta bevásárlószatyrát. Még kiüti a fiam szemét, méltatlankodott a mellette álló. Leszakadt, ismételték mások. Ez fáj magának? — hallatszott megállapíthatatlan irányból. Az emberek összevissza kapkodták fejüket, keresték a galád közbeszólót. A szatyros asszonyság kidüllesztette mellét: Én itt lakom. Én is! Én is! Akkor miért nem vigyáztak jobban, hogy össze ne dőljön? Tettem volna alá a...? A mondat másik része beleveszett a hangzavarba. A híd azért dőlt össze, mert felrobbantották. Fenéket, azért, mert elfáradt az anyaga. Mert senki se ellenőrizte. Tudja, hányan vannak a híd alatt? Senki. Legalább harmincan.

A különféle híresztelésekből nem sikerült egyöntetű bizonyosságra szert tenni, őt különben is a fa alatti felismerés mondandója nyomta. Talán ezt is maga alá temette a híd? Elhatározta, hogy utánanéz. A kordonon belül ácsorgó rendőröket pillanatnyilag a makacskodó járművek helyes irányba terelése foglalta el. Észrevétlenül sikerült lejutni a partra. Beleereszkedett a folyóba és odaúszott a félig elmerült autóbuszhoz. Nem volt nehéz tetejére kapaszkodnia. Egy gyerek, aki apja nyakából bámészkodott, elkiáltotta magát. Jé, egy pingvin! De senki sem nézett oda, mindenki a hidat szerette volna látni, amelyet eltakart a víz.

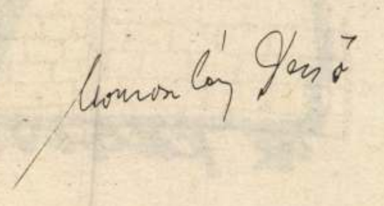

TÓTH GÁBOR ÁKOS:

Isten veled, Havanna!

András barátomat Ferihegy kettőn vártam. A frankfurti gép már leszállt, mire felkeveredtem a parkolóból, de a tükrös üvegajtók mögül egyelőre csak valami távol-keleti járat elnyűtt utasai szállingóztak kisebb csoportokban.

Nyirkos, ronda idő volt, amolyan téli előzetes: az utakat ónos eső permetezte, az emberek fázósan összehúzódzkodva jártak. Az előtérbe, ahol egy oszlopnak dőlve várakoztam, újabb és újabb, „fogadóbizottságok", kibodorított feleségek, átszellemült mosollyal vánszorgó nagymamák, különböző méretű és nemű kölykök és kutyák nyomultak.

Időről időre zord légvonatok zúdultak át rajtunk — meglebbentek a félszemmel olvasgatott napilapok, felborzolódott a kutyák szőre, megszaporázták lépteiket az épp ott elvonuló légikisasszonyok.

Szúrós tekintetű biztonságiak próbáltak lazán elgyülni a tömegben — próbálkozásuk éppoly reménytelennek tűnt, mint például csíkokra vágni egy veg Martinit.

András barátom pedig csak nem akart még felkijáratnál.

t a négy év alatt, amit Kubában töltött, mint utató, bőséges olajlelőhelyeket kellett volna megállapodásunk alapján havonta egy le- Ebből persze egyik sem jött be, ami dalvágás a halódó kommunizmusnak, esen öt levélből mindez nemigen képzelésem szerint az újság- szú idő óta dolgozom, e fel- születtek volna a Castro- mentáló cikkeim. lek. Időnként a tévében ku- magukat a harmincezer dol- olve Miamiban, hogy bizony beri jogokat a szigeten. A ha- pölygő biciklisek meg örültek, yen jól megmondták odaát. g eszembe jutott Vietnam. A enül egy magyar–lengyel meg- sértem el Ho Si Minh-városba, ga volt a Sárga Pokol. Az öldök- emberekneknek munka után kellett nem volt sehol. A söpredék különó klánokhoz verődött, de akadt lamilyen tévedés folytán azt hitte, el- Mekonghoz is a kapitalizmus, és vállalgott. Emlékszem, összeismerkedtem egy enő cég főnökével: az illető az utcasarlt és azzal kereste a kenyerét, hogy felk bringájának a kerekét. csak pumpált. Merthogy jószerével minkpáron közlekedett. Olyan volt, mint unk egy benzinkutas. Épp hogy csak azt e a pedálozóktól: — Lemoshatom, uram, ? Vagy: — Ellenőrizzem az olajszintet? egritkultak a távol-keleti járat csoportük már az üvegfalon túl várakozott tühogy felszedje őket az utazási iroda usza.

ásra szinte kiürült a várócsarnok. Eltűntek iak is, középen az újságos nekilátott átrendezni a standját. Unalmamban végigfürkésztem a kínálatát, hátha találok valami kubai illetőségű lapot. A feltételezés éppoly képtelenségnek bizonyult, mint András barátom négy év alatt írt öt levelének tartalma. Összekuszált soraiból soha nem bontakozott ki valóságos eseménysor — leginkább félelmek és kétségek villóztak a rossz minőségű sárgás papíron és az a soha ki nem mondott kérdés: mit tegyünk, ha azt sem tudjuk, mi a bajunk.

Épeszű ember persze rögtön vágja a választ: az a bajod, hogy nincs bajod, hátára vett a jósors, aztán most nemcsak hogy nem akarsz, de nem is tudsz leszállni. Csak hát a dolog — tényleg! — nem ilyen egyszerű. Eleve a jósors jósága kérdőjeles, ha valakit négy évre kiküldenek Havannába, Ho Si Minh-városba vagy mondjuk Kabulba. S nem azért, mert sorba kell állni az alapvető élelmiszerekért, nem. Ellenben az a kényelmetlen, torokszorongató felismerés, hogy ezeket a társadalmakat sokkal inkább az önmegtartóztatás tartja csak távol a tömeges fosztogatásoktól és mészárlásoktól, mint a törvényes rend.

De hát András barátom, midőn vállalta, hogy feleségestül, gyerekestül kizsuppol a pálmafák alá, csak annyit tudott Kubáról, hogy onnan származó cukrot eszünk, az ország az ingyen kapott szovjet kőolaj értékesítéséből vegetál s hogy az asszonyok csiklója szambára csattog hullámzó lépteik közt.

Emlékszem, amikor kikísértem őket ugyanide, ahol most az egykedvű újságossal bóklásztunk a napisajtó felett, végig azt hajtogatta, hogy ez élete nagy lehetősége, szakmai kihívás, szabad lélegzet a kelet-európai intellektuális mocsár után, mire a felesége, Anna, ragyogó szemmel feltekintett a spanyol–magyar nyelvkönyvből — Si, senor! Mille gracia, senor! — szöszögte édesen — a gyerekek hálistennek nem mondtak semmit, mert még nagyon kicsik voltak a véleménynyilvánításhoz. Egyikük félrenyaklott fejjel, szuszogva aludt, pár csöpp nyál a szája sarkában buggyanni készült...

Őszintén szólva akkor irigyeltem őket. Irigyeltem a merészségüket, az élet dolgaival kapcsolatos rugalmasságukat, a gyermeteg hitüket, hogy majd meglátszik a munkájuk nyoma azon az elburjánzott buja, vad szigeten.

Halk surranással ismét megnyíltak a tükrös ajtók. Hamarosan előtűnt András barátom is egy majdnem üres kulit tolva. Megöleltük egymást és már ragadtam volna fel a kulin árválkodó számzáras diplomatatáskát, amikor András egy hirtelen mozdulattal megelőzött — Hagyd! — mondta, s hangjában legalább annyi kérés volt, mint amennyi parancsolás.

Zavarodottan dulakodtunk még egy rövid ideig, aztán — az újságárus lesújtó pillantásaitól kísérve — elindultunk a kijárat felé.

A táskában — később kiderült, mert András megmutatta — barátom kivégzett szeretőjének a kipreparált nemiszerve lapult.

De akkor, midőn a parkoló tócsáin át a kocsi felé igyekeztünk, erről még nem tudhattam semmit.

El Kazovszkij rajza

HAJDU FERENC VERSEI:

Angyal

Mintha nem múlt volna el a hajnal,
furcsa pajzsként, sötét aurája
bennem lebeg.
Akár egy fordított filmszínházban:
a vászon vakítón fehér, mint
égi káprázat, s a történet
fekete nézőtérre vetülve pereg.
Ha beszélne most valaki megint
az angyalokról, ha mondaná, hogy
nekem is van Őrzőm, igazi pehely-
suhogású... Vagy szólna hozzám
az az angyal maga, s én hallhatnám,
milyen könnyű is rám vigyáznia...

Akkor — ha tudnék lenni észre-
vétlen — Őrzőm szárnyát, mint
vad hattyúét összefognám,
semmi-testét kalikába dugnám.
Rútul elárulnám önnön védelmemet:
pőrén dacolnék azzal, amivel
nem lehet.

Megérzi

Lépked bármikori havazásban:
egyszerű szájmeleggel halálra-
csókol hópihét; valami
láthatatlan szépségű kristály-
alakzatot, tér-ideát,
akár sorsot; változtat olvadékká,
beszippant óvatlan lélegzet-
vétellel, elkever nyállal, benti
nedvvel — és akkor az ember
azt az alakzatot akaratlanul
megérzi, és tudja a megérzést,
de a tudást nem akarja tudni,
és az érzést nem akarja
érezni.

Tudom, tudod

Tudom, megvan érzéseidben
az érzékenység.
Így érzékeled majd nem-létemet,
de a csonkok hűlő
és enyésző rocogását — nem
tudhatod. Se a szívet.

Ha lennék

Ha lennék kórházi folyosók bolyongó árnya,
túlbuzgó élbeteg, vagy futnék minden éjjel,
keresve: mi mit nem ér el... Fejem vernék
pléhedénnyel, akár vartyogó piást, szegényt,
vesztett hitével... Borítanának ördög-
kedvvel mély gödörbe (mintha kocsmapultra
dőlne néma rab)... Síromon kákics s holmi
hanga nőne, keresztfám egy vidám pitypang...
Elsíratna szél a széllel?

PATAKI KÁLMÁN RIPORTJA:

McMurphy

Körülbelül fél évvel ezelőtt egy riportom jelent meg az egyik fővárosi napilapban. Az írás az *Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben* tett látogatásomról számolt be. Néhány héttel később megkeresett egy ember, akit kérésére *Károlynak* fogok hívni, és aki egy ideig az intézet ápoltja volt. Ő mesélte a következő történetet, amit egy Duna-parti presszó teraszán jegyeztem föl az erősödő szélben egy kockás iskolai füzet lapjaira.

***

1987. január 18-án tartóztattak le. Ez az időpont azért is fájdalmas a számomra, mert ez volt szeretve tisztelt nagyapám születésnapja, aki a század középső harmadának egyik legismertebb magyar írója volt.

A Gyorskocsi utcában azzal kezdték a rendőrök, hogy a fogasra akasztottak, és amikor kifeszültem, gumibottal kezdték döfködni a gyomromat meg a májamat, azután a homlokomat verték...

(Állj, álljunk meg! Miért tartóztatták le

Károly sokáig néz a távolodó pincérlány után.)

...Két tanulmányom is megjelent Németországban, gondoltam, ami pénzt kapok értük, kipótolom, és veszek egy BMW-t, amit úgy hozok haza, mintha ajándékba kaptam volna. Itthon csalással vádoltak, ezért vittek be. Két hét múlva értesítették csak egy ügyvéd ismerősömet. Amikor végre beszélhettem vele, kértem, ne szidja a rendőröket, mert én iszom meg a levét. A szobában, ahol találkoztunk, nem érték a mennyezetig a falak, hogy a másik helyiségben nyugodtan kagylózhassanak, de még mikrofonok is voltak. Az eltelt két hét alatt megismertem a módszereiket. Sötétzárkát már akkor sem engedélyeztek, de ki tehet arról, ha a cellámban rendszeresen kiégnek a villanykörték? Rossz a minőségük, ugye... Egy hónap alatt tíz-tizenöt alkalommal is felráztak éjszaka; vittek, nem kihallgatásra, csupán azért, hogy újra és újra megkérdezzék a nevemet és azt, hogy hol lakom.

Hetente harminckét sort írhattam; vagy a feleségemnek, vagy a szüleimnek. Más betűt nem láttam ezen kívül, csak a vallomásomat, amiben mindig ártatlannak mondtam magam. Ártatlan vagyok mondtam röhögve, ők meg ütöttek... Az ügyet áttették Fejér megyébe.

***

Negyvenöt kilósan kerültem a tököli rabkórházba. Már előtte megtanultam azt a szót, hogy *potova*, vagyis ajándék. Ezért bármit megkaphatsz, és enélkül elveszett ember vagy. Ha nem adsz potovát, nem viszik el a leveleidet, csikket dobnak az ételedbe, vagy belehugyoznak a levesedbe. De ha tudsz ajándékot adni, akkor lehetsz akár konyhás is... Amikor bekerülsz egy cellába, néhány órán belül eldől, hogy csicskás leszel-e vagy kösög. Nekem nagyon nagy szerencsém volt, mert hogy a rendőrségen többször összevertek, az messziről lerítt rólam. Valami tiszteletféle övezett, mert a rabtársak úgy vélték, akit a rendőrök bántanak, az rossz ember nem lehet.

Tökölön már mindennap lehetett levelet írni, igaz, egy csomót megcenzúráztak, vagy el sem küldtek. A kislányomnak húsz-harminc oldalas meséket írtam, visszajelzést viszont semmit nem kaptam otthonról. Később, amikor szabadlábra helyeztek, a nevelőtiszt egy jókora paksamétát emelt ki a szekrényéből.

— *Na, mi legyen a szemetjeivel?* — kérdezte és elém lökte a gyerekemnek írt meséket, meg az el nem küldött leveleket.

(Tulajdonképpen mi volt a vád maga ellen?)

Soha nem emeltek vádat, bíróságra sem kerültem soha, így ítélet sem születhetett. Csakhogy olyan állapotba kerültem fizikailag és idegileg, hogy nem mertek kiengedni. Mindig dugdostak, egyik helyről a másikra.

***

A letartóztatásom után hat héttel kerültem az IMEI-be úgy, hogy azt sem tudtam, hová visznek. Soha nem mondják meg, csak azt, hogy pakoljuk össze a cuccainkat. Én azt hittem, kiengednek.

Az elmemegfigyelőben eljátszották, hogy milyen barátságosak velem.

— *Itt már nem kell félnie, biztonságban lesz* — nyugtatgattak, amikor elmondtam eddigi szenvedéseimet. — *Beszéljük meg a problémáit* — mondták mosolyogva. Azután hideg zuhannyal kezdték... Nem tudom, látott-e már ilyen zuhanyzót, engem a mészárszékre emlékeztetett. Plafonig kicsempézve, praktikus, könnyen lemosható minden szennyeződés.

(Úgy tudom, az IMEI-ben ott-tartózkodásuk alatt több kilót híznak a megfigyeltek és nem is igen gyógyszerezik őket...)

Ez igaz; felhizlalják az embert, mert a zsírba ágyazott idegek kevésbé ingerlékenyek. A gyógyszeres kezelés helyett meg gyakran egyéb „terápiás" eszközöket alkalmaztak. A verést többnyire a „háziak" végzik, akik ugyanolyan köpenyben járnak, mint az ápolók. Ha gyógyszert kapnak a rabok, az inkább csak placebo; arra kíváncsiak, hogyan reagálnak rá. Ennek az a veszélye, hogy aki tényleg beteg, annál ez súlyos következménnyel járhat. A gyógyszereket, azt sem tudjuk mit, porrá törve kanálból nyeltük le. Mindnek egyforma színe volt...

Engem egyszer három napon keresztül altattak. Amikor magamhoz tértem, azt sem tudtam, milyen nap van, milyen évszak. Nincsenek étkezéssel vagy anyagcserével kapcsolatos emlékeim. Felébredtem, de nem tudtam beszélni, csak artikulálatlan hangok jöttek ki a torkomon... És akkor hirtelen megláttam a kislányomat anyaszült meztelenül; a börtön udvarán állt térdig a fehér hóban. Üvölteni kezdtem és nekirohantam az ablaknak. Ekkor ketten vagy hárman nekem estek és fekete telefonzsinórral agyba-főbe vertek. A következő napon remegni kezdett a kezem és a lábam, és még mindig nem tudtam beszélni. A lábam állandó remegése nemrég, talán egy éve maradt abba.

Az intézet orvosai azt mondták, hogy ezt az egészet, a lányommal kapcsolatos látomásomat, vagyis szimulálásomat előre megbeszéltem az egyik szobatársammal. Ez már csak azért sem igaz, mert a börtönben hamar megtanultam, hogy még az anyádban sem bízhatsz, mindenki mindenkit elad potováért.

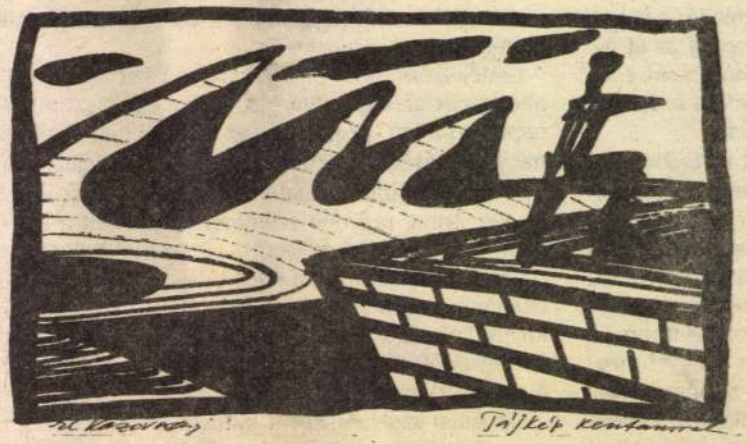

El Kazovszkij rajza

Az IMEI-ből mint szimulánst visszaküldtek a fehérvári börtönbe, de olyan rosszul néztem ki, hogy a smasszerek kicsit féltek, meddig bírom. Viszont tisztán tudtam magam tartani, így alkalmas voltam a börtönéletre... Egy négyágyas szobába kerültem, ahol egy „fejszés" cigány, aki az apját verte agyon, hamarosan rámszállt. Szerencsére volt egy politikai a cellában, aki a védelmemre kelt, és addig verte a füstöst, amíg abba nem hagyta a szemétkedést. A másik szobában is volt egy cigánygyerek, azt angolul tanítottam. Fonetikusan leírtam neki a szavakat, és séta közben a zsebébe csúsztattam. Ő a legközelebbi alkalommal egy listát adott vissza, milyen szavakat szeretne megismerni. Előfordult olyan is, hogy egy rabtársunk helyett én kértem meg a menyasszonya kezét, persze levélben... Ebben az időben a smasszerek már nagyon vigyáztak rám. Volt olyan köztük, akinek a nevében hónapokig írtam szerelmesleveleket egy környékbeli nőnek. Hogy mi lett a dologból, nem tudom...

Az egyik szombat reggelen nyolc órakor befalcolt az egyik zárkatársam. Három milliméter vastag üvegdarabbal vágta el a nyakát. Ami vér az emberben volt, mind elborított bennünket, a falat, a földet. Úgy vergődött a fiú, mint egy félig elmetszett nyakú csirke. Pokróccal próbáltuk elszorítani az ütőeret, de hiába. Elvitték. A földről, a falról az alvadó vért — ami úgy sűrűsödött, mint valami ragasztó — nekem kellett egy kemény kartonlappal összekotorni... Ezen a szombaton jöhetett először hozzám beszélőre a feleségem. Amikor kitakarítottam, lemehettem hozzá.

Rács volt köztünk, vagy inkább sűrű fémháló, ami ezer apró pontra bontja a veled szemben ülő arcát. Felismered, de a szemét nem keresheted a szemeddel. Csurom vér voltam, és a háló állandóan vibrált. Erőlködve próbáltam kiejteni a szavakat.

***

Négy nap múlva visszaszállítottak Pestre az IMEI-be, mert még mindig nem tudtam rendesen beszélni. Mióta börtönben voltam, még ki sem tudtak hallgatni... Az IMEI-ben most csak két hétig voltam; egy nyolcvanéves öreget kellett rendszeresen takarítanom. Ezután újra a fehérvári börtönbe kerültem, majd követelésemre Veszprémben megvizsgáltak az orvosszakértők, de bántalmazásnak semmi nyomát nem találták rajtam.

Visszavittek Fehérvárra, ahol nemsokára rosszul lettem.

Reggel nyolckor már kint volt a mentőautó, de a mentősök nem jöttek be értem. Délután kettőkor vizsgáltak meg, amikor már üvöltöttem a fájdalomtól, és úgy téptem a bilincseimet, hogy alig bírtak lefogni. Az orvos, aki a kórházban a vakbelet megállapította, azt mondta az engem kísérő smasszereknek.

— *Vigyék innen a szemetjüket a francba.*

A tököli rabkórházba kerültem. Egy hét alatt kétszer kaptam fájdalomcsillapítót. Éjszaka arra ébredtem, hogy egy csótány mászik a szájamon, kereste a nedvességet... A vakbelem perforálódott, mire megműtöttek. Az ottani doki azt mondta, körülbelül fél óra, és feldobom a talpam, ha nem vesz kezelésbe... A műtét után két nappal rabszállítóra tettek, és irány Fehérvár... Én nem dohányzom, de volt két doboz cigim végszükség esetére, potovának. Egy cigánygyerek kérte tőlem, de nem adtam. Amikor szálltunk le a kocsiról, ő elöl, én utána, visszarúgott, hogy szétnyílt a sebem. Így érkeztem Fehérvárra.

Az a politikai fogoly, aki egyszer már megmentett — ő egyébként nagy nyelős volt —, rongyokból csinált nekem egy sérvkötőfélét.

— *Most már nem kell megjátszania magát* — mondta október elején az ügyész. Még mindig nem tudtam beszélni, de az IMEI-ből úgy tájékoztatták őket, hogy én szimulálok. — *Itt fog megrohadni a börtönben, ha nem tesz rendes vallomást* — vigasztalt.

De vádemelésre, bírósági tárgyalásra még mindig nem került sor. Közben a teljes vagyonomat, természetesen a BMW-t is elkobozták. Később egy kis tévét kaptam csak vissza... Az ügyész nem javasolta a szabadlábra helyezésemet, de az előre hozott tárgyalást igen. Ebből nem lett semmi, mert 1987. október 10-én, letartóztatásom után nyolc hónappal kiengedtek.

Később, már 1989-ben vagy 90-ben egyszer lementem Fehérvárra, és megkérdeztem a bírónőt, aki állítólag az én ügyemmel foglalkozott, hogy mégis, mi újság van.

— *Hát maga még függőbe*
van? — kérdezte csodálkozva
Szerintem már régen megs
tették maga ellen az eljárás
lönben is elévült már a
Már akkor sem kellet
annyi ideig bent tarta
Nagyon sajnálom az e
Január 18-án vitt
ber 10-én engedte
tően két évig
zeltje volt
hol mint
vagyok,
hátra-há
nam az ut
noid skizo

(Károly so
comat)
Tudja, én
fiatal koromba
a kakukk fészk
Ismeri, az Ind
meg a Főnéni.
tóztattak, elhatá
Gyorskocsi utcá
börtönbe nem kerü
hónapot adtam magam
kiszabaduljak. Nem v
rögtön betegnek tette
gam, fokról fokra kelle
szani. Egyszerre kell
működést és ellenállá
nom... Először csak
tem, órákig húzogatt
gom szárát föl-le, ve
tam a sebeimet, majd
káltam fel alá, már fé
cellatársaim is. Aztá
kezdtem, és nem hagy
akkor sem, amikor ver
bit már elmeséltem...
remegése csak nemre
abba. Sokba került. Túl s

***

(Az IMEI-ben nem adhatnak ki adatokat a megfigyeltekről, még saját kérésükre sem. Az úgynevezett megfigyelési véleményt kizárólag az azt elrendelő hatóságoknak küldik csak meg. A megfigyelt zárójelentést kap.

Az intézetbe hetente érkeznek reklamáló levelek a volt „vendégektől", amelyeknek a főigazgató szerint rendszerint semmilyen valóságtartalmuk nincsen, hiszen az emberek saját ügyükben gyakran csúsztatnak. A főigazgató 1982 óta áll az intézet élén, de mindössze három esetről tud, amikor fülhúzásnál nem súlyosabb atrocitásokat követtek el a megfigyeltekkel szemben. Ezektől a munkatársaitól fegyelmivel vált meg.)

„Az élet nem akarja a színházat"

Tisztelt Kollégák!

Fiatalok és idősebbek, kezdők és a pályán már több évadot és évet eltöltött művészek.

MŰVÉSZEK — és nem iparosok, KÖLTŐK, és nem csak — pénzkeresők; MESTEREK: szakmájukat, mesterségüket tudó, vagy tanuló, vagy *állandóan újra tanulni szándékozó* MŰVÉSZEKKEL szeretnék néhány szót váltani.

Új Színházat kezdünk.

Sokunknak közös mestere — a fiataloknak csak legendás alakja — Nádasdy Kálmán mondta: „Az Élet nem akarja a Színházat. A színház csak saját magát akarja, és nagyon kell akarnia, mert minden ellene van. A pénzszerzés, a család eltartása, saját fáradtságunk, a társadalom — a közönség közönye, a világ egyre inkább megváltozott művészet- és értékellensége; belső, legszűkebb értelemben vett szakmánk gőgje, butasága, féltékenysége —, de legfőképp a bennünk lévő civil ember, aki nem akar belehalni abba, hogy nemcsak polgár, de rövid élete alatt — valami más is.

Valami, ami több is, meg kevesebb is, hogysem csak múlassuk az időt!"

Az időt — amivel el kell számolnunk valaki vagy valami előtt. Úgy gondolom — remélem, hogy nemcsak remélem —, hogy Ti, akik itt ültök, tudjátok, hogy a szó legszebb, legnemesebb értelmében bolondok vagyunk.

Nem hiszem, hogy ne akadna olyan élményetek, mikor el próbáltátok mesélni — akár a legjobb barátnak, feleségnek, élettársnak vagy szülőnek, mi történt egy próba alatt, egy előadás előtt vagy után, beszéltetek, és szidtátok a rendezőt, a díszletet, a súgót, a szöveget, a saját memóriátokat, az elviselhetetlenül csúnya, kényelmetlen és főleg hordozhatatlan ruhákat — melyekben természetesen megszólalni sem lehet — nos, mindezeket hiába próbáljuk elmesélni valakinek, aki nincs benne, nincs ott, és nincs akkor ott, amikor éppen mindez megtörtént velünk. Velünk a színházban — jó esetben olyasvalami történik meg, amiről nem tudunk másoknak beszélni, mert — a szó hétköznapi értelmében — nem történik semmi.

Bennünk történik valami, amitől nem tudunk aludni, vagy boldogok leszünk, kiabálunk egymással, vagy büszkék vagyunk, hogy azon a próbán igenis történt valami két vagy több ember között.

Ez a színház.

Most, amikor belevágunk ebbe a nagy kalandba —, hogy megkísértsük a szinte lehetetlent, és hogy megértsük magunkat, és egymást — mert úgy hiszem, egymás megértése csak saját magunk megértése és megértetése után és közben lehetséges —, ne ijedjünk meg azért annyira.

Ha körülnézek itt — egy kis falut, várost vagy egy egész országot látok. Látom a fiatal szerelmest, a bölcs öregembert, az élete virágjában lévő szépasszonyt, a mókamestert, aki titokban mindig szomorú, a szavaival és testével mindenkit elvarázsoló férfiembert, a reménytelenül lázadó hőst, és még sok mindenkit, mert ezek a lények bennetek vannak, és egy emberben és egy színészben ezek mind-mind benne vannak, vagy benne lehetnek.

Mint ahogy benne vannak a darabokban, szerepekben — és mindenekelőtt az Életben — vagyis bennetek.

Mert ti vagytok az Élet, ti, a színészek, a hangotokkal, testetekkel, szépségetekkel, mely majd elmúlik, de ne szomorkodjatok, lesz helyette más, ráncaitokkal, melyek nem múlnak el, ne szomorkodjatok, mert az arc szakadékai felruháznak benneteket a jelen szépségével!

Ti vagytok azok a varázslók — ha mertek azok lenni! —, amiért darabokat írt valaki, valamikor; a Szerző — a szerző, aki elszerez, ellop valamit az életből, a Rendező, aki megpróbálja — a próbákon, igenis a próbákon! — elrendezni a boszorkányok, fenegyerekek, hősök, szépleányok, udvarlók, gonoszok, szerelmesek, anyák, fiúk, apák, lányok viszonyát, hogy a mostani világ — aki nézi majd ennek a munkának a summáját és végeredményét; az Előadást — megértse és ráismerjen magára.

Ráismerjen, és magára ismerjen. A saját életére ismerjen.

Itt most megállok egy pillanatra.

Megállok, mert azt hiszem, hogy azt hiszitek, túlságosan szép, költői, nem evilági ez a gondolatsor, amit eddig elmondtam.

Igazatok van. Túlságosan nem evilági.

Legyünk akkor „világiak"?!

Azok is vagyunk, hiszen mi is tudjuk, mi az igazgató, a gazdasági igazgató, a főrendező, a rendezők, a díszítők, a műszak, a világosítók, az ügyintézők, a tárvezetők és mindenki más, aki ebben a GYÁR-ban dolgozni fog, hogy mennyi nehézség, baj, ügyetlenség vagy éppen tehetségtelenség közepette születnek majd meg azok az előadások, amelyek szépségét oly „költőien" elemeztem az imént.

Tudom és tudjuk, hogy mennyi más minden foglalkoztat még benneteket! — és nem csak a pénz miatt! Egy izgalmas kihívás a szinkronban — most nem a kulimunkára gondolok!, egy jó film- vagy TV- szerep — ha lesz megint —, a nemcsak letudott rádiósfeladatok, melyekben hangotokkal adtok életet egy ismeretlen és láthatatlan embernek: vagy akár egy külső munka — általatok annyira vágyott kollégával fellépni! —, ez mind, mind érték. De ti is jól tudjátok, hogy — néhány ritka esettől eltekintve — mindezek abból a bölcsőből nőnek ki, amiket itt, a SZÍNHÁZ-ban tanulunk, itt, a próbákon lesz a miénk, itt, az előadók közönség-viszonyában izzanak fel, majd nyugodnak meg, hogy aztán mint valódi tudás, a mesterség kikerülhetetlen és számonkérhető, elemezhető, és felnőtt sikereként beemelhető legyen a társművészetek arzenáljába, hogy azokat aztán „használják"!

Mint látjátok, nem becsülöm le a sokarcú, sokféle, mindent kipróbáló szándékot, mellyel gazdagodni óhajtotok.

Nem becsülöm le — sőt, kérlek benneteket, hogy a színházban is dolgozzatok másként *is*.

Legyetek nemcsak színészek, de rendezők, tanárok, ötletmesterek, gagmenek, táncosok, mímesek, új érzékenységeket és formákat a színházba beköltöztető művészemberek, kik egymást inspirálva nekünk — öregeknek — meglepetést és örömet szereztek.

És természetesen és mindenekelőtt a közönségnek.

A közönségnek — akit egyszer valaki — a tanúknak hívott. A tanúk, akik néznek minket. A tanúk előtt játszunk.

A mi életünk és tevékenységünk alapvető célja, hogy mindazok a munkák, amiket a drámán, a szövegen, a díszleten, a zenén, a színészeten keresztül végigszenvedünk — sikeres legyen.

A siker.

Mindannyiunk vágya, célja, pályája értelme.

Ahányan itt ülünk, annyiféleképpen éltünk, vagy fogunk átélni sikereket és bukásokat.

Néha a tanúknak lesz igazuk, néha nekünk. Köszöntelek hát benneteket — nemcsak a színészeket, de az egész társulatot.

Legyen merszünk legyőzni magunkban a gyáva, olcsó, buta — *civil* — embert, és egy ilyen fontos pillanatban, mint AZ ÚJ SZÍNHÁZ megalakulása, merjük kimondani azt a lelkünk legmélyebb zugában megbújó, gyermeki tisztasággal megfogalmazott CRÉDÓT, amit ugyan a hétköznapok gyakorlata hidegebbé, racionálisabbá fog tenni, de mindenképpen meg kell maradnia annak, ami — annak a belső Célnak, amit csak megmegközelíteni lehet, de elfeledni — soha.

Köszönöm figyelmeteket, és remélem, hogy művészek tudunk maradni ebben — a még nálunk is bolondabb — világban.

Köszönöm.

Ács János,
a főrendező

Elhangzott az Új Színház (a volt gyerekszínház) alakuló társulati ülésén 1994. augusztus 22-én.

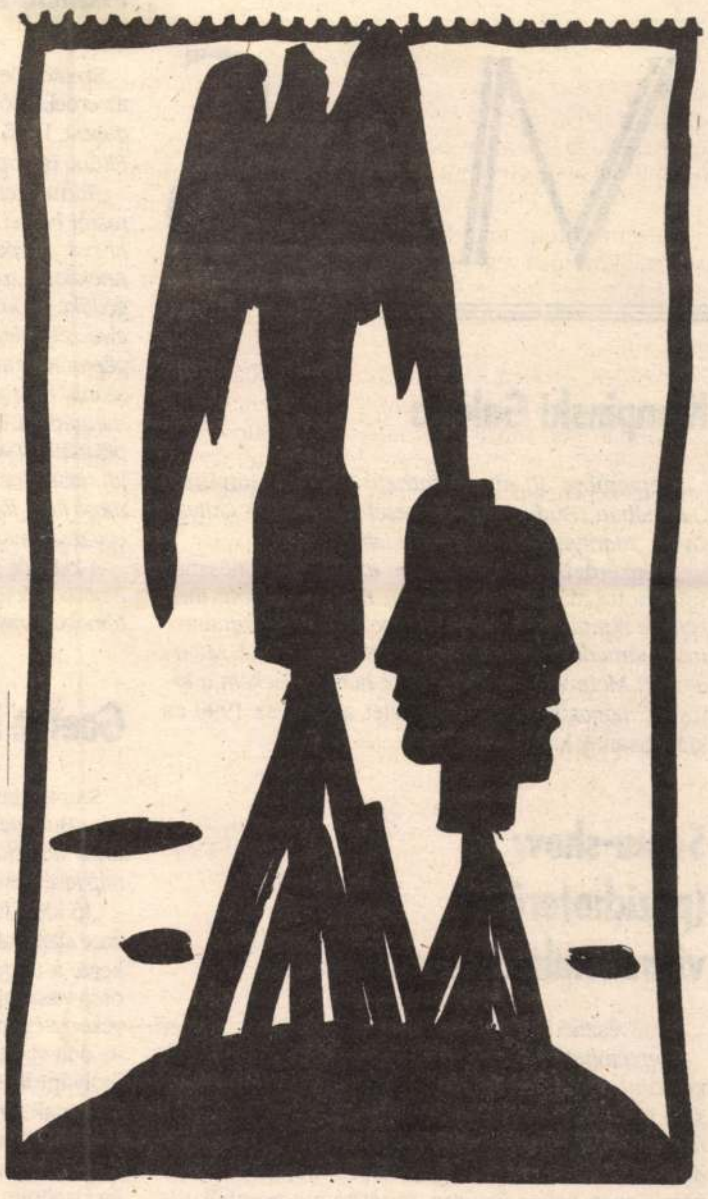

El Kazovszkij rajza

Felhívás!

Az Országos Műemlékvédelmi Hivatal Műemlékfelügyeleti Igazgatósága le akarja bontani a körúti Sátorszínházat.

Újbóli felállítására a hatóságtól bizonytalan, helyszín és időpont megjelölése nélküli ígéretek hangzanak el. A szakmai szervezetek szerint ez a döntés helytelen. Ezért:

— Ha úgy gondolod, hogy a Sátor alkalmas arra, hogy egy-, két-, három évig otthona legyen az évek óta épület nélküli Rockszínháznak, majd várhatóan megújuló épületű társulatoknak,

— Ha úgy gondolod, hogy egy tavalyi áron 70 milliós értéket felesleges 6 millió forint bontási költségért megszüntetni,

— Ha úgy gondolod, hogy a budapesti kulturális élet igényel egy szakmailag izgalmas, egyedi játszóhelyet,

— Ha úgy gondolod, hogy ezt az eddigi előadások színvonala és a félmillió néző kellően igazolták,

— Ha úgy gondolod, hogy a közönség késő este szívesebben jár haza a Nagykörútról, mint valahonnan a külvárosból,

— Ha úgy gondolod, hogy a Sátor nem is csúnyább foltja a Körútnak, mint a járdán csak a Nyugatitól az Oktogonig megszámolható 20 bádogbódé,

— Ha úgy gondolod, hogy a Hivatal bontott már színházat, de nem épített,

tehát, ha úgy gondolod — gyere el szeptember 9-én este 9 órakor a Sátor elé, nem valamiféle tüntetésre, hanem egy olyan „össztársulati találkozóra", ahol felállunk a Sátor előtt egy sosemvolt nagy, együttes fényképhez, és aláírjuk az egyet nem értésünket és csodálkozásunkat kinyilvánító szelíd hangú petíciót. Ezt aztán megküldjük az illetékeseknek és az eddig is érdeklődő sajtónak.

Nem szeretnénk, ha a Sátorszínház megszűnne, és nem akarjuk szó nélkül elmúlni hagyni.

Magyar Színházművészeti Szövetség
Vezetősége

Magyar Színész Kamara
Vezetősége

MÁS

Kempinski Galéria

Szeptember 30-áig tekinthető meg a Kempinski Galériában (Budapest, V., Erzsébet tér 7-8.) Gulyás Gyula „Marilyn Monroe" című kiállítása.

„Megkérdeztem, miért éppen ezt a moziszínésznőt választotta alanyának. Felelete: *Eszembe jutott, meg kellene mintázni Marilyn Monroe-t; azóta is kutatom, miért támadhatott egy nő körül ekkora mítosz. Mániám lett Monroe. Barátaim egyre hordják nekem a kivágott magazinképeket."* (Részlet a művész 1990-es kiállításának katalógusából.)

Soma-show (pszichoterápia visszaemlékezésekkel)

A művésznő mondja:

Szeptember 9-étől este 8 órától kéthetente, péntekenként (szeptember 23.; október 7.; október 21. stb...) számomra pszichoterápiával felérő esteket tartok a Komédium Színházban (Budapest, V., Tüköry u. 4.) Visszaemlékezések gyerekkoromra, bohóbb és másképpen nehéz éveimre, történetek a jelenből, álmodozások, képek, dalok, zene és játék, októbertől talk-show-val kiegészülve. Szeretettel nyitogatom magam minden kedves érdeklődőnek! „Agyő" kis gárdahadnagyok- és hadnagynők!

Spitzer Tavasz Gyöngyi baba Soma

Szabad Tudósok Akadémiája

Szeptember 15-én nyílik a *Szabad Tudósok Akadémiája* rendezésében *Bada Dada* és *Dr. Máriás Bonus Penis Pax in Domus* memorandumi tárlata, amely a Bercsényi 28-32 Galéria újraindítását ünnepli. A 19 órakor kezdődő megnyitó *Totális Tudományos* koncerttel zárul. *(A galéria címe: XI., Bercsényi u. 28-30.)*

Duna Múzeum

A Duna Múzeum — Európai Középgalériában (Esztergom, Kölcsey u. 2.) szeptember 25-éig látható a jugoszláviai szerb művészek munkáit bemutató kiállítás. Nyitva: kedd kivételével naponta 13-17 óráig.

Diák Filmszemle '94

A magyar „filmipar" sajnálatos helyzete ellenére ma Magyarországon a 10-18 éves fiatalok közül meglepően sokan foglalkoznak filmezéssel, videózással. Erre alkalmat teremt a kábeltelevíziós hálózatok széles körű elterjedése, valamint az, hogy a technikai feltételek egyre több fiatal számára állnak rendelkezésre. Az amatőr filmek szemléje Magyarországon 25 éves múltra tekint vissza, a diákfilmek bemutatásának azonban egyelőre még nincsenek hagyományai.

Szeptember 9-10-11-én a Gazdagréti Közösségi Házban kerül megrendezésre az Országos Diákfilm- és Videószemle (Budapest, XI., Törökugrató u. 9.)

Ez a fórum lehetőséget nyújt az ország bármely területén filmezéssel, videózással foglalkozó 10-18 éves fiataloknak a bemutatkozásra, illetve a szakmai megmérettetésre. Az általános illetve középiskolás kategóriában eddig mintegy 110 nevezés érkezett. A szemle három napja alatt minden film bemutatásra kerül, előzsűrizés nélkül.

Francia Intézet

Szeptember 13. és október 13. között tekintehtik meg az érdeklődők a Francia Intézet kiállító termében (Budapest, I., Fő u. 17.) *Frank Aliona* és *Lugosi Lugo László Eltűnő Budapest* című kiállítását.

„Természetesen Lugo és Aliona is egy láthatatlan városról beszél, hangvétele mégsem nosztalgikus. Sétára hívnak e képek, városnézésre: ön-, hon- és városismeret. Anekdoták az órásbácsiról és az ékszerésznéniről, a hegedűkészítőről és a töltőtollasról. Idős mesterek arca egy elveszett világból, szabott árak. Gyönyörű cégtáblák és gépmonstrumok, egyszerre van jelen a XIX. század és szűnik meg a XX. A fotózás örök, állítjuk kimondva-kimondatlan. Mégis, mintha Lugo és Aliona kitüntetett pillanatban végzett volna el valamit: végezte el a munkáját, last pictures, ez az új, furcsa kapitalizmus éppen most falja föl végérvényesen a régi képeinket. Életünk egy része már csak fotókon létezik." (Esterházy Péter)

A kiállítás alkalmából a művészek munkáiból összeállított könyv jelenik meg a Magyarországi Francia Intézet támogatásával.

Goethe intézet

Szeptember 12-én 18 órakor nyílik a Goethe Intézetben (Budapest, VI., Andrássy út 24.) Bakos Gábor kiállítása. Megtekinthető szeptember 30-áig, szombat, vasárnap kivételével naponta 10-18 óráig.

„Jó ideje foglalkoztat (tulajdonképpen a képzőművészet alapproblémájaként is felfogható) a test és annak képe; a tárgy vetületének rögzítése és három dimenzióssá visszaalakítása, illetve ezen folyamatok — saját tevékenységem — megfigyelése. Ezeknek a határoknak az oda-vissza átlépéséhez az utóbbi néhány évben, az ibolyántúli sugárzást — ennek a hullámhossztartománynak tárgyakra, anyagokra gyakorolt hatását, a lumineszkálás jelenségét — használtam. Ez a jelenség munkáim témáját a nem látható és látható jelentéseivel gazdagította." Ezzel egy időben tevékenységemnek más fontos elemei is kialakultak, mint pl. a fehér szín, a gipsz stb. Az utóbbi időben azonban egy új „technikát" is használok a „test" és „kép" egymáshoz való viszonyainak vizsgálatához. Egy tetszőleges tárgy vetett árnyéka és teste között feszülő „árnyék palástjának" tárgyiasítása — adott esetben gipszből történő kiöntése — a kiindulópont, a cél pedig „árnyéktest-terek" illetve „árnyéktest-tér-képek" létrehozása.

A Goethe Intézet Bakos Gábor 1994. nyarán készült „Árnyéktest" című művét mutatja be.

Dovin Galéria

A Dovin Galériában (Budapest, V., Haris köz 1.) Gémes Péter kiállítását tekinthetik meg az érdeklődők. Nyitva: november 9-éig, hétfőtől péntekig 12-18 óráig, szombaton 11-14 óráig.

Gémes Péter konzervatív, vallásos polgári családban született, nagyapja amatőr, főként másoló festőművész volt, édesanyja Kodály tanítvány, zeneszerző. Talán ez, a múlttal együttélő szellemiség segítette abban, hogy a varsói főiskola elvégzése után hazatérve szisztematikus, főként klasszikus görög filozófiai tanulmányokba kezdjen, amely aztán meghatározta szinte egész életművének szemléletét és tematikáját, mint ahogy ezt az insprirációt erősítették a kéziratban olvasott Hamvas és Várkonyi Nándor írások is. (...)

Az 1990-től Gémes művészetében bekövetkező változás során az archaizált kosztümbe öltöztetett, színpadszerű jelenetekbe rendezett csoportok helyett a művész szinte csontig letisztított, csupasz teste (Vízvonal-sorozat) vagy testrészei: rajzoló keze és lába (Napló I.-II.) válik képeinek egyetlen témájává. Ahogy eddigi jelenetei, úgy e képek is a halálról beszélnek, felhagyva azonban az álmodó szerepével, a tematizált magatartás metaforájával és szimbólumaival azért, hogy nyíltan feloldódjanak a Kozmoszból áradó, befogadó és elpusztító fényben.

(Dékei Kriszta)

Felhívás

A Napkör Színházi Társulat az 1994-95-ös színi évadához (F. G. Lorca, Moliére, Saint-Exupéry) munkatársakat keres. Jelentkezés személyesen 1994. szeptember 15-én, 18 órakor az Egyetemi Színpadon (Budapest, V., Szerb u. 21-23. Tel.: 266-3311).

Szerkesztői üzenetek E héten válaszol: Bata Imre

ENDRŐDI ANDRÁS, BUDAPEST. — Emberizmus című „filozófikus" jellegű kiáltványát ugyan közölni nem áll módunkban, de szó nélkül sem hagyjuk. Már az is reflektálni ingerel minket, hogy miért lesz végül „endrődizmus" az „emberizmusból", mert ezen átváltozás nincsen indokolva, noha magunk mégis az „endrődizmust" tartjuk kifejezőbbnek, hiszen az egész szöveg annyira egyedi lelemény, hogy jobb saját névre hasonlítani, mint „emberizmusnak" nevezni. Amúgy pedig már azon elcsodálkoztunk, hogy mivel is érdemelte ki ez a szerencsétlen „ember" szó az „izmus" toldalékot? Vagy olyan ez a század — a huszadik! —, hogy benne minden „izmus"- sá válhatik?!

Még rejtelmesebb azonban az a váratlan fordulat, hogy a két kategóriával nem elégedett meg ön, mert még a „magyar" névhez is az izmust toldalékolta. Az „emberizmus" és az „erdődizmus" közé odaékelte a „magyarizmus" fogalmát is. Az általános emberi és az egyes ember között ott van tehát a nemzeti is, ami rendben is volna, hogyha az Ön Kiáltványa e három fogalom viszonyát valamiképp magyarázná, de ha valamit nem, akkor épp ezt a viszont nem magyarázza meg az egyébként nagyralátó szöveg.

Azzal kezdi a kiáltvány, hogy „az ember felnőtté vált". Olyan kijelentés ez, amivel csak úgy tudok mit kezdeni az adott viszonylatban, hogyha axiómának veszem. De kérdés, vajon nem pusztán egyike a világ millomnyi közhelyének? Általában értsem-e, vagy konkréten? Ha konkrét tartalmát veszem, csak azt mondhatom, először valamennyien gyerekek vagyunk, s csak utóbb válik felnőtt belőlünk. Ha ugyan minden egyesre érvényes ez. Mert vannak emberek, akik sose válnak felnőtt emberré. Hogy pedig a felnőtt olyan-e, mint ahogy azt az ön tucatnyi kijelentése jellemzi, bizony kérdéses. Ön a felnőttség legjellemzőbb vonásának a dönteni tudást állítja. A felnőtt ember dönt, mert „nem dönteni nem lehet". Ám vannak „sodródó" emberek is, akik maguk egyáltalán sose döntenek. Vagy azok nem felnőtt emberek. De akkor mit kezdjek azzal a kijelentéssel, hogy „az ember felnőtté vált".

Külön foglalkozik Ön azzal is, mi a gyermeki állapot. Mert a felnőtt döntései sorozatában a „gyermeki állapotot" is választhatja. Ön szerint a gyermeki állapot: „amíg az ember megismeri önmagát. Ennek a folyamatnak a vége, lezáródása a felnőtté válás." Engedelmével, nem igen tud az olvasó Kiáltványa logikájával mit kezdeni. Kivált mikor ilyen passzusát olvassa annak: „Az adó csak addig adó, míg ad, a kapó csak addig kapó, míg kap. Az adó és a kapó viszonya nagyon különös. A kapó ugyanis adótól függ, de bizonyos fokig az adó is függ a kapótól, mert saját adó szerepét csak a kapó segítségével tudja betölteni. A kapónak mégis nagyobb szüksége van az adóra, mert neki nincs elegendő, az adó viszont még a fölöslege leadása után is rendelkezik annyival, amennyi szükséges neki ahhoz, hogy megálljon és előre lépjen a semmiben, a viharban. Így tehát mindenképpen az adó az elsődleges". Csak azt nem lehet ebből kideríteni, hogy aki ád, az mit ád, s aki kap, mit kapott. Továbbá ki adott, az ama valamit miből merítette, mert hisz az egész a „semmiben" történik, amit Ön másképpen „viharnak" minősít. Dehát a semmi miért vihar, vagyis a semmiből hogyan lesz valami?

Leginkább azonban a Kiáltvány utolsó mondata riasztja az ártatlan olvasót, miszerint: „Ezeket a tételeket mindenkinek el kell fogadnia."

Legjobb, Uram, hogyha az Ön Kiáltványa köztünk marad!

FÜLES GYÖRGYNÉ, BUDAPEST — Kedves asszonyom! Beküldött kis írásai — egy magánélet dokumentumai! — érzékenységről tanúskodnak, s valami erő is megnyilvánul bennük, mert olyan nagy egyedüllét és szegénység közepette is tartani képes magát. Csak az a baj, hogy az élményvilág képtelen nyelvi világgá átalakulni, ezért az írások jelezte tartalmak maradnak egyszeriek, képtelenek valódi érvényük szintjén hatni az olvasóra. Valamelyik miniatűrje — beküldött darabjaira e szót találtam megfelelőnek — egyik bekezdését olvasom: „Az írás mindig izgatott, jelenleg azért írok, mert nincs kivel beszélgetnem, hát beszéd helyett itt az írás!" A magány hallgatását azonban úgy is lehet oldani, hogyha nemes szerzőket olvasunk! Írás helyett talán olvasnia kellene Önnek, s ez arra is rávezethetné, hogy mitől is írás az írás, hogy az Ön fogalmazásából mi is hiányzik.

S bár azt is írja az imént idézett szöveg környezetében, hogy versei nincsenek, mégis küldött két versszerű darabot is. Ugyan-az a baj velük, mint a miniatűrökkel. Az élménynek épp a hitele vész el azáltal, hogy saját nyelve nincs az élmény kifejezésének. Élmény híjával nincs mű, de az alakját is meg kell ragadni, tudni, ami azt jelenti, hogy az írónak saját nyelve van, különben elvész, amiért írása megszületett: az üzenet.

Déry Tibor születésének centenáriumára

— Vita irodalmunk helyzetéről — 1952

A MDP Központi Előadói Iroda Kultúrpolitikai Munkaközössége 1952 szeptember és október hónapban, több ülésén, számos meghívott író közreműködésével megvitatta irodalmunk időszerű kérdéseit. Ez a kötet, amely a vita gyorsírói jegyzőkönyve alapján készült, teljes egészében közli Gimes Miklós vitaindító téziseit és Révai József zárszavát. A hozzászólásokat rövidített formában közöljük.

Értékes törekvések, politikai és művészi szempontból magasrendű társadalom- és emberábrázolás — különösen munkásábrázolás — és ugyanakkor rendkívül erős polgári hatások együtt jelentkeznek Déry Tibor legújabb művében, a „Felelet" II. kötetében. A regény olyan nagytehetségű író alkotása, aki szenvedélyesen vonzódik a munkásosztályhoz. De ugyanakkor olyan író műve, aki nem tud egészen eggyé lenni a munkásosztállyal, a néppel, nem tudja a munkásosztály pártjának politikáját és világnézetét maradéktalanul magáévá tenni, nem tudja világnézeti fenntartásait feladni, nem tudja elvágni azokat a kötelékeket, amelyek kispolgári, részben anarchista világnézeti befolyás alatt tartják.

Gimes Miklós: Irodalmunk időszerű kérdései (Tézisek)

HOZZÁSZÓLÁSOK

Déry Tibor:

A párt rosszaló bírálata két szempontból foglalkozik velem: kommunista voltomat s írói munkámat érinti, tehát azt a két dolgot az életemben, amit a legtöbbre tartok. A kettő együtt nélkülözhetetlen alapja létezésemnek. Nem tudom őket egymástól elválasztani, amint a bírálat sem választja el. Ebben a tudatban mérlegeltem s írtam meg ezt a válaszomat.

Nagyon őszintén fogok beszélni, elvtársak. Bármilyen más válasz nem volna méltó a párthoz s méltatlan volna hozzám.

A pártot, illetve Révai elvtársat illetékesnek érzem arra, hogy munkámról ítéletet mondjon. S megértem — épp az elmult napokban értettem meg —, hogy ha ez az ítéletmondás könyvem valódi jelentőségét messze túlhaladó formában történt, akkor ennek az az oka, hogy munkám egy sor elvi jelentőségű politikai-kérdést vet fel, melyeknek tisztázása fontosabb, mint maga a munka. Érzem ennek a felelősségét és a teljes súlyát.

Benjámin László:

A „Felelet" vitáját a sematizmus ellen, a színvonalért folytatott harc egyik csatájaként értékeltem. Az volt a véleményem, hogy Déry regényében több volt a jó, mint az elvetendő; és ha túlságosan hangsúlyozzuk a rosszat, azok malmára hajtjuk a vizet, akik szavakban ugyan ellenségei, a gyakorlatban azonban pártfogói és művelői a sematizmusnak. Tehát az elvtelenséget elvtelenséggel akartam ellensúlyozni; s ezzel magam is beleestem abba, amit másoknál jogosan kifogásoltam: a klikkszellembe. A regény hibái iránti elnézés vezetett tovább azután a kritikákban megnyilvánult polgári esztéticizmus elnézéséig. S ezzel végeredményben azt a frontot gyöngítettem, amelyhez e kisiklás ellenére is tartozni akarok és tartozom: a kommunista pártosságot, az eszmei-művészi színvonal egységét követelő és megvalósító — vagy legalábbis megvalósítani igyekvő — írók frontját.

Aczél Tamás:

A pártábrázolás kérdését Déry Tibor is felveti. Az az érzésem, hogy Déry elvtárs lényegében nem értette meg, miről szólt Révai elvtárs cikke, és miről volt szó abban a vitában, amely körülötte, az ő könyve körül lezajlott. Ha Déry így folytatja a regényt — és hozzászólásából ez derül ki —, akkor továbbra is fékezi, visszatartja, és ahogyan Révai elvtárs mondotta, saját „jelleme belső logikájának következménye" alól vonja ki Bálint fejlődését és megint félre fog menni az egész figura elképzelése. Ilyen félrefogás az is, hogy Farkas Zénó az I. kötetben éppúgy elbukott volna, amint elbukott a II. kötetben. Szerintem az I. kötetben nem bukott volna el. Déry nem látja meg saját figuráinak fejlődését. Nem tudom elképzelni, hogy ezt a regényt ilyen formában folytatni lehessen. Véleményem szerint a regénynek legalább a II. kötete átdolgozásra szorul ahhoz, hogy előremutató és a szocialista-realista esztétikának megfelelő módon lehessen folytatni.

Darvas József:

Déry elvtárs türelmet kér a kritika további részeinek elfogadására, de úgy látom, hogy ha azon az úton megy, amelyet itt próbált kifejteni — akkor zsákutcába jut. Úgy hiszem, még mindig nem érti eléggé Révai elvtárs szavainak igazát és lényegét.

Néhány nagy jelenettel, a párt harcos megmozdulásainak, sztrájkszervező erejének megmutatásával a párt ábrázolása alapjában véve nem sikerülhetett volna ebben a regényben. És azt sem hiszem, hogy az oldalszámok aránya döntené el, hogy Nagy Júlia egészséges kommunistafigura-e vagy sem? Hiába mutatta volna be Nagy Júliát magánéletében feleannyi oldalon, de ugyanezzel a jellemmel, és mozgalmi munkájában háromszor olyan részletesen — az egész figura mondanivalója lényegileg ugyanaz maradt volna. Azt látom, hogy ő Bálint moralizáló figurája védelmében — annak védelmében, hogy Bálintot majd csak a messze jövőben akarja a párthoz eljuttatni — és a kettősarcú Farkas Zénónak a védelmében azokat a kispolgári világnézetében rejlő vonásait védi, amelyeknek mély gyökerére Révai elvtárs rámutatott.

Király István:

A veszély lebecsülése, a kérdés komolyságának fel nem ismerése mutatkozott meg végső soron Déry elvtársnak most elhangzott, elmélyült, de mégsem egészen végiggondolt hozzászólásában is. Déry elvtárs két kérdésben, a párt ábrázolásának és Farkas Zénó jellemzésének a kérdésében elismerte a bírálat jogosságát. De sem az egyikben, sem a másikban nem ment eléggé mélyre, Déry elvtárs a párt ábrázolását egy pár utólag beillesztett jelenettel szándékszik megoldani. Ez azonban nem megoldás, mert a kérdés középpontjában Bálintnak és a pártnak a kapcsolata áll, a párt ábrázolásának kérdése elsősorban Bálint jellemzésével függ össze. Déry elvtárs változatlanul helyesnek tartja, hogy Bálint csak 1945-ben lép be a pártba. Természetesen lehetséges, hogy Déry elvtárs olyan munkásfigurákat rajzoljon, akik csak a felszabadulás után jutnak el a párthoz. De Bálint nem akármilyen munkásfigura, hanem kiváló, eszményi figura, s az ilyen élenjáró munkástípusokat csak mesterségesen lehet távoltartani a párttól.

Kónya Lajos:

Elég széles olvasóréteget volt alkalmam a Farkas Zénó és Nagy Júlia közötti szerelem kérdésében meghallgatni: általában méltatlannak érezték ezt a szerelmet egy kommunista lányhoz. Ha Farkas Zénó olyan alaknak indul, akiből később Kossuth-díjas tudós is válhat — tehát sokkal pozitívabb alaknak külsejében és jellemében egyaránt —, akkor ez a szerelem is hihetőbb lenne.

A regény kettéhasadtsága is ilyen hibás mozzanat volt. Külön, egymástól elkülönítve ábrázolja Déry elvtárs a proletariátus éa a burzsoázia életét, nem veszi figyelembe, hogy az osztályharc nem jelenti a társadalom kettéhasadtságát. A két alapvető osztály ezer szállal kapcsolódik össze.

Bántott egyébként Déry elvtárs objektivizmusa is. Irodalmi műveken érezni kell, hogy az író a proletariátust szereti, a burzsoáziát gyűlöli, szóval állástfoglal valamilyen irányban, mégpedig nem kétséges, hogy milyen irányban. Ez bántott Déry elvtárs miskolci riportjaiban is. „Objektív" szándékkal szinte keresi a hibákat és nem a fejlődést, nem az újat veszi észre, pedig ezt kell meglátni még akkor is, ha mennyiségileg kisebbségben van. Ezt kell ábrázolni, mert ezé a jövő. Déry elvtárs úgy festett ezekben a riportokban, mint egy előkelő idegen, aki kirándul a munkásokból lett egyetemi hallgatók területére.

Déry elvtársat én őszinte és becsületes embernek tartom, aki regényében is önmagát adja. A világnézete tisztán áll előttünk, benne van a műben. Őszintén csinálja és ez nagy dolog. Az a véleményem, hogy ha teljesen magáévá teszi a marxizmus-leninizmus esztétikáját, a pártos osztályirodalom elveit, akkor épp ilyen őszintén fogja csinálni azt is és nagy nyereség lesz számunkra Déry elvtárs.

Révai elvtárs tanulmányának minden részletével egyetértek és igen sokat tanultam belőle. Azonban meg szeretném jegyezni, hogy végső kicsengésében van valami, ami szinte a könyvnek egészében való elvetése. A szigorú bírálatot Déry elvtárs megérdemli, azonban jószándékát kétségbevonni nem szabad. Itt súlyos ideológiai hibákról lehet szó, de az én meggyőződésem az, hogy benne a szándék jó és becsületes volt.

Lukács György:

Révai elvtárs cikke még sok fontos kérdést vetett fel, ezekről akkor is fogunk még vitatkozni, és akkor is fogunk tanulni belőlük, amikor a Déry-kérdés lekerül a napirendről.

A Déry-komplexumból itt a legaktuálisabb, a legközpontibb kérdést ragadom ki: *a párt ábrázolásának elégtelenségét.* Ez természetesen nem az egyik motívum a sok közül, amely esetleg hiányzik, hanem életünk, jelenünk, multunk és jövőnk központi kérdése,

(folytatás a 6. oldalon)

El Kazovszkij rajza

(folytatás az 5. oldalról)

tengelye a valóságnak, és tengelye kell hogy legyen az irodalmi ábrázolásnak is.

A párt ábrázolása nem jelenti azt, hogy a párt társadalmi objektív szerepét stilizáljuk és ezáltal — ami igen sok sematikus esetben történik — eltévelyedjünk. Ellenkezőleg, a párt ábrázolása azt jelenti, hogy reprezentáljuk a pártot a társadalom, a nemzet valóságos életében.

Déry úgyszólván semmit sem mond arról, hogy *az alakok helyét, jellegét, rangját világosan kell ábrázolni.* És itt vannak regényében rendkívül lényeges hiányosságok. Gondolok Nagy Júlia esetére. Déry Nagy Júliát kitűnő kommunistának tartja. Beigazolódik ez az ábrázolásban? Véleményem szerint nem. Nagy Júlia önfeláldozó, bátor, rokonszenves, néha még okos is — az egyetemi vizsgálatot például nagyon ügyesen zavarja össze —, de én a regényben nem találkoztam egy olyan megnyilvánulással sem, amely osztálytudatos marxistának mutatná. Persze nem tagadom, hogy voltak az illegális párt tagjai között érzelmi kommunisták is és az érzelmi kommunistaság nem zár ki bátorságot vagy áldozatkészséget, sőt párthűséget sem.

Dérynek tehát ezeket a vitában felmerült összes kérdéseket komolyan át kell gondolnia és tanulmányoznia, ha a pártot helyesen akarja ábrázolni. Valamely alak ilyen vagy olyan nyilatkozata, tette stb. ne csak lelkileg, ne csak pszichológiailag legyen átgondolva, hanem az olvasó világosan lássa azt is, hogy mi ennek a szónak és tettnek a helye a társadalom objektív összefüggéseiben, valóságos fejlődésében. Én nem holmi művészietlen kommentárokra szeretném Déry elvtársat ráirányítani, ellenkezőleg, az ábrázolás realista, pártos világosságára. Ezt annál könnyebb elérni, mert van eset, amikor Déry elvtárs ezt igen jól eltalálja. Ilyen regényének az a része — az I. kötet végén —, amelyben a szeptember 1-i tüntetést írja le. A tüntetés után a rendőrségen van Köpe Bálint és elmondja Neiselnek morális hasfájásait Ocsenás árulásával kapcsolatban, amire az öreg szociáldemokrata munkás azt mondja: „Nem az a fontos, hogy téged egy ember eladott, hanem hogy az egész magyar munkásságot elárulták." Ezzel egycsapásra a maga helyére van állítva az, amit Köpe Bálint az Ocsenás-epizódból érez. Ennek a helyreállításnak a jelentőségén nem változtat az, hogy Köpe Bálint akkor még az egyéni morális kérdésben látja a maga számára a problémát, ahogyan ez az Ocsenással való jelenetből kitűnik.

A párt ábrázolása, a szellemi és erkölcsi fölény ábrázolása a kivezető út, és nem kétséges, hogy ez kulcskérdése egész irodalmunknak. Emellett másodrendű kérdés, amiről nem is akarok vitázni, hogy okvetlenül kommunistává kell-e válnia a főalaknak? Nem lehet-e a „Felelet"-et úgyis megoldani, hogy Köpe Bálint mégis csak 1945 után lép be a pártba és akkor hasznos tagja lesz? Dérynél csak a párt egészen más (értelmi, erkölcsi és költői súlyú) ábrázolása teremtheti meg ebben az esetben is a művészileg helyes megoldást.

Gergely Sándor:

Révai elvtárs útmutató tanulmánya Déry Tibor „Felelet"-éről minden jószándékú íróban, kritikusban s olvasóban a megkönnyebbülés érzését váltotta ki. Az eszmei tisztázáson kívül Révai elvtárs különleges szakmai segítséget is nyujtott az íróknak. Mélyreható szempontokat adott a szocialista-realista regénykompozíció problémáinak a megoldásához, a proporció sajátos jelenségeihez és hatásához.

Zelk Zoltán:

Déry regényét az általam is látott és ismert hibáival együtt olyan írásnak tartottam és tartom még most is, amelyet a bennelévő írói munka, annak színvonala és értéke egyik legjobb regényünkké emel. A szocialista irodalom féltése — így tudnám leginkább megfogalmazni — volt az, ami engem akkor arra a felszólalásra késztetett.

Én nem hiszem azt, hogy Déry regényének sikere elsősorban azzal lenne magyarázható, hogy Déry regénye mögött felsorakoztak a kispolgári, sőt a reakciós elemek. Ezt nem hiszem ma sem. A Déry-regény sikerét és a kritikák, a téves kritikák nagy részét is talán azzal lehet magyarázni, amit én is éreztem, hogy irodalmunkban túl sok a sematikus, rossz regény és vers, és örülnek az emberek annak, ha egy jól megírt regényt, egy jól megírt verset olvasnak, ha egy jól megírt színdarabot látnak. Tény, hogy a Déry-regény mögött azután felsorakoztak kispolgári, sőt reakciós elemek is. Megtörtént az írószövetségi vitákon, amikor egy-egy szerencsétlenül sikerült vagy félreérthető mondatom után tapsoltak, hogy tudtam, akik tapsolnak, nem nagy barátai a népi demokráciának. Ez viszont arra kell hogy tanítsa és intse, figyelmeztesse Déry Tibort és mindnyájunkat is, hogy gondoljunk arra: az ellenség igyekszik megtalálni kulturális életünkben azt a rést, ahol benyomulhat, és azt hiszem, nem tévedek abban, hogy az ellenség szívesebben nyomul be, szívesebben igyekszik rést találni egy jó író mögött, mint egy rossz író mögött.

Illés Béla:

Visszatetszést kelt, hogy sok tehetségtelen író, aki idáig imádta Déryt, most szidja Déry regényét. Nem hiszem, hogy Révai elvtárs azért írta volna tanulmányát, hogy ezek íróvá üssék magukat, hanem azért írta, hogy Déry és a magyar irodalom többi munkásai tanuljanak belőle.

Révai József zárszavából:

Mi jellemezte a vitát? Először is a felszólalók egészen tekintélyes csoportja részéről meglehetősen *éles ellenállás a párt álláspontjával szemben*, ami Déry Tibor „Felelet" című regénye II. kötetét illeti. Éles ellenállás vagypedig a „Felelet"-ről írt cikkem megjelenése előtti álláspontoknak többé-kevésbbé nyilt vagy burkolt fenntartása. A felszólalóknak ehhez a csoportjához számítom Zelk elvtársat, Eörsi elvtársat, Benjámin elvtársat és magát Déry elvtársat is, aki néhány, nem is jelentéktelen pontban elismerte ugyan a kritika helyességét, de egy egész sereg szintén nem lényegtelen pontban nem tudta még magáévá tenni a párt bírálatát.

Zelk elvtárs például azt jelentette ki, hogy „Déry regénye mellé a jó szocialista irodalom féltői álltak". Ez az álláspont lényegében megismétlése volt annak a véleménynek, amelyet a „Felelet" II. kötetéről folyt írószövetségi vitában is kifejtett. Zelk ott is egész egyszerűen a „színvonalat féltette". De ez az álláspont, hogy tudniillik a jó irodalom, a színvonalas irodalom féltői álltak oda Déry regénye mellé — amiből következik magától értetődően a dolog ellentéte, hogy azok, akik nem féltik a jó irodalmat, bírálták a Déry-regényt —, azt jelenti, hogy Zelk elvtárs, természetesen nem tudatosan, de lényegében az ellenség álláspontját tette magáévá és hangoztatta azt, hogy a párt agyonüti a színvonalat.

Néhány szóval foglalkozni kell a fiatal és tehetséges költő, Eörsi elvtárs felszólalásával is. Ő azt hangsúlyozta, hogy esztétikai szempontból vannak kételyei és fenntartásai azzal a bírálattal szemben, amelyet az én cikkemen kersztül a párt gyakorolt a „Felelet" II. kötetével szemben. Az *esztétikai* szempont e különös hangsúlyozása, ha a szavaknak értelmük van, nyilván azt jelentette, hogy Eörsi elvtárs *politikailag* nem helyteleníti azt, amit kifejtettünk. De az esztétikának és a politikának ez az elválasztása maga is a polgári gondolkodás maradványa. A „Felelet"-ben mi ideológiai, világnézeti torzítások és hibákat bíráltunk, és ha ez a bírálat politikailag helyes volt, akkor nem lehet helytelen esztétikailag sem.

Egészben véve a vita arra mutat, hogy eléggé komoly és mélyen gyökerező bajok vannak irodalmi életünkben. Az írókongresszus után úgy látszott, hogy irodalmunk jó úton halad. Tagadhatatlan, hogy az az elvi alap, amely az írókongresszuson kialakult, hozzájárult irodalmunk fejlődéséhez az alatt az idő alatt, amely a kongresszus óta eltelt. De ugyanakkor az is tagadhatatlan, hogy ezek az eredmények az Írószövetségben és az irodalmi közéletben kialakult egészségtelen helyzet ellenére jöttek létre. Ma irodalmi közéletünket bizonyos ideológiai zűrzavar, téves és káros álláspontok elburjánzása jellemzi.

Sulyok Gabriella rajza

MÁS

Szabó Tamás

Az ÉS-ből jól ismert *Szabó Tamás* grafikusművész kiállítását nyitja meg *1995. február 24-én 18 órakor* Földi Péter festőművész *Szentendrén*, az Angyal u. 5. szám alatt. A kiállítást Vincze László papírmerítő mester rendezi /aki egyébként kétezer éves technikával készíti minden grafikus álmát: a kézzel merített rongypapírt/. A kiállítás vasárnap kivételével 8-17 óráig tekinthető meg.

Faber Gabriella emlékkiállítása

A művészeti értékek megőrzésére és bemutatására 1992-ben létrehozott Ozirisz Alapítvány a XX. századi magyar képzőművészet jeles alkotóinak életművét szeretné új életre kelteni. Az alapítvány ezúttal Faber Gabriella (1903 — 1982) emlékkiállítását rendezi meg az Árkád Galériában (Budapest, VII., Rákóczi út 30.) február 28-március 12-e között.

„Faber Gabriella költői festészete éppen annak köszönheti szárnyalását, hogy a mesék világa éppoly megfogható a számára, mint a tárgyak, de épp ezért a megfogható tárgyak is éppoly költőiek, mintha azok is a mesék világába tartoznának. Ez a ki-bejárás a valóság és a költészet birodalma között talán a legjellemzőbb művészi felfogására. De ugyanígy kapcsolódik, illetve válik szét nála a múlt és a jelen, az észlelés és az emlékezés, az álom és az ébrenlét. Ebben a különös világban a képzelet gyakran hitelesebben jelenik meg, mint a tárgyi létezés, melyet alkotói kontrollja gyakran jobban megkérdőjelez, mint a látomásokat. Mintha a kétkedés a bizonyosságoknak szólna, a bizonyosság pedig a képzeletbeli dolgoknak. Ettől olyan sejtelmes ez a művészet. Ezzel az alkotói módszerrel képes mindig költői szinten előadni megfigyeléseit és tapasztalatait."

(Balogh András)

Indiai kortárs tánc

Európa első számú modern indiai táncegyüttesének bemutatóját február 24-25-én 20 órai kezdettel tekinthetik meg az érdeklődők a Petőfi Csarnokban (Budapest, XIV., Zichy M. u. 14.)

Az indiai származású koreográfus, *Shobana Jeyasingh* az indiai tánc merev formáival szakítva, egy egészen újszerű, tánccsoportra komponált koreográfiai rendszert dolgozott ki. Ebben felhasználja a hagyományos indiai tánc lépéseit, de nemcsak reprodukálja, hanem számos új elemmel gazdagítja, frissíti az ősi, klasszikus formákat. Budapesten a *Raid* és a *Making of Maps* című darabjait mutatják be. A „Raid" a tradicionális indiai harci játék, a Kabbadi atlétikus mozgáselemeit és pszichés feszültségét ötvözi a Bharatha Natyam klasszikus táncformáival. A zeneszerző, *Ilaiyaraaja*, dél-ázsiai szupersztár, aki legalább annyira híres abban a régióban, mint Andrew Lloyd Webber nyugaton. A „Making of Maps" című darab *Alistair MacDonald*, ismert elektroakusztikai komponista zenéjére koreografált, tradicionális mozgáselemeket tartalmazó mű, mely a világok közti feszültségről szól.

Numero 5 Galéria

A Numero 5 Galériában (Budapest, V., Apáczai Csere János u. 5.) Németh János Svájcban élő magyar festőművész kiállítása látható.

„...az első megjelenési forma a síkban lebegő szín. Minimum két szín, amely a kép egységét nem bontja meg... Nincs világos és sötét tónusú szín, csak a szín szín volta érvényesül. Ezáltal egy integrált színskála jön létre, amelyben csak hideg és meleg színek érvényesülnek... Ha a három fő szín egyikét kizárom, növekedik a kiegyenlítetlenség és ezzel a színdinamika is. ...Létrejön egy utókép, az eredeti képnek a negatív megfelelője. ...A színek vibrálnak, így fény- és térhatás jön létre. ...Megértjük, ha előítéleteinket feladjuk, és azt is, hogy a kép ábrázol. Ehelyett a néző új szerepet fog betölteni, mint a színdinamika aktív résztvevője." (**Németh János**)

A kiállítás megtekinthető március 4-ig, kedden, szerdán, csütörtökön, szombaton 10-13-ig, péntekenken 11-17 óráig.

Kempinski Galéria

Március közepéig látható a Kempinski Galériában (Budapest, V., Erzsébet tér 7-8.) Gerzson Pál festőművész kiállítása.

Gerzson Pált „...stílusa alakításában olyan választott mesterek nevelték, mint Csontváry, Rippl-Rónai, Nagy Balogh, Nagy István, Egry József és az európai piktúra utolsó nagy, teljességre törő géniusza: Cézanne. S mivel követőjüket ifjúkorától töprengő, elmélyülő hajlam, a megtalált utak következetes vállalása jellemzi, mutatós részeredményeknél soha nem állapodott meg, a kereslet-kínálat napi árfolyamaihoz sohasem alkalmazkodott. Törekvései mögött ... mindig valami eredendő sugallat működött, az újra és újra megtalált hazai táj érzelmi ereje, a szinte eszközzé nemesedett természetélmény ihlető és rendteremtő törvénye. Mert bármennyire is elvonatkoztatott a Gerzson-képek formavilága, relációiban mindig tetten érhetjük a földi eredet mozzanatait: az emelkedett szellem, a lényegig ható szem ... embermelegét. Nemcsak komponálja, de konstruálja domesztikált látomásait. Kozmikus távlatokból is azt mutatja föl, ami minden jövőbe-gondolkodásunk mélyén közös: az éltető matériát."

(Fodor András)

Gombnyomások,

avagy privát fényképezés Németországban 1900-tól máig

A kiállítás március 19-ig tekinthető meg a Goethe Intézetben (Budapest, VI., Andrássy út 24.) hétfő és kedd kivételével naponta 10-17 óráig.

„Elsütni a kamerát", „megnyomni a kamera gombját", e mondatok jelentésének mellékíze a banalitás, a véletlenszerűség, a naivitás. A fényképezés világában elítélő fogalmak, amelyek a tudás és a minőség vitathatóságát fejezik ki. A kamera elsütögetéséből szinte láthatatlan képhegyek tornyosulnak elénk, amelyek egyfelől kiindulópontjai lehetnek a hétköznapi kultúra történetírásának, másfelől azonban a kamera „naiv" témára tartásából származó sajátos, eredeti esztétikummal bírnak. A kiállítás a németországi privát fényképezés történetét követi 1900-tól a mai napig, és egyúttal a fényképezés fejlődését is bemutatja a kezdetektől századunk centrális kultúrtechnikájáig.

Merlin Színház

A Merlinben (Budapest, V., Gerlóczy u. 4.) március 2-án, 19 órakor mutatja be a Francia Intézet Artaud — Van Gogh: Az őrületig című darabját.

Artaud-ot játszani, méghozzá minden majmolás nélkül, mindez nagy összpontosítást kíván, azt hogy a színész mintegy radikalizálja a rendelkezésére álló kifejezőeszközöket. A színésznek „mágikus" kapcsolatot kell létesítenie a nézővel, hagynia kell, hogy hasson rá az alkímia, hogy hasson rá Antoine Artaud szellemisége, fekete humora, szavai, mondatai, nyelve.

Az „értelmen" belül és azon túl — figyeljünk a konkrét hangzás szépségére. Bizonyos mondatok sárgák, mások feketék vagy pirosak. Kavics, agyag, homok. Folyadék, sav stb... Mindezt már átéltük Becketttel, Novarinával, Michaux-val. (**Jacques Baillard**)

Körmendi Galéria

Tzortzoglou Georgios festőművész tárlata március 5-ig fogadja látogatóit a Körmendi Galériában (Budapest, V., Deák F. u. 15.) naponta 10-18 óra között.

Szerkesztői üzenetek

E HÉTEN VÁLASZOL:

Tóth Erzsébet

Nem olyan régen, úgy másfél hete lehetett, szokatlan dologra figyeltem fel a Magyar Hírlap hatalmas oldalait lapozgatva. Ugyanaz a cikk megjelent Szántó Péter neve alatt, majd néhány oldallal később, pár mondat eltéréssel olvasói levélként. Talán fel sem tűnt volna, ha egy vagy két nappal később kerül a lapba az egyik vagy a másik, hiszen szánalmasan ugyanazt a témát és mondatot variálja majd minden újság majd minden publicistája és olvasója. Nincs ezen mit csodálkozni, hiszen az olvasó az újságot olvassa, az újságírók egymást, és ha már végképp nem jut eszükbe semmi, elővesznek egy olvasói levelet, és abból próbálnak ihletet meríteni, gondoltam. Az is eszembe jutott, hogy igazán nincs miért szégyenkeznünk, az Olvasó Népért Mozgalom megtette a hatását, a mi országunkban az egyszerű olvasó is tud úgy írni, mint egy elismert publicista. Vagy fordítva. Büszkeségem azonban csak a másnapi szám megjelenéséig tartott, abból ugyanis kiderült, hogy végzetes tévedések, elhomályosult faxok, dátum és névcserék, szerkesztői gondatlanság és természetesen a nyomda ördöge együtt okozta a fönt vázolt helyzetet. A szerkesztő magyarázkodása olyan bonyolult és hosszadalmas volt, hogy nem is emlékszem már, ki írta a két példányban megjelent cikket, sőt arra sem, miről szólt. Most is csak azért jutott eszembe, mert Szerkesztői Üzenetet kell írnom, és szeretném elkerülni a hasonló malőröket. Például van valami, amit már régóta szeretnék közölni az És olvasóival, de borzasztóan félek. Ezt Pelle Jánostól tudtam meg, aki a Sajtó fél c. írásában ezt olyan szépen kifejtette az És 1995. február 1o-i számában. Mit tesz ilyenkor egy leleményes szerkesztő? Kitalál egy készséges olvasót, aki véletlenül pont azt gondolja, amit ő, és nincs is mitől félnie, hiszen nincs lakása, ahol egy maffiózó megtalálhatná. Ezek után, már csak arra kell vigyázni, nehogy elfelejtsem, mit is írt az olvasó, mit válaszoltam én, és nehogy összekeverjem az aláírásokat. Mert akkor aztán kezdhetünk magyarázkodni. E hosszúra nyúlt bevezető után következzen egy levél:

B. ÁRPÁD, NAGYKANIZSA

„Azért írok Önnek, mert egy hölgy, és tudomásom szerint verseket is ír. Úgy érzékelem, az utóbbi időben rendkívüli módon elhatalmasodott a durvaság és trágárság az újságjukban. Csak a legutóbbi számból két idézet: „nyögünk, sírunk, álmodunk és fingunk." Ez egy versből van. A szemközti lapon pedig: „Mi eszünk, alszunk, hólyagot ürítünk, kakilunk, a fülünk tövét vakargatjuk, el-elbőfögjük magunkat néha." De van még szellentés is a Mi a szerelem? című cikkben. Néha úgy tűnik, az És mindent közöl, válogatás nélkül, csak az ember altestével legyen kapcsolatos. Azt hiszik, az olvasó csak erre kíváncsi? Egyébként nem tudnák eladni a lapot? Ezúton közlöm, vannak még olvasók, akiket ez igenis taszít. Lehet-e még ezt a sok fingást, szellentést, kakit, pisit tovább fokozni?"

— A két kiragadott, és valóban egy kicsit egymásra „rímelő" idézet számomra nem jelent mást, mint hogy ilyen az élet. Csukás István verse pedig az egyik legszebb, legprofánabb, legmeghatóbb mű, amit az öregedésről olvastam. Nem hiszem, hogy a vers jobb lenne attól, ha az utolsó kifejezést finomította volna. Mondjuk szellentésre. Szerkesztési szempontjaim között a trágárság, mint olyan természetesen föl sem merülhet. Ha jó valami, akkor jó. S ilyenkor sajnos az olvasóra sem gondolhatunk, hiszen nem pornólapot szerkesztünk. Kaptam például egy verset, Bálint Balázs József küldte Bajáról egy levél kíséretében, melyben elképesztő gorombaságokat vág a fejemhez, mert a Bordal-versenyen nem díjazták a költeményét. Ilyen sorok vannak benne:

„Hej ti Krisztussápasztó képmutató csalók / lopótökkel az ország vérét lopók / ti lopótökkel firkáló / pimasz hímlotyók: Verjétek azt a rusnya komcsiszínű / árvalányhajas f...k a boroshordótokba / bakássan bokázva / cefréssen cifrázva..."

— Tovább csak azért nem idézem, mert megtisztelt azzal, hogy hölgynek nevezett, és a további részeket még kipontozva sem szeretném nyomtatásban látni. Ezt például nem azért nem közöltük, mert nem elég trágár, hanem mert sajnos nem elég jó. Mint látja, lehet még tovább fokozni. Csak ihlet és korszellem kérdése.

P.S.: Kardos G. György rovatvezető kéri, hogy a *Varázsigék* c. novella szerzője jelentkezzen, mert se nevet, se címet nem hagyott. Keressük a *Nukleáris keresztek* és a *Lélekrágók* szerzőjét is.

Magyarországról jövök

Rovatszerkesztő: Balog József
Összeállításunk Bencsik Márta, Ditrói Zoltán, Vargha Sándor és Tornyi Ferenc riportjai alapján készült.

Szolnok

Ül velem szemben és beszél. Milyen furcsa és szokatlan hirtelen mindez. Velem szemben. Számomra így talán könnyebb: felém mondja a szavakat, a mondatokat. Elsős középiskolás Szolnokon, a Verseghy Ferenc Gimnáziumban. Abban a középiskolában, amely az egyik leghíresebb és az egyik legjobb a megyében. Ömlik belőle a szó. És az elszántság, amit nem tudok szavakba önteni, csak érzem a lelkemben, a szívemben, a zsigereimben.

Beszéde kérdés és kétely nélküli monológ.

— A gimnáziumban csak bennmaradni nehéz, bekerülni könnyű. Szerencsém is volt, hisz nem volt felvételi. Csak 16 éves vagyok, előttem áll még az élet. Nem volt más választásom, mert más választás nincs. De ezt nem is bánom, hisz ha elzárva élek a külvilágtól, akkor később lehet, hogy nehezebb lett volna alkalmazkodnom az élethez. Természetes volt tehát, hogy nappalin kezdem meg középiskolai tanulmányaimat. Persze nem volt ez olyan könnyű. Nekem mindenkit hangról kellett felismerni és azonosítani, csak így „látom" az osztálytársaimat. Hogyan tudok tanulni? Számítógéppel jegyzetelek, de például a földrajzi ismereteimet szinte tökélyre tudom fejleszteni. Osztálytársaimmal, szüleimmel elmeséltetem, hogy pl. hol van Washington, mi van körülötte, merre található? Így aztán, ha szóba kerül mindez egy társaságban, hozzá tudok szólni a témához. Sőt, néha még önálló véleményem is lehet. Segítenek nekem. Ez fontos, de emellett saját magamnak kell magamon segítenem azzal, hogy bővítem ismereteimet, *látnom kell a világot!*

Látnom, hogy később élni tudjak benne. Előttem nem volt más lehetőség, mint az, hogy tanuljak. Az az út, amelyet számomra a sors kijelölt, nem volt járható, mert nem akartam azon járni. Lehettem volna kefekötő, masszőr vagy telefonközpontos. De én többre tarom magam annál — nem lenézve persze ezeket a szakmákat, — hogy 50 évig elvegetáljak. Szebbé akarom tenni a saját életemet, hogy ezzel segíteni tudjak másoknak is szebbé tenni a sajátjukat. Budapesten, ahol az általános iskolát végeztem kicsit féltettek, amikor megtudták, hogy hol akarok tanulni, és meg is lepődtek, amikor azt mondtam, hogy jogász szeretnék lenni. Itt, Szolnokon aztán kiderült, hogy alaptalan volt tanáraim félelme. Segítenek, de tudom, hogy csak azon lehet, aki ezt maga is akarja. Megtanultam a leckét, szellemi tudásommal kell gazdálkodnom, hogy biztos megélhetést teremtsek magamnak, és majdan a családomnak is. Egy volt tanárom gondolata adja ars poeticámat: *az akarat és a szorgalom mindennél többet ér.* Az, hogy én itt élek és így, nem szabad, hogy tétlenséget jelentsen. Nem is biztos, hogy el tudnám viselni, és biztos, hogy nem lenne jó. Az hajt, hogy szeretnék valaki lenni. A tétlenséggel, szervezetlenséggel, zűrzavarral nem megy soha semmire az ember. Ha már egyszer élünk, és úgyis csak egyszer élünk, meg kell próbálni úgy irányítgatni az életet, hogy emlékezzenek ránk. Hogy szépet tegyünk, mert úgyis annyi szomorúság, keserűség van körülöttünk.

Mondja, beszél felém. Nekem. Ülök szemben vele.

Irigylem őt. Simon Gergely. 16 éves. Még gyerek, és máris felnőtt. És vak. Nem lát születése óta, de láttatni akarja magát. Sikerüljön! Segítse az Isten, az emberek és Ő maga is magát!

VASA

Szombathely

Azt hiszem, csak a véletlenen múlt, hogy nem haltunk meg mind a négyen, kezdi a beszélgetést Dr. Tarnai Ede. Előző nap már kórházba kellett vinni az egész családot, de akkor sem a mentőorvos, sem az ambuláns orvos nem ismerte fel a szénmonoxid-mérgezés tüneteit. Be kell vallanom, hogy orvos létemre én sem, ami enyhe mérgezésemmel éppúgy magyarázható, mint azzal, hogy valamilyen betegsége mindenkinek van a családban. Hajnalban kijöttünk tehát a kórházból, majd napközben kétszer is szerelőt kellett hívnunk, mert elaludt a kazánnál a láng. Máig sem tudom, hogy miért ébredtem fel éjjel, de ez mentette meg az életünket. Kinéztem a folyosóra, és láttam, hogy apósom agonizál, mellette anyósom és nejem fekszik.

Először apósomat kezdtem éleszteni, már amennyire lehetett, mert agóniás görcsben volt, és elkezdett hányni. Utána a többieket próbáltam ellátni, majd ugyanebben a ritmusban visszavisszatértem apósomhoz. Most sem ismertem fel a tünetet, de az is igaz, hogy egyrészt életemben nem találkoztam még szénmonoxid-mérgezéssel, másrészt már én magam is kába voltam. Csak arra tudtam koncentrálni, hogy életben tartsam a családomat, és minél előbb mentőt hívjak.

— Milyen állapotban volt közben a családja?

— Apósom a klinikai halál állapotában volt, de ha nem érkeznek időben a mentők, akkor mindannyian meghalhattunk volna. Tulajdonképpen csak annyi időre hagytam abba az élesztést, amíg a mentőket tárcsáztam. Ők egyébként igen gyorsan megérkeztek, és szerencsére Puskás főorvos is velük volt, aki a tünetekből azonnal felismerte, hogy miről van szó. Az is egy óriási szerencse, hogy, szokásommal ellentétben, kivételesen a zárban hagytam a kulcsot. Ekkor már nem voltam a tudatomnál, támolyogtam és vezényszavakra cselekedtem. Annyira ki volt számítva az időnk, hogy abban a pillanatban ájultam el, amikor kinyitottam az ajtót.

— Kiderült azóta, hogy mi okozta a balesetet?

— Igen. Néhány évvel ezelőtt a kályhát gáztüzelésű kazánra cseréltük, és füstjét a régi kéménybe vezettük. Most már tudom, hogy béléscsövezni kellett volna, de akkor ezt senki nem mondta. Állítólag tájékoztatták erről apósomat, de egy idős ember nem mindig látja az összefüggéseket. Az pedig száz százalék, hogy úgy nem mondták meg neki, hogy akár ez a tragédia is bekövetkezhet. Mire a kórházból kijöttünk, egyébként az egész kéményt átépíttettem. Tulajdonképpen arról volt szó, hogy az égéstermék szinte „megette" a kéményt belülről, és ezért szivároghatott vissza a füst a lakásba. Olyan mértékű volt a korrodálódás, hogy már lyuk volt a falon, amit csak azért nem vettünk észre, mert egy kép takarta. Tudja, az egészben az a legszörnyűbb, hogy Magyarországon nem kötelező a gáztüzelésű kazánokhoz a béléscsövezés. Véleményem szerint gázkazánt csak béléssel szabadna a kéménybe bekötni. Engem nem vigasztal az, amit a szakemberek mondtak, hogy évente legalább tíz haláleset van ebből, ugyanis ezek a tragédiák megelőzhetők lennének, pontos és szakszerű tájékoztatással.

Mint Takács József, az Északdunántúli Gázszolgáltató Rt. üzemigazgatója elmondta, amint kiderült a tragédia, azonnal elbeszélgettek a kazánt ellenőrző dolgozójukkal. A szakember, állítása szerint, nem érzékelte az égéstermék visszaáramlását.

— Hogyan lehet ezt fölismerni, hiszen a szénmonoxid szagtalan?

— Ez elméletileg igaz, de a meleg levegő visszaáramlása tükörrel kimutatható.

— Elvégezte munkatársuk ezt a vizsgálatot?

— Mint elmondta, nem érzékelte a visszaáramlást.

Kocsis László, a Kéményseprő és Tüzeléstechnikai Vállalat Vas megyei igazgatója szerint nagyon sokan nem béléscsövezik a kéményt, mivel így olcsóbb, és a törvény nem teszi kötelezővé. Ők négyévenként ellenőrzik ugyan a füsttömörséget, de ez csak a pillanatnyi állapotot tükrözi. Így hát a 25-30 ezer forintos többletkiadás és a biztonság helyett marad az életveszély.

D.Z.

Talfája 1o8.

A fiatalembernek be nem áll a szája. Csillogó szemmel magyaráz az autóban, föllelkesülve eddigi sikereitől, ahogy a GYIVI-től a kecskeméti tanyavilágba navigál bennünket.

A Talfája 1o8. számú házat keressük, ami négy évvel ezelőtti még a költőé, Buda Ferencé volt, tőle szerezte meg Pista. Előbb föltörte, majd — a GYIVI-től és egy alapítványtól kapott pénzen megvette. Akkor már 5 éve élt az utcán. Állami gondozásban nőtt föl, szülei nincsenek, csak testvérei, de őket sem ismeri. Csupán annyit tud róluk, hogy fiatalabbak nála. Ők biztos nem az utcára mennek, „én fölhozom magamat, és nekik is itt a helyük" — de ez még pár év. Pistának ugyanis egy volt állami gondozott szemében nagyratörő, különben pedig egészen emberi tervei vannak: fölújítani a tanyát, beindítani a nyúlgazdaságot, még néhány házat fölhúzni a 800 négyszögölnyi területen, hogy ez legyen az otthona jó pár hajléktalan, az állam gondoskodásából már kinőtt fiatalnak, aki eddig az utcán vagy valamely ideiglenes szálláson tengette napjait. „Mert nagyon sokan vannak ám hajléktalanok, nem is gondolná" nyomatékosítja Pista, mekkora szükség is van rá!

Most öten laknak a meglévő két szobában: Edina és Laci egy lépcsőház helyett választotta az akkor még igen romos tanyát, amit azóta közösen hoztak helyre. Fürdőszobát szeretnének még, no meg villanyt, hiszen nélkül nyulászkodni sem lehet. Pedig a ketreceket hamar elkészítik a kapott faanyagból, egy vállalkozó pedig ingyennyulakat is ígért az induláshoz. „Már szerződéseim is vannak" — dicsekszik Pista, és nem tudja elképzelni, hogy ne sikerülne. „Mindannyian akarjuk, és olyan sok ember segít" — mondja a fiatalember, aki már a GYIVI-vel is megbocsátóbb, hiszen „azért nem adnak 18 évesen életkezdési támogatást, mert nem nézik ki belőlünk, hogy tudnánk vele gazdálkodni."

A 150 ezer forintnyi összeget kétségkívül ki lehet érdemelni, erősíti meg az igazgatóhelyettes asszony, és maga is elég kilátástalannak ítéli meg a jelenlegi kondíciók mellett a volt állami gondozottak életkezdési esélyeit. Így hát ő maga is őszintén drukkol Pistáéknak, és segít is, persze inkább jó tanáccsal, mint anyagiakkal.

—bem—

Hajdúdorog

Áll a hajdúdorogi határban, a görögkúti részen egy tanya, ahol nagy békességben lakott hajdan apa, anya, a fiú és a leánya. Egy család, melyhez hasonlóan sokan görgették napjaikat a hajdúsági feketeföldön. Ragaszkodtak hozzá, a tanyához, a jószágokhoz, ameddig tehették. Talán 1952-ig, vagy '6o-ig, addig, amíg meg nem kezdődött a téesz szervezés a vidéken. És akkor ott is eltörött valami, mert hiába feküdt a földjét felszántani induló traktor elé az apa, hiába imádkozott és átkozódott az anya, a nagy történelmi forgatagban sem a traktor, sem a szocialista szövetkezetszervezés nem állíthatták meg. Félreálltak hát maguk. S maradtak magukra. Hiszen kapcsolatuk a világgal jószerivel megszakadt.

Ritkán mentek piacra, boltba, vásárba, a templomba meg már annyira sem. Rokonaikat nem látogatták, hozzájuk sem járt senki. A postást, a szomszédot csak a kapuig engedték. A rogyadozó házba be nem léphettek. A környező tanya lakóinak először az anya hiánya tűnt föl. Beteg — volt a válasz a kérdéseikre. Egy idő után meg az apa nem mutatkozott többé. Mindketten elutaztak a rokonaikhoz — volt a válasz most. Máskor, másnak meg azt mondták — az öregek szociális otthonban vannak. Közben persze akár egy kegyetlen mesében, eljárt az idő a lány meg a fiú fölött is. Túl a hatvanon egyre nehezebben éltek. Nem tellett ennivalóra sem, gyökerekkel és kukoricával táplálkoztak. Valaki, aki segíteni akart, önkormányzati képviselőt küldött hozzájuk, de ő sem jutott tovább a kapunál. A házba végül csak a rendőrség jutott be. Megtalálták a „lányt" és a „fiút", valamint az istállóban és a kamrában a padló alatt porladó szülőket is.

Az anya 1984-ben halt meg, együtt temették hárman a házba. Aztán az apát már csak ketten. Amikor nagy nehezen szóra bírták a testvéreket, alig bírtak válaszolni a rendőrök kérdéseire. Annyit mondtak: a szülők akarták így. Saját földben nyugodni. Megvizsgálták a testvérek cselekedetét is. Amit elkövettek: közegészségügyi szabálysértés, mára elévült.

És az elmúlt ötven év? A történelem?

tornyi

El Kazovszkij rajza

EL Kazovszkij

EL KAZOVSZKIJ

grafikai ill.

2000, 1995/3.

a polgárváros védműveinek periodizációjáról kialakított elképzeléseket. Az ásatás során előkerült emlékek (két árok nyoma, a városfal kiszedésének teknője, a városfalat kísérő kővonulat, egy bástya, a városfalon belüli első épület fala, valamint egy korai planírozási réteg alatti cölöpnyomok) alapján sikerült a kőépítkezések előtti időszakból (I. periódus – az 1./2.. század fordulója) egy újabb szakaszt rögzíteni. Kísérletet tettünk továbbá a II. és III. periódusok szétválasztására is. Ennek eredménye alapján úgy tűnik, hogy az első kőalapozású városfal szélesebb kivitelben, bástya nélkül épült, legkorábban Hadrianus korában. Bástyával a 2. század későbbi évtizedeiben látják el. Feltehetőleg a két eltérő szerkezetű védműrendszer nem azonos nagyságú területet vett körül. Ennek tisztázását az elkövetkezendő évek ásatásaitól várhatjuk, csakúgy mint a vizesárkok rendszerének és későbbi periódusok alakulásának tisztázását.

A polgárváros nyugati, kevéssé feltárt részén, a városfal által közrezárt területen az utcahálózat rrendszerének kutatása folyt. Ennek előzménye – természetesen az 1968/69. évi kutatásokon kívül – a 11. sz. út korszerűsítése során végzett leletmentések sorozata volt. Ez utóbbi kutatások eredményeképpen összeállítható a porgárváros vízvezetéktől nyugatra eső részének észak-dél irányú teljes metszete, amely a jelenleg folyó kelet–nyugati árokrendszer feltárásánaka eredményeivel kiegészülve a polgári városrész szerkezetének megismeréséhez visz közelebb. Az így kialakuló „insularenszer" a későbbi feltárások alapjául is szolgálhat.

A polgárváros nyugati részének feltárásával kapcsolatosan szükséges megjegyezni, hogy ezen a terűleten csak a legszükségesebb kutatásokat végezzük, mivel ez a feltáratlan beépítetlen terület az antik város „adatbankjaként" fogható fel, s mivel ez a forrás sem kiapadhatatlan, körültekintően kell gazdálkodnunk vele.

EL Karovszkij

ESTERHÁZY PÉTER:

Egy kékharisnya följegyzéseiből

Szükség

Két tüneményes nőt hallgatok a rádióban, enyhén dühödten, mert délelőtt van, és délelőtt az ember nem hallgatózgat (még nőket se ki), hanem dolgoz.

Kornis Mihállyal jártam így a múltkor, fél tizenkettőtől tizenkettőig jártam így, pedig ennyi kollegialitás nincs bennem, mindennek van határa, egy kékharisnyának is, azok a csípők meg vádlik, bocsánat, csak hát nagyon érdekes volt az az olvasás. Őszintén szólva nem is annak a bravúrja, az benne van a buliban, ha a buli Kornis maga, hanem az, hogy némely részek, melyek olvasva megoldatlannak tűntek, tűntek föl, itt éltek, éltek-haltak. Ez persze kétélű dícséret, hisz egyszersmind azt is állítja, hogy akkor, az nem volt ott a papíron, már pedig ott kell lennie. Szóval érdekesen szivárványosodott a Napkönyv nekem munkaidőben. Három nap után véget is vetettem ezeknek a késő délelőtti bahanáliáknak, szigorúan elhessegettem a kornisi ripacsot, mondtam rá ezt-azt, avval vígasztalván őt vagy magamat, hogy én olvasni szeretek, úgyis és főként, nem kell nekem ilyen segítés.

Egyébként nem így van. Bármiféle segítség mindig jól jön. Minden segítségre szükség van.

A két tüneményesből az egyiket ismerem, azért is kezdtem, fegyelmezetlenül, belehallgatni a műsorba. Amely lényegében avval a gyönyörű mondattal kezdődött, hogy a másik tüneményes milyen nagyon szeret olvasni, hogy lényegében csak olvasni szeret. Ezt mondotta *Szilágyi Júlia Balla Zsófiának*, aki remek beszélgetőtárs, máskor is hallhattuk, ismeri és tiszteli a másikat, figyelmes, tudja, hol kell megérintenie, olykor lelkesedésében maga is magához ragadná a szót, ilyenkor kicsit megcsaklik a hangja, félresiklik, majdnem sikkant, de nem, hagyja amazt, aki ettől csak nagyobb kedvvel mesél.

Szilágyi Júlia persze Swiftről, hogy az mennyire kilógott a korából, Defoe nem lógott ki, ő a tipikus, jól fésült ebben a magabiztos nagy angol fejlődésben, Swift kilógott, ő az első, aki a szorongást, az önmagunktól való iszonyatot megfogalmazta. És hogy neki, vagy nekik ott, a szorongás nem filozófiai kérdés volt, hanem közvetlen élmény, az egzisztencializmus iskolája a mindennapokban. Tanár, ahogy Géher tanár úr beszél Shakespeare-ről, Balassa új rádiósorozatában bármiről, legutóbb a huszadik századi Faustokról, ugyanígy, egy lassan kiveszőő tanárhangot hallunk, vagyis szenvedélyest, személyest, amely azonban minden szavával tényeken nyugszik. Nyugodni éppen nem nyugszik.

Kifényesedik a hangja, ahogy Székely Jánosról beszél, vagy a nagy tehetségű, korán elhunyt Kalevala-fordítóról, egyetemistatársról, Nagy Kálmánról. Mit jelent nőként Kolozsváron függetlenek lenni, kérdi kicsit álnokul Balla, aki nyilván maga is tudna erről mondani: ezt-azt. Egy kozmopolita Erdélyből, Kolozsvárról, szigorúan a város hagyományai alapján.

Mégiscsak nyugalom van Szilágyi Júlia hangjában, ahogy ezekről a dolgokról beszél, számomra példaszerű naivitással, amelyhez igenis ragaszkodni kéne, ahhoz, mondjuk, ahhoz a hithez, hogy az előítélet a következetességtől meghátrál, ahhoz, hogy az emberek jóérzésére kell építeni, ezek mind Szilágyi Júlia-mondatok, az emberek szeretnek jók lenni, és hogy jobbak és értelmesebbek vagyunk, mint látszunk, hogy volna lehetőség önmagunknál különbnek lenni.

Ez a jóhiszeműség, ha tetszik, gyermetegség és a Swift kíméletlen, borotvaéles agyasságának az együttállása volt ezen szép női beszélgetés tanítása, ajándéka és segítsége.

Minden segítségre szükség van.

El Kazovszkij rajza

LUKÁCSY SÁNDOR:

„Ó csillagok ti!”

Költőről sokat elárulnak sűrűn használt, kedvenc szavai, Adyról a gyakori „nagy”, „bús”, „szent” melléknevek, Tóth Árpádról a „halk”, „furcsa”, „vén”; Kemény Zsigmond tépett lelkülete minegyre a szokatlan „bősz” jelzőt veti ki magából, mint sötét lávakövet, még olyan különös kapcsolatban is, mint „bősz ima”.

József Attilának is voltak ismétlődő vezérszavai, mégpedig koronként más.

Tanuló-verseiben Ady és a nyugatosok szókészletét használja, nála is gyakori a „bús”, a „vén”, Kosztolányi, Juhász Gyula hangulatait idézi a „bánat”, a „mámor”, „szelence”, „bíbor”, „selyem”, a „bronz” és az „arany“. Hetyke húszéves korára József Attila megválik ettől az örökségtől; az akaratosan koppanó csupa-dac szavakat keresi s mindazt, ami a keménység képzetét kelti. „Gyémánt”, „kristály”, „vas”, „szén”, „kő”, „kavics” a leggyakoribb főnevei, jelzője az acélcsörrenésű „karcsú”, fontos képelemei az „üllő” és a „kalapács”. Különösen a „karcsú” szót szereti; összes versének száz lapján vagy hússzor [illegible]nálja: *karcsú suhanás*, kar[illegible] *karcsú szél* (kétszer is) — korábban és később alig. Ez idő tájt formálja át színvilágát is: a kamaszkori versek lelkendező „piros” jelzőjét ritkítja, elhagyogatja (ez mint „vörös” él tovább mozgalmi utalásként), a hivalkodó „arany”-t a hidegebb „ezüst”-tel váltja fel, s jellemző összetétele lesz a „vasszínű”.

Az indulatos szabadversek korszaka múlván, a húszas évek végén új jelző tűnik föl meglepő gyakorisággal: a „lágy” (s vele szelíd társai, a „langy”, a „puha”, a „gyolcs”, a „pamut”.) *Lágy völgy, lágy Ázsia, lágy libegés, felhők lágy batyui, lágy képzelet, lágy bölcső, lágy borongás, lágy őszi táj, hullámok lágy tánca, lágyan ülnek ki a boldog halmokon a hullafoltok* — több tucat példát idézhetnék, és az is érdekes, hogy szinte valamennyi nagy versében ott találjuk ezt a jelzőt, a költő szándékának e titkos lenyomatát (*Munkások, Bánat, Elégia, Óda, Eszmélet, Számvetés, Falu, Kései sirató, A Dunánál, Nagyon fáj, Hazám, „Költőnk és kora*” stb.) Ilyen feltűnő jelenség magyarázatot kíván, s talán nem tévedünk, ha a „lágy” szó és képzettársításai gyakoriságát mint a költő sajgó harmónia-vágyának jelét fogjuk fel, mint egy emberibb és barátságosabb világ csillapíthatatlan megkívánását, mely a művészet formálható közegében előlegezi magának a teljesülést.

Mert a valóság maga egészen más képzeteket sugall. A vas, melynek üllőjén ifjonti lobogása korában a jövőt akarta kikalapálni, később mint szorító korlátok, ölő fegyverek anyaga jelenik meg verseiben, „rács” és „tőr” lesznek szorongása nyomjelző szavai. Pályakezdésekor a „börtön” csak szokványos és kézenfekvő társításokban fordul elő nála, mint „gyárbörtön”, „műhelybörtön”; most, a harmincas években, mint maga mondja: „Hanyag társadalmunkra szabatos szavam van. A kín teszi, hogy lett belőle börtön...” Az lett maga a lélek is, kibogozhatatlan görcseivel. „A szerencsétlen ember ugrabugrál, mint ketrecében az ijedt majom” — írja 1935-ben, és egy év múlva ismét: „Eszméink között rabon ugrálunk, mint az üldözött majom, ki tépi ketrecének rácsát” és ismét: „Eszméim közt le és föl, vicsorgok és ugrándozom...” És hiába tekint a természetre, ott is záró és fenyegető, konok és komor vonalakat lát: „Tar ágak-bogak rácsai között kaparásznak az őszi ködök...” „A fagyra tört emel az ág...” A rabság élménye kozmikus méretűvé tágul: börtön a világ, a mindenség, a Nap „óriás, tüzes lakat”, „ezüst sötétség némasága holdat lakatol a világra”, s a csillagok... ó, már azok sem a korai versek „vidám”, „jó”, „gyöngy” csillagai! „A Göncölök úgy fénylenek fönt, mint a rácsok a hallgatag cella fölött.” „Csillagok rácsa csillog az égen.” „A naprendszer a börtön csillagzatokkal halad...” Az egész világirodalomban, azt hiszem, József Attila csillagai a legszomorúbb és a legkegyetlenebb égitestek. „Ó csillagok, ti! Rozsdás, durva vastőrökül köröskörül, hányszor lelkembe vagytok szúrva...”

E rács- és tőr-kozmoszban a költő, ha magát is odarajzolja a szenvedő világábrák közé, szemlélődve, csendesen guny-nyaszt, ül. Ez a kép korán felbukkan („Kiülök szíves küszöböm elé és hallgatok” — írja már 1924-ben), s újra és újra megjelenik, rendszerint a költemény kezdő vagy záró soraiban: „Itt ülök csillámló sziklafalon.”„Fák közt, virág közt ülök egy padon.” „A rakodópart alsó kövén ültem.” „Kiülnék... a nem üres űr egy martjára, szemlélni a világokat.” „Dombocskán, mint szívünkön a bú, ülök.” „Komor ég alatt üldögélek, mint hajléktalan a híd alatt.” „Egy ember ült a porban s eltűnt a kifeslő jegyek közt...”

„Ülni, állni, ölni, halni...” Valami lappangó titok lehet bezárva a négy igébe. Nem vállalkozom megfejtésére.

Pályázati felhívás

A Soros Alapítvány pályázatot hirdet országos terjesztésű kulturális és közéleti lapok, folyóiratok részére. Pályázatot lehet benyújtani az általános működési költségek részleges fedezésére.

A Laptámogatási Program Kuratóriuma *évente egyszer* hoz döntéseket a beérkezett pályázatokról. A pályázatok beadásának határideje 1995. március 22.

Határidőn túl beérkezett pályázatokat a Kuratórium nem fogad el.

Pályázati kérdőív és bővebb információ a Soros Alapítvány Titkárságán kérhető, 1014 Budapest, Országház u. 9. tel. 202-6211, fax 175-7767.

OTP Forintkártya

A legnagyobb

...és ami mögötte van

A világ egyik legnépszerűbb készpénz-helyettesítője

A világon közel 200 millió Eurocard/MasterCard emblémával ellátott bankkártya van forgalomban, ami ékes bizonyítéka a rendszer népszerűségének. Ez a **világszínvonalú szolgáltatás** már Magyarországon is elérhető.

Magyarország legnagyobb bankja

Az OTP Bank úttörő szerepet játszott a hazai bankkártya-kibocsátásban. A szolgáltatások fejlesztése együtt jár a választék folyamatos bővülésével, melynek legújabb eredménye az OTP Bank **forint-alapú** Eurocard/MasterCard kártyája. Ennek a kártyának segítségével tulajdonosa **mintegy 4000 magyarországi kereskedelmi és szolgáltatói elfogadóhelyen készpénz nélkül fizethet.** Ha mégis készpénzre lenne szüksége, az OTP Bank több mint 100 bankjegykiadó automatájának bármelyikéből hozzájuthat. **Éjjel-nappal.** Ezek a szolgáltatások a kártya tulajdonosának semmilyen többletköltséget nem jelentenek. A kártya **biztonságát** egyfelől a PIN-kód (egy négyjegyű szám, melyet csak tulajdonosa ismer, s mely nélkül az automatából nem lehet pénzt felvenni), másrészről a kártyán található aláírásminta szavatolja. A kártya **alapja az OTP lakossági folyószámla**, annak minden előnyével. A negyvenéves múltra visszatekintő szolgáltatást az alapszolgáltatásokon túl egy sor újdonság (folyószámlahitel, leköthető betét, nonstop üzemelő, telefonos információs rendszer stb.) tette **még kényelmesebbé**.

...és Ön

Ha Önnek már van OTP lakossági folyószámlája, és havi munkabérátutalása minimum 20 000 Ft, vagy számláján egy hónapig 50 000 forintot tart, számlavezető fiókjában köthet OTP Forintkártyás szerződést. Ha még nincs folyószámlája, itt az ideje, hogy betérjen a legközelebbi OTP Bank fiókba.

OTP Forintkártya. Önnel a legnagyo

…nformációról és az értelmiségről — …ászló és Vámos Tibor esszéje

*

… populizmus, víkendező kisebbségi szakértők …s az apokrif Bibó — Végel László írása

*

…saplár Vilmos, Marno János és Tolnai Ottó prózája

ÉLET ÉS IRODALOM

IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP

XXXIX. ÉVFOLYAM, 16. SZÁM ÁRA: 55 FT 1995. ÁPRILIS 21.

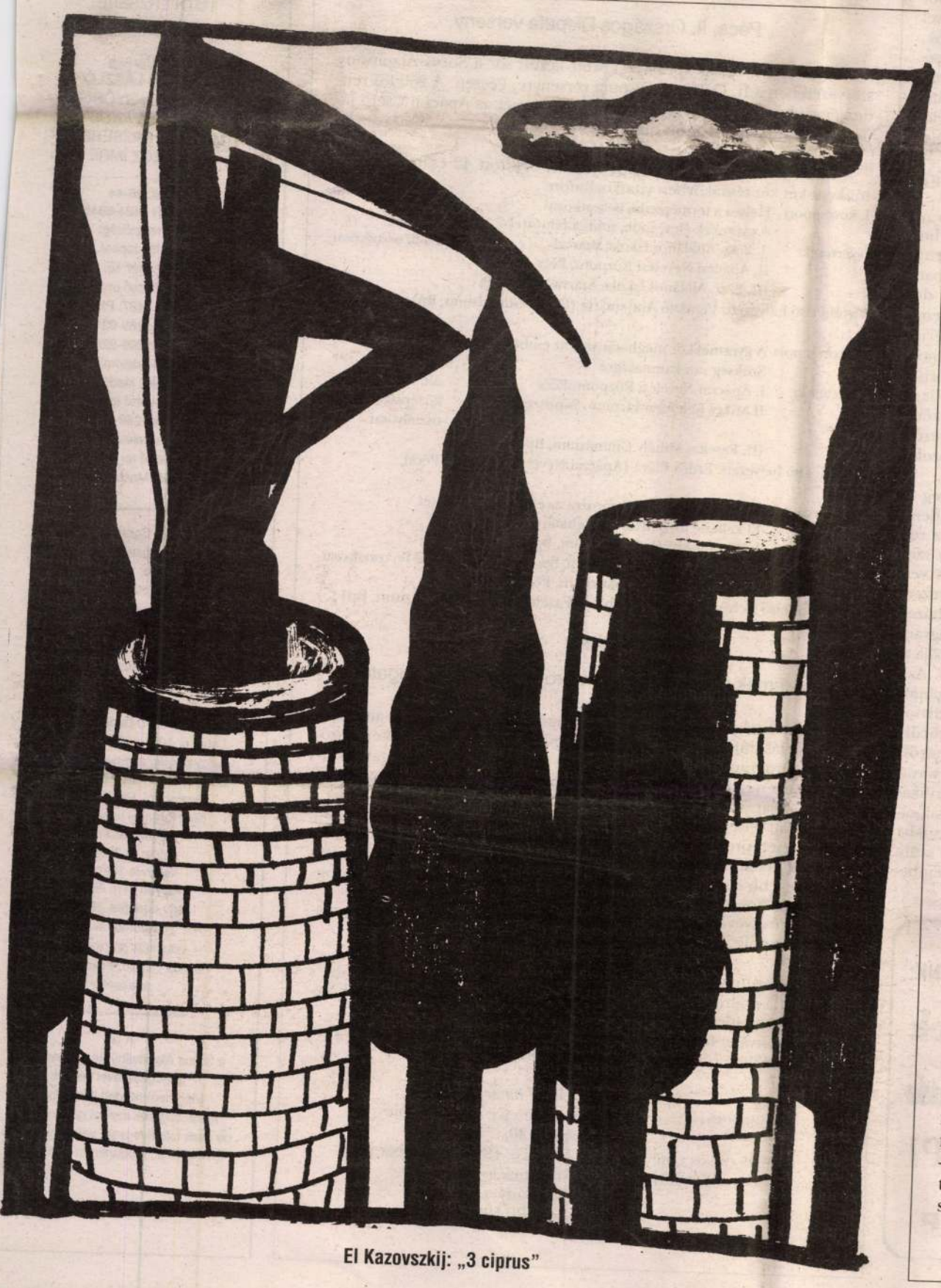

El Kazovszkij: „3 ciprus"

VÁNCSA ISTVÁN:

Agyon történő csapás

A csengőgomb elszabadult az ajtófélfától, amely sok évtizeden át adott neki otthont, és gyökértelenül, kozmopolita értelmiségi módjára lógott a vezetékén. Röpke vizsgálat kimutatta, hogy visszaerősítésére remény nincs, anyaga elfáradt, porlik, de helyettesíteni se lesz könnyű, lévén az ajtófélfa maga is korhadóban. Talán a legegyszerűbb volna kinn hagyni a csupasz drótvégeket, a vendég megfogja mind a kettőt, összeérinti, a csengő megszólal.

Ne flancoljunk a mostani nehéz időkben.

Csakhogy az emberek zöme lassú felfogású és fölöttébb kevéssé gyakorlatias, soha nem jönne rá, mi a teendő a drótvégekkel, vagy ha mégis, akkor attól rinyálna, hogy őt agyon fogja csapni az áram.

Hülyeség, de a gondolattal kezdeni lehetne valamit.

Kiraktam egy széket az előszobába és hosszan néztem a csengőreduktort. Vajon hány milliamper megy át a primer tekercsén üresjáratban, amikor nem szól a csengő, mert istennek hála, olyan is van. Tíz biztosan, de lehet hogy húsz. Sőt. A reduktor nagy volt, ronda és fekete, így az áramerősség egzakt értékére vonatkozólag politikai döntést hoztam, eszerint a pontos szám: ötven.

Azaz ötven milliamper.

Egy kéziműszer meg egy lajtorja birtokában még ennél is precízebb adathoz juthattam volna, de nem volt bennem effajta szándék, sőt: azt akartam, hogy a kiindulópontom hajszálra olyan legyen, amilyenekre közgazdasági elméleteket szoktak alapozni. Ha mérünk, az nem jó, mert a következő mérésnél esetleg egy más értéket kapunk, egy harmadiknál harmadikat. Mindig ott van a kétely. Ha viszont azt mondom, ötven, akkor nincs miben kételkedni, ami ötven, az ötven és passz. Ötven milliamperből éves szinten csaknem száz kilowattóra fogyasztás jön ki. Rengeteg pénz, sőt mire ez a cikk megjelenik, talán még annál is több pénz.

Meg kell takarítani.

Úgy határoztam, fogok egy jó nagy facsavart, belehajtom az ajtófélfába és közvetlenül rákötöm a fázist. Aki jön, automatikusan odanyúl, rányomja az ujját a facsavar fejére, beleszalad a kétszázhúsz volt, ettől a vendég falrepesztőt ordít, én azt odabenn meghallom, kimegyek és nyitom az ajtót.

Egyszerű ám precíz elgondolás, semmi fakszni, nem kell hozzá reduktor, kicsi a veszteség, viszont működik.

Direkt életveszélyt nem jelent, ugyanis az ordító egyed gumiszőnyegen áll, minthogy csak arról éri el a facsavart, ergo az áram nem csaphatja agyon. Rázni rázza, de agyon nem üti.

Legalábbis nem gyakran.

Tény, hogy az ilyen korszerű, hatékony és mindenfajta finomkodást mellőző eszközökkel az idősebbek, a gyengébb idegzetűek, a szívbetegek meg a hasonlók nehezebben barátkoznak, sőt az sincs kizárva, hogy egyikük–másikuk ott marad a gumiszőnyegen. Nem öröm. Lehet is rajta moralizálni meg szépelegni, ez az egyik út, a másik: kiválasztja az ember a célt és a megfelelő eszközöket, mint például én ezt a tetszetős, nagyfejű sárgaréz facsavart meg a hozzá illő csavarhúzót, majd akkurátusan nekilát.

Tudom, hogy kisebb–nagyobb (olykor végleges) bosszúságot okozok némelyeknek, magam is szenvedek miatta, holott én nem az egész magyar alkotó értelmiséget tervezem agyoncsapni egyetlen mozdulattal (tébét a honoráriumokra), hanem csak azt, aki erre jár, de őt se okvetlenül.

Jön haza a szomszédban lakó idős hölgy, szerelgetünk, szomszéd úr, szerelgetünk, elromlott, ugye, a csengő, milyen jó, ha az ember maga meg tudja csinálni. Jó bizony, ámbár nem pontosan úgy, ahogy szegénykém gondolná. Nyolcvan fölött jár és nem éppen egy Schwartzenegger. Rosszul fogja viselni a strapát.

Kár, hogy ő is akar majd csöngetni.

Semmi szentimentalizmus, csak arról van szó, hogy a magunk módján kedveljük a jámbor öregasszonyt, jó, hogy ott lakik a szemben lévő ajtó mögött, ha nem vagyunk itthon és ismeretlenek toporognak az ajtónk előtt, kikukucskál a függönyön át, megkérdi, adhat–e át nekünk üzenetet, egyszóval őrködik. Hosszabb időre elutazván kulcsot hagyunk nála, ő beereszti a gázóraleolvasót, meglocsolja a növényeket, kiüríti a postaládánkat és felhozza a tartalmát.

Ennek hamarosan vége.

Ami még nagyobb baj, pletykálni se fog. Mindig tőle tudjuk, mi történik a házban, ki kicsodát kergetett hajnalban késsel az udvaron, ki költözött el és ki jött a helyére, ki halt meg, kit vittek el a mentők és kit a rendőrök, továbbá azt is megtudjuk, ki mit pletykál *rólunk* és kinek.

Most erről is lemondjunk?

No nem.

Csavar ki, elővettem egy új csengőgombot és kissé körülményesen bár, de elég stabilan felszereltem. Minden hagyományos, a reduktor primer tekercsén továbbra is átfolyik ötven — vagy akárhány — milliamper, ami borzasztó sok pénz, nem tehetek róla, szilárd meggyőződésem, hogy a nekem a szomszédban lakó idős hölgy létezése ennyit sőt többet is megér.

Talán ezért nem lettem politikus.

El Kazovszkij 72

VISSZHANG

Fegyverkezés

Csapody Tamás az ÉS április 7-i számának 3. oldalán azon háborog, hogy: *„Magyarország háromszáz millió dollár értékű harci-technikai eszközt kap Oroszországtól a fennálló kilencszáz milliós orosz tartozás törlesztéseként. Szociális kiadások radikális csökkentése az egyik, katonai kiadások jelentős növelése a másik oldalon."* A továbbiakban részletesen elemzi, hogy a tranzakció révén — miközben a jóléti és a kulturális kiadások visszaesnek — hogyan és mennyivel is növekszik a hadiköltségvetés. Adatait érdeklődve olvastam. Akkor is, ha azt azért meg kellett volna említenie, mert ez ennek az egész ügynek nem éppen jelentéktelen motívuma, hogy ugyanezt a háromszáz millió dolláros tartozást a mai orosz állam fegyverzeten kívül mással nem hajlandó, illetve nem képes ellentételezni. Nem *választottuk* tehát a fegyvert, hanem — jobb híján — *elfogadtuk*. Veszett fejsze nyele... Csapody Tamás summázata egyébként ez: *„Más szóval a magyar gazdaság ugyan nem bír el egy koraszülött jóléti államot, de elbír egy koraszülött jóléti államra jellemző fegyverkezést."*

Tihanyi Tamás az ÉS április 7-i számának 24. oldalán riportot közöl egy vadromantikus sorsú-életű hazánkfiával, aki — más egyéb elfoglaltságai mellett és után — tartósan délen harcolt, a horvát-szerb háború most már obsitos veteránja. A beavatottság meggyőző jegyeivel teljes riport általános summázata ez: *„Flores szerint Európa, s benne Magyarország naivul hisz abban, hogy a volt Jugoszlávia határain belül marad a konfliktus. A lélegzetvételnyi szünet csak arra volt jó, hogy a horvátok nyugatról, a szerbek az oroszoktól, a muzulmánok pedig arab területekről fegyverezzék föl magukat. Ami eddig történt, csak előjátéka volt az apokalipszisnek. Egy olyan ország, amely a béka segge alá szorítja le hadseregének erejét és színvonalát, nem ugrálhat, mint kis bolha az elefántok között. A magyaré a legjelentéktelenebb erő a térségben."*

Félreértés ne essék: nem azt kívánom diadallal fölmutatni, hogy nem tudja a jobbkéz, merre megy a balláb. Ha magam vagyok a szerkesztő, úgyszintén leadom mindkét írást, élesen ütköző konklúzióik ellenére. S nemcsak a sajtó-, a véleményszabadság jegyében, hanem azért, mert mindkettőben van bőven megfontolásra méltó.

Csak halkan jegyzem meg eközben: nem könnyű eligazodni...

Lázár István

Nincs új a nap alatt

– mondá Rabbi Akiba, majd kinyitotta az Élet és Irodalom március 31-i számát. Itt, a 14. oldalon azt találta, hogy az *Indiánok és ősi kultúrák Észak-Amerikában*, valamint *A Vadnyugat hőskora* című kiadványok hézagpótlóként jelentek meg végre valahára. „Jelenleg (...) a szélesebb olvasóközönség számára is befogadható, leíró és elbeszélő típusú feldolgozásokra" van szükség, olvashatta. Bizony nincs új a nap alatt, gondolta, hiszen ő még emlékezett 1983-ra, amikor Molnár László Miklós tollából megjelent *A híres Vadnyugat* című, majd 400 lapos munka, vagy 250 képpel, s bizony, 55.000 példányban. Örvendjünk hát a mostanában megjelent két szép új könyvnek, mondá, de ne hanyagoljuk a korábbit sem, mert a feledékenység nem dícséretes dolog.

Hollós Róbert

Populizmus vagy negativizmus?

Az ÉS március 31-i számában *Füzi László* szigorú bírálatot tett közzé a februári Valóságban megjelent „Napirenden a populizmus" című tanulmányomról. A neves irodalomtörténésznek igaza van: kifelejtettem a kilencek költői csoport tagjai közül *Győri Lászlót*.

Anélkül, hogy a politológusok között a legfelkészültebb irodalomismerő mezében kívánnék tetszelegni, megjegyzem, hogy *Bella Istvánt* nem egészen alaptalanul soroltam a jelzett csoportosulás tagjai közé, hiszen hozzájuk mind életútjában, mind szellemiségében közel álló alkotó. Jelenleg közösen szerkeszti a Magyar Naplót *Oláh Jánossal*. A havilap említésével Füzi László azon soraira is reflektálok, amelyekben a csoportosulás „kivertségére" utalt. Mára mellőzöttségük enyhült. Nemcsak az Írószövetség hivatalos lapja élén áll a kilencek képviselője, hanem közülük kerül ki az „Árgus" főszerkesztője is — *Péntek Imre* —, aki az egyik legkarakteresebb folyóiratot jegyzi Székesfehérváron.

A populizmus kifejezés gyakran használt szitokszóvá silányodott a honi publicisztikában. Rosszul cseng bírálóm fülében is, pedig alapjában véve nem modernizációellenes, de annak során különösen ügyel a nemzeti sajátosságok érvényesülésére. Mivel a nemzet históriáját hajlamos válságtörténetként értelmezni, történelmi-politikai krízisszituációkban nemzeti összefogást hirdet. Ezért preferálja a pártok fölötti szerveződéseket a pártokkal szemben. Szolidáris a határon túli magyarokkal.

A populista lokálpatrióta, retteg a nagy, városi olvasztótégelyektől. Bennük nem csak a hagyomány és a regionalitás, hanem — némiképp sarkítva — a nemzeti identitás veszélyeztetőit látja. Elszánt környezetvédő. Gyakran van telke, falusi háza, ahol műveli a maga kis Kert-Magyarországát. Nosztalgikusan idealizálja a vidéki, a falusi-kisvárosi miliőt. Azt még a romlatlan erkölcsök világának tekinti, megfeledkezvén a tradicionális társadalom szegénységéről, megkötő, rendies hagyományairól. Innét ered a lentről, szinte az anyaföld humuszából származás glorifikálása, mintegy annak kompenzálására, hogy a perifériákról a városokba kerülők számtalan objektív és szubjektív hátránnyal kell hogy szembenézzenek. A populizmus eszméi ezért főleg az ő körükben hullanak termékeny talajra. Természetesen nem minden vidékről származóból lesz populista. Inkább a felzárkózni, polgárosodni nehezen tudók, az idegen környezetben sokáig nem versenyképes emberek vezetik vissza beilleszkedési nehézségeiket arra, hogy távolról érkeztek. Ugyanakkor számtalan példa hozható körükből a kiemelkedően sikeres pályafutásokra. Teher alatt nő a pálma! Általában mégis elmondható: ők még nem eléggé polgárok ahhoz, hogy liberálisok lehessenek, olyan mélyről jöttek, hogy nem lehetnek konzervatívok, de még nem érzik a kényszerűségből egymás mellé zsúfoltak kilátástalan vágyakozását sem a társadalmi egyenlőségre, mint a szocialisták.

Az urbanizálódás forgószele már évtizedek óta tart, de még korántsem fejeződött be. Városaink elnéptelenednének, ha nem frissítenék fel őket évről-évre a betelepülők rajai. Ha a kétmilliós Budapestre nem lett volna beköltözés az utóbbi harminc évben, már egymillióan sem élnének benne. Komoly jelentősége van tehát annak, ki hol látta meg a napvilágot, hol élte le gyermekkorát!

Reméljük, eljön az idő, amikor a társadalmi jelenségek kikerülnek a leegyszerűsítő, rövidre zárt minősítések közül. Akkor talán majd a létező, definiálható populizmust sem fogják oly sokan a társadalmi negativizmusok, devianciák körébe sorolni, azonosítani egy demagóg politizálási stílussal.

Szabó A. Ferenc

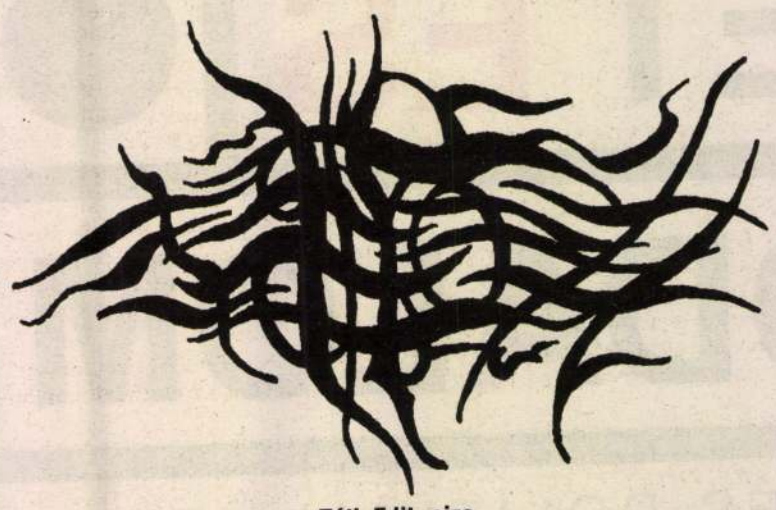

Tóth Edit rajza

Soros-hírek

Pécs, II. Országos Disputa verseny

1995. március 31. és április 3. között került sor a Soros Alapítvány szervezésében a II. Országos Disputa versenyre, Pécsett. A 250 fős rendezvénynek — a tavalyi évhez hasonlóan – ismét az Apáczai Csere János Nevelési Központ adott otthont.

A kiválogató versenyek eredményeként bejutott 42 csapat csoportonként két-két témakörben vitatkozhatott.

I. korcsoport Helyes a természetbe beavatkozni
A gyerekek élete jobb, mint a felnőtteké
Nyertesek: I. 2. sz. Általános Iskola, Szarvas
II. Apáczai Nevelési Központ, Pécs
III. 2. sz. Álalános Iskola, Szarvas
ált. iskola 4-6. osztályosai
Egyéni első helyezett: Verasztó Annamária (Fasori Gimnázium, Bp)

II. korcsoport A gyermekkor meghatározza az ember egész életét
Szükség van katonaságra
Nyertesek: I. Apáczai Nevelési Központ, Pécs
II.Mikes Kelemen Líceum, Sepsiszentgyörgy
III. Fazekas Mihály Gimnázium, Bp
ált. iskola 7-8. és középiskola I. osztályosai
Egyéni első helyezett: Erdős Klára (Apáczai Nevelési Központ, Pécs)

III. korcsoportA gyermekkor meghatározza az ember egész életét
El kellene törölni az országhatárokat Európában
Nyertesek: I. Fazekas Mihály Gimnázium, Bp,
II. Fazekas Mihály Gimnázium, Bp,
III. Apáczai Nevelési Központ, Pécs
középiskola III-IV. osztályosai
Egyéni első helyezett: Fehér Barbara (Fazekas Mihály Gimnázium, Bp)

***

Egyetemek és főiskolák csereprogramjainak támogatása

Magyarországi egyetemi és főiskolai tanszékek nyugati vagy amerikai felsőoktatási intézményekkel létrejött, minimum egy szemeszterre szóló csereprogramjaira nyújt támogatást az Alapítvány. Támogatás kérhető menettérti repülőjegyre, betegbiztosításra, zsebpénzre. Tandíj vagy tandíjat is magában foglaló teljes ösztöndíj nem kérhető.

Pályázati feltételek:

a., A csereprogram keretében szemeszterenként és pályázó tanszékenként maximum 5 magyar diák vehet részt legalább egy szemeszter, de legfeljebb egy tanév időtartamra külföldi képzésben. A csereprogram csoportos jellegű, egyéni tanulmányokra nem vonatkozik.

b., A résztvevő diákok legalább harmadéves hallgatók és csak magyar állampolgárok lehetnek.

A pályázó intézménynek saját csereprogramjával kell pályáznia, s amennyiben elnyeri a támogatást, az érintettek minél szélesebb körében meg kell hirdetni a pályázati lehetőséget.

Az Alapítvány fenntartja jogot, hogy képviselője révén részt vegyen az ösztöndíjban részesülők kiválasztásában.

A pályázatok beadási határideje:
1995/96-os tanév első félévére, illetve az egész tanévre:
1995. április 30.
1995/96-os tanév második félévére: **1995. november 15.**
Kérdőív és bővebb információ kérhető:
Soros Alapítvány
1538 Budapest, Pf. 596

Jour...

mind...

Főszerke...
KOVÁCS ZOL...

Főszerkesztő-helyettes:
TARNÓI GIZELLA
VÁNCSA ISTVÁN

Szerkesztők és fogadóórák:

Műbírálat:
MEGYESI GUSZTÁV
hétfő, csütörtök 10—13

Szépprózа:
DÉRCZY PÉTER
csütörtök 10—13

Kiállítások, grafika:
SZIKSZAI KÁROLY
hétfő 11—13

Interjú:
MIHANCSIK ZSÓFIA
csütörtök 12-13

Könyvek:
BODOR BÉLA
hétfő 12—16

Riport:
TÓDOR JÁNOS
hétfő 10—13

Irodalomtörténet:
BATA IMRE
hétfő 10—13

Vers:
TÓTH ERZSÉBET
szerda 10—14

Munkatársak:
DARVASI LÁSZLÓ
KARDOS G. GYÖRGY
KERTÉSZ ÁKOS
MOLNÁR ERZSÉBET
ORAVECZ IMRE

Index: 25-44
HU-ISSN 0424-8848
Szerkesztőség:
1089 Budapest,
Rezső tér 15.
(Bejárat a Rezső utca felől)
Budapest 1437. Pf. 274
Telefon: 269-9211
Telefax: 269-9241
Kiadja: Irodalom Kft.
Felelős kiadó:
a Kft. ügyvezető igazgatója
Telefon: 269-9211
Hirdetésfelvétel:
Rezső tér 15.
Levilágítás: Mester Nyomda

Lapterjesztés: Baranyi és TSA Kft.
Budapest, Bajza utca 68. 1062
Telefon: 153-2755
Terjeszti a HÍRKER Rt., az NH Rt.
és alternatív terjesztők
Előfizethető bármely postahivatalnál,
a hírlapkézbesítőknél,
a Posta hírlapüzleteiben
és a Hírlap-előfizetési
és Lapellátási Irodánál
(HELIR) Budapest,
Lehel u. 10/A, 1900, közvetlenül
vagy postautalványon, valamint
átutalással a HELIR 219-986336
Postabank Rt. 021-02799
pénzforgalmi jelzőszámra.
Előfizetési díj:
egy évre 2652 Ft,
fél évre 1326 Ft,
negyed évre 663 Ft,
egy hónapra 221 Ft.
Nyomtatás:
VESZPRÉMI NYOMDA RT.
Felelős vezető: Fekete István
igazgató

A lap
a Soros Alapítvány és az Inertia Kft
támogatásával készül.
Meg nem rendelt kéziratokat
lehetőségeink szerint gondozunk,
de csak felbélyegzett, válaszborítékos
levelekre áll módunkban válaszolni.

NAPI gazdaság

ÁLLANDÓ MELLÉKLETEINK:
Tőzsdék-piacok
NAPI Szolgáltatás
Pihenő NAPI

1135 Budapest, Csata u. 32.
Tel.: 120-8062, 149-0305
Fax: 140-8111

GAZDASÁGI ÉS PÉNZÜGYI HÍRLAP

El Kazovszij

Testőműsén

munkája a II. Ovonágos Rajzbiennálén
(Salgótarján)

Dél Magyarország
1984 nov. 3.

SAJTOFIGYELO
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
telefon: 337-748, 340-726

El Kazovszkij, képzőművész

MAGYAR IFJÚSÁG

1983 OKT 1 4

1021

Székesfehérvárott a Fekete Sas patikamúzeumban rendezték meg El Kazovszkij festőművész kiállítását. A művész kapta a Smokay-alapítvány tavalyi díját. A kiállítás megnyitóján adták át az alapítvány 1983. évi díját Kelecsényi Csilla textilművésznek. Képünkön El Kazovszkij Fekete csendélet című munkája

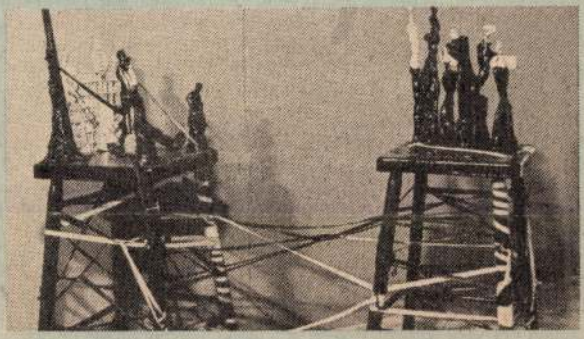

evúja

dezte meg az
KISZ-bizott-
ri üzemeiben
ozóját. Ennek
ben összehoz-
hetőséget te-
, tapasztalat-
lművek, a ru-
ÓDIKÖT mel-
vettek az üze-
om szakmun-
ai is. Ezúttal
Divat Kötött-
rendezvény-
DIKÖT vezér-
a gyár életé-
tájékoztatott,

majd divatbemutató keretében ismerkedhettek meg a résztvevők az 1984. évi termékkollekció modelljeivel. Ezután gyárlátogatás és izgalmas játékos szellemi vetélkedő következett.

Délután a fiatalok a sportpályán mérték össze erejüket. Kispályás labdarúgásban, kézilabdában és tekében mérkőztek meg a csapatok. Később a zene és a film szerelmesei megtekintették a Mindhalálig zene című amerikai filmet, a szerencsejátékok kedvelői ajándékra beváltható zsetonokat gyűjthettek a politikai kaszinóban, a többiek kötöttárut vásárolhattak a találkozó alkalmából rendezett árusításon. Este videodiszkón szórakoztak a fiatalok.

F. J.

Ifjúsági találkozó

El Kazovszkij, képzőművész

Magyarok a 12. Párizsi Biennálén
Banga Ferenc, El Kazovszkij, Záborszky
Gábor kiállítása, a Műcsarnokban,
1983. febr. 11.-én.

Meghívó.

1983. febr.

Kulturális diáklap – diákok írják diákoknak. A kultúra egészéről szól – eredeti egységében foglalkozik művészettel, természet- és társadalomtudománnyal.

Egy lap, amely egymástól látszólag távol álló gondolatoknak ad teret, de vigyáz, nehogy a „mindenről semmit" csapdájába essen.

Ez az az ügység, amelynek a Tam Tam klubban estjei vannak.

Egy álom ebben a széttagolt világban az universitasról, ahol lehetővé válik a beszéd az egyes tudományterületek művelői között.

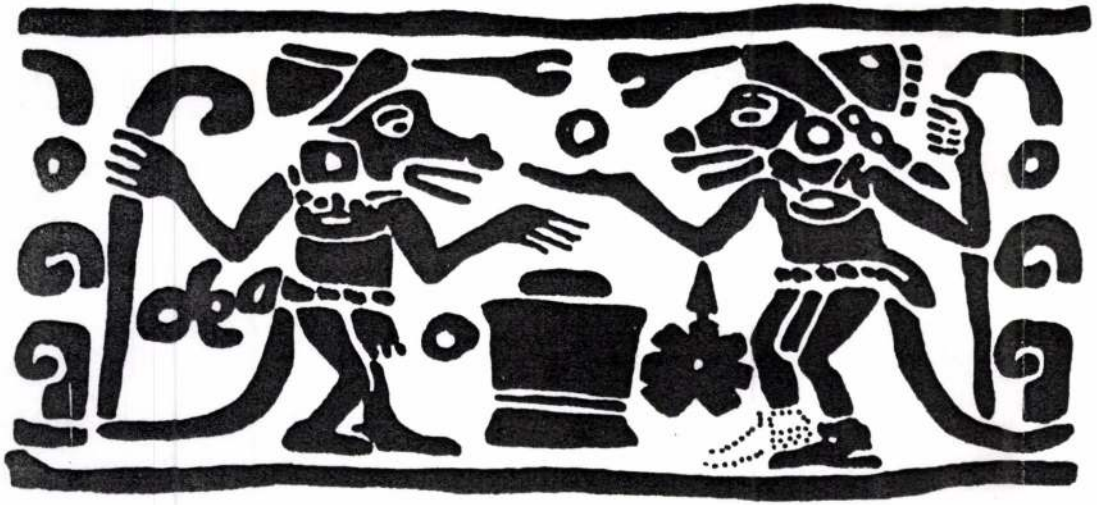

az alkotás
a „lét bőre" volt,
most viszont az
emberre tapad –
beszélgetés el
kazovszkijjal

●

az angyalok és
a nehézség –
a fermat-sejtésről

●

galéria a vár
fokán, avagy
szenespince
a város felett

●

a titanicos titániak,
az olvasható
zene, kondor,
krausz5, sugár
versei

ALLEGRO

El Karowsky

A HÓNAP MŰTÁRGYA

1987. december

EL KAZOVSZKIJ

ÁLLATLÉLEKTAN

Vegyes technika

70 x 50 cm

EL KAZOVSZKIJ, festő, grafikus

Leningrád, 1948

Tanulmányait a Magyar Képzőművészeti Főiskolán végezte 1970–1974-ben. Mesterei Kádár György és Kokas Ignác voltak. 1975 óta kiállító művész. Fontosabb egyéni kiállításai: 1976 Műszaki Egyetem – Budapest, 1971 Fiatal Művészek Klubja – Budapest, 1982 Műcsarnok – Budapest, 1983 István király Múzeum – Székesfehérvár, 1984 Szombathelyi Képtár, 1985 Kecskeméti Galéria, 1986 Művelődési Központ – Nyíregyháza.

1981 decemberében "Új szenzibilitás" címmel kiállítás nyílt a budapesti Fészek Galériában. Ez a tárlat első ízben kísérelte meg bemutatni a hazai művészetben felszínre törő új áramlatokat. Egyben nyitó aktusává vált a kétévenként ismétlődő, azonos című bemutatkozásoknak, melyek 1987-ben a negyedik – egyben az utolsó – pécsi kiállítással be is fejeződtek.

Azok, kik e programhoz 1981-ben csatlakoztak, végig kitartottak mellette. Közöttük volt El Kazovszkij is, aki valamennyi kiállításon szerepelt.

El Kazovszkij folytonos meglepetéseket kínáló művész. Művei sem hagyományos táblaképek, nem kiakasztható festmények. Leginkább síkban ábrázolt szoboralakok, állatfigurák. Munkái díszletszerűek, legtöbbjét valami körülbelüli, átmeneti állapot jellemzi. A kidolgozatlanság, a formák darabossága, a vonalkultúra nélküli rajzok képregényszerű megjelenítése tudatos és önként vállalt törekvése. Tárlatai színpadi hatásúak, ezért a csak hagyományos műtárgyakat befogadó és az avantgardizmus áramlataitól megkímélt közönség nehezen tudja elfogadni.

*

Az "Új szenzibilitás" kiállításokon szereplő művészektől a Megyei Könyvtár folyamatosan életmű jellegű darabokat vásárolt. Olvasóinkat kívánjuk tájékoztatni, amikor felsoroljuk a kiállító művészeket, dőlt betűvel jelölve azokat, akiknek munkái a könyvtár gyűjteményében megtekinthetők: *Adám Zoltán*, Bak Imre, Birkás Ákos, Borbás Klára, *Bullás József*, *Cseszlai György*, *Fehér László*, *Kalmár István*, Károlyi Zsigmond, *El Kazovszkij*, *Kelemen Károly*, *Klimó Károly*, *Koncz András*, Kovács Attila, *Mazzag István*, *Mulasics László*, Nádler István, *Ősz Gábor*, *Pollacsek Kálmán*, *Sebestyén Zoltán*, *Soós Tamás*, *Szabados Árpád*, *Szirtes János*, Szönyei György, *Szörtsey Gábor*, *Záborszky Gábor*.

EL KAZOVSZKIJ

Budapest, Dorottya utca 11. H - 1051
Born in Leningrade

1970-77 Hungarian Academy of Fine Arts, Department of Painting, Budapest
Lives and works in Budapest.

Solo exhibitions

1978 Fészek Gallery, Budapest
Studio Gallery, Budapest
1981 Pécsi Gallery, Pécs
1983 Studio Gallery, Budapest
Young Artists' Club, Budapest
Műcsarnok, Budapest (with F.Banga and G.Záborszky)
1984 Szombathely Picture Gallery, Szombathely
Fényes Adolf Gallery (stage sets), Budapest
1985 Contemporary Visual Art From Hungary, School of Art, Glasgow
1986 Young Artists' Club, Budapest
Liget Gallery, Budapest
1987 Nieuwe Kerk, Amsterdam
1988 Kiscelli Museum, Budapest
IPARTERV, Budapest
1989 Artists' Space, New York
Janus Pannonius Museum, Pécs
1990 Young Artists' Club, Budapest
Műcsarnok, Budapest
1991 Várfok Gallery, Budapest
Kecskemét Picture Gallery, Kecskemét

Group exhibitions (selection)

1977 Annual of the Young Artists' Studio, Budapest
1979 "Boundary Cases", Museum of Applied Art, Budapest
1981-87 "New Sensibility I-IV", Budapest and Pécs
1981 "Zeichnung heute", II. Internationale Jugendtriennale der Zeichnung, Kunsthalle, Nürnberg
XII. Biennale de Paris, Centre Georges Pompidou, Paris
"Tendencies of the Hungarian Small Sculpture", National Library, Madrid; Gulbenkian Foundation, Lisbon
1985 "In Inverted Commas", Csók István Gallery, Székesfehérvár
III. Kleinplastik Triennale, Fellbach
"Hommage to Giorgio de Chirico", Fészek Gallery, Budapest
1987 "Zeitgenössische bildende Kunst aus Ungarn", Galerie der Künstler, Munich
"Aktuelle ungarische Kleinplastik", Museum für Kunst und Kulturgeschichte, Dortmund
"Magic Works", Lajos Street Gallery, Budapest
Six artists, Ernst Museum, Budapest
1989 "The End of the Avant-garde", István Király Museum, Székesfehérvár
1990 "13 Hungarian artists", Zachęta, Warsaw
"Contemporary Hungarian Art", Sala Dalles, Bucarest
1991 "Metaphor", Pécsi Gallery, Pécs; Kennesaw State College, Marietta, Georgia, USA
"Hommage to El Greco", Museum of Fine Arts, Budapest
"Hungary Reborn" Festival, Free worlds, Art Gallery of Ontario, Toronto

Prizes

1980-83 Derkovits Scholarship of the Hungarian Ministry of Culture and Education
1982 Smohay Prize
1984 Prize of the Novi Sad Stage Design Triennial
1986-89 Prize of the National Spring Exhibitions in Salgótarján
1989 Munkácsy Prize
1990 Prize of the National Watercolour Biennial in Eger

Work in public collections

Hungarian National Gallery, Budapest
Budapest Historical Museum
István Király Museum, Székesfehérvár
Janus Pannonius Museum, Pécs
Szombathely Picture Gallery
Kecskemét Picture Gallery
Xantus János Museum, Győr
Dobó István Museum, Eger
Nógrádi Museum, Salgótarján
Hatvany Lajos Museum, Hatvan
Szolnok Picture Gallery
Muzeum Sztuki, Lódz
Galeria Sztuki, Szczeczin

EL KAZOVSZKIJ

BUDAPEST!

CONTEMPORARY HUNGARIAN ART

DUBLIN 1991

EL KAZOVSZKIJ

14. The Story of the Rumelian Star and the Last Animal IX, 1990-1991
Wallkyd, oil, collage on cardboard,
15 pieces of 85 x 85 cm
Private property and artists' property

15. Small Olympus VII, 1990
Wood, masonite, cardboard, two sculptures, 400 x 60 x 60 cm each
Property of the artist

16. Dyptich, 1989
(Falling and Fallen Demon)
Sacrifice-presentations
Oil, tempera, collage on cardboard,
200 x 326 cm
Propery of the artist

November 21st - December 19th 1991

Royal Hibernian Academy
Gallagher Gallery
Ely Place, Dublin 2

EL KAZOVSZKIJ

NAGY Zoltán: Tárgyiasitott magyarázat. =
Uj Magyarország, II.évf. 5. sz. 1991. január 7.9.p.

Bp. Budapest Galéria, Folyamat Társ. kiáll., 1992

El Kazovskij festő

„Felmult" o. 70 x 100 cm

c. lejse szerepel az 1978-as Studió Kiállításon

– Katalógus a Könyvtárban –

El Kazovnij

festőművén

A hatvani kiállításon szereplő művei

Meresi Szemle

„Svodalom Művénet"

1981. 1., 6-old. Cifka Péter: A negyedik hatvani tájképlicemálóról.

El Hanovszkij

A művész alkotásait hull
kiemelni a kiállításra szánt
anyagból

Hegyi Lóránd: Megjegyzések a Studio 1980-as.,
Művészet, 1981. február - 46. lap.

EL KAZOVSZKIJ

Víz, fény, szín

91 X 23

Hazai és magyarországi képzőművészek munkáiból nyílt nagyszabású tárlat a Körösvidéki Múzeumban, illetve a nagyváradi sétálóutcában levő Új Galériában. Ismert váradi, szatmári, nagyváradi, szebeni, temesvári, bukaresti képzőművészekkel együtt állít ki több magyarországi művész is: Szili Géza, El Kazovszkij, Tamás Noémi, Stefanovits Péter. (-ász)

EL KAZOVSZKIJ

ÉS 1992. ápr. 21

El Kazovszkij festőművész kiállítása

A dunaújvárosi Uitz-teremben április 30-án nyílik El Kazovszkij festőművész kiállítása. A tárlat május 30-ig tekinthető meg.

EL KAZOVSZKIJ: Minden pillanatban emlékművei vagyunk az előző pillanatainknak. Az összes előző pillanatnak. Ugyanakkor anyagai is vagyunk a következő pillanat emlékművének. Az időben való lét, az ember szakaszossága, eleve emlékművekben enged gondolkozni, hiszen fél pillanat alatt minden elmúlik. Tehát addig, amíg nincs valamiféle hitalapom, amihez kellene egyfajta misztikus érzékenység, addig én csak az elmúlás felől tudom látni az emberi létet. (Részlet Szikszai Károly El Kazovszkijjal folytatott beszélgetéséből. Emlékművekben gondolkozni. Élet és Irodalom, 1992. 13. szám.)

El Kazovszkij

1996. 12. 17.

El Kazovszkij és Fehér László

Kiállítás a Várfok 14 Galériában

Séta a várban, kiállítás, könyvdedikálás és egy kis ücsörgés a festmények előtt. Például az *Arany templom* és a *Három grácia tánca* között, a Várfok 14 Galériában *El Kazovszkij* (fenn) és *Fehér László* festőművész kiállításán (jobbra). Szilveszter délutánján *Forgács Éva* művészettörténész és a festőnő közösen dedikálják az El Kazovszkijról készült könyvet. A szervezők a könyvbemutatóval zárták volna a tárlatot, de a nagy érdeklődésre való tekintettel a képek még a jövő év első hetében is megtekinthetők lesznek.

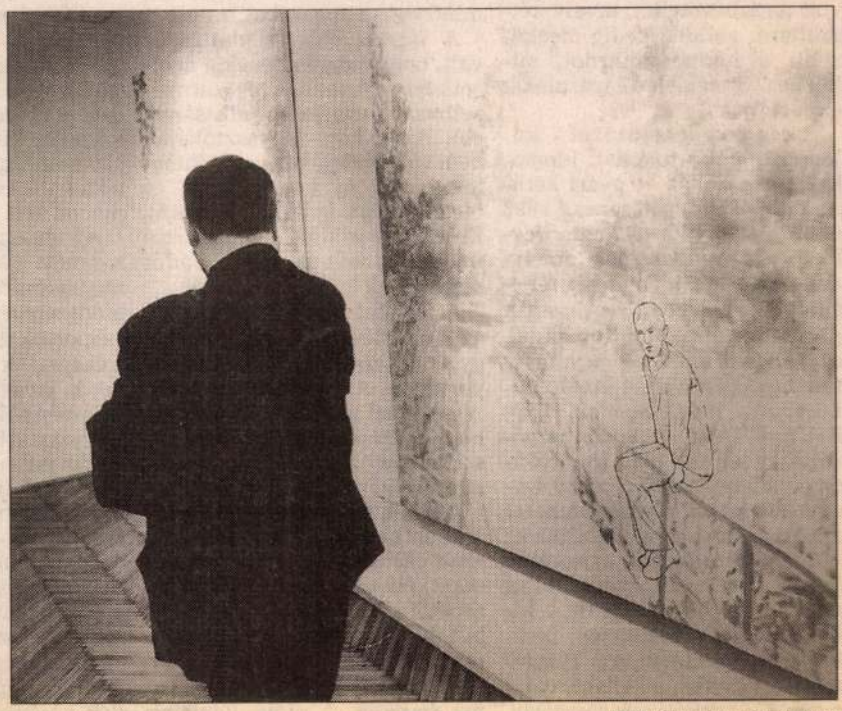

VELLEDITS ÉVA FELVÉTELEI

gjobbak

A Burton-Apta jól motivál

Nagyon sokat dolgoztunk, és jól tudtuk motiválni a munkatársainkat – így foglalta össze a lényeget *Schleiffer Ervin*, a hódmezővásárhelyi Burton-Apta Tűzállóanyag-gyártó Kft. ügyvezető igazgatója. Ez cég egykor az Alföldi Porcelángyár része volt, nevében az Apta – vagyis Alföldi Porcelán Tűzállóanyag – még mindig erre utal.

– Évekkel ezelőtt a munka szeretetét próbáltuk erősíteni néhány megszállott emberrel, most már inkább a bérekkel, külföldi utazási lehetőségekkel gyakorolunk hatást – ad magyarázatot az ügyvezető igazgató arra, mit jelent a jó motiváció. A jövedelmek jelentősen meghaladják a környező cégek színtjét, az itt dolgozók átlagosan több mint egymillió forintot keresnek évente.

1994-ben egymilliárd forint volt az árbevételük, tavaly kétmilliárd, az idén pedig megközelíti a hárommilliárdot, miközben termékeik 97 százalékát exportálják.

A cég segédeszközöket – különböző alakú tokokat, idomokat, támaszokat – gyárt kerámiatermékek égetéséhez. 1993 óta tagjai az ISO 9001 minőségbiztosítási rendszernek, amelynek feltételeit idén ismét teljesítették. 1993-ban egy japán professzor által alapított díjjal, az IASA-SHIBA-val jutalmazták a gyár által elért kiváló minőséget. 1994-ben az EU–EFTA–PHARE magyar minőségdíját kapták meg. Az 1995-ös év adatai alapján a 150 legnyereségesebb magyar vállalat között az 56. helyet foglalták el.

Schleiffer szerint a korábbi gyors növekedés valószínűleg nem ismételhető meg, de a kimagaslóan eredményes tevékenység fenntartható. Hozzátette: a sikerben a vállalat valamennyi dolgozójának része van.

Kovács József herendi cégvezető a díjjal SZABÓ BARNABÁS FELVÉTELE

A Lehel környezetbarát fejlesztést végez

A jó minőséghez szemlélet és tőke kell, ha bármelyik hiányzik, nem lehet eredményes a vállalat – mondja *Szilágyi László*, a Lehel Hűtőgépgyár Kft. fagyasztóládagyárának igazgatója. A céget 1991-ben vette meg az Electrolux, és ez magával hozta a tőkéhez jutás lehetőségét és a minőségi változásokat is.

A legnagyobb feladatuk az volt, hogy megfeleljenek a nemzetközi igényeknek és környezetbarát termékeket állítsanak elő. Az akkori fagyasztóládák nem voltak elég környezetkímélők, ezért új konstrukciót és technológiát kellett bevezetni. Ehhez 500 millió forintos tőkeinjekcióra volt szükségük, amit megkaptak az Electroluxtól.

A 170 főt foglalkoztató gyár az idén 130 ezer fagyasztóládát gyárt, és ezek 70 százalékát exportálják. Az emberek meggyőzéséhez azt is fontosnak tartják, hogy a jövedelmük emelkedjen, s a keresetük meghaladja a környező cégek átlagát.

A most kitüntetett jászárokszállási üzemet 1972-ben hozták létre. Először klímaberendezéseket, majd a hetvenes évek közepétől kisméretű kereskedelmi hűtőládákat kezdtek gyártani, műszakonként 18 darabot. 1989-ben új gyártósort helyeztek üzembe. A műszakonkénti teljesítmény 160 fagyasztóláda volt. 1991-ben már erőteljesen éreztette hatását a belföldi fogyasztás csökkenése. Az Electrolux ekkor célozta meg a külföldi piacot, és kezdett bele egy új termék, a kereskedelmi hűtőbútor gyártásába, miközben már megkezdődött egy új nyolctagú fagyasztóláda-család kifejlesztése. A Kanadából érkezett gyártósorokon 1994 augusztusában indult a termelés. A fejlesztés helyességét a piac visszaigazolta. 1995-ben a legyártott 120 ezer fagyasztóláda 70 százaléka külföldi, 30 százaléka hazai piacon kelt el.

Az igazgató szerint sokat nyomott a latban, hogy sikerült megnyerniük az embereket és új módszereket vezettek be, kiscsoportokat alakítottak, és ezek a csoportok nyilvánosan megtehetik javaslataikat, kifejthetik véleményüket. Évente 40-50 változtatást vezettek be a dolgozók javaslatai alapján.

A svéd tulajdonos a biztató piaci prognózisokra alapozva az idén is bővítette a termelést, jelentős befektetést hajtott végre. Jövőre az ideivel megegyező nagyságrendben, 5,8 milliárd forintos beruházást tervez. Ez egyben azt is jelenti, hogy 500-600 új munkahelyet teremtenek.

El. Kazovszky, grafikus

L: Kéri Ádám

Vadas József: 101 nagykutya 12

Élet és Irodalom Bn. 1985. jún 28. XXIX/26

El Kazovszkij

Prágai quadriennále

M. Kemzet
1987. VI. 10.

El Kazovszkij Jelena

A művész részt vett a tár-
latom.

Mengyhárt László: Arvosság - de mivel?
Művészet, 1979. április - 18. lap.

19 Le. VIII. 15. Kossuth 17.35 /Áru/.
Láttuk, hallottuk...

L. Kazovszky Léna
" "
Képzőművész

- Néhány munkával állitott ki ezen a kiállitáson két markáns fiatal képzőművész. Az egyik L. Kazovszky Léna, a másik pedig Záborszky Gábor.

- Igen. Nekem a Záborszky Gábor jobban tetszett, kiváltképpen az Eső után köpönyeg cimü furcsa, ugy hiszem, hogy ezt már assamblázsnak nevezhetnénk talán, amelyben ennek a valóságos nylon esőkabátnak az applikálása nagyon eredeti ötletként jelentkezett. Tőlem az L. Kazovszky formavilága kicsit távol áll, bennem ilyen szürreális indittatásokat sejtet, amit én saját izlésem szerint nem nagyon kedvelek, de elnézést kérek, én csak a saját izlésemet tudom elővenni egy kiállitáson.

EL KAZOVSZKIJ

BOGÁCSI Erzsébet: Pygmalion én vagyok : Beszélgetés
El Kazovszkijjal. = M. Nemzet, 1985. jan. 8. 7. ill

A székesfehérvári
Szent István Király Múzeum
meghívja Önt

EL KAZOVSZKIJ
PURGATÓRIUM című kiállítására,

melyet
FORGÁCS ÉVA
művészettörténész nyit meg
1994. június 11-én,
szombaton délelőtt fél 12 órakor,
a Csók István Képtárban.
(Bartók Béla tér 1.)

Megtekinthető: augusztus 21-ig
naponta 10-19 óráig.
Minden hónap első hétfőjén zárva.

Fk.: Dr. Fülöp Gyula

Szent István Király Múzeum
8002 Székesfehérvár
Fő u. 6.
DÍJELŐLEGES

III

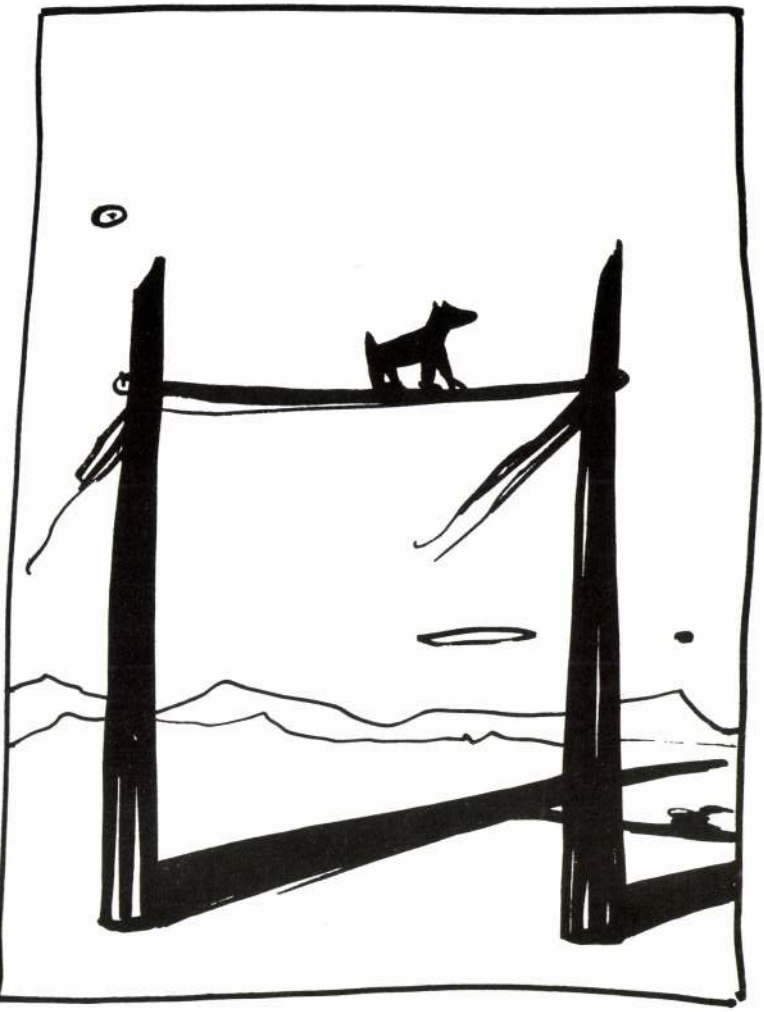

EL KAZOVSZKIJ

Víz-, fest-, ör

Szimpozion / Kiállítás / Kronika /
Semle

Szerk. Szántó Zsuzsanna

Bp. 1996 (?)

EL KAZOVSKIJ

Vándorló, vándorló béke repr.

Images of Peace
New Mungorian Avant-
garde
British Embassy
June 12 - July 1, 1996

EL KAZOVSZKIJ.

kiáll. Bp., Dovin Galéria, 1993

ism. FRANK János: Kétféle mitológia. = ÉS 1993. április 30. 13.

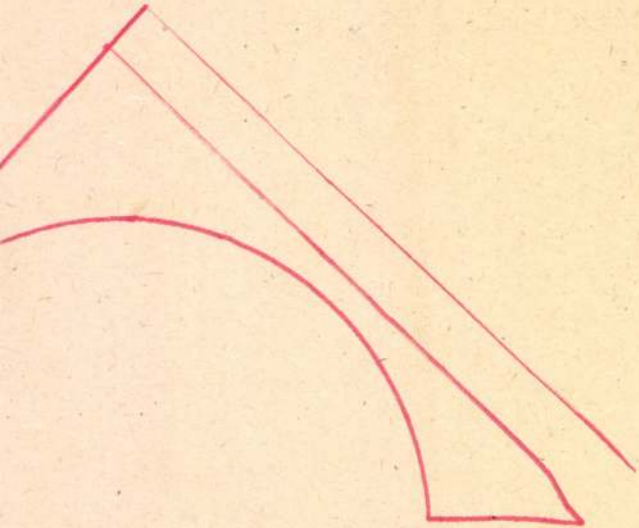

EL KAZOVSZKIJ

Fiatal Müvészek Studioja

BÁN András: Bolyongás terekben : Kiállító teremben. Magyar Nemzet. 1990. febr. 23. 4.p.

UTJÁNAK FONTOS állomásához érkezett El *Kazovszkij*, akiről mindenki tudja, hogy nemzedékének egyik legfontosabbja, művei azonban mindig nehéz helyzetbe hozták a kritikust: szellem és kézművesség feloldatlan disszonanciája zavaró volt. Újabb festményei, bármilyen erős is a vízió, most sem meggyőzőek: a megcsinálás perfekciójától is, a szent őrület gátlástalanságától is távol állnak, minden felé csak félúton. Létrehozott viszont egy igen kiforrott installációt El Kazovszkij, vörös-fekete színekben, kopár fákkal és kutyalényeivel benépesítve, a korábbi hasonló munkáihoz képest léptéket váltva. Nem oldódik föl ezúttal a kimunkált, bőséges részletekben: olyan barlangot rendezett be, amelyben a démonok és animális lelkek a maguk nyomasztó hatalmasságában közlekszenek, körülfogva bennünket.

El Kazovsky

festőművés

Tapta a Nógrád megyei tanács 10 ezer Ft-os díját

Jó reggelt!
1983 N. 1 Kossuth 4,25

Il Kazovszkij [ ], [ ]

A Marcibányi téri Ifj. Házban
nyílt meg tárlatu

A Marcibányi téri 2.

ESTI HIRLAP, Bp. 1975. márc. 8.

El Kazovszkij

Kiállítása a Studió Galériában

Ap. 1979. április 18 - május 5.

– Katalógus a Könyvtárban –

El Kazovszij

festőművén

fiatal művének Stúdió 182 kiállítása

Kvétéza
1983 III.

El Kazovszkij

Festőművén Tépei a Szegedi Nyarvi
tárlatom szerepelnek.

Pesti Műsor
1984 aug. 15.

L. Kazovszkij Léna, képzőművész

A XXIV. Szegedi Nyári Tárlaton látható L. Kazovszkij munkája, mint mindig, most is önmaga és taldnyos. /emlitve/

Kenessei András: XXIV. Szegedi Nyári Tárlat. Magyar Hírlap, 1984. aug. 31., 6-old.

El Kazovszkij, képzőművész

A Fiatal Művészek Kiállítótermében holnap este nyílik meg a Nemzetközi Mail Art c. kiállítás. Mintha a hazai kiállítók lennének leginkább közel a Mail Art-hoz. El Kazovszkij munkája közel áll a Mail Art-hoz.

Láttuk, hallottuk...

1984. szept. 13. Petőfi 10.45 |Ksné|.

Hírek.

El Kazovszkij

Képzőművész

Glasgowban 1985. okt. 4-10 ig magyar művészeti hónapot rendeznek a skót és brit kulturális intézmények. A mai magyar képzőművészetet 18 művész képviseli, – köztük van a művész műve is.

Műszaros és Kamaratemesi
1985 okt.

El Kazovszkij

Székesfehérvári Csók István Képtár
„Kortárs művészet Magyarországon"

Népszabadság, 1985. XII. 23

El Kazovszkij

3. Nemzetközi kisplasztikai
triennálé Fellsachban

Magyar Nemzet
1986. VII. 2

El Kazakovszkij

Kisplasztikai kiáll. Fellbachban.

Ne. Hírlap.
1986. VII. 2.

El Kasovskij

Kiállítás a kontakthely
Kéjtaktan

Magyar Nemzet 1987. VII. 11.

El Kazovszkij

Kiállítás sikerfelhívánott,
a Csók István Képtárban.

Népszava
1985. XII. 2.

El Kazovszij

festőművé,

Kiállítás Szombathelyen.
Repro.: Sivataqi homokozó M.
120 x 100 cm

Földényi F.
ciklus Lászlo

Művészet
1989/6

A Smohay-díj tíz éve Szfehérvár, Csál K. 1991

El KAZOVSZKIJ

LENDVAI Antal

Smohay-ösztöndíj/Smohay Scholarship 1982

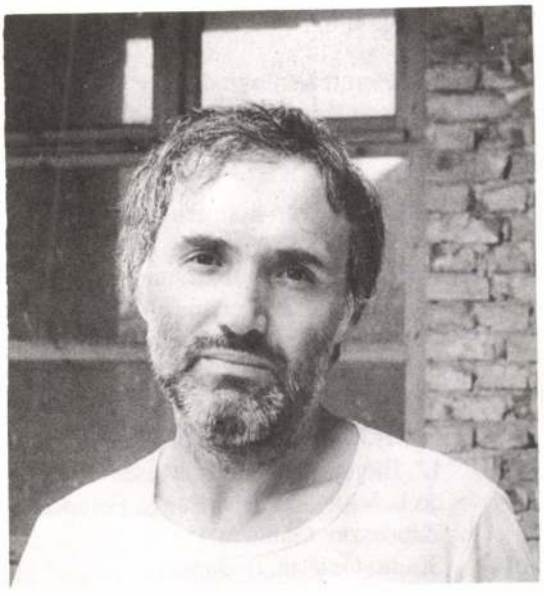

Életrajz/Biography

1949-ben született Székesfehérváron
1980 Tagja a Magyar Népköztársaság Művészeti Alapjának

Egyéni kiállítások/One-man exhibitions

1981 Vigadó Galéria, Budapest
1982 Vajda Lajos Stúdió, Szentendre
1988 Ifjúsági- és Úttörőház, Székesfehérvár
1990 Szenttamási Kastély, Szenttamás
1991 Edmonton, Kanada

Kiállított műve/Exhibited work

A csók (1991)*
akril, farost
70 x 50 cm

El KAZOVSZKIJ

Smohay-díj/Smohay Prize 1982

Életrajz/Biography

1948-ban született Leningrádban
1970-77 Magyar Képzőművészeti Főiskola, Budapest
1980-83 Derkovits-ösztöndíj

Egyéni kiállítások/One-man exhibitions

1978 Fészek Művészklub, Budapest
1979 Stúdió Galéria, Budapest
1981 Ferencvárosi Pincetárlat, Budapest
Pécsi Galéria, Pécs
Nádasdy Vár, Sárvár
1982 Győri Műcsarnok, Győr
12. Biennale de Paris, Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris (Banga Ferenccel és Záborszky Gáborral)
1983 Stúdió Galéria, Budapest
Fekete Sas Patikamúzeum, Székesfehérvár
Magyarok a 12. Párizsi Biennálén, Műcsarnok, Budapest (Banga Ferenccel és Záborszky Gáborral)
Fiatal Művészek Klubja, Budapest
1984 Fényes Adolf Terem, Budapest
1985 Kecskeméti Galéria, Kecskemét
Third Eye Centre, Glasgow
1986 Liget Galéria, Budapest
Fiatal Művészek Klubja, Budapest
1987 Newe Kierke, Amsterdam
1988 IPARTERV, Budapest
Kiscelli Múzeum, Budapest
1989 Artist Space Gallery, New York
Galerie Kelly, Heidelberg
Janus Pannonius Múzeum, Modern Képtár, Pécs
Szombathelyi Képtár, Szombathely
1990 Fiatal Művészek Klubja, Budapest
Műcsarnok, Budapest
1991 Várfok 14. Galéria, Budapest

Kiállított művei/Exhibited works

Emeletes csendélet zászlóval (1991)
fa, műanyag, vegyes
300 x 184 x 40 cm

Purgatórium VII. (1990)*
olaj, vászon
220 x 160 cm

A Dovin Galéria következő kiállitása:

El Kazovszkij festőművész kiállitása
1998. május 8 - július 4-ig

Megtekinthető: kedd - péntek 12-18 óráig
szombaton 11-14 óráig

Kérem, hogy a fenti szöveget jelentessék meg galéria bejegyzési rovatukban.

Köszönettel:

DOVIN GALÉRIA
1052 BUDAPEST, Galamb u. 6.

Molnár Edit

Budapest, 1998.március 26.

A-Dovin Galéria következő kiállítása:

El Kazovszkij festőművész kiállítása
1998. május 8 - július 4-ig

Megtekinthető: kedd - péntek 12-18 óráig
szombaton 11-14 óráig

Kérem, hogy a fenti szöveget jelentessék meg galéria bejegyzési rovatukban.

Köszönettel:

Budapest, 1998.március 26.

Száműzött mítoszok

– El Kazovszkij rajzai elé –

Nem léphetünk át a kereten, a képek titka megfejthetetlen. Sejthető, érezhető. Mindenki saját álomképeihez igazítja. Minden álom megfejthetetlen, hiába annyi álmoskönyv, analízis és miegymás, a kereten túl nem léphetünk. Az álom sejtelmessége ihletet ad és reményt. Az álom nem evilági logikája – úgy, mint a képeké – beszippant, megszünteti a biztonságérzetet, ébren is érezzük azt a megmagyarázhatatlan, homályos és lebegő bizonytalanságot, de kapcsolódás nélkül szertefoszlik.

A képek átsiklanak a tudaton, s talán valami nyomot is hagynak bennünk, valami tétova érzést. Megül valami a lélek legmélyén, ezekből az elakadt hordalékokból összeáll egy torzó. Talán több is. Szétszórt torzók, emlékművek, oszlopok, menhirek.

A mítoszba száműzöttek világa romokban heverő sírkert.

A művész a vágy által létrehozza a hiány mitológiáját. Helyet csinál a megidézhetetlennek, megteremti saját mítoszát, ezáltal fejezi ki szomjúságát.

A képeken emlékművek, masztabák. A mulandóság és szépség ligetei. A szirének beköltöztek a romos házak közé. Az ablakban angyaltorzó, kaszaként villanó karmos szárnyakkal. A sors párkái az örökkévalóságig pihennek. A sors útja mentén elfelejtett istenek törött szobrai hevernek. Csak egy kerub pihen ráérősen a néptelen városban. A gráciák, mint oszlopos szentek egy gyárkéményen forognak. Szárnyuk és balerinaruhájuk ellenére összenőtt testük inkább az alvilági Hekaté istenasszonyt idézi. Hasadt Jézusfej a kételkedés Janus-arcával, ez a senkiföldje megváltatlan, megváltoztathatatlan. Az üzenet kifelé szól, a mítoszba száműzött torzónk a mi hiányunk jelképei.

Már régen elhagyták az istenek a földet, a szent ligetek helyén kaszárnyák vannak. Az emberek és istenek együtt változtak, együtt teremtették a világot, de az ember megtagadta múltját, saját dimenziót teremtett magának, a mitikus múlt számára csak antropológia.

A mítoszok átalakulnak – változnak a szereplők, más külsőt, más karaktert kapnak –, de a bennük rejlő alapkonfliktus, ősdráma a belső úthoz ad segítséget. A tudatalatti világát irányítja, befolyásolja sorsunkat. Sors és mítosz szétválaszthatatlan. A mítoszok figyelmeztetnek: egyszer mindennek meg kell ismétlődnie, a sors kikerülhetetlen.

A mítosszal átitatott lét nem irracionális rendszer. Minden, ami emberi, a mitikus világlátás által jött létre, a legendák, tragédiák, ősi eposzok világa hozta létre a törvényt, az erkölcsi alapot, ami által létezünk. Belső mozgatórugó maradt továbbra is. A művészet által az isteni és az emberi törvények újra eggyé válnak, de csak a művészet valóságában jöhet létre ez a harmónia.

Aki a képeket ártalmatlan panoptikumnak érzi, téved. Az emelvényen megjelenik a tragikus hős: az ember. Pusztító szörny és áldozati bárány egyszerre. Majd megjelenik, mint örök utazó, az állandóan változó, reinkarnálódó lélek, megpihenő angyal vagy kísértő szirén.

A párka mozdulatlan, hűséges kutya figyeli, a megszentelt sors útja üres, mert az ember a szabadon csapongó, önmagáért való létet választotta. Talán Prométheusz is megtalálható a képeken, a távoli sziklák magánya Őt idézik. Kafka interpretációja szerint Prométheusz a végtelen szenvedés által egyesült a sziklával.

A mítoszok nem váltak terméketlenné, visszahúzódtak, megbújtak a természetben. Rejtőzködnek. Az ember tudatát a bomlás és kiüresedés egzisztencialista mítosza mozgatja. Úgy érzi, hogy az istenek büntetésből száműzték a földre, ezért céltalan bosszúvágyból kiforgatja az isteni legendákat. Hiába ostromolja hitetlenül a kozmoszt, hiába akarja rákényszeríteni az új világlátást, csak némasággal válaszol. De nem csak a kozmosz vált idegenné, az ember idegenként szemléli önmagát, nem érti saját cselekedeteit. Lázadása már nem heroikus, vitája a világgal párbeszédre képtelen, tétova jelbeszéd.

A művészet által új életre kelnek a mítoszok. Vágyképek arra, hogy a rideg kozmosz rémképe megszűnik és újra betelepedhetünk a világbölcsőbe.

Gaál József

1993 okt. 16

épületet, mielőtt az ráomlott volna, és megölte volna a saját túlságba vitt leleménye, mint annyi más fölfedezőt. Ennek a levélnek is nekikezdek: *Kedves Laci!* Aztán ugyanaz a fehér mennyezet.

És itt van Sára Sándor.

Őt a Balázs Béla Stúdió hőskorában készült *Cigányok* döbbenetes képei óta őrzöm azok között a nekem fontos emberek között, akivel úgy vagyunk, minek nevezzem, nincs rá jobb szó, barátok, hogy egy városban élünk és tudunk egymásról. De ez most egy fokkal bonyolultabb. A levelet nem a körülötte nyüzsgő sokaság között is mindig magányos filmművész, hanem a Duna Televízió elnöke küldte, célirányos kérdések sorával tudakolva véleményemet az intézmény működéséről, üdvözölve észrevételeimet, várva esetleges javaslataimat. Én, hosszú ideje a szobámba zárva, ugyanakkor egészséges ösztönnel védve maradék életemet az emberevő képernyőtől, nemigen tudok hasznos észrevételekkel szolgálni a tömegkommunikációnak, de időszakos tévénézőként azt azért látom, hogy a Duna Televízió kezdeti nyomorúságából adódó ügyetlenségei után megteremtette saját magát, és ez az agyalágyult akciófilmek korában filmjei kínálatában például egy bizonyos ízlésszintet, az átlagosnál magasabb igényességet jelent. Rövidre fogva azt mondhatnám, hogy a világról alkotott véleményünk minden lehetséges eltérése ellenére én a Duna Televíziót a legutóbbi zavaros évtized egyik kiemelkedően fontos teljesítményének, ha egy televíziós csatornára lehet ilyet mondani, maradandó művének érzem,

Ugyanez prózában: nagy késervesen kimanőverezem magam a heverő szélére, már ülök, hazám fiai, és most megpróbálok fölállni. Kétszer esem csak vissza, harmadjára sikerül megkapaszkodnom a hajlott kori (botra hajlott kori, he-he) költészetemben is megénekelt ezüst fejű botban, már állok a lábamon, tisztelt nézőink, és ahogy a vadászsólyom csap le prédájára, úgy süvítek (jav. *à la manière* Tandori: botorkálok a padlón) a számítógép felé.

Emlékszem, valami jót írtam bele. Már látom is: FALFIR...

Utána pötyögöm: KÁK.

Majd hirtelen ötlettel beírom a címet: *Ó Kastélyok, Ó Nyarak!*

Ez jó cím, jó tágas, elfér alatta a raposkai parasztház, de a rá következő Szigliget is, az eszelős hőség, melyben Raposkára autóztunk épp úgy, mint a betörő hideg, mely pár nappal később összekoccantotta a fogainkat; arra hajlítom a szöveget, amerre akarom, kényelmes munkacím, alatta, mint nyitott esernyő alatt kucoroghat az író ihlete, már ha van neki.

Jó nap ígérkezik, egy munkás hétköznap.

Magamat idézve, ami, remélem, nem válik szokásommá: *Egy nap a hétből.*

*

Ó Melegfront, Ó Hideg,! Zeng az Isiász-Ideg.

Raposkán nagyjából az a helyzet, melyet Rimbaud-nak ez a mindmáig ismeretlen kétsorosa tükröz. Ülök a jegesmedvék nyarában, nyilall a derekam, és javítom összegyűjtött versfordításaimnak közel ezerhatszáz ol-

*

Azért még élünk!

Postai képes levelezőlap, Orbán Ottó, Kos-díjas költőnek címezve:

„Kedves Kolléga! Az Írószövetség kebelén belül megalakítottuk a FÜGGETLEN ALKOTÓK SZÖVETSÉGÉT (a továbbiakban FASZ.) Legyél tag! Követeljük a fele pénzt, és a mellékhelyiségek korlátlan használatát! Minden FASZ-taggal erősebbek leszünk! Harcos üdvözlettel, a FASZ vezetőség!"

Rendőrségi források szerint a destruktív humorizálás fölszámolására létrehozott levélfelügyelet készenléti csoportja forró nyomon üldözi a képeslap feladóját. A nyomozóhatóság két használható személyleírással is rendelkezik a feltételezett elkövetőről, az egyik szerint a képeslap feladója fekete hajú, bajuszos és köpcös férfi, a másik szerint szőke, bajusztalan és hórihorgas nő. A rendőrségi labor munkatársai szagmintát is levettek a képeslapról és a szaganyagot számítógépes elemzésnek vetették alá, melynek eredményeként a számítógép azt írta ki a képernyőre: SOPRONI ÁSZOK. Egy különleges elemző csoport most éppen azon fáradozik, hogy eldöntse, ez vajon egyes- vagy többesszámban értendő-e?

Én persze tudom, hogy ki küldte a lapot, de nem árulom el. „Ottó tudja, de nem mondja." (Torzított formájú idézet Giuseppe Verdi, olasz zeneszerző *Álarcosbál* című operájából.)

Áldás víg kedélyünkre, már amíg kitart, mondom én, a mihaszna költő és digitálisan is meg amúgy is halandó akadémikus.

KAZOVSZKIJ, EL

Babarczy Eszter: Magánmitológiák. El Kazovszkij és Kelemen Károly kiállítás a Dovin Galériában.

Uj Művészet 1996, lo. sz. 45-47

kézben tartott pásztorbot. Három *gyulafehérvári Domonkosé* († 1368) és *Ónodi Cudar Imréé* († 1389, kápolnájának padozatában – meglehetősen sematiku

Az álló püspökalak sematizmusától eleinte kevé *pannonhalmi apát* sírlapján) olykor kutyák jelennek me máskor az evangéliumos könyv (Cudar László, Alsán Bálint) szerepelnek további, a papi hatalomra utaló att élő alak szertartási mozdulatai. Csak egyes síremlékfi *György nyitrai püspök, Scolari András váradi püspök)* a r holttest ábrázolására, egyedüli jeleként annak a késői gó egyre jelentősebb szerepet játszott a holttest naturalisz gótikus stílusfejlődés mindenekelőtt a heraldikai appa elrendezésében nyilvánul meg. Főpapi jelvényeknek és amely még Alsáni Bálint pécsi síremlékét jellemzi, na *Szécsi Dénes* († 1465) sírkövén, amelyen az érsek jol kalappal és a családi címer pajzsával. Ugyanez a stiláris teljesítményeihez, mint *Schönberg György pozsonyi pré* messze meghaladja az inkább az általános főpapi repre igényeit. Ez esetben bizonyosan kiváló kvalitású, Ni találkozott egy síremlékét még életében elkészíttető, m

Meghívjuk Önt a

VÁRFOK 14 MŰHELYGALÉRIA
megnyitójára, mely alkalomból

EL KAZOVSZKIJ

újabb képeit és rajzait
mutatja be

1991. február 1-én 18-órakor

A kiállítás március 3-ig tart nyitva
mindennap 10-18 óráig
Szünnap: hétfő - kedd

VÁRFOK 14 MŰHELYGALÉRIA
1012. Budapest, Várfok u. 14.
Telefon: 115-2165
SZALÓKY KÁROLY

FRANKL ALJONA

Szöveg: Halasi Rita, Fotó: Lugo / 4x5, Portréfotó: Frankl Aliona

AZ ÁLLAT ÉS A BÁLVÁNY

PORTRÉ EL KAZOVSZKIJRÓL

El Kazovszkij képsorozatainak, installációinak, performance-ainak állandó eleme a vándorállat, az állat, a kutya. A képek viszonyokat rögzítenek. A sivatagi homokozóban állat sóvárog a bálványtáncosnő után. A szépséghez fűződő viszony csak fájdalmas és tragikus lehet. A sűrített és kimerevített pillanatban a fájdalom és a drámai küzdelem felfokozódik. Az állat a halálnak kiszolgáltatott létező. Az ember nem szabadulhat a halálfélelmétől, a létével szemben ugyanígy nincs szabadsága. A szubjektum jele az állat. Az objektum jele a test.

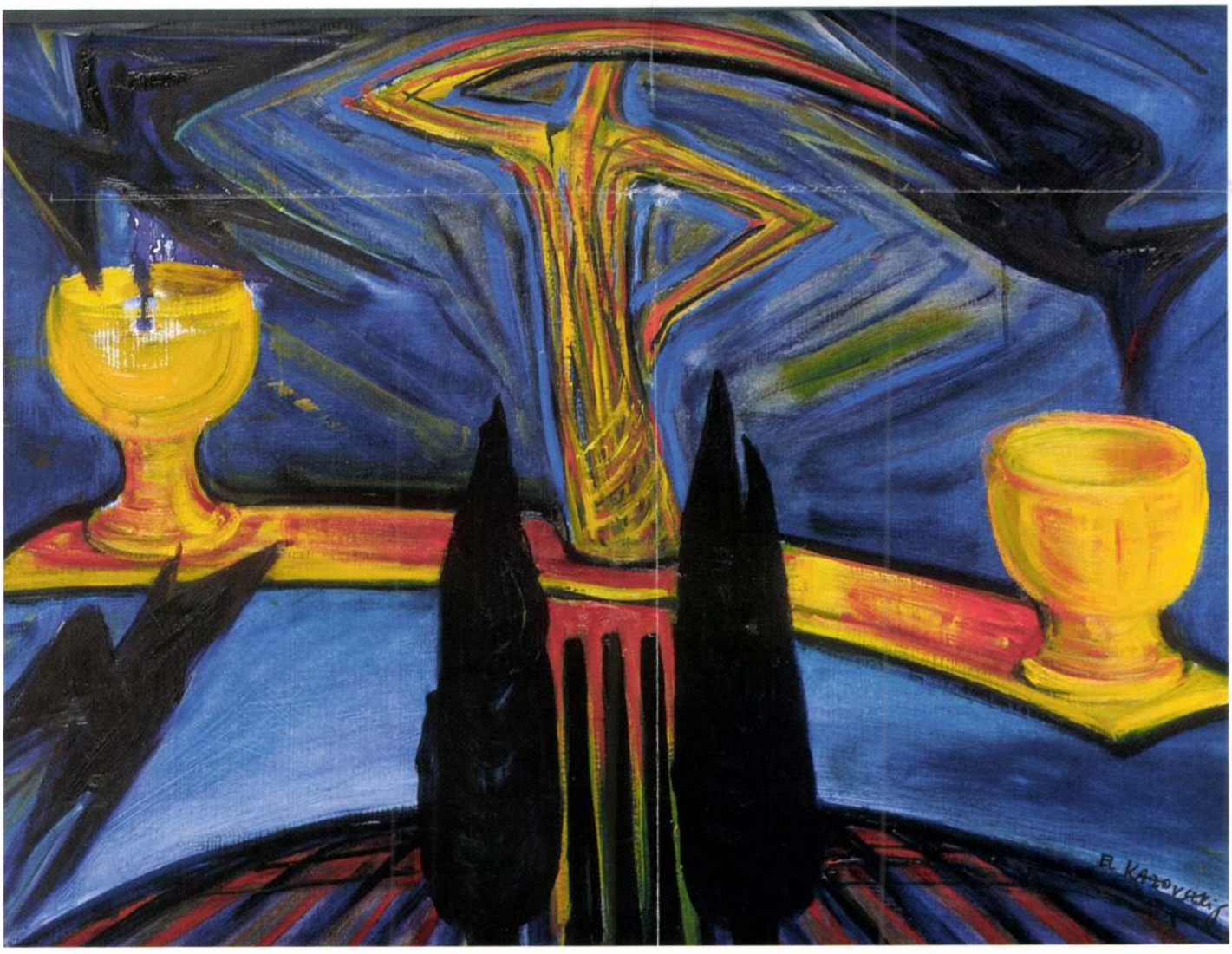

A részrehajló Vénusz V., 70x85 cm, 1995, olaj, farost

Mediterrán purgatórium III., 1995, 110x80 cm, olaj, farost

– A barátaid azt tanácsolták, hogy az utazásról kérdezzelek. Úgy tudom, hogy ez neked életfeltétel.

– Igen, az utazás számomra tényleg olyan, mint a levegő és a víz. Az utazás mozgás és nézés egyszerre, egyfajta intenzív anyagcsere. A szervezet követelése. Művelődési vágyhoz vagy külső érdekekhez semmi köze. Az állandóságot és a kötöttséget nem bírom elviselni. Ugyanakkor meg nagyon is állandó vagyok. Az emberi kapcsolataim túlságosan is stabilak, az érzéseim nehezen változnak. A belső kötöttségeim annyira kemények, hogy semmifajta külső kötöttség nem lehetséges. Ez teljes belső determináció. Mánia. Mániákus alak vagyok.

– És mit csinálsz utazás közben?

– Nézek. Útközben egyáltalán nem beszélek. Semmilyen módon nem ismerkedem az emberekkel. Úgy utazom, mintha a láthatatlanság sapkája lenne rajtam. Eltűnök. Csak a nézés marad. Egyébként meg a normális, nem utazó életemben állandóan beszélgetek.

– Mi az úti cél?

– A város. Számomra az ember által kitermelt lét legfontosabb jele, olyan mint a csigaház. Megőrülök az új városoktól. Ott-tartózkodásom alatt szétjárom a várost, a kávéházaktól a templomokig. Először a város, a második körben a múzeum. A múzeumot könyvtárnak tartom, csendhelynek. Nem a halottságról van szó, hanem arról, hogy itt lehet figyelni, van idő. Ez mindig egy országtól és várostól elvonatkoztatott hely. Őrületes élmény, amikor az utolsó kőig mindent ismersz, de életedben először látod. Sokkszerű hatás. Olaszországban mindennel így voltam. Ez egy olyan ország, ahova nagyon sokáig nem mentem el, mert az engem ennyire vonzó világokba egyszerűen nem merem betenni a lábam. (A Távol-Kelettel mindmáig így vagyok.) Azt is tudtam, hogy minimum három hónap kell ahhoz, hogy néhány várost megnézzek. A négyhónapos római ösztöndíjam végül is semmire sem volt elég. Itália egy történelmileg és földrajzilag áldott ország, ahol annyi kincs halmozódott fel, hogy az már nem is normális. Itt fájni szokott a múló idő. Másutt van egy kis szellőssége a gyönyöröknek. Olaszországban nincs.

– Ha valaki más képével kéne jellemezned magad, kit választanál?

– Egyértelműen Francis Bacont. Annyira közel állt hozzám, hogy másodikos főiskolás koromban, amikor egy nagyon nagy anyagot láttam tőle, teljesen irányt kellett változtatnom. Tükörrel találtam szemben magam. Az ő festészete olyan, mint egy vers, a szubjektumból fakadó folyamatos ordítás. Az alkotó személye nem szokott érdekelni, külön a művek és külön az emberek, és a kettőt nem hozom összefüggésbe, de itt utólag a riportokból kiderült, hogy valami egészen furcsa egyszerre-létről van szó. Chirico a másik, aki nagyon fontos. Bacon az élettudat, az elemi lét felől. Chirico pedig a festésmód, az építkezés, a gondolkodásmód miatt.

– Veled kapcsolatban nagyon gyakran használják a magánmitológia kifejezést. Te miként értelmezed ezt?

– Mitológiai rendszerré – egy külső megfigyelő számára – talán azért állhat össze az életem, mert nagyon intenzíven és folyamatos öntudat mellett élem meg. Ehhez az átéléshez bizonyos jelek hozzáíródnak, és ezeket a jeleket folyamatosan használom. Vannak állandó jelek, amelyekhez mögöttes intenzitások kapcsolódnak. A görög mitológiáról sokat beszélek, mert az eleve létező emberi világlátások közül ez áll hozzám a legközelebb. A görög mitológia számomra nem ismereti anyag. Én hároméves koromtól élek benne, és máig ez az érvényes világképem

– És a zsidó-keresztény kultúrkör?

– A kereszténység számomra adott hagyomány. Mint európai embernek, nincs más utam a hithez, csak a keresztény képzetrendszeren keresztül. A görög mitológia nem mond ellent semmilyen hitnek, mert ez egy világláttató rendszer. Az én alkatom azonos ezzel a látásmóddal. Az ógörög sorsérzékelés tragikus és intenzív. Patetikusan tragi-

DOMOART

Exkluziv bútorok, fürdőszobák,
konyhabútorok,
kerámia- és porcelánburkolatok

Különleges minőségű olasz diófa bútorok

Belsőépítészeti szaktanácsadás, tervezés, kivitelezés

Budakeszi, Fő u. Szanatórium u. sarok
Nyitva: hétfőtől–péntekig 10⁰⁰–18⁰⁰, szombat: 10⁰⁰–13⁰⁰
Tel./fax: (06-23) 452-526, (06-23) 452-524

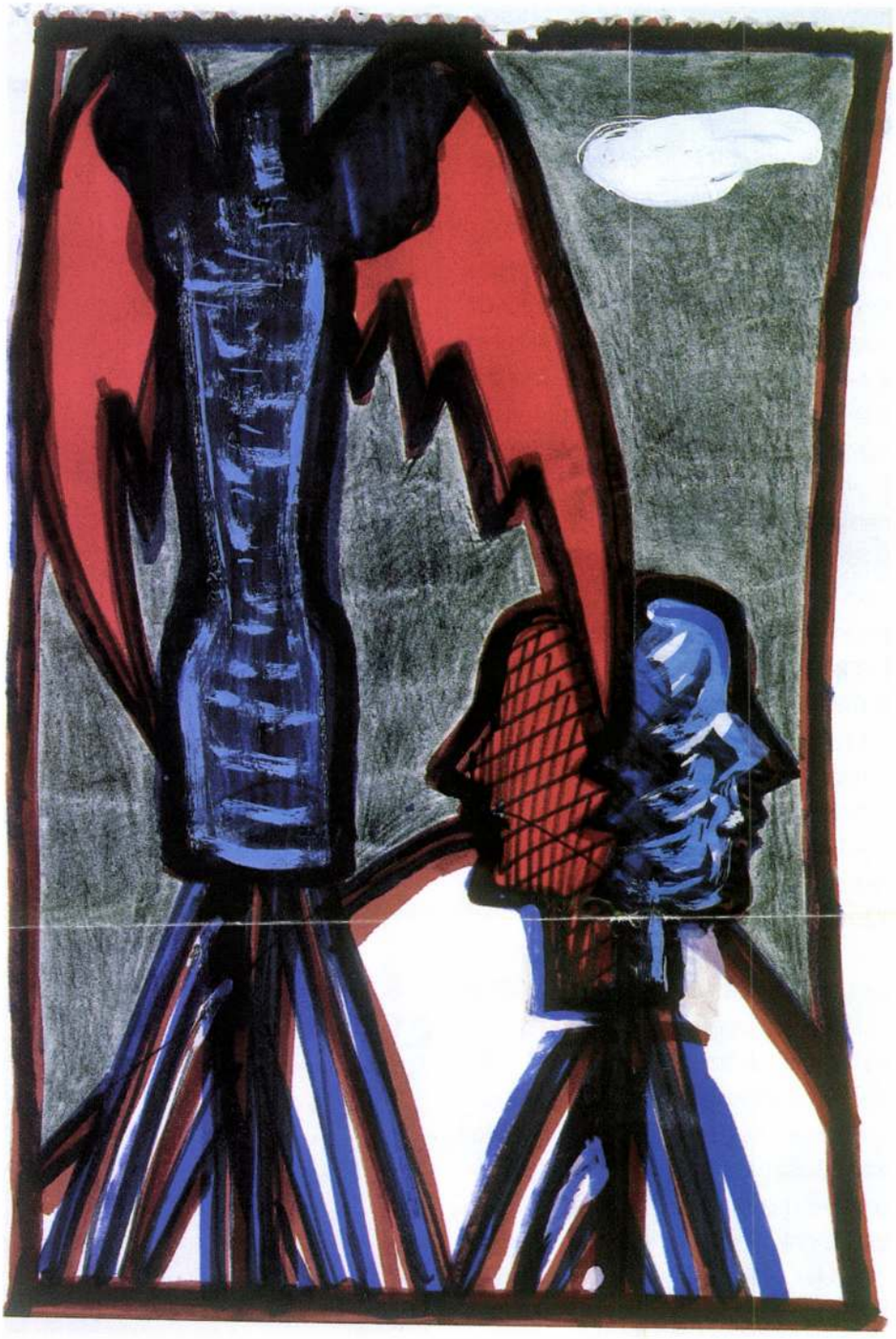

Janus-fej őrangyallal, 1993

kus, nem melankolikusan, nem feloldó. Van benne nagysága a létnek, amely eleve reménytelen, és ez a reménytelenség is nagyon nagy. Én olyan elemi módon ebben a világban éltem, hogy a tudatom természetes környezetévé vált. Úgy is használom, mint egy élő mesét.

Nem teremtek semmiféle mitológiát, mint ahogy ez nem is lenne lehetséges, csak a saját életemet élem, és ennek konzekvens jelei vannak. Saját feldolgozásom szerint használom a mitológiai elemeket, és ez a feldolgozás az életem egy része is.

– Milyen szerepet játszanak az életedben az állatok?

– Gyerekkoromban volt egy nagy kóbor kutyám. Ha kertes házban élnék és nem utaznék állandóan, minimum három kutyám lenne, egy husky, egy kuvasz és egy farkaskutya. Például Athénben egész kutyafalkám szokott lenni. Tigrist is tartanék. Ez hozzátartozik az önképemhez. Hároméves koromtól kezdve tudom, hogy én tigris vagyok. Az anyám meg medve. Az anyám vékony és szép. A medve a legszebb arcú állat, nekem a melegséget és a gyöngédséget jelenti. Főiskolás koromban bejártam az állatkertbe a nagymacskákhoz. Volt ott egy kistigris, egy kispárduc és három kisoroszlán, amit az emberek neveltek. Innen tudom, hogy ezek az állatok milyenek közelről. Az oroszlán letargikus, a párduc hirtelen és vad, a tigris mozgékony, kíváncsi és játékos. Egyszerűen lenyűgöző állat. A kistigrist én is neveltem egy kicsit. Ez volt az első idill az életemben. Aztán ketrecbe kellett szoktatni, és egyfolytában sírt, zokogott, úgy, mint egy ember. Ezt már képtelen voltam elviselni, nem mentem többet. Csodálatosan kedves állat még a tapír. Rég ki kellett volna halnia. Egy ősló, amely úgy néz ki, mint egy malac. Én a disznókat is nagyon szeretem. Mindene tetszik, a szeme, a hangja, és nagyon okos. Lehetne belőle akár kutya is.

– Most a Dovin Galériában ülünk, a kiállításodon. Érdekel a műveid további sorsa, s ha igen, magánkézben vagy közgyűjteményekben szeretnéd tudni őket?

– A közgyűjtemények és a múzeumok pártján vagyok. Nem igazán jó, ha egy kép egyetlen ember tulajdona. A kiadatlan kézirathoz tudnám hasonlítani. A műalkotásnak egyébként is furcsa a létmódja. A képzőművészet eleve elnagyolt beszéd. Nem emberek közti beszédet jelent, hanem az ember és a világmindenség, illetve az isten közti kapcsolatot. Egy kép nagy jelekben beszél, nem differenciált a nyelve, de mégis az emberek tudata fogadja be és sugározza vissza. A műalkotás önmagában is létezik, de elevensége a befogadótól függ. Úgy kell a képhez a néző, mint a partitúrához a zenész. A néző mindenképpen azt a képet fogja látni, ami benne, magában van. Ez az ő élete és az ő karaktere, és ha berezonál a képpel, akkor történik valami. A mű akkor születik meg, ha a találkozás során az ember szembesül önmagával. Ilyenkor egy energiagolyó üt minket meg, a hétköznapi élet teljesen

leáll, és egy vaksötét világmindenség alakul ki körülöttünk, az űr.

– Hogyan viszonyulsz a magángyűjteményekhez?

– Vannak egészen fantasztikus magángyűjtemények. Az igazi gyűjtő megszállott. Isten embere. Akire én gondolok, nem anyagi megfontolásból, nem a családnak és nem is egészen magának gyűjt, mindenféle személyes és üzleti megfontolástól mentes. A gyűjtemény maga is egy életmű. A gyűjtők mindig templomot építenek, akár tudatában vannak ennek, akár nem. S ez a templom mindig másoknak is készül, mindenkinek, a jövőnek. Engem egyszerűen lenyűgöz ez az érdekmentesség. Nagyon nagyra értékelem a megszállott embereket. A gyűjtés is egy mánia. Olyan isteni megszállottság, amely úgymond fölösleges dologra determinálja az embert. Ilyenkor önmaga számára beláthatatlan, isteni tervet valósít meg. A súlyos, isteni mánia arra kényszeríti, hogy túlszárnyalja önmagát, több legyen, és valami nagyobbat tegyen, mint amire egyébként képes lenne. ◆

ALAKart®

A DÍSZÍTŐSZOBRÁSZAT

„Itt a különbség: hogy e látszatot
Igaz nélkül meg nem csinálhatod.
Csakhogy nem ami rész szerint igaz,–
Olyan kell, ami egészben s mindig az."
(Arany János)

ALAKart®
Ipar és Képzőművészeti Kft.

1112 Budapest, Cseresznye u. 28.
Telefon: 30 326-762, 20 340-186
Telefon/fax: 249-2457

1970–77 között végezte el a Képzőművészeti Főiskolát, festő szakon.
A festészeten kívül installációval és performance-szal foglalkozik

Egyéni kiállítások:

1978: Fészek Galéria (Budapest)
1979: Stúdió Galéria (Budapest)
1981: Pécsi Galéria (Pécs)
1983: Fiatal Művészek Klubja (Budapest)
Műcsarnok (Budapest)
Fekete Sas Patikamúzeum (Székesfehérvár)
1984: Szombathelyi Képtár (Szombathely)
Fényes Adolf Terem (Budapest)
1986: Liget Galéria (Budapest)
1987: Die Nieuwe Kerk (Amsterdam)
1988 Kiscelli Múzeum (Budapest)
IPARTERV díszterme (Budapest)
1989: Fészek Galéria (Budapest)
Artists' Space Gallery (New York)
Galerie Kelly (Heidelberg)
1990: Fiatal Művészek Klubja, Budapest
Műcsarnok (gyűjteményes kiállítás), (Budapest)
1991: Várfok 14 Műhelygaléria, Budapest
Kecskeméti Képtár, Kecskemét
1992: Várfok 14 Műhelygaléria (Budapest)
Uitz Terem (Dunaújváros)
Művészetek Háza (Pécs)
Magyar Kultúra Háza (Helsinki)
1993: Kiscelli Múzeum (Budapest)
Dovin Galéria (Budapest)
Lengyel Kultúra (Budapest)
Várfok 14 Műhelygaléria (Budapest)
1994: Fészek Galéria (Budapest)
1995: Magyar Intézet (Berlin)
Csók István Képtár (Székesfehérvár)
Várfok 14 Műhelygaléria (Budapest)
la Galeriile Etaj 3/4, (Bukarest)
1996: Dovin Galéria, Budapest
El Kazovszkij következő kiállítása
1996. szeptember 6-tól
november 9-ig tekinthető meg
a Dovin Galériában

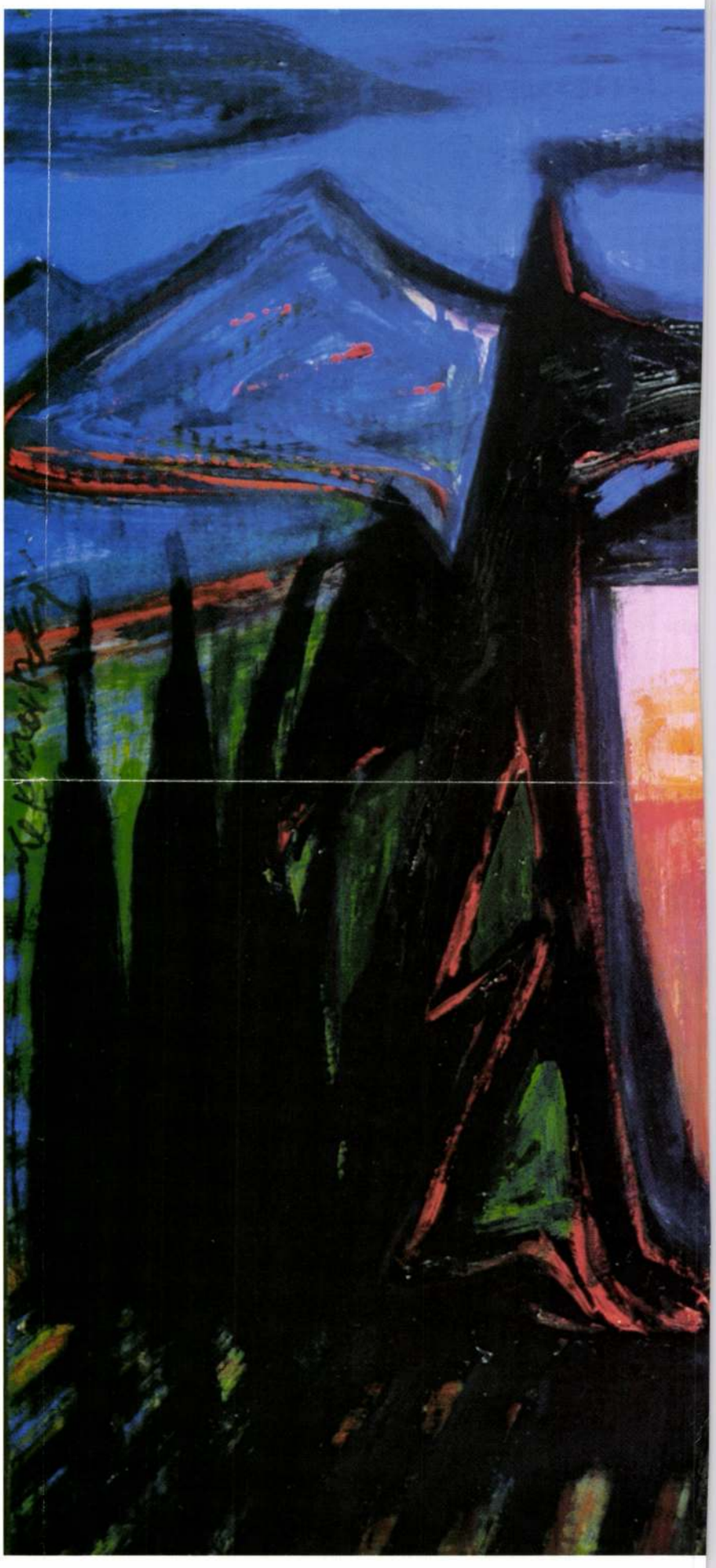

A visszajáró lélek II., 70x90 cm, 1995, olaj, farost

A VONAL ÉS A GÖMB

Beszélgetés El Kazovszkijjal a verbalitásról és a képről

[...] A kép és a verbalitás különbségét tehát meg lehet fogni az idő felől.

A kép időn kívül helyezkedik el, tökéletesen idő nélküli, időtlen. Egy pont az időben, de ebbe a pontba bele van sűrítve az idő; a kép egy szupersűrítmény. Ennyiben fekete lyuk, de nem a fényt nyeli el, hanem az időt, s ezt az elnyelt időt egy egészen sűrű kristályrácsba építi be. A néző dolga – ez a néző lehet az Isten szeme is, de egy itteni néző is – az, hogy megtaláljon egy fonalvéget vagy repedést; valamit meg kell találnia ezen a túlsűrített gömbön, hogy ki lehessen húzni az idő fonalát – ha a néző nem tudja megfogni ezt a fonalat, akkor legfeljebb lát egy felületet, egy falat, legfeljebb „szép" a kép, dekoráció. A dekorációban nincs időélmény, legfeljebb egy kellemes jelen-állapot. Ahhoz, hogy a kép ne csak egy jelen-pont legyen, hanem egy sűrített idő-pont, ahhoz meg kell találni ezt a kezdő fonaldarabot. És ha húzod, akkor a kibontható idő tényleg végtelen. A nézőnek teljesen saját ideje van, nem függ a mű idejétől – addig húzod, ameddig akarod; ez a különbség a zenéhez vagy az íráshoz képest, az igazi időbeli művészetekhez képest. Ezeknak a művészeteknek más lehetőségeik vannak, de olyan adottságuk nincs, hogy a hallgatónak, az olvasónak teljesen saját, elvileg végtelen idő álljon rendelkezésére. Ezt átélheti a néző a képpel szemben, azt csinál vele, amit akar – az időben. Persze a versben is végtelen sok lineáris vonal fut egyszerre, s végül is ugyanúgy nem lineáris a vers hatása, miközben van egy lineáris ideje.

Ezt a kihúzható fonalat persze többféleképpen meg lehet fogni. Van egy egyszerű módja, ha van egy verbális utalásod, vagy lehet az egy alak, ami előhív egy szóképet.

Pontosan, az előhívás a fontos... Nagyon érdekes, hogy kiből, miből húzzuk ki azt a fonalvéget, mert a néző a képből kihúzna egyet, de tulajdonképpen a kép húz ki a nézőből, az asszociációk révén. Valószínűleg vannak segédeszközök. A cím például egy ilyen tipikus felajánlott segédkéz.

De ilyen az is, hogy valamiképpen összeérünk a képen keresztül, hogy ráismer az ember a saját kultúrájára.

Igen, ezek is ilyen nagyobb segéd-„ felületek" – de az érdekes az, hogy a nagy „felületből" mi az az egy dolog, amit megragadsz. Az emberek többsége nem verbális úton indul el, nem is a kulturális ismeretek útján, hanem pl. van egy színütés, mely elemi módon hat. Ez is lehet a néző számára egy fonalvég. A néző elindulhat saját magából is. Ez egy másik út, mert itt a kép segítségével az ember saját maga felé indul, és végül is saját magát érti meg.

Persze ha valaki egy kép mentén bontja ki saját magát, az a képről is szól.

A képről is szól, de azért a kritikai írásokból például érezhetően kiderül, hogy ki az, aki inkább saját magát bontja a kép mentén, és ki inkább a képet, persze saját maga által. Az utóbbiban több az összkulturális anyag, az elsőben több a pszichológiai állapotelemzés, ami nem a műre vonatkozó állapotelemzés, hanem a néző állapotelemzése. Ezt össze szokták keverni, ami engem zavar, pedig ez akaratlan csúsztatás – részben abból ered, hogy a pszichológiai elemzés mindig önelemzés. De a műben nem kell látnunk a szerzőt. Nem lehet a képen átlátni, – a kép egy önmagában zárt, sűrű egység. Mégis nagyon sokan megpróbálják megkeresni az alkotót; talán a mai kultúrában van egy ilyen pszichologizáló szokás. Megértem, hogy sokszor ez szórakoztató a nézőnek, de a kritikusok esetében ezt rossz szokásnak tartom. Elég reménytelen út ez: a képhez nem kerülsz közelebb – de a szerzőhöz sem, a szerzőhöz sosem kerülhetsz közelebb a képen keresztül. A szerzőt másképp kell megismerni, mint embert, de nem mint a kép készítőjét. Önmagáról viszont elfeledkezik, aki ír – bár önmagát közben megismeri, mert megnyilatkozik, csak annyira öntudatlanul, hogy azt gondolja, hogy nem önmagáról ír. Ez persze a verbalitás-képiség kérdésének egy másik aspektusa, de feltűnő ez a kétféle megközelítés. A nézőknek, azt hiszem, mindkettő nagyon érdekes: a néző sosem tagadja, hogy őrá *így* hat a kép, s akkor ez a pszichologizálás teljesen őszinte és érdekes. Csak az írásban zavaró, amikor a szerzőre vonatkoztatják a pszichológiai elképzeléseket.

Persze ez is a verbalitás és a kép viszonya, mert arról szól, hogyan tudunk bizonyos verbális műfajok segítségével – a kritika igazán verbális műfaj – képi élményekhez nyúlni. Úgy tűnik, hogy egy tudati folyamatot tudunk csak képi élmény helyett közvetíteni a verbalitásban – annak a folyamatát, ahogyan a képi élmény feldolgozódik vagy áttevődik verbális síkra. Persze a képben vannak verbális elemek is.

Természetesen, a verbális elemek végtelenje bontható ki ebből a sűrített időből – ez az idő, ha verbalizáljuk, egy végtelen szófolyamban jelenhetne meg. Ez idő kérdése. De van egy sajátos képi hatás, ami egy mindenféle verbális közlésből kimaradó tág látásmódot jelent. Ezt kapom a képtől, és mégis csak nyelvi úton tudom visszaadni – az az érdekes, hogy még az az ember is csak verbálisan tudja ezt visszaadni, aki tipikusan nem-verbális gondolkodású, mert csak a nyelv artikulálja – aránylag szűken – a *mondani*valónkat, a képi nyelv túl tág ahhoz, hogy részletes kommunikációt végezzünk vele. Hiába, hogy mindkét nyelv nyelv, hogy a képi nyelvet is nyelvnek nevezhetjük, a képi nyelv túl általános, túl tág, túlságosan meghatározatlan ahhoz, hogy egy folyamatos emberi kommunikációt vagy gondolkodást gyakoroljunk általa. Én úgy látom, hogy ezt egy másik kultúrában sem lehetne feloldani, ott sem lehetne nyelvet váltani. Ez az ember specifikuma, az ember jellegzetes kommunikációs adottsága a verbális nyelv. A képi nyelv egy „ráadás", egy világláttató, látástágító adottság, amely semmilyen szinten sem helyettesítheti a verbális nyelvet. Az egy más kérdés, hogy a verbális nyelv mindig leszűkít, abban a pillanatban, hogy meghatároz egy képi élményt. A képi élmény tulajdonképpen lehet egy össz-érzelmi élmény, a képi helyett beszélhetnénk általános érzelmi élményről is, akár a világlátás egy érzelmi élményéről, bármiféle kép nélkül. Ha ezt megpróbáljuk verbálisan – tehát szaggatottan, részletesen – meghatározni, akkor rettenetesen leszűkítjük, és ehhez kellenek a bonyolult, egymásra épülő és egymásnak ellentmondó verbális rétegek, mert ahhoz, hogy a gömbélményt tolmácsolni tudjuk, kétszáz, kétezer kört kell leírnunk, hogy a dolgok ellentmondásosságát és egymásmellettiségét érzékeltethessük.

Nem gondolod, hogy a képi nyelv egyrészt másodlagos, másrészt viszont nagyon eredendő, mert a világgal való viszonynak a képiség egy nagyon elsődleges formája? Az jutott eszembe, hogy mint felnőtt ember, mint kommunikáló személy csak nyelvileg tud az ember megjelenni, képileg nem. Amikor valamit képi élményként érzékelsz, valamivel képileg vagy viszonyban, olyankor jellegzetesen nem egy másik emberrel vagy viszonyban – míg nyelvileg mindig –, hanem talán azt lehetne mondani, hogy a világgal vagy viszonyban. Ez nem is határol téged körül személyiségként ahogy ember által, nyelvileg, személyiségként, körül vagy határolva.

Ezért is nem lehet kommunikálni képpel. A kép mindenki felé kommunikál, az emberi viszonyok meghatározatlanok maradnak benne. És az valóban nagyon fontos, hogy a képpel az ember a világ felé kommunikál, ehhez elegendő is ez a meghatározatlan, tág kifejezési mód – mert a világban mások a méretek. Ez a dimenzió-megnagyobbodás a képben pontosan ugyanolyan táguló dimenziókat mutat, mint a világ az emberhez képest. És azt hiszem, a világ is képekkel kommunikál az emberrel. És a kép nemcsak a hétköznapi, de pszichológiai vagy érzelmi kommunikációra is alkalmatlan két ember között.

Ez jó kiindulási pont szerintem, mert végülis épp az a probléma, hogy a képekről való beszéd egy határhelyzetet jelent verbalitás és képiség között. Nagyon metaforikusan azt is mondhatnám, hogy az emberré válás vagy a személlyé válás határhelyzetének megismétlése – ahogy a kisgyerek elkezdi a világot artikulálni, szavakkal ellátni.

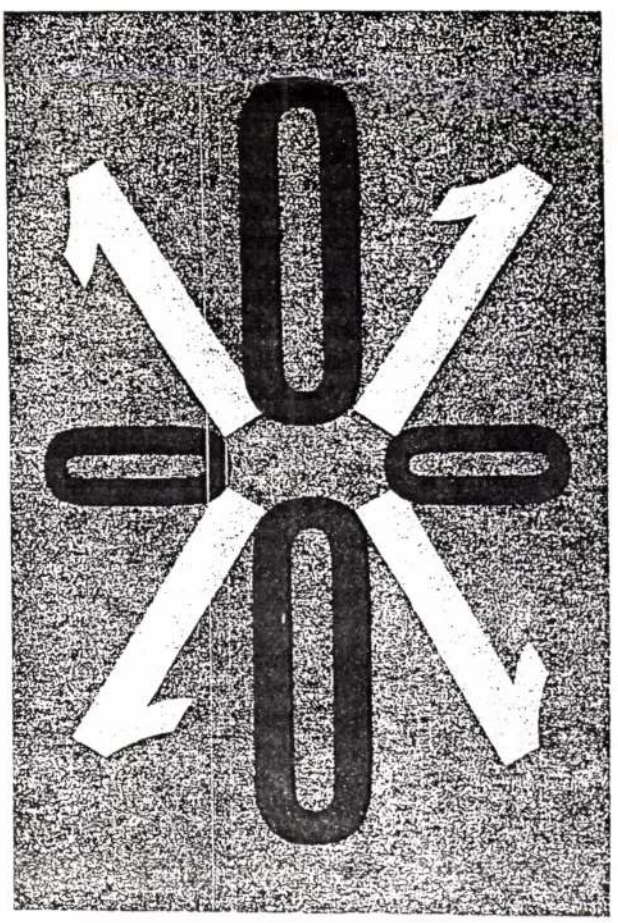

Igen, mert az első a képi artikuláció.

A képiség tulajdonképpen egy más tudatállapot, egy másfajta éntudat vagy én-élmény, mint a verbalitás.

Olyan, mintha tágítanád vagy szűkítenéd a pupillát, hogy mennyire kifelé, távolba figyelsz, vagy menynyire szűkíted a közeli környezetedre, ahol valahogy szóvá kell hogy váljon. Valószínűleg az összes cím, egyáltalán, a szó megjelenése a képben, csak emberhez szól – olyan üzenet, mint az öngyilkos levele, hogy: na, ezt személy szerint neked, a többit meg a világnak.

Te használsz persze feliratokat is a képi felületen.

Igen, és azt hiszem, hogy ezek egyértelműen az emberekhez szólnak. Nagyon fontosnak érzem ezt a különbséget a világgal és az emberrel való kommunikáció között. De van itt még valami, a kommunikációs kényszer – én egészen különleges kommunikációs kényszerrel vagyok megáldva vagy megverve. És ugyanannyira a világ felé, mint az emberek felé, mert a legkorábbi gondolat, ami megjelent bennem, az a kozmoszra vagy az összlétre vonatkozott. Ez azt jelenti, hogy állandóan az összvilágra is figyelek, és annak is ki akarom fejezni magamat, annak ellenére, hogy most jelenleg reménytelennek tartom a viszontkifejezést. De nagyon erős az emberközti kommunikációs kényszer is. A beszélgetés különlegesen jó „műfaj", a kommunikációnak egy direkt formája, amelyben a másik személy közvetlenül és határozottan van jelen. Az írás valahol megintcsak a világ felé is kommunikál, illetve az emberi világ felé, de nem az egyes, közvetlenül létező felé.

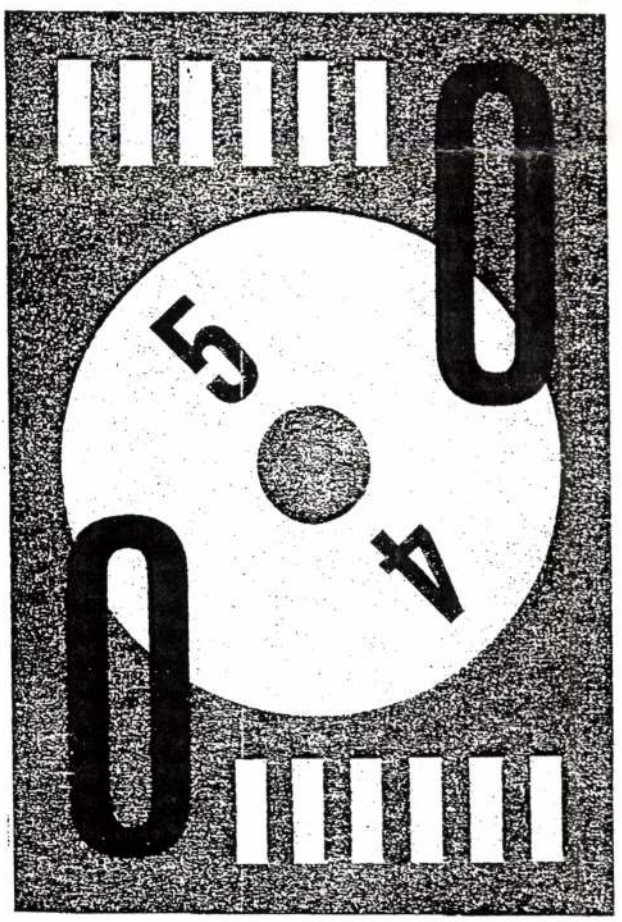

Ebből származik az írás szorongása: hogy emberi kommunikáció, de nincs meg hozzá az ember.

Igen, majdnem a kép helyzetébe kerül az írás – pedig nem a világnak szól, csak az embernek. Azt hiszem, bennem olyan erős a kommunikációs kényszer, hogy mindkét módra szükségem van. És ebből a kényszerből kerül bele a szöveg a képekbe is – direktebb módon, az embernek akarom megmutatni azt, amit a világnak megmutatok a képben. Mert egyébként a szövegek a képben redundanciák, fordítások és megerősítések is. Tulajdonképpen ez nem a nézőnek szánt segítség, nekem van szükségem e fordításra. Nekem kell a cím. El se tudom képzelni, hogy olyan képet fessek, amelynek nincs címe. A cím a kép előtt születik, illetve a kép elemi szerkezetével egyidőben, ezek egyszerre nőnek – egyszerre két nyelven „íródnak". Minden képi élményemet igyekszem lefordítani – az összes ismert lehetetlenség ellenére. Nagyon jól tudom – talán jobban, mint a többi fordító –, hogy a fordítás nem lehet igaz. Állandóan úgy élem meg a helyzetemet, mint egy kényszertolmács: elemi módon kell a fordítás, de hát nem, nem megy. Igen, ez talán a legfontosabb: a két nyelv különbözősége, külön funkciója, ideje... A képi nyelv annyiban nem is másodlagos, hogy nyilván korábbi, egyfajta mágikus nyelv, ha az emberi kultúrákat nézzük. Nagyon sokminden belefér egy képi egységbe, s ettől persze rettenetesen bölcsnek is tűnik – ősi, túl általános közlés ez a világról, magába foglalja az áramló ellentéteket. A másik nyelv: a kényszer a folyamatos meghatározásra, szétválasztásra nem valósítható meg a képi nyelven. Az öntudat, a jelenlét meghatározására nem alkalmas a képi nyelv, amellett, hogy tudja az ember, hogy minden meghatározásnak egy következőbe kell torkollania, hogy az ún. egész nem meghatározható. Ez is az ember elemi kényszere: hogy szétszedjen mindent, s az összes szétszedett pontot megnevezze. Ez a részletes megnevezés, ez nincs meg a kép tágas nyelvében. A festők között vannak nagyszerű, csodálatos művészek, akik egyszerűen nem beszélnek, illetve persze

beszélnek, teljesen praktikus dolgokról, de a létezés mély kérdéseiről csak nagyon nehezen, nagyon ritkán tudnak beszélni. Közben persze csodálatos gömböket hoznak létre, eregetik magukból ezeket a sűrű gömböket, de nem tőlük kell megkérdezni, hogy mik ezek a gömbök – ott nem történik meg ez a belső fordítás: nem próbálják lefordítani magukban a világ nyelvét az emberek nyelvére.

Persze ez nem is szükségszerűen az ő feladatuk. Nekem azért – mint verbális embernek – van egy valószínűleg romantikus nosztalgiám azután a csend után, ami a festőket körülveszi.

Nekem nincs, túlságosan félek a nem-léttől, ami minden hiánnyal azonos – nem a valóságban persze, a valóságban nem tudjuk megnevezni, de az emberi képzeletben –, hogy abba még a csend is beletartozik. Én éppen ezért vagyok a folyamatos kommunikáció embere, mert minden csendbe valahogy a nemlét szűrődik át. Nyilván a nemlétből rohanok a csöppnyi lét felé, mert a létről csak annyit tudok, hogy egy pillanatra felmerül a nemlétből. És mindenre, ami létező, külön kell vadászni. De nyilván nekem is van egy csend-világom, amit talán nem csendként érzékelek.

Nekem van ugyanakkor mindig egy olyan érzésem is, hogy a képnek van ugyan egyfajta végtelensége, de van valamiféle lehatároltsága is – egyszerűen térben. Szavakból nagyon sokat lehet egymás mellé tenni, képi érzetekből nem. Ennek a lehatároltságnak is van vonzereje. Ez egy nagyon tárgyilagos viszony.

Igen, a legzártabb dolog. Ugyanakkor én ezt nem érzem – annyira a túlsűrítettséget érzékelem a képben, hogy pontnak látom, és nem egy térben lévő tárgynak. De az is lehet, hogy van bennem valamiféle tiltakozás a tárgyiság ellen, és az megakadályozza, hogy a képet tárgynak lássam. Nem igazán tudok mit kezdeni a kép tárgyiságával, mert számomra a közlés a kép lényege.

Annyiban furcsa ez, hogy az érzékiségnek, az érzéki felületnek is van egy ilyen tárgyilagos jellege: egyszerűen ott van. Meg anyaga van, színe.

Én ezt a szoborban érzem – nagyon intenzív a viszonyom a szoborral, mint tárggyal, minden szobrot, ami tetszik, megfogdosnék. Képet sokkal kevésbé. A képben az anyagot is üzenetnek veszem inkább.

Reagálsz olyan képekre, amelyek nem figuratívak, és inkább az anyagszerűséggel hatnak?

Sokkal nehezebben, ehhez tényleg szuper erős hatások kellenek. Zavar, ha az anyag hatása dominál. Ugyanakkor Van Gogh képeit vagy Rembrandt képeit csak élőben jó nézni, reprón alig láthatóak. Élőben viszont órákat, napokat lehet ott tölteni. És ezeket a képeket mindig megérintem, ha lehet – Rembrandtot nem nagyon lehet, de Van Goghot mindig megtapogattam: ott rücskök vannak, gyönyörű olajhegyek, olyan vergődés van az anyagban, hogy annak ugyanolyan különleges hatása van, mint a színnek vagy a méretnek. És volt már olyan Pollock-képélményem, ami ehhez hasonló volt. De össz-élményben mégis kevesebb a Pollock, mert a másik fél-élmény, ami Rembrandtnál megvan, az Pollocknál nem jelenik meg. Valószínűleg itt már nekem kifogy a képfelbontó fonalam, én nem tudok belemerülni egy ilyen képi gömbbe, mert szükségem van a kettős jelentés-lehetőségre. Nem vagyok jó tisztán képi befogadó. Ez a természetlátásban is megnyilvánul, hogy hogyan figyel az ember: meseszerűen, történeteket mond el magának, vagy némán szemléli, mint a zenét, mint pusztán formai gomolygást – ez is nyújt teljes kozmikus élményt, de nekem nem, mert én azonnal, automatikusan fordítok. Érdekes kérdés, hogy mi történik egy olyan agyban, amely nem leolvas, hanem gömbszerűen letapogat. Azt hiszem, annak az igazi önkifejezése, és minden reakciója csak kép lehet. Vagy zene.

Én például, dacára annak, hogy erősen verbális típus vagyok, nagyon erősen reagálok az érzéki felületekre. Amire nem reagálok, az az, amikor fogalmi típusú problémákat akarnak nekem lefordítani, egy az egyben, egy képi nyelvre.

Ez kultúrtörténetileg érdekes, de unalmas jelenség a mai festészetben. Egyfajta iskolai nyelv, pontosabban a fordítás tanításának a folyamata, ami furcsa mód műként akar megjelenni, holott úgy tűnik, hogy túl egyszerű és pusztán egy megoldható feladat. Ez tanítható, és iskolai vagy főiskolai szinten valószínűleg nagyon érdekes gyakrolat, de átlátszónak tűnik abban a pillanatban, amikor műként jelenik meg. Amikor a tipikusan képi koncept virágkorát élte Magyarországon – a hetvenes években, én akkor jártam főiskolára – akkor a katalógusokban viszonylag érdekesnek tűntek a konceptművek, mert olyan jól leolvasható feladatok voltak. Mint egy könnyű matematikai könyv ábrákkal. Minden ábrának van egy saját szépsége ugyanis, ezt nem is kell külön kitalálni, tele van vele a világ. De abban a pillanatban, hogy bekerülsz a mű elé, látod, hogy nem lehet belemerülni, ott aztán nincsen kiszedhető fonal, annyira lapos a dolog A gondolat, amit lefordít képi nyelvvé, olyan egysze-

rű, hogy még írásban is primitív lenne. Érdekes, hogy te is így látod – nekem úgy tűnik, kevés ember veszi észre, hogy átlátható mélységekkel, átlátható problémákkal, átlátható feladatokkal foglalkozik a mai koncept. Viszont létrejött egy fantasztikus aura körülötte, ami érdekes szociálpszichológiai kérdés, kultúrtörténeti probléma. Biztos, hogy nem véletlenül jött most létre – biztos, hogy eligazodási pontok hiányában ilyen egyszerű pontokat keres az ember, hogy kapaszkodóként is kellettek ezek az átlátható értékek. Amiért nehéz hozzászólnom – de éppen ezért érzem a létező koncept laposságát –, az az, hogy számomra ennél nincs is közelebbi fogalom, ennél pontosabban nem is tudom meghatározni a képpel való viszonyomat. A gyakorlati folyamat számomra bizonyos mértékben terhes. Közben persze élvezem is, de rágondolni nem szeretek. A munkámban csak a kezdetet, csak az ideát, a képzetet szeretem – és a befejezést, akkor megmutatkozik a valóságban valami, ami addig nem létezett. Ez mágikus ismétlés, a létrehozás misztériumának valamiféle rituális másolata. És fantasztikus látni, hogy létrejön valami, ami nem volt addig. A kezdet, az úgynevezett koncept, illetve a koncepció folyamata, ahogy több útból, több témából, képzetből, a kereszteződéseikből felépül valami új létező – ez vászon nélkül történik, belső folyamat, bár néha rajzolok kicsit közben. Tulajdonképpen éppen az úgynevezett koncept az, ami érdekel egy tárgyban – talán azért is látom a képet mindig üzenetnek, sosem tárgynak. A koncept tehát nemhogy nem áll távol tőlem, de az a legközelebbi. Csak én a létező, konceptnek nevezett irányzatban, vagy a legtöbb műben, gyermekded egyszerűséget látok. Nem az infantilizmus nyitottságára gondolok, csak arra, hogy akinek először jut eszébe az ötlet, annak az nyilván nagyon izgalmas, de ezen azért túl lehet lépni. A gondolkodás végül is csak technika. Ha a művészethez viszonyítjuk, akkor számomra az jellemzi a gondolkodást, hogy sokkal precízebb, eszközként sokkal precízebb, ugyanakkor kevesebb, technikai jellegű, és nem tudja az összetettségnek azt a fokát, az ellentmondásosságnak azt a fokát előállítani és átélni segíteni, mint a művészet. Mert ahhoz, hogy a gondolkodás ezt a sűrített gömböt érzékeltesse, nem csak egy mű lineáris kibontásával, de az összlétre vonatkozóan, hát ahhoz az egész emberi könyvtár, az összes kultúra összes egymásra írt rétege sem lenne elegendő. A forma olyasmit kapcsol be, amit nem tudunk semmilyen lineáris módon rendezni. Egyszerre rendeződik valami egy tökéletesen szerves ellentmondássá, egy művé – persze ez lehet már írás is, ez közös a képben és az írásban.

Csak a lineáris-logikai gondolkodással áll szemben.

Igen, az nem képes arra, hogy a lét állapotát közvetítse, sem pozitív, sem negatív módon, sem isteni, sem nem-isteni módon. Ha kivonjuk az irodalmat, a művészetet, a költészetet a nyelvből, akkor tiszta technika marad.

Sőt, a retorikát is. Igen, mert a gondolkodásnak ez a technikai eleme az, ami a lépéseket megteszi, a többi inkább csak enyhítés, csak utalás arra a világra, ami nem tud megjelenni.

Igen, ami már szinte metakommunikáció.

Ez a furcsa paradoxona a filozófiának – tulajdonképpen egy önellentmondás, mert nem tudja azzal az eszközzel megmutatni a világot, ami a legsajátabb eszköze, hanem csak, hogy úgy mondjam, annak mentén, utalásszerűen.

Igen, ezért van, hogy a legnagyobb gondolkodók életműve végülis műként hat. Mert egyszerre jeleníti meg az anyagot és mászik bele, hogy szétszedje. Szóval meg is *mutatja* az anyagot a maga teljességében – pedig csak foglalkozik vele, de az mégis megmutatkozik. A filozófiában benne van ez a kettősség. Kivéve a részterületeket.

Az szakirodalom, annak nem is ennek a teljesség-állapotnak az előállítása a célja, olyan, mint bármilyen tudományos kutatás. És ez megint a kép és a nyelv.

Igen, ha a világról van szó, akkor mind a kettő kell. Vagy ha egy emberről van szó, akkor is – végülis egy ember is egy világ. Sokszor úgy tűnik, hogy a képi nyelv is sajátosan verbális jellegű – szó sincs róla. Persze a század elején végig kellett járni ezt a szó-keresést, meg kellett próbálni összeállítani a képi nyelvből egy artikulált nyelvet – de ez nem sikerült.

Noha azért mindmáig lehet különbséget tenni – ha el is tekintünk a nagyon fogalmi oldalhoz kapcsolódó művészettől – egy jelszerűbb képhasználat és egy, mit mondjak, képszerűbb képhasználat között.

Igen, a képi nyelven belül is több fokozat van – a jel a legegyszerűbb. De azt tudni kell róla, hogy nem azonos a képi nyelvvel, annak ellenére, hogy nagyon sokszor leszűkítették erre. A jelelmélet jó eszköznek tűnt – de ez csak az első fordítási szint a verbális nyelv és a képi nyelv között. Nekem nagyon használható persze, mert ez az a köztes terület, az az átjárás verbalitás és kép között. Tudatosan és következetesen használok sok olyan képi jelet, aminek rögzített jelentése van. Van olyan jelem is, ami mintegy aláírás, pecsét. Persze attól, hogy egyszerű jeleket használunk, még nem lesz értelmez-

hetőbb a képzőművészet. Másfelől létezik egyfajta verbális képépítés is, amit én benne látok a képben – persze van, aki így „olvas", van, aki nem, a legtöbb néző valószínűleg nem, és ez nem baj. Mindenesetre számomra a kép félig vagy legalább negyedében verbálisan épül fel, szavakból is jelennek meg motívumok. Nagyon sok ilyen elsődlegesen verbális viszony van, ami természetesen nem marad, nem is maradhat ezen a kezdeti fokon, mert akkor csak egy ábra lenne. Mindenesetre a képépítkezésnek van verbális alapja is. Sokszor kifejezetten szavak jelennek meg előttem, és ezek a szavak átfordulnak valami képibe. De abban a pillanatban már megváltozik a jelentésük, felduzzadnak, testté válnak.

Van számodra adekvát módja a képekről való beszédnek, és van nem-adekvát módja?

Van. Először is, nem lehet azt mondani, hogy a művész ezt vagy azt akarta, ilyen vagy olyan állapotban van. Ez az egyetlen nem adekvát mód. Ami még teljesen megengedhetetlen – de ezt csak zárójelben mondom, s ez minden műre vontakozik, csak a kép az, ami az utóbbi időben a legtöbbször pórul jár –, hogy akármilyen hasznot tulajdonítsunk a műnek. Már azt is, ha egyáltalán bekerül az etikai értékelés szférájába, értékelés-zavarnak érzem. A művészet haszontalan. A lényegéhez tartozik, hogy nem az emberi lét jobbulására dolgozik, hanem arról szól, hogy az ember létezik. Lehet, hogy rettenetesen sokat segít az embernek – ahogy a játék vagy a mágia vagy a hit, de szinte véletlenszerűen teszi, nem haszonelv-szerűen. Nem arra való. Semmire nem való. Mint ahogy a gondolkodás sem. Vannak ugyan elméletek arról, hogy a filozófiai gondolkodás miért jelenik meg, vagy miért jelenik meg a művészet, de egyrészt ezek az elméleti konstrukciók bizonytalanok, másrészt a filozófia és a művészet annyira eltávolodtak már a saját primér kényszerüktől, hogy önálló értékük, önálló ember-működtető erejük lett. Ez persze leginkább a szerelemhez hasonlít. Kisgyerekkoromban azért találtam nagyszerűnek pl. a homoszexualitást, mert láthatóvá tette, hogy a szerelem az embernél nem a szaporodást szolgálja, egyáltalán nem szolgál semmit. Viszont segíti az energiacserét, a kozmoszban való létet, persze meg is nehezíti. Szóval óriási erő, ami nem valamiért van – lehet, hogy valamiért *volt*, de már elszabadult.

Végül is az emberi létezésnek éppen az a specifikuma, hogy ezek a jellegzetességek elszabadultak a gyökerüktől. Érdekes, amit mondasz a szerelemről, mert korábban mondtad azt is, hogy a kritikának és egyáltalán a verbalitásnak az egyik fajta viszonya a képekhez a hatalomvágy. Ennyiben is nagyon hasonlít a művel való viszony egy szerelmi kapcsolathoz – van a vágy, a kíváncsiság, a kölcsönösség – és van egy hatalomvágy-formája is.

Igen, azt hiszem mindkettő az ember alapvető viszonyulási formáit mutatja meg. A képpel kapcsolatban csak az a specifikum, hogy a viszony nem kölcsönös, s ezért egy egyoldalú szerelem összes típusát megjeleníti. Ezért talán tisztább is, abban az értelemben, hogy láthatóbbá, megragadhatóbbá teszi az emberi viszonyulás típusait, mert nem két ember rettenetesen bonyolult egymásra hatását jeleníti meg, hanem egy embernek egy tárgyhoz való viszonyát. Ami persze bizonyos értelemben nem tárgy, hiszen hat is – de nem akar hatni. Csak egy akarat van, a nézőé, és ezért lehet a képpel szemben álló akaratmegnyilvánulásokat verbálisan tipizálni. De nem magukat a képeket.

Babarczy Eszter

El Kazovszkij a Nappali házban: *„Múlt századi, stilizált férfitudattal nőttem fel"* (Két beszélgetés – 92/1-2).

EL KAZOUSZKIJ

Nappali Hair 1992/2

El Kazovszkij művei a Francia Intézetben és a Várfok Galériában

A Galathea-mítosz, furcsa csavarral

■ P. Szabó Ernő

A kortárs magyar művészet egyik legjellegzetesebb, legkarakteresebb, legmegragadóbb képi világát alakította ki *El Kazovszkij*, akinek munkáival rendszeresen találkozhatunk a nagy országos bemutatókon, a magyar művészetet külföldön reprezentáló tárlatokon és természetesen az alkotó egyéni bemutatóin. Utóbbiak sorából az 1990-es műcsarnokbeli gyűjteményes kiállítás, a Kiscelli Múzeum 1993-as és a székesfehérvári Csók István Képtár 1995-ös tárlata emelkedik ki. E hosszabb periódusok termését prezentáló tárlatok mellett a művész éves rendszerességgel bemutatkozik a budapesti Várfok Galériában is.

E tárlatok rendszerint afféle munkabemutatót jelentenek, akár a galériához szorosan kötődő más alkotók esetében, pillanatképet adnak a kiállított az adott pillanatban leginkább foglalkoztató kérdésekről. El Kazovszkij legutóbbi, néhány nappal ezelőtt megnyílt kiállítása azonban több pillanatképnél, lévén, hogy a Várfok Galériával párhuzamosan a budapesti Francia Intézetben is bemutatkozik. E helyszínen Új Galathea ültetvény címmel az elmúlt évtized terméséből mutat be válogatást, a Várfok Galériában valóban a legutóbbi év termése látható. Alkalmat ad a kettős bemutató az utóbbi évtized változásainak megfigyelésére – talán a koncentráltság, tömörség, a mű kereteit szinte szétrobbantó feszültség erősödött elsősorban a legutóbbi művekben –, de arra is, hogy az El Kazovszkij művészetét jellemző állandó vonásokat újra számba vegyük.

S persze arra is, hogy a görög mitológia hőseinek nyomába eredve rákérdeztünk, ki is az a Galathea, az El Kazovszkij-képek visszatérő hőse, főszereplője. A Galathea név két alakot takar: az egyik a Pügmalión király faragta csodálatos elefántcsont szobor, amelybe alkotója beleszeretett, s amelyet kérésére Aphrodité, a szépség és a szerelem istennője életre keltett. A másik Galathea a tengerek istennői, a Nereidák közé tartozik, maga is teremtő, hiszen patakká változtatja szerelmesét. Ákiszt, akit a féltékeny küklopsz, Polüphémosz megölt.

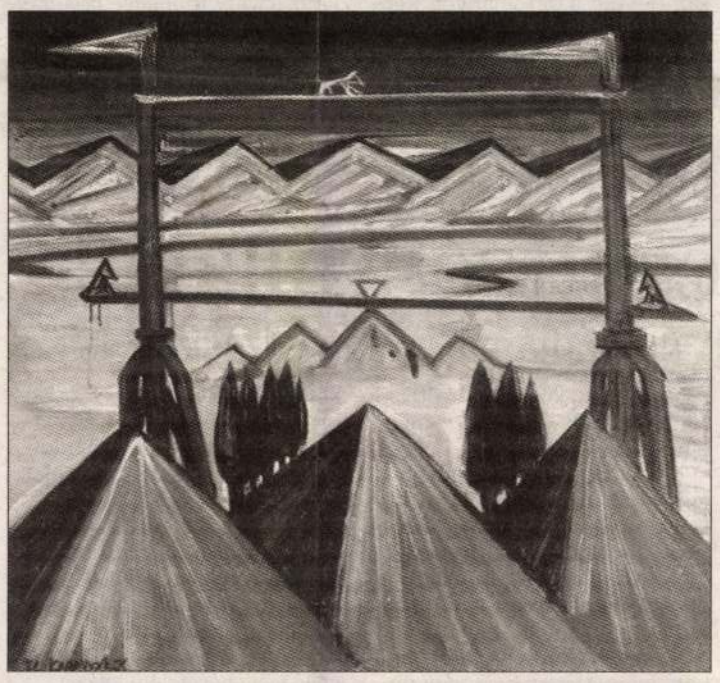

Sivatagi ültetvény

Ahogyan Pügmalión az ellenállhatatlan szépséget meglátta saját művében, úgy láthatta a „másik" Galathea a patak vize fölé hajolva egybemosódni szerelmese és a saját arcát, s az arcvonások hordozta örök, mégsem beteljesíthető szerelmet. S ahogyan a mitológia alakjai, történetei egymásba szövődnek, átszínezik egymást, úgy formálódnak, kezdődnek újra, vesznek mindig új és mégis hasonló (vagy hasonló, de mégis új) fordulatot El Kazovszkij történetei, amelyeket a táblakép mellett rajzok, kollázsok, installációk, s élő szereplőket felvonultató játékok, a Dzsan Panoptikum előadásai gazdagítanak új fejezetekkel.

Szűk színpad és tágas sivatag egyszerre a helyszín, félrehúzott függöny és hegyvonulat jelzi a kulisszát, kapu, pódium, állvány, kanyargó út határolja, magányos felhő az egyes szereplők bejátszotta területet. A táncosnőt, aki olykor félalakként vagy torzóként jelenik meg, s aki talán a Galathea megtestesítette szépség emlékművével azonosítható, s a magányos kutyáét, „az utolsó állatkáét", aki „dolgozik, fölépíti emlékművét, és kihal. A bálvány további sorsa ismeretlen, nem tudni, hogyan dől el".

Maga az alkotó kommentálja így a „sivatagi homokozóban", a hideg porból épülő dombok között megjelenő hőseinek sorsát, amely vágyból és magányból, szépségből és esendőségből, a születés és a halál, az élet és a nemlét egymásba hatoló univerzumából épül, s amely valójában a művel szembesülő néző képzeletében teljesedik ki. Így folytatódik a Galathea-mítosz furcsa csavarral: a mű, mint a patak felszíne, az élő érzést tükrözi, s miközben a festett felülettel szembesülünk, életre keltjük a holt anyagot.

EL KAZOVSZKIJ

1999. XII. 8.

túlélése. Joschka Fischer pártelnök a kompromisszumok híve, Trittin környezetvédelmi miniszter már bemutatta tűrőképességét, *Andrea Fischer* egészségügyi miniszter pedig azt nyilatkozta nemrégiben pártjáról: ha a Zöldek azt hiszik, csak ellenzékben képesek profilt nyerni, akár le is léphetnek a politika színpadáról. A zöld miniszterek tehát nagyon jól érzik magukat a bársonyszékben, feltehetőleg megelégszenek azzal, hogy bekívetette a járulékot, lecsökkentve ezzel a jövedelmet. Számítása szerint a sok „630 DM-job" bújtatott feketemunka, a törvény szerint egy személynek csak egyetlen ilyen állása lehet, de mivel ellenőrizhetetlen, Schröder szerint rengetegen így keresnek adó- és járulékmentesen havi tisztes összeget. A kancellár azt hitte: ha a „630 DM-job" ugyanolyan terheket fog jelenteni, mint a normál állásé, a munkaadók az utóbbit fogják választani. Elszámította a dolkormány és ellenzék, hogy kötelező legyen-e a kezdő vállalkozónak az állami nyugdíjkaszszába fizetnie, vagy kiválthatja ezt más, egyenértékű előgondoskodással.

Az idén elvesztett választások jelentősen módosították a Bundesrat, a tartományok képviseletének összetételét: az SPD elvesztette többségét. Ez azt jelenti, hogy bizonyos törvények csak a CDU–CSU-val egyezkedve vihetők a parlament elé. Bár *Wolfgang Schäuble*, az unió frakcióvezetősain. Ha itt is veszít az SPD, elkerülhetetlen lesz az előrehozott szövetségi választások kiírása.

A CDU–CSU–FDP ellenzék valóban konstruktívnak bizonyult, nem készül előrehozott választásokra. A Bundestag konzervatív többsége révén érdekes öszvérmegoldás: SPD–Zöld kormányzású nagykoalíció valósul meg a törvényhozási gyakorlatban. Ha nem is „tiszta" megoldás, Németország érdekei azt kívánják, hogy a koalíció kibírja ezt a ciklust.

Közérdekű kötelezettségvállalás

O. Kovács Attila árván maradt családjának megsegítésére

O. Kovács Attila (OKA), a Napi Magyarország tragikus hirtelenséggel elhunyt főszerkesztőhelyettese családjának, árván maradt három gyermekének megsegítésére *D. Horváth Gábor* főszerkesztő 1999. szeptember 1. napjával közérdekű kötelezettségvállalást tett.

A közérdekű kötelezettségvállalás nyílt, amelyhez magánszemélyek és gazdálkodó szervezetek pénzadományaikkal szabadon csatlakozhatnak. A vagyonkezelői teendők ellátásáról a MAHIR Lapkiadó Korlátolt Felelősségű Társaság ellenszolgáltatás nélkül gondoskodik.

A vagyonkezelő jogai és kötelezettségei:

– az adományok kamatait évente kifizeti O. Kovács Attila úr árvái részére, illetve lakásmegoldásuk elősegítése érdekében az adományok tőkeösszegéről is rendelkezhet,

– közreműködik olyan további adományozók felkutatásában, akik a közérdekű kötelezettségvállalás céljával egyetértenek,

– minden adóévben kiállítja a jogszabályok által megkívánt igazolásokat az adományozók és a megadományozottak részére.

Kérjük, hogy amennyiben e nemes célt adományaikkal támogatni kívánják, úgy nevük és címük feltüntetésével írásban jelentkezzenek a vagyonkezelő címén. A jelentkezést követően befizetési csekket és csatlakozó nyilatkozatot küldünk az önök részére azzal, hogy a kitöltött és aláírt nyilatkozat egy példányát címünkre visszaküldeni szíveskedjenek.

A vagyonkezelő az adóév végén igazolást állít ki a közérdekű kötelezettségvállalás céljából befizetett adományról, amely a hatályos személyi jövedelemadóról, illetve társasági adóról szóló jogszabály szerint adókedvezmény igénybevételére jogosít.

MAHIR Lapkiadó Korlátolt Felelősségű Társaság
1091 Budapest, Üllői út 51.

Telefon: 216-1274, 06-30-916-3843, -44, -45, 06-30-916-3847
Telefax: 215-3197
Levélcím: 1450 Bp. 9. Pf. 74. • E-mail: mahir@mail.elender.hu
Internetcím: http://www.napimagyarorszag.hu
Kiadja a MAHIR Lapkiadó Korlátolt Felelősségű Társaság
Felelős kiadó: **dr. Győri Tibor** ügyvezető igazgató
Lapigazgató: **Lovas Lajos**

Terjeszti a Hírker Rt.,
a Nemzeti Hírlap-kereskedelmi Rt. és a regionális részvénytársaságok.
Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap-előfizetési és Elektronikus Posta Igazgatósága (HELP). Előfizethető a hírlapkézbesítőknél, vidéken a postahivatalokban, Budapesten a HELP ügyfélszolgálati irodáinál, valamint a Hírlap-előfizetési és Lapellátási Irodánál (1089 Budapest VIII., Orczy tér 1.). Levélcím: Helir, 1900 Budapest, Orczy tér 1. Telefon: 303-3441, 303-3442. Telefax: 303-3440, közvetlenül, postautalványon vagy átutalással a Postabank és Takarékpénztár Rt. 11991102–02102799 pénzforgalmi jelzőszámon
Előfizetés OTP-bankkártyával hétfőtől szombatig, 9–20 óráig: InterTicket ügyfélszolgálat (06–1) 266-0000 telefonszámon.
Előfizetési díj egy hónapra 965 forint, negyedévre 2895 forint, fél évre 5790 forint, egy évre 11 580 forint
Hirdetésfelvétel: MAHIR Press Média Kft.
1075 Budapest, Wesselényi u. 8.,
Telefon: 322-2448, 342-6164. Fax: 342-6132
1085 Budapest, Blaha Lujza tér 3.
Telefon/fax: 338-3723
Nyomtatás: Magyar Hivatalos Közlönykiadó Kft. Lajosmizsei Nyomdája
Felelős vezető: **Burján Norbert** igazgató
Vidék ISSN: 1418-0863; Budapest ISSN: 1418-04 3 X

Lapunkat rendszeresen szemlézi Magyarország legnagyobb médiafigyelője, az
»OBSERVER«
OBSERVER BUDAPEST MÉDIAFIGYELŐ KFT.
1084 Budapest VIII., Auróra u. 11. Telefon: 303-4738, fax: 303-4744
http://www.observer.hu

Kedves olvasóink! Az oldalon megjelenő vélemények és levelek tartalma nem feltétlenül azonos a szerkesztőség álláspontjával.

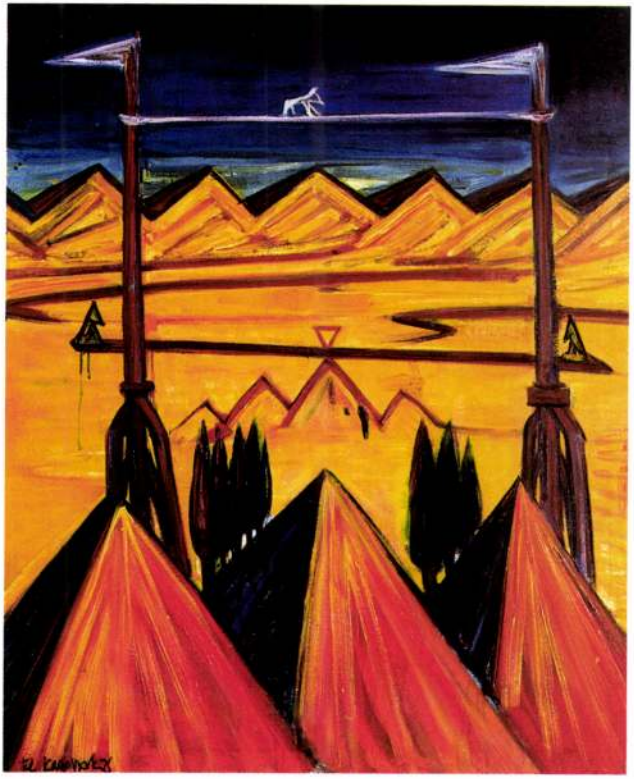

Károly Szalóky
Directeur de la Galerie Várfok
et
Robert Lacombe
Directeur adjoint de l'Institut Français

ont le plaisir de vous inviter

aux vernissages parallèles des expositions de

El Kazovszkij
Plantation de la nouvelle Galathée

le jeudi 2 décembre 1999
à 18 h et à 19 h
à la Galerie Várfok
et à l'Institut Français

L'exposition à la Galerie Várfok sera inaugurée par
Robert Lacombe, directeur adjoint de l'Institut Français

L'exposition à l'Institut Français sera inaugurée par
József Készman, historien de l'art

A l'occasion du vernissage à l'Institut Français, Béla Sztankovits et ses amies interpréteront les extraits des oeuvres de Johanne-Joseph Fux et Jean-Marie Leclaire.

Le samedi 18 décembre 1999, à 16 h à la Galerie Várfok
entretien avec l'artist
moderateur: István Sinkó, art critic

L'exposition à la Galerie Várfok est ouverte jusqu'au 31 décembre 1999,
du mardi au samedi de 11h à 18h

et celle de l'Institut Français jusqu'au 10 janvier 2000,
du lundi au vendredi de 9h à 21h, le samedi de 9h à 13h.

Galerie Várfok, 1012 Budapest, Várfok u. 14.
Institut Français, 1011 Budapest, Fő u. 17.

" FÖL IS ÚT, LE IS ÚT " / " FIND A WAY " 0, olaj, vászon / oil on canvas, 111 cm x 86 cm

"CSENDÉLET A SZIGETEN"

VERNISSAGE MÁJUS 8-ÁN 18-21 ÓRÁIG
20 órakor bevezetôt mond Szilágyi Ákos költô
DOVIN GALÉRIA
1052 BUDAPEST, GALAMB U. 6.
TEL.: 118-3673, 118-3659
FAX: 118-3659
NYITVATARTÁS:
KEDDTŐL PÉNTEKIG 12-18 ÓRÁIG
SZOMBATON 11-14 ÓRÁIG

EL KAZOVSZKIJ KIÁLLÍTÁSA MÁJUS 8 - JÚLIUS 4.

EL KAZOVSZKIJ

XO GALÉRIA

Tisztelettel meghívom Önt a VÁRFOK 14 GALÉRIÁBA és az XO GALÉRIÁBA
1997. december 18-án, csütörtökön 18 órától 20 óráig

XO GALÉRIA

EL KAZOVSZKIJ

kiállítására.

A kiállítás 1998. január 10-ig tart nyitva, keddtől szombatig 11 és 18 óra között.

Szünnap: vasárnap és hétfő

VÁRFOK 14 GALÉRIA
XO GALÉRIA
H–1012 Budapest, Várfok u. 11.
Tel./fax: 213-5155
E-mail: szalokyk@mail.matav.hu
Szalóky Károly

/Támogatók: ÁLLAMI NYOMDA RT., BUDAPEST BORTÁRSASÁG/

Magy. Nemz.
1999. szeptember 16., csütörtök

SORSVONAL

El Kazovszkij festőművész

Ásványgyűjtő lélek. Gyerekkorában mineralógus szeretett volna lenni, később zoológus, pszichológus, csillagász. Végül festőművész lett belőle. Nem készült tudatosan képzőművésznek, bár egyfolytában rajzolt, mint minden kisgyerek, csakhogy ő nem hagyta abba... A Munkácsy-díjas El *Kazovszkij* Szentpétervárott, azaz akkori nevén Leningrádban született. Nagyon „jó" családban, ahogy vallotta egyszer egy interjújában, mert már hatéves korában pontosan tudta, minden hazugság, ami körülveszi. Nem kellett rádöbbennie a kommunizmus aljasságára és embertelenségére, mert ez már kisdiákként is egyértelmű volt számára. Talán ezért is menekült a mitológiába. Rajong érte, hároméves korától a görög-római mitológia a „játszótere".

Tizennégy esztendős kora óta él Budapesten. Magyarul álmodik, igazi orosztudata sohasem volt, mélyen európai embernek tartja magát, máshol nem is tudna élni – állítja. Az orosz irodalomhoz viszont mindennél erősebben kötődik. Képzőművészeti tanulmányait már Magyarországon végezte, a főiskolán *Kádár* Györgytől és *Kokas* Ignáctól tanulta a legtöbbet. Egyéni sítlusa, eredetisége, félelmetes, látomásszerű képi világa hamar ismertté tette.

Különleges személyiség El Kazovszkij. Azok közé a művészek közé tartozik, akik képesek olyannyira kívülről szemlélni a körülöttük lévő világot, mintha nem is élnének benne. Vallomásaiból nehéz eldönteni, szereti-e a földi létet, mint ahogy ez képeiből sem derül ki egyértelműen. Amikor azzal szembesítik, hogy a képei félelmetesek, ő azzal vág vissza: a világ félelmetes. A nőiséget nem tartja sokra. El Kazovszkij nő férfilélekkel. Azt mondja, az idő a legnagyobb ellensége. Nem sikerül felvennie vele a versenyt, ezért állandó sodrásban tölti napjait. Lassan dolgozik, de sokat, egy-egy festményén akár két év múltán is talál továbbgondolni- és festenivalót. Nem tartja magát hívő embernek, de hisz Istenben és a transzcendenciában. **(d. m.)**

El Kazovszkij: Máshol nem is tudnék élni MTI-FOTÓ

Beszélgetés Várady Tibor jogászprofesszorral

Esélyek és demokratizálódás

(Folytatás az 1. oldalról)

Aztán személyes tapasztalatból tudom azt is, hogy a Milosevics ellenében kampányoló *Panics* egyet a tartalmával. Személyesen is jól ismerve Panicsot azt hiszem, nem is gondolta mindezt

Kiszolgáltatva

Európának ismét szembe kell néznie a romakérdéssel. Míg nem is olyan rég még Csehországból és Szlovákiából indultak el a cigány családok Nyugaton keresni a boldogulást, most a koszovói romák jelentek meg a kikötőkben, s kértek menedéket. Ők a koszovói válság kicsit elfelejtett áldozatai. A hazatérő albánok kollaboránsokat láttak bennük, s bosszúval fenyegettek. A szerbeknek azonban nem kellettek, elindultak tehát Itália és Törökország felé. Sokkal több megértésre azonban itt sem számíthattak. Akik túlélték a halálos veszéllyel járó tengeri utazást, máris felkészülhettek a kitoloncolásra. Akkor pedig hova menjenek? – teszik fel a kérdést. Választ pedig a jelek szerint egyelőre senki sem talált. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet zárt ajtók mögött tanácskozott a kérdésről, de nem sikerült előre lépniük. A nemzetközi roma szervezetnek volna javaslata, de rájuk kevésbé figyelnek. Így nekik sem maradt más eszközük, mint exodusszal fenyegetni. A legfájóbbnak egyébként azt tartják, hogy a nemzetközi fórumok róluk akarnak dönteni, de nélkülük. S tudják, helyzetük többszörösen hátrányosnak mondható. Nekik ugyanis nincs anyaországuk, amely felemelhetné szavát az érdekükben, s igazából érdeke sem fűződik senkinek sorsuk megnyugtató rendezéséhez. Ők elsősorban előítéletekkel szembesülnek, s még az sem hatásos, ha valamely országot felszólítják, tegyen konkrét lépéseket roma polgárai helyzetének javításáért. Mert születnek ugyan elképzelések, ám a megvalósítás gyakorta elmarad. Igaz, nem vétlenek ebben maguk a cigányok sem. Ők megosztottságukkal, s befelé fordulásukkal olykor még azokat is elijesztik, akik segíteni szeretnének.

Brüsszeli figyelmeztetések romaügyben

Tagjelöltek hiányosságai

BRÜSSZEL – Európai bizottsági források szerint ismét dorgálásra számíthatnak egyes kelet-európai országok – köztük Magyarország – a romakérdés nem kellően következetes kezelése miatt. Az újabb kritikus észrevételt a jelölt országokról most véglegesedő újabb, aktualizált országértékelések tartalmazzák majd. Ez utóbbiakat valószínűleg október közepén teszik majd közzé, ám legfontosabb

EU-körökben immár évek óta visszatérően felemlegetik a romaprobléma megoldatlanságát az érintett országokban. Igaz, mindehhez gyakran megfelelő muníciót is adtak az elmúlt években, különösen egyes szlovákiai és csehországbeli romaincidensek, amelyeket alkalmanként az e népcsoporthoz tartozók kampányszerű, tömeges elvándorlása is követett. Hans *van den Broek*, eddigi bővítési és kelet-euró

NÉPSZAVA 1999 XII. 1. Mo.

EL KAZOVSZKIJ

Zeneszalont ajándékoz a Matáv Szimfonikusok

A Matáv Szimfonikus Zenekar most megalakuló Zeneszalonjának tagjai lehetnek mindazok, akik szeretik a klasszikus zenét és az együttest. A szalontagok nemcsak támogatják a zenekart és igazi zenei csemegéket hallgathatnak meg, hanem tagsági kártyájukért számos kedvezményben is részesülnek.

NÉPSZAVA-információ

Különleges karácsonyi meglepetéssel kedveskedik a komolyzene szerelmeseinek a Matáv Szimfonikus Zenekar: december 1-jén nyílik az együttes Zeneszalonja, amelybe belépve az érdeklődők közelebbről megismerhetik az együttesben folyó munkát, bepillanthatnak a zenekar kulisszatitkaiba is. Tagok lehetnek mindazok, akik 2000. március 1-jéig megvásárolják az együttes Kisfesztivál-bérletét vagy az Oratórium-bérlet előadásainak napijegyét és emellett befizetik a tagsági díjat. (Később a belépéshez már a Zeneszalon két tagjának ajánlása is szükséges lesz.)

A Zeneszalon szolgáltatásait három kategóriában – és árfekvésben – bocsátják az érdeklődők rendelkezésére. Azok számára, akiknek a zenehallgatás „lételem", azoknak a Nyitány-tagkártyát kínálják tízezer forintért. Akik számára a zenehallgatás „az oxigén mellett a második legfontosabb dolog", a Szimfónia-tagkártyát ajánlják, amelynek húszezer forint az ára. Azok pedig, akiknek „az oxigén csak a második legfontosabb dolog", vásárolják meg az Oratórium-bérletet, ennek díja egy esztendőre negyvenezer forint. A tagsági kártyákkal pedig tiszteletjegyek járnak, a Rózsavölgyi Zeneműboltban jutányosabb árakon lehet hozzájutni a különböző hanghordozókhoz, de számos más egyéb előny is jár a tagoknak.

Ligeti András, a Matáv Szimfonikusok zeneigazgatója szerint ahhoz, hogy megtartsák az egyre növekvő közönségüket, nemcsak jó koncertekre van szükség, hanem arra is, hogy a nézők azt érezzék, szinte családtagnak számítanak. Ebben segít a Zenei Társalgó, amelynek keretében lehetőség nyílik kötetlen beszélgetésre, a művek és a művészek jobb és főleg más keretek között történő megismerésére.

Különlegesnek számító sorozattal kedveskednek jövő nyáron is a publikumnak, egy olyan „Kisfesztivállal", amelynek három koncertjén kiváló előadók lépnek a pódiumra. A 2000. június 5. és 16. közötti három hangversenyből álló sorozatában *Beethoven* hat szimfóniája és *Mozart* hat zongoraversenye hangzik fel, *Jandó Jenő*, *Kocsis Zoltán*, Ligeti András és a dortmundi Operaház főzeneigazgatója, *Anton Marik* közreműködésével.

X

Egy órán belül nyílik két El Kazovszkij-tárlat

NÉPSZAVA-információ

Kettős kiállítás nyílik holnap 18, illetve 19 órakor a Várfok Galéria (Bp. I., Várfok u. 14.) és a budapesti Francia Intézet (Bp. I., Fő u. 17.) szervezésében: mindkét helyszínen a markáns képi világot teremtő *El Kazovszkij* képzőművész munkáit mutatják be a közönségnek.

El Kazovszkij művészete – bármilyen sokszor állított is ki csoportosan – mindig magányos és besorolhatatlan maradt. Képei és installációi mindig mögöttes tartalmakkal vannak telítve, műveiben jelen időbe kerülnek az expresszionizmus féktelen színei, szürrealizmusa a klasszikus mitológiával és filozófiával együtt egyetlen nagy személyes mítoszban rendeződnek el. Alkotásaiban minden műfajban – képeiben, grafikáiban, installációiban – a látvány szépségteremtő ereje dominál.

A Várfok 14 Galériában december 31-ig a látogatók megismerkedhetnek a művész szubjektív mitológiájának újabb állomásaival, helyszíneivel: oázisok, sivatagi állomások, lakatlan szigetek, mint a lélek tájai népesülnek be visszatérő állatfigura-motívumával, angyalalakokkal, múmiaszerű bálványokkal.

A galéria emellett december 18-án, szombaton 16 órakor beszélgetést is rendez a művésszel.

Háry János szolgálatai

Háry (Csurka) István a Nagy kitaláló, ezen nincs is mit csodálkozni, a második szakmájából eredőleg. (Nem nehéz neki.) Azon van, hogy mostanában sokat foglalkoznak vele, aminek persze ő végtelenül örül. Nem úgy az SZDSZ és pláne nem Demszky Gábor főpolgármester úr, aki a legutóbbi, róla szóló meséjére nem is reagált, vagyis semmibe sem vette. Nagyon helyesen. De azért, ha már Csurka I. túl termékeny, nem árt úgy odavetni közvetve egyet-mást. Nem is olyat, hogy antiszemita, szélsőjobboldali. Úgy tűnik, erre még büszke is. Hanem arra kell rávilágítani, hogy egy szolgalelkű. Most például Kövérnek Lászlónak és a Fidesznek szolgál. Ezt ma már mindenki tudja, aki rá szavazott. Sajnos én is. Pláne a nyugdíjasok tudják csak igazán, akiket elárult, cserbenhagyott. Holott tagságának és szavazóinak legnagyobb hányadát ők (teszik), tették ki. Remélem, legközelebb nem egy szolga pártot juttatnak be a parlamentbe.

Bogárdi László, Budapest

Megdöbbentő hozzá nem értés

Érdeklődéssel figyelem a Jeszenszky Géza nagykövet levelével kapcsolatos adásokat, híreket. Meg kell döbbenni azon a nagyfokú hozzá nem értésen, ahogyan úgy a nagykövet, mint a Külügyminisztérium államtitkára nyilatkozik. Hogy tölthetnek be magas, felelős beosztásokat ilyen emberek, hogy tudják a saját beosztottjuktól a megfelelő munkát megkövetelni, ha fogalmuk sincs arról, mit kell követelniük? Hogyan tudják majd tanítani a jövő nemzedékét, akik majd az ő helyükre lépnek, ha saját maguk sincsenek elemi dolgokkal tisztában? Fejléces levélpapírra teljes névaláírással, funkció megjelölésével kizárólag hivatalos levelet lehet írni. Azt még el lehet hinni, hogy a nagykövet úr előtt nem volt egy sima papír, mikor magánlevelet akart írni, de nagyfokú beképzeltségre vall, ha a magánlevelet teljes névvel és a funkció megjelölésével írja alá. Azaz: ez így nem magánlevél! Ami most megy a kormány részéről, csak szerecsenmosdatás, ami egyszer már megtörtént Selmeczi Gabrielláék esetében is. Semmi szégyenérzés nincs a kormányban? Miért nézik le az állampolgárokat, hiszen ezek szerint azt gondolják, hogy rajtuk kívül senki nem ért semmihez! Azt hiszem, mostanában sokan szégyellik magukat, akik a választáskor a Fideszre szavaztak!

Fok Istvánné, Budapest

Tisztelt Olvasóink!

Az olvasói leveleket a Szerintem rovatban általában rövidítve, esetenként szerkesztett formában adjuk közre. Az írások tartalma levelezőink nézeteit tükrözik, amelyek nem feltétlenül egyeznek meg a szerkesztőség véleményével.

VII., WESSELÉNYI u. 19. szám alatti régiségüzlet EZÜSTFELVÁSÁRLÁSA! Tört ezüstöt, evőeszközt, tálcát, cukordobozt, gyertyatartót, gyümölcstálat a napi legmagasabb áron, készpénzért, VALAMINT: KOVÁCS MARGIT-KERÁMIÁT, centiméterét 3000-6000 Ft irányárként és INGAÓRÁT 50 000–200 000 Ft körül vásárolunk. HÍVJON AZ ÉN KÖLTSÉGEMEN A 06-80-200-886-os ZÖLDSZÁMON vagy jöjjön el hozzánk! Mobil: 06-309-447-935.

Lakás

ELADÓ a Rózsadomb alján Margit utcai 100 m²-es tetőtér és az alatta lévő 37 m²-es fszt.-i öröklakás. Tel.: 243-1922.

ETŐINK!
n feladhatják
z út 30/A
fiók 785
26-8274
ők:
us) 266-2956
-Press) 351-9854
HIR) 342-6164

DŐNYÖSMUNKÁK, szalagnyök, harmonikaajtók, reluroletták, napellenzők, szú-

EL KAZOVSZKIJ A paradicsom kapui című kiállítása február 11-én este fél hétkor nyílik meg a Platán Galériában (Budapest VI., Andrássy út 33.).

MAGYAR NEMZET
2000 II. 10

EL KAZOVSZKIJ

Benczik Barnabás ugilatkuala

Új Mív. 1998/6. 14.

Duka
- Dukai-Takács kúria 123
Dunántúl
- kerámiatörténet 335, 447
- viselet 329.
- zsinagógák 276
Dunaújváros
- Acélszobrász Alkotótelep, 1974-1987 865
Dunavarsány
- iskola 1355
Eger 259
- múzeumok-gyűjtemények története 185
- művészeti emlékek 259
- Pyrker-képtár 218
- szentképkultusz 533
- vár 369, 393
- - kőtár 394
- - Lénárt Andor ásatási naplója (1928-1
Eperjes [Presov]
- Szent Miklós-templom: táblaképek 425, 4
Érsekújvár [Nové Zámky]
- Városi Képtár 195
Esztergom
- Bakócz-kápolna 367
- Ferences templom 477
- fotográfusok 327
- Garamszentbenedeki úrkoporsó 422
- Királyi város: rehabilitáció 137
- városrendezés 859
Faenza

ÜNNEPI KÖNYVHÉT

1999

Pataky

Meghívó

A
Fővárosi
Szabó Ervin Könyvtár
Kőbányai Főkönyvtára
és a
Pataky
Művelődési
Központ

LITERATURA Art szalon
BUDAPEST, KŐBÁNYA

szeretettel meghívja Önt és
kedves barátait
1999. június 5-én,
szombaton, 5 órára

Vendégeink:

Ferdinandy György
író
akinek "Egy régi placc"
című új könyvét
bemutatja
Kulcsár Katalin,
a Magyar Rádió munkatársa
és
Kecskeméti Kálmán
festőművész,
akinek a könyvhöz készített
fotóiból kiállítás nyílik.

Kőbányai Könyvtár
X. Szent László tér 7-14.
Információ: 261-6001

EL KAZOVSZKIJ A paradicsom kapui című kiállítása február 11-én este fél hétkor nyílik meg a Platán Galériában (Budapest VI., Andrássy út 33.).

MAGYAR NEMZET
2000 febr 10

uztattam Csernátony P. főnadnagyot,
és főleg - igyekszem a lét kérdé-

az utazás oly simán ment, mint
ról 1 1/2 órás késéssel indult, ugy
időm volt, akkor nem beszélhettem
egyszer hozzá Vajából Dani bátyám-

vendéglátástokra, őnagyságának, a
t csókolom, téged pedig kérlek,
rólam

— és ölellek szeretettel

Fülep Lajos ——→|

1014

A ST.ART Galéria

tisztelettel meghívja Önt

Kecskés Krisztina

üvegművész

kiállításának megnyitójára 1999. április 7-én (szerdán) 18-20 óráig

Megnyitja: **Vince László**

A kiállítás megtekinthető: 1998. április 28-ig, hétfőtől péntekig 10-18 óráig.

ST.ART Gallery

cordially invites you to the opening ceremony of the exhibition of the glassware designer and artist

Krisztina Kecskés

to be held on 7. April 1999 (Wednesday) at 6-8 p.m. in St.Art Gallery.

The exhibition will be introduced by **László Vince**

The exhibition will take place in the Gallery between 7. April 1999. - 28. April 1999.

Opening hours: Monday-Friday 10.00-18.00

Sponsors: Borház, Parád Kristáy Manufaktúra Kft., Tokodi Üveggyár Kft.

Gallery for Contemporary Art H-1075 Budapest, Madách Imre utca 5. Tel./Fax: (36-1) 342-2342

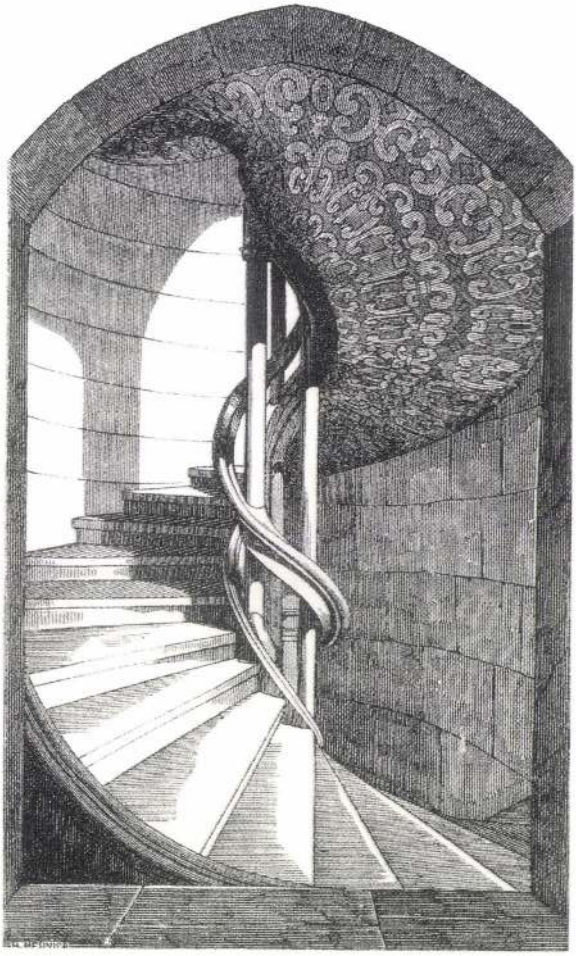

Kecskés Krisztina

KAZOVSKIJ EL

Az emlékezés autonómiája

El Kazovszkij képei

KESERŰ KATALIN

El Kazovszkij: Vándorállat Ceylon szigetén, 1997, farost, olaj, 120×100 cm

Mondandómat kétféle forrásanyagra építem: a Szinyei Szalonban rendezett retrospektív kiállítás (1998) képeire, s egy körülbelül nyolc éve folytatott hosszú beszélgetésünkre El Kazovszkijjal, azaz az ezekben megnyilvánuló viszonyokra az alkotó és műve, a néző, kérdező művészettörténész és az alkotó, valamint művei között. Óvakodnék tehát El Kazovszkijt vagy műveit vizsgálat *tárgyává* tenni, azaz eltárgyiasításuktól, noha épp őszerinte ez kikerülhetetlen tevékenység az emberi világban, sőt, ez maga az emberi világ működése. Egyszerűen azért nem teszem, mert erről a kérdésről más a véleményem: az élő viszony s a viszonyok lehetősége foglalkoztat.*

A viszonyok iránti érzékenység hátterében hadd hivatkozzam a mai feminista filozófia egyetemesen érvényes, mélyre hatoló elemzéseire, melyek épp a tárgylétre vonatkoznak. Az eltárgyiasító szemléletű nyugati civilizációban ez a kérdés életbevágó, mert az emberi nem egyik felét létében érinti, mert ennek minden pontja összefügg másik felének életével, s mert ez a szemlélet már rég túlnőtt a nemek keretén. A vizsgálódások (*Susan Robin Suleiman*) szerint történelmi jelentőségű volt az a folyamat, melyben a férfiak által leírt, megjelenített vagy vágyott nőből (mint tárgyból) önmagát leíró, megjelenítő alany lett a 19. században. Mivel már nem tárgy, hanem megfoghatatlan, nehezen megismerhető, autonóm lény, sem az önmaga megismeréséhez, sem a külső szem számára nem használhatók az ismert közelítési módok. Ebben az új helyzetben vagy maga meghatározza és diktálja ezeket a módokat, s akkor — úgymond — férfiszerepet vesz fel; vagy feltételezi a többiekről azt a képességet, igényességet, ami autonóm személyiségek közt lehetővé teszi még a bensőséges kommunikációt is — és ekkor magányossá válhat, a többiek igénytelensége folytán; vagy visszaretten a tárgyszerepbe, és — félreértve a civilizációt — a tárgylét uralmát építi fel mindenfajta alany felett.

Az imént jellemzett bénult társadalmi szituációban nőként alannyá válni csak az öngyilkosság pillanatában lehetséges. A 19. század irodalma eléggé megrendítően tárta fel, hogy Anna Karenina vagy Bovaryné nem azért választották az öngyilkosságot, mert áhítoztak a halál után, hanem mert életakarásuk a társadalomban megvalósíthatatlan és kommunikálhatatlan volt. Többek között (Margaret Higonnet véleménye szerint) azért is, amiért a róluk szóló könyvek (férfi) szerzői is vétkesek, hogy ugyanis a női identitás megtöréseként írták le az öngyilkossághoz vezető történeteket, a női (vagy általános) autonómia kérdésének felvetése helyett. A múlt századfordulón azután nemcsak a nőnemű alkotók megnyilvánulásai váltak számottevővé, hanem megfigyelhető az is, ahogy a műtárgyként szemlélt műalkotás autonóm létezőként felfogott műalkotássá vált.

A művészettörténet-írás eltárgyiasító hagyományával és módszereivel szemben, azok mellett alternatív, újító a jelentősége a mindenkori kortárs művészetnek. Miként ontológiai jelentősége van a feminizmus analízisének a tárgylétet illetően, úgy a korunkban megismerésként tételezett gondolkodásban és művészetben hasonló fontosságot tulajdoníthatunk a női tapasztalatnak. Ez (a *The Female Body in Western Culture* című tanulmánykötet szerint) *szubjektív* módon, a létezők vagy a dolgok közti *közvetítések* során, *csend*be forduló kommunikációban születik. A 20. század úgynevezett magaskultúrája érzékeny lett erre a fajta tapasztalatra (mint témára is), gondoljunk a szubjektív műtípus térnyerésére, a világban vagy belső szerveződésében kontextuális művészetre, a hermeneutikai művészet-interpretáció csend fogalmára. A megváltozott műtípusok és interpretációi megadták a lehetőségét annak is, hogy a műalkotást egyszerre alanynak és tárgynak tekintsük. (Különösen érvényes ez napjaink önfeltáró vagy interaktív műtípusaira.)

El Kazovszkij képeivel kapcsolatban mindezt azért tartottam fontosnak előrebocsátani, hogy az őket korunk művészetével összekötő és szembeállító sajátosságaikat kifejthessem.

Kiindulásként autonóm létezőknek tekintem Kazovszkij műveit. És feltételezem, hogy noha az imént említett társadalmi (férfi- és tárgy-) szerepek El Kazovszkijt érdeklik, de ezekben partnereket is talál, alapvetően mégis művészi autonómiájában megnyilvánuló alanyként tekinti magát, aki ekként kontextust is talált a magyar művészettörténetben (*Mednyánszky*val, *Farkas István*nal, *Román György*gyel, *Tóth Menyhért*tel). A világtapasztalás imént említett (művészi — alkotó) módjai azonban csak részben fedezhetők fel műveiben. Legerőteljesebben a szubjektivitás, ami megnehezíti, ugyanakkor annál jobban igényli a kommunikációt. (Kazovszkij legszubjektívebb motívumáról, a kutyáról korábban, egy Várfok Galériában rendezett kiállításán szóltam.) Képein szembetűnik,

*(Láttam Kazovszkijt festés ((javítgatás)) közben, panoptikumainak résztvevő rendezőjeként. Megfigyeléseim megerősítettek abban, hogy művészetének nem csak tárgyias megközelítése lehetséges.)

ÚJ MŰVÉSZET

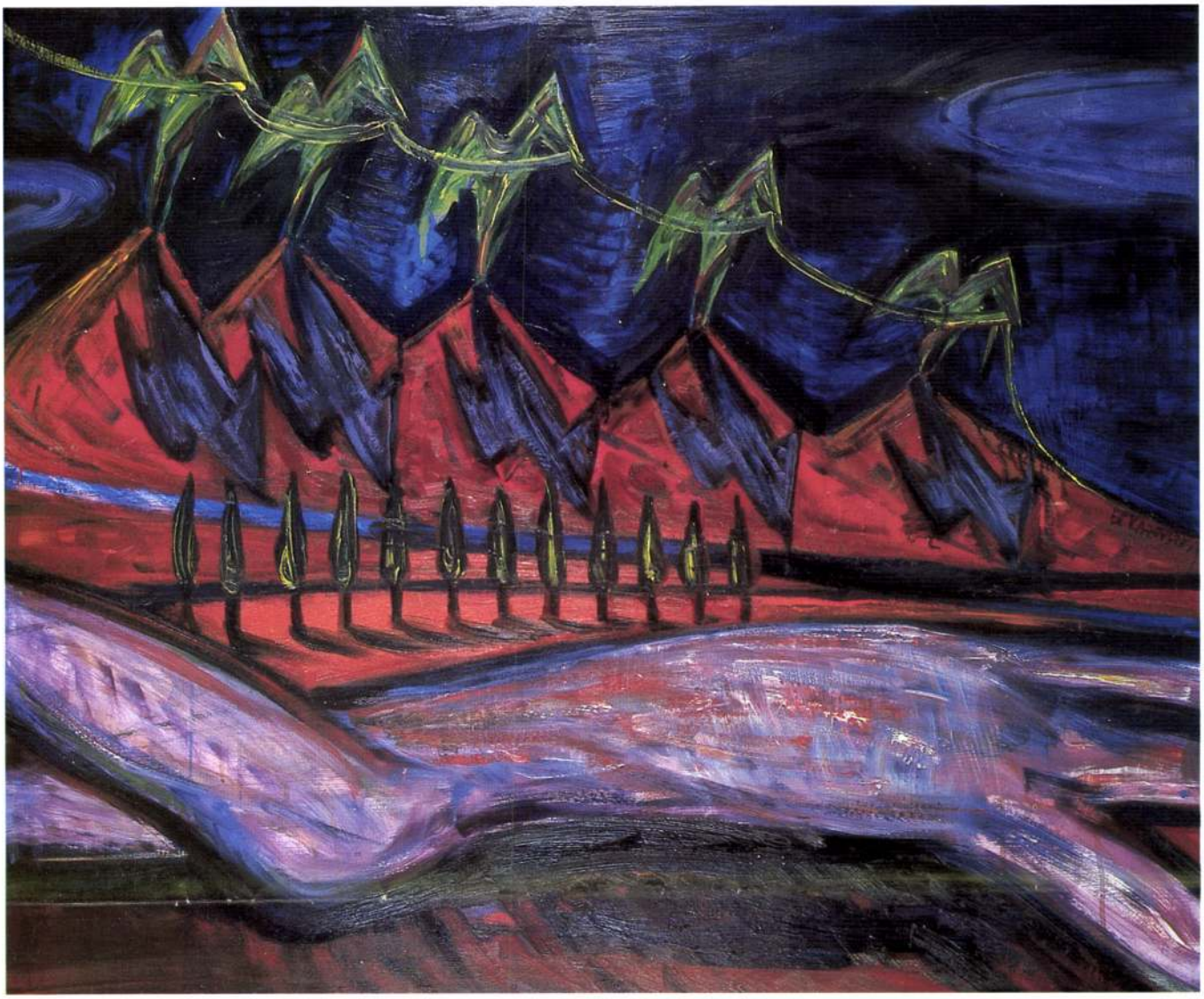

El Kazovszkij:
Vénusz születése XVI., 1997,
farost, olaj, 100×110 cm

hogy ecsetjével rajzol is (formaadó kontúrokkal), s ugyanakkor a rajzot „fantáziakiélő műveletnek" tekinti. Gyors, pontos és lendületes ecsetvonásai arra utalnak, hogy ugyan a kép kész van benne, mielőtt a vászonra, farostra vagy hullámpapírra kerülne, de érzéki gyönyörűség vagy szenvedély is vezeti kezét, mihelyst olajfesték kerül a közelébe. „A festékanyag nem pusztán festék: az összes kulturális, pszichés és energetikai rezgés is" — mondja. A kép tehát nemcsak egy képzet vagy szellemi szerkezet, sem nem tárgy, hanem az is, ami a képalkotás közben történik az anyag hatására: „Festés közben fellép egy furcsa állapot. Párbeszéd zajlik az ábrázolt figurák közt, de néha pusztán az anyag, egy bizonyos ecsetvonás és a figura párbeszéde ez, a festék beszéde egy vonallal. Egészen másfelé beszélnek, mint ahova én beszéltettem volna őket." Az alkotó „közvetít" gondolat és anyag, az anyag és a képi—festői elemek, formák közt. Kölcsönhatások sokasága működik egyszerre — ez a kép. Kazovszkij gömbhöz hasonlítja az ilyen művet. A gömb teljességszimbólum.

Miképpen szövődik össze ez az alkotót is magába foglaló képi élet az időben és térben tág külső világgal? Kazovszkij képei mindig hangsúlyosan teresek, noha sosem szabályszerűen vagy valósághűen. E tér részben világtér: hegyekkel, síkságokkal, utakkal, itt-ott növényekkel, s építményeken vagy tárgyakon álló, esetleg fekvő alakokkal. Más részben pedig színpadtér: a világ keretelt, sűrített változata. A *Tájkép maradvánnyal* című festmény 1974-ben a világtér Kazovszkij számára üres voltát jelezte, benne az élet lehetetlenségét. Világmindenségben fekvő alakjával rímel rá az újabb, *Argusz elalvás előtt* című képe, noha tapasztalata ellenkező. Ha itt Kazovszkij „a Föld ezerarcú fiára", Argoszra gondolt, akinek karjából látjuk sorjázni a hegyeket, nem csak egy figurát látunk bűvös mozdulattal elpihenni, hanem érzékelhető e mindenséget átható „beszédes" mozdulat csendje és aktivitása is — ami egyúttal a festőé, a formáé, a festéké is. Kazovszkij egy mozdulatból (vagy emlékéből) tájat épít, mely egyúttal — formáival — fájón lüktető, mint minden élet. Párbeszédben az anyagával, formáival kikerekedik a látványforma, a kép, telve különféle energiákkal, amiket az ecsetvonások hordoznak. A világtér tehát nem tárgyakból áll, hanem érzéki, élő energiák teremtik, formálják újra és újra. A világnak a művészben „kikristályosodott jelenete", mely leírható, megfesthető, azaz a kiindulópont túllép a tárgyias-fogalmi jelenetszerűségen és működik. Akár a teremtés.

A világtájban statikusnak látszó sorsmodellek ábrái tűnnek fel a leggyakrabban. Ezek főalakja a Szépség megtestesítője. Kazovszkij Vénuszai Argosz fiúalakjához hasonlítanak. Mint elemzői korábban kimutatták: nem fest fejeket vagy nemi jegyeket rájuk. Tehát a Szépet általánosítja egy nyúlánk testformába, amit gyakran a görög istennőszobrok drapé-

riája övez. Ez a forma érzékeny és érzéki is, noha nem úgy, mint a Kazovszkij által csodált antik szobrok tökéletes testisége. Ez a (hímnemű) Vénusz istenként — olykor kaszához hasonló karral — ítélkezik egyformán tökéletes tárgyak vagy tökéletlen lények (például halál- és életjelképek: edények vagy a Kazovszkij személyes jelképeinek is tekinthető kutyák) felett. A „mérleg nyelve" Justitia. A libikóka mint sorsmodell nem billen ki, a sors (és az igazság) nem az ítéletben van, hanem a világműködés személyesítésében, azaz tárgyiasításában, ami (Aby Warburg szavaival) az antik pátoszminták felhasználásával történik. De ettől a szenvedélytől, mely a festőt a figurához fűzi, mely ezt a figurát újra meg újra megformálja pusztító és felemelő erők ötvözeteként, a figura az egész mindenséget megremegteti, mozdulata motívumok, ecsetvonások sorában ismétlődik. A „formába zárt patetikus energia" (Radnóti Sándor) nemcsak megmarad napjainkra, hanem újraalkotva, képi erőként működik: a teremtett világ él és lüktet, benne a teremtő várakozása, feszültsége. A személyes helyzet- és a világérzékelés ilyen fúziója a mitológia formálásához hasonló. Kazovszkij műveinek kontextusa tehát a mítosz születése és érzete. Ez a világ dialógusra, interakcióra alkalmatlan, önmagát nem tárja fel, csak megmutatja. Kazovszkij egy tradíciót folytat vele, melyre képeinek másik csoportjával világíthatunk rá.

Képeit eseménnyel telített látványként határozhatjuk meg. Erre utal a képforma gyakori színpadszerű kialakítása is, akár megfestett színpadtér ez, akár csak a „világszínpad" függönye jelzi. „Éles és intenzív" megvilágításba kerül így a világ, ahogy Kazovszkij a színházat jellemzi. Képszínházában egy ókori gondolkodásformát elevenít fel, s ez élet és világegyetem kapcsolatát fenntartó emlékezés. A modern kor individuális, biológiai vagy pszichológiai emlékezés-modellekben gondolkodik. A kozmikus és földi világot vagy a világot és egyént összekötő kollektív emlékezés mint létfeltétel a modern filozófiában nem kitüntetett téma. Kazovszkij feleleveníti képein a memóriaszínházat, melyben maga állítja fel egy képzelt világ egyszerre ember alkotta és emberfelettinek vélt figurái ikonjait a maga által kiemelt pontokra. A memóriaszínház ikonjai nála gyakran cselekvő lények. Ezzel kontextuálódnak a képpel, Kazovszkij szubjektív világával.

Tapasztalata tehát a világok együttléte, ami az ikonban manifesztálódik, aminek nincsenek feltárható rétegei (nem hagyományos, rétegzett műalkotás), nem is tárja fel önmagát (időben-térben nem kibontakozó), hanem reprezentálja, s ennek mi csak nézői lehetünk, résztvevői nem. Innen a képek magányossága, még ha folyton sokasodva állnak is előttünk. A festő és műve zárt, autonóm, szubjektív világa különös jelenség korunkban. A civilizációs elmagányosodás idején ennek tautologikus, megváltoztathatatlan voltát állítja: a civilizációt (egy szimbolikus világot) alkotni képes ember legsajátabb tulajdonsága: szimbolizáló hajlama képessé teszi a megismerésre (alkotásra), de egyúttal maga alkotta világának foglyaként és kiszolgáltatottjaként a létező világban önmagát nem kommunikálhatja, nem kontextuálhatja. A világ másfajta megismerésének felfedezése korunk másik, tőle független útja.

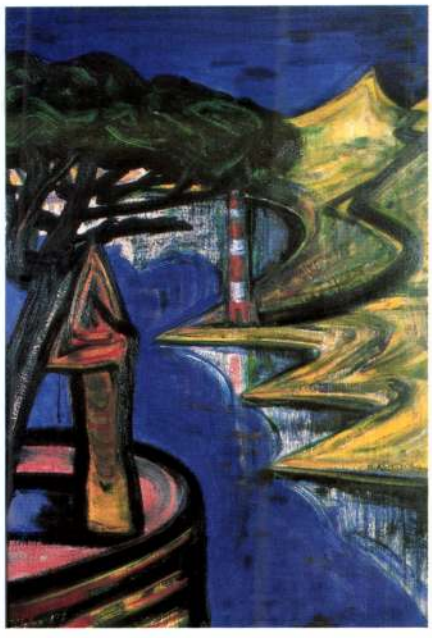

El Kazovszkij: Rejtőzködő bálvány II., 1995, olaj, vászon, 120×100 cm

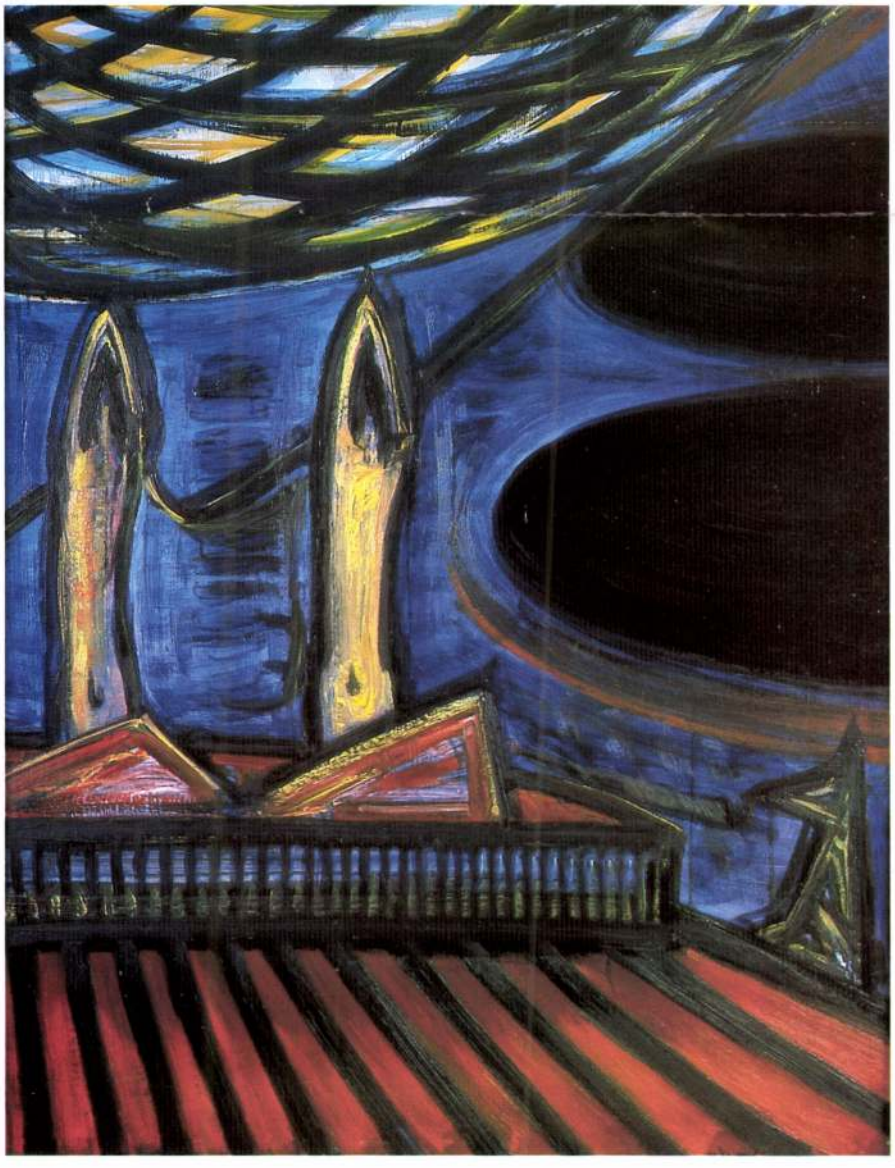

El Kazovszkij: Két bálvány, 1997, farost, olaj, 120×100 cm (Fotók: Berényi Zsuzsa)

Minőség és gyűjtői érdeklődés

Őszi aukciók: BÁV, Nagyházi, Belvárosi, Blitz, Mű-Terem Galéria

P. SZABÓ ERNŐ

A magyar műkereskedelem fejleményei az év első felében jelentős értékeket mutattak ugyan fel, de a kifáradásnak is többféle jele mutatkozott. Ismét nem sikerült a kortárs műkereskedelmi vásár újjáélesztése, az aukciós piacon pedig a műalkotások számának növekedésével távolról sem tartott lépést a minőségi mérce emelése, sőt... A kora ősz azután újabb fordulatot hozott, ha ugrásszerű változásoknak nem is lehettünk tanúi, az

Tihanyi Lajos: Beszélgetők, 1928,
olaj, fa, 80×100 cm (Blitz Galéria, 10–20 millió)

mindenképpen a magyar és a nemzetközi műtárgypiac közelítésének a jele, hogy a Várfok Galéria immár másodszor vehetett részt a párizsi FIAC-on, s az Éri Galéria is meghívást kapott a berlini Kunstforumra (egy sajnálatos baleset miatt mégsem vehetett részt a vásáron), Kölnben pedig immár hagyományosan ott volt, a világ vezető galériái között mintegy egyedül képviselve a kelet-középeurópai műkereskedelmet, a szentendrei Erdész Galéria.

A két időpont, a szeptemberi FIAC és a november közepi Art Cologne között rendre megtartották őszi árverésüket az aukciósházak is. Pontosabban a Kieselbach Galéria ezúttal kimaradt a sorból, ami nyilván lehetővé tette számára, hogy a decemberi aukció anyagára koncentráljon, a korábbi tervekkel ellentétben aukciót rendezett viszont a Mű-Terem Galéria, az utóbbi években az aukciókon szokásos anyag töredékéből, ám annál jelentősebb alkotásokból. Ami az aukcionált művek számával kapcsolatos változásokat illeti, a többi festményárverésen is csökkent némileg a kalapács alá került művek száma, így a szóban forgó öt aukción összesen annyi műre licitálhattak az érdeklődők, mint egy-két évvel ezelőtt egyetlen háromnapos rendezvényen. Ezzel az örvendetes elmozdulással ellenpontozhatjuk azt a tényt, hogy adott esetben még a kevesebb is sok lehet, azaz, a képanyag még így is meglehetősen egyenetlen színvonalat képviselt. Igaz, az eredmények azt mutatják, hogy érdeklődés a legkülönbözőbb minőségek iránt mutatkozik — ha a mű egyébként olyan típust, illetve alkotót képvisel, amely, illetve aki a hazai aukciós piac rendszeresen megjelenő szereplője.

Ellenkező esetben viszont — mutatta számos tétel sorsa a Nagyházi Galéria szeptember 28-án rendezett festményárverésén az egyébként kvalitásos művek is visszamaradhatnak, vagy nyomott áron találnak gazdára. Vonatkozott ez ebben az esetben elsősorban a XVI—XVIII. századi flamand, német, itáliai anyagra, amelynek kiemelkedő darabjai közé tartozott például az 1600 körüli flamand festő Krisztust a szenvedés eszközeivel és két angyallal ábrázoló képe (2,4 millió), illetve az S.F. monogramot viselő, valószínűleg észak-olasz festőtől származó, puttók és kentaurok vonulását ábrázoló vászon (3,4 millió). Az elmúlt évekéihez hasonló csúcsárak nem is születtek ezen az árverésen, a legnagyobb sikert *Albert Zimmermann* 1850-es *Alpesi tája* érte el (2,4—2,8 millió), *Telepy Károly* hasonló témájú, kvalitású vászna 850 ezres induló árán ment el. Nemcsak történelmi emlék, de a XIX. századi magyar grafika kimagasló értékű darabja *Vasquez Károly* hat darabból álló litografált, a jeles épületek képével díszített térképsorozata Pest-Budáról — jelezte ezt az érte folyt erős licit is (400 ezer—1 millió).

Nem születtek kimagasló árak a BÁV Rt. október 19—21-i művészeti aukcióján sem, amelynek a képzőművészet csak egy részét, a harmadik nap tételeit jelentette. A csúcsot itt *Iványi Grünwald Béla Velencei részlet*et ábrázoló vászna érte el (500 ezer—1,3 millió), néhány eredmény azonban arra figyelmeztetett, hogy az alacsonyabb árkategóriákban is találhatók mások által olykor nem felfedezett művek. Így történhetett, hogy *Korniss Dezső* egyik lapja az *Illuminációk* sorozatból 25 ezer forintért talált gazdára, a *Bene Géza* művészete iránt növekedő figyelmet jelzi viszont, hogy 1935-ös tusrajzának ára kétszeresére, *Udvar* című, vegyes technikájú lapjáé pedig több mint

Munkácsy Mihály: Társalgás, 1880-as évek,
olaj, fatábla, 149×109 cm
(Belvárosi Aukciósház, 9–22 millió)

cl Kazovskij

eml. A Lap. c. antológia. rec. TAKÁTS József: Irányzatok és tendenciák. A Lap. = Jelenkor 32. 1989. 5., 523.

xxn. 45n / Mutenk

) körül keletkezett albumból.[1] Ez utóbbi
Magyarország és társországai címerével
képest tükörfordításban.
etni, hogy Steindl ezeket a koronázási

g alaprajzú, háromszögû szentélyrésszel
kápolna tervrajzát mutatja. A kívülrõl
égigfutó övpárkány osztja - vizuálisan
lépcsõzetes lábazatba metsz bele a
e helyezett, egyenes záródású, keretelt
közei az övpárkány alatt tagolatlanok.
ányra öt széles, csúcsíves, összetett,
a lábazattól indított, a kapunyílással
lyosabb kialakítást nyert. Az épület

kiáll. "Sivatagi Mondozs VII.", Pécs, Modern Magyar Képtár 1989. május. eml. = Jelenkor 32. 1989. 6.

hátsó borító

XXII. 2151. / Mustard

Serfőző Szabolcs
A 17-18. szá
Papp Gábor:
Adalékok Stei
Gosztonyi Ferenc:
Akadémiai emlé
(Gerevich Tibor

Szünet

Délutáni program 1

Markója Csilla:
A Mednyánszky
Aknai Katalin:
Veszelszky Béla
Hornyik Sándor:
A természet rejt

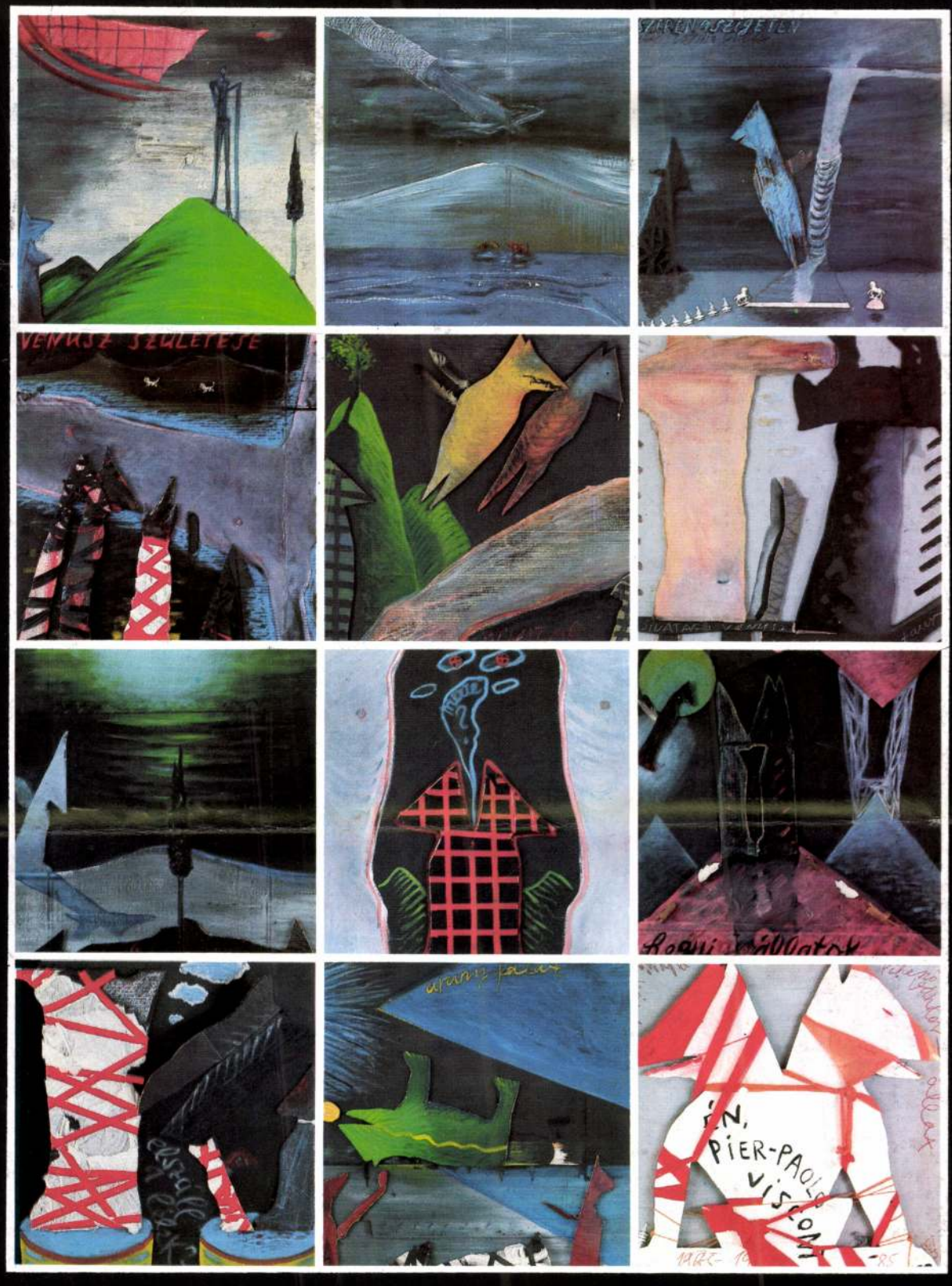

EL KAZOVSZKIJ

FESTŐMŰVÉSZ KIÁLLÍTÁSA

1988. NOVEMBER 11.–DECEMBER 4.

IPARTERV, BUDAPEST V., DEÁK F. U. 10.

Rendezte/Organized by: DOVIN Művészeti Kft, 1016 Budapest, Tigris u. 46.; 569-115

VERNISSAGE november 11-én
pénteken 18-20 óráig

EL KAZOVSZKIJ

37

SZINYEI

SZALON

Tisztelettel meghívjuk
Önt és családját

EL KAZOVSZKIJ

festőművész

Emeletes képek

című kiállításának megnyitására
2000. október 9-én hétfőn 17 órára.

A kiállítást megnyitja
LÁNYI ANDRÁS
író

A kiállítást rendezte Sinkovits Péter művészettörténész.
Megtekinthető: 2000. október 29-ig
szombat és vasárnap kivételével naponta 13–18 óráig
Szinyei Szalon lakásgaléria, Budapest, VI., Szinyei u. 2.
Bejárat a belső udvarból jobbra
Telefon: 312-0712

El Kazovszkij: Pihenő őrangyal, olaj, vászon, 110×80 cm, 2000

A rendezvény támogatói / The exhibition was supported by:

Művelődési és Közoktatási Minisztérium / Ministry of Culture and Education • Auswärtiges Amt der Bundesrepublik Deutschland
Svenska Institutet • Komiteen for Internationale Kunstudstillinger • Finnish Fund for Art Exchange • Arzenál Kft.
Österreichisches Kulturinstitut, Budapest • Budapesti Tavaszi Fesztivál / Budapest Spring Festival • Pro Helvetia Schweizer Kulturstiftung
The British Council, Budapest • Tirol Kultur Kunst • Lufthansa • Törley • Írók Boltja / „Írók Boltja"

EL # KAZOVSZKIJ

EURÓPA • KREÁCIÓ & RE-KREÁCIÓ

EUROPE • CREATION & RE-CREATION

The Ministry of Culture and Education and the Műcsarnok
request the pleasure of your company at the opening exhibition

of the renewed Műcsarnok
ARRANGED JOINTLY WITH FOURTEEN EUROPEAN KUNSTHALLES
Tuesday, March 14, 1995, 3 p.m.

Opening remarks by
ÁRPÁD GÖNCZ
the president of the Hungarian Republic

The opening ends with El Kazovszkij's "Djan–panopticum XXXV."
play at 8 p.m.

Open till 23 April 1995, daily 10–18, closed on Monday • Budapest XIV., Hősök tere

A Művelődési és Közoktatási Minisztérium és a Műcsarnok
tisztelettel meghívja Önt

a felújított Műcsarnok
TIZENNÉGY EURÓPAI KUNSTHALLÉVAL KÖZÖSEN RENDEZETT NYITÓKIÁLLÍTÁSÁRA
1995. március 14-én 15 órára.

Köszöntő
GÖNCZ ÁRPÁD
a Magyar Köztársaság elnöke

A megnyitót El Kazovszkij „Dzsan–panoptikum XXXV."
című játéka zárja 20 órakor.

A kiállítás 1995. április 23-ig tekinthető meg hétfő kivételével, naponta 10–18 óráig • Budapest XIV., Hősök tere

EL KAZOVSZKIJ

Tisztelettel meghívom Önt a VÁRFOK 14 MŰHELYGALÉRIÁBA
1994. december 22 - én, 18 órától 20 óráig

EL KAZOVSZKIJ

kiállításának megnyitójára

A kiállítás 1995. január 29 - ig tart nyitva, szerdától vasárnapig 10 - 18 óráig.
Szünnap : hétfő és kedd.

Kellemes karácsonyt és boldog új esztendőt kíván látogatóinak
a
VÁRFOK 14 MŰHELYGALÉRIA
H - 1012 Budapest, Várfok u. 14.
Tel./Fax: 115-2165
Szalóky Károly

EL KAZOVSZKIJ

Tisztelettel meghívom Önt a VÁRFOK 14 MŰHELYGALÉRIÁBA
1993. december 9 - én 18 órára

EL KAZOVSZKIJ

kiállításának megnyitójára.

A kiállítás január 2 - ig látható, szerdától vasárnapig 10 - 18 óráig.
Szünnap : hétfő és kedd.

VÁRFOK 14 MŰHELYGALÉRIA
H - 1012 Budapest, I. Várfok u.14.
Telefon/fax: 115 -2165
Szalóky Károly

EL KAZOVSZKIJ

Tisztetelettel meghívom Önt
1992 március 12-én 18 órára

El Kazovszkij

festőművész
kiállításának megnyitójára
Megnyitja: Torday Zádor
A kiállítás április 12-ig látható.
Nyitva: szerdától vasárnapig 10-18 óráig
Szünnap: hétfő és kedd

VÁRFOK 14 MűHELYGALÉRIA
H-1012 Bp.
Várfok u. 14.
Telefon/fax: 115-2165
Szalóky Károly

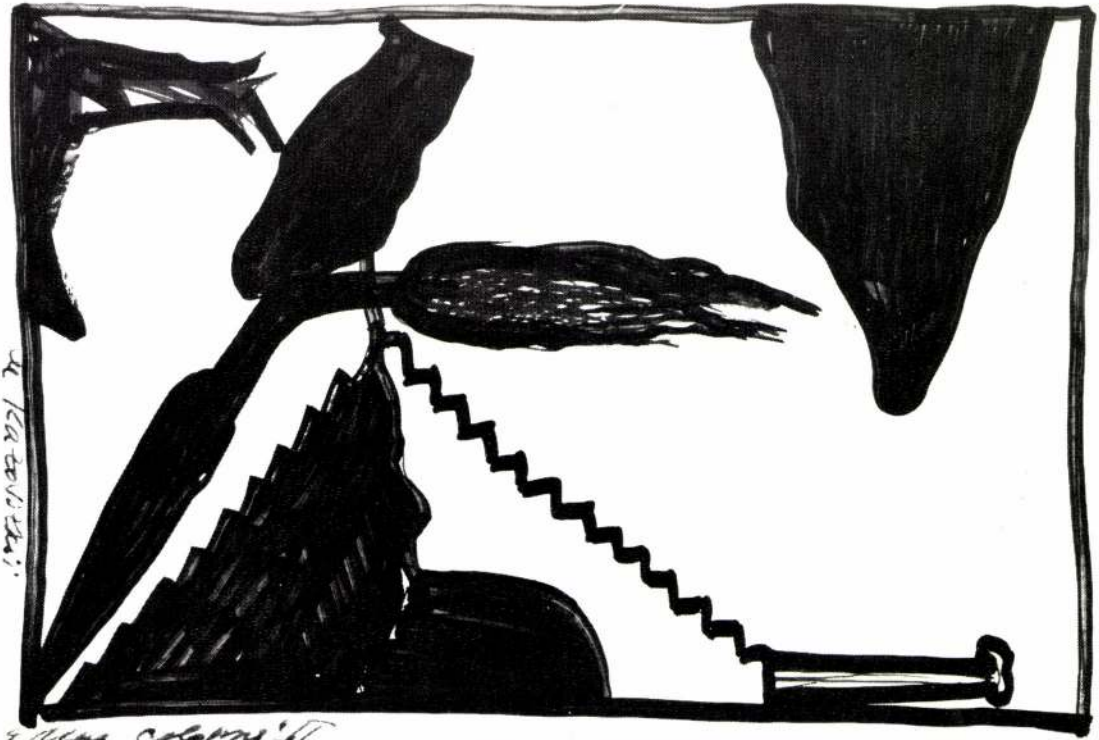

EL KAZOVSZKIJ

Tisztelettel meghívjuk 1991. február 26.
kedd este 8 órára a Fészek Művészklub Nagytermébe

EL KAZOVSZKIJ
„DZSAN – PANOPTIKUM 31.
avagy
ARKHESZILAOSZ ÁLMA 11." című performance-ra

Szeretettel várjuk!

FÉSZEK MŰVÉSZKLUB
Budapest VII., Kertész utca 36.
Postacím: Budapest
Postafiók 8.
1400

DÍJELŐLEGES

Antal István

Bp.

Böszörményi út 44/46

1126

F.k.: Galambos Tibor – Szövorg Ny.

(20V<2K1)

KÜLFÖLDI KIÁLLÍTÁSOK A MŰCSARNOK SZERVEZÉSÉBEN
EXHIBITS ABROAD ORGANIZED BY THE PALACE OF ART

Helsinki – Derkovits-ösztöndíjasok kiállítása
(Gerhes Gábor, Kiss Péter, Koronczy Endre)
1994. december 15 – 1995. január 10.

Kairó – V. Nemzetközi Képzőművészeti Biennále
1994. december 10 – 1995. március 10.
Magyar résztvevők: El Kazovszkij, Halász Károly, Kovács István

Berlin, Magyar Kultúra Háza – Variációk a Pop Artra
1994. november 10 – 1995. január 9.

Szófia, Magyar Intézet – VIII. Esztergomi Fotóbiennále
1994. november 16 – december 12.

Bukarest, Magyar Intézet – Széchy Beáta – 1995. január 16 – 30.

Róma, Magyar Intézet
Az 1994-ben római ösztöndíjat kapott művészek kiállítása
1994. december 9 – 31.

India – Gaál István fotói
Vándorkiállítás az újdelhi Magyar Kulturális Központtal közös szervezésben

Faenza – 1995 februárjában zsűrizik a Nemzetközi Kerámiai Bemutatók égisze alatt szeptember-októberben megrendezésre kerülő Faenzai Nemzetközi Kerámia-pályázatra beérkezett anyagot. A Műcsarnok segít abban,

Helsinki – Derkovits Scholarship holders
(Gábor Gerhes, Péter Kiss, Endre Koronczy)
December 15, 1994 – January 10, 1995

Cairo – 5th International Fine Arts Biennial
December 10, 1994 – March 10, 1995
Hungarian participants: El Kazovszkij, Károly Halász, István Kovács

Berlin, House of Hungarian Culture – Variations on Pop Art
November 10, 1994 – January 9, 1995

Sofia, Hungarian Institute – 8th Photo Biennial of Esztergom
November 16 – December 12, 1994

Bucharest, Hungarian Institute – Beáta Széchy, January 16 – 30, 1995

Rome, Hungarian Institute
Exhibit of Artists granted the Rome scholarship in 1994
December 9 – 31, 1994

India – Photos of István Gaál.
Travelling exhibition jointly organized with the Centre of Hungarian Culture in New Delhi

Faenza – the works submitted to the International Ceramics Competition of Faenza organized in September-October under the aegis of the International Ceramics Shows will be evaluated by the jury in February 1995.
The Palace of Art helped forward the call for competition to Hungarian

EL KAZOVSZKIJ

A Műcsarnok meghívja Önt és barátait
Élő Művészet című sorozatának programjaira:

1995. március 15-én 18 órakor

Hersko Judit

San Diegóban élő magyar művész
„A képi nyelvben megtestesülő Én" című előadása

Március 24-én 19 órakor

Beszélgetés **El Kazovszkij** képzőművésszel

Március 31-én 18 órakor

Beszélgetés **Gémes Péter** képzőművésszel

Április 14-én 18 órakor

Pauer Gyula

előadása

Műcsarnok – Törley Terem ▪ Budapest – Hősök tere

FOTÓ: STALTER GYÖRGY

PADLÓGÁZ ÉS AZ AUTÓK BELEVETIK MAGUKAT A SÖTÉTBE. GYORSULÁSI VERSENY A RINGEN NEKÜNK, AMATŐRÖKNEK. A PÁLYÁN MEGANNYI CIVIL AZ ORSZÁGUTAKRÓL. S KÖZTÜK NŐK. BELEVALÓK, VAGY BELEVALÓNAK LÁTSZÓ „PASIKKAL"

NÁSZTÁNC

Előrebocsátom: helyszínünk egyszerű. Annak ellenére, hogy látszólag nem az. Szóval Hungaroring célegyenes, egyik oldalon nagy lelátóval, másikon meg kicsivel, és temérdek boksszal. A boksz szerelőműhelyt jelent, tisztára angolul. Rengeteg ember, legalább a fele nő (ez mindjárt nagyon fontos lesz), a parkolókban temérdek autó, a pályán két sorban várakozik megannyi versenyző. Civilek, mint mi, kedves olvasóm, vadonatúj széria Suzukik, sufniban tuningolt egykori keleti gyöngyszemek (Lada, Trabant, Skoda 100 stb.), vagy sokmilliós sportkocsik volánjánál. Benzingőz, gumicsikorgás, üvöltöző műsorvezető. Őt most nem elemezném, csak a szépre emlékezem.

Szóval a csajok. Nők. Hölgyek. Lányok. És egy-két asszony is (ez később derül ki).

●

Előrebocsátottam: helyszínünk egyszerű. Nem zavarodok össze, ahogy kiszállok a Trabantomból (munkaeszköz). Aki szép, szőke, festett szőke, barna vagy vörös, de mindenképpen hosszú hajú, csinos, és nőies, az nő. Aki bőrdzsekiben van meg farmerban, esetleg overallban vagy szabadidőruhában, az férfi. Ez így nem hangzik izgalmasan, de aki néha aktívan részt vesz a budapesti éjszakai életben, az sejtheti, miről beszélek. Apropó éjszaka! Ne feledjük, este van, fél tizenegy. Az óriási reflektorok fokozzák a hangulatot. Tehát: nők. Esztétikailag lenyűgöző a látvány, ezt állíthatom, részvételük mégsem (csak) ezért fontos. Mert hát mi a csodának zúzná tönkre a férfi imádott automobilját azon a kétszáz méternyi betoncsíkon? A másik autóban ülő másik férfi fölött aratott győzelem érzéséért? Ugyan, egy perc múlva jön a következő páros. A tizenkét másodpercnyi adrenalin-túltengésért, amit a verseny menet közben generál? Á! Ez is számít persze, de a lényeg a közönségben szurkoló, elkápráztatásra váró nő. NŐ. Férfitársaim – erről ennyit.

●

Éjjel negyed tizenkettőkor belátom, hogy a riporthoz szükséges humán anyagot (interjú a helyszínen) a pályán kell begyűjtenem. Egyrészt, mert a szpíker (továbbra sem minősítem) női versenyzőket konferál, másrészt egy igen hosszú hajú lány ül lenn a start melletti kerítésen, motorosruhában. A kivételekre utazom, akik erősítik a szabályt, negyed tizenkettő után két perccel már *Sztravicsek Attiláné* született *Sinkó Éva* kétszázötös Peugeotjában ülök. Éva családanya, a kocsiban három gyerek fényképe.

– *Ők nem jöttek?*

– Nem, még nem. A férjem vigyáz rájuk. A legnagyobb tizenöt éves, hamarosan kihozom magammal.

– *A versenyzők között nem sok hölgyet láttam...*

– Ma, hogy esik az eső, csak hárman vagyunk. Egymással is versenyzünk, meg a férfiakkal is. Sok múlik a kocsin, én sokat költök az enyémre. Szeretem. Szeretem azt is tudni, hogy mit tud. Az országúton nem versenyzek, a férjemmel szoktunk gyakorolni az egyik „plaza" háta mögött. Felveszem a versenyt fiúkkal is, akkor a legjobb győzni, ha jobb kocsiban ül az ellenfelem.

– *Szenvedélyt érzek a hangodban...*

– Az is. Az első futam előtt kezem-lábam remeg. Minden egyes alkalommal. Aztán szépen megnyugszom, és csak a versenyre koncentrálok. Ez már a negyedik menet lesz ma.

Bekötöm magam a kocsiba, beállunk a starthoz. Nem izgulok, kétszáz méter egyenesen, padlógázon, a végén vissza és kész. Sajnos csak képzelem a dolgot, mert az indító kiszállít. A balesetveszély miatt csak a vezető mehet. Megy is.

●

Én is megyek, mégpedig tizenhat és fél métert, a start mögötti-melletti kerítésnél egy külön kaszt

sága mindenben megmutatkozik. Azért nem látszik rajtam, mert nem lányokat szeretek, hanem fiúkat. Nem a hozzám hasonlókat keresem, hanem a kiegészítőt, a legnőiesebb vonásokat, mindazt, ami belőlem hiányzik, azt a másikban szeretném megtalálni. A haverságok szintén nemi alapon épülnek föl, még ha nem is veszi észre az ember. Kamasz koromban álöltözetben lévő embernek, kakukkfióka-szerű megfigyelőnek éreztem magam, mind a lányok, mind a fiúk között. Ugyanakkor nagyszerűen megvoltam itt is, ott is.

– Hosszú út lehetett, amíg eljutott odáig, hogy merje vállalni önmagát.

– Az út legelején is totális volt a vállalás. Nem volt mese. Inkább kiskamasz koromban volt félelmetes fölmérni, hogy mi az a pálya, ami rám vár. A barátaimnak sem mindig könnyű, mert eleinte ők sem értik, hogy mi a helyzet velem. Persze igazából teljesen mindegy, hogy én mit mondok, az emberek többségénél a vizuális információ a lényeg, az számít, amit látnak.

– A látványnál maradva, milyen alkalomból rendezi rituális játékait?

– Egy bizonyos esemény emlékére alapítottam egy ünnepi játékot, és minden évben megrendeztem. Ebből a sokszereplős játékból keletkezett egyfajta rituális színház; Pygmalion és Galathea története. Bálványemelés, bálványépítés és a felépített mű összeomlása. Mivelhogy bálványból nem lesz szalonna – azaz élő ember. Benne van a Kékszakállú herceg várának végkifejlete és a Bolygó hollandi története is.

– Öltözködésében a fekete és a piros uralkodik. Festészetében is vannak színkorszakai?

– A festészetemben a színváltás egyfajta változás, hullámzás, lüktetés az időben. Például főiskolás koromban voltak egészen világoskék-fehér képeim. Most furcsán néznének ki egy összkiadásban. Földszíneket eddig még nem használtam, de lehet, hogy holnapután fogok. A festészetben alkalmazott színek nem azonosak azokkal, amelyeket egyébként szeretek.

– Magányos művész vagy közösségben érzi jól magát?

– Barátok közt létezem. Időm nagy része emberek között, beszélgetésekkel, találkozásokkal telik. A művészeti életben viszont soha nem tartoztam semmilyen csoporthoz. A főiskolára majdnem nyolc évig jártam, mert mindig megpályáztam egy-egy továbbképzőt. A főiskola utolsó három éve, műteremmel, haverokkal, modellekkel és a tanulási idő szabadságával, eléggé csodálatos volt. Ugyanakkor sosem volt kizárólag szakmai az érdeklődésem.

– Mitől függ, hogy mikor tud dolgozni?

– Mindig is lökésszerűen dolgoztam. A határidők nagyon fontosak, amikor készülök valamire, akkor stresszhelyzetben találom magam és olyankor éjjel-nappal dolgozom. Munka szempontjából egy kicsit baj, hogy egészen elementáris módon szeretek utazni. Az utazás elemi szükséglet, mint a levegő. Nekem a Távol-Kelet a kiegészítő világom. Nem önmegtalálás, hiszen Európán kívül nem tudnék, nem is akarnék élni. Csak egyedül szeretek utazni, mert különben nem látok. A várossal is beszélgetni kell, minden lépés valami újba, megismételhetetlenbe vezet.

– Hova vezeti a saját útja? Összes ellentmondásával együtt, elégedett?

– Nemhogy elégedetlen, kétségbeesetten elégedetlen vagyok. Ráadásul azt gondolom, hogy nincs szerencsém. Valószínűleg azért tűnik úgy, hogy rendben vagyok, mert nagyon sok minden érdekel. Szeretem és élvezem az életet, elbűvöl az emberi világ sokszínűsége, sokfélesége. Egyébként pedig rettenetes harcot folytatok az idővel. Az idő folyamatosan leteper. Saját terveimhez képest évtizedeket kések, lassan már évszázadokat.

– Említette, hogy van mondanivalója a 21. századról és a nőkről...

– Kettős a viszonyom ehhez a kérdéshez. Az emberiség ma totálisan férfiközpontú és én európai férfiember vagyok. A tudatom ilyen és nem is tud megváltozni, de rákényszerültem, hogy rálássak a dolgokra, mert fejjel a falnak születtem. Minden mozdulatom ütközés volt a környezetemmel. Azért kellett végiggondolnom, hogy mi és ki vagyok, elemeznem saját magamat és a világunkat. A magas kultúránkban nincs más, csak férfitudat. Nagyon későn láttam be, hogy az érzelmek kultúrájában viszont a nőknek nagyon különös a szerepük. Az úgynevezett női lélek az évezredek során hihetetlenül nehéz prés alatt alakult ki, olyan, mint a kőolaj, ezért óriási az érzelmi tartaléka, energiája. A nők sokszor akármibe bele tudnak szeretni, amiben van valami különleges, nemes vagy nagyszerű. Pillanatnyi világunk veszélyeztetett terület, ezért kell az elrejtett kincseket minél gyorsabban felszínre hozni. Ha van Isten, adja, hogy a 21. század a nők évszázada legyen. Kíváncsian várom.

GALAMBOS ÁGNES

SZÁMOK

Jelenleg négy Lord of the Dance-társulat járja a világot. A Troupe 1 Európában, Amerika-szerte pedig három további csoport látható, melyből az egyik folyamatosan Las Vegasban turnézik. Az újabb produkcióhoz szükséges: 6 kamion, 100 kilométer kábel, 20 tonna vas. Az előadás 35 állandó tag és 35 helyben alkalmazott munkás 770 munkaórája révén kel életre.

A KELTA TÁNCOS

Flatley ír szülők gyermekeként, de már az USA-ban, Chicagóban született. Négyéves korában, táncbajnok nagymamájától tanulta az alaplépéseket. Ő volt az első, aki külföldiként meg tudta nyerni az ír tánc világbajnokságát. Innentől pályafutása tipikus amerikai sikersztorinak mondható: egyik nap még gödröket ás, a másikon a Hollywood Bowl színpadán táncol húszezer néző előtt a leghíresebb tradicionális ír zenekarral, a legendás Chieftainsszel. Pár nap múlva hívják Írországból: egy táncos betétre kérik fel társnőjével, Jean Butlerrel az 1994-es Eurovíziós Dalfesztiválon. Az eredetileg csak tetszetős intermezzónak szánt, Riverdance névre keresztelt bemutatót 300 millió európai látja és örül meg érte. A producerek az óriási sikerre való tekintettel kétórás show-t kanyarítanak a hétperces számból. Az egész estés változatot 1995 februárjában, Dublinban mutatják be, s aztán hetekig megy itt és Londonban, mindig telt házak előtt.

A Riverdance producereivel való szakítás után Michael Flatley dolgozni kezdett saját show-ján, amit Lord of the Dance névre keresztelt el. Ő szerezte a zenét Ronan Hardimannel, és ő válogatta a táncosokat is.

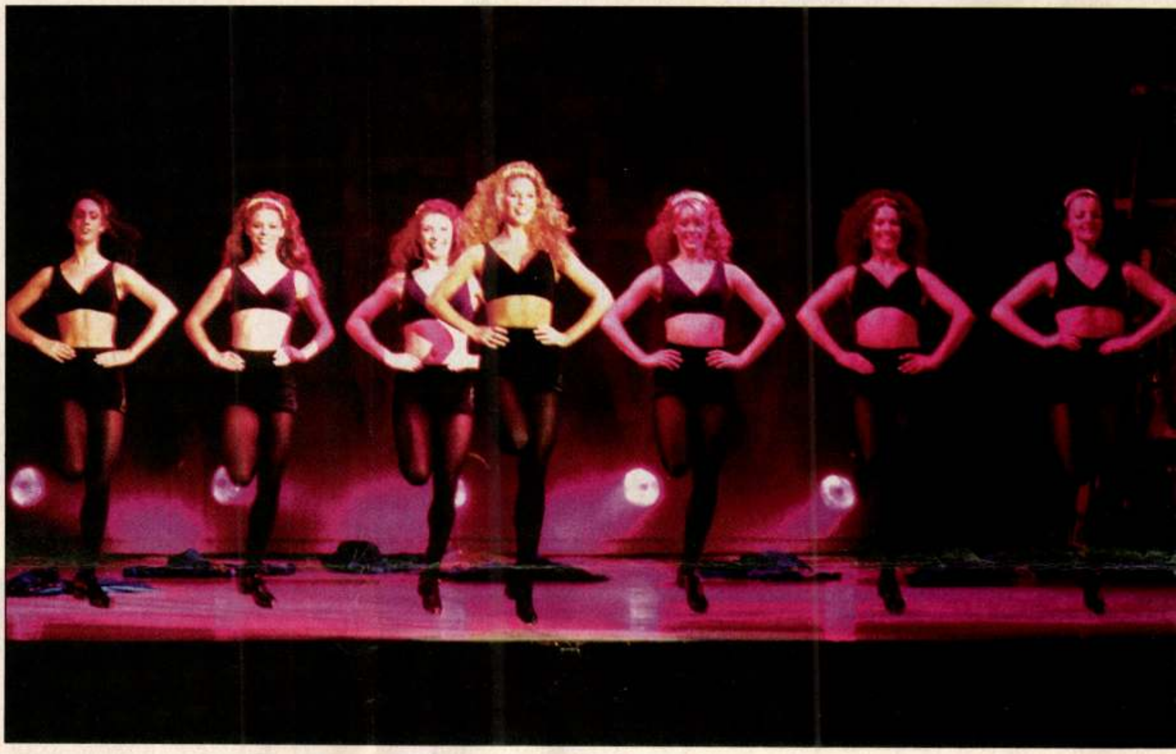

viszont az úgymond, színpadi változatot ismerhetjük meg. A szándék egyértelmű: emberközelbe hozni a hajdani vízvezetékszerelő álmát és élete főművét, a már 20 országban bemutatott, világméretű vállalkozássá nőtt táncprodukciót.

Mivel hátra, a táncosok közé nem mehetünk, a pálya szélén várunk és győzködjük a show szervezőit, hívjanak ki nekünk a csapatból egy főtáncost, akivel beszélni tudunk. Flatley, mint az már időközben kiderült, nincs a csapattal; már csak producerként és koreográfusként jegyzi az előadást. Londoni lakásába visszahúzódva, jelenleg a Dream Dancer (Álomtáncos) című, romantikus szerelmi történetbe oltott táncfilmjén dolgozik.

„Nincsenek főtáncosok – mondják Flatley munkatársai –, nincs kiemelve senki a karból. De kaptok két szereplőt, egy fiút és egy lányt, akik már régóta a show-ban vannak. Öt perc, rendben?"

Visszagondolva a Feet of Flamesre, ahol Michael Flatley-n kívül legalább négy táncosnak (Dark Lord, Little Spirit, Saoirse és Morrighan) volt szólószerepe, nehéz elhinni, hogy most nincs senki, aki legalább egy pillanatra ki ne „ragyoghatna" a csapatból – de ha ők mondják, legyen. Bemegyünk egy csöppnyi irodahelyiségbe – a háttérben a technikusok teszik a dolgukat –, ide hívják ki nekünk Geraldot és Mayrát. Gerald huszonegy éves – tizenhatnak tűnik –, és láthatóan nagyon izgul fellépés előtt. Azt mondja, négy éve választották ki egy meghallgatáson, azóta táncol a csapattal, amely neki nem csupán egy csoportot jelent, mert a szereplők egyben a legjobb barátai is. Mayra a hatalmas fekete hajzuhataga alól helyesel és hozzáteszi, hogy még a szívügyeiket is jobbára „körön belül" intézik. Ő tavaly Budapesten is járt, és már nagyon várja, hogy újra jöhessen, mert az az előadás számukra is fantasztikus volt. Nagyon szép emlékeket őriznek a városról.

„Az első kilenc percet vehetitek, aztán ki kell húzni a dugót és bevinni a kamerát az irodába" – mondják a szervezők a velünk lévő tévéstáb operatőrének. „Ha gondoljátok, a tollamat is odaadom tíz perc után" – próbálkozom, hátha sikerül oldani a hangulatot. De nem jön be, a fiúk nincsenek vicces kedvükben. Akár a brit koronaékszereket, úgy őrzik a nem létező szólistákat.

Gyorsan megkeressük a helyünket, mert közben kezdődik az előadás. Bejön Erin, az „istennő", hosszú, zöld köpenyben, fején csuklyával, és elénekli a Suil the Ruint. Ahogy halad előre a produkció, világossá válik: a program maga nem sokat változott a Feet of Flameshez képest, csak néhány ponton lehet felfedezni kisebb-nagyobb módosításokat. Mégis más itt, mint a Népstadionban; még a kétoldalt felszerelt kivetítőkre sincs szükség ahhoz, hogy lássuk a táncosok legapróbb rezdüléseit.

És akkor megjelenik a színen a Lord of the Dance. Nagy eséllyel indulhatna egy Michael Flatley-hasonmásversenyen. Külsőre és mozdulataiban egy az egyben mesterét idézi, remek táncos és jó showman, pedig látszik, nincs több még huszonkettőnél.

A műsornak, mint mindig, most is a vége a legfantasztikusabb. Mikor a ráadásokban a negyven táncos egyszerre pörgeti a lábát, az magával ragadó. A grazi csarnok közönsége ekkor már felállva tapsol és dobog.

És a show – Flatley-vel vagy nélküle – megy tovább.

ORAVECZ ÉVA CSILLA

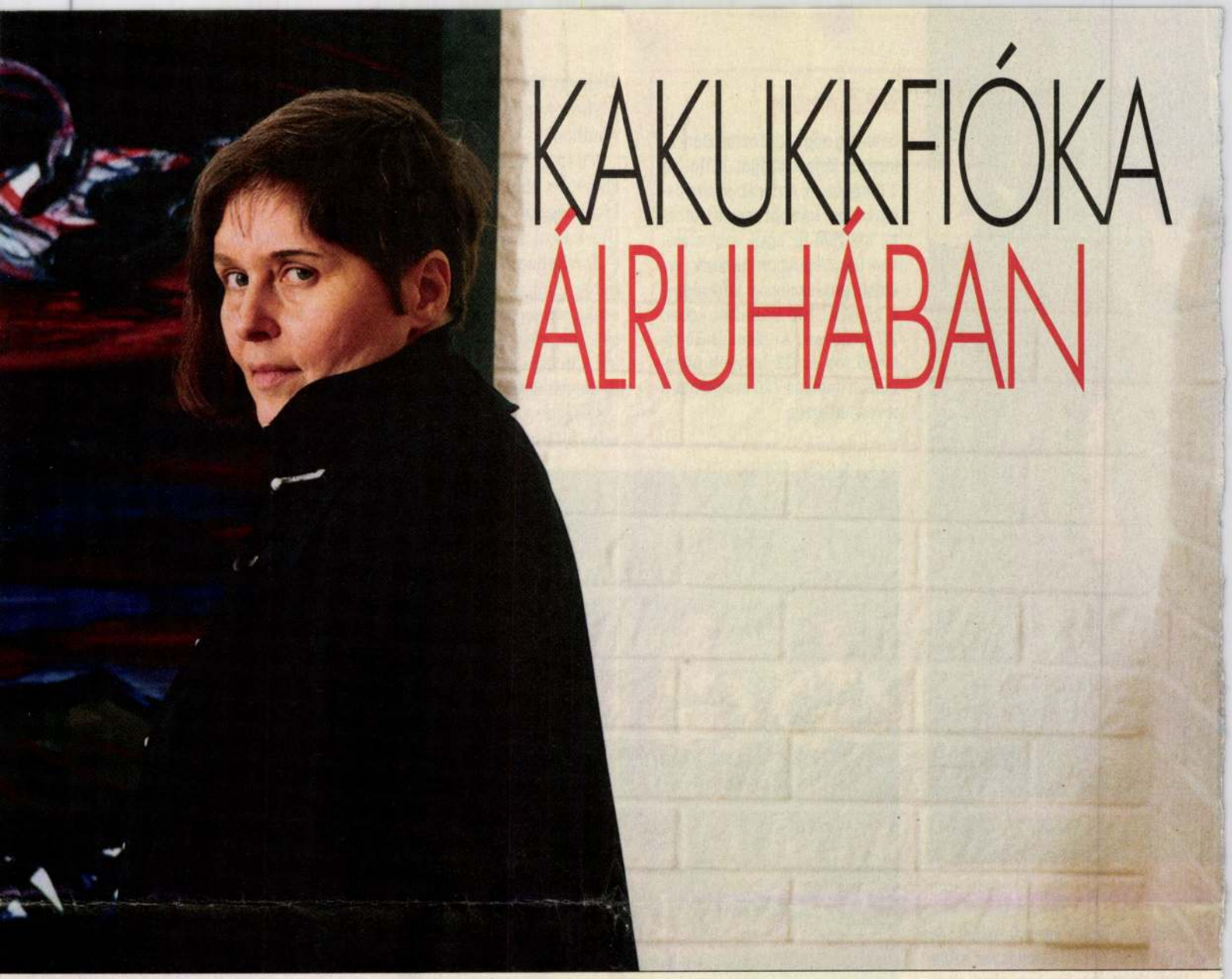

KAKUKKFIÓKA ÁLRUHÁBAN

NEVE SEJTELMES, MUNKÁSSÁGA VITÁKAT VÁLT KI. EL KAZOVSZKIJ, SAJÁTOS FESTÉSZETÉVEL ÉS PERFORMANCE MEGMOZDULÁSAIVAL IDŐNKÉNT FELTŰNIK, MAJD KAPJA MAGÁT ÉS ELTŰNIK, HOSSZÚ, TÁVOLI KÓBORLÁSRA. TALÁLKOZÁSUNKKOR ÉPP KIÁLLÍTÁSRA KÉSZÜLT, ELŐZŐLEG PEDIG A MERLIN SZÍNHÁZBAN VETTÉK FILMRE LEGUTÓBBI LÁTVÁNYOS KÉPZŐMŰVÉSZETI AKCIÓJÁT

Egy kávéházban beszélgetünk, ahová *El Kazovszkij* kissé sérülten, fején kötéssel érkezik. Maga gyógyítja magát: „Nagymamám nagyszerű orvos volt, és úgy nevelt, hogy minél távolabb az orvosoktól."

A nőkről, a nők évszázadáról kérdezem, de hamarosan kiderül, a válaszra még kicsit várnom kell.

– *Nőként, alkotóművészként hogyan vélekedik arról, hogy sokak szerint a 21. század a nők évszázada lesz?*

– Tulajdonképpen van mondanivalóm a nőkről, de én nem vagyok nő, bár annak látszom. Gyerekkoromtól így van, de az igazi konfrontáció tízéves korom körül kezdődött, és idővel egyre erősebb lett. Szentpétervároni születésű vagyok, majd a nagyszüleimnél az Ural kellős közepén, egy többmilliós, új ipari városban laktam. Akkor még reménykedtem a csodában, hogy mégiscsak rendbe jön a természetem és normális férfi leszek.

– *Eszerint tévedésből lánynak született. Konfliktusait tudta hasznosítani azzal, hogy a festészetet választotta?*

– Soha nem akartam festő lenni, bár mindig rajzoltam és írtam. Ha orosz nyelvterületen maradok, természettudományi pályára mentem volna vagy az írást választom. Magyarországnak köszönhetem, hogy kerülőút nélkül, festő lettem. Hosszú sokkon estem át a nyelvváltáskor. Iszonyú élmény volt, mert én teljesen a nyelvből álltam, az ereimben is nyelv folyt. Azért volt döbbenetes megrázkódtatás a váltás, mert korábban azt gondoltam, hogy a nyelv levegő az ember számára, és magától értetődő valami, közben meg kiderült, acéltömb, és nem is lehet egyhamar szétdarabolni. Kisiskolás koromban jó volt a létezés az emberek között, hála a nyelvnek, az iskola nagyon könnyen ment. Első gimnazistaként jöttem át édesanyámhoz, akinek a második férje magyar volt. Tisztán politikai, ugyanakkor fájdalmas döntés volt, mert a nagyobb mozgásszabadság miatt ott kellett hagynom a nagyszüleimet, akiket imádtam. Egy év múlva már magyarul gondolkodtam. Tényleg kétéltű és kétnyelvű vagyok. A dupla nyelv kárpótolt például azért, hogy a metakommunikációm eléggé hibás, nem nagyon segít a hétköznapi létben.

– *Ahhoz a műfajhoz, amit képzőművészetében megvalósított, társak, barátok, követők kellenek. Sok barátja van?*

– Mindig egyfajta baráti hálóban éltem, nagyon fontosak voltak a barátságok. A háló viszont nem baráti kört, hanem különkülön kapcsolatokat jelentett. Most is így van, a barátaim nagyon eltérőek, a legkülönbözőbb rétegekből valók és sokszor nem kedvelik egymást. A nemi hovatartozás bizonytalan-

FOTÓ: KLEB ATTILA

EL KAZOVSZKIJ

Karoovszki

dnem-

ok ugyanahhoz a *mintához, majd-*
emhez.

Bibó életműve elsősorban nem a ológus („antikvárius") típusú élet- ijzírónak, hanem az eszmetörté- észnek ad munkát. Szellemi elődei- ől (Ferrero, Kelsen, Ortega, Hor- váth Barna stb.) maga is számot ad. Élettörténete jól dokumentált, kutatása életében megkezdődött. Két kérdés azonban még jó darabig izgalmasnak tűnik. Mit is kezdjünk Bibóval, azaz hol helyezhető el munkássága akár a magyar, akár az egyetemes eszmetörténetben? Mit kezdhetünk szellemi örökségével a rendszerváltás után? Kihívást jelentő kérdések ezek annál is inkább, mivel Bibónak ugyan a világtörténelemtől kezdve Savanyú Jóskáig és Séta Pistáig bezárólag sok mindenről volt mondanivalója, de életműve – mint Nagy Endre megállapította – „textuális formátlanságban szenved".

Közismert, hogy Bibó nem távozott külföldre, így kitette magát a múlt századi magyar történelem viharainak. Sorra elbántak vele az egymást menetrendszerűen követő diktatúrák. Jobb esetben hagyták elbújni egy könyvtárban, rosszabb esetben kirúgták állásából vagy lecsukták. (Felesége, a Szekfű-tanítvány Ravasz Boriska is csak egy külvárosi szakközépiskolában kaphatott állást Kádár János országában.) Az élet kegyetlen humora, hogy amikor a Dénes Iván Zoltán tanulmányában vele összehasonlított Isaiah Berlin Oxfordban *a szabadságról* tartotta székfoglaló előadását, Bibót Budapesten életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. Felesleges hosszan ecsetelni, mennyi kárt okozott a hatalom mindezzel a magyar tudománynak.

Az utókor feladata, hogy Bibó életművének napirenden tartásával valamit helyrehozzon ebből. A most megjelent szakmunka éppen ezt teszi. Szerkesztése átgondolt, a tanulmányokat nem „beszórva" találjuk, hanem két fő rendezőelv (problémák és előfeltevések, illetve hatások és párhuzamok) mentén csoportosítva, és mindezt forrásközlés egészíti ki. A korrektúra tisztességes, hibára csak elvétve bukkanunk. A Bibó István Szellemi Műhely – mint a szerkesztő írja, „tanárok és kutatók, doktoranduszok és egyetemisták, fővárosiak és vidékiek (politikai csoportosulásoktól független) önkéntes közössége" – ezután monográfiákkal folytathatja évekkel ezelőtt megkezdett munkáját. Hogy Bibó legalább majdnem köztünk lehessen továbbra is.

EL KAROVSZKIJ

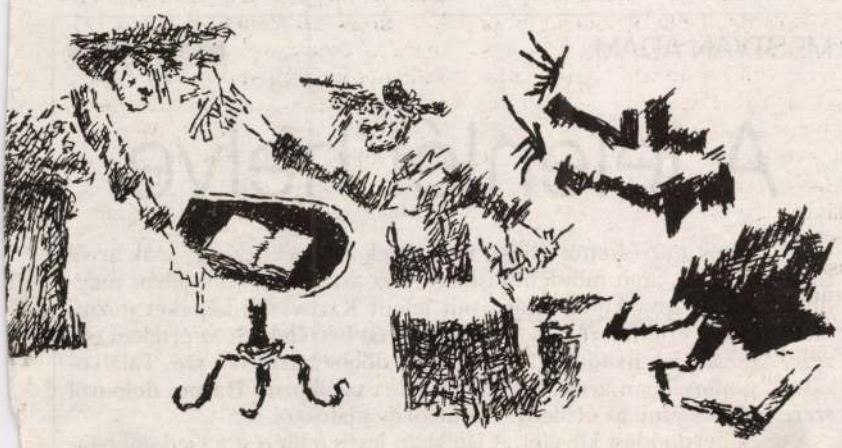

sban

Wagner nem engedi terveit elaltatni, 1860-ban nagy sikerrel zenekari koncertet rendez operáinak részleteiből, mellyel elnyeri sokak tetszését, és rajongótáborának legelszántabb francia képviselője Baudelaire lesz. 1861-ben, III. Napóleon közvetlen parancsára műsorra tűzi a Nagyopera a *Tannhäuser*t, ám (függetlenül a 164 próba iszonyatos munkájától) az ismert botrányba fullad a bemutató. A zenekari bemutatkozás egy Wagnerhez intézett hosszú, lelkes levélre inspirálja Baudelaire-t, a *Tannhäuser* bukása pedig közvetlenül utolsó nagyesszéje megírására. Baudelaire-t alapvetően *sokként* érte a wagneri hatás. Mikor esszéje kezdetén összeveti a *Lohengrin* előjátékának Wagner által írt programatikus leírását és Liszt hasonló impresszióit a magáéval, óhatatlanul felmerül az a kérdés, mely az *Egy német muzsikus*... utolsó novellájában megjelent: megjeleníthet-e az abszolút zene olyan programelemeket, mint „átadja magát a mindent elöntő boldogságnak" és hasonlók. Berlioz nem véletlenül kísérletezett a *Fantasztikus szimfónia*ban azzal, hogy saját életének eseményeit zeneileg láttassa. Baudelaire szövegének mélyén, odaadó lelkesedése ellenére is, a sokkal együtt járó félelem is ott lappang: ez a zene bekebelezi a költészetet, önmagába zárja azt, és hatványozottan felerősíti, melynek során a költészet elveszti autonómiáját. A wagneri reform – miként egy évszázaddal korábban Glucké – azt a horizontot nyitja meg, melyet a költészet már nem tud elérni, de amerre törekszik: a végtelent. A végtelen tökéletes művészi megragadása a zenében lehetséges – s ez velejéig schopenhaueri művészetbölcseleti hagyaték –, de ezzel a költészet legmagasztosabb célja elérésének befellegzett. „Egymásba csendül a szín és a hang s az illat" – e híres sor Baudelaire költészetfelfogásának is pillére, ám ami Wagnernél a *Tannhäuser*ben jelenik meg, az az antik muzsiké újraegyesítésének gondolata: „Felismertem ugyanis, hogy éppen ott, ahol a szóban forgó két művészet egyike vagy másika áthághatatlan határhoz érkezik, óhatatlanul azonnal tér nyílik a másik előtt." Ez egyúttal azt is jelenti, hogy ahol a költészet ereje véget ér, ott kezdődik a zene birodalma, ám e birodalom éppen az, amelyre a költészet mindig is sóvárgott. Philippe Lacoue Labarthe Wagner-könyvének *(Musica ficta)* diagnózisa alighanem teljes mértékben igaz: „Baudelaire követőire, mindenekelőtt Mallarméra, azt a kétségbeejtő gondolatot hagyományozta, miszerint a költészet ezentúl nem tudja elérni azt, amire a zene képes; vagy ami ugyanaz, hogy a zene ettől kezdve végérvényesen felváltotta a költészetet." Talán a legmélyebb oka ez annak, hogy miért válhatott oly nagy tétté a francia *wagnerisme* a XIX. század utolsó harmadában.

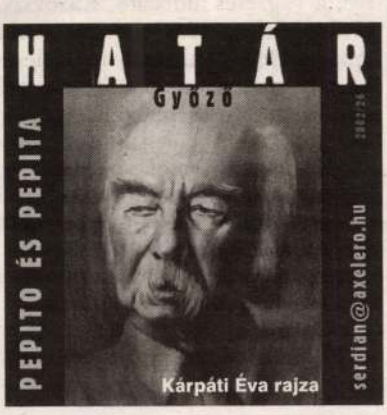

GYÖRE BALÁZS: **Városkép**

Építkezés

Megkezdődött az építkezés a házunkkal szemben a Bartók Béla úton. Hatalmas hengereket, tartályokat, darukat, földkiemelőket, fúrógépeket és teherautókat látok az ablakunkból. Mélygarázst és irodaházat építenek. Zászlót lobogtat a szél. Őrbódé. Hordozható kék vécé. Éjszaka reflektorok világítják meg a területet. Hegesztés. Szikrák. Jól látható üvegfalú kuckójában az őr: villanyfénynél ücsörög. Ilyenkor kísérleti üzemre hasonlít a hely, nem építkezésre. Árnyak mozognak a sárga tartályok mögött.

Az építkezés végleg eltüntette az egyik barátom gyermekkorát: udvart, fákat, gangot és uzsonnát. Nincs órás, pékség és gyógynövénybolt, ahova egy másik barátom járt rendszeresen, hogy megvegye azt, amire szüksége van. Ideig-óráig olvasható még a járdán a mozaikszerűen kirakott *lottózó* szó, látható a nyíl, ami az egykori bejárat felé mutat, hogy majd végleg feledésbe merüljenek a kitöltött szelvények ezreivel együtt.

Egy daru éppen most emeli fel a levegőbe azt a nagy táblát, amin felsorolják, többek között, az építtető, a fővállalkozó, az építész, gépész, statikus és közlekedési tervező nevét. Én inkább azokra vagyok kíváncsi, akik nem építenek (mert nem tudnak vagy nem akarnak építeni) semmit. Az ő nevüket szeretném olvasni egy nagy táblán. A tűzfalon telefonszám: máris érdeklődhetünk a kiadó irodák iránt. Engem nem a bérbeadók, hanem az utcákon ácsorgó és csámborgó emberek érdekelnek, akiknek nincs telefonszámuk.

„A változás? ... Mennyire kívánjuk, és mennyire tud fájni aztán. Milyen mohón sóvárgunk az új után, egy új világ, és benne egy új énünk után, és milyen sóvárogva vágyakozzuk vissza a régit, ez is kellene, meg az is..." Mit semmisítettek meg a túloldalon, és mit építenek fel tulajdonképpen? Megtudhatjuk-e igazán? Nehogy úgy járjunk, mint a Pál utcai fiúk közül Boka! Amikor meglátta a furcsa eszközöket, egy építkezés előkészületeit, szeméből előtörtek a könnyek, mert úgy érezte, a grund hűtlenül elhagyta. És rohant, rohant. Csak nehogy elmázolódjon vagy elvesszen a tűzfalon lévő kisebb feliratról (fekete alapon sárga, hosszúkás betűk a harmadik emelet magasságában) a szóvégi második *r* betű, és betemessen bennünket a *por* Budapesten.

MESTYÁN ÁDÁM: **Megnyitó**

A jelenlét helye

Nem vagyok művészettörténész, nem értek a képekhez. Így csak arról tudok beszélni, amit mindenki ismer. Azaz arról, hogy mit jelent megnézni egy Kazovszkij-kiállítást, mit jelent Kazovszkij-képeket nézni. Nem a nézés értelméről beszélek. Amiről én beszélek, az az értelem nézése. Azaz a lélek nyitottságáról, egyfajta döbbenetről van szó. Találkozásról, pontosabban arról, hogy nem lehet találkozni. Három dologról szeretnék beszélni: az őrületről, az útról és a játékról.

A játék bevonódást követel. A játékban levés (elnézést a Gadamer-rajongóktól) azt jelenti, hogy valamiben teljesen, végletesen benne vagyunk. Mint a gyerekek. Benne a képben, benne a játékban. Mindez azért is fontos, mert a jó képek szemléletéhez idő kell. Idő a belevonódáshoz, idő arra, hogy átlépjük e világ falait. A játék ezt az időt adja meg. A művészeti játékidőt ne keverjük össze a játékshow szabott idejével, és a tétet se bankókban várjuk. Egész másfajta nyeremény viszont létezik. De ezt már ki-ki maga találja meg egy képben. S így a kép játékideje nem a képben rejtőzik, hanem bennünk, a nézőkben. Ezért a kép végessége nem jelent mást, mint az emberi halált.

De ne feledjük, hogy egy kép s voltaképpen a művészet nem más, mint beszéd. Ebből a szempontból minden jó alkotás beszéd vagy a beszéd lehetősége. Nem lehet mindent mindenhogyan elmondani. Nincsen művészeti eszperantó. Bizonyos formák csak egy beszédmódban szólalhatnak meg, csak egy nyelven. A képzőművész nyelvet alkot. Ő az az ember, aki közlő vágyához szót illeszt a képpel. Ő nulla nyelvvel indul, és gazdagsága semmi más, mint új jelek alkotása. Önmaga írása. A képírás régi fogalma ezt takarja. Vagy lehet, hogy egyszerűen csak játszani akar? El Kazovszkij a beszéd és a játék különös formáit képbe helyezi. Így képzőművész, így képíró, így gyerek és így nagy játékos. Persze, ami az egyik oldalon beszél, a másik oldalon néma marad. Csűrhetjük-csavarhatjuk, de a képnek nincsen hangja. Illetve egyetlen aspektusban szólal meg a kép és ez az ikonszerűségében rejlő hangkészlet. A hívő az, aki hallja a képet. (Látó pedig az, aki látja – „van szeme a látásra".)

El Kazovszkij képeiben benne ül egy barbár isten. Nem a bálvány az isten, hanem a viszony, ami egy bálványhoz, a bálványhoz fűz minket. A viszony mindig vágy, vágy egy istenre, vágy az Istenre, vágy egy szerelemre, vágy a szerelemre. Kazovszkij ösztönös játékos, képeiben valami barbárság van, barbár vágy van, és ez az út. Mert az út mindig valahonnan valahova vezet. Persze léteznek végtelen utak. Így a játék halálos játszma lesz. Ami látható, végső soron láthatatlan marad.

A fali fríz – amennyiben dombormű – kiáll a falból. A körülöttünk lévő alkotás nemcsak kiáll a falból, hanem eltünteti a falat. Ennyiben ornamentális: betakarja, mássá változtatja a betont. Ezért kérem, óvatosan mozogjanak. Ez a kiállítás közvetlen lehetőséget ad a belehelyezkedésre. A kép teret enged. Hiszen El Kazovszkij fríze nem díszítmény, legalábbis a díszítmény szó köznapi jelentése szerint. Nyilvánvalóan munkál benne a horror vacui, de éppen ezáltal válik nyilvánvalóvá az a rejtett táj, melyben a hattyú lakozik. A hattyú, amely finoman félrehajtja a fejét, a hattyú, mely ígéret, átváltozás és halál egyszerre. A táj, melyben jelen van, rituális táj. Bizonyos értelemben helye az őrület helye, a végzetes áldozaté. Kazovszkij díszítménye a legmélyebb emberi őrület jele. Az átléphetetlen távolság őrülete. Hely, ahol nem lehet találkozni. Mégis, amennyiben jelen van, és mi is jelen vagyunk, az egyetlen hely a világon, ahol valóban találkozni lehet. Hely, ahol jelenlét honol. Festmény, de plasztikai súlya van.

A fríz így körbeöleli a teret, miközben maga is tér. A régi görög frízek általában templomokban voltak, a kultikus alkalomhoz kapcsolódtak. El Kazovszkij alkotása, mely maga is rítus, a kiállítóteret is rituálissá változtatja. Azaz voltaképpen játszótérré. Igaz, mi már nem mutatunk be áldozatot Apollónnak, s nincsenek libikókáink sem. De a művész által élővé tett tér kultikusabb, mint gondolnánk. Üdvözlöm hát önöket itt, El Kazovszkij játszóterén!

(El Kazovszkij Papírfríz *című kiállítása a Karinthy Szalonban. Megtekinthető április 21-ig.)*

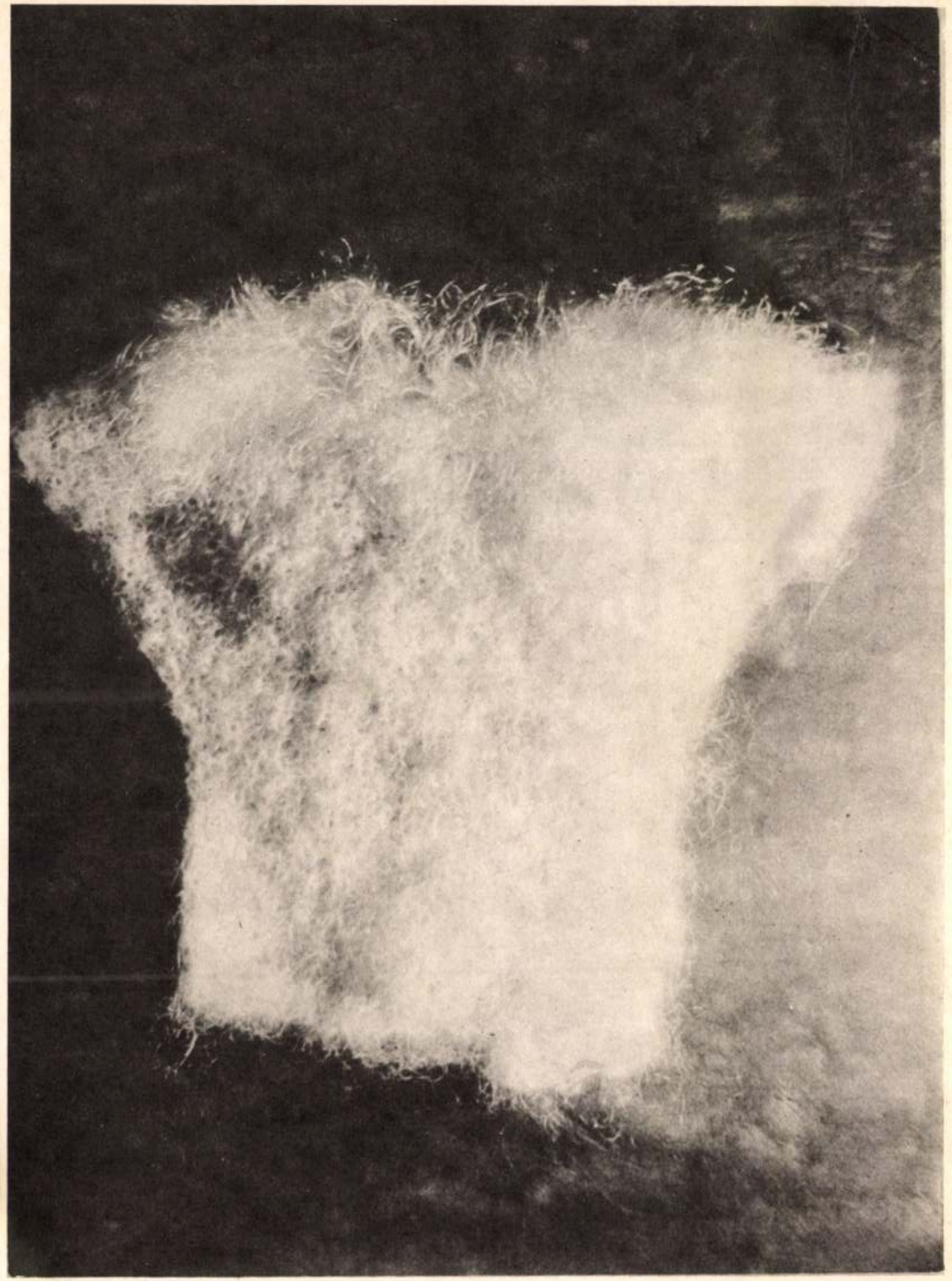

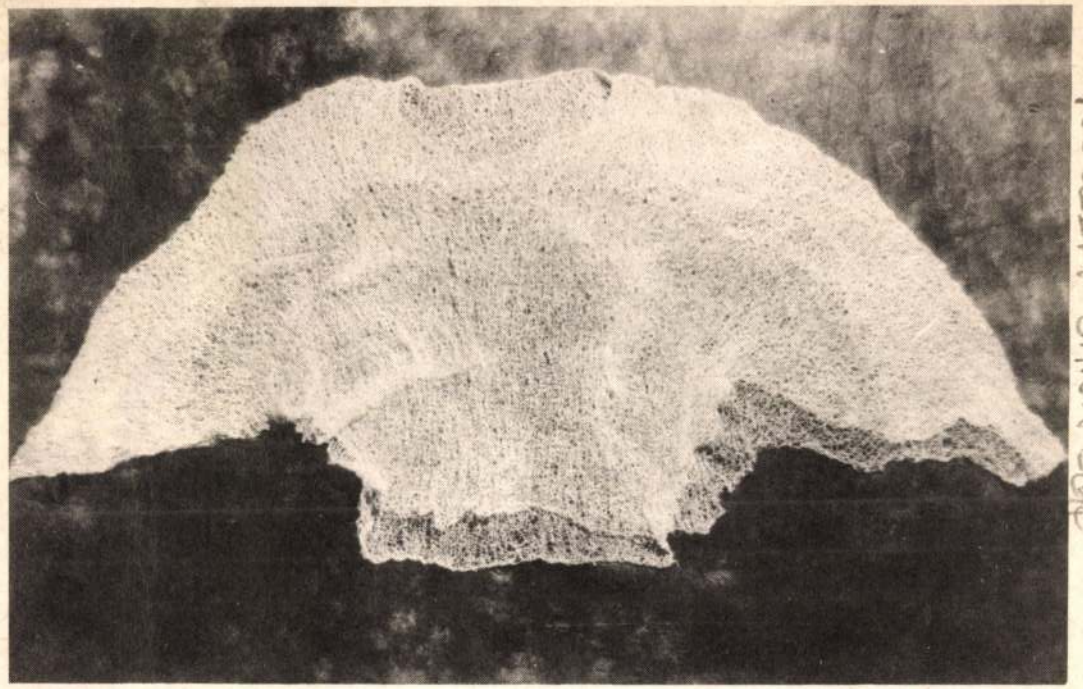

KECSETI GABRIELLA

KECSETI GABRIELLA

1942 július 2-án született Kolozsváron
1961–67 a kolozsvári Ion Andreascu Képzőművészeti Főiskola textil tanszékén tanult. Mestere: Bene József volt
1982-től a Romániai Képzőművészek Szövetségének tagja

Önálló kiállításai:
1975 Studio Galeria, Kolozsvár
1978 Galeria Mica, Kolozsvár
1979 Galeria Mare, Kolozsvár
1980 Galeria Mica, Kolozsvár
1982 Galeria Mare, Kolozsvár
1983 Fészek Klub, Budapest
1985 Magyar Újságírók Országos Szövetsége, Budapest

Fontosabb csoportos kiállítások:
1980 National Stage-design Quadriennale, Sala Dalles, Bukarest
1980, 82, 86, 88 Textil miniatúra, Sala Eforie, Bukarest
1982, 88 National Stage-design Triennial, Sala Dalles, Bukarest
1985 Gyermek-design, Galeria de Auta, Nagyvárad

KECSETI GABRIELLA
textiltervező
iparművész
(Kolozsvár)
kiállítása

ÓBUDAI MŰVELŐDÉSI KÖZPONT
Budapest III.,
Dugovics Titusz tér 2.

1988. augusztus 18–
szeptember 18.

MŰVELŐDÉSI KÖZPONT
ÓBUDAI
Bp. III. Dugovics Titusz tér 2.

Fk.: Dr. Merényi Judit
TISZSZÓ GT

KECSETI GABRIELLA

Kecseti Gabriella kolozsvári iparművész munkáiból már két alkalommal rendeztek kiállítást Budapesten a Fészek Klubban és a Magyar Újságírók Országos Szövetségének Székházában. A mostani önálló tárlata azonban az első, széles körű bemutató.

A kiállításon selyemből, gyapjúból, pamutból, kenderből készült ruhák, valamint tér- és falitextilek láthatók. A kétféle művészi megjelenési mód feltételezi egymást, azonos anyagokból, azonos technikákkal – kötés, horgolás, kakemono – alkotott művek.

A ruhák egy csoportja olyan selyemfonálból készült, mely nyersanyagként az üvegszálú angyalhajra emlékeztet. A merevnek tűnő szálakat a művész vékony kötegekbe fogja össze, és szálirránnyal ellentétesen, visszafelé borzolva köti, ritkábban horgolja azokat. Az ily módon selymes tapintásúvá tett anyagok díszítéseként gyakran alkalmazza a japán eredetű selyemfestést, a kakemono technikát, amely a nemes anyagot pasztell tónusokkal gazdagítja. Formai megoldásaiban fellelhetők a reneszánsz kori stílusjegyek; horgolt szalagokból álló bő ruhaujj, illetve hegyes V-alakú szűk ujjmegoldás, egyszerű kerek nyakkivágás, váratlan, merész perforációk a ruhák különböző részein.

A gyapjúból készült alkotások teljesen más karakterűek. A tervező különböző vastagságú fonalakból, a kötéstechnikák sokféle variációjával rusztikus darabokat konstruál. A rusztikus hatást a racka juh gyapjának aszimmetrikus alakzatokban történő beszövésével fokozza.

Szimbolikus jelentéstartalmakat hordozó művei közé tartozik az egyik kenderből készült ruha, melyre a nyakrésznél textildomborítást applikált, a többi részt pedig egészen laza, pókhálószerű horgolt ornamentikával fonta körül. Ugyanez a gondolat tér vissza selyemfonálból készült nagyméretű textiljén, ahol a kötött, vékony selyemfonatok a pókháló szövedékeit idézik.

Kecseti Gabriella textiljeiben mindazok a lehetőségek megtalálhatók, melyek forradalmasíthatnák a színházak hagyományos jelmeztervező világát. Művészetében a különböző anyagok, technikák olyan remek ötvözete valósul meg, hogy óhatatlanul Leon Battista Alberti szavai juthatnak eszünkbe: "A tökéletesség valamennyi részlet tökéletes összhangja, amikor semmit sem lehet hozzátenni, vagy elvenni anélkül, hogy az egész ne károsodnék."
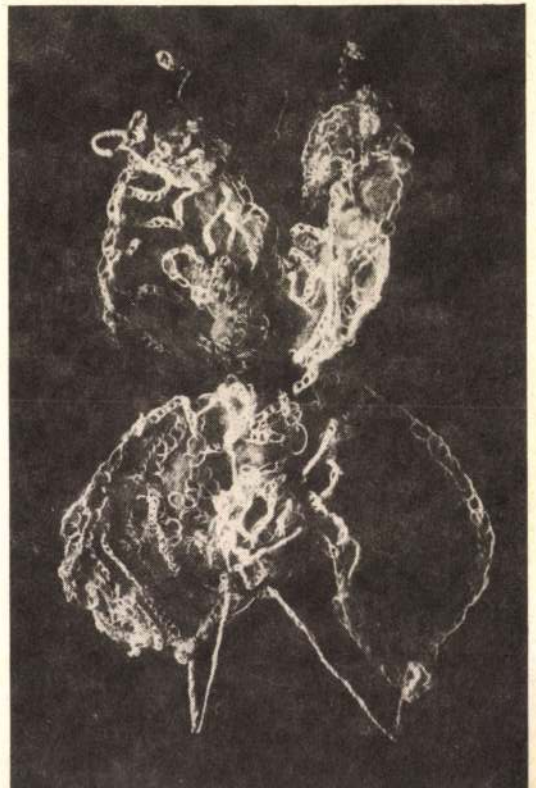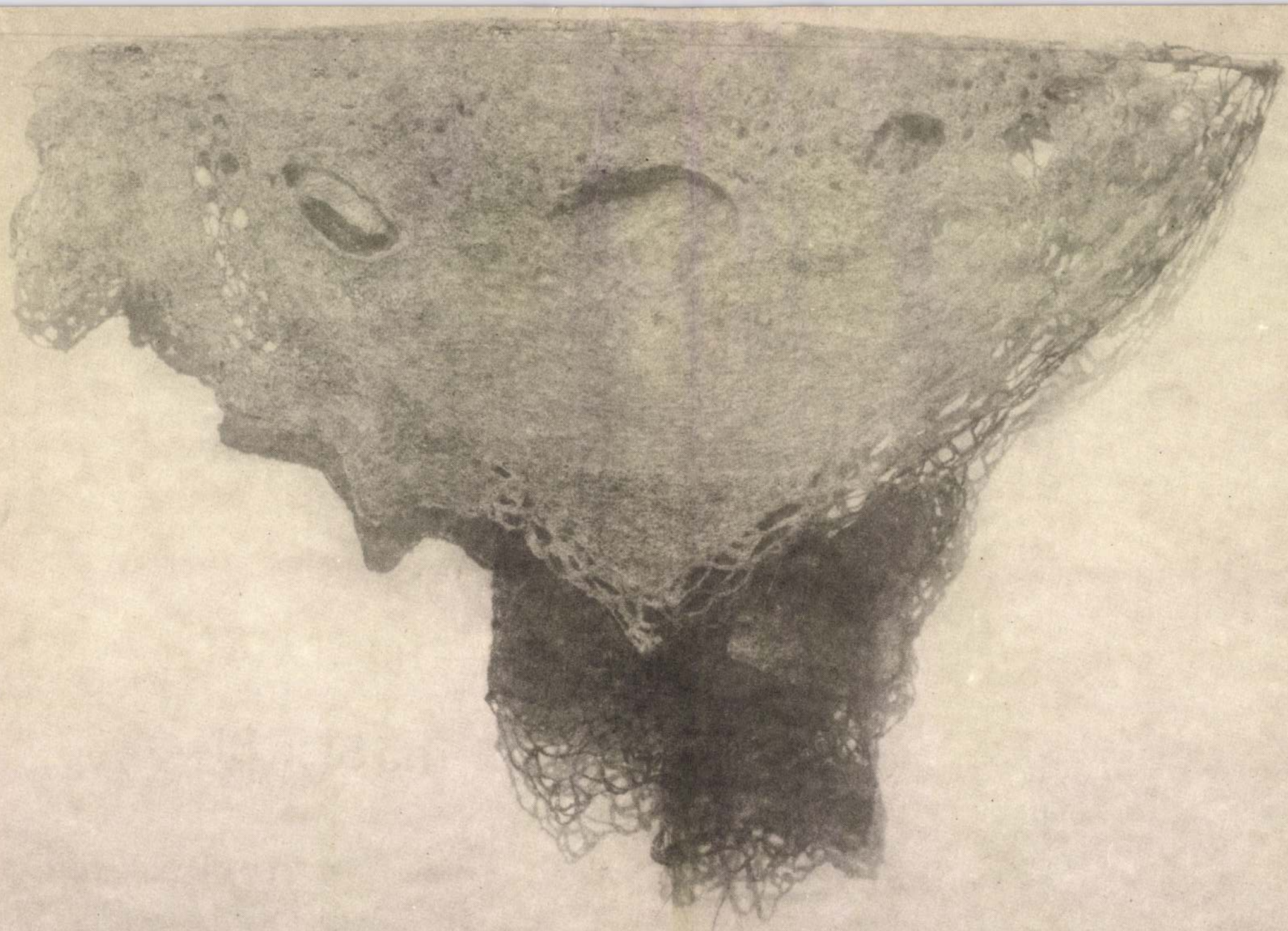
Gelencsér Éva